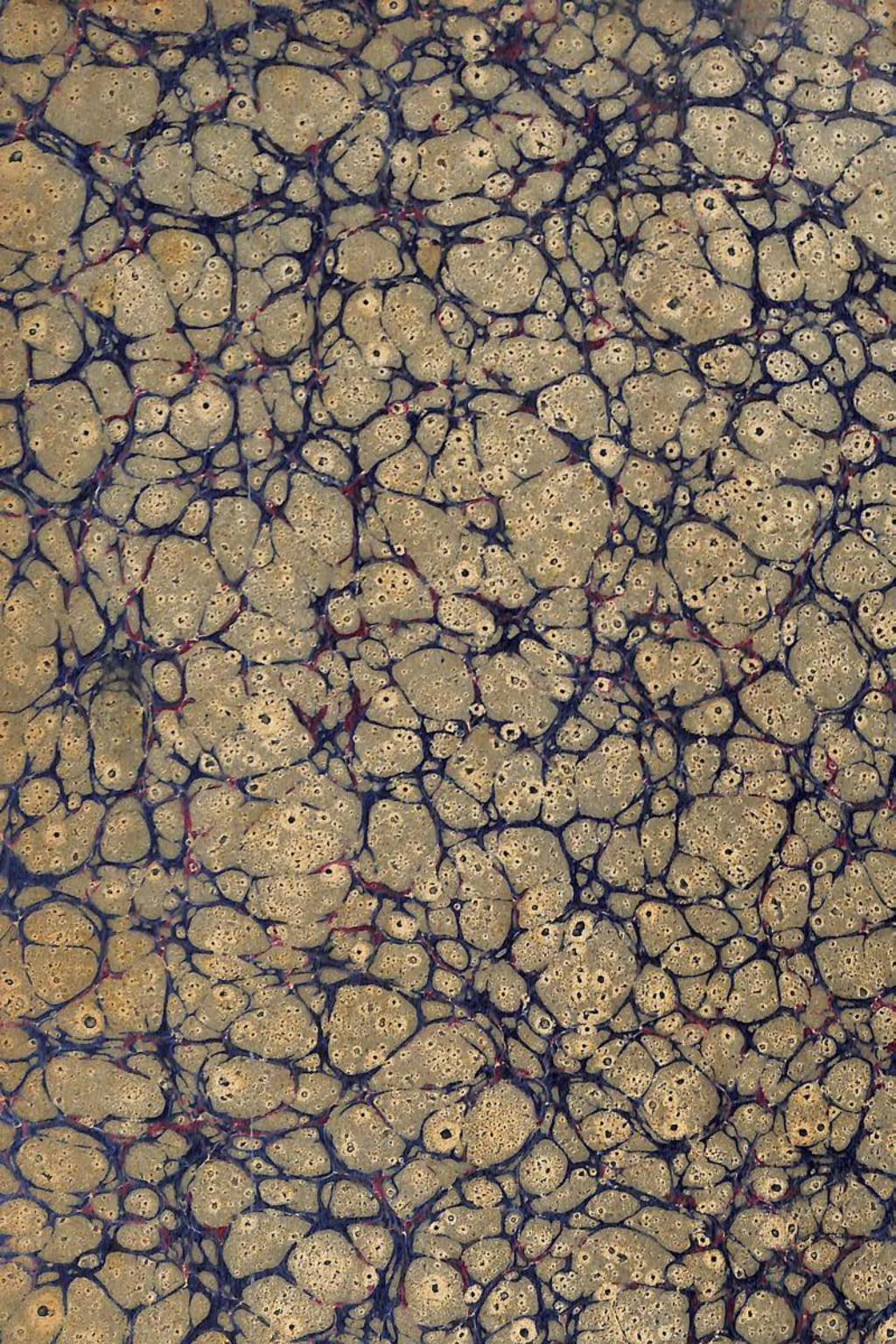

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԲԱՑՈՒՄ 1880 ԱՍԵՆ

ՆԻՍՏ Ա.

11 ՅՈՒԼԻՍ 1880

ՆԱԽԱԳԱՀ. — Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոս Իզմիրլեան (Առաժամեայ կարգեալ)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ.— Բրնատոսատուր Էֆէնտի Ղազարոսեան (» »)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԵՐ

ՆԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԵՐ

Ա. Վիճակ

1 Կարապետ Եպս. Սերոբեան
2 Սիմեոն Եպս. Սկիւթեան Բ ¶
3 Ամբրոսիոս Վ. Ռուբինեան Բ ¶
4 Կարապետ Ք. Սէթեան Բ

Բ. Վիճակ

5 Մատթէոս Եպս. Իզմիրլեան
6 Պօղոս Վ. Խոյտանեան
7 Յովհաննէս Ք. Մկրտեան
8 Գրիգոր » Աճէմեան Բ

Գ. Վիճակ

9 Վահան Վ. Տ. Մխիտարեան
10 Յակոբ » Ա. Փափազեանը
11 Սահակ Ք. Տ. Սարգսեան Բ
12 Խորէն » Փէհլիւանեան Բ

Դ. Վիճակ

13 Ներսէս Վ. Ասլանեան Բ
14 Սուքիաս Ք. Սուքիասեան
15 Վրթանէս » Պալեան Բ
16

Ե. Վիճակ

17 Խորէն Արքե. Նար Պէյ Բ ¶
18 Յովհաննէս Վ. Փափազեան
19 Գաբրիէլ » Թաշմաճեան Բ
20

Բ Բացակայութիւն առաջին ։
Բ.2 Բացակայութիւն երկրորդ ։
Բ.¶ Բացակայ քանուոր պատճառ։

ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆ

(Ա. Վիճակ)

Գուսդաբուն, կեսրի վարչ
եւ Գուսդաբունի դուրս

21 Գրիգոր Պէրպէրեան Բ
22 Գէորգ Սահմաքաճեան Բ
23 Թաւիթ Մանկասարեան Բ
24 Կարապետ Աղարդմաճեան Բ
25 Հաճարթումա Մազպուլեան
26 Մխիթար Գափամաճեան
27 Յովհաննէս Պօյաճեան Բ
28 Ն. Մէզպուրեան Տօքթօր Բ 2
29 Պօղոս Պաճնաճեան
30 Սարգիս Ազաթկեան Բ ¶
31 Սահակ Ապօ Բ ¶
32 Սեհնգերիմ Մանուկեան Բ
33 Բարթող Քիւրքճիլաչեան
34 Աւտալմ Տէրտէնց Բ
35 Գէորգ Ազատուլահեան Բ
36 Յ. Մկրեէմ-Գուլ Բ ¶
37 Աւետիս Կիրտաղեան Բ

(Բ. Վիճակ)

Պէկիկթաշ

38 Անդրանիկ Կրճիկեան Բ
39 Ալիքսան Թօրասանճեան Բ
40 Բարսեղ Հալաճեան Բ

Եենիգաբուն

41 Մկրտիչ Քիւրքճիխանկեան
42 Սեպուհ Մազտաւեան Բ
43 Մարտիկ Ֆրէնկեան
44 Պօղոս Էնգրէրեան

Ի ասկիւտար Ս. Խաչ

45 Սիմոն Ֆէլկեան Բ
46 Սահիան Ասլանեան Բ ¶
47 Յ. Շիշմանեան Տօքթօր Բ ¶
48

Իսկիւտար Ս. Կարապետ

49 Միհրն Պահճէգաճուկեանը
50 Պօղոս Թորգոմեան
51 Նիկողոս Ալաճաճեան Բ
52 Տրդատ Փափազեան

(Գ. Վիճակ)

Գասմ բաշա

53 Գասպար Զէրազ Բ

Բերա

54 Աբիկ Ռէնճեան Բ
55 Գրիգոր Սէրմիչճեան Բ
56 Գրիգոր Օտեան Բ ¶
57 Սէրվիչէն Բ
58 Թոփալէլեան Տօքթօր Բ
59 Միքայէլ Մօմճեան Բ
60 Կարապետ Քազազեան Բ
61
62

Միջագիւղ

63 Յակոբ Նորաշունկեան Բ
64 Տիգրան Եուսուֆեան Բ
65 Մկրտիչ Գազանճեան Բ
66 Աւետիս Գօլօղեան Բ
67 Նշան Օտեան Բ

Պէյգօզ եւ Ղալաթիա

68 Միքայէլ Մամիկոնեան Բ

(Դ. Վիճակ)

Ղուզդունճուգ եւ Իմաոիէ

69 Յովհաննէս Նշանեան Բ
70 Սահիան Պէյլիկճեան Բ

BELEDİYE KÜTÜPHANESİ No. 54

Գատըգիւղ

71 Կարապետ Շահպազեան Բ
72 Մկրտիչ Մատթեան

Նարլըգաբու

73 Յակոբ Եմմինեան

Եէնիմահալլէ Սամաթիոյ

74 Ղազոս Մկրտիչեան Բ

Թօփգափու

75 Յովհաննէս Մարգարեան

Էյուպ Ս. Եղիա եւ Ս. Աստուածածին

76 Գաբրիէլ Յ. Մէլիքեան Բ

Գուրուչէշմէ

77 Աասիա Իկիտպաշեան

Հիսար եւ Պօյաճի գիւղ

78 Յովհաննէս Արշակունի Բ

Նոր գիւղ եւ Սրճնիա

79 Ղազար Հովսեան

Պայատ

80 Մկրտիչ Գ. Իսահակեան Բ
81 Յովհաննէս Կրմիկեան Բ
82 Տէվրմաք Էնքըշրմեան

Գարակէօյրիւկ

83 Սեդրաք Թիւրապեան
84

(Ե. Վիճակ)

Սամաթիա

85 Ալիքսան Պէշիրեան
86 Եղիազար Մէլիքեան Բ
87 Մինաս Ճաֆֆաֆեան
88 Նազարէթ Շահպազեան
89 Յարութիւն Թիւլեան
90 Յակոբ Արշակ Բ
91 Սեդրաք Թիւյսիւզեան
92
93
94

Խասգիւղ

95 Առաքել Աթթան Տիւրրիճ
96 Ռիֆիէս Պէյլիկճեան Բ
97 Սարգիս Աբրահամեան Բ
98 Մ. Արծրունի Տօքթօր Բ
99 Սարգիս Քալուջեան Բ
100 Աթանազինէ Սրապեանց

ԴԱՒԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

Կարին

101 Սիմոն Մազասեան Բ

Ֆէօբաճեա

102 Մ. Փափազեան Տօքթօր Բ

Անդրիանուպոլիս

103 Վիչէն Ապաուլլահ Բ

Նիկոմիդիա

104 Կ. Ս. Խաթիւճեան

Ակն

105 Աւետիս Պարոնեան

Ղարաճիսար

106

Արաբկեր

107 Կարապետ Թաչիկեան

Բաղէշ

108

Պրուսա

109 Քրիստոսատուր Ղազարոսեան

Եդրկիա

110

Ամասիա

111 Համբարձում Ալաճաճեանց

Բայուլ

112 Յովհաննէս Ազնաւուրեան

Եղեսիա

113 Յակոբ Խաթիւճեան

Մանճըլըխ

114

Հանճըն

115

Երզնկա

116 Ռէթէոս Պէրպէրեան

Թէքիրտաղ

117 Տիգրան Գ. Սիմոնեան

Կեսարիա

118 Գէորգ Գըլըճեան Բ

Խարբերդ

119

Պալըքեսէր

120

Մուշ

121 Սափան Փափազեան

Տիվրիկ

122 Նշան Գարագաշ

Զէյթուն եւ Մարաշ

123

Տրապիզոն

124 Տիգրան Տ. Նիւսէհեան Բ

Պաղտատ

125 Մելքոն Խաչէնաէրեան Բ

Տիգրանաւէրտ

126 Մխիթար Զօհրաբեան

Վան

127

Ադրամար

128

Հայկեայ եւ Այնթապ

129

Սեբաստիա

130 Մկրտիչ Յ. Մէլիքեան

Ռուսգունխ

131

Կարս

132 Աբրահամ Յ. Սյմալեան Բ

Զմիւռնիա

133 Համբարձում Սարըքէչէճեան.

Գաղատիա

134

Ատանա

135

Սղերդ

136 Մաթէոս Ալէքսանեան Բ

Եօզղատ

137 Լօղոփէթ Պալեօզեան Բ

Մալաթիա

138 Գէորգ Վարդանեան

Իզմիր

139 Պաւլի Պալօեան

Եգիպտոս

140 Աբրահամ Մուրատեան Բ

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Բացումն ժողովոյ ի Ս. Նախագահէն ։

Բ. Ընտրութիւն Մայր գիւանի ։

Ա.

Բացումն ժողովոյ

Ի դիմաց Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հօր՝ Գեր. Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոս Իզմիրլեան բացաւ Ազգային ժողովը, ընթերցուլով յոտնկայս յետագայ նամակը, զոր Նորին Բարձր. Սրբութիւնն յուղարկած էր առ ինքն ։

Գերապատիւ Տէր Մատթէոս Եպիսկոպոս Իզմիրլեան ։

Քանի մը ամիսէ ՚ի վեր առ տկարութեան անձին ժողովներու չեմ կարող ներկայ գտնուիլ, չդիտեմ թէ ցե՞րբ այսպէս ընել պիտի պարտաւորիմ, սակայն գործերն ալ ինչ կերպարանք կառնեն՝ ժողովին կը թողում իմաստասիրել ։

Կը խնդրեմ որ դուք գտնուիք այսօր ՚ի ժողովին և նոյն բանը ընել հաճիք՝ ինչ որ ես պիտի ընէի՝ եթէ գտնուէի անձամբ ։

Ժողովը բացէք, և Աստուծոյ շնորհութենէն յուսահատ չգտնուելնիս իմացուէք և ըսէք որ ապրիլին առտուգրած էինք հրաւիրագրերն ուան Ընդհանուր ժողովոյ, բայց Դիւանը և երեսփոխանք հարկ տեսան վարչական ծրագրին համաձայնութեան համար ցայսօր յետաձգել բացումը ։

կը խնդրեմ որ չմոռնաք յիշեցնել ժողովին թէ ահա տարի մ՚է որ հնազանդելով իրեն որոշման՝ այս պաշտօնը վարեցի՝ առանց կարող ըլլալու ճանապարհորդութեամբ և համանդորը հանդարտութեամբ դարմանն տանիլ անճիւս, բայց այս վիճակիս մէջ՝ պատրիարքարանը և գործերը ի՞նչ վիճակի մէջ են, պահանջվը պէտք է խնամատարէ և դարմանը խորհի։

Աւելի բան ըսելէ մեղք կը համարուի մեզի։

Աղօթարար

1880 Յուլիս 11 Պ. Կ.

՚Ի Քանտիլլի Ներսես Արքեպիսկոպոս

Սոյն պատգամագրին ընթերցումէն յետոյ առաջարկ Դիւանը կազմուեցաւ, ուր հրաւիրանօք Սրբազան Նախագահին՝ Քրիստոսուսուր էֆէնտի Ղազարոսեան՝ երեսփոխանաց երիցագոյնն՝ Առենապետի աթոռն, իսկ Ռէթիոս էֆէնտի Պէրպէռեան՝ կրտսերագոյնն՝ Առենադպրի աթոռը բազմեցան։ Հետեւապէս Առենապետ էֆէնտին՝ ժամ 8ին առեւտրը բացաւ, ՚ի ներկայութեան 36 երեսփոխանաց, որոց թիւը 43 ի յանգեցաւ ՚ի վերջ։

Ընտրութիւն Մայր Դիւանի

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖԷՆՏԻ. — Ինչպէս գիտէք մեր ներքին կանոնագիրը կը պահանջէ որ ժողովին բացման պահուն՝ իւր տեղանքին վրայ դտնուին պատրաստ, Ա՝ երեսփոխանական ընտրութեանց տեղեկագրերն, որ պէտք է Մայր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Բ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Գ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Դ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ե՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Զ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Է՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ը՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Թ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ժ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ժա՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ժբ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ժգ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ժդ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ժե՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ժզ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ժէ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ժը՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ժթ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ի՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Իա՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Իբ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Իգ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Իդ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Իե՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Իզ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Իէ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Իը՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Իթ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Լ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Լա՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Լբ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Լգ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Լդ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Լե՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Լզ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Լէ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Լը՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Լթ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Խ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Խա՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Խբ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Խգ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Խդ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Խե՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Խզ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Խէ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Խը՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Խթ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ծ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ծա՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ծբ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ծգ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ծդ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ծե՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ծզ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ծէ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ծը՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ծթ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Կ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Կա՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Կբ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Կգ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Կդ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Կե՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Կզ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Կէ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Կը՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Կթ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Հ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Հա՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Հբ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Հգ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Հդ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Հե՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Հզ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Հէ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Հը՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Հթ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ղ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ղա՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ղբ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ղգ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ղդ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ղե՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ղզ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ղէ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ղը՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ղթ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ճ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ճա՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ճբ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ճգ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ճդ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ճե՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ճզ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ճէ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ճը՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Ճթ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Մ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Մա՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Մբ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Մգ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Մդ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Մե՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Մզ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Մէ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Մը՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Մթ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Յ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Յա՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Յբ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Յգ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առաջին վիճակաւոր Դիւանի կազմութեան հետ՝ մուտ դտնեն առաջին նիստի օրակարգին մէջ, եւ Ժողովին առաջին աշխատութեան առարկան կազմեն. Յդ՝ վարչութեան իւրաքանչիւր ճիւղի տարեկան համարատուութիւնն, որ առա

Խնամք, որու 37 երեսփոխանք մասնակցեցան, եւ քուէհամարը կատարուելով արդիւնքն եղաւ՝

Մէրեէմ-Գուլի Ցարութիւն էֆէնտի	քուէ	36
Մամիկոնեան Միքայէլ	»	» 18
Տօքթէօռ Ռուփայէլեան	»	» 11
Եուսուֆեան Տիգրան	»	» 6
Մէլիքեան Գարեգին	»	» 1

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖԷՆՏԻ. — (Քուէհամարի արդիւնքը ծանուցանելով) կը տեսնէք որ Մէրեէմ-Գուլի էֆէնտին քուէից բացարձակ առաւելութիւն ընդունած եւ երկրորդ Ատենապետ ընտրուած է. իսկ երրորդ Ատենապետի պաշտօնի համարն Մամիկոնեան էֆէնտին 18 քուէ ընդունած է, որ բացարձակ առաւելութիւն չկազմեր թէեւ, սակայն դերատենապետաց ընտրութեան պարագային մէջ բացարձակ առաւելութիւն վինռուել հարկ է՝ թէ ոչ, խնդիր մ՚է, զոր կանոնը կրնայ պարզել, ուստի կը կարդամ ձեզ ահաւասիկ ինչ որ կանոնը կը տրամադրէ այս պարագային համար.

«Յօդ. 5. —Ատենապետն առանձին կընտրուի բացարձակ առաւելութեամբ։ Իսկ երկու դերատենապետներն միասին կընտրուին բազմանուն քուէով, նոյնպէս եւ ատենադպիրը»

«Առնք իրենց ստացած քուէից առաւելութեան կարգովը իրարու առաջին եւ երկրորդ եւ այլն կը նկատուին։

«Երկու դարձ քուէարկութենէ ետքը, եւ տատանումի պատահած տեղն՝ համեմատական առաւելութիւնը կը բաւէ։»

Արդ՝ կը խնդրեմ որ ժողովդ հաճի իւր կարծիքն յայտնել թէ ի՞նչպէս կընմբռնէ կանոնին այս տրամադրութիւնը. Մամիկոնեան էֆէնտին՝ քուէից առաւելութեան կարգով իբր ընտրեալ կը նկատէ՞ երկրորդ Ատենապետի պաշտօնին համար, թէ ոչ՝ հարկ կղդայ ընտրութիւնը համեմատական երկրորդ քուէարկութենէ մ՚անցնել։

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԱՅՆԵՐ. — Ընտրեալ կը համարուի ըստ օրինի։

ՈՒՐԻՇ ՁԱՅՆԵՐ. — Քուէի դրէք։

Եւ հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին խնդիրը քուէի կը դնէ, եւ ժողովը բաւական կը համարի կատարուած քուէարկութիւնը, եւ այսպէս քուէից առաւելութեան կարգաւ՝

Մէրեէմ-Գուլի Ցարութիւն էֆէնտի
Բ. Ատենապետ
Մամիկոնեան Միքայէլ էֆէնտի
Գ. Ատենապետ

ԿԸՆՏՐՈՒԻՒՆ ըստ օրինի։

ԷՆԻՍԼԻՃԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Խնդիրը քուէարկեցինք, առանց հասու լինելու թէ ինչ կը նշանակէր կանոնին տրամադրութիւնը։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ. ԷՖ. — Տեւեմաք էֆէնտի, քուէարկութենէն յետոյ ըստ օրինի այլ եւս խօսք չկրնար ըլլալ որոշուած խնդրոյն վրայ։

Ցետոյ ժողովը երրորդ քուէարկութեամբ երեք Ատենադպրաց ընտրութեան ձեռնարկեց, որու 38 երեսփոխանք մասնակցեցան, եւ քուէհամարը կատարուելով արդիւնքն եղաւ՝

		Քուէ
Պէրպէրեան Ռուբէոս էֆէնտի		32
Մէլիքեան Մկրտիչ	»	32
Զօլաեան Մինաս	»	15
Մէլիքեան Գարեգին	»	9
Գափամաճեան Մինաս	»	9
Պօյաճեան Յովհաննէս	»	4
Էնքաէրճեան Տէլեմաք	»	4
Իւթիւճեան Կարապետ	»	1
Եուսուֆեան Տիգրան	»	1
Եէմիճեան Յակոբ	»	1
Տօքթէօռ Ռուփայէլեան	»	1
Ա.յվազեան Աբրահամ	»	1
Թիւլեան Ցարութիւն	»	1
Մէզպուրեան	»	1
Մաքսուդեան Համբարձում	»	1
Տէրոյենց Ա.տոմ	»	1

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — (Քուէհամարի արդիւնքը ծանուցանելով) Կը տեսնէք որ առաջին Առենադպրի պաշտօնին համար՝ Պէրպէրեան եւ Մելիքեան էֆէնտիները հաւասար թուով քուէ ընդունած են։ Կանոնը այս պարագան նախատեսելով՝ իբր Յրդ. յօդուածին մէջ կը տրամադրէ սակայն,

«Քուէից հաւասարութիւն պատահած ատեն՝ Առենապետաց երիցագոյնն ընտրական է, եւ Առենադպրաց կրասերագոյնը, եթէ վիճակ չպահանջուի գոնէ երկու ձայնով. ժողովը կորոշէ ձեռամբարձով առանց վիճի։»

Արդ՝ կանոնին այս տրամադրութեան համաձայն Պէրպէրեան էֆէնտին՝ ըստ որում կրասերագոյն, Առենադպրի առաջին ամիսը կը դրաւէ, եւ Մելիքեան էֆէնտի երկրորդը՝ քանի որ վիճակ չպահանջուիր, որ կրնայ յետաձերձել այս կարգը։ Իսկ գալով երրորդ Առենադպրի պաշտօնին, դիտել կուտամ որ Զօպանեան էֆէնտին 15 քուէ ընդունած է, որ քուէից բացարձակ առաւելութիւն չկազմեր, այս մասին ևս ժողովին կամքը կը հարցնեմ թէ քուէի կարգաւ Զօպանեան էֆէնտին ընտրեալ կը համարէ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ես առաջին կէտին համար վիճակ կառաջարկեմ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Այդ առաջարկը դէթ երկու ձայնով կրնայ ընդունուիլ։

ՊԱՇԻՐԵԱՆ Ա. ԷՖ. — Կը ձայնակցիմ ուրիշին փափաքեան էֆէնտիի։

ԻՆՃԻՃԻՔԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Ինչ մ'առաջ քուէ տալու կոչեցիք ղիմոց, Առենապետ էֆէնտի, եւ արդէն փորձը կատարուելու վրայ էր, ես անհատական կընդհատէք դուն եւ վիճակի խնդիր մը կը յարուցէք։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ես ժողովին քուէն ընդունելի երկրորդ պարագային՝ այն է Զօպանեան էֆէնտիի ընտրութեան կէտին վրայ անոր կարծիքը առնելու համար, տեսնելով որ առաջին կէտին համար վիճակ չառաջարկուիր, եւ այդ խնդիրը վերջացած համարելով. սակայն հիմայ որ երկու ձայնով վիճակ կառաջարկուի, հարկ կը լայ ըստ կանոնի նախ այս կէտը պարզել եւ յետոյ անցնիլ երկրորդին։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ես ետ կառնեմ առաջարկս։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ուրեմն առաջին Առենադպրի խնդիրը լուծուած է, կը մնայ երրորդ Առենադպրի ընտրութեան պարագան որոշել, այս մասին ժողովին կարծիքը կը խնդրեմ։

Եւ Առենապետ էֆէնտին խնդիրը քուէի կը դնէ, եւ ժողովը 1 քուէի ընդդէմ՝ բաւական կը համարի Գ. Առենադպրի ընտրութեան համար կատարուած քուէարկութիւնը եւ այսպէս՝

Պէրպէրեան Ռեթէոս էֆէնտի Ա. Առենադպիր
Մելիքեան Մկրտիչ » Բ. »
Զօպանեան Մխիթար » Գ. »

ԿՐՆՏՐՈՒԻՆ ըստ օրինի։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ես կը հրաժարիմ Բ. Առենադպրի պաշտօնէն, եւ կը խնդրեմ որ ժողովը հաճի հրաժարականս ընդունիլ։ Եթէ առաջին առենադպրի պաշտօնն ալ յանձնուէր ինձ, դարձեալ միեւնոյն խնդիրը պիտի ընէի, վասն զի երեք տարի անընդհատ Առենադպրի պաշտօն վարած եմ միանակ, եւ յոգնած եմ այլ եւս։

ԴԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Կառաջարկեմ անվճռ քուէի դնել Մելիքեան էֆէնտիի հրաժարականն եւ մերժել զայն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Մենք այսօր ընտրութիւններ կը կատարենք, եւ ոչ թէ հրաժարականներ կընդունինք, մանաւանդ որ հր-

յաժարականներն գրով ներկայանալու են որ նկատողութեան ենթարկուին Ուստի կը խընդրեմ, Մէլիքեան Է. Ֆիլենեմ, որ հրաժարման խնդիր չյարուցանիլ։

Այժմ որ Մայր Դիւանի անդամոց ընտրութիւնն ամփոփեցաւ, յանուն ժողովին կը շնորհաւորեմ իրենց պաշտօնը։

Նորընտիր Առենապետներէն ոչ ոք ներկայ գտնուելուն, առժամեայ Առենապետն չարունակեց իւր պաշտօնը ցաւարտ նիստին։

1.

Բացակայութիւն

Երեսփոխաններէն՝

Ցարութիւն Էֆէնեան Մկրտիչ-Գուլի

գրով ծանուցած լինելով՝ թէ կարճատեւ ճանապարհորդութեան մը պատճառաւ ժողովոյ այսօրեայ նիստէն բացակայ մնալու ստիպուած է. Առենապետ Է. Ֆէնեանին անոր անունը յիշատակել եւ բացակայութիւնն՝ իրը օրինաւոր արձանագրել տուաւ ներկայութեան տումարին մէջ։

2.

Պոլիս պանդխտող Վասպուրականցի ազգայնոց հանրագիրը։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է.Ֆ. — Ժողովոյ սեղանին վրայ հանրագիր մը կը գտնեմ, որ Պոլիս գըտնուող Վասպուրականցի պանդուխտ ազգայնոց կողմէ ներկայեցեալ է Ամենն. Սրբազան Պատրիարք Հօր, յանուն նախագահի Ազգ. Ժողովոյ։

Հանրագիրն 230 ի չափ ստորագրութիւն կը կրէ, եւ ըստ կանոնի Գատրիարքարանի դիւանատան մէջ տեղադրեալ է, ի թիւ 16։

Ակնաւասիկ կը հաղորդեմ ժողովին նոյն հանրագրին խնամեան, որ համաձայնագրուած է Պիւանատան կողմէ։

«Հայաստանի մէջ տիրած ահագին տուվնն երեսէն յիշեալ գաւառացւոց կրած ծանր նեղութիւնները յայտնելէ ետեւ՝ կը յաւելուն նաեւ այս միջոցիս տեղի ունեցած հարստահարութեան չարժումները, որոց երեսէն ալ մեծամեծ տագնապներ կը կրեն եղեր, եւ եթէ չուտով ասոնց առաջքն առնուելու համար պէտք եղած գործանը չտարուի, եւ խոստացուած հիմնական բարենորոգութիւններն ու ապահովութիւնները չհաստատուին, իրենց ապագայն աւելի սոսկալի կրնայ ըլլալ եւ Հայ ժողովուրդը բնաջինջ ընել»։

Ինչպէս կը տեսնէք խնդիրը կարեւորութիւն ունի, եւ ուշադրութեան կարօտ է. եթէ հանրագրին հաւաստութիւնը՝ զոր ընթերցայ՝ բաւական չեղաւ ձեզ պարզելու խնդիրը, հանրագիրը ամբողջապէս կրնայ կարդացուիլ։

ՓԱՓՄԱՃԵԱՆ Մ. Է.Ֆ. — Ըստ իս հարկ չկայ կարդալու, վասն զի անոր խնամոը արդէն հաղորդուեցաւ ժողովին։ Իսկ խնդրոյն գալով կը տեսնեմ որ ստիպողութիւն ունի, եւ կառաջարկեմ յղել զայն յանուն Ազգ. ժողովոյ առ Սրբազան Պատրիարքն, որպէս զի պատշաճ գործ դնէ։

ԷՆԳՒՆԵՐՃԵԱՆ Տ. Է.Ֆ. — կառաջարկեմ հանրագիրը յանուն ժողովոյ Սրբազան Պատրիարք Հօր ղրկել, մինչդեռ մենք անոր պարունակութեան մանրամասնութիւնը չդիտեմք, ինչպէս որ չդիտեմք նաեւ թէ՝ վաւերութիւնը այդ հանրագրոյն տեսած է թէ ոչ։ ես կը կարծեմ թէ վաւերութիւնը նախ այդ հանրագիրը սկսք է տեսնէ, եւ ի հարկին միայն հոս բերէ։

ՆԱԹԱԴԱՀ ՍՐԲԱԶԱՆ. — Մեր ներքին կանոնադրին իրաւունք կուտայ հասարակուս

թեան ուղղակի ժողովոյս մասուցանելու հանրագիր կամ աղերսագիր, անշուշտ նախագահ Սրբազանին մէջտեղ։

Այդ հանրագիրը պահ մ'առաջ ինձ բերին, եւ ստիպանիօք խնդրեցին որ Սրբազան Պատրիարք հօր կողմէ փոխանորդաբար մասուցանեմ զայն ժողովիդ, ուսոր զայն Դիւանատան յանձնելով որ պէտք եղած կանոնական արարողութիւնը կատարէ, եւ ատեասիկ ըստ կանոնի տոմարագրեալ եւ հաստատեալ ներկայացած է այժմ ժողովիդ։

Մեր ներքին կանոնադրին մէջ չկայ այնպիսի տրամադրութիւն մը, որ վարչութեան իրաւունք վերագրէ կանխաւ տեսնելու Ազգ. ժողովոյ ներկայանալի դրերը, եւ՝ ի հարկին քերելու հոս, ուսոր այս կէտին վրայ խընդիր յուղելու տեղի չկայ, այլ պարզապէս Ազգային ժողովին կը վերաբերի, եթէ արժան դատի, խնդիրը յղել վարչութեան՝ ի պատրաստ պատշաճ տեսութեան։

ԴԱՓԱՄՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ես խնդրոյն ստիպողականութիւնը դիտելով առաջարկեցի Սրբազան հանգստատ հօր յղել զայն, իսկ ուրիշներ վարչութեան յղումը կուզեն։ Այս կրկին առաջարկութեանց մէջ ըստ սկզբան տարբերութիւն մը չկայ, դի Սրբազան Պատրիարքին արդէն վարչութեան զլուխն է, եւ որու ալ յղուի հանրագիրը, նոյն է նշանակութիւնը, ուսոր հարկ չկայ այս կէտին վրայ վիճաբանելու, այլ յղումը կատարելու է։

ՄԷԼԻՔԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ես կը փափաքէի որ Դիւանը ժողովս ներքին կանոնադրին տրամադրութեանց համաձայն չարժէր, եւ այս խնդիրը ձեռք առնելէ առաջ՝ ժողովին դիտողութեան եւ վաւերացման ենթարկէր նախորդ չրջանի վերջին երկու նիստերու Առեղնադրութիւններն, որ անվաւեր կը մնան դէտ։ Սակայն չեմ ուզեր այս կէտին վրայ ծանրանալ աւելի, վասն զի կը տեսնեմ որ հանրագրին բերած խնդիրն՝ Հայաստանի ժողովրդեան գոյութեանը վերաբերեալ խնդիր մ'է, որ ստիպողութիւն ունի, հետեւաբար ես ալ կը ձայնակցիմ Գափամաճեան Էֆէնտիի, եւ կառաջարկեմ որ խնդիրը յղուի Սրբազան Պատրիարք Հօր, գէթ բացատրութիւն մ'ստանալու համար։

ԱՏԵՆԱԳՏ ԿՖ. — Մէլիքեան Էֆէնտիի դիտողութեան ի պատասխան կը յայտարարեմ թէ Դիւանիս պաշտօնն առժամեայ լինելով՝ չէր կրնար այդ ատենագրութեանց վաւերացման գործովը զբաղիլ, այլ իւր գործն ըստ կանոնի ընտրութեանց կատարումն էր միայն։ Իսկ գալով հանրագրին՝ վասն զի ստիպողական հանգամանք ունեցող խնդիր մը կը պարունակէր, առժամեայ Դիւանը անպատեհ չտեսաւ ընտրութեանց ամբողջացումէն յետոյ՝ զայն ժողովիդ ուշադրութեան յանձնել։

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՆՈՏԱՐԱՆՆԵՐԷ. — Կարդացէք հանրագիրը։

Այս պահուն ունկնդիր բազմութեան մէջէն ձայներ կը բարձրանան ի նպաստ ընթերցման, զորս Ատենապետ Էֆէնտին լռեցնելով՝ այս մասին ժողովին կամքը հասկնալու համար, քուէի կը դնէ խնդիրն, եւ ժողովը միաձայն հանրագրին ընթերցումը կՈՐՈՇԷ։

Հետեւաբար Ատենադպիր Էֆէնտին կընթեռնու զայն, որու ահաւասիկ պատճէնը։

Ազին. Սրբազան Պատրիարք Հայր Նախագահ Ազգային Երեսփոխանական Ընդհանուր ժողովոյ.

Հայաստանցի Հայոց և մանաւանդ պատրիարքական բազմաթիւ ժողովրդեան վրայ սոսկալի արհաւիրքները այնչափ արագ իրարու կըյաջորդեն, որ ոչ միայն կենաց և մահուան վերջին ճգնաժամերուն մէջ կը գտնուին այսօր. և նոր և հիմնական և անմիջապէս դարմանի պէտք

ունին։ Եթէ ոչ՝ չուտով Հայաստան Հայոց դերեզման կը դառնայ։ Հայաստանցին այլ ևս պէտք չունի Հարցնելու թէ ի՞նչ են իւր ցաւերը և թէ ի՞նչ չարժառիթներէ յառաջ կուգան. միայն թէ զինքն յուսով խոստացեալ երաշխաւորութեան հետ կատկատած արդեանց կ՚սպասէ։

Սրբազան Տէր, և Մեծ. Տէրերք երեսփոխանք. մեր տառապանքները անընդհարագրելի կերպով ծանրացուցած են՝ մանաւանդ այս վերջին տարին, վիչտերը՝ որք սով յառաջ բերին. սովը որ կըրկնապատկեց մեր աղէտները, որպէս զի խպատ յուսահատած. թողունք գարերով ընդդրկած փշալից հայրենիքն ու փախչինք։ Արդէն պատկառելի ժողովրդքաջահմուտ է թէ՝ ինչպէս վասպուրականն նախ կրակով առչորեցին, և քիչ մը վերջ՝ պատերազմ հրատարակեցաւ. և վայրենի Քրդաց հրոսակները Տէրութեան խաղաղ բնակչաց դիւղերուն վրայ արշաւելով զամէն քանդելին կողոպտելին և սպանելին. այնպէս որ երկրագործ ժողովրդը ընդ երկար սար ու ձորերու մէջ թաքչելու ապաւէն փնտռելց, և կամ ցիրուցան եղաւ օտար հողերու վրայ։ Պատերազմը վերջանալէն զկնի, այդ թշուառ ժողովրդ գարձեալ տարիներով չկրցաւ իւր աւերակները նորոգելով իւր վարուցանքն ընել. ղի ո՛չ ոգեպահիկ ո՛չ սերմնացու, ոչ սայլ արօր ու վիճակի, և ոչ տաւար ոչխար մնացած էր. ուստի թէ և ամբողջ Մեծն Հայաստան մանաւանդ Վասպուրական ընդհանրապէս սովի կրակովն կը վառուի. բայց ամենէն ծանր աղէտներ կրող գաւառներն եղան Աղբակ, Նօրտուզ, Շառախ, Խօշաթ և այլն։ Այս գաւառներու բնակիչներէն բաղմաթիւ մեծ դերդաստանները, որք հացալից սեղանով օրը Հարիւրաւոր հիւրեր կը կերակրէին, այժմ ցամաք հաց կանչելով ցամքեցան. և յորոց ցաւերը Ռուսաստան, Պարսկաստան և այլուր դաղթեցին, և խժդժական պատերազմը այս գաւառաց վրայ աւելի ծանրացած էր։

Ինչպէս բովանդակ Հայաստան աշխարհը մանաւանդ Վասպուրականի ժողովուրդը իւր կեանքը Աղդին և Հայրենեաց հոգ պատրան Սրբազան Պատրիարքին կը պարտին, որ ոչ միայն ամենայն անձնանուիրութեամբ հարստահարութեան՝ մինչևիսկ անոր մայր սովին՝ վերջնական դարման տանիլ կը ջանայ և կը ոգորի, այլ և անօրինակ հայրենասիրութեամբ գործող Սուվերոյ յանձնաժողովոյ մը միջոցաւ յաջողեցաւ մեր ամենէն նեղ օրերուն մէջ միանգամայն հաց բաշխել, քաղցելոց, և փրկել կիսամեռ ժողովուրդ վերջին գըրմանէն։

Այլ Սրբազան Տէր, և Մեծ. Տէրերք երեսփոխանք. այժմ սովէն աւելի ահաւոր վտանգ մը կ՚սպառնայ Վասպուրականին՝ հարստահարութեան նորանոր խորհրդաւոր չարժումները. և արդ՝ մեր պարտք կատարելու համար խոնարհաբար կը յայտարարեմք թէ՝ եթէ Հայաստանի ժողովրդեան սպասած հիմնական բարենորոգման երաշխաւորութիւն փութով չը հասնի, ոչ միայն մեծ չքոհութիւնք կրնան պատահիլ, այլ և ապագայ սովը այնչափ սոսկալի կրնայ ըլլալ, որ այլ ևս ոչ և է օգնութեամբ չկրնան դարմանուիլ. և ժողովուրդը և իւր յոյսը՝ ի միասին պիտի մեռնին։ Արդէն այս տարուան հունձքերը որչափ ալ յաջող լինին, քիչ

յանուած են և թէ ինքը չարունակէն իրենց վրաս և աւարառութիւն, անչուշտ այն չափութեան և տագնապի օրերը խիստ վերահաս պէտք է լինին։

Սրբազան Տէր և Մեծ. Տեարք և բեսփոխանք, Հայաստանի ժողովուրդը որչափ ալ բամբասուի յանդէպս, բայց այս պարզ ճշմարտութիւն է որ Հայաստանի ժամանակին 25-30 միլիոն ժողովրդէն մէյն Հայաստանի մէջ բնակող արդի Հայերն են, որ դարերէ՛ի վեր կըռիւի մէջ և կռանի հարուածներու տակ կապրին և երկաթէ պողովատի պէս դուռ կը դիմանան. ուստի ամեն կարեկցութեան և օգնութեան արժանի կրնան համարուիլ իրենց չորս հազար տարուան հայրենասէր մարտիրոս պահապաններըը, և եթէ չեն կարող առնաբար իրենց իրաւունքը պաշտպանել, այդ ալ չորս հինգ տարուան արթնութիւն, երբ չորս հինգ հարիւր տարուան ստրկական խոր քնոյն հետ բաղդատուի, կարելի է այնչափ խստապահանջ չլինիլ։

Վերջապէս Սրբազան Տէր, եթէ անհրնար է անմիջական և հիմնաւոր ապահովութիւն հասցնել Հայաստանցի Հայուն, լաւ է որ այլ ևս իրենց յոյսը չկապուի անյոյս կապերով և թող երթան վերջին յուսահատութեան ապաւինելով իրենք իրենց վերքերուն դարման տանել մըտածեն։

Մնամք Ձեր բարձր Սրբազնութեան ամենախոնարհ ծառայք

Վասպուրականի բնակիչք

1880 Յուլիս 10 Ի կ. Պոլիս

Ի կ. Պոլիս (Ստորագրութիւնք)

(Յետ ընթերցման)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ահաւասիկ հանրագրին ամբողջ պարունակութեանը տեղեկացաք այժմ, եւ կրնաք այլ եւս դիւրութեամբ ելք տալ խնդրոյն։ Ա յս մասին Գափամաճեան էֆէնտին առաջարկ մ՛ունի, որ է խնդիրը Սրբազան Պատրիարք Հօր յանձնել ի պարտ ուպատշաճ տնօրէնութիւն։ Եթէ ծողովդ կը հաւանի, յղումը կը կատարենք այս կերպով եւ կը վերջացնենք խնդիրը։

ԼՆՔՍԵՐՃԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Ազնիւ եղաւ որ հանրագիրը կարդացինք, եւ խնդիրն իւր ամբողջութեամբը հասկցանք։ Հանրագիրն երկու կէտ կը պարունակէ. մէն՝ Հայկական, այսինքն բարենորոգմանց պործադրութեան խնդիրն է, եւ միւսը սոսկ խնդիրը։ Քանի կը տեսնէք որ ասկէ երկու տարի առաջ Հայկական խնդիրն իւր բոլոր պարագաներուն, ինչպէս նաեւ սոսկ խնդիրն այս ծողովին կողմէ Սրբազան Պատրիարք Հօր յանձնուեցաւ, որպէս զի ինչ որ արժան է տնօրինէ բացարձակապէս, ուստի այդ հանրագրին նկատմամբ՝ մենք որ եւ է գործադրութիւն մը չունինք կատարելու, այլ պէտք է, ինչպէս առաջարկուեցաւ, յղենք զայն Սրբազան Պատրիարք Հօր, ի պարտուպատշաճ տնօրէնութիւն։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Քանի չեմ լսեր, բայց կարծեմ Մատթէոս Սրբազան կըսէր թէ հանրագիրը Ս. Պատրիարք հօր ներկայացուելէ յետոյ՝ Ազգային ժողովին յղուելու է . . . ։

ՆԱԹԱԴԱՂ ՍՐԲԱԶԱՆ. — Ո՛չ, ըսի թէ հանրագիրն լինձ բերին որ Սրբազան Պատրիարք հօր կողմէ փոխանորդաբար ծողովին մատուցանեմ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — (Շարունակելով) Շատ աղէկ, եթէ իմ հասկցած կերպովս եղած լինէր, անչուշտ հարկ պիտի ըլլար Սրբազան Պատրիարքէն բացատրութիւն խնդրել, բայց քանի որ հանրագիրն ուղղակի Ազգային ժողովին մատուցուած է, խնդիրը կը փոխուի, եւ կը դիւրանայ անոր ելքը։

Արդ՝ հանրագրին մէջ նշանակութեան արժանի երկու կէտ կայ. Վասպուրականի Հայերը նախ՝ նոր, հիմնական եւ անմիջական դարման կը հայցեն իրենց հայրենի աշխարհին մէջ գործուած չարեաց դէմ՝ երկրորդ՝ կուզեն դիտնալ թէ ի՞նչ եղաւ ցարդ գործադրուած միջոցներուն արդիւնքն. երկու կէտեր, որ հանրագրին համառօտագրութեան մէջ անյիշատակ թողուած չէին. Ա յս առթիւ կը խընդրեմ նամակները համառօտագրող դիւանագիտական ֆիֆթիչն՝ որ ուրիշ անգամ մտագիր դանուի աւելի խնամով եւ ճշդիւ կատարելու գրութեանց ամփոփումները։

Սակայն խնդրագիրը մատուցանող Ազգայնոց նման՝ մենք ալ չգիտենք թէ ի՞նչ դարմանիներ մտածուած են չարեաց դէմ, եւ թէ ի՞նչ հետեւանաց յանգած են ջանքերն ու միջոցները, որ՝ ի գործ կը դրուին Հայկական խնդրոյն մէջ։ Ա յս տեղեկութիւնները Սրբազան Պատրիարքը միայն կրնայ մեզ մատակարարել, բայց երբ արժան դատի։ Ա յսօր՝ որ Ազգային Ժողովոյ բացումը կատարուեցաւ, կրսպասէինք որ Նորին Սրբազնութիւնը գէթ ընդ աղօտ լոյս մը կուտար մեզ իրաց վիճակին վրայ, սակայն կերեւի թէ տակաւին անժամանակ դատուելով լռութեամբ անցեր է խնդիրն, այնքան միայն գրելով իւր նամակին մէջ, զոր ուղղեր էր առ Մատթէոս Սրբազան, թէ Աստուծոյ ողորմութենեն յուսահատ չգտնուիր։ Ուրիշ ժամանակ թերեւս անհամբեր լինէինք եւ անպատճառ տեղեկութիւն խնդրէինք, բայց քանի որ հիմա խորհրդարանական օրինաց հաստաձայն ընթացքի մէջ ենք, եւ ընտել՝ խորհրդարանական սովորութեանց, ոչինչ կը մընայ մեզ ընել, այլ եւ եթ սպասել դիպուն ժամանակի, յորում Նորին Սրբազնութիւնը կարենայ իւր գործողութեանց հանգամանքներն եւ արդիւնքը յայտնել, եւ ազգին եւ մեզ ի ծանօթութիւն բերել։ Երկու խօսք ալ ուրիշ կէտի մը վրայ։ Պահ մ՚առաջ էնդքէրճեան էֆէնտին կըսէր թէ Հայկական խնդիրն երկու տարիէ հետէ՝ Սրբազան Պատրիարք հօր յանձնուած է։ Ա յս տեղ պատմական սխալ մը կայ, զոր ուղղել հարկ կ՚զգամ։ 1879 Օգոստոս 10 էն ի վեր՝ յորում բարենորոգմանց խորհրդարանական յանձնախումբը հրաժեշտ ըսաւ, Ազգային Ժողովը Սրբազան Պատրիարք հօր յանձնեց է, որպէս զի Հայկական խընդրոյն համար պէտք եղած հոգատարութիւնն եւ անօրինութիւնը չարունակէ՝ ի գործ դնել այն անձանց գործակցութեամբ, որոց հետ ձեռն՝ ի գործ արկած էր։ Իսկ նոյն թուականէն առաջ կատարուած գործողութեանց համարն առած է արդէն Ազգային Ժողովը, եւ 1879 Օգոստոս 10 էն ասդին կատարուած գործերն են՝ որ անծանօթ են իրեն, ինչպէս որ ես ինքս ալ որ՝ ի սկզբան տեղեակ էի, չըգիտեմ ոչինչ այլ եւս, եւ ահաւասիկ այս գործողութեանց համարն է որ Ս. Պատրիարքը պիտի ներկայէ օր մը Ժողովին, երբ ժամը հնչէ։

Արդ՝ թէ եւ Սրբազան Պատրիարքն եւ Վարչութիւնը, նոյն իսկ սահմանադրապէս իրաւմէ անանձնաւոր մարմիններ են, բայց քանի որ Հայկական խնդրոյն մէջ Ազգային Ժողովը բացառութիւն մ՚ընդունելով՝ զայն՝ ի մասնաւորի Սրբազան Պատրիարք հօր յանձնած է, հարկ չկայ ուրեմն ներկայ խնդիրը վիճաբանութեան ենթարկելու, այլ պէտք է հանրագիրը յղել Սրբազան Պատրիարք հօր, բայց ոչ Վարչութեան, իբրեւ իրեն յանձնելի խնդիր, ի պարտուպատշաճ անօրինութիւն։

Ա յս է իմ կարծիքս։

ԱՏԵՆԱԳՈՏ ԷՖԷՆՏԻ. — Արդէն առաջարկութիւն մը կար նոյն հանրագիրը Սրբազան Պատրիարք հօր յղելու համար, փափաքեան էֆէնտի եւս նոյնն առաջարկեց, բայց այս զոյգ առաջարկութեանց մէջ սա հիմնական տարբերութիւնը կայ, որ մինչդեռ առաջինն առաջարկը կուզէր հանրագիրը յղել Ս. Պատրիարք հօր, իբր Նախագահի Վարչութեան, երկրորդը՝ հարկ ցոյց կուտար զայն՝ ի մասնաւորի Նորին Սրբազնութեան յղելու, եւ չէ թէ Վարչութեան։

Եւ ստուգիւ Ազգային Ժողովն ասկէ առաջ Հայկական խնդիրը Նորին Սրբազնութեան յանձնած է իւր վստահութիւնն անոր վրայ սեւեռելով, հետեւապէս հարկ կը լինի

սոյն հանրագիրն ալ՝ ինչպէս դիտել տուաւ Փափազեան էֆէնտի, ուղղակի Նորին Սրբազնութեան յղել, որպէսզի ալ ինչ որ արժան է ի գործ դնէ։

Արդ այս առաջարկը քուէի կը դնեմ։

Եւ հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին խնդիրը քուէի կը դնէ, եւ ժողովը միաձայնութեամբ առաջարկութեան Փափազեան էֆէնտիի կը ցուցնէ Վասպուրականի աղջայոց հանրագիրը Սրբազան Պատրիարք Հօր, իբրեւ ուղղակի Նորին Սրբազնութեան յանձնելի խնդիր, ի պարտուպատշաճ անօրինութիւն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ահաւասիկ աւարտեցաւ ժողովին այսօրեայ աշխատութիւնն, եւ առեանը փակելու ժամը հասաւ։ Ինչպէս գիտէք յառաջիկայ Նիսան ութ օրէն գումարելի է ըստ նեբքին կանոնագրի, կը մնայ այժմ օրակարգը սահմանել, ուր առաջին տեղը պիտի գրաւէ Նախաքննիչ դիւանաց կազմութիւնը։

ժողովը ԿՈՐՈՇԷ յառաջիկայ Նիստր ութ օրէն գումարել, օրակարգ սահմանելով,

Ա. Ընտրութիւն Նախաքննիչ դիւանաց

Բ. Խնդիր ժողովարանի տեղափոխութեան եւ բացակայութեան երեսփոխանաց. — Տեղեկագիր Յանձնախմբին։

Գ. Մրագիր Վարչական կազմակերպութեան։

Առեանը փակուեցաւ ժամ 9½ ին։

Ատենադպիր. Ա. Ոսկանեան Ատենապետ

Ռ. Յ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ Գ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱՑ ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴՐՈՅՆ

ՔՆՆԻՉ ՅԱՆԶՆԱԽՄԲԻՆ

Մեծապատիւ Ազնապետ Էֆէնտի
Ազգային Ժողովոյ

Ազգային Ժողովը, վերջին բայման վերջընթերը նստին մէջ, ցանձնախումբս կազմեց պաշտօն յանձնելով նմա քննել թէ ինչ միջոցներով հնար է դիւրացընել երեսփոխանաց՝ ժողովոյ նստերուն ներկայութիւնն, թէ առ այս ժողովոյ դումարմանց տեղւոյն և ժամանակին նը-կատմամբ ինչ բարեփոխութիւններ ընել հարկ և կարելի է, և թէ՝ յետ ընծայելոյ կարելի դիւրութիւններն՝ ինչ տուժանքներ պէտք է ընել այն երեսփոխանաց նկատմամբ որ չարունակեն զանցառու լինիլ իւրեանց պաշտօնին կատարման մասին, մեր դիտողութեան ու նկատառման յանձնելով միանգամայն Մայր դիւանէն բացակայ երեսփոխանաց վերաբերութեամբ բերուած առաջարկութիւնն, որոյ համեմատ 4 անգամ առանց հիւանդութեան և ճամբորդութեան բանաւոր պատճառաց՝ անընդհատ բացակայ եղող երեսփոխանն պարտէր հրաժարեալ համարուիլ, և երեսփոխան Գ. Ձերդ էֆէնտիի՝ մեր ընկերակցին՝ մի առաջարկն որ ժողովոյ սովորական նիստերուն վերայ ամսական կիրակնօրեայ նիստ մի յաւելլոյ մէջ կը կայանայր։

Ցանձնախումբս այս խնդիրներով զբաղեցաւ երկու նստի մէջ։ Նախապէս ճանչցաւ որ 1. Մայր եկեղեցին իւր հետևութեան պատճառաւ երեսփոխանական ժողովոյ դումարման համար յարմար տեղ մի չէր և թէ այդ հետևութիւնն մեծ մաս մի ունէր բացակայ երեսփոխանաց պակասութեան մէջ, և 2. թէ ուրբաթ օրն ալ, իբրև մանուանդ

թղթադարի օր, վաճառականութեամբ և տեղանաւորութեամբ զբաղող երեսփոխանաց համար գրեթէ անկարելի կընէը ճշդապահութիւնն, մանաւանդ երբ հարկ լինէը նոցա մինչև Գումգաբու գալու համար բաւական երկայն ճամբայ մի ընել։

Այս երկու դժուարութեանց, որք կրնան ի հարկին արդարացնել չաւերու կողմէ տեղի ունեցած յաճախ բացակայութիւնքն, դոյզնթիւնն հաստատելէ յետոյ, ծանձնախումբս զգայնս բառնալու միջոցներն խորհեցաւ։

Ծանձնախմբիս միաձայն փափաքն էր Ազգային կեդրոնական իշխանութեան պաշտօնատեղին հաստատուած տեսնել մայրաքաղաքիս կեդրոնական իր թաղին մէջ, ըղրօրինակ Բերայի մէջ՝ ուր ընթացիկ գործոց կարգադրութեան և այլ և այլ յարաբերութեանց համար անհուն դիւրութիւններ պիտի ունենար կեդրոնական նշխանութիւնն, մինչդեռ Գումգաբուի թաղն այլևս կորուսած է իր կեդրոնականութիւնն։

Բայց Բերայի մէջ Ազգային Պատրիարքարան մ՚ունենալ մեծ դժուարութիւններ կը հարկաւորէր, որոց դէմ ներկայ ժամանակիս մէջ, ուր այնքան ստիպողական պէտքեր Ազգին դրամական զոհողութիւնքն կը պահանջեն, ներելի չլինէր ընել կամ առաջարկել։ Ուստի յանձնախումբս որոշելով լոկ իբրև փափաք մի նշանակել զայս կէտ իւր տեղեկագրոյն մէջ, փափաք՝ որ թերևս կարենայ իրականանալ լաւագոյն օրերու մէջ կամ մեծագոյն ղօղութեանց առջև և կամ տրնտեսագիտական լաւագոյն հաշիւներու չնորհիւ, իւր աչքն դարձոյց Ղալաթիոյ վրայ, որ, դարձեալ իբրև կեդրոն, եթէ ոչ բերայի չափ, դէթ աւելի քան գՈւմգաբու, առաւելութիւններ ունի և ուր արդէն ոչ միայն Ընդհ. ժողովոյ դումարութիւնեըն տեղի կունենային շատ աւելի դիւրութեամբ, այլ և Խրիմեան Սրբազանի օրով ամբողջ Պատրիարքարանն փոխադրուած էր։

Ծանձնախմբիս մէջ կարծիք մը յառաջ եկաւ. այն է Ղալաթիոյ «Կեդրոնական վարժարան» անունն կրող շէնքն Ազգային վարչութեան կեդրոնատեղի ընել՝ Ղալաթիոյ թաղային վարժարանն փոխադրելով մի այլ փոքրագոյն շէնքի մէջ և Ուսումնական խորհրդոյ ձեռքն տակ գտնուելիք կեդրոնական վարժարանին, եթէ երբէք բացուի, տեղ յատկացնելով այժմու Պատրիարքարանի շէնքն, իբրև յարմարագոյն դպրոցական հաստատութեան մի՝ լուրջ ու պարկեշտ թաղի մը մէջ գտնուելոյին, մինչդեռ Ղալաթիոյ շէնքին տեղն բաղում անպատեհութիւններ ունէը այս կողմանէ։ Ծանձնախմբիս մեծագոյն մասն այլ և այլ նկատումներով չկրցաւ ընդունիլ այս առաջարկութիւնն, և լաւագոյն համարեց առ այժմ Պատրիարքարանն իւր տեղ թողուլ մի միայն Ազգային ժողովին Ղալաթիա վերադարձնելու վերջայ խորհիլ։ Ու այս հարկ էր Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր հաստանութիւնն ստանալ. ուստի յանձնախումբս իւր անդամներէն Դեր. Տ. Մկրտչեան Հօր յանձնեց բանակցիլ այս խընդրոյ վրայ Ս. Պատրիարք Հօր հետ և հաստատացնել զնա այս փոխադրութեան։ Տ. Մկրտչեան հայրն հաղորդեց մեզ թէ Ս. Պատրիարք հայրն ընդդիմութիւն չէը ըներ այս մասին, և այսպէս ծանձնախումբս այս խնդիրն լուծուած և դըժ-

ւարութիւնն բարձուած կրցաւ համարել։ Ժողովատեղւոյն աւելի կանոնաւորութիւն մի տալու համար Ցանձնախումբս խորհեցաւ առաջարկել Ղալաթիոյ եկեղեցւոյն ձախակողմեան տաճարին կանոնաւոր ու հշտամեաց ժողովատեղւոյ մը կերպարան տալ, որ շատ քիչ ծախուց գործ է, և որում շատ յարմարութիւն ունի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ այդ մասն թէ իւր ընդարձակութեամբ և թէ իւր տրամադրելի վիճակին, ինչպէս տեղւկացանք թաղին փարոզչէն։

Ժամանակի մասին Ցանձնախումբս քննեց իւր անդամներէն միոյն առաջարկն, որ առանց կարևորութեան չէր. այն էր՝ Ժողովոյ նստելն, փոխանակ տարւոյն բոլոր տևողութեան մէջ շարունակելու զրեթէ անընդհատ, սահմանափակել մի քանի ամիսներու մէջ, որպէս կընեն եւրոպական խորհրդարանք, և այդ միջոցին աւելի յաճախ, գործրինակ ամեն շաբաթ և երբեմն իսկ երկուց 'ի շաբաթու, նիստերը ընելով սպառել նոյն չրջանի համար պատրաստեալ օրակարգն, և յետոյ փակել չրջանն՝ միայն բացառիկ պարագայից մէջ արտաքոյ կարգի նիստեր ընելով։ Ս.յս կերպով, ըստ մտաց առաջարկութեան հեղինակին, երեսփոխանք միայն մի քանի ամսոց մէջ ստիպուած ըլլալով ժողովոյ գործերով զբաղիլ՝ անչուշտ չը պիտի դանդաղէին յօժարութեամբ կատարել իւրեանց պաշտօնն՝ տարւոյ մեծագոյն մասին մէջ ազատ լինելով այդ պարտաւորութենէ։ Ս.յս առաջարկն օգտակար կողմեր ունէր, բայց այլ և այլ նկատմանց առջև որք ժողովոյ յարակայութիւնն անհրաժեշտ կընէին յաչս մեծագոյն մասին Ցանձնախմբիս, նկատումներ՝ զորս ամեն երեսփոխան կրնայ ինքնին հասկնալ, ստիպուեցանք մերժել այս առաջարկ։ Ջերազ էֆէնտիի առաջարկն ալ, որ յայտնի է, Ցանձնախմբիս մեծագոյն մասին աչքն չնորհ չգտաւ՝ նկատելով որ կիրակի օրն երեսփոխանական ժողովոյ գումարման համար բաղումք անյարմարութիւններ ունի, բաղումք յերեսփոխանաց նոյն օրն, իբրև եկեղեցական կամ իբրև անդամ թաղական վարչութեանց, ղեկավար լինելով իւրեանց թաղին մէջ։ Ուստի, Ցանձնախումբս օրւան մասին նոր տնօրինութեան մի վերայ չկարենալով համաձայնիլ՝ ստիպուեցաւ ժամանակի վերաբերութեամբ նախկին կարգադրութիւնն պահել։

Կը մնար բացակայ երեսփոխանաց համար ըլլալիք տնօրինութեան խնդիրն։ Որովհետև ժողովատեղւոյն 'ի Ղալաթիա փոխադրուելովը Ցանձնախումբս կը կարծէր վերոգրեալ դիւրութեանց զգալի մեծագոյնն ընծայուած ըլլալ երեսփոխանաց, յորոց բացակայ եղողներէն շատք Ցանձնախմբիս անդամց ոմանց մի միայն տեղւոյն հեռաւորութեան մասին գանգատած էին և զայդ և եթէ յուցած իբր արդել իւրեանց յարատեւութեան. ուստի և ընդունեց այս մասին Մայր-Դիւանէն կողմէ ժողովոյս բերուած առաջարկն, ըստ որում որ և է երեսփոխան որ, առանց հիւանդութեան և ճանապարհորդութեան օրինաւոր պատճառաց, 4 անդամ չարունակ կը բացակայէ ժողովոյ նիստերէն, հրաժարեալ պարտ էր համարուիլ, միայն Ցանձնախումբս արժան գտաւեց յաւելուլ, «և առանց անդիմադրելի արգելման, որոյ էութիւնն ընդունուի յաստենի ժողովոյ» բառերն։

Ա. յս տնօրինութիւնն անշուշտ չպիտի կրնայ, եթէ ընդունուի, ի դործ դրուիլ մինչև ցայս կէտ բացակայութեանց համար, զորս իբրև չեղեալ համարել կ՚առաջարկեմք, այլ յետ այսօրիկ ըլլալիք զանցառութեանց համար, այն է յետ ընդունելութեան դէթ ժողովատեղւոյն փոխադրութեան մասին մեր ըրած կարգադրութեան, չատանալով ցայն վայր բացակայ երեսփոխանաց ազդարարութիւն մ՚ուղղելով և եղած նոր տնօրէնութիւնքն հաղորդելով նոցա։

Ամիսփելով ծանձնախումբս կառաջարկէ.

1. ԺՈՂՈՎատեղին վոխադրել ի Ղալաթիա, որոյ մասին կանխաւ ստացուած է Ս. Պատրիարք Հօր հաւանութիւնն.

2. Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ ձախակողմեան տաճարն կանոնաւոր ԺՈՂՈՎատեղւոյ ձևոյն մէջ դնել.

3. Գումարումներն չարունակել 15 օրն մինդամ ուրբաթ օրերն ընել.

4. Զորս անգամ չարունակ, առանց հիւանդութեան և ճանբորդութեան օրինաւոր պատճառաց և առանց անդամադրելի արգիլման, որոյ էութիւնն ընդունուի յատենի ժողովոյ, բացակայ երեսփոխանն հրաժարեցնել իր պաշտօնէն իրրև զանցառու։

5. Յարդ բացակային, յետ ընդունելութեան սոյն առաջարկութեանց դէթ առաջնոյն, ազդարարութիւն ուղղել և ծանուցանել եղած նոր տնօրէնութիւնքն, յառաջ քան գայնս տեղի ունեցած բացակայութիւնքն չեղեալ համարելով։

Մեծ. Ատենապետ էֆէնտի, յանձնախումբս կը կարծէ կատարած ըլլալ իւրովանն իւրեան յանձնեալ պաշտօնն և կը յայտնէ ձեզ իր յարգանաց հաւաստիքն։

Ատենադպիր եւ Տեղեկագիր Ատենապետ

Ս. Յ. Գերպերեան Յովհ. Քհ. Մկրեան

Անդամք

Մ. Գափամաճեան Մ. Մամիկոնեան

Տեղեկագրոյս եղրակացութիւնները կընդունիմ բայլ այն կէտէն որ առաջարկութեանս կը վերաբերի

Գ. Չերազ

1780 Մայիս 5

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԲԱՑՈՒՄ 1880 ԱՄՍԻ

ՆԻՍՏ Բ.

18 ՅՈՒԼԻՍ 1880

ՆԱԽԱԴԱՀ. — Տ. Միմէօն Եպիսկոպոս Սէֆէրեան (Առժամեայ կարգեալ)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ.— Միքայէլ Հ֊Գինտի Մամիկոնեան (» »)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

Ա. Վիճակ

1 Կարապետ Եպս. Սերոբեան Բ
2 Սիմէոն Եպս. Սէֆէրեան
3 Ամբրոսիոս Վ. Ռուբինեան Բ ¶
4 Կարապետ Ք. Սէֆէեան

Բ. Վիճակ

5 Մատթէոս Եպս. Իզմիրլեան Բ
6 Պօղոս Վ. Խոյտաճեան
7 Յովհաննէս Ք. Մկրեան Բ
8 Գրիգոր » Աճէմեան Բ 2

Գ. Վիճակ

9 Վահան Վ. Տ. Մինասեան
10 Յակոբ » Ա. Փափազեան Բ 2
11 Սահակ Ք. Տ. Սարգսեան Բ 2
12 Խորէն » Փէհլիվանեան

Դ. Վիճակ

13 Ներսէս Վ. Ալանեան Բ 2
14 Մուքիաս Ք. Մուրփանեան
15 Վրթանէս » Պալեան Բ 2
16

Ե. Վիճակ

17 Խորէն Արքե. Նար Պէյ Բ ¶
18 Յովհաննէս Վ. Փափազեան Բ
19 Գարեգին » Թոմարեան
20

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ
(Ա. Վիճակ)

Գումգապու, Կէտիկ փաշա եւ Գումգապուի դուրս

21 Գրիգոր Պէրպէրեան Բ 2
22 Գէորգ Սալմաթեան Բ 2
23 Խաչիկ Մանկասարեան Բ 2
24 Կարապետ Աղաբուդաճեան Բ 2
25 Համբարձում Մադպուլեան
26 Մինաս Գափամաճեան
27 Յովհաննէս Պոյաճեան Բ 2
28 Ն. Մէզպուրեան Տօքթօր Բ 2
29 Պօղոս Պառնասեան Բ 2
30 Սարգիս Աղաբէկեան Բ ¶
31 Սահակ Աստր Բ ¶
32 Սեւունքերիմ Մանուկեան Բ
33 Բարթող Քիւրքճիպաշեան Բ
34 Աւետիմ Տէրոյենց Բ 2
35 Գէորգ Ապտուլլահեան Բ 2
36 Տ. Մէրեւմ-Գուրլի Բ ¶
37 Աւետիս Կիրտաղեան Բ 2

(Բ. Վիճակ)

Պէյիկթաշ

38 Անդրանիկ Կրճիկեան Բ 2
39 Ալիքսան Թօրասանճեան Բ 2
40 Բաբգէղ Հալաճեան Բ 2

Եէնիգաբու

41 Մկրտիչ Քիւրքճիթանլեան Բ
42 Սեդուհ Մադասուեան Բ 2
43 Մարուքէ Ֆրէնկեան Բ
44 Պօղոս Էնգէքրճեան

Իսկիւտար Ս. Խաչ

45 Սիմոն Ֆէյզ կեան
46 Սուքիաս Ալանեան Բ ¶
47 Տ. Շիշմանեան Տօքթօր Բ ¶
48

Իսկիւտար Ս. Կարապետ

49 Մինաս Պանճկզատուրեան Բ 2
50 Պօղոս Թորգոմեան Բ
51 Նիկողոս Ալաճաճեան Բ 2
52 Տրդատ Փափազեան Բ

(Գ. Վիճակ)

Գասըմ բաշա

53 Գասպար Չէրազ

Բերա

54 Աբիկ Ուճնճեան Բ 2
55 Գրիգոր Սէլիմիճնճեան
56 Գրիգոր Օտեան Բ ¶
57 Սէրվիչէն Բ 2
58 Ռափայէլեան Տօքթօր Բ 2
59 Միքայէլ Մօմճեան Բ 2
60 Կարապետ Քազազեան Բ 2
61
62

Միջագիւղ

63 Յակոբ Նօրաուճնկեան
64 Տիգրան Եուսուֆեան
65 Մկրտիչ Գազանճեան Բ 2
66 Աւետիս Գօլօլեան Բ 2
67 Նշան Օտեան

Պէյզօղ եւ Ղարաքիա

68 Միքայէլ Մամիկոնեան

(Դ. Վիճակ)

Քոսդոնճոդ եւ Իմաւրիէ

69 Յովհաննէս Էստեան Բ 2
70 Ստեփան Պէյլիկճեան Բ 2

Բ Բացակայութիւն առաջին ։
Բ.2 Բացակայութիւն երկրորդ ։
Բ.¶ Բացակայ բանաւոր պատճառ։

Գատըգիւղ

71 Կարապետ Շահպազեան Բ 2
72 Մկրտիչ Մուրատեան Բ

Նաբլըզաբռ.

73 Յակոբ Եէմէնիճեան Բ

Եէնիմահալլէ Սամարիոյ

74 Պօղոս Մկրտիչեան Բ 2

Թօփալիոռ.

75 Յովհաննէս Մարտարեան

Էյուպ Ս. Եղիա Եւ Ս. Աստուածածին

76 Գարեգին Ց. Մէլիքեան Բ 2

Գուրուչիշմէ

77 Աստիա Խիտապչեան Բ

Հիսար Եւ Պօյաճի գիւղ

78 Յովհաննէս Արշակունի Բ 2

Նոր գիւղ Եւ Սքենիա

79 Դազար Հովսեան Բ

Պայատ

80 Մկրտիչ Գ. Խասեան Բ 2
81 Յովհաննէս Կրմիկեան Բ 2
82 Տէվմահ Էնքաէրեան

Քարակեօմրիւկ

83 Սեդրաք Թիւրապեան Բ
84

(Ե. Վիճակ)

Սամարիա

85 Ալիքսան Պէշիրեան
86 Եղիազար Մէլիքեան Բ 2
87 Մինաս Ճաճճաֆեան Բ
88 Նազարէթ Շահպազեան Բ
89 Յարութիւն Թիւրեան
90 Յակոբ Արշակ
91 Սեդրաք Թիւթիւրեան
92
93
94

Թասգիւղ

95 Առաքել Ալթուն Տիւրքիր 2
96 Ռէթէոս Պէյլիկեան
97 Սարգիս Աբրահամեան Բ 2
98 Մ. Արծրունի Տօքթօր Բ 2
99 Սարգիս Քարուքճեան Բ 2
100 Ալեքանդինէ Արապեանը 2

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓԹԱՆԲ

Կարին

101 Սիմոն Մադաթեան Բ 2

Քեօրահեա

102 Մ. Փափազեան Տօքթօր Բ 2

Ա.Ղրիանուպոլիս

103 Ավիչեն Ապաւլահ Բ 2

Նիկոմիդիա

104 Կ. Ս. Իւթիւճեան

Ակռ

105 Աւետիս Պարսեղեան Բ

Ղարաճիսար

106

Արաբկիր

107 Կարապետ Խաչիկեան

Բաղիշ

108

Պրուսա

109 Բրիսառուսուր Ղազարոսեան

Եւդոկիա

110

Ամասիա

111 Համբարձում Ալաճաճեանը 2

Բայուռ

112 Յովհաննէս Աղիաւորեանը

Եղեսիա

113 Յակոբ Խաթիւճեան

Մանճըլըխ

114

Հաճըն

115

Երզնկա

116 Ռէթէոս Պէրպէրեան Բ

Թէքիրտաղ

117 Տիգրան Գ. Սիմոնեան Բ

Կեսարիա

118 Գէորգ Գըլըճեան Բ 2

Թարբէրդ

119

Պալըքեսէր

120

Մուշ

121 Սեմոյեան Փոխադրեան

Տիվրիկ

122 Նշան Գարագաշ Բ

Ջէյրուն Եւ Մարաշ

123

Տրապիզօն

124 Տիգրան Տ. Ներսէսեան Բ 2

Պաղտատ

125 Մկրտիչ Խաչէնտէրեան Բ 2

Տիգրանակերտ

126 Միհրան Զօլտանեան

Վան

127

Աղթամար

128

Հալէպ Եւ Այնթապ

129

Սեբաստիա

130 Մկրտիչ Ց. Մէլիքեան

Ռուսճուխ

131

Կարս

132 Աբրահամ Յ. Այվազեան Բ

Զմիւռնիա

133 Համբարձում Սարըքէչիչեան Բ

Դաղստիա

134

Ատանա

135

Սղերդ

136 Մատթէոս Ալէքսանեան Բ 2

Եօզղատ

137 Լօզոֆկէթ Պալեօղլեան Բ 2

Մալաթիա

138 Գէորգ Վարդանեան

Իզմիր

139 Պապլի Պապօեան

Եգիպտոս

140 Աբրահամ Մուրատեան Բ 2

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Ընտրութիւն Նախագահի դիւանաց ։

Բ. Մրագիր վարչական կազմակերպութեան .

Գ. Խնդիր ժողովարանի տեղափոխութեան եւ բացակայութեան երեսփոխանաց . — Տեղեկագիր Ճանճնախմբին ։

ԱՅԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Ընդ՝առաջամեայ նախագահութեամբ Գեր. Տ. Սիմէ՛ օն եպիսկոպոսի Սէֆէրեան եւ առենապետութեամբ Մամիկոնեան Մկրտչէ էֆէնտիի՝ Առեանը բացուեցաւ ժամը 8 ին , ի ներկայութեան 22 երեսփոխանաց , որոց թիւը 32 ի յանգեցաւ ի վերջ ։

1.

Վաւերացումն նախընթաց երեք նիստերու տեղագրութեանց.

ԱՏԵՆԱԳՊԵՏ էֆ. — Ժողովիս նախորդ առաջնադրական չրջանին վերջին ժթ. եւ Ի. նիստերու տեղագրութիւնները ժամանակին հաղորդուած են երեսփոխանաց , սակայն անվաւեր կը մնան դեռ , մինչեւ նաեւ նոր բացման նախորդ Ա. նիստի տեղագրութիւնն, որ մինչեւ դիտէք տպագրուած , եւ ցրուած է արդէն ։ Արդ՝ սոյն երեակ տեղագրութիւնները ժողովին վաւերացմանը կը ներկայեմ եւ երեսփոխան էֆէնտիները կը հրաւիրեմ նախ, որ եթէ ժթ. նիստի տեղագրութեան վրայ դիտողութիւն ունին, հաճին խօսք առնուլ ։

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. էֆ. — Նիստ ժթ. երես 487, էջ Բ. արձանագրուած է Փիլիպպոս եպիսկոպոսի խնդրոյն համար առաջարկուած պատճառաբանեալ օրակարգն , զոր ես եւ Մկրտչեմ –Գուլի էֆէնտի համաձայնութեամբ ներկայեցինք , եւ զոր ժողովը քուէարկելով ընդու-

նեց։ Ա յս օրակարգին մէջ սխալ մը սպրդած է, որ նոյն իսկ խմաստէն ալ կը հակադրուի։ Օրակարգին սա մասն « Ժողովը Վարչութիւնը յանձէ յետոյ Տ. Փիլիպպոս Եպիսկոպոսի բողոքին պատճառաբանութիւնները մերժելով, իբր պարզ յետս կոչում կը նկատէ զայն » պէտք է լինի սապէս « Ժողովը Վարչութիւնը յանձէ յետոյ Տ. Փիլիպպոս Եպիսկոպոսի յետս կոչման գրոյն պատճառաբանութիւնները մերժելով » եւլն.

Ուրիշ դիտողութիւն տեղի չունենալով Ա. ընտրական էֆէնտի քուէի կենթարկէ ժ. Նիստի ատենագրութիւնն, եւ Ժողովը միաձայն եղած դիտողութեամբ հանդերձ ընդունելով զայն՝ ԿՐ ՎԱԽԵՐԷ։

Ցետոյ Ա. ընտրական էֆէնտին ի դիտողութիւն կը հրաւիրէ զերեսփոխանս Ի. Նիստի ատենագրութեան վրայ։

ԳԱՓԱՄՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Այդ Նիստի ատենագրութեան մէջ երկու անգամ բերուած այնպիսի խօսքեր գրուած են, որոց եւ ոչ մի բառն արտասանած եմ։ Կուզէի այդ խօսքերն ուղղել մի առ մի, բայց այնքան դէշ խմբագրուած են որ այս ընդհանուր դիտողութիւնն ընելով՝ գոհ կըլլամ։

ԱՏԵՆԱԳԵՏ ԷՖ. — Ա յս դիտողութեան պատասխանն Ա. ընտրական էֆէնտիին կը պատկանի, ուստի խօսք կուտամ իրեն։

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ ԷՖ. — Իբր Ա. ընտրական ժողովիս նախորդ սահմանադրական չրջանին, առաջիւ լինամ կը վերաբերի բացատրութիւն տալ այս խնդրոյն վրայ, զոր Գափամաճեան էֆէնտին կը յարուցանէ։ Ուստի կուզեմ ժողովին յայտնել ինչ որ անցած է այդ ատենագրութեան խմբագրութեան նկատմամբ։

Նոյն քսաներորդ Նիստի օրն ժողովիս դիւանադպիրը՝ որ ատենագրութիւնները կը խմբագրէ, հիւանդ լինելուն՝ չկրցաւ աշխատիլ, եւ ատենագրութեան խմբագրութիւնն ատանձնել։ Արդէն նախորդ ժ. Նիստի ատենագրութիւնն ալ պատրաստ չէր նոյն օրը, եւ այսպէս երկու ատենագրութիւն կուննայինք խմբագրելի. ուստի Դիւանը 19րդ. Նիստի ատենագրութեան խմբագրութիւնը յանձնեց ժողովիս դիւանադպրին, որ կատարեց զայն. իսկ 20րդ. այն է վերկման Նիստի ատենագրութիւնն, որու կը վերաբերին Գափամաճեան էֆէնտիի դիտողութիւնները, յանձնեց դիւանապետին՝ խնդրելով որ խմբագրէ զայն։ Սակայն դիւանապետ էֆէնտին չդիտնէր ինչո՞ւ չէ կատարեր իրմէն յանձնարարեալ աշխատութիւնն, եւ զայն իւր կողմէ յանձներ է ուրիշ դիւանադպրի մը, որու ձեռօք ատենագրութիւնը խմբագրուած յանձնուեցաւ մեզ։ Սակայն այնպիսի աղաւաղ վիճակի մէջ էր խմբագրութիւնն, որ կարելի չէր ի լոյս հանել զայն, եւ սրբագրելու համար անգամ՝ մեծ դժուարութեանց հանդիպեցանք, եւ երկար աշխատութենէ յետոյ՝ հազիւ ուրնին կրցանք հրատարակութեան վիճակի մէջ դնել զայն։ Այս պարագային մէջ թերեւս Գափամաճեան էֆէնտիի խօսքերն ալ չփոթութեան ենթակայ եղած եւ իւր դիտողութիւններն իրաւացի լինին, սակայն ինչ որ ալ ըլլայ, պէտք է որ Գափամաճեան էֆէնտի չէ թէ այսպիսի տարուսում կերպով, այլ կէտ առ կէտ հաճի ցոյց տալ, ինչ որ իւր խօսքը չէ, եւ դրուեր է իւր բերանն, որպէս զի կարելի լինի այս կերպով ուղղել սխալներն, որոց դէմ կը տրտնջայ։

Ղ. Ա. ՂՈՍԵԱՆ Փ. ԷՖ. — կը ձայնակցիմ Ա. ընտրական էֆէնտիի վերջին դիտողութեան. պէտք է որ Գափամաճեան էֆէնտին մի առ մի ցոյց տայ իւր խօսքերուն անճիշդ կէտերը։

ԳԱՓԱՄՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ես երբէք չեմ ընդունիր ըսած լինիլ այնպիսի խօսքեր, որք ղղացմանցս եւ սկզբանցս հակառակ են։ Արդարեւ պարտաւոր եմ մի առ մի մէջ բերել ինչ որ խօսեցայ, բայց այդ նիստէն ի վեր ցարդ երկար ամիս անցած է, ուստի ի՞նչպէս կրնամ բառ առ բառ յիշել ըրած խօսքերս, միայն դիտեմ թէ

ինչ ոգւով եւ սկզբամբ խօսած եմ, եւ կըրնամ դանազանութիւնն ըմբռնել։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Եթէ Գափամաճեան էֆէնտիի դիտողութիւնն իւր բանախօսութեանց խմբագրութեան ոճին վրայ եղած լինէր, թերեւս իրաւունք ունենար առարկելու թէ ժամանակ անցած է, եւ թէ չկրնար յիշել բառ առ բառ թէ ինչ կերպով խօսած է։ Բայց Գափամաճեան էֆէնտին խմբագրութեան վրայ դիտողութիւն ընելէ յետոյ կը յարէ նաեւ թէ իւր ղեցմանց եւ սկզբանց հակառակ գաղափարներ ընծայուեր են իրեն. կարելի չէ ուրեմն որ չյիշէ մարդ՝ որքան ալ ժամանակ անցած լինի՝ իւր ղեցուածներն ու սկզբունքները, որոցմով խնդիր մը քննադատեր եւ քուէ տուեր է։ Սակայն եթէ ինք չյիշէր, թերեւս մենք կըրնանք իւր ուշ ածել, ուստի չնորհ թող ընէ դրով ցոյց տալ թէ որ խօսքերն անհարազատ են։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Խօսք կուզեմ։

ԶԱՅՆԵՐ. — Ըստ օրինի խօսք չունի այլ եւս։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կը ցաւիմ, Գափամաճեան էֆէնտի, որ կանոնը թոյլ չտար ինձ դարձեալ խօսք տալ ձեզ, վասն զի ատենադրութեան վրայ դիտողութիւն ունեցողն, ինչպէս նաեւ Ատենադպիրն, որ դիտողութեանց կը պատասխանէ, մի անգամ եւ եթ խօսելու իրաւունք ունին ըստ օրինի, եւ դուք արդէն երկու անգամ խօսելով անդր քան զչափն վայելեցիք ձեր իրաւունքն, եւ այլ եւս խօսք չունիք։ Միայն թէ Դիւանը կը խնդրէ որ հաճիք գրով աւանդել ձեր դիտողութիւնն որ անցնի ատենագրութեան մէջ եւ վերջանայ խնդիրը։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Շատ աղէկ, կընդունիմ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Սոյն ատենագրութեան վերաբերեալ կէտի մը վրայ բացատրութիւն մը տալ հարկ կը համարիմ։

Գ. Չէրազ էֆէնտիի Ազգային ժողովոյ դումարման աւուր եւ տեղւոյ մասին ըրած մէկ առաջարկութիւնը՝ թէեւ Ձեռնհասութեան դիւանին յղուած էր ի նախաքննութիւն, սակայն ժողովատեղւոյ խնդրոյն համար յատուկ ցանձնախումբ մը կազմուելով ի վերջէ, Չէրազ էֆէնտիի առաջարկն ալ սոյն ցանձնախմբին ղրկուեցաւ ի նկատողութիւն, ինչպէս կը տեսնուի խնդրոց ցանկին մէջ։

Ուրիշ դիտողութիւն տեղի չունենալով, Ատենապետ էֆէնտին քուէի կենթարկէ Ի. Նիստի ատենագրութիւնն եւ ժողովը միաձայն եղած դիտողութեամբ հանդերձ ընդունելով զայն ՆՐ ՎԱՒԵՐԷ։

Յետոյ Ատենապետ էֆէնտին ի դիտողութիւն կը հրաւիրէ ղեռեսփոխանս նոր բացման Ա. Նիստի ատենագրութեան վրայ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Նիստ Ա. երես 6, էջ Բ. երբ առաջարկեցի որ վիճակ ձգուի հաւասար քուէ ընդունող երկու ատենադպրաց ընտրութեան համար, եւ դժգոհութեան ձայներ լսեցի, յայտարարեցի թէ եա կառնում առաջարկս, որ խնդիր չըլլայ։ Ա յս յետս կոչման վերջին բառերը չեն արձանագրուած։

Երես 11. էջ Բ. բանախօսութեանս սա հատուածին վերջը, « այն անձանց գործակցութեամբ, որոց հետ ձեռն ի գործ արկած էր » ալիտի յաւելնայ, « եւ որոց հետ գործելու չարունակել յայտարարեց Նորին Սրբազնութիւնը »։

Նոյն երես, նոյն էջ, արձանագրուած սա խօսքը « Ձդիտեմ ոչինչ այլ եւս » պիտի լինի, սապէս « Պաշտօնապէս տեղեկութիւն չունիմ անոնց մասին »։

Երես 12, էջ Ա. երբ յաջորդ նիստի օրբակարգը կը սահմանուէր, առաջարկեցի Վարչական կազմակերպութեան ծրագրին ստիպո-

ղութիւն տալ, եւ զայն օրակարգն անցնել նախաքննիչ դիւանաց ընտրութենէն յետոյ։ Սակայն օրակարգին մէջ այս խնդիրն ամենէն վերջը մնացեր է։

Ղ. ԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Նոյն նիւթի առնչութեան բլլալով ես՝ կը փութամ պատասխանել փափագելոյն էֆէնտիի որ իւր առաջարկութենէն յետոյ առնուազն փակման պահուն՝ երեսփոխանաց բացակայութեան խընդրոյն համար կազմուած յանձնախումբի անդամը առաջարկեցին որ իրենց տեղեկագիրն նախագասութիւն ունենայ վարչական ծրագրին վրայ, եւ ժողովը հաւանութիւն տալով այս առաջարկութեան՝ ըստ այնմ սահմանուեցաւ օրակարգը, ուր յանձնախմբին տեղեկագիրն երկրորդ տեղը գրաւեց։

ԷՊՈՒՔՃԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Երես 11. ՀՀ Ա. Նոր փափագելոյն էֆէնտին իմ այն խօսքս թէ « Ազգ. ժողովը երկու տարիէ ի վեր հայկական խնդիրը Սրբազան Պատրիարք Հօր յանձնած է », իբր թէ պատմական սխալ կատարելը առարկելով թէ տարիէ մը հետէ յանձնած է, ընդմիջեցի զինքը եւ ըսի « երկու տարիէ ի վեր է որ յանձնուած է այս խնդիրը Սրբազան Պատրիարքին, եւ տարի մ՚առաջ կրկնուեցաւ միայն յանձնարարութիւնը »։ Ա. յս ընդմիջումս աւելնապրութիւնն անյիշատակ թողած է։

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ ԷՖ. — Ա. յդ ընդմիջումը լսուած չէ Դիւանին եւ արդէն ընդմիջումներն ըստ կանոնի ներելի չեն։

Ուրիշ դիտողութիւն տեղի չունենալով Աւետնապետ էֆէնտին քաւէլ կենթարկէ Ա. նիւթի աւետնապրութիւնն, եւ ժողովը միաձայն եղած դիտողութեամբ հանդերձ ընդունելով զայն կը վ.ԱՒԵՐԻ։

2.

Մայր դիւանի հինգ անդամոց հրաժարականը

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Նորընտիր Մայր դիւանի անդամներն՝ ի բաց առեալ Մէրեէմ-Դուլի էֆէնտին, որ երկրորդ Աւետնապետն է ժողովիս, կը հրաժարին իրենց պաշտօնէն, զոր Սրբազան Պատրիարքն իւրաքանչիւրին ծանուցած էր յատուկ պաշտօնագրերով։ Աւետաբեր ժողովիդ ուշադրութեան կը ներկայեմ իրենց հրաժարագրերն։

Հետեւապէս Աւետնապետ էֆէնտին ընթերցաւ Աւետնապետ Սէրվիչէն էֆէնտիի հրաժարագիրն, որու ահաւասիկ պատճէնը։

Ս. Մենասպատիւ Սրբազան Հայր.

Մեծապէս երախտապարտ եմ ընդհանուր ժողովին իր համակրութեան քըւէին համար։

Քաջ դիտէք, Սրբազան, որ ինծի համար բարեբաղդութիւն համարած եմ միշտ եւ կը համարիմ ազգին ծառայել որչափ որ կարող եմ, բայց այս պարագայիս մէջ անբաւականութիւնս տեսնելով՝ կը պարտաւորիմ դիմելու Ձեր Սրբազնութեանը, միանգամայն ալ պատուական ժողովոյդ, որպէս զի ներողամիտ ըլլաք աւետնապետութեան պաշտօնը չընդունելուս։ Մնամ Սրբազնութեանդ

Ա. մենախոնարհ ծառայ

17/29 Յուլիս 1 Սերվիչէն

(Տես ընթերցման)

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Կառաջարկեմ այս հրաժարականը միաձայն հաւանութեամբ մերժել, եւ կարծեմ թէ ամենուս ալ զգայուժը նոյնն է այս մասին։ Ժողովը կը ցանկայ Սերվիչէն էֆէնտին տեսնել իւր Դիւանին գլուխը, եւ օգուտ քաղել անոր ձեռնհասութենէն եւ տաղանդէն։

Ղ. ԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Սայդ է որ ա-

մինչեւ միահամուռ կը բաղձանք Սէրվիչէն Էֆէնտին տեսնել Ատենապետի ամբոխին վրայ, ուր երբեմն բաղմած եւ վարած է ժողովը այնքան ձեռնհասութեամբ։ Սակայն երբ կըրկին մերժէ մեր հրաւէրն, ի՞նչ պիտի ընենք այն ատեն, կրնա՞յ արդեօք փափաքեան Էֆէնտին հաւատալ մեզ որ Սէրվիչէն Էֆէնտին չանձն պիտի առնու վարել պաշտօնն, երբ Ազգ. ժողովը իւր հրաժեշտը չընդունի։

ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ Ց. ԷՖ. — կը ձայնակցիմ։

ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ Ց. ԷՖ. — Ես տեսակցութիւն մ'ունեցայ Սէրվիչէն Էֆէնտիի հետ եւ այս առթիւ իւր հրաժարման վրայ խօսք բացուելով չանցայ համոզել զինքն որ ընդունի առենապետի պաշտօնը։ Սակայն Սէրվիչէն Էֆէնտին ցուցջ սինդեց թէ չէ կարող այս պաշտօնն առանձնել, եւ միանգամայն յանձնարարեց ինձ որ յառնենի ժողովոյդ ընեմ այս յայտարարութիւնն յանուն իւր՝ երբ խնդրոյ նիրքեւ դրուի իւր հրաժեշտը։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ես ալ փափաքեան Էֆէնտիի նման պիտի առաջարկէի Սէրվիչէն Էֆէնտիի հրաժեշտին մերժումը, քանզի դիտնալով թէ ո՞րքան ձեռնհաս եւ արժանի է նա այս պաշտօնին, սակայն երբ Սէրվիչէն Էֆէնտին կատարեալ թէ ժամանակ չունի, թէ չկրնար այս պաշտօնն առանձնել, հեղեսեմ թէ ժողովը ի՞նչ դիրքի մէջ կը մնայ՝ մերժելով անոր հրաժեշտը եւ պնդելով իւր ընտրութեան վրայ։ Եթէ դիտնանք թէ ժողովին ըրած կրկին պատուոյ վրայ, կընդունի պաշտօնը, այն ատեն միահամուռ կը մերժենք իւր հրաժեշտը, զինքը մեր Փիւանին գլուխը տեսնելու տենչանօք. սակայն երբ այս մասին ապահովութիւն չընծայուիր մեզ, եւ ընդհակառակն կը տեսնենք որ անօգուտ պիտի մնայ մեր կրկին կոչումն, լաւագոյն է ընդունիլ իւր հրաժարականն եւ նոր ընտրութիւն կատարել։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Կը սինդեմ առաջարկիս վրայ սա բարեխոհութեամբ որ ժողովին Սէրվիչէն Էֆէնտիի հրաժարականը մերժելով, Սրբազան Պատրիարք Հօր յանձնարարէ անոր ազգասիրական ղեկավարութիւնը շնորհել եւ համոզել զինքը պաշտօնն ստանձնելու։ Իսկ եթէ կրկին հրաժարի, ինչ որ կը պարտաւորինք ընել, խոստ պարզ է եւ տեղի չկայ նախապաշարուելու ասոր համար։ Եթէ վարչական մի պաշտօն լինէր իրեն յանձնուածն եւ հրաժարէր, կրնայի ըմբռնել պատճառն իւր հրաժեշտին, սակայն ժողովին առենապետութեան պաշտօնէն հրաժարելու հարկ չկայ, վասն զի առենապետն իւր ամբոխիցներն ունի, ժողովին երկու դերատեսպետներն, որ հօգնեն իրեն, եւ երեսփոխան մը չկրնար ժողովէն իրեն արուած պաշտօն մը մերժել, զի այսպիսի մերժումի մը ժողովին իւր գործակցութիւնը դադրեցնել պիտի նշանակէր։ Մենք արդէն սկզբունք ունէինք հրաժարականները մերժելու, ուստի պէտք է գայն գործադրենք նաեւ այս պարագային մէջ, մանաւանդ որ կը յուսանք թէ երբ Սրբազան Պատրիարքը Սէրվիչէն Էֆէնտին յորդորէ, չպնդեր նա այլ եւս իւր հրաժեշտին վրայ։

ՁԱՅՆԵՐ. — Քուէ, քուէ։

ՈՒՐԻՇ ՁԱՅՆԵՐ. — Խօսք կուզենք։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Ժողովին քուէն պէտք է որոշէ թէ վիճաբանութիւնը հարկ է շարունակել թէ ոչ, ուստի այս մասին անոր կարքը կը հարցնեմ։

Հետեւաբար Ատենապետ Էֆէնտին խընդիրը քուէի կը դնէ, եւ ժողովը մեծագոյն մասամբ վիճաբանութեան վակուիը ԿՈՐՈՇԷ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Անաւասիկ վիճաբանութիւնը վակուեցաւ, կը մնայ ուրիմն քուն խնդիրն որոշել։ Այս մասին առաջարկութիւն մը կայ փափաքեան Էֆէնտիի կողմէ ներկայացուել, որ կուզէ մերժել Սէրվիչէն Էֆէնտիի հրաժեշտը, եւ յանձնարարել Սրբազան Պատ-

բիարք Հօր որ հաճի անոր ազգասիրական ղեկացմանց կոչում ընել, եւ համոզել յանձն առնելու առննադպետի պաշտօնն։ Արդ՝ այս առաջարկութիւնը քուէի կը դնեմ։

Հետեւապէս Առնենադետ էֆէնտին քուէի կը դնէ խնդիրն եւ ժողովը՝ ըստ առաջարկութեան փափաքեան էֆէնտիի կը մերժէ Սէրվիչէն էֆէնտիի հրաժարականը, Սրբազան Պատրիարք Հօր յանձնելով, որ հաճի անոր ազգասիրական ղեկացմանց կոչում ընել, եւ համոզել զայն ընդունելու իւր պաշտօնն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ։ — Երկրորդ հրաժարականն՝ որ պիտի ներկայանայ ձեզ, նոյն իսկ իմ կողմէս է, որու պատիւ ըրած էր ժողովդ յանձնել երրորդ առնենադետի պաշտօնը, զոր անկարող լինելով վարել, ստիպուած եմ հրաժարիլ։ Ժողովդ հրաւէրին համաձայն՝ այսօր առաջարկ կերպով մինչեւ ցայս վայր վարեցի Առեանը, բայց այլ եւս չեմ կարող մնալ Դիւանին մէջ, ուստի կը խնդրեմ որ հաճիք ուրիշ մը նշանակել իմ տեղս։

Եւ Առենադետ էֆէնտին թողով իւր աթոռը կանգնի երեսփոխանաց կարգը։ Իսկ Առենադպիր էֆէնտին կընթերցնու անոր հրաժարագիրն, որու ահաւասիկ պատճէնը։

Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայր։ Նախադահ Ազգային երեսփոխանական ժողովոյ։

Պատիւ ունենալ ընդունիլ Ձեր Բ. Սրբազնութեան գրութիւնը, որով կիսմայունէք ինձ Ազգային ժողովոյ Դ. Առենադետ ընտրուիլս։

Շնորհակալ եմ Ազգային պատկառելի ժողովոյ ինձ նկատմամբ ցոյց տուած այն վստահութեանը համար. սակայն կը ցաւիմ որ անձնական դործոցս ծանրութիւնը կը հարկադրէ զիս հրաժեշտ տալ եւ ազատիլ դՁերդ Բ. Սրբազնութիւնն որ բարեհաճիք մնաւոյանել զայն Ազգային ժողովոյ։

Մնամ ամենախոնարհ ծառայ

18 Յուլիս 80 Մ. Մամիկոնեան

(Յետ ընթերցման)

Առենադպիր էֆէնտին ժողովին քուէն կը խնդրէ այս մասին, եւ ժողովը միաձայն կը մերժէ Դ. Առենադետ Մամիկոնեան Մխքայէլ էֆէնտիի հրաժարականն, Սրբազան Պատրիարք Հօր յանձնելով համոզել զայն իւր պաշտօնը շարունակելու։

Հետեւապէս Մամիկոնեան էֆէնտի հրաւէր կընդունի շարունակելու վարել Առեանը։

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — (Առենադետի աթոռն անցնելով) Դարձեալ այսօրուան համար առաջամեայ կերպով կընդունիմ շարունակել առենադետի պաշտօնն, որպէս զի այս մասին դժուարութիւն մը յարուցած չը լինիմ ժողովին առջեւ, սակայն այժմէն կը յայտարարեմ թէ չեմ կրնար մշանջնաւոր կերպով այսպիսի պաշտօն մ՝ընդունիլ։

Արդ՝ կարդն եկաւ այժմ երեք առենադպրաց հրաժարականի խնդիրն ունօրինելու։ Ահաւասիկ Ա. Առենադպիր Պէրպէրեան էֆէնտիի հրաժարագիրն։

ՁԱՅՆԵՐ. — Հետզհետէ կարդացուին եւ ընդունին։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Շատ աղէկ։

Հետեւապէս Առենադպիր էֆէնտին կընթերնու հետզհետէ նոյն երեք հրաժարագրերն, որոց ահաւասիկ պատճէնները։

Ա.

Հրաժարագիր
Ա. Ատենադպիր Պերպերեան Հ.Ի.Ընտիի՝

Բարձրաշնորհ Սրբազան Հայր.

Թօրին երախտապարտութիւնս կը յայտնեմ Հաւատարմանաց և վատահութեան այն բարձր ցոյցին համար՝ զոր ըրած է ինձ նկատմամբ Ազգային ժողովը ընտրելով զիս Ա. Ատենադպիր իւր Մայր դիւանին։

Սակայն մէկ կողմէ իմ ծանրացեալ վիճակս՝ որ ոչ սմմիք անծանօթ է և այլուստ՝ պարզ երեսփոխանական ճնշոյց և հետեւաբար ժողովրդեան ներկայացուցչի պաշտօնն լաւ ևս կատարել կարենալոյ փափաքս կ՝ստիպեն զիս հրաժարիլ այն բարձր պաշտօնէն՝ յոր կը կոչէ զիս Ազգ. ժողովը։

Խնդրելով, Սրբազան Հայր, որ բարեհաճիք ներկայ հրաժարականս, որոյ վերջայ որոշած եմ պնդել ո՛ր և է ստիպման առջև, հաղորդել Ազգային ժողովոյ, պատիւ ունիմ մատուցանել Ձեր Սրբազնութեան որդիական ակնածանացս հաւաստիքն։

Մնամ խոնարհ ծառայ Ձեր
1880 Յուլիս 17 Ռ. Ց. Պերպերեան

Բ.

Հրաժարագիր
Բ. Ատենադպիր Մելիքեան Հ.Ի.Ընտիի

Վսեմապատիւ Ատենապետ Էֆէնտի Ազգային Ժողովոյ.

Պատկառելի Ժողովոյդ առ իս ցուցած վստահութենէն, որ այս չորրորդ անգամ Ատենադպրութեան պաշտօնին կը կոչէ զիս. յոյժ չնորհակալ եմ, սակայն արդէն բաւական վաստակած լինելով, պարտաւորեալ եմ խնդրել որ հրաժարականս ընդունիլ բարեհաճի։

18 Յուլիս 1880 Մնամ յարգանօք
Կ. Պոլիս Մ. Ց. Մելիքեան

Գ.

Հրաժարագիր
Գ. Ատենադպիր Զօպանեան Հ.Ի.Ընտիի

Մեծապատիւ Ատենապետ Էֆէնտի Ազգային Ժողովոյ.

Վերջին նստին մէջ Ժողովոյս առ իս յայտնած վստահութեան քուէին յանհունս երախտապէտ լինելով, կը ճանչամ խնդրել որ ներկայ հրաժարագիրս ևս ընդունելով, Գ. ատենադպրի պաշտօնը աւելի արժանաւորագունին յանձնելու չնորհ ընէ։

Մնամ
18 Յուլիս 1880 Մ. Զօպանեան

(Յետ ընթերցման)

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — Կառաջարկեմ այս երեք երիտասարդ երեսփոխանաց հրաժարականներն անմիջապէս մերժել, եւ պնդել որ իրենց պաշտօնն ստանձնելով կատարեն։ Բնական է որ երեսփոխան մը ժողովին աշխատութեանց պիտի գործակցի, եւ չէ կարելի մերժել այն աշխատութիւնն, որ իւր պաշտամանն բնութենէն կը բղխի, եւ զոր ժողովը կը պահանջէ։ Ատենադպրութեան պաշտօնն իրենց պէս երիտասարդ երեսփոխանները աշխատութեան բաժինն է, զոր դիւրութեամբ կրնան կատարել, եւ այս այնքան թացարձակ

է, որ նոյն իսկ մեր ներքին կանոնագիրն միշտ երեսփոխանաց կրտսերագոյնը կը նախագահէ առենագպրութեան պաշտօնին մէջ։ Ուստի ի՞նչպէս կարելի է որ իրենց հրաժարականներն ընդունինք մենք։

ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ Կ. ԷՖ. — Ես ալ կը հաստատեմ ինչ որ ըսաւ Փափազեան Էֆէնտին։ Թէ Ատենապետի եւ թէ Ատենադպրի պաշտօնները այնքան ծանր աշխատութիւններ չեն պահանջեր, որ հրաժարականներն արդարացընեն։ Կանոնն այս կրկին ճիւղի պաշտամանց համար երեքական անձ սահմանած է, այսինքն երեք Ատենապետ եւ երեք Ատենադպիր, եւ այսպէս աշխատութեան բաժանմամբ դիւրացուցած է անոնց գործը, այնպէս որ եթէ Ատենապետ կամ Ատենադպիր մ'ը երեք նիստի միանգամ ներկայ գտնուի եւ պաշտօնը վարէ, իւր աշխատութիւնը 1/3 ի կ'իջնէ։ Ա.յս նկատմամբ կը հաստատեմ փափազեան էֆէնտիի դիտողութիւնն եւ կառաջարկեմ Ատենադպրաց հրաժարականներն ալ մեւս հրաժարականաց նման քնաւ երկբէք չընդունիլ, եւ հրաւիրել զանոնք որ յանձն առնուն իրենց պաշտօնը վարել, վասն զի չեն կարող առարկել թէ ծանր է աշխատութիւնն, եւ թէ իրենց ժամանակը չներեր, քանի որ կանոնն մէջտղներ ընձեռած է՝ իրենց գործը դիւրելու համար։

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ ԷՖ. — Ինչպէս որ անցեալ նիստին յայտարարեցի ես, այս պաշտօնին քաւականի տարիներ վարած եւ յոդնած եմ այլ եւս։ Երբ պաշտօնատար մը այսպիսի յայտարարութիւն մը կընէ, պէտք է, կարծեմ, ունկնիդիր ըլլալ իրեն, եւ ներելի չէ միայն մէկ անձի վերայ ծանրանալով ծառայութեան հարկադրել զայն։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Եթէ Դիւանի նորընտիր անդամից զբաղումն չատ էր եւ պիտի հրաժարէին, հարկ էր որ դէմ ուղի ամիս համբերելու հանձին, եւ կեսոյ յուզէին այս հրաժարականի խնդիրը։ Մենք Մայր դիւանի գոյութեան սէտք ունինք, իսկ մը ուրիշ կառավար ընտրութիւններ՝ ինչպէս է նախաքննիչ դիւանաց ընտրութիւնը, կատարելու համար, եւ հիմայ այս հրաժարականները դնել այնպիսի վիճակի մը մէջ կը դնեն, որ պիտի պարտաւորինք գործեալ զբաղիլ այն ընտրութիւններով զորս կը կարծէինք վերջացուցած ըլլալ մեր նախորդ նիստին մէջ։ Այսպիսի վիճակի մը մէջ ստուգիւ իրաւունք ունին այն երեսփոխանք որ բացակայ կը մնան ժողովոյ նիստերէն։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ժողովը տրամադիր չէ քնաւ որ եւ է հրաժարական ընդունելու, արդարեւ կարուկ ընթացք մ'է այս, որ զամինքը կը քանդագատէ աշխատելու։ Բայց երբ պաշտօն ընդունողը կը տնդէ թէ չկրնար վարել, եւ կը նահանջէ, այլ եւս ինչ օգուտ ունի հրաժարականի մերժումը։ Եթէ ընտրուողին կրկին պատիւ մ'ընելու նպատակաւ են այս մերժումներն, չեմ կրնար ըմբռնել ես այսպիսի պատիւ մը։ Եթէ այդ մնծարոյ եւ պատուարժան անձինքն ուղէին ժողովին իրենց ըրած պատիւն վայելել, արդէն չէին հրաժարեր եւ մեր թանկագին ժամերն սպառեր իրենց հրաժարականներու խնդիրով։ Բայց քանի որ չեն ընդունիր եւ կը տնդեն, ես չեմ կարող համակերպիլ այն առաջարկութեան, որ հրաժարականաց մերժումը կը պահանջէ։

Պաշտօնն այնպիսեաց տալու է, որ յօժարութիւն եւ փափաք կզգան խնդրուած ծառայութիւնը մատուցանելու. քանաւոր չէ քնդի պաշտօն տալ մարդու, եւ սրդիւնք ստիպելով մի այսպիսի պաշտօնավարութեան։

ԷՓՒՆՃԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Արդէն հրաժարականաց մերժման համար քուէ տրուեցաւ, եւ աւելորդ է հիմայ մերժման դէմ խօսիլ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Իմ դիտողութիւնս ամեն հրաժարականաց համար է։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Ես կառաջարկեմ այս միջադէպը փակել, մերժելով երեք Ատենադպրաց հրաժարականներն։ Ժողովը

նոյնն ըրաւ նաեւ Ա. ատենապետաց հրաժարականութեան նկատմամբ, անչուչտ այն ակնկալութեամբ որ իւր այս կրկին կոչումն եւ ասիպտումն կը հարկադրէ զինքնք՝ աչխատասիրութեան, յորմէ կուզեն նահանջել, ընդունելու։ Մենք կը ճանչնանք այն անձանց ազգասիրութիւնն, եւ կը յուսանք որ իրենց ժամանակին բաժին մը կը հանեն Ազգ. ժողովին, եւ անոր այս կրկրորդ քուէին առջեւ՝ կուգան կատարձնեն պաշտօնը։ Եթէ դարձեալ մերժեն, կը նչանակէ թէ զօրեղ եւ անդիմադրելի հարկ մը, արգելք մը, զինքնք կը բռնադատէ նահանջելու։ Ուստի՝ ինչպէս ժողովը Ա. ատենապետաց հրաժարականը չընդունեց, պէտք է նաեւ Ա. ատենապետութիւնը մերժէ, եւ յանձնախոյս Սրբազան Պատրիարքը Հօր յորդորել Մայր դիւանի ամեն հրաժարեալ անդամներն, ընդունելու ժողովից ընտրութիւնը։

ՁԱՅՆՆԵՐ. — Բուէ, քուէ։

Եւ հետեւապէս Ա. ատենապետ էֆէնտին քուէի կը դնէ խնդիրն եւ ժողովն միաձայն ԿՊ ՄԵՐԺԷ երեք Ա. ատենապետաց հրաժարականները, Սրբազան Պատրիարք Հօր յանձնելով յորդորել՝ զանոնք իրենց պաշտօնն ընդունելու։

3.

Դալաթիոյ թաղեցւոյ հանրագիրը

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖԷՆՏԻ. — Դալաթիոյ թաղեցւոց կողմէ ժողովին հանրագիր մը մատուցուած է, որ ըստ կանոնի Դալաթիոյ Թաղական խորհրդոյ կողմէ վաւերացեալ եւ Պատրիարքարանի Դիւանատան կողմէ տոմարադրեալ է; թիւ 17։ Ահատակիկ կը հաղորդեմ ժողովիդ այն հանրագրին իմաստը, որ համաձայնուած Դիւանատան կողմէ։

« Կը բողոքեն առ Ազգ. ժողովն Դալաթիոյ Կեդրոնական վարժարանի չէնքին եւ անոր յատկացեալ կալուածոց Կեդրոնական տեսչութեան ըլլալու մասին ըրած որոշման համար, եւ իրը թաղային իրաւունք կը խնդրեն որ վերադարձուին անոնք բուն թաղային մատակարարութեան։ »

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. Էֆ. — Նախաքննիչ դիւանաց ընտրութիւնը չհաստատուած՝ ժողովը չէ կարող ուրիշ որ եւ է խնդրով զբաղիլ, ուստի առ այժմ այդ հանրագրին նկատմամբ անօրինութիւն մ՚ընել կարելի չէ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Սոյպէ է ինչ որ դիտել կուտայ Փափազեան էֆէնտին, սակայն Դիւանը պարտաւոր է՝ օրինաւորապէս ներկայացեալ ամեն գրութիւն ըստ կանոնի ժողովոյդ հաղորդել, եւ այս պարտաւորութիւնը կատարած եղաւ հաղորդելով ձեզ հանրագրին համաձայնութիւնն։ Իսկ գալով խնդրոյն՝ անչուչտ Նախաքննիչ դիւանաց ընտրութենէն առաջ չկրնար անօրինութիւն մը լինիլ, ուստի կը վերապահենք զայն այս ընտրութեանց լրանալը, եւ կանցնինք այժմ օրակարգին։

ՕՐԱԿԱՐԳ

1.

Կազմութիւն Նախաքննիչ դիւանաց

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Այսօր մեր առաջին գործը պիտի լինի Նախաքննիչ դիւանաց ընտրութիւնը կատարել, որուն համար, ինչպէս դիտէք, Մայր դիւանը պարտաւոր է ըստ նեքին կանոնագրի որքագրելի ընդհանուր ցանկ

մը ներկայել ժողովիդ։ Սակայն Մայր դիւանի անդամոց հինգը հրաժարած, իսկ Ամբեխ-Գուլի էֆէնտին՝ երկրորդ Ատենապետին՝ այս միջոցիս Պրուսա գնացած լինելով Դիւանը բընդհատիս անկերպարան վիճակի մէջ գտնուած եւ հետեւաբար չէ կրցած պատրաստուիլ սպասուած ցանկին։ Եթէ ժողովդ անպատճառ Դիւանին ցանկը կուզէ՝ ի ձեռին ունենալ, այն առեն անչուշտ հարկ կըլլայ ընտրութիւնն յառաջիկայ նիստին վերապահել. իսկ եթէ առանց ցանկի կը հաճի կատարել գայն, խնդիրը կը փոխուի այն առեն. ուստի կը հրաւիրեմ ժողովը այս կէտը պարզել, եւ իւր որոշումը տալ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ.— Ես կառաջարկեմ անցեալ տարուան ցանկը ընդունիլ նաեւ ներկայ ընտրութեան համար, սա բարեխոհութեամբ որ փոխանակ Տար-սէզ Սրբազանին, որ Ձեռնհասութեան դիւանի մէջ կըզտնուէր անցեալ չըլլանին, Իզմիրլեան Սրբազան, եւ փոխանակ Սերվիչէն էֆէնտիի, որ Դաստիարակութեան դիւանէն կանդամակցեր, Շահպազ Նարապետ էֆէնտի անդամ նշանակուին։

ՆՈՒՕՐԻՖԵԱՆ Տ. Էֆ.— Փափազեան էֆէնտի առաջարկեց անցեալ տարուան ցանկին վրայ կատարել ընտրութիւններն. սակայն կանոնը բացորոշապէս կը տրամադրէ որ Մայր դիւանը ինք պատրաստէ եւ բերէ այդ սրբազրելի ցանկը։ Անչուշտ եթէ ժողովը հարկ դատի ներկայ բացառիկ պարագաներուն մէջ կրնայ զարտուղութիւն մ՚ընել, եւ Մայր դիւանին կոզմէ գալիք ցանկին անտես անցնիլ։ Այս զարտուղութիւնն միւսասակար չեմ դատեր, եւ չատ դիւրաւ կրնամ յարիլ Փափազեան էֆէնտիի առաջարկին, միայն թէ կը մտածեմ որ կանոնագրին հիմնական տրամադրութեան մէկ զարտուղութիւնը է այս, եւ մի գուցէ այս զարտուղութիւնն նախընթաց օրինակ մը դառնայ՝ ուրկէ ապարդիւնից մէջ խոտորումներ ընելու, եւ աստի անկանոնութիւնք ծագելու։ ուստի լաւագոյն կը թուի ինձ այս կէտն ապառնիով եւ կամ նախապատրաստական դիւանաց ընթացքին մինչեւ յառաջիկայ նիստ յետաձգել։

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ Էֆ.— Տեսակ մը կանոնապարական բարեխոհութիւն կենթադրէ այս առաջարկն, որուն համար 2/4 ձայնից միաբանութիւն պէտք է, եւ չեմ կարծեր որ այդ միաբանութիւնը գոյանայ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ.— Ինչ որ առաջարկեցի, դործելու դիւրին ճանապարհ մը ցուցնելու մտօք էր, որպէս զի կարենանք առանց ժամանակ կորնցնելու կարեւոր ընտրութիւնները կատարել, եւ ձեռն ի դործ առնել։ Կը յիշէք որ Սրբազան Պատրիարքն իւր պատգամագրով հրաւիրած էր ժողովը Պատրիարքարանի դործոց վիճակին դարման տանիլ, եւ այս կերպով ամեն պատասխանատուութիւն այս ժողովին վրայ թողած էր, այս պատասխանատուութիւնը թերեւս մեծ պիտի լինի եթէ չը փութանք ինչ որ արժան է անօրինել անյապաղ, եւ ես դէթ իմ մասիս ներծ մնալ կուզեմ պատասխանատուութենէ։ Դիտողութիւն եղաւ թէ կանոնաց զարտուղութիւն մ՚է կամ կանոնագրական բարեխոհութիւն մը կենթադրէ՝ առանց Մայր դիւանի ցանկն ստանալու՝ ընտրութիւնները կատարել։ Ես մեծ տարբերութիւն մը չեմ տեսներ կանոնին տրամադրութեանն եւ իմ առաջարկած ձեւիս մէջ, քանի որ եթէ Մայր դիւանն ընդունի իմ առաջարկս, ինք պիտի ներկայէ այդ ցանկը, քանի որ այդ ցանկը սրբագրելի է, քանի որ երեսփոխանք պատ են գայն ըստ կամաց փոփոխել, եւ կամ ընդունիլ գայն ամբողջովի կամ մերժել։ Բայց եթէ Դիւանն չընդունիր իմ առաջարկութիւնս, եւ կամ երեսփոխանք անպատճառ Մայր դիւանէն կոզմէ չինուած յատուկ ցանկ մը կուզեն, կը պարտաւորի ուրեմն Մայր դիւանն այսօր ներկայել մեզ իւր ցանկը, որպէս զի ձեռնարկուի ընտրութեանց։ վասն զի այս ընտրութիւնք կարեւոր են, մանաւանդ Սրբազան Պատրիարք Հօր մաատեցաւելի ուղեւորին համարտութեան համար, որ պէտք է կարդացուի ժողովին Գ. կամ Դ. նիստին մէջ, եւ զոր Ատենապետաց դիւանը պիտի

խմբագրէ։ Ուստի կամ այն է որ Ժողովը պէտք է ընդունի իմ առաջարկած եղանակս, եւ կամ՝ Մայր դիւանին ցանկը առանայ, եւ այսօր վերջապէս ի կատար հանի Նախաքննիչ դիւանաց կազմութիւնն։

ԴԱՂԱՐՈՍԵԱՆ Ե. Էֆ. — Մեր ներքին կանոնագիրը կը պահանջէ որ Նախաքննիչ դիւանաց ընտրութիւնն Մայր դիւանին կողմէ ներկայացեալ արդարելի ցանկի մը վրայ կատարուի։ Եուսուֆեան էֆէնտին՝ կանոնին այս տրամադրութեան պատկառ կալով՝ կը վարանի ընդունիլ փափազեան էֆէնտիի առաջարկն, որ մի գուցէ պակասութիւն մը դործած լինինք։ Արդ՝ հաչտեցնելու համար առաջարկն կանոնին տրամադրութեան հետ, ես կը մտածեմ որ վոխանակ փափազեան էֆէնտիի կողմէ անցեալ տարուան ցանկը մեզ առաջարկելու, նոյնը Մայր դիւանն առաջարկէ մեզ։

ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ Կ. Էֆ. — Ըստ օրակարգի մեր այսօրուան առաջին դործը Նախաքննիչ դիւանաց ընտրութիւնն է, որու սկսած է ձեռնարկել։ Դիւանը կրնայ լինք ներկայել մեզ այն ցանկն, զոր փափազեան էֆէնտին կանխեց առաջարկելու, եւ այս կերպով ցանկի կազմութիւնը կը կարդադրուի, եւ ընտրութիւնը կատարելու արգելք մը չմնար։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. Էֆ. — Փափազեան էֆէնտիի առաջին առաջարկն աւելի օրինաւոր էր եւ անվնաս, քան երկրորդը, զոր յառաջ բերաւ իմ դիտողութեանս պատասխանելով։ Իւր առաջին առաջարկն էր ընդունիլ նախորդ տարուան ցանկն, այս ցանկն թէեւ դարձեալ Մայր դիւանը պատրաստած էր, բայց վասն զի նոր ցանկ պէտք էր բերուիլ, փափազեան էֆէնտիի առաջարկն՝ կանոնին՝ թէեւ փոքր՝ մէկ զարտուղութիւնը կը լինէր, եւ մտածել կուտար մեզ որ ապագային մէջ մի քանի երկիկ օրինակ չը լինի այս՝ ուրիշ նոր զարտուղութիւններ ընելու, բոնաղբօսիկ պարագաներու առջեւ։ Իսկ իւր երկրորդ առաջարկն, այն է այսօր Մայր Դիւանէն ցանկն ուղել անպատճառ, աւելի ապօրինի կը զբաղեմ։ Չեմ կարծեր որ Մայր դիւանն կարենայ այսօր այսպիսի ցանկ մը մեզ ներկայել վասն զի առժամայ Դիւան մ՚է ինք . . . .

ՉԱՑՆԵՐ . — (Ընդմիջելով) Օրինաւոր է Մայր դիւանը։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. Էֆ. — (Շարունակելով) Անչուշտ Դիւանն օրինաւոր է, բայց առժամայ է։ Երբ օրէնքը կը տրամադրէ որ Մայր դիւանը ցանկ մը կը պատրաստէ, Ժողովին մէջ՝ Դիւանին գլուխը բազմած մէկ Ատենապետն ու մէկ Ատենադպիրն չխմանար, այլ Դիւանի անդամոց ամբողջութիւնն։ Հետեւապէս չէ կարելի զանոնք ստիպել որ առանց իրենց անդամակցաց հետ բանակցելու, անմիջապէս ցանկ մը չինեն եւ ներկայեն Ժողովին, այլ պէտք է թողուլ որ Դիւանի անդամք իրենց ամբողջութեամբ պատրաստեն այդ ցանկն։ Արդ՝ ես աւելի նախամեծար կը համարիմ փափազեան էֆէնտիի առաջին առաջարկն երկրորդէն, եւ կառաջարկեմ որ այդ մասին Ժողովին կարծիքն ուզուի, եւ կը յուսամ թէ մեծամասնութեան հաւանութեամբը կընդունուի։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Էֆ. — Եղած առաջարկն թէեւ կանոնին մէկ էական կէտն չը դպչիր, բայց սկզբան խնդիր մը կը յարուցանէ սիրող կանոնին զարտուղութիւնը պահանջելուն համար։ Կրնայ այսպիսի առաջարկ մը մատուցուիլ Ժողովին՝ իւր կանոնադրական բարեփոխում մը՝ եւ նկատողութեան առնուելէ, բայց չէ կարելի այսօր անմիջապէս զայն ընդունիլ, եւ գործադրութեան դնել։ Ուստի ես ալ կը մտածեմ որ աւելի լաւագոյն է որ Մայր դիւանն ինք ներկայէ մեզ այն ցանկն, զոր փափազեան էֆէնտին յիշեց։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — Իմ առաջարկս երկու մաս կը պարունակէ. նախ՝ ընդունիլ նախորդ տարուան ցանկը քանի մը բարեփոխուա-

թեամբ. երկրորդ՝ եթէ ժողովը չհաճիր այդ ցանկին վրայ կատարել ընտրութիւնները, Մայր դիւանն նոր ցանկ պահանջել այսօր։ Ա յս երկրորդ պարագային մէջ ժողովը դադար կառնու եւ Մայր դիւանը ցանկը կը պատրաստէ։ Բայց եթէ Մայր դիւանը չուզեր իւր այս պարտաւորութիւնը կատարել, ո՛վ պիտի տայ ուրեմն այդ ցանկը, թող յայտարարէ մեզ։ Ա յս ընտրութիւնները անհրաժեշտ են գործել կարենալու համար, եւ այսպէս օրէ օր ժամէ ժամ յետաձգելը վնասակար է։ Ա յս ընթացքով իրաւունք տուած կըլլանք անոնց՝ որ այս ժողովին համար կըսեն թէ գործով չզբաղիր, այլ խօսքով։ Ինչպէս պահ մ՚առաջ ըսի, Սրբազան Պատրիարքը Հօր պատգամագրին վերջին մասն ամէն պատասխանատուութիւն այս ժողովին վրայ թողած է, վասն զի անոր կրցանձնէ իմաստասիրել Պատրիարքարանի վիճակը եւ գարմանը յանձնարձակ։ Ա յս պատգամագրին ի պատասխան ուղերձ մը պիտի տրուի, եւ այս ընթացքով վեց ամիս պիտի անցնի մինչեւ որ Դիւանները կազմուին, Առենապետներն ընտրուին, համախմբին, եւ պատրաստուն ուղերձը։ Ձեմ հասկնար ինչո՞ւ չի պիտի կարենայ Մայր դիւանն այսօր այդ ցանկը տալու իրաւունքն ունենալ. ներկայ եղող անդամները Մայր դիւանը կը կազմեն, եւ իրաւունք ունին ինչ որ կանոնը կը տրամադրէ ի գործ դնելու։ Եթէ իմ առաջին առաջարկս ընդունելութիւն չը գտներ, յետս կը կոչեմ զայն, թող Մայր դիւանը պատրաստէ տայ ուրեմն իւր ցանկն այսօր։

ՆՐՍԷՐՃԵԱՆ Տ. Ն֊Ճ. — Ձեմ գիտեր ի՞նչ է այս աճապարանքդ չարժառիթը։ . . .

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Ն֊Ճ. — (Ընդմիջելով) Պատճառն ըսի ձեզ արդէն։

ՆՐՍԷՐՃԵԱՆ Տ. Ն֊Ճ. (Շարունակելով) Կը զարմանամ որ ամիսներով ժողով չենք գումարեր այլ եւ այլ պատճառներ մէջ բերելով, եւ երբ այսօր ժողովի կուգանք, հապճեպով ընտրութիւններ կատարելու համար՝ ապօրինի ձեւով նարկութիւններ ընելու կելլենք։ Ամէն ժողով իւր մեծամասնութեամբը կրնայ գործել, ինչպէս ուրեմն Մայր դիւանը, որ 6 անդամէ կը բաղկանայ, պիտի կրնա՞յ իւր ներկայ երեք անդամներովը այդ ցանկը պատրաստել. . . .

ՁԱՅՆԵՐ. — (Ընդմիջելով) Բայց պարտաւոր էր կանխաւ պատրաստել։

ԼՐՍԼՐՃԵԱՆ Տ Ն֊Ճ. — (Շարունակելով) Գարձեալ մեծամասնութեան կարօտ էր այդ ցանկը պատրաստելու համար, որ կը պակսէր իրեն՝ հրաժարմանց պատճառաւ։ Վերջապէս ինչ որ ալ լինի Դիւանն այսօր եթէ բաւական է՝ ժողովին առենական գործերը վարելու, անբաւական է սակայն իրրեւ Մայր Դիւան այդ ցանկը չընելու։

ԳԱՓԱՄՃԵԱՆ Մ. Ն֊Ճ.— Շատ իրաւունք ունի փափազեան էֆէնտին չսասլելու ներքին խնդրոց կարգադրութեան համար, սակայն չը գիտեմ թէ այսօր ի՛նդեայ այդ պէտքն, թէ ոչ կանխաւ գիտէը զայն։ Եթէ գեռ նոր կը մանայ, շատ ուշ մնացած է։ Բայց որքան ալ սահմանադրական բնութիւն մ՚ունենայ խնդիրը, գարձեալ կանոնէն չեզուիլ խոհեմութիւն չէ, եւ ոչ ներելի՝ ամէն ժամանակ օրէնքը բախտի խոտել։ Ա յս ժողովին իւր պատկառելի դէմքից մէջ՝ եթէ օրինաց գործադրութեան մասին նուազ նախանձախնդրութիւն ցուցնէ, ի՞նչպէս կրնայ օրինապահութիւն պահանջել իւր ստորակարգեալ ժողովրդներէն։ Ուստի ես կառաջարկեմ առանց աճապարանաց ըսպասել եւ կանոնին տրամադրութեան համաձայն ընտրութիւնները կատարել։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Ն֊Ճ. — Ես երբ առաջարկեցի որ նախորդ տարուան ցանկին վրայ ընտրութիւնները կատարուին, չսկզբեցի երբէք որ անպատճառ ժողովին այս եղանակին ընդունի, այլ յարեցի որ եթէ դիտողութիւններ կան այս եղանակին դէմ, Դիւանը ներկայէ այսօր պէտք եղած ցուցակը, զոր իր պարտքն էր պատրաստել, եւ զոր անտես ըրեր է։ Դի-

տող եղաւ որ Դիւանն ամբողջութիւն չունի, եւ չկրնար այս ցանկը պատրաստել, բայց ի՞նչ ընէ Ժողովը երբ Դիւանի անդամք հրաժարականներ կը տեղան, եւ չեն գործեր, ի՞նչպէս կարելի է չչտասլել գործելու երբ Սրբազան Պատրիարքն իւր պատգամագրին մէջ սա տողերը կը գրէ Մաամեդտ Սրբազանին,

« Կը խնդրեմ որ չմոռնաք յիչեցնել Ժողովին թէ ահա տարի մ'է որ հնազանդելով իրեն ոչոչման այս պաչտօնը վարեցի առանց կարող ըլլալու ճանաչողութեամբ եւ կամ անդորր հանդարտութեամբ գործման տանել անձիս, բայց այս վիճակիս մէջ Պատրիարքարանը եւ գործերը ի՞նչ վիճակի մէջ են, պատկառելի Ժողովդ պէտք է խնամատիրէ եւ գործմանը խորհի»

Երբ Նորին Սրբազնութիւնն այսպիսի ծանրը խնդիր մը կը յուղէ, առանց պատճառի եւ մտածելու չկրնար ըլլալ, եւ այս պատգամագրին թուականէն սկսելով որ յուլիս 11 է, մինչեւ այսօր, 18 յուլիս· 7 օր անցած է, եւ դեռ բան մ'անգամ մտածուած չէ այս մասին։

Ես վարչական գործոց կարգադրութեան պէտքը չատոնց զգացած եմ, բարեկամս Գասիամաճեան էֆէնտի չատ աղէկ պէտք է գիտնայ զայս· բայց մենք ասկէ առաջ արտաքին հիմնական խնդիրներ ունէինք եւ ուրիշ խնդիրներով ժամանակ չունէինք զբաղելու, եւ մանաւանդ որ պատասխանատու կեցած էր Ս. Պատրիարք հայրը, ուստի հարկ էր ինձ ըսպասել· բայց երբ այսպիսի պաչտօնական ծանրակչիռ յայտարարութիւն մ'երեւան կուգայ, այլ եւս յապաղել չերեւի չէ. դէթ ես այս գիտողութիւնն ընելով իմ պարտքս կատարած կըլլամ Անցեալ նիսանին՝ երբ Ժողովին մէջ կարգացուեցաւ Սրբազան Պատրիարք հօր պատգամագիրը, չկրցի կատարելապէս անոր պարունակութեան հասու լինել· բայց երբ առեղնագրութեան մէջ կարգացի զայն, այլ եւս ըսպասպողութիւն տալու պարտաւոր կզգամ ինծի եւ ի՞նչ էր իմ առաջարկս, կամ Դիւանը ներկայէ ընտրելեաց ցանկին, կամ եթէ չուզեր տալ՝ յայտարարէ եւ Ժողովը նախորդ տարուան ցանկին վրայ, որ դարձեալ Մայր Դիւանին կողմէ չվնաւած է, կատարէ ընտրութիւնն, որ կրնայ 24 ձայնէից միաբանութեամբ ի գլուխ հանել, եւ _որմէ զատ ուրիչ գործ չունինք տեսանելիք։

Լրագիրներ կը հրատարակեն թէ վարչութեան անդամները պաչտօնին չեն կատարեր, Սրբազան Պատրիարքը Ագգ. Ժողովին կը յանձնարարէ որ իրաց վիճակին դարմանը հոգայ եւ մենք տակաւին կը դեգերենք պէտք եղածն ընելու։ Եթէ մեր ընկերներն մոռցած են պատգամագրին խօսքերն, ահա տպեալ առենագրութիւնը, թող կարդան զայն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ· — Ինչպէս ի սկզբան յայտարարեցի, Մայր դիւանի անդամց հրաժարականն էր պատճառ որ չկրցաւ Նախաքննիչ դիւանները ընտրութեան ցանկը պատրաստել։ Ա. ՀԺ փափազեան էֆէնտին կառաջարկէ որ Դիւանն զայն անմիջապէս պատրաստէ եւ ներկայէ Ժողովին. իսկ ուրիշներ այս առաջարկին դէմ կառարկեն թէ Դիւանին առժամեայ է, թէ առանց իւր անդամոց ամբողջութեան չէ կարող այդ գործը կատարել, թէ ապօրինի սկիզբ լինի այսպիսի ընթացք մը, եւ կառաջարկեն մինչեւ յառաջիկայ նիսան յետաձգել ընտրութիւնն։ Տակաւին երկու առնչաբան ունինք որ խօսք ուզած են, Ժողովին կը մնայ զանոնք ալ լսել ետեւ իւր որոչումը տալ եւ լուծել այս խնդիրը։

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. Էֆ· — Կը ցաւիմ որ բարեկամիս, փափազեան էֆէնտիի առաջարկը Թիւրիմացութեան տեղի տուաւ, եւ չատեր զայն մերժելու կողմը դանուեցան այլ եւ այլ խնդիրներ յարուցանելով, որով Փափազեան էֆէնտի իւր առաջարկը պաչտպանելու համար բացատրեց իրաց վիճակին ծանրութիւնը եւ սոխպողութիւնը։

Մեր մէջ չգիտցող չկայ գործոց ասիպողական հանգամանքը, եւ խնդիրը հոն է միայն թէ ի՞նչ կերպով կարելի է գործէ ձեռնարկել, բայց այսպէս խնդրոյ մէջ խնդիր յարուցանելով գործ չառնուիր։ Ես փափազեան էֆէնտիի առաջարկն չմերժեցի, միայն սա դիտողութիւնն ըրի թէ կանոնին՝ թէ եւ

անվճաս՝ մի զարտուղութիւնն է այն, թէ ժողովը դժուարութիւն չունէր զայն ընդունելու, միայն թէ մտածել պէտք էր որ այս բացառութիւնն յարատեւ զարտուղութեանց չառաջնորդէ մեզ։ Ինչպէս յայտնի է այս դիտողութիւնս հաւանել էր առաջարկին, բայց առնոր ազդեցութիւնը ներկայ պարագային մէջ միայն սահմանափակելու թէ՛ութեամբ։ Իսկ երբ՝ ի վերջէ փափաքեան էֆէնտի իր առաջարկին նոր մ՛ալ կցելով պահանջից որ Մայր դիւանն անմիջապէս պատրաստէ ցանկն, չը հաւանեցայ այս առաջարկին. վասն զի Դիւանն առժամեայ բնութիւն մ՛ունէր եւ իր ամբողջութեամբ չէր ներկայանար։ Այս դիտողութենէս ոմանք այնպիսի հետեւութիւն մը հանեցին, որպէս թէ Դիւանը ապօրինի համարած լինիմ, կարծիք մը, որ մտքէս անգամ չէր անցեր, եւ զոր կը մերժեմ, յայտարարելով բացարձակապէս թէ ես Դիւանն օրինաւոր կը ճանչնամ։ Արդ՝ եթէ ժողովը փափաքեան էֆէնտիի առաջին առաջարկին դէմ իր ըրած դիտողութեանս վրայ ըսէր թէ իրը բացառութիւն կընդունէր զայն, եւ թէ ապագային համար չէր կրնար իրը օրինակ ծառայել, կը լուծուէր դժուարութիւնը եւ գործ կը ձեռնարկուէր։

ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ Կ. Էֆ. — կարծեաց անհամաձայնութեան նայելով, ըստ իս լաւագոյն է գործն իր բնական ընթացքին մէջ դնել, այսինքն ինչ որ է կանոնին որամադրութիւնն նախագահիկ դիւանաց կազմութեան մասին, գործադրել անփոփոխ։ Փափաքեան էֆէնտին իրաց ստիպողական հանգամանքը դիտել տալով անյապաղ գործի ձեռնարկել կուզէ, եւ մեծ պատասխանատուութիւն կը նշմարէ ժողովին համար։ Իրաւունք ունի փափաքեան էֆէնտին, բայց պէտք է դիտել նաեւ որ Մայր դիւանը զինքը հրաժարեալ համարելով, առժամեայ կերպով կը վարէ իր պաշտօնը, ուստի ոչ ապաքէն կասկած կայ որ յաջորդ նիստին հրաժարականները պիտի կրկնուին, ոչ ապաքէն ժողովը պիտի առիթուն դարձեալ ընտրութեամբ զբաղիլ եւ նախագահիկ դիւանաց կազմութիւնը, զոր աւարտելով իր գործոց ձեռնարկել կուզէր, չի պիտի պակէ իր բաղձանքը։ Այս վիճակին մէջ իմ կարծիքս է յառաջիկայ նիստին թողուլ Դիւանաց ընտրութեան խնդիրն, եւ այսօր ժողովին տեղափոխութեան խնդիրն՝ որ օրակարգին մէջ է, եւ ոչ նուազ կարեւոր ժողովին դատարկանց համար, ձեռք առնուլ եւ լուծել։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. Էֆ. — Ըստ կանոնի ժողովը չկրնար ուրիշ խնդրով զբաղիլ, մինչեւ որ նախագահիկ դիւանները չը կազմէ։

ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ Կ. Էֆ. — Նոյն իսկ այդ Դիւանաց կազմութիւնը կատարելու համար՝ անհրաժեշտ է տեղափոխութեան խնդիրն որոշել այսօր։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Անհաւասկ խօսքց կարգը սպառեցաւ, եւ ժամ է արդ խնդիրն որոշելու։ Մինչեւ ցարդ եղած վիճաբանութեան մէջ՝ դանազան կարծիքներ յայտնուեցան եւ առաջարկութիւններ եղան, բայց ասոնց մէջ երկու գլխաւոր առաջարկութիւն կայ. որոց մին կը պահանջէ նախագահիկ դիւանաց ընտրութիւնը այսօր կատարել անպատճառ, Մայր դիւանէն ցանկ մ՛ուզելով, իսկ երկրորդն՝ որ միւսին հակընդդէմն է, կուզէ վերապահել ընտրութիւնն յառաջիկայ նիստին։ Անհաւասիկ այս մասին ժողովին կամքը պիտի հարցնեմ այժմ, սակայն պէտք է յայտարարել նաեւ որ ժողովին կամքը որոշող ձայնից միաբանութեամբ կրնայ յայտնուիլ, վասն զի մեծամասնութիւն չկայ։ Փորձենք ուրեմն։

Հետեւաբար Ատենապետ էֆէնտի քուէի կը դնէ խնդիրը, սակայն որոշող ձայնից միաբանութիւն չդոյանալով ի նպաստ կամ ընդդէմ առաջարկին, խնդիրն առկախ կը մնայ, եւ նիստն անբաւական կը յայտարարուի։

ԵՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. Էֆ. — Այս վիճակը կը հաստատէ որ մենք քանի չարունակենք նիս-

տերն հոս գումարել, չգիտէ յաջողինք մեծամասնութիւն գտնելու, եւ պիտի արգիլուինք գործելէ։

Արդէն երեսփոխանաց բացակայութեան խնդրոյն քննութեան համար կազմուած յանձնախումբն ընդունած է ժողովոյ նիստերը Ղալաթիա փոխադրելու սկզբունքն, նոյն իսկ Սրբազան Պատրիարք հօր հաւանութիւնն ստացուած, եւ սոյն խնդիրն օրակարգն անցած է արդէն, որ իւր որոշումն պիտի ընդունի. ուստի ես կառաջարկեմ յառաջիկայ նիստը դէթ բացառաբար Ղալաթիա գումարել, եւ երթեւեւելի այս դիւրութիւնն ընծայելով երեսփոխանաց՝ ապահովել նոյն նիստն, եւ այնպէս եղած տնօրինութիւնները ընել։

Երեսփոխանք կը ձայնակցին սոյն առաջարկին, եւ ժողովը ԿՈՐՈՇԷ բացառաբար յառաջիկայ նիստը Ղալաթիոյ խորհրդարանը գումարել 8 օրէն։

Առեւանը կը վաւերի ժամ 10 ին։

Ատենադպիր Ատենապետ

Մ. Յ. ՄԷԼԻՔԵԱՆ Մ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԹԱՏՐՈՆ 1880 ԱՄԻՆ

ՆԻՍՏ Գ·

25 ՅՈՒԼԻՍ 1880

ՆԱԽԱԴԱՀ· — Տ· Կարապետ Եպիսկոպոս Սէրոբեան (Առժամեայ կարդեալ)
ԱՏԵՆԱՊԵՏ·— Ե· Մէրեէմ-Դուլի էֆէնտի (» »)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

ՀԵԴԻՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

Ա· Վիճակ

1 Կարապետ Եպս.Սերոբեան
2 Սիմէոն Եպս· Սէֆէրեան Բ
3 Ամիրտոխտա Վ· Ռուբինեան Բ ¶
4 Կարապետ Ք· Սէթեան

Բ· Վիճակ

5 Մատթէոս Եպս·Իզմիրլեան Բ 2
6 Պօղոս Վ· Թօրոսեան
7 Յովհաննէս Ք· Մկրեան
8 Գրիգոր » Ադէլեան

Գ· Վիճակ

9 Վահան Վ· Տ· Մինասեան
10 Յակոբ » Ա· Փափազեան
11 Սահակ Ք· Տ· Սարգսեան Բ 3
12 Խորէն » Փէհլիվանեան

Դ· Վիճակ

13 Ներսէս Վ· Ասլանեան Բ 3
14 Սուքիաս Ք· Սահակեանէր
15 Վրթանէս » Պալեան Բ 3
16

Ե· Վիճակ

17 Խորէն Արքե· Նար Պէյ Բ ¶
18 Յովհաննէս Վ· Փափազեան
19 Գաբրիէլ » Թամուրեան
20

Բ Բացակայութիւն առաջին ։
Բ.2 Բացակայութիւն երկրորդ ։
Բ.¶ Բացակայ բանաւոր պատճառաւ

ԱՂԹԱՐԱՏՈՒՆ

(Ա· Վիճակ)

Գումգաբու, կեդրոն փաշա եւ Գումգաբուի դուրս

21 Գրիգոր Պէրպէրեան Բ 3
22 Գէորգ Սահմազեան Բ 3
23 Թաչիկ Մանկասարեան Բ 3
24 Կարապետ Աղաթամեան
25 Համբարձում Մազլումեան
26 Մինաս Գափամաճեան
27 Յովհաննէս Պօյամեան Բ 3
28 Ն· Մէզղուրեան Տօքթօր Բ 3
29 Պօղոս Պառնասեան Բ 3
30 Սարգիս Աղաբէկեան Բ ¶
31 Սահակ Աղթօ Բ ¶
32 Սեհնեքերիմ Մանուկեան Բ 2
33 Բարթող Քիւրքճիպաշեան Բ 2
34 Առաքէմ Տէրոյենց Բ 3
35 Գէորգ Ազտուլլահեան Բ 3
36 Յ· Մէրեէմ-Դուլի
37 Աւետիս Կիրտաղեան Բ 3

(Բ· Վիճակ)

Պէշիկթաշ

38 Անդրանիկ Կրմիկեան Բ 3
39 Ալիքսան Թօրոսեանճեան Բ 3
40 Բարսեղ Հալաճեան

Եէնիգաբու

41 Մկրտիչ Քիւրքճիխանկեան
42 Սեդուհ Մազտուտեան Բ 3
43 Մարուքէ Ֆրէնկեան
44 Պօղոս Էնգէքճեան

Իսկիւտար Ս· Խաչ

45 Սիմէոն Ֆէլէկեան Բ
46 Ստեփան Ասլանեան Բ ¶
47 Յ· Շիշմանեան Տօքթօր Բ ¶
48

Իսկիւտար Ս· Կարապետ

49 Միհրան Պահճէգամուլեան
50 Պօղոս Թորգոմեան Բ 2
51 Նիկողոս Ալաճաճեան
52 Տրդատ Փափազեան Բ 2

(Գ· Վիճակ)

Գասըմ բաշա

53 Գասպար Զէրազ

Բերա

54 Արիկ Ռունճեան Բ
55 Գրիգոր Սէլիմիէֆեան Բ
56 Գրիգոր Օտեան Բ ¶
57 Սէրվիչէն Բ 3
58 Ռափայէլեան Տօքթօր Բ 3
59 Միքայէլ Մօմճեան Բ 3
60 Կարապետ Գազազեան Բ 3
61
62

Միջագիւղ

63 Յակոբ Նորաւուճկեան
64 Տիգրան Եուսուֆեան
65 Մկրտիչ Գազանճեան Բ 3
66 Աւետիս Գօլօլեան Բ 3
67 Նշան Օտեան

Պէյօղ եւ Զայաթիա

68 Միքայէլ Մամիկոնեան Բ

(Դ· Վիճակ)

Գուգունճամգ եւ Իմաթիէ

69 Յովհաննէս Էմանեան Բ 3
70 Սահակ Պէյլիկճեան Բ 3

Գատըգիւղ

71 Կարապետ Շահպազեան Բ 3
72 Մկրտիչ Մուրատեան Բ 2

Նարըգաբու

73 Յակոբ Եէմինճեան

Եհեիմամեայլէ Սամաթիոյ

74 Գողոս Մկրտիչեան Բ 3

Թօփգափու

75 Յովհաննէս Մարգարեան

Էյուպ Ս. Եղիա եւ Ս. Աստուածածին

76 Գաբրիէլ Յ. Մէլիքեան

Գուրուչէշմէ

77 Ասատա Իլիասպաշեան Բ 2

Հիսար եւ Պօյաճի գիւղ

78 Յովհաննէս Արշակունի Բ 3

Նոր գիւղ եւ Սքենիա

79 Ղազար Հովսեան

Պալատ

80 Մկրտիչ Գ. Էսաեան Բ 3
81 Յովհաննէս Կրմիկեան
82 Տէլեմաք Էնգըսէրճեան

Քապաքէօմրիւկ

83 Սեդուհ Թիւրպազեան Բ 2
84

(Ե. Վիճակ)

Սամաթիա

85 Ալիքսան Պէշիրեան
86 Եղիազար Մէլիքեան Բ 3
87 Մինաս Ձաֆճաֆեան
88 Նազարէթ Շահպազեան
89 Յարութիւն Թիւրեան
90 Յակոբ Արշակ
91 Սեդուհ Թիւրպիւզեան Բ
92
93
94

Խասգիղ

95 Առաքել Ալիճուն Տիւրքի
96 Ռէթէոս Պէյլիկճեան
97 Սարգիս Աբրահամեան Բ 3
98 Մ. Արծրունի Տօքթօր Բ 3
99 Սարգիս Քալուջեան Բ 3
100 Ալճանազինէ Արապեանք 3

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՔ

Կարին

101 Սիմոն Մազսուտեան Բ 3

Քէօթանէ

102 Մ. Փալտազեան Տօքթօր Բ 3

Անդրիանուպոլիս

103 Վ. Ի. Ազատապահ Բ 3

Նիկոմիդիա

104 Կ. Ս. Խէթիճեան Բ

Ակռ

105 Աւետիս Պարսեան Բ 2

Ղարաճիսար

106

Արաբկեր

107 Կարապետ Խաչիկեան Բ

Բաղէշ

108

Պրուսա

109 Բրիստոստուր Ղազարոսեան

Նիդոկիա

110

Ամասիա

111 Համբարձում Ալաճաճեան

Բայուր

112 Յովհաննէս Ադնաւորեանք 2

Եղեսիա

113 Յակոբ Խէթիճեան

Մանճըլըխ

114

Հաճըն

115

Երզնկա

116 Ռէթէոս Պէրպէրեան Բ 2

Թէքիրտաղ

117 Տիգրան Գ. Սինանեան Բ 2

Կեսարիա

118 Գէորգ Գըլըճճեան

Խարբերդ

119

Պալըքեսէ

120

Մուշ

121 Ստեփան Փափազեան

Տիվրիկ

122 Նշան Գարագաշ Բ 2

Զէյթուն եւ Մարաշ

123

Տրապիզոն

124 Տիգրան Տ. Ներսէսեան Բ 3

Պադտատ

125 Մելքոն Խակէնտէրեան Բ 3

Տիգրանակերտ

126 Մինրան Զօպանեան

Վան

127

Ադրամար

128

Հայկէ եւ Այնթապ

129

Սեբաստիա

130 Մկրտիչ Յ. Մէլիքեան

Ռուսճուխ

131

Կարս

132 Աբրահամ Յ. Այվազեան

Ջմշկածագ

133 Համբարձում Սարըքէչիչեան

Գադատիա

134

Ատանա

135

Սղերդ

136 Մատթէոս Ալէքսանեան Բ 3

Եօզղատ

137 Լօռոֆէթ Պալեօզեան

Մայաթիա

138 Գէորգ Վարդանեան Բ

Իզմիր

139 Պօղոս Պալօեան

Եգիպտոս

140 Աբրահամ Մուրատեան

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Ընարութիւն Նախագահի դիւանագ։
Բ. Ծրագիր վարչական կազմակերպութեան.
Գ. Խնդիր ժողովարանի տեղափոխութեան և բացակայութեան երեսփոխանաց. — Տեղեկագիր Ցանձնախմբին։

ԱՅԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն անձնական տկարութեան պատճառաւ բացակայ գտնուելով ժողովէն, ընդ առաջարկեալ նախագահութեամբ Գեր. Տ. կարապետ Եպիսկոպոսի Սեբոքեան եւ Առենապետութեամբ Յ. Մկրտչեան-Գուլի էֆէնտիի առեալը բացուեցաւ ժամ 7 ½ին, ի ներկայութեան 35 երեսփոխանաց, որոց թիւը 45 ի յանգեցաւ ի վերջ։

Նորընտիր Առենադպիր էֆէնտիներէն Մէլիքեան Մկրտիչ եւ Զօպանեան Մխիթար էֆէնտիներն, որ ներկայ էին, հրաւիրուեցան ի բենց պաշտօնին գլուխն անցնելու, բայց առարկելով թէ հրաժարած են պաշտօնէ, առաջարկեալ կերպով յանձն առին կատարել պաշտօնն, եւ Դիւանն անցան։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — կը ցաւիմ որ կարճօրեայ ուղեւորութեան մը պատճառաւ նախորդ երկու նիստերուն ներկայ չկրցայ գտնուիլ։ Իմ բացակայութեանս միջոցին՝ ժողովէդ այս նոր չրջանին համար ալ Դեր-առենապետի պաշտօն յանձներ է ինձ։ Շնորհակալ եմ ժողովիդ այս վստահութեան նոր ցոյցին համար, որով կը պատուէ զիս. բայց չեմ յաւակնիր երբէք կարծելու թէ անցեալ չբջանին մի եւ նոյն պաշտօնին մէջ մեծ ձեռնհասութիւն եւ յաջողակութիւն ցոյց տուած եւ ժողովիդ այս նոր ընտրութեան արժանի եղած լինիմ։ Ես կը նկատեմ զայն աւելի իբր արդիւնք մի համակրական զգացման, որով ուզած էք զիս քաջալերել. ուստի կրկնակի պարտաւորութիւն կզգամ այդ պաշտօնին մէջ ունեցած թերութիւններս չափաւորելու եւ արժանի ընծայելու զիս ձեր վստահութեան։

Ա յլ սակայն ոչ նուազ ցաւօք խոստացայ որ իմ նորընտիր հինգ ընկերակիցներս մի առ մի

հրաժեշտ մատուցեր են իրենց պաշտօնէն եւ միայն ես մնացեր եմ չհրաժարող Մայր դիւանին անդամներէն ։

Իրաց այս վիճակին մէջ չգիտեմ թէ ազիկ բան մ'ըրած կըլլա՞մ չհրաժարելով եւ ընկերակցաց օրինակին չհետեւելով ։

ՁԱՅՆԵՐ ։ — Ոչ, ոչ, դուք պիտի չմնաք . ձեր մնալն օգտակար է ։

ԱՏԵՆԱԳՆՏ ԷՖ. — (Շարունակելով) Անցեալ նիստէն յետոյ՝ երբ դուռնոր վերադարձեր էի ուղեւորութենէս՝ ժողովին Դիւանագլխոր էֆէնտին առ Սրբազան Պատրիարքն ուղղեալ պաշտօնագիր մը ներկայեց ինձ ստորագրելու համար, որ նոյն նիստին մէկ քանի որոշումները կը հաղորդէր Ներսին Սրբազնութեան ։ Սոյն պաշտօնագրէն վերահասու եղայ նաեւ՝ որ ժողովդ կը մերժէր Մայր դիւանի նորընտիր հինգ անդամոց հրաժեշտը եւ Ներսին Սրբազնութեան կը յանձնէր անոնց ազգասիրական ղեկավարութիւն կոչում ընել եւ յորդոր կարդալ որ յանձն առնուն վարել իրենց պաշտօնն . երկրորդ՝ տեղեկացայ նաեւ որ երեսփոխանք ոմանք նոյն նիստին մէջ փափաք յայտնելով որ Ազգային ժողովոյ յառաջիկայ գումարումը Ղալաթիոյ մէջ տեղի ունենայ, եւ ժողովը նկատելով որ արդէն երեսփոխանաց բացակայութեան խընդրոյն քննութեան համար կատմուած ձանձնախումբն ժողովոյ նիստերն ի Ղալաթիա փոխադրելու սկզբունքն ընդունած է նոյն իսկ Սրբազան Պատրիարք հօր հաւանութեամբ, եւ խնդիրն արդէն օրակարգն անցած է, որ իւր որոշումն ալ տիտ ընդունի, արժան դատեր էր յառաջիկայ նիստը բացառաբար Ղալաթիոյ Եկեղեցին դումարել ։

Սոյն պաշտօնագիրն ստորագրելով փութացի Ամէնս. Սրբազան Պատրիարք հօր յուղարկել, որու վրայ Ներսին Սրբազնութիւնը Մայր Դիւանի հաժարեալ հինգ անդամոց առանձինն յորդորանաց նամակներ ուղղեց որ չպնդեն իրենց հրաժարականին վրայ, եւ Ազգային ժողովոյ փափաքանաց համաձայն իրենց յանձնուած պաշտօնն ընդունին, եւ միանդամայն հրամայեց որ ժողովոյ նիստը Ղալաթիոյ մէջ դումարուի, ինչպէս որ եղաւ այսօր ։

Սրդ՝ Դիւանի հրաժարեալ հինգ անդամոց միոյն կողմէ միայն պատասխան մ'եկած է, որով իւր հրաժարականը կը կրկնէ, իսկ միւսներն ընդունած են՝ թէ ոչ իրենց պաշտօնը, տեղեկութիւն մը չկայ դեռ ։ Ուստի դեռ եւս օրակարգին չանցած՝ կուզեմ ժողովին կարծիքն հասկնալ թէ՝ նախ այս հրաժարման խնդիրը նկատողութեան առնուլ կուզէ՞, թէ ոչ՝ զայն վերապահելով յառաջիկային՝ օրակարգին անցնիլ պատշաճ կը համարի ։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Բ. ԷՖ. — Ես կառաջարկեմ նախապէս այդ հրաժարման խնդիրը նկատողութեան առնուլ, եւ այնուհետեւ ուրիշ խնդրոց անցնիլ, վասն զի ամեն բանէ առաջ Մայր դիւանին կազմութիւնը կարեւոր է ժողովին համար ։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Ես չեմ կրնար համաձայնիլ Գրիգորեանի առաջարկութեան ։ Ժողովը Սրբազան Պատրիարք Հօր յանձնարարեց Դիւանի հրաժարեալ անդամներուը յորդորել որ իրենց պաշտօնն յանձն առնուն, եւ դեռ այս մասին Ներսին Սրբազնութեան կողմէ տեղեկութիւն մը արուած չէ մեզ թէ անոնցմէ ո՛րն ընդունած է իրեն պաշտօնն եւ ո՛րը կրկնած է հրաժարականն ։ ուստի այնքատուղութեան մէջ ինչ որ ալ խօսիմք ապարդիւն է եւ պէտք չկայ այս մասին խընդիրը յուզելու այսօր ։ մանաւանդ որ արդէն ժողովին Բ. Ատենապետը Դիւանին գլուխը կը գտնուի եւ առեանը կը վարէ ։ Ուստի կառաջարկեմ օրակարգին անցնիլ ։

(Երեսփոխանաց ոմանք կը ձայնակցին այս առաջարկին) ։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Բ. ԷՖ. — Թէ եւ այդ առաջարկը ձայնակիցներ կը գտնէ, բայց ըստ կանոնի պէտք է որ ամենէն առաջ ժողովին Դիւանը կազմուած լինէր . վասն զի այդ խնդիրը

դիրն ամենէն աւելի սոխակոտական է եւ առանց Մայր Դիւանի կարմրաթեան բան մը չենք կըրնար գործել։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Ն.Ֆ. — Ժողովը իւր Մայր դիւանն անկարմիր չկրնար նկատել, քանի որ ընտրելոց հրաժարականները մերժած եւ տակաւին անոնցմէ պատասխան չէ ընդունած, բայց ի մէկէն։ Բայց իւր Նախաքննիչ Դիւանները գեռ չէ ընտրած եւ պէտք է ընտրէ անյապաղ, որպէս զի կարող լինի իւր գործերն օրինաւորապէս յառաջ վարելու։ Ուստի եթէ Ժողովը կը հաճի, Դիւանիս վրայ դանուած բոլոր այն թղթերն, որ Ատենական գործողութեանց կը վերաբերին, ի բաց պիտի թողում, եւ Նախաքննիչ դիւանաց կարմրաթեան խնդիրը պիտի ներկայեմ։

Արդէն իմ պաշտօնիս բնութիւնն ալ մասամբ այսպէս կը պահանջէ, վասն զի իբր Վերատեսնողապետ չէի կրնար կանխաւ խոստացած ըլլալ Դիւանին վերաբերեալ թղթերն, եւ հետեւաբար այս պահուս անտեղեակ եմ անոնց պարունակութեանն,

Այս վիճակին մէջ պատշաճագոյն կը լինի որ Ժողովդ թոյլ տայ ինձ միկուսի թողուլ առ այժմ այդ թղթերն եւ օրակարգը ձեռք առնուլ։ Այս մասին Ժողովդ կամաց կը դիմեմ։

Հետեւապէս Ատենապետ է փէյտին քաշէլ կը դնէ խնդիրն եւ Ժողովը՝ մեծագոյն մասամբ՝ ԿՈՐՈՇԷ օրակարգին անցնիլ։

ՕՐԱԿԱՐԳ

§ 1.

Կարմրութիւն Նախաքննիչ դիւանաց

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Ն.Ֆ. — Ժողովդ Նախաքննիչ Դիւանաց ընտրութեանը պիտի ձեռնարկէ այժմ, եւ կասլսւ անչուշտ ընտրելոց սըրբագրելի ցուցակին, զոր Մայր դիւանը պատրաստելու պաշտօն ունի ըստ ներքին կանոնադրի։

Այլ սակայն Մայր Դիւանի անդամներն ամբողջ չըլլալուն պատճառաւ չէ կրցած այս ցուցակը պատրաստել մինչդ այն եղանակաւ, որով կը չինուէր ուրիշ տարիներու նա առանձին գտայ զիս Մայր դիւանի անդամոց մէջ չհրաժարելու, եւ սպասելոցայ միայնակ պատրաստել այդ ցուցակն, պէտք է սակայն յայտարարեմ որ ներկայ երկու Ատենապետիր էֆէնտիներուն ալ կարծիքն առի եւ այնպէս կը բերեմ դայն Ժողովիդ։

Այս ցանկն արդէն չունի ղօրութիւն ձեր քուէն կաչկանդելու, քանի որ ամեն երեսփոխան ազատ է ուզածին չափ սրբագրելու զայն, ուստի չեմ կարծեր որ արժէ անոր պատրաստութեան ձեւին նկատմամբ բծախնդիր լինիլ։ Եթէ նոյնն է նաեւ ձեր կարծիքն ալ, կը ցրուենք պատրաստուած ցանկերը եւ անոնց վրայ կը կատարենք այսօր Նախաքննիչ դիւանաց ընտրութիւնն։

(Համամտութեան ձայներ ամենուստ)։

Ժողովը կը հաւանի ընտրութեան ձեռնարկելու, պատրաստուած ցանկերը կը ցըրուին երեսփոխանաց, եւ քուէհաւաքի քննիչ կը նշանակուին վիճակաւ։

Տ. Յովհաննէս Վարդապետ Փափազեան
Տ. Յովհաննէս Քահանայ Մկրեան
Համբարձում Էֆէնտի Մազպուլեան
Միհրան Էֆէնտի Պահճէգափուլեան

Հետեւապէս ժողովը Նախաքննիչ Դիւանին ընտրութեան կը ձեռնարկէ, որու 37 երեսփոխանը մասնակից կը դանուին, եւ քուէահամարը կատարուելով Ատենապետ Էֆէնտի կը կարդայ ընտրելոց անուններն, ըստ յետագայ ցուցակի.

Ձեռնհասութեան Դիւան

Տ. Մաթէոս Եպիսկոպոս Իզմիրլեան
Տ. Յովհաննէս Քահանայ Մկրեան
Պօղոս Էֆէնտի Պապօեան

Դաստիարակութեան Դիւան

Յարութիւն Էֆէնտի Թիւլեան
Ռէթէոս » Պէրպէրեան
Թաֆայէլեան » Տօքթէօռ

Կայուածոց Դիւան

Աւետիս Էֆէնտի Կիրտաղեան
Բարսեղ » Հալաճեան
Քրիստոստուր » Ղազարոսեան

Համաբակալութեան Դիւան

Յակոբ Էֆէնտի Արչակ
Պօղոս » Թորգոմեան
Յովհաննէս » Պօյաճեան

Յարաբերութեան Դիւան

Գարեգին Էֆէնտի Մէլիքեան
Միհրան » Զօպանեան
Նշան » Օտեան

Իրաւասութեան Դիւան

Տ. Ներսէս Վարդապետ Ալանեան
Տիւլմաճ Էֆէնտի Էքսէրճեան
Լօղոֆէթ » Պալեօղեան

Նախաձեռնութեան Դիւան

Տիգրան Էֆէնտի Եուսուֆեան
Ղազար » Հովուեան
Աւետիս » Փօլօլեան

Խմբագրութեան Դիւան

Կարապետ Էֆէնտի Իւթիւճեան
Մկրտիչ » Մելիքեան
Աբրահամ » Մուրատեան

ժողովը Վ.Ա.Խ.Ե.Ց.Ե.Ց այն ընտրութիւնն եւ ընտրեալը Նախաքննիչ Դիւանաց անդամ ՀՐՈՒՀԱՆԵՑԱՆ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Ահաւասիկ ժողովիս Նախաքննիչ դիւաններն ընտրուեցան. կը շնորհաւորեմ յանուն ժողովին իրենց պաշտօնն եւ կը հրաւիրեմ նորընտիր Դիւաններն որ հաճին ժողովոյ յաւաջիկայ նիստէն առաջ որոշել իրենց Ատենապետներն եւ հաղորդել անոնց անունը Մայր դիւանիս, որպէս զի Ատենապետաց դիւանը դումարուելով պատրաստէ ծրագիրն ուղերձին, որ ժողովին կողմէ պիտի մատուցուի Սրբազան Պատրիարք Հօր, ի պատասխան նախագահական գրոյն։

Բ.

Ծրագիր վարչական կազմակերպութեան

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Կը յիշէք որ Ազգային ժողովդ իւր անցեալ չորեքշաբթի Ե. նիստին մէջ՝ Ալանեան Ստեփան Փաշայի, որ այն առեն

Առենապետ էր Ծողովին, առաջարկութեան վրայ՝ վարչական կազմակերպութեան դրութիւնը փոփոխելու հարկն ընդունած, եւ Առենապետաց դիւանին յանձնած էր որ վարչութեան կրօնական եւ քաղաքական ծողովներն մէկ մէկ ներկայացուցիչ առնելով Սահմանադրութեան վարչական գլուխն վերաքննէ եւ ծրագիր մը բերէ։ Առենապետաց դիւանն Ազգային ժողովոյ յանձնարարութիւնը կատարած, եւ վարչական կազմակերպութեան վրայ ծրագիր մը պատրաստած եւ մատուցած է ծողովիս. անուշադիր երեսփոխանք մինչեւ ցարդ նոյն ծրագրին՝ որ անցեալ չորեքշաբթի վերջին քսաներորդ նիստի առենադրութեան մէջ անցած է, ուսումնասիրած եւ կատարելագործած վերահասու եղած են այն փոփոխութեանց, որ կառաջարկուին մեր վարչական գործութեան համար։

Այդ օրինակ ծրագիրը ծողովոյդ նկատողութեան կներկայացնեմ այժմ եւ խօսք կուտամ Եուսուֆեան էֆէնտիի որ՝ իբր տեղեկագիր Առենապետաց դիւանին՝ հաճի պէտք եղած բացատրութիւնները տալ ծողովիդ, ծրագրին ընդունած փոփոխութեանց վրայ։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖԷՆԴԻ — (Գրաւոր)

Առենապետաց դիւանը կը փութայ, Ազգային վարչութեան կազմակերպութեանը մասին, Սահմանադրութեան փոփոխելի յօդուածոց ծրագիրը ներկայացնել։

Ինչպէս որ պատուական ծողովդ պիտի տեղեկանայ անոր ընթերցուածէն, Դիւանս չանցաց ուշադրութեամբ՝ ի նկատի առնուլ այն ամեն պարագաները, որք մինչեւ ցարդ արգիլած էին, ազգային գործոց բարւոք մատակարարութեան մասին Սահմանադրութեան օգտակար ազդեցութեան կատարեալ իրացումն։

Առանց երկար բացատրութեանց կարօտ ըլլալու, արժան կը համարիմք յիշատակել առտանօր թէ, որովհետեւ ամեն վարչութեան պաշտօնը, ժողովրդեան բարոյական եւ նիւթական չահուց պաշտպանութիւնն է. եւ ըստ որում մեր ազգին նկատմամբ սոյն պաշտպանութիւնն՝ ի գործ կը դրուի, կրօնական՝ դատական՝ կրթական եւ բարեգործական հաստատութեանց բարւոք մատակարարութեամբն, եւ այս մասին ազգին ունեցած բազմադարեան իրաւանց, եւ անոնց գործադրութեանը համար ձեռք բերած զանազան արտօնութեանց եւ մենաշնորհմանց պահպանութեան հսկողութեամբը, ուստի առանց վարանման կրնամք հաստատել թէ, վարչական մարմնոց կազմութեան եղանակին բարեփոխութեամբը, զոր ծողովդ իր 1879 Սեպտ. 24 ի նստին մէջ միաձայն հաւանութեամբ որոշեց, թէ եւ վարչական մեքենային օրինաւորապէս չարժմանն արգելք եղող հանդոյցներուն առաջինը լուծած կը համարուի. սակայն սոյն բարեփոխութիւնը Սահմանադրութեան ոգւոյն եւ տրամադրութեանց հաւաձայնեցնելու փափուկ պաշտօնը, իր Առենապետաց դիւանին յանձնելուն հետ միասին՝ պարտք դրաւ նաեւ մեր վրայ, Սահմանադրութեան հաստատուած օրէնքի վեր, մերթ ընդ մերթ նորա վերաքննութեանը համար կարեւոր դատուած կէտերն փնտռելու մասին կազմուած զանազան մասնախորհրդոց կարծիքներն քննել եւ ըստ այնմ ծրագիր մը պատրաստել։

Ուստի ձեր Դիւանը իր պաշտօնը ըստ արժանւոյն կատարելու համար, այս մասին մինչեւ ցարդ արտայայտուած բոլոր կարծիքները ուշադրութեամբ քննելէ, եւ իր անդամակցաց իւրաքանչիւրին փորձառութեամբ գոյացուցած կարծեաց հետ բաղդատելէ ետեւ, համաձայնութիւն մը գոյացնելու աշխատելին բնական եւ միանգամայն ամենէն աւելի դործադրական միջոցն ըլլալուն համոզուած, պարտաւորեցաւ իր քանակցութեանց երկարիլը նախամտծար համարել, քան թէ առանց հասուն խորհրդածութեան յօրինեալ ծրագիր մը ներկայացնել, ապահով ըլլալով ծողովոյդ ներողամտութեանն երբ պատճառն իմանայ։

Ըստ այսմ, ձեր Դիւանը, յետ երկար խորհրդակցութեան իր անդամոց միաձայն հաւանութեամբը կը ներկայացնէ իր ծրագիրը, ծանուցանելով միանգամայն թէ երեսփոխանաց չատերուն մասնաւոր կարծիքն իմանալէ եւ չատկապէս Փափազեան էֆէնտիի դը-

բաւոր առաջարկութիւնն ի նկատի առնելէ, եւ պէտք եղած բացատրութիւններն ընդունացի Դիւանիս եւ իւր մէջ փոխանակուելէ ետեւ, Գատիթաքական խնդանութեան ժամանակաւոր ըլլալու կէտն յետաձգել որոշելով, Փափազեան էֆէնտի ալ Դիւանիս պատրաստած ծրագրին համաձայնած է։

Դիւանս կը յուսայ որ միեւնոյն համաձայնութիւնը երեսփոխանաց մէջ ալ պիտի գոյանայ՝ թէ վարչական մեքենայն ըստ օրինի գործել կարենալու համար, ձեւը բաւական չէ, այլ պէտք է միանգամայն ազատել զայն իր գործելու ոյժն կաշկանդող կապերէն, եւ այս կապերն են վարչական մարմնոյ ընտրութեան եղանակը։

Յիրաւի, Տէրը երեսփոխանք, ամենայն չանք ի դերեւ կելլէ, ամենէն անձնուէր մարդկանց առջեւ, երբ գործադիր մարմինն, ըստ կը ղրամբ եւ կարծեօք համամիտ մարդիկներէ չբաղկանար։ Քանիցս անգամ խօսուած եւ հաստատուած ճշմարտութիւն մ՚է այս, սակայն դժբաղդաբար մինչեւ ցարդ սահմանադրական նախապաշարում մը հակառակ կը կարծէր զայն թէ՝ սահմանադրական սկզբանց եւ թէ մեր ազգային հանգամանաց. անոր համար վարչական անդամոց ընտրութեան իրաւունքը միչտ Ազգային ժողովոյ պահած է. սակայն լինչպէս որ դիտել տուին երեսփոխանները, քանի որ մեր ներքին կանոնագրութեան տրամագրութեան ուժով, Ազգային վարչութիւնն միչտ հարցաւորելու իրաւունքը Սահմանադրութեան ոգւոյն համաձայն ըլլալը ճանչցուած է, այս պատճառաւ երեւակայուած բոլոր առարկութիւնք կանխահաս հետեւապէս Վարչական մարմնոց ընտրական իրաւունքը Պատրիարքին յանձնելով, իւր եւ երեսփոխանութեան վստահութիւնը վայելող, եւ իրենցմէ պահանջուած ծառայութիւնը իրրեւ պարտականութիւն կատարելու եւ գործերնին իրաւ պատասխանատուութեան ներքեւ յանձն առնող համամիտ եւ համերաշխ անձերէն բաղկացեալ Ազգային վարչութեան մը կազմութիւնն կարելիութեան միակ միջոցն կը նկատ համարուիլ։

Ս. յապէս վարչական մեքենային չարժմանը համար հարկ եղած ոյժն՝ որ իւր անդամոց համամտութեան եւ իսկական պատասխանատուութեանը մէջ կը կայանայ, որուելէ ետեւ, հարկ չեմք համարիր անոր կազմակերպութեան ձեւերն եւ աշխատութեան բաժանման եղանակին վրայ մեկնութիւն տալ, վասն զի այս կէտը ամէն ատենի համար փոփոխելէ կրնայ ըլլայ եւ ամէն տեղ ամէն երկրի մէջ ժամանակին պահանջմանց համաձայն պէտք եղած վարչական գործակատարները կը նշանակուին։ Արդի պիտոյից համար առաջարկած եղանակիս ամենէն ընտրելագոյնը կը համարիմք, որ փորձառութեամբ հետզհետէ կրնայ բարեփոխիլ։

Կան միայն մէկ քանի կէտեր, որոց բարեփոխութիւնը ընելու արտօնութիւն չունենալնուս համար, միմիայն պատկառելի Սահնիդ ուշադրութեանը կը ներկայացնեմք։

Ա. յս ծրագիրը աւարտելէ վերջը, պէտք է նաեւ

1. — Որոշել թէ՝ Ազգ. ժողովոյ բացումը այնպիսի ժամանակի մը մէջ ըլլալու է, որպէս զի Վարչական ընտրութեանց հետ համաձայնի.

2. — Թաղական մատակարարութեան գլխոյն վերաքննութիւնը կատարել, ընդունելով թաղերու մէջ երեսփոխանական դրութեան համաձայն թաղակոյտներ կազմելու, եւ թէ թաղական խորհրդոյ անդամոց եւ թէ երեսփոխանաց ընտրութիւնը անոնց ձեռքով ընել տալու առաջարկը քննելու տիպզղականութիւնը։

Արդ՝ յանուն Դիւանի այս յանձնարարութիւնն ընելէ ետեւ, կը փութամ առաջարկել նաեւ, թէ ըստ որում ամէն օրինական ծրագիր պէտք է երեք ընթերցմամբ ժողովոյ քննէչին անցնի, բայց որովհետեւ ազգային գործոց արդի վիճակը, Վարչութեան անմիջապէս կազմուիլն տիպզղական հարկի մէջ դրած է, եւ նկատելով միանգամայն որ ներկայ ծրագրին սկզբունքը արդէն երեսփոխանութեան միաձայն հաւանութեամբը որոշուած, եւ միայն սոյն սկզբան գործադրութեան եղանակն յանձնուած էր Դիւանիս, ժողովը կրնայ խնդրոյն տիպզղականութիւն

տալէ նաեւ, այս օրուան նիստին մէջ զայն կարդալ, եւ եթէ դիտողութիւն մը կայ, զայն լսել, ու յառաջիկայ նստին մէջ վերջնական կերպիւ քուէարկութիւնը որոշել, որով կանոնական տրամադրութիւնն ալ եղծուած չըլլար, սկզբան որոշումը իրեւ առաջին, այս օրուանը երկրորդ եւ յառաջիկայ նստինը երրորդ ընթերցումն համարելով։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Ե֊Ի. — Տեղեկաբեր է֊ֆէնտիի բացատրութենէն լսեցիք թէ Ամենապետաց դիւանին ի՞նչ հիման վրայ եւ ի՞նչ եղանակաւ պատրաստած է վարչական կազմակերպութեան ծրագիրն։ Լսեցիք նաեւ որ ստիպողութիւն կառաջարկէ ծրագիրը վճռաբանութեան դնելու եւ քուէարկելու համար։

Այս վերջին կէտին վրայ եթէ խօսք ուզող կայ, պատրաստ ենք զինքը լսելու։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Բ. Ե֊Ի. — Տեղեկաբեր է֊ֆէնտին կառաջարկէ ստիպողութիւն տալ ծրագրին, եւ զայն այսօր կարդալէ եւ դիտողութիւնները լսելէ յետոյ՝ յառաջիկայ նիստին մէջ քուէարկել։ Եթէ վարչական կազմակերպութեան խնդիրն ստիպողութիւն ունի, ես՝ հարկ չեմ տեսներ մինչեւ յառաջիկայ նիստ յետաձգել անոր վերջին որոշումն։ վասն զի ամէն մ՚ի վեր ատենադպրութեան մէջ հրատարակուած է ծրագիրը, զոր երեսփոխանք՚ի հարիւր կարդացած եւ լսած տասիրած են, հետեւապէս կառաջարկեմ այսօր անմիջապէս քննել եւ քուէարկել զայն։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Ե֊Ի. — Երեսփոխանաց մէջ համամտութիւն մը կը նշմարեմ՚ի նպաստ ծրագրին, զոր կը բերէ մեզ Ամենապետաց դիւանն, եւ կը տեսնեմ թէ ընդհանրապէս սա կարծիքն կը տիրէ թէ այդ ծրագիրը պէտք է ընդունիլ, եւ մեր վարչական կազմակերպութեան հին դրութիւնն վերածել այն ձեւին, զոր ծրագիրը կը սահմանէ։ Իմ կարծիքս ալ նոյնն է այս մասին. կրնանք այդ ծրագիրն ընդունիլ, ինչպէս երբեմն նեղքին կանոնագիրը նոյնութեամբ քուէարկեցինք առ՚ի փորձ, գործադրութեան մէջ տեսնուած թերութիւնները հետզհետէ բարեփոխելու պայմանաւ, նոյնը կրնանք ընել նաեւ վարչական կազմակերպութեան ծրագրին համար. վերջապէս կը կարծեմ ես թէ երբէք արգելք մը չկայ այսօր քուէարկելու, եւ ընդունելու կամ մերժելու զայն, եթէ մերժել հարկ դատի ժողովը։

Այս ժողովն ընդունած է արդէն վարչական դրութիւնը փոփոխելու սկզբունքն, եւ այս կէտին վրայ հարկ չկայ այլ եւս խնդիր յուզելու, իսկ եթէ ծրագրին մանրամասնութիւնները քննադատել ուզենք, անշուշտ դիտողութիւններ չեն պակսիր մեզ. կան բաներ, որոց դէմ ես ալ առարկութիւններ կրնամ յարուցանել, բայց այս վարչական նոր մեքենային թերութիւններն ստուգելու ամենէն անվրէպ եւ լաւագոյն եղանակը՝ փորձն է։ Շատ ժամանակէ՚ի վեր ամենքս ալ դժգոհ ենք մեր վարչական կազմակերպութեան դրութենէն, ամենքս կ՚զգանք զայն կերպարանափոխելու հարկն, ահաւասիկ մի նոր եղանակ կառաջարկուի մեզ, փորձենք զայն ուրեմն, եւ տեսնենք թէ այս նոր մեքենան ի՞նչ թերութիւններ ունի իր մէջ, եւ փոյթ տանինք զայն կատարելագործելու։

Ազգային վարչութեան վիճակը խիստ տխուր է, եւ Ազգային ժողովը խնդրոյն ստիպողութիւնն ընդունած է արդէն, անցընելով զայն օրակարգն իր առաջին նիստին։ Իսկ այս ծրագիրն արդէն քանի մը չաբաթ առաջ հրատարակուած է, եւ զոր երեսփոխանք անշուշտ կարդացած են, եւ գիտեն թէ որոշելի խնդիր մ՚է այս, հետեւաբար բացակայ դրացնուղղ երեսփոխանք ալ եթէ դիտողութիւն ունենային պիտի փութային դալու ժողովին, բայց քանի որ չեն եկած, դիտնալով միանգամայն որ ժողովն սոյն խնդրով պիտի զբաղի, կը նշանակէ թէ դիտողութիւն չունին, եւ թէ համակարծիք են մեզ։

Արդ, կառաջարկեմ այս ծրագրին ըստ որում ստիպողական՝ պարզ որոշման եղանակին ենթարկել, այսինքն միակ քուէարկութեամբ ընդունել։ Եւ երբ այս նոր դրութեան համաձայն Սրբազան Պատրիարքին միջոցաւ վարչութիւնը կազմուի, եւ արդեօք

գոնէ իւր ընթացից առջեւ, անչուշտ պիտի դայ այս ժողովին եւ անոնց քարձումը խընդրէ օրինաց անդործադրելի կամ անկատար կէսերուն քարեփոխմանիը։

ՇԱՀՊԱԶ Ն. ԷՖ.—Քանի մ՚ամսէ ՚ի վեր Ատենապետաց դիւանն այս վարչական կազմակերպութեան խնդրովը կ՚զբաղէր, եւ հաղիւ ուրեմն իւր ծրագիրն աւարտելով ժողովին քննութեան ներկայեց, եւ անաւասիկ Տեղեկաբեր էֆէնտին կուդայ կառավարիկ մեզ, ուր օրէն նիստ մը դումարել եւ զայն վերջնապէս քուէարկել։ Նակ ոմանք աւելի քան ըղ տեղեկաբերն կը չտապան եւ մինչեւ իսկ այսօր կուզեն քուէարկել խնդիրը։ Զարմանալի է արդարեւ որ Ատենապետաց դիւանն ամիսներ վատնեց ծրագիր մը չննելու համար, եւ հիմայ ժողովին կը պահայ պէտք եղածին չափ ժամանակ տալ զայն քննելու համար։ Մեր մէջ անգլուող չկայ խնդրոյն սահմանութիւնին, բայց ազգի մը վարչական կազմութեան ձեւն է որ պիտի որոշուի, ուստի այսպիսի կարեւոր խնդրոյ մը համար չէ թէ ուր օրուան մէջօդ, այլ գէթ տասն եւ հինգ օր ժամանակ պէտք է տալ, որպէս զի երեսփոխանքը կարենան ուսումնասիրել խնդիրը, եւ կարծիք մը պատրաստել։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. ԷՖ.—Ես ալ պիտի կըբակեմ Շահպազ էֆէնտիի առաջարկին, սակայն փոքր ինչ տարբերութեամբ։ Այս վարչական կազմակերպութեան խնդիրը բոլորովին նոր ուսոար չէ ժողովին համար, որ երկար ժամանակ պէտք լինի զայն ուսումնասիրելու եւ պատրաստելու համար։ Երեսփոխանք արդէն սերտած են Ատենապետաց դիւանին քերած ծրագիրն, եւ ժողովը ընդունած է իսկ անոր սկզբունքն, որով խնդիրն իւր առաջին որոշումն անցած կը համարուի. բայց ըստ կանոնի տակաւին երկու որոշումէ եւս պիտի անցնի, երկրորդը տեղի պիտի ունենայ յօդուած առ յօդուած քննութեամբ եւ քուէարկութեամբ ծրագրին, եւ այսօր կարդն եկած է կատարելու այս գործողութիւնն. իսկ երրորդ ընդունելն որ վերջինն է եւ որ ծրագրին բովանդակութեանց եւ մանաւանդ տրամադրութեանց վրայ կըլլայ, ըստ կանոնի տեղի պիտի ունենայ մէկ շաբաթ միջոցաւ։ Այս երրորդ որոշումն թէեւ աւելի ձեւական արարողութիւն մ՚է, բայց իւր կանոնին մէկ տրամադրութիւնն պէտք չէ զայն անտես անցնիլ, որքան ալ աւելորդ լինի, ուստի թէ կանոնին համաձայն չարժելու, եւ թէ միանգամայն ժողովին վրայ կասկած չհրաւիրելու համար թէ աճապարանօք լուծած ըլլայ այսպիսի ծանր խնդիր մը, կարծեմ թէ չատ բանաւոր է, ինչպէս առաջարկեց Եուսուֆեան էֆէնտին, այսօր ներկրոդ որոշումն կատարել, եւ ուր օրէն յետոյ ըստ կանոնի նորէն նիստ կազմելով՝ վերջնապէս քուէարկել ծրագիրը։

Տ. ՎԱՀԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ Տ. ՄԻՆԱՕՆԵԱՆ.— Ես ալ խօսիլ կուզեմ, բայց ոչ թէ միայն կեդրոնական վարչութեան կազմակերպութեան նկատմամբ, այլ եւ Հայաստանի դաւառական վիճակաց, վասնորհիւ եւ դիւղօրէից վրայ, որոց վարչական կացութիւնը խիստ յոռի է։ Ներկայացեալ ձեզ այս վիճակին, պիտի համոզուիք որ չը բաւեր ուր օրէն նիստ մ՚ընել միայն եւ վերջացնել խնդիրն, այլ աւելն օր պէտք է ժողով գումարել, որ դարձեալ քիչ է ըստ իս, եւ այս վիճակին դարմանը խորհիլ, վասն զի չատ տխուր է մեր վարչական կացութիւնն մանաւանդ գաւառաց մէջ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Տ. Վահան Վարդապետ ըսել կուզէ թէ դաւառական վարչութեանց կազմակերպութեան ձեւն ալ թերի է, ինչպէս կեդրոնինը, եւ անոր չափ եւ թերեւս թեան մը։ Շատ բնական է որ երբ կեդրոնը վարչական լաւ կազմակերպութիւն մը չունենայ, դաւառներն ոչ նուազ խանգարեալ դրութեան մէջ կը գտնուին։ Այսպիսի վիճակ մ՚անշուշտ չկրնար ուշադրութենէ վրիպիլ, սակայն յայտնի է որ գործելու եղանակին մէջ ալ կարգ մը պէտք է պահուի, եւ կարելի է չէ առանց կարգի գործել, եւ յայտ-

դիլ արդիւնք մը ձեռք բերելու : Ա յս կարդը պահելու պարտաւոր ենք մենք այժմ, ուստի Տ· Վ ահան Վարդապետի յարուցած խնդիրն որքան ալ կարեւոր լինի, չենք կարող զայն այժմ նկատողութեան առնուլ, վասն զի խընդիրն Առենապետաց դիւանին բերած ծրագրին վրայ է, եւ այդ պէսք է լինի մեր ուշադրութեան կէտ նպատակին եւ մեր վիճաբանութեանց առարկան : Իսկ թէ ինչ եղանակաւ այս օրինաց ծրագիրն պիտի ընդունի իւր որոշումն, պարզենք զայն եւս քանի մը խօսքով : Կանոնն որ մեր ուղեցոյցը պիտի լինի, կրկին ճանրայ կը բանայ այս մասին մեր առջեւ, եւ խնդիրն այնպիսի ընթացք մ'առած է, որ կրնանք անարգել քայլել ա'ր ճանբէն ալ ուղենք :

Մեր ներքին կանոնադրին 66րդ· յօդուածը կըսէ :

« Ոչ մէկ ծրագիր օրինաց բաց ստիպող դէպերէ՝ չդրուիր վերջնական քուէի, եթէ եւրեք որոշումէ չանցնի, իրարմէ գոնէ մէկ չաբաթ միջոցով : »

Եթէ ծողովը ստիպողութիւն չընծայէ ծրագրին, այս է կանոնին տրամադրած եղանանակին, որու համակերպիլ հարկ կը լինի : Ծողովը արդէն առաջին քայլ մ'առած է այս ճանբուն մէջ, ընդունելով ծրագրին սկզբունքն, որով տուած կը համարուի կանոնին տրամադրած երկակ որոշմանց առաջինն, հետեւապէս երկրորդ որոշումն այսօր տեղի կունենայ ծրագրին յօդուած առ յօդուած ընթերցմամբն եւ քուէարկութեամբն, իսկ երրորդ եւ վերջինն յառաջիկայ նիստին, որ ըստ կանոնի գումարելի է ութ օրէն, ինչպէս առաջարկեց տեղեկաբեր էֆէնտին : Իսկ երբ խնդրոյն ստիպողութիւն ընծայուի այն ատեն հարկ չինար այս եղանակին հետեւելու, այլ պարզ ձեւով այսինքն միակ քուէարկութեամբ կը որոշուի, ինչպէս կը տրամադրէ կանոնագրին 59րդ· յօդուածը :

Ա յս առաջին եղանակին հետեւիլ կուզեն տեղեկաբեր էֆէնտին հետ Շահպազ եւ Մելիքեան Գարեգին էֆէնտիները, սա տարբերութեամբ որ Շահպազ էֆէնտին՝ կուզէ որ յառաջիկայ նիստ, որ ըստ կանոնի 8 օրէն գումարելի է, 15 օրէն եւ թերեւս աւելի յետոյ տեղի ունենայ, իսկ Ղազարոսեան եւ Փափազեան էֆէնտիները՝ տեղեկաբեր էֆէնտիի բացատրութեանց վրայ զործին ստիպողութիւնը դիտելով՝ կառաջարկեն որ այսօր տեղի ունենայ վերջնական որոշումն : Ա յս առաջարկն ալ կատարելապէս կըհամաձայնի կանոնին, եւ եթէ ծողովին հաւանութիւնը գըտնէ, այն ատեն ծրագիրը կը կարդանք այսօր յօդուած առ յօդուած, եւ վերջնապէս կը քըէարկենք զայն, հետեւելով այն եղանակին, զոր կանոնը կը սահմանէ ստիպողական պարագային համար :

Ծողովին կը մնայ ուրեմն որոշել թէ այս կրկին եղանակներուն ո՞րը կու զէ ընդունիլ եւ անոր համաձայն չարժիլ :

ԷՒՍԷՐՃԵԱՆ Տ· Է՛Ֆ· — Խնդրոյն ստիպողութիւնն ոչ ոք կը ժխտէ : Ծողովն արդէն իւր անցեալ տարուայ չրջանի մէջ զգաց զայն, եւ եթէ ծողոյոյ բացուելն այս տարի երկար ատեն յետաձգուեցաւ, այն պատճառաւ էր որ Առենապետաց դիւանը բաւական ժամանակ ունենայ կատարեալ ծրագիր մը պատրաստելու եւ բերելու համար, որպէս զի ծողովը դիւրաւ համոզուի եւ քուէարկէ : Տեղեկաբեր էֆէնտին կառաջարկէ ծրագրին այսօր յօդուած առ յօդուած վիճաբանութեան ենթարկել եւ 8 օրէն նիստ գումարելով՝ զայն վերջնապէս քուէարկել · իսկ Շահպազ էֆէնտին այսքան միջոցը բաւական չգտներ եւ 15 օրէն կառաջարկէ նիստ գումարել, ուրիշ մ'ալ թերեւս 30 օր միջոց ուզէ : Բայց մենք արդէն 25 օրէ'ի վեր ուսումնասիրելու վրայ ենք այդ ծրագիրն, եւ 15 օրուան պայմանաժամէն յետոյ՝ այլ եւս նոր բան մը չունինք սովրելու : Ուստի եա ալ այն կարծիքէն եմ որ այսօր ծրագիրը յօդուած առ յօդուած կարդալով վիճաբանութեան ենթարկենք զայն եւ միակ քուէարկութեամբ վերջացնենք :

ԴԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ· Է՛Ֆ· — Եա ալ արշաբեւ մտադիր էի առաջարկելու, որ ներքին կանոնագրին տրամադրութիւնն ինչ որ է օրի-

նաց ծրագիրներու նկատմամբ կէտ առ կէտ ի գործ դրուի, բայց օրովհետեւ մեր ներքին գործերն ըստ բաւականին ծանրացած են արդէն եւ Ազգային վարչութիւնը հրաժարական տուած է, որով ընապէս աւելի կը դժուարանայ իրաց վիճակին, ուստի այն կարծիքն ունիմ թէ պէտք է այսօր միակ ընթերցմամբ եւ քուէարկութեամբ ընդունիլ ծրագիրն եւ վերջացնել խնդիրն։

Այդ ծրագիրն ալ մանրամասն վիճաբանութեան ենթարկենք, չենք կրնար տակաւին կատարուն վիճակի մէջ դուրս հանել գայն, վիճաբանութենէն առաջ՝ փորձը պիտի կարենայ անոր թերութիւնները ի վեր հանել, ուստի լաւագոյն է որ գործադրութեամբ փորձենք գայն, եւ այնպէս հասու լինիմք անոր թերութեանց։ Կառաջարկեմ ուրեմն այսօր վերջնապէս քուէարկել ծրագիրն, եւ անմիջապէս ընտրել տալ նոր վարչութիւնը։

ԱՏԵՆԱԳՈՏ Էֆ. — Ինչպէս պահ մ՚առաջ յիշեցի ձեզ մանրամասնօրէն, ներքին կանոնադիրն այս մասին երկու եղանակ ցոյց կուտայ մեզ, որոնց համաձայն կընանք այս ծրագիրն թէ այսօր վերջնապէս քուէարկել, իբրեւ սահմանական, եւ թէ՝ երեք օրուան անցնել, եւ այն առեն հարկ կըլլայ՝ այսօր յօդուած առ յօդուած ընթեռնուով եւ քուէարկելով 8 օրէն նիստ մ՚ալ գումարել, եւ վերջին որոշումը տալ վասն ի այդէն խնդիրն առաջին որոշում մ՚առած է սկզբունքն ժողովին կողմէ ընդունուած լինելուն համար։ Հեռուապէս որ եղանակին ալ հետեւինք, ոչ թէ կանոնին դէմ մեղանչած, այլ ընդհակառակն կատարեալ ճշդապահութեամբ անոր համաձայն չարժած կըլլանք։ Ուստի տեղի չկայ վարանելու ծրագիրը կամ այսօր կամ յառաջիկայ նիստին վերջնապէս քուէարկելու մասին որոշում տալու համար։

ՆՈՒՍՈՒԻՑԵԱՆ Տ. ԷՖԷՆԴԻ.— Վարչութեան ներքին վիճակին վրայ ինչ դիտողութիւններ որ եղան, իրաւացի են եւ ամենուս ալ յայտնի, ուստի ոչ ոք կրնայ հակառակը պնդել եւ հերքել։ Բայց ի՞նչ կը պահանջուի այս ժողովին։ — Վարչութիւնն ազատել այս տարտամ վիճակէն եւ հզօրապէս կազմակերպել զայն։ Ահա այս մեծ պիտոյքը գոհացնելու սահմանուած է ներկայացեալ նոր ծրագիրն, որ ժողովին որոշման կ՚սպասէ։ Ազգային ժողովոյ որոշումներն մեծամասնութեանէն կը բղխին եւ անոնք կ՚սահանան գործադրուելու զօրութիւնը, բայց այդ օրինական զօրութենէն զատ՝ կայ նաեւ բարոյական այժ մ՚ալ, որ ընդհանուր համաձայնութեան մէջ կը կայանայ եւ վստահելի է ներկայ խնդրոյն մէջ նաեւ այդ բարոյական այժն ալ ապահովել՝ Այդ ընդհանուր համաձայնութիւնը կը նչմարեմ ներկայ երեսփոխանաց մէջ, բայց կը տեսնեմ որ բաւական թուով երեսփոխաններ կան բացակայ, որ կըսէին թէ դիտողութիւն ուներն, բայց չեն եկած այսօր ժողովի։

Անցեալ նիստէն յետոյ զրոյց կար որ ժողովը 15 օրէն տեղի պիտի ունենար, սակայն 8 օրէն գումարուելացաւ, ուստի կը մտածեմ որ թերեւս կոչնագրերն անժամանակ հասան բացակայից ձեռքն, եւ չդիմաւորելով կանխաւ ժողովին այսօրեայ գումարումն կամ թերեւս ուրիշ դիպուածով մը կամ դիտմամբ բացակայ դանուեցան, ուստի ապագային մէջ սըրտանցի եւ դիտողութեանց տեղի չտալու եւ ընդհանուր համաձայնութիւնն ապահովելու համար առաջարկեցի այսօր երկրորդ որոշումն տալ ծրագրին, իսկ երրորդն յառաջիկայ նիստին ժողով, ինչպէս որ քանի մ՚երեսփոխանք ալ համամիտ դտնուեցան ինձ։

Իրաւ է որ Փափազեան Էֆէնտի այսօր վերջնապէս որոշելու առաջարկութեան յառջեց նաեւ թէ հետզհետէ բարեփոխելու պայմանաւ պիտի քուէարկուի ծրագիրը, բայց յայտնի է որ ծրագիրն իւր որոշումն ընդունելէն անմիջապէս յետոյ՝ չկրնար բարեփոխմանց ենթարկուիլ, ուստի կրնան բացականները դալ ի վերջ եւ առարկութիւններ ընել, դիտողութիւնք ընդունիլ, ուստի կը կասկածիմ որ մի՛ գուցէ այս կերպով առիթ ընծայած լինինք գործին բարոյական այժը տկարացնելու։

Ահա այս նպատակաւ էր որ երրորդ որո-

չունի ուժ օր յետաձգել առաջարկեցի, բայց եթէ զարձեալ բացականներ գտնուին, եւ առարկութիւն յարուցանեն, այլ եւս նշանակութիւն եւ այժ չունենար իրենց դիտողութիւնը։ Կարծեմ այս առթիւ հարկ է նաեւ Ծողովոյ դուռմարմանց օրին նկատմամբ ալ փոփոխութիւն մը կատարել . . .։

ՋԱՅՆ ՄԸ . — (Ընդմիջելով) Օրակարգն է արդէն այդ խնդիրն։

ՆՈՒՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ . —(Շարունակելով) Վասն զի մեր նիստերու սովորական օրն ուրբաթ, թղթատարի օր ըլլալուն՝ վաճառականութեան եւ առեւտրոյ զբաղողներուն համար անյարմար եղած է։ Վերջապէս եղրակացնելով խօսքս՝ կը կրկնեմ ինչ որ առաջարկեցի՝ ի սկզբան, այսինքն այսօր ծրագրին յօդուած առ յօդուած ընթերցումն եւ երկրորդ որոշումը կատարել, իսկ վերջին որոշումն յետաձգել ութ օր։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. ԷՖ.— Ի սկզբան առաջարկեցի ես, որ Մայր Դիւանին կազմութիւնը չամբողջացած գործի չձեռնարկուի, ինչպէս որ կանոնն ալ այնպէս կը տրամադրէ. սակայն վարչութեան կազմակերպութեան գործին կարեւորութեան պատճառաւ հարկ եղաւ անտես անցնիլ կանոնին այդ կէտն, եւ ծրագրին վիճաբանութեամն զբաղիլ։ Սրբազան Պատրիարքը Ծողովիս բացման առաջին նիստ օրը նամակ մը գրած եւ Ծողովիս յանձնաբարած է Պատրիարքարանի վիճակին գարման տանիլ, եւ պատասխանատուութիւնը մեր վրայ թողած է այս կերպով։ Հետեւապէս եթէ այսօր Պատրիարքարանի մէջ զեղծում մը տեղի ունենայ, Սրբազան Պատրիարք Հօր բան մը չունինք ըսելու, այլ այս Ծողովին վրայ կրկնայ պատասխանատուութիւնն. Թող ներոն լինի ըսելու թէ այնքան ձեւապաշտութեանց եւեւէ կրկնանք որ մինչեւ մոլար ընթացքի մէջ կը մանենք։ Մենք ստուգիւ Սրբազան Պատրիարքն ունինք եւ ըստ ամենայնի վստահ ենք անոր վրայ, բայց նոյն իսկ Նորին Սրբազնութիւնն է որ Ծողովին ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ Պատրիարքարանի վիճակին վրայ։ Ըսել է որ ստիպողական է խնդիրն. իսկ այդ ծրագիրն քանի մը շաբաթէ՝ ի վեր ամենուն ղրպանը դրած է, եւ լրագիրք ալ հրատարակած են արդէն զայն, ուստի յետաձգմանց հարկ չկայ, այլ պէտք է միակ քուէարկութեամբ այսօր վերջացնել, եւ եթէ թերութիւններ ալ ունի, գործադրութեամբ ստուգել յետոյ բարեփոխել։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Թէ՛ Պատրիարքարանի եւ թէ դաւառաց վիճակն մեր աչքին առջեւ է, եւ եթէ այս Ծողովին ստանձնած է պատասխանատուութիւնն, պէտք է աչխատի այդ վիճակը բարւոքելու, եւ որքան կարելի է առանց ժամանակ կորսնցնելու։ Տեղեկագիրը էֆէնտին խնդրոյն ստիպողութիւնը հաստատելով՝ առաջարկեց տակաւին ծրագրին վերջին որոշումն ութ օր յետաձգել, եւ պահ մը յետոյ՝ իբր տուած բացատրութիւններէն վերահասու եղանք թէ ինչ նկատմանց ներքեւ այս յետաձգումը կուզէ։ Երեսփոխանաց մանաւանդ մանաւանդ բանակցութեանց մէջ յայտնած են եղեր թէ ծրագրին վրայ՝ դիտողութիւն ունին, սակայն այսօր բացակայ են Ծողովէն. ուստի Նուսուհեան էֆէնտի կը բաղձայ միջոց տալ անոնց որ պատեհութիւն գտնեն գալու իրենց դիտողութիւններն յայտնելու։ Ո՞վ չգիտեր այդ դիտողութիւնները լսել, ո՞վ չգիտեր խընդիրները վիճաբանութեանց բովին մէջ չդնել. կարծիքներու ընդհարումէն լոյս կը ծագի եւ այդ լոյսն խնդիրներն կատարեալ քանաւոր եւ իրական լուծում մը գտնելու։

Ես իմ մասիս թէեւ իմ յատուկ ծրագիրս ունէի, բայց այս ծրագրին դէմ դիտողութիւն մը չունէի, եւ զայն ընդունած եմ, թերեւս ամեն կէտերուն համամիտ չգտնուելով անդամ. փորձը թող մեզ հաստատէ եթէ որ եւ է թերութիւն ունի այն. Ներկայ գտնուող երեսփոխանները ալ ընդհանրապէս լինեն նման կը խորհին այս մասին։ Իսկ բացակայ երեսփոխաններն, որ այսօր Ծողովի ներկայանալու հրաւէր են ընդունած, եւ որ լրագրաց մէջ ալ

կարդացած են ժողովին այսօր նիստ ունենալը, երեք նիստերէ ի վեր գիտեն թէ վարչական կազմակերպութեան ծրագիրն է խընդրոյ եւ վիճաբանութեան նիւթ ժողովին համար, գիտեն նաեւ որ առաջին նիստին մէջ ատիպոզութիւն տրուած է անոր, ինչո՞ւ ուրեմն չեն ներկայանար ժողովի, եթէ դիտողութիւն ունենան, եւ ի՞նչ իրաւունք ունին ի վերջէ նեղելու խնդիր յարուցանելու, երբ իրենց երեսփոխանի պաշտօնը կատարելու անփոյթ են։

Ուրիշ դիտողութիւն մ'ալ կընէ Նուսուֆեան էֆէնտին, այդ մասին ալ համամիտ չեմ իրեն եւ կը հերքեմ կարծիքն։

Կատարէք թէ՝ ծրագիրն քուէարկուելէ անմիջապէս յետոյ, կարելի չէ բարեփոխում կատարել, ուստի սա կը հետեւցնէ թէ կանխաւ միջոց տալ պէտք է երեսփոխանաց դիտողութիւն ընելու։

Նոյն իսկ ծրագիրն ժողովին կողմէ ընդունուելէ օր մը յետոյ՝ երեսփոխան մը կրնայ առաջարկութիւն մը ներկայել անոր այս կամ այն կէտն բարեփոխելու համար։ Ժողովն 'ի հարկէ որ եւ է խնդիր իրեն առաջարկուած ատեն՝ անմիջապէս ընդունելու պարտաւոր չէ, բայց այդ առաջարկը կը յղէ ձեռնհաս Դիւանին, որ կը նախաքննէ զայն եւ տեղեկագիր մը կը բերէ ժողովին թէ առաջարկն օգտակար է կամ ոչ, եւ ժողովն՝ զայն վիճաբանութեան ենթարկելով իր որոշումը կուտայ։ Ուստի դիտողութիւն ընելու կամ բարեփոխում ներկայացնելու համար միշտ բաց դուռ ունին երեսփոխանք կանոնին մէջ, եւ պարտաւոր չեն ձեռքերնին կապած նստելու ծրագրին վրայ նայելու, զայն քուէարկած ըլլալնուն համար։ Նուսուֆեան էֆէնտի ուրիշ կարծիք մ'ալ ունի, որ կուզէ կատարեալ եւ ընդհանուր հաւանութիւն մ'ապահովել այս ծրագրին ընդունելութեան համար, որպէս զի բարոյական կատարեալ ազդեցութիւն մ'ունենայ գործը։ Երբէք հարկ չկայ այդպիսի ընդհանուր հաւանութիւն մը փնտռելու, հակառակ կարծիքներ, եւ դէթ ձեռնպահներ, միշտ կը գտնուին չատ խնդիրներու մէջ, ուստի ի՞նչպէս կարելի է ապասել որ ամենքը համաձայնին, եւ միաձայն քուէարկեն ծրագիրը։

Սակայն այսօր այս ժողովին մէջ ես մէկը չեմ տեսներ այս ծրագրին դիմադիր, ժամանակաւ մենք էինք հակառակ այսպիսի վարչական ձեւի մը, բայց այն ժամանակն այնպէս կը պահանջէր ազգին վիճակն, իսկ այժմ պարագաները փոխուած են, եւ անոնց հետ մեր կարծիքն ալ։ Վերջապէս չեմ կրնար ըմբռնել թէ երբ խնդրոյ առարկայ վիճակը ապահովութիւն կը պահանջէ, երբ կանոնը կը ներէ այսօր վերջնապէս որոշել խնդիրը, ինչո՞ւ չկարենանք ծրագիրը քուէարկել։ Օրինակով մը բացատրեմ ինչ ընթացքի մէջ որ կը գտնուինք մենք։ Մարդուն մէկը ծանր հիւանդ մ'ունեն ու ըսով՝ նշանակեն ճարտար բժիշկ մը բերել կուտայ, որ դարմանէ զայն։ Բժիշկը կուգայ տուն կը հասնի, եւ հիւանդին տէրը փոխանակ զայն անմիջապէս հիւանդին քով առաջնորդելու, սրահին մէջ բազմեցնելով ընդունելութեան արարողութիւններ կը կատարէ, օշարակ կը մատուցանէ, մինչդեռ անդին իր հիւանդը ճգնաժամու մէջ կնկած է ոտներուն։ Ահա այսպէս մենք ալ մեր վարչութեան վիճակը դարմանի կարօտ կը դտնենք, ծրագիր մը կը յանձնարարենք ապահովացնը, կ'ստանանք զայն, եւ հինգ եւեր 8 օր կամ 15 օր յետաձգել կուզենք անոր որոշումն եւ աւելորդ արարողութիւններով կ'զբաղինք, չեմ հասկնար թէ ինչո՞ւ։ Ես կառաջարկեմ դարձեալ որ ընդունինք այս ծրագրին, հետզհետէ գործադրութեամբ բարեփոխելու պայմանաւ։ Կը խնդրեմ քուէի դրէք, Ատենապետ էֆէնտի։

ՁԱՅՆԵՐ.— քուէ, քուէ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Կը տեսնեմ որ տեղեկաբեր էֆէնտիի այն խօսքը թէ՝ անհամաձայնութիւնն մի՛ գուցէ տկարացնէ գործն այժմ, սակաւ ինչ թիւր կերպով մեկնուեցաւ, ուստի պարտք կը համարիմ բացատրել թէ ինչ կերպով ըմբռնեց Դիւանը զայն, որպէս զի աւելորդ խօսքերու տեղի չմնայ։ Ատենապետս դիւանն հարկ դատած էր կատարեալ համաձայնութեամբ իւր ծրագիրը յօրինել, եւ թէ եւ այս պատճառաւ սակաւ ինչ իւր բա-

նակցութիւններն երկարել ստիպուած էր, բայց յաջողած էր վերջապէս իւր նպատակին մէջ։ Տեղեկարեր էֆէնտին այս պարագան ակնարկելով՝ փափաք կը յայտնէր որ Ազգային Ժողովը ալ նոյն համաձայնութեամբ ընդունէրիկ խնդիրն եւ բացակայ երեսփոխանաց դիւանագիտեան տեղի չտալու համար՝ ուժ օրէնքն յետաձգումն օգտակար կը դատէր։

ՅՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. Էֆ.— (Ընդմիջելով) Այո՛, ճշմարիտ է ձեր բացատրութիւնը։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է.Ֆ.— (Շարունակելով) Բայց ասոր փափաքեան է֊ֆէնտին դիտողութիւն ըրաւ որ եթէ ծրագրին մանրամասնութեանց վրայ վիճաբանել հարկ լինի, երկար քննադատութիւններ կըրթացուին Ժողովը արդէն ծրագրին սկզբունքն ընդունած եւ վարչական կազմակերպութեան ստիպողութիւնն ընդհանրապէս ճանչցուած ըլլալով, յուսալի չէ որ երեսփոխանք աւելորդ քննադատութեանց ուղղուին, այլ զանազան պարագաներուն նկատմամբ թերեւս կարծիքները տարբերին, եւ այս կարծեաց տարբերութիւնն ալ կարճ վիճաբանութեամբ մը կրնայ պարզուիլ։

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ Է.Ֆ. — Եա՛յնպէս կը նկատեմ թէ ամենէն բանաւոր եղանակն էր ծրագիրը յօդուած առ յօդուած վիճաբանութեան ենթարկել այսօր, եւ այս կերպով թերեւս ցայս վայր ծրագրին կէսն հասած կըլլայինք։ Սակ որոշումը կրնար յառաջիկայ նիստին մնալ, մանաւանդ որ այսօր իսկական մեծամասնութիւն չունինք։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Է.Ֆ.— Կը խնդրեմ որ Ատենապետ է֊ֆէնտի հաճի Ժողովին կամքը հարցնել թէ վիճաբանութեան չարունակութիւնը կուզէ թէ ոչ, վասն զի երբ փափազեան է֊ֆէնտին խօսքն աւարտեց, քուէ խնդրողներ եղան։ Եթէ Ժողովը հաւանի վիճաբանութիւնը չարունակելու, ես ալ խօսք ունիմ։

ՇԱՀՊԱԶ Ն. Է.Ֆ.— Խօսք կուզեմ կանոնագրական դիտողութեան մը համար։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է.Ֆ. — Տակաւին ուրիշ խօսք ուղղողներ կան, բայց նախ՝ Ժողովին կամքը պիտի հարցնեմ թէ բաւ կը համարի՞ վիճաբանութիւնը, թէ ոչ՝ դայն կուզէ չարունակել։

Հետեւապէս Ատենապետ է֊ֆէնտին՝ քուէի կը դնէ խնդիրն եւ Ժողովը մեծագոյն մասամբ ԿՈՐՈՇԷ չարունակել վիճաբանութիւնը։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Է.Ֆ. — Ես չեմ ընդունիր այն կարծիքն՝ որ կուզէ ուժ օր տակաւին յետաձգել այս օրինագ ծրագրին ընդունելութիւնն, բայց ակայ երեսփոխանաց դիտողութիւններն ալ լսելու նպատակաւ։ Թող ներուի ինձ ըսել թէ այս կարծիքը բանաւոր չէ, վասն զի Ժողովը չկրնար ժամանակ զոհել բացակայ անդամոց սպասելով, եւ անոնց համար կանչկանգնած մնալ անգործ, քանի որ օրինաւորութեան պայմանաց ներքեւ համաձայնած ենք խնդիրն լուծելու համար։ Արդարեւ ես ալ չեմ հաւանիր երբէք որ խնդիրներն հապճեպով որոշում ընդունին, բայց ներկայ խնդիրն այնպիսի վիճակի մը մէջ չգտնուիր։ Բացակայ երեսփոխաններն՝ որ դիտողութիւն ունին եղեր, կարդացած են ծրագիրն, երկու նիստէ՝ ի վեր օրակարգն է խնդիրն, եւ գիտեն որ Ժողովը զայն նկատողութեան պիտի առնու այսօր, բայց Ժողովին չեն եկած։ Իրենց երթեւեկը դիւրելու համար Ժողովոյ նիստերը Ղալաթիա փոխադրուեցան, դարձեալ չեկան, եւ կուզեն տակաւին Ժողովին վրայ ազդեցութիւն բանեցնել, եւ անոր ընթացքն արգելուլ։ Պատճառ մը չկայ երբէք որ մենք այսօր չկարենանք մեր որոշումն տալ։ Մեր ներքին վիճակը խիստ ծանր է եւ անմիջական դարմանի կարօտ։ ուստի պէտք է որ այսօր անմիջապէս ընդունուի Ատենապետաց դիւանին բերած ծրագիրն եւ գործադրութեամբ փորձուի անոր թերութիւնները, վասն զի ամէն օրինք գործադրը-

բութեան մէջ կրնայ հասնիլ կատարելութեան։

Տ. ՅՈՎՀ. ՓՀՆՅ. ՄԿՐԵԱՆ. — Խնդրոյն ստիպողութիւնը չատեր յայտնեցին, եւ ամենք ալ լռելեայն ընդունեցին զայն։ Արդարեւ ըստիպողական է գործոց վիճակը եւ պէտք է օր առաջ կարգադրել, մանաւանդ որ՝ ինչպէս յիշեց մեր պաշտօնակիցներէն՝ մին. Սրբազան Պատրիարքի մէկ գրաւոր յայտարարութիւնը կայ, որ այս ծողովին թողած է իրաց վիճակին գարմանը խորհիլ։ Բայց այս ստիպողութեան պարագային մէջ դիտելու արժանի կէտ մը կայ, եւ այն է թէ ստիպողութեան հետ՝ քիչ մ'ալ աճապարանք ցոյց կուտան ընելով թէ հետզհետէ բարեփոխելու պայմանաւ պիտի ընդունուի ծրագիրն եւ թէ դիտողութիւններն ի վերջ՝ ալ կրնան տեղի ունենալ։ Ես կուզեմ հասկնալ թէ ինչպէս կրնանք այսպիսի պայման մ'ընդունիլ, մինչ թէ վարչական կազմակերպութեան ծրագիրը ներքին կանոնագրի հանգամանք ունեցող բան մ'է, որ կարելի չէ յարաժամ բարեփոխել, թէ ոչ սահմանադրական օրէնք մ'է, որ պիտի տիրէ նաեւ գաւառներու վրայ։

Եթէ պիտի կրնամք զայն իբրեւ ներքին կանոնագիր նկատել, անշուշտ այսօր վիճաբանութիւնը ի՛սկսի անոր վրայ, եւ յառաջիկայ նիստին մէջ փակուելով՝ կը քուէարկուի ծրագիրը, հետզհետէ բարեփոխելու պայմանաւ, իսկ եթէ իբրեւ օրէնք պիտի տիրէ նոյն իսկ գաւառաց մէջ, այն ատեն յօդուած առ յօդուած կը քննուի, եւ ուրիշ նիստի մը մէջ, ուր մեծամասնութիւն պէտք է գանուի անպատճառ, ղօր չունինք այսօր, ինչպէս յայտարարեց Ա. տենասեան էֆէնտին, կը քուէարկուի, վերաքննութեան համար երեք կամ երկու տարի պայմանաժամ որոշուելով եւ չէ թէ անժամանակ բարեփոխելու պայմանաւ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.—Դիւանը պարտք կը համարի ի յուշ ածել ձեզ ծողովին մէկ նախորդ որոշումն, որ նոյն իսկ վերաքննութեան եւ զանակին վրայ է, եւ մեր քննելիք ընթացքը կը գծէ։ Ա յդ որոշման համաձայն՝ Սահմանադրութեան վերաքննութիւնը պէտք է կանոնագրական ձեւով կատարել, եւ գործադրութեան դնելով փութաւոր ատենով թերութիւններն եւ սխալներն օրինաց կարգ դնել։ Կը տեսնէք որ հետզհետէ բարեփոխելու պայմանն նոյն իսկ այս որոշման մէջ կը պարունակի, եւ երբէք գործին վնաս բերելու հանգամանք մը չունի։ Ուստի այս մասին եւս վարանելու պատճառ մը չունինք։

Տ. ՎԱՀԱՆ ՎՐԴՊՏ. — Կը զարմանամ թէ ինչպէս առանց գաւառներու եւ թաղերու վարչութեան վիճակը դիտնալու, կեդրոնական վարչութիւնը պիտի կազմակերպենք։ Ես գաւառներն այցելած եւ այս մասին տեղեկագիր մը չունած եմ, եթէ ծողովդ կը հաճի կարդամ զայն, որ իրաց վիճակին իւր առջեւ ունենայ եւ գիտակցութեամբ գործէ։ Մենք գործի մէջ փոխանակ ատիճանաբար վարչին վար եկնելու, բարձրէն կ'սկսինք, ուստի կը վախնամ որ մի գուցէ փափաքեան էֆէնտիի ակնարկած հիւանդին վնասենք։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖԷՆՏԻ. — Ազգային ժողովն վարչութեան կազմակերպութեան ձեւն որոշելէ յետոյ նկատողութեան պիտի առնուի անշուշտ գաւառներու եւ թաղերու վիճակը։ Ատենապետաց դիւանն՝ ինչպէս իւր տեղեկագրին մէջ կ'ակնարկէ, կուզէր այդ մասին ուսումնասիրել, սակայն իւր պաշտօնին դէմ դնելով, հարկադրեցաւ զայն ի բաց թողուլ, եւ Ազգային ժողովոյ ուշադրութեան յանձնել։ Տ. Վահան վարդապետին դիտելեալ կուգեմ որ վարչական կազմակերպութիւնը կեդրոնէն սկսիլը վերէն վար իջնել չէ, այլ խնդիրը լուծելու ամենէն բանաւոր եղանակն է, վասն զի չենքը հիման վրայ կը կառուցուի եւ չկազմակերպեալ կեդրոն մը կազմաւորեալ ճիւղեր չկրնար ունենալ։

ՇԱՀՊԱԶ Ն. ԷՖ. — Ա յս խնդիրն նախորդ ՀՐՋանին ներկայացաւ Ծողովին եւ վարչական կազմակերպութեան ձեւը փոխելու պէտքն ընդունուեցաւ, բայց ոչ իբր ստիպողական խնդիր։ Ա յսօր կը ներկայանայ ստիպողական

BELEDİYE KÜTÜPHANESİ

կերպով, եւ սոխպողովեան ալ պատճառ ցոյց կը տրուի թէ վարչութիւնն հրաժարած է, եւ զայն չուտով կազմելու համար սկզբ է կազմութեան ձեւը որոշել։ Ա. յայսիսի պատճառ մը գլխովին անտեղի է, վասն զի մինչեւ որ նոր դրութիւն մը չորոշուի, հինը չկրնար փոխուիլ, եւ մենք հրաժարեալ վարչութեան տեղ՝ վարչութիւն մը դեռ չդրած՝ ելեր հապճեպով օրինք չենք կրնար եւ վարչութեան չգոյութիւնը սոխպողովեան պատճառ կը համարինք։ Ա. յայսիսի օրինք մը՝ որ ազգին դործերը վարող մարմնոյն կազմութիւնը պիտի սահմանէ, այսպէս չուտպաս չորոշիր։ Մեր ձեռքը դանուած կանոնագրին համաձայն այդ ծրագիրը քանի մը նիստերու մէջ յօդուած առ յօդուած վիճաբանութեան պէտք է ենթարկենք, ամենուն դիտողութիւնները լսենք, եւ այնուհետեւ քուէարկենք, բայց այս ալ սոխպողովեան պատճառը բառնալով կրնայ ըլլալ։ Փափագեան էֆէնտին մեր ընթացքն այն մարդուն վիճակին նմանցուց, որ իր հիւանդին համար եւրոպայէն բժիշկ մը բերել կուտայ, եւ միանակ զայն անմիջապէս ոգեվար հիւանդին քով առաջնորդելու, սրահին մէջ ընդունելութեան արարողութիւններով կ'զբաղի անոր հետ փափագեան էֆէնտին կը սխալի, իր ակնարկած հիւանդը հարբուխ ունի, եւ անոր վիճակը վտանգաւոր չէ, ոգեվար հիւանդը մեր խեղճ դաւառացիներն են, անոնց վիճակն է աւելի դարմանի եւ բժիշկի կարօտ, եւ մենք դանոնք մեկուսի թողեր եւ հարբուխ ունեցող հիւանդը կը հոդանք։

Արդ տեսնենք կանոնը ինչպէս կը դնէ մեր բռնելիք ընթացքն։

«Յօդ. 60. — Ոչ մէկ ծրագիր օրինաց՝ բաց սոխպող դէպերէ՝ չդրվիր վերջնական քուէի, եթէ երեք որոշումէ չանցնի, իրարմէ գոնէ մէկ շաբաթ միջոցով։

Առաջին որոշումը յատկապէս ծրագրին ընդհանրութեան վրայ կըլլայ։ Ժողովին կը հարցուի միթէ կուզէ՞ երկրորդ որոշման անցնիլ։

Երկրորդ որոշումը կըլլայ ամեն մէկ յօդուած քուէի դնելով, նաեւ անոնց վերաբերեալ բարեփոխութիւնները, եթէ կան։ Ժողովը կորոշէ միթէ կուզէ՞ երրորդ որոշման անցնիլ։

Երրորդ որոշումն ետքը՝ որ ծրագրին բովանդակութեանց եւ մասնաւոր տրամադրութեանց վրայ կըլլայ, վերջնական քուէի կը ձեռնարկուի, որն որ կը կնքէ որոշումը»։

Ա. հաւասիկ ուրիշ յօդուած մ'ալ դարձեալ նոյն նիւթին վրայ։

«Յօդուած 69. Եռակէս քուէարկութեամբ բարդ որոշման անօրինութիւնը պիտի խընդրոց եւ տեղական օրինաց համար չէ, ասոնք միակ քուէարկութեամբ եւ պարզ որոշման եղանակաւ կը անօրինուին. այլ սահմանադրական այն կէտերուն համար է որ ընդհանուր ազգին մէջ իրարու օրէնք պիտի տերեն, ինչպէս ընտրական օրէնք, հանգանակութեան օրէնք, դաստիարակութեան օրէնք, իրաւանց ու պարտեաց կարեւոր սկզբունքէն բղխեալ այն տրամադրութիւնք՝ որ կայսերական ընդհանուր օրինաց համաձայն ազգային վարչութեան ընթանալու չափովը կը գծեն եւ անհատին յարդն ու պատկառանքը կը պահանջեն։»

Ահա կրկնակի յօդուածներ, որոց համաձայն պարտաւոր ենք մենք այդ ծրագիրն յօդուած առ յօդուած քննել, բարեփոխել եւ երեք որոշումէ անցնելով օրինաց կարգ անցընել։ Կրսուի նաեւ թէ՝ հետզհետէ բարեփոխելու պայմանաւ պիտի քուէարկուի ծրագիրը։ Զարմանալի է այս պայմանը, այդ օրէնքը պիտի քուէարկենք մենք եւ յանձնենք Սրբազան Պաորիարքին, որ ըստ այնմ ընտրութիւնները կատարէ եւ դործէ, եւ քիչ մը յետոյ՝ պիտի դառնանք ըսենք, Սրբազան Հայր, կասեցուր դործերդ, — ինչո՞ւ, — սխալեր էինք, եւ բարեփոխելիք օրէնքն վերջապէս իր առաջարկութիւնն այս է որ, այս ծրագիրն յօդուած առ յօդուած քննուի, կանոնին տրամադրած եղանակաւ, իսկ եթէ ըստիպողութիւնը վարչութեան չգոյութեան պատճառաւ կը տրուի, վարչութիւնը ընտրուի նախ։

ՕՏԵԱՆ Ն ԷՖ. — Զայնակից եմ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ուրեմն կառաջարկէք, Շահապազ Էֆէնտի, որ նեղակաց ծրագիրը մանրամասնօրէն քննելով ընդունելու համար՝ ի հարկին վարչութիւն մ'ընտրուի, ըստ նախկին դրութեան։

ՇԱՀԱԶԱԶ Ն. ԷՖ.— Ո՛չ, այդ կերպով չէ առաջարկս, բացատրեմ նախ որ ըսի։ Ի սկզբան դիտել տուի որ դէթ մինչեւ 15 օր պէտք էր պայմանաժամ տալ ծրագիրը վերջնապէս քննաբանելու համար, բայց եան առարկեցին թէ այնքան ստիպողութիւն ունի գործն որ ոչ միայն 15 օր այլ եւ ութ օր անգամ չէ կարելի յետաձգել եւ պահանջեցին անմիջապէս քննարկութիւն։ Եթէ վարչութեան չը դոյութեան համար այնքան ստիպողական է գործը, վարչութիւն մը ընտրուի ըսի, հետեւաբար թէական է իմ առաջարկս։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Շատ աղէկ հասկցայ ձեր առաջարկութիւնն։ Փուք ըսել կուզէք որ եթէ վարչութիւն չունենանք հետ է որ ստիպողութիւն կը տրուի ծրագրին, ատեան պարտաւոր չըլլալու համար՝ պէտք է հին ձեւով նոր Վարչութիւն մ'ընտրել եւ այնուհետեւ ծրագիրը քննել։

Սակայն խնդրոյն ստիպողութեան բուն պատճառն Վարչութեան չդոյութիւնը չէ, այդ՝ պարագայ մ'է միայն, այլ մինչեւ ցարդ տիրող ժողովականութեան դրութեան անբաւականութիւնն է, որու համար ժողովը իւր անցեալ չրջանին մէջ հարկ դատած էր փոփոխել այդ եղանակն եւ Առենապետաց դիւանին յանձնած էր ծրագիր մը պատրաստել, որ պաշտօնէական դրութեան վերածել կառաջարկէ մեր Վարչական կազմակերպութիւնն։ Հետեւապէս այն առենաբանները՝ որ ստիպողութիւն կընծայեն ծրագրին, Ազգ. Վարչութիւնը իւր ձեւին ամրութենէն ազատած տեսնելու համար է, եւ չէ թէ անպատճառ հին դրութեամբ կազմուած Վարչութիւն մ'ունենալու համար։ Խնդրոյն այս վիճակին մէջ Շահապազ Էֆէնտիի թէական առաջարկն այլ եւս աւելորդ կը լինի։

Շահապազ Էֆէնտին նաեւ ներքին կանոնագրին մէկ քանի յօդուածները յիշեց, անոնց հակցնելու համար թէ անոնց տրամադրութենէն խոտորելին զեղծում մը գործել է։

Արդէն ինչպէս քանի մ'անգամ կրկնեցի խնդրոյն սկիզբէն ի վեր, ժողովը թէ յառաջիկայ նիստին վերջնապէս քննարկէ ծրագիրն, այսօրուընէ սկսելով ընթերցումն, եւ երկրորդ որոշումը տալով, եւ թէ առանց յառաջիկայ նիստին թողելու այսօր վերջացնէ խնդիրը, բնաւ երբէք կանոնին հակառակ ընթացքի մէջ լինկած չըլլար, ոչ կանոնն կը նեղէ իրեն երկու կէտերով ալ չարժիլ։ ուստի ամենեւին տարակուսելու բան չունինք թէ մի գուցէ կանոնազանցութիւն մ'ըրած ըլլանք։

ՁԱՅՆԵՐ. — Փուք, քուք։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Ես ալ իմ անձնական կարծիքս ունեցած եմ այդ ծրագրին պատրաստութեան առեն, բայց մեզմէ ոչ ոք իւր անձնական կարծեաց վրայ պնդած է մեծամասնութեան համաձայնութեանն առջեւ, երեսփոխանութիւնը չատեր՝ արդէն կանխաւ մեղի հետ խորհրդակից գտնուեցան, եւ համաձայնեցան, ուստի տարակոյս չկայ թէ ժողովը պրեթէ ընդհանուր համաձայնութեամբ պիտի ընդունի ծրագիրն։ Խնդ եթէ ես պահ մ'առաջ առաջարկեցի այսօր երկրորդ որոշումը տալով ութ օր յետաձգել երրորդն, աւելի ճշդ. յօդուածին հետեւելու մասը էր, որպէս զի եթէ տարակարծիք երեսփոխան մը գտնուի, չկրնայ ըսել թէ անապարանօք չարժեցան։ Արդ՝ եթէ ստիպողական կը նկատենք խնդիրը, կրնանք անյուշ միակ որոշմամբ ալ վերջացնել, բայց պէտք է որոշել թէ ծրագիրն երեք որոշումէ անցընելու պէտք չկայ, իբր ստիպողական, եւ ստիպողութիւնը բացակայից ալ հաղորդելու համար՝ վերապահել խնդիրն յառաջիկայ նիստին, դայն ութ օրէն գումարելու պայմանաւ, եւ նոյն նիստին մէջ վերջնապէս քննարկել ծրագիրն եւ միակ որոշմամբ վերջացնել խնդիրն։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Կը համաձայնիմ նուսուֆեան էֆէնտիին։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Խնդիրն կատարելապէս պարզուած է այլ եւս ։ Եւ ժամ է ժողովին որոշումը խնդրելու ։ Ուստի այժմ ժողովին կամքը պիտի հարցնեմ թէ՝ կուզէ՞ ըստ վերջին առաջարկութեան տեղեկաբեր է՛ֆէնտիի՝ ծրագրին սահպողութիւն տալով յառաջիկայ նիստին մէջ վերջնապէս քուէարկել ծրագիրը ։

ԿՐՃԻԿԵԱՆ Յ. Է՛Ֆ. — կառաջարկեմ այդ «վերջնապէս» բառը վերցնել քուէարկութեան բանաձեւին մէջէն , եւ ըսել յողուած առ յողուած քննել ։

ՇԱՀՊԱԶ Ն. Է՛Ֆ. — Յառաջիկայ նիստին ծրագիրը յողուած առ յողուած կարդացուելու համար քուէի դրե՛ք խնդիրը ։

Տ. ՅՈՎՀ. ՔԱՀԱՆԱՅ ՄԿՐԵԱՆ. — Խնդրոյն սահպողութիւնը քուէի դնելու հարկ չկայ , զայն ամենքս ալ կընդունինք ։ Ժողովին գործը պիտի լինի այդ ծրագիրը յառաջիկայ նիստին մէջ յողուած առ յողուած ընթեռնուլ եւ քուէարկել , ուստի, Ատենապետ է՛ֆէնտի , այս բանաձեւով ժողովին կարծիքը հարցուցէք, եւ կը վերջանայ խնդիրը ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ.— Յողուած առ յողուած քուէարկելու ձեւը երկք քուէարկութեանց երկրորդին բացատրութեան սահմանուած է կանոնադրին մէջ ։ Կաղաչեմ որ Դիւանին գործոզութեանց միջամտելու չչտապէք եւ պիտի տեսնէք որ խնդիրն իւր բնական սահմանին մէջ պիտի քայլէ ։ Իսկ եթէ խնդրոյն սահպողութիւն տուողներէն չէք դուք եւ չէք ուղեր որ յառաջիկայ նիստին մէջ ծրագրին վրայ տրուելիք քուէն վերջնական որոշման համար լինի , ազատ էք հակառակ քուէ տալու ։ Ծրագիրը վերջնապէս քուէարկել ըսելը չնշանակեր թէ զայն առանց կարդալու պիտի քուէարկէք , ծրագրին առաջին յողուածէն սկսեալ պիտի կարդացուի եւ ի հարկին չէ թէ յողուած առ յողուած՝ այլ նոյն իսկ պարբերութիւն առ պարբերութիւն պիտի քննէ զայն ժողովը , եւ ըստ այնմ իւր քուէն տայ ։ ուստի ոչ միայն ասելորդ այլ եւ անտեղի իսկ է ձեր ուղած բանաձեւով քուէարկել ։

Հետեւապէս Ատենապետ է՛ֆէնտի քուէի դրաւ խնդիրը հետեւեալ բանաձեւով .

Ո՛վ որ վարչական կազմակերպութեան ծրագրին այն ասոիճան սահպողութիւն կընծայէ , որ յառաջիկայ նիստին զայն վերջնապէս քուէարկել կուզէ, իւր ձեռնաձիգ հաւանութիւնն յայտնել բարեհաճի ։

16 ձեռք ամբարձան .

Հակառորձին համար Ատենապետ է՛ֆէնտի խնդրեց որ ո՛վ որ վարչական կազմակերպութեան ծրագրին այն ասոիճան սահպողութիւն չընծայեր եւ յառաջիկայ նիստին զայն վերջնապէս քուէարկելու հարկ չզգար , իւր ձեռնաձիգ հաւանութիւնն յայտնել չնորհ ընէ ։

Առաջին քուէին չմասնակցող երեսփոխանաց միահամուռ բողոքեցին թէ իրենք խնդրոյն սահպողութիւն չտուող չեն , այլ միայն չեն հաւանիր որ ծրագրին պարունակած յոդուածոց վրայ մի առ մի դիտողութիւն ընելու իրաւունքէն զրկուին , այս պատճառաւ հակառորձին համար քուէ տալ չուզեցին , վասն զի իրենց կարծեաց հակառակ կը լինէր ։

Ուստի Ատենապետ է՛ֆէնտին վերջին անգամու համար ալ բացատրելով թէ Դիւանին ներկայացուցած քուէարկութեան բանաձեւին վրայ իրենց կասկածանքն աւելորդ էր , յայտարարեց թէ խնդրոյն սահպողութիւնն ընդհանուր հաւանութեամբ ընդունուած եւ յառաջիկայ նիստին մէջ ծրագրին վերջնական քուէարկութեան ձեռնարկուելն որոշուած էր ։

Յառաջիկայ նիստին օրակարգ կը սահմանուի ,

1. Ծրագիր վարչական կազմակերպութեան .

2. Խնդիր ժողովարանի տեղափոխութեան և բացակայութեան երեսփոխանաց. — Տեղեկագիր յանձնախմբին։

Ատեանը կը փակուի ժամ 10 ին յառաջիկայ նիսան 15 օրէն գումարելու որոշմամբ։

Ատենադպիր
Մ. Յ. ՄԷԼԻՔԵԱՆ

Ատենապետ
Յ. ՄԷՐԵՆՔ-ԳՈՒԼԻ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԹՎԱԿԱՆ 1880 ԿՍԿՆ

ՆԻՍՏ Դ.

8 ՕԳՈՍՏՈՍ 1880

ՆԱԽԱԳԱՀ. — Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոս Իզմիրլեան (Ա.ժամեայ կարգեալ)
ԱՏԵՆԱՊԵՏ.— Ց. Մէրճէմ-Գուլի Էֆէնտի (Դեր-Ատենապետ)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

Ա· Վիճակ

1 Կարապետ Եպս.Սերոբեան Բ
2 Սիմոն Եպս. Սէֆիէրեան
3 Ամբրոսիոս Վ. Ռուբինեան Բ Պ
4 Կարապետ Ք. Սէթեան

Բ. Վիճակ

5 Մատթէոս Եպս.Իզմիրլեան
6 Պօղոս Վ. Խօլոտմեան
7 Յովհաննէս Ք. Մկրեան
8 Դրիգոր » Աճէմեան Բ

Գ. Վիճակ

9 Վահան Վ. Տ. Մինասեան
10 Յակոբ » Ա. Փափազեանը
11 Սահակ Ք. Տ. Սարգսեան
12 Խորէն » Փէհլիվանեան

Դ. Վիճակ

13 Ներսէս Վ. Աղանեան Բ 4
14 Սուքիաս Ք. Սահիճանեանը 2
15 Վրթանէս » Պալեան Բ 4
16

Ե. Վիճակ

17 Խորէն Աբգէ. Նար Պէյ Բ Պ
18 Յովհաննէս Վ. Փափազեան
19 Գաբրիէլին » Թաթարեան
20

Բ Բացակայութիւն առաջին ։
Բ.2 Բացակայութիւն երկրորդ ։
Բ.Պ Բացկ. բանաւոր պատճառաւ։

ՀՈԳԱՐՁԱԿԱՆ
(Ա· Վիճակ)
Գումգապու, կետիկ փաշա եւ Գումգապուի դուրս

21 Գրիգոր Պէրպէրեան Բ 4
22 Գէորգ Սահմարաճեան Բ 4
23 Թաչիկ Մանկասարեան Բ 4
24 Կարապետ Աղարդմաճեան
25 Համբարձում Մազպուճեանը
26 Մկրտիչ Դամամաճեան
27 Յովհաննէս Պոյաճեան Բ 4
28 Ն· Մէզպուրեան Տօքթօր Բ 4
29 Պօղոս Պառնասեան Բ 4
30 Սարգիս Աղապէկեան Բ Պ
31 Սահակ Ապրօ Բ Պ
32 Սեմնեքերիմ Մանուկեան Բ 3
33 Բարթող Քիւրքճիպաշեան Բ 3
34 Աւտալ Տէրոյենց Բ 4
35 Գէորգ Ալտուլլահեան Բ 4
36 Ց· Մէրճէմ-Գուլի
37 Աւետիս Կիրտաղեան Բ 4

(Բ. Վիճակ)
Պէշիկթաշ

38 Անդրանիկ Կրճիկեան
39 Ալիքսան Թօրասանճեան Բ 4
40 Բարեղ Չալաճեան Բ

Եենիգաբու

41 Մկրտիչ Քիւրքճիմանկեան Բ
42 Սեպուհ Մագսուտեան Բ 4
43 Մարուգէ Ֆրէնկեան Բ
44 Պօղոս Էքսէրճեան

Իւսկիւտար Ս· Խաչ

45 Սիմոն Ֆէյզէկեան Բ 2
46 Սուփեան Ալանեան Բ Պ
47 Ց. Շիշմանեան Տօքթօր Բ Պ
48

Իւսկիւտար Ս· Կարապետ

49 Մինչն Պաճէդափուլեանը
50 Պօղոս Թորգոմեան
51 Նիկողոս Ալաճաճեան Բ
52 Տրդատ Փափազեան

(Գ· Վիճակ)
Գասըմ բաշա

53 Գասպար Չէրազ

Բերա

54 Աբիկ Ունճեան Բ 2
55 Գրիգոր Սէլիմիէճեան Բ 2
56 Գրիգոր Օտեան Բ Պ
57 Սէրվիչէն Բ 4
58 Ռափայէլեան Տօքթօր Բ 4
59 Միքայէլ Մօմճեան Բ 4
60 Կարապետ Բազազեան Բ 4
61
62

Միջագիւղ

63 Յակոբ Նորատունկեան Բ
64 Տիգրան Եուսուֆեան
65 Մկրտիչ Գազանճեան
66 Աւետիս Գօչօլեան Բ 4
67 Նշան Օտեան Բ

Պէյզոզ եւ Ղալաթիա

68 Միքայէլ Մամիկոնեան
(Դ· Վիճակ)
Գուզդունճուգ եւ Իմամիէ

Բ 4
69 Յովհաննէս Նսաեան Բ 4
70 Սուփան Պէյլիկճեան

Գատըգիւղ

71 Կարապետ Շահպազեան Բ 4
72 Մկրտիչ Մուրատեան Բ 3

Նարլըգաբու.

73 Յակոբ Եմմենիճեան Բ

Եհեխմահալլէ Սամաթիոյ

74 Պօղոս Մկրտիչեան Բ 4

Թօփգափու.

75 Յովհաննէս Մարգարեան
Էյուպ Ս. Նիւխ եւ Ս. Աստուածածին

76 Գարեգին Ց. Մէլիքեան Բ

Գուրուչէշմէ

77 Ասատիա Խիւսպաշեան
Հիսար եւ Պօյաճի գիւղ

78 Յովհաննէս Աբշակունի Բ 4
Նոր գիւղ եւ Սբհնիա

79 Ղազար Հոլուեան

Պալատ

80 Մկրտիչ Գ. Էսաեան Բ 4
81 Յովհաննէս Կրճիկեան Բ
82 Տէվէմաք Էքսէրճեան Բ

Քարաքէօմրիւկ

83 Սեպուհ Թիւրապեան
84

(Ե. Վիճակ)

Սամաթիա

85 Ալիքսան Պէշիրեան Բ
86 Եղիազար Մէլիքեան Բ 4
87 Մինաս Ձաքճաքեան
88 Նազարէթ Շահպազեան
89 Յարութիւն Թիւլեան
90 Յակոբ Արչակ Բ
91 Սեպուհ Թիւլսիւլեան Բ 2
92
93
94

Խասգիւղ

95 Առաքել Ալթունեան Տիւրքիք
96 Ռէթէոս Պէյլիկճեան Բ
97 Սարգիս Աբրահամեան Բ 4
98 Մ. Արծրունի Տօքթօր Բ 4
99 Սարգիս Քալուստեան Բ 4
100 Ալեքսանդրիէ Արապեանք 4

ԳԱԼԱԹԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՔ

Կարին

101 Սիմոն Մագսուտեան Բ 4

Քեօթանէ

102 Մ. Փափազեան Տօքթօր Բ 4

Անդրիանուպոլիս

103 Վիչէն Ապտուլլահ Բ 4

Նիկոմիդիա

104 Կարապետ Ս. Խաչիւճեան

Ակն

105 Աւետիս Պարսեան Բ 3

Ղարահիսար

106

Արաբկիր

107 Կարապետ Թաչիկեան

Բաղէշ

108

Պրուսա

109 Բրիստոսատուր Ղազարոսեան

Նիդոկիա

110

Ամասիա

111 Համբարձում Ալաճաճեան

Բայու.

112 Յովհաննէս Աղնաւորեանք 3

Եղեսիա

113 Յակոբ Խաչիւճեան

Մանճըլըխ

114

Հաճըն

115

Երզնկա

116 Ռէթէոս Պէրպէրեան

Թէքիրտաղ

117 Տիգրան Գ. Սիմանեան Բ 3

Կեսարիա

118 Գէորգ Գըլըճեան Բ

Խարբերդ

119

Պալքհեր

120

Մուղ

121 Սահակեան Փափազեան

Տիվրիկ

122 Նշան Գարագաշ

Զէյթուն եւ Մարաղ

123

Տրապիզօն

124 Տիգրան Տ. Ներսէսեան Բ 4

Պաղտատ

125 Մեսրոպ Խաչէնտէրեան Բ 4

Տիգրանակերտ

126 Միհրան Զօպանեան

Վան

127

Աղթամար

128

Հալէպ եւ Այնթապ

129

Սեբաստիա

130 Մկրտիչ Ց. Մէլիքեան

Ռուսճուգ

131

Կարս

132 Աբրահամ Յ. Սյմազեան
Զմշկածագ

133 Համբարձում Սարըքէշիշեան
Գադատիա

134

Ատանա

135

Սղերդ

136 Մատթէոս Ալէքսանեան Բ
Եօզղատ

137 Լօռոփէթ Պալեօղեան
Մալաթիա Բ

138 Գէորգ Վարդանեան
Իզմիր

139 Պապլ Պապօեան
Եգիպտոս

140 Աբրահամ Մուրատեան

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Սրադիր վարչական կազմակերպութեան.
Բ. Խնդիր ժողովարանի տեղափոխութեան և բացակայութեան երեսփոխանաց. — Տեղեկագիր Յունձնախմբին։

ԱՏԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարքն անձնական տկարութեան պատճառաւ ստիպուած լինելով բացակայ մնալ ժողովէն, ընդ առաժամայ նախագահութեամբ Գեր. Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոսի Իզմիրլեան եւ Ատենապետութեամբ Յ. Մէրճէլ-Գուլի էֆէնտիի առանձը բացուեցաւ ժամ 7 ½ ին ներկայութեան 32 երեսփոխանաց, որոց թիւը 43ի յանդեցաւ ի վերջ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ժողովին առաջին Ատենադպիրը՝ Պէրպէրեան էֆէնտի՝ թէեւ իւր հրաժարականը կրկնած է ի պատասխան Սրբազան Պատրիարք Հօր պաշտօնագրին, որ Ազգային ժողովոյ որոշման համաձայն կը հրաւիրէ զինքն Ատենադպրի պաշտօնն ստանձնելու, բայց ըստ որում ժողովն այդ երկրորդ հրաժարականին նկատմամբ որոշում չունի դեռ, ուստի կը հրաւիրեմ Պէրպէրեան էֆէնտին՝ որ առաջին Ատենադպրի աթոռն անցնի, եւ գէթ առժամայ կերպիւ իւր պաշտօնը վարէ, մինչեւ որ իւր հրաժեշտի խնդիրը վերջնական լուծում ընդունի։

ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ Ռ. ԷՖ. — Ժողովը գիտէ արդէն թէ Ատենադպրութեան պաշտօնէն հրաժարած եմ, եւ երկրորդ հրաժարագրով մը պնդած եմ հրաժեշտիս վրայ։ Այժմ Պիւանը կը ծանուցանէ թէ իմ երկրորդ հրաժարականս դեռ նկատողութեան չէ առնուած։ Կարծեմ թէ այս կէտն ինձ պատկանեալ կէտը չէ, եւ չկրնար ատիպում դնել իմ վրաս ստանձնելու առաջարկեալ պաշտօնն։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Թէեւ ես ալ մտադիր էի կրկնելու հրաժարականս երկրորդ Ատենադպրի պաշտօնէն, որու կոչած էր զիս ժողովդ, սակայն կը փութամ յայտարարել

այժմ՝ որ եթէ Պէրպէրեան էֆէնտին՝ հաճի ընդունիլ առաջին Ատենադպրի պաշտօնն, ես ալ չեմ պնդեր այլ եւս իմ հրաժեշտիս վրայ, եւ կը խոստանամ իմ ոլանն ալ կիլկեմ։

ՉՕՊԱՆԵԱՆ Մ. Էֆ. — Եթէ առաջին եւ երկրորդ Ատենադպիրը էֆէնտիներն հաճին յանձն առնուլ իրենց պաշտօնն, ես ալ կընդունիմ Գ. Ատենադպրութիւնն, զոր ժողովը ինձ յանձնելու պատիւ ըրած էր։

(Հաճութեան ցոյցեր ժողովին կողմէ)։

ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ Ռ. Էֆ. — Կը զարմանամ որ Մէլիքեան եւ Չօպանեան էֆէնտիներն իմ հրաժարականիս յետս կոչուիլը պայման կը դընեն իրենց պաշտօնն առանձնելու։

Կերեւի թէ իրենք վստահաբար դիտած էին որոշած եմ անդրդուելի մնալ հրաժարականիս վրայ, իմ հրաժարականիս խնդրոյն հետ կապել իրենցը։ Կարծեմ թէ այս ըսել կըլլայ որ իրենք եւս որոշած են պնդել իրենց հրաժեշտին ներառմամբ, քանի որ զայն յետս կոչելուս մասին մի այսպիսի պայման կառաջարկին։ Բայց ասոր՝ կը կարծեմ թէ ժողովին պարտքն է, Դիւանի հրաժարականներու խնդիրը լուծել նախապէս եւ վերջնական կերպիւ կազմել իւր Դիւանն եւ ապա սկսիլ իւր խորհրդարանական աշխատութիւններն, որ այն ատեն միայն կրնան կանոնաւոր ուղղութեամբ ընթանալ, երբ ժողովի գլուխն օրինաւորապէս կազմուած մի Դիւան կայ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Ժողովը Դիւանի անդամոց հրաժեշտն ընդունած չէ, եւ ատոնցմէ միայն դուք, Պէրպէրեան էֆէնտի, երկրորդ անդամ հրաժարագիր մատուցած էք ժողովին։ Հետեւապէս Մայր դիւանը չկրնար անկազմ նկատուիլ. եւ ըստ որում ժողովը դեռ իւր որոշումը տուած չէ ձեր հրաժարականին վերայ, որու հետ լծորդեցին այժմ Բ. եւ Գ. Ատենադպիրը էֆէնտիներն իրենց հրաժարման խնդիրը, : կը խնդրեմ յանուն ժողովին՝ որ հաճիք այսօրուան համար Դիւանին անցնել։ Նոյնը կը խնդրեմ նաեւ Բ. Ատենադպիր Մէլիքեան էֆէնտիին, որպէս զի ժողովը դործ սկսի։

ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ Ռ. Էֆ. — Կը հպատակիմ ժողովին խնդրանաց եւ միայն այս անդամի համար կը հաւանիմ Դիւանն անցնիլ։

Հետեւապէս Պէրպէրեան եւ Մէլիքեան էֆէնտիները Դիւանը կանցնին։

1.

Վաւերացումն Բ. Գիւտի Ատենագրութեան

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Ժողովիս նախընթաց Գ. Նիստի ատենադրութիւնը դեռ չէ կրցած տպադրուիլ, իսկ Բ. Նիստինը տպադրուած եւ ցրուած է արդէն երեսփոխանաց, որ անչուշտ կարդացած են դայն։ Ուստի նոյն ատենադրութիւնը կը ներկայեմ ժողովին վաւերացմանն եւ եթէ դիտողութիւն ունեցող կայ կը հրաւիրեմ լսօք առնուլ։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ռ. Էֆ. — Երես 24, էջ Ա. արձանագրուած է ժողովին որոշումն, առաջին Ատենապետ Սէրվիչէն էֆէնտիի հրաժարականի մասին։ Երբ Ատենապետ էֆէնտին քուէի դրաւ անոր հրաժարականն եւ արդիւնքը ժողովին հաղորդեց ոչ ոք կընդունի ըսելով, ես կընդունիմ, ըսի Ա. յս լսօքս ալէտք է արձանագրել։

Ուրիշ դիտողութիւն տեղի չունենալով Ատենապետ էֆէնտին քուէի կենթարկէ Բ. նիստի ատենադրութիւնն, եւ ժողովը միաձայն՝ եղած դիտողութեամբ հանդերձ ընդունելով զայն՝ ԿԸ ՎԱՒԵՐԻ։

2.

Ատենական գործողութեանց վերաբերեալ գրեր.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Ատենական գործողութեանց վերաբերեալ թղթոց մէկ կարեւոր մասը՝ ցաւալի մոռացմամբ Պատրիարքարանը թողեր են պաչտօնեայք. Բիչ մ'առաջ յաւուրս մարդ մը զրկեցի զանոնք բերելու համար. Արդ՝ եթէ ժողովը կը հաճի՝ առձեռն զրերը կրնան կարդացուիլ անմիջապէս. իսկ միւսներն՝ երբ բերուին՝ առանձինն կը ներկայանան ի վերջ, անչուշտ Ատեանին փակման միջոցին. Իսկ եթէ ժողովը չուզեր ընդհատ կերպով ատենական գործողութեանց դադրիլ, նրնայ ամենքն ի միասին առքի վերապահել.

ՁԱՅՆԵՐ. — Ամենքն ի միասին թող կարդացուին յետոյ.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Շատ աղէկ. ուրեմն կպասենք միւս թղթերուն, եւ Ատեանին փակման միջոցին կը ներկայնք ամենքն ի միասին.

3.

Նախաքննիչ դիւանաց Ատենապետութ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Մայր դիւանը նախաքննիչ դիւանաց նորընտիր անդամներուն առանձինն նամակներ ուղղելով իրենց պաչտօնը ծանոյց, եւ հրաւիրեց որ Ազգային ժողովոյ այսօրեայ նիստէն առաջ հաճին ընտրել իրենց Ատենապետները, եւ անուններըը ծանուցանել. Միայն երեք Դիւան այս ընտրութիւնը կատարած, եւ արդիւնքը հաղորդած են մեզ, զոր անհապաղ կը ներկայեմ ժողովիդ.

Ա. Դատաիրաւութեան դիւանին Ատենապետ ընտրուած է՝

Տօքթէօռ Ռափայէլեան Էֆէնտի.

Բ. Խմբագրութեան դիւանին Ատենապետ ընտրուած է՝

Իւթիւճեան Կարապետ Էֆէնտի.

Գ. Չեռնիաուեան դիւանին Ատենապետ ընտրուած է՝

Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոս Իզմիրլեան.

Իսկ միւս հինգ Դիւանները դեռ եւս ծանուցած չեն մեզ իրենց Ատենապետաց ընտրութիւնն. Ուստի միանգամ եւս կը հրաւիրեմ զիրենք, որ հաճին այս ընտրութիւնը փութացընել, եւ յառաջիկայ նիստէն առաջ հաղորդել Մայր դիւանիս, որպէս զի Ատենապետաց դիւանն իւր ամբողջութիւնն ստանայ, եւ կարենայ պատրաստել ծրագիրն ուղերձին, որ պիտի մատուցուի Սրբազան Պատրիարք Հօր, իւր նախագահական գրոյն ի պատասխան.

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է՛Ֆ.—Կը խնդրեմ որ Մայր դիւանը հոգ տանի որ ոչ միայն նախաքննիչ դիւանաց Ատենապետները յառաջիկայ նիստէն առաջ ընտրուին, այլ նոյն իսկ Ատենապետաց դիւանը դումարուի, եւ ուղերձը ծրագրելով յառաջիկայ նիստին բերէ ժողովին.

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. Է՛Ֆ. —Յիրաւի Մայր դիւանը նախաքննիչ դիւանաց անդամներուն իրենց ընտրութիւնը ծանուցանելով՝ հրաւիրեր էր որ Ատենապետներն ընտրեն, բայց Մայր դիւանին գրոյն մէջ տեղ մը չէր նշանակուեր հաւաքուելու, եւ ընտրութիւնն ընելու համար. Ահա պատճառաւ մեր Դիւանը չկրցաւ իւր Ատենապետն ընտրել, եւ թերեւս միւս ներն ալ նոյն պատճառն ունեցած են.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Նախաքննիչ դիւանները սահմանադրական անդամներէ, իւրաքանչիւրն երեքական անձէ կը բաղկանան. ուստի իւրն երեքական անձէ կը բաղկանան. ուստի չէինք կրնար կասկածիլ թէ չկարենան զիրար տեսնել եւ դումարուելու համար ժամադիր

լինէր Անոնց ազգասիրութենէն սպասելու իրաւունք ունէինք որ այս փոքրիկ աշխատութիւնը յանձն առնուն, եւ ժամադրութեան համար իրենց մէջ համաձայնին։ Մայր դիւանը կրնար իւր նամակաց մէջ դումարման վայրն ու ժամանակն սահմանել, բայց այս կերպով դիւրութիւն մ'ընծայելու տեղ՝ դժուարութեան մատնած պիտի լինէր զանոնք, վասն զի կարելի չէր որ միեւնոյն տեղն ու ժամն ութ դիւաններու անդամց, որ ընդ ամենը 24 անձ կը կազմեն, հաւասարապէս յարմարէր, եւ կարենային համաձայնիլ ո՛ւր որ Մայր դիւանը ցոյց տար իրենց։ Այս նկատմամբ լաւագոյն համարեցինք թողուլ, որ իւրաքանչիւր Դիւանի անդամներն իրենք որոշեն իրենց դումարման յարմար տեղն ու ժամանակն։ Եւ այժմ ալ կը խնդրենք Քրիստոսատուր Էֆէնտիէն որ իւր մասնակցած Դիւանին համար սոյն հոդն առանձնելու չնորհ ընէ։

Գալով Փափազեան Էֆէնտիի առաջարկին, եթէ Ժողովք կը հաւանի, Մայր դիւանը կը խոստանայ նախաքննիչ դիւանաց Ատենապետաններու ընտրութիւնն վերաքննել եւ Ատենապետաց դիւանը դումարելով, ծրագրել տալ ուղերձը։

Ժողովը կը հաւանի Ատենապետ Էֆէնտիի յայտարարութեան եւ կանցնի օրակարգին։

ՕՐԱԿԱՐԳ

Գ.

Ծրագիր վարչական կազմակերպութեան

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Ինչպէս գիտէք, Ժողովը իւր անցեալ նիստին ձեռք առաւ արդէն սոյն խնդիրն, սակայն դեռ եւս չձեռնարկած ծրագրին քննութեանը նախ վճռաբանութեան ենթարկեց սա կէտը թէ՝ ի՛նչ եղանակաւ պիտի քննէր եւ որոշումէ անցընէր, եւ հուսկ ուրեմն ընդհանուր հաւանութեամբ ընդունելով ծրագրին տեսպողութիւնն, որոշեց սոյն նիստին մէջ անոր վերջնական քուէարկութեանը ձեռնարկել։

Այս վերջնական բառն դժբաղդաբար այլ ընդ այլոյ մեկնութիւններու տեղի տուաւ ոմանց կողմէ, եւ կարծողներ դանուեցան թիւրիմացութեամբ որ ծրագիրը վերջնապէս քուէարկել ըսելը, կը նշանակէր զայն առանց յօդուած առ յօդուած քննելու, անբողջապէս եւ անփոփոխ ընդունիլ։ Ուստի այժմ որ Ժողովը ծրագրին վերջնական քուէարկութեանը պիտի ձեռնարկէ, արժան է միանգամ եւս կրկնել թէ Ժողովը ծայրէ ի ծայր պիտի երթայ ծրագրին ընթերցումը, յօդուած առ յօդուած պիտի քննէ զայն, եւ ի հարկին նաեւ պարբերութիւն առ պարբերութիւն։ Վերջապէս Ժողովին ազատ քննութեան իրաւունքն ամէն տեսակ ճնշումէ, կաչկանդումէ զերծ է, եւ անեղծանելի այնպէս որ իւր ձեռքն է որ եւ է յօդուած բարեփոխել, ընդունիլ կամ մերժել։

Այս բացատրութենէն յետոյ, ձեր ուշադրութեան կը ներկայեմ որ ծրագիրն ամբողջ 45 յօդուածէ կը բաղկանայ, եւ մէն մի յօդուած ուրոյն ուրոյն քուէարկել կրկնապէս, այսինքն նախ ընդունողներուն եւ յետոյ չընդունողներուն քուէն խնդրել, այնպիսի ձեւ մ՝է, որ եթէ ամէն անդամուն համար 3–4 վայրկեան հաշուելու ըլլամք, առ նուազն 2–3 ժամու միջոց կը պահանջէ 45 յօդուածոյ քուէարկութեանն համար։ Ուստի քանի որ Ժողովք անհամբեր է այս ծրագիրն իւր քուէն վերջով անցընելու, գործնական եղանակ մը մտածած եմ ժամանակի նուիրական խնայողութեան համար, զոր Ժողովիդ հաւանութեանը կենթարկեմ, ա՛յն յուսով որ, եթէ հաճիք ընդունիլ զայն, մեծապէս կը դիւրէ մեր աշխատութիւնն եւ կը խնայէ մեր ժամանակին։

Ծրագրին ընթերցումը կակուղ յօդուած

առ յօդուած , եւ այն յօդուածներն՝ որ դիւտողութենէ վերծ կը մնան . կը քուէարկուին ամենքն ՚ի միասին, փոխանակ մէն մի յօդուած առանձին եւ կրկնակ քուէէ անցընելու , իսկ դիտողութեանց եւ բարեփոխմանց տեղի տուող յօդուածները ուրոյն կը քուէարկենք : Այս եւ դանակաւ, օրինակի համար, երբ առաջին՝ յօդուածին վրայ դիտողութիւն տեղի չունենայ , պիտի անցնինք երկրորդին , եւ եթէ անոր վրայ ալ դիտողութիւն չընեն երեսփոխանք , պիտի անցնինք յաջորդին , այսպէս պիտի շարունակենք ընթերցումն , մինչեւ որ յօդուած մը դայ դիտողութեան նիւթ լինի . այն ատեն կանգ առնելով միանամուռ պիտի քուէարկենք նախորդ յօդուածներն , որոց վրայ ոչ ոք դիտողութիւն ըրեր է. եւ յետոյ՝ դիտողութեան տեղի տուող յօդուածին վրայ ծաղովին կարծիքը լսելէ եւ զայն առանձինն քուէարկելէ յետոյ , նոյն ձեւով պիտի շարունակենք ընթերցումն ու քուէարկութիւնն , ցաւարտ ծրագրին :

ՁԱՅՆԵՐ ԱՄԵՆՈՒՍՏ . — Շատ աղէկ, շատ աղէկ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — (Շարունակելով) Ուրեմն այս ձեւը պիտի գործադրեմ ծրագրին քուէարկութեան համար , կը մնայ մեծամասնութեան խնդիրն ուշադրութեան առնուլ : Այս կէտն ալ յօդուածոց քուէարկութեան կարգին եկած միջոցին ուշադրութեան կառնունք , վասն զի թէեւ այժմ իսկական մեծամասնութիւն չունինք , սակայն մինչեւ այն ատեն կրնայ դոյանալ , կամ որոշող ձայնից միաբանութիւն յառաջ գալ : Ուստի վերապահելով այս խնդիրն եւրքի՝ վիճաբանութիւնը կը բանամ վարչական կազմակերպութեան ծրագրին վրայ , եւ կը հրաւիրեմ Ատենադպիր Էֆէնտին յօդուած առ յօդուած կարդալ զայն :

Հետեւապէս Ատենադպիր Էֆէնտին ծրագրին ընթերցումը կսկսի յօդուած առ յօդուած :

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Յօդուած 1. Թուրքիոյ Հայոց կեդրոնական վարչութեան իշխանութիւնն յանձնուած է Կ. Պոլսոյ Պատրիարքին , որ կը վարէ զայն վարչական ժողովոյ միջոցաւ : (Տես Յօդուած 8) :

Սոյն յօդուածին վրայ որ եւ է դիտողութիւն տեղի չունենալով եւ ծաղովը կանցնի յաջորդ յօդուածին :

Ա.

Պատրիարք

Յօդ. 2. Պատրիարքն Ազգային վարչութեան Նախագահն է , անոր գործադիր իշխանութիւնը կը վարէ եւ Տէրութեան ու Ազգին միջեւ կեցած յարաբերութեանց պաշտօնական միջնորդն է :

Իւր պատասխանատուութիւնն է հսկել՝ Ազգային Սահմանադրութեան եւ օրինաց անթերի գործադրութեան :

Սոյն յօդուածին վրայ որ եւ է դիտողութիւն տեղի չունենալով եւ ծաղովը կանցնի յաջորդ յօդուածին :

Յօդ. 3. Պատրիարքն առ լինքն եւ կամ պաշտօնական դերերն՝ յետ արձանագրութեան ՚ի դիւանատան՝ կրնայ անձնէ վարչական խորհրդին , կամ այն խորհրդականին՝ որու ձեռնհասութեան որ կը պատկանի . (Տե՛ս Յօդ. 19 , 21 , 22 , 23 , 24 եւ 25) . եւ անոնց որոշումները՝ սորագրեալ ընդունելով անմիջապէս կը գործադրէ պաշտօնական գրու-

թեամբ, զոր իրեն հետ կատարադրէ ո-
րոշող մարմինն։

Բայց երբ Պատրիարքն համամիտ չը
լինի որուած որոշման, կը վերադարձնէ
դինդիրն՝ ի կրկին նկատառումն՝ հան-
դերձ իւր դիտողութեամբ։

Եւ եթէ համաձայնութիւն չգոյա-
նայ, Պատրիարքը կը ներկայէ դինդիրն
վարչական խորհրդին՝ երբ անհամաձայ-
նութիւնը խորհրդականաց հետ է, եւ
Ազգային ժողովոյ վճռոյն՝ երբ վարչա-
կան խորհրդին հետ է։

Սոյն յօդուածին վրայ որ եւ է դիտողու-
թիւն տեղի չունենար եւ ժողովը կանցնի
յաջորդ յօդուածին։

Յօդ. 4. Պատրիարքն ինքնին կը
անօրինէ և կը դործադրէ այն ամեն խըն-
դիրներն, որ օրինօք նախատեսեալ են,
կամ՝ սահմանադրական վնասուլ անյապաղ սը-
նօրինութեան կը կարօտին։

Սոյն երկուց պարագայից մէջ՝ ի
դործ դրուած անօրինութեանց պատաս-
խանատուն Պատրիարքն է միայն, մինչև
որ ձեռնհաս մարմնոյն հաղորդելով ըն-
դունել և արձանադրել տայ դանոնք։

Սոյն յօդուածին վրայ որ եւ է դիտողու-
թիւն տեղի չունենար եւ ժողովը կանցնի յա-
ջորդ յօդուածին։

Յօդ. 5. Պատրիարքը կը հսկէ որ
վարչական խորհրդականք և եկեղեցա-
կան ու աշխարհական ազգային ամեն
կարդի պաշտօնեայք իրենց պարտիքն
անթերի կատարեն. և երբ ազգային
Սահմանադրութեան և օրինաց առջև
անբաւական կամ անատուող դանուին ա-
քա, Պատրիարքն անոնց պաշտօնանիւս-
թիւնը կառաջարկէ իւրեանց վերադաս
իշխանութեան, պատճառաբանեալ տե-
ղեկագրով։

Սոյն յօդուածին վրայ որ եւ է դիտողու-
թիւն տեղի չունենար եւ ժողովը կանցնի յա-
ջորդ յօդուածին։

Յօդ. 6. Պատրիարքը վոխանորդ
մ՚ունի, զոր ինք կընտրէ և վարչական
խորհրդոյն հաւանութիւնն առանալէ և-
տեւ կանուանէ։

Սոյն յօդուածին վրայ որ եւ է դիտողու-
թիւն տեղի չունենար եւ ժողովը կանցնի յա-
ջորդ յօդուածին։

Յօդ. 7. Պատրիարքական փոխա-
նորդին պաշտօնն է, նշանաւորութիւննե-
րըն և պակասութիւնները հրամանել
և ճանապարհորդաց անցագրերը վաւե-
րել ի դիմաց Պատրիարքին. թէ՛ Պօլսա-
բնակ և թէ՛ դաւառաբնակ ազգայնոց
վիճակագրութեան հոգ տանիլ. Պատրի-
արքարանի ներքին բարեկարգութեան
հսկել. Պատրիարքարան դիմող ազքատ
ազգայնոց վիճակն ստուգել և արժանա-
պէս ընծերը թաղային մատակարարութեանց
յանձնարարել. բանտարկեալ ազգայնոց
վիճակին վերահասու լինիլ, և Դատական
խորհրդականին կարծիքն առնուլ կարե-
լի օգնութիւնն ընել անոնց. վարչական
մարմնոյ կողմէ յանձնարարեալ խնդիր-
ները անօրինել. և առ ինքն հասած վճ-
ճերն իրատախոհութեամբ կարդադրել։

Սոյն յօդուածին վրայ որ եւ է դիտողու-

թեամբ, զոր իրեն հետ կատարագրէ ո-
րոշող մարմինն։

Բայց երբ Պատրիարքն համամիտ չը
լինի արուած որոշման, կը վերադարձնէ
դինդիրն ի կրկին նկատառումն՝ հան-
դերձ իւր դիտողութեամբ ։

Եւ եթէ համաձայնութիւն չգոյա-
նայ, Պատրիարքը կը ներկայէ դինդիրն
վարչական Խորհրդին՝ երբ անհամաձայ-
նութիւնը Խորհրդականաց հետ է, եւ
Ազգային ժողովոյ վճռոյն՝ երբ վարչա-
կան Խորհրդին հետ է ։

Սոյն յօդուածին վրայ որ եւ է դիտողու-
թիւն տեղի չունենար եւ ժողովը կանցնի
յաջորդ յօդուածին ։

Յօդ. 4. Պատրիարքն ինքնին կը
անօրինէ եւ կը դործադրէ այն ամեն խըն-
դիրներն, որ օրինօք նախատեսեալ են,
կամ սահպողական լինելով անյապաղ պե-
տնօրինութեան կը կարօտին ։

Սոյն երկուց պարագայից մէջ՝ ի
դործ դրուած անօրինութեանց պատաս-
խանատուն Պատրիարքն է միայն, մինչև
որ ձեռնհաս մարմնոյն հաղորդելով ըն-
դունել եւ արձանագրել ասյ դանոնք ։

Սոյն յօդուածին վրայ որ եւ է դիտողու-
թիւն տեղի չունենար եւ ժողովը կանցնի յա-
ջորդ յօդուածին ։

Յօդ. 5. Պատրիարքը կը հսկէ որ
վարչական Խորհրդականք եւ եկեղեցա-
կան ու աշխարհական ազգային ամեն
կարդի պաշտօնեայք իրենց պարտիքն
անթերի կատարեն. եւ երբ ազգային
Սահմանադրութեան եւ օրինաց առջև
անբաւական կամ անսաստող դտնուին սո-
քա, Պատրիարքն անոնց պաշտօնանկու-
թիւնը կառաջարկէ իւրեանց վերադաս
իշխանութեան, պատճառաբանեալ տե-
ղեկագրով ։

Սոյն յօդուածին վրայ որ եւ է դիտողու-
թիւն տեղի չունենար եւ ժողովը կանցնի յա-
ջորդ յօդուածին ։

Յօդ. 6. Պատրիարքը վիճանորդ
մ՚ունի, զոր ինք կընտրէ եւ վարչական
Խորհրդոյն հաւանութիւնն առանալէ ե-
տեւ կանուանէ ։

Սոյն յօդուածին վրայ որ եւ է դիտողու-
թիւն տեղի չունենար եւ ժողովը կանցնի յա-
ջորդ յօդուածին ։

Յօդ. 7. Պատրիարքական փոխա-
նորդին պաշտօնն է, նշանաւութիւննե-
րըն և պատկառութիւնները հրամանել
և ճանապարհորդաց անցագրերը վաւե-
րել ի դիմաց Պատրիարքին. թէ՛ Պօլսա-
բընակ և թէ՛ դաւառաբնակ ազգայնոց
վիճակադրութեան հոդ տանիլ. Պատրի-
արքարանի ներքին բարեկարդութեան
հսկել. Պատրիարքարան դիմող ազքատ
ազգայնոց վիճակին ստուդել և արժանա-
ւորները թաղային մատակարարութեանց
յանձնարարել. բանտարկեալ ազգայնոց
վիճակին վերահասու լինիլ, և Դատական
Խորհրդականին կարծիքն առնելով կարո-
ղ օգնութիւնն ընել անոնց. վարչական
մարմնոց կողմէ յանձնարարեալ խնդիր-
ները անօրինել. և առ ինքն հասած վէ-
ճերն իրաւախոհութեամբ կարդադրել ։

Սոյն յօդուածին վրայ որ եւ է դիտողու-

նշանակեալ խնդիրները. միանգամայն և կը տեղեկանայ խորհրդականներուն առանձինն կատարած անօրինութեանց։

Սոյն յօդուածին վրայ որ եւ է դիտողութիւն տեղի չունենար եւ ծողովը կանցնի յաջորդ յօդուածին։

Ցօդ. 14. Վարչական խորհրդականք պատասխանատու են առ Ագգային ժողովը, մէն մի խորհրդականի՝ իրեն յատուկ ճիւղին համար անհատաբար, իսկ հանրական խնդրոց համար՝ ամենքն հասարաբար։

Սոյն յօդուածին վրայ դիտողութիւն տեղի չունենար եւ ծողովը կանցնի յաջորդ յօդուածին։

Ցօդ. 15. Վարչական խորհուրդն՝ իւր անմիջական իրաւասութեան ենթակայեալ ազգային հաստատութեանց համար՝ մնատկարար հոգաբարձութիւններ կը կարգէ, ձեռնհաս խորհրդականին կարծիքն առնելէ յետոյ։

Նմանապէս անձնիւր խորհրդական իրաւունք ունի՝ իւր ձեռնհասութեան պատկանեալ խնդրոց համար՝ ի հարկին առաժամանակեայ մանախմբեր կարգելու։

Սոյն հոգաբարձութիւններն ու մասնախմբերը պատրիարքին կողմէ կը կոչուին ի պաշտօն, և զիրենք ընտրող մարմնոյն պատասխանատու մնալով կը գործեն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Առենագլիւր Գերպէրեան էֆէնտին խօսք կը խնդրէ այս 15րդ յօդուածին վրայ դիտողութիւն ընելու համար։ Ուստի այժմ հարկ կըլայ՝ 1ն յօդուածէն ըսկըզբան մինչեւ 15րդը, այսինքն մինչեւ 14րդ յօդուածին վերջն, որոյ վրայ երեսփոխանք դիտողութիւն չունէին, քանէի դնել, եւ այնուհետեւ՝ լսել Գերպէրեան էֆէնտիի դիտողութիւնները 15րդ յօդուածին վրայ։ Սակայն ծողովը ըստ որում խակական մեծամասնութիւն չունի դեռ, որոշող ձայնից միաբանութեան պէտք ունինք. փորձենք դայն ուրեմն։

ՇԱՀՊԱԶ Ն. ԷՖ. — Ես ալ խօսք կուզեմ 14րդ յօդուածին վրայ դիտողութիւն մ'ընելու համար։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Նոյն յօդուածին ընթերցուածէն յետոյ խօսք չունինք դիտողութեան համար եւ այժմ որ յաջորդ յօդուածը կարգացուած եւ դիտողութեան նիւթ եղած է, անժամանակ է այլ եւս 14րդ յօդուածին վրայ դիտողութիւն լսել, այն պահուն՝ երբ դայն քանէի պարտաւոր ենք դնել, նոյն խակ ծողովին քիչ մ'առաջ ընդունած եղանակին համաձայն։ Կը ցաւիմ որ Շահպազ էֆէնտին՝ թիւրիմացութեամբ՝ ուշ է մնացեր իւր դիտողութիւնն ընելու. փափաքելի էր զինքը լսել, բայց Դիւանը գործելու եղանակ մը պէտք է ունենայ, եւ նոյն խակ ծողովին որոշման հակառակ չպրժած կըլլայ՝ եթէ ինքնին խօսք առ այժմ 14րդ յօդուածին վրայ։

ՇԱՀՊԱԶ Ն. ԷՖ.— Ամէն առաջ երբ վարչական կազմակերպութեան ծրագրին խնդիրը ներկայացնիք ժողովին, յայտարարեցիք, Ատենապետ էֆէնտի, թէ անցեալ նիստին մէջ թիւրիմացութիւն մը տեղի ունեցած է. եթէ անցեալ նիստի տետնագրութիւնը հրատարակուած լինէր, այս կէտին համար պատասխան ունէինք, սակայն դայն մեր ձեռքը չունենալով, սահպատեցանք լսել։

Խակ այժմ դարձեալ կը կարծէք թէ թիւրիմացութիւն մը կայ մեր կողմէ, եւ կըսէք թէ 14րդ յօդուածին վրայ դիտողութիւն չը կրնար լինիլ, վասն զի ծողովը 15րդ յօդուածին անցած է արդէն։ Ես այդէն խօսք առնելու պատրաստուած էի նոյն յօդուածին վրայ, բայց անոր ընթերցումն աւարտելէ անմիջապէս յետոյ՝ 15րդ յօդուածը կարգացուեցաւ եւ յայտարարուեցաւ թէ դիտողութեան

ենթարկուած է, ուստի պարտաւորեցայ լռել։ Արդ՝ եթէ ժողովը կուզէ դիս լսել, կը խօսիմ, եթէ ոչ պարտաւոր եմ լռելու։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Հասկցայ Շահպազ էֆէնտիին առնուադրութեան մասին ըրած ակնարկութիւնը։ Գալով բուն խնդրոյն, երբ խօսք ուղղ լինի յօդուածի մը ընթերցումէն յետոյ, յաջորդին ընթերցումն անչուշտ կրնար սկսիլ։ Իսկ արդ՝ Շահպազ էֆէնտին՝ 14րդ յօդուածին վրայ խօսք առնելս համար՝ ժողովին կամքը կուզէ իմանալ, Փիւանոս ալ համամիտ է իրեն այս մասին, եւ անհաւանի ժողովին կամաց կը դիմէ։

Հետեւապէս Ամենապետ էֆէնտին խնդիրը քուէի կը դնէ եւ ժողովը 8 դէմ՝ 9 քուէով ԿՈՐՈՇԷ Շահպազ էֆէնտիի դիտողութիւնը լսել 14րդ յօդուածին վրայ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ուրեմն՝ Շահպազ էֆէնտիի խօսք տալէ առաջ՝ քուէի կը դնեմ 1ն յօդուածէն սկսելով ծրագրին տասներեք յօդուածներն, որոց վրայ դիտողութիւն տեղի չունեցաւ։

Հետեւապէս Ամենապետ էֆէնտին ծրագրին նոյն երեքտասան յօդուածները քուէի կը դնէ միահամուռ, եւ ժողովը՝ միաձայն հաւանութեամբ՝ անփոփոխ ընդունելով զանոնք ԿՂ ՀԱՍՏԱՏԷ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ես ձեռնպահ կըմնամ երեսփոխանութեան առնն, պէտք է որ այդպիսին իւր անունն արձանագրել տայ։

ՆՈՒՍՈՒԻՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Այն երեսփոխանք որ ձեռնպահ են, եւ կամ հակառակ կարծիք ունին, իրենց իրաւունքն է անունին արձանագրել տալ, եթէ ուզեն։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Երբ ժողովը 24 ձայնիւ միաբանութեան կը կարծի որոշում տալու համար, եւ երբ այսպիսի պարագայի մէջ կը տեսնեմ որ երեսփոխան մը ոչ թէր եւ ոչ դէմ քուէ կուտայ, այլ ձեռնպահ կը մնայ, կամբաստանեմ զայն իրր արգելլ յարուցանող ժողովին օրէնսդրական աշխատութեանց առջեւ։ Բայց այս կէտին վրայ չեմ ծանրանար այս անգամ, թերեւս սխալ տեսած լինիմ, ուստի կը վերապահեմ իրաւունքս յաջորդ քուէարկութեան։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Փափազեան էֆէնտին ըսել կուզէր թէ երբ երեսփոխան մը հակառակ կարծիք չը յայտներ եւ որոշման պահուն ոչ ընդդէմ եւ ոչ ի նպաստ քուէ կուտայ, այլ բոլորովին անտարբեր կը մնայ այնպիսի պարագայի մէջ, յորում օրէնքը ձայնից միաբանութիւն կը պահանջէ, չէմոքրատիան յարուցած կը լինի ժողովոյ առջեւ։ Հետեւաբար կը յայտարարէ Փափազեան էֆէնտի՝ թէ այս կէտին վրայ խնդիրը պիտի յարուցանէ, երբ այդպիսի դէպք մը պատահի յաջորդ քուէարկութեանց առնն։

Այժմ խօսքը Շահպազ էֆէնտիին է 14րդ յօդուածին վրայ իւր դիտողութիւնն ընելու համար։

ՇԱՀՊԱԶ Ն. ԷՖ — 14րդ յօդուածը Խորհրդարանաց վրայ պատասխանատուութեան պարտաւորութիւն մը կը դնէ. դիտէք, Տէարը Երեսփոխանք, որ մեր ազգային պաշտօնեաբուն ամէնն ալ անձնուիրական են եւ՝ փաստը ազգին կը կատարուին, առանց նուիրեալական փոխարինութեան։ Այս ծրագրին թէ՛ թարգմանութիւն ըլլայ թէ հեղինակութիւն, լաւ խմբագրուած է, բայց պատասխանատուութեան կէտը մեր վիճակին չյարմարիր։ Ծրագիրը վեց Խորհրդական կը թուէ, եւ զամենքն ալ թէ՛ անհատաբար եւ թէ հաւաքաբար պատասխանատու կը կարգէ առ Ազգային ժողովն։ Ի փառս ազգին աշխատող պաշտօնէի մը պատասխանատուութիւնն այդպիսի բացարձակ կերպով չկրնար ըլլալ. ազգային անհատ մ'իւր ամէն գործերը թողուլ, ազգին համար աշխատի, եւ յետոյ պատասխանատու ընայ. խիստ ծանր է այս, մանաւանդ թէ այդ պատասխանատուութիւնն օրինօք սահմանուած

պիտի լինի։ Ուստի ես կը տեսնեմ թէ, քանի որ պաշտօնէութիւնը ձրի է, ընտրութիւնները դիւրելու համար՝ այդ պատասխանատուութիւնն բառը ընդունի, կամ թեթևնայ։ Այս է իմ կարծիքս։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛։ — Շահպազ էֆէնտիի եղրակացութիւնն է պատասխանատուութիւնը բառը բառնալ, եւ եթէ այս կարելի չլինի, թեթեւցնել։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Է՛։ — Շահպազ էֆէնտին կառաջարկէ Ժողովականաց պատասխանատուութիւնը չնչել, կամ թեթեւցնել, առարկելով թէ ձրի պաշտօն կը վարեն։ Պաշտօնէութիւնը թողակ ընդունի կամ ոչ, պէտք է դիտնալ թէ պատասխանատուութիւնը մեր ազգային Սահմանադրութեան ոգին է, եւ երբ բառնանք զայն, մեզանէ կըլլանք Սահմանադրութեան սկզբան դէմ. ուստի ես չեմ կրնար ընդունիլ Շահպազ էֆէնտի առաջարկն, որ համաձայն չէ Սահմանադրութեան։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ֆ. Է՛։ — Քուէ կառաջարկեմ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛։ — Տեղեկաբեր էֆէնտին խօսք խնդրած է, եւ պէտք է լսենք զինքը։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. Է՛։ — (Տեղեկաբեր) Այս Հարց յօդուածին պատասխանատուութեան կէտն, ինչպէս արդէն դիտող եղաւ, ոչ թէ միայն մեր վարչական նոր կազմակերպութեան, այլ նոյն իսկ Սահմանադրութեան ոգին է։ Եթէ ուշի ուշով քննենք ծրագիրը, պիտի տեսնենք որ Ժողովականաց պատասխանատուութիւնը բառնալով՝ նոյն իսկ չէնքին հիմը քանդած պիտի լինինք։ Ուստի Շահպազ էֆէնտիի դիտողութիւնն՝ ձրի պաշտօնէութեան նկատմամբ, որչափ ալ բանաւոր լինի, Ատենապետութեան դիւանն այս կէտը Ժողովածուներուն նիւթ ըրած ատեն, չէր կարող ազգային գործոց բարւոք մատակարարութեան համար՝ պատասխանատուութեան սկզբունքէն զատ ուրիշ կէտ մը դնել, որ միանգամայն համաձայն լինէր Սահմանադրութեան։ Ուստի մենք կառաջարկենք որ պաշտօնի կոչուին այն անձերն միայն, որք իրենց գործոց պատասխանատուութիւնն չանձն կառնուն ազգին առջեւ. եթէ ոչ՝ բուն իսկ ծրագրին ոգին կը վաանդին, եւ այս պատասխանատուութեան կէտին համար՝ ծրագրին եթէ ոչ թոշակ՝ դէթ Ժողովականաց երթեւեկի ծախուց վճարումն առաջարկած է։ Ատենապետաց դիւանը կուզէր որ պաշտօնեայք իրենց աշխատութեան համար վարձք ստանան, սակայն անժամանակ դատեց առ այժմ այսպիսի առաջարկ մը բերել, եւ միայն սկզբունքն բերաւ մտցուց ծրագրին մէջ. Ժողովին ձեռքն է այդ խնդիրն ալ կարգադրել եւ օր մը թոշակ սահմանել Ժողովականաց։

Եղրակացնելով խօսքս, կըսեմ թէ Ատենապետաց դիւանը չկրնար Շահպազ էֆէնտիի առաջարկն ընդունել եւ հաստատել իրական պատասխանատուութեան բարձմանը։

ԹՕԼՏԱՄԵԱՆ Տ. Պ. Վ. ԴՊՏ. — Վարչական խորհրդականք պատասխանատու են առ Ազգ. Ժողովն անհատաբար, վասն դի խնդիրներն իրենք կորոշեն, եւ պաշտօնական գրերն իրենք եւս կստորագրեն Պատրիարքի հետ, բայց ըստ ծրագրի՝ Պատրիարքն եթէ անոնց որոշմանց վրայ դիտողութիւն ունենայ, կըրնայ զանոնք յետաձգել եւ Ազգային Ժողովն դիմել, երբ անհամաձայնութիւն ծագի իր եւ վարչական Խորհրդականաց միջեւ։ Ինչու ուրեմն Պատրիարքն ալ անոնց հետ պատասխանատու չլինի որոշած որոշմանց համար։ . .

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛։ — (Ընդմիջելով) Ձեր դիտողութիւնն ո՞ր յօդուածին վրայ է։

ԹՕԼՏԱՄԵԱՆ Տ. Պ. Վ. ԴՊՏ. — Հարց յօդուածին վրայ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛։ — Այդ յօդուածը Խորհրդականաց պատասխանատուութեան պարտաւորութիւնը որամադրած է, եւ Պատրիարքի

արքի պատասխանատուութեան խնդիր չկայ հոն. ուստի կը խնդրենք որ յօդուածին բուն նիւթին վրայ խօսիլ չնորհ ընէք։

ԹՕԼՏԱՄԵԱՆ Տ. Պ. ՎԱՐԴԱՊԵՏ. — Ես կրնամ թէ քանի որ Պատրիարքն ալ Խորհրդականաց նման որոշմանց մէջ իրաւունք ունի, եւ դէմ լուսին է դործադիր իշխանութեան, պէտք չէ միայն Խորհրդականաց վրայ ծանրանալ, այլ Պատրիարքն ալ իւր բաժինն ունենալու է այս պատասխանատուութենէն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Դիւանը կը պարտաւորի երկու խօսք դրուցել Տ. Պօղոս վարդապետի դիտողութեան նկատմամբ, սակայն չէ թէ խնդրոյն մէջ մանրամասն լինելու ոեռը, այլ թիւրիմացութիւն մ՚ազդելու համար։ Ինչ որ Տ. Պօղոս Վարդապետ խօսեցաւ 14րդ յօդուածին առթիւ, վիճաբանութեան նիւթէն օտար կարծիք մ՚է, դի Պատրիարքի պատասխանատուութեան խնդիրը նոյն յօդուածին հետ վերաբերութիւն չունի երբէք, ուստի պէտք չէ չիմոթել խնդիրն, եւ այս կէտն վիճաբանութեանց մէջ խառնել։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊԻՍ. — Կը թուի թէ Տ. Պօղոս Վարդապետ առաջին անդամ կը լսէ որ պաշտօնական թուղթերն Պատրիարքին հետ նաեւ որոշող մարմինն ալ ստորագրէ, եւ այս պատճառաւ կը չիմոթի։ Սակայն Սահմանադրութեան մէկ տրոդ տրամադրութիւնն է այդ, որու համաձայն ծողովոց մէջ որոշուած պաշտօնական դրութիւններն վաւերական եւ դործադրելի չեն կրնար լինիլ, եթէ որոշող ծողովին կողմէ ալ հինգեալ եւ ստորագրեալ չըլլան։ Սահմանադրութեան այս տրամադրութիւնն այնքան քանաւոր է եւ կարեւոր, որ ընդունուած է ներկայ ծրագրին մէջ։ Իսկ գալով պատասխանատուութեան կէտին՝ զոր Շահպազ էֆէնտին բառնալ կուզէ, հարցման եւ հարցաքննդման ձեւով Ազդային ժողովը դայն աւելի ամրապնդած է, այնպէս որ ասկէ առաջ երբ Տիգրանակերտի խնդիրը ծագեցաւ, եւ հարցում ուղղուեցաւ Վարչութեան, Ազդային ժողովը հարցաքննդման փոխարկեց, վարչութեան արարքը քննադատեց, եւ մինչեւ որ գոհ չեղաւ անոր ընթացքէն, չդոցեց խնդիրը։ Ա յս ամէնը կը նշանակէ թէ պատասխանատուութեան պարտաւորութիւնը միշտ կայ, եւ այս կէտն ոչն ըլլալով Սահմանադրութեան՝ մանաւանդ ներկայ ծրագրին, եթէ չնչինք զայն, հիմն ի վեր տապալած կըլլանք այս նոր դրութիւնը։

ՇԱՀՊԱԶ Ն. ԷՖ. — Ես չեմ ըսեր որ բոլորովին վերնայ այդ կէտն անպատճառ, այլ կառաջարկեմ թեթեւցնել, եթէ անկարելի կը լինի բառնալ։ 14րդ յօդուածին նայելով՝ պատասխանատուութեան նոր կերպ մը հաստատուած է. տեղեկաբեր էֆէնտին ըսաւ թէ պատասխանատուութիւնը Սահմանադրութեան ոգին է, եթէ այդպէս է, պէտք է ուրեմն դարձնել բարեփոխել նոյն յօդուածն եւ ընել թէ Խորհրդականք սահմանադրապէս պատասխանատու են. այնատեն համաձայն կըլլայ Սահմանադրութեան ոգւոյն, որու դէմ խօսք չունինք։ Վերջապէս Սահմանադրութիւնը՝ լինչ կերպով որ տրամադրած է այս կէտն, նոյն կերպով պէտք է պատասխանատու նկատել Խորհրդականները։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Սոյն յօդուածին վրայ այլ եւս խօսք խնդրող չկայ. ուստի հարկ է քուէի դնել խնդիրը, 15րդ յօդուածին վրայ ընդունելի դիտողութիւններն լսելէ առաջ։ Շահպազ էֆէնտին բարեփոխում մ՚առաջարկեց սոյն յօդուածին նկատմամբ, ըստ կանոնի բարեփոխութիւնք նախադասութիւն ունին գլխաւոր խնդրոյն վրայ, եւ անկէ առաջ կը դրուին քուէի, եթէ կրկնող մը լինի. բայց վասն զի Շահպազ էֆէնտիի առաջարկած բարեփոխումը ձայնակից չունեցաւ, քննականաբար 14րդ յօդուածը պիտի քուէի դնեմ։

Հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին ծրագրին 14րդ յօդուածը քուէի կը դնէ, եւ

ծողովը 1 քուէի ընդդէմ 35 քուէով անփոփոխ ընդունելով զայն ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ.— Ա. յժմ խօսքն Ամենապատիւ Էֆէնտիներն է 45րդ յօդուածին վրայ իւր դիտողութիւնն ընելու։

ԱՏԵՆԱԴԻՒՐ Է՛Ֆ.—Ծրագրին 45րդ յօդուածը կարծէմ Թորդրդականներն ի հարկին մասնաւորներ կազմել եւ մասնաւոր աշխատութիւններ յանձնել անոնց։ Կուզէի առաջարկել բառնալ ի հարկին բառն եւ Թորդրդականաց աջակից ու Թորդրդատու մնայուն մասնաւորներ դնել անոնց տրամադրութեան տակ։ Եւ այս կարծեմ յոյժ կարեւոր է։ Եթէ ինչպէս կասկած առնուեցաւ Թորդրդականաց պաշտօնեաներուն բազմանդամ ու բազմադիմի բնութիւնն, այս հարկը բացորոշ կը տեսնուի։ Պաշտօնեայն գործադիր իշխանութիւնն է, կը կատարէ օրինօք հաստատեալ գործողութիւններն եւ իւր պատասխանատուութեան տակ մինչեւ մէկ առանձան կը գործէ զատորէն։ Բայց շատ պարագաներու մէջ պէտք պիտի ղեկ Թորդրդակցութեան, աշխատակցութեան. իւր վարչական ճիւղին համար ծրագիրներու, կանոնագրերու եւ հրահանգաց խմբագրութեան պէտքեր չարունակ կերեւան կուգան, եւ յաճախ քննութեանց հարկեր կը ներկայանան. բոլոր այս պարագայից մէջ Թորդրդակցութիւն հարկաւոր է, զի միոյն կարծիքն եւ ձեռնհասութիւնն անբաւական են։

Տ. ՎԱՀԱՆ ՎՐԴՊՏ.— Քան տարիէ ի վեր հաստատուած իրողութիւն մ'է որ մենք քիչ մարդ ունինք պաշտօններու համար, ուստի ըստ իս բնաւ հարկ չկայ մասնախումբեր կազմելու։ Միայն Թէ ես կառաջարկեմ որ մասնախումբի մը ձեռօք Թորդրդականաց իւրաքանչիւրին պարտաւորութիւններն եւ իրաւասութեան սահմանին ճշդուի միանգամ ընդ միշտ, եւ իւրաքանչիւր ոք ըստ այնմ վարուի։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է՛Ֆ. — Երբ Պերպէրեան Էֆէնտին առաջարկին ոչին լաւ քննենք, կը տեսնենք որ այդ միջոցն զուզ հին դրութեան կը տանի, յորմէ ազատիլ կը բաղձանք։ Մեր գործելու ազատութիւնը կաչկանդող չըղթաները թօթափել կուզենք մենք, հերիք որքան կաչկանդուեցանք, քիչ մ'ալ գործնական ընթացքի մէջ մտնենք։ Այդ 4րդ յօդուածն ընդունելէ յետոյ՝ այլ եւս հարկ չկնար մնայուն մասնախումբերու. գործն ու պատասխանատուութիւնը Թորդրդականաց կը վերաբերի, եւ այդ յօդուածը բաց դուռ մը Թողած է արդէն որ ի հարկին կարենան պէտք եղածին չափ մասնախումբեր կարդելու, ուստի կը կրկնեմ մնայուն մասնախումբի պէտք չկայ։

Թորդրդական մը՝ քանի որ ինք է գործողն ու պատասխանատուն, ինչո՞ւ հարկադրեալ լինի մասնախմբի մը Թորդրդին եւ կարծիքը խնդրելու այս կամ այն խնդրոյն մէջ, ինչո՞ւ անոր հարցնել Թէ ի՞նչ պէտք է ընել, եւ չկարենայ չատ անգամ պատասխանն անգամ առնուել անմիջապէս.—ինչո՞ւ. վասն զի մասնախումբի անդամք մեծագոյն մաս չեն ունեցեր, կամ գործ ունին եղեր եւ ընաւ չեն կրցեր դուռմարուիլ։ Մինչդեռ մենք ասդին՝ Թորդրդականին օձիքը բռնած՝ ի՞նչ ըրիր այս գործը պիտի ըսենք իրեն։ Ա յս կերպով ի՞նչպէս պատասխանատուութեան սկզբունքը կրնայ պահպանուիլ։ Իսկ Վահան վարդապետ բոլորովին կուզէ մասնախումբերը ջնջել. այս ալ չկըրնար ընդունուիլ. չատ անգամ մասնախումբեր կարդելու հարկ կը ծագի, եւ 45րդ յօդուածն այդ հարկը նախատեսելով՝ տրամադրած է որ ի հարկին կարենան մասնախումբեր ձեռնել, բայց առժամեայ կերպով։ Ուստի այդ յօդուածը պէտք է նոյնութեամբ պահել։

ԱՏԵՆԱԴԻՒՐ Է՛Ֆ.— Իրաւ է որ այս վարչական կազմակերպութեան նոր ծրագրին նըպատակն է ազատիլ վարչական հին դրութենէն, որոյ համեմատ Թողոյոց միջոցաւ կը անօրինուէին ազգային գործերն։ Պաշտօնական դրութեան օգուտները չեմ ուրանար, եւ ես իսկ այս դրութիւնն պաշտպանողներէն եւ առաջարկողներէն մին եղած եմ։ Բայց պէտք չէ մոռնալ որ պաշտօնական դրութեան հաստատութեամբ Թորդրդներու պիտանութիւնը չդադրիր. այս դրութեամբ գործադիր

իշխանութիւնը կանձնաւորի մի անձի վրայ եւ պատասխանատուութիւնն իրական կը դառնայ, բայց միշտ պէտք են խորհուդ, վիճաբանող, քննող խորհուրդներ, որոց լոյսերուն դիմէ՝ ի հարկին պաշտօնեայն, եւ որոց յանձնաբարէ ամէն խնդիր, զոր քննութեան եւ վիճաբանութեան կարօտ կը տեսնէ։ Անուրանալի է որ չատերու խորհրդակցութեամբ սրբուած վճիռ մ'աւելի մօտ է ճշմարտութեան ընդհանրապէս՝ քան թէ միայն մէկ մարդու խորհրդով եղած որոշումն։ Խնդիրներ կան որոց համար անհրաժեշտ հարկ կայ վիճաբանութեան, կարծեաց փոխանակութեան եւ հետեւաբար քննող, վիճող ժողովոյ. գործքնական, առնուազն կրթական գործոց խորհրդականին պաշտօնն. անոր իրաւասութենէն մէջ կը տեսնեմք նշանակուած դասատուներ քննելու, արտօնելու, դասագրքեր քննելու արտօնելու իրաւունքն, կրնա՞յ ընել զայս պաշտօնեայն ինքնին, կամ կը համարձակի՞...

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — (Ընդմիջելով) Երբ ձեռնհաս անձեր լինին, ինչո՞ւ չէ։

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ Էֆ. — (Շարունակելով) Բայց երբ մի քննիչ առեան կորոչէ, պաշտօնեայն կրնայ վաւերել անոր վճիռն։ Բայց ասոնց հարկ է վարժարանաց համար ընդհանուր ծրագրեր, այլ եւ այլ կանոնագրեր, եւ այլ եւ այլ պարագաներու համար հրահանգներ պատրաստել կրթական այս ընդարձակ գործոյն մէջ. պաշտօնեայն կը բաւէ՞ այս աշխատութեանց, կամ երէ բաւէ իսկ, լա՞ւ է որ միայն իւր կարողութեան եւ փորձառութեան արդիւնքը լինին եւ ոչ չատերու։

Նոյնպէս է նաեւ Տնտեսական գործոց եւ Ներքին գործոց Խորհրդականաց համար. քանի՛ քանի՛ նոր նոր օրէնքներ եւ կանոններ պէտք է որ պատրաստուին խնամով եւ մտագրութեամբ այս երկու ճիւղերուն այլ եւ այլ մասանց բարեկարգման համար. Ազգին անուսական վիճակը, վանքերու կացութիւնը, կտակներու խնդիրն, ամէնքն ալ հետաքրքրութեանց եւ բարւոքման կարօտ խնդիրներ են. նոր եւ իմաստուն օրէնքներու վրայ հաստատել պէտք է ազգային հարստութեան ազբիւրներու մատակարարութիւնն, որ այնքան անխնամ թողուած են մեր մէջ։ Ոչ ինչ նուազ նաեւ ներքին յարաբերութիւնք մտածութեան եւ աշխատասիրութեան նիւթ պիտի ընծայեն....

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — (Ընդմիջելով) Օրէնսդիր ժողովը այս է։

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ Էֆ. — (Շարունակելով) Բայց ծրագրերն ո՞վ պիտի պատրաստէ։ Ահա բացայայտ կերեւի այս ըսածներէս թէ խորհրդականաց քով պէտք է որ գանուին խորհող եւ խորհրդատու մարմիններ մնայուն, որ առջակցին պաշտօնէին իւրեանց լոյսերով։

Փափազեան Էֆէնտին հարկ չտեսներ ասոր առարկելով թէ ի հարկին կարող պիտի լինին խորհրդականք մասնախմբեր կազմել, բայց նէթէ այս հարկը չպարունակ ներկայանայ, վտանգակ ամէն նոր խնդրոց համար մէկ մէկ նոր մասնախումբ կարգելու, լաւ չէ՞ որ միանգամ ընդ միշտ, որոչեալ ժամանակի մը համար կարգուին անոնք։ Ծրագրին մէջ կը տեսնենք որ կրօնական գործոց խորհրդականին իւր կարողութենէն վեր դատած խնդիրները պիտի յանձնարարէ Կրօնական ատենի մ'որ մնայուն է. ինչո՞ւ այլ խորհրդականք զրկուին այսոյն դիւրութենէն ու օգնութենէն։ Այս խորհուրդներն այնքան չպիտի ծանրաբեռնին քանի որ պաշտօնեայներ կան, բայց մեծ օգնութիւն պիտի մատուցանեն պաշտօնէից։ Ուստի կը պնդեմ որ գէթ Կրթական, Տնտեսական եւ Ներքին գործոց համար 15 դր յօդուածին վրայ այսպիսի մնայուն խորհուրդներու կազմութեան տրամադրութիւնը յաւելցնայ։

ՁԱՅՆԵՐ. — Բաւէ, քուէ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Տակաւին երկք երեսփոխանք՝ այսինքն Պալեօզեան, Ղազարոսեան եւ Նուսուֆեան Էֆէնտիներն կան, որ խօսք ուզած են։ Բայց ըստ որում քուէ խնդրողներ

եղան, ժողովին կամքը պիտի հարցնեմ թէ վիճաբանութիւնը փակել կուզէ՞ թէ ոչ։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Եթէ քուէի պիտի դրուի խնդիրն, ես չեմ ՚պնդեր խօսելու համար։

Հետեւապէս Առենապետ էֆէնտին վիճաբանութեան փակումը քուէի կը դնէ, եւ ժողովը մեծագոյն մասամբ ԿԸՆԴՈՒՆՆ զայն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Լսեցիք ինչ դիտողութիւն որ ըրաւ Պէրպէրեան էֆէնտին, 15րդ յօդուածին վրայ։ Կառաջարկէ որ կրթական, Տնտեսական եւ Ներքին գործոց համար, միայն մանանախուժեր դրուին, փոխանակ ի հարկին կազմուելու, եւ այս տրամադրութիւնը անցնի 15րդ յօդուածին մէջ։ Բայց Պէրպէրեան էֆէնտիի առաջարկին կրկնող չունեցաւ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ.— Ես կը կրկնեմ զայն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.—Շատ ազէկ Արդ՝ քանի որ կրկնուեցաւ Պէրպէրեան էֆէնտիի առաջարկած բարեփոխումը, նոյն բարեփոխութեամբ քուէի կը դնեմ 15րդ յօդուածը։

Հետեւապէս Առենապետ էֆէնտին ՚ծրագրին 15րդ յօդուածին վրայ Պէրպէրեան էֆէնտիի բարեփոխումը քուէի կը դնէ, եւ ժողովը 6 քուէի ընդդէմ՝ 26 քուէով, այսինքն որոշող ձայնից միաքանութեամբ կը մերժէ՝ առաջարկեալ բարեփոխումն, եւ 15րդ յօդուածն ընդունելով անփոփոխ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ եւ կանցնի յաջորդ յօդուածին։

Յօդ. 16. Իւրաքանչիւր խորհրդականի իւր պաշտօնին յատուկ դիւանագրութիւններն ինք կընտրէ, եւ իւր ճիւղին ծանուցուց համար եւրոպացոյցին մէջ նշանակեալ դուռարին համեմատութեամբ անունց թուականը՚ կը սահմանէ, եւ վարչական խորհրդին հաւանութեան ենթարկելէ յետոյ պատրաստութեան կը ներկայէ, որ զանունք կանուանէ։

Սոյն յօդուածին վրայ որ եւ է դիտողութիւն տեղի չունենալով, եւ Առենապետ էֆէնտին յայտարարելով թէ յաջորդ յօդուածին համար խօսք ուզուած է, քուէի կը դնէ ծրագրին 16րդ յօդուածն, զոր ժողովը միաձայն ընդունելով անփոփոխ՝ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ եւ կանցնի յաջորդ յօդուածին։

Յօդ. 17. Վարչական խորհրդականք չեն կրնար ստորագրաւ համալսատուն ճիւղերու մէջ միանգամայն պաշտօն վարել։ Նմանապէս և չեն կրնար Ազգային ժողովոյ Մայր և Նախաբննիչ Դիւանները և Կրօնական ու Քաղաքային Առեանները անդամ լինել։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Մ. ԷՖ. —Կը վախճքիմ դիտնալ թէ Առենապետ դիւանն ինչո՞ւ այնպիսի ձեւով մը խմբագրեր է այս յօդուածն, որ Վարչական խորհրդականաց ամէն պաշտօն կարգելու։

Ես այնպէս կը մտածեմ որ բայլ Ազգային ժողովոյ Ա. Առենապետէն՝ Դիւանաց մէջ անդամներն կրնան պաշտօն ունենալ Վարչական խորհրդին մէջ։

ՆՈՒՍՈՒԻՑԵԱՆ Տ. ԷՖ.— Ազգային պաշտօնեայք չատ անգամ երկու տեղ, ստորագրաս եւ համալսատուն ճիւղերուն մէջ միանգամայն պաշտօն կատանձնեն. եւ տեսնուած է փորձով որ ստորագրաս ճիւղի խնդիր մը ծագած եւ համալսատուն մարմնոյն եկած առնն ազդեցութիւն կը բանեցնէն, արդելք կը լինին խնդրոյն լուծման, որ Թերեւս հինգ վայրկեանի մէջ կրնար վերջանալ։ Առիթ զատ վարչութեան մէջ ծագած խնդիրներն՝ Ազգային ժողովին կը ներկայանան եւ ատեն Դի-

ւանները կը յղուին, ուստի եթէ վարչական խորհրդականը Փիւանաց անդամ լինին, նոյն արդելքները կրնան ծագիլ, երբ վարչութենէն եկած խնդիր մը, յանձնուի Փիւաններէն միոյն, ուր խորհրդական մը պաշտօն ունենայ։

Ահաւասիկ այս անհեթեթութեանց առաջքն առնելու համար՝ 17րդ յօդուածն այդ արդելքը դրած է։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Մ. Ն. — Այդ լացատրութենէն զատ եմ, բայց մինչեւ ցարդ վարչութեան անդամներն՝ թէ երեսփոխան կրցած են լինիլ, եւ թէ պաշտօն վարել Ժողովին մէջ. այս պարագան ահաւասիկ չլսուած էր ինձ։ Սակայն չեմ պնդեր դիտողութեանս վրայ։

ՆՈՒՍՈՒԻՃԵԱՆ Տ. Ն. — Կան սահմանադրութիւններ որ չեն ներեր Պաշտօնէից երեսփոխանական ժողովին մէջ ներկայ ունենալ, ուրիշներ ալ կան որ այս մասին թոյլատու են։ Իսկ մեր Սահմանադրութիւնը թէ եւ կը ներէ վարչութեան անդամոց երեսփոխանի պաշտօն վարել, սակայն ընդունելով նաեւ այդ արդելքին սկզբունքը՝ որ 17րդ յօդուածը կը տրամադրէ, չներեր որ վարչութեան անդամը իրենց վերաբերեալ խնդրոց մէջ քուէ ունենան, այլ խօսելու իրաւունք կուտայ միայն։

ՁԱՅՆԵՐ. — Քուէ՛, քուէ՛։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Ն. — Ինչպէս լսեցիք, Մեկնաբանն էֆէնտին իւր դիտողութեան պատասխանին ընդունեց եւ զատ լինելով՝ տեղեկաբեր էֆէնտիի բացատրութենէն՝ չպնդեր այլ եւս իւր դիտողութեան վրայ։ Խօսքը Տ. Վահան Վարդապետինն է։

Տ. ՎԱՀԱՆ ՎՐԴՊՏ. — Քիչ մ՛առաջ կըսէի թէ մեր մէջ պէտք եղածին չափ մարդ չկայ ազգային պաշտօններու համար։ Հիմա հաշիւ ընելով կը տեսնեմ որ երեսուն անձ պէտք պիտի լինի Ազգային Ժողովոյ վերաբերեալ պաշտօններուն համար. "այսքան" մարդ ո՞ւսկից պիտի գտնենք, երբ այդ յօդուածին համեմատ՝ դուրս եղնեն ուրիշ տեղ պաշտօն ընդունողները։

ՁԱՅՆԵՐ. — Քուէ՛, քուէ՛։

Վիճաբանութիւնը կը վերջանայ, հետեւապէս Առաջնորդ էֆէնտին քուէի կը դնէ ծրագրին 17րդ յօդուածն, եւ ժողովը ընդդէմ 1 քուէի, զոր տուաւ Տ. Վահան Վարդապետ, 35 քուէով, անփոփոխ ընդունելով նոյն յօդուածը ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ, եւ կանցնի յաջորդ յօդուածին։

Յօդ. 18. Վարչական խորհրդականք և աղգային ամէն կարգի անթոշակ պաշտօնատարք՝ իրենց երթեւեկի ծախուց փոխարինութեան համար՝ որոշեալ դուրմար մը կատանան կեդրոնական սնտուկէն։ Սոյն փոխարինութեան աստիճանն ու քանակութիւնը մանաւանդ կանոնադրով պիտի սահմանուին Ազգային Ժողովէն, ըստ առաջարկութեան Վարչական Խորհրդոյ։

ՄԿՐՏԱՆ Տ. Յ. ՔՀՆՅ. — Այս յօդուածը երթեւեկի ծախուց համար որոշեալ չափով փոխարէն մը կը սահմանէ ազգային պաշտօնատարաց, եւ ահաւասիկ այս կերպով կը պարզէ պատասխանատուութեան խնդիրը։ Եւ ատոր դէմ՝ իրական պատասխանատուութիւն այն ատեն միայն կարելի է հաստատել, երբ փոխարինութիւն մ՛ընլլայ պաշտօնատարաց։ Միայն թէ որո՞նք են արդեօք ազգային ամէն կարգի անթոշակ պաշտօնատարք, որ իրաւունք կըստանան երթեւեկի ծամուց փոխարէն մ՛ընդունելու. կարծեմ սակաւ ինչ բացատրութեան կը կարօտի այս կէտն։ Ուստի եթէ կը հաճի Տեղեկաբեր էֆէնտին, չնորհ թող ընէ այս մասին բացորոշ տեղեկութիւն տալ Ժողովին։

ՆՈՒՍՈՒԻՃԵԱՆ Տ. Ն. — Տակաւին մեր

մէջ վարչական օրէնսդրութիւններ հաստատուած չլինելուն՝ այս տեսակ բառերու իմաստը ճշդուած չէ, ուստի Մկրեան Տ. Հայրն իրաւունք ունի այս հարցումն ուղղելու եւ մեկնութիւն խնդրելու։ Այդ յօդուածը՝ ազգային ամեն կարգի անձրոյկ պաշտօնաատրք ըսելով՝ կիմանայ զանոնք որ կեդրոնական վարչութեան վերաբերեալ դործոց մէջ պաշտօն կը վարեն, Պատրիարքական իշխանութեան տակ եւ անոնցմէ դուրս են թաղական խորհրդոց անդամք, որոց պաշտօնն թէ եւ դարձեալ ազգային է, բայց հանրական հանդամանք չունին։

ԻԹԻԻԱՆ Կ. Էֆ. — կարծեմ չմոռնալու է, երբ ազգային բառը ջնջելու ըսուի « Վարչական խորհրդականք եւ ամեն կարգի անձրոյկ պաշտօնաատրք եւն »։

ՄԿՐԵԱՆ Տ. Յ. ՓՀՆՅ. — Տեղեկաբեր էֆէնտիի բացատրութիւնը տակաւին չյուսադրանեց այդ յօդուածին տրամադրութեան բուն դիտումն։ Ըստ ծրագրի զանազան խնդրոց համար և հարկին մասնախումբեր պիտի կազմուին, արդեօք անոնց անդամներն ալ այդ պաշտօնաատրաց կա՞րգն են, եւ իրաւունք պիտի ունենան իրենց երթեւեկի ծախքն առնելու։ Այս մասին ալ կարծեմ աւելորդ չլինիր բացատրութիւն մը տալ։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. Էֆ. — Այո՛, այդ Մասնախումբերու անդամներն ալ նոյն պաշտօնաատրաց կարգն են եւ իրաւունք ունին երթեւեկի ծախքն առնելու, եւ կը փութամ յարել նաեւ որ Վարչական խորհուրդն, եթէ օր մը հարկ տեսնէ մինչեւ իսկ Թաղական մասնախումբ մը կարգելու, կընայ այս մասին ժողովին առաջարկութիւն մատուցանել։

ՊԱԼԵՕՂԼԱՆ Լ. Էֆ. — Այդ յօդուածին մէջ երբ ազգային ամեն կարգի պաշտօնաատրք բառերը կարդայ մարդ, իրաւունք ունի այնպէս ըմբռնելու թէ թաղային եւ այլ ամեն պաշտօնաատրք անոնց մէջ են, ինչպէս ըմբռնեց Մկրեան Տ. Հայրն։ Ուստի երկդիմութեան տեղի չտալու համար՝ կառաջարկեմ կեդրոնական բառը յաւելուլ, որով միայն Պատրիարքարանի մէջ գործող պաշտօնաատրները կը հասկցուին, իսկ միւսներն՝ ի բաց կը մնան։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Ինչպէս հասու եղաք Տեղեկաբեր էֆէնտիի բացատրութիւններէն, ծրագրին հեղինակներն՝ ազգային ամեն կարգի պաշտօնաատրք ըսելով կը հասկնան կեդրոնական վարչութեան գործոց մէջ պաշտօն ատանձնողներն, սակայն այս խմբագրութիւնը տակաւին լիով երկդիմութիւն կրնայ պատճառել, ինչպէս դիտողութիւն եղաւ իրաւամբ. ուստի Դիւանն ալ կը կարծէ թէ լուսաբանութեան կարօտ է։

Իթիւձեան էֆէնտին ազգային բառն յապաւել, իսկ Պալեօղեան էֆէնտին կեդրոնական բառը յաւելուլ կառաջարկեն, խմբագրութիւնը յատակելու մտօք։ Դիւանն ալ իր կողմէ սա բարեփոխումը կը ներկայէ ձեզ՝

« Վարչական խորհրդականք եւ Ազգային կեդրոնական վսրչութեան մասնակցող ամեն կարգի անձրոյկ պաշտօնաատրք՝ իրենց երթեւեկի ծախուց փոխարինութեան համար որոշեալ դումար մը կստանան կեդրոնական մուտքէն »։

Եթէ այս քանի մը բառերուն յաւելումով բաւական կը թուի ձեզ յօդուածին նշանակութիւնը ճշդելու համար, սոյն բարեփոխութեամբ քուէի կը դնեմ 18րդ յօդուածն։

ՁԱՅՆԵՐ.— Շատ աղէկ, չատ աղէկ։

Տ. ՎԱՀԱՆ ՎՐԴՊ.— Ես ալ կառաջարկեմ այդ պարբերութեան վերջը սա քանի մը բառերն յաւելուլ.

« Եթէ Ազգային մնուածքը դրամ ունենայ »։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Անշուշտ աւանդ դրամ չկրնար ծախք ըլլալ եւ այսպիսի պայմանի մը նշանակութիւն չունի։

Հետևապէս Աստնապետ Հ. Թէհնեան քը-
ւէի կը դնէ 18 րդ յօդուածն, Մայր դիւանի
բարեփոխութեամբ, եւ Ժողովն ընդունելով
դայն՝ ԿՐ ՀԱՍՏԱՏԷ եւ կանցնի յաջորդ յօդուա-
ծին։

Կրօնական Խորհրդական

Յօդ. 19. Կրօնական Խորհրդակա-
նին պաշտօնն է՝ Ազգին կրօնական դործոյ
ընդհանուր տեսչութիւնը։ Իւր պարտա-
ւորութիւնքն են՝ Հայաստանեայց Եկե-
ղեցւոյ դաւանութիւնն ու աւանդու-
թիւնները անեղծ պահել տալ. կրօնական
դպրոցաց Ազգին մէջ զարգացնելու չա-
նալ. եկեղեցւոյ եւ եկեղեցականաց բա-
րեկարգութեան, եկեղեցական պաշտա-
մանց՝ ընթերցուածոց եւ երգեցմանց կա-
նոնաւորութեան, ինչպէս նաեւ ազգային
վարժարանաց եւ ընծայարանաց մէջ քը-
րիստոնէական կրօնի ուսուցման հսկել.
կրօնագիտութեան դասագրքերն ու դա-
սատուները որոշել եւ արտօնել. ուսեալ
եւ արժանաւոր եկեղեցականները հասցը-
նելու. եկեղեցականաց վիճակը բարւո-
քելու եւ անոնց ապագայն ապահովելու
հոգ տանիլ։

Կրօնական Խորհրդականն Եպիսկո-
պոս մը կը լինի։

Տ. ՎԱՀԱՆ ՎԱՐԴԱՊ.— Այդ յօդուածը Հա-
յաստանեայց Եկեղեցւոյ հազար տարուան դը-
րութեան հակառակ է, վասն զի Եպիսկոպոսի
մը կը յանձնէ, ինչ որ Պատրիարքին, որ այս
քաղաքին Եպիսկոպոսն է, կը վերաբերի ընել։
Հայաստանեայց Եկեղեցին երբէք չընդունիր
որ մեռնոյն վիճակին մէջ երկու Եպիսկոպոս
գտնուին՝ թէ եւ տարբեր հանգամանքներով,
եւ Եկեղեցւոյ գործերը վարեն, երկուքն ալ
պատասխանատու մնալով ազգին։

Այս դիտողութիւնը պատկառելի Ժողովիդ
ուշադրութեան ներկայելով կառաջարկեմ Սըր-
բազան Պատրիարքին Թողուլ այդ գործերուն
անօրէնութիւնն, քանի որ նա է այս քաղա-
քին առաջնորդն, եւ ոչ այլ ոք։

ՄԿՐՏԻՉ Տ. Յ. ՓՀՆՑ. — Այդ յօդուա-
ծը չատ դեղեցիկ կերպով կը դնէ Կրօնական
խորհրդականին պաշտօնն եւ պարտաւորու-
թիւններն, որոց մին է նաեւ կրօնագիտու-
թեան դասագրքերն եւ դասատուներն որո-
շել եւ արտօնել։ Սակայն չատ կարեւոր էր
այս կէտը հակոդութեամբ զնդծ չթողուլ, վասն
զի դժբաղդաբար տեսնուած են մեր մէջ կրօ-
նագիտութեան դասագրքեր, որ չեղած են
երբեմն ուղղութեամբ, տարբեր մեկնելով
կրօնից անայլայլելի վարդապետութիւններն։
Ուստի չատ գոհ եմ Այդր յօդուածին
սոյն արտադրութեանը համար։ Բայց մի-
անդամայն հարկ կը տեսնեմ որ Կրօնական
խորհրդականն, ինչպէս կրօնագիտութեան
դասագրքերը պիտի որոշէ, նոյնպէս եւ
պաշտօն ունենայ եկեղեցական ժառանգ-
ներու, որք են ձաշոց, Տայսմաւուրք,
Շարական, Ձաշու եւ Առանի Աւետարանը՝
մեծ եւ փոքր Մաշտոց, Տօնացոյց եւ այլն,
տպագրութիւնն արտօնելու։ Հետեւապէս
կառաջարկեմ այս կէտն ալ յաւելուլ նոյն
յօդուածին մէջ։ Գալով յօդուածին այն տրա-
մադրութեան՝ որ Կրօնական խորհրդակա-
նին Եպիսկոպոս մ'ըլլալը կը պահանջէ, ես
կառաջարկեմ բարեփոխել նոյն կէտն, եւ
այն կերպով տրամադրել որ կարելի լինի
Կրօնական Խորհրդականին, Եպիսկոպոսաց Վար-
դապետաց եւ Քահանայից դասէն ընտրել ան-
խըտիր։ Ուստի Կրօնական Խորհրդականը եկե-
ղեցական մը կը լինի պէտք է ըսել. որպէս
զի ապագային անյարմարութիւն չծագի, վասն
զի երբ օրէնքը արտադրէ որ Եպիսկոպոս
մը լինի, Ազգային Ժողովը մեռեալոյն թե-
մին մէջ երկու Եպիսկոպոս կարգելու դրու-
թիւնն ընդունած կը լինի, որ հակառակ
է սուղիւ եկեղեցական սահմանադրու-
թեան, ինչպէս դիտել տուաւ Տ. Վահան
Վարդապետ։ Բայց ուրիշ խնդիր է եթէ Պատ-

բիարքն եկեղեցականներուն մէջէն Եպիսկոպոս մ՚ընտրէ իրեն խորհրդական։ Այս է ամենէն բանաւորն ըստ իս, որպէս զի Կ. Պոլսոյ Արքեպիսկոպոսին իշխանութեան ներքեւ մի այլ Եպիսկոպոս չլինի որ, զինքն իբր թեմական Եպիսկոպոս նկատելով, Բերայի մետրապոլիտ կամ Եպիսկոպոս Պեշիկթաշի եւ այլն անուանէ։

ԳԱՓԱՄՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — կը ձայնակցիմ Տ. Մկրտեան Հօր։

ՊԱԼԵՕՋԵԱՆ Լ. ԷՖ. — Ես ալ գրեթէ միեւնոյն առաջարկը պիտի ընեմ, բայց չէ թէ եկեղեցական նկատմանց պատճառաւ, այլ գործնական տեսակէտով։ Մեզի ձեռնհաս մարդ մը պէտք է, թէ Եպիսկոպոս լինի՝ թէ Վարդապետ թէ Քահանայ՝ նոյնն է, կը բաւէ որ կարող լինի պաշտօնն արժանապէս վարելու։ Այս տեղ իրաւասութեան եւ ատիճանի խնդիր չը կայ, այս ամենը Պատրիարքին կը վերաբերին. այլ արժանեաց եւ ձեռնհասութեան խնդիր կայ միայն, եւ կարողն ու արժանաւորն եկեղեցականաց ամէն կարգին մէջ կը գտնուին։ Ուստի ես ալ կառաջարկեմ որ առանց եկեղեցականաց մէջ ատիճանի խորհ դնելու, բաւէ բացարձակապէս թէ «Կրօնական խորհրդականն եկեղեցական դասէն կընտրուի։»

ԳԱՓԱՄՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ես ալ ճիշդ Պալեօզեան էֆենտիի առաջարկը պիտի ընեմ։ Կրօնական խորհրդականի պաշտաման համար՝ հարկ չկայ բնաւ խորհ դնել եկեղեցականաց մէջ, եւ պահանջել որ անպատճառ Եպիսկոպոսաց դասէն լինի ընտրելին։ Եպիսկոպոս, Վարդապետ, Քահանայ նոյն է, եւ ուղիղ բառն գէմ կը գտնեմ խորհ դնել անոնց մէջ մեծ պաշտօն մը յանձնելու համար. վասն զի Եպիսկոպոսութիւնն բարձր հանգամ եւ արժանիք չենթադրեր։ Ուստի ես ալ կառաջարկեմ Եպիսկոպոս բառն ջնջել եւ փոխանակ՝ եկեղեցական բառն յաւելուլ։

ՔՄՄԻՐԼԵԱՆ Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊԻՍԿ.— Ես չեմ ուզեր լսօրիլ այնքան մանանաւորութեանց վրայ, որքան հարկ կը դատեմ երկու խօսք ըրուցել այն մեծ սկզբան նկատմամբ, զոր յառջեւէն առարկելով թէ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հազար տարուան դրութեան հակառակ էր 19րդ յօդուածի արտադրութիւնն, որ Եպիսկոպոսաց դասէն մի Կրօնական խորհրդական՝ օժանդակ կուտար Պատրիարքին, կրօնական գործոց համար։

Սակայն է որ բուն եկեղեցւոյ թեմ մը կամ գաւառ մը Եպիսկոպոս մը միայն կունենայ, որ կը վարէ Եկեղեցւոյ գործերն, համեմատ այն կանոնաց, զորս եկեղեցական ընդհանուր ժողովները հաստատած են, որոց մանաւանդ դանուած են չատ անգամ նաեւ աչխարհականք։ Իսկ երբ ծագի մի այնպիսի խնդիր, որ օրինօք նախատեսուած չլինի, եւ որուլուծումն իւր ձեռնհասութենէն վեր համարի Եպիսկոպոսն, կը կոչէ իւր վիճակին եկեղեցականներն եւ անոնց խորհուրդն առնելով կը անօրինէ զործն։

Ա յս է ահաւասիկ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կառավարութեան ձեւն։ Այդ՝ վիճակային եկեղեցական այն ժողովն, որ դումարելի է ի հարկին, մեայուն վիճակ մ՚առած է մեր մէջ այժմ, եւ այս չէ թէ 1860 թուականէն, այսինքն Ազգային Սահմանադրութեան հաստատութենէն ի վեր, այլ նոյն իսկ հոգելոյս Մատթէոս Կաթողիկոսի պատրիարքութենէն ակսեալ, որ առեն Հոգեւոր ժողով անուանով եկեղեցական ժողով մը հաստատուեր է, որուդոյութիւնն ի վերջ Ազգ. Սահմանադրութիւնն ալ ընդուներ է, անուանն եւ եթ փոխելով, եւ կրօնական ժողով յորջորջելով զայն։

Եթէ այս ժողովներու դոյութիւնն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ դրութեան հակառակէր, անշուշտ ազգը չպիտի ընդունէր զանոնք այն առեն։ Բայց ի՞նչ պատճառներէ ծագումառած է այսպիսի մեայուն կրօնական ժողովներու հաստատութիւնն. ահաւասիկ ուշադրութեան արժանի կէտը։

Կ. Պոլսոյ Պատրիարքին պաշտօնը առեղի քաղաքական է, քան կրօնական, եւ Ազգին եկեղեցական միակ Պատրիարքն՝ Էջմիածնի նըստող Կաթողիկոսն է։ Պատրիարքին իշխանութեան այս քաղաքական բնութիւնը հարկաւ

բեր է Ազգն անոր աջակից երկու ժողով հաստատել, մին կրօնական կամ Հոգևոր, իսկ միւսն Քաղաքական, եւ այսպէս չարունակուեր է ցարդ։ Այս դրութեան վրայ հիմնուած է այժմ, ինչ որ ծրագրին մէջ կը տեսնենք։

Ձեմ ուզեր այս առթիւ անցեալին մասուր յիշատակները կրկնել, եւ անոնց վրայ աւելի երկար խօսիլ. բայց չեմ կրնար ընդունիլ նաեւ որ, ծրագրին այդ յօդուածը՝ մանաւանդ ազգին քաղաքական սա բացառիկ վիճակին մէջ Ժխտումը լինի եկեղեցական Սահմանադրութեան։ Անշուշտ երբ ազգին հասնի օր մ'այն վիճակին, յորում կարելի լինի մեր ազգին քաղաքական գործերն անջատել կրօնականէն, այն ատեն այս դրութիւնը կանհետի, եւ ամէն բան կը վերադառնայ իւր նախնական վիճակին։

Աստիճանաբար դիւանն այս ամէնն ուշի ուշով Նկատողութեան առաւ, եւ երկար խորհրդակցութենէ յետոյ՝ անպատեհ չհամարեց բնաւ կրօնական Ժողովական մը սահմանել Սպիսկոպոսի ատենապետութեամբ, վարչական գործերն աւելի գործնական ընթացքի մէջ դնելու համար։

Գալով մանաւանդ Ազգային ժողովի Տ. Մկրտիչ Չօր այն առաջարկին, որ կրօնական Ժողովականին կուզէ պարտաւորութիւն վերադրել եկեղեցական մասնից ծագրութիւնը քննելու եւ արտօնելու։ Ա՛յո՛, կարեւոր է այս գործն ալ եւ հեշտին, միայն թէ պէտք է լսնամով ուշադիր լինիլ որ ծագրելի մասնաւք՝ մեր նախնեաց հեղինակութեան հարազատ դրօշմը կրեն, անոնց եւ անվրէպ հետեւելով ի լոյս։

Ժխտութիւն եղաւ թէ միեւնոյն վիճակի մէջ երկու Եպիսկոպոս չկրնար գտնուիլ, եւ թէ այս կերպով Պատրիարքին իշխանութիւնը կրկնուած կը լինի։

Այս դիտողութիւնն ընողները պէտք է իմանան որ չէ թէ քսան, այլ չորս հարիւր եւ աւելի տարիներէ ի վեր հաստատուած դրութեան համեմատ, արդէն կրօնական խնդիրը մասին մինչ որոշում եւ անօրինութիւն որ Պատրիարքին կնքածը հաստատել չէ, որոշում եւ անօրինութիւն չէ, եւ մինչեւ որ Պատրիարքը չստորագրէ զայն, գործադրութիւն եւ հետեւանք չունենար։ Քանի որ այս այսպէս է, Պատրիարքին՝ իբրեւ քաղաքին Եպիսկոպոսի հեղինակութիւնն անեղծ կը մնայ, եւ քնաւ անպատեհութիւն մը չկրնար ենթադրուիլ եկեղեցւոյ Սահմանադրութեան դէմ, Խորհրդական մը դրուելով։

Իսկ Խորհրդականին եկեղեցական աստիճանին նկատմամբ չեմ ուզեր կարծիք յայտնել, վասն զի ես ալ եպիսկոպոսի աստիճան ունիմ, թէեւ զինքս միշտ վարդապետ եկեղեցւոյ նըկատած եմ, եւ կը խորհուրդ որ եկեղեցական հարց այս կէտը քաջ խմաստասիրեն, եւ այն ատեն հեշտ է որոշել թէ ո՞րն է գործնական եւ բանաւոր եղանակն։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Ե.Փ. — Պահ մ'առաջ Մըկըրեան Տ. Հայրը՝ 19րդ յօդուածին վրայ խօսելով՝ եկեղեցական մասնից տպագրութեան գործը Կրօնական Խորհրդականին հանդուրժելու յանձնել կուզէր։ Ինձ այնպէս կը թուի թէ այս կէտն եկեղեցական իրաւասութեան ընդհանուր կրնայ յարուցանել Երուսաղէմայ եւ Պոլսոյ Պատրիարքութեանց միջեւ, վասն զի Երուսաղէմ ալ եկեղեցական գրքեր կը տպագրէ, եւ պէտք չէ մոռնալ որ Եկեղեցւոյ մէջ Երուսաղէմայ Պատրիարքին յիշատակութիւնը Պոլսոյ Պատրիարքին յիշատակութենէն առաջ տեղի կունենայ, թէ եւ այս վերջինն քաղաքական իշխանութեամբ բարձրադոյն է քան զմիւսն. ուստի լաւագոյն է ըստ իս այս կէտը զանց առնել։

Առաջարկող եղաւ որ, Կրօնական խորհրդականը Վարդապետաց կամ Քահանայից դասէն ընտրուի։ այսպիսի առաջարկութիւն մը չկրնար ընդունուիլ, եւ գործադրելի լինիլ, վասն զի անոր պաշտօնին վերաբերեալ գործերն՝ ինչպէս պիտի տեսնէք ծրագրին մէջ, եթէ ուշի ուշով կարդաք զայն, ո՛չ Վարդապետն, ո՛չ Քահանայն կրնայ կատարել, այլ Եպիսկոպոսի ատենապետ եկեղեցական մը միայն։

Արդէն Պոլսոյ Առաջնորդութիւնն Պատրիարքին է, եւ եթէ բաւեր ինք միայնակ

ամեն գործերը վարելու, անչուշտ խորհրդա-
կանի եւ օժանդակի պէտք չպիտի ունենար.
բայց իբր պաշտօնն բազմազղի լինելուն, իր
կողմէ մէկը պիտի նշանակէ գործոց մէկ մա-
սը կարդադրելու համար։ Միւս կողմէ պէտք
չէ նաեւ մոռնալ որ Պատրիարքն՝ մինչեւ որ
Կրօնական խորհրդականին ըրած անօրէնու-
թեան չհաւանի եւ չստորագրէ պաշտօնական
թղթերն, որոշմանց դործադրութիւնը կարելի
չէ. ուստի՝ չեմ հասկնար ինչո՞ւ այս կէտն
այսքան ընդդիմութիւն կը յարուցանէ, որպէս
թէ Պատրիարքին հեղինակութիւնը վտանգի
մէջ եղած լինէր։

Երբ Աստնապետաց Դիւանն այս դրու-
թիւնը կը քննէր, ուրիշ տեսակէտով խնդիր
ծագեցաւ այս մասին։ Արդէն մեր բոլոր գոր-
ծերն Եկեղեցականի մը՝ այն է Պատրիարքին
ձեռքն էին, որ ծողովոց Նախագահ եւ վեր-
ջապէս ամենայն ինչ է մեր ազգին մէջ. ուս-
տի այս նոր դրութիւնն ընդունելով ուրիշ ե-
կեղեցական մ՝ալ կ՝աւելնար, եւ այս կէտն
ուշադրութեան նիւթ եղաւ։ Բայց վերջապէս
ընդունելի դատուեցաւ այս դրութիւնն, որ
իմ ծրագրիս մէջ չկար, եւ Կրօնական խոր-
հրդականի պաշտօնն ընդունուելով Եպիսկո-
պոսի մը յանձնել արժան դատուեցաւ։ Այս
վարչական կազմակերպութեան ծրագիրը
Սրբազան Պատրիարքը տեսաւ արդէն այս ծո-
ղովին ներկայանալէ առաջ. եթէ Նորին Սբր-
բազնութիւնը չհաւանէր այս դրութեան, իբր
ոչ կարեւմբին առջեւ ամեն բան վերջացած էր.
սակայն Սրբազան Պատրիարքը դիտողութիւն
մը չէ ըրած որ Կրօնական խորհրդականը Վար-
դապետ կամ Քահանայ ըլլայ, եւ այժմ յա-
նուն իւր՝ ուրիշները դիտողութիւն կընեն։
Արդ՝ քանի որ ձեռնհասութեան եւ այլ նկա-
դիրներ կը յարուցուին Եպիսկոպոսութեան
կէտին վրայ, ես ալ կառաջարկեմ բոլորովին
ազատ թողուլ Սրբազան Պատրիարքն իւր ընտ-
րութեան մէջ. այնպէս որ եթէ ուղիղ դատա-
ւոր մը Արքեպիսկոպոսին յանձնէ, դալ ժամա-
նակ մը այս պաշտօնը վարել եւ մեկնիլ, եթէ
ուղիղ վարդապետի կամ Քահանայի մը եւ մին-
չեւ իսկ աշխարհականի մը յանձնէ, եւ ինչո՞ւ
չկարենայ նաեւ աշխարհական ալ ընտրուիլ.
երբ ձեռնհասութեան վրայ կը դառնայ խնդի-
րը։ Վերջապէս քանի որ այսքան անհամա-
ձայնութեան տեղի կուտայ այդ կէտը, պէտք
է ըստ իս Սրբազան Պատրիարքն ազատ թո-
ղուլ որ կրօնական խորհրդականն ընտրէ, եկե-
ղեցական կամ աշխարհական դասէն, ուսկից
որ արժան դատէ։

ՁԱՅՆԵՐ.— Շատ աղէկ, չատ աղէկ։

ԽՕԼՏԱՄԵԱՆ Տ. Պ. Վ.ՐԻՊՏ. — Հայաս-
տանեայց Եկեղեցւոյ վաղեմի օրինաց հակառակ
է մի եւ նոյն թեմի մէջ երկու Եպիսկոպոս մի-
անդամայն պաշտօնի վրայ դնել, այսինքն
Պատրիարք մը եւ ուրիշ Եպիսկոպոս մը կրօնա-
կան խորհրդականի տիտղոսով։ Եկեղեցին մի
է, կրօնական գլխաւոր պաշտօնեայն ալ մի անձ
կրնայ լինիլ, որու դործոց հաւասար իրաւամբ
ուրիշները չեն կրնար մասնակցիլ։ Քրիստոնէ-
ութեան խանձարուրէն ի վեր անխախտ օ-
րէնք մ՝եղած է այս։ Արդարեւ ի վաղուց հա-
տէ ծողովներ կային հաստատուած, բայց այլ
է ծողովը, եւ այլ է կրօնական խորհրդակա-
նութիւնը, դի ծողովը պաշտօնէութիւն մը չը
կազմեր, այլ խորհրդատու մարմին մը միայն
կը ճանչցուի. իսկ հիմայ՝ երբ Եպիսկոպոս մը
եւս կարգենք իբրեւ կրօնական խորհրդական
Պատրիարքին, անուանով թէեւ տարբեր, բայց
որոշմանց եւ անօրէնութեանց մասին երկրորդ
Պատրիարք մը սահմանած պիտի լինինք, եւ
եկեղեցւոյ օրէնքն ասոր չներեր։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — (Ընդմիջելով) Ս.
Պատրիարքն այդպիսի դիտողութիւն մը չէ ը-
րած։

ԽՕԼՏԱՄԵԱՆ Տ. Պ. Վ.ՐԴ. — . (Շարունա-
կելով) Ես կընեմ այդ դիտողութիւնը. Բաղ-
ձալի էր որ այս երկրորդ Եպիսկոպոսութիւնն
կամ լաւ եւս այս երկրորդ Պատրիարքու-
թիւնը չհաստատուէր. բայց որովհետեւ ըն-
դունեցինք միանգամ կրօնական խորհրդակա-
նի պաշտօն մը հաստատելու սկզբունքն, ես

կառաջարկեմ որ դէթ Պատրիարքէն ընտրեալ լինի եւ առ ՝ի միայն պատասխանատու եւ ոչ առ Աղգ. ժողովը, որպէս զի զգուշացած ըլլանք նեղեցուց մէջ երկու Պատրիարք ունենալէ։ Գալով կրօնական խորհրդականին եւ կեղեցական աստիճանի խնդրոյն, չատ օրինաւոր եւ վայելուչ է որ այդ խորհրդականն եպիսկոպոս մը լինի, վասն զի եկեղեցական դասակարգութեան մէջ Սարկաւագը՝ Քահանային, Քահանայն՝ Վարդապետին, Վարդապետն՝ Եպիսկոպոսին չէն կրնար հրամայել, իսկ Եպիսկոպոսն միւս ամենուն կ՝ըզգն ունի եւ ինք կարող է իւր պաշտաման իրաւունքովը անոնց հրամայել։ ուստի պատշաճութիւնը կը պահանջէ որ Կրօնական խորհրդականն Եպիսկոպոսաց դասէն լինի։ Առաջարկող եղաւ որ աչխարհականաց դասէն ընտրուի այս խորհրդականն։ Ես առաջին անգամն է որ այսպիսի բան մը կը լսեմ, մեր հոգեւոր լուսաւորութեան թուականէն ի վեր ս եռնուած չէ երբէք եկեղեցական պաշտամանց մէջ աչխարհական կալ-զելու օրինակն։

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ ԷՖ. — Թէեւ կրօնական նըրբին խնդիրներու ներհուն հնուսութիւն չունիմ բայց պիտի չկամամ տրամադրանութեան չնորհիւ լոյս սփռել այս խնդրոյն վրայ, որ սակայն կրօնական մեծ նկարագիր մ՝ալ չունի, Մի քանի արժանապատիւ ատենաբան Հարք կարծեցին թէ Պատրիարքին քով կրօնական դործոց խորհրդական մը կալդել՝ Պատրիարքը կամ վիճակին Եպիսկոպոսը կրկնել, կրկնակի Պատրիարքութիւն եւ Եպիսկոպոսութիւն մը հաստատել կը նշանակէ։ Ա յս առարկութիւնը կը զարմացնէ զիս, բայց եթէ բանաւոր ընդունինք զայն, ինչո՞ւ ուրեմն Պատրիարքն վեցպատկած չհամարինք, քանի որ ոչ թէ լոկ մէկ խորհրդական, այլ վեց խորհրդական կուտանք անոր։ Սահմանադրապէս Պատրիարքն է ազգային իշխանութեան գերագոյն գլուխն եւ անոր յանձնուած է Ազգին ամէն կարգի չարերու, կրօնական, ազգային, քաղաքական, վերին հսկողութիւնն։ Սակայն քանզի մի միակ մարդ չկրնար ինքնին միայն բառնալ այսքան ծանր բեռ մը, հաստատել այսքան բազմակողմեան եւ բազմամասն պաշտօն մը, կուզենք կատարակել զայն, եւ իւրաքանչիւր մասանց համար մէն մի խորհրդական օժանդակ տալ Պատրիարքին։ Եթէ այս դիւրութիւնը կ՝ընդունինք այլ ձիւղերու համար, կրօնական ձիւղի մասին ինչ անտեղութիւն եւ ինչ վտանգ կայ։ Չեմ կրնար հասկնալ զայս։ Պատրիարքին պաշտօնին աւորագաժանելով, ինչպէս ներքին, եւմտական, արթական եւ այլ մասերուն համար ուրոյն ուրոյն խորհրդական պաշտօնեայներ կը կարդնինք, բանաւոր չէ՞ նաեւ կրօնական գործոց համար ալ կարգել միեւնոյն պայմանաց մէջ։ Եւ եթէ բանականութեան չը հակառակիր այս, ապա նաեւ Աստուծոյ ու կրօնից չհակառակիր, զի Աստուած ըրաւ զբանականութիւն։

Գալով այն կէտին թէ խորհրդականի պաշտօնին կարգելի եկեղեցականին հարկ է որ եպիսկոպոսական աստիճան ունենայ՝ թէ ո՛չ, իմ կարծիքս հաստատականի կողմն է, եւ կընդունիմ, համաձայն ծրագրին, որ այդ պաշտօնեայն մի եպիսկոպոս լինի։

Կրօնից պաշտօնեայն եկեղեցւոյ եւ եկեղեցականաց բարեկարգութեան հսկող պիտի լինի, եւ ինք, ըստ յաջորդ 20 րդ յօդուածի, պիտի առաջադիկ եկեղեցւոց քարոզիչներն, եւ իւր իրաւասութեան ենթարկեալ պիտի լինին ոչ միայն քահանայք, այլ եւ Վարդապետք, եւ երբեմն Եպիսկոպոսունք եւս։ Արդ եկեղեցւոյ կազմակերպութեան ձեւերն տեսակ մի ղինուորական կազմակերպութիւն է. աստիճանաց դասաւորութիւն մը նուիրապետութիւն մը կայ, եւ ըստ այսմ ըստորին աստիճանէ անձինք չեն կարող իշխել գերագունից վրայ։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊԻՍ. — (Ընդմիջելով) Մեր եկեղեցւոյ մէջ նուիրապետութիւն չկայ, այլ դասակարգութիւն։

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ ԷՖ.—(Շարունակելով) Արժանաց խնդրոյ մասին, զոր յարուցին մի քանի ընդդիմախօսք, կը հաւանիմ թէ վարդապետաց եւ քահանայից մէջ կան չատ արժանաւոր անձինք,

բայց կամ պէտք է ընդունիլ թէ արժանաւորագոյնք եպիսկոպոսաց մէջ են եւ կամ ընդունիլ թէ նկեղեցին անարժանները առաւել է իւր պատիւներն ու բարձերն : Կրօնական խորհրդականի պաշտօնն որ եւ է եկեղեցականի յանձնուելու լաւագոյն լինելն հաստատելու համար այս արժանաւորութեան խնդիրն յուզող երեսփոխանք՝ ինքնին ամբաստանած պիտի լինին ղեկեղեցին երբեւ անլրաւ եւ ապառող , զի ամեն եկեղեցական՝ կրօնական ժողովներու եւ Պատրիարքի վկայագրովը կը կոչուի եպիսկոպոսական բարձր աստիճանի :

ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ Կ. Էֆ. — (Ընդմիջելով) Շատերն առանց Պատրիարքին եւ կրօնական ժողովոյ հաւանութեան եպիսկոպոս ձեռնադրուած են :

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ Էֆ.—(Շարունակելով) Եւ եթէ չենք ուզեր անլրաւութեան ու կողմնակալութեան մուր մը քսել եկեղեցականութեան վրայ, այս նկատմամբ եւս պէտք է ընդունել որ կըրօնական խորհրդականն եպիսկոպոս մը լինի :

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. Էֆ.— Կը ցաւիմ որ ծրագրին մէջ գտնուած յօդուածոց ամենէն պարզն այսքան երկար ու ջլրմ վիճաբանութիւն մ'արծարծեց : Ես պիտի չանամ ցուցնել թէ ինչ որ ըսուեցաւ ընդդէմ այս յօդուածին , պարզապէս արդիւնք էր թիւրիմացութեան . ինչպէս որ Տ. Վահան Վարդապետ , որ նոյն յօդուածն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հաղար տարեան սովորութեան հակառակ կը գտնէր , նախատինք մ'ընելու մտօք չըսաւ այդ խօսքերն , այլ սխալ հասկացողութեամբ : Խնդրոյն սկզբան վրայ Տ. Մատթէոս Սրբազան պէտք եղած բացատրութիւնները տուաւ արդէն եւ ինչ որ խօսուի այդ մասին՝ կրկնութիւն մ'եղած պիտի լինի . ուստի բաւական կը համարիմ ձեր ուշադրութեան յանձնել Տ. Մատթէոս Սրբազանին բացատրութիւնները : Իսկ ինչո՞ւ Կրօնական Խորհրդականն եպիսկոպոսաց դասէն անուանել արժան դատուած է , Տ. Մատթէոս Սրբազան չուզեց այս կէտին վրայ խօսիլ , թերեւս այդ տրամադրութեան հետեւանքէն զգաստալ : Ես այս կէտին վրայ պիտի խօսիմ այժմ , եւ պէտք է յայտարարեմ ձեզ՝ թէ Ասենապետութ դիւանն չէ ըրած բան մը , որ Սահմանադրութեան հակառակ լինի :

Խորհրդականին եկեղեցական աստիճանին նկատմամբ եղած դիտողութիւններէն սա հասկըցուի որ ընդդիմախօսք կը կասկածին թէ մի գուցէ երկու պատրիարքութիւն հաստատուած լինի այս ընտրութեամբ : Ա՛յլ սակայն այս յօդուածին տրամադրութենէն բնաւ այդպիսի արդիւնք մը եւ հետեւութիւն մը չծագիր, վասն զի կրօնական խորհրդականն Պատրիարքէն ընտրելի է , պարզ խորհրդական մ'է որ ինքնին բան մը չէ կարող ընել , այլ պիտի դոլոծէ Պատրիարքին հաւանութեամբն . հետեւաբար այս մասին մեծ կասկած անհիմն է : Բայց եթէ խորհրդականն եպիսկոպոսաց դասէն անուանել արժան դատուեցաւ , այս ըսել չէ թէ վարդապետներն եւ Քահանայներն չունին արժանիք մի այսպիսի պաշտօն վարելու . այլ վասն զի կրօնական խորհրդականին պաշտօնին ենթարկուած այնպիսի գործեր կայլն , որոց անօրինութիւնն աւելի եպիսկոպոսի մ'աստիճանին յատուկ էր , պաշտօնեայ համարուեցաւ որ եպիսկոպոսաց դասէն լինի խորհրդականն . զոր օրինակ , գաւառի առաջնորդի մը հետ , որ Պօլիս կոչուած կամ եկած է , պիտի բանակցի , եւ այս ինչ խընդրոյն մէջ իրաւունք չունիս պիտի ըսէ . նուիրապետութեան կարգաւ՝ անչուշտ Վարդապետ մը կամ Քահանայ մը չէ կարող նոյնն ընել :

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊԻՍԿ. — (Ընդմիջելով) Խնդրեմ դասակարգութիւն բառը գործածեցէք :

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. Էֆ.— (Շարունակելով) Ասենապետութ դիւանը կը կարծէ որ ժողովէ այս պարագայներն ուշադրութեան առնելով անպատեհ չպիտի գտնէ 19րդ յօդուածին այս տրամադրութիւնը , որ գործոյ կարգադրութիւնը դիւրելու համար ընդունուած է : Սրբազան Պատրիարքը թէ Կ. Պոլսոյ եւ թէ գաւառներու մէջ գտնուող Եպիսկոպոսներէն աղ

որ յարմար դատի կը կոչէ պաշտօնի. եւ եթէ այժմ Եպիսկոպոսի ասոնց պիտի ունենայ Խարէրդեանն, կրնայ գալ ժամանակը յորում Վարդապետ կամ Քահանայ մը կրնայ գրուիլ։

ՋԱՁՆԵՐ.—(Ընդմիջելով) Քուէ, քուէ։

Տ. ՎԱՀԱՆ ՎՐԴՊՏ.— Եկեղեցւոյ խնդիր է այս, խօսք ունիմ։

ՈՒՐԻՇ ՁԱՁՆԵՐ.—Եկեղեցին մեզմով Եկեղեցի է, դուք չէք միայն զայն կազմողը։

ՆՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԼՖ.—(Շարունակելով) Եզրակացնում խօսքս։ Ինչ որ 19րդ յօդուածին վերայ խօսուեցաւ, ծառ էր խնդրոյն բընութենէն պրծնական խորհրդականին եպիսկոպոսաց դասէն նշանակուելուն պատճառը գրեթէ բոլորովին վարչական գործոց առնչի գիւրութիւն ընծայելու համար է, ուստի այժմ այս արտօնութիւնն ընդունելով պէտք է անցնիլ, եւ ժամանակին թողուլ փոփոխութիւնն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԼՖ.— Ա յս յօդուածն, ինչպէս դիտեց Տէրեկաբեր Լ ֆէչտեին, կարծուածէն չատ աւելի վիճաբանութեան տեղի տուաւ, եւ տակաւին խօսք խնդրողներ կան. կերեւի թէ վիճաբանութիւնը պիտի երկարի դեռ, եւ կարելի չպիտի լինի այսօր խնդրոյն լուծմանը հասնիլ. նախ՝ ուսն ի կէս ժամ միացած է առեւտուր փակելու, եւ այս սուղ ինչողը չգաւեր վիճաբանութեան չարունակութեանն. երկրորդ՝ երեսփոխանութիւնէն մեկնողներ եղած են, եւ կասկածելի է որ՝ յաւարտ վիճաբանութեան՝ երբ քուէի դրուի խնդիրը, կարելի լինի որոշող ձայնից միաբանութիւն գտնել. ուստի, եթէ կը հաճիք, կը վերապահենք վիճաբանութեան չարունակութիւնն յառաջիկայ նիստին, եւ ժողովատեղւոյ փոփոխութեան ու երեսփոխանաց բացակայութեան խնդիրը ձեռք կառնունք, որոյ գէթ առաջին կէսը կրնանք որոշել այսօր։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. ԼՖ.—Ես կը հաւաստիեմ որ ընդհատելով ծրագրի վիճաբանութիւնն, տեղափոխութեան խնդիրը ձեռք առնուենք։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Ժողովին կամքը պիտի հարցնեմ թէ կուզէ՞ 19րդ յօդուածին վերայ վիճաբանութիւնը փակել, եւ քուէարկելու համար որոշող ձայնից միաբանութիւնը փորձել, թէ ոչ զայն չարունակել այժմուն կը դաւոտի, յառաջիկայ նիստին վերապահելով, եւ ձեռք առնելով այժմ տեղափոխութեան խնդիրը։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊԻՍ.— Ես տակաւին հասուն չեմ համարիր խնդիրն, որ կարելի լինի քուէի դնել զայն։ Պէտք է որ ժողովը վիճաբանութիւնը չարունակէ, եւ ուշադրութեամբ քննէ այդ յօդուածն, որպէսզի ի վերջ խնդիր չծագի։ Շտապատ խնդիր մը փակելն աղէկ հետեւանք չունենար։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԼՖ.— կարծեմ ամենք ալ հասկցան Դիւանին յայտարարութիւնը։ Եթէ ժողովին կարծիքը կուզէ հարցնել վիճաբանութեան փակման մասին, ինք ալ կը տեսնէ թէ խնդիրը տակ է դեռ, եւ թէ ժողովք մը տատղիր չէ վիճաբանութիւնը փակելու, բայց ըստ որում քուէ խնդրողներ եղան, ստիպուած է ըստ կանոնի ժողովին կամքը հասկընալ։

Տ. ՎԱՀԱՆ ՎՐԴՊՏ.— Ես ճանապարհորդ եմ, եւ յառաջիկայ նիստին չպիտի կարենամ ներկայ գտնուիլ, ուստի եթէ կը հաճիք գերով առնեմ իմ ըսելիքս։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԼՖ.—Այս յօդուածին նըկատմամբ անհամաձայնութիւն կը տիրէ. ոմանք զայն եկեղեցւոյ գործութեան դէմ կը գտնեն, իսկ ուրիշներ հակառակը կը պընդեն։ Ո՞վ պիտի վճռէ խնդիրն, — Պատրիարքն անուշա։ Ուստի բնականաբար հարկ կըլլայ սպասել եւ Սրբազան Պատրիարքին վճիռը լսել, կամ բոլորովին թառնալ եպիսկոպոս մը կը փնտռի քառը այդ յօդուածին մէջէն եւ Պատրիարքին

քը ազատ թողուլ իւր ընտրութեան մէջ, ինչպէս առաջարկեցի արդէն։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Է. — Կը կրկնեմ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է.— Կը տեսնեմ որ խնդիրն դեռ եւս վիճաբանութեան կը կարօտի, եւ ժողովը զայն չարունակելու մտադիր է։ Բայց քանի որում քուէ խնդրեցին, ուստի ժողովը թող բարեհաճի իւր կամքն ըստ օրինի յայտնել այս մասին։

Հետեւաբար Ատենապետ էֆէնտին վիճաբանութեան փակումը քուէի կը դնէ եւ ժողովը մեծագոյն մասամբ ԿՈՐՈՇԷ վիճաբանութիւնը չարունակել։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է.—Ժողովին կամքն է 19րդ յօդուածին վրայ վիճաբանութիւնը չարունակել, բայց այս չարունակութիւնը յաջորդ նըստին կըմնայ, վասն զի ատենին փակման ժամն արդէն լրացաւ։

Կը վախճաքէլ որ այս որոչումը քիչ մ'ամառ տուէր եւ ժողովարանի տեղափոխութեան ու կեսօրվանայ լուացակայութեան խնդիրն այսօր որոչել կարելի լինէր։ Ընդդիմ մ'որ ժողովոյ նկատմամբ կանոնաւորութեան նկատմամբ մեծ կարեւորութիւն ունի։ Արդ՝ թէ՝ այս խնդիրը չատ չ'յետաձգելու եւ թէ՝ վարչութեան կազմակերպութեան խնդիրը չուտով աւարտելու նպատակաւ՝ պատշաճ կը դատեմ որ յաջորդ նիստն ութն օրէն գումարի, օրակարգն անփոփոխ պահելով։

Ժողովը կը հաւանակերպի Ատենապետ էֆէնտիի առաջարկին եւ յառաջիկայ նիստն ութ օրէն գումարելու որոշմամբ ատեանը կը փակուի ժամ 10ին։

Ատենադպիր Ռ. Ց. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Ատենապետ Ց. ՄԷՐԵԷՄ-ԳՈՒԼ'

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԲԱՑՈՒԱԾ 1880 ԱՄՍԻՆ

Ն Ի Ս Տ Ե

15 ՕԳՈՍՏՈՍ 1880

ՆԱԽԱԳԱՀ. — Տ. կարապետ եպիսկոպոս Մերոբեան (Առաջնորդ կարգեալ)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ.— Յ. Մերուժանգուլի Էֆէնտի (Դեր-Ատենապետ)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

Ա. Վիճակ

1 Կարապետ Եպս. Մերոբեան
2 Սիմէոն Եպս. Սէֆէրեան Բ
3 Ամբրոսիոս Վ. Ռոբերտեան Բ ¶
4 Կարապետ Ե. Սէթեան

Բ. Վիճակ

5 Մատթէոս Եպս. Իզմիրլեան
6 Պօղոս Վ. Խոյտամեան
7 Յովհաննէս Ե. Մկրեան
8 Գրիգոր » Ամէնեան

Գ. Վիճակ

9 Վահան Վ. Տ. Մինասեան
10 Յակոբ » Ա. Փափազեան
11 Սահակ Ե. Տ. Սարգսեան
12 Խորէն » Փէհլիվանեան

Դ. Վիճակ

13 Ներսէս Վ. Աւետեան Բ 5
14 Սուքիաս Ե. Սոեփանեան Բ 3
15 Վրթանէս » Գալեան Բ 5
16

Ե. Վիճակ

17 Խորէն Արքե. Նար Պէյ Բ ¶
18 Յովհաննէս Վ. Փափազեան
19 Գաբրիէլ » Թամարեան
20

Բ Բացակայութիւն առաջին ։
Բ.2 Բացակայութիւն երկրորդ ։
Բ.¶ Բացակ. բանաւոր պատճառաւ։

ՀՈՒՐՀԱՏԱՆՔ

(Ա. Վիճակ)

Գուսվգաբան, հետիկ վարդապետ եւ Գուսվգաբուի դուրս

21 Գրիգոր Պէրպէրեան Բ 5
22 Գէորգ Սամարաճեան Բ 5
23 Թաչիկ Մանկասարեան Բ 5
24 Կարապետ Աղաբզովաճեան Բ
25 Համբարձում Մազլումեան Բ 2
26 Մինաս Գափամաճեան
27 Յովհաննէս Պօյաճեան Բ 5
28 Ն. Մէզլումեան Տօքթ-օր Բ 5
29 Պօղոս Պառնասեան Բ 5
30 Սարգիս Աղաբէկեան Բ ¶
31 Սահակ Ապրօ Բ ¶
32 Սեմերքերիմ Մանուկեան Բ 4
33 Բարթող Քիւրքճիպաշեան Բ 4
34 Աւտալ Տէրտէնց Բ 5
35 Գէորգ Աղտուլլահեան Բ 5
36 Ե. Մէրէմ-Գուլի
37 Աւետիս Կիրտաղեան Բ 5

(Բ. Վիճակ)

Պեշիկթաշ

38 Անդրանիկ Արճիկեան Բ
39 Ալիքսան Խօյասանճեան Բ 5
40 Բաբսեղ Հալաճեան Բ 2

Եւենիգաբուղ

41 Մկրտիչ Քիւրքճիխանլեան
42 Սեդրակ Մազտուտեան Բ 5
43 Մարուքէ Ֆրէնկեան Բ 2
44 Պօղոս Էքսէրճեան

Իւսկիւտար Ս. Խաչ

45 Սիմոն Ֆէլէկեան Բ 3
46 Ստեփան Ալանճեան Բ ¶
47 Ե. Շիշմանեան Տօքթ-օր Բ ¶
48

Իւսկիւտար Ս. Կարապետ

49 Մինաս Պահճէդզեան
50 Պօղոս Թորգոմեան Բ
51 Նիկողոս Ալաճաճեան
52 Տղուան Փափազեան Բ

(Գ. Վիճակ)

Գասըմ բաշա

53 Գասպար Զէրազ

Բերա

54 Աբիկ Ոհնճեան Բ 3
55 Գրիգոր Սէլիմիէճեան
56 Գրիգոր Օտեան Բ ¶
57 Սէրվիչէն Բ 5
58 Ռափայէլեան Տօքթ-օր Բ 5
59 Մինաչէլ Մօմճեան Բ 5
60 Կարապետ Բաղդիկեան Բ 5
61
62

Միջգիւղ

63 Յակոբ Նորաւուհկեան Բ 2
64 Տիգրան Եուսուֆեան
65 Մկրտիչ Գազանճեան Բ
66 Աւետիս Գօզօլեան Բ 5
67 Նշան Օտեան

Գէյգօզ եւ Ղալաթիա

68 Մինաչէլ Մամիկոնեան

(Դ. Վիճակ)

Փոսգոմանճոզ եւ Խասքեան

69 Յովհաննէս Էսաեան Բ 5
70 Սահակ Պէյլէկեան Բ 5

Գատըգիւղ

71 Կարապետ Շահպազեան Բ
72 Մկրտիչ Մուրատեան Բ 4

Նարլըգաբռ

73 Յակոբ Եէմէնիճեան Բ 2

Եհնիմահալլէ Սամաթիոյ

74 Գողոս Մկրտիչեան Բ 5

Թօփգափռ

75 Յովհաննէս Մարգարեան

Էյուպ Ս. Նիւխ եւ Ս. Աստուածածին

76 Գարեգին Յ. Մէլիքեան

Գուրուչէշմէ

77 Աստիա Իչիտպաշեան

Հիսար եւ Գօյաճի գիւղ

78 Յովհաննէս Արշակունի Բ 5

Նոր գիւղ եւ Սբհնիա

79 Ղազար Հովսեան

Գայատ

80 Մկրտիչ Գ. Էսաեան Բ 5
81 Յովհաննէս Կրմիկեան Բ 2
82 Տէլեմաք Էքսէրճեան Բ 2

Գարակեօմրիւկ

83 Սեդուհ Թիւրապեան Բ
84

(Ե. Վիճակ)

Սամարիա

85 Ալիքսան Պէչիրեան
86 Եղիազար Մէլիքեան Բ 5
87 Մինաս Ճաճմաճեան
88 Նազարէթ Շահպազեան Բ
89 Յարութիւն Թիւլեան Բ
90 Յակոբ Արշակ Բ 2
91 Սեդուհ Թիւյսիւզեան Բ 3
92
93
94

Խասգիւղ

95 Առաքել Ալճուն Տիւրիճ 2
96 Ռէթէոս Պէյլիկճեան Բ 2
97 Սարգիս Աբրահամեան Բ 5
98 Մ. Արծրունի Տօքթօր Բ 5
99 Սարգիս Գալուստեան Բ 5
100 Աթանազինէ Արապեան Բ 5

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՔ

Կարին

101 Սիմոն Մագսուտեան Բ 4

Քեօթահիա

102 Մ. Փափազեան Տօքթօր Բ 5

Անղորիանուպոլիս

103 Վիչէն Ապտուլլահ Բ 5

Նիկոմիդիա

104 Կարապետ Ս. Իւթիւճեան

Ակռ

105 Աւետիս Պարոնեան Բ 4

Ղարաիսար

106

Արաբկիր

107 Կարապետ Խաչիկեան

Բաղիշ

108

Պրուսա

109 Գրիգորոստոսր Ղազարոսեան

Եւդոկիա

110

Ամասիա

111 Համբարձում Ալամաճեան

Բայռւ

112 Յովհաննէս Աղհատորեան Բ 3

Եղեսիա

113 Յակոբ Իւթիւճեան

Մանճըլըկ

114

Հաճըն

115

Երզնկա

116 Ռէթէոս Պէրպէրեան

Թէքիրտաղ

117 Տիգրան Գ. Սիրմանեան Բ 4

Կեսարիա

118 Գէորգ Գըլըճճեան

Խարբերդ

119

Գալըքհէր

120

Մուշ

121 Սահակ Փափազեան

Տիվրիկ

122 Նշան Գարագաշ

Զէյթուն եւ Մարաշ

123

Տրապիզօն

124 Տիգրան Տ. Ներսէսեան Բ 5

Գաղտատ

125 Մեսրօպ Խակէնտէրեան Բ 5

Տիգրանակերտ

126 Մինրան Զօպանեան

Վան

127

Աղթամար

128

Հալէպ եւ Այնթապ

129

Սեբաստիա

130 Մկրտիչ Յ. Մէլիքեան

Ռուսճուգ

131

Կարս

132 Աբրահամ Յ. Այվազեան Բ

Զմշկածագ

133 Համբարձում Սարըքէչիճեան

Գաղատիա

134

Ատանա

135

Սղերդ

136 Մատթէոս Ալէքսանեան Բ 5

Եօզղատ

137 Լօռօֆիլթ Պալեօզեան

Մալաթիա

138 Գէորգ Վարդանեան

Իզմիր

139 Գասպր Գասպօեան

Եգիպտոս

140 Աբրահամ Մուրատեան

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Մրադիր վարչական կազմակերպութեան.
Բ. Խնդիր ժողովարանի տեղափոխութեան և բացակայութեան երեսփոխանաց. — Տեղեկադիր Յանձնախմբին.

ԱՅԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հայրն անձնական տկարութեան պատճառաւ ստիպուած լինելով բացակայ մնալ ժողովէն, ընդ առաժամեայ նախագահութեամբ՝ Գեր. Տ. Կարապետ Եպիսկոպոսի Սերովբեան՝ երիցագունին եպիսկոպոսաց, եւ Ատենապետութեամբ Յ. Մէրեէմ-Գուլի էֆէնտիի՝ ատեանը բացուեցաւ ժամ 7 ½ին ի ներկայութեան 33 երեսփոխանաց, որոց թիւն 35ի յանդեցաւ ի վերջ։

1.

Վաւերացումն Գ. նիստի ասենագրութեան

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ժողովիս նախընթաց Գ. նստի ատենագրութիւնն տակաւին չէ կըրցած պատրաստուիլ, սակայն Գ. նիստի ատենագրութիւնն տպագրուած եւ ցրուած է արդէն երեսփոխանաց, որ անշուշտ ժամանակ ունեցած են կարդալու զայն։ Ուստի նոյն ատենագրութիւնը կը ներկայեմ ժողովիդ վաւերացման, եւ եթէ դիտողութիւն ունեցող կայ, կը հրաւիրեմ խօսք առնուլ։

Որ եւ է դիտողութիւն տեղի չունենալով, հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին քուէի կը դնէ Գ. նիստի ատենագրութիւնն, եւ ժողովն միաձայն ընդունելով զայն անփոփոխ՝ կը վաւերէ։

2.

Ատենական գործողութեանց վերաբերեալ գրեր.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ժողովիս սեղանին վրայ ատենական գործողութեանց կարօտ քա-

նի մը գրեր կան, զորս երկու նիստ՝ ի վեր չկրցի ժողովիդ ներկայել, վասն զի Դ. Նիստին առաջին անդամ ժողովիդ ներկայ դտնուելով եւ իբր գեր-Ամենապետ հրաւիրուելով առանձը վարելու՝ բնաւին չէի կրնար ծանօթութիւն ունենալ այդ գրերուն պարունակութեան նկատմամբ, եւ զանոնք ժողովիդ հաղորդել. իսկ Դ. այն է անցեալ նիստին՝ այդ գրերուն մէկ մասը Գատրիարքարանը մոռցուած, եւ զանոնք բերելու համար մարդ ղրկուած ըլլալով ժողովդ հարկ դատած էր ատոնց ընթերցումը վերապահել եւթը, այսինքն՝ ատեանին փակման պահուն. սակայն վարչական կազմակերպութեան ծրագրին 19րդ յօդուածին վրայ վիճաբանութիւնն այնքան երկարեցաւ որ ատեանին փակուելէն առաջ պարապող մէջտեղ չմնաց մեզ նոյն գրերը կարդալու։ Ա յս գրերը կը բաղկանան,

Ա. Գաւառներէն եկած յայտագրերէ, որ տեղեկութիւն կը հաղորդեն Հայաստանի ժողովրդեան կրթական վիճակին վրայ, ի պատասխան այն Պատրիարքական չրջաբերականին, որ յանուն Ազգային ժողովոյ յուղարկուած է գաւառներէն այս խնդրոյն նկատմամբ։

Բ. Երեւփոխան Պօյաճեան Յովհաննէս Էֆէնտիի կրկնուած հրաժարագրերէն։

Գ. Ազգային ժողովոյ առաջին Ատենապետին Գերապէրեան Էֆէնտիի երկրորդ հրաժարագրէն։

Դ. Ղալաթիոյ Թաղեցւոց կողմէ մատուցեալ հանրագրէ մը, որուն խնամտը հաղորդուած է արդէն ժողովիդ, եւ կը մնայ այժմ լսել զայն ձեռնհաս Դիւանին ի նախաքննութիւն։

Ա յս գրերուն, մանաւորապէս գաւառական յայտագրերուն ընթերցումը բաւական ժամանակի կարօտ է անշուշտ, մինչդեռ ժողովոյն ժամերն սուղ են, եւ օրակարգին մէջ ատենապետական խնդիր մ'ունի, որ է վարչական կազմակերպութեան ծրագրին քննութիւնն։

Ա յս վիճակին մէջ հարկ կզդամ ժողովին կարծիքը խնդրելու թէ կուզէ՞ արդեօք ատենական գործողութեանց վերաբերեալ գրերուն ընթերցումը լսել անմիջապէս թէ ոչ՝ վարչական կազմակերպութեան ծրագրին ատենապետութեան պատճառաւ՝ արժան կը դատի զանոնք այս անգամ ալ թողուլ մեկնութ, եւ անցնիլ օրակարգին։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Էֆ.— Եթէ այդ գրերն ատենապետական հանգամանք չունին, կառաջարկեմ յաջորդ նիստին վերապահել զանոնք։

Ա յս առթիւ կուզեմ տեղեկանալ նաեւ թէ ի՞նչ եղաւ վանայ երեսփոխանին ընտրութեան տեղեկագիրն։ Ամէն առաջ կարգացինք լրագրաց մէջ որ Աղաբէկեան Մարկոս Էֆէնտին վանայ դաւառին կողմէ ազգային երեսփոխան ընտրուեր է. եթէ ատոդ է այս, կը խնդրեմ որ Մայր դիւանը հաճի այս մասին տեղեկութիւն տալ մեզ, եւ տեղեկագիրն միւս գրութեանց հետ ներկայել ժողովին։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Կը ցաւիմ որ Դիւանը չի պիտի կրնայ Գալփամաճեան Էֆէնտիի հարցման պատասխանել եւ գոհացնել իւր հետաքրքրութիւնը. վասն զի առ այժմ Դիւանն այնպիսի վիճակի մը մէջ կը գտնուի, որ ինքն ալ Գալփամաճեան Էֆէնտիի նման՝ տեղեկութեան կարօտ է։ Գիտէք արդէն որ նորընտիր Մայր դիւանի անդամոց մէջ միայն եա կամ չորս ժարող, եւ մէկ անձ միայնակ չէ կարող անշուշտ անմիջապէս այս տեսակ խնդիրներով զբաղիլ, մանաւանդ երբ ժողովը վարչական կազմակերպութեան խնդրոյն այն ատենն ատենապետութիւն ընծայած է, որ տրամադիր չէ բնաւին առայժմ ուրիշ խնդրով զբաղուիլ։ Սակայն կը տեսնեմ որ Աղգ. ժողովին մէջ երեսփոխանաց չատ անծանօթներ կան թաղուր. ոչ միայն վան, այլ եւ ուրիշ գաւառներ չունին դեռ իրենց երեսփոխանն. այս ընտրութիւններն անշուշտ անհրաժեշտ են, ուստի կը հաւատամ ձեզ որ Մայր դիւանն առաջին առթիւ զարժանն պիտի ի գործ դնէ այս թերին լրացնելու համար։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Էֆ. — Շատ գոհ եմ այդ բացատրութենէն։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — Ազգային վարչութիւնն տարաւսմ ու անկայուն վիճակի մը մէջ ինկած է, որու դարմանը Վարչական կազմակերպութեան խնդրոյն լուծումէն կախում ունի։ Ուստի ես կառաջարկեմ այս խընդրոյն, որոյ սոսկ ուղղութիւնն չատ անգամներ հատատուած է, չարունակութիւնը ձեռք առնուլ անմիջապէս եւ վերջացնել զայն, առանց ատենական գործողութեան համար ժամանակ վատնելու, որպէս զի կարելի լինի վարչական գործերն կանոնաւորել։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Այս խնդրոյն վրայ Գափամաճեան էֆէնտի եւ Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոս դրեթէ համաձայն են իրարու, սա տարբերութեամբ որ Գափամաճեան էֆէնտին, պայման կը դնէ որ եթէ ատենական գործողութեանց վերաբերեալ դրերն սոսկ ուղղութիւն չունին, ձեռք առնուի օրակարգը։ Դիւանն արդէն յիշատակեց այդ դրերուն նիւթին, որմէ սոսկ ուղղութիւն ունին թէ ոչ՝ դիւրին է ըմբռնել, եւ որոշ կերպով կարծիք յայտնել, առանց թէ՛ութիւններ կցելու։

ՆՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. Է՛Ֆ. — Ես ալ կը ձայնակցիմ Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոսի առաջարկին, սակայն փոքր տարբերութեամբ մը։

Կարեւոր խնդիր մը կայ, որ ժողովին նիստերուն կանոնաւորութեանը կը վերաբերի եւ կարծեմ թէ օրակարգին անցնելէ առաջ հարկ է այս խնդիրը կարգադրել, արտաքոյ կարգի սոսկ ուղղութիւն մ՛ընծայելով անոր, ինչպէս ունի իրօք։ Այս խնդիրն ժողովին գումարման օրին եւ ժամուն անյարմարութեան խնդիրն է, ներկայ ամառնային եղանակին մէջ։ Ինձ կը թուի որ եթէ հինգշաբթի եւ չաբաթ օրերն տեղի ունենան մեր նիստերն, առաւօտեան ժամ 3 էն մինչեւ 9 տեւելու պայմանաւ, չատեր դիւրութիւն պիտի գտնեն ներկայ գտնուելու նիստերուն, դիւրութիւն, զոր չունին այժմ ուրբաթ թղթատարի օր լինելուն։ Այս կարգադրութեամբ կրնանք կանոնաւորել մեր նիստերն, եւ ներքինականաց հոծ թիւ մ՛ունենալ, մինչդեռ այժմ ժամ 6 էն ծողովի կը հրաւիրուինք 10 էն փակելու պայմանաւ, եւ հազիւ կրնանք 8 էն բանալ առեանն, անմեծամասն թուով։

Ուստի եթէ ծողովը արժան կը դատի, կարդադրենք այս կերպով սոյն խնդիրն եւ անցնինք օրակարգին։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Գիտէք արդէն որ օրակարգին մէջ Վարչական կազմակերպութեան ծրագրէն յետոյ՝ երկրորդ խնդիր մ՛ունինք, այն է ծողովարանի տեղափոխութեան եւ երեսփոխանաց բացակայութեան խնդիրն, որու վրայ քննիչ Մանասեանցը կոչմէ տեղեկագիր մ՛ներկայած է ծողովին։ Ինչ որ այժմ Նուսուֆեան էֆէնտի ծողովին անօրէնութեան կը ներկայէ, յարակից մի մասն է նոյն խնդրոյն, հետեւաբար՝ իւր առաջարկը կը նշանակէ պարզապէս՝ յետաձգել օրակարգն, եւ երկրորդ խնդիրը նախադասել առաջնոյն։

ՆՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. Է՛Ֆ. — Ո՛չ։ Իմ առաջարկս նոր է եւ տարբեր։ Ես առաջարկեցի միայն ծողովին գումարմանց սովորական օրն ուրբաթ, հինգշաբթի եւ չաբաթ օրերու վերածել, առանց ծողովարանի տեղափոխութեան եւ բացակայութեան խնդիրն յետձգելու, որ ստուգիւ օրակարգն է։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Ես այնպէս կըմբռնեմ թէ Նուսուֆեան էֆէնտիի առաջարկն օրակարգի երկրորդ խնդրոյն առաջնութիւն ընծայել կը նշանակէ։ վասն զի ծողովոյ նիստ օրերուն փոփոխութեան խնդիրը, զոր Նուսուֆեան էֆէնտի մէջ կը բերէ, յոդուած է արդէն՝ թէեւ տարբեր պայմանաց ներքեւ՝ քննիչ Մանասեանցին տեղեկագրին մէջ, Զեբաղ Գասպար էֆէնտիի մէկ առաջարկին վրայ, որ կը պահանջէր՝ ամիսն անգամ մ՛ալ կիւրակէ օրը գումարել ծողովոյ նիստերն։

Ստուգիւ՝ քննիչ Մանասեանցին այս առաջարկը պատշաճ չէ դատած ընդունիլ, բայց ըստ որում նիստերու օրին նկատմամբ խնդիր մը կայ, զոր թերևս ծողովը պիտի յուզէ, երբ ի քննին առնու Մանասեանցին տե-

ղեկագիրն, ըսել կըլլայ թէ Եուսուֆեան Էֆէնտիի առաջարկը որքան ալ տարբեր հանգամանքներ ունենայ, ըստ սկզբան նոյնն է, եւ յարակից օրակարգի մէջ նշանակուած խնդրոյն. հետեւաբար ժողովը օրակարգը չըլլած պիտի լինի, եթէ ձեռք առնու Եուսուֆեան Էֆէնտիի առաջարկը։ Ինքանին պարտքն է խնդիրը պարզել, որպէս զի թիւրիմացութեան տակ որոշումներ չտրուին եւ չխոթուիլն չյառաջանան։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. Էֆ. — Ժողովին առաջին խնդիրը, զոր օրակարգը կը նշանակէ մեզ, Վարչական կազմակերպութեան ծրագիրն է, եւ չունինք ուրիշ խնդիր մ'որ քան զայն ստիպողական լինի, ինչպէս զիտել տուաւ նաեւ Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոսն՝. ուստի պէտք է զայն ձեռք առնունք։ Դալով Եուսուֆեան Էֆէնտիի առաջարկին՝ կարելի է որ այն իւր կարեւորութիւնն ունենայ, բայց մենք՝ ժողովարանի տեղւոյն փոխոխութենէն, զոր երեսփոխանաց ներկայութիւնը դիւրելու համար կատարեցինք, չկրցինք օգուտ քաղել, ինչպէս կրնայ Եուսուֆեան Էֆէնտին զմեզ ապահովել թէ նիստի օրին փոխոխութենէն սլիսաի կրնանք այժմ արդիւնք մը ձեռք բերել։ Արդէն ժողովին ամբողջութիւնը պակասած է, 25 է չափ երեսփոխաններ ունինք պակաս, որոց տեղ նոր ընտրութիւն պէտք է կատարել. երեք անդամէն աւելի բացակայ գըտնուող երեսփոխանաց թիւը խիստ չատ է. ըստ կանոնի պէտք էր ասոնք հրաժարեալ համարուէին եւ ուրիշներն ընտրուէին անոնց տեղ. սակայն չարունակ հրաւէր կընդունին իրը երեսփոխան՝ նիստերու ներկայանալու, բայց ո՛չ կուգան, ո՛չ հրաժեշտ կուտան, եւ ո՛չ ալ ժողովը ղիրնք հրաժարեալ կը համարի, ապատելով ընդունայն որ օր մը պիտի դան եւ այսպէս կը զրկուի մեզ մեծամասնութենէ, կանոնին տրամադրութիւնն անգործադրելի թողլուն պատճառաւ։

Արդ՝ ես կառաջարկեմ օրակարգին անցնիլ անմիջապէս, առանց ուրիշ որ եւ է խնդրոյ ըզբաղելու. վասն զի վարչական կազմակերպութեան խնդիրն ստիպողական է։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Էֆ. — Ես կը հաւանձայնիմ Եուսուֆեան Էֆէնտիի, զի ժողովին օրինաւորութեան նկատմամբ կարեւոր խընդիր մը կը ներկայէ։ Երեսփոխանաց բացակայութեան խնդիրը քննելու համար ժողովը ակէ առաջ Մանախաւմբ մը կազմեց, որու անդամոց մին ալ ես էի։ Սոյն մանախաւմբին առաջարկ մը ներկայացաւ, ժողովին նիստի օրերուն նկատմամբ փոխոխութիւն մ'ընդունելու, եւ կիրակիօրեայ դումարումներ կատարելու համար, սակայն Մանախաւմբը նկատելով որ կիրակի օրն անյարմար էր, չընդունեց առաջարկը։ Իսկ Եուսուֆեան Էֆէնտին կառաջարկէ այժմ հինգշաբթի եւ չաբաթ օրեր դումարել նիստերը, եւ կը կարծէ բացակայութեանց առաջքն առնուլ այս կերպով. այդ օրերն անպատշաճ չեմ դատիր, եւ կառաջարկեմ առանց վիճաբանութեան ընդունիլ առաջարկուած փոխոխութիւնն եւ վերջ տալ այս վիճակին, որպէս զի ամէն անգամ 25 երեսփոխանաց ներկայութեամբ ատեան բանալու չստիպուինք։

ՇԱՀՊԱԶ Կ. Էֆ.—Ես բոլորովին համակարծիք եմ Բրիստոսատուր Էֆէնտիի։ Եթէ օրէնք մը կայ հաստատուած բացակայից համար, պէտք է զայն գործադրել, եւ երեք անգամ բացակայ գտնուող երեսփոխանը հրաժարեալ հրատարակել։ Ես ալ կառաջարկեմ որ այդ օրէնքն գործադրուի անխտիր. եթէ ոչ՝ նիստի օրը փոխելով չպիտի կրնանք բացակայութիւնները արգելուլ եւ մեծամասնութիւնն ապահովել ժողովին մէջ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ.—Իրաւունք ունի Շահպազ Էֆէնտին. հաստատեալ օրէնքը պէտք է գործադրել, միայն թէ պարագայ մը կայ, զոր բացատրելու պէտք կզգամ։

Ժողովը բացակայից նկատմամբ կանոնին տրամադրութիւնը խիստ դանելով՝ զայն մեղմել ուզած, եւ առկախելով գործադրութիւնն ցանձնախմբի մը յանձնած է քննել խնդիրն, որու վրայ յանձնախմբին տեղեկագիրն ժողովին հաղորդուած եւ Օրակարգին մէջ մտած

դատած է։ Իսկ Եուսուֆեան էֆէնտիի առաջարկն, ինչպէս ըսի արդէն, այդ ցանձնախմբին ուսումնասիրած խնդրոյն մի մասն է, եւ այդ առաջարկին նկատմամբ կարծիքները համաձայն չեն իրարու. վասն զի ոմանք եթէ կը յարին անոր, եւ կուզեն որ նկատողութեան առնու զայն ժողովը, ուրիշներ անփոփոխ օրակարգին հետեւիլ կուզեն։

ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ Ռ. Էֆ.— Թէ եւ Եուսուֆեան էֆէնտին կը սկսէ թէ իւր առաջարկին, զոր ըրաւ նիստի օրին փոփոխութեանը նկատմամբ, չփոխեր օրակարգն, այլ մի տարբեր եւ նոր խնդիր կը պարունակէ, սակայն ես կըսեմ թէ այս առաջարկը նոր խնդիր մը երեւան չհաներ, եւ կը փոխէ Օրակարգին բացակայութեանց խնդրոյն քննիչ ցանձնախմբին տեղեկագիրն, որ Օրակարգին մէջ է արդէն, քննած է ժողովին դադարման ուղեւոյն եւ օրուան խնդիրներուն եւ թէպէտ ցանձնախումբըն ընդունած չէ դադարմանց օրը փոփոխելու մասին երեսփոխանի մը կողմէ եղած առաջարկին, եւ դարձեալ ուրացած օրն անփոփոխ պահած է դադարմանց համար, բայց քանի որ այս կէտին վրայ խնդիր յառաջած է, եւ վերջապէս երբ ժողովին որոշման ներկայանայ տեղեկագիրն, կրնան երեսփոխանաց կողմէ նոյն կէտին նկատմամբ այլ եւ այլ կարծիքներ ու առաջարկութիւններ մէջ բերուիլ, ըսել է այս կէտը չդադրիր խընդիր մը լինելէ։ Արդ՝ եթէ ընդունուի Եուսուֆեան էֆէնտիի առաջարկն, ուրիշ հետեւանք չունենար, բայց միայն սա թէ ժողովն Օրակարգի երկրորդ խնդիրը ձեռք առած կը լինի. առաջինն՝ որ Վարչական կազմակերպութեան ծրագիրն է, յետաձգելով, թէեւ անոր ստիպողութիւնն ընդունուած է, եւ այն պէտք է լինի այսօր մեր վիճաբանութեան նիւթն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ.— Թէեւ այս խնդրոյն վրայ տակաւին խօսք ուզողներ կան, բայց կարելի կը կարծեմ առանց վիճաբանութիւնն առելի յառաջ մղելու, լուծման մի եղանակ գըտնել եւ վերջացնել խնդիրն։

Գիտէք որ այս խնդիրը ծագումն առաւ այն պահուն, երբ Դիւանը Վարչական կազմակերպութեան խնդրոյն ստիպողութեանը պատճառաւ՝ ժողովին կամքը կուզէր հասկնալ ատենական գործողութեանց կատարման կամ յետաձգման մասին։ Բոլոր ատենախօսք համամիտ էին թէ այս գործողութիւնները յետաձգել եւ օրակարգին անցնիլ հարկ էր. բայց նոյն իսկ Վարչական կազմակերպութեան խնդիրն հեռուէն վերջացնելու եւ երեսփոխանաց ներկայութիւնն ապահովելու դիտմամբ, առաջարկ մ'երեւան եկաւ նիստի օրը փոփոխելու համար, եւ այն ենթադրութեամբ անշուշտ որ կարճ վիճաբանութիւն մը կը բաւէր այդ խնդիրը լուծելու։ Սակայն ենթադրութիւնը վրիպեցաւ եւ վիճաբանութիւն մ'սկսաւ, ոչ թէ առաջարկի բուն նիւթին, այլ զայն նկատողութեան առնելու կէտին վրայ, այնպիսի կերպով, որ վիճաբանութիւնն արծարծելու եւ բեւեռիլ ունի։ Երբ այդ առաջարկն այսպէս խնդրոյ ներքեւ կ'ելնայ, եւ ժողովին ժամերուն կսպառնայ, ատենական գործողութեանց յետաձգման համար Դիւանին ըրած խնդիրն բոլորովին իւր նպատակին հակառակ արդիւնք յառաջ կը բերէ, եւ անշուշտ ոչ մի երեսփոխան կրնայ հաւանիլ այս ժամանակի կորուստին։

Արդ՝ եթէ այդ փոփոխութեան խնդիրը կէս ժամէ մէջ վերջանալի խնդիր մ'է, այս վիճաբանութիւնները անտեղի են, եւ չաւելցդն է այժմ օրակարգին անցնելով ծրագրին քննութիւնը ձեռք առնուլ, եւ ատեանին փոխուիլն կէս ժամ առաջ ընդհատելով զայն, անցնիլ օրակարգի երկրորդ խնդրոյն, որ նաեւ պիտի պարզէ մեր առջեւ նիստի օրի փոփոխութեան խնդիրն։ Իսկ եթէ կը կարծէք որ այս խնդիրն դիւրաւ վերջանալու բնութիւն մը չունի, այն ատեն Վարչական կազմակերպութեան խնդրոյն վճռած կըլլանք զայն յետղելով։

Ուստի՝ եթէ կը համձիք, այս տրամադրութեամբ կանցնինք այժմ օրակարգին. իսկ եա-

թէ կուզէք տակաւին այս վիճաբանութիւնը շարունակել, պատրաստ եմ խօսք տալու։

ՁԱՅՆԵՐ ԱՄԵՆՈՒՍՏ. — Քուէի դրէք։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Շատ աղէկ, ուրեմն ժողովին քուէն կը խնդրեմ այս մասին։

Հեռեւապէս Ատենապետ Էֆէնտին քուէի կը դնէ խնդիրն, եւ ժողովը մեծագոյն մասամբ ԿՈՐՈՇԷ անցնել օրակարգին։

—

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա.

Ծրագիր վարչական կազմակերպութեան

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Ինչպէս կը յիշէք ժողովը իւր նախընթաց նիստին մէջ վարչական կազմակերպութեան ծրագիրն յօդուած առ յօդուած վիճաբանութեան ենթարկեց, եւ առնոր 18 յօդուածները քուէարկելով հաստատեց։ Իսկ 19րդ յօդուածն, որ կրօնական Տօրհրդականին պաշտօնը կը գծէր, եւ կը տրամադրէր որ Եպիսկոպոսի ատեանն ունենայ ընտրեալն, այլ եւ այլ դիտողութեանց ենթակայ եղաւ։ Մանաւանդ Եկեղեցական Հարց կողմէ, եւ այնքան երկարեցաւ վիճաբանութիւնն, որ ատենապետ վակման ժամն հնչելով չկրցաւ իւր լուծմանն յանգիլ խընդիրն, եւ մնաց տարաւսմ վիճակի մէջ։ Այսօր վիճաբանութիւնը պիտի շարունակուի նոյն յօդուածին վրայ. անցեալ նիստէն արդէն խօսք խնդրողներ կային, որոց անունը նշանակող թուղթը չտնուեցաւ թէպէտ այս ատենին վրայ, բայց Դիւանիս յիշողութեան դիմելով նոյն կարգաւ խօսք կուտամ նախ Տ. Մկրեան Հօր։

ՄԿՐԵԱՆ Տ. Յ. ՓՀՆՑ. — Նախորդ նիստին մէջ ես ալ տարակարծիք դնուած էի 19րդ յօդուածին մի մասնաւոր տրամադրութեան նկատմամբ։ Նիստն աւարտելէ յետոյ՝ Եկեղեցական երեսփոխանաց առաջարկեցին առանձինն դումարուիլ, եւ քան որում խնդիրն կրօնական կէտ մը վրայ է, խորհրդակցելով այս մասին՝ համաձայնութիւն մը յառաջ բերել։

Սոյն դումարումն եւ խորհրդակցութիւնը տեղի ունենալով՝ Եկեղեցական երեսփոխանաց մէջ դրեթէ համաձայնութիւն գոյացաւ, 19րդ եւ 41րդ յօդուածոց վրայ՝ որ իրարու հետ առընչութիւն ունին՝ ինչ ինչ բարեփոխումներ կատարուելով, զորս Տ. Մատթէոս եպիսկոպոս պիտի ներկայէ ժողովիդ։

ՊԱԼԵՕՋԵԱՆ Լ. Էֆ. — Նախորդ նիստին մէջ՝ նախ Տ. Մկրեան Հայրն առաջարկեց եւ յետոյ ես եւ ուրիշներ ձայնակցելով իրեն կըրկնեցինք որ 19րդ յօդուածին այն տրամադրութիւնն՝ որ՝ կրօնական Տորհրդականն եպիսկոպոսաց դասէն կը սահմանէր, բարեփոխուի եւ եպիսկոպոս բառը վերնալով՝ պարզապէս տրամադրուի որ Տորհրդականը եկեղեցական մը լինի։

Ա յժմ Տ. Մկրեան Հօր խօսքերէն այնպէս կըմբռնեմ թէ ետ կառնու իւր առաջարկն, բայց ես կը պնդեմ անոր վրայ, եւ կըսեմ թէ միանակ պահանջելու որ անպատճառ եպիսկոպոսաց դասէն լինի Տորհրդականը, լաւագոյն է արժանաւորն եւ ձեռնհասն՝ եկեղեցականութեան ո՛ր դասէն ալ լինի՝ զայն կոչել պաշտօնի։ Զդիտեմ թէ Եկեղեցական հարց համաձայնութիւնը, զոր ծանուցին մեզ, ինչ հիման վրայ է, բայց դիտեմ հաւաստեաւ որ մեզի համար ամենէն օգտակար եւ քանաւոր եղանակն այն է, որ պաշտօնը կընծայէ ան-

խարհր արժանաւորագունին, առանց ակնառութեան ասոիճանի։

Երեւելոյան էֆէնտիներէն մին կը պնդէր անգեալ նիստին՝ թէ ազգին մէջ եկեղեցականաց ընտրելագոյն մասն, որ արժանիք ունի, Եպիսկոպոսութեան ասոիճանի բարձրացած է արդէն. եւ թէ այդ դասուն մէջ պէտք է փնտռել Խորհրդականի պաշտօնին արժանի մարդն։ Անշուշտ վարդապետաց հետ կը դրուէր այս խորհուրդս։ Իմ միակ պատասխանս սա է այդ առարկութեան դէմ որ խիստ սըխալ սկզբունք մ'է ենթադրել թէ անոնք որ պատուոյ ասոիճանի հասած են, իրենց արժանիքը բարձրացած լինին անպատճառ, իսկ անոնք որ չեն հասած, իրենց ապիկարութեամբն ետ մնացած ըլլան։

Եկեղեցական դասակարգութեան վրայ ալ խնդիր մը յուզուեցաւ։ Եկեղեցական հայրերէն ոմանք կառարկէին թէ կրօնական մը չէ կարող ասոիճանաւ իրմէ բարձրագունին հրամայել եւ ասկէ կեղրակացնէին թէ Խորհրդականն Եպիսկոպոս մը միայն կրնայ լինիլ։ Այս առարկութիւնն ալ սխալ է։ Պէտք է՝ ի միտ առնել թէ այդ պաշտօնեայն ոչ թէ ղինքը, այլ Պատրիարքը՝ գործադիր իշխանութեան գլուխը կը ներկայացնէ, որմէ կոչուած է պաշտօնի։ Ինք երբէք անձնականութիւն չունի, այլ իրրեւ ներկայացուցիչ Պատրիարքին, անոր հաւանութեամբ պարտաւոր է գործել՝ ինչ որ գործէ. իւր առջեւ անօրինութիւններն անոր հաճութեան դրոշմն եւ ամէն պաշտօնական թուղթերն անոր ստորագրութիւնը պէտք է կրեն, որ գործադրութիւն դանեն։ Հետեւաբար դասակարգութեան խընդիր չկայ այս տեղ։

Երկու խօսք ալ քահանայից ընտրութեան նկատմամբ։ Եթէ վարդապետաց մէջ արժանաւորներն են որ Եպիսկոպոսութեան կը բարձրանան, ի՞նչ պիտի ըսենք քահանայից նըկատմամբ, որ Եպիսկոպոս չեն կարող լինիլ։ Մինթէ եկեղեցականաց այս դասուն մէջ կարելի չէ՞ գտնել մէկն, որ այս կամ այն եպիսկոպոսէն աւելի աղէկ կարենայ գործել. ըստ իս ըրկանք մ'է քահանայներն՝ ի բաց թողուլը, եւ այս ըրկանքը պէտք չէ կատարուի Օրէնքը հաւասար աչօք կրնայ նկատել զամենքըն, եւ բարձ ու պաշտօն արժանաւորաց կընծայէ անխտիր։ Մանաւանդ որ եթէ դիտենք ներոպական ազգաց պաշտօնական դրութիւնն, որու օրինակին հետեւիլ կուզենք, պիտի տեսնենք որ անոնց մէջ մինչեւ իսկ աշխարհական են կրօնական գործոց պաշտօնեայներն։ Արդ՝ քանի որ ներոպական ազգաց մէջ աշխարհականներն անդամ կը մասնակցին կրօնական գործոց, իրաւունք չէ որ մենք եկեղեցականներն ղրկենք աստիճանի խնդիրներով։ ուստի կը պնդեմ որ բարձուի 19 րդ յօդուածին մէջէն Եպիսկոպոս բառն, եւ դրուի առանց բացատրութեան թէ,

« Կրօնական Խորհրդականն Եկեղեցական մը կը լինի։ »

ԴԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ՆՖ.— Թէ եւ խօսք խնդրած էի սոյն խնդրոյն համար, բայց ըստ որում Տ. Միրեան Հայրն յայտարարեց թէ եկեղեցականաց մէջ համաձայնութիւն գոյացած է, եւ թէ՝ Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոս անոր արդիւնքը պիտի հաղորդէ. օգտակար կը լինի որ խմանանք նախ եկեղեցական հարց համաձայնութեան արդիւնքն։ Եթէ առանց այս մասին տեղեկութիւն ունենալու՝ իւրաքանչիւր ոք չարունակէ իւր կարծիքն ընել անօգուտ եւ երկար վիճաբանութիւն մը պիտի լինի։ Ուստի կը խնդրեմ որ Փիւանը հանձն հրաւիրել զՏ. Մատթէոս Եպիսկոպոս ծողովին բացատրելու ինչ որ պիտի խօսի։

ԻԻԹԻՒՃԵԱՆ Կ. ՆՖ.— Կը ձայնակցիմ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Ինչպէս յայտարարեցի՝ի սկզբան, նախընթաց նիստին խօսից կարգին հետեւելով խօսք տալ ակայ երեսփոխանաց։ Արդէն կարգը Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոսինն է այժմ, եւ անշուշտ պիտի հաղորդէ ծողովին այն բարեփոխութիւնները, զորս եկեղեցական հարք իրենց համաձայնութեան մէջ որոշած են ծողովին առաջարկել։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ.— Անց-

եալ նախին մէջ՝ երեսփոխան էֆէնտիներ, 19րդ յօդուածին նկատմամբ երկու խնդիր ծագեցաւ. մին էր Թորնրդականին պատասխանատուութեան մասն, եւ միւսն անոր եկեղեցական առաքինանին, այսինքն Պալեկոսպոս մ՚ըլլալու կամ չըլլալու խնդիրը։

Եկեղեցական երեսփոխանք առաջին կէսին մէջ համաձայնեցան իշարու. ծրագրին 19րդ յօդուածէն քանի մը պարբերութիւններ անցընելով 41րդ յօդուածին մէջ, այսինքն կրօնական գործոց Թորնրդականին պաշտօնէն անջատելով քանի մը գործեր, եւ վերադրելով կրօնային առեանին։ Ըստ ծրագրի կրօնական Թորնրդականին պատասխանութիւնն էր՝ ի մէջ այլոց «Հայասատանեայց եկեղեցւոյ դաւանութիւններն ու աւանդութիւնները անեղծ պահել տալ, կրօնական զգացումն ազգին մէջ զարգացնելու ջանալ, Եկեղեցեաց եւ եկեղեցական բարեկարգութեանը հսկել։» Այս ամէնն կրօնային Առեանին պաշտաման մէջ անցան, եւ ուրիշ քանի մը կէտեր լծորդուեցան Թորնրդականին պաշտաման։ Իսկ անոր եկեղեցական առաքինանը տրամադրող պարբերութիւնն ալ փոփոխութիւն մը կրեց։

Ահաւասիկ կը կարդամ 19րդ յօդուածն եկեղեցական երեսփոխանաց առաջարկած այս բարեփոխանց համեմատ խմբագրեալ։

«Յօդ. 19. Կրօնական Թորնրդականին պաշտօնն է ազգին կրօնական գործոց տեսչութիւնը։ Իւր պարտաւորութիւնքն են՝ եկեղեցական պաշտամանց, ընթերցուածոց եւ կարգեցողութեանց կանոնաւորութեան, ինչպէս նաեւ ազգային վարժարանաց եւ ընծայարանաց մէջ Քրիստոնէական կրօնի ուսուցման հսկել, կրօնագիտութեան եւ երգեցողութեան դասագիրքերն ու դասատուները որոշել եւ արձանել, նոյնպէս եկեղեցական գրեաց տպագրութիւնն արձանել, ուսեալ եւ արժանաւոր եկեղեցականներ հասցնելու, եկեղեցականաց վիճակը բարւոքելու եւ անոնց ապագայն ապահովելու հոգ տանիլ։»

«Կրօնական Թորնրդականը Պոլիս գըտնուող կամ վիճակաւոր Եպիսկոպոսներէն մին կը վնի, եթէ վիճակաւորներէն լինի ընտրեալը, իւր վիճակը վոխանորդով մի կը կառավարէ ցլրուն իւր պաշտօնավարութեան։»

Իսկ ծրագրին 41րդ յօդուածն, զոր աւելորդ է ձեզ կարդալ, դի՝ ի ձեռին ունիք ծրագիրն, սակայն բարեփոխել արժան դատեցաւ։

«Յօդ. 41. Կրօնային առեանին պաշտօնն է ազգին կրօնական գործոց ընդհանուր տեսչութիւնն, իւր պարտաւորութիւնքն են՝ Հայասատանեայց եկեղեցւոյ դաւանութիւնն ու աւանդութիւններն անեղծ պահել տալ. կրօնական զգացումն ազգին մէջ զարգացնելու ջանալ. Եկեղեցեաց եւ եկեղեցականաց բարեկարգութեան հսկել, ազգին մէջ ծագած կրօնական խնդիրներն ու վէճերն քննել եւ լուծել։»

«Սոյն առեանը կը քննէ եւ կը դատէ եկեղեցականաց պաշտօնին եւ պարտաւորութեանը վերաբերեալ խնդիրները։»

«Նամնատալս ձեռնադրութեան համար ներկայացեալ ընծայացուած արժանիքը կը քննէ, կ՚ատուէ, եւ անոնց ընդունելութիւնը կորոշէ։ Նոյնպէս կը հսկէ Պարտաց ընկերութեանց վրայ, եւ զարժանաւորս ՚ի պաշտօն դարութեան կը կոչէ։»

Այս 41րդ յօդուածէն յետոյ՝ ուրիշ նոր յօդուած մ՚ալ յաւելուլ պատշաճ թուեցաւ իբրեւ 42րդ։

Ահաւասիկ յաւելեալ յօդուածն։

«Յօդ. 42. Կրօնային առեանն իւր կըրօնական գործոց համար 15 օրն անդամ մի կը գումարի ընդ նախագահութեամբ Պատրիարքին կամ ՚ի բացակայութեան նորա, կրօնական Թորնրդականին։»

Առնցմէ զատ ծրագրին 42րդ յօդուածին որ 43րդ պիտի ըլլայ, եթէ մեր առաջարկած նոր յօդուածն ընդունուի, երկրորդ պարբերութեան վերջը կցել կառաջարկենք հետեւեալ հատուածը։

«. . . եւ ձեռնադրութիւնը սահմանակից վիճակաւոր եպիսկոպոսին կը յանձնուի։»

Ինչպէս կը տեսնէք սոյն յօդուածին մէջ տրամադրութիւն մը կը յաւելնայ, զաւառներու մէջ կատարելի ձեռնադրութեանց մասին։

Գաւառաց մէջ չատ մ՚անպաշտօն եպիսկոպոսներ ատտ եւս անդ անհրաժեշտ ձեռնադրութիւններ կը կատարեն, ինչպէս կը վրդովի Տիգրանեան եպիսկոպոսի վրայ, որու դէմ դանդատներ ուղղուած են մինչեւ Էջմիածին։ Արդէս ալ այսպիսի անտեղութիւններ տեղի չունենան, արժան համարուած է այն գաւառին՝ ուր եպիսկոպոս չէ առաջնորդն, վերթաբերեալ ձեռնադրութիւններն յանձնել սահմանակից վիճակաւոր եպիսկոպոսին։

Անհաւասիկ ասոնք են այն բարեփոխումները, զորս եկեղեցական երեսփոխանք համաձայնութեամբ ընդունեցին իրենց մէջ, եւ ժողովուրդ առաջարկել պատշաճ համարեցին։

Տ. ՎԱՀԱՆ ՎՐԴՊՏ. — (Թուղթ մ՚ի ձեռին) Ես խօսելու մտադիր չէի, Տէ՛ր, բայց վասն զի ծանր խօսքեր եղան քիչ մ՚առաջ, որ հակառակ էին Հայաստանեայց եկեղեցւոյ սահմանադրութեան ոգւոյն, կտրիպում կարդալ սա գրածս, որ դուք ևս լուսաբանուիք։

Վարչական հաստատութեան ծրագրի սոյն 19րդ յօդուածը բաւական մեծ վիճաբանութեանց տեղի տուաւ մեզ։ Հարկաւ երբ խնդիր մը լաւ սերտուած չէ, թերի եւ յոռի մեկնաբանութեանց նիւթ կը դառնայ։ Այս յօդուածն այնպիսի մէկ կարեւոր յօդուած է, որ ուղղակի Հայաստանեայց եկեղեցւոյ հիմնական օրինաց այսինքն Սահմանադրութեան ոգւոյն դպչելով՝ կը խախտէ այն եկեղեցին, զոր մեր նախնիք արիւնով արցունքով պահպանեցին, եւ մեզ անեղծ աւանդ թողուցին. վասն զի ազգային նախնի ժամանակաց հայրենական սերտալի յիշատակներէն ի՞նչ մնաց մեզ, եթէ ոչ եկեղեցին. այս եկեղեցին է, որ կոյս մնաց ազգին մէջ հակառակ քաղաքական ամենամեծ տագնապներու, այս եկեղեցին է որ սուրբ մնաց հակառակ հերձուածողական սոսկալի փոթորիկներու, այս եկեղեցին է որ իւր ծոցին մէջ կրեց Հայ ազգայնութիւնն, ի՛մ Սմա տաւադեցան մեր հայրերն ու մայրեր, երբ բռնութեան քամին կը կործանէր մեր հայրենի տունը, Եկեղեցին . . . ։

ՁԱՅՆԵՐ. — (Ընդմիջելով) Եկեղեցւոյ դէմ ո՞վ է յարձակողն՝ որ այդ խօսքերը կընէք։

Տ. ՎԱՀԱՆ ՎՐԴՊՏ. — (Ցոյց տալով մատենանիշ գիրքեր) Նա ըսաւ թէ Թորդոսական Եպիսկոպոսի մը տեղ եկեղեցական մը լինի։ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ դէմ է Թանանալ մը կրօնական գործոց տեսչութիւն տալը, այդ Երիցականութիւն է. Եպիսկոպոսութիւն ըսելը տեսչութիւն ըսել է . . . ։

ՁԱՅՆԵՐ. — Ի՞նչ կը նշանակեն այդ խօսքերն։

(Ցուղում ծողովին մէջ)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. (Ընդմիջելով) Կը տեսնէք որ ձեր խօսքերը ծողովին դիտողութիւնները կը վիրաւորեն, եւ մանաւանդ օտար են խընդրոյն։ Ուստի հաճեցէք ձեր գրաւոր բանախօսութեան այն մասերը միայն կարդալ, որ մեր քննած խնդրոյն կը վերաբերին ուղղակի։

Տ. ՎԱՀԱՆ ՎՐԴՊՏ. — (Շարունակելով) Շատ աղէկ. քանի որ ծողովին դիտողութիւնը կը դպչին խօսքերս, կընդհատեմ այս մասն, եւ կանցնիմ խնդրոյն վրայ խօսելու (կը շարունակէ ընթերցումն)։

Արդ՝ Ազգ. ժողովը նկատելով որ Ս. Պատրիարքը ծանրաբեռնեալ է իւր չատ մը պաշտօններովը, ինչպէս միւս պաշտօնեներն, նոյնպէս կրօնական գործոց պաշտօնն ալ Թորդոսական Եպիսկոպոսի մը կը յանձնէ։ Այդ Եպիսկոպոսն ըստ 4րդ յօդուածոյ պատասխանատու ճանաչելով անձնատարար Երեսփոխանական ժողովոյն, որ հակառակ է բոլորովին Հայաստանեայց եկեղեցւոյ սահմանադրութեան եւ նորա անկախութեան ոգւոյն. վասն զի այն առեն մէկ առաջնորդական վիճակի մէջ երկու Եպիսկոպոս պիտի լինին, երկրորդն իսկ պատասխանատու, որը իրարու մէջ երբ վարչական անհամաձայնութիւն ունենան,

խորհրդոյն կամ կրօնական առեանին կամ ժողովոյս պիտի դիմեն։

Եկեղեցին մի Եպիսկոպոսութիւն կը ճանչէ մէկ թեմի մէջ։ այդ Եպիսկոպոսութիւնն ի հարկին ժողովով կը գործէ եւ ոչ երբէք խորհրդատու մէկ անձով. այս իսկ է մեր եկեղեցւոյ վարչական դրութեան ոգին։ ։ ։

ԱՏԵՆԱԳՈՏ Էֆ. (Ընդմիջելով) Գլխաւոր կէտը կայ, որ ցարդ անհասկնալի մնաց։ 19րդ յօդուածին վրայ եկեղեցական երեսփոխանաց համաձայնութեամբ քանի մը բարեփոխում ներկայացան այժմ ժողովին, դուք ալ իբր եւ կեղեցական երեսփոխան համամի՞տ էք այն առաջարկին, Ղեթ հակակարծիք կը դնուիք։ Այս կէտը հաճիլք պարզել, որ թերեւս օգնի ձեր խօսքերը լաւ հասկնալու։

Տ. ՎԱՀԱՆ ՎՐԴՊ. — (Շարունակելով) Եղբայացնեմ խօսքս։ Ս. Պատրիարքն իբրեւ Պատրիարք եւ Եպիսկոպոս Կ. Պոլսոյ, պատասխանատու է միայն, Թորհրդականն ալ իրմով վիճակաւոր Եպիսկոպոս մը լինիլ, որ պատասխանատու լինի յանուն Պատրիարքին այն բաներուն համար, որ ընդհանրիկ գործեր են, եւ չունին բնաւ վարդապետական եւ վարչական հանգամանք։

Արդ՝ ես ալ այս կերպով համաձայնած եմ եկեղեցական հարց, միայն սա տարբերութեամբ՝ որ Թորհրդականի պաշտօնն վիճակաւոր Եպիսկոպոսի մը յանձնուելու կողմն եմ, Կ. Պոլիս գտնուողներն ի բաց Թողլով։

ՊԱԼԵՕԶԵԱՆ Լ. Էֆ. — Փիլ մ'առաջ Տ. Վահան վարդապետ իմ մէկ խօսքս յիշեց եւ զիս ցոյց տալով ևս այսպէս ըրուցից, ըսաւ։ Մինչ եկեղեցականի բարեկրթութեան հակառակ չէ՞ ևս ըսելով մէկը ցցնել։ Ինչ դիտի անուանես, եւ յանուանի կրնար խօսիլ իմ վրաս բայց եթէ չդիտնար իսկ, չէ՞ր կրնար երեսփոխան մ'ըսելով լինձ ակնարկել։

ԱՏԵՆԱԳՈՏ Էֆ. — կրնաք հաւաստի լինել, Պալեօզեան էֆենտի, որ Տ. Վահան վարդապետ այդ բառը դործածած չէ զձել նախատելու մտօք, այլ վիճաբանութեան միջոցին իւր կարծիքը պաշտպանելու համար՝ եռանդով զեղուն՝ բարեմտաբար գրուցած է։ Ուստի պէտք չէ վիրաւորուիք։ Եթէ Դիւանը նախատական նպատակ մը նչմարէր այն խօսքին մէջ, առանց ազդարարութեան չէր անցնէր։

ՊԱԼԵՕԶԵԱՆ Լ. Էֆ.— Շատ ադէկ, կընդունիմ ձեր բացատրութիւնը։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Էֆ. — Զգիտեմ Թէ ինչ վտասի վրայ կը յենուն անոնք որ կը պընդեն Թէ Թորհրդականը պէտք է Եպիսկոպոս մը լինի, եթէ խնդիրը զուտ կրօնական կամ եկեղեցական լինէր, ես ալ պիտի համաձայնէի իրենց. բայց ըստ որում վարչական կազմակերպութեան կէտ մը վրայ է, չարժէր խնդիր յարուցանել եկեղեցականաց, եւ Թող ներին լինձ Պատուառելի հարք՝ ըսել որ իրենց լուսամտութենէն չէր սպասուէր այսպիսի ժամանակի մը մէջ խնդիր յարուցանել մեր առջեւ։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — (Ընդմիջելով) Մասնաւորեցէք ձեր խօսքը, եկեղեցականք համաձայնած են։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Էֆ. (Շարունակելով) Կաղաչեմ մի ընդմիջէք խօսքս։ Եթէ կուզէք պատասխանել լինձ, կրնաք խօսք առնուլ։

Ըսի Թէ խնդիրը վարչական կազմակերպութեան վերաբերեալ կէտի մը վրայ է. ձեռք առնունք Սահմանադրութիւնը եւ պիտի տեսնենք որ կրօնական ժողովոյ անդամոց Թիւը սահմանած առեն՝ տասն եւ չորս եկեղեցականի կը բաղկանայ, կըսէ. ։ ։ ։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — (Ընդմիջելով) կրօնական ժողովոյ անդամոց Թիւը քսան է ըստ Սահմանադրութեան եւ ոչ տասն եւ չորս.

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Է. — Այո, անդամ մը թիւը տասն եւ չորս է. հնարհակալ եմ որ յիշեցուցիք ինձ։

Խնդիրն այս է վերջապէս որ Սահմանադրութիւնը չպահանջեր որ Կրօնական ժողովոյ անդամներն եպիսկոպոս լինին, այլ եկեղեցական դասէն պիտի լինին, կըսէ, առանց առաձնաց խարը ընդունելու։

Պաշտօնն, ինչպէս ըսաւ Պալեօղեան Էֆէնտին, արժանաւորին եւ ձեռնհասին կը տրուի, եւ բնաւ աստիճանի չկայ պէտք։ Քահանայից դասէն մէջ ալ կրնան գտնուիլ այնպիսիներ, որ ձեռնհասութիւն ունենան Թորթրդականի պաշտօնը լաւագոյն կերպով վարելու, ինչո՞ւ ուրեմն կապնինք մեր ձեռքերն, եւ չկարենանք ընտրել ազատօրէն որ եկեղեցականն որ արժանի է պաշտօնին։ Ես Պալեօղեան Էֆէնտիի առաջարկը համաձայն կը գտնեմ բոլորովին թէ մեր Սահմանադրութեան ոգւոյն, որ ինչպէս յիշեցի, խոր չդներ եկեղեցականաց մէջ, Կրօնական ժողովոյ անդամոց ընտրութեան նկատմամբ, եւ թէ սկզբանց մեր եկեղեցւոյ, որ ազատամիտ է եւ թոյլտու, եւ ոչ երբէք խստապահանջ։ Կը պնդեմ ուրեմն որ եպիսկոպոս բառին տեղ եկեղեցական բառը դրուի։

ՊԼՊՊԼՊԵԱՆ Ռ. Է. — Խօսք կառնում պատասխանելու համար Պալեօղեան Էֆէնտիին, որոյ խօսքերն կանխարկէին սոյն խնդրոյն վերայ անցեալ նիստի մէջ իմ յայտնած կարծիքներս։ Պալեօղեան Էֆէնտին՝ որ չյիշեր իմ անունս, նոյնպէս լաւ չյիշեր իմ խօսքերս եւ կը վերագրէ ինձ կարծիք մը, զոր չեմ յայտնած։ Կուզէ որ ըսած ըլլամ թէ արժանաւոր եկեղեցականք միայն եպիսկոպոսական դասուն մէջ կը գտնուին եւ թէ ուրիշ կարգէ եկեղեցականք արժանիքէ զուրկ են։ Ես գիտեմ թէ ամէն աստիճանի մէջ արժանաւորներ եւ անարժաններ կրնան գտնուիլ, բայց ես ուղեցի ծողովոյս առջեւ կամուկամութիւն մը դնել եւ ըսել «կամ պէտք է ընդունիլ յանուն եկեղեցւոյ եւ եկեղեցականութեան պատուոյն թէ եպիսկոպոսք արժանեօք, կարողութեամբ եւ վարձառութեամբ ընտրելագոյն եկեղեցականք են ընդհանրապէս եւ կամ ընդունիլ թէ եկեղեցին իւր պատիւները կուտայ անարժաններու եւ նսեմութեան մէջ կը թողու արժանիքը, եւ վասն զի կը հաւատայ թէ մեր մէջն ոչ ոք պիտի ուզէր մի այսպիսի թշնամանք դնել մեր եկեղեցւոյն եւ անոր պաշտօնէութեան, կառաջարկէի կրօնական գործոց Թորթրդականի ընտրութիւնն եպիսկոպոսաց մէջն ընել՝ իբրեւ եկեղեցւոյ բարձրաստիճան եւ մեծարժէք պաշտօնէից, ինչպէս ծրագիրը կը տրամադրէր։ Եւ յետոյ, վերջապէս մեր եկեղեցւոյն մեծ նախատինք ս՚ընծել պիտի ընդունիլ թէ մի եւ նոյն անիրաւութիւնք եւ զեղծմունք, որ տեղի ունին աշխարհային պաշտօններու եւ պատուոյ բաշխման մէջ, կը գործուին նաեւ եկեղեցւոյ ըրկրկին մէջ. եկեղեցւոյ պաշտօններն նուիրական եւ սուրբ են, եւ այն պատ ի պատ ու մթին ճանբայներն, որ աշխարհային մեծութեանց կը տանին, միշտ չեն կարող եկեղեցական պատուոյ եւ պաշտամանց առաջնորդել։

Ընդդիմախօսս, որ օտար լեզուներով հրատարակութիւններ կը կարդայ, եւ Եւրոպական տէրութեանց վարչային իրաց համառ կերպով, օրինակ կը բերէ Եւրոպական ազգաց կրօնից պաշտօնեայներն, որ աշխարհական են, եւ չկրնար ըմբռնել թէ ինչո՞ւ կը վարանինք վարդապետ կամ Քահանայի յանձնել նման պաշտօն մը։ Բայց այս երկու պաշտօնները նման կարծելով, մեծապէս կը սխալի։ Եթէ մեր կարգելիք Թորթրդականին գործը զուտ կրօնական է, Եւրոպացւոց աշխարհական կրօնից պաշտօնեան միջնորդ մ՚է Պետութեան եւ եկեղեցւոյ մէջ, դի Եւրոպայի մէջ եկեղեցի եւ պետութիւն բաժնուած են. բայց այսու ամենայնիւ ամենօրեայ յարաբերութիւններ ունին, եւ երկուքին մէջ միշտ հնձիւններ կրնան ծագիլ. բայց տասի՛ մի տեսակ եկեղեցի չկայ, այլ բազում, կաթոլիկ, Բողոքական, Հրէական եւլն. եւ այդ պաշտօնեայն՝ ամենուն պետութեան հետ ունենալիք առնչութեանց տնօրէնն է, եւ աշխարհականէ զատ մէկը չէր կրնար ըլլալ իբրեւ Տէրութեան ներկայացուցիչն, իսկ թէ ի՞նչ Տէրութեանց մէջ պէս պէս ինչ ինչ Եւրոպական

Պետութիւնն կը կարդէ Եպիսկոպոսներն, այդ պիջողութիւն մ'է, որ զոնզորատաններու չնորհիւ ստացուած է Պապէն։

Դիտել տալն նաեւ անցեալ նիստին եկեղեցւոյ մէջ գտնուած դասակարգութիւնն, եւ երբ այս ծրագրին մէջ կը տեսնենք թէ կրօնական Խորհրդականը թաղերու քարոզիչները պիտի առաջարկէ, ի բայակայութեան Պատրիարքին՝ կրօնական Առեանին պիտի նախագահէ, եկեղեցւոյ եւ եկեղեցականաց բարեկարգութեան պիտի հսկէ, ալ ի՞նչպէս կարելի է որ այսպիսի հեղինակութեան տէր պաշտօնեայ մը՝ վարդապետ մը կամ քահանայ մը լինի, առանց դասակարգութիւնն եղծելու, եւ հետեւաբար եկեղեցական մարմնոյ կազմակերպութիւնը վեր ՝ի վայր չշրջելու։

Ուսալ քանաւոր եւ օրինաւոր կը դանեմ որ կրօնական Խորհրդականն եպիսկոպոս մը լինի։

ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ Ն. Էֆ. — Երկու կէտի բաժնեցին 19րդ. յօդուածին վրայ յուղուած խնդիրը, մին էր կրօնական Խորհրդականին պատասխանատուութեան կամ իրաւասութեան մասն. իսկ միւսն էր անոր եպիսկոպոսական աստիճանի խնդիրն։ Ես այս վերջին կէտին վրայ չպիտի խօսիմ, այլ պատասխանատուութեան խնդիրը ձեռք առնելով պիտի ըսեմ թէ անկարելի պիտի լինի այդ 19րդ յօդուածը համաձայնեցնել մեր Սահմանադրութեան հետ, եւ ազատիլ այն կնճիռներէն, որ պիտի ծագին պատասխանատուութեան կէտին մէջ։

Կրօնական Խորհրդականը Սրբազան Պատրիարքէն զատ մարմնոյ մը պատասխանատու պիտի լինի, ըստ 14րդ յօդուածոյ ծրագրին՝ բոլոր Խորհրդականք անհատաբար, եւ ամէնքը մէկէն հաւաքաբար պատասխանատու են առ Ազգ. Ժողովն. Հետեւապէս կրօնական Խորհրդականին բոլոր անօրինութիւններն՝ Ազգ. Ժողովին պիտի հաղորդուին, որ մենք անոնց վրայ մեր կարծիքը յայտնենք, ընդունինք կամ մերժենք, Անկէ զատ՝ ըստ ծրագրի երբ Պատրիարքը Խորհրդականի մը հետ անհամաձայն գտնուի, խնդիրը Վարչական Խորհրդին պիտի ներկայէ. իսկ երբ Վարչական Խորհրդին հետ անհամաձայն գտնուի Ազգ. Ժողովոյ վճռոյն պիտի դիմէ. ըսել է կրօնական Խորհրդականն երբ Պատրիարքին հետ անհամաձայն դտնուի, Վարչական Խորհուրդն պիտի միջամտել լինի, եւ խնդիրը վճռէ. ըսել մը չփոխութիւններ ալ ասկէ պիտի ծնին։

Վերջապէս այս պարագաները ազգային մէջ շատ մը կնճիռներ յառաջ կը բերեն, շատ մը ժամեր մեզ զոհել կուտան, եւ անել չափութիւններ մէջ կը թողուն զմեզ։ Ա յսօրուընէ ազատելու համար այսպիսի վիճակէ մը, ես կառաջարկեմ Սրբազան Պատրիարքին կամայ թողուլ որ կրօնական գործոց համար՝ նիմ կուզէ Խորհրդական մ'ընտրէ, առ ինքն պատասխանատու։ Իսկ նիմ հարկ չտեսնեմ, ինչ վարէ գործերն իր պատասխանատուութեամբ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Ձեր առաջարկութեան իմաստը սա էր կարծեմ որ, ծրագրին մէջ կրօնական Խորհրդականին պաշտամանն եւ ընտրութեան վերաբերեալ բայարձակ տրամադրութիւն մը չգրուի, այլ բոլորովին Պատրիարքին ազատ կամացը թողուի այս կէտն։

ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ Ն. Էֆ.— Այո, ճիշդ այդպէս։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Շատ ազէկ։ Բայց ուրիշ կէտ մը կայ, որուն վրայ եղած դիտողութիւններն ճշդուելու պէտք ունին։

Այն չփոխութիւնը, զոր Գարագաշեան էֆէնտին նշմարել կարծեց, Պատրիարքին եւ կրօնական Խորհրդականին միջեւ անհամաձայնութեան նկատմամբ եղող կրօնական խնդիրներու, չկրնար տեղի ունենալ այնպէս ինչպէս ինք կը կարծէր։ Երբ դուռ կրօնական խնդիրոյ մը վրայ է անհամաձայնութիւնն, ըստ ծրագրի նախ կրօնային Առեանին որոշման զայն ենթարկել պէտք կը լինի, եւ եթէ այս Առեանը չկարենայ լուծել, վճռական Ժողովին, եւ երբ այս Ժողովն ալ իր ձեռքն հաստատելէն վեր դանէ խնդիրն, Պատրիարքեան Մայր Աթոռոյն կը մնայ անոր լուծումն։ Իսկ երբ խնդիրը կրօնական չլինի, այն ատեն

Ազգ. ժողովին կուգայ, եւ հոս գալով ոչ անլսական եւ ոչ մեր Ազգ. Սահմանադրութեան հակառակ գործողութիւն մը կատարուած կը լինի։ Ուստի այդ գուշակուած չվճռութիւնները չեն կրնար իրանալ, եւ կինձիներ յաջուցանել։

ԽՕՀՏԱՄԵԱՆ Տ. Գ. ՎՐԴՊՏ. — Երեսփոխանի եւ խղճի պարտաւորութիւն մը միանգամայն պիտի կատարեմ։ Ինչ առաջարկ կամ բարեփոխում որ Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոս ներկայեց ժողովին՝ կընդունիմ, միայն չեմ ընդունիր այն կէտն, որ կրօնական Խորհրդականին պատրիարքէն ընտրութիւնը կը սրբագրէ, բայց զայն ուրիշի պատասխանատու կը կարդէ։ Ես այս ձեւը չկրցի համաձայնեցընել եկեղեցական կանոնաց, զի կը տեսնեմ որ այս եղանակաւ եկեղեցական կառավարութիւնն երկու Եպիսկոպոսի կը յանձնուի, եւ պաշտօնական դրութեան կը զոհուի։ Այսպիսի կարգադրութիւն մ՚եկեղեցական օրէնք կը ներէ, եւ՞րբ արդեօք եղած եւ ո՞ր դրուած է, չկրցի գտնել. եւ յաւէտ չպիտի կարենամ գտնել։

Պէտք է դիտնալ թէ ազգ մը կարող է իւր քաղաքական կառավարութեան ձեւը փոխել ըստ հանգոյն, երբ որ ուզէ, զի քաղաքական իշխանութիւնն իւր արեան գինն է. բայց այս հոգեւոր կառավարութեան համար ոչ իր արիւն թափողը. Գողգոթայի վրայ Աստուած եւ մարդ մը թափեց, եւ անոր արեամբը հաստատուեցաւ Եկեղեցին. ուստի անոր կառավարութեան ձեւն նախնական՝ ինչ որ է, պէտք է մնայ նոյն եւ անփոփոխ։

Ի՞նչպէս հաստատեց Յիսուս Քրիստոս Եկեղեցւոյ կառավարութիւնն. Ժողովին մէջ երկու եպիսկոպոսներ կան, կը հարցնեմ իրենց թէ երբ Կաթողիկոսը դիրենք ձեռնադրեց, ցուցո՞ց արդեօք այն ձեւն, զոր այժմ հաստատել կուզեն։ Մխիթ ըսա՞ւ իրենց, որ Եկեղեցւոյ գործերը վարեն Խորհրդականի մը ձեռօք, որ իրենցմէ ընտրուի, բայց ուրիշին պատասխանատու լինի։ Եւ մինչ այսպիսի բան մը նոյն իսկ Ս. Աւետարանի սկզբանց . . .

(Դժգոհութեան ցոյցեր Ատենախօսին դէմ)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Ն.Ց. — (Ընդմիջելով զատենախօսն) Դուք իբր երեսփոխան՝ ազատ կը այս բեմին վրայ ձեր կարծիքները յայտնել, բայց խնդրեմ որ զգուշանաք այնպիսի յայտարարութիւններ ընելէ՝ որ ժողովին զգացումները յուզեն եւ գժգոհութիւնը գրգռեն։ Եկեղեցւոյ դրութիւնը կամ Ս. Աւետարանի պատուիրանները փոխելու խնդիր չկայ հոս, Ազգային ժողովը՝ որ առաջին պաշտպանն է եկեղեցւոյ, ազգին վարչական կազմակերպութեան ձեւն է որ կը վերաքննէ, եւ այս սահմանին դուրս ինչ որ խօսուի, անտեղի է, եւ ժողովը չկրնար հանդուրժել անոնց։ Եթէ չարունակէք այդ ոճով, կը ցաւիմ որ պիտի ընդհատիմ խօսքը ղձնալ ձեզ։ Ուստի կը խնդրեմ որ՝ի խնդիր դառնաք։

Դիտեցէք որ խնդիրը պարզապէս վարչական հանգամանք ունի, եւ Եկեղեցւոյ օրինաց ու Ս. Աւետարանի սկզբանց զեղծում նշմարելու տեղի չկայ բնաւին։ Թերեւս նոյն իսկ դուք՝ իբր Պատրիարքական փոխանորդ՝ Ձեր պաշտօնին իրաւասութեան ենթարկեալ վարչական խնդրոց մէջ ունեցած եւ անօրինած էք չատ անգամ այնպիսի գործեր, որ չեն կրնար համաձայնիլ այն սկզբան, որու չատագով կը կանչուիք։

ԽՕՀՏԱՄԵԱՆ Տ. Գ. ՎՐԴՊՏ. — (Շարունակելով) Ի սկզբանէ անտի Եկեղեցւոյ կառավարութիւնն այնպէս է՝ որ մի թեմի մէջ մի Եպիսկոպոս կը վարէ միայն գործերն, եկեղեցական ժողովներով հաստատեալ կանոններու համաձայն։ Իսկ երբ մոլորութիւն մը ծագումն առնու, կամ անկարգութիւնք տեղի ունենան, այն ատեն Եպիսկոպոսն եկեղեցական ժողովներ կը գումարէ, եւ անոնց խորհուրդն առնելով զարժանն կը անօրինէ։ Հետեւապէս կարելի չէ երբէք որ Պատրիարքն իւր կողմէ մէկն ընտրէ՝ կրօնական գործերը վարելու համար, եւ նա՝ չէ թէ առ ինքն, այլ առ Ազգ. ժողովն պատասխանատու չլինելով գործէ։ Այսպիսի ձեւի մ՚օրինակն երբէք չկայ Ս-

կեղեցւոյ օրինաց մէջ, եւ մեր ձեռքը մնացած ամենէն պատուական աւանդն մեր եկեղեցին եւ մեր կրօնական վարչութիւնն է։

Արդ՝ այն նոր դրութիւնն, զոր կուզենք ընդունիլ, համաձայնեցնելու համար եկեղեցական օրինաց, սա կրնայ լինիլ՝ որ Պատրիարքն ինչպէս ուրիշ Թորչրդականներ պիտի ընտրէ, կրօնական գործոց համար ալ ընտրէ մի Թորչրդական, բայց նա իւր գործոց համար պատասխանատու մնայ առ Պատրիարքն եւ ոչ թէ առ այլ ոք։ Իսկ Պատրիարքն լինի պատասխանատու իւր գործոց համար առ որ անկ է։ Այս է սոյն կէտին վրայ իմ կարծիքս եւ պէտք է ըսեմ զայն աղատաբերան։

Իսկ գալով այն կէտին թէ Թորչրդականն Եպիսկոպոս մը պէտք է լինի թէ ոչ, իմ մըշանջենաւոր կարծիքս այն է՝ որ անպատճառ Եպիսկոպոսաց դասէն կրնայ լինիլ։ Ինչո՞ւ Պատրիարքն Եպիսկոպոս մը կը լինի. վասն զի պէտք է ունենայ միւս եկեղեցական դասակարգութեանց աստիճաններն, որ կարենայ կառավարել զանոնքն։ Բայց Վարդապետ կամ Քահանայ չեն կրնար ունենալ այդ աստիճաններն, ուստի պատշաճութիւնն եւս կը պահանջէ որ Թորչրդականն Եպիսկոպոս մը լինի։

ԵՈՒՍՈՒԻՓԵԱՆ Տ. Է. — (Տեղեկաբեր) Իմ խօսքս կարի համառօտ պիտի լինի. Եկեղեցական երեսփոխանք 19րդ յօդուածին վրայ համաձայնեցան եւ իրենց համաձայնութեան արդիւնքը ժողովին հաղորդեցին։ Տ. Պօղոս վարդապետ թէեւ ինքն ալ համամիտ է անոնց, բայց կը զատուի մէկ կէտի, այն է կրօնական Թորչրդականին առ Ազգ. ժողովը պատասխանատուութեան խնդրոյն մէջ, Ազատ է իւր կարծիքն եւ կրնայ հակառակ լինել այս տրամադրութեան, սակը համար իրեն դէմ ըսելիք մը չունիմ, բայց այնպիսի կրօնական երեւոյթ մը կուտայ խնդրոյն, եւ այնպիսի սկզբունքներով զայն դատել կուզէ, որ ըսեմ՝ իրր անեղկաբեր՝ չեմ կարող լռել, եւ կը պարտաւորիմ յայտնել թէ ինչ որ Տ. Պօղոս վարդապետ՝ եկեղեցւոյ հակառակ կը գտնէ, ոչ միայն հակառակ չէ, այլ եւ բնաւ եկեղեցւոյ կանոնաց հետ վերաբերութիւն չունի. ուստի անտեղի են իւր խօսքերն եւ պարզապէս թիւրիմացութեան արդիւնք։

Եւ ինչ է եղեր եկեղեցւոյ դրութեան հակառակ կէտն, որուն համար այնքան երկիւղով կը հանակուի Տ. Պօղոս վարդապետ, ոչ այլ ինչ, այլ սա միայն, թէ Կրօնական Թորչրդականն առ Ազգ. ժողովը պատասխանատու է եղեր։ Թող հանդարտի ուրեմն Տ Պօղոս վարդապետ եւ վստահ որպէսզի երկիւղը, վասն զի Թորչրդականն ոչ թէ միայն Ազգ. ժողովին, այլ նաեւ Պատրիարքին պատասխանատու է։

ԹՕԼՏԱՄԵԱՆ Տ. Գ. Վ. ԴՊՏ. (Ընդմիջելով) Բայց այսպիսի բան մը չտեսայ ես ծրագրին մէջ։

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. Է. — (Շարունակելով) Պիտի մնկնեմ այժմ։ Ամէն Թորչրդական պարտաւոր է իւր անօրինութիւնները Պատրիարքին հաղորդել, եւ անոր հաճութիւնն առնել, որ կարելի լինի գործադրել։ Եթէ Պատրիարքը հաւան չգտնուի, այդ անօրինութիւնը չգործադրուիր, իսկ եթէ Թորչրդականը պնդի եւ Պատրիարքը մնայ, ինչ կը լինի հետեւանքն, եթէ ոչ Թորչրդականին հրաժարումը։ Եւ այս այնքան բնական է պաշտօնէական դրութեան մէջ որ դրելու եւ բացատրելու անգամ տարի չկայ։ Ահաւասիկ այս կերպով ոչ թէ Թորչրդականն իւր գործոց համար պատասխանատու կը լինի առ Պատրիարքն, այլ առանց անոր հաճութեան ոչինչ կրնար գործել։ Իսկ Թորչրդականաց Ազգային ժողովոյ առջեւ պատասխանատուութիւնն այնպիսի էական կէտ մ՚է, զոր երբէք չենք կարող դնել։ Եւ մինթէ ցարդ Կրօնական եւ Քաղաքական ժողովները պատասխանատու չէ՞ին Ազգային ժողովոյ, որ այժմ այդ Թորչրդականք դերծ լինին պատասխանատուութենէ։

Կը մնայ Թորչրդականին Եպիսկոպոսական աստիճանի խնդիրն։ Եկեղեցականք այս մասին համաձայն են, իսկ Պաղեսդեան եւ Գասլամճեան էֆէնտիներն կը պնդեն որ եկեղեցականց դասէն լինի Թորչրդականը։ Այս կէտին վրայ անցեալ նիստին պէտք եղածն ըսի արդէն, Առենապետաց դիւանը պատշաճ դա-

տած է որ եպիսկոպոսի մը յանձնուի այդ պաշտօնը, բայց եթէ ժողովը վոխոխութիւն մը ընել կուզէ, իւր դիտաւորութիւն չունի 19րդ յօդուածին վրայ Տ. Մատթէոս եպիսկոպոսի առաջարկած բարեփոխմանց դէմ, եւ խնդիրն արդէն պարզուած համարելով վիճաբանութեան փակումը կառաջարկեմ։

ՉԱՑՆԵՐ ԱՄԵՆՈՒՍՑ.—Բուէ՛, քուէ՛։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ.— Վիճաբանութիւնը փակելու մասին ժողովին կամքը պիտի հարցնեմ։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍԿ. — Եկեղեցական մը կողմէ յայտարարուեցաւ թէ կրօնական խորհրդականին առ Ազգային ժողովը պատասխանատուութիւնն եկեղեցական դրութեան հակառակ է, եւ հարցում մ՛եղաւ մեզ այս մասին։ Պէտք է պատասխանենք որ չըսուի թէ հաւանելով որոշում մը տրուած է, ուստի խօսք կուզեմ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Տակաւին ուրիշ խօսք ուզողներ ալ կան ձեռք առաջ, բայց վասն զի տեղեկաբերին վիճաբանութեան փակումը կառաջարկէ, եւ չատերը քուէ կը խնդրեն, պէտք է ըստ կանոնի ժողովին կամքը խնդրեմ։ Եթէ ժողովը վիճաբանութիւնը բաւական չհամարիր կը շարունակենք դարձ։

Հետեւապէս Առենապետ է՛ֆէնտին խընդիրը քուէի կը դնէ, եւ ժողովը մեծագոյն մասամբ վիճաբանութեան փակումը ԿՈՐՈՇԷ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ.— Ժողովը վիճաբանութեան փակումը որոշեց, եւ ժամ է արդ բուն իսկ խնդրոյն վրայ իւր որոշումը խնդրելու։

Ծրագրին այս 19րդ յօդուածն ի սկզբան եկեղեցական երեսփոխանաց կողմէ դիտողութեան ներքեւ ինկաւ, եւ գլխաւոր առարկութիւնն սա եղաւ թէ եպիսկոպոսի առաջնանալ խորհրդականի մ՛ընտրութիւնը չէր համաձայներ Եկեղեցւոյ կառավարական դրութեան։ Թէ ինչ կերպով հարկ է այդ յօդուածը բարեփոխել, համաձայնած են այժմ եւ կեղեցական երեսփոխանք իրենց մէջ։ Կընդունին որ կրօնական խորհրդականն եպիսկոպոսի աստիճան ունենայ, բայց ոչ թէ միայն Պոլիս դտնուող, այլ վիճակաւոր եպիսկոպոսներէն մին ալ կարենայ լինիլ· ասկէ զատ՝ խորհրդականին պաշտօնին հետ յօրդուած քանի մը դործեր Կրօնային առեանին կը վերագրեն· իսկ խորհրդականին կը վերընձայեն Եկեղեցական մասենից տպագրութիւնն արտօնելու դործն, եւ այս բարեփոխմանց համաձայն քանի մը պարբերութիւններ 19րդ յօդուածէն 41րդ ը կը փոխադրեն, կը սրբագրեն եւ յուսկ յետոյ 41րդ. յօդուածին ներքեւ իբրեւ 42րդ ուրիշ նոր յօդուած մ՛ալ կը յաւելուն, որ Կրօնային առեանին գումարման վերաբերող տրամադրութիւն մը կը պարունակէ։ Միանգամայն՝ գաւառաց մէջ կատարելի ձեռնադրութեանց վերաբերող տրամադրութիւն մ՛ալ մը կը յաւելուն Ծրագրին 42րդ յօդուածին մէջ, որ ըստ իրենց առաջարկութեան 43րդ պիտի լինի։

Ընդդիմախօսներ կան սակայն։ Եկեղեցականներէն Տ. Պօղոս վարդապետ Խալամեան կընդունի այս ամէնն, բայց կը պահանջէ որ խորհրդականն փոխանակ առ Ազգ. ժողովը պատասխանատու լինելու, առ Պատրիարքն պատասխանատու ըլլայ։ Նոյնպէս Տ. Վահան վարդապետ կը յարի եկեղեցականաց համաձայնութեան, բայց սա տարբերութեամբ որ խորհրդականի պաշտօնը միայն վիճակաւոր եպիսկոպոսաց յանձնուի. Իսկ Գարագաշեան է՛ֆէնտին խորհրդականին առ Ազգ. ժողովն պատասխանատուութեան կէտն քննելով կնճռներու հանդոյց մը կը նշմարէ, եւ կառաջարկէ՝ դժուարութեանց իրը ելք՝ Պատրիարքին կամաց ժողով՝ որ կամ ուղղակի առ ինքն պատասխանատու խորհրդականի մը միջոցաւ կամ ինք անձամբ վարէ կրօնական դործերն, ինչպէս որ ուզէ, եւ վերջապէս այս մասին կանոնին մէջ բացարձակ տրամադրութիւն մը չը դանուի։ Իսկ Պալեօղեան եւ Գափամաճեան է՛ֆէնտիներն՝ իրարու համամիտ՝ կառաջարկեն

որ միանգամայն անկողմնապահ լինի որ կրօնական խորհրդականին անպատճառ Եպիսկոպոսի ատեանն անցնելու , որպէսզի որ եկեղեցական մը լինի . որպէս զի Վարդապետն եւ Ծահանայն՝ երբ արժանիք ունին՝ անխտիր բարձրանան այս պաշտօնին : Ա յս գաղափարին դէմ՝ Տ. Պօղոս եւ Տ. Վահան վարդապետներն՝ եւ Պէրպէրեան էֆէնտի՝ կը պաշտպանեն խորհրդականին Եպիսկոպոսաց դասէն ըլլալու հարկը :

Ա յս բազմազան առաջարկութեանց մէջ կը տեսնենք որ խնդրոյն հիմը սա է նախ՝ թէ կրօնական խորհրդականին պաշտօնն Եպիսկոպոսի՞ մը պէտք է յանձնուի , թէ անխտիր ամէն եկեղեցականի . ապա ասկի ուրեմն քուէարկելի առաջին կէտ : Երկրորդ՝ կը մնայ սա կէտը թէ Պօլիս գտնուո՞ղ թէ ոչ վիճակաւոր Եպիսկոպոսաց յանձնելի է պաշտօնն : Ա հապա սկի այս ալ քուէարկելի երկրորդ կէտ : Ա յս նուազեցուց կարգը կուգայ միւս բարեփոխութիւններուն :

Ա յս է ահաւասիկ խնդրոյն դրութիւնն , որու նկատմամբ եթէ դիտողութիւն չկայ , Դիւանը պիտի սկսի քուէի դնել :

ՊԱԼԵՕԶԵԱՆ Լ. Էֆ.—կանոնը կը պահանջէ նախ բարեփոխութիւնները քուէի դնել :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Շատ իրաւացի է ձեր դիտողութիւնն , բայց ներկայ պարագային համար չէ այդ կանոնին կիրառութիւնն : Խնդիրը ճշտւոր բնութիւն մ՚առացած վիճաբանութեամբ , եւ եթէ այս վիճակին մէջ բարեփոխմանց նախագաւառութիւն տանք քուէարկելու համար , ուղղութիւնը կը կորնչացնենք եւ չխոթոթեան մէջ կ՚իյնանք : Մանաւանդ որ ձեղ ներկայած ամփոփումս , եթէ չեմ սխալիր , յայտնուած կարծեաց դասինն ալ կը ջոնացնէ :

ՊԱԼԵՕԶԵԱՆ Լ. Էֆ.—Ը համաձայնիմ :

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. Էֆ. — կարծեմ թէ ամենէն առաջ քուէարկելի կէտը Գալաթաչեան էֆէնտիի առաջարկած բարեփոխութիւն է : Ա յս բարեփոխութիւնը բուն իսկ խնդրոյն հիման վրայ է , վասն զի կը պահանջէ Պատրիարքին ազատ կամաց յղուելու որ կամ խորհրդականէ մը ձեռնթ , կամ ուղղակի ինք վարի կրօնական գործերն , ինչպէս ուզէ : Ա յս բարեփոխութիւն բոլորովին կրնայ կերպարանափոխել 19րդ յօդուածին էութիւնը , եթէ ընդունուի ժողովին , ուստի կարծեմ թէ ամենէն առաջ այս մասին պէտք է ժողովին կարծիքը խնդրել :

ՊԱԼԵՕԶԵԱՆ Լ. Էֆ. — Բայց պէտք չէ մոռնալ որ ժողովը ծրագրին 8րդ յօդուածը քուէարկելով՝ ընդունած է արդէն սկզբամբ կրօնական գործոց խորհրդականի մ՚անուանումն :

ՁԱՅՆԵՐ . — Այո՛, այո՛ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Մտուգիւ Գարագաշեան էֆէնտիի առաջարկած բարեփոխութիւնը՝ մասամբ արդէն ընդունուած սկզբունքի մը վրայ է , վասն զի կրօնական խորհրդականի պաշտօնէութիւնը սահմանելու դէմ ըրած դիտողութիւնը 19րդ յօդուածին չվերաբերիր , այլ 8րդ յօդուածին , զոր քուէարկած է արդէն ժողովը . իսկ պատասխանատուութեան կէտին նկատմամբ յայտնած կարծիքը նոյնն է , ինչ որ է Տ. Պօղոս եւ Տ. Վահան վարդապետներու կարծիքը : Ա յս կրկին դիտողութիւններն իրարու լծորդուած լինելուն համար է որ պատճառ տուին չխոթոթեան . Ուստի կը հարցնեմ Գարագաշեան էֆէնտիի թէ իւր առաջարկին խմաստն ասկէ տարբե՞ր կը կարծե եւ կը պնդէ՞ արդեօք անոր վրայ :

ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ Ն. Էֆ.— կը բարեփոխեմ առաջարկս եւ կը պնդեմ , Քանի որ կրօնական խորհրդականի մ՚անուանումն արդէն ընդունուած է սկզբամբ , այս կէտին վրայ խնդիր չըսնիմ , եւ խորհրդականը միայն առ Պատրիարքն պատասխանատու կարգելու առաջարկս կը կրկնեմ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ· — Դարագաչեան էֆէնտին իւր առաջարկն այսպէս բարեփոխելով յարեցաւ Տ· Պօղոս վարդապետի, հետեւաբար կը մնայ Դիւանին ուիփոխման հանձայն խընդրոյն դրութիւնը՝ նոյն՝ ինչ որ էր Ուսոի քըէէի պիտի դնեմ այժմ խնդիրը։

Տ· ՎԱՀԱՆ ՎԻՐԳՈՏ· — Հայաստանեայց եկեղեցւոյ որդիք էք դուք, եւ մտածեցէք որ եկեղեցին չներքեր թագաւորի մ՝եպիսկոպոսի պաշտօն վարել։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ·— Երբ խօսք ունէիք այդ ամենն ըսիք արդէն, հիմա քուէի ժամ է եւ ներելի չէ այլ եւս խնդրոյն վրայ խօսիլ։

Արդ՝ քուէի կը դնեմ սա խնդիրը թէ կըրօնական գործոյ Խորհրդականի պաշտօնն Եպիսկոպոսի՞ պէտք է յանձնուի, եթէ ոչ՝ անխըտիր ամեն եկեղեցականի։

Հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին սոյն բանաձեւով քուէի կը դնէ խնդիրն, եւ ժողովքն 3 քուէի ընդդէմ՝ 30 քուէով ԿՈՐՈՇԷ որ կրօնական գործոյ Խորհրդականին Եպիսկոպոսաց պատկն լինի, ըստ սկզբան 19րդ յօդուածոյ ծրագրին։

ԴԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ· ԷՖ· — Արձանագրեցէք թէ Խորհրդականին եկեղեցական դասն ըլլալու համար քուէ տուի։

ՊԱԼԵՕԶԵԱՆ Լ· ԷՖ· — Արձանագրեցէք այդպէս եւ իմ անունս։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս· ԷՖ· — Արձանագրեցէք միս ալ որ քուէ տուի Խորհրդականն Եպիսկոպոս մ՝ըլլալու համար։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ե· ԷՖ· — Արձանագրեցէք նոյնպէս եւ միս։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ·—Ահաւասիկ ժողովը հաստատեց կրօնական Խորհրդականին Եպիսկոպոս մը լինելու պայմանն, որ 19րդ յօդուածին էականկէտն էր։ Հիմա կարգն եկաւ այն քաղրեփոխմանց, զոր եկեղեցական հարք կառաջարկեն նոյն յօդուածին նկատմամբ, խընդրագրելով զայն ատեն։

« 3օգ· 19· Կրօնական Խորհրդականին պաշտօնն է ազգին կրօնական գործոց տեսչութիւնը։ Իր պարտաւորութիւնքն են՝ Եկեղեցական պաշտամանց, ընծեռցուածոց եւ երդեցողութեանց կանոնաւորութեան, ինչպէս նաեւ ազգին վարժարանաց եւ ընծայարանաց մէջ Քրիստոնէական կրօնի ուսուցման հսկել· կրօնագիտութեան եւ երդեցողութեան դասատուներն ու դասագրքերն որոշել եւ արտօնել, նոյնպէս Եկեղեցական գրեանց տպագրութիւնն արտօնել, ուսանել եւ արժանաւոր եկեղեցականներ հասցնելու, Եկեղեցականաց վիճակը բարւոքելու, եւ անոնց ապագայն ապահովելու հոգ տանիլ։

« Կրօնական Խորհրդականը Պոլիս դանըւոյ կամ վիճակաւոր Եպիսկոպոսներէն մին կը լինի· եթէ վիճակաւորներէն մին լինի ընտրուածը, իւր վիճակը փոխանորդով մը կը կառավարէ ցլրուէն իւր պաշտօնավարութեան։ »

Սոյն բարեփոխեալ յօդուածը ծրագրին յօդուածին հետ բաղդատելով կը տեսնենք որ, Ա· Ծրագրի յօդուածին ամ պարբերութեան ուղղէն « Կրօնական Խորհրդականին պաշտօնն է՝ Ազգին կրօնական գործոց ընդհանուր տեսչութիւնն։ » Ընդհանուր բառը դծած են եւ այդ հանգամանքը կրօնային առեանին պաշտաման սահմանած են։

Բ· Ծրագրի յօդուածը Խորհրդականին պարտաւորութիւն վերագրած էր, «Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ դաւանութիւնն ու աւանդութիւնները անեղծ պահել տալ, կրօնական ըզդայուն ազգին մէջ զարդացնելու ջանալ, Եկեղեցեաց եւ եկեղեցականաց բարեկարգութեան հսկել։ Բարեփոխեալ յօդուածին մէջ այս կէտերը վերցուած եւ 41 րդ յօդուածին մէջ՝ այսինքն՝ կրօնային Առեանին պարտաւորութեանց կարգն անցած են։

Գ· Ըստ բարեփոխեալ յօդուածի Խորհրդականին պարտաւորութեանց կարգն անցած է « Եկեղեցական գրեանց տպագրութիւնն արտօնել, կէտ մը՝ որ չկայ ծրագրի յօդուածին

մէջ եւ զոր Տ. Մկրտեան հայր առաջարկեց նախընթաց նիստին :

Դ. Ծրագրի յօդուածին վերջին հատուածին տեղ, որ է « Կրօնական Խորհրդականն Եպիսկոպոս մը լինի» կանոնին ուրիշ հատուած մ՚ինչպէս լսեցիք արդէն, սակայն « Կրօնական խորհրդականն գոնուող կամ վիճակաւոր Եպիսկոպոսներէն մին կը լինի եւլն :

Ա.յս հատուածին դէմ Տ. Վահան Վարդապետ դիտողութիւն կընէ եւ կառաջարկէ որ խորհրդականն վիճակաւոր Եպիսկոպոս մը լինի :

Տ. ՎԱՀԱՆ ՎԱՐԴՊՏ. — Ես ևս կառնում առաջարկս :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ուրեմն քուէի կը դընենք այժմ եկեղեցական հարց կազմէ՝ փոխան ծրագրին 19րդ յօդուածին՝ առաջարկուած բարեփոխեալ յօդուածը :

Հետեւապէս Ամենապատ Էֆէնտին քուէի կը դնէ եկեղեցական եւ բարեփոխանաց կազմէ առաջարկուած յօդուածն, եւ ծաղովը 29 քուէով ընդունելով դայն ԿՐ ՀԱՍՏԱՏԷ, փոխան 19րդ յօդուածոյ ծրագրին :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կը մնայ եկեղեցական հարց կազմէ 41րդ. յօդուածին վրայ առաջարկուած բարեփոխումն եւ 42րդ յօդուածի մը յաւելումն, ինչպէս նաեւ ծրագրի 42րդ յօդուածին երկրորդ պարբերութեան վերջը կըցելի հատուածն, որ այն ատեն նկատողութեան կրնան առնուիլ, երբ նոյն յօդուածոց կարգը գայ : Ա.յժմ որ ծողովը քուէարկեց 19րդ յօդուածը, կը մնայ չարունակել ծրագրին ընթերցումն եւ քննութիւնն. ուստի խօսքը Ամենապատիւ Էֆէնտիին է, 20րդ յօդուածէն սկսելու ծրագրին ընթերցումը :

Հետեւապէս Ամենապատիւ Էֆէնտին յօդուած առ յօդուած կսկսի ընթերցումը :

Յօդ. 20. Կրօնական Խորհրդականը կառաջարկէ Կ. Պոլսոյ Եկեղեցւոյ Քահոգիչներն ու Աւագ Քահանայներն, և Պատրիարքը կանուանէ զանոնք :

Սոյն յօդուածին վրայ որ եւ է դիտողութիւն տեղի չունենար եւ ծողովը կանցնի յաջորդ յօդուածին :

Յարաբերական Խորհրդական

Յօդ. 21. Յարաբերական Խորհրդականին պաշտօնն է՝ Տէրութեան և ուրիշ ազգաց հետ յարաբերութեանց ընդհանուր տեսչութիւնը. յարաբերութիւնք՝ որք կը ծագին Ազգին առանձնաշնորհութիւններէն և աւանդական սովորութիւններէն : Իր պարտաւորութիւնքն են՝ Ազգին իրաւունքն ու արտօնութիւնները անվրիպաբ պահելու ու արդիւնաւորելու աշխատիլ. և քննել ու որոշել այն ամէն խընդիրները, որք տէրութեան և ուրիշ ազգայ հետ բանակցութեան կը կարօտին :

Սոյն յօդուածին վրայ որ եւ է դիտողութիւն տեղի չունենար եւ ծողովը կանցնի յաջորդ յօդուածին :

Ներքին գործոց Խորհրդական

Յօդ. 22. Ներքին գործոց խորհրդականին պաշտօնն է՝ առաջնորդական վիճակաց եւ Կ. Պոլսոյ թաղերուն հետ յարաբերութեանց ընդհանուր տեսչութիւնը : Իր պարտաւորութիւնքն են՝ ազգային Սահմանադրութեան և օրինաց ամենուրեք գործադրութեան հոգ տանիլ. ներքին բարեկարգութեան հսկել. ազգայնոց նիւթական զարգացման միջոցնե-

BELEDİYE KÜTÜPHANESİ

քուն դրաղիլ. և քննել ու որոշել առաջնորդական վիճակներուն ու կ. Պոլսոյ թաղերուն վերաբերեալ օրինական և վարչական խնդիրները։

Սոյն յօդուածին վրայ որ եւ է դիտողութիւն անդի չունենար եւ ժողովը կանցնի յաջորդ յօդուածին։

Դատական Խորհրդական

Յօդ. 23. Դատական խորհրդականին պաշտօնն է՝ ազգային դատական դործոց ընդհանուր տեսչութիւնը։ Իր պարտաւորութիւնքն են՝ ազգայնոց բոլորը ներքուն և դատարանն օրինաւոր քննութեան և վճռոց ճշդիւ դործադրութեանն հսկել, Բ. Դռնէն և Պատրիարքէն յանձնարարեալ դատերը ձեռնհաս դատարանաց յղել, և ազգային դատական օրինաց ճշդիւ կիրառութիւնը պաշտպանել։

Սոյն յօդուածին վրայ որ եւ է դիտողութիւն տեղի չունենար եւ ժողովը կանցնի յաջորդ յօդուածին։

Կրթական Խորհրդական

Յօդ. 24. Կրթական խորհրդականին պաշտօնն է՝ ազգային կրթութեան ընդհանուր տեսչութիւնը։ Իր պարտաւորութիւնքն են՝ ազգային կրթութիւնն ընդհանրացնելու և զարդացնելու միջոցները քալելելիլ. ազգային վարժարանաց, ընծայարանաց և մասնաւոր վարժարանաց վրայ հսկել. մանկավարժներն ու դասատուներն արտօնել, անոնց կացութիւնը բարւոքելու, ապագային ապահովելու և հետզհետէ լաւագոյններն հասցնելու հոգ տանիլ, ազգային վարժարանաց դասագրքերն որոշել, և ազգային կրթութեան աշխատող անհատից և մարմնոց ուղղութեան հսկել։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է.— Սոյն յօդուածին վրայ դիտողութիւն ընելու համար խօսք կը խնդրէ Պալեօղեան էֆէնտին, ուստի ըստ սահմանեալ եղանակի հարկ է որ այդ յօդուածը վճռաբանութեան ենթարկուի առաջ՝ քանի որ ժողովը նախորդ 20, 21, 22 եւ 23րդ յօդուածներն, որոց վրայ դիտողութիւն չեղաւ։

Եւ հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին քուէի կը դնէ ծրագրին 20, 21, 22 եւ 23րդ յօդուածներն եւ ժողովը միաձայն ընդունելով զանոնք անփոփոխ՝ ԿՐ ՀԱՍՏԱՏԷ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է.— Խօսքը Պալեօղեան էֆէնտիին է այժմ 24րդ յօդուածին վրայ իր դիտողութիւնն ընելու համար։

ՊԱԼԵՕՋԵԱՆ Լ. Է.—Եթէ չեմ սխալիր, Ազգային վարչութիւնն իրաւունք ունի սահմանադրապէս հսկելու այն ընկերութեանց վերայ, որ ազգային վարժարանաց օգնելու նպատակաւ կը կազմուին։ Կը տեսնեմ սակայն որ այս կէտն անտես եղած է 24րդ յօդուածին մէջ, ուստի կառաջարկեմ յաւելուլ զայն։

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. Է.—Շատ ճիշդ է ըստ սկզբան Պալեօղեան էֆէնտիի դիտողութիւնն. սակայն 24դ յօդուածն զանց ըրած չէ այդ կէտը, եւ Կրթական Խորհրդականին պարտաւորութիւն վերագրած է «Ազգային կրթութեան աշխատող անհատից եւ մարմնոց ուղղութեան հսկել։» Ա յս բառերով բացատրուած է ակնաւսեմի ինչ որ կուզէ Պալեօղեան էֆէնտին ներմուծել այդ յօդուածին մէջ։

ՊԱԼԵՕՋԵԱՆ Լ. Է. — Պէտք է յայտարարեմ թէ 24րդ յօդուածին առթիւ այս դիտողութիւնն ընելով, փոքր սխալ մը գործեցի։ Ես ոչ միայն հսկողութիւն կը պահանջեմ այդ ընկերութեանց ուղղութեան, այլ անոնց եղուե-

մըտից վրայ, այս պաշտօնը բնապէս Տնտեսական Խորհրդականին կը պատկանի, եւ յաջորդ 25րդ յօդուածին վրայ այս դիտողութիւնը կրնայ տեղի ունենալ։ Ուստի կը վերապահեմ զայն նոյն յօդուածին։

ՆՈՒՍՈՒԻՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — կարծեմ որ եթէ կրթական ընկերութեանց նկատմամբ որ եւ է հսկողութիւն տեղի պիտի ունենայ, աւելի կրթական Խորհրդականին պաշտօնին բընոյթեան յատուկ է այն՝ քան Տնտեսականին։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. ԷՖ.—Քանի որ կարծիքներն համաձայն չեն թէ ո՞ր յօդուածին կը վերաբերի խնդրոյ նիւթը, կառաջարկեմ մեւս յօդուածն ալ կարդալ, եւ այնպէս նկատողութեան առնուլ խնդիրն։

ԱՏԵՆԱԳԵՏ ԷՖ. — Շատ աղէկ, կրնանք 25րդ յօդուածն ալ կարդալ։

Տնտեսական Խորհրդական

Յօդ. 25. Տնտեսական Խորհրդականին պաշտօնն է՝ եկեղեցւոյ, վարժարանաց, վանօրէից եւ այլ ամէնայն ազգային հաստատութեանց տնտեսական ընդհանուր տեսչութիւնը։ Իւր պատասխանատուութիւնքն են՝ ազգային սեփականութեանց անկորուստ պահպանութեան, նոցա պատկանեալ դոյից՝ կալուածոց եւ հաստիքից կանոնաւոր արձանագրութեան եւ պարբերական համարատուութեան եւ վաճքից ու կաթոլիկ ճշդիւ գործադրութեան հսկել. Կ. Պոլսոյ մէջ չինութեանց, նորոգութեանց եւ գնմանց խնդիրները անօրինել. իսկ ապառիկ դրամանց եւ վաճառմանց եւ փոխառութեանց վերաբերեալ խնդիրը՝ վարչական խորհրդին կարծիքն առանալով արտօնել. հեղինակական անտուիին ելեւմուտքը տեսնել, ըստ որոշեալ ելմտացոյցին. եւ ուշադակի կամ անուղղակի տրոց կանոնաւորապէս բաշխման ու հատուցման հոգ տանել։

ԱՏԵՆԱԳԵՏ ԷՖ. — Եթէ Պալեօղեան Էֆէնտին իւր դիտողութիւնն, զոր ըրաւ՝ ի սկզբան՝ 24րդ յօդուածին վրայ, ի վերջ այս յօդուածին վերապահեց, պատճառն այն է որ ոչ թէ ընկերութեանց բարոյական ուղղութեան այլ նիւթական մասին վրայ վարչութեան հսկողութիւնը կուզէ տարածել։ Ուստի այս կէտին վրայ է այժմ մեր խնդիրն։

ՆՈՒՍՈՒԻՖԵԱՆ Տ. ԷՖ.— Ձեմ կարծեր որ կարենանք վճռակի ըսել թէ Ազգային վարչութիւնը բացարձակ իրաւունք ունի հսկելու մասնաւոր ընկերութեանց ելմտական ընթացքին վրայ, վասն զի անոնք ազգին դրամովը դպրոցներ կը բանան եւ ազգին մանկտին կը կրթեն։

Հսկողութեան իրաւունք մը կրնայ երեւակայուիլ այդ ընկերութեանց կամ անհատներու նկատմամբ, բայց այս հսկողութիւնն անոնց բարոյական ուղղութեան եւ ընթացքին վրայ կը տարածուի։ Ջարիաղանցութիւն մը կը համարուի ինձ այս հսկողութիւնն աւելի հեռի մղել, եւ մինչեւ ելմտական գործառնութեանց վրայ տարածելով երեսել ամէն տարի, ամէն առեն անոնց հաշիւները քննել՝ Այս տեսակ միջամտութիւն մը վարչութեան կողմէ՝ այդ ընկերութեանց ազատութեանը կրնայ դպչիլ։

ԱՏԵՆԱԳԵՏ ԷՖ. – Ես չեմ կրնար ի դիւանէ կարծիք յայտնել յօդուած խնդրոյ վրայ, եւ վիճաբանութեանց միջամտել, բայց այս խնդիրը նոյն իսկ Ատենապետոյ դիւանին մէջ, որ այս ծրագիրը չինեց, եւ որու աշխատութեան ես ալ մասնակցեցայ, յօդուածի վերջով հարկ կը համարիմ այս մասին տեղեկութիւն մը տալ, որ թերեւս չուսաւորէ ըզձեզ։

Ատենապետ դիւանն եթէ Կրթական Խորհրդականին պարտաւորութիւն վերագրից աղգային կրթութեան աշխատող անհատից եւ մարմնոց ուղղութեան վրայ հսկելու, իւր նպատակին լավագոյնն հետի էր միջամտելի լինել անոնց գործոց։ Աղգին մէջ տեղ մարմիններ կը կազմուէին, ուսում եւ կրթութիւն ծաւալելու նպատակաւ, եւ այդ անուանով հանգանակութիւններ ու ձեռնարկութիւններ կընէին։ քանաւոր եւ օգտակար չմուեցաւ լավագոյնն վարչութեան գիտենալն անյայտ թողուլ այս ընկերութեանց ընթացքն, որ յանուն աղգին կը գործեն, եւ տեղեկանալու համար թէ ինչ ուղղութեամբ կընթանան, եւ անոնց աղգին առած դրամը այս կերպով տեսակ մը թօշրօյի ներքեւ դնելու մտօք, այդ տրամադրութիւնն անցաւ 24րդ յօդուածին մէջ։

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ Մ. Էֆ. — Սխալ է։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ.— Գոհ եմ որ սխալ նըշմարեցիք Ատենապետաց դիւանին տեսութեան մէջ, վասն զի ես ալ ճիշդ այն համոզմամբ թէ սխալ կամ ուղիղ ըլլալն որոշելու ձեռընհաս էք, ձեր ուշադրութեան ներկայեցի այս պարագան։

ՊԱԼԻՕԶԵԱՆ Լ. Էֆ. — Ես անբաւական կը գտնեմ ինչ որ գրուած է 24րդ յօդուածին մէջ այս կէտին վերաբերութեամբ։ Իմ նպատակս աղգային ընկերութեանց ոչ թէ ուղղութեան, այլ ելումտից վրայ ծանօթութիւն առնուլ է, եւ կը տեսնեմ որ նոյն ինքն տեղեկագիրն էֆէնտին կը հաստատէ վարչութեան այդ իրաւունքն, երբ կըսէ թէ այդ ընկերութիւններն աղգին դրամով գործոց կը հիմնեն, եւ մանկտին կը դաստիարակեն։

Ահաւասիկ ճիշդ այդ պատճառին համար Աղգային վարչութիւնն իրաւունք ունի հսկողութեան։ Ինչպէս որ թաղերու մէջ թաղականն խորհուրդներն ժողովրդէն դրամ կը հաւաքեն, դպրոցները կը անուանեն եւ վարչութիւնն անոնց ելմտական գործոց վրայ կը հսկէ, եւ հետեւ, ճիշդ այնպէս ալ մասնաւոր ընկերութեանց վրայ, որ միեւնոյն բանը կընեն, վարչութիւնն իրաւունք ունի հսկելու։ Իմ դիտողութիւնս հաստատած եւ ոչ մէկ ընկերութեան կ'ակնարկէ, այլ միայն խնդրոյն սկզբունքին վրայ է։

Պետք է յիշել որ օր մը 5-10 մարդիկ միաբանին իրենց մէջ նենդամիտ խորհրդով եւ ընկերութիւն մը կազմելով կրթական նպատակի համար խել մը դրամ հանգանակեն, բայց փոխանակ յօգուտ աղգային կրթութեան կամ առաջադրեալ նպատակին գործածելու, իրենց չահուն գործածեն։ Ուստի իմ դիտաւորութիւնն է միջոց մը սահմանել այսպիսի խաբէութեանց, որ անհատականակ չեն, առանձին առնելու համար։ ուստի այս ընկերութեանց ուղղութեան եւ ընթացից հսկողութիւնն Կրթական Խորհրդականին եւ ելումտից հսկողութիւնն Տնտեսական Խորհրդականին յանձնել պատշաճ կը դատիմ։

ԱՏԵՆԱՊԻՐ Էֆ.— Ես յոյժ բանաւոր կը գտնեմ Պալեօղեան էֆէնտիի առաջարկն։ Եթէ ծրագրին 24րդ յօդուածը կընդունի աղգային կրթութեան աշխատող մարմնոց ուղղութեանը վրայ հսկելու հարկն, եւ Կրթական Խորհրդականին պարտաւորութիւն կը վերագրէ այս մասին, միեւնոյն հսկողութիւնը ալէտք է նաեւ 'ի գործ դնել ելմտական մասին, վասն անտրամաբանական պիտի լինէր մին հսկողութեան ենթարկել եւ միւսն անկէ զերծ նկատել, քանի որ երկուքն իրարու չարակից են, մանաւանդ որ դրամը լինելով միջոց նպատակին իրագործման, նուիրեալ մասին լքուած կրնայ դործին վնասել։ Միայն թէ կը մտածեմ որ հսկողութիւնն երկուքի բաժնելն եւ մին Կրթական եւ միւսն Տնտեսական Խորհրդականին իրաւասութեան վերագրելը, կրնայ այդ մարմինները կաչկանդել, ուստի լաւագոյն կը համարիմ երկու կէտերուն ալ հսկողութիւնն միեւնոյն պաշտօնէին, այսինքն Կրթական Խորհրդականին յանձնել։

ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ Ռ. Էֆ. — Խնդիրը լուծելու

համար պէտք է լաւ հասկնալ զայն, բայց Պալեօզեան էֆէնտի օրոշ չներկայեր։ Եթէ ազգային ընկերութիւնը ըսելով կը հասկընայ ամէն ընկերութիւն որ կը կազմուի ազգին մէջ, ի՞նչպէս կարելի է հակազդեցեան տակ առնուլ չահագիտական, վաճառականական, թատերական եւլն. ընկերութիւնները, եւ ինչ իրաւամբ • • ։

ՊԱԼԵՕԶԵԱՆ Լ. ԷՖ. — (Ընդմիջելով) Ազգին ծառայելու համար կազմուած ընկերութեանց համար է խօսքս։

ՊԻՐՊԻՐԵԱՆ Ռ. ԷՖ. — (Շարունակելով) Շատ աղէկ, ուրեմն անոնց վրայ խօսինք։

Ամէն անհատի իրաւունքն է որ եւ է նպատակի համար միանալ մի ուրիշի հետ, եւ հետեւաբար չատեր կրնան միանալ իրարու հետ, ի միասին դէպ ի նպատակ մը քալելու համար։ Ոչ ոք կրնայ արգելուլ զայս, միայն երբ չար վճիռ միաբանողաց նպատակը։ Արդ մեր ազգին մէջ ընկերութիւններ կազմուած են նպատակելու համար ազգային յառաջդիմութեան, եւ անձնիւր անդամ կուտայ իր լումայն։ Բայց մինչ ինչ չգիտե՞ր հասկնալ թէ այդ ստակն ո՞ւր կերթայ եւ ընդունայն կը վատնուի՞ արդեօք։ անկարելի է այս։ Ուստի եւ ամէն ընկերութիւն իւր օրինաւոր կազմութիւնն ունի, իւր հսկողութեան ու համապատասխանութեան միջոցներն, իւր վարչական մարմինն ու ընդհանուր համաժողովն, եւ այսպէս հաւաքուած դրամին գործածութիւնը բօնդրօլի ենթարկուած է։ Բայց երբ նեղութիւն մը գործուի գլխաւորներու կողմէ եւ կարելի չլինի հասուցում առնուլ ընկերութեանց համապատասխանութեան միջոցներով, այն ատեն հանրապետ մարմինը գատաստան կը կանչուի եւ կամրապատանի նենգողն, եւ ահա հոն կսկսի ազգային իշխանութեան միջամտութեան իրաւունքն։ Ասկէ զատ իշխանութիւնն միայն վերին հսկողութիւն մ'ունի, իբրեւ տեսուչ ներքին բարեկարգութեան եւ պահպանող հանրական չահերու։ Ա՛յս է իշխանութիւն։

ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ Ն. ԷՖ. — Շատ իրաւունքով կը խօսի Պալեօզեան էֆէնտին, երբ կը պահանջէ որ ընկերութեանց ելեւմտից վրայ հսկողութիւն կատարուի։ Երբ ընկերութիւն մը կը կազմուի թէ կրթական եւ թէ ուրիշ ազգօգուտ նպատակի մը համար, եւ ազգէն դրամ հաւաքելով այդ նպատակը գործադրել կը խոստանայ, Ազգ. վարչութեան պարտքն է հսկել անոր ելեւմտից վրայ, ինչպէս կը հսկէ Թազ. խորհրդոց վրայ։

ՄԱՄՈՒԿՈՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ազգային վարչութիւնը բնաւ իրաւունք չունի ընկերութեանց եւ մասնաւոր վարժարանաց գործին միջամտելու. այս միջամտութիւնը կը կաշկանդէ եւ անգործութեան կը դատապարտէ ընկերութիւնները, որ գործել սկսած են, եւ թազային վարժարանաց կարգը կիջեցնէ մասնաւոր վարժարաններն, որ արդիւնքներ սկսած են յառաջ բերել։ Եւ ո՞րկէ կը ըսխլի այս միջամտութեան իրաւունքն։ Սխալ է ըսել թէ ազգին գրամովը հաստատուած ամէն ձեռնարկութեանց վարչութիւնը կը խտանուի։

Ամէն Հայոց գրպանը գտնուած գրամն ազգային չէ, որ վարչութիւնն այդ գրամով կատարուած գործերուն միջամտէ, ազգային մտուածներուն մէջ եղած գրամն է միայն ազգային եւ վարչութեան հսկողութիւնն անոնց գործածութեանմէ։ Եթէ այդ ընկերութիւններն եւ վարժարաններն օր մը բաց ուննան, մինչ ազգային մտուածը պիտի տուժէ՞, որ այժմէն վարչութիւնը հակէ անոնց նկատմամբ եւ բարոյական ընթացքին վրայ։

Եթէ անպատճառ կուզուի որ հսկողութիւն մը տեղի ունենայ, կրնայ անոնց համար յատկապէս կանոնագիր մը չկնուիլ եւ ընդունուիլ յետոյ գործադրուիլ։

ՄԻԼԻԲԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Ես ալ կընդունիմ Տէտէեանի եւ Պէրպէրեանի էֆէնտիներուն այն կարծիքը թէ վարչութիւնը ուղղակի միջամտելու չէ ընկերութեանց գործերուն, իբր ուրոյն եւ անկախ մարմիններ նկատելով զանոնք։ Սակայն կարծեմ Պալեօզեան էֆէնտի

այն ալ չպահանջեց որ անոնց գործերուն մանրամասնութեանը մինչամիս լինի վարչութիւնն, այլ դրամոց գործածութեան ծանօթանալու հարկին վրայ պնդեց։

Զոր օրինակ. եթէ 10–15 հոգի միանան իրր ընկերութիւն, եւ ի նպաստ Հիւանդանոցի կամ ուրիշ որ եւէ ազգային նպատակի մը համար քանի մը հարիւր ոսկի հանգանակեն, եւ զայն առաջադրեալ նպատակին չգործածելով՝ իրենց հաճոյից վատնեն, դարձեալ չո՞ւռ պիտի կենայ վարչութիւնը։ Եւ ատոր ֆիզնտին թէեւ Պալեօզեան էֆէնտիի առաջարկութեան դէմ խօսեցաւ, բայց բոլորովին չմխաեց վարչութեան հակողութեան իրաւունքն՝ ազգէն հաւաքուած դրամներն ուրոշեալ նպատակին գործածել տալու համար, պէտք է վերջապէս հակողութեան պէտքն ընդունիլ եւ գործադրութիւնն յանձնել վարչութեան։ Զանազան նպատակներով կրնան կազմուիլ ընկերութիւններ, եւ նպատակին համաձայն՝ անոնց ուղղութեան հակողութիւնը վարչութեան այլ եւ այլ ճիւղերուն կը վերաբերի իսկ դրամական մասն՝ Տնտեսականին։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — Ինչ դիտողութիւն որ ըրաւ Մարիկոնեան էֆէնտին հակողութեան կէտին նկատմամբ, կընդունիմ համամտօրէն։ Ես այնպէս կը հասկնամ թէ ընկերութեանց գործերուն մինչամուտիլը զանոնք կը չքացընէ. ասկէ քանի մարի առաջ ալ ընկերութիւններ կազմուեցան, բայց կապերով կաշկանդուած էին, ուստի չկրցան ուժական լինիլ եւ արդիւնաւորիլ։ Այժմ ազգային կըրթութեան աշխատող ընկերութիւններն, եթէ հաստատուիլն դատն եւ սկսան օգուտ յառաջ բերել, պատճառն այն եղաւ որ ազատութիւն եւ վստահութիւն դատն ազգին կոզմէն։ Այս կրկին մարերը մնուցին զանոնք եւ ազգին ծառայելու վիրքի մէջ դրին։

Մեր հակողութեան կէտն երբեք այդ ընկերութեանց եւմսական գործերը չեն, վարչութիւնը իրաւունք չունի անոնց ընելու, «Բացէք ձեր տումարներն եւ ձեր արկղը, պիտի տեսնեմ թէ որքան դրամ ունիք»։ Այդ ընկերութիւնները վարժարաններ կը բանան եւ վարչութիւնը պիտի հակէ թէ ազգային մանկտին ազգային կրթութեամբ կը դաստիարակուի՞ն թէ ոչ։ Երբ տեսնէ թէ օտար դաստիարակութիւն մը կը տրուի, կը հրպարակէ զայն Ազգին եւ այն ատեն ինքնին գործը յառաջ կերթայ։ Ուստի արդէն ընկերութեանց օգուտն ալ կը պահանջէ որ այն կէտին ուշադրութիւն ընծայուի։ Արդ՝ կառաջարկեմ 24րդ յօդուածին սա պարբերութիւնն «Ազգային կրթութեան աշխատող անհատից եւ մարմնոց ուղղութեան հակել» բարեփոխել սապէս, «Ազգային նպատակի մ'աշխատող անհատից եւ ընկերութեանց վրայ հակել, իրենց նպատակին գործադրութեան մասին։»

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ինչպէս լսեցիք, Պալեօզեան էֆէնտին բաւական չէ համարիր ըստ 24րդ յօդուածոյ ծրագրին՝ ազգային կրթութեան աշխատող անհատից եւ մարմնոց ուղղութեան վրայ միայն հակել, այլ նաեւ կը պահանջէ որ վարչութիւնն իրրեւ վերին իշխանութիւն ծանօթութիւն առնուայ անոնց եւմսական վիճակին վրայ, առանց ներքին գործոց միջամտելու։ Իսկ ուրիշներ կը պնդեն որ վարչութիւնն որ եւէ տեսակ հակողութիւն մ'ընելու իրաւունք չունի անոր վրայ։

Բայց նախ պէտք է գիտնալ թէ հակողութիւնը կարեւոր դատողներն որչափ ալ ընդարձակութիւն տալ ուզեն անոր, իրենց դիտողութիւնները քնաւ կասկած չեն ներշնչեր կրթական ճիւղին զբաղող որ եւէ ընկերութեան կամ անհատի վրայ. անոնք կը պահանջեն որ ազգային դոյն եւ անուն կրող ամեն հաստատութիւն անծանօթ չլինի Ազգ. վարչութեան, իւր ընթացից եւ վիճակի մասին։ Այս ըսելէն էֆ թէ Ազգ. վարչութիւնը անոնց ընթացիկ գործոց միջամտիլ լինի եւ այդ մասին հրահանգ տալու եկած. այլ միայն դիտնայ թէ ինչ է անոնց նպատակն, ինչ միջոցներով զայն ի գործ կը դնեն, եւ ինչ վիճակի մէջ կը գտնուին։ Ի մի քան կուզեն որ վարչութիւնը տեղեկութիւն ունենայ թէ այդ հաստատութիւններն կը գործադրե՞ն հաւաս

տարմաքար իրենց յայտագիրն, որով ներկայացած են ազգին, դրամ եւ քաջալեր խընդրելու։

Այս սահմանին մէջ, կը տեսնէք որ, կառկածելու տեղի չկայ թէ Վարչութիւնն անոնց գործոց միջամտելով մի գուցէ կապէ կաշկանդէ իրենց գործելու ազատութիւնն։ Անոնք միշտ ազատ պիտի մնան գործելու, բայց Վարչութիւնն ալ՝ գործադիր իշխանութիւն ազգին՝ պիտի դիտայ թէ իրօք ազգօգո՞ւտ ընթացքի մէջ են անոնք, թէ չէ պարզամիտները կը պատրեն, խաբեբայի երեւոյթով։ Չոր օրինակ ահաւասիկ Պէրլէրեան էֆէնտին, որ իրեն սեպհական կրթական հաստատութիւն մ՚ունի, ուր բազմաթիւ ազգայնոց զաւակներ կը դիմեն ուսում եւ դաստիարակութիւն ընդունելու, պէտք չէ որ ազգայնոյն Վարչութիւնը տեղեկանայ դիտնայ թէ այդ վարժարանին մէջ ազգային լեզու եւ պատմութիւն կաւանդո՞ւի այն կերպով, ինչպէս պէտք է աւանդուի Հայ ազգայոց, վերջինք իբր Հայ պատրաստելու համար։ ազգային Վարչութիւնը պէտք չէ՞ դիտնայ թէ Պէրլէրեան էֆէնտին իւր վարժարանին մէջ կրօնադիտութեան դաս հաստատո՞ւած է, իւր աշակերտներն Հայաստանեայց եկեղեցւոյ պատկան պատրաստելու համար, թէ ոչ։ Անկէց ի՞նչ արդեօք կրնայ ծագիլ վարժարանին ընթացքէն, քանի անոր տէրն ազատ է այդ դասերն աւանդելու, կամ ոչ։ Վարչութիւնը չը պիտի բռնադատէ Պէրլէրեան էֆէնտին այսպէս կամ այնպէս ընելու, այս կամ այն ծրագրին հետեւելու. նա իւր ուզածը պիտի ընէ, Վարչութիւնն ալ տեղեկութիւն պիտի ունենայ անոր ըրածէն։

ՊԷՕՊՒՐԵԱՆ Ռ. ԷՖ. — (Ընդմիջելով) Անտարակոյս ազգային Վարչութիւնը մինչեւ իսկ կարող է դիտողութիւն ընելու, բաւական է որ չմիջամտէ մանաւանդ սեպհականութեան մը վերաբերեալ գործոց։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — (Շարունակելով) Արդ երբ անհատական սեպհականութեան մը համար այսպէս ըլլալ պէտք է, անտարակոյս աւելի եւս կարեւոր է այդ հսկողութիւնն ազգային ընկերութեանց համար։ Եւ ահա այս տեսութեամբ էր որ Առենապետայ դիւանը թէ կրթական հաստատութեանց եւ ազգային ընկերութեանց գործելու ազատութիւնն յարգելու եւ թէ Վարչութեան իրաւունքն ապահովելու նպատակաւ բաւական համարած էր իւր ծրագրին մէջ կրթական Խորհրդակցին պայման տալ որ ազգային կրթութեան զբաղող անհատից եւ մարմնոց ուղղութեան հսկէ։ Եթէ լաւ ուշադրութիւն ընծայուի, դժուար չէ թափանցել որ այս տրամադրութիւնն իւր մէջ կը պարունակէ այն ամէն դիտողութեանց ոգին, որով թերի ու դէմ կարծիքներ յառաջ դրուեցան եւ որոց ամէնն ալ մի եւ նոյն նպատակն ունէին սակայն։

Ուստի Դիւանը կը կարծէ թէ ընդդիմախօսք պատճառ չունին չհամաձայնելու եւ թէ ժողովը կրնայ այլ եւս իւր որոշումը տալ 2/ եւ 3րդ յօդուածոց մասին։

ՁԱՅՆԵՐ. — Բուէ, քուէ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Այո՛. խնդիրն արդէն լուսաբանուած եւ իւր որոշումն ընդունելու մերձակայ հասած է։ Ուստի նախ վիճաբանութիւնը փակելու համար ժողովին կամքը կը խնդրեմ։

ՊԱԼԵՕՋԵԱՆ Լ. ԷՖ. — Իրրեւ հեղինակ առաջարկի՝ վերջին խօսքս լիա է. ուստի նախընդրեցէք որ դիտողութիւն մ՚ընեմ, որ հիմնեալ է նոյն իսկ Սահմանադրութեան վրայ։

Սահմանադրութեան 43րդ յօդուածը կըսէ, «Ուսումնական խորհրդոյն պաշտօնն է՝ Հայոց ազգային դաստիարակութեան եւ կրթութեան ընդհանուր տեսչութիւնը։ Իր պարտաւորութիւնքն են՝ ազգային վարժարանաց բարեկարգութեան հսկել, թէ մանչ եւ թէ աղջիկ ազգոց դաստիարակութեանը հոգ տանելու նպատակաւ հաստատուած ընկերութիւններուն խրախոյս տալ եւ ձեռնտու ըլլալ ելլն։»

Այս տրամադրութեամբ Սահմանադրութիւնն ընկերութիւնները Վարչութեան հսկո-

զուրթեան ներքեւ կը դնէ, թէեւ այդ հակազուրթեան սահման մը չգծեր եւ չճշդեր։

Ասհատիկ իմ առաջարկութեանս հիմն Սահմանադրութեան այս տրամադրութիւնն է, եւ ոչ նոր կամ տարօրինակ ինչ։ Մանաւանդ որ եթէ Եւրոպական ազգաց օրինակին հետեւելով՝ վարչական դրութիւն մը կընդունինք, պէտք է որ ազգային Վարչութիւնն այդ ընկերութեանց վրայ վերին հակազուրթիւն մ'ի դործ դնէ։ Ասկ հակազուրթիւնն ծրագրին 24րդ յօդուածը կը սահմանէ արդէն բարոյական մասին, պէտք է ուրեմն որ նիւթականն ալ հսկազուրթեան ներքեւ գտնուի, եւ տրամաբանական չէ այս երկու կէտերն իրարմէ բաժնելով՝ մին հակազուրթեան ներքեւ դնել եւ միւսն՝ ոչ։

Բայց ես այս հակազուրթիւնն առաջարկելով՝ բնաւ չկրնայի թէ պէտք է Վարչութիւնն ընկերութեանց հաշուետուփարներն եւ արկղը բանայ, եւ այս կերպով գործադրէ այդ իրաւունքն, ինչպէս միկնոյ եղաւ։ Ես կը սեմ թէ Վարչութիւնը պէտք է տեղեկութիւն առնոյ անոնց ելմտական գործոց վրայ, եւ վերջապէս չտայ թոյլ որ ժողովրդեան նպաստներն, զոր կուտան մանկատուն կրթութեանն եւ ուրիշ բարեգործական նպատակներու համար, փոխանակ սահմանեալ նպատակին գործածելու, իրենց օգտին գործածեն եւ զառածին ժողովրդեան վատահութեամբն եւ բարեսրտութեամբն։ Եթէ փնտռելու ըլլանք, կրնանք գտնել այնպիսի ընկերութիւններ, որ ազգօգուտ նպատակներով կազմուեր, եւ նպաստներ ընդուներ են ազգէն, բայց ոչ ոք գիտցեր եւ իմացեր է թէ ինչ եղած են այդ դրամներն, ոչ ոք տեսեր է անոնց առաջադրած նպատակին գործադրութիւնն։

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. Ն.Փ. — Ես այս կէտին վրայ հանձայնութիւն մը գոյացնելու համար կառաջարկեմ Տնտեսական Խորհրդականին պաշտօնին վրայ յաւելուլ սա կէտը, «Յանուն ազգին եղած որ եւ է հանգանակութեանց իրենց նպատակին գործածութեանն հսկել»։

ՁԱՅՆԵՐ. — Շատ աղէկ։

ՊԱԼԵՕԶԵԱՆ Լ. Ն.Փ. — Կը հանձայնիմ եթէ ըսուի «Առանց բացառութեան»։

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. Ն.Փ. — Երբ որ ըսեմ է բաոր կայ, կը նշանակէ թէ արդէն բացառութիւն չի պիտի լինի։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Ն.Փ. — Տեղեկաբեր էֆէնտիին առաջարկած բարեփոխման մէջ որ եւ է բառն իսկ աւելորդ է, զի «Յանուն ազգին եղած հանգանակութեանց» խօսքն ընդհանուր առումբ ամէնքը կակնարկէ։ Եւ կը տեսնեմ որ այդ բարեփոխութիւնը համամիտներ կը գտնէ, եւ զամէնքը գոհացնելու բնութիւն մ'ունի։ Ուստի այդ բարեփոխմամբ՝ 25րդ յօդուածը քուէի պիտի դնեմ։ Սակայն նախ 24րդ յօդուածին վրայ ժողովին քուէն կը խնդրեմ։

Հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին քուէի կը դնէ ծրագրին 24րդ յօդուածն, եւ ժողովը միաձայն ընդունելով զայն անփոփոխ՝ ԿՀԱՍՏԱՏԷ։

Յետոյ Ատենապետ էֆէնտին քուէի կը դնէ յաջորդ 25րդ յօդուածն, եւ ժողովը տեղեկաբեր Եուսուֆեան էֆէնտիի առաջարկած բարեփոխման համաձայն, յաւելլով անոր մէջ «Յանուն ազգին եղած հանգանակութեանց իրենց նպատակին գործածութեանն հսկել» պարբերութիւնը, միաձայն կընդունի զայն եւ ԿՀԱՍՏԱՏԷ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Ն.Փ. — Ծրագրին առաջին գլուխն աւարտեցաւ, որ խնդրոյն հիմնական մասը կը կազմէր, եւ կը մնայ այժմ երկրորդ գլուխը· բայց ատենը փակելու ժամը հասած է, եւ պէտք է ժողովն դադրեցնէ այլ եւս իր աշխատութիւնն։ Հետեւապէս ծրագրին քննութեան չարունակութիւնը կը մնայ յառաջիկայ նիստին։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Ն.Փ. — Քանի որ ծրագրին առաջին գլուխն աւարտեցաւ, եւ ժողովը քուէարկեց զայն ամբողջ, կարելի չէ՞ արդ-

եօք Սրբազան Պատրիարք Հօր յանձնել նոյն մասն ի գործադրութիւն :

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — *Ի սկզբան յայտարարեցի թէ Վարչութիւնն անկերպարան վիճակի մէջ է, եւ սահմողութիւն տուի ծրագրին քննութեան չարունակութեանը. սակայն համակարծիք չեմ որ ծրագրին ամբողջը չքնաբկուած՝ առաջին մասը գործադրութեան յանձնուի, վասն զի բոլոր մասերն իրարու հետ կապակցութիւն ունին, եւ գործադրութեան մէջ կրնայ չփոթութիւն ծագիլ. Ձօր օրինակ, կրօնական Խորհրդականը ընտրուեցաւ, իր պաշտաման վերաբերեալ գործոց համար՝ կրօնային Ատեանին պիտի դիմէ, բայց չի պիտի կրնայ գանել դայն, Ա. յապիսի չփոթութեանց տեղի չտալու համար՝ պէտք է քիչ մ'ալ համբերենք, եւ յառաջիկայ նիստին եթէ յայդնինք աւարտելու ամբողջը՝ գործադրութեան կը դրուի այն ատեն :*

ՉԱՅՆԵՐ. — *Ճչմարիտ է, կը ձայնակցինք :*

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Ն.Ֆ. — *Սառնպիւ փափաքելի է որ ծողովին հաստատած օրինաց համեմատ անմիջապէս վարչութիւնը կազմուելով ազգին պիտոյից համապատասխանող գործադիր իշխանութիւն մ'ունենանք, բայց Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոսի դիտել տուած պարագային զատ ալ մեծ մ'ալ կայ, այսօրուան համար յետաձգելու : Օրինաց վերջնական որոշումին՝ ամբողջին վրայ քննարկութեամբ կատարի, ըստ ներքին կանոնաց ծողովոյս եւ այդ քննարկութիւնն այսօր չպիտի կրնանք կատարել : Ուստի հարկադրեալ ենք յառաջիկայ նիստին ալ տալու : Ցուսամ թէ իրաց այս վիճակը դրդիռ մը լինի նաեւ բայսկայ երեսփոխանաց՝ յաջորդ նիստին ներկայ գտնուելու համար :*

Ատեանը կը փակուի ժամը 10 ին, յառաջիկայ նիստը 15 օրէն դումարելու եւ օրակարգը նոյն պահելու որոշմամբ :

Ատենադպիր Ատենապետ

Մ. Յ. ՄԷԼԻՔԵԱՆ Ց. ՄԻՐԵՔԵՄ-ԴՈՒԼՒ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԲԱՑՄԱՆ 1880 ԱՄՍԻՆ

ՆԻՍՏ Զ.

5 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1880

ՆԱԽԱԳԱՀ. — Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոս Իզմիրլեան (Առաժամայ կարգեալ)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ. — Ե. Մէբեէմ-Գուլի Էֆէնտի (Դեր-Ասեղնապետ)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

ՆԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

Ա. Վիճակ

1 Կարապետ Եպս. Սերոբեան Բ
2 Մեմոն Եպս. Սէթիէրեան Բ 2
3 Ամբրոսիոս Վ. Ռուբինեան Բ Պ
4 Կարապետ Ռ. Սէթեան

Բ. Վիճակ

5 Մատթէոս Եպս. Իզմիրլեան
6 Պօղոս Վ. Խոյամեան
7 Յովհաննէս Ռ. Մկրեան
8 Դրիգոր » Ազէվեան Բ

Գ. Վիճակ

9 Վահան Վ. Տ. Մինասեան Բ Պ
10 Յակոբ » Ա. ՓափազեանՐ
11 Սահակ Ռ. Տ. Սարգսեան Բ
12 Խորէն » Փէհլիվանեան

Դ. Վիճակ

13 Ներսէս Վ. Ասլանեան Բ 6
14 Սուքիաս Ռ. Սուխիանեան Բ 4
15 Վ.թ.մանէս » Պալեան Բ 6
16

Ե. Վիճակ

17 Խորէն Արքե. Նալ Պէյ Բ Պ
18 Յովհաննէս Վ. Փափազեան
19 Դաբեգին » Թամ արեան Բ
20

Բ Բացակայութիւն առաջին։
Բ.2 Բացակայութիւն երկրորդ։
Բ.Պ Բացիկ. քանաւոր սպառնաուս։

ԱՂԹԱՐՀԱՑՈՑ

(Ա. Վիճակ)

Դուռմգաբուռ, Կէտիկ փաշա եւ Դուռմգաբուի դուրս

21 Դրիգոր Պէրպէրեան Բ 6
22 Գէորգ Սամմարտճեան
23 Խաչիկ Մանկասարեան Բ 6
24 Կարապետ Աղարդմաճեան
25 Համբարձում Մազլումեան
26 Մինաս Գասիամաճեան
27 Յովհաննէս Պոյաճեան Բ 6
28 Ն. Մէզլումեան Տօքթ.որ
29 Պօղոս Պառնասեան Բ 6
30 Սարգիս Աղաբէկեան Բ Պ
31 Սահակ Ապրօ Բ Պ
32 Սենեքերիմ Մանուկեան Բ 5
33 Բարթող Քիւրքճիօղլուեան Բ 5
34 Առումմ Տէրոյենց Բ 6
35 Գէորգ Աղտուղլաճեան Բ 6
36 Ց. Մէբեէմ-Գուլի
37 Աւետիս Կիրտագեան Բ 6

(Բ. Վիճակ)

Էյիկբաշ

38 Անդրանիկ Կրճիկեան Բ 2
39 Ալիքսան Թօրասանճեան Բ 6
40 Բարսեղ Հալաճեան

Եենիգաբու.

41 Մկրտիչ Քիւրքճիիանլեան Բ
42 Մեսրոպ Մագսուտեան Բ 6
43 Մարուքէ Ֆրէնկեան Բ 3
44 Պօղոս Էքսէրճեան

Իւսկիւտար Ս. Խաչ

45 Սիմոն Ֆէյլ կեան
46 Սուխիան Ասլանեան Բ Պ
47 Յ. Շիշմանեան Տօքթ.որ Բ
48

Իւսկիւտար Ս. Կարապետ

49 Մինաս ՊահճէգափուլեանԲ
50 Պօղոս Թորգոմեան Բ 2
51 Նիկողոս Ալաճաճեան
52 Տրդատ Փափազեան

(Գ. Վիճակ)

Գասըմ բաչա

53 Գասպար Զէրազ

Բերա

54 Աբիկ Ունճեան Բ 4
55 Գրիգոր Սէլիմիէնեան Բ
56 Գրիգոր Օտեան Բ Պ
57 Սէրվիչէն Բ 6
58 Խափայէլեան Տօքթ.որ Բ 6
59 Միքայէլ Մօմճեան Բ 6
60 Կարապետ Գազազեան Բ 6
61
62

Միջագիւղ

63 Յակոբ Նորատունկեան
64 Տիգրան Եուսուֆեան
65 Մկրտիչ Գազանճեան Բ 2
66 Աւետիս Գօլօլեան Բ 6
67 Նշան Օտեան Բ

Գիւղօղ եւ Վայաթիա

68 Միքայէլ Մամիկոնեան Բ

(Դ. Վիճակ)

Գուզդուճճուղ եւ Խմալիէ

69 Յովհաննէս Էսաեան Բ 6
70 Սահակ Գէյիկճեան

Գատրգիւղ

71 Կարապետ Շահպազեան Բ 2
72 Մկրտիչ Մաբատեան Բ 5

Նարըգպաբ.

73 Յակոբ Եէմինիճեան
Եհեմիամանուկ Սամաթիոյ
74 Պօղոս Մկրտիչեան Բ 6

Թօփգափու.

75 Յովհաննէս Մարգարեան
Էյուպ Ս. Եղիա եւ Ս.
Աստուածածին
76 Գարեգին Յ. Մէլիքեան
Գուրուչէշմէ
77 Աստիա Իկիտպաչեան Բ
Հիսար եւ Պօյաճի գիւղ
78 Յովհաննէս Արշակունի Բ 6
Նոր գիւղ եւ Սբեճիա
79 Ղազար Հոմուեան
Գայատ
80 Մկրտիչ Գ. Էսաեան Բ 6
81 Յովհաննէս Կրմիկեան Բ 3
82 Տէվլեաք Էքսէրճեան
Գարակէօմրիւկ
83 Սեպուհ Թիւրապեան
84

(Ն. Վիճակ)

Սամաթիա

85 Ալէքսան Պէշիրեան Բ
86 Եղիազար Մէլիքեան Բ 6
87 Մինաս Ձաֆմաֆեան Բ
88 Նազարէթ Շահպազեան Բ 2
89 Յարութիւն Թիւլեան Բ 2
90 Յակոբ Աբչակ Բ 3
91 Սեպուհ Թիւյօնճեան Բ 4
92
93
94

Խազիւղ

95 Առաքել Ալթունեան Տիւրքիր 3
96 Ռէթէոս Պէյլիկճեան
97 Սարգիս Աբրահամեան Բ 6
98 Մ. Արծրունի Տօքթօր Վճն
99 Սարգիս Քամուրճեան Բ 6
100 Մինասագիմէ Այտապեանց 6

ԴԱՒԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

Կարին

101 Սիմոն Մադասեան Բ 5
Քէօթահիա
102 Մ. Փափազեան Տօքթօր Բ 6
Անգրիանուպոլիս
103 Վ. Ազգէն Ապտուլլահ Բ 6
Նիկոմիդիա
104 Կարապետ Ս. Խաչիկեան Բ
Ակն
105 Աւետիս Գաբունեան Բ 5
Ղարահիսար
106
Արաբկիր
107 Կարապետ Խաչիկեան
Բադէշ
108
Պրուսա
109 Գրիգոր Ղազարոսեան
Եւդոկիա
110
Ամասիա
111 Համբարձում Ագաճանեան
Բայռւ
112 Յովհաննէս Ազնաւուրեանի 4
Եղեսիա
113 Յակոբ Խաչիկեան
Մանճըլըճի
114
Հաճըն
115
Երզնկա
116 Ռէթէոս Գէրպէրեան
Թէքիրտաղ
117 Տիգրան Գ. Սիմոնեան Բ 5
Կեսարիա
118 Գէորգ Գըլըճեան Բ
Խարբերդ
119
Գալաթիայէր
120

Մուշ

121 Սահակեան Փափազեան
Տիվրիկ
122 Նշան Գարագաշ Բ
Զէյթուն եւ Մարաշ
123
Տրապիզոն
124 Տիգրան Տ. Նիւրհանեան Բ 6
Գաւառատ
125 Մկրտիչ Խաչէնեանց Բ 6
Տիգրանակերտ
126 Մխիթար Զօպանեան
Վան
127
Ադրամատ
128
Հալէպ եւ Այնթապ
129
Սեբաստիա
130 Մկրտիչ Յ. Մէլիքեան
Ռուսճուգ
131
Կարս
132 Աբրահամ Յ. Սյմավեան
Զմիւռնիա
133 Համբարձում Սարգիսեան Բ
Գադաւիա
134
Աւստանա
135
Սղերդ
136 Մատթէոս Ալէքսանեան Բ 6
Եօզղատ
137 Լօռեցի Գալեօզեան
Մալաթիա
138 Գէորգ Վարդանեան
Իզմիր
139 Գասպ. Գասպարեան
Եգիպտոս
140 Աբրահամ Մաբքասեան

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Մրցադիր վարչական կազմակերպութեան.

Բ. Խնդիր ժողովարանի տեղափոխութեան և բացակայութեան երեսփոխանաց. — Տեղեկագիր Ցանձնախմբին։

Գ. Ուղերձ ի պատասխանի Նախագահական գրոյն. — Վիճաբանութիւն ի վերայ Ծրագրի Առեներեսաց դիւանին։

ԱՅԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ

Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարքն անձնական տկարութեան պատճառաւ ստիպուած լինելով բացակայ Ինալ ժողովէն, ընդ առաջնայ Նախագահութեամբ Գեր. Տ. Մատթէոս եպիսկոպոսի Իզմիրլեան, եւ Առենապետութեամբ Ց. Մէրճէմ-Գուլի էֆէնտիի՝ առեալը բացուեցաւ ժամ 7½ ի ներկայութեան 35 երեսփոխանաց, որոց թիւը 44 ի յանդեցաւ ի վերջ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է. — Նախընթաց երկու նիստերու առենադրութիւններն ըստ սովորութեան դիտողութեան ենթարկելէ առաջ պարտ կը համարիմ բացատրութիւն տալ ժողովիդ թէ ինչո՞ւ այսօրուան գումարումն՝ որ նախընթաց նիստէն տասն եւ հինգ օր յետոյ տեղի սլիտի ունենար, մինչեւ քսան եւ մէկ օր ստիպուեցանք յետաձգել։

Երկու առենադրութիւն կար հրատարակելի, եւ եթէ նիստն անցեալ չաբթու տեղի ունենար, անհնար պիտի լինէր երկուքը միանգամայն հասցնել, մինչդեռ անոնց հրատարակումն կարեւոր էր. նախ՝ վասն զի Վարչական կազմակերպութեան ծրագրին չարունակութիւնն էր դարձեալ ժողովին աշխատութեան նիւթն, եւ այս մասին ցարդ կատարուած վիճաբանութիւններն եւ որոշումները նոյն կրկին առենադրութեանց մէջ էին, զորս ժողովը պէտք էր ուշադիր ի ձեռին, իւր աշխատութիւնը կանոնաւորապէս չարունակելու համար. երկրորդ՝ վասն զի զանոնք անհրաժեշտ կը համարի ժողովով եւ նորագոյն նիստ մը հաստատելով վրայ, չղթայակապ դժուարութիւններ սլիտի յառաջ գային յաջորդ նիստերու առենադրութեանց հրատարակութեան համար։

Դիտէք արդէն թէ մենք սղագրութիւն չունինք, եւ մեր առենագրութեանց խմբագրութիւնն. մանաւանդ այս յուշագրերով (նօթ) դժուարութեամբ լի երկ մ՚է, երբ ուղուի զանոնք անթերի վիճակի մէջ ի լոյս հանել։

Երեսփոխանք դովելի նախանձախնդրութիւն մ՚ունին այս մասին. կուզին որ իրենց խօսքերն ու վիճաբանութիւնները անթերի արձանագրուին եւ առենագրութիւնն անոնց ամենէն աննշան խմաստն անդամ պարունակէ։ Դիւանն ալ ոչ նուազ խստապահանջ է, եւ մեծ ուշ կը դնէ որ առենագրութիւնը կատարեալ պատկերացնէ նիստն եւ որչափ կարելի է՝ անոր ճիշդ վիճակը ներկայէ։ Բայց ի հարկէ կատարեալ խմբագրութեան մը համար՝ մեծագոյն ջանամ եւ ժամանակ հարկ կը լինի։ Բաց ասոնէ՝ տպագրութեան մասին ալ պահաս չեն դժուարութիւնները, զորս հարկ չէ յիշատակել։

Վերջապէս այս ամէնն ի նկատի առնելով՝ եւ ստանձնելով պատասխանատուութիւնն ժողովիդ առջեւ, հարկադրեցայ չարաթ մը յետաձգել նիստն, որպէս զի կարելի լինի երկու առենագրութիւններն ալ հասցնել, զորս ստացած էք արդէն, եւ այսպէս կանոնաւորել անոնց հրատարակումն յաջորդ նիստերու համար։

Արդ՝ եթէ այս յետաձգման համար դիտողութիւն մը չունիք, լսկսինք մեր գործը։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. Ն. — Քանի որ կը յայտարարէք թէ այսուհետեւ հրատարակումը կանոնաւոր կերպով պիտի կատարուի, նախ՝ յետաձգմանը դէմ ըսելիք չկայ. միայն դնտել կուտամ որ վերջին նիստի առենագրութիւնը դեռ նոր առինք, մինչդեռ՝ մեր այսօրուան խնդիրը Վարչական կազմակերպութեան ծրագիրն է, եւ ժամ առաջ պէտք էր մեր ձեռքն հասած ըլար այդ առենագրութիւնը՝ որ նոյն խնդիրը կը պարունակէ։

ԱՏԵՆԱԳԻՏ Ն. — Դիւանն ալ կը փափաքէր որ այդ առենագրութիւնն ալ միեւնոյն նման կանոնաւ ըրուէր, սակայն չէր կրնար հասնիլ, վասն զի նիստին կը պակսէր ժամանակը։ Դիւանը չէր ալ ուզեր առիւծին ուժ օր եւս նիստը յետաձգել. ուստի լաւագոյն համարեց նիստին երկու ժամ առաջ գայն հասցնելով դոհանալ, այն մտածութեամբ որ երեսփոխանք կրնային թերեւս բաւական ժամանակ գտնել գայն կարդալու։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Ն. — Նիստին յետաձգման մասին Դիւանին բացատրութիւնն գոհացուցիչ կը գտնեմ, եւ կատարեալ անցնիլ առենագրութեանց վաւերացման գործողութեանը։

ՁԱՅՆԵՐ. — Այո՛. այո։

Ժողովը կը հաւանի առենագիտ Ն. Գէչենեանի բացատրութեանց։

1.

Վաւերացումն Դ. նիստի առենագրութեան

Առենագիտ Ն. Գէչենեան ի դիտողութիւն հրաւիրեց զերեսփոխանս Դ. նիստի առենագրութեան վրայ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Ն. — Երես 65, ՀՀ Ա. Ծրագրին երկրորդ յօդուածոց քննարկութեան արձանագրուած է սա բառերով. «Ժողովը միաձայն հաւանութեամբ անփոփոխ ընդունելով զանոնք՝ կը հաստատէ»։ Ես այն քննարկութեան պահուն դիտողութիւն ըրի թէ ձևարդնպահներ նշմարած եմ, ինչպէս արձանագրուած է, կը հետեւի ուրեմն այս դիտողութենէս թէ՝ նոյն յօդուածներն որոշուղ ձայնիկ միաբանութեամբ քուէարկուած են, եւ ոչ ընդհանուր հաւանութեամբ։ Սոյն կէտը պէտք է ուրեմն ուղղել այս կերպով։

ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ Ռ. ԼՖ. — (Ամենապարկեշտ նոյն նիստի) Սակայն դուք չպնդեցիք այդ կէտին վրայ, եւ թերեւս սկսած լինիմ ըսկը ի մերջ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԼՖ. — (Շարունակելով) Երես 68, էջ Ե. իմ խօսքիս սա պարբերու. թիւնն, «... եւ այդ յօդուածն բաց դուռ մը թողած է արդէն որ ի հարկին կարենան պէտք եղածին չափ մասնախնամութիւններ կարգելու», պէտք է ուզղել սակայն «... եւ այդ յօդուածն բաց դուռ մը թողած է արդէն որ ի հարկին կարենան պէտք եղածին չափ մասնախնամութիւններ կարգելու առժամայ կերպով եւ խորհրդակից գործելու պատ, բայց պատասխանատու մնալով»։

Երես 76, էջ Ա. իմ խօսքիս մէջ հասուցած մը կայ սակայն. «Արդէն մեր բոլոր գործերն եկեղեցականի մ'այն է Պատրիարքին ձեռքն էին, որ ծողովոց նախագահ եւ վերջապէս ամենայն ինչ է մեր ազգին մէջ եւ»։ Ա յս խօսքերն ընելով' սա ուզած եմ հասկցնել թէ եկեղեցականք արդէն իրենց ներկայացուցիչն ունին ազգային վարչութեան մէջ, իւր բովանդակ կարողութեամբն, եւ թէ կրօնական Խորհրդականի մ'անուանումն՝ ուրիշ ներկայացուցիչ մ'ալ կըյաւելուր իրենց։ Սրձանագրուած հասուցածն արդէն կը չօչափէ այս խնդրոյս, բայց աւելի բացայայտ կերպով միտքս հասկցնելու համար, այս դիտողութիւնը կը նեմ։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — Եթէ ձեր մեկնած կերպով լինէր, ժամանակաւ. կրօնական ժողով չէին հաւատաւոր։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԼՖ. — (Շարունակելով) Երես 79, էջ Ե. խօսքիս սա մասն «... կամ բոլորովին բառնալ Եպիսկոպոս մը կը լինի բաւը այն յօդուածին մէջէն» պիտի լինի սա պէս «... կամ բոլորովին բառնալ կրօնական Խորհրդականը Եպիսկոպոս մը կը լինի պարբերութիւնն»։

ԱՏԵՆԱԳՈՏ ԼՖ. — Փափազեան էֆէնտին չորս կէտի վրայ դիտողութիւն ըրաւ. ի բաց առեալ առաջին դիտողութիւնը՝ միւսներն կը ծառային ամրողջացնելու իւր խօսքերուն իմաստը, Փափազեան էֆէնտին իրաւունք ունէր այդ վերջին երեք դիտողութիւններն ընելու. իսկ առաջին դիտողութիւնն, որով կուզէ սրբագրել ատենագրութեան այն տողերն, որ ծողովին քուէարկութեան արդիւնքը կը նշանակեն, միւս դիտողութեանց կարգէն չէ եւ իրաւացի ալ չէ։

Դիւանն այնպէս կը մըտնէ որ՝ երբ խնդիր մը քուէի դրուի, եւ միայն թեր քուէ տուողներ գտնուին, իսկ դէմ՝ երբէք, ծողովը խնդիրն ընդունած է միաձայն հաւանութեամբ, թէեւ ձեռնպահներ ալ ըլլան. վասն զի այն ձեռնպահներն եթէ չեն ընդդիմախօսեր, եթէ հակառակ քուէ չեն տար, եւ ոչ արձանագրել կուտան գէթ իրր ձեռնպահ՝ իրենց անունն, մասնակից կը համարուին ընդհանուր համաձայնութեան։ Ա յս է քանուր եւ ամենուրեք դործածուած կանոնն սոյն օրինակ պատգամից համար, եւ ատենագրութիւնը նոյն կանոնին հետեւած է ծողովին միաձայն հաւանութիւնը նկատելով փափազեան էֆէնտիի անհարկած կէտին մէջ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԼՖ. — Կարծեմ թէ այն պարագային մէջ, ուր որոշող ձայնից միաքանութիւն կը վիտանուի, պէտք է նշանակուի քուէարկուաց թիւը, որպէս զի որոշման օրինաւորութիւնն առարկութեան ներքեւ չինայ յետոյ։

ԱՏԵՆԱԳՈՏ ԼՖ. — Եթէ ուշադրութեամբ դիտէք ատենագրութեան ընթացքն, պիտի տեսնէք որ ծրագրին յօդուածները քուէարկուած ատեն երբ թեր ու դէմ քուէ տուողներ գտնուեր են, անոնց թիւը զատ զատ նշանակեր է, որպէս զի որոշող ձայնից միաքանութիւնը բացայայտ տեսնուի. իսկ երբ հակառակ քուէ տուող չէ գտնուեր, եւ ընդհանուր հաւանութեամբ որոշուեր է որոշումը, բնականաբար քուէարկուաց թիւը չէ յիշատակեր, այլ ծողովին միաձայնութիւնն նշա-

նակեր է · եւ ինչպէս ըսի, փափաղանս էֆէնտիի դիտած պարագային մէջ ալ, նոյնպէս միաձայնութեամբ որոշուին, քանի որ հակառակ քուէ մը չէ ըլլար. հետեւապէս այս մասին առնուագրութիւնը ճշգապահ դտնուած է, եւ երկբայութեան տեղի չկայ։

ՊԱԼԵՕԶԵԱՆ Լ. ԷՖ· — Երես 77, կ՚ը. Պէրպէրեան էֆէնտին ընդմիջումի մը յետոյ՝ խօսքը շարունակելով՝ կըսէ.

« Այժմեանց խնդրոյ մասին՝ զոր յարուցին մի քանի երեսփոխանք, կը հաւանիմ թէ Վարդապետաց եւ Քահանայից մէջ կան չատ արժանաւոր անձինք եւս։ »

Սկսալ արձանագրուած է այս խօսքը. նոյն նիստին մէջ Պէրպէրեան էֆէնտին այսպիսի խօսք մը չըրաւ, այլ ընդհակառակն ըսաւ թէ՝ արժանաւոր եկեղեցականներն նախկինօրոսաց դասուն մէջ պէտք է միայն փնտռել։

Նախընթաց Ե. նիստին մէջ՝ ես այս կէտին վրայ պատասխանելով իրեն՝ առարկեցի թէ այդ սկզբունքը սխալ է · իսկ Պէրպէրեան էֆէնտին կրկին խօսելով ըսին նիւթին վրայ, խոստովանեցաւ թէ կանուխ մոռնալուն մ՚ուզած է դնել ժողովին առջեւ. այս ալ բաւական է կարծեմ հաստատելու թէ՝ արձանագրուած կերպով ըրած չէր իւր խօսքին նիւթ այդ հազանակաւ ըսած լինի, այն առեն կը վերապ Ե. նիստին մէջ իմ առած պատասխանիս կարեւորութիւնն, Ուստի կառաջարկեմ որ այս դիտողութիւնս արձանագրուի։

ԱՏԵՆԱԳՈՏ Էֆ· — Թէեւ Պէրպէրեան էֆէնտին խօսք խնդրած է, բայց հարկ կըդամ կանխել ընկերքն, դիտել տալու համար Պալեօզեան էֆէնտիի թէ, չատ դժուար է որ ժողովին մէջ չզրուցուած խօսք մ՚առնեագրութեան մէջ մուտ գտնէ, եւ այս կամ այն նախկինօրոսին վերագրուի ինչ որ չէ ըսեր նա, կը պատահի որ խօսք մը թերի արձանագրուի, մանաւանդ որ ատենադպիրը արագ լեզուով կը խօսին · կամ բաւական համբերութիւն չեն ունենար խօսք առնելու, եւ իրենց կարգին խօսելու, այլ կը կանխեն, որմէ չփոթութիւններ կը ծագին, եւ այս պատճառաւ յուշագրերու պարունակութիւնն անբաւական կըլլայ խմբագրութեան համար, ուստի եւ այն կարգի խօսքերը կրնան թերի արձանագրուիլ։ Բայց չըսուած խօսք մ՚արձանագրելու համար, ինչպէս կարելի է յուշագրերու մէջ գտնել զայն եւ քաղել։

Ուստի Դուանը չկարենալով Պէրպէրեան էֆէնտիի բերանը դրած ըլլալ այնպիսի խօսքերը, զոր ըսած չըլլայ նա, իրաւունք ունի կարծելու որ Պալեօզեան էֆէնտին սխալ հասկցած լինի Պէրպէրեան էֆէնտիի խօսքը։

ՊԻՐՊԻՐԵԱՆ Ռ· ԷՖ· — Ատենագրութիւնն չատ հաւատարիմ կը գտնեմ, եւ իմ մասիս խմբագրութենէն գանգատելու տեղի չունիմ։ Պալեօզեան էֆէնտին կը պնդէ թէ չեմ ընդունած որ Վարդապետաց եւ Քահանայից մէջ արժանաւորներ գտնուած ըլլան, եւ արդէն Ե. նիստի մէջ ալ յայտնած է իւր թիւրիմացութիւնն։ Բայց նոյն նիստին մէջ երբ այլ ընդ այլոյ կը մեկնէր նախորդ նիստին մէջ ըսած խօսքերս, պատասխանեցի իրեն, եւ վկայ կը կոչեմ նոյն իսկ Քրիստոսատուր էֆէնտին, որ իւր յիշողութիւնն օգնութեան կոչելով, բողոքից իրեն դէմ « Այդպէս չըսաւ » ըսելով։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ռ· ԷՖ· — (Ընդմիջելով) Այո, այդպէս եղաւ։

ՊԻՐՊԻՐԵԱՆ Ռ· ԷՖ· — (Շարունակելով) ես կը կարծեմ թէ Պալեօզեան էֆէնտիին նըշանաւոր պատասխանութեամբ չեմ խորհիր եւ կըրնամ դիտնալ թէ ամէն ատենագանի մարդոց մէջ արժանաւորներ եւ անարժաններ կան, բայց իմ նպատակս էր կանականութեան մը առջեւ դնել զԱզգ· ժողովը, ցուցնելով իրեն թէ կամ պէտք էր որ ընդունէր թէ նախկին պատգամաւորագործք են, եւ կամ կողմնակալութեան եւ աչառութեան բիծ դնէր նկեղեցականութեան վրայ։ Հաստատական վճիռ մը չատ տարբեր է կամուկամութեամբ

թէ ուրեմն ըսուած խօսքէ : Այս կէտն այն տեղն բաւական պայծառ կերպով պարզեցի : Պալեօզեան էֆէնտին սկսաւ հակառակել՝ հետեւեալ նիստին մէջ ինձի դէմ խօսելու , ես կրկին պատասխանեցի : Զարմանալի է որ դեռ կը սկսէ եւ կուզէ որ տարբեր կերպով խորհած եւ խօսած ըլլամ , առենապետութեան եւ երեսփոխանաց վկայութեան հակառակ :

ՊԱԼԵՕԶԵԱՆ Լ. ԷՖ. — Շատ մ՚ուելորդ խօսքերու չեմ ուզեր պատասխանել : Ես ըսել չուզեցի որ Դիւանը դիտմամբ այն խօսքը աւելցուցեր է , այլ սխալ արձանագրուեր է , ըսի , եւ անշուշտ Դիւանն ալ կրնայ սխալիլ յուշագրերու կնճիռներէն , որոց Առենապետ էֆէնտին ակնարկեց ի սկզբան : Իմ դիտողութիւնս Պէրպէրեան էֆէնտիի վերջին խօսքերուն դէմ չէ , ինչ հաստատապէս ըսաւ նոյն օրը թէ եկեղեցականաց արժանաւորադոյներն Պոլիսկոպոսաց դասուն մէջ պէտք է փնտռել . ես այս կէտին պատասխանեցի անցեալ նիստին մէջ այն բառերով , որ իւր խօսքերուն մէջ անցեր են : Ահա այս կէտին դէմ է իմ դիտողութիւնս :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ցաւալի է որ պարզ խնդրոյ մը պատճառաւ դիտողութիւնը վիճաբանութեան դոյն կառնու : Խօսքին հեղինակը Պէրպէրեան էֆէնտին է , որ կը յայտարարէ թէ նոյն իսկ արձանագրուածին պէս խօսած է , եւ առենագրութեան հաւատարմութենէն եւ ճշդութենէն զոհունակութիւն կը յայտնէ , իսկ Պալեօզեան էֆէնտին՝ որ կը թուի թէ սխալ հակըռած է անոր խօսքն , ինչպէս ամէն երեսփոխանի կը պատահի վիճաբանութեան պահուն , կուզէ որ բացատրէ թէ ինչ իմաստով ըմբռնած է ինք Պէրպէրեան էֆէնտիի խօսքն , որպէս զի ի պատասխանի անոր իւր ի վերջ ըրած խօսքերն իրենց կարեւորութիւնը չկորսնցնեն : Այս մասին ոչ Պէրպէրեան էֆէնտի յանցանք ունի եւ ոչ Պալեօզեան էֆէնտի , խնդիրը պարզ թիւրիմացութիւնն մ՚է : Միւսն անկ էր իւր խօսքն հասկցած լինելը բացատրել . երկուքն ալ իրենց պարտաւորութիւնը կատարեցին , եւ այս մասին այլ եւս խօսքի տեղի չմնաց :

Ուրիշ դիտողութիւն տեղի չունենար , հետեւապէս Առենապետ էֆէնտին քուէի կը դնէ Դ. նիստի առենագրութիւնն եւ ժողովը միաձայն եղած դիտողութեամբ հանդերձ ընդունելով զայն , կը վաւերէ :

Յետոյ Առենապետ էֆէնտին նախընթաց Ե. նիստի առենագրութիւնը դիտողութեան կենթարկէ , սակայն երեսփոխանաց չատերը թերթն ուշ ընդունած եւ կարդալու ատեն ունենցած չըլլալնուն պատճառաւ . ժողովը՝ ըստ առաջարկութեան Ղազարոսեան Փ. էֆէնտիի , կը վերապահէ զայն յառաջիկայ նիստին :

Զ .

Առենական գործողութեանց վերաբերեալ գրեր .

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Թէեւ առենական գործողութեանց վերաբերեալ գրեր կան , սակայն ժողովը իւր նախընթաց նիստին մէջ որոշած է զանոնք եւս վերաւաղել , եւ Վարչական կազմակերպութեան ծրագրին քննութեամբն զբաղիլ : Այս քննութիւնը դեռ աւարտած չըլլալով ժողովին որոշումը իւր զօրութիւնը կը պահէ : Ուստի այն որոշման համաձայն յետաձգելով նաեւ այսօր այդ գրերուն ընթերցումը , պիտի անցնիմ օրակարգին :

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ.— Ես չեմ առաջարկեր որ այդ գրերուն ամէնքն նկատողութեան առնուին այսօր , բայց՝ կառաջարկեմ որ անոնք միայն որ նախաքննիչ դիւանացդ գրի խնդիրները կը պարունակեն , իրենց տեղերն յղուին անմիջ

Ջապէս· դար օրինակ, գաւառներէն նկած յայտագրեր կան, ժողովրդեան կրթական վիճակին վրայ, եւ այդ յայտագրերը պէտք է յղուին Դաստիարակութեան դիւանին. Ղաշաթիայ թաղացւոց մէկ հանրագիրը կայ, զոր պէտք է յղել Ներքին Գործոց Նախարարութեան դիւանին· եւ այսպէս վիճաբանութիւն չվերջնող ուրիշ գործեր կան, յղել ճիշդ Դիւանաց· իսկ ժողովին նկատառման կարօտ գործերը վերապահել եաքի·

ԱՏԵՆԱԳԵՏ ԷՖ· — Դիւանը չէ կարող գուշակել թէ ո՞ր խնդիրներն առանց վիճաբանութեան պիտի յղուին ի նախաքննութիւն, եւ որո՞նք վիճաբանութեան տեղի պիտի տան եւ ժողովին ժամանակը սպառեն· ուստի եթէ նախկին որոշման չհետեւելով՝ առենական գործողութեանց ճշդութիւն չարկ ըլլայ, պիտի պարտաւորի բոլոր թղթերն ի միասին ժողովիդ ներկայել, որպէս զի առանց վիճաբանութեան Դիւանաց յղուին խնդիրներն անմիջապէս միւսներէն, եւ ասով դարձեալ նոյն ժամանակի կորուստը տեղի պիտի ունենայ, որ մէկ խուսափելու համար ժողովին եաքի վերապահած էր այդ գործերուն ընթերցումն· Ս. յօդուածիններուն փոխանակ Էֆէնտիի առաջարկութեան վրայ ըստ օրինի ժողովին որոշումը պիտի խնդրվի, եթէ կրկնող մ'ունենայ, բայց վանդ չունենայ, ճշդ կառնունք վարչական կազմակերպութեան ծրագրին չարունակութիւնը, ժողովին որոշման համաձայն

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ծրագիր վարչական կազմակերպութեան

ԱՏԵՆԱԳԵՏ ԷՖ· — ժողովը վարչական կազմակերպութեան ծրագրին առաջին գլխի 2՝ յօդուած կը պարունակէր, քննած եւ քաղաքացած է արդէն· Ա. յօդ. իւր աշխատութիւնը պիտի չարունակի Բ. գլխէն սկսելով· ուստի կը հրաւիրեմ Առենադպիր Էֆէնտին սկսիլ նոյն գլխէն յօդուած առ յօդուած ընթերցումը·

Հետեւաբար Առենադպիր Էֆէնտին կսկսի յօդուած առ յօդուած ընթեռնուլ ծրագիրն·

ԳԼՈՒԽ Բ·

ԴԱՏԱՐԱՆՔ

Յօդ· 26· Ազգային դատական իշխանութիւնն երեք ատեաններ իրաւասութեամբ՝ ի գործ կը դրուի, Թաղային՝ կեդրոնական եւ բարձրագոյն դատարաններու միջոցաւ·

Սոյն յօդուածին վրայ դիտողութիւն տեղի չունենար, եւ ժողովը կանցնի յաջորդ յօդուածին·

Յօդ· 27· Որ և է խնդիր, ի բաց առեալ ազգային պաշտօնակալաց և եկեղեցականաց պաշտաման վերաբերեալներն, (Տե՛ս Յօդ· 35 և 41) նախ՝ ամբաստանեալ կոչման Թաղային Դատարանին կը ներկայանայ· և երբ հաշտարարութեամբ չվերջանայ, կեդրոնական դատարանին կուգայ· իսկ երբ հակառակորդը սորա վճռոյն չհնազանդի, բարձրագոյն Դատարանին կը դիմէ՝ վերաքննութեան համար·

Սոյն յօդուածին վրայ դիտողութիւն տեղի չունենար, եւ ժողովը կանցնի յաջորդ յօդուածին·

Յօդ. 28. Ամէն կարգի դատաւորք երկու տարուան համար կ՚ընտրուին, և վերընտրելի են։

Սոյն յօդուածին վրայ դիտողութիւն տեղի չունենար, եւ ժողովը կանցնի յաջորդ յօդուածին։

Ա.

Թաղային Դատարաններ

Յօդ. 29. Թաղային Դատարաններ-ուն պաշտօնն է՝ իրենց յանձնարարեալ ինդիրներն ու վէճերն հաշտարարու-թեամբ լուծելու աշխատիլ. և երբ չյա-ջողին՝ տեղեկագրել առ Դատական խոր-հրդարանն, որ կը լսէ գինդիրն առ ապահանեալ սենեակ կեդրոնական Դա-տարանին։

Սոյն յօդուածին վրայ դիտողութիւն տեղի չունենար, եւ ժողովը կանցնի յաջորդ յօդ-ուածին.

Յօդ. 30. Թաղային Դատարանները կը կազմուին՝ Թաղական խորհրդէն դուրս և անկից ընտրեալ բանիերուն, ամուսնա-ցեալ և թաղեցւոց վստահութիւնը վայե-լող երկու անձերէ, և թաղին եկե-ղեցական դասէն ընտրեալ մի քահանայէ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Սոյն յօդուածին վրայ դիտողութեան համար խօսք ուզող կայ, ուս-ում նախորդ չորս յօդուածներն, որ առանց դիտողութեան անցան, քուէի կը դնեմ նախ։

Հետեւապէս Ատենապետ Է՛Ֆէնտին ծրագ-րին 26, 27, 28, եւ 29րդ յօդուածները քու-էի կը դնէ, եւ ժողովը միաձայն ընդունելով զանոնք անփոփոխ՝ ՆԸ ՀԱՍՏԱՏԷ։

ՄԿՐԵԱՆ Տ. Յ. ՓՆՏ. — 30րդ յօդուածը կը սրամադրէ որ թաղային դատարանները կազմուին երկու անձերէ, եւ բաղին եկեղե-ցական դասեն ընտրեալ մի քահանայէ։ Եւ որովհետեւ բազմամարդ թաղեր կան՝ որոց հա-մար մի քահանայ թերեւս չբաւէ, կառաջար-կեմ որ մի կամ երկու քահանայէ ընտրի, փո-խանակ մի քահանայ սահմանելու բացարձակ։

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. Է՛Ֆ. — (Տեղեկաքեր) Կրնայ Մկրեան հօր առաջարկը ընդունուիլ, բայց մէկ կէտ մը կայ եւ անոր կը ձեռամէ։ Թաղային դատարաններն երեք անդամէ բաղկացեալ են, եւ եթէ երկու քահանայ սահմանենք, չորսի պիտի յանգի անդամոց թիւն՝ որ անյարմար է դատարանաց համար եւ դայն հինգի վերածել չարկ պիտի ըլլայ. բայց դատաւորաց թիւն որքան ստուարանայ, այն-քան խնդիրներու արագ անօրինութեան արգելք կըլլայ։ Ա՛յս տեսութեամբ արտայայտուած է որ նախնական դատարաններն՝ երեք, եւ վերա-քննականները հինգ անձերէ բաղկանան։ Հե-տեւապէս թաղային դատարաններն ալ երբեմն նախնական եւ հաչտարար երեքական անդա-մէ պիտի բաղկանան, եւ անոնցմէ մին քա-հանայ պիտի լինի։ Ուստի ես կը կարծեմ թէ գործոց դիւրութեան համար լաւագոյն է թիւն անփոփոխ պահել։ Մանաւանդ բազմամարդ թաղերու մէջ եթէ թաղ. խորհուրդք հարկ տեսնեն՝ դատարաններու անդամոց թիւն ա-ւելցնելու տեղ՝ դատարաններուն թիւն ա-ւելցնելու համար արտօնութիւն խնդրելու արդելք մը չունին։

ԵՄԻՆԻՃԵԱՆ Յ. Է՛Ֆ. — կը ձայնակցիմ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Լսեցիք Տ. Մկրեան հօր առաջարկած բարեփոխումն 30րդ յօդ-ուածին վրայ եւ բացատրութիւնները, զոր տուաւ տեղեկաքեր Է՛Ֆէնտին։ Եւ ըստ որում բարեփոխումը կրկնող չունեցաւ, ուստի յօդ-ուածը քուէի կը դնեմ։

Հետեւապէս Ատենապետ Է՛Ֆէնտին քուէի

կը դնէ ծրագրին 30րդ յօդուածն եւ ժողովը միաձայն ընդունելով զայն անփոփոխ՝ ԿՐ ՀԱՍՏԱՏԷ։

ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ Ռ. ԷՖ. — Այս քուէարկեալ յօդուածին մէջ ըսուած է, «եւ Թաղին եկեղեցականաց դասէն ընտրեալ մի քահանայ», բայց քիչ մը մութ է թէ՝ ո՛վ պիտի կատարէ ընտրութիւնը, Թաղին եկեղեցականա՞ց դասը թէ Թաղական խորհուրդը։

ԽԱՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊՍ. — Այո՛, Թաղին եկեղեցականաց դասը պիտի ընտրէ զայն։

Առենապետ Էֆէնտին նկատելով որ, թէեւ յօդուածը քուէարկուած՝ Պէրպէրեան Էֆէնտիի դիտողութեան վրայ երեսփոխանաց մէջ հետաքրքրութիւն մը կը նշմարուի ընդհանրապէս, եւ տեղեկութիւն Նուսուֆեան Էֆէնտին ալ բացատրութիւն տալու տրամադիր կերեւի, խօսք կուտայ անոր։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Թաղային դատարաններէն երեքական անձեր պիտի բաղկանան, որոցմէ երկուքը Թաղ. խորհուրդը պիտի ընտրէ իրեն անդամակից չեղող անձերէ, եւ երրորդն ալ՝ որ քահանայ մի պիտի լինի՝ Թաղին եկեղեցականաց դասէն կողմէ եւ անոր մէջէն պիտի ընտրուի։

Այս խնդրոյն յարակից եւ ուրիշ կարեւոր կէտ մը կայ, որու վրայ ալ իրր տեղեկաբեր հարկ կզգամ բացատրութիւն տալ։ Թաղային դատարանաց ներկայացեալ խնդիրները մեծ մասամբ ամուսնական խնդիրներ կը լինին. այնպիսի պարագայի մէջ երբ դատին մէրերն դատարանին անդամ գտնուող քահանային ծուխերէն լինին, տանէրէց քահանայն, վասն զի ի հարկին իրը վկայ պիտի ներկայանայ, չէ կարող իրը դատաւոր բազմիլ դատարանին մէջ. ուստի անտեղութենէ խոյս տալու համար՝ բնականաբար հարկ պիտի ըլլայ որ ուրիշ քահանայի մը Թաղու իւր դատաւորի աթոռն եւ չմասնակցի այն դատին քննութեան։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կը վախնամ որ յօդուածը քուէարկուելէ առաջ հարցում եւ բացատրութիւնք տեղի ունենային, բայց քանի որ ժողովոյ արամադրութեան առջեւ հարկադրեցայ խօսք տալ բացատրել, եւ քանի որ բացատրութիւնք սկսան տրուիլ, ժողովը այս 30րդ յօդուածին վրայ կատարելապէս լուսաւորուելու համար հարկ կը տեսնեմ տրուած բացատրութիւններն ամբողջացնել, իրր անդամ ծրագիրը պատրաստող Ատենապետաց դիւանին։

Սուտգիւ մթութիւն մը կայ 30րդ յօդուածին մէջ եւ զայն նշմարողները սխալած չեն։

Նոյն իսկ Ատենապետաց դիւանը կը տեսնէր այն մթութիւնն, երբ յօդուածը խմբագրեց, եւ դիտմամբ թողուց այնպէս, վասն զի դրեթէ պարտաւորեալ էր։ Ատենապետաց դիւանին անդամք ձեր ամենուդ պէս դիտէին որ Վարչական կազմակերպութենէն անմիջապէս յետոյ՝ Թաղային մասնակարարութեան խնդիրը պիտի երթայ ժողովիդ առջեւ, որուն արդի վիճակէն ամենքն դժգոհ՝ կզգային զայն նոր կազմակերպութեան մը վերածելու հարկին եւ ըստ որում Թաղային դատարանաց ընտրութեան խնդիրն աւելի Թաղային մասնակարարութեան հետ կապակցութիւն ունէր քան թէ կեդրոնական վարչութեան, եւ այդ մասնակարարութեան ինչ ձեւի վերածուիլը յայտնի չէր, վասն զի կրնար ըլլալ որ Թաղային ժողովներ կազմելու դրութիւնն ընդունուէր եւ հետեւաբար Թաղ. խորհրդոյ եւ կըրթական հոգաբարձութեանց ընտրութիւններուն հետ՝ Թաղային դատարանաց ընտրութիւններն ալ այդ Թաղային ժողովոյ Թաղուէին, եւ կամ այնպիսի մը դրութիւն ընդունուէր որ ընտրութիւններն արդի եղանակէն տարբեր կերպով կատարելու հարկ ծնանէր։ Ա. յս տեսութենէ Ատենապետաց դիւանին մէջ բաւական համարուեցաւ Թաղային դատարանաց կազմութեան սկզբունքը սահմանել եւ ընտրական մանրամասնութիւնները Թաղային մասնակարարութեան օրինաց վերապահել։ Ատենապետ այս պատճառէն ծագած է սխալութիւնը։

որ յուսամ թէ թաղային մատակարարութեան օրէնքն անյապաղ հաստատուելով պիտի պարզուի։

Այս բացատրութիւնը կարծեմ թէ կատարելապէս կը լուսաւորէ Ժողովին 30րդ յօդուածին վրայ։ ուստի կանցնինք այժմ յաջորդ յօդուածին։

Բ.

Կեդրոնական դատարան

Յօդ. 31. Կեդրոնական Դատարանին կրնէ սեւեռակներու կը բաժնուի, Ամուսնական, Քննհատական և Վարչական. և իւր պաշտօնն է՝ ատոնց միջոցաւ քննել և վճռել ազգային չրջանակին մէջ ուղի ունեցած դատերը։

Սոյն յօդուածին վրայ դիտողութիւն ուղի չունենար, եւ Ժողովը կանցնի յաջորդ յօդուածին։

Յօդ. 32. Կեդրոնական Դատարանի անդամք վարչական խորհրդէն կընտրուին, ըստ առաջարկութեան Դատական խորհրդականին։

Սոյն յօդուածին վրայ դիտողութիւն ուղի չունենար, եւ Ժողովը կանցնի յաջորդ յօդուածին։

Ամուսնական

Յօդ. 33. Ամուսնական Սենեակը կը կազմուի, 40 տարին լրացուցած Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ օրինաց հմուտ հինգ ձեռնհաս անձերէ, որոց երեքն եկեղեցական պէտք է լինին։

Այս սենեակին կը պատկանին բոլոր ամուսնական դատերն։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — Խօսք կուզեմ սոյն յօդուածին վրայ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Շատ աղէկ. բայց նախ պէտք է քուէի դնեմ նախորդ 31 եւ 32րդ յօդուածներն, որոց վրայ դիտողութիւն տեղի չունեցաւ։

Հետեւապէս Ատենապետ Էֆէնտին քուէի կը դնէ ծրագրին 31 եւ 32րդ յօդուածներն եւ Ժողովը միաձայն ընդունելով զանոնք անփոփոխ՝ կը Հաստատէ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — Ինչ դիտողութիւն զոր պահ մ'առաջ ըրաւ Եուսուֆեան Էֆէնտին 30րդ յօդուածին մէկ կէտին նկատմամբ, այս յօդուածին վրայ պէտք էր ընել աւելի, վասն զի թաղային առեանները հաչտարար կամ իրաւարար են, իսկ այս վճռատու, եւ այն անպատեհութիւններն, որոց ակնարկեց տեղեկաբեր Էֆէնտին, աւելի ծանր հետեւանքներ կրնան յառաջ բերել այս առեանին մէջ եթէ անոնց առաջքը չառնուի։

Սոյն յօդուածը կը տրամադրէ որ Ամուսնական սենեակին անդամոց երեքը եկեղեցական լինին երբ անոնց մէջ քահանայ գտնուի եւ իւր հովուած ժողովրդոց միջոց դատը ներկայանայ, լինք ըստ որում տաներէց իւր մանաւոր չահն ունի, ուստի պէտք չէ որ աթոռ ունենայ դատարանին մէջ այդ դատաստանին առեն, եւ այսպիսի պարագայի մը դատարանին անկ է վարչութեան դիմել որ առժամեայ կերպով մէկը նչանակէ անոր տեղ։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊՍ. — (Ընդմիջելով) Օրինաւոր է այս դիտողութիւնը։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — (Շարունակելով) Դարձեալ. ինչո՞ւ պէտք չէ որ տաներէց քահանայն աթոռ ունենայ, — վասն զի իւր մանաւոր չահն ունի. ուստի միեւնոյն նկատմամբ ներելի չէ նաեւ Ամուսնական սենեակին անդամ գտնուող քահանային աթոռ

ունենալ երբ դաստիարակ մինչ կողմէ որեւէ ձեւով ժամուց ընդունած լինի · եւ դարձեալ ներելի չէ որ դաստիարանին վերջանալէն առաջ կամ յետոյ դաստիար քահանայ մը՝ դաստիարակողներէն մին ժողովուրդ ընդունի իրեն : Ա. յս դիտողութիւնները կընեմ այն պատճառաւ որ մեր եկեղեցական հարց ազգին կապրին եւ պէտք է դիտնան որ այս պարագային մէջ չեն կարող իրենց ապրուստ ընդունիլ :

ԱՏԵՆԱԳԵՏ Ն֊Ի֊ — կը խնդրեմ որ եզրակացնէք ինչ բարեփոխում որ կառաջարկէք 33րդ յօդուածին վրայ :

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս֊ Ն֊Ի֊ — Ես այդ յօդուածին վրայ բարեփոխում չեմ առաջարկեր , այլ այս քանի մը դիտողութիւնները կընեմ : եւ գոհ կըլլամ եթէ ժողովին հաւանութեան հանդիպին եւ արձանագրուին , ի ղղուչութիւն նմանօրինակ դիպաց :

ԳԱՓԱՄՃՃԵԱՆ Մ֊ Ն֊Ի֊ — Ուրիշ դիտողութեան արժանի կէտ մ՚ալ կայ , Ա. յդ յօդուածը կը պարտադրէ որ Ամուսնական սեռնեակին անդամոց երկքն եկեղեցական լինին : Ինչպէս դիտէք եկեղեցական բառն ընդհանուր առում ունի , եւ վարդապետն եւ քահանայն միանգամայն կրնայ հակկցուիլ այդ անունով : Կարծեմ պատշաճից օրէնքը կը պահանջէ որ Ամուսնական սեռնեակին եկեղեցական անդամներն քահանայից դասէն լինին միայն : Ուստի կառաջարկեմ այս կէտը բարեփոխել եւ Եկեղեցական բառին տեղ՝ քահանայ բառը դնել :

ԳԻՐԳԻՐԵԱՆ Ռ֊ Ն֊Ի֊ — Փափազեան եւ Գափամաճեան էֆէնտիներու դիտողութիւնները իրաւացի կը դտնեմ : Դաստիարքը պէտք է որ անկաշառելի մարդիկ լինին եւ միանգամայն ամուսնացեալ , քանի որ ամուսնական դատեր պիտի քննեն : Բայց այս պայմանին միայն եկեղեցականաց պէտք չէ որ պատկանի , այլ եւ աշխարհականաց : Օրինաց մէջ ալ այս կէտերը նախատեսնալ պէտք է լինին : Ուստի ես կառաջարկեմ որ դաստիարք ըլլալիք անձանց համար պահանջելի հանգամանաց վրայ յաւելնան « Պարկեշտ եւ ամուսնացեալ » մակդիրներն , որը հաւասարապէս թէ եկեղեցական եւ թէ աշխարհական անդամոց վերաբերելով թէ արդարութիւնն եւ թէ փափաքան եւ Գափամաճեան էֆէնտիներու պահանջքն գոհացուցած կը լինինք :

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ֊ Մ֊ ԵՊՍ֊ — Փափազեան էֆէնտիի դիտողութեանց ուրիշ կէտ մ՚ալ կը յարեմ : Երբ Ամուսնական սեռնեակի անդամոց մէջ վիճաբանութիւն դասնալ , պէտք է արդիլուած լինի նոյն սեռնեակին ներկայացնել ամուսնական դատի մը դատական պահանջմանց ձեւէն , իբր փոխանորդ ստանձնելու եւ դատ վարելու Տէրութեան դատարանաց առջեւ : Մեծ զգծուածներ կը պատահին երբ մէկը դատի մ՚այս կամ այն կէտին համար դատաւոր բազմի Պատրիարքարանի մէջ , արձակուած վճռին ձայնակից լինի , եւ ուրիշ մէկ կէտին համար ի նպաստ այս կամ այն կողմին փոխանորդէ Տէրութեան դատարանաց առջեւ : Այս պարագան դատաւորի մ՚անկողմնակալութիւնը կը վտանգէ , դայն կստիպէ այն կողմին որմէ չկամեր կախեալ :

Իսկ դալով Գէրպէրեան էֆէնտիին առաջարկին համամիտ եմ որ թէ աշխարհական եւ թէ եկեղեցական անդամք ամուսնացեալ լինին , եւ կը ձայնակցիմ որ այդ բառն յաւելնայ 33րդ յօդուածին մէջ :

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Բ֊ Ն֊Ի֊ — Ես Գէրպէրեան էֆէնտիի խօսքերը պիտի կրկնեմ , Ինչ հանդամանք որ եկեղեցական դատաւորաց համար կը պահանջուի , նոյնն աշխարհականաց համար ալ կը փնտռուի , ուստի պէտք է որ առհասարակ արհնքն ալ պարկեշտ անձեր լինին :

ԹՕԼՏԱՄԵԱՆ Տ֊ Պ֊ Վ֊ԴՊՏ֊ — Քան իս պէտք է եկեղեցականներն ազատ թողուլ որ թէ Եպիսկոպոս , թէ Վարդապետ , եւ թէ Քահանայ կարենան անխտիր Ամուսնական սե-

նեակին անդամ լինել, վասն զի եթէ միայն Քահանայք կարենան անդամակցիլ այս դասարանին, հարկ կը լինի այնուհետեւ բոլոր դաւառաց առաջնորդութիւնքն ամուսնաւոր եկեղեցականաց յանձնել։ Գաւառաց մէջ առաջնորդք եւ առաջնորդական փոխանորդք՝ որոց ամենքն ալ Եպիսկոպոս եւ Վարդապետ են, իրենց պաշտօնին բնութեամբը չարունակ ամուսնական դատեր մտիկ կընեն, ինչպէս որ կեդրոնին մէջ այն օրինակ խնդիրներ վարչութեան խառն ժողովին կը յղուին ի վերաքննութիւն, որուն անդամոց մէջ կուսակրօն եկեղեցականներ ալ կան։ Արդ կեդրոնին մէջ Ամուսնական սենեակին անդամակցութիւնը միայն ամուսնացեալ եկեղեցականաց յատկացնել, եւ գաւառաց մէջ ամուրի եկեղեցականաց տալ այն գործը, հակասական է, ուստի պէտք է այդ յօդուածն անփոփոխ պահել եւ եկեղեցականաց մէջ խառն չդնել նոյն Սենեակին անդամակցութեան համար։

ԱՏԵՆԱԳՈՏ ԷՖ. — Շատ աղէկ. Ամուսնական սենեակի անդամ եկեղեցական դասուորաց համար չէք ուզեր որ պայման դրուի ամուսնացեալ ըլլալու, վասն զի կուսակրօն եկեղեցականք արդէն իրենց պաշտօններուն բնութեամբ ամէն կարգի դատեր մտիկ ընելու իրաւունք ունին, քանի կուզէք. բայց չհասկըցայ թէ աչխարհական դատաւորներն ալ ամուսնացեալ ըլլալու պայմանին ազատ թողուել կուզէք, թէ ո՛չ անոնց համար այդ պայմանը պահել հարկ կը տեսնէք։

ԹՕԼՏԱՄԵԱՆ Տ. Պ. Վ. — Այո՛. աչխարհական դատաւորք պէտք է ամուսնացեալ լինեն. եկեղեցականաց համար աւելորդ է այդ պայմանը, վասն զի իրենց պաշտօնին զօրութեամբ կարող են այդ տեսակ խնդիրներ մտիկ ընել եւ որոշում տալ։

(Ընդհանուր ծիծաղ)

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Պիտի չհանաւ երկու խօսքով պարզել խնդիրը։ Փափազեան, Գափամաճեան եւ Պէրպէրեան էֆէնտիներու առաջարկներն, ինչպէս արդէն յայտարարեց Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոս իրաւացի են յայժ Աստեղագիտաց դիւանն ալ կրնայ յարիլ անոնց, միայն թէ չկրնար պարկեշտ բառին յատկութիւն ընդունիլ այդ յօդուածին մէջ, վասն զի անպարկեշտ մարդիկ արդէն դատաւոր չեն կրնար լինիլ, ուստի այդ բառը կը մերժէ խնդիրս։ Ամուսնական սենեակին ըստ բացատրութեան 33 յօդուածոյ՝ 40 տարին լրացուցած եւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ օրինաց հետեւող ձեռնհաս անձերէ պիտի կազմուի. այս բացատրութեան ձեւն՝ որ նորաստեղծ չէ, այլ նոյն իսկ Սահմանադրութենէն ընդօրինակեալ, արդէն բաւական որոշ կը ցուցնէ հանդամանքներն, զորս կը պարտաւորին ունենալ ընտրելի անձինք. միայն չիմօրութեան տեղի չթողելու համար՝ կրնայ ամուսնացեալ բառն յաւելեալ այդ յօդուածին մէջ։

Բայց Տ. Գօղոս վարդապետ՝ որ աչխարհական դատաւորաց նկատմամբ ամուսնացեալ լինելու պայմանը պահել կուզէ, կը մերժէ դայն եկեղեցականաց համար, առարկելով թէ դաւառաց առաջնորդք եւ փոխ–առաջնորդք կուսակրօն եկեղեցականներ են, թէ իրենց պաշտօնին բնութեամբ ամուսնական դատեր կը տեսնեն, ուստի եկեղեցական դատաւորաց համար եթէ ամուսնացեալ ըլլալու պայմանը նչանակուի, հարկ կըլլայ անոնց պաշտօնը դաւառաց մէջ ամուսնացեալ եկեղեցականաց յանձնել, եւ այս առթիւ դիտել կուտայ թէ կեդրոնին մէջ ամուսնական դատերու վերաքննութիւնն խառն ժողովը կը կատարէ ցարդ, ո՛ր ամուրի եկեղեցականներ կան։

Իմ առաջին պատասխանս այս է Տ. Գօղոս վարդապետին դիտողութեանց դէմ թէ՝ ամուրիներ եկեղեցական եւ աչխարհական դասուց մէջ միանգամայն կը գտնուին, եւ եթէ դատաւորաց համար պահանջուի որ ամուսնացեալ լինին, բաւական չէ եկեղեցական եւ աչխարհական ամուրիներու մէջ տարբերութիւն մ՚ընդունիլ, այլ պէտք է նոյն պայմանը պահանջել երկու դասուն համար ալ։

Ա յլ սակայն ասկէ երբէք այն հետեւանքն յառաջ չգար, որ գաւառական վիճակաց առաջնորդական պաշտօնները պարապուորինք յանձնելու անպատճառ ամուսնացեալ եկեղեցականաց: Եթէ Տ. Գէորգ վարդապետ յաջորդ յօդուածները դիտէը ուշադիր, պիտի համոզուէր այս մասին: Յայտ է որ գաւառաց մէջ ամուսնական խնդիրներն նպիակոպոսներուն կը ներկայանան, բայց նախնական դատարանաց մէջ քննուելէ յետոյ՝ վճիռն ընդունելու համար միայն. ուստի Տ. Գէորգ վարդապետի գուշակած անտեղութիւններն չեն կրնար պատահիլ բնաւ: Վերջապէս այս Ամուսնական սենեակին մինչեւ ցարդ գտնուած Գատաստանական խորհրդին նմանութիւնը կը բերէ իւր բոլոր ձեւերովին:

Գանք ուրիշ դիտողութեանց, որոց յարեցայ արդէն: Փափազեան էֆէնտին Գազարեան առաքել իմ տուած բացատրութիւնս յիշելով դիտել տուաւ որ աւելի Ամուսնական սենեակին անդամ գտնուող Գահնայից պէտք էր արգել դրուիլ որ չկարենան դատաւոր բազմիլ, երբ այնպիսի դատ մը ներկայանայ, որ վերաբերի իրենց ծուխերուն: Անշուշտ երբ Թաղային դատարանաց մէջ գըտնուող ծխատէր Գահնայից համար այդ արգելքը դրուի, նոյնը կայ նաեւ Կեդրոնական դատարանին մէջ գտնուողներուն համար, երբ նմանօրինակ պարագաներ պատահին:

Իրաւացի է նաեւ Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոսի այն դիտողութիւնն թէ՝ դատարանին անդամակցող փաստաբան մը չէ կարող ստանձնել նոյն դատարանին ներկայացեալ դատի մ՚ուրիշ ճիւղն, եւ փոխանորդաբար դատ վարել ուրիշ դատարանաց առջեւ: Բայց թէ այս եւ թէ միւս ամէն առաջարկութիւններն՝ թէեւ քանաւոր եւ ընդունելի, բայց մեր քաւէարկած օրէնքին մէջ չենք կարող անցընել. այլ ներքին կանոնագրին նիւթ կազմող խընդիրներ են, մանաւանդ որ Տէրութիւնն այս առեակ պարագային համար՝ յատուկ օրէնքներ ունի, եւ երբ արդէն դատաւոր մը գտնուի այնպիսի ընթացքի մը մէջ, որ իւր անկողմնակալութիւնն արատէ, զղջումը գործած կը լինի, եւ կրնայ պաշտօնէն,

ԱՏԵՆԱԳՈՏ ԻՖ. — Ինչպէս լսեցիք, տեղեկաբեր էֆէնտին կընդունի թէ եկեղեցական եւ թէ աշխարհական դատաւորաց ամուսնացեալ լինելու պայմանն, եւ կը հաւանի նոյն յօդուածին մէջ յաւելցնելու, միայն «պարկեշտ» բառն՝ իւր անտեղի՛ ի բաց վարելով: Կընդունի նաեւ փափազեան էֆէնտին եւ Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոսի դիտողութիւնները, բայց մէջ բերուած կէտերն՝ նեղքին կանոնագրերու նիւթը կազմող խնդիրներ կը համարի եւ ներկայ օրինաց մէջ անցընելու հարկ չտեսներ: Սրպէն դիտող հեղինակներն ալ յօդուածին վրայ բարեփոխում առաջարկելու մտօք չլուսեցան, այլ միայն իրենց դիտողութիւններն ատենագրութեան մէջ արձանագրել տալու համար:

Ուստի կարելի կը կարծեմ 33րդ. յօդուածն «ամուսնացեալ» բառին յաւելմամբ միայն քուէի դնել, եթէ ուրիշ կարծիք յայտնել ուզող չկայ:

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Բ. ԻՖ. — Թէեւ Եւսուեֆեան էֆէնտին առաջարկուած բարեփոխումները հաչանցուց, եւ ամուսնացեալ բառին յաւելումն ընդունից, պարիեղտ բառը մերժելով. բայց Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոսի յառաջ բերած կէտն՝ որ ամենակարեւոր է, չը հաչանցուց յօդուածին հետ: Ես կը կարծեմ որ այդ կէտը միայն ատենագրութեան մէջ անցընել բաւական չէ, այլ օրինաց մէջ պէտք է յիշատակել:

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ.— Եւսուեֆեան էֆէնտին իւր տեղեկաբեր ընդունելով իմ դիտողութեանս կարեւորութիւնն, յայտնից որ օրինաց տեղ անցնելիք պարագայ մը չէր այն: Բայց կը կասկածիմ որ մի դուցէ խնդիրն այսչափով չսպասուի: Օրինակաւ մը բացատրեմ իմ դիտողութեանս նիւթը: Ենթադրենք որ Գատրիարքարանն ամուսնական դատ մ՚ունէր, որ երկու ճիւղ ունի, մին է երկու ամուսնոց միջեւ ծագած անհամաձայնութեան խնդիրն, զոր Գատրիարքարանը պիտի քննէ, իսկ միւսն է ատացուածոց կամ ուրիշ նիւթական պա-

հանջմանց խնդիրն, որու համար դատ կը վարուին Տէր-Թէոդեան դատարանաց առջեւ։ Կիւնն ամուսնական դատին մէջ իրաւանց տէր է, եւ արդարութիւն պիտի լինի իրեն, բայց երբ գանուի Պատրիարքարանի դատարանաց մէջ պատահական դատաւոր մ'որ ինդատ կը նոյ ոտոխին դատին դրամական պահանջմանց հետ առանձնած լինի օսար դատարանաց առջեւ, անշուշտ Պատրիարքարանի մէջ եւս պիտի պաշտպանէ իր չահուն համար կինոջ հակառակորդ կողմն։ Դիւրին է այլ եւս դատ չսկել թէ ինչ անիրաւութիւնը պիտի հետեւին մի այդպիսի զօրեղ պաշտպանութենէ։ Անշուշտ չկրնար մէկու մ'արդելք դրուիլ, որ իւր արհեստը չգործէ, եւ զրկուի իւր օրինաւոր չահէն, այսպէս պատահական մ'ազատ է իրեն առաջարկուած դատ մ'ստանձնելու, բայց ազատ չէ միանգամայն դատաւորի ալ պաշտօն վարելու, ուստի օրէնք մը դնել կրնայի՞ արդեօք որ այսպիսի պարագայից մէջ դատրի պատահական դատաւորն իւր դատաւորի պաշտօնէն, եւ իւր արուեստը գործելու ազատ մնայ առանց ուրիշներու իրաւունքը վտանգելու։

ԷՖՕՒՐՃԵԱՆ Տ. Էֆ. — Կարելի՞ է արդեօք բացատրութիւն ուղել սեղէլաբեր էֆէնտիէն թէ քանի որ Յորդ յօդուածը կը տրատմադրէ որ ամուսնական սեռնեակին անդամակցողք 40 տարին լրացուցած եւ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ օրինաց հմուտ ձեռնհաս հինգ անձեր կը լինին, եւ մենք ամուսնացեալ ըլլալու պայմանն ալ կաւելցնենք այժմ, ի՞նչ հարկ կայ ուրեմն պահանջել որ այդ հինգ անդամոց երեքն, այսինքն մեծագոյն մասն եկեղեցական լինին։ Եթէ երեք արժանաւոր եկեղեցական չգտնուի, ինչպէս պիտի գործադրուի այդ պայմանը, եւ պիտի պնդե՞ն այս կէտին վրայ նաեւ այն առեն։ Ես կը կարծեմ թէ պէտք չէ աշխարհական եւ եկեղեցական անդամոց համար թիւ նշանակել, այլ պէտք է ազատ թողուլ ընտրութիւնն. վասն զի աշխարհականաց եւ եկեղեցականաց թիւերն որոշել՝ խտրութիւն դնել է անոնց մէջ, եւ ես աղէկ չեմ տեսներ գայս։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Էֆ.— Տ. Մատթէոս եպիսկոպոս չատ իրաւունք ունի պնդելու. բայց կան դեռ ուրիշ պարագաներ՝ որ կալ-գելուն դատաւորն աթոռ ունենալ դատարանին մէջ։ Զոր օրինակ, երբ դատաւորն՝ դատ վարողներէն միոյն հետ ազգակցութիւն ունենայ, կամ առելութիւն մը, չըլլե է որ ասիոռ չունենար նոյն դատին քննութեան պատուն։ Բայց այս ամենը պարագաներ են, ուսոի չկրնանք զանոնք օրինաց հետ, եւ բաւ համարելով այս դիտողութիւններն, անցնինք միւս յօդուածոց։

ՆՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. Էֆ.— Տ. Մատթէոս եպիսկոպոսի առաջարկն ընդունած եմ սկզբունքը, բայց կուզէ օրինաց մէջ մտցնել պաշտօնականութեան կէտն, եւ ես այդ կէտին մէջ չեմ համաձայնիր երբեք, վասն զի ինչպես ըսի, այդ տեսակ խնդիրներ օրինաց մէջ չեն անցնիր, այլ մասնաւոր հանձնագրութիւններով կրնան անօրինել։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ.— (Ընդմիջելով) ես բաւ կը համարիմ եթէ առենագրութեան մէջ իւր օրինաց մեկնութիւն՝ անցնին եղած դիտողութիւններն։

ՆՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. Էֆ.— (Շարունակելով) Շատ աղէկ. ուրեմն այս մասին խնդիր չմնայ. իսկ Տէրեանի առաջարկին սա կը պատասխանեմ թէ այս ծրագրին մէջ Սահմանադրութեան այն կէտերն որ հիմնական սկզբունքներէ կը բղխին, պահուած են անոնք, եւ այս է պատճառ որ սահմանուած է այդ յօդուածին մէջ եկեղեցականաց եւ աշխարհականաց թիւը։ Կարծեմ թէ արդէն Առենապետութ դիւանին յանձնուած պաշտօնն ալ այս պայմանով էր, եւ չէր կարող նա տարբեր բան մ'ընել, եթէ ուղեր իսկ։ Կը յուսամ որ այս բացատրութիւնը կը գոհացնէ զՏէրեանը էֆէնտին։

ՁԱՅՆԵՐ.— Բաւ է, քաւէ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Թէ եւ խօսք խընդրողներ կան դեռ, բայց ըստ որում քուէի ձայներ կը բարձրանան, կը պարտաւորիմ փոդովին կամքը հարցնել թէ կ՚ուզէ՞ վիճաբանութիւնը վախել։

Հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին վիճաբանութեան փակումը քուէի կը դնէ, եւ ժողովը մեծագոյն մասամբ ԿՆԴՈՒՆԻ զայն։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ.— Բուէարկութեան բանաձեւին վրայ խօսիլ կուգամ։ Կարծեմ թէ խնդիրը կը լուծուի, երբ աթձանագրուի ատենագրութեան մէջ թէ՝ ներելի չէ դատաւորի մ՚իրեն եկած դատին պաշտպանութիւն ընել, կամ դատաւորի աթոռ ունենալ այսպիսի դատի մ՚առեն, յորում դատելոյն հետ ազգակցութիւն ունենայ. ներելի չէ եկեղեցական դատաւորի մը՝ պաշտօն վարել դատի մ՚առեն, երբ դատելոյն առներէսը լինի. ներելի չէ նոյնպէս «ժամուց» անունով կամ ուրիշ ո եւ է ձեւով նուէր ընդունիլ դատելոց կողմէ, ներելի չէ նաեւ երբ պաշտօնավարութեան միջոցին մէջ խոստովանորդի ընդունիլ իրեն՝ դատաստանի ներկայացող մը կամ դատեալ մը։ Այդ կէտերն արձանագրութեան մէջ այսպէս անցընելու, եւ «ամուսնացեալ» բառն յօդուածին մէջ յաւելցնելու պայմանաւ՝ կառաջարկեմ քուէի դնել,

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.—Աւելի աղէկ կընէք, եթէ քիչ մը հարցերով լինիք եւ Դիւանին կողմէ քուէարկութեան բանաձեւը ժողովին ներկայանալէ յետոյ՝ անոր վրայ դիտողութիւն ընէք, եթէ հարկ լինայ։ Թերեւս Դիւանին բանաձեւը ձեր կարծեաց ալ կարենայ դոհացուցիչ տալ։

ՆՓՕՆՐՃԵԱՆ Տ. ԷՖ.— Պէտք էր հարցնել ինձ թէ դոհ էի բացատրութենէն, զոր տուաւ տեղեկաբեր էֆէնտին ի պատասխանի հարցմանս, սակայն չհարցուեցաւ։ Իսկ ես դոհ չեմայ բացատրութենէն, թող նշանակուի։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կը ցաւիմ որ Դիւանն յանդէտս վշտանալու առիթ տուաւ Տելմանք էֆէնտիի, առանց անոր կամքը հարցնելու վիճաբանութեան վախումը քուէի դնելով։ Բայց ի՞նչ օգուտ որ Դիւանն իր դործելու ղանոնին մէջ՝ ժողովին ներքին կանոնադիրն ունի միայն իրեն ուղեցոյց եւ հարկադրեալ է նաեւ անոր հետ հաչա եւ բարեկամ մնալ։

Իսկ թէ ինչ բանաձեւով պիտի քուէարկուի խնդիրը, պարզելու համար, Դիւանը նախ ինքը պէտք է բացատրէ, թէ ինչպէս ըմբռնած է խնդիրը։

ԺՈՂՈՎԻ 33րդ յօդուածը քուէարկելէ առաջ տրամադիր կերեւի փափաք յայտնելու որ ազգային դատաւորք իրենց ներկայացեալ դատերու հետ որ եւ է չահու յարաբերութիւն կամ կապ չունենան, եւ այս կէտն այնչափ ապահովութեան ներքեւ դնել կուզէ դատավարական կանոնագրով, որ բնաւին դեղծումներու դուռ չմնայ։ Եւ ըստ որում նորոգ կազմուելի Վարչութեան անվ է վարչական ամէն ճիւղերուն ներքին կանոնագրոց պէս՝ դատավարական կանոնադիրն ալ պատրաստել եւ ժողովիս հաւանութեան ենթարկել, ժողովին այս փափաքն անոր ուշադրութեան յանձնաբարելու նպատակաւ արձանագրելէ յետոյ, ժողովը պիտի քուէարկէ 33րդ յօդուածն, ըստ առաջարկութեան Պէրպէրեան էֆէնտիի, Եկեղեցական եւ աշխարհական դատաւորաց համար նշանակուած հանդամանաց վրայ յաւելցնելով նաեւ անոնց ամուսնացեալ լինելու պայմանն։

Արդ՝ եթէ այս բանաձեւին նկատմամբ դիտողութիւն ունիք, խօսք պիտի տամ, իսկ եթէ ոչ քուէի պիտի դնեմ 33րդ յօդուածն ինչ ձեւով որ բացատրեցի։

ՁԱՅՆԵՐ. — Շատ աղէկ, չատ աղէկ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ըստ խնդրոյ իմ առաջարկած բանաձեւիս հետ նոյն է, ուստի կընդունիմ։

Նա հետեւապէս Ատենապետ է Ֆիէնտին իւր ներկայած բանաձեւով քուէի կը դնէ խընդիրը, եւ ժողովը միաձայն՝ ըստ բացատրութեան Ատենապետ է Ֆիէնտիի 33րդ յօդուածն ընդունելով՝ կը Հաստատէ, յաւելցնելով ամոսանացեայ բառն։

ժողովը կանցնի յաջորդ յօդուածին։

Ազնաթափան Էնեմի

Յօդ. 44. Ընհատական Սինեակը կը կազմուի, 30 տարին լրացուցած եւ Տէրսիմեան օրինաց հմուտ հինդ ձեռնհաս անձերէ։

Այս Սինեակին կը պատկանին՝ ժառանգական, կառավարչի, ընտանեկան, պատուոյ եւ միւսոյս հատուցման, եւ այլ ամենայն անհատական դատերն։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Էֆ. — կառաջարկեմ որ այս դատարանին նիստերը հրապարակային լինին։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — Կը կրկնեմ այդ առաջարկն բոլոր դատարանաց համար։

ՆՈՒՍՈՒԹԵԱՆ Տ. Էֆ. — Ամեն քաղաքակրթ ազգաց մէջ ընդունուած սկզբունք մ'է դատարանաց նիստերը հրապարակային ընել, բայց բացառութիւններու ներքեւ է այս սկզբունքն։ Անյապիսի դատեր եւ խընդիրներ կրնան պատահիլ, զորս դատարանն իրեն յատուկ նկատուածներով կամ այս ու այն կողմին պահանջման վրայ դռնփակ նիստով քննել հարկ կը դատի, սակայն միշտ դռնփակ ուրուած վճիռն, դռնբաց ատեանի մէջ կը հաղորդուի։

Այս կէտն ալ դատավարական կանոնադրի մէջ անցնելիք բան մ'է, եւ մեր օրինաց ծրագրին մէջ մուտ չկրնար գտնել։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — Կընդունիմ, բայց Ամուսնական սենեակին նիստերն ալ հրապարակային ըլլալու եւ ի հարկին միայն դռնփակ ընելու պայմանաւ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Էֆ. — Ես իբր հեղինակ առաջարկի չեմ ընդունիր որ ամուսնական դատերը հրապարակաւ քննուին, եւ կը յայտարարեմ թէ պատշաճից օրինաց հակառակ է անոնց հրապարակուիլն։ Այս կէտին վրայ աւելի խօսիլ չեմ ուզեր։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — Ես ասկէ առաջ առաջարկած էի արդէն որ ազգային երեսփոխանաց իրաւունք ունենան Դատաստանական խորհրդոյ եւ ազգային դատական ատեաններուն ունկնդիր դանուելու։ Առաջարկս Նախաձեռնութեան դիւանին կողմէ նախաքննուած եւ վերադարձած է ժողովին նոյն Դիւանին տեղեկագրովն, որ կընդունի եւ կը հաստատէ երեսփոխանաց այս իրաւունքն, իրաւունք տալով նաեւ դատարանաց, որ երբ հարկ ղգան՝ դռնփակ գուռարեն նիստը։

Կը պնդեմ միշտ այս առաջարկին վրայ, եւ կը կարծեմ որ ժողովն եթէ զեղծումներու չարունակութիւնն արգելուլ կուզէ, պէտք է հաւանի ասոր։

Իսկ եթէ ժողովը չուզեր առայժմ յուղել այս խնդիրը, կրնամ վերապահել առաջարկս Նախաձեռնութեան դիւանի տեղեկագրին նախատառման, եւ ժողովն այն ատեն իբր Նախաձեռնութեան տեղեկագրի նիւթ կորոշէ խնդիրն։

ՆՈՒՍՈՒԹԵԱՆ Տ. Էֆ. — Ես կառաջարկեմ որ դատարանաց ունկնդրութեան խնդիրը մնայ առկախ առ այժմ, վասն զի ինչպէս ըսի արդէն, դատավարական կանոնադրի վերաբերեալ կէտ մ'է, եւ այդ կանոնադրը չհնուած ատեն կրնայ նկատուածն ենթարկուիլ։ Իսկ մինչեւ այն ատեն դատարանը այս մասին կը չարժին այնպէս, ինչպէս արժան դատի։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Լսեցիք Յ[illegible] յօդուած

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ինչ որ Շահպազ-Էֆէնտին ըսաւ իմ վրաս եղած ներքին կասկածներուս համար դատական ցանցնախօսքեր կը դրուին, բայց ոչ քննութիւն կըլլայ, եւ ոչ ինչ։ Ես այս վիճակին պատճառն կուզէի հասկնալ, եւ երբ անցեալ օր Շահպազ էֆէնտին կըսէր թէ մեր մէջ պաշտօնեաներն ի միասն Աստուծոյ եւ ազգին կը կատարուին, ուստի պաշտօնատարաց պատասխանատուութիւնը թեթեւցնել, կամ բառնալ պէտք է, այն ատեն ըմբռնեցի որ այս դաղափարաց ազդեցութենէն կը հետեւէր այս վիճակին։ Այս մասին այսքան է պատասխանս։

Երկու խօսք ալ Սպիտակ տեարին վրայ։ Վարչութիւնն ոչ թէ Սպիտակ տեար պիտի հրատարակէ երբ արժան դատի, այլ պարտաւոր է տարեցոյն վերջը մասնաւորապէս կարեւոր խնդրոց վրայ եղած այն թղթակցութիւններն, որոյ հրատարակումն ձեռնսաքեր չէ, ի լոյս հանել. ըլ ոչ միայն ծողովին, այլ եւ ազգին պէտք է տեղեկութիւն տանայ իւր գործերուն վրայ։ ուստի Վարչութեան բացարձակ կամքէն կախեալ չէ այս պարագային մէջ չարժիլ ինչպէս որ ուզէ։ Ձեմ կարծեր որ այս Սպիտակ տեարին պատրաստութիւնն ալ երկար ժամանակի կարօտ ալխատութիւն մը լինի, ըլ դեռ կը յուսանք որ անգամ մ'ուրիշ օրուան մէջ դատաստական հարստահարութեանց մէկ ընդարձակ քաղուածոյն պատրաստեցաւ, Սակայն ի՞նչ ըսելու է Կեդր. անուանի հաշուեցոյցին եւ եւմտացոյցին համար, որ նոյնպէս դեռ չեկան ծողովին։ Զգիտեմք թէ Վարչութիւնն եւմտական գործառնութեանց մէջ քննարկեալ եւմտացոյցին համեմատ վարուեցա՞ւ թէ ոչ։

Իմ կարծիքս այն է վերջապէս որ Մայր դիւանն ըստ ներքին կանոնադրի պէտք է այս յետադիմանց համար հարցում մ'ուղղէ Վարչութեան եւ պատասխանին առանալով՝ հաղորդէ ծողովին, ինչպէս որ կը տրամադրէ մեր ներքին կանոնագիրը։

ԴԱՓԱՄՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ես ալ կընդունիմ Ատենին վարչայի ըրած դիտողութիւնները, համաձայնութեան Սպիտակ տեարին նկատմամբ, եւ օգուտ քաղելով անոր առաջարկէն, կառաջարկեմ եւ ես որ ամէն բանէ առաջ Սպիտակ տեարի նկատ լինի եւ հրատարակուի Տիգրանակերտի երկու պատուիրակաց՝ Սրուանձտեանց Տ. Գարեգին վարդապետի եւ Գոյճեան էֆէնտիի գրերն, վասն զի այս խնդիրն կարեւորութիւն ունի։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. —Խնդիրը չչփոթենք, այդ տեսակ տեղեկութիւններ համաձայնութեան պահուն պէտք է պահանջուին։ Իսկ Սպիտակ տեարն ըստ որում ուշացած է, Դիւանն այս յայտարարման համար ըստ կանոնի հարցում պիտի ուղղէ եւ պատասխանը հաղորդէ ծողովին։ Ուստի այլ եւս հարկ չկայ այս վիճաբանութիւնը չարունակել, կը մնայ այժմ Վարչութեան հրաժարականի խնդիրն, եւ զայն քուէի պիտի դնեմ։

Հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին Վարչութեան Կրօնական եւ Քաղաքական ժողովոց հրաժարականները քուէի կը դնէ եւ ծողովը միաձայն ԿՆԴՈՒՆԻ զանոնք։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Հարկ կը համարիմ յայտարարել որ Վարչութեան հրաժարականն թէ եւ ընդունուած, բայց պարտաւոր է ցնոր ընտրութիւն չարունակել իւր պաշտօնն։

ՁԱՅՆԵՐ.— Ա՛յո՛. այո՛։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — Անկարելի է չարունակել. արձանագրեցէք այս կէտն։

Ա.

Երեսփոխան Ս. Փափազեան էֆէնտիի առաջարկն Ալաշկերտի սովելոց մասին։

Երեսփոխան Ս. Փափազեան էֆէնտիի կող-

մէ մասուցեալ յետագայ առաջարկն կարդացուեցաւ ։

Լրագրաց մէջ կարդացինք թէ Ռուսաստանակ Ազգայնոց կողմէն ի նպաստ Հայ սովելոց Ալաշկերտի Ժողուռւած Հանգանակութիւնէն 17,000 ռուբլի վոխանակ այն սովելոց անմիջական պիտոյից յատկանալու, Վեհ. Հայրապետին հրամանաւ արժէքդրի վերածուելը է այդ գումարն եւ անոր տոկոսը Ալաշկերտի Հայ մանկանց կրթութեանը յատկացեր է ։

Մխս կողմէն կը կարդանք թէ տակաւին սովը կը շարունակէ ի Հայաստան, և Սովելոց յանձնախմբին վերջին հրատարակութեանց ցանկին մէջ կը դանուի նաեւ Ա. Աշկերտ ։

Ազգ՝ կերևի թէ Վեհ. Հայրապետը տեղեկութիւն չունենալով որ տակաւին կը տիրէ սովը յ'Ալաշկերտ, այդ անօրէնութիւնն ըրած է. և որովհետեւ սովն ազգային դժուարեան դէմ կսպառնայ, և իբր այն՝ աւելի սոսկալի է քան ղկրթութիւն, որ կուգայ յետ սովու իբրև սոսկալի քան զայլ ամենայն պիտոյս, ուստի կ'առաջարկեմ որ Ազգ. Ժողովն յանձնարարէ Վարչութեան, դիմել առ Վեհ. Հայրապետն, և խնդրել այդ գումարին անմիջական գործածութիւնը յօգուտ սովեալ եղբարց մերոց Ալաշկերտի ։

Ազգ. Երեսփոխան
Ս. Պ. Փափազեան

19 Սեպտ. 1880

ԱՏԵՆԱԳՈՏ Ն.Ֆ. — Սոյն առաջարկին վրայ դիտողութիւն ունեցող կայ ։

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՆՈՏԱՐԱՆՆԵՐԻՆ. — կը ձայնակցինք ։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Եթէ ոտուգիւ ի նպաստ Ալաշկերտի սովելոց հանգանակուած է այդ գումարն, պէտք է զայն իւր նպատակին գործածել անվրէպ, եւ Փափազեան էֆէնտիի առաջարկն յղել Վարչութեան ի գործադրութիւն ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Ն.Ֆ. — Ինչ որ գրած եմ, արդէն Ն.Ըգիւածնայ Արարատ ամսագրին հրատարակած է ։

Հետեւապէս Առենապետ էֆէնտին քուէի կը դնէ փափազեան էֆէնտիի առաջարկն եւ ժողովը միաձայն ընդունելով զայն, Ազգային վարչութեան ԿԸ ՅԱՆԴՆԷ ի գործադրութիւն ։

5.

Երեսփոխան Ս. Փափազեան էֆէնտիի երկրորդ առաջարկն Վեհ. կաթողիկոսի ընդունմամբ ։

Երեսփոխան Ս. Փափազեան էֆէնտիի կողմէ մատուցեալ յետագայ առաջարկը կարդացուեցաւ ։

Ազգ. Ժողովս իբրև ներկայացուցիչ Թուրքիաբնակ Հայոց՝ մանաւանդ է ընդունութեան վեհափառ Հայրապետին ամենայն Հայոց, տալով իրաւունս իւր երկու պատգամաւորաց որ յընտրութեան անդ ի Ս. Էջմիածին, 130 քուէ ունենան ըստ կրկին թուոյ առաջնորդական վիճակաց Թուրքիաբնակ Հայոց, ինչպէս որ եղաւ իսկ, և քուէից սոյն մեծամասնութեան

ղօրութեամբն Ազգ. Ժողովոյս ընտրելին՝ որ էր Տ. Դէօրդ Սրբազան առաջնորդ Պրուսայոյ, ընտրեցաւ կաթողիկոս Ամենայն Հայոց։

Արդ՝ Ամենայն. Հայոյ Վեհ. Հայրապետն 14 տարիէ ի վեր կը վարէ իւր հովուական պաշտօնն, և ցարդ Ն. Վեհափառութեան հանրական գործոց վրայ, որ և է պաշտօնական տեղեկութիւն մը ստացած չէ Ազգ. Ժողովս։ Կը կարդանք երբեմն Ազգ. թերթերու մէջ գովեստներ Ն. Վեհափառութեան ազգօգուտ գործոց նկատմամբ, երբեմն ալ պարսաւներ որք կը խոցեն համայն Հայոց սիրտը։ Ի լուսոյ ներկայ վիճակին մէջ լինէ կը թուի թէ ժամանակն է՝ ի դիմաց Ազգային ժողովոյս յղել առ Նորին Վեհափառութիւն երկու պատգամաւորս, մին եկեղեցական և միւսն աշխարհական, որք լինաւոր պաշտօն ունենան,

Ա. Մանրամասն տեղեկութիւն ըստանալ Նորին Վեհափառութենէն իւր հանրական գործոց և ընթացից վրայօք։

Բ. Թուրքիոյս Հայոց այժմեան ու Ազգային ժողովոյ բաղձանքները ներկայել Նորին Վեհափառութեան։

Սոյն առաջարկս կը ներկայեմ Ազգ. Ժողովոյ քննութեան և որոշմանը։

Ազգ. Երեսփոխան

Ս. Պ. Պ. Փափազեան

19. Մեպտ. 1880

(Ցետ ընթերցման)

Սոյն առաջարկն յետ վիճաբանութեան, Իրաւասութեան եւ Չեռնհասութեան միացեալ դիւանաց յղուեցաւ։ Ի նախաքննութիւն։ Վիճաբանութիւնը դադրեալ նիստով։

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա.

1. Ուղերձ ի պատասխանի Նախագահական գրոյն։ — Ծրագիր Ատենապետութեան դիւանի։ (Դադրեալ)։

Ատենապետ Մ. Ց. Մելիքեան

Ատենապետ Տ. Ներսիսեան

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԲԱՅՈՒՄ 1880 ԱՍԵՆ

ՆԻՍՏ Թ.

3 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1880

ՆԱԽԱԳԱՀ. — Տ. Պօղոս վարդապետ Թօլտաճեան (Ա.ժամեայ կարգեալ)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ. — Տիգրան էպիսկոպ Եուսուֆեան (» »)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

Ա. Վիճակ

1 Կարապետ Եպս. Սերոբեան
2 Սիմօն Եպս. Սէֆէրեան Բ
3 Ամբրոսիա Վ. Բուբինեան Բ ¶
4 Կարապետ Ե. Սէֆէեան

Բ. Վիճակ

5 Մատթէոս Եպս. Իզմիրլեան Բ
6 Պօղոս Վ. Թօլտաճեան
7 Յովհաննէս Ե. Մկրտեան Բ
8 Դրիգոր » Աճէմեան

Գ. Վիճակ

9 Յակոբ » Ա. Փափազեանք 4
10 Ահարոն Ե. Տ. Սարգսեան Բ ¶
11 Խորէն » Փէշլիմեանեան
12

Դ. Վիճակ

13 Ներսէս Վ. Ասլանեան Բ 9
14 Սուքիաս Ե. Սուխիանեանք 7
15 Վրթանէս » Պալեան Բ 9
16

Ե. Վիճակ

17 Խորէն Արքե. Նար Պէյ Բ ¶
18 Յովհաննէս Վ. Փափազեան
19 Գաբրիէլ » Թախտաճեան
20

Բ Բացակայութիւն առաջին ։
Բ.2 Բացակայութիւն երկրորդ ։
Բ.¶ Բացկ. քանաւոր պատճառաւ

ԸՆԹԱՑՔԱՒՈՐ

(Ա. Վիճակ)

Դուռմպաբուռ, կեռիկ վիաղա եւ Դուռմպաբուի դուռը

24 Գրիգոր Պէրպէրեան Բ 9
22 Գէորգ Սամսարաճեան Բ 2
23 Խաչիկ Մանկասարեան Բ 9
24 Կարապետ Ազարդուճեան Բ
25 Համբարձում Մազլումեանք 3
26 Մինաս Գափամաճեան
27 Ն. Մէղրուեան Տօքթօր Բ 2
28 Սարգիս Ազարէկեան Բ ¶
29 Սահակ Ապօ Բ ¶
30 Սեհնէքերիմ Մանուկեան Բ 8
31 Բարթող Քիւրքճիալաչեան Բ
32 ոսկի Տէրոյենց Բ 9
33 Դէորգ Ապտուլլահեան
34 Ց. Մկրեէմ-Դուլի Բ ¶
35 Լեւոն Կիրտաղեան Բ 9
36
37

(Բ. Վիճակ)

Պէշիկթաշ

38 Նգրտնիկ Կրճիկեան Բ 3
39 Ալիքսան Թօրասանճեան Բ 9
40 Բաբգէղ Հալաճեան

Եէնիգաբու

41 Մկրտիչ Քիւրքճիեանլեան Բ
42 Սեդուն Մազասեան Բ 9
43 Մարուքէ Ֆրէնկեան
44 Պօղոս Եքսէրճեան

Իսկիւտար Ս. Խաչ

45 Սիմօն Ֆէլէկեան
46 Սուխիան Ասլանեան
47 Ց. Շիշմանեան Տօքթօր Բ ¶
48

Իսկիւտար Ս. Կարապետ

49 Միհրան Պահճէգափուլեան
50 Պօղոս Թորգոմեան Բ
51 Նիկողոս Այաճեան Բ
52 Տրդատ Փափազեան Բ

(Գ. Վիճակ)

Գասրմ բաղա

53 Գասպար Զէրազ Բ

Բերա

54 Աբիկ Ուենճեան Բ ¶
55 Գրիգոր Սէլիմիէճեան Բ
56 Գրիգոր Օտեան Բ ¶
57 Սէրմիչէն Բ 9
58 Ռափայէլեան Տօքթօր Բ 9
59 Միքայէլ Մօմճեան Բ 9
60 Կարապետ Գազազեան Բ 9
61
62

Միջագիւղ

63 Յակոբ Նորաւուեանկեան Բ
64 Տիգրան Եուսուֆեան
65 Մկրտիչ Գազանճեան Բ
66 Նշան Օտեան Բ 3
67

Պէյզոզ եւ Ղալաթիա

68 Միքայէլ Մամիկոնեան Բ 2

(Դ. Վիճակ)

Քուզկունճուղ եւ Իմաստիէ

69 Յովհաննէս Նալեան Բ 9
70 Սուխան Պէյլիկճեան Բ

Գաղթիդղ

71 Կարապետ Շահպազեան Բ 5
72 Միքայէլ Մուրատեան Բ 8

Նաւթզգաբռ.

73 Յակոբ Եէմիճեան Բ 2

Եհնիմանալիք Սամաթիոյ

74 Պօղոս Միքայէլեան Բ 9

Թօփզափռ.

75 Յովհաննէս Մարդարեան
Էյրուպ Ս. Եղիա եւ Ս. Աստուածածին

76 Գարեգին Յ. Մէլիքեան Բ

Գուրուջիւմ

77 Աստիա Խիմպազեան Բ

Հիսար եւ. Գօյաճի գիւղ

78 Յովհաննէս Արշակունի Բ 9

Նոր գիւղ եւ. Սրճեկա

79 Դաղար Հովսեան Բ

Գայատ

80 Յովհաննէս Կրմիկեան Բ 6
81 Տէվեմաք Էքսէրճեան
82

Քարակեօմրիւկ

83 Սեդուհ Թիւրապեան Բ
84

(Ե. Վիճակ)

Սամաթիա

85 Ալիքսան Պէշիկեան Բ
86 Եղիազար Մէլիքեան
87 Մինաս Ճաճիճաֆեան Բ
88 Նազարէթ Շահպազեան
89 Յարութիւն Թիւրեան Բ
90 Յակոբ Արշակ Բ
91 Սեդուհ Թիւրսիւրեան Բ 7
92
93
94

Խասգիւղ

95 Առաքել Ալթունեան Տիւրքի
96 Ռէթէոս Պէշիկեան
97 Սարգիս Աբրահամեան Բ 9
98
99 Սարգիս Քալուջեան Բ 9
100 Ալեքսանդրինէ Արապեանք 9

ԳԱԻԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍԻԹԱՆՔ

Կարին

101 Սիմոն Մադասեան Բ 2

Քեօթահիա

102 Մ. Փամպաղեան Տօքթօր Բ 9

Անգրիանուպօլիս

103 Վիչէն Ադամեան Բ 2

Նիկոմիդիա

104 Կարապետ Ս. Իւմիւճեան

Ակն

105 Աւետիս Պարսեան Բ

Ղարահիսար

106

Արաբկիր

107 Կարապետ Թաչիկեան

Բադէշ

108

Պրուսա

109 Բրիսաոսատուր Ղազարոսեան

Եւդոկիա

110

Ամասիա

111 Համբարձում Ալամաճեան

Բայուլ

112 Յովհաննէս Աղնաւորեանք 7

Եդեսիա

113 Յակոբ Իւմիւճեան

Մանճըլըք

114

Հաճըն

115

Երզնկա

116 Ռէթէոս Պէշիկլեան

Թէքիրտաղ

117 Տիգրան Գ. Սինանեան Բ

Կեսարիա

118 Գէորգ Գըլճճեան

Խարբերդ

119

Պալըքեսէր

120

Մուշ

121 Սահակեան Փամպուկեան

Տիվրիկ

122 Նշան Գարագաշ

Զէյթուն եւ Մարաշ

123

Տրապիզօն

124 Տիգրան Տ. Ներսէսեան Բ 9

Պաղտատ

125 Մելքօն Խաչէնեանց Բ 9

Տիգրանակերտ

126 Մինրան Զօպանեան

Վան

127

Ադրամար

128

Հայկ եւ Այնթապ

129

Սեբաստիա

130 Միքայէլ Յ. Մէլիքեան

Ռուսճուգ

131

Կարս

132 Աբրահամ Յ. Այվազեան

Զմշկածագ

133 Համբարձում Սարըքէշիշեան Բ

Գաղատիա

134

Ատանա

135

Սղերդ

136 Մատթէոս Ալէքսանեան Բ 9

Եօզղատ

137 Լօղոֆէթ Պալեօղեան

Մայաթիա

138 Գէորգ Վարդանեան

Իզմիր

139 Պաղլի Պապօեան

Եգիպտոս

140 Աբրահամ Մուրատեան

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Ուղերձ՝ ի պատասխանի Նախադահական դրոյն. — Ծրագիր ցանձնախմբին (Դունիակ)։

Բ. Հրաժարումն անդամոյ Մայր Դիւանի և ընտրութիւն (Դունգաց)։

Գ. Խնդիր տեղափոխութեան և բացակայութեան երեսփոխանաց. — Տեղեկագիր ցանձնախմբին (Դունգաց)։

ԱՅԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայոց ընծայեց անձնական ակարութեան, եւ ծաղկին երկրորդ Ատենապետն. Ց. Մէրճումեան էֆֆենտի ուղեւորութեան պատճառաւ բացակայ դանուելով՝ ընդ առաջանալ նախագահութեամբ Տ. Պօղոս վարդապետի Խօտամեան, եւ Ատենապետութեամբ Եուսուֆեան Տիգրան էֆֆենտիի՝ Ատեանը բացուեցաւ ժամ 8 ¼ անցած, ի ներկայութեան 36 երեսփոխանաց, որոց թիւն 38 ի յանդեցաւ ի վերջ։

1.

Խնդիր դունիակ Գիստի

(Միջադէպ)

ՇԱՀՊԱԶ Ն. Էֆ. — Դունիակ նիստերու նկատմամբ դիտողութիւն մ'ունիմ։ Նախընթաց նիստն ալ դունիակ էր, ինչպէս է այսօր. ասկայն լրագիրներն հետեւեալ օրն հրատարակեցին, ինչ գործողութիւն եւ որոշում տեղի ունեցաւ։ Սոյնդ է որ մենք թագուն պահելու բան մը չունինք, բայց երբեք դունիակ նիստը նշանակութիւն չունի, քանի որ արդիւնքն կը հրատարակուի այսպէս. ուստի ես կառաջարկեմ կամ դունիակ բառը բառնալ, կամ որոշումներն չհրատարակել։

ԳԱՓԱՄՃԵԱՆ Մ. Էֆ. — Դունիակի առաջարկին հաղինակն ես էի, եւ ծաղկին ընդունելով դայն՝ ի գործ դրած եղաւ մեր ներքին կանոնագրին մի յօդուածն, որ կը տրամադրէ դունիակ գումարուիլ ի հարկին։ Իսկ գալով հրատարակութեանց կէտին, քանի կը յիշեն երեսփոխանք որ լրագիրներն դունիակ նիստով յանդգնած ուղերձի խնդրոյն պատգամներուն եւ վիճաբանութեան մանրամասնութեանց վրայ բառ մ'անգամ չէ՛ին ըրած, այլ այնքան եւ ևի ծանուցած էին թէ խնդիրն յաջորդ նիստին մնացած էր եւ զա-

նազան առաջարկի հեղինակներէ Մասնախօսը մը կազմուած էր մի նոր ծրագիր պատրաստելու համար։ Իսկ ասկէ զատ ինչ որ հրատարակուած էր, այն անօրէնութեանց կը վերաբերէր, որոց համար չէր դնելիք նիսան, եւ բնական էր որ արդելք մը չկար զանոնք հրապարակելու։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. Ն. — Ես կառաջարկեմ դնելիք նիսան առենադրութիւնն հրատարակել, քանի որ միւսասկար եւ աքօղելու բան մը չկայ անոր մէջ։

ԷՓՍԷՐՃԵԱՆ Տ. Ն. — Ես կը կարծեմ թէ լրագիրներն ազատ են ինչ որ լսեն հրատարակելու, եւ Ազգ. ժողովը չկրնար պատասխանատու նկատուիլ այդ հրատարակութեանց։ Ազգ. ժողովոյ որոշումներն եւ գործողութիւններն իւր առենադրութենէն միայն կրնան ըստուգուիլ, եւ երբ մենք չհրատարակէ զայն, ինչ որ ալ գրեն հրապարակային թերթեր, նիսաը դնելիք կը մնայ միշտ։

ՇԱՀՊԱԶ Ն. Ն. — Հարկ չեմ համարիր գասմամաճեան էֆէնտիի բացատրութեանց պատասխանելու, զորս տուաւ հրատարակութեանց մասին. երեսփոխանք տեսած են արդէն նոյն հրատարակութիւններն եւ դիտեն ինչ որ գրուած էր։ Իսկ Էքսէրճեան էֆէնտիի դիտողութիւնն ուշադրութեան արժանի է, նկատ թէ լրագիրներն ազատութիւն ունին ինչ որ լսեն հրատարակելու, եւ թէ ժողովին չը պատկանիր այդ հրատարակութեանց պատասխանատուութիւնն։ Մենք արդէն որ եւ է գործ չունինք որ պատասխանատուութիւն հրաւիրէ մեր վրայ, եւ անոր հրատարակուիմէն երկիւղ եւ անհանգստութիւն զգանք, միայն թէ ժողովին արժանապատուութեան կը դպչի որ դնելիք դումարէ նիսան, եւ հետեւեալ օրն լրագրաց մէջ կարդացուին տուած որոշումներն, եւ ուղերձը ծրագրելու համար կազմուած Մասնախմբի անդամց անուններն։ Այս վիճակը կը նշանակէ թէ դնելիք չէ նիսաը, եւ կատակ մ' է զայն դնելիք անուանել, մանաւանդ երբ ժողովին դիւանը կը լսէ այդ հրատարակութեանց առջեւ, ըսել է թէ կընդունի զանոնք։ Ուստի իմ կարծիքս այն է որ կամ բնաւ պէտք չէ դնելիք նիսան կազմել, եւ կամ եթէ դնելիք պիտի լինի դումարուի, պէտք է հոգ տանիլ որ եղած դրոժողութիւնները չը հրատարակուին։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Ն. — Կը տեսնեմ որ ընդհանրական նիսան սկզբունքը բոլորովին պակաս մեկնութիւն կընդունի։ Դնելիք նիսան երբէք այն նշանակութիւնը չունի թէ ինչ որ իսօսուի ժողովին մէջ, կամ ինչ որոշում տեղի ունենայ, թադուն ու անյայտ պիտի մնայ կամ թէ այնպիսի խնդիրներ կը յայտնենք հոս, զորս կարելի չէ հրապարակել։ Ոչ, այս չէ դնելիք նիսան նպատակն։ աքօղելու բան կայ, մեր մէջ մանաւանդ որ կարելի չէ այսպիսի ժողովի մը մէջ որ 140 անդամներէ կը բաղկանայ, որ եւ է բան թադուն պահել, վասն զի մէն մի անդամ ինչպէս բնական է, երբ իւր մէկ մտերիմին առանձին հձձէ խորհրդաբար՝ ինչ որ իսօսուած է ժողովին մէջ, եւ նա ալ ուրիշի մը յիշդիկ իւր լսածն, ոչ եւս խորհուրդ կը մնայ, եւ համբաւն աւելնուրելք զայն կը ծաւալէ։ Մեր նիսաներն հրապարակային են, բայց կրնան պատահիլ այնպիսի խնդիրներ, որոց վրայ երեսփոխանք ի ներկայութեան ժողովրդեան չկարենան իրենց կարծիքն աղատօրէն յայտնել, ուստի անոնց իսօսելու ազատութիւնն որ եւ է ճնշուելու վերծ պահելու մտօք սահմանուած է դնելիք նիսան։ Արդէն խնդիր կայ, որու համար ներքին Կանոնադրն մասնաւոր կերպով դնելիք նիսաը կը որամադրէ, այն է Պատրիարքի դէմ եղած ամբաստանութեան քննութեանն համար դումարելի դատական նիսան, որ դնելիք պիտի կոչուէր։ Իսկ այսպիսի նիսաներու առենադրութեանց հրատարակուիը պայմանի ներքեւ է։ կան առենադրութիւններ՝ որ անմիջապէս կրնան հրատարակուիլ, կան որ ժամանակ մը յետոյ, ինչպէս պահանջէ խնդրոյն բնութիւնն։

Անցեալ նիսանին մէջ ուղերձին վիճաբանութեան առթիւ ըրած իսօսքերնուս

կատմամբ, ինչպէս Փափամաճեան էֆէնտին դիտել տուաւ, լրագրաց մէջ, դորս կարդայի, բան մը չգտայ հրատարակուած. ինչ որ դրուած է, որոշման արդիւնքն էր միայն եւ ուրիշ քանի մը առաջարկութիւններ, որ նատին դնելոյ մասին վերաբերեալ էին, եւ անոնց հրատարակութեան համար արգելք մը չէր կրնար ըլլալ։

Լրագրապետներն ալ Հայ են, եւ ազգային զգացում ունին, մանաւանդ որ եւ բեսփոխան են անոնցմէ շատը, եւ երբ դռնփակ նիստ մը լինի դիտեն եւ կրնան որոշել, թէ որ կէտերն կրնան հրապարակուիլ կամ ոչ։ Հետեւապէս ես սեւեռուդ կը տեսնեմ այս մասին խնդիր յարուցանել, առարկելով թէ դռնփակ նիստի խօսքերն դուրսն հոչակ կը գտնեն, այլ կը բաւէ միայն երեսփոխանաց խնդիր ընել որ զգուշութեամբ վարուին այս մասին, որպէս զի դռնփակ նստի մէջ եղած գործողութիւններն անժամանակ չլսուին դուրսը։

ՁԱՅՆԵՐ. — Ֆուէ, քուէ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Լ.Ֆ. — Ա յս միջադէպը փոքր կարգադրութեամբ մը կրնայ վերջ գտնել, եւ չեմ կարծեր որ վիճաբանութիւնն աւելի հեռի տանի հարկ լինի։

Դռնփակ նստի սկզբունքն պարզ կերպով բացատրեց Փափազեան էֆէնտին, եւ ինչպէս դիտել տուաւ, նիստեր կան դռնփակ, որոց առնչագրութիւնն անմիջապէս, եւ կան որ ժամանակէ մը յետոյ կրնան ի լոյս ելնել։ Ա յս պարագային մէջ լաւագոյն եղանակն է լրագրապետաց ազգասիրութեան եւ խոհեմութեան յանձնել որ Դիւանին հետ բանակցելով՝ հրատարակեն դռնփակ նիստերու արդիւնքն։ Ա յս կերպով թէ ժողովուրդն անտեղեակ չմնայ ժողովին անօրէնութեանց, եւ թէ ինչ որ արժանի է անմիջական հրատարակութեան, այն կը ծանուցուի միայն, եւ անպատեհութիւնք չեն ծագիր։ Ապա թէ ոչ՝ եթէ ամէն թերթ իւր ուզած կերպով հրատարակէ դռնփակ նիստերուն արդիւնքն, յաւուրիս այն ատեն խառնակութիւն կը ծագի, որ մինչեւ իսկ ազգային բարեկարգութեան խանգարմանը պատճառ կրնայ ըլլալ։ Արդ եթէ կը հաճիք այս միջադէպը կը փակենք այս կերպով։

(Հաւանութեան նշաններ։)

Հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին քուէի կը դնէ խնդիրն, եւ ժողովն 8 քուէի ընդդէմ՝ 18 քուէով կը՝փակէ այն միջադէպն՝ ըստ յայտարարութեան Ատենապետ էֆէնտիի։

2

Ատենական գործողութեանց վերաբերեալ գրեր

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Լ.Ֆ. — Ատենական գործողութեանց վերաբերեալ թղթեր կան թէեւ, որ պէտք է ժողովին ներկայանան, սակայն դռնփակ նիստի չեն կարօտիր, եւ ըստ որում այս պահուս դռնփակ դարմանած ենք ուղերձի խնդրոյն համար, որ Օրակարգին մէջ առաջին տեղը կը բռնէ, ուստի եթէ կը հաճիք՝ անցնինք անմիջապէս Օրակարգին եւ ուղերձի խնդիրը վերջացնելէ յետոյ՝ ձեռք առնենք ատենական գործողութեանց թղթերը։

ՁԱՅՆԵՐ. — Շատ աղէկ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Լ.Ֆ. — Ուրեմն անցնինք Օրակարգին։

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ուղերձ ի պատասխանի Նախագահական գրբոյն.—Ծրագիր յանձնախմբին (Դոնիփաչ)։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԵՖ.— Ինչպէս կը յիշէք, նախորդ նիստին մէջ ժողովը վիճաբանութեան ենթարկեց ուղերձի ծրագիրն, զոր պատրաստած էր Ատենապետութ պիւռոն։ Սոյն ծրագրին խմբագրութեան վրայ զանազան քննադատութիւններ եւ առաջարկութիւններ տեղի ունեցան, եւ հետզ հետէ ժողովը առաջարկի հեղինակաց յանձնեց, որ իրր յանձնախումբ միանալով մի նոր ծրագիր պատրաստեն համաձայնութիւն եւ ներկայեն։ Սոյն յանձնախումբն կատարելով իրեն յանձնուած աշխատութիւնն, ահաւասիկ կը բերէ մեզ այսօր նոր ծրագիրն ուղերձի, առարկելու հնդկնակաց կամ կողմէ։

Ահաւասիկ կը ներկայեմ ձեզ սոյն ծրագրին։

Հետեւապէս Ատենապետը էֆէնտին կը թեկնու ծրագիրն, որ ահաւասիկ։

Բարձրաշնորհ Տէր,

Ազգային ժողովս ներկայ չրջանի բացման առթիւ պատիւ ունեցաւ լսել Ձեր Ամենապատուութեան դիմն, որով Դուք, Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոսին կը յանձնարարէք բանալ ժողովը եւ խնդրել թէ, «Քանատիա չէք Ատաւծոյ պղծմութիւնէն»։

Բարձրաշնորհ Տէր, մեր հաւատքն անկասկած է Ատաւծոյ պղծմութեան վերայ, դի չը լսաներ Նա զարգացն. մեր յոյն մեծ է մեր վերապահին՝ Օգոստափառ Սուլթանին արդարախոհութեան եւ իւր բարձր դաշնակցաց արդարասիրութեան վերայ։ իսկ Ձեր Ամենապատուութեան վերայ ժողովս կը չարունակէ այն վստահութիւնն, որով Ձեր Չանկից յանձնած է Ազգ. խնդիրն։

Ժողովս աներկբայ է, Սրբազան Տէր, որ ներկայ պահուն յորում Հայաստանի բարենորոգման խնդիրն աշխարհվարական ասպարէզին մէջ կը յուզուի, պիտի յարատեւէք աղքին անհրաժեշտ պէտքերուն ճշդիւ ներկայել ուշ որ անկ է, եւ պիտի յաջողիք որ թերի գիտակցութիւն եւ թիւրիմացութիւն Ազգին խղճերն իրարու չընդոդ պայմաններուն չվտանգեն։

Ձեր Սրբազնութիւնն ժողովոյս ուշադրութեան կը յանձնարարէ նաեւ Ազգային Պատրիարքարանին գործոյ ներկայ վիճակն, յայտարարելով որ անձնական տկարութեան պատճառաւ քանի մ'ամիս 'ի վեր չէք չարունակեր նախագահել ժողովոյ, եւ թէ չդիտէք թէ տակաւին ո՛րչափ ժամանակ պիտի պարտաւորիք այսպէս ընել։

Ազգ. ժողովս դաւ 'ի սիրտ լսեց Ձեր Սրբազնութեան սոյն յայտարարութիւնն եւ նկատողութեան առաւ Ազգային գործոյ տարտամ վիճակը, որ Ձեր բացակայութեան պատճառաւ օր աւուր ծանրանալու վրայ է։ Սակայն ժողովս կը յուսայ թէ վերջին օրերս քաւեարիեալ վարչական օրինաց բարեխոհութիւնը պիտի կրկնայ Ձեր Սրբազնութեան օժանդակ լինել, և վստահելի ու պատասխանատու խորհրդական պաշտօնէից գործակցութեան չնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ Ձեզ ուղղութիւն տալ Ազգ. վարչական գործ-

ծոց, առանց չարաչար վաստակելու այն պատուական անձն, որոյ առաղջական յաղթութիւն մեծ ցաւ է Աղգին. և որ, ամկայն 1879 օգոստոս 10 ի հրաշապարական խոստմամբ զոհ նուիրուած է արդէն Աղգային չահուց նուիրական սեղանոյն վրայ։

Ռ. Ց. Պերպերեան
Ս. Ասլանեան
Ս. Պ. Պ. Փափազեան
Լ. Պալեօղեան

1/13 Հոկտ. 1880
Ղալաթիա

(Ցետ ընթերցման)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է֊Ն. — Սոյն ծրագիրը ձեր դիտողութեան կը մատուցանեմ այժմ. սակայն ներեցէք որ նախ այս մասին երկու խօսք ըսեմ։

Երբ նախընթաց նիստին մէջ զանազան դիտողութիւններ եղան Առենապետաց դիւանին պատրաստած ծրագրին պարունակութեան վրայ, յայտարարեցի թէ Դիւանի անդամոց խորհուրդներուն եւ կարծեաց համաձայն էր ուղղութիւնն՝ զոր առենապանը հետեւիլ կուզէր։ Ուստի ուղերձին ոգւոյն նկատմամբ կարծեաց տարբերութիւն մը չկայ, այլ տարբերութիւնն անոր խմբագրութեան ոճին վրայ էր առնելի։ Նոյն յայտարարութիւնը կը կրկնեմ այսօր, եւ դայն եւս կը յարմարիմ Առենապետաց դիւանին այս նոր խմբագրութեան դէմ մանաւանդ դիտողութիւն մը չկրնար առնելնալ, քանի որ երկուքին ալ ոգին գրեթէ նոյն է, միայն այս վերջինը աւելի հակիրճ եւ ամփոփ կերեւի քան զմիւսն։

ԷՐՍԷՐՃԵԱՆ Տ. Է֊Ն. — Նախորդ ծրագիրը նիստի օրէն առաջ երեսփոխանաց հաղորդուած եւ հետեւաբար անձնիւր երեսփոխան միջոց գտած էր դայն ուսումնասիրելու։ Սակայն այս անգամ այդպէս չեղաւ, եւ այս նոր ծրագիրն միակ ընթերցումէ մը յետոյ՝ մեր դիտողութեան ներկայացաւ։ Կ՚ուզեր կսկին որ ես չկրցի ըմբռնել առաջին ունկնդրութեամբ, ուստի կառաջարկեմ որ անցեալ անդամանն նման՝ մինչոյ սրսուիլերեսփոխանաց զայն սերտելու։

ՁԱՅՆԵՐ. — Թող նորէն կարդացուի։

ԻԹՓԻՃԵԱՆ Կ. Է֊Ն. — Կը ձայնակցիմ էքսէրճեան է֊ֆէնտիին, մանաւանդ որ Առենապետաց Դիւանի անդամ եմ, եւ այդ նոր ծրագրին տեղեկութիւն չունէի կանխաւ, որ հաւանութիւնս տուած լինէի։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է֊Ն. — Անցեալ նիստին Իւթիւճեան է֊ֆէնտին ներկայ չէր եւ այն պատճառաւ չկրցաւ լսել նախորդ ծրագրին վրայ եղած դիտողութիւններն որք բնաւ հակառակ չէին այն խորհրդոց ու կարծիքներուն, որ Առենապետաց դիւանին թելադիր եղան ուղերձին խմբագրութեան առնն։ Իսկ այս նոր ծրագիրն, ինչպէս դիտել տուի պահ մ՚առաջ, մինչեւնոյն ոգւով եւ տեսակիէտով խմբագրուած կը նկատուի, եւ եթէ նախորդ ծրագրին տարբերութիւն մ՚ունի, այն ալ միայն համառօտութիւնն է, ուստի կը կարծեմ թէ Առենապետաց դիւանն պատճառ չի տիսի ունենալ անոր դէմ մանաւանդ դիտողութիւն մընելու, եւ հարկ չեմ տեսներ աւելի մը յաւելուածելու։ Խնդիրն արդէն ուսումնասիրուած է, եւ երկար վիճաբանութեամբ մը պարզուած է անցեալ նիստին մէջ, այնպէս որ այլ եւս պէտք մնացած չէ ոչ ուսումնասիրութեան, ոչ լուսաբանութեան։ Այս երկրորդ անդամն է որ զանազան նիստ կը գումարենք ուղերձի խնդրոյն համար, եւ եթէ տակաւին նիստ մ՚ալ երկարենք, կը մտածեմ որ մի գուցէ իւր կարեւորութիւնը կորսնցնէ։

Եթէ առաջին ընթերցմամբ չկրցինք ամբողջ ըմբռնել նոր ծրագրին իմաստն, անգամ մ՚ալ կը կարդամք զայն, եւ եղած դիտողութիւնները լսելէ յետոյ, ժողովս կընայ որոշել։

ՁԱՅՆԵՐ ԱՄԵՆՈՒՍՏ. — Այո, այո։

Հետեւապէս կը կրկնուի ծրագրին ընթերցումը։

ԱԼԱՃԱՃԵԱՆ Հ. ԷՖ. — Կառաջարկեմ ոչ մի որ ոեւէ եւ ոչ մի անկ է խօսքին տակ՝ որոց որ ոեւէ անկ է ըսելը

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Կը կրկնեմ։

ՊԻՐՊԻՐԵԱՆ Ռ. ԷՖ. — [Ինչ ձեւով ալ ըսուի, իմաստը միշտ նոյնն է։

ԷՓՒՐՃԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Ծրագրին իմաստը կատարելապէս հակակշռեցաւ։ Սրբազան Պատրիարքն իւր Նախագահական գրոյն մէջ ցաւ յայտներ էր որ իւր հիւանդութեան պատճառաւ բացակայ մնալու է Պատրիարքարանէն, եւ Ազգ. ծողովոյ յանձներ էր Ազգ. Պատրիարքարանի եւ գործող վիճակին դարմանի առնել։ Ա յս կէտին նկատմամբ սա պատասխանը կը տեսնեմ այդ ծրագրին մէջ «Ազգ. ծողովը ցաւ ի սիրտ լսեց Ձեր Սրբազնութեան սոյն յայտարարութիւնն եւ նկատողութեան առաւ ազգային գործոց տարտամ վիճակն, որ Ձեր բացակայութեան պատճառաւ օր աւուր ծանրանալու վրայ է։»

Ա յս պատասխանով մենք փոխանակ Սրբազան Պատրիարքը յուսադրելու, աւելի կը վհրատրեցնք, եւ պատասխանատուութիւնն իւր վրայ նետել կը ջանանք։

Ա յս կէտին մէջ հակասութիւն մը կը տեսնեմ, եւ կը կարծեմ թէ այս տեսակ խօսքերը պէտք է բառնալ, եւ պարզ կերպով պատասխանել, ինչպէս նախորդ նիստին մէջ ըսաւ Պալեօզեան Էֆէնտին։

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ Ա. ԷՖ. — Կը ձայնակցիմ։

ՊԱԼԵՕԶԵԱՆ Լ. ԷՖ. — Որովհետեւ Էքսէքեան Էֆէնտին իմ մէկ խօսքս չլսեց, կուզեմ բացատրութիւն մը տալ թէ ինչ մտքով ըսած եմ զայն նախընթաց նստին մէջ։ Ես համամիտ եմ ըստ ամենայնի այդ ծրագրին, սոսկ այդպիսի խօսք մ՝ ըրի, սակայն խօսքիս խմաստն հոն կը յանդէր թէ ինչ որ մեր վիճակը կը պահանջէր ընել, զայն անյապաղ ուշադրութեան պէտք էր յայտնել ուղերձին մէջ։ Ա յսօր անուրանալի է որ Սրբազան Պատրիարք Հօր բացակայութեան պատճառաւ մեր ներքին գործոց վիճակը վատթարացած է, եւ չեմ կարծեր որ Նորին Սրբազնութիւնը ուղերձին մէջ այդ յիշատակութիւնը տեսնելով վրդովուելու պատճառ մ՝ ունենայ։

ՁԱՅՆԵՐ. — Բուէ, քուէ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Ինչպէս յայտարարեցի քիչ մ՝ առաջ, այս ուղերձի խնդիրն նախորդ նիստին մէջ երկար ու ջերմ վիճաբանութենէ մը անցած՝ եւ պարզուած է այնքան՝ որ իւր որոշմանն յանդելու վիճակին մէջ կը գտնուի ան պահուս, ուր այլ եւս առնախօսս չկայ, այլ միայն քուէ առաջարկողներ։ Ուստի նախ վիճաբանութեան փակումը քուէի կը դնեմ։

Հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին վիճաբանութեան փակումը քուէի կը դնէ եւ ծողովը ԿՆԴՈՒՆԻ զայն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ա հաւասիկ ծողովը վիճաբանութիւնը փակեց, եւ ժամ է այլ եւս ուղերձի ծրագիրն քուէի դնելու. բայց ըստ ոչումէ բարեխոհսմունքներն առաջնութիւն ունին երբ կրկնող դանուին, եւ Ալաճաճեան էֆէնտին բարեխոհսում մ՝ առաջարկեց եւ ձայնակից դտաւ իրեն, ուստի նախ զայն քուէի կը դնեմ։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Փ. ԷՖ. — Ես իմաստի տարբերութիւն մը չեմ տեսներ Ալաճաճեան էֆէնտիի առաջարկած բարեխոհման եւ ծրագրին բառերուն մէջ։ Նոյն են ըստ իմաստի ոչ մի որ ոեւէ եւ ոչ մի անկ է, եւ որոց որ անկ է խօսքերը. ուստի չեմ կարծեր որ փոփոխութիւն մ՝ ընդունիլ հարկ լինի։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ.—Չեմ կարծեր որ մեծ

իրաւունք մ'ունենանք Ալամաճեան էֆէնտիի առաջարկած բարեփոխումը բոլորովին ժխտելու վասն զի ծրագրին մէջ կը տեսնենք քիչ մը վերը սա տողերը գրուած «Մեր յոյսը մնծ է մեր Վեհապետին Օգոստափառ Սուլթանին արդարախոհութեան եւ իւր բարձր գաղնակցաց արդարասիրութեան վրայ»։ Ահա այս տողերուն պատճառաւ է որ Ալամաճեան էֆէնտին կառաջարկէ որոց որ ասկ է բառերը դնել, ծրագրին բացատրութեան տեղ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Այո՛, ես ալ ճիշդ այդ նկատողութեամբ ձայնակցեցայ Ալամաճեան էֆէնտիին։

ԱԼԱՃԱՃԵԱՆ Հ. ԷՖ. — Զեմ պնդեր որ ծրագրին բացատրութիւնը նոյն իմաստը չունի ընաւ, սակայն լաւ է որ բացորոշ լինի բացատրութիւնն, եւ այս նպատակաւ այս բանախօսումն առաջարկեցի։

Հետեւապէս Առենապետ էֆէնտին քուէի կը դնէ Ալամաճեան էֆէնտիի առաջարկած բարեփոխումն, եւ ժողովը մեծագոյն մասամբ կը մերժէ զայն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Այլ եւս ուրիշ բարեփոխում չկայ առաջարկուած, ուստի ուղերձի ծրագրին ամբողջութիւնը քուէի կը դնեմ։

Հետեւապէս Առենապետ էֆէնտին ուղերձի ծրագիրը քուէի կը դնէ, եւ ժողովը միաձայն կընդունի զայն անփոփոխ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Եւ այժմ որ ժողովք քուէարկեց ուղերձն, Մայր դիւանին կը մնայ բուն ներքին կանոնագրի՝ Նորին Սրբազնութեան մատուցանել զայն ի գիմաց ժողովոյդ։ Դիւանը պիտի փութայ իւր այս պարտաւորութիւնն կատարել։ այժմ այլ եւս խնդիրը փակուած է եւ դռնքաց է նիստին չարունակութիւնն։ Արդ պէտք է ժողովը օրակարգին եւ անցնինք առենական գործոդութեանց, զորս ետքի վերապահեցինք։

ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ
ԱՏԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆՑ

3.

Խնդիր վաւերացման Դռնփակ նիստերու Ատենագրութեանց

(Միջադէպ)

ԱՅՎԱԶԵԱՆ Ա. ԷՖ. — *Ժողովը նախընթաց չրջանին մէջ քանի մը դռնփակ նիստեր ունեցաւ կարեւոր խնդիրներու համար, սակայն այդ նիստերու առենագրութիւնները չը վաւերացան ցարդ • ուստի կառաջարկեմ զանոնք վաւերել, զի այդ վաւերումն ազդային մէջ մնծ նշանակութիւն ունի։*

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ ԷՖ.— *Այդ առենագրութիւնք երբ ժողովը որոչէ, կրնան օր մը կարդացուիլ դարձեալ դռնփակ նիստի մէջ եւ վաւերիլ։*

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Բ. ԷՖ.—*Զեմ կարծեր որ այս վերջին դռնփակ նիստի առենագրութիւնն հրատարակելու արգելք մ'ունենանք, ուստի կառաջարկեմ զայն 'ի լոյս հանել։*

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — *Դիւանն այդ մասին կը տնօրինէ զարժանն։*

4.

Երեսփոխան Բ. Ղազարոսեան էֆ.ի առաջարկն՝ նրաժարեալ եւ բացակայ երեսփոխացոց նկատմամբ։

Երեսփոխան Ղազարոսեան էֆէնտիի կողմէ մատուցեալ յետագայ առաջարկն կարդացուեցաւ։

Վեհաշուք Ազնուապետ Էֆէնտի
Ազգային Ժողովոյ

Նկատելով որ Ազգ. Երեսփոխանութիւն Երեւանի չափ հրաժարեալ կան և նոցա տեղն ցարդ ընտրուիլն եղած չէ.

Նկատելով որ նոյնպէս Երեսփոխանք և իրենց բացակայութեանցն ըստ օրինի դադարեալ կը համարուին.

Ուստի կառաջարկեմ որ հրաժարեալ Երեսփոխանաց տեղ ուրիշներ ընտրել տալու խնդիրն յառաջիկայ նստին Թողլով՝ վերջին անդամ մ՝ ևս հրաւէր ուղղուի բացակայ Երեսփոխանաց, ծանուցանելով իրենց՝ որ եթէ սոյն վերջին հրաւէրն անպատասխանի Թողուն և բացակայութիւնն շարունակեն՝ ըստ օրինի դադարեալ պիտի համարուին և իրենց տեղ նոր ընտրութիւն պիտի կատարուի:

Այսպէս երբ վերոյիշեալ Երեսփոխանաց ընտրութիւնն կատարուի և նոցա Թիւն ամբողջանայ կը յուսամ Թէ պիտի կարենանք ազատիլ այն դժուարութիւնէն՝ որ միշտ մեծագոյն մաս վնասուելու և ժամանակին առեան բանալու համար տեղի կուտենան:

Ուստի կխնդրեմ որ Ազգ. Ժողովոյս հաճութիւնն առանալով, ի գործադրութիւն յղուի առ Գործադիր իշխանութիւնն:

Ազգ. Երեսփոխան
Գ. Ղազարոսեան

3 Հոկտ. 1880

(Յետ ընթերցման)

ԱՅՎԱԶԵԱՆ Ա. Էֆ. — կը ձայնակցիմ:

ԳԱՓԱՄՃԵԱՆ Մ. Էֆ.—Շատ իրաւացի է Ղազարոսեան Էֆէնտիի առաջարկն, միայն թէ արդէն սոյն խնդիրն նկատողութեան առնուած և ցանձնախմբի մը քննութեան յանձնուած է, որուն տեղեկագիրն Օրակարգն է եւ ընդ հուպ ժողովին որոշման պիտի ներկայանայ:

Ղ.Ա.ԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. Էֆ. — Սապէ է, բայց ցանձնախմբին քննած խնդիրն այս չէ մնար, այլ ուրիշ խնդիրներ ալ կան անոր կցագրուած, որով թերեւս չատ երկարի որոշումն, մինչդեռ այս խնդիրն ժողովոյ գործունէութեան խնդիրն է, եւ իբր այն՝ պէտք է ամէն բանէ առաջ զայն նկատողութեան առնուլ եւ որոշել:

ՊԱԼԵՕԶԵԱՆ Լ. Էֆ.—Ղազարոսեան Էֆէնտիի առաջարկին երկու կէտ ունի, մին հրաժարեալ Երեսփոխանաց ընտրութեան կը վերաբերի, եւ միւսն բացակայից համար տրամադրուած կանոնին գործադրութեան: Երկրորդ կէտն վերապահելով եւթէ կարծեմ կրնանք առաջինն յանձնել վարչութեան ի գործադրութիւն:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Առաջարկին դանազան մասերն իրարմէ անջատել աւելորդ է, եւ աւելի բանաւոր է զայն իբր ամբողջութեամբ նկատողութեան առնուլ, երբ բացակայութեան խնդրոյն քննիչ ցանձնախմբին տեղեկագիրն որ Օրակարգին մէջ երկրորդ տեղը կը բռնէ, ներկայանայ: Ուստի եթէ կը հաճիք սոյն խնդիրը նոյն ժամանակին կը վերապահենք:

Ժողովը կը հաւանի Ազնուապետ Էֆէնտիի յայտարարութեան:

5.

Երեսփոխան Գ. Ղազարոսեան Էֆէնտիի երկրորդ առաջարկն՝ Երբրին կանոնագրի տպագրութեան մասին:

Երեսփոխան Ղազարոսեան Էֆէնտիի կող-

մէ մասուցեալ յետադայ առաջարկը կարգացուցեալ։

Վաւերացուիլ Կանոնադրութեան Ազգային Ժողովոյ

ԻՆՉպէս քաջ գիտէք, Ազգ. Ժողովս ներքին կանոնագրութիւն մ'ունի. պէտք է ուրեմն ըստ օրինի այդ կանոնագրին մէն մի օրինակ դանուի իւրաքանչիւր երեսփոխանաց և մինչև իսկ Ազգ. Գաւառական վարչութեանց քով, մինչդեռ քաջ գիտեմ որ այսօր երեսփոխանաց ստուար մեծամասնութիւնն չունի այդ կանոնագրէն։

Ուստի կառաջարկեմ որ այդ Կանոնագիրն նորէն տպագրել տալէ յառաջ՝ յղուի առ Նախաձեռնութեան Դիւանն, որպէս զի յիշեալ կանոնագրութեան ընդունելութենէն ի վեր Ժողովս ինչ ներքին կանոններ որ յաւելցուցեր է, զանոնք ևս կցէ և դանուածներն ի քին առնելով՝ արժան դատածներն բարեփոխէ և ներկայէ Ժողովոյս որպէս զի յետ վաւերացման յանձնուի տպագրութեան։

Կը խնդրեմ որ սոյն առաջարկութիւնս Ազգ. Ժողովոյս որոշումն առանձին վերջ՝ յղուի առ Նախաձեռնութեան Դիւանն։

Ազգ. Երեսփոխան
Գ. Ղազարոսեան

3 Հոկ. 1880

(Ցետ ընթերցման)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է.— Ինչպէս տեղեկացաք, Ղազարոսեան էֆէնտի կառաջարկէ Ժողովիս ներքին Կանոնագիրը տպագրել տալ, այն պայմանաւ սակայն որ Նախաձեռնութեան Դիւանի միջոցաւ նախ նոյն կանոնագրին կըցուին Ժողովին կողմէ ի վերջ յաւելեալ յօդուածներն, ընդհանրապէս նոյն Կանոնագրին վրայ արժան դատուած բարեփոխութիւնները կատարուին, եւ Ժողովին վաւերացման ըրջանին ընդունելէ յետոյ՝ Կանոնագիրն երկրորդ անգամ տպագրուի։

Ա՛յս առաջարկին նկատմամբ դիտողութիւն ունի՞ք։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է.— Ա՛յդ առաջարկն դլխաւորապէս երկու կէտ կը պարունակէ, մին է ներքին կանոնագիրը տպագրել, նորոգ յաւելեալ յօդուածները կցելով, եւ երկրորդն է արժան դատուած բարեփոխութիւններն ընդունելէ ընդհանրապէս։ Բարեփոխման կամ սրբագրութեան պէտք չկայ, մանաւանդ որ այժմ ժամանակն ալ չէ ասոր։ Իսկ տպագրութիւնն պէտք է. յաւելեալ յօդուածներն առանձինն Կանոնագրին հետն կցելու պայմանաւ, եթէ ըսպառած է այդ Կանոնագիրն։ Ես կը յիշեմ որ ժամանակաւ 4—500 օրինակ տպագրուեցաւ այդ Կանոնագրէն, ես կկցայ այն աստեն տպագրութեան գործին գլուխն, մինչ ամբողջ օրինակներն սպառեցան եւ այլ եւս չգտնուիր։ Մի՞ դուցէ Պատրիարքարանի մէկ անկիւնը նետուած լինին, ինչպէս թուղթերն մէն մի անկիւն ձգուած են։ Ուստի լաւ է որ մի անգամ խուզարկուի, եւ եթէ սպառած է իրօք, այն ատեն կրնայ տպուիլ յաւելեալ յօդուածներն մէկտեղ կցուելով անշուշտ։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. Է.— Ես դեռ այս օրերս Պատրիարքարանի մէջ խուզարկել տուի, եւ ոչ մի օրինակ կրցի գտնել այդ Կանոնագրէն, զի սպառած է բոլորովին։ Փափաղեան էֆէնտին բարեփոխում չընդունիր, ես ալ այդ կէտին վրայ չեմ պնդեր եւ առաջարկիս այդ մասն յետս կը կոչեմ, սակայն տպագրութեան կէտին վրայ կը պնդեմ ցվերջ, եւ այն պայմանաւ որ յաւելեալ նոր յօդուածներն ալ կցուին ի միասին։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է.—Եթէ այդ կանոնագիրն սպառած լինելուն համար երկրորդ անգամ պիտի տպագրուի, ես կառաջարկեմ անոր լեզուն ալ

զուն ալ կոկիլ եւ յարդարել, եւ այս գործը Խմբագրութեան Պիւանին յանձնել։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԼԻՖ. — Այդ կանոնագրին բարեյիշատակ հեղինակին ես ալ պատ մ'ունիմ ծանուցանելու։ Ի սկզբան կանոնագրին արդէն միանգամ տպագրուած էր հեղինակին կողմէ. Սահմանադրութեան հետ անհաչտ կէտեր կային մէջը, ուստի Ս. Գաւրիլաքեան այն ատեն յանձնարարեց ինձ, որ Մայր Դիւանին մէջն էի, Ռուսինեան էֆէնտիի հետ միանալ եւ հաչտեցնել կանոնագիրն Սահմանադրութեան հետ։ Այս առթիւ նաեւ անոր լեզուին վրայ դիտողութիւն ըրի իրեն, սակայն յաւերժյիշատակ հեղինակն Ռուսինեան, երբ կը տեսնէր որ իւր լեզուին փոփոխութիւնը կը պահանջուի, այնքան կզգածուէր որ կարծես թէ իւր հաւատքին դպեր էին։ Նա որ այնքան անկրքելի էր իւր սկզբանց մէջ, իւր կանոնագրէն մեծամեծ զոհեր յանձն առաւ ընել, ոչ ուրիշ նպատակաւ, այլ միայն անոր ոճն անայլայլ պահելու համար եւ այսպէս բարեփոխութիւնները տպագրուեցաւ կանոնագրին եւ ընդունուեցաւ Ժողովին. սակայն լեզուն անեղծ մընաց, ինչպէս որ ելեր է հեղինակին գրչէն։

Արդ՝ քանի որ այժմ կանոնագրին բազմաչխատ հեղինակն մեռած է, ես ինաւ չեմ հաւանիր անոր լեզուն, որու յարած էր այնքան եռանդագին, այլայլել, այլ հարկ կզգամ իւր գրչին սեպհական հնիքն, իւր ընտրեալ ոճն անեղծ եւ անայլայլ պահել ըստ չերմադին բաղձանաց մեր հոգելոյս պաչտօնակիցին։

Իսկ՝ յաւելեալ յօդուածներն ալ որ Սահմանի վարչի կողմէ առաջարկուած եւ ընդունուած են Ժողովին՝ նոյնպէս իրենց հեղինակին լեզուովը պէտք է կցուին կանոնագրին իբր յաւելուած։

ՇԱՀՊԱԶ Ն. ԼԻՖ. — Կը ձայնակցիմ Փափազեան էֆէնտիի եւ խնդրանս հանդուցեալին յիչատակին՝ կառաջարկեմ կանոնագրին լեզուն անեղծ պահել։

ԳԱՐԱԳԱՇ Ն. ԼԻՖ. — Ես կառաջարկեմ ոչ միայն լեզուն սրբագրել, այլ նաեւ մեր պիտոյից համեմատ եթէ բարեփոխութիւն մը հարկ է, զայն եւս կատարել։

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ ԼԻՖ. — Իմ նպատակէս հեռի է կանոնագրին բարեյիշատակ հեղինակին արժանիքն մխտել կամ անոր լեզուն դատափետել, միայն կը բաղձայի որ կանոնագրին ոճն պաշտօնական լեզուի գրուչին ընդունէր, յորում զուրկ է, եւ կը կարծեմ թէ այս մասին ես միայնակ չեմ ըլլար ուրիչներ ալ եւ նոյն դիտողութիւնն ըրած են ուրիչ անգամ։ Սակայն եւ այնպէս իմ առաջարկիս վրայ չեմ ուզեր պնդել։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԼԻՖ. — Կը թուէ որքան վճռանութիւն որ եղաւ այդ խնդրոյն վրայ, պէտք է այլ եւս քուէի դնել զայն։

ԴԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԼԻՖ. — Թանի որ նախավճռած առաջարկուած չէ, չկրնար խնդիրը քուէի դրուիլ, այլ հարկ է զայն նախաձեռնութեան դիւանին յղել։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԼԻՖ. — Կանոնագրին տպագրութեան մասին եղած առաջարկն նախաքննութիւն չենթադրեր, եւ ոչ իսկ նախավճռի կը կարծուի, քուէի դրուելու համար։ Ժողովին ներքին կանոնագրին, որ անձնիւր երեսփոխանի ձեռք պէտք է դնուի, տպաւեր է, եւ տարակոյս չկայ թէ պէտք է տպագրուի։ Ահա ինքնին նախավճիռ մէ այս։ Իսկ Առաջնորդական էֆէնտիի առաջարկն, որ կանոնագրին լեզուին սրբագրութիւնը կը պահանջէ, եւ զոր կրկնեց Գարագաչ էֆէնտին յաւելուածով մը, դրաւոր ներկայացեալ չէ, որպէս զի Ժողովը կարենայ զայն իւր նկատողութեան առարկայ ընել, ուստի այդ մասին եւս որ եւ է դործողութիւն մը չկրնար կատարուիլ կարծեմ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԼԻՖ. — Շատ ճչմարիտ է այս դիտողութիւնը։ Միակ առաջարկ մը կայ որ դրաւոր Բրիսաոսատուր էֆէնտիի կողմէ, որ երկու բան կը պահանջէ, տպագրել Ժողովին ներքին կանոնագրին, որ ապառեր է, նորոջ

յաւելեալ յօդուածները կցելով անոր. Բ. բաթելիոսել այս առթիւ կանոնագրին այն յօդուածներն որ բարեփոխման կարօտ կը թուէին։ Ի վերջ առաջարկի հեղինակն յետս կոչեց առնոր երկրորդ մասն, առակին՝ այն է տպագրութեան կէտին վրայ դնդելով։ Հետեւապէս հարկ է որ երկրորդ մասն ի բաց թողուլ՝ ժողովիդ կամքը լսնդրեմ թէ կընդունի՞ կանոնադրին տպագրութեան առաջարկն։

Հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին խընդիրը քուէի կը դնէ եւ ժողովը միաձայն՝ ըստ առաջարկի Ղազարոսեան էֆէնտիի ԿՈՐՈՇէ ներքին կանոնադիրն տպագրել տալ, իսկ յաւելուած կցելով անոր ի վերջէ յաւելեալ յօդուածներն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Ուրիշ առաջարկ մ՛ալ տեղի ունեցաւ Մէլքեան եւ Գարագաշ էֆէնտիներու կողմէ, Բայց ըստ որում այդ առաջարկը գրաւոր ներկայացեալ չէ, ինչպէս կը պահանջուի կանոնն, այդ մասին չէ կարելի այժմէն որ եւ է գործողութիւն կատարել, եւ երբ ըստ կանոնի գրով հաղորդեն զայն, այն ատեն դիւանը կընայ ժողովին նկատողութեանը մատուցանել։ Ուստի կը թողունք զայն առ այժմ մնկուսի եւ կանցնինք ուրիշ գործողութեանց։

6.

Երեսփոխան Փ. Ղազարոսեան էֆէնտիի երրորդ առաջարկն Ազգ. ժողովոյ ատենագրութեանց եւ ներքին բարեկարգութեան մասին։

Երեսփոխան Ղազարոսեան էֆէնտիի կողմէ մատուցեալ յետագայ առաջարկը կարդացուեցաւ։

Վճռմանագիր Ատենապետ էֆէնտիի Ազգային ժողովոյ

Ակնկեց առաջ առաջարկած էր Ազգ. ժողովոյս ատենագրութիւնները փոխադնակ 200ի 600 օրինակ տպագրել տալ եւ գաւառ. վարչութեանց եւ Մայրաքաղաքիս Թաղ. խորհրդոց ևս յղել պէտք էր նոքա ևս դիտակցութիւն ունենան Ազգ. ժողովոյս որոշմանց։

Ազգ. ժողովը ընդունելով սոյն առաջարկս ըստ այնմ հրահանգ տուաւ վարչութեան եւ այսօր 600 օրինակ կը տպագրուի թէեւ, սակայն Ազգ. երեսփոխաններէն զատ ոչ ոք կտանայ այդ ատենագրութիւններն։

Ժամանակ մը սոյն ատենագրութիւններն կը յղուէին Գաւառական ժողովոց եւ Թաղ. խորհրդոց եւ նոցա գներն կը պահանջուէին, սակայն այսօր այդ որոշումն բողոքովին ընդհատուած է։

Ուստի կառաջարկեմ որ Ազգ. ժողովս հրահանգ տայ Ազգ. վարչութեան յիշեալ ատենագրութիւնները ըստ առաջնոյն Գաւառական ժողովոց եւ Թաղ. խորհրդոց յղելու եւ նոցա գներն պահանջելու։

Ազգ. ժողովոյս ներքին կանոնագրութիւնն պաշտօն յանձնած է Պատրիարքական վեհանորդութեան ժողովոյս ներքին բարեկարգութեանց հսկել, սակայն նոքա իրենց պաշտօնին ղեկավանց պատճառաւ անկարող եղած են գրեթէ սոյն հսկողութեան պաշտօնն ևս կատարել։

Ուստի կառաջարկեմ որ Ազգ. ժողովս մասնախումբ մը կազմէ թէ Ատենագրութեանց խնդրոյն վրայ եւ թէ ժողովոյ ներքին այսօրինակ բարեկարգութեանց հսկելու համար, որպէս զի ժողովս դիտնայ թէ ո՞վ է բարեկարգութեան հսկողութեան պաշտօններն ըստ անձնող մարմինն եւ ըստ այնմ պահանջուած ատենագրութիւնները կատարուին եւ ոչ։

Ատենապետ էֆէնտին խընդիրը քուէի կը դնէ եւ ժողովը միաձայն՝ ըստ առաջարկի Ղազարոսեան էֆէնտիի ԿՈՐՈՇէ ներքին կանոնադիրն տպագրել տալ, իսկ յաւելուած կցելով անոր ի վերջէ յաւելեալ յօդուածներն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Ուրիշ առաջարկ մ՛ալ տեղի ունեցաւ Մէլքեան եւ Գարագաշ էֆէնտիներու կողմէ, Բայց ըստ որում այդ առաջարկը գրաւոր ներկայացեալ չէ, ինչպէս կը պահանջուի կանոնն, այդ մասին չէ կարելի այժմէն որ եւ է գործողութիւն կատարել, եւ երբ ըստ կանոնի գրով հաղորդեն զայն, այն ատեն դիւանը կընայ ժողովին նկատողութեանը մատուցանել։ Ուստի կը թողունք զայն առ այժմ մնկուսի եւ կանցնինք ուրիշ գործողութեանց։

6.

Երեսփոխան Փ. Ղազարոսեան էֆէնտիի երրորդ առաջարկն Ազգ. ժողովոյ ատենագրութեանց եւ ներքին բարեկարգութեան մասին։

Երեսփոխան Ղազարոսեան էֆէնտիի կողմէ մատուցեալ յետագայ առաջարկը կարդացուեցաւ։

Վճռմանագիր Ատենապետ էֆէնտիի Ազգային ժողովոյ

Ակնկեց առաջ առաջարկած էր Ազգ. ժողովոյս ատենագրութիւնները փոխադնակ 200ի 600 օրինակ տպագրել տալ եւ գաւառ. վարչութեանց եւ Մայրաքաղաքիս Թաղ. խորհրդոց ևս յղել պէտք էր նոքա ևս դիտակցութիւն ունենան Ազգ. ժողովոյս որոշմանց։

Ազգ. ժողովը ընդունելով սոյն առաջարկս ըստ այնմ հրահանգ տուաւ վարչութեան եւ այսօր 600 օրինակ կը տպագրուի թէեւ, սակայն Ազգ. երեսփոխաններէն զատ ոչ ոք կտանայ այդ ատենագրութիւններն։

Ժամանակ մը սոյն ատենագրութիւնները կը յղուէին Գաւառական ժողովոց եւ Թաղ. խորհրդոց եւ նոցա գներն կը պահանջուէին, սակայն այսօր այդ որոշումն բողոքովին ընդհատուած է։

Ուստի կառաջարկեմ որ Ազգ. ժողովս հրահանգ տայ Ազգ. վարչութեան յիշեալ ատենագրութիւնները ըստ առաջնոյն Գաւառական ժողովոց եւ Թաղ. խորհրդոց յղելու եւ նոցա գներն պահանջելու։

Ազգ. ժողովոյս ներքին կանոնագրութիւնն պաշտօն յանձնած է Պատրիարքական վեհանորդութեան ժողովոյս ներքին բարեկարգութեանց հսկել, սակայն նոքա իրենց պաշտօնին ղեկավանց պատճառաւ անկարող եղած են գրեթէ սոյն հսկողութեան պաշտօնն ևս կատարել։

Ուստի կառաջարկեմ որ Ազգ. ժողովս մասնախումբ մը կազմէ թէ Ատենագրութեանց խնդրոյն վրայ եւ թէ ժողովոյ ներքին այսօրինակ բարեկարգութեանց հսկելու համար, որպէս զի ժողովս դիտնայ թէ ո՞վ է բարեկարգութեան հսկողութեան պաշտօններն ըստ անձնող մարմինն եւ ըստ այնմ պահանջուած ատենագրութիւնները կատարուին եւ ոչ։

չէ անոնցմէ այն խնդիրներն, որ ժողովոյս ներքին բարեկարգութեան կը վերաբերին։

Ուստի կը խնդրեմ որ սոյն առաջարկութիւնները Ազգ. ժողովոյս որոշման ենթարկել բարեհաճիք։

Ազգ. Երեսփոխան

Բ. Դպզարոսեան

3 Հոկտ. 1880

(Յետ ընթերցման)

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — Ինչ որ Քրիստոսատուր Էջմիածնի կառավարչի առենադրութեանց մասին, արդէն որոշուած խնդիր մ՚է, սակայն անգործադրելի մնացեր է որոշումն, եւ այս պատճառաւ է որ այդ առաջարկը կը ներկայանայ մեզ, որ նոյն որոշումն կը յիշեցնէ եւ գործադրութիւնը կը պահանջէ։ Թէ ինչ է այս անգործադրութեան պատճառն, հարկ էր հարցընել Վարչութեան եւ քննել, սակայն ըստ ոբուա Վարչութիւնն հրաժարած է, կը մնայ այլ եւս անոր գործադրութիւնն յանձնարարել նոր Վարչութեան։ Իսկ առաջարկի երկրորդ մասին, որ մասնաւորապէս կը պահանջէ ժողովին ներքին բարեկարգութեան համար, իւր նկատառման ժամն ունի, ուստի պէտք արդէն ժողովը իւր ներքին գործերը կատարելու համար եւ մասնաւոր յանձնախումբ մ՚ունի, որ պիտի կազմուի ի մօտոյ, եւ երբ կարգը գայ այդ ընտրութեան կրնայ նկատողութեան առնուիլ այդ խնդիրն։ Այս առթիւ կառաջարկեմ Քրիստոսատուր Էջմիածնի առաջնորդին մասին յանձնել Վարչութեան՝ ի գործադրութիւն։ իսկ երկրորդը վերապահել եւ մատեան Յանձնախմբի ընտրութեան պահուն։

ԱՏԵՆԱԳՈՑ Էֆ. — Ըստ որում սոյն խընդրոյն վրայ ուրիշ խօսք ուզող չկայ, ժողովին կամքը պիտի խնդրեմ այս մասին, ըստ առաջարկի Փափազեան Էֆէնտիի։

Հետեւապէս Աստուածատուր Էֆէնտի խնդիրը քուէի կը դնէ, եւ ժողովը միաձայն՝ ըստ առաջարկի Փափազեան Էֆէնտիի՝ ԿՈՐՈՇԻ Զաքարեան Էֆէնտիի առաջարկի առաջին՝ այն է առենադրութեանց վերաբերեալ մասն, յանձնել Ազգ. Վարչութեան ի գործադրութիւն, իսկ երկրորդը վերապահել եւ մատենախմբի կազմութեան պահուն։

7.

Երեսփոխան Բ. Փափազեան Էֆէնտիի առաջարկը Կիլիկիոյ վիճակաց մասին։

Երեսփոխան Փափազեան Էֆէնտիի կողմէ մատուցեալ յետագայ առաջարկը կարդացուեցաւ։

Կը կարդանք ազգային թերթերու մէջ թէ Կիլիկիոյ առաջնորդական վիճակներն ոչ սահմանադրապէս կազմեալ գաւառական վարչութիւն ունին եւ ոչ առաջնորդ, և այս մասին Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին և ազգային Պատրիարքարանին մէջ թղթակցութիւնը կը շարունակուի։ Նաև անցեալները կարդացինք լրագրոց մէջ թէ վարչութիւնը վերջնագիր ղրկած է առ Կաթողիկոսն Կիլիկիոյ։

Կերեւի թէ Կիլիկիոյ Սբբազան Կաթողիկոսը վարչութեան այն հրահանգը որ 1874ին ընդունուած և հրատարակուած է Կիլիկիոյ վիճակաց համար, չուզեր ճանչնալ, և այն թուականէն մինչև յարդ բանակցութիւնը կը շարունակուի, առանց արդիւնք մը ձեռք բերելու և Կիլիկիոյ վիճակներն ալ կը մնան անհոգիս և անկազմ։

Կեդր. Վարչութիւնն յարգ այս

խնդիրն չներկայեց Ազգ. ժողովիս, սակայն ես կը կարծեմ թէ պէտք էր որ ժողովիս ներկայեր ցարդ և այդ տարբերութիւն կարաճան տեղի չտար։ Ուստի կառաջարկեմ որ ժողովս որոշէ թէ այս խնդրոյն վերաբերեալ թղթակցութիւնը ներկայ իրեն մատուցանի առանց այլ և այլոց քննութեան իրեւ նիւթ առաջին սպիտակ տետրի հրատարակման։

Ա.ԶԳ. ԵՐԵՎԱՆԻ
Ս. Պ. Պ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

3 Հոկտ. 1880

(Յետ ընթերցման)

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԻՖ. — (Մասիս լրագիր ի ձեռն) Այդ առաջարկը մատուցեր էի արդէն, երբ երեկի Մասիսը, զոր ժամանակ չէի ունեցեր կարդալու, աչքէ անցնելով պատ մ'առաջ, Բերիայէն ուղղուած մի նամակ տեսայ, որ Կիլիկիոյ վիճակաց վրայ տրամալի տեղեկութիւններ կը հաղորդէր։ Նամակին սա տողերը արժանի են ուշադրութեան եւ ահաւասիկ կը կարդամ։

« Մինչդեռ Կիլիկիոյ Վեհաչնորհ Կաթուղիկոսը եւ Կոստանդնուպոլսոյ Սրբազան Պատրիարքը իրենց մէջ կը վիճաբանէին փոխադարձ իրաւասութեանց վրայ, Կիլիկիոյ խեղճ ժողովուրդը կը հնձէ եւ կը տոչորի, ինքզինքը անդլուխ, լքեալ եւ որ աւելի ցաւալին է իւր ազէտ, անխիղճ անկրօն քահանայից ապօրինի ընթացքը տեսնելով։ »

Նամակագիրը կը շարունակէ իւր տեղեկութիւններն եւ կեղրակայնէ,

« Վեհ. Կաթուղիկոսն եւ Սրբազան Պատրիարքը, վաղ ընդ վոյթ այս Կիլիկիոյ վիճակին առաջնորդական իրաւասութեանց խնդիրը վերջնականապէս լուծելու են եւ խեղճ ժողովուրդն անհոգիւ քահանայից չհամարձակութեան ճարակ եւ կուսակցութեան զոհ ձգելու չեն։ »

Այս տողերն կապացուցանեն թէ Կիլիկիոյ ազգային գործոց վիճակը խիստ վատթարած է, թէ առաջնորդ կը խնդրեն եւ չը տրուիր, եւ թէ Պատրիարքարանին եւ Կաթուղիկոսին միջեւ իրաւասութեան խնդիր մը ծագած է, որու վրայ մենք տեղեկութիւն չունինք ցարդ։ Ահա այս պատճառներու համար կառաջարկեմ որ սոյն խնդրոյն վերաբերեալ թղթակցութիւնները ներկայանան ժողովին, որպէս զի տեսնենք թէ ինչ է խնդիրն եւ ինչ հետեւանաց յանգեր է։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԻՖ. — Ես ալ կը կրկնեմ Փափազեան Ֆիֆնոիի առաջարկը եւ կը յայտեմ թէ Ազգ. Վարչութիւնն ըստ որում հրաժարեալ իւր գործոյ համարատուութիւնը պէտք է ամբողջապէս ներկայէ, որպէս զի կարելի լինի ընդհանուր գաւառաց վիճակին վրայ տեղեկութիւն առնել, վասն զի կը լսենք որ շատ գաւառներ անհոգիւ մնացած են։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԻՖ. — Գափամաճեան Ֆիֆնոին նոր առաջարկ մը կընէ, որ տարբեր է իմ առաջարկէս։ Ժամանակ մը ի վեր Վարչութեան եւ Սսոյ Կաթուղիկոսին միջեւ թղթակցութիւն մը բացուեր է, որ կը շարունակուի եղեր ցարդ, ինչպէս հրատարակային թերթեր կը ծանուցանեն. ես կը պահանջեմ այժմ որ այդ թղթակցութեանց սպիտակ տետրն ներկայանայ ժողովիս։ Այս ժողովս արդէն Վարչութենէն այս եւ այն խնդրոց համար սպիտակ տետրով համար պահանջելու իրաւունք ունի, եւ կը յիշեք որ անցեալ նիստին մէջ երբ խնդիր յուղուեցաւ թէ Վարչութիւնն իւր հրաժեշտին հետ նաեւ իւր համարը չէր մատուցաներ, նոյն ինքն Ստեփան վարչան, հեղինակին սպիտակ տետրի առաջարկին, ըսաւ մեզ թէ պէտք չէ սպասէք դուք որ Վարչութիւնն ինքնաբեր տայ իւր համարն, այլ կրնաք երբ որ ուզէք այս կամ այն խնդրոյն վրայ հաշիւ պահանջել իրմէ։ Արդ ես այժմ կառաջարկեմ որ Պատրիարքարանի եւ Կիլիկիոյ Կաթուղիկոսին միջեւ փոխանակուած թղթակցութիւնները ներկայանան Ազգ. ժողովոյ, ուսումի կրնայ առաջարկս յղուիլ Վարչութեան

պետին, որ անչուշտ կը հաղորդէ ժողովին նոյն թղթերն, եթէ անժամանակ չհամարի, եթէ ոչ կը՞պատասխանէ մեզ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է.Ֆ. — Կը տեսնէք որ փափաղեան էֆէնտին կարեւոր խնդրոյ մը վրայ եղած թղթակցութիւններն կը պահանջէ, ուստի եթէ կը հաճիք առանց վիճաբանութիւնն երկարելու, կը յղենք իւր առաջարկը Սրբազան Պատրիարք Հօր։ Եթէ Ն. Սրբազնութիւնն ան ժամանակ չդատի առաջարկն, կը ներկայէ պահանջուած թղթակցութիւնն, եթէ ոչ կը վերապահէ պատեհ ժամուն։

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ Է.Ֆ. — Կիլիկիոյ վիճակաց նկատմամբ ես ալ իրը խմբագիր չատ անգամ գաւառներէն նամակներ կընդունիմ, եւ կրնամ պնդել թէ չկայ վիճակ մ' այնքան լքեալ եւ անխնամ, որքան է Կիլիկիոյ վիճակն. ուստի փափաղեան էֆէնտիի առաջարկին կարեւորութիւնը կը հաստատեմ եւ կը կրկնեմ թէ պէտք է Սրբազան Պատրիարքին յղել զայն ի դործադրութիւն։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Է.Ֆ.— Եթէ ես փափաղեան էֆէնտիի առաջարկին անմիջապէս ձայնակցեցայ, պատճառն այն էր որ մեր աղգային ներքին վիճակն բարւոքելու նպատակ մը նշմարեցի անոր մէջ։ Սակայն փափաղեան էֆէնտիի առաջարկը մանանականութիւն մ'ունէր, եւ ես ուզեցի զայն հանրականի վերածել եւ այս նպատակաւ վարչութեան ընդհանուր համաբաժնութիւնը խնդրեցի։

Ես ալ իրը խմբագիր գաւառներու վիճակին վրայ ոչ նուազ տեղեկութիւն ունիմ, եւ գիտեմ որ ընդհանրապէս ներքին բարեկարգութեանց մեծ պէտք ունին։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Բ. Է.Ֆ.—Նախընթաց նստին մէջ երբ վարչութեան համաբաժնութեան տեղեկագիրը պահանջնցին, ըսին ինձ թէ Ընդհանուր ատենի սիրոյ մասնաժողովն համաբաժնութիւնը։ Շատ աղէկ, Սպիտակ ատենի կուզեմ Կիլիկիոյ խնդրոյն վրայ։ Կիլիկիոյ կաթողիկոսին եւ անոր արարքներուն վրայ արդէն հոս խնդիր յուզուած եւ վարչութեան յանձնարարութիւն եղած է, սակայն չենք գիտեր ինչ հետեւանք ունեցած է։ Տարիներ կանցնին եւ ընաւ ոչ տեղեկութիւն եւ ոչ համար կստանանք նոյն իսկ յանձնարարեալ խնդրոյ վիճակին վրայ։ Եւ քանի որ այժմ Կիլիկիոյ խնդիրը կայ, պէտք է որ դէպ անոր վերաբերեալ թղթակցութեանց Սպիտակ տետրը պահանջենք։

ՓԱՓԱՂԵԱՆ Ս. Է.Ֆ.—Իմ առաջարկս խիստ պարզ էր, եւ չգիտեմ ինչո՞ւ այսքան կը կինճռուի։ Վարչութեան եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսին միջեւ բանակցութիւն մը բացուելը է, ես կառաջարկեմ որ այդ բանակցութեան թղթերն ներկայանան ժողովին։

Իրաւ է որ այժմ Վարչութիւն չկայ, սակայն կեցած է անոր Պետն որ է Սրբազան Պատրիարքն, ուստի չատ բնական է որ իմ առաջարկս Նորին Սրբազնութեան յղուի ի գործադրութիւն։ Եթէ Սրբազան Պատրիարքն արժան դատի, պահանջուած թղթերը կը հաղորդէ ժողովին, իսկ եթէ անժամանակ համարի, կը պատասխանէ թէ առ այժմ չկրնար զանոնք հրապարակել։

ՋԱՅՆ ՄԸ. — Կը կրկնեմ փափաղեան էֆէնտիի առաջարկն։

ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ Ռ. Է.Ֆ. —Այն ուղերձին մէջ, զոր պահ մ' առաջ քուէարկեցինք եւ որ պիտի մատուցուի Սրբազան Պատրիարք Հօր, յայտնած ենք արդէն Նորին Սրբազնութեան մեր աղգային ներքին դործոց տարտամ վիճակն, զոր ընդհանրապէս դարմանի կարօտ դիտելով քուէարկած ենք Վարչական կազմակերպութեան արդի նոր օրէնքն, իրբեւ միջոց Աղգային գործոց բարւոք ուղղութիւն մը տալու։ Իսկ այժմ փափաղեան էֆէնտին մանաւորապէս իւրաշ ածելով մեզ՝ Կիլիկիոյ վիճակաց տեսուր կացութիւնն, պատշաճական բա-

Նակցութեանց Թղթերը կը պահանջէ · իսկ Գաւիամաճեան էֆէնտին ուղղի ընդարձակելով այս պահանջումն , ընդհանուր գաւառաց վիճակը կուզէ հասկնալ եւ ընդհանուր համարատուութիւն մը կը պահանջէ ։

Ես ալ մին, թէ միւսն ներկայ պարագայից մէջ աւելորդ կը դանեմ, վասն զի մենք ըմբռնած ենք արդէն մեր ներքին գործոց անգոհացուցիչ վիճակին՝ եւ առ ի դարման օրէնք մը քննարկած ենք , որու համաձայն վարչութիւնը պիտի կազմուի բոլորովին տարբեր դրութեամբ։ Անշուշտ նոր վարչութիւնն մեր ազգային ներքին գործոց վիճակին իւր ուշադրութեան նիւթ պիտի ընէ , եւ պէտք եղած միջոցները ձեռք առնու · ուստի պէտք է սպասենք առ այժմ, եւ եթէ բան մը կայ անոր յանձնարարելու , կրնանք այդ յանձնարարութիւնն ընել, եւ վերջապէս սպասենք եւ տեսնենք թէ ինչ պիտի ընէ ։ Եթէ անիմաստ գտնուի , յայնժամ ինչ որ արժան է կը տնօրինենք ։

Ահաւասիկ այս պատճառներով ես անժամանակ կը դանեմ այդ կրկին առաջարկն , եւ անոնց մերժումը կառաջարկեմ ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ· — Խօսք կուզեմ ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ամենական դործողութեանց չքննին մէջ այսքան երկար վիճաբանութիւն չվերցներ ընդդիմ , եւ հարկ էր ըստ կանոնի անոր վրայ միանգամ թեր ու դէմ խօսուելէ յետոյ՝ վերջ դնէր ։

Առաջարկ մը կայ փափաղեան էֆէնտիի կողմէ, որ Կիլիկիոյ Կաթուղիկոսին եւ Վարչութեան միջեւ փոխանակուած Թղթակցութիւնները կը պահանջէ , Կիլիկիոյ վիճակաց տխուր կացութիւնը յիշեցնելով , առաջարկութիւն մը, որ ձայնակիցներ կը դտնէ· իսկ Պէրպէրեան էֆէնտի՝ այս առաջարկն անժամանակ կը համարի եւ անոր մերժումը կը պահանջէ, առարկելով թէ մեր ազգային ներքին գործոց վիճակն արդէն ծանօթ է, թէ անոր բարւոքումը ձեռք բերելու համար Վարչական կազմութեան նոր օրէնք մը քննարկուած է, եւ թէ նոր Վարչութիւնն անշուշտ այս մասին պէտք եղած դարմանը պիտի տնօրինէ ։

Արդ այս մասին պէտք է որ այժմ ծողովին կարծիքն խնդրեմ եւ վերջացնեմ խնդիրն։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ· — Իբր հիւղնակառաջարկի՝ միչտ վերջին խօսքն իմս է , ուստի խօսք կուզեմ իմ առաջարկս վերջին անգամ մ' եւս բացատրելու եւ պաշտպանելու համար։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ· — Ձեմ կրնար այլ եւս խօսք տալ ձեզ , բայց եթէ ծողովին կամքը խնդրելով այս մասին ։ Ուստի ծողովին կը հարցնեմ թէ կուզէ վերջին անգամ մ'ալ լսել փափաղեան էֆէնտին ։

Հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին այս կէտը քուէի կը դնէ , եւ ծողովը մեծագոյն մասամբ կՈՐՈՇԷ առաջարկին հեղինակը լսել ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ· — Խօսքը ձերն է այժմ Փափաղեան էֆէնտի ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս· ԷՖ· — Իմ ընդդիմախօսս Պէրպէրեան էֆէնտի լաւ չէ ըմբռնած առաջարկիս ոգին , եւ այս թիւրիմացութեան առիթ եղան այս բացատրութիւններն , զորս Գափամաճեան էֆէնտի տուաւ իմ առաջարկս պարզելու մտօք եւ ինքն ալ ընդհանուր հաշուարատուութիւն մը պահանջեց ։ Ստոյգ է որ Վարչական կազմակերպութեան նոր օրէնք մը քուէարկեր ենք մեր ներքին գործերն կանոնաւոր ուղղութեան մէջ դնելու համար , ստոյգ է որ նոր վարչութիւն մը պիտի դայ այդ նոր օրինաց համաձայն կազմակերպեալ , սակայն միթէ այդ նոր օրէնքն , այդ նոր վարչութիւնն կը ջնջէ՞ մեր համարատուութեան իրաւունքը , միթէ իրաւունք չունինք հրաժարեալ Վարչութեան ընթացից եւ գործոց տեղեկանալու · կարելի չէ վայրկեան մ' անդամ մտաբերել թէ մեր այդ իրաւունքը ջնջուած լինի , մեր իրաւունքն է միշտ այս ու այն խնդրոյն վրայ տեղեկութիւն ու համար ուղել Սպիտակ տետրով , ինչպէս որոշուած է վերջին անգամ ,

Այս իրաւունքն է որ դործադրելով

պետի պահանջինք հիմա վարչութեան Պետէն Կիլիկիոյ Լենդրոյն վերաբերեալ թղթակցութիւններն, զորս կ'ընչպէս ըսի արդէն, եթէ արժան դատի Ս. Պատրիարքն կը հաղորդէ ժողովին, թէ ոչ կը թողու պատեհ ժամուն։ Ուստի իմ առաջարկս դարձ է որ եւ է անտեղութենէ եւ այնքան քնական է, որքան է՝ համաբաւութեան Ընդհանուրն այս ժողովին էութեան։

Ահա այս է իմ վերջին խօսքս։

ՇԱՀՊԱԶ Ն. ԷՖ. — Քանի որում առաջարկը բարեփոխում մը կրեց, եւ գործադրութիւնն Ս. Պատրիարք Հօր կամաց յանձնուելու պայման յաւելցաւ, կընդունիմ զայն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Արդէն Փաթրիարեան Էֆէնտիի առաջարկն այդ պայմանն ունէր իւր հետ եւ այժմ որ լսեցիք իւր վերջին բացատրութիւնն, որով իւր առաջարկը պաշտպանեց, քուէի կը դնեմ զայն։

Եւ հետեւապէս Ատենապետ Էֆէնտին քուէի կը դնէ Լենդրոյն եւ ժողովը մեծագոյն մասամբ ԿՈՐՈՇԷ ըստ առաջարկի Փաթրիարեան Էֆէնտիի՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին եւ վարչութեան միջեւ փոխանակուած թղթակցութիւնը պահանջել Ս. Պատրիարքէն։

8

Երեսփոխանաց ոմանց առաջարկը Թաղային մատակարարութեան մասին

Երեսփոխանաց ոմանց կողմէ մատուցեալ յետագայ առաջարկը կարդացուեցաւ։

Մեծապատիւ Ատենապետ Էֆ.
Ազգային ժողովոյ

Սորագրեալ Երեսփոխանքս ու-

շադրութեան առնելով ընդհանուր թափորու վիճակն եւ զայն անյապաղ բարւոքելու կարօտ դանելով, կառաջարկենք Սահմանադրութեան մէջ Թաղային մատակարարութեան դրութեան անմիջապէս վերաքննութեան ենթարկել։

Դիւրութեան համար կառաջարկենք մէջ նաեւ այն խնդիրն Ատենապետութ. դիւանին յանձնելը այս պայմանաւ որ կամ նոր ծրագիրը մը բերէ ընդհանուր կամ արդէն կեցած ծրագրին վրայ հարկ դատուած բարեփոխութիւնները կատարէ։

Ազգ. Երեսփոխանք

	Ե. Գաբամաճեան
Սեպուհ Թիւրապեան	Ա. Տ. Ադամեան
Ռ. Տ. Պէրպէրեան	Պօղոս Էքսէրճեան

(Յետ ընթերցման)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ինչպէս տեղեկացաք այն առաջարկը Սահմանադրութեան Թաղային մատակարարութեան դրութ. վերաքննութիւնը կը պահանջէ ի ձեռն Ատենապետութ. դիւանին Այս մասին ինչ դիտողութիւն ունիք։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ.— Ահա առաջարկ մը, որ հանրական պետութ. մը մեզ կը յիշեցնէ, եւ նախամեծար կը կարծեմ։ Ուստի առաջարկեմ ընդունիլ զայն, եւ յղել Ատենապետութ. դիւանին

(Հաւանութեան նշաններ)

Հետեւապէս Ատենապետ Էֆէնտին քուէի կը դնէ խնդիրն, եւ ժողովը մեծաձայն ըստ առաջարկի Փաթրիարեան Էֆէնտիի՝ ԿՐՆՈՒՆԻ հինգ երեսփոխանաց առաջարկը Թաղային մատակարարութեան դրութ. վերաքննութեան մասին եւ կը յղէ զայն Ատենապետութ. Դիւանին։

9.

Խնդիր Երեսաղիմայ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ է՛Ք, — կը յիշէք որ Ժողովը իւր նախորդ նիստին մէջ Երեսաղիմայ խնդրոյն քննութեան պատուիրակ Սահփան վարչայի կողմէ եղած յայտարարութեանց վրայ՝ որոշեց Ս. Պատրիարքէն տեղեկանալ թէ արդ խնդրոյն նկատմամբ ինչ անօրինութիւններ խորհուած եւ գործադրուած են, եւ միանգամայն ուղեց տեսնել վանուց բարեկարգութեան վերաբերեալ գրերն ։ Մայր դիւանը Ժողովին առն որոշումը հաղորդելով Ս. Պատրիարք Հօր՝ պէտք եղած գրութիւններն եւ տեղեկութիւնները խնդրեց եւ ի պատասխան ընկալաւ Նորին Սրբազնութենէն սա նամակն, զոր անաւասիկ կը ներկայեմ Ձեզ ։

Հետեւապէս Ատենապետը էֆէնտին կընթեռնու Ս. Պատրիարք Հօր նամակն ։

Ատենապետ էֆէնտի
Ազգային Ժողովոյ

Անցեալ 1879 Օգոստ. 24 նստին մէջ պատկառելի Ժողովոյդ կողմանէ առ իս և ինձ ալակից ցանձնաժողովոյն տրուած լիազօր իշխանութեան ոգւոյն և տառին համեմատ, երեսաղիմայ պարտուց բարձման խնդրոյն վրայ, միանգամայն երեսաղիմայ Միաբանութեան և Ս. տեղեաց մասին խորհրդակցելով հետեւեալ որոշումներն ընդունեցանք ։

Ա. — Միաբանութեան հաշուետուութիւնները և եղմտի գործողութեանց վերաբերեալ բոլոր կէտերն ի մօտոյ քննել և պարտուց ճիշդ գումարը որոշել ։

Բ. — Միաբանութեան հետ բանակցելով, հեղբրնական վարչութեան հետ ունեցած յարաբերութիւնները բարւոքել և ասկէ ետքը Միաբանութեան գործողութիւնները կանոնաւորել և ասանկով թէ՛ Միաբանութեան և թէ՛ Ս. տեղեաց ապագայ ապահովելու միջոցները հաստատել ։

Գ. — Ցանուն երեսաղիմայ հանգանակութիւն բանալ ազգայնոց մօտ և երբ տարւոյ մէջ հաւաքուած նուէրը երեսաղիմայ պարտուց բարձման ծառայեցնել ։

Դ. — Ընհատոյթ և կամ ի զուր ծախք պատճառող կալուածները ծախել և գոյացած գումարին մէկ մասը պարտուց և միւսն՝ եկամուտ տուող կալուած գնելու յատկացնել, Միաբանութեան պիւտճէին կարգադրելով ։

Բայ այնմ՝ նախկին Ատենապետ Ընդհանուր Ժողովոյ վասն Սահփան վարչին լիազօր իշխանութեանն իբր երեսփոխան ցանձնաժողովոյս և պարտուպատշաճ հրահանգներով զինեալ՝ Միաբանութեան ներկայացաւ ի 12 Նոյեմբերը 1879, և գրեթէ երեք ամսուան մէջ ցանձնաժողովս գոհացնող կերպիւ իւր պաշտօնը լրացուց ։

Վասն Սահփան վարչայի՝ գլխաւոր գործողութեանց մին Միաբանութեան նոր կանոնագիրն է, որն որ կը ներկայացնեմք Ժողովոյդ ։ Սոյն կանոնագիրը ցանձնաժողովիս քննելով, արժան համարեց իրեն տրուած լիազօր իշխանութեան համեմատ վաւերացնելու ։

Ցանձնաժողովոյն ուրիշ գործողութեանց գալով, ինչպէս հանգանակութեան մասին, ցանձնաժողովիս ինչ որ ալ ընել կիսկատար պիտի ըլլայ, վասն զի հակիրճ թէ հանգանակութիւնը սկզբնաւորութիւն առած է. ուստի այս մասին տեղեկութիւն տալն ուրիշ ժամանակի ձգե-

լով, կը դիմեմք պատկառելի ժողովոյդ, որպէս զի ցանձնաժողովոյս վաւերացուցած կանոնադիրը արուի անմիջապէս իւր օրէնք վարչական եւ իւր դործադրութիւնն ենթարկէ որու որ անկ է եւ այսպէս վարչական նոր յարաբերութիւններն ընդ միաբանութեան սկզբնաւորութիւն ունենան անմիջապէս։

21 Մայիս 1880

Մնամ աղօթաբար

Նախագահ

Ս. Երուսաղէմայ պարտուց բարձման

ցանձնաժողովոյ

Պ. Կ.

Ներսես Արքեպիսկոպոս

(Յետ ընթերցման)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Սոյն դրոյն հետ Սրբազան Պատրիարքը յղարկած է նաեւ Երուսաղէմայ վանուց կանոնադիրն որ կը կենայ ժողովին սեղանին վրայ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Նախորդ նիստին մէջ ես էի առաջարկողն որ Երուսաղէմայ ընդհանուր վերաբերեալ թղթերն ժողովին ներկայացնան։ Արդ՝ իբր հեղինակ առաջարկի, այժմ ես կառաջարկեմ նաեւ՝ որ սոյն կանոնադիրն հաղորդուի երեսփոխանաց։ Երկրորդ՝ Երուսաղէմայ վանէ Պատրիարքին այդ կանոնադրին հետ, ինչպէս լսեցինք, ընդարձակ տեղեկագիր մ' եւս ժառուցած է, որ Երուսաղէմայ վիճակին նկարագիրն է լի կարեւոր տեղեկութիւններով։ Այդ տեղեկագիրը չէ յղարկուած, ուսոի կառաջարկեմ զայն եւս ընդրել Նորին Սրբազնութենէն, եւ հետեւապէս անցընել ընդհանուր օրակարգն, եւ յառաջիկայ նիստին նկատողութեան առնուլ այդ կանոնադիրն, որու հեղինակն առ այժմ մեր մէջ տեսնելու բարեբաղդութիւնն ունինք։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Հարկ կը համարիմ յայտնել որ Մայր Դիւանն իւր նամակաւ Սրբազան Պատրիարքէն խնդրած էր որ Երուսաղէմայ ընդհանուր վերաբերեալ կանոնագիր, ծրագիր եւ լիակ որ կայ վերջապէս զրկելու չնորհ ընէ։ Իսկ Ս. Պատրիարքն միայն կանոնագիր մ'ուղարկած է մեզ այս նամակով։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Չեմ կարծեր որ Սրբազան Պատրիարքը մտանայ կամ չհասկնայ ինչ որ զրեր էք իրեն։ Դեռ վերջերս մ'առաջ երբ կորսչէիք Կիլիկիոյ Կաթուղիկոսին վերաբերեալ թղթակցութիւնները տեսնել, կը փութայիք յարել նաեւ թէ Նորին Սրբազնութիւնն ազատ էր երբ անժամանակ դատէր ձեր ընդերը, պատճառ առնել յետաձգել զայն։ Արդ՝ կերեւի թէ միւնոյն հարկը ներկայ պարագային մէջ կը ծանրանայ Սրբազան Պատրիարքին վրայ, եւ կսխալիք դինքը միայն Երուսաղէմայ Կանոնադիրն յղել ձեզ, իսկ ատոր հետ կցորդեալ տեղեկագիրն առ այժմ հրապարակ չհանել։ Սրբազան Պատրիարք չէր դրած պատասխանագրէն ակն յայտնի կերեւի որ բովանդակագրէս հասկցած է ձեր ըսածն, եւ միայն կրցածն կատարեր է։

Ես ալ ի մտոյ դիտակ եմ այն պատճառներուն, որ դինքն այս զգուշութիւններն ընելու կը մղեն, ուսոի կաղաչեմ որ նոր ի նորոյ խնդիրներ յուզելով դժուարութիւն չհանենք գործին առջեւ։ Ինչպէս է որ հետաքրքրութիւն զգաք այդ տեղեկագիրը տեսնելու, բայց քանի որ կանխահաս եւ անպատշաճ գործ մը կը համարուի այսօր անոր հրապարակումը, լաւ է որ չպնդենք եւ Ս. Պատրիարքէ չօր քայլերով յառաջանանք այս խնդրոյն մէջ։ Սակայն ձեզմէ ամեն ոք ազատ է Նորին Սրբազնութեան դիմելու եւ այդ տեղեկագիրը կամ ուրիշ ինչ թուղթ որ կայ տեսնելու, ես չեմ կարծեր որ Ս. Պատրիարքը մերժէ ձեզ ցոյց տալ զանոնք։

Գիտեք անչուշտ որ այդ տեղեկագիրն իմ գրչէս եղած է, սակայն ոչ թէ միայն իմ պատասխանատուութեան պաշտօնս գործերը պատմեմ եմ անոր մէջ, այլ նոյն իսկ Երուսաղէմայ վանուց վիճակն, իւր ամէն կողմերովը նկա-

բադրեր եմ հոն մանրապատում։ Երուսաղեմայ վիճակին նկարագրութիւնն աննշան բան մը չհասկնաք, լիաղօր իշխանութեամբ իրր պատուիրակ երթալ հոն, յանուն եւ ի դիմաց աղգին ամէն ինչ քննել, թափանցել, ամենայնի հասու լինիլ, կարգադրել, անչուշտ նշանակութեան արժանի արդիւնքներ յառաջ կը բերէ։ Մեծ գործ մը որ միանգամայն օգտակար պիտի լինի, բայց կրնայ նաեւ այդ օգուտը ի վնաս դեղաչրջիլ, եթէ հրապարակուի ինչ որ խոհեմութիւնն առ այժմ աքօղել կը հրամայէ։ Այդ տեղեկագրին մէջ, անուսական խնդիր, հաշուոյ խնդիր, կրթական խնդիր կայ, որ կրնան հրապարակուիլ, սակայն կայ նաեւ քան զամէնն փափագելի եւ ծանրակչիռ խնդիր մ'այն է յաբաբերութեան խնդիրն օտար ազգաց հետ, խնդիր մը, որու զգուշիւ պէտք է մերձիլ։ Պօլիս չեզած Երուսաղէմ կար, եւ Երուսաղէմ ի վաղնջուց առնչութիւններ ունեցած է օտարաց եւ կառավարութեան հետ, եւ այդ յարաբերութեան խնդիրն քաղաքական ասպարէզն ելնելով կրնայ վնասներ ծնիլ։ Վերջապէս պէտք է դիտել թէ տեղեկագիրն լազմի մտօք եւ կատարել անկողմնակալութեամբ պրուած է մանրակրկիտ եւ իրր այն՝ ծանրակչիռ տեղեկութիւնները կը պարունակէ փափուկ խնդրոց եւ նոյն իսկ անձնականութեանց վրայ, բարձր ու միջակ դասէ։ Ամէն բան անչուշտ չկրնար ի վերայ տանելաց քարոզուիլ, եւ երբ Սրբազան Պատրիարքը խոհեմութիւն կը համարի այդ տեղեկագիրն հրապարակ չհանել, պէտք է որ մենք ալ նոյն խոհեմութենէն առաջնորդուիմք եւ օր մը տեսիլասնիներ չընենք այս մասին։ Օր մը թերեւս կրնայ երեւան գալ, բայց երբ այլեւս վնասակար հետեւանք մը չունենայ։ Կը կրկնեմ եթէ անպատճառ պէտք է տեսնել կուզէք, կրնաք նաեւ ձեր կողմէ յանձնախումբ մը կազմել, կամ եթէ այսպէս ընել չէք ուզեր, կրնաք անձամբ Սրբազան Պատրիարքին դիմել եւ տեսնել, կամ եթէ այսպէս ընել չէք ուզեր, կրնաք նաեւ ձեր կողմէ յանձնախումբ մը կազմել, ինչպէս ըրիք երբեմն Ազգային խնդրոյն համար, եւ այդ յանձնախումբը կերթայ եւ տեսնէ այդ տեղեկագիրն եւ ձեզ լուր կը բերէ թէ գոհացուցիչ է կամ ոչ։ Ես եթէ բերէ թէ գոհացուցիչ է կամ ոչ։ Ես եթէ իրր պատուիրակ դալի պէտք եղած քննութեան ըրի եւ իրաց վիճակը բարւոքելու համար՝ պէտք եղած միջոցներն անօրինեցի այդ կանոնագրին յօրինելով, ի՞նչ իշխանութեամբ եւ որո՞ւ անուանով ըրի այս ամէնն, եթէ ոչ ազգին։ դուք ազդէն, Պատրիարքը ձեզմէ եւ ես Պատրիարքէն ընտրեալ յանուն եւ ի դիմաց ազդին ըրի, ինչ որ ըրի։ Զորս ամիս կայ որ յուղարկեր եմ այդ կանոնագիրն ոեւ տեղեկագիրն եւ այլ եւս չկրնար յապաղիլ ասոր դործադրութիւնն։ Ժամանակն յապաղութեան մի էական սարքն է, ամէն գործ իր պատեհ ժամուն պէտք է կատարել եւ ամէնէն յուսալից ձեռնարկն ամենէն վտանգաւոր հետեւանաց կը յանգի, երբ անժամանակ տեղի ունենայ։ Ուստի իմ փափաքս այն է որ օգուտ յառաջ բերելու առեն վնասուց տեղի չտանք, Երուսաղեմայ միաբանութիւնն ակնդէտ կըսպասէ այդ կանոնագրին, որ մնծամեծ խոսոտումներով ընդունիլ տրուած է իրենց, եւ իրենց ձեռքը չհասնիր, կը կասկածիմ որ դառն հետեւանքներ յառաջ գան։

Կանոն մը որքան ալ դերազանց նախատեսութեամբ չլինուած լինի, միշտ վերաքննելի է, դի միշտ իր թերի կողմը կունենայ, զոր փորձըն ի վեր կը հանէ։ Երուսաղեմայ վանուց համար կանոնագիր մը պէտք էր, եւ զայն կարելի չէր Պօլսոյ մէջ չինել առանց Երուսաղեմը տեսնելու, առանց իրաց վիճակին խելամուտ լինելու։ ուստի կանոնագիրը հոն չհետեւցաւ եւ ձեզ ներկայացաւ։ Այս կանոնագիրն ըզդեստ մ'է, որ հագնող անձին վրայ չափուելով չինուած է։ Այս է բովանդակ եղածն եւ վարանելու բան չկայ։ Արդէն կանոնագրին մէջ երեք տարի պայմանաժամ տրամադրուած է անոր վերաքննութեան համար, եւ կրնաք զայն բարեփոխել։ Այժմ եթէ վատահութիւն ունիք վրաս, կը վատահիք նաեւ Ս. Պատրիարք Հօր՝ որու յանձներ եք սոյն խնդիրն, հաճեցէք վաւերել այս կանոնագրին եւ վանքն օգուտ պիտի քաղէ անտի։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Ի. — Եթէ Սրբազան Պատրիարքն իր նամակին մէջ բացորոշ կերպով յայտներ թէ միայն կանոնագիրը կը ղրկէ, իսկ տեղեկագիրը հրապարակել պատշաճ չը դատիր, այն առեն անչուշտ չէինք պահանջեր։

ջեր · բայց այս մասին ակնարկութիւն մը չկար իւր նամակին մէջ եւ այս պատճառաւ պահանջեցի որ տեղեկագիրն ալ հաղորդուի ժողովին : Ա յս մասին Ստեփան փաշան բացատրութիւններ տուաւ , որոնցմէ այնպէս կերեւէր թէ Սրբազան Պատրիարքը պատշաճ չէ համարած նոյն տեղեկագիրը ներկայել :

Ուստի չեմ պնդեր այլ եւս իմ պահանջմանս վրայ , մանաւանդ քանի որ անոր հեղինակին մեր մէջ է , եւ կրնանք ղինքը լսել , եւ կառաջարկեմ որ կանոնագիրն հաղորդուի երեսփոխանաց , եւ յառաջիկայ նիստին Օրակարգն անցնելով , խնդիրն նկատողութեան առնուի :

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս· ՓԱՇԱ · — Ես պատրաստ եմ պէտք եղած բացատրութիւնները տալու :

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Բ· ԷՖ· — Ես իրր երեսփոխան այդ տեղեկագիրը տեսնել կուզեմ եւ ուրիշ բան չեմ դիտեր :

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս· ԷՖ· — Շատ աղէկ · կը դիմիմ Ս· Պատրիարքին եւ կը տեսնէք :

ԳԱՓԱՄՃԵԱՆ Մ· ԷՖ· — Ես դէմ պիտի խօսիմ, բայց ոչ թէ խնդրոյն ակղբան, այլ ձեռք առնուած մի ոյզին դէմ : Երեսփոխիմայ վանքն երեսուն հազար ոսկի պարտք ունի , տասնդեւ ահագին դուռմար մը , եւ ցանձնախումբ մը կայ որ եռանդեամբ կը ջանայ նպաստ հանդանակել , եւ զայն բառնալ : Սակայն չեմ դիտեր ինչ պատճառաւ կը յապաղի գործն արդեօք աղքն իւր նպաստը կը ղրկնա՞յ, բայց անկարելի է այսպիսի ենթադրութիւն մը, ի՞նչէ արդեօք յապաղման պատճառը : Շատ հաւանական է որ աղքը կուզէ իւր երեսփոխանական ժողովին միջոցաւ հասկընալ խնդիրն եւ ըստ այնմ իւր օգնութիւնը մատուցանել : Ուր որ վստահութիւն կայ , հոն գործ մը դիւրութեամբ կը յաջողի : Ըսել չեմ ուզեր բնաւ թէ պատուիրակ փաշային կամ ցանձնաժողովին վերայ վստահութիւն չունինք, բնաւ ւլեր , սակայն այս խնդիրն ընդհանուր վստահութեան կը կարօտի , ուստի կառաջարկեմ , ինչպէս Հայկական խնդրոյն առթիւ եղաւ , ցանձնաժողով մը կարդել որ երթայ բոլոր դրութիւնները քննէ , եւ դայ մեզ վերստահութիւն յայտնէ Երուսաղէմայ խնդրոյն նկատմամբ , եւ այն ատեն աղքը պատրաստ պիտի լինի իւր պահողութիւնը մատուցանելու :

Ա յս առաջարկը կընեմ ոչ ուրիշ դիտումով , այլ գործին յաջողութեան նպաստելու համար :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ· — Կերեւի թէ Գափամաճեան էֆէնտին լաւ ուշադրութիւն չէ մատուցած Սրբազան Պատրիարք Հօր պատասխանագրին , որ կատարելապէս պարզած է այն կէտն , որու վրայ կենդրոնած է Գափամաճեան էֆէնտին այդ առաջարկը կը մատուցանէ :

Նորին Սրբազնութիւնն իւր գրոյն մէջ կըսէ :

« ցանձնաժողովոյն ուրիշ գործողութեանց գալով, ինչպէս հանդանակութեան մասին , ցանձնաժողովը ինչ որ ալ ըսէ այսօր կիսկատար պիտի ըլլայ , վասն զի հազիւ թէ հանգանակութիւնն սկզբնաւորութիւն առած է · ուստի այս մասին տեղեկութիւն տալն ուրիշ ժամանակի ձգելով , կը դիմենք Պատուական ժողովրդ , որպէս զի ցանձնաժողովոյս վաւերացուցած կանոնագիրը տրուն անմիջապէս իրրեր օրէնք վարչական եւ իւր գործադրութիւնն ենթարկուի , որու որ անկ է եւ այսպէս վարչական նոր յարաբերութիւններ ընդ միմեանս մուտք ունենան անմիջապէս : »

Ա յս տողերէն ակն յայտնի կերեւի թէ ցանձնաժողովը երբէք անյաջողութեան մը հանդիպած չէ , զոր կենդրոնէ Գափամաճեան էֆէնտին , եւ ոչ իսկ ժողովուրդն կասկած մը յարուցած է եղած տնօրէնութեանց նկատմամբ : Հետեւապէս տեղի չունին Գափամաճեան էֆէնտիի դիտողութիւնն ու վրանքը այդ կէտին նկատմամբ : Արդէն այսօր խնդրոյն մանրամասնութեանց մէջ չենք կարող մանել , դի օրակարգէն դուրս է խնդիրն : Առաջարկ մը կար Փափազեան էֆէնտիի կողմէ

BELEDİYE KÜTÜPHANESİ

որ կը պահանջէր խնդիրն Օրակարգ անցնիլ եւ Երուսաղէմայ կանոնագիրին երեսփոխանաց յորւելով՝ յառաջիկայ նիստին մէջ նկատողութեան առնուլ։ Փափաղեան էֆէնտին այդ կանոնագրին հետ նաեւ Սուրիան փաչային կողմէ մատուցեալ տեղեկագիրն ալ պահանջեց. սակայն ի վերջէ փաչային բացատրութեանց վրայ այդ կէտն ի բաց թողուց իւր առաջարկէն։ Ա յս է ահաւասիկ խնդրոյն վիճակն։

ՇԱՀՊԱԶ Ն. ԷՖ. — Ես կառաջարկեմ խընդիրը նախաքննութեան յղել։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Կարծեմ անցնալ նիստին ես էի ըսողը ձեզ թէ պիտի մեկնեմ Պօլիսէն, թէ հաղիւ քանի մը նիստ պիտի կարենամ ներկայ գտնուիլ, եւ ես էի խնդրողն, որ եթէ Երուսաղէմայ խնդիրն յուզել կուզէք նկատողութեան առնուք զայն զէթ իմ ներկայութեանս, որ կարենամ պէտք եղած բացատրութիւնները տալ։ Ա յս յայտարարութիւնս առիթ ընծայեց ձեզ սոյն խնդրոյն վերաբերեալ թուղթերն եւ տեղեկութիւններն խնդրելու։ Նորին Սրբազնութեան կողմէ եւ կած պատասխանագրին կիմանանք այժմ որ դուք լիազօր իշխանութեամբ ցանձնաժողով մ'ունիք եղեր, որ պէտք եղած քննութիւններըն կատարեր, ինչ ինչ անօրինութիւններ ըբեր, եւ միաբանութեան համար պատրաստուած Կանոնագիրին քններ եւ վաւերեր է։ Իսկ այժմ ձեզ կը դիմէ որ անոր գործադրութիւնն հրամայէք։ Թէեւ այդ Կանոնագիրն մատուցեալ էր, ի վաւերացումն ազգային երեսփոխանական ժողովոյ, ինչպէս նշանակուած է վրան։

Սակայն ցանձնաժողովը զինքը ձեռնհաս եւ արժանաւոր դասեր է զայն վաւերելու, եւ ինչ որ ըրեր է դարձեալ ձեր առած իշխանութեան չնորհով ըրեր է, ընդ նախագահութեամբ Սրբազան Պատրիարք Հօր։ Սակայն այժմ ձայներ կը լսեմ այդ կանոնագիրը նախաքննութեան յղելու, եթէ դուք այսպիսի արժանաւորութեան մը մէջ կը դտնուիք, եւ կամ եթէ մտադիր էք օրակարգն անցնելով խնդիրն, այդ կանոնագիրը քննել եւ բարեփոխել, այն ատեն մի նոր գործ, նոր կերպարան կստանայ խնդիրն։ Եւ կը նշանակէ թէ ցանձնաժողովին գործերը կը վերջին։

Թէ ուր կը յանգի այսպիսի ընթացքի մը հետեւանքն, երբ խնդիրն Երուսաղէմայ խընդիր է, եւ սուլտանական հանգամանք մ'ունի, լաւ մտածեցէք։ Ա յս տեսակ տրամադրութենէ մ'երկու բան կը հետեւի, կամ այն թէ մտքեր էք ձեր նախորդ որոշումն, եւ լիազօր ցանձնախոսմբի մը կազմութիւնն, եւ կամ այն թէ կը յիշէք ինչ որ անօրիներ էիք կանխաւ, եւ այժմ կը ջնջէք նախորդ որոշումն։

Արդ՝ իրաց այս վիճակին մէջ խնդիրն օրակարգը չանցուցած կամ չյղած զայն նախաքննութեան, հարկ է որոշէք թէ ինչ կերպարան ունի խնդիրն, եւ այնուհետեւ յուզէք զայն, որպէս զի որոշ քայլերով կարենաք շարժիլ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Կարծեմ թէ ձեր առաջարկին եզրակացութիւնը սա է որ խնդրոյն սկզբունքն որոշուի այսօր։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Ամէն քանէ առաջ պէտք է գիտնանք թէ ես չեմ պիտեր որ կանոնագիրն այսօր անպատճառ վաւերի եւ գործադրութեան հրաման ընդունի ցանձնախոսմբ մը դրեր էք դուք, եւ այն պատճառութեամբ՝ որով գրեր էք զայն, այդ կանոնագիրը քններ եւ վաւերեր է՞ Ձունէ՞ր արդեօք էապէս այդպիսի իշխանութիւն մը եւ զայն կարծեց վայելել, եւ գեղծում մը գործեց, ահա այս խնդիրը կը ծագի, քանի որ կանոնագիրը նախաքննութեան յղելու եւ այլ այսպիսի կարծիքներ երեւան կելնեն, ուստի հարկ կըլլայ որ նախ այս կէտն որոշէք, օրակարգն անցնելով զայն եւ այնուհետեւ ձեզ առնուք բուն խնդիրն։

ՇԱՀՊԱԶ Ն. ԷՖ.— Ես էի նախաքննութիւն առաջարկողն եւ յետս կը կոչեմ այս առաջարկը։ Վասն զի կը տեսնեմ որ խնդիրն արդէն ժողովին բովէն անցեր եւ մի լիազօր ցանձնախոսմբ դրեր է, որ այդ կանոնագիր-

րը կը մատուցանէ մեզ այժմ։ Հետեւաբար հարկ չկայ, ստուգիւ, այս վիճակին մէջ այլ եւս նախաքննութեան ենթարկել խնդիրն։ Սակայն կարելի չէ ժխտել որ պէտք է օրէնսդիրն անցնել խնդիրն եւ այդ կանոնագիրն յօդուած առ յօդուած քննելէ յետոյ՝ վաւերել։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ։ — Ես խնդրեմ որ բարեհաճի Դիւանն կարդալ մեզ նորէն Սրբազան Պատրիարք Հօր նամակին այն մասն, որ կանոնագրին կը վերաբերի։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Անհաւասիկ այն մասն։

« Վսեմ. Ստեփան փաշային դէմաւոր գործողութեանց մէն միաբանութեան նոր կանոնագիրն է, որն որ կը ներկայացնեմք ժողովդ։

Սոյն կանոնագիրը ցանձնաժողովս քննելով արժան համարեց իրեն տրուած լիազօր իշխանութեան համեմատ վաւերացնել։»

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ։ — Ուրեմն ասկէ առաջ լիազօր իշխանութիւն մը տուեր էք ցանձնաժողովին, կրնա՞ք այժմ զայն ետ չառած՝ կանոնագիրը քննութեան ենթարկել։ Ահա այս կէտը պէտք է պարզել առնէն առաջ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Էֆ. — Խնդիրը պարզուեցաւ, Ս. Պատրիարքը չցանձնարարեր ժողովին կանոնագիրը քննել եւ վաւերել, այլ գործադրութեան մասին անոր հրամանը կը խնդրէ։ Ազգ. ժողովը այս մասին լիազօր իշխանութիւն տուեր է ցանձնաժողովին, որ այժմ մասնաւոր կէտի մը համար միայն ժողովին կը դիմէ։ Ես ալ ի սկզբան տարբեր տեսակէտով ըմբռներ էի խնդիրն եւ կարծելով թէ համաձայնութիւն մ՚է որ մեզ կը ներկայանայ, այս պատճառաւ ցանձնաժողով մ՚առաջարկեցի քննութեան համար. սակայն կը տեսնեմ որ խնդիրն այն վիճակին մէջ չէ եւ ցանձնաժողովը Սրուսաղէմայ կանոնագրին գործադրութեան հրամանը կը խնդրէ միայն։ Ժողովը անշուշտ այդ կանոնագրին գործադրութիւնը հրամայելու համար պէտք է որ զայն քննած ըլլայ եւ վաւերած լինի, բայց քանի որ ցանձնաժողովին վրայ վստահութիւն ունի, կրնայ յանձնարարել Ս. Պատրիարք Հօր որ նոյն կանոնագիրն առժամանակեայ կերպով առ ի փորձ գործադրութեան դնէ, մինչեւ որ ժողովը քննէ ու խնամատարէ զայն։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — Այս ժողովը 1879 օգոստոս 24ի նիստին մէջ իմ առաջարկիս վերայ տուած է իւր որոշումն Սրուսաղէմայ խնդրոյն նկատմամբ։

Ահաւասիկ նոյն նիստի տեղագրութենէն կը կարդամ ձեզ իմ առաջարկիս եղրակացութիւնը։

« Այժմ քանի որ Սրբազան Պատրիարքը հոս բերած է խնդիրն, ըսել է ազգային ժողովին հաղորդելու հարկ ղգացեր է, մանաւանդ հանգանակութեան խնդիր կայ, ուստի յանձնարարենք Սրբազան Պատրիարք Հօր որ պէտք եղածն ի գործ դնէ, վարչութեան հետ անօրինելով զործն։

Ահաւասիկ նաեւ ժողովին որոշումն։

« Հետեւապէս Առենապետ էֆէնտին քննէն կը դնէ խնդիրն եւ ժողովը ըստ առաջարկի փափաքեան էֆէնտիի՝ կը յանձնէ Սրբազան Պատրիարք Հօր որ Երուսաղէմայ պարտուց խնդրոյն նկատմամբ ինչ որ արժան է անօրինել եւ գործադրել Ազգ. վարչութեան հետ։ »

Այս որոշումէն յայտնի կերեւի թէ երեսփոխանական ժողովը իւր իրաւասութիւնը չէ յանձնեց ցանձնաժողովին, այլ՝ ինչ որ վարչական շրջանին մէջ կրնար գործել, միայն հրահանգ տուաւ զայն կատարելու։ Յայտնի է որ երբ կանոնագրի մը վրայ է խնդիրը, միայն այս ժողովն ունի հեղինակութիւն զայն վաւերելու, եւ իւր իշխանութենէն չկրնար աւանդել ուրիշ մարմնոյ։

Հետեւաբար չեմ ընդունիր Ս. Պատրիարքին այն լուծքն, որով կըսէ թէ ցանձնաժողովը կանոնագիրը քննեց եւ վաւերեց, կրկնեմ. վաւերացման իրաւունքն այս ժողովին յատուկ է միայն։ Սակայն ուրիշ խնդիր է թէ ցանձնաժողովը Սրուսաղէմայ վանուց վճռից անմիջական դարմանի կարօտ դառը,

րը կը մասուցանէ մեզ այժմ։ Հետեւաբար հարկ չկայ, ստուգիւ, այս վիճակին մէջ այլ եւս նախաքննութեան ենթարկել խնդիրն։ Սակայն կարելի չէ ժխտել որ պէտք է օրակարգն անցնել խնդիրը եւ այդ կանոնագիրն յօդուած առ յօդուած քննելէ յետոյ՝ վաւերել։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ։ — Կը խնդրեմ որ բարեհաճի Դիւանն կարդալ մեզ նորէն Սրբազան Պատրիարք Հօր նամակին այն մասն, որ կանոնագրին կը վերաբերի։

ԱՏԵՆԱԳԵՏ ԷՖ. — Անհատական այն մասն «Վսեմ. Սուլտան վեզիրական գլխաւոր գործողութեանց մէն՝ միաբանութեան նոր կանոնագիրն է, որն որ կը ներկայացնենք ժողովրդ։

Սոյն կանոնագիրը ցանձնաժողովս քննելով արժան համարեց իրեն տրուած լիազօր իշխանութեան համեմատ վաւերացնել։»

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ։ — Ուրեմն ահա առաջ լիազօր իշխանութիւն մը տուեր էք ցանձնաժողովին, կրնա՞ք այժմ զսոյն ետ չառած՝ կանոնագիրը քննութեան ենթարկել։ Ահա այս կէտը պէտք է պարզել առաջ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Խնդիրը պարզուեցաւ, Ս. Պատրիարքը չյանձնարարեր ժողովին կանոնագիրը քննել եւ վաւերել, այլ դործադրութեան մասին անոր հրահանգը կը խնդրէ։ Ազգ. ժողովը այս մասին լիազօր իշխանութիւն տուեր է ցանձնաժողովին, որ այժմ մասնաւոր կէտի մը համար միայն ժողովին կը դիմէ։ Ես ալ ակզբան տարբեր տեսակէտով ըմբռներ էի խնդիրն եւ կարծելով թէ համաձայնութիւն մ՚է որ մեզ կը ներկայանայ, այս պատճառաւ ցանձնաժողով մ՚առաջարկեցի քննութեան համար. սակայն կը տեսնեմ որ խնդիրն այն վիճակին մէջ չէ եւ ցանձնաժողովը Երուսաղէմայ կանոնագրին գործադրութեան հրամանը կը խնդրէ միայն։ Ժողովը անշուշտ այդ կանոնագրին գործադրութիւնը հրամայելու համար պէտք է որ զայն քննած ըլլէ եւ վաւերած լինի, բայց քանի որ ցանձնաժողովին վրայ վստահութիւն ունի, կրնայ յանձնարարել Ս. Պատրիարք Հօր որ նոյն կանոնագիրն առժամանակեայ կերպով առ ի փորձ դործադրութեան դնէ, մինչեւ որ ժողովը քննէ ու իսմաստասիրէ զայն։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Այս ժողովին 1879 օգոստոս 24ի նիստին մէջ իմ առաջարկիս վրայ տուած է իւր որոշումն Երուսաղէմայ խնդրոյն նկատմամբ։

Ահաւասիկ նոյն նիստի տեղեկագրութենէն կը կարդամ ձեզ իմ առաջարկիս եզրակացութիւնը։

«Ս. ժամ քանի որ Սրբազան Պատրիարքը հոս բերած է խնդիրն, ըսել է ազդային ժողովին հաղորդելու հարկ ղգացեր է, մանաւանդ հանգանակութեան խնդիր կայ, ուստի յանձնարարենք Սրբազան Պատրիարք Հօր որ պէտք եղածն ի դործ դնէ, վարչութեան հետ անօրինելով զործն։

Ահաւասիկ նաեւ ժողովին որոշումն։

«Հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին քէէլէ կը դնէ խնդիրն եւ ժողովը ըստ առաջարկի Փափազեան էֆէնտիի՝ կը յանձնէ Սրբազան Պատրիարք Հօր որ Երուսաղէմայ պարտուց խնդրոյն նկատմամբ լինչ որ արժան է անօրինէ եւ դործադրել տայ վարչութեան հետ։»

Այս որոշումէն յայտնի կերեւի թէ ներկա փոխանական ժողովը իւր իրաւասութիւնը չէ յանձնեց ցանձնաժողովին, այլ՝ լինչ որ վարչական չէջնարն մէջ կրնար գործել, միայն հրահանգ տուաւ զայն կատարելու։ Ցայտնի է որ երբ կանոնագրի մը վրայ է խնդիրը, միայն այս ժողովն ունի հեղինակութիւն զայն վաւերելու, եւ իւր իշխանութենէն չկրնար աւանդել ուրիշ մարմնոյ։

Հետեւաբար չեմ ընդունիր Ս. Պատրիարքին այն խօսքն, որով կըսէ թէ ցանձնաժողովն կանոնագիրը քննեց եւ վաւերեց։ կրկնեմ, վաւերացման իրաւունքն այս ժողովին յատուկ է միայն։ Սակայն ուրիշ խնդիր է թէ ցանձնաժողովն Երուսաղէմայ վանուց եւ ճակին անմիջական դարմանի կարօտ գտեր։

այլ նուիրական պարտականութեան մի կատարման հրաւիրել զնեզ։

Երբ մարդն կը զարնէ մին այն ոչխարներէն որք կերթան խաղողին, մնացեալը կը չարունակեն իւրեանց ուղին անտարբեր։

Բայց մարդն չէ այնպէս. այդ հարուածն նոյն իսկ երբ պատերազմի վոհմակին մէջ կուգայ հնձել մեր նմանեանց կեանքն, անկեղծ զինուորին քով դնե պատերազմող զինակիցն մի արտօսր, մի հառաչ, մի օրհներգ կը նուիրէ նմա։

Ա՛յժմ մեր մէջէն կիյնայ, աւա՛ղ, մին ի նորելուկ, մին յերիտասարդաց — մեր եղբայրակիցն, Օգոստոս Մինրան Արծրունի, ոչ եւս է։

Լացաւ զնա թագուհի որ հպարտ էր զի ծներ նուագ տուած էր նմա. լացին զնա ժողովուրդք որոնց ազգէ եւ արեան կրծէ, զի Արծրունեաց կեանքն այն կեանքերէն էր որք կարեւոր են ամենուն կենաց համար եւ զի իւր կորուստն, իբրեւ կորուստ ճարտար եւ քաջահմուտ բժշկի, դուրս կելնէ ընտանեկան եւ ազգային սահոյ չրջանակէն եւ կը լսոցէ ընդհանուր մարդկային ընկերութեան սիրտն, որ ցաւուց մարդասէր եւ գթասիրտ դարմանիչն էր նա. լացին զնա Գիտութիւն եւ Արուեստ, զի հանճարեղն Արծրունի, որ՝ իւր արուեստին գործնական զբաղմանց մէջ՝ չդադրէր երբեք տեսական եւ հետազոտէ նոր ուսումնասիրութիւններէ, եւ որ ա՛յնքան երիտասարդ, իւր տասարկղին մէջ այժմէն մի հեղինակութիւն էր դրեթէ, կոչուած էր մեծ ծառայութիւններ մատուցանել գիտութեան որ արձանագրած էր արդէն երախտագիտութեամբ նորա մի գործն։

Բայց այս դերեզմանին, որ կը կլնէ մի այսքան պատուական գլուխ, մի այնքան հանրօգուտ եւ յուսաճոխ կեանք, արցունք մի կը պարտի նաեւ Ազգային ժողովս։

Եղբարք Երեսփոխանք.

Մինչ ժողովս ազգային յառաջդիմութեան եւ վերածնութեան մեջոցները կը խուզէ, մինչ ազգային չահուց պատնէշին վերայ կանգնուն՝ կը մարանչի եւ ձայն կուտայ ի հեռուստ ապագային, ո՛չ, ցաւալի եւս է այս մահ որ կը լսէ մին մեր զինակիցներէն, մին նորերէն զորս դեռ չէ յոգնեցուցած կռիւն, մին արժանաւորագոյններէն, մանաւանդ երբ կարի հազուագիւտ են ի մեզ լուսաչատ գլուխներ եւ սիրահարուստ սրտեր, որոց այնքան պէտք ունի Հայրենիք։

Տօքթ. Օր Արծրունի նաեւ մի ազգային կեանք էր սկսած եւ իւր օժանդակութիւնն բերած հանրական չահուց. Թազ. խորհրդական եւ վարժարանի Հոգաբարձու էր ի Թատիւլ, եւ նորա ներկայացուցիչն մեր մէջ. բազում լինչ կսպասէր ազգն նորա տալանդներէն եւ հայրենասիրութենէն, ղպացում՝ զոր չէր մարած ի նմա արդի ժամանակաց Բաբելոնին մէջ իւր երկարժամանակեայ ուսումնասիրող դէպերուն եւ զոր չէր կորուսած իւր արուեստին պահանջուած համաշխարհիկ յարաբերութեանցն մէջ։ Աւա՛ղ, այս կեանքն ալ, այն լինչ սկսեալ, կը բնկանի, ճառագայթաւէտ լոյս մի, բարոյական զօրութեան մեծ տարը մի է որ կը պակսի ազգէն. բիւր յոյսեր կերթան Հայրենեաց այս չքնաղ զաւակին հետ ի գերեզման։

Եւ Արծրունի, իբրեւ Հայ, կը մեռնի վըշտահար եւ անմխիթար, զի հարստահար, սովեալ եւ կիսամեռ Հայրենեաց յուսահատութեան ճիչերն մինչեւ իւր մահուան անկողնոյն մէջ վշտացուցին զինքն եւ առաւել դառնացուցին անողոք ախտին ցաւերն ու իւր ճգնաժամի տագնապներն, զի իւր աչեր, դողուելէ յառաջ չտեսան Ազգային թշուառութեանց վախճան եւ հորիզոնին վրայ նոր կեանքի արշալուսոյ մի ծագումն։

Սակայն երբ իւր հոգին դերեզմանին տուեցաց մէջէն նոր եւ դեղեցիկ կեանքի մ՚արեւուն ելքն ողջունեց, ըսաւ անշուշտ իւրովի եւ սիրելեաւ « եւ միշտ մութէն կը ծագի լոյսն կը ծագի, տառապանքներէ յետոյ կուգան հանգիստն ու վարձք։ »

Եւ եթէ ոչ եւս Արծրունի կը խօսի մեզ մարդկային բարբառով, իւր դերեզմանն, իւր խորհրդաւոր լեզուով, կաղաղակէ մեզ « յուսացէ՛ք »։

Եղբարք, յոսն կանգնինք եւ մեր յեսին ու վշտալին մեծարանաց հարկն նուիրեմք

մեր յաւէտ մորմոքելի պաշտօնակիցին Տօքթ Էօր Միհրան Արթունեան սիրելի եւ անմահ յիշատակին ։

Եւ Ատենապետ էֆէնտիի հրաւիրանաց վրայ Երեսփոխանաց միաձամուռ յոտն կը կանգնին սրտայոյզ, եւ ժողովը իւր վերջին մեծարանաց հարկը կը մատուցանէ վաղամեռիկ Տօքթէօր Արթունեի յիշատակին ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ցիշատակն աւրդարոց օրհնութեամբ եղիցի ։

Ատեանը կը փակուի ժամ 10ին ։

Ատենադպիր Ատենապետ

Մ. Ց. ՄԷԼԻՔԵԱՆ Տ. ՆՈՒՇՈՒՖԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԹՎԱԿԱՆ 1880 ԿՄԲՆ

ՆԻՍՏ Ժ·

10 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1880

ՆԱԽԱԴԱՀ· — Տ· Սիմէօն Եպիսկոպոս Սէֆէրեան (Առժամեայ կարգեալ)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ — Տիդրան Էֆէնտի Եուսուֆեան (» »

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

Ա· Վիճակ

1 Կարապետ Եպս. Սէրոբեան
2 Սիմէօն Եպս· Սէֆէրեան
3 Ամբրոսիոս Վ· Ռուբինեան Բ 9
4 Կարապետ Ֆ· Սէյմեան

Բ. Վիճակ

5 Մատթէոս Եպս·Իզմիրլեան
6 Պօղոս Վ· Թօրոսեան
7 Յովհաննէս Ֆ· Մկրեան Բ 2
8 Գրիգոր » Աճէմեան Բ 2

Գ. Վիճակ

9 Յակոբ » Ա· Փափազեան
10 Սահակ Ֆ· Տ· Սարգսեան Բ 9
11 Թորչն » Փէհլիվանեան
12

Դ. Վիճակ

13 Ներսէս Վ· Աղանեան Բ 10
14 Սուքիաս Ֆ. Սուխիանեանք 8
15 Վրթանէս » Պալեան Բ 10
16

Ե. Վիճակ

17 Թորչն Աբգե· Նար Պէյ Բ 9
18 Յովհաննէս Վ· Փափազեան
19 Գաբրիէլն » Թաֆարեան Բ
20

Բ Բացակայութիւն առաջին ։
Բ.2 Բացակայութիւն երկրորդ ։
Բ.9 Բացկ· քանաւոր պատճառաւ։

ԸՆԹԵՐՑԱՒՈՒԹԻՒՆ

(Ա· Վիճակ)

Գումգաբու, Կեդրոնի փաշա եւ Գումգաբուի դուրս

21 Գրիգոր Պէրպէրեան
22 Գէորգ Սոխոմաքեան
23 Թաշիկ Մանկասարեան Բ 10
24 Կարապետ Աղարդմաճեան
25 Համբարձում Մադպուլեանք 4
26 Մինաս Գափամաճեան
27 Ն· Մէղպուբեան Տօքթօր Բ 3
28 Սարգիս Աղաբէկեան Բ 9
29 Սահակ Աղբօ Բ 9
30 Սենեքերիմ Մանուկեան Բ 9
31 Բարթողիմէոս Քիւրքճիպաշեան Բ 2
32 Աւետիմ Տէրոյենց Բ 10
33 Գէորգ Ապտուլլահեան Բ
34 Ց· Մէքրեխ-Գուլի Բ 9
35 Աւետիս Կիրտաղեան Բ 10
36
37

(Բ. Վիճակ)

Պէշիկթաշ

38 Անդրանիկ Կրճիկեան Բ 6
39 Ալիքսան Թօրոսեանճեան Բ 10
40 Բաբգէղ Հայտճեան

Եէնիգաբու

41 Մկրտիչ Քիւրքճիանլեան
42 Սեդուն Մադտուսեան Բ 10
43 Մարուքէ Թրէնկեան Բ
44 Պօղոս Եքսէրճեան

Իւսկիւտար Ս· Խաչ

45 Սիմոն Թէյլ կեան Բ 1
46 Սուխան Աղանեան
47 Ց. Շիշմանեան Տօքթօր Բ 9
48

Իւսկիւտար Ս· Կարապետ

49 Միհրան Պահճէգափուլեան Բ
50 Պօղոս Թորգոմեան Բ 2
51 Նիկողոս Այտճեան Բ 2
52 Տրտատ Փափազեան Բ 2

(Գ· Վիճակ)

Գասըմ բաշա

53 Գասպար Չէրազ Բ 2

Բէրա

54 Աբրիկ Ունճեան Բ 9
55 Գրիգոր Սէլիմիճեան Բ 2
56 Գրիգոր Օտեան Բ 9
57 Սէրվիչէն Բ 10
58 Ռափայէլեան Տօքթօր Բ 10
59 Մկրտիչ Մօմճեան Բ 10
60 Կարապետ Գազազեան Բ 10
61
62

Միջագիւղ

63 Յակոբ Նորաւուհեան
64 Տիգրան Եուսուֆեան
65 Մկրտիչ Գազանճեան Բ 2
66 Նշան Օտեան Բ 4
67

Պէյօղ եւ Ղալաթա

68 Մկրտիչ Մամիկոնեան
(Դ· Վիճակ)

Գումգուճաղ եւ Իմաոլիէ

69 Յովհաննէս Խասեան Բ 10
70 Սահակ Պէյլիկճեան Բ 2

Գատրգիւղ

71 Կարապետ Շահպազեան Բ 6
72 Մկրտիչ Մուրատեան Բ 9

Նարլըգաբու

73 Յակոբ Եէմիճեանեան

Եէնիմահալլէ Սամաթիոյ

74 Պօղոս Մկրտիչեան Բ 10

Թօփգափու

75 Յովհաննէս Մարդարեան

Էյուպ Ս. Նոիա եւ Ս. Աստուածածին

76 Գարեգին Ց. Մէլիքեան Բ

Գուրուչէշմէ

77 Աասիա Խիստպաշեան Բ 2

Հիսար եւ Պօյաճի գիւղ

78 Յովհաննէս Արշակունի Բ 10

Նոր գիւղ եւ Սբեճիա

79 Ղազար Հոլուեան Բ 2

Պալատ

80 Յովհաննէս Կրմիկեան Բ 7
81 Տէլեմաք Էքսէրճեան
82

Քարակէօմրիւկ

83 Սեդրաք Թիւրապեան Բ 2
84

(Ե. Վիճակ)

Սամաթիա

85 Ալիքսան Պէշիկեան
86 Եղիազար Մէլիքեան
87 Մինաս Ճաղճաղեան
88 Նազարէթ Շահպազեան Բ
89 Յարութիւն Թիւրեան Բ 2
90 Յակոբ Արշակ Բ 2
91 Սեդրաք Թիւյսիւզեան Բ 8
92
93
94

Խասգիւղ

95 Առաքել Ալթուն Տիւրքիր
96 Ռէթէոս Պէյլիկեան
97 Սարգիս Աբրահամեան Բ 10
98
99 Սարգիս Քալֆաքճեան Բ 10
100 Աթանազինէ Արապեան Բ 10

ԳԱՒԱՌԵԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԵՐ

Կարին

101 Սիմոն Մագասեան Բ 3

Քէօթահիա

102

Անգրիանուպոլիս

103 Վ. Լիչէն Ապտուլլահ Բ 3

Նիկոմիդիա

104 Կարապետ Ս. Իւթիւճեան

Ակն

105 Ահարոն Գարոնեան Բ 2

Ղարահիսար

106

Արաբկիր

107 Կարապետ Խաչիկեան Բ

Բաղէշ

108

Պրուսա

109 Գրիգորոստուր Ղազարոսեան

Եդոկիա

110

Ամասիա

111 Համբարձում Ալաճաճեանի

Բայուր

112 Յովհաննէս Աղթաւորեանի 8

Եղեսիա

113 Յակոբ Իւթիւճեան

Մանճըլըկ

114

Հաճըն

115

Երզնկա

116 Ռէթէոս Պէրպէրեան

Թէքիրտաղ

117 Տիգրան Գ. Սիրմանեան

Կեսարիա

118 Գէորգ Գըլըճճեան Բ

Խարբերդ

119

Պալըքեսէր

120

Մուշ

121 Ստեփան Փափազեան

Տիվրիկ

122 Նշան Գարագաշ Բ

Զէյթուն եւ Մարաշ

123

Տրապիզոն

124 Տիգրան Տ. Ներսէսեան Բ 10

Պաղտատ

125 Մեսրոպ Խաչէրեան Բ 10

Տիգրանակերտ

126 Մխիթար Զօպանեան Բ

Վան

127

Աղթամար

128

Հալէպ եւ Այնթապ

129

Սեբաստիա

130 Մկրտիչ Ց. Մէլիքեան

Ռումանիա

131

Կարս

132 Աբրահամ Յ. Այվազեան

Ջմշկածագ

133 Համբարձում Սարըքէչիշեան

Գաղատիա

134

Ատանա

135

Սղերդ

136 Մատթէոս Ալէքսանեան Բ 10

Եօզղատ

137 Լեւոն Փէթ Պալեօզեան

Մալաթիա Բ

138 Գէորգ Վարդանեան

Իզմիր

139 Պաւլ Պալօեան

Եգիպտոս Բ

140 Աբրահամ Մուրատեան

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Հրաժարում Մայր Դիւանի անդամոյ և ընտրութիւն ։

Բ. Վաւերացում կանոնագրի Ս. Երուսաղէմի վանուց ։

Գ. Խնդիր տեղափոխութեան և բացակայութեան երեսփոխանաց ։ — Տեղեկագիր ճանճնախմբին ։

ԱՅԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարքն անձնական տկարութեան եւ ծերութեան դէմ–Ամենապատիւ Տ. Մեսրոպ–Գուրի էֆէնտի ուղեւորութեան պատճառաւ բացակայ գտնուելով նիստէն, ընդ առաջնոյ Նախագահութեամբ Դեր Տ. Սիմէոն Եպիսկոպոսի Սէֆէրեան, Նոյնպէս առաջնոյ Առենապետութեամբ Տիդրան էֆէնտիի Եուսուֆեան՝ առեանը բացուեցաւ ժամ 8ին՝ ի ներկայութեան 28 երեսփոխանաց, որոց թիւն 37ի յանդեցաւ ի վերջ ։

1.

Երեսփոխան Տօքթօր Փափազեան էֆէնտիի հրաժարումն ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Լ֊Ի. — Մեր պաշտօնակիցնեբէն Տօքթէօր Փափազեան էֆէնտի, ինչպէս ծանուցուած է Դիւանին, իւր ընակութիւնն Մայրաքաղաքէս փոխադրած է ի Ֆիլիպէ, ուստի բնականաբար հրաժարեալ կը համարուի այլ եւս Երեսփոխանական պաշտօնէն, եւ հարկ կըլլայ պատուիրել զոր կը ներկայացնէր նա, հրահանգ յուղարկել նոր երեսփոխան մ'ընտրելու համար ։

Եթէ այս մասին դիտողութիւն չկայ, քուէի պիտի դնեմ Տօքթէօր Փափազեան էֆէնտիի հրաժարումը ։

Որ եւ է դիտողութիւն տեղի չունենալով, հետեւապէս Առենապետ էֆէնտին քուէի կը դնէ Տօքթէօր Փափազեան էֆէնտիի հրաժարումն երեսփոխանական պաշտօնէն, եւ ժողովը միաձայն ԿՐՆՈՒՒՆԻ զայն ։

2.

Գաւառական Տեղեկագրերուն Ազգային դպրոցական վիճակին վրայ ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Լ֊Ի. — Կը յիշեմ որ ասկէ առաջ ժողովը որոշեց տեղեկանալ թէ գաւառ

ներու մէջ ինչ միջոցներ ձեռք առնուած են Ազգային դաստիարակութեան ծաւալման մասին, եւ Սրբազան Պատրիարք հօր յանձնեց պէտք եղած տեղեկութիւնները պահանջել դաւառներէն։ Նորին Սրբազնութեան չրջաբերական գրոյն պատասխանած են Եդեսիա, Կարնոյ Ս. Խաչ վանք, Նարեկայ վանք, Ա. Հռիփսիմէ եւ Կարին. եւ Սրբազան Պատրիարքն այս վիճակներէն եւ վանքերէն եկած հինգ տեղեկագրերն յղած է Ազգային Ծողովոյս։ Ա. ժամ հարկ կըլլայ մեզ նոյն տեղեկագրերը յղել կանխաւ ի նախատենութիւն ձեռնհաս Դիւանին, Ուստի եթէ կը հաճիք, կը կատարենք յղումն։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԼՖ. — կը ցաւիմ որ այս կարեւոր խնդիրն յապաղեցաւ ցարդ Ծողովին ներկայանալու, եւ կառաջարկեմ այդ Տեղեկագրերն անցնելով Առենապրութեան մէջ, յղել Դաստիարակութեան դիւանին ի նախատենութիւն։ Իսկ միւս դաւառաց՝ որ ցարդ անպատասխանի թողած են Պատրիարքական չրջաբերականն, կրկին պիտի գրուի անչուշտ որ փութացնեն պահանջուած տեղեկագրերն

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Լ.Ֆ. — կը կրկնեմ։

Հետեւապէս Առենապետ էֆէնտին քըւէի կը դնէ խնդիրն եւ Ծողովը ըստ առաջարկի Փափազեան էֆէնտիի՝ նոյն դաւառական Տեղեկագրերն դաստիարակութեան դիւանին կը ձղէ ի նախատենութիւն, որոշելով միանգամայն անցնել զանոնք Առենագրութեան մէջ։

Ա. Հաւասիկ նոյն տեղեկագրերն Թուականոց առաջնութեան կարգաւ։

Ա.

Եդեսիոյ Առաջնորդին Տեղեկագիրը.

Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայր, Նախագահ Ազգ. Երեսփոխանական Ժողովոյ Լ.Ե. Պոլիս.

Ձերդ Սրբազնութեան մեկ չրջաբերական՝ ինչպէս որ ուրիշ ամեն առաջնորդներ, նոյնպէս ալ ինս կը հարկադրեր մեր դպրոցներու վիճակ ներկայել երեսփոխանական Պատկառելի Ժողովոյ։

Ա.հաւասիկ կուգամ ներկայացուցանել թէ մեր դաւառներու դպրոցոց վիճակը համեմատութեամբ ուրիշ հայաբնակ դաւառաց դոհացուցիչ չէ, և իւր առաջ չերթալուն արդելիչ գօրաւոր պատճառները ունեցած է ցարդ։

Սակայն այժմ դէպքերը և միջոցները շօշափելի կերպով ցոյց տուին իրեն թէ, առանց արտ և մտաց մշակութեան, չէ կարելի արժանաւոր դիրք մը ունենալ հանդիստ և ապահով ապրիլ։ Այս նոր զգացումներ (սակաւ բացառութեամբ) բաւական առաջ դնացած է, այնպէս որ, սկսած են իրենց ուսուցանէն և հոգուստէն համառօտելով և իրենց չատ պիտանի պէտքեր տեղեկութեամբ դաստիարակութեան հոգ և խնամ տանելու միջոցներ հայթայթել։

Այս նոր ուսանողն ինչպէ՞ս ինձ նոյնպէս ալ Ձեղ կը հաւատամ որ մեծ երաշխաւորութիւն մ՚է, այդ ամենապատանի պէտքն առաջ տանելու համար։

Քաղաքիս մէջ առ ժամս 3 վարժարան կայ, որոց մին օրիորդաց և չորսն տղայոց յատկացեալ է։

Ա. Մայր վարժարան, ուր կուսանին 60ի չափ աշակերտներ, չորս դաստուտաց միջոցաւ, որոց ուսումն առաջնականերն են Հայոց պատմութիւն, Սրբոց պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, կրօնագիտութիւն, թուաբանութիւն, և

կրկրեցական ուսմունք, քերականութիւն, տաճկերէն, գիր, շարադրութիւն, թուաբանութիւն, երաժշտութիւն, եւն։

Բ. վարժարան, աշակերտք 70, դասատու 1. դասերն են, ընթերցարան, նոր կտակարանի պատմութիւն, հայոց պատմութիւն, գիր և թուաբանչան դրել։

Գ. վարժարան, աշակերտք 75, դասերն են նոյնպէս։

Դ. Ծաղկոց. աշակերտք 130, դասատուք 2, դասերն են մանր ընթերցարան, հեգարան, քերական, գիր ճանչնալ։

Ե. աղջկանց վարժարան, աշակերտուհիք 150, դասատու 2, դասերն են քերական, հեգերէն, հասարակ ընթերցմունք, քերականութիւն, աշխարհագրութիւն, թուաբանութիւն, գիր և թարգմանութիւն, ասեղնագործութիւն եւայլն։

Բայլի աղջկանց վարժարանէն վերոյիշեալ չորս վարժարաններ ամէն երեկոյ ժամը 12էն մինչև 3, արհեստաւորներու համար բաց է, ուր կը հաւաքուին 200էն աւելի չափահասներ, ոմանք հայերէն, ոմանք տաճկերէն և ոմանք գրել և թուաբանութիւն սորվելու։

Նաև կիւրակէ և տօն օրերը այս վարժարանաց մէջ, չափահասներու համար դասախօսութիւններ կը լինին, բարոյական խրատներ կ'խօսուին, և լրագիր կը կարդացուին։

Դպրոցներու ծախքը առայժմ 18000 ղրուշի կը հասնի, որոյ մեծ մասը գրեթէ տղայոց ծնողաց կողմէն կ'վճարուի, և մնացեալը Ս. ուսումնասիրաց նորակարմ ընկերութենէն կողմէն կը հոգացուի։

Ջաղաքիս գլխոյն վրայ տալիք տեղեկութիւններս վերջացնելով, կանցնիմ մեր վիճակի վերաբերեալ դասատուց վրայ խօսելու։

1. Կարմունջ

1 վարժարան, 40 աշակերտ, 1 դասատու, հասարակ ընթերցմունք, գիր ու թուանշան եւն։

2. Սեւերակ

2 վարժարան, 1 տղայոց և միւսն աղջկանց. տղայք 50, կուսանքն հայերէն, տաճկերէն. աղջիկք 20, կուսանքն հասարակ ընթերցմունք։

3. Նիգիսկ

1 վարժարան, դասատու տեղւոյն քահանայն, աշակերտ 20, հասարակ ընթերցմունք։

4. Էմնէկ

1 վարժարան. դասատուն տեղւոյն քահանայն. աշակերտք 25. հասարակ ընթերցմունք։

5. Ճիպին

1 վարժարան, 1 դասատու, 30 աշակերտ, հասարակ ընթերցմունք։

6. Փիրեճիկ

Ս.յստեղ 150 տուն հայ ունինք, շատունակ յուզման ենթակայ են, հետևաբար ոչ քահանայ և ոչ վարժապետ կըրնայ տեկուստի ամէն բան խանգարեալ վիճակի մէջ է և իմ այժս չ'զօրեց առնոց բան մը հասկցնելու։

Մեր այս տեղեկագիր այս եղանակաւ վերջացնելով, կը յայտնեմ թէ երկրորդ չրջաբերականի ոգին ի վաղուց հետէ այս տեղ ընդունուած և գործադրութեան մէջ է։

Ցաւել քան զայս, Մնամ աղօթող
Ձեր պատուական կենաց
Ս.ա.ջնորդ Եղիսկոս
Խորէն Եպիս. Մխիթարեան

22 Մայիս 80
Ս.ա.ջ. Հայոց Յեղեսիա

Ց. Գ. Եթէ թիւը լմնցնելու պէտք ունիք՝ արդէն 72 ի համաբաժանութիւնը կը ցուցնէ, և հիմայ քիչ առաւելութիւն ունի։

Եթէ հարկ է, ասկէ վերջը հրատարակուած Ազդ. Ժողովոյ առենագրութիւնը ներքին մէկ օրինակ ամէն ամիս փոխադրով մեզ ղրկելու ընդհ ըրէք, դրամը տարեգլխոյն կը վճարեմք։ Նոյն

Բ.

Կարնոյ Ս. Խաչ վանուց վաճառօր Տէրէկագիրը։

Ա.Վեհ.ապատիւ Սրբազան Հայր Ազգապետ Տէր

Խոնարհութեամբ ներողութիւն հայցելով պատիւ ունիմ յայտնել որ այն ամսոյ 20ին առացայ մարտ 29 ամսաթուով շրջաբերական երկու կոնդակը, յոր մին գրուած էր երկաբեռն մանկանց դաստիարակութեան խնդիր և միւսն առաքեալ հայազանց ղՀետ միմեանց սիրոյ և միութեան հրահանգ. այս հրահանգին գործադրութեան անմիջապէս սկսելու պարտաւոր եմ ըստ իմ կարեաց ըստ տրամադրութեան նոյն պատուիրատու կոնդակի Վեհի Տէրանդ։ Գալով մանկանց դաստիարակութեան խնդրոյն, արդէն տեղւոյս երեք վանք կարնոյ Տընտեսական խորհրդոյն իրաւասութեան ներքեւն է, և մինչ ցարդ վարժարան չը բացուելուն պատասխանատուութիւնը ևս եղած խորհրդոյն է վերաբերեալ։

Իսկ Գաշտի գիւղօրէից մասին՝ միայն 1879 Նոյ. 12ին ընդարձակ կոնդակ առացած և ամէն գիւղի եկեղեցւոյ մէջ ըստ օրինի յայտնած եմ ազգային զարգացման նոյն կենսական խնդիրը։

Սրբազան Տէր, տեղւոյս գեղջուկ հասարակաւոր մանկունք ձմրան միջոցին ընթերցման կը յանձնուին, դարձեալ բացուածին պէս երկրագործութեան կը տարուին և վարժարանին կը դադրի, հիմայ միտաքայ վարժարան ունեցող հեռուեւեալ բազմահայ գիւղերն են, Մուտուրկայ, Կան, Զիվլիկ, Շինոց, Դիքիկ Թարգունի և Օկնի. այս գիւղերու վրքահասակ երկսեռ մանկանց կարեւոր ընթերցում կ'չարաչնակուի որոց յայտնելու երթալը մեր նուիրական պարտքն է։

Ըստ Ազգալոյս պատուէրի յիշեալ կոնդակի փութացայ սոյն համառօտ տեղեկութիւն յայտնել Կեդրոնական մեծի յաւերան Բարձր Սրբազնութեան Ձերում յաւելցնել և սա թէ յարմար է վարժարան բանալու Կարնոյ Սուրբ Աստուածածնայ վանք, ապառելով կարնոյ վիճակի նորընծաւոր Առաջնորդի գալստեան։

Մնամ Սրբազան վեհի Տէրանդ խոնարհ ծառայ
Ներսես վ. Տ. Սարգիսեան
իբր վաճառայր Ս. Խաչ վանուց
կարնոյ

1880 Մայիս 23
ի Ս. Խաչ վանք

Գ.

Այնթապի կրօնական ժողովին Տեղեկագիրը։

Ա.Վեհ.ապատիւ Ս. Հայր

Մեք ղմեզ բարեբաղդ կը համարիմք որ Ձերդ նման քաջ և արթուն հովիւ մը

պաշտպանութեան և հակողութեան տակ դանուելու պատիւն ունենք. այո, ասիկա, անուրանալի ճշմարտութիւն մ'է, որ բաւերաղդ եմք այս մասին. զոր աւելի կը հաստատէ Ձեր Ամենապատուութեան ղրկած մարտ 29 թիւ երկու յորդորական շրջաբերական՝ն, որոց մին կը մղէ ղմեզ յաւատարմասիրութեան պղտատան և ի դիւտութիւն. իսկ միւսն 'ի քաղաքակրթութեան ասպարէզ և 'ի միութիւն ընդ հզբարս որք ժամանակաւ բաժնուած են մեր կաթոլիկոսութենէն. արդ ահաւասիկ կը փութամք 'ի ճեպ տեղեկագրել և աւանել Ձեզ մեր արդի կացութիւնը յիշեալ մասամբք :

Ունինք մի նախակրթարան և ծաղկոց Ներսէսեան վարժարան անուն 3-400 աշակերտներէ բաղկացեալ և մի նախակրթարան Հայկանուշ վարժարան անուն 100 աշակերտհինգերէ բաղկացեալ, ուր կը դասախօսուին ըստ հրահանգից կ. Պօլսոյ Ուսումն. Ժողովոյ, ևս և Հայերէն մայրական լեզուն (զի քաղաքիս հայոց մայրենի լեզուն Թուրքերէնն է) ասոնց հետ կան նաեւս մի քանի թաղային անճնական դպրոցներ :

Քաղաքիս մէջ երկու մեծ ընկերութիւններ ալ կան գրեթէ 100ական անդամներէ բաղկացեալ, մին Վարդանանց և միւսն Ազեռնական անուամբ, որոց առաջինը է. րեն նպատակ ըմբռնած է աղջկանց վարժարանի մը բարոյական և նիւթական յառաջդիմութիւնը, ինչպէս որ կ'չարունակեն քանի մը տարիներէ 'ի վեր. իսկ երկրորդը Որբանոց դպրոցի մը հաստատուելիեան կը փափաքին օրք կը չանան ի փոյթ եռանդն 'ի լուսաւորութիւն և յառաջդիմութեան. սոյնպէս կան նաեւս մի քանի վարչական ընկերութիւններ :

Եկեղեցեաւ մեզմէ բաժանեալ հզբարց, այն է բողոքական Հայոց հետ քանի մը տարի առաջ մեծ բանակութիւն և զանազան երկպառակութիւններ, աւերութիւններ եւն. ծագած էին. բայց կիլիկիոյ վեհափառ Ս. Մկրտիչ կաթողիկոսի խրատական աղդու քարոզներուն և յորդորներուն մէջ ցաւ երեք տարիէ հետէ բոլորովին հանդարտեցաւ և 'ի սպառ քաղաքակրթութեան արմատախիլ զօրացած են այսօր բոլոր վրդովմունք և կրօնական անօգուտ վէճք և աւերութիւնք. սիրով և անդորրութեամբ կեանք :

Ս.հաւասիկ այսչափ տեղեկագրելով առ Ձերդ ամենապատուութիւն կրկրնդրեմք Ձեր կրկին հովանաւորութիւնը և կը խոնարհիմք Ձեր Ս. աջոյն մատչիլ 'ի համբոյր խորին ակնածութեամբ :

Ի դիմաց Կրօն. Ժողովոյ

Ատենադպիր Ատենապետ

Խ. Մովսես Քհնյ Ա. Ե. Մելքոն Քհնյ.
Ժամկոչեան Կեմիճեան

1880 Մայիս 28
Յ.Ա.Ա.Ն.Ո.Ր.Դ. Հայոց
Ս. Ընթափոխ

Դ.

Վանայ Նարեկայ Վանուց Վանահօր
Տեղեկագիրը :

Ամենապատիւ Սրբազան Հայր Նախադահ Կեդր. բարեխնամվարչութեան :

Ձեր բարձր Սրբազնութեան 557 և 558 թուահամար՝ և մարտ 29 ամսաթիւ տպադրեալ երկու կոտոր շրջաբերական օրհնառաք նամակներն ի միասին ստացեալ պարտնակեալ խնամոյին հասու եղանք :

Որուն կը հրամայէք գաւառիս մէջ գտնուած օտարազգեայց և մանաւանդ ազգային բաժանեալ եղբարց հետ սիրով և միաբանութեամբ վարուելու, չանտեղնդիմիա և հիւրասէր լինիլ։

Դո այդ՝ Սրբազան Հայր, արդէն ունիմք պատասխանութիւն և Ձեր բարձր հրամանն ևս կրկին կը պատասխանեմ ըղմեզ և ոչ մի չանք չխնայել, զանխափան սիրաշահել յօդուտ ազգային միութեան և ապագայ յուսոյն, առ որ կը նկրտիմք հասանիլ։

Իսկ գալով վանիցս և Թեմական գործերուն մէջ ազգիկ և մանչ ազայոց համար դաստիարակութեան համար բացուելիք գպրոցին՝ արդէն վանուցս մէջ ունիմք գպրոց ի վաղուց հետէ բացուած, և թէև անցեալ պատերազմի տագնապէն մինչ այս վերջ ժամանակ մի ևս դադուեցաւ, այլ սակայն ի ներհակ երեւաց Ձերոց և Թիւրիմեան Սրբազան Հայրիկին, մի լերկնադէտ վարժապետ յառաջ քան զայս ի վանքս տանելով՝ գործեալ աշակերտներ հաւաքած՝ ըստ կարի կաշխատիմք դաստիարակելու։

Մնամք Ձեր բարձր Սրբազնութեան

խ. ծ.

Յովսեփ վ. վաճառեալ
Վաճառց Նարեկեայ

ի վան՝ ի վանս Նարեկայ
30 Մայիս 1880

Ե.

Ս. Էջմիածնոյ Առաջնորդին Տեղեկագիրն,

Ամեն, Ս. Պատրիարք Հայր

Պատիւ ունեցած եմ ատենակ Ձերդ Բարձր Սրբազնութեան 557 և 558 թիւ. ահամար և մարտ 29 ամսաթիւ երկու շրջաբերականներն՝ որոց առաջնոյին հրամայէք ինձ յորդորելով, քարոզել միշտ ընդ առաջնորդութեամբ խմալ դասնոյ ժողովրդեան բառնալ յիւրեանց սրտից և մտաց հին ժամանակներէ ծնունդ առնող կրօնական տառապութիւնքն ու հակառակութիւնք և սիրով վարուիլ ու միախորհուրդ գործել ոչ միայն հոգեւոր ու բարոյական մեր Հայ եղբարց, այլ և ոչ—քրիստոնեայ ազգաց հետ անդամ, յուշ առնելով անդ թէ դարուս քաղաքակրթութեան ոգին և ներկայ ժամանակիս վարկութիւնը դնոյն կը պահանջէ։

Հայր իմ Սրբազան, իմ կոչման և պաշտաման պարտաւորութիւնը արդէն ընդ միշտ սէր քարոզելու վրայ հիմնեալ ըլլալովը հանդերձ, չեմ երկուանար խոստանալ անդրէն թէ ըստ հրամանի Ձերում իմ առաջին հոգն ու գործ ժողովրդեանս բանիւ և գործով ուսուցանել պիտի շլլայ թէ Աղգին ընդհանուր չարհուց և բարոյական զարգացման միութեան կրնայ միջոցս նպաստել մեր նոյն տեսակ վարմունք։

Իսկ երկրորդիւն, կարեւոր հրահանդներ պարունակող անցեալ 1879 մայիս 11 ամսաթիւ շրջաբերականի մը ղրկուածն ըլլալն և ցարդ նորա գործադրութեանն ի պատասխան մէ տեղեկագիր հասած չլինելն յիշելով, կը յորդորեիք վիճակիս բոլոր գիւղերուն մէջ վարժարաններ ունենալու հոգ տանիլ և գեթ կարդալ, գրել և թուել ուսուցանել երկսեռ մանկտւոյն հայոց, ինչպէս նախ ի հիւրակէ և ոչն աւուրս չափահասից։

Ուրախ եմ որ նուաստս թէպետ նոր

հասած, բայց և այնպէս պիտի կարե-
նամ աւելցնել Ձեր բարձր Սրբազնութեան
թէ վիճակիս դիւղօրէն վճռած մասամբ
ունին կարգալ դրել և թուել ուսուցանող
վարժարանները, որոյ մանրամասն տեղե-
կագրերն հաւաքելով ի մօտոյ առ Ձեզ
ղրկել պիտի վաստամ. իսկ որ դիւղեր
որ դասրկ կը դանուին այդ վարժարան-
ներէն, ներելոյնէք որ խոստանամ թէ ի-
նոսա ալ նոյն դասնակ դպրոցներ հաստա-
տել տալու պարտաւորութիւնս երբէք չը-
պիտի մոռնամ, սրչափ պատերազմայ եւ
սովու տառապանքներէն երկար առեն
նեղուած և դեռ իսկ բոլորովին չազատած
երկրի մը կարողութիւնը պիտի ներէ ինձ
բաղձանացս կատարումը։

Խոնարհաբար մնալով ի համբոյր
Աստուածաբեղուն Ձեր Ս. աջոյն խնդրեմ
Ձեր Հայրենի օրհնութիւն ի վերայ իմ և
ժողովրդեանս։

Մնամ միշտ Ձեզ և Աղգիս անձնուէր

Մաղաքիա վրդ· Օրմանեան
Առաջնորդ կարնոյ

1880 Յունիս 21
ՅԱռաջ. Հայոց
կարնոյ

3.

Թիֆլիզի Գայիանեան Հայ օրիորդաց Ուսում-
նարանի Տեսչութեան նամակը։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ· — Թիֆլիզի Գայիանեան
Հայ օրիորդաց վարժարանի տեսչութիւնն յա-
տուկ նամակով մը առ Ազգային Ժողովն ուղ-
ղած է, Պ· Զաքարիա Նարիմանեանի կողմէ
եղած նուիրատուութեան մը պայմանագրին
պատճէնն։ Սրբազան Պատրիարքն սոյն կրկին
դրերն յանձնած է Մայր դիւանին, եւ ահաւա-
սիկ կը ներկայեմ Ձեզ վարժարանին Տեսչու-
թեան նամակն։

ՅԱզգային Ժողովը Հայոց Կ. Պոլսոյ

Սուրբ Գայիանեան Հայ Օրիորդաց
միջնակարգ Ուսումնարանի վարչութիւնը
պատիւ ունի ընդ սմին ուղարկել Ազգ·
Ժողովոյդ Պ· Զաքարիա Նարիմանեանի
նուիրատուութեան պայմանագրի պատ-
ճէնը և խնդրում է պատճէնի ստանալու
մասին յայտնել վարչութեանը։

Նախագահ վարչութեան՝ Տեսուչ
Ուսումնարանի
Ն· Թոսրովեան

17 Մարտ 1880
Թիֆլիս

Իսկ պայմանագիրն ընդարձակ գրութիւն
մ'է, որ նուիրատուութեան պայմանները կը
պարունակէ։ Եւ ըստ որում խնդիրը նախա-
քննութեան կը կարօտի, ուստի երէկ կը հաճիք,
անցնելով նոյն պայմանագիրն Ատենագրու-
թեան մէջ, կը կատարենք յղումը։

ՁԱՅՆԵՐ. — Շատ աղէկ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ասկէ առաջ դարձ-
եալ Թիֆլիզէն նուիրատուութեան նմանօրինակ
խնդիր մ'ալ եկաւ, զոր նախաքննութեան
յղեցինք, սակայն ցարդ տեղեկագիրը չստա-
ցանք։ Կուզէի դիտնալ թէ արդեօք այս խըն-
դիրն ալ միեւնոյն բաղդին պիտի հանդիպի՞ թէ
ոչ պիտի յաջողի խնդրոյն վերադարձը տեսնել

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ· — կը խնդրենք նախա-
քննիչ Դիւանները զոր իրենց յանձնուած խըն-
դիրներուն տեղեկագրերը փութացնեն, եւ այս
յայտարարութեամբ կը յղենք նաեւ սոյն խըն-

դիրը կալուածոց եւ Դաստիարակութեան մրա-ցեալ դիւանաց ։

ՁԱՅՆԵՐ. — Շատ աղէկ ։

Հետեւապէս ժողովը ԿՈՐՈՇԷ խնդիրը կալուածոց եւ Դաստիարակութեան միացեալ դիւանաց յղել ի նախաքննութիւն ։

Գատճեն Գայմաճագրի

Թիֆլիզու Մուրը Գայիանէան Հայ օրիորդաց միջնակարգ Ուսումնարանի վարչութեան ։

Նոյեմբերի 1 ին իմ նուիրական թղթի հետ առաքեցի ի սեպհականութիւն վարչութեանդ երկու թադաւորական առաջին փոխառութեան 3 առ 100 վիճդրիշնի տոմսակ, որոնցից առաջինի նշանաթուերն են սերի 07,391 Ն. 20 (սերի ղրօ եօթը հազար երեք հարիւր ի-ննսուն և մէկ, նոմեր քսան), իսկ երկրորդինը սերի 19,804 Ն. 45 (սերի տասն և ինը հազար ութ հարիւր չորս, նոմեր քառասուն և հինգ) ի յիշատակ իմ հանգուցեալ որդւոյ Սարգսի Զաքարեան Նարիմանեանցի ։ Իւրաքանչիւրը այս տոմսակներից ունին երեք երեք կուպօն, որոնցից հասանելի տոկոսիքը վարչութիւնդ ունի իրաւունք ստանալ և դործածել խղճուկ օրիորդաց Հայ աղջիս կրթութեան համար, ինչպէս և կամի դրելով ամենասիրելի որդւոյս Սարգսի անունը դպրոցիդ բարերարաց չարքում յարակցելով եթէ վիճակախաղին ընկնելու լինին յիշեալ տոմսակներէն դումար ինչ, դրանց դործածելու մասին իմ կամքս դրաւոր յայտնելու եմ վարչութեանդ ։

Ահա այս թղթի մէջ դծագրումիս կամքս . նախ վարչութիւնդ պարտաւոր է անպատճառ ապահովացնել տոմսակներդը նախ քան վիճակախաղի ժամանակները՝ եթէ տոմսակներն տիրաժում դուրս գան , նրանց փոխանակ ստացուի այլ տոմսակներ 3 առ 100 վիճդրիշնի առաջին կամ երկրորդ փոխառութեան և այդ մասին վարչութիւնդ հրատարակէ տեղական լրագիրների միջոցաւ , յայտնելով նոր տոմսակների թուանշաններն սերի և նոմէր. ։

Երկրորդ՝ եթէ վիճակախաղից երբ և իցէ , այդ տոմսակներով և կամ դրացի փոխարինեալ տոմսակներով տարուի դուրս ինչ , թէ 500 (հինդ հարիւր) թէ 1000 (հազար) թէ 8000 (ութ հազար) , թէ 5000 (հինդ հազար) թէ 10000 , (տասն հազար) թէ 25000 (քսան և հինդ հազար) թէ 40000 (քառասուն հազար) միայն վարչութիւնդ իրաւունք ունի ստանալ այնպիսի դումարներ , որոնք պիտի լինին սեպհականութիւն յիշեալ օրիորդաց միջնակարգ ուսումնարանի իբրև մայր դումար , որոնց տոկոսիքը վարչութիւնդ ունի իրաւունք դործածել ուսումնարանիդ համար որպէս և կամի , յատկացնելով բարի դործ ինչ իմ որդի Սարգսի յիշատակին . օրինակ յանուն նորա որդեդիր պահել , կամ գրքեր տպել տալ , կամ դասագրքեր ձրի բաժնել նեղճերուն , կամ նորանց համար չորեր կարել տալ և այլն , ինչ արժան կը համարէ վարչութիւնդ մեր հայոց խղճուկ զաւակաց համար , հրատարակելով այն արարքը օրագրերի միջոցաւ ։

Երրորդն՝ եթէ տարած գումարն լինի 75000 (եօթանասուն և հինդ հազար) ի դրանից վարչութիւնդ պարտաւոր

տալ հինգ հազար րուբլի ի սեպհական նուիրեալ Թիֆլիսի Ներսիսեան Ազգ. հոգեւոր դպրոցին, իսկ մնացած 70,000 րուբլին լինելու է մայր գումար օրիորդաց ուսումնարանիդ, որոց տոկոսիքը վարչութիւնդ ունի իրաւունք գործածել ինչպէս վերեւը յայտնած է։

Չորրորդ՝ եթէ ընկնի 200,000 րուբլի (երկու հարիւր հազար րբլի) դրամանից, 10000 րուբլի (տասն հազար) վարչութիւնդ եթէ Գայիանեան ուսումնարանիդ համար չկայ սեպհական յարմար տուն, կարող է չլինել և կամ չլինել տալ Սուրբ Գայիանեան միջնակարգ ուսումնարանիդ համար մեկ յարմար տուն իւր պարտիզով, իսկ եթէ ուրիշ աղբիւրից ունի հարիւր հազարի արժէքով տուն կամ առ ձեռն պատրաստի հարիւր հազար րուբլի դրամ տուն գնելու կամ չլինելու համար, յայն ժամ յիշեալ հարիւր հազար րուբլուց վարչութիւնդ պարտաւոր է 40000 (քառասուն հազար) առաքել Թուրքիոյ մէջ գըտնուած Ազգ. ժողովոյն, որ գործածէ Թուրքիայում Հայոց աղքի որդւոց կըրթութեան համար, իսկ տասն հազարը գործածուի Պարսկաստանում եղած Հայոց մանկանց կրթութեան համար. մնացած 30 հազարից տասը հազարը նուիրել Էջմիածնայ ճեմարանին, տասը հազարը Թիֆլիզու Ներսիսեան դպրոցին, և 30 հազարը գործածել Վրաստանի վիճակում գիւղացի հայոց մանկանց կրթութեան համար, ինչպէս տեղւոյս հայոց հոգեւոր իշխանութիւնը յարմար կը տեսնի. իսկ մնացած 90,000 (իննսուն հազարը) մնալու է մայր գումար Դպրոցիդ, որոց տոկոսիքը վարչութիւնդ գործածելու է, ինչպէս վերեւը երկրորդ յօդուածում յայտնած է։

Ա յս յօդուածի համաձայն ինչ որ լինելու լինի վարչութիւնդ յայտնելու է աղքին լրագրաց միջոցաւ։

Հինգերորդ՝ Էջմիածնի ճեմարանի և Ներսիսեան դպրոցի վարչութիւնները՝ յիշեալ գումարները ստանալիս պարտաւոր են հինգ հինգ հազարների տոկոսներից պահել իրանց մէջ մէկ մէկ որդեդիր կամ ստիպենդիատ յանուն Սարգսի Զաքարեան նպաստանեանց յաւաջադէմ ազգասէր աշակերտներից, որոնք եթէ ուսման ընթացքը աւարտելից յետոյ՝ ցանկանան հոգեւորական դառնալ, թէ քահանայ թէ վարդապետ, այդ վարչութիւնները պարտաւոր են տալ նորանց միանուագ իւրաքանչիւրին երեք հարիւր կան րուբլի, ընդ նմին չարունակել պահել Սարգսի անուամբ որդեդիրներ կամ ստիպենիադներ ինչպէս վերը յայտնած եմ։

Վեցերորդ՝ եթէ կրկին և կրկին վիճակախաղից տոմսակներով տարուի դուրսերները, այն ժամանակներում վարչութիւնդ ազգ. գումարները ստանալու և գործածելու է համաձայն վերոյիշեալ 2, 3, 4 և 5 յօդուածներին միայն այնուքացառութեամբ, որ եթէ երկու հարիւր հազար րուբլի ընկնի, այն ժամանակ ազգ. գումարից 190,000 հազարները բաժանել Հայոց աղքի չքաւոր ծխական ուսումնարանների վերայ Թուրքաց Հայաստանում 19 (տասնին) ուսումնարաններէ, Պարսկաստանի միջում չորս և Ռուսաստանի միջում հինգ, որոց այս վերջիններն թուրսում լինելու է և Էջմիածնի ճեմարանը, իսկ մնացած տասն հազարները գործա-

ծելու է այս վեցերորդ յօդուածը կատարելու մասին։

Եօթներորդ՝ վիճակախաղից ընկած յօդուտ ուսումնարանիդ մայր դումարները վարչութիւնդ պարտաւոր է չահեցնել ուրում և որքան կամենայ։

Ութերորդ՝ եթէ վարչութիւնդ բաւականի յիշեալ պայմանները կատարելու, խնդրում եմ անել հետևեալը, 1. այս իմ նուիրական թուղթը տպել տալ քաղաքիս Հայոց լրագիրներում և ամսագիրներում 2. սորա օրինակներից վարչութիւնդ վաւերացմանբ ուսումնարանիդ կնքով հատատած տալ մէկ հատ ինձ, մէկ մէկ հատ Թիֆլիզում Ներսիսեան հոգևոր ուսումնարանի հոգաբարձութիւնեան, Վրաստանի Հայոց հոգևոր Պետին, Պարխափանի և Թիւրքիայի Ազգ. ժողովոց. Սրբազան Սինոդին Էջմիածնի, վասն զի ամենքն էլ ունին իրաւունք հսկելու վերոյիշեալ պայմանների կատարման վերայ, ինչ որ իւրաքանչիւրին կը պատկանի։

Իններորդ՝ եթէ յիշեալ Դպիրանեան օրիորդաց դպրոցը որևիցէ պատճառով փակուի, այն ժամանակ կոստանդնուպոլսի Ազգ. ժողովը իրաւունք ունի յիշեալ տոմսակներով և կամ նորանց փոխարէն նոր ստացած տոմսակներով տարած մայր դումարները կամ տարած փողերով չինած տունը և տոմսակները ստանալ, տունը ծախել, նորա գինը, բոլոր ստացած տոմսակներով դումարները և տոմսակները ստանալ և բաց անել նորանցով Թիւրքիայի Հայաստանում մէկ Ազգ. ուսումնարան յանուն որդւոյս Սարգսի Քաջբերեան Նարիմանեանց։

Յայտնելով այս իմ կամքը աղաչում եմ վարչութեանդ ոչինչ վէճ և անբաւականութիւն չպատահելու համար ապագայում ճշդութեամբ կատարել գծագրեալ պայմանները, որոնք բոլոր իմ կարծեաց մեծ օգուտ բերելու են մեր խղճալի Հայոց ազգի զաւակաց, ընդ որում անմոռաց մնալու է ամենասիրելի որդւոյս Սարգսի անունը նորանց սրտերում։

Ստորագրած է վերոյգրեալն

Զաքար որդի Սարգսի Նարիմանով

1880 Մարտ 17

Թիֆլիզ

Ուղիղ է ընդ իսկականի

Նախագահ

Ս. Դպիրանեան Հայ օրիորդաց միջնակարգ Ուսումնարանի վարչութեան

Տեսուչ Ուսումնարանի

Ն. Խորոխեանց

Վաւերացրեց Քարտուղար վարչութեան

Ս. Շիրմանեան

4.

Երեսփոխան Ս. Փափազեան Էֆենտիի առաջարկը Հայաստանի սովուց նկատմամբ։

Երեսփոխան Փափազեան Էֆենտիի կողմից մատուցեալ յետագայ առաջարկը կարդացուեցաւ։

Նկատելով որ յառաջիկայ տարւոյն մէջ Հայաստանի սոված աւելի եւս ծանր և աղէտալի կ'երեւի քան նախընթաց տարւոյնը.

Նկատելով որ սովելոց լանջատաղ կերդ. Յանձնաժողովն ազգէ ազգ դրամատիրներով համայն ազգին օգնութիւնը կը դիմէ անընդհատ հրատարակութեամբ.

Նկատելով որ Կ. Պոլսոյ մէջ ամեն թաղ և դաւառներն ամեն կողմ և մինչեւ իսկ ի Ռուսիա, ի Հնդիկս և ի Բաւմանեան, յՍինգափուր և ի Դաղղիա և յայլ ամենայն տեղիս բնակեալ Հայք կը վճռեան յօդնութիւն մեր ասարաղդ աղքատացեալ, որք ցարդ կը բնակին ի Հայաստան իրենց հայրենի բնիկ երկրին վրայ, հարկաւոր տարիներէ ի վեր տանելով ամենայն վշտաց և տկարութեանց.

Նկատելով որ նոյն իսկ մծատուր և հեռատուր օտարազգիքը, պետական և իշխանատուր անձինք Հայաստանի մնացած նահատակ ժողովուրդն սոսկամահէ ազատելու փոյթ կը տանին և օգնութիւն կը մատուցանեն նոցա.

Կ'առաջարկեմ որ Ազգային ժողովս հանդիսաւորապէս քուէարկէ հետեւեալը.

«Թուրքիոյ Հայոց ներկայացուցիչ Ազգային ժողովս ի դիմաց ազգին խորին երախտագիտութիւն և չնորհակալութիւն կը յայտնէ ամենայն հանդանակողաց թէ ազգայնոց և թէ օտարազգեաց թէ պետական և իշխանատուր անձանց և թէ ամենայն ժողովրդեան. նոյնպէս չնորհակալութիւն կը յայտնէ սոսկալոց խնամատար կեդր. յանձնաժողովոյ և այլ ամենայն թաղային և դաւառական օժանդակ յանձնաժողովոց, և կը յայտարարէ ճանաչել զամենեսին ղսոսա Բարեբար Հայաստանի. և կը յանձնարարէ Ս. Պատրիարք Հօր հրատարակութեան տալ զոյն որոշումն ի պաշտօնի և պատուիրել կեդրոնական յանձնաժողովին որ խնամատարի ամենայն հանգանակողաց իրաւունքն և հանգանակութեան քանակութիւնն և հասած տեղեկագիրքն ամփոփելով ի դէպ ժամու հրատարակել տալ առանձին տումարով մը ի պատիւ և ի փառս հանգանակողաց՝ բարերարաց Հայաստանի»:

Ազդ. Երևսփոխան
Ս. Պ. Փափազեան

10 Հոկտ. 1880

(Ցետ ընթերցման)

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Պարտ կը համարիմ պահել տալ Դիւանին, թէ առեւնական գործադրութեանց կարգին մէջ վիճաբանութեան չեն կրնար ենթարկուիլ առաջարկութիւնները, այլ նախաքննութեան կը յղուին, կամ նախավճռոյ կենթարկուին, եթէ նախավճիռ խնդրոյ ըլլայ:

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Բ. ԷՖ. — Կառաջարկեմ քուէի դնել:

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Գիտէք որ սովկոց օգնելու համար Ցանձնաժողով մը կազմուած է, որ տարիներէ ի վեր կաչխատի, եւ այս Ցանձնաժողովը միայն կարող է մեզ լիուլի տեղեկութիւն հաղորդել հանգանակութեան վրայ: Կարծեմ թէ Ցանձնաժողովին իւր գործողութեանց տեղեկագիրը չընդունած եւ իրաց վիճակին վրայ մանրամասն ծանօթութիւններ չառած, չնորհակալեաց այսպիսի հանդիսական քուէ մը տալ յանուն Ազգին, եւ Հայաստանի բարեբար հրատարակել այս կամ այն դասու հանգանակողներն, կանխահաս գործ մ'է եւ աճապարանք մը:

Դուք անտեղեակ չէք որ այս սովկոց խնդրոյն մէջ աչխատութեան երեք ճիւղ կայ, մին մերն է, սովկոց օգնութեան Ցանձնաժողովին ձեռօք, միւսն Պոլսոյ մեծ սեղանաւորաց եւ երրորդն Տէրութեան: Եթէ այս երեք ճիւղերն իրարմէ զատենք, եւ մեր ճիւղին մէջ կատարուած հանգանակութեանց համար քը-

ւէ տանք չնորհակալութեան, եւ «բարերարք» հռչակին, մեր ճիւղի նպաստատուողներն, եւ մեր ցանձնախումբն, միւսներն անբաւարար համարած պիտի նկատուինք. ըստ իս վերջապէս ժամանակը չէ հիմայ այս առաջարկին, եւ գոյն պատեհ ժամանակին պէտք է վերապահել։

Արդ՝ դիտել կուտամ Դիւանին, թէ ըստ կանոնի քանի որ փափաղեան էֆէնտիի առաջարկին դէմ խօսուեցաւ նախամէռի առաջարկէն յետոյ, հարկ կըլլայ այլ եւս խնդիրն նախաքննութեան յղել եւ վերջացնել։

ՁԱՅՆԵՐ. — Ճիշդ է, քուէ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Էֆ. — Կանոնադրական դիտողութիւն մ՚ունիմ. ստոյգ է որ մեր ներքին կանոնադրին մէջ կայ այն որոշումը, զոր Սահիան փաշան յիշեց. սակայն հակառակ է Սահմանադրութեան, որ կը որոշէ թէ չկրնար խնդիր մը քուէի դրուիլ, մինչեւ որ վիճաբանութեամբ չլուսաբանուի։

Թերեւս փափաղեան էֆէնտիի առաջարկը իրաւացի է, կամ թերեւս ոչ, սակայն ի՛նչպէս պիտի յայտնուի, եթէ ոչ վիճաբանութեամբ։ Ուստի ես կառաջարկեմ ներքին կանոնագրին այդ որոշումը բարեփոխել։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Եթէ ներքին կանոնագրին այդ կէտին համար բարեփոխում կը պահանջէք, հաճեցէք դրով մատուցանել ձեր առաջարկն, եւ այն ատեն Դիւանը պատրաստ է զայն ժողովին նկատումանը ներկայելու. իսկ այժմ մենք կանոնին այդ որոշման հպատակելու պարտաւոր ենք, եւ չենք կրնար զայն քննադատութեան ներքեւ թողլով անտես անցնիլ, մինչեւ որ ժողովը չբարեփոխէ։

Արդ՝ փափաղեան էֆէնտիի առաջարկը նախաքննութեան յղելու համար՝ ժողովին որոշումը կը խնդրեմ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — Այն պարագային մէջ, ուր նախամէռ կարօտ խնդիր մը կայ, ըստ կանոնի պէտք է թեր ու դէմ խօսողները լսել։ Ես առաջարկ մ՚ըրի, եւ գեռ բան մը չխօսած այս մասին՝ Սահիան փաշան դէմ խօսեցաւ. ես պէտք է պաշտպանեմ զայն, արդէն միւս վերջին խօսքն առաջարկի հեղինակինն է, կարելի է առաջարկիս թերին պիտի լրացնեմ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Կը յիշեցնեմ ձեզ որ արդէն սոյն առաջարկին վրայ թեր ու դէմ խօսուեցաւ, նախ Գրիսաուտուր էֆէնտին ինքնապատ կարծիք յայտնեց, եւ յետոյ Սահիան փաշան ընդդիմաբանեց։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Բ. Էֆ. — (Ընդհատելով) Ես թեր չխօսեցայ։

ԱՏԵՆԱՏԵՏ Էֆ. — (Շարունակելով) Կը սխալիք, դուք թեր խօսած եղաք երբ առաջարկին քուէարկութիւնը պահանջեցիք. իսկ Սահիան փաշան դիտողութիւն ըրաւ թէ պէտք չէ աճապարել, եւ նախաքննութիւն պահանջեց։

Ա՛յժմ մէկ կողմէ քուէ խնդրողներ կըլլան, միւս կողմէ փափաղեան էֆէնտի իր առաջարկին մէջ, խօսք կուզէ. ուստի ես ժողովին կարգը պիտի խնդրեմ թէ կուզէ՞ փափաղեան էֆէնտին լսել, թէ ոչ՝ առաջարկը նախաքննութեան յղել արժան կը դատէ։

Հետեւապէս Ասենապետ էֆէնտին խընդրը քուէի կը դնէ, եւ ժողովը 6 քուէի ընդդէմ 16 քուէով ԿՈՐՈՇԵ փափաղեան էֆէնտիի առաջարկին յղել ի նախաքննութիւն։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — Սխալ գործելիք, փաչային առաջարկութեան ոգին սովելոց օգնութեան ցանձնաժողովին տեղեկութիւն պահանջել էր, եւ սակայն նախաքննութեան յղուեցաւ խնդիրը։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Քանի որ խընդ-

դիրը նախաքննութեան կը յղուի, կարծեմ թէ նախաքննիչ դիւանը պիտի պահանջէ պէտք եղած տեղեկութիւնները եւ հաղորդէ ժողովին։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Ն֊Ի֊. — Այդպէս չպիտի ըլլայ. սակայն թոյլ չտուիք ինձ որ բացատրէի խնդիրն։ Կը ցաւիմ որ մինչեւ ցարդ տեղւոյս օգնութեան ցանձնախումբին պէտք եղած տեղեկութիւնները հաղորդուած չեն. ես վախկոտութեամբ չուզեցի յիշել այս կէտն։ Թող արձանագրուի այս խօսքս։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Այս խնդիրը բացառիկ վիճակ մ'ունի, իսկ մը կէտեր կան, որոց վրայ լուսաբանութիւնք հարկաւոր են, սովոր խնդիր է, եւ մենք ալ նախաքննիչ դիւանները սովուն բռնուած ենք, ուստի կառաջարկեմ Ատենապետաց դիւանին յանձնել առաջարկին նախաքննութիւնն։

Ժողովը կը հաւանի Ատենապետաց դիւանին կը յղուի խնդիրը նախաքննութիւն։

5.

Նախկին երեսփոխան Տ. Վահան Վարդապետի առաջարկն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Ն֊Ի֊. — Նախկին երեսփոխան Տ. Վահան Վարդապետան՝ որ ասկէ քիչ ժամանակ առաջ առաջնորդական պաշտօնի կոչուելով՝ իւր երեսփոխանի պաշտօնը թողուց, դեռ չմեկնած ատեն, գաւառական վարչութեանց բարեկարգութեան խնդրոյն վրայ գրաւոր առաջարկ մը մատոյց։ Իւր գրութիւնն, որ գաւառաց ներքին վիճակին վրայ դիտողութիւններ կը պարունակէ, ընդարձակ է, եւ արդէն խնդիրն նախաքննութեան կարօտ. ուստի եթէ կը հաճիք, Ատենագրութեան մէջ կանցնենք զայն, եւ անոր պարունակութեան հասու վլլելէ յետոյ՝ կը յղենք ի նախաքննութիւն, եւ կամ այժմէն կը կատարենք յղումն։

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ Ն֊Ի֊. — Ատենապետ էֆէնտիի տուած տեղեկութիւններն կամբողջացնեմ, ծանօթութիւն մ'ալ յարելով անոնց։ Մինչդեռ ժողովը Վարչական կազմակերպութեան օրինաց ծրագիրը կը քննէր, Տ. Վահան վարդապետան այս առթիւ կուզէր նաեւ գաւառական Վարչութեանց վիճակին վրայ դիտողութիւններ ընել. առարկութիւն եղաւ իրեն դէմ թէ այդ խնդրոյն ժամանակը չէր տակաւին եւ այն ատեն Տ. Վահան Վարդապետը, որ արդէն մեկնելու վրայ էր, գրով կը մատուցանեմ, ըսաւ, իմ դիտողութիւնս, եւ ահաւասիկ նոյն գիրն է որ կը ներկայանայ այժմ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Ն֊Ի֊. — Առաջարկին հեղինակն դադրած է իւր երեսփոխանական պաշտօնէն, եւ քանի որ խնդիրը տէր չունի հոս այլեւս, չկրնար անշուշտ նախաքննութեան յղուիլ։ Սակայն ես կատանձնեմ զայն, բայց ոչ թէ զրոյն պարունակութիւնն իւր ամբողջութեամբ, այլ այն կէտը միայն՝ որ գաւառական Վարչութեան կազմակերպութեանը կը վերաբերի, եւ հետեւաբար կը խնդրեմ որ Ժողովը հանի զայն յղել Ատենապետաց դիւանին։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Պիւանին ըրած տեղեկութիւններն այնպէս ցոյց կուտան որ Տ. Վահան վարդապետ տակաւին երեսփոխանական պաշտօնի վրայ գտնուած ատեն՝ այդ խնդիրը ներկայեր է, եւ սակայն իբր անժամանակ, ուրիշ ատենի յետաձգուեր, եւ Տ. Վահան վարդապետ իբր ուրոյն խնդիր՝ զայն գրով մատուցանել խոստացեր է, որով գրեթէ յանձնարարութիւն մ'ընդունած եղեր է այսպէս ընելու համար։

Արդ՝ այս վիճակին մէջ, եւ եթէ նոյն իսկ տարբեր ալ լինին պարագաները, քանի որ խնդիրն երեսփոխանէ մը ծագած է, նի որ խնդիրն երեսփոխանէ մը ծագած է, նէ որ խնդիրն երեսփոխանէ մը ծագած է, չեմ կարծեր որ առաջարկի հեղինակին հրաժարումն արգելք մ'ըլլայ զայն նախաքննութեան յղելու։

թեան յղելու։ Փափազեան Է. Քէնտրին, իրաւ, տէր կը կանդնի առաջարկին, բայց դրամ մ՚ունենալու կուգայ այդ առաջարկին կամ խնդրին. իսկ Փափազեան Է. Քէնտրին զայն չառանձներ համակ, այլ մէկ կէսը կիւրացնէ, ուստի լաւագոյն է խնդրին նոյնութեամբ եւ ամբողջութեամբ նախաքննութեան յանձնել առաջարկի հեղինակին դրամը։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է. — Այս մասին բացատրութիւն մը կարեւոր է. ժողովը երբէք չյանձնարարեց Տ. Վահան վարդապետի որ մի այսպիսի խնդիր կամ առաջարկ դրամ բերէ իրեն, այլ միայն երբ ասկէ առաջ զայն յուղել կուզէր, դիտողութիւն եղաւ իրեն թէ անժամանակ կը յարուցանէր այդ խնդիրն, եւ ինք ալ պատասխանեց թէ դրամ պիտի մատուցանէ զայն, ինչպէս որ բերաւ ի վերջ։ Հետեւաբար ժողովը որեւէ յանձնարարութիւն մը չունի ըրած այս մասին, որ անոր առաջարկը նկատողութեան առնուլ հարկի մը ներքեւ ինկած լինի։ Սակայն ուրիշ կէտ մը կայ, այս խնդիրն Ազգային ընդհանուր վարչական Կազմակերպութեան մի յարակից մասն է, ինչպէս նաեւ թաղային մատակարարութեան խնդիրն, որոյ Առենապետաց դիւանն արդէն կազմած կարծեմ, կամ ընդհատ ձեռք պիտի առնու զայն։ Անա այս նկատմամբ ես տէր կանդնեցայ Տ. Վահան վարդապետի առաջարկի այն կէտին՝ որ դաւառական վարչութեանց կազմակերպութեան կը վերաբերի, եւ առաջարկեցի զայն Առենապետաց ֆիւանին յղել։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է. — Ճիշդ է ինչ ակղեկութիւն որ տուաւ Փափազեան Է. Քէնտրին. խընդիրն Առենապետաց դիւանին յղելով՝ մեզ մը չծաղիր մեզ, այլ օգուտ, վասն զի ժողովն արդէն որոշած է թէ Դաւառական վարչութեան եւ թէ Թաղային մատակարարութեան կազմակերպութեան դրութիւնը բանեւիսկել։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Կը վախնամ դիտնալ թէ այս մասին ինչ որոշում կայ, եւ ինչպէս հասկցուած է ժողովոյ տրամադրութիւնը։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է. — Իրաւունք ունիք տեղեկութիւն պահանջելու, վասն զի դուք ներկայ չէիք մեր մէջ, երբ ժողովը վարչական կազմակերպութեան օրէնքը կը քննէր, առենապետաց դիւանն այդ օրինաց ծրագիրը բերած առեն յիշեցուց ժողովին թէ թաղային մատակարարութեան գլուխն ալ վերաքննել պէտք էր. եւ ժողովը նախընթաց նիստին մէջ մի քանի երեսփոխանաց առաջարկին վրայ զայն խնդրոյ ալ յանձնեց Առենապետաց դիւանին, եւ երբ Կեդրոնական վարչութեան թաղային մատակարարութեան կազմակերպութեան դրութիւնը ներքաննուի եւ բանեւիսկուի, դաւառականն ի բաց չպիտի մնայ անշուշտ, եւ այս տեսութեամբ կրնայ խընդիրն Առենապետաց դիւանին յղուիլ։

ՄԷԼԻՔԵԱՆ Գ. Է. — Խնդիրն սա պարզ հուս Տ. Վահան վարդապետի առաջարկութեան վրայ է, որ դրամ ներկայացնել է մեզ. Զգիտենք այդ դրոյն պարունակութիւնն եւ ամբողջութեամբն, չգիտենք լիովին խնդրոյ ինչ ըլլալն, եւ սակայն կը վիճաբանինք եւ զայն նախաքննութեան յղել պէ՞տք է կամ ոչ. Ըստ իս առ այժմ պէտք է այդ դրոյն Առենադրութեան մէջ անցնիլն որոշել, զայն կարդալ եւ բովանդակութենէն կատարելապէս տեղեկանալէ յետոյ՝ որոշել թէ ինչ պէտք ընել։

ՁԱՅՆԵՐ. — Շատ աղէկ։

Հետեւապէս ժողովը կը հաւանի Առենադրութեան մէջ անցնել Տ. Վահան վարդապետի դրաւոր առաջարկն, եւ այնուհետեւ անօրինել զարժանն։

Անհատական առաջարկը։

Երեսփոխան Տեարք

Ես ևս այժմ պիտի խօսիմ մեր աղ-գային ներքին վարչութեան արդի տը-խուր վիճակի վրայօք, տխուր կըսեմ և կը յաւելում կոչել զայն ամենատխուր. վասն զի ես երկար տարի ազդին մէջ թափառիկ մի կեանք վարած լինելով՝ ընտած ու քննած և համոզուած իսկ եմ, թէ արդի մեր վարչական կազմակերպու-թիւնն անբաւական է բոլորովին ազգին պէտքերը դոհացնելու, ազգը յառաջա-դէմ և փրկաւէտ վիճակի մը հասցնելու։

Ազգի մը քաղաքականապէս յառա-ջադիմութիւնն ու փրկութիւնն կախեալ են իւր վարչական ներքին իշխանութեան կազմակերպեալ եղանակէն. և այս կազ-մակերպութիւնն այնպիսի իմն տարած-եալ լինելու է, որ ամբողջ ազգն ի մի նպատակ տանի, այն է ի վերաշինութիւն Հայրենեաց, եթէ ունի. իսկ եթէ չունի, պարտի քանի որ աշխարհի մէջ մի առան-ձին ազգանութիւն կը կազմէ, ստեղծել զայն — Հայրենիքը. վասն զի առանց հայրենիքի մը գոյութեան, կարելի չէ ազ-գի մը պահպանել իւր գոյութիւնը ընդ երկար։

Քանի տարուան սոյն Սահմանադրա-կան չրջանի մէջ ի՞նչ ըրաւ գաղթական կամ բնիկ Հայն իւր հայրենեաց, կամ աւելի ճիշդն՝ գէթ ազդին Սահմանադ-րական վարչութիւնն ի՞նչ ըրաւ, ինչո՞ւ գէթ գաւառներն և վանքերն ու կեդ-րոնն իրարու հետ յարաբերութեան մէջ չդներ, և յանուն Սահմանադրական օրի-նաց իրարու հետ չկապեր. ազգն ու հայ-րենիք իրարու չծանօթացներ, խրատ ու օրինակ իրեն չառնէր նոյն իսկ Քրիստո-սը, որ մեզ նման վշտահար և տառապ-եալ և իր փրկութեան յոյսը միայն Մե-սիայի մը անձին վրայ դնող ժողովրդեան մը ըսաւ թէ « Արքայութիւնն Աստուծոյ ի ներքս ի ձեզ է »։ Այո՛, այն փրկութիւ-նըն, որուն ազդն այսօր կը տենչայ, որուն վաղիւ և յաւիտեան պիտի տենչայ, ա-ռաւելմեր մէջ փնտռուելու էր, որով հար-կաւ այսօր այսքան անպատրաստ և ան-կազմ լինելով մեր ներքին վիճակէն բոլորո-վին յուսահատի՝ պիտի չդնէինք բոլոր մեր յոյսն օտարին վրայ, օտարին՝ որ որքան վերհանձն ու առաքինի լինի, չօգներ ու-րիշին, մինչև արժանի չտեսնէ իւր օգ-նութեան, կամ օգնելուն մէջ իւր ա-ռանձին շահը չը տեսնէ, թող որ օտա-րըն դալիք ոևէ չնորհ օտարին չա-հուն ծառայելու միջոց մը եղած է չատ անգամ։

Չեմ ուղեր երկար խօսիլ և նկարա-դրել այն ամեն միջոցներն, որք ի՛ լ դործ դրուեցան և ի ճնշել և ի չնչել մեր հայրենեաց պահապաններն—այն է բնիկ-ները — ։ Մարդ կը սոսկայ, երբ ընթեռ-նու այն տեղեկագիրս, զոր մատուցի հա-յոց ատեան Ընդդ. ընդհանուր հիւպատոս Պ. Թրօֆըրի, որոյ փիլանտրոպէնն և առաքինի իսկ հրատարակեալ է. աւա՜ղ, երբ հայ-րենիքն այս օրինակ կը տառապէր, մենք գաղթական հայքս, ճիշդ այն տեն, յա-նուն Սահմանադրութեան, օրէնսդրական, ընտրական, թաղական, վարչական եւ պատրիարքական եւն. եւն. սին ու նանիր վէճերով և կռիւներով կ'զբաղէինք։

Բայց այլ ևս, երեսփոխան Տեարք, ժամանակ է, որ անհուն սիրով և անդուլ չանիւք գործեմք, առաջի աչաց ունենալով հայրենիք մը, որ հոգեւարքն է, պատ-

բիաբք, երեսփոխան, եկեղեցական և աշխարհական ամեն կարգէ և տոհմիճանէ Հայերը պարտին դործել, վասն զի այժմ այնպիսի ժամանակի հասած ենք, յորում ազգը հաղար և բիւր խօսքի դէմ Մէկ ԳՈՐԾՔ բաւական կը համարի։

Արդ՝ նկարագրեմ այսհետև մեր արդի ներքին վարչութեան կազմակերպութեան հղանակը, որ բաղկացեալ է կեդրոնական-նէ, գաւառականէ, թաղականէ և վանականէ, և ապա նոր կազմակերպութիւն մը ցոյց տամ Ձեզ, ըստ իմ կարծեաց թե՛ բևս յարմար ազգիս մեր ազգային վիճակին։

Կեդրոնական իշխանութիւնը կ. Պոլսոյ Պատրիարքարանի շրջանակին մէջ է, բայց այս Պատրիարքարանը մինչև յարդ օրէնքի մը տակ դրուելով չկրցաւ բարեկարգութեան մը տակ մտնելու, որպէս զի կարող լինէր օրինաւորապէս յարարեութեան մտնելով թաղերու, գաւառներու և վանքերու պետերը վարել յօդուտ ազգին, և ոչինչ թող տալ որ իւրացանչիւր պետ ըստ իւր քմահաճոյից վարէ իւր պաշտօնը... Թող որ թաղ կամ գաւառ և կամ վանք կայ, որ համարձակ ըմբոստ է կեդրոնական իշխանութեան դէմ, և իր ըմբոստութիւնը կարդադրացնէ ալ նոյն իսկ կեդր. իշխանութեան այն մեկ քմահաճ և ապօրինի ընթացքը ցոյց տալով, որ ըրած է ուրիշ թաղի կամ գաւառի և կամ վանքի։

Սոյն կեդր. իշխանութիւնն իւր պատասխանատուն առօրեայ դործերէն զատ՝ կարծես ուրիշ զբաղումմ չունի ալ։ Ցարդ չէ ունեցած, մինչև իսկ օրինաւոր վիճակագրութեան մը ձեռնարկած չէ, որպէս զի իմանայ թէ այս ինչ տեղ ինչ ունի, ո՛րքան ազգային կալուած, որք ինչ եկամտակալ կը մնամակարարութիւն, կամ այսինչ տեղ Հայ մարդ կա՞յ, եղեր կայ, քանի՞ տուն են, ինչո՞վ կ՚ապրին, գէթ գալոց կամ եկեղեցի ունի՞ն։

Սոյն կեդրոնական վարչութիւնը՝ նաև մինչև յարդ ազգային արոց հաւաքման դրութիւնը գործադրելով իր եկամուտքն ևս բարւոքելու ձեռնարկած չէ, թող զայս, նոյն իսկ այն տուրքերն՝ որք ազգիկի թաղական կամ գաւառական անուններն կառնուին չանչխերի վամ հաշիւնչի անուամբ, չէ կարդադրած այլ գործածութեան օրինօք, մինչ զի նոր վանք 200000 են ուզի ժողովրդոյ հաշիւ 1000 դրչ. կը վճարէ, և Չմիւռնի իր բարձր նշանակութեամբը 500 դրչ. եպիսկ. կ՚ունենայ իր հաշիւ 20000 ժողովրդոյ 3500 դրչ. իսկ աղբատիկն փոխ 1500 դրուշ կը վճարէ։

Նոյն իսկ կեդրոնական իշխանութեան պաշտօնէից միճակն անդամ ինկատ առնելով՝ օրէնքի մը տակ դրուած չէ։ Պաշտօնեայ մը օրքան տասն եղեր ազգին ծառայելու լինի հաւատարմագոյն, հանգուտան թոշակի արժանի կը լինի այսինչ չափ ամսականաւ։ Ո՛րքան պաշտօնեայ պէտք են գործածելու Պատրիարքարանի մէջ, և ի՛նչ պարտաւորութիւններով և ո՛րքան ամսականաւ։ Թող որ պաշտօնեայ կայ, որ այսօր կեդր. անուանէն առնելիք ունի, պաշտօնեայ ալ կայ, որ տալիք ունի։ պաշտօնեայ կայ որ սահմանեալ ժամէն ուշ կուդայ և ճիշդ ժամուն կը մեկնի, պաշտօնեայ ալ կայ, որ թէ ուշ կուդայ և թէ կանուխ կը մեկնի...

Կեդր. վարչութեան և իր պաշտօնէից վրայ այսչափ խօսիլս անդամ աւելորդ

եր, արդէն Ընդհ. Ժողովս այս խնդիրն ուշադրութեան առած և նոր վարչական ծրագիր մ՚ալ խմբագրել յանձնարարած եր Երեսփոխանական Ժողովոյս Ա. ատենապետ դիւանին, որք խմբագրելով՝ ներկայացին ալ, ասիկ է թէ կեդրոնական վարչութեան կազմակերպութեան խընդիրն պիտի այլևս վերջացեալ կը համարուի, կը մնայ ատենով դործադրութիւնը։

Մեր գաւառական վարչութիւնն ևս ուրախանչիւր գաւառի Ա. ազգնորգարանի շրջանակին մէջ կ՚անդրադառնայ, որոյ պրակտիկական վիճակին ևս կեդրոնականէն յայժ ամենավատթար է, ինչպես կեդր. վարչութեան համար մարդերու պէտք կըլլայ, զոր գտանելը այնքան դիւրին չէ. բայց Գաւառական վարչութեանց համար ոչ թէ մարդերու, այլ մինչև իսկ մէկ մարդու պէտք կայ, զոր գտանելն իսկ ոչ թէ դիւրին, այլ ամենադժուարին և երբեմն անհնարին իսկ, դէթ առայժմ արդ՝ երբ գաւառներն մարդու պէտք ունին, կեդր. վարչութիւնն ըստ իւր սեպուհ պարտաւորութեան երբեք ինկատ առած չէ թէ ինչ կարելի միջոցով ազգին այն հաղուագիւտ անձերը գործածելու է այն գաւառներուն, մանաւանդ հայրենի աշխարհին այն գաւառներուն մէջ, յորս նորա իրենց գործունէութեան արձակ և ընդարձակ աստպարէզ պիտի գտանին։

Յաճախ կեդրոնական վարչութիւնն այս ինչ գործունեայ անձը կը թողու որ գործածուի այնպիսի գաւառի մէջ, որ նոյն անձին անծանօթ է բոլորովին, կամ գաւառին ահմանն այդ անձին գործունեութեան նայելով յայժ անճուկ է. կամ թէ՝ որ ծիծաղելին է, կեդրոնական վարչութիւնն շատ անգամ այնպիսի ընտրել կաց ցանկ մը կամ անձ մը ուղղակի կը խրկէ, որ նոյն գաւառական վարչութենէն ընտրելը- առաջնորդը- կամ վարչութենէն ուղղակի յղելը -տեզապահը - ա. մենամեծ փորձանք կը լինի նոյն գաւառի ժողովրդեանը. մինչդեռ երկնային նախախնամութիւնը լինելու կոչումն ունէր և պաշտօնն ստանձնած էր։

Հաւատացէք, երեսփոխան տեարք, որ առաջնորդը գաւառին մանաւանդ Հայաստանի մէջ այն միակ պաշտօնական մարդն է, որ ժողովրդեան համար ԱՄԵՆ ԲԱՆ է. նա է որ եկեղեցիներն ու վանքերը չէն կը պահէ, գպրոցներ կը հաստատէ և կը յառաջացնէ, ժողովրդեան կեանքն ու լինչը և պատիւ կը պաշտպանէ, նա է որ ազգին պատիւն օտարին առաջը կը բարձրացնէ, նա է որ գաղթական Հայուն սիրտն ու ոգին առ ինքն կը դրաւէ և իրմով առ նոյն հայրենի գաւառն, նա է որ սիրելի կանէ հայրենի հողը նոյն իսկ բնիկ Հայուն, նա է որ քահանայներ կը ձեռնադրէ և ծէսեր կը կարգէ, նա է որ շրջակայ առաջնորդարանաց և վանօրէից ուժ տալով առ բոլոր երկիրն իր թեւոց տակ առած՝ միութիւնն ու զօրութիւնը հաստատ և տեւական կը պահէ ժողովրդեան մէջ, նա է որ իր հայրական հովանաւորութիւնը կը տարածէ աղքատին հիւղէն մինչև հարուստ Հայուն տունը, նա է որ պէտերու և չէլեներու և փաշաներու համահաւասար պատուով կը դոյէ, քաղաքականապէս ևս թէ ազգին և թէ տէրութեան օգտակար լինելով. վերջապէս նա է որ ընդհանրական կապ կը լինի իր յարմարութեամբը ազգին ամենամեծ կեդրոնութեամբ հետ և նոյն— Կ. Պոլսոյ Պատրիարքարանի հետ և

Պատրիարքարանով ընդհանրական կեդրոնին — Էջմիածնի հետ։

Երբ այս այսպէս է, ի՞նչ կը մնայ ընել երեսփոխան տեարք, եթէ՞ ոչ մեր բոլոր ոյժն ու մարդերն դաւառներուն տալ։ Բայց մեր ոյժն ու մարդերն ինչպէս տանք դաւառներուն, որոց վարչական կազմակերպութիւնն ամենավատթար է, զոր ստանձնել մարդ ամօթ իսկ կը համարի, ահաւասիկ կան առաջնորդարանները, որոց իրաւասութիւնն ամենընդարձակ է, կայ ալ որ յոյժ անհուն է. զոր օրինակ. Վանայ ամբողջ նահանգն առանձին մէկ առաջնորդութիւն է, իսկ Կարնոյ նահանգն իր մէջ ըստ իւրաքանչիւր դաւառի կամ դաւառակի ուրոյն, իրարմէ անկախ, փոքրիկ առաջնորդութիւններ ունի տասնի չափ, Թոզ Խարբերդի դաւառը, որոյ իւրաքանչիւր քաղաք կամ վանք առանձին առաջնորդութիւն են. բայց զարմանալին կայ, որ նահանգին կեդր. առաջնորդարանն ոչ քան իրաւասութիւն և ինչ եզանակաւ կազմակերպութիւն ունի, միւս փոքրերն ալ նոյնը ունին։ Ջոր օրինակ, Կարնի առաջնորդ, Երես. Ժողով, կրօն. և Քաղ. Ժողովներ, Տնտեսական և Ելմտական, Ուսումնական և վանական հայրն խորհուրդները, մինչդայն Ժողովներն ու խորհուրդներն ունի Կարինէն հազիւ 6 ժամ հեռի եզող Բասէն դաւառը, ուր քանի մը մարդ դանդէն անկարելի է։

Նոյնպէս դաւառի մը այս ինչ գիւղերն կամ գիւղը, որք մերձաւորութեամբ և այս ինչ դաւառի վերաբերելու աւելի յարմարութիւն ունին և քաղաքականապէս ալ արդէն կը վերաբերին, ուրիշ հեռաւոր քաղաքի մը կամ վանքի թեմին, այնպէս որ մէկ դաւառի մէջ երեք առաջնորդութիւն կը տեսնուին իրարմէ անկախ, և հէգ գեղջուկը երբ քաղաքական գործ մը ունենայ, և տեսչական իրաւասութիւն ունեցող առաջնորդին դիմելու, կը վազուի այն խօսքը լսելով. «Հայդ ու մեզդ ով որ կուտէ, անոր գնա»։ Աւելի ծիծաղելին կայ, այն խօսքին նմանօրինակը այդ առաջնորդը քաղաքականապէս իր իրաւասութեան ներքև եղող և ի Տարկին իրեն դիմող առաջնորդին ալ կըսէ, որում և նա կը տեսնուի ուղղակի Պատրիարքարանի դիմելու, որ գոյն վերտառին կը յանձնարարէ նոյն նահանգի կեդր. քաղաքի առաջնորդին։ Աստուած իմ այս ինչ պղտութեայ յարաբերութիւն և գործոյ կարգադրութիւն։ Արդ՝ երբ դաւառին կեդր. քաղաքի առաջնորդն անկարող և անհոգ մէկն ըլլայ, ի՞նչ օգուտ ունի չըլլակայ դաւառակի մը առաջնորդին գործունէութիւնը, երբ նա ի Տարկին իր դաւառական կեդրոնին դիմէ և այժ չը գանէ. զոր օրինակ Սգերդի առաջնորդը քաղաքական նպատակ ի՞նչպէս օգտակար կրնայ լինիլ, երբ Բաղէշինը ազգասէր և գործունեայ ու խելացի մէկը չէ։

Դաւառական վարչութեանց այս անկարգ դրութենէն զատ կայ և անորոշութեան անկարգութիւնն ալ, վասն զի առաջնորդի մը պաշտօնավարութեանը տևողութեան չափ բնաւ որոշուած չէ, մինչ դի թեև առաջնորդին պաշտօնավարութիւնը ցկեանս սահմանեալ է, բայց դուն ուրեք եղած է առաջնորդ մը, որ այդ բազդին հասած լինի, ասել է թէ այդ դրութիւնը գործնականապէս ժամանելի է, անյարմար ազդի արդի վիճա-

կին։ Գաւառական վարչութեանց այս անկարգ եղանակի երեսէն է որ շատ մեծ ու կարեւոր գաւառներ շատ առեղծ ի վեր և ցայսօր իսկ անխնամ մնացած են. զոր օրինակ, Վան, Բաղէշ, Սղերդ, Տիգրանակերտ, Թարքեվրդ են. պաշտօնական մարդ-առաջնորդ — քանի տարիէ ի վեր դրեթէ ունեցած չեն։ Հազիւ քիչ անդամ ունեցած են տեղապահ առաջնորդներ, որք՝ ինչպէս յայտ է, չեն կրնար աղքատ եկեղեցի և օգտակար լինիլ, վասն զի տեղական կառավարութեան և ժողովրդեան առջեւ անկարելի է որ սոքա ունենան այն մեծ նշանակութիւնն, որքան կ'ունենան ֆիզմանով հաստատեալ առաջնորդները. թող որ կան իսկ գաւառներ, զորս չեմ ուզեր այժմ յանուանէ յիշատակել, որոյ չորպահներն երբէք չեն ուզեր որ երկրին մէջ առաջնորդ գտնուի, և արդելք լինի իրենց շահերուն։ Սոքա են, որ երկիրը տեղապահով կառավարել կուզեն, կամ երեք կարելի է, առանց պաշտօնական մարդոյ երեք Պատրիարքարանէն ստիպուելին, հազիւ կը դիմանին երեսփոխանական ժողով դումարելով տեսակ տեսակ յոռի հնարներով ընտրել կամ անպիտան և ապուշ մէկը, կամայնպիսի մէկը, որոյ չընդունելը կամ կեդրոնէն չընդունելը դիտեն. այսպէս ընտրութիւնը յետաձգելով ժամանակ կը վաստկին և կը պահպանեն իրենց շահերն անիշխանութեան մէջ։

Գաւառական սոյն կերպ վարչութիւնէն զատ՝ վանական վարչութիւն մ' ալ կայ, որ տեղ տեղ թաւերական երեւութիւնէ հիանալի տեսարան կընծայէ հետաքրքիր անձերու. տեղ կայ որ վանահայրը վարդապետ մ' է, որ անկախ առաջնորդ ալ է քանի մը գիւղերու, որ կամ վաւերացեալ է Ազգ. Պատրիարքարանէն, և կամ տեղական առաջնորդարանէն, տեղ ալ կայ որ վաւերացեալ չէ, այլ կամ ժառանգական իրաւամբ վանահայր է և կամ բռնական միջոցներով վանահայր եղած է, տեղ ալ կայ որ քահանայ մ'է, կամ քանի մը քահանայներ մէկտեղ ի միասին վանահայր են, և վանական հասոյթներուն տէր են. տեղ ալ կայ որ աշխարհական հայ մ'է, կամ քանի մը հայեր վանահայր են. տեղ ալ կայ որ վանահայրը կին մ'է կամ գիւրտ մը. սոքա ամենէքեան և ոչ իսկ երբէք համաբատու են և ոչ մէկ դերագոյն իշխանութեան մը։ Թող որ վանք ալ կայ, որ վանահայր վարդապետ ունենալով հանդերձ, բնաւ Պատրիարքարանի ծանօթացած չէ։

Տեղ կայ որ վանուց հոդերը նախընդաց եղած են վանահայր վարդապետի վրայ որոյ մահէն յետոյ հանգիստ ձգնաւոր վերանդին հասած և ուր ուրեմն ազգին մեծ տաղնապ առած են. տեղ ալ կայ որ բնաւ թափուր եղած չեն, և կորսուելու վտանգին ենթակայ են, հոդերը ալ կան, որք չըմակայ գիւղերու ռէհաները կամ քահանայներ իրենց վրայ թափուր ըրած և սեփհականած են, մինչ զի երբեմն ծախած ալ են փիւրտերու, թող որ փիւրտերն ալ տեղ տեղ վանական հոդերը դրաւած են մերայնոց անհոգութենէն։

Առաջնորդարանաց և վանօրէից սոյն տխուր դրութեան կըյաջորդէ և թաղականը կամ գիւղականը։ Թաղ կամ գիւղ կայ, որ ժողովրդին ինք կ'ընտրէ ըստ օրինի իւր գիւղի պաշտօնական ժողովը. կայ ալ, որ տեղական առաջնորդարանէն կայ ալ, որ տեղական առաջնորդարանէն կ'ընտրուի այդ ժողովը, առանց պա-

տաճանատու լինելու դինքն ընտրողին։ Իսկ ի հեռաւոր դատաստ առաջնորդն է, որ դիւղին վրայ մեկը կը դնէ, որ կ'ըսուի ռէս, որոյ բաճարցակ իշխանութեան տակն է ամբողջ դիւղը։ Այս արբունական տուրքը ըստ հաճոյս կը բաշխէ, եւ իւր անուանած քէհեայն կը յանձնէ գոյն հատաքելը. երբ տարեկան կամ հինը գայ ի դիւղն, ինք կը հիւրընկալէ, եթէ ահնասութիւն մ'ունի, եթէ չունի՝ իր չափ բաժ մարդուն կը յղէ իբր ծանրութիւն, շատ տեղ այս ռէսը՝ չտարբերիր քիւրտ բռնաւոր պէյէ մը, և միւտիւրներու ուղղութիւններու հետ ինչ գործ կը խառնայ, կը տոկսամ բերան առնու, և այս ռէսութիւնը՝ մեր առաջնորդարանէն յաճախ աճուրդի կը հանուի, բաւական է որ առաջնորդը մեկ դանդատաղիր ընդունի ժողովրդէն կամ ազատութեան ախոր գրդէ. յաջորդող ռէսը նոյնը կը գործէ, ինչ որ ըրած էր իւր նախորդը, այնպէս որ շատ անգամ այն յաճախակի փոխոխութեան մէջ ժողովրդեան վճարած արբունի տուրքը այս ու այն ռէսներու քսակին մէջ կը խազայ, կռիւը կը ծագի, կը մեծնայ, երկու կուսակցութիւն կը կազմուի, մեկը յառաջնորդարան կը վազէ, միւսը կառավարութեան կը դիմէ, առաջնորդարան ու կառավարութիւն կը զարնուին, հուսկ ուրեմն կը հաշտուին։ Բայց այժմ ու ջնաս կը մնայ դիւղին վրայ...

Այն ռէսին հետ ուրիշ մեկն ալ կայ, որ ոչ նուազ գէր կը խազայ. առ ալ երևոխոնան կոչուի, և կընտրուի վանահայրին, եթէ դիւղը վանքին իրաւասութեան տակ է, եթէ չէ, առաջնորդարանէն կ'ընտրուի. իւր պաշտօնն է պահպանել առաջնորդարանին կամ վանքին հասոյթները. եթէ դիւղին մէջ մեկը մեռնի, առ նորա ընչից համեմատ յանուն վանքին կամ առաջնորդարանին կազդուրուա կը պահանջէ, և աւելին կառնու, եթէ մեռելն իր չափած մեկ դերդաստանէն է. նոյնպէս եթէ մեկը նշանուի, պսակըրամ կառնու. եթէ ապջիկը գեղեցիկ է և պաշտպով ծախսած է, ինքն ալ ըստ այնմ չափազանց դին կը պահանջէ. եթէ գեղեցիկ ապջիկը մեր պաշտպով ծախսուած չէ, հրամանին տալու առեն գործ ուարութիւններ կը հանէ, ապջկան ուրիշ հետաքրքրութիւնները կը դրդռէ, որք աղջկան դինը կը բարձրացնեն. գործն այն աստիճան յառաջ կ'երթայ, որ նոյն իսկ երեխոխանն ապջիկը գաղտ տանուդելու կը սայ և կը հրամայէ գաղտ քահանայի մը, որ պսակէ, կանխաւ առանձին առնելով իր չափազանց պսակրամը. այս երեխոխանութիւնն ալ հանգիստաւոր չէ, առաջնորդը ուղած առեն աճուրդի կը հանէ։

Ահա այս են, երեխոխան տեարք, առաջնորդարանայ, վանօրէից և դիւղքեզ վարչական եղանակներն, որք մեծ բարեկարգութեան պէտք ունին, մանաւանդ որ այժմ հիւպատոսները ևս Հայաստանի մէջ բնակելով յարաբերական նոր գործ մ'ալ բացուած է առաջնորդայ առջև. որքան ղգուշութիւն պէտք է նոցա հետ վարուելու մասին. ուսաի կեդրոնական վարչութիւնն, ոչ թէ միայն կարող մարդերու յանձնելու է կարևոր տեղերը, այլ և միշտ նոցա հետ յարաբերութիւն ունենալով հրահանգելու է ըղ նոսա, և դաւառին կեդրոնի առաջնորդն ալ նոյնպէս յարաբերութեան մէջ դնելու է իր շրջակայ փոքր առաջնորդայ հետ,

ինչպէս որ ասոր եղանակը թէ կայսերա-
կան կառավարութիւնը և թէ Անգղիոյ
հետաքրքրասիրութիւնները ի գործ դրած են
նոյն խակ մեր հայրենի երկրին մէջ։

Մարդ, դրամ և օրէնք պէտք են մեր
իրավունքները հաստատելու համար. երեքէն ալ թէև
բաւականապէս պարբ եմք, սակայն կա-
րող եմք քիչ ու շատ ունենալ։ Մարդը՝
երբ ունինք, գործածելուն մէջ չարաչար
կը վարուինք, մինչև խակ այդ մարդերուն
ապագայն ալ բարւոքած չեմք. մինչ դի
շատեր՝ որք յատկապէս ի Ֆ. Գոլիս կը կոչ-
ուին, ոչ Գաղաթարքարան կը հիւրընկալէ
ոչ եկեղեցւոյ Թաղ. խորհրդարաններըը,
այլ կը մնան փողոցներու և պանդոկնե-
րու մէջ, առանց ապահովութեան ապ-
րուստի և պաշտպանութեան, մարդ
հասնի, անցան այն երջանիկ ժամանակ-
ներն, երբ մարդիկ յանուն արքայութեան
երկնից կը գործէին միայն։ Նոյնպէս դր-
բամը երբ ունինք, գործածելուն մէջ չա-
րաչար կը վարուինք չհզելով իւր նպատա-
կէն. առ այս վիճակութիւններ մէջ բերե-
լու հարկ չկայ, եթէ դրամ չունինք, երբ
օրինաւոր եղանակաւ ազգին դիմեր եւ
պէտք եղած վճռահաւութիւնը տալէ յետոյ
չեմք հաւաքած. վկայ է Սովերոց խնամոյ
կեդր. ծանձնաժողովը, որ 25000 լիրա
կրցաւ հաւաքել, մինչ ի սկզբան հաղիւ
3000 լիրայի հաւաքման հանդանակու-
թիւն կար։ Օրէնք ունինք, և եթէ չու-
նինք կրնանք դնել, բայց եզեալ օրինաց
ճշդիւ գործադրութեան երբ նախանձա-
յոյզ եղած եմք . . . վկայ է երուսաղէմը
որ 30000 ոսկի պարտքին տակ կը հեծէ
այսօր, երուսաղէմ, որ Անգ. երեսփոխա-
նական ժողովէս օրէնք ընդունեց, որոյ
մէկ պատմագրութիւնն էր 25000 ղրչ. էն
աւելի պարտք չընել, և տարուէ տարի
համարատու լինիլ Անգ. կեդր. վարչու-
թեան. բայց ոչ համարատու եղաւ մինչև
հերու. ոչ ալ պարտք ի վերայ ալարտուց
դիղելէ ղադարեցաւ, և կեդր. վարչու-
թիւնն իր իշխանութիւնն չգործադրեց.
բայց եթէ նոյն տագնապները կերպով մը
ուած պարտքը վճարելու համար իր իշ-
խանութիւնը գործադրել, ղարմանալի
վարչական երևոյթ։

Ձեմ ուզեր, երեսփոխան տարբ,
եկեղեցական, առաջնորդական, վանական,
կրթական հայն ինդրոյց վրայօք խօսիլ այլ
ևս երկարօրէն, ալէտքեր չատ կան ան-
հուն չանիլ կարօտ, բայց նկատելով ժո-
ղովիս ամանց երեսփոխանաց անձնական
հանդամանքը, որք չեն համիր չարաթը
կամ երկու չարաթը անգամ մը իրենց
երեսփոխանական պաշտօնավարութեան
յատկացեալ ժամերուն համեմատ պար-
տաւորութիւն կատարելու, որով ժողովս
ալ ըստ օրինադրեալ ժամուն, այսինքն՝
ժամը ճիշդ վեցին բացուելով ժամանակ
լինի ազգին ներքին վիճակին վրայօք եր-
կար խորհելու և խօսելու, այլ սիա բաւ
համարեցի, ղորս ամփոփելով կառավար-
կեմ իրեև Անդ. երեսփոխան։

Ա. Հայկական դաւառներու գլխա-
ւոր քաղաքաց առաջնորդարաններու իրա-
ւասութիւնը բարդայատել և եթէ ընդարձա-
կել և տարածել ամբողջ նահանգին առաջ-
նորդարանաց վրայ.

Բ. Տարեկ տարի այդ կեդրոնական առաջնորդարանք համարատու որոշել Գաղաթարքարանի, և համարատու կար-
գել բոլոր չրջակայ առաջնորդարանաց, առանց նոցա ներքին գործոց մէջամտելու։ առանց նոցա ներքին գործոց մէջամտելու։ առանց նոցա ներքին գործոց մէջամտելու։

Գ. Ազգ. Կեդր. վարչութեան կոմիտէն ի կեդրոնական քաղաքն յղելազրժանաւոր առաջնորդներ, 7 տարուան համար. ա-ռանց նկատելու՝ թէ ընտրեալն ուրիշ ո և է քաղաքաց, մինչ իսկ հայրենի երկրին վրայ դաւառի քաղաքաց մէջ առաջնորդական պաշտօն ունի, եթէ չերթայ ընտրեալը, դատապարտել երեսփոխանական ժողովոյս քուէով իրր առ հայրենիս ունեցած պարտուցն ԱՆՀԱՄԱՏԱՐԻՄ։

Դ. Բոլոր առաջնորդք և վանահարք երբ ատիպուին ի կ. Պոլիս գալ, իջևան տալ նոցա երուսաղիմաստունը, այդ յարկին յատկացնելով նորին այն 3000 դրուչը, որ յատաղուց կը վճարուէր Պատրիարքարանի խոհանոցէն։

Ե. Իւրաքանչիւր նահանգի բոլոր վանքերը յանձնուին ընդ տեսչութեամբ նահանգի մեծ վանքի վանահօր, որոյ պաշտօնը լինի տարւոյն բոլոր եղանակաց մէջ չերթիլ անձամբ ի վանօրէս. հսկել, չէն և բարեկարգ պահել, համար առնուլ, և ի լրանալ տարւոյն բոլոր վանօրէից համարը տալ Ազգային Պատրիարքարանի։ Սոյն մեծ վանահայրն ևս կեդրոնական վարչութեան կոմիտէն ուղղակի յղելու է 8 տարուան համար։

Զ. Կազմել այժմէն մեկ յանձնախումբ, որ վարչութեան կոմիտէն սոյն առաջարկներս դործադրուած առնէն, միւս կոմիտէն դաւառաց ներքին վիճակը ուսումնասիրելով ծրագրեր պատրաստէ, կեդրոնականը, դաւառականը, վանականը, թաղականը, զատ զատ ըստ տեղեաց. վասն դի կարելի է որ այս ինչ տեղ դործադրութեան յարմար մեկ օրէնք՝ անդործադրելի լինի այլուր, ուստի սոյն ծրագիրը նախ յղելու է առ դաւառական կամ վանական վարչութիւնս, որոյ անկ է, ապա նոցա դիտողութիւններն ևս առնել յետոյ ներկայել երեսփ. ժողովոյս ի վաւերացումն։

Է. Օրինաց դործադրութիւնը ապահովել, պատիժ սահմանելով օրինազանցից, և պատիւ օրինապարից։ Այնոյն պաշտօնեայք Պատրիարքէն սկսեալ մինչև դիւղական կղերը կամ ամբացուն, օրինաց անաչառ խստութեանը տակ դնել, վասն դի առանց օրինաց դործադրութեան ապահովութեան անկարելի է, որ ազգ մը յառաջանայ և իր փափաքած երջանկութեանը հասնի։ Մեր ազգին մէջ ամենէն ևպերելի բանը, որ դրեթէ ամբոդ սովորութիւն դարձած է, օրէնքը արհամարհել և իշխանութեան անսաստել, առ այս պէտք է որ ուղղուին մեր բոլոր ուշադրութիւն, կամքն ու զօրութիւն, ապա թէ ոչ այլ ևս հասկալ է ժամը, ժամն ահաւոր, յորում ազգերը կը կործանին, և ազգերը կը կանդնին, և ահաւոր պատասխանատուութիւնը պիտի ծանրանայ նոցա վրայ, որ ազգին վարչական դլուխն ի ձեռին առած՝ յանուն օրինաց պաշտօն ընտանձնած են, որք պիտի լսեն օր մը այս սոսկալի խօսքը թէ «վայ ձեզ, որ ժամանակիս օգուտ քաղել չդիտցաք» և աշխարհ պիտի հաւատայ թէ այս ազգին մէջ զարդսական մարդիկ չկան։

Ազգ. Երեսփոխան
Վահան վարդապետ

1880 Օգոստ. 15

4.

Դալաթիոյ բաղնեցւոց հանրագիրը

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Առիթ առաջ Դալաթիոյ թաղեցւոց կողմէ մատուցեալ հանրագիր մը ներկայացաւ, որով բոլոր կը բառնային Դալաթիոյ Կեդրոնական վարժարանի շէնքին եւ անոր յատկացեալ կալուածոց կեդրոնական սեպհականութիւնը ըլլալու մասին Ազգային ժողովոյ տրուած որոշման դեմ, եւ կը խնդրեին որ իրր բաղային իրաւունք վերադարձուին անոնք բոլոր բաղային մատակարարութեան : Սոյն հանրագրին խմասան հաղորդուեցաւ արդէն ժողովին ներկայ տարեայ բացման Բ. Նիստին մէջ, սակայն նախաքննիչ Դիւանաց ընտրութիւնն դեռ կատարուած չլինելուն՝ չկրցաւ նոյն հանրագիրը յղուիլ, որու որ անկէ է եւ նոյն օրէն ի վեր կը մնայ մեր սեղանին վրայ : Արդ ըստ որում կատարուած է այլեւս Նախաքննիչ Դիւանաց ընտրութիւնն, եթէ կը հաճիք, կը յղենք նոյն հանրագիրն ցարաբերութեան Դիւանին :

ՁԱՅՆԵՐ. — Շատ աղէկ :

Հետեւապէս ժողովը Դալաթիոյ թաղեցւոց հանրագիրն ցարաբերութեան Դիւանին կը ցղէ ի նախաքննութիւն :

ՕՐԱԿԱՐԳ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Ատենական գործողութիւնք աւարտեցան եւ ահա հասանք Օրակարգին : Ժողովին աշխատութեան առաջին խընդիրն է, ըստ օրակարգի, նրաժարում Մայր դիւանի անդամոց եւ ընտրութիւն : Ուսաի այդ խնդիրը ձեռք պիտի առնունք այժմ :

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Թօսք առի օրակարգին նկատմամբ դիտողութիւն մ'ընելու համար : Կը կարծէք որ անցեալ նստին վերջին ատեանը փակուելու պահուն՝ երբ յաջորդ նիստին դումարման օրը կը սահմանուէր, դիտել տուի ձեզ որ թերեւս չկարենամ տակաւին այնքան ատեն Պօլիս մնալ եւ Երուսաղէմայ խնդրոյն համար, որ օրակարգն անցնել որոշուած էր, հարկ եղած բացատրութիւնները ձեզ հաղորդել : Այս պատճառաւ նիստն ութ օրէն գումարելս պատշաճ դատեցիք . ուստի քանի որ ժողովին իւր նիստը կը փութացնէր նոյն խնդրոյն համար : Սակայն չդիտեմ ինչպէս եղեր է որ օրակարգին մէջ Մայր դիւանի անդամոց հրաժեշտի եւ ընտրութեան խնդիրն նախադասուեր եւ միւսն ետ մնացեր է : Արդ կառաջարկեմ Երուսաղէմայ խնդրոյն առաջնութիւն ընծայել, վասն զի իմ ներկայութիւնս նրա, որ բոլորովին անօգուտ է Մայր դիւանի ընտրութեան խնդրոյն, թերեւս օգտակար լինի Երուսաղէմայ խնդրոյն համար, եւ երբ ժողովն ղայն ըստ օրակարգին յետադասէ, թերեւս բնաւ այսօր ժամանակ չը գտնէ անոյ զբաղելու, եւ ես ալ չկարենամ այլ եւս ուրիշ նիստի մը ներկայ գտնուելու :

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ Է՛Ֆ. — Կը կարծէք որ Երուսաղէմայ խնդիրը դեռ չէր եկած ժողովին, երբ Մայր դիւանի անդամոց հրաժեշտի եւ ընտրութեան խնդիրը կար, եւ օրակարգին մէջ առաջին տեղը գրաւած էր : Այնուհանդերձ Երուսաղէմայ խնդիրն օրակարգն անցնելը յոռոշուեցաւ . եւ ըստ որում բացորոշ հրամանագիր մը չունէինք ժողովին կողմէ ղայն նախադասելու համար, ուստի առաջին խնդիրը պահելով իւր տեղ, երկրորդ տեղը տուինք Երուսաղէմայ խնդրոյն : Անա այս է իրողութիւնն :

ԴԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Է՛Ֆ. — Ես կառաջար

կեմ մեկ կողմ Մայր դիւանի անդամոց ընտրութիւնը կատարել եւ մեւս կողմէ Կանոնադրին վրայ փոփոխութիւնն սկսիլ, որով երկու գործ միանգամայն կատարած կը լինինք։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ե. Ն. — Ես կընդունիմ փաչային առաջարկն Երուսաղիմայ խնդրոյն առաջնութիւն տալու մասին, այն պայմանաւ սակայն որ յառաջիկայ նիստին առաջին խընդիր ընդրէր ըլլայ Մայր դիւանի անդամոց ընտրութեան խնդիրն։

ԱՏԵՆԱԳԵՏ Ն. — Օրակարգին նկատմամբ եղած դիտողութեանց մէջ թէ Ստեփան փաչան եւ թէ Առենադպիր էֆէնտին իրենց իրաւունքներն ունին։ Երուսաղիմայ խնդիրն ըստ ուղիղ պէտք է որ օրակարգին մէջ առաջնութիւն գտնէ այն պատճառներու առջեւ, զոր Ստեփան փաչան յիշեց, սակայն Դիւանին այս մասին ծաղովին կողմէ հրահանգ մը չստանալուն՝ օրակարգին խնդրոց մէջ դասակարգութեան փոփոխութիւն մը չէ ուզեր ընել, եւ անցուցեր է Երուսաղիմայ խնդիրն իւր կարգին։ Ա. յժմ ծաղովին կը մնայ այս կէտն որոշել։ եւ խնդրոց առաջնութեան կարգն յեղաշրջել, ուստի իւր քուէն կը խնդրեմ այս մասին։

Հետեւապէս Առենապետ էֆէնտին քուէի կը դնէ խնդիրն եւ ծաղովը միաձայն ըստ առաջարկի Ստեփան փաչայի, ԿՈՐՈՇԷ առաջնութիւն ընծայել Երուսաղիմայ խնդրոյն եւ ձեռք կաձնու ղայն։

Գ.

Վաւերացումն կանոնագրի Ս. Երուսաղիմայ վանուց.

ԱՄԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — (ելնելով ի բեմ) Ձեր օրակարգն Երուսաղիմայ կանոնագրին վաւերումը կը պահանջէ, այս գործը կատարելու համար հարկ էր յօդուած առ յօդուած ղայն ընթեռնուլ, բայց որովհետեւ մեր ժամանակը կարճ էր, եւ թերեւս չը բաւեր խնդրոյն լուծման հասնելու, կանոնագրին ցրուել տուինք կանխաւ եւ ամէորականէն չատ աւելի կանուխ, որպէս զի չատոնէն աստ կըրկին կարդալու պէտք չեղնինաք եւ կարենաք ղայն ուսումնասիրել, քննել եւ կարծիք կազմել։ Արդ՝ եթէ կը բարեհաճիք՝ առանց կանոնագրին կրկին կարդալու, կը կարդամ ձեզ միայն այն բացատրութեան տետրը, որ անոր հիմունքն ու ոգին կը բացատրէ եւ զոր կանոնագրին հետ յօդուածած եմ։

Այս բացատրութեան տետրի ընթերցուածէն յետոյ՝ եթէ դիտողութիւն մ'ունիք կընդունի կանոնագրին վրայ, իսկ եթէ չէք հաւանիր այս ձեւին, այն ատեն Կանոնագրին յօդուած առ յօդուած կը կարդացուի եւ պէտք եղած բացատրութիւնները կուտամ Ձեզ։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — Երուսաղիմայ վանուց համար երկու կանոնագիր ունինք ի ձեռին, մին՝ 65 թուականին հաստատուած եւ միւսն նոր՝ 80ին կազմուած մեզ վաւերանալու համար։ Առաջնոյն մէջ Պատրիարքն ամենայն ինչ էր, իսկ երկրորդին մէջ Միաբանութիւնն, ի հարկէ այս մեծ տարբերութեան հիման մը վրայ է, եւ ի՞նչ է այդ հիմն, հարկ է նախ զայն ճանչնալ, եւ ծրագրին ընդհանուր ոգին ըմբռնելով անոր վրայ վիճաբանիլ եւ որոշել։ Ուստի լաւագոյն կը համարիմ որ Ստեփան փաչան հաճի իւր բացատրութեանց տետրին այն մասերն, որ Կանոնագրին հիման կը վերաբերին, մեզ կարդալ եւ լուսաբանել, որպէս զի ըստ այնմ խօսինք։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Ա. Ն. — Ես ալ ճիշդ միեւնոյն դիտողութիւնները պիտի ընէի։ Առաջ Երուսաղիմայ վանուց համար կանոնագիր մը հաստատուած եւ գործադրութեան դրուած էր, այսօր ուրիշ մը մեզ կը բերին վաւերացնելու համար։ Ծաղովը պէտք է գիտենայ թէ առաջին կանոնագրին գործադրութիւնէ թէ ոչ եւ կամ ի՞նչ արգելքներու հանդիպեր է անոր գործադրութիւնը եւ կամ ի՞նչ

թերութիւն տեսնուեր է, որ նոր մը չինելու հարկ ծագեր է։ Ձեմ կարծեր որ ծողովը առանց այս տեղեկութիւններն ունենալու կարենայ նոր Կանոնագրին վրայ վիճաբանիլ։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. Է֊Ի. — Ես չեմ ուզեր Նախորդ Կանոնագրին նկատմամբ վիճաբանութեան մտնել, այլ նորին վրայ կամփոխում ուղղութիւնս։ Բայց այս նորն ինչո՞ւ եկած է հոս, Սրբազան Պատրիարք Հօր մէկ նամակը կարդացուեցաւ նախորդ նստին մէջ, որմէ իմացանք որ այդ Կանոնագիրը վաւերացուեր է։ Եթէ վաւերացեալ է Սրբազան Պատրիարքին ատորադրութեան ներքեւ, ինչո՞ւ կը ներկայանայ ծողովին, եւ այս պարագային մէջ ինչ ունինք մենք ընելիք։ Իսկ եթէ ի վաւերացումն կը ներկայանայ, այդ ուրիշ խնդիր է, եւ այն ատեն կրնանք Կանոնագրին ի քննին առնուլ, սակայն այս կէտը նախ պարզել պէտք է։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ՆՊԻՍ. — Երուսաղէմայ Կանոնագիրն իբր վաւերացեալ՝ անցեալ Նիստին մէջ ներկայացուեր է Սրբազան Պատրիարք Հօր մէկ նամակաւն, եւ ես թէեւ նոյն պահուն ներկայ չէի, եւ չգիտեմ ինչ որ խօսուեր է այս մասին, սակայն լսեցի որ ծողովը զայն իւր կողմէ քննել եւ վաւերել պատշաճ դատեր է, եւ ի վերջէ խնդիրն օրակարգին մէջ անցած տեսայ սա բառերով «վաւերացում կանոնագրի Ս. Երուսաղիմայ վանուց»։ Ա յս պարագան բաւական է հաստատելու թէ արդէն կատարուած վաւերացումն իւր նշանակութիւնը կորուսած է։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է֊Ի. — Ձիշդ է Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոսի տուած տեղեկութիւնն։ Խնդրոյն այդ կէտն անցեալ Նիստին մէջ յուզուեցաւ եւ պարզուեցաւ արդէն։ Ծողովը կանոնագիրը պիտի քննէ եւ վաւերէ, եւ այս տրամադրութեամբ ընդունած է զայն իւր օրակարգին մէջ։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. Է֊Ի. — Երկու եղանակ ցոյց կուտայ Սահիան փաշան Կանոնագրին նկատառման ձեւին նկատմամբ. կամ յօդուած առ յօդուած Կանոնագիրն կարդալ եւ իրմէ պէտք եղած բացատրութիւնները լսել, եւ կամ վասն զի արդէն ամենքը կարդացած են զայն, իւր բացատրութեան տեսրին ընթերցումն լսել, որ Կանոնագրին ոդին ու հիմունքը կը լուսաբանէ։ Մատթէոս Սրբազան այս երկրորդ ձեւն կընդունի եւ ես ալ կը համաձայնիմ իրեն։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — Ես առաջարկիս վրայ չեմ պնդեր, եւ եթէ ծողովը յարմար դատի յօդուած առ յօդուած կարդալ, կը համաձերպիմ, վասն զի արդէն երկու պարագայից մէջ ալ փաշան պէտք եղած բացատրութիւնները պիտի տայ։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — (Միշտ բեմին վրայ) Նախ ծողովին ներողամտութիւնը կը խնդրեմ որ չպիտի կրնամ խօսիլ յոռնկայս, զի տակաւ եմ անձամբ։

Կանոնին քննութեանն ինչ եղանակաւ եւ ինչ կերպով ալ մասնակցիլք, միշտ հոն պիտի յանդի գործն որ ամեն բացատրութիւն ստանաք, ձեր դիտողութիւններն ընէք եւ յետոյ վաւերէք կանոնագիրն։ Խնդիրն ինքնին փափուկ է, փափուկ ճամբէ մը եկած է, եւ փափուկ կերպարանքով մը կը ներկայանայ, դուք ալ ժուռարութեանց մէջ կը գտնուիք եւ զձեզ անկէ աղատելու համար ամեն բան պիտի բացատրեմ, եւ պիտի ըսեմ թէ ինչու եկաւ այս կանոնագիրն ձեզի, սակայն քիչ մը համբերատար պէտք է լինիք եւ թոյլ տաք որ խօսիմ։ Եթէ հարկ լինի, ամեն մանրամասնութեանց կը մտնեմք, կը կրկնեմ որ համբերութիւնը երկու ձեռքով պէտք է բռնենք այս պարագային մէջ։

ԷՔՍԷՐՃԵԱՆ Տ. Է֊Ի. — Ես խնդրոյն հիման դէմ պիտի խօսիմ։ Խնդիր մ'ունինք մտեր է ծողովին մէջ, ոսկը կայ, գլուխը չկայ, գիտենք որ երուսաղիմայ վանք մ'ունինք, գիտենք որ երեսուն հազար ոսկի պարտք են ըրեր, բայց ինչ եղաւ այս պարտքը, ինչ պատիժ առնինչ եղաւ այս պարտքը, ինչ պատիժ ա-

ան այդ պարագան ընդհանուր , միաբանութիւն կայ թէ ոչ , ո՞եր է հաշիւը , քան մը չգիտենք : Ա յս ամեն պարագաները մինչեւ որ չը պարզուին , մինչեւ Սրուսազիմայ վիճակը չը պարզուի , ոչ կրնանք կանոնագիրը վաւերել , եւ ոչ ուրիշ որ եւ է գործողութիւն մ 'ընել : Ահա իմ կարծիքս :

ԻԹԻԹՃԵԱՆ Կ. Լ֊Ֆ. — Կուզէի դիտնալ թէ երբ կանոնագիրը վիճաբանութեան ենթարկուի , եւ ժողովը անոր այս կամ այն կէտը բարեփոխել հարկ տեսնէ , պիտի կրնա՞յ ըստ այնմ գայն սրբագրել : Ուրիշ անգամ պատահած է որ ժողովին միայն ի տեղեկութիւն հաղորդուած են այս տեսակ գործեր , այս ալ այն կարգէն է արդեօք :

ՊԱԼԵՕԶԵԱՆ Լ. Լ֊Ֆ. — Կանոնագրին քննութեան ձեւին վրայ Սահիան փաշայի եւ Մատթէոս Սրբազանի ըրած առաջարկներն առաջին հայեցուածով նոյն կերեւին . սակայն ես անոնց միջեւ բաւական մեծ տարբերութիւն մը կը նշմարեմ : Մատթէոս սրբազան կուզէ նախ կանոնագրին ոգւոյն եւ ընդհանրութեան վրայ տեղեկութիւն առնուլ եւ կառաջարկէ որ Սահիան փաշային բացատրութեան տերին այն մասերը , որք կանոնագրին ոգւոյն կը վերաբերին , կարդացուին նախ : Բայց այնուհետեւ հարկ պիտի լինի դարձեալ կանոնագիրն յօդուած առ յօդուած կարդալ , եւ մանաւանդ կէտերու վրայ եւս բացատրութիւն խնդրել : Իսկ Սահիան փաշային առաջարկութեան նպատակն այն է որ բացատրութեանց տետրը կարդացուի , բայց այնուհետեւ այլ եւս յօդուած առ յօդուած ընթերցում չըլլին , այլ վաւերացումը տեղի ունենայ : Եթէ կը ներէ ժողովը՝ ես ուրիշ առաջարկ մ 'ընեմ , որ գործողութիւնը կը կարճէ եւ ժողովին ժամանակին կը խնայէ : Եւ այն է փոխանակ բացատրութեանց տեղեկագիրը կարդալու , յօդուած առ յօդուած կսկսինք կանոնագիրը կարդալ , իւրաքանչիւր յօդուածի վրայ պէտք եղած բացատրութիւնն եւ տեղեկութիւնն կուզինք , եւ այսպէս կը կատարենք վաւերացումը :

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Ամէն կողմէ մէկ մէկ ձայն կը լսուի եւ խնդրոյն վիճակը զանազան մեկնութիւններ կրնդունի , կարծեմ թոյլ տուէք որ հասկնամ Ձեզ ամէն ինչ որ պէտք է , բացատրեմ Ձեզ թէ ինչու եւ կերէ յայս խնդիրն , ինչ որոշեր էք դուք կանխաւ , եւ ինչ պէտք է ընել այժմ , իմ բացատրութիւններս ամէն բան պիտի պարզէ եւ նոյն իսկ ձեր ընելիքն :

ՁԱՅՆԵՐ. — Շատ աղէկ , չատ աղէկ :

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Լ֊Ֆ. — Ներեցէք որ միջոցի դիտողութիւն մ 'ընեմ : Սոյն կանոնագիրը կրնայ անչուշտ միակ քուէով եւ որոշմամբ վաւերիլ , սակայն նախ պէտք է որ ժողովը անոր ուսումնասիրութիւնն որոշէ :

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Ցայտնի է որ երբ Երուսազիմի խնդիր մ 'ազդային ժողովոյ առեանը կը ներկայանայ , իրաւունք ունիք հարցնելու թէ ուսո՞ւմ կուզայ սա , եւ ո՞եր է տեղեկագիրը , եւ իրաւունք ունիք չուսարկելու երբ կը լսէք թէ տեղեկագիր մը կայ , բայց առայժմ հրապարակ հանել պատշաճ չէ դատաւոր եւ մանգամայն կանոնագիր մը կը հաղորդուի ձեզ , որուն ճակատը « Մատուցեալ ի վաեհ բարձումն Ազգ. Երեսփոխանական ժողովոյ » գրուած է , եւ սակայն կրսեն թէ արդէն իսկ վաւերացեալ է եւ Ձեզմէ միայն գործադրութեան հրամանը կը խնդրուի : Ա յո՛ , կատարեալ իրաւունք ունիք չխոնարհելու , եւ սակէ ձերնհասդ առնն անտարակոյս զանազան հարցմունք կը տեղան իմ վրայ , եւ զարմանալի չէ տարաբաղձութիւնք զոր կը կատարէք խնդրոյն վերայ , յառաջ վարելով զանոնս մինչեւ իսկ « մենք զներուսազիմի միաբանութիւնը չենք ճանչնար » ըսելու :

Ես բնաւ եկայ աշխատելու համար ի լոյս սիրել այս փափուկ ու զարմանալի կերպիւ ներկայացող խնդրոյն վրայ . փորձ՛ընք , թերեւս պիտի կարենամ պարզել գայն , եւ համոզում գոյացնել ձեր մտաց մէջ թէ՝ ամէն կողմանութեամբ եւ օրինաւորութեամբ գործ-

ծած են, եւ թէ այս վայրկենիս ձեզմէ խնդրուածն ուրիշ բան չէ՝ այլ ձեր լիակատար իշխանութեամբ ըլած մէկ անօրինութեան վերջ տալու գործադրութիւնը։ Բայց կը կասկածիմ որ թերեւս երկար խօսելու պիտի պարտաւորիմ, ուստի կանխաւ կը մատչիմ խնդրել ձեզմէ որ համբերութիւնով երկու ձեռքով բռնելով, ուշադրութիւն ընծայէք խօսքերուս՝ ներողամտաբար։

Ասկէ մէկ քանի տարի յառաջ Ս երուսաղէմի միաբանութիւնը՝ զոր ճանչցած էք սիրէս, եւ զոր կը ճանչնաք, զի մեր պատիւն է, եւ մեզ պատի՛ւ զայն ճանչնալ, տեսպղական եւ պաղատական գրեր ուղղելով Ազգ. Վարչութեան, ծանուցեր էր թէ Ամոռն Սրբոց Յակովբեանց պարտուց յարձանքի մէջ լինկած է, եւ թէ անմիջական օգնութեան պէտք ունի վտանգէ ազատ մնալու համար։ Այս պաղատանքը քանիցս կրկնուելով, եւ վերջերս նաեւ Ս. Ամոռոյ կողմէն ղրկուած հաշուեւոտմարներուն քննութենէն հասկցուելով թէ պարտքը մինչեւ 30000 ոսկւոյ բարձրացեր է, Ս. Պատրիարք Հայրն անցեալ տարի Ձեզ պաշտօնապէս խնդիրն հաղորդեց, եւ կարճ բայց ամենազգու խօսքերով անոր անմիջական լուծման կարեւորութիւնն ղգացուցնելով առաջարկեց, եւ դուք ընդունեցիք որ լիազօր ձանձնախումբ մը կարգուի ընդ նախագահութեամբ Ս. Պատրիարքի, եւ խնդրոյն լուծման կարեւոր տնօրէնութիւնները ի գործ դրուին ստիպողաբար։ Ըստ ձեր յանձնարարութեան՝ Սրբազան Պատրիարքն վարչական ժողովոյ խորհրդակցութեամբ սոյն ձանձնախումբը կազմեց, եւ. սակ կատարեալ լրջմտութեամբ խնդրոյն ոգւոյն թափանցելով, փութացաւ երկու տնօրէնութիւն ընել, որոց առաջինը անցեալոյն ուղղեալ էր, եւ երկրորդն՝ ապագային. առաջինն էր ընդհանուր հանգանակութիւն մը զոր բացաւ Ազգին մէջ՝ նոր եւ յուսալից եղանակաւ մ՝որոյ վրայ խօսելու իրաւունք չունիմ, իսկ երկրորդն էր պատուիրակութիւն մը զոր առաքեց ի Ս. Երուսաղէմ, առնոյն լինչ ի տեղւոջ անդ քննելու, եւ անցեալոյն խորաններն քննութենէն օգուտ քաղելով, Ս. Ամոռոյ ներկայ վիճակը բարւոքելու, եւ ապագայն երաշխաւորելու լիազօր պաշտօնով։

Գիտէք արդէն որ սոյն պատուաւոր պաշտօնն նոյն միջոցին այն կողմերը ճանապարհորդելուս առթիւ ինձ յանձնուեցաւ. եւ ես ըստ կարի զայն ի գլուխ հանելով Տեղեկագիրս մատուցի Պատրիարք Նախադահի ձեր լիազօր ձանձնախմբին, որոյ հրահանգաւը գործելի. միանգամայն Ս. Ամոռոյ միաբանութեան գործակցութեամբ ծրագրած Կանոնագիրս՝ զոր ի դիւրութիւն ձեզ տպել ղրկեցի ասա։

Արդ սոյն ձանձնախումբը՝ որոյ լիազօր իշխանութիւնը ձեր դերագոյն իրաւանց մէկ որոշումն ծնունդ առած է, իր հրահանգաւը վաթսուն լիազօր պատուիրակին տեղեկագիրն առ այժմ իրեն կը պահէ, եւ ծրագրած կանոնագիրը՝ գինի քննութեան՝ պարագայից յարմար եւ Ս. Ամոռոյ ապագային ապահովութեան բաւական, եւ վաւերացման արժանաւոր դատելով ձեզ կը մատուցանէ, եւ կը խնդրէ որ ընդունելով անմիջական գործադրութեան հրամանը չնորհէք։ Կը տեսնէք, Տեարք, ուստի՛ կուգայ խնդիրը եւ ինչո՞ւ այսպէս կուգայ։ Դուք Ս. Երուսաղէմի խնդրոյն լուծումն չատպաւ յառաջ վարելու համար կամեցեր էք՝ արտաքոյ սովորական վարչական չաւղի մտնելու ձանձնախմբի մը ձեռօք զայն կարգագրել, եւ լիազօր իշխանութեամբ զինա օժտեր էք. եւ նա գործոյն մէկ մասն՝ եւ կարեւոր մասը լիազօր պատուիրակի մը յանձներ էր, որ այսօր կը ներկայանայ ձեզ Կանոնագիրը ի ձեռին, զոր ինք ծրագրած է Միաբանութեան գործակցութեամբ, եւ ձանձնախումբն ընդունած է. ձեզ կը մնայ վաւերացման կնիքը դրոշմել եւ օրինաց կարգը դասելով զայն՝ գործադրութեան հրամանը տալ այն աշխատութեան՝ որ ձերն է, զի անուղղակի կերպիւ ձեր տնօրէնութենէն ծագում առած է։

Ես սա՛ վայրկենիս ինքզինքս իբր ձեր մէկ ձանձնախմբին տեղեկաբերը կը նկատեմ, եւ պատրաստ եմ ձեր հարցմանց գոհացնելու պատասխաններ տալ. բայց կը խնդրեմ որ նախապէս ներէք ինձ ընդհանուր տեղեկութիւններ տալ իմ կատարած պաշտօնիս վրայ, որոնք տակ իմ կատարած պաշտօնիս վրայ, անհանգիստ ընելու համար։ Տեղեկագրիս բացակայութեան՝ դուք չունիք այդ տեղեկութիւնները մասամբ իւրաքանչիւր կարեւոր

Երուսաղէմի խնդրոյն ամենէն կարեւոր կէտը եւմտական վիճակն էր անշուշտ, որով կէտը եւմտական վիճակն էր անշուշտ, որով

մէջ 20—30 հազար ոսկւոյ պարտք մը ամենէն մեծ տեղը կը բռնէր, ասի մեզ համար մեծ գումար մ՝էր, բայց Երուսաղէմի համար ոչ այնքան. Երուսաղէմ 20—30 տարին անդամ մը 20—30 հազար ոսկւոյ պարտքեր ունեցեր է, եւ Ազգը միշտ վճարեր է անմռունչ. պատմութիւնը կը վկայէ ասոր, ուստի կրնանք ըսել թէ ասի նոր բան չէր Ազգին համար. նոր խնդիր՝ պարտուց պատճառները քննել, եւ ապագային անոնց ազդեցութիւնն արգիլելու համար քանաւոր միջոցներ գտնելու մէջն էր, եւ ասոր ձեռնարկեցինք մենք ալ։

Քննութեան մասին՝ նախ Ս. աթոռոյ միաբանութեան կազմակերպութիւնը եւ ապա վարչութեան ձեւը աչքէ անցունել պարտաւորեցանք, եւթը անցանք յարաբերութեանց կէտին, զոր Ս. Աթոռն ունեցած է եւ ունի տակաւին Ազգայնոց եւ օտարաց, վարչութեան եւ Տէրութեան հետ. անկէ եւթը կարգըն եկաւ ելմտական վիճակին՝ որոյ կրկին հաւաքիչ աղբիւրներն են կալուածական եւ բարեպաշտական արգիւնք, եւ քնակաբար թէ ասոնց եւ թէ բաղմադիմի ծախուց տրամաբանութեան եւ հաշուակալութեան եղանակը քննեցինք, վերջապէս միաբանութեան կոչմանը նկատմամբ խուզարկութիւն ըրինք թէ ինչպէս պահեր եւ պահպաներ են մեր նախնեաց թողած յիշատակարանները, եւ թէ ինչ ծառայութիւն մատուցեր են ազգային դաստիարակութեան եւ լուսաւորութեան ի նպաստ։ Այս ամէն կէտերը մանրազնին քննութեամբ պրպտելով ստացած տեղեկութիւններս, ահաւասիկ ձեզ կուգամ յայտնելու անաչառապէս։ Քննութիւն զոր միաբանական ձանձնախմբի մը հետ եւ յանուն ձեր լիազօր ձանձնախմբին կատարեցի Ս. Երուսաղէմի մէջ։

Սրբոց Յակովբեանց Միաբանութիւնը դեղեցիկ կազմակերպութիւն մ՝ունի. եկեղեցիք զանազան ստիճաններէ եւ աշխարհականաց արք եւ կանայք անդամ են սոյն միաբանութեան, եւ ազատ անկէ զատուելու եւ երբ ուզեն մեկնելու։ Ասի Միաբանութեան հիմնադիրներուն ազատամիտ եւ լուսաւոր գաղափար ունենալնին ցոյց կուտայ, բայց ազատ չէ անտեղութենէ. Լեղեր են անարժան անձինք որ Միաբանութեան մէջ ընդունուելով դաստիարակութիւն առեր, եւ մինչեւ իսկ գերագոյն աստիճաններու բարձրացեր եւ ձգեր. գնացեր են՝ առանց որեւէ ծառայութիւն մատուցանելու Ս. Աթոռոյ, յորմէ այս ամենայն չնորհ ընդուներ են, եւ երբեմն նաեւ վնաս եւ վատնդ հասցունելով Միաբանութեան եւ Ազգին։ Ուստի այս անպայման ազատութեան մեզմացուցիչ չափ գտնել հարկ էր՝ օրինաւոր եւ արդար պայմաններով Միաբանութեան ելից եւ մտից դռները ամրապընդելու համար որպէս զի անարժանք ներս մտնելու դիւրութիւն չունենան, եւ արժանաւորք Ս. Աթոռին չնորհաց առանց վոխաբերելու չի ձգեն երթան։

Երուսաղէմի Միաբանութեան վարչութիւնն ալ զարմանալի դրութեան մէջ մտեր էր, սա ի վաղ ժամանակաց միահեծան իշխանութիւն մը ըլլալով, թէպէտ եւ 1865ին Սամանադրական նոր օրինօք բարեփոխել ուզուեր է, բայց սոյն կանոնը պարագայից բերմամբ Միաբանութեան վրայ ճիշդ չկեդրոնելով աճապարանօք կարճ երկան չկնուած ըլլալուն պատճառաւ, թէպէտեւ անոր գործադրութիւնը եւ հսկողութիւնը նորնոր պարբերքի մը յանձնուեր է հանդիպական երդմամբ, բայց չէ կրցեր գործադրել կատարելապէս. եւ Ս. Աթոռոյ վարչութիւնը հին ձեւը կորսունելով եւ նորին չհամակերպելով, անկերպարան վիճակի մէջ մեր եւ չարաչար նակեր է մինչեւ ցվերջին ժամանակներս, թէ եւ 65ի կանոնագրին վրայ այսպէս քննադատութիւն կընեմ, չկարծէք, կաղաչեմ, որ ուրիշին գործը պախարակելու դիտմամբ կը չարժիմ, որպէս զի խմ ի փայլ գայ, ոչ երբէք, ես իսկ երեսխոհան էի 65ին, եւ թեթեւս ամենէդ առաւել ես իրաւունք ունիմ պախաստութեան պատասխանատուութիւնը կրելու. բայց ճշմարտութիւնը կը պահանջէ որ խոստովանիմք թէ 65ի կանոնը մենք թերի յորիներ ենք, Միաբանութիւնը թերի գործադրեր է, եւ Ազգն հակոդութեան մասին կատարեալ զանցառութիւն ըրեր է։ Հարկ էր երբեմն այս կէտին վրայ ալ մասնաւոր ուշադրութիւն դարձունել, եւ կանոնը գործագ

բական ընելու եւ կատարելագործելու դիտմամբ բարեփոխումներ ընել։

Դանը Ցարաբերութեանց։ — Նախ պէտք է գիտնալ որ մենք Ս. Երուսաղէմի մէջ այնպիսի դիրք մ'ունինք, որոյ նմանը չկայ Ազդին մէջ ուրիշ տեղ։ Անդ գլխաւոր վեց ազգ կան որ Քրիստոսի Տնօրինական Ս. Տեղեաց բոլորտիքը չարուած, հանապազօրեայ պաշտամանց հետ, իւրաքանչիւրն իր անպահանութիւններն եւ առանձնաշնորհութիւններն կը պահպանէ ծայրագոյն նախանձախնդրութեամբ։ Ասոնցմէ մէկը Լատինացիք, զանազան ազգէ կրօնական հաստատութիւն մը կը կազմեն. հաստատութիւն բաղմաթիւ, ճոխ եւ զօրաւոր, զի 4 կաթոլիք տէրութիւնք իրենց պաշտպան կանգնելէն զատ ահագին Գաղութիւն մը վրանին հոլանի եղած է ամենայն զօրութեամբ։ Միւսը Յունաց ազգին է որ ի վաղուց Ս. Տեղեաց տիրապետելով, եւ իր գաւանակից Ռուս, Սերպ, Վլաք, Տիբեճի եւայլն Ազգաց բարեպաշտական նուիրները վայելելով հանդերձ, ամենայն իրաւունք ամենէն մերկանալով, ամենայնի բռնացեր է եւ չարունակ կը յոխորտայ եւ կը դործէ՝ բոլորովին բռնակալելու համար Ս. Տեղիքն։ Եբեք ուրիշ ազգեր, Թպտիք, Ասորիք եւ Հայէշք մեզ դաւանակից ճանչցուած են եւ քաղաքականապէս միացեալ են ընդ մեզ եւ հետեւակ մեզ։ Կը հասկնանք հիմայ թէ ի՞նչ է մեր դիրքը այս հնգեակ ազանց չարքին մէջ եւ թէ ի՞նչ փափկութիւն ունի այս դիրքը։ Մենք ի Ս. Երուսաղէմ անընդհատ Լատինական յանդուգն ձեռնարկութեանց եւ Յունական գոռոզ պահանջմանց դէմ մրցիլ պարտաւորեալ ենք, դէմ երկուսիս ունենալով կաթոլիկ տէրութիւնները եւ Գաղութիւնն մէկին պաշտպան, եւ Ռուսական Կայսրութիւնն միւսին։ եւ եռեւնուս երեք օտար Ազգեր տեսնելով որ մեր պաշտպանութեանը կարօտ ըլլալով հանդերձ, ոչ այնքան տիրով կը տանին մեզ միացման եւ հպատակութեան լուծը։

Այս վիճակին մէջ չատ մը յարաբերութիւններ կը ծնին, եւ մեծամեծ ծախքեր յառաջ կուգան, մենք պարտաւորեալ ենք ճարտարութեամբ մշակել առիթները, եւ խնամութեամբ անտեսել վերջինները, ապա թէ ոչ մեր հակառակորդաց մեքենայութեանց եւ անխնայ ծախուց եւ նոյն իսկ մեր հետեւողաց դժկամակութեան առիթն վերջապէս խառնարիւ կը պարտաւորինք, եւ թերեւս կորընչիլ։ Բայց մենք կորուսեալ չենք ի Ս. Երուսաղէմ, եւ ոչ իսկ նուաստացեալ. Ազգն անդ արժանաւոր դիրք մը բռնած է, եւ վայելչապէս կը ներկայանայ առաջի աշխարհի, չնորհիւ ասանդական քաղաքագիտութեան մերայնոց եւ օժանդակութեամբ ամենայն Ազգայնոց որ ի Ռուսաստան, ի Պարսկաստան, ի Հնդիկս եւ այլուր,

Այս տեղ անդրադարձս կը մնանենք ելեւմտից խնդրոյն մէջ, ուր մեծամեծ ծախուց պիտոյքն բարձրաձայն կը գոչեն, եւ չեն կրնար զանցառութեան մատնուիլ, զի ասի Ազգին եւ նոյն իսկ Ազգութեան թանկագին յիշատակարանաց կորստեան կ'առաջնորդէ ըզմեզ. եւ պէտք է աստ գովութեամբ հրատարակել որ Սրբոց Յակովբեանց Միաբանութիւնը այս մասին անհոգութիւն չէ ըներ, տակրութիւն չէ ցոյց առեր, ամենայն աշխատութիւն կրեր է, ամէն զոհողութիւն յանձն առեր է, ծախքէ երբէք չէ վախեր, նոյն իսկ իր առ Ազգն պատասխանատուութիւնը վտանգի ենթարկելով, Ազգին իրաւունքն վտանգէ զերծ պահեր է։ եւ այսօր 30000 ոսկւոյ պարտուց ներքեւ հեծելով, բարձր ի գլուխ կը ներկայանայ առաջի Ազգին, զի պատուաւոր կերպով կը ներկայացնէ զնա առաջի աշխարհի։

Բայց մինչ ի Ս. Երուսաղէմ ամենայն ծախք միշտ պէտք եղած չափով եւ ճշդութեամբ կատարուե՞ր են. մինչ ամենայն ինչ օրինաւոր արձանագրութեամբ կանոնաւոր հաշուակալութեան ենթարկուե՞ր են, վերջապէս ելեւմտից երկու հիմունքն Առեւտուր եւ Հաշիւ՝ ըստ արժանւոյն եւ միշտ խստապահանջ ճշտութեամբ ի գործ դրուե՞ր են. չեմ դիտեր, չեմ ալ կրնար հաւաստել, զի ասոնց ամենը այնպիսի մարդոց ձեռքը յուղած են որ աշխարհի զանազան կողմերէ ցուրտ եւ տաք դայլ լեռներն ապաստանելով, վանքի մէջ կայլին, եւ իրենց մէջ կը դասաիթարակուին եւ յաճախ օգնութեան տեղ հակառակութիւն

կը վայելեն անոնց կողմէն՝ որք իրենց օժանդակելու եւ առաջնորդելու պարտականութիւն ունին, ուստի չէ արդար պահանջել որ այս մարդիկն մտաւորականութեան եւ հաշուակալութեան մէջ ալ այնքան ճարտարութիւն ունենան, որչափ ունեցեր են Ազգին իրաւունքը անկորուստ պահելու եւ յաջողեր են մինչեւ մէկ ատենէն ամենայն զոհողութեանց ատկալով։

Կը հաւնինք արդէն որ Ս. Տեղեաց բռնական պահանջմունք եւ տալի եւ անտալի ծախք եւ կորուստք, եւ միաբանից տնտեսականն եւ հաշուագիտական թերութիւնք ձեռք ձեռքի տուած Ս. Սիոնէ ելնելէն ի վեր խանգարում պատճառած են, ինչպէս քննութեանս արդեամբք կրնամ վկայել եւ կու։

Բայց ճշմարտութիւնը կը պահանջէ որ խոստովանիմ թէ խարդախութիւն, գողութիւն, յափշտակութիւն չէ եղած եւ չէ տիրած, դէթ պաշտօնական մարմնոյ մէջ, եւ եթէ մասնաւոր անձանց կողմէն երբեմն այսպիսի պակասութեանց մէջ ինկնողներ գըտնուեր են, յաճախ՝ դրեթէ միշտ ինչ որ ձախ ձեռքը խլեր է ի կնդանութեան, դնոյն՝ աջն Ս. Սիոնէ նոյնիսկ է ի ժամու մահուան։ Չարիւրաւոր արձանագրութիւնք եւ բաժանութիւն կառավարութիւնք կը վկայեն ըսածիս ի Ս. Երուսաղէմ, եւ յաղթամեայ ելեւէմտից հաշիւներն եւ հաշուետուութիւնքն՝ թէեւ խիստ նախնական եւ ոյժ պահանջող, սակայն կան եւ ինան ի Ս. Սիոն, հանդերձ արդարացուցիչ գրութեամբք ամենայն ծախուց, բաց ի 2500 ոսկւոյ չափ դումարէ մը որ 1865էն մինչեւ 1873 վատնուած են եւ չունին ոչ արձանագրութիւն եւ ոչ արդարացուցիչ փաստեր, բայց Պատրիարք եւ Միաբանութիւն միաբան են այս մասին հաստատելու թէ այն դումարն Ս. Աթոռոյ սիմոյիչ գործածուած է վասն բազում ծախուց, եւ թէ անոր մանրամասնութիւնքն չէին կրնար արձանագրել Պաշտօնական տօմարաց մէջ, ինչպէս որ Պատրիարքին եւ այլոց հաղորդած մէկ քանի տեղեկութիւններէ հասկցայ եւ համոզուեցայ եւ ես բանին ճշդութեան, եւ ըստ որում չկայ տէրութիւն մը, չկայ հաստարակութիւն մը, կրնամ ըսել նաեւ պաշտօնական մարմին մը որ քիչ շատ իր թագուն ծախքը չունենայ, ես ալ Միաբանութեան հետ համաձայնեցայ հաւատալու որ այս դումարն ստուգապէս ծախսած է եւ մեծամասամբ Յաղթական գործոց անսպասելի եւ աննահանջելի պահանջմունքը գոհացունելու ծառայած է. եւ կը կարծեմ նաեւ թէ չէ իսկ պահանջելի, վասն զի Պատրիարքին անձնական հարստութեան վճռին կատարելապէս ապարդիւն ընկերն զատ, մեր 15 տարուան հնօրեայ անհոգութիւնը անիրաւ կացուցանէ այսօր մեր կողմէն այսպիսի մէկ պահանջ։

Ա յս առթիւ կուզեմ ձեզ ընդհանուր տեսութիւն մը ներկայել սոյն 15 տարուան միջոցին վրայ, եւ նէ մեծ տով, որպէս զի քաջ խելամտա ըլլաք թէ ի՞նչպէս այն մեծագումար պարտքը գոյացեր է որ այսօր մեր եւ բոլոր Ազգի ուշադրութիւնը կը դրաւէ, եւ թէ այս մասին պատասխանատուութիւնը ո՞ր կողման վրայ կը ծանրանայ։

1865ին, երբ Երուսաղէմի նորընտիր Պատրիարք Եսայի վարդապետ Ի. Պօլիս եկաւ Ս. Էջմիածնէն Եպիսկոպոսութիւն եւ Ազգ. ժողովէն Պատրիարքութիւն ընդունելու համար, մենք ոչ միայն Ս. Սիոնէ վիճակը չքննեցինք, յանցելուն եւ ներկային, թէ պէտեւ ժամանակին դարձուածքները այն քննութիւնն դժուարին ըրած էին, այլ եւ նոր կանոն մը եւ Սահմանադրական կանոն մը չնելու մէջ ոչ միայն, զայն Միաբանութեան վճռի վրայ ձգելու չձեւեցինք, անկէ առաջ Ս. Երուսաղէմ տարին 120000 դուրուշ կը նուիրէր Կեդրոնական վարչութեան, զոր ժամանակ մը ի վեր դադրեցուցած էր, մենք վճռանակ ասոր պատճառը որոնելու Ս. Աթոռոյ ելից եւ մտից վիճակն ստուգելու, շարունակեցինք սոյն տարեվերջը պահանջել, վերջապէս մեր այս ընթացքին առջին նորընծայ Պատրիարքը մէկ կողմէն մեր խրատքը կանոնը՝ հանդերձ մէկ քանի դիտողութեամբք որ մեր ընդունած տրամադրութեանց օգուտն դէմ կը մարտնչէին, ստորագրելով, եւ միւս կողմէն Ս. Երուսաղէմի վճռաւորին վերջին վճռաւորութեանց մուրհակներն ստորագրելով,

ձգեց գնաց ի Ս. Երուսաղէմ. Ա յս մուրհակներն կորիզ մ'էին որոյ վրայ հետզհետէ պարտուց խաւերն բարդուելով բազմացան, բազմապատկեցան, եւ ասոր պատճառ պակաս չէր. 1. Պատրիարքը վարդապետ էր, Ս. Էջմիածին ուղեւորեցաւ Եպիսկոպոսանալու համար, մեծկակ ծախք, — 2. Զորս տարիէ ի վեր Ս. Երուսաղէմի ուխտաւորք Պատրիարք չէին տեսեր, Ջաուիկը մերձ էր, Պատրիարքը կուզէր փութով հասնիլ Ս. Ամոռն գէթ Ջաուիկի երկրորդ օրն, ուստի մասնաւոր չոգենաւ մը վարձուեցաւ, եւ աստի մեծ ծախք. — 3. Պատրիարքը նոր կանոնի գործադրութեանն ուխտեալ ըլլալով, անոր ամենէն փայլուն մասերն գործադրելու կը վաղվաղէ, ասոնց գէթ կեսարացի ըլլալով բնական սրամտութեամբ կը հասկնայ որ ասով կրնար կեդրոնին համակրութիւնը գրաւել եւ Միաբանութեան դժգոհ մասին կուսակցութիւնը չափաւորել, ուստի կաճապարէ Տպարան հաստատել, գիրք եւ լրագիր հրատարակել, ժառանգաւորաց վարժարան հիմնել եւայլն. որով բազում ծախք. — 4. Ս. Ամոռոյ մուտք եւ հասք բարեպաշտական եւ կալուածական արդիւնք ըլլալով, Պատրիարքը կը տեսնէր որ ժամանակին պարագայից բերմամբ ուխտաւորաց թիւը տարուէ տարի կը պակսի եւ նուէրք, ողորմութիւնք եւ կտակք կը նուազին, ուստի կը մտածէ Ս. Ամոռոյ կալուածական հարստութիւնը ճոխացնել, որպէս զի բարեպաշտականին պակասն անով լցուի, եւ զի հաստատուն եղանակաւ, ուստի կը ձեռնարկէ մէկ կողմէն նուիրակութիւններ առաքել ի Հընդկաստան եւ ի Ռուսաստան, միւս կողմէն զանազան քաղաքներ եւ ի մասնաւորի Եգիպտոս գտնուած Ս. Ամոռոյ կալուածներն յափշտակեալ կիշխներու ձեռքէն խլելու դատ վարել, անձամբ ի Գահիրէ մանաւանդ հոգալով, յորմէ՝ մեծամեծ ծախք. — 5. Վերջապէս Ս. Ամոռոյ ամենէն շատ եւ ամենէն արդիւնաւոր կալուածք գտնուած Ցպպէի կալուածական չէնքերն նորոգելու կեղծէ, որպէս զի հասոյթը կրկնապատկի, գարձեալ ծախք. — Բայց ոչ Գահիրէի կալուածներուն ամենը կրնայ կողպատել յափշտակողներէն, որոց ձեռքերը ճանկերու կը նմանին որոց վրայէն բուրդն ու բամպակը որքան քաչես ազատես, գարձեալ մէկ մասը վրան կը մնայ ալլլուած, ոչ Ցոպպէի կալուածներն զկնի մեծածախ նորոգութեան մեծ արդիւնք բերեր են, զի ամենը մէկէն նորոգութեան մատնուած ըլլալով վարձակալք ուրիշ տեղեր տեղաւորուեր են եւ մեր կալուածոց մէկ մասն պարապ մնացեր է, ոչ տպարանը իր ծախքը գոցեր է. վասն զի անվարժութեամբ գրեր եւ գործիքներն թանկ ծախու առնուեր են, գրքերն ածան գնով չեն տպուիր, միշտ ծախուելու գրքեր չեն տպուիր, եւայլն. ոչ վարժարանը բաւական մարդ հասուցեր է վասն զի անփորձութեամբ այնպիսի ընթացք ուսման մը ընդունուեր է որ 15 տարուան մէջ հազիւ 11 Եկեղեցական հասեր է, ամէն մէկը 60 հազար դուրուչէն աւելի ծախքով. եւ այսպէս ամէն ձեռնարկութիւնք, թէեւ բարեմիտ եւ բարենպատակ բայց անյաջող դնալով Ս. Ամոռոյ արդիւնքն ո՛չ միայն չեն ճոխացեր եւ ծախքը ծածկեր, այլ ընդհակառակն ծախուց նժարը բեռնաւորելով պարտուց կողմը ծանրացեր է. տարօրինակ եւ անժամանակ ծախուց փոխառութիւնը յաջորդեր են, փոխառութեանց տոկոսիք աւելցեր են, եւ վերջապէս պարտքը եղեր հասեր է այն պատկառելի քանակութեան որ մեզ ծանօթ է եւ ցաւոց պատճառ. Բայց այս հետեւանքաւորեալ ձախորդ ընթացից մէջ ի՞նչ հոգածութիւն ըրեր է կեդրոնական վարչութիւնը եւ ի՞նչ միջոց գործածեր է Ս. Երուսաղէմի Պատրիարքը՝ եկեմտից հաւասարակշռութեան թէկն ածելու դիտմամբ. — Կեդրոնական վարչութիւնը, ցաւալի է ըսել, ժամանակ մը ստակ պահանջելէն, ժամանակ մ'ալ նոր կանոնի գործադրութիւնը պահանջել եւ դռռալ գոչելէն եւոքը, դաշտերը է եւ կատարեալ զանցառութեան ճամբան բռներ, չարունակեր է մինչեւ վերջին ժամանակներս ուր գրեթէ ի լոր քնոյ սթափելով արթնցեր է Միաբանութեան եւ ի մասնաւորի Եռայր Պատրիարքն եւ ի մասնաւորի Եռայր Պատրիարքն եւ ի մասնաւորի Եռայր Պատրիարքն

սութիւն թափելէ եաեւ, տեսնելով որ չըյաջողիր ուղածին չափ, եւ վախնալով որ մի գուցէ յորձանքին բռնութենէն վտանգի ինք եւ իրեն հետ ազգն համօրէն, աղաղակ բարձեր, եւ մէկ քանի տարի չարունակ աղիողորմ դրութեամբ կեդրոնին գումը չարժելու աչխատելով, վերջապէս յաջողեր է անոր ուշը գըրաւելու · անկէ ետքը դիտէք պատահած եղելութիւնները ։

Զեզ կը թողում հիմայ քննադատել եւ դնահատել թէ ո՞ր կողմին կը պատկանի այս վիճակին պատասխանատուութիւնը կամ աւելի ճիշդ խօսելով ո՞ր կողմինը մեծ է քան զմիւսինը ։

Բայց միայն դնահատութեամբ գործ չի լինիար , պարտք մը կայ , լռնացնել պարտք մը , որ կործանում կ'ապառնայ մեր ազգային եւ հնաւանդ յիշատակաց ի Ս. Երուսաղէմ, պայն աճապարելու վճարելու է , եւ ասոր համար նախ տեսնել եւ հասկնալ պէտք է թէ արդի վիճակին մէջ Ս. Աթոռն ինչպէ՞ս կ'ապրի այս պարտուց բեռան ներքեւ ։ Ես լաւ հասկցայ այս կէտը եւ անա ձեզ բացատրեմ ։

Նախ Միաբանութիւնն իւր եկեւմտից ըսպառնալից վիճակին խնդամուտ ըլլալով մէկ քանի տարիէ ի վեր ո՛չ միայն չափ եւ սահման դրեր է իր ծախուց , զանոնք նուազեցունելով մինչեւ ի զրկուիլն , այլ եւ կարգ եւ ճըշտութիւն մտցուցեր է իր հաչուակալութեան մէջ , մինչեւ աստիճան մը ։

Պատրիարքն ո՛չ միայն հաւասար այլոց միաբանից մնանելու եւ աչխատելու յանձնառութիւն ըրեր , այլ մեծ մասամբ իր ձեռնարկութեանց արդիւնքն եղող պարտուց գեթ տոկոսաց օր առուր թեթեւնալուն մեծ մասամբ ինք աչխատեր եւ մասամբ իմն յաջողեր է ։

Պատրիարք եւ Միաբանութիւն մէկտեղ աչխատեր են Ս. Աթոռոյ իրաւանց պահպանութեան համար ըստ պարագայից ծախք չը խնայելով հանդերձ, դուրսը Ազգին վարկն ի յարգի պահել եւ ո՛չ միայն մանաւանդ անձանց վատահութիւնը յաջողեր են գրաւել , այլ եւ հզօր դրամատանց ամենէն զօրաւորին ի Ս. Երուսաղէմ . այնպէս որ այսօր ցունական Միաբանութեան անդամոց մեծ մասն իրենց խնայողութեամբ աւելցուցած ստակնին իրենց Պատրիարքին չեն հաւատար , մերինին կը բերեն եւ թեթեւ տոկոսաւք կը յանձնեն մեզ ի չահ , ինչպէս մեծ դրամատուն մ'ալ , պայմանադրութեամբ յանձնառու եղած է հաչուընթաց առեւտրով փոխ տալ մերոնց եւ այսպէս կ'ապրին այսօր մեր ներկայացուցիչներն ի Ս. Երուսաղէմ ։

Ա յսաեղ , աւելի առաջ չգացած , ձեր ազդասիրութիւնը , ձեր խոհեմ եւ նրբահայեաց խմաստութեան դիմելու կը պարտաւորիմ եւ կը խնդրեմ որ այս խօսքերն մեր մէջը մընան , եւ ո՛չ միայն մեր մէջը մնան , այլ եւ մեր մէջը մոռցուին իսկ , եւ մենք Ս. Աթոռոյ պարտքը վճարելու ամենայն ջանք ընենք, ամենայն զոհողութիւն յանձն առնունք , զի այս է մեր նուիրական պարտաւորութիւնը , եւ ասկէ կախում ունի Ս. Աթոռոյ մօտալուտ վտանգէ ազատութիւնը . դուք դիտէք որ վարկ ըսածդ չատ փափուկ բան է եւ կատարեալ երկչոտ , ամենաւիրար պատճառ մը դանի կարող է տկարացնել , ոչընչացնել իսկ , եւ ձեզ կը թողում մտածել թէ այսպիսի արկած մը ի՞նչ աղետալի հետեւանք կունենայ Ազգիս համար ։

Սակայն է որ Ս. Երուսաղէմ հարուստ է , եւ առաւել հարուստ է եղեր ի հնումն , վասն զի պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ մինչեւ 72 վանք ունեցեր ենք մենք անդ , ուր այժմ մէկ քանի հատ միայն մնացեր են , եւ վերջին ժամանակներս Զիթենեաց լերան վրայ Ռուսաց արքեպիսկոպոսին ծախու առած եւ չէնք չինել տուած մէկ պարտիզին մէջ երեւան եկած սքանչելի մօզայիք Հայերէն արձանագըրութիւններն ցոյց կուտան թէ ասոնք փառաւոր չէնքեր են եղեր եւ մեր մեծադործ նախահարց բարեպաշտութեան չինութիւնք ։ Ասոնք անչուշտ ջալուածներ ունեցեր են որ օտար աչխարհակալութեանց չնորհիւ ո՛ր գիտէ որո՛յ ձեռքը մնացեր են ։ Այսօր ալ դեռ Ս. Աթոռն կալուածներ ունի ի զանազան տեղիս , որ ծախուելով կրնայ թեթեւցնել պարտքը վճարուիլ , բայց նախ ասոնց մէկ մասն մեր իսկ Ազգայնոց , այն Ազգայնոց որ Ս. Աթոռոյ չը-

Նորհայ պարտին իրենց դոյութիւնը, դեռ այսօր Ս. Աթոռոյ բարիքը կը վայելեն, ա՛յն ազգայնոց, կ՚ըսեմ, չահախնդրութեան զոհ գընացած են. Երուսաղէմ, Գահիրէ, Ազէքսանդրիա եւ այլուր Ս. Աթոռոյ բաղումկալուածք Ազգայինք յափշտակած են եւ դեռ այսօր իրբ իրենց սեպհականութիւնը կը հրատարակեն. Սիմէօն Սրբազան որ վերջին ժամանակներս այս տեսակ ինդրոյ մը համար Ազէքսանդրիա ճանապարհորդեց, կրնայ ձեզ տեղեկացուցնել թէ ի՞նչ են այս մասին մերոց իսկ պահանջմունք եւ անիրաւութիւնք, ես այսքան միայն կրնամ ըսել ձեզի որ Ս. Աթոռն սա՛ վերջին օրերս իր Ազէքսանդրիոյ կալուածին ամբողջութիւնն ազատելու համար 35000 կանգուն տեղ թողուլ պարտաւորեցաւ սեղանակապուտ ձեռաց ճանկերուն մէջ։

Երկրորդ՝ Ս. Աթոռոյ կալուածներն ամենէն աղէկ տեղեր եւ ազատ չէնքեր չեն, դուք լաւ կը հասկնաք որ ասոնց ամենամեծ մասը նուէր ըլլալով, Ս. Աթոռն ընդունելէ զանոնք ինչպէս որ են, ուստի ամենը արդիւնք չեն կրնար բերել, եւ ծախուելու ալ ըլլան մեծ ստակ չգոյանար, ուր թողունք որ չատն ալ անվաճառելի պայմանաւ յանձնուած են Ս. Աթոռոյ իբարեպաշտ կտակողաց։

Ուրեմն մեզ ուրիշ ճար չի մնար այլ պարզապէս հանգանակութեամբ ջանալ վճարել այս պարտքը, այսինքն այժ տալ ցանձնախմբին որ այս նպատակին ընտրեր է եւ ամենայն հոգածութեամբ յառաջ տանելու կը ջանայ։

Կարծեմ բաւական խօսեցայ ելմտական մասին վրայ, ժամ է արդ անցնիլ կրթական խնդրոյն եւ վերջացնել խօսքս որ երկարեցաւ։

Ձչմարիտը խօսելով Երուսաղէմ երբէք այս մասին մեծ արդիւնք ցոյց տուած չէ, թէեւ ընտիր եւ ճոխ մատենադարան մ՚ունենալով եւ բաւական տարիներէ հետէ նաեւ Տպարան մը որ վերջերս ընդարձակեր է եւ ճոխացեր, կրնար նա մինչեւ աստիճան մը գինեւորիկ մ՚ըլլալ մեզ համար, բայց Միաբանից հանապազօրեայ եկեղեցական պաշտամունք, օտար ազգաց հետ անընդհատ կապ եւ կռիւք, քիչ մ՚ալ մեծաւորաց անուս եւ անուսումնասէր վիճակն արգելք եղեր են որ Ս. Յակոբ Ս. Ղազար մ՚ըլլայ, վառարան մ՚ըլլայ ազգային լուսաւորութեան։ Բայց արդի Պատրիարքի օրով այս մասին փոքրիկ չարժում մը տեղի ունեցեր է, նախ քաղաքացի մանկանց երկսեռ նախակրթարաններ հաստատուեր են Ջանիւք եւ ծախիւք Միաբանութեան, եւ ժառանգաւորաց վարժարանը բաւական թուով ուսեալ աշակերտներ հասուցեր է, որոնցմէ աննշան թուով եւ մեծագումար ծախքով մէկ քանի նկեղեցական միաբաններ ալ ելեր են եւ որ մխիթարութեան առիթ է մեզ, ասոնցմէ մէկ քանիին չնորհիւն բաւական բարեկարգութիւն մտեր է Ս. Աթոռոյ եկեմտից, տնտեսութեան եւ դաստիարակութեան վերաբերեալ վարչական ձիւղերուն մէջ։

Ձմոռնանք յիշելու եւ երախտապարտ ոգւով յիշատակելու որ հանգուցեալ Ցօհաննէս Պատրիարքի օրով Ս. Երուսաղէմ Իւակիւաարի ճեմարանին ոչ միայն տեղը տուեր եւ չինութեանն օժանդակեր էր, այլ նաեւ բաւական ժամանակ 120000 դուրուշ տարեկան նուէրով մը մեծ ծառայութիւն մատուցեր է Ազգային դաստիարակութեան սկզբնաւորութեան։

Արդ հասկցաք, Տէարք, որ Ս. Երուսաղէմի Միաբանութիւնը թէեւ ոչ մեր ակնկալութեան չափով, բայց աչխատեր է կատարել միշտ իր պարտաւորութիւնը, դարձեալ կ՚ըսեմ, ամեն ջանք ըրեր, ամեն զոհ յանձն առեր, ծեծեր, ծեծուեր է, բայց անկորուստ պահեր է Ս. Տեղեաց մէջ Ազգին իրաւունքներն եւ առաջի աչխարհի Ազգին պատիւն, եւ այն ամենահարուստ եւ բազմաթիւ ազգաց մէջ եւ անոնց հետ մրցելով, որոց մէկուն պիւճեն 100000 ոսկուց կը մերձենայ, եւ միւսինը կանցնի իսկ այս գումարը, ուր մերիններուինը 10000 ոսկին հազիւ կը չօշափէ տարուէ տարի։ Ա յսպիսի պարագայից մէջ սոյնպիսի արդեանց առջին ես պարտաւորեցայ կակղնալ, եւ անցկալին քննութենէն օգուտ քաղել փութալով, մէկ կողմէն ամենայարեցի ներկայիս տնտեսական բարեկարգութիւնները մնօրինել, խորհրդակցութեամբ նոյն իսկ Միաբանութեան անդամոց եւ մասնաւորապէս Պատրիարքի եւ Սիմէօն Սրբազանի։

որ չնորհակալութեամբ կը յայտարարեմ, փութայ զալ իմ կոչմանս պատասխանելով լինձ աշակցիլ բարենորոգմանց ձեռնարկութեան։ Ա յսպէս բոլոր հին հաշիւներուն քննութիւնն եւ մանրամասն խուզարկութիւնն կատարելով չնորհիւ հաչուագէտ եւ աչխատասէր երիտասարդ միաբան վարդապետի մը որ զարդն է Ս. Աթոռոյ եւ յոյն ազգային, վանօրէից խորհրդոյ հաչուական հարցմանց պատասխանները պատրաստեցինք եւ 1878–79ի եւ 79–80ի կատարեալ ելմտացոյցներէն զատ, 80–81 ննթադրեալ պիւտճէ ալ ղրկեցինք ի Պոլիս. միանգամայն մասնաւոր Դիւանատուն մը հաստատեցինք իբր մէկ ճիւղ, մէկ սեռնակ Պատրիարքական Դիւանատան, եւ անդ ժողովեցինք հին եւ նոր բոլոր հաչուետումարք եւ հաչուակալ նորընտիր պաչտօնակալը անդ սկսան իրենց պաչտօնն անկախաբար կատարել ըստ օտմարական օրինաց։ Բոլոր պարտուց մանրամասն ցուցակը դրի առինք, երկօրէն բաժնելով զանոնք, մէկը արտաքին, որ մեծ մասն է եւ տոկոսաւոր, միւսը ներքին որոյ տոկոսիքն ալ Ս. Աթոռոյ ծախուց յատկացեալ է, եւ զանոնք դարձեալ իրենց վճարման տիպողրակատութեան կարգով չարաչտեցուցինք Կ. Պոլիս ղրկեցինք ցուցակը։

Միւս կողմէն ազգային անդորրութեան եւ երաչխաւորութեան համար 65ի կանոնադիրը բարեփոխելով, ազգակեդրոնացման արդասաւոր դրութեամբ Տեղական վարչութիւնն ամրապնդվին Միաբանութեան յանձնեցինք եւ Կեդրոնական վարչութեան թողուցինք ազատ եւ կատարեալ հսկողութիւն, պարտաւորելով զՄիաբանական վարչութիւն ամէն տարեգլուխ ամենայն մանրամասնութեամբք Ազգ. ծողովոյդ առաջի առնել անցելոյն հաչիւներն եւ եղելութիւններն եւ առաջիկայ տարւոյ պիւտճէն եւ առաջադրութիւնները, որպէս զի ազգը ժամանակին ամենայնի տեղեկանալով պէտք եղած միջոցները ի գործ դնէ օգտակար կերպով։ Ասի ելեւմտից եւ վարչական այլ գործոց համար, իսկ կրթութեան խընդրոյն համար ծառանդաւորաց վարժարանին աչակերտներն որ գրեթէ ամէնն ալ հասեր էին ուսման ընթացից լրման, եւ որ միայն անուանը կը կրէին ժառանգաւորութեան նկեղեցւոյ, որոշեցինք տարեգլուխն ղրկել իրենց հայրենիք, եւ առաջիկայ տարիէն սկսեալ, այսինքն այս տարիէն, որոյ մէջը մտած ենք, վարժարանը 16էն մինչ 18 տարեկան նախակրթեալ աչակերտներ առնել առաջին տարին 20, իսկ անկէ ետքը կանոնաւորապէս ամէն տարի տասնական, եւ զանոնք իբր ժառանգաւոր կրթել եւ արժանաւորներն նկեղեցւոյ եւ Ս. Աթոռոյ ծառայութեան կոչել յԵկեղեցականութիւն։ Իսկ Ազգ. ընդհանուր դաստիարակութեան օժանդակելու մասին, ոտոչեցինք ձգել Ազգին որ յարմար դատած տեղը ուսումնարան բանայ եւ երուսաղէմ զանի անտեսէ երբ պարտքէ ազատելով իր հասոյթը ծախուց հակակչռէ եւ ներէ Ս. Աթոռոյ իր այս կոչմանն ալ պատասխանել։

Ա յս սոյն անօրինութիւններէն եւ որոչումներէն ծագումն առաւ այն կանոնը որ այժմ ձեռքերնիդ է եւ զոր յանուն ձեր Ցանձնախմբին, յանուն Ձեր, յանուն Ազգին Ծրագրեցի Միաբանական յանձնախմբին գործակցութեամբ եւ զոր բազում վիճաբանութեամբ Միաբանական ընդհանուր ժողովն քարեփոխած եւ ընդունած է եւ ձեր լիազօր Ցանձնախումբն գործադրելի եւ վաւերացման արժանի դասելով ձեզ մատուցած է ի վաւերացումն։

Կը տեսնէք, Տէրք, որ Կանոնադրիս մատուցումն կանոնաւոր է եւ ես անոր ոդին եւ որամադրութիւնները բացայայտ մեկնելու դիտմամբ ընդարձակ բացատրութեան տետր մը ղրկած եմ կանխաւ, որոյ օրինակն Դիւանին կաւանդեմ այժմ եւ եթէ վաւերացման ձեռնարկէք, պատրաստ եմ նաեւ բերանացի ամենայն բացատրութիւն տալ ձեզ, եթէ հարկ տեսնէք։

Խորին ակաւորութիւն ծողովին վրայ։ — Բազմաթիւ երեսփոխանաց խնդրանօք ծողովը պահ մը դադար կառնու, եւ յետոյ նիստը կը շարունակուի։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Է՛Ֆ. — Խօսք առնելով մասնաւոր կէտի մը վրայ բացատրութիւն

խնդրելու համար։ Փաչային տուած տեղեկութիւնները ըստ բաւականին դոհ ըրին զիս, միայն թէ կուզեմ որոշակի գիտնալ թէ այն կալուածներն, զորս ազգայինք ոմանք գրաւեր են, վերադարձա՞ծ են արդեօք Երուսաղիմայ վանուց, թէ ոչ կը մնան դեռ յափըշտակիչներու ձեռքը եւ ինչ պատճառաւ։

Կը խնդրեմ որ Նորին վեհափառութիւնը չնորհ ընէ այս պարագան ալ պարզել։

Մէլիքեան Գ. Է. — կարծեմ թէ այսպիսի մանաւանդ հարցերու վրայ տեղեկութիւններ պահանջելու ժամը չէ այժմ. եւ եթէ Սահիպան փաչան իրաց վիճակին ընդհանուր նկարագիրն ըրաւ մեզ, աւելի կանոնագրին սկզբը, անոր վաւերացման ստիպողութիւնը հաստատելու եւ մեր գործը դիւրելու նպատակաւ էր։ Ըստ իս առ ժամս մեր առաջին գործը պիտի լինի այս կանոնագիրը վաւերել, եւ ետոյ անցեալին վրայ ընդարձակ տեղեկութիւններպահանջել եթէ հարկ է։

ՊԱԼԵՕՋԵԱՆ Լ. Էֆ. — Ես ալ կուզէի գիտնալ թէ ինչ տնօրէնութիւն եղած է յափըշտակեալ Ազգային կալուածոց նկատմամբ, որոց վրայ փաչան անորոշ կերպով խօսեցաւ իւր առենաբանութեան մէջ։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ — Հարցումը կըրկնուեցաւ, կուզեմ կարճ ի կարճոյ պատասխանել որ խօսքն աւելի չերկարի։ Երուսաղէմայ մէջ գտնուած ազգային կալուածներն ձեռք բերուեցան, բայց ոչ առանց զոհողութեանց, կը բաւէ ձեզ այսքանն ըսել որ մինչեւ իսկ այդ կալուածներէն տուն մը քակուելին եւ գայն ի նորոյ կառուցանել հարկ եղաւ։ Իսկ անոնց մէկ մասն ալ՝ վարձակալութեան պայմանագրով ձրի տրուեցաւ, սակայն այս զոհողութեան ձեւով՝ անոնց սեպհականութեան իրաւունքն ապահովութեան ներքեւ դրուեցաւ։

Իսկ թէ ինչ եղան Աղէքսանդրիոյ կալուածներն, Սիմէօն Սրբազան կրնայ այս մասին լիուլի տեղեկութիւն տալ ձեզ, վասն զի ինքն էր որ երուսաղիմայ սեպհականութեան իրաւունքն ձեռք բերելու համար՝ հոն գնաց, եւ այսքան ըսեմ ձեզ թէ Երուսաղիմայ սեպհականութենէն երեսուն երիս հազար կանգնոյ չափ գետին մը կայ գրաւուած։ Եգիպտոսի մէջ գտնուած կալուածներէն նոյ յետ բաղում դատաստանական գործողութեանց, Երուսաղիմայ վանայ ձեռքը տասն եւ հինգ հատ տուն մնացած է, եւ անոնք ալ կիսաւեր վիճակի մէջ։ Չոս պէտք է յայտարարեմ որ Երուսաղիմայ վանքն իւր բնիկ ժողովուրդէն նիւթապէս մինչ այս տասած է քան օգուտ։

Ինչ բացատրութիւն եւ տեղեկութիւն որ տուի ցարդ, կը ծառայէին պարզելու սա կէտն թէ՝ Երուսաղիմայ կանոնագիրն ի՞նչպէս եւ ինչո՞ւ այս կերպարանքով կուգայ Ժողովիդ։ Բուն խնդրոյն ոգին այս կէտն էր, եւ կարծեմ թափանցեցիք զայն։ Սոյզ է որ կանոնագրին հետ իմ տուած տեղեկագիրս չկրցիք տեսնել, բայց անոր պարունակութիւնը գրեթէ անծանօթ չմնաց ձեզ, եւ թերեւս օր մ՚ալ՝ երբ ժամանակը գայ, տեղեկագիրն ալ կարմնաք տեսնել։ Այսու ամենայնիւ եթէ հարկ գտաիք, կրնաք նաեւ ցանձնախոսմբ մը կարգել որ երթայ ձեր կողմէ ամեն գիր աչքէ անցնէ, ամենայն ինչ քննէ, եւ ձեզ տեղեկութիւն բերէ իրաց վիճակին վրայ։

Իսկ այժմ կանոնագիրն է միայն խնդրոյ նիւթը, եւ անոր քննութեամբը պիտի զբաղինք. ինչպէս յայտարարած եմ արդէն, բացատրութեան տեսր մը կայ այդ կանոնագրին կցեալ, եթէ պէտք կզգաք կը կարդամ ձեզ, բայց եթէ գայն ալ տեսնելէ յետոյ՝ տակաւին կանոնագիրն անմիջապէս վաւերելու պիտի դնդեւիք, այն ատեն այս ընթերցումն ալ անօգուտ պիտի լինի, եւ Ժողովին ժամանակը, որ չատ կարճած է, պիտի խլէ միայն։ Ուստի լաւ է որ այս վերջին պարագային մէջ տրպուի այդ բացատրութեան տեսրն, եւ այնուհետեւ կանոնագիրը վիճաբանութեան ենթարկենք ընդարձակ կերպով. իսկ ես ալ ըստ որում այլ եւս չեմ կրնար յայտնել իմ ուզեւորութիւնս, իմ հրաժեշտի հունակ ողջոյնս կը մատուցանեմ ձեզ, եւ կը մնկնիմ ասոր։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Սոյն դիտողութիւնները յեղոյ, որ տրուեցան ցարդ լրաց վիճակին վրայ, կը կարծեմ թէ արժան է այդ կանոնագիրը ամբողջապէս ընդունիլ։ Երուսաղիմայ խնդիրը ծագած վայրկենին մեր բռնկանակ ուշը գրաւող կէտն այն էր թէ ինչու եւ ինչպէս այդ երեսուն հազար ոսկւոյ պարտքը գոյացեր է, կանոնագիրն որ կը ներկայանայ մեր վաւերացմանը, մի թուէ կը ընդնէ Երուսաղիմի Միաբանութեան կամայն առջեւ, եւ իրաց այս վիճակին չարունակութիւնը կարգելու։ Ահա այս նկատմամբ կառաջարկեմ որ կանոնագիրն անմիջապէս ընդունինք իւր ամբողջութեամբն, եւ. 80-81 տարւոյ եկամտացոյցը որ ղրկուեր է Երուսաղիմէն, համարակալութեան դիւանին յանձնուի ի քննութիւն։ Ա.յս կերպով կը կրնանք խնդիրն, իսկ եթէ կարելի չգիտի լինի այս, այն ատեն բացատրութեանց սետրն կը տպուի, եւ կանոնագիրն երկար վիճաբանութեան մը բովէն կանցնի։

Կը կրկնեմ դարձեալ թէ իմ կարծիքս խնդիրն այսօր վերջացնել է։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ր. ԷՖ. — Ես այդ կանոնագրին առօրէն կերպով ներկայացուցչուն համար քաղաքած եմ, սակայն ուշի ուշով կարդացի զայն, եւ բաւական թուեցաւ ինձ նոր պարտքերու գոյացումն արդիւնելու համար։ 63ի կանոնագիրն ալ եթէ դործադրուած լինէր, այս պարտքը չգիտի գոյանար, ինչ երաշխաւորութիւն կայ այժմ որ նոր կանոնագիրն անթերի պիտի գործադրուի։ Ազգային մէջ զայն ալ իւր նախորդին վիճակին չենթարկելու համար, կարծեմ թէ պէտք չէ որ բոլորովին լռենք այս վիճակին վրայ, այլ մեր ցաւը յայտնելու ենք որ այսպիսի մեծաքանակ պարտք մը դիզեր են։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Իրաւացի կը դանեմ Քրիստոփոսը էֆէնտիի դիտողութիւնն, եւ չնորհակալ եմ իրեն որ այս խնդիրը կը յուզէ։ Սակայն այս կանոնագիրը սահմանուած է աւելն հաւանական զեղծմանց եւ քմահաճոյից դէմ թուէմբ մը լինելու, բայց երբ գործադրուի եւ խղճի մտօք գործադրուի։ Ա.ժմէն պէտք է գիտնալ որ եթէ այս նոր կանոնադրին գործադրութիւնն ալ Միաբանութեան կամաց թողուի, կրնայ 63 ի կանոնադրին դըժբաղդութեանը հանդիպիլ, եւ անոր պէս նանրանալ։ Ես արդէն համարձակեցայ միանգամ յայտարարել որ գուք եղած էք պատճառ այս վիճակին, կանոնադրին գործադրութեան դըժպանակը ձեր ձեռքն է, եւ պէտք է զայն աւարտվինդ բռնէք։ Ա.յս կանոնադրին մէջ յօդուած մը կայ որ Միաբանութիւնը կը հարկադրէ վանքին նիւթական եւ բարոյական վիճակին ի ծանօթուն բերել ձեզ եւ իւր ընթացքին համարը տալ։ ահաւասիկ այդ յօդուածը՝

« Յօդ. 44. — Անոն տարեգլուխ Միաբա-
« նական Ընդհանուր ժողովն Տնօրէն խորհրդոյ
« հաւաքաւուբեան տեղեկագիրն եւ եկմը-
« տացոյցն ընդունելով ստուգելէն եւ վաւե-
« րացնելէն յետոյ՝ իւր կողմէ հաւաքաւուբ-
« թեան Տեղեկագիրը կուղղէ առ Ազգ. երես-
« փոխանական ժողով, մասնաւոր խնամով
« նշանակելով ի նմա,

« Ա. Տարւոյն մէջ Միաբանական անդա-
« մոց ընդունելութեան, պաշտօնավարութեան
« հաւատարիմ ծառայութեան համար եղած
« վարձատրութեանց, ձեռնադրութեանց, հրա-
« ժարման, արտաքսման եւ մահուան վերա-
« բերեալ տնօրէնութիւնքն։

« Բ. Տարւոյն ենթադրեալ եկմատացոյցին
« նկատմամբ եղուելոց կատարեալ վիճակն,
« եւ ի մասնաւորի՝ փոխառութեանց եւ կալուա-
« ծական դնմանց եւ վաճառմանց վերաբեր-
« եալ տնօրէնութիւնքն, եւ պարտուց վճար-
« ման նկատմամբ ի գործ դրուած միջոցներն
« եւ արդիւնք նոցին։

« Գ. Յաջորդ տարւոյն ենթադրեալ եկմը-
« տացոյցն եւ եկեւմտից հաւատարակչութեան
« համար որոշուած միջոցներն։

« Դ. Միաբանական անդամոց ուսուցիա-
« կան յառաջադիմութեան եւ ընդհանրապէս
« Ազգային դաստիարակութեան նկատմամբ
« գործադրուած միջոցներն եւ արդիւնք նոցին
« եւ

«Ե. Տեօրինական Ս. Տեղեաց եւ այլ Ուխ. «տատեղեայ մէջ օտարաց հետ ընկերովի եւ «առանձինն ազգային արտօնութեանց եւ «սեպհականութեանց մասին պատահած նչա«նաւոր դէպքերն , եւ ասոնց նկատմամբ ընդ «ազգային կեդրոնական վարչութեան , ընդ «տեղական կառավարութեան , ընդ Բրիտանի«կայ օտարագիս եւ ուղղակի ընդ նախարա«րըս Տէրութեան կամ այլ պաշտօնակալս տե«ղւոյ ունեցած յարաբերութիւնք եւ արդիւնք «նոցին » ։

Անշուշտ ձեր պարտքն է հսկել որ այս յօդուածը անխափան գործադրուի եւ Միաբանութիւնն իւր համարատուութիւնը կատարէ ։ Թէ այս հսկողութեան կէտն պարտաւորիչ գործելու եւ թէ Սահմանադրութեան մէջ նրուաղիմայ Ս. Աթոռոյն վերաբերեալ լինչ լինչ կէտերն բարեփոխելու համար տասն յօդուածէ բաղկացեալ առաջարկ մը պատրաստեցի՞, զոր իբր երեսփոխան ժողովոյդ կը մատուցանեմ։

Այս առաջարկեալ յօդուածոց մին իւր մէջ կը կրէ կանոնագրին գործադրութեան զօրակնաին կամ երաշխաւորութիւնն , զոր Բրիստոսատուր էֆէնտի կը խնդրէր ։ Ահաւասիկ նոյն յօդուածն ,

«Յօդ. 12. —Եթէ Միաբանութեան համա«րատուութեան տեղեկագիրը ձիւդ տարեգլխոյն «Մայիս 1 էն մինչեւ վերջ կամ առ առաւելն «մինչեւ Յունիս վերջ Կ. Պոլիս չղրկուի , Ազգ. «ժողովն մի անդամ ազդարարութիւն կընէ եւ «կրկին պայմանաժամ կորոշէ , եւ եթէ դարձ«եալ չյաջողի տեղեկագիրն ընդունելու , ան«միջապէս ամբաստանութեան կենթարկէ ըզ«պատրիարք երուսաղէմի եւ զՏնօրէն խորհուրդ «եւ պէտք եղած միջոցներն ձեռք կառնու Ս. «Աթոռոյ էմտեական վիճակն ապահովելու հա«մար ։

«Եթէ ընդհակառակն համարատուութեան «տեղեկագիրն ժամանակին հասնի Պոլիս, բայց «Ազգային ժողովն զայն քննութեան չենթարկէ «եւ Միաբանութեան չպատասխանէ, Միաբա«նութիւնը կրկին խնդրագրով իւր տեղեկա«գրին նկատառումը կը խնդրէ եւ եթէ դարձ«եալ անլսելի մնայ , սոյն խնդրագրին մատու«ցումէն ամիս մ'ետքը իւր հաշիւներն ընկալեալ «եւ իւր պիւտճէին վաւերացեալ նկատելու ի«րաւունք կտանայ եւ ըստ այնմ կը վարուի» ։

Ինչպէս կը տեսնէք, այս յօդուածին առաջին մասն Միաբանութեան կողմէ տեղի ունեցող զանցառութեան դէմ նախազգոյշ միջոցներ կը սահմանէ , եւ երկրորդն տեղեկագրին գալէն յետոյ զմեզ կը հարկադրէ պէտք եղած անօրէնութիւններն ընելու , եւ յատկապէս պարագայից մէջ Միաբանութեան բռնելիք ընթացքը կը գծէ ։

Երբ այս յօդուածն ընդունինք եւ Սահմանադրութեան մէջ անցնինք , այն ատեն դաւ պիտի հարկադրիք տպիպելու Միաբանութիւնը կանոնագրին գործադրելու եւ իւր վիճակը մեզ ծանօթացնելու, իսկ երբ անոր համաատութեան տեղեկագիրն գայ հասնի , կրնանք քննութիւն բանալ , նոր առաջարկութիւններ բերել եւ վերջապէս ինչ որ արժան է անօրինել ։ Ես կը կարծեմ եւ այժմէն կը հրապարակեմ թէ լուսագոյն օր Ազգ. ծողովոյ կողմէ գոնէ հինգ տարին անգամ մը քննիչ մ'երթայ Երուսաղէմ. այս ալ ինչպանակեցէք ։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — Սուրբ վարչան իւր պատուիրակ Երուսաղէմայ խընդրոյն , իւր համարատուութիւնը ներկայացուց։ գոհ եղանք իւր բացատրութիւններէն եւ տեղեկացանք թէ ինչ պատճառներու ներքեւ 65ի կանոնագրին լուծ եւ նոր մը չենք հարկ եղեր է ։ Ա յժմ պատրաստուած ենք կանոնագրին ընդհանրութիւնն ընդունելու , իսկ այնուհետեւ կը մնայ յօդուած առ յօդուած քննութիւնն ։ Բացատրութեանց առթին , որ կըզուած է կանոնագրին , կը յուսամ թէ այս քննութիւնը պիտի դիւրէ եւ զմեզ գոհացնէ ։ Բայց այդ տեսարկն ընթերցումը չլսած՝ թերեւս թերու դէմ խել մ'երկար դիտողութիւններ կընկնին, որը տեղի չպիտի ունենայնին անշուշտ եւ թէ բացատրութեանց տեսրը կարդացուէը եւ դիտողութիւն ունեցողներն անոր մէջ գտնէլին իրենց գոհացուցիչ պատասխանն ։ Ուստի կառաջարկեմ նախ կանոնագրին ընդհանրութիւնը քուէարկել , եւ երկրորդ յօդուածոց քննութեան անցնելու համար բացատրութեան տեսրը լսել։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Պատմական սբ-
խալ մը կայ, պէտք է ուղղեմ։ 71 ի Վար-
չութեան օրով Տնտեսական խորհուրդն որու
անդամ էի ես, առաջարկեց համար պահան-
ջել երուսաղէմայ միաբանութենէն, ասոր
վրայ Վարչութիւնը հաշիւ ուղեց եւ այդ հա-
շիւը 74ին հաղիւ տրուեցաւ։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Ցրխատասուր
էֆէնտին իրաւունք կունենար այդ դիտողու-
թիւնն ընելու, եթէ ես իւր ըսած կերպով
լռեսած լինէի։ Ես չըսի թէ Երուսաղէմայ
միաբանութիւնը ժամանակին իւր հաշիւը տը-
ւած է։ 73 թուականին Երուսաղէմայ Պատ-
րիարքէն ծրագիր մ'եկած է կալուածական
խնդրոյ մը վրայ, եթէ այն ատեն պատաս-
խան մը տրուեր, այսօր թերեւս պարտքը
10000 ոսկիի իջած էր, դի Ազէքսանդրոյ այն
գեհիններն որ 150 հազար ոսկի կարժէին
այն ատեն, այսօր 10 հազար կարժեն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Երուսաղէմայ վիճակին
եւ այս կանոնագրին պատրաստութեան պատ-
ճառներուն վրայ Սուրիան փաշայի կողմէ
տրուած բացատրութիւններն պարզեցին խընդ-
դիրն։ Եւ Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոս կանո-
նագրին ընդհանրութեանը համար քուէ առա-
ջարկեց։ Ուսան ժողովին որոշումը պիտի
խնդրեմ այս մասին։

Հետեւապէս Ամենապատ էֆէնտին ըստ
առաջարկութեան Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոսի
կանոնագրին ընդհանրութիւնը քուէի կը դնէ
եւ ժողովը միաձայն ԿԸՆԴՈՒՆԻ զայն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ժողովը առաջին որոշ-
մամբ ընդունելով կանոնագրին ընդհանրութիւ-
նը, կը մնայ այժմ անոր յօդուած առ յօդուած
քննութիւնն ու քուէարկութիւնն, Ժողովը
կուզէ՞ արդեօք նոյն բացատրութեանց տեսրին
ընթերցումը լսել։

ԷՓՓԻՐՃԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Սանփան փաշան
յայտնեց թէ ինք երուսաղէմ դտնուած ատեն
յանուն երեսփոխանութեան ընդունել տուեր
է այդ կանոնագրին եւ իւր տեղեկութեանց
համաձայն կը գործադրուի եղեր արդէն անոր
ելմտական մասն։ Մենք ալ արդէն կանոնա-
գրին ոգին ընդունեցինք, ըսել է որ այլեւս
ամապարելու բան չունինք, ուստի կը կար-
ծեմ թէ լաւագոյն է որ բացատրութեան տես-
րը տպուի, դայն կարդանք, եւ այնուհետեւ
կանոնագրին յօդուած առ յօդուած քննենք,
եւ եթէ բարեփոխում մը պէտք է կատարենք,
առանց ոգոյն դպչելու։ Այս կերպով մենք
մէկ կողմէ մեր գործը կը կատարենք, միւս
կողմէ կանոնագրին գործադրութիւնը կը չա-
րունակէ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ես ալ բա-
րեփոխում պիտի յաւելլնեմ կանոնագրին
յօդուած առ յօդուած քննելու առաջարկին
վրայ։ Ես կառաջարկեմ առանց յօդուած առ
յօդուած վիճաբանութեան ենթարկելու։
կանոնագրին գործադրութեան դնել առ
ի փորձ, բայց երկամեայ պայմանաժամու։
Վասն զի մենք որքան ալ ուշադրութեամբ
զայն քննել ուզենք, տարակոյս չկայ թէ անոր
թերութիւնն պէտք է փորձով տեսնուի եւ
չենք դիտեր թէ ինչ բարեփոխում պէտք է,
մեր դիտողութիւններն այն ատեն կրնան հա-
տուննալ, երբ պայմանաժամու մը կանոնա-
գրին գործադրութեան դրուի եւ անոր բարե-
փոխելի կէտերը երեւան եկնէ։ Այս երկամ-
եայ գործադրութեան փորձէն յետոյ կանոնա-
գրին յօդուած առ յօդուած քննութեան կատ-
նունք եւ կը բարեփոխենք։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Կը ձայնակցիմ։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Կանոնագրին ընդ-
հանրութիւնն ընդունուեցաւ եւ մնայ յօդ-
ուած առ յօդուած քննութիւնն։ Ժողովին մէջ
միտում մը կայ, որ առանց այս քննութեան
մնանելու՝ ամբողջապէս կուզէ ընդունիլ դայն
առ ի փորձ գործադրութեան դնելու պայման-
նաւ, եւ ուրիշ միտում մ'ալ կայ որ յօդուած
առ յօդուած քննութիւն կուզէ. ես կը կար-
ծեմ թէ առ ժամս մեր ընելիք միակ գործն է

բացատրութեանց տեսորը լսել, եւ այնուհետեւ որոշել թէ ինչ պիտի ընեմք։ Թերեւս այդ բացատրութիւններն հարկ չլինուն մեզ Կանոնագրին յօդուած առ յօդուած վիճաբանութեան ենթարկելու եւ վերջապէս կարենանք զայն քուէարկել։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Էքսէրճեան եւ Դափամաճեան էֆէնտիներու առաջարկներն վերայ կը չօշափին, միայն սա կէտին վրայ է տարբերութիւնն որ Դափամաճեան էֆէնտի երկամեայ պայմանաժամաւ կուզէ Կանոնագրին առ ի փորձ գործադրութեան դնել, ինչպէս որ արդէն նոյն իսկ Կանոնագրին մէջ ալ վերաքննութեան կէտը տրամադրուած է, թէեւ եռամեայ պայմանաժամաւ։ Ես ալ կընդունիմ Դափամաճեան էֆէնտիի առաջարկած եղանակն եւ կառաջարկեմ վերաքննութեան պայմանաժամն 3էն 2ի զեղչել եւ այսօր քուէարկել Կանոնագրին։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ՆՊԻՍ. — Ես քանի մը դիտողութիւն պիտի ընեմ Կանոնագրին վերայ, բայց նախ՝ կուզեմ դիտնալ թէ փաշան պիտի հաճի բացատրութեանց տեսորը կարդալ, վասն զի թերեւս անոր մէջ պարզուած տեսնեմ այն կէտերն՝ որոց վերայ դիտողութիւն ունիմ, եւ այն ատեն հարկ չլինայ լնձ խօսելու։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Բացատրութեանց տեսորն ինչպէս պարտաւոր էի աւանդեցի Դիւանին, ինչպէս նաեւ աւանդեցի անոր հետ այն առաջարկն՝ որ Կանոնագրին քուէարկութենէն յետոյ՝ Սահմանադրութեան երեսաղիմայ վերաբերեալ գլխոյն մէջ տեղի ունենալիք վերաքննական փոփոխութիւնները կը նշանակէ. վասն զի ինչպէս որ ամէն առաջ Վարչական կազմակերպութեան օրէնք մը քուէարկեցիք եւ այնպէս Սահմանադրութեան վարչական գլուխն վերաքննած եղաք, նոյնպէս ալ այս անգամ երբ այս նոր Կանոնագրին ընդունիք, երեսաղիմայ մասը վերաքննած կը լինիք։

Ի հարկէ այդ երկու գրերն ալ պիտի տպուին աւանդագրութեան մէջ եւ պիտի կարդաք զանոնք, բայց եթէ խնդիրն ուրիշ նիւթի մնայ, կը ցաւիմ որ ես չպիտի կրնամ հայ գոնուիլ ձեր քննութեանց միջոցին, իսկ եթէ կուզէք վերաքննութեան պայմանաժամն որ Կանոնագրին մէջ երեք տարի սահմանուած է, կարճել տարի մը եւ այնպէս Կանոնագիրը գործադրութեան դնել առ ի փորձ, այս մասին դիտողութիւն մը չունիմ ես, կը բաւէ որ Կանոնագիրն Ազգ. ժողովոյ կողմէ վաւերացայ եւ այնուհետեւ գործադրութեան դրուի։

ԷՔՍԷՐՃԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Երբ ժողովն երկու տարուան պայմանաժամու Կանոնագրին գործադրութիւնը կը հրամայէ, կը նշանակէ թէ զայն վաւերացուցած է։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — Ես չեմ պընդեր որ անպատճառ բացատրութեան տեսորը կարդացուի, այլ իմ դիտողութիւններս կը ներկայեմ եւ գոհ կըլլամ երբ բացատրութիւն տրուի ինձ։ Անտասիկ դիտողութիւններս։

Առաջին, Կանոնագրին 18րդ յօդուածը կը տրամադրէ որ եկեղեցական արտաքսեալ մարդանց անուններն եւ արտաքսման պատճառներն անմիջապէս տեղեկագրուին Ազգ. Պատրիարքարանի եւ Արարատեան Մայր Աթոռոյ, եւ ի հարկին ի լուր ազգասեաց հռչակուին լրագրութեան միջոցաւ։ Բայց խնդիր է թէ այդ արտաքսեալ եկեղեցականաց վիճակին ինչ պիտի լինի։ Ա յս խնդիրն ժամանակաւ ալ յուզուած է, եւ պարագայ մը յիշեմ ձեզ։ Երբ Ե-րուսաղիմայ Ս. Պատրիարքն իւր Պատրիարքական ուխտն ընելու համար Պոլիս եկած էր, գանգատեցաւ թէ երբ Միաբանութենէն մէկն արտաքսուի, Պոլիս տէր կը կանգնի հոգելոյս Պօղոս Պատրիարքն պատասխանեց, թէ ինչ կրնար ընել ինք եւ ո՞ր կրնար պահել դանոնք։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Երուսաղիմայ վանքէն արտաքսուղ միաբաններն բաւական շատ են թուով, աւելցնեմ քան եւ. հինգին պատուէրն դրած եմ քննութեանս տեղեկագրին մէջ, եւ խնդիրն այն չէ թէ այսպիսեաց արտաքսումն ինչով ինչ պէտք է ընել, այլ այն թէ, ինչ բան պէտք է չընել։ Մինչեւ ցարդ այս արտաքսեալներէն չատեր ոչ միայն դուրսը չեն ճանչցուեր ինչ որ են, այլ եւ

բարձի եւ պաուոյ հասեր են։ Մին Պոլիս եւ կը կարդան, մյուսն Էջմիածին դպրոց եւ ղինքը ծախսարար են անուաներ, ուրիշ մը գաւառի մ՚առաջնորդ է եղեր, եւ վերջապէս ամէնքն ալ փառաց ի փառս են բարձրացեր։

Կանոնն Ազգին կողմէ, այսպիսեաց արժանաւոր ընդունելութիւն մը պատրաստելու համար բացարձակապէս որամադրեց որ միաբանից արտաքսման պարագաներն ոչ միայն ասրեկան համարաուսութեան մէջ Ազգ. Ներսիսեանական ժողովոյ ծանուցուին, այլ եւ ամեն անգամ անմիջապէս Արարատեան Մայր Աթոռոյ, Ազգ. կեդրոնական վարչութեան եւ ի հարկին նաեւ հասարակութեան ծանուցուին հրատարակութեամբ, եւ այն ատեն դիւրին կը լինի որոշել իւրաքանչիւրին յանցանաց աստիճանին համաձայն թէ ինչ ընդունելութիւն պէտք է ընել եւ ինչ անօրէնութիւն ի գործ դնել անոնց նկատմամբ։ Աւելորդ է ըսել թէ երբ արտաքսուած մ՚անիրաւութեան զոհուած է, վերաքննութեան դռներն գոցուած չեն իւր առջեւ, կրնայ գալ անչուշտ բողոքել եւ իւր ընդունած դատավճռին վերաքննութիւնը խնդրել, եւ եթէ անպարտ է, իւր անմեղութիւնը հաստատել։ Այսպիսի պարագայի մը մէջ Ազգ. Ներսիսեանական ժողովը կերթայ մը վճռապէս ատենի դերը պիտի կատարէ։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ,— Իմ երկրորդ դիտողութիւնս սա կէտին վրայ է։ Կանոնադրին 9րդ եւ 25րդ յօդուածոց համաձայն Երուսաղիմայ Պատրիարքը կրնայ եօթն միաբանից կողմէ ամբաստանութեան ներքեւ լինալ, եւ ըստ 26րդ յօդուածոյ իւր պատիժն ընդունիլ, երբ ամբաստանութիւնն հաստատուի։ Սակայն երբ ամբաստանութիւնը չկարենան հաստատել, բողոքարկու միաբանից նկատմամբ ինչ պատիժ պիտի սահմանուի։ Կանոնադիրը լուռ է այս մասին։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ.— Կանոնն այդ պարագաները չէ կարող սահմանել, այլ պարզապէս դատաւորին դիտանալիք բանն է որոշել թէ ինչ պէտք է ընել երբ ամբաստանողը չկարենան ապացուցանել ինչ որ կըսէն։ Ընդհանուր օրէնքներ կան դատակերպի, եւ մենք ի նորոյ չպիտի հնարենք զայն, որ մասնաւորներ այս մասին, ուսանի այսպիսի պարագայի մը մէջ ինչ որ հարկ է ընել, դուք իրր դատաւոր կոչուիլը եւ կը գործադրէք։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ.— Ուրիշ դիտողութիւն։ Կանոնադրին 44րդ յօդուածին արտամադրութիւնն արտօնութիւն կուտայ Երուսաղիմայ Պատրիարքին ուղղակի Տէրութեան հետ բանակցիլ, մինչդեռ սակ առաջ երբ Երուսաղիմայ վանքը Բ. Դրան հետ բանակցութիւն մ՚ընելու պէտք ունենար, եւ դիր մ՚ուղղէր, նոյն դիրը Պատրիարքարանի կը հաղորդէր, եւ անոր միջոցաւ կը մատուցանէր Բ. Դրան։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ.—Այդ յօդուածը չը նշանակեր թէ Երուսաղիմայ Պատրիարքեան արտօնութիւնը չունէր, եւ մենք զայն կընծայենք իրեն։ Երուսաղիմայ Պատրիարքն հրովարտակի տէր է, եւ միշտ ունեցած է նոյն իրաւունքն, սակայն երբեմն գործադրած է, երբեմն ոչ։ Ժամանակ եղած է որ Պօլսոյ եւ Երուսաղիմայ Պատրիարքութիւնք իրարու հետ մարտնչած են եւ մինչեւ իսկ երկու աթոռներն միեւնոյն անձն գահակալ ունեցած են իրենց։ Այսպիսի չիմքութեանց մէջ յարաբերութիւններն ալ խանգարուած են, բայց ինչ որ ալ ըլլայ, երբ հարկը պահանջէ եւ Երուսաղիմայ Պատրիարքը ուզէ յարաբերութիւն ունենալ, արգելք մը չունի որ զայն կարենայ կատարել։ Դէպք մը յիշեմ ձեզ, իրր օրինակ ներելեմի մէջ աւելի խնդիր մը կայ, փոքր ի շատէ դիտէք, սակայն աւելորդ խնդիր մը չկարծէք զայն, դի աւլորը տէր կը լինի սեպհականութեան։ Կուգեն այդ աւելը մեր ձեռքէն կորզել, եւ չատ տարիներ կաշխատուի այդին սեպհականութեան իրաւունքն յանիշատակութենէ փրկելու համար, բայց անկարելի կը լինի։ Այնդամ մը երբ ազգերութեան տէր դեսպան մը կերթայ Երուսաղէմ, կայցելէ մեր վանքն, եւ Պատրիարքն մի փառաւոր ընդունելու-

թեամբ կը պատուասիրէ զայն : Դեսպանը չատ դոհ կը լինի , եւ կուզէ փոխադրինել այդ պատիւն : Ուստի կը հարցնէ Պատրիարքին թէ կրնայ իրեն ծառայութիւն մ'ընել : Պատրիարքն խնդրէ Բեթլեհէմի խնդիրը կը պարզէ եւ դեսպանը Մայրաքաղաքս վերադարձին՝ նախարարաց հետ կը խօսի , խնդիրը խաղայն կը կարգադրուի , եւ արդիւնքը Բ. Դռնէն ուղղակի երուսաղէմայ Պատրիարքին կը հաղորդուի :

Արդ՝ ի՞նչ ընէր Պատրիարքն այս պարագային մէջ , չընդունէ՞ր միթէ եկած ծանուցագիրն եւ Գալուստ Պատրիարքին հաղորդեցէք զայն ըսէր։ Անկարելի էր այսպիսի խօսք մ'ընել՝ նախ՝ վասն զի իշխանութեան հեղինակութեանը դէմ էր , երկրորդ՝ վասն զի մեր ազգային իրաւանց դէմ էր :

Դուք հոս ձեր գործադիր իշխանութեան դիմին մէջտեղ աւելն պաշտօնական անձանց հետ կը խօսիք, աւելն բանի վրայ կը խօսիք, թողէք որ Երուսաղէմայ Պատրիարքն՝ալ իւր շրջանին մէջ իւր գործերուն համար խօսի , եւ ձեզ տարեգլխին համար տայ իւր ըրածներուն եւ խօսածներուն վրայ : Հարցուցէք իրեն թէ ինչու այս ինչ կամ այն ինչ խնդրոյն մէջ այս կամ այն կերպով վարուեր, այս կամ այն խօսքն ըրեր է , հարցուցէք , ձեր իրաւունքն է այդ, բայց մի պահանջէք որ անոնբան կանխաւ կեդրոնին հարցնէ , եւ այնպէս գործէ կամ խօսի , զի անկարելին պահանջել է այդ :

ԻՋՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — Ուրիշ դիտողութիւն մ'ալ : Կանոնագրին 48րդ յօդուածը կըսէ :

«Իւրաքանչիւր լուսաբարապետ իր ժամանակին համար մասնաւոր ժողովներով տուժար մը կընդունի Տնօրէնն Խորհրդէն եւ անոր մէջ կարձանագրէ մանրամասնաբար՝ Ա. Ինչ անօթի , զգեստ , զարդ եւասլն որ կը յանձնուի իրեն յաւերնի Տնօրէնն Խորհրդոյ , եւ Բ. Ինչ փոփոխութիւն որ հարկ կը տեսնուի եւ Տնօրէնն Խորհրդոյ որոշմամբ կը կատարուի Աւանդատան մէջ գտնուած անօթոց, զգեստուց եւասլն, վրայ (նորոգութիւն , ձեւի փոփոխութիւն , ջնջուած եւասլն ,) եւ ամէն մէկ արձանագրութեան ներքեւ թէ ինչն կատարգրէ եւ թէ Տնօրէնն Խորհրդոյ դիւանին ատորագրել կուտայ : »

Այս յօդուածէն կը տեսնուի որ աւանդատան մէջ գտնուած զոյից նկատմամբ ամեն փոփոխութիւն Տնօրէնն Խորհրդոյ որոշմամբը միայն պիտի կրնայ կատարուիլ : Ես կը մտածեմ որ միթէ աւելի լաւագոյն չէ որ այդ փոփոխութիւններն Տնօրէնն Խորհրդոյ կողմէ առաջարկուին , եւ Մխարանութեան Ընդհանուր ժողովով որոշուին :

Պէտք է յարեմնաեւ որ այս դիտողութիւնը չպիտի ընկի , եթէ գէթ սահպղական պարագայից համար տրուած լինէր այդ արտօնութիւնը Տնօրէնն Խորհրդին :

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ — Ինչ կէտի վրա դիտողութիւն որ ունենաք , բացատրութեանց տեսրին մէջ պարզուած կը գտնէք : Նոյն իսկ այդ կէտն ալ անյիշատակ չէ անցած , եւ կը բաւէ կարծեմ կարդալ ինչ որ գրուածէ այդ մասին : Ահաւասիկ :

«Հնաւանդ սովորութիւն է յերուսաղէմ , «որ Սրբոց Յակովբեանց Աթոռոյ ամենայն ա«նօթք , զգեստք , զարդք եւ եկեղեցական «զրեանք եւ կահք ու կարասիք , Աւանդա«տան մէջ կը պահուին , եւ բանալին լուսա«բարապետին կը յանձնուի , կամ աւելի ճիշդ «խօսելով , լուսաբարապետի ընտրութեան ժա«մանակ Աւանդատան բանալին Ս. Դիւանդրի՝ «այսինքն Ս. Յակոբայ զլուխն անխուսափ զե«րեզմանի վոսին մէջ կը դրուի , եւ ընտրեալը «անկէ իր ձեռօք կառնու , կուլսէ , եւ կրկ այ «անկասկ տնօրէն Աւանդատան իրմէ զատմարդ «չունի իշխանութիւն մտնել այն տեղ ինք ինչ «որ ուզէ զայն կը հանէ դուրս , զգեստ , զարդ «եւն. ի գործածութիւն եկեղեցւոց . ո՛չ ոք «չունի իրաւունք նման հրամայելու , եւ ինք «ոչ ունէք է պատասխանատու , եւ իր պաշ«տօնը կը տեսէ միմչեւ ցմահ :

«Մեծ է Լուսաբարապետի պաշտօնը, մա«նաւանդ որ ինչպէս Աւանդատան՝ նոյնպէս «եւ եկեղեցւոց մէջ առատածայրն պաշտաս-

«ման նա է Տնօրէն եւ վերահսկուչ, եւ Մի-
«աբանութեան բոլոր եկեղեցական անդամք,
«անոր իշխանութեանը ենթարկեալ են ի մա-
«սին ժամակարգութեան։

«Կան թէ պէտ եկեղեցականաց պաշտօնավա-
«րութեան կարգ մը, եւ զղեցուց, անօթից
«եւն. համար աւանդական սովորութիւններ,
«որոց կը հետեւի Լուսաբարապետը եւ միա-
«բանք մեծ մասամբ դիտակ սոյն կարգի եւ
«սովորութեանց, նախանձայոյզ կը հսկեն ա-
«նոնց պահպանութեանը վրայ, այնպէս որ ե-
«թէ եպիսկոպոս պատարագելու օրը պատա-
«րագը վարդապետի մը տրուի, կամ ամսօր-
«եայ ժամարարութեան կարգը այսինչին ըն-
«ելոյլ ուրիշ մը դրկուի անոր տեղ, եւ կամ այս
«ինչ տօնին այնինչ չուրջառը կամ զաւազանը
«գործածուելուն տեղ ուրիշներ հանուին Աւան-
«դատունէն, չշուկ կասկ միաբանութեան մէջ
«եւ կերպով մը Լուսաբարապետը կաղդարար-
«ուի յատուցապահութիւն, բայց ոչ ոք չունի
«իրաւունք նմա դիմագրելու, եւ ոչ համարա-
«ռութիւն ընել մտաբերելու, դի գլուսաբա-
«րապետը հաչուով ինչ չընդունի, եւ հաշիւ
«եւ համար տալու կանոնական տրամադրու-
«թեան մը կամ դէթ աւանդութիւն մը չկե-
«նալէն զատ, անկախ անհաչիւ եւ անդիմա-
«դրելի իշխանութեան մասին ոչ միայն աւան-
«դական տրամադրութիւն կայ միաբանից մա-
«քին մէջ, այլ եւ այնպէս մնալուն նախանա-
«ձախնդրութիւն կը տիրէ դեռ այսօր մեծ մա-
«սին սրտին մէջ։

«Ա յս տեսակ Լուսաբարապետութիւն մը
«կամ նմանօրինակ պաշտօնավարութիւն չեմ
«կարծեր որ ուրիշ ազգաց մէջ, եւ նոյն իսկ
«մեր ազգին մէջ ուրիշ տեղ գտնուի. եւ թէ-
«պէտ սա մերոնց բարոյական եւ բարեպաշ-
«տական զգացմանց վեհանձնութեան եւ սրտի
«մաքրութեան պատկառելի նշան մ'է, եւ
«թէպէտ մինչեւ ցայսօր Լուսաբարապետի մը
«կողմէն անհաւատարմութեան նշան մը չէ
«տեսնուեր, կամ գայթակղական գործ մը չէ
«պատահեր, բայց ըստ որում մարդ է Լու-
«սաբարապետը, կրնայ սխալիլ, կրնայ կո-
«րուսանել, բնական էր եւ բանական՝ որ թող-
«լոյ եկեղեցական պաշտամանց վերահսկու-
«թիւնը ինչպէս որ է, դէթ Աւանդատան ան-
«նօրէնութեան մասին բարեփոխում մ'ընել
«մտաբերինք, եւ չանայինք լուսաբարապե-
«տութիւնն ալ ուրիշ պաշտօնեաներու նման
«պատասխանատուութեան ենթարկել, եւ
«նոյնպէս Ս. Աթոռոյ վարչական բոլոր պաշ-
«տօնները ներդաշնակութեան մէջ դնել։

«Բայց ասոր ո'չ ժամանակը եւ ո'չ պա-
«րագայները ներողամիտ չգտանք, ուստի պար-
«տաւորեցանք բաւականանալ, եւ այն՝ բա-
«ւական յուզմանց տեղի տալով, 47 եւ 48րդ
«յօդուածներն սահմանելով, որոց առաջինը՝
«անցելոյն կարգադրութեան հիմ մը ձգելու-
«կը ծառայէ, եւ երկրորդը՝ ապագայն կարգա-
«խաւորելու կառաջնորդէ, եւ թողուցինք
«ժամանակին այս սերմունքը պտղաբերել, եւ
«միաբանից մտքին հետ Աւանդատան դռներն
«ալ բանալ. ըսկ է որ բարեկարգութեան
«առաջին քայլն առինք, որ ուրիշ թանկա-
«գին է, եւ հիացանք։»

ՁԱՅՆԵՐ. — Հասկցանք։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — Շնորհակալ
եմ բոլոր այն բացատրութեանց համար, զորս
ատացայ դիտողութեան նիւթ եղող կէտերուն
վրայ։ Վերջին դիտողութիւն մ'ալ պիտի ը-
նեմ,

Երբ ասկէ առաջ եսայի Սրբազանը Պատ-
րիարք ընտրուեցաւ, եկեղեցւոյ մէջ սկսաւ
անմիջապէս իւր անուան յիշատակութիւնն
եւ այնուհետեւ իւր ուխտն ըրաւ, ես կը կար-
ծեմ թէ պէտք է նախ ընտրեալն իւր ուխտը
կատարէ, եթէ եպիսկոպոսաց դասէն է, երու-
սաղէմի մէջ յատնկի միաբանութեան ընդհա-
նուր ժողովոյ, իսկ եթէ վարդապետ, էլ-
միածնէն ուր պիտի երթայ եպիսկոպոսանալու,
վերադարձած աոեն՝ յատնկի Ազգային ժողո-
վոյ, եւ այնուհետեւ տեղի ունենայ անուան
յիշատակութիւնն։ Ա յս բարեփոխումը 30րդ
յօդուածին կը վերաբերի։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Շատ աղէկ, բայց

կարծեմ այդ կէտը կանոնագրին վերաքերեալ խնդիր մը չէ, ալ նայն իսկ մեր Սահմանադրութեան մէջ հարկ է անցնել. սակայն եթէ կուզէք, կանոնագրին մէջ կրնայ մուտ գտնել։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — Տակաւին դիտողութեան չորս կէտեր ալ ունիմ, սակայն ցարդ ընդունած գոհացուցիչ բացատրութիւններէս համոզուեցայ որ այդ կէտերուն վրայ ալ՝ բացատրութեան տեղին մէջ համոզիչ լուսաբանութիւնները պիտի գտնեմ, ուստի մեկնումս թողուցի գանոնք։

ՂՐՒՆԻՐԱՆԵԱՆ Տ. ԼՖ. — Ըստ կանոնագրի, Երուսաղէմայ վանքը Միաբանական Ընդհանուր ժողով մ'ունի, որու մեծ գործեր պարտուած են։ Բայց եթէ պատահի որ անոր անդամոց թիւն 10 կամ 15ի իջնայ, այն ատեն ի՞նչպէս կրնայ այսպիսի աննշան թուով մը այդ ժողովն այդ մեծ գործերը տնօրինել, եւ միթէ չվհատութիւն չծագի՞ր ասկէ։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Ասկէ առաջ միաբանական այդ Ընդհ. ժողովոյ գոյութիւնն անգամ կասկածի տակ էր, սակայն այժմ նոր կանոնագրով որով կազմակերպութիւն մ'ստացած է, եւ ամեն ամսավերջ պիտի գումարուի կանոնաւորապէս։ Այս ժողովին անդամ են բոլոր եկեղեցական միաբանները, մինչեւ սարկաւագներն ալ ի միասին համարելով, անկարելի է որ անոնց թիւն այդ աստիճան նուազի, հետեւաբար Տէրմամբ էֆէնտիի երկիւղն չկրնար իրականութիւն դառնալ։

ՁԱՑՆԵՐ. — Փուէ, քուէ։

ՊԱԼԵՕՋԵԱՆ Լ. ԷՖ. — Ես ալ քանի մը դիտողութիւն ունիմ, բայց ժողովը հակամէտ գտնելով կանոնագիրը քուէարկելու, զանց կառնեմ, միայն մէկ կէտի մը վրայ բացատրութիւն խնդրելով։

Կանոնագրին 100րդ յօդուածը կը պարագրէ որ կանոնագիրը վերաքննելի է վաւերացման թուականէն երեք տարի յետոյ, եւ թէ վերաքննութիւնը միաբանական Ընդհ. ժողովով կը կատարուի եւ Աղդ. Երեսփոխանական ժողովոյ կը մատուցուի ի վաւերացումն։

Կուզէի դիտնալ թէ երբ Աղդ. ժողովն պէտք տեսնէ վերաքննելու, չէ՞ կարող արդեօք, զայն կատարել մինչեւ որ միաբանական Ընդհ. ժողովը չառաջարկէ։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Ամեն տեղ Աղդ. ժողովներն գերիշխանութիւն ունին, բայց չեն կարող իրենց հաստատած օրէնքներն ալ առաջուր կոխել։ Ես կը յիշեմ որ ասկէ առաջ Ֆրանսայի մէջ եօթը տարուան պայմանաժամու հանրապետութեան նախագահ մ'ընտրելին, եւ ուղեցին զեղչել այդ պայմանաժամը, բայց չկրցին։ Արդ՝ երբ մենք ալ վերաքննութեան համար պայմանաժամ մը կորոշենք, պէտք է համաձայնինք, ուրիշ խնդիր որ, եթէ երեք տարին երկար կերեւի, կրնանք երկուքի զեղչել զայն։ Այսքան պայմանաժամին նկատմամբ։ Իսկ գալով բուն իսկ վերաքննութեան եղանակին, երբ պայմանաժամն հասնի, կը պահանջէք անմիջապէս միաբանութենէն որ վերաքննութիւնը կատարէ, եւ եթէ մասնաւոր այս ու այն կէտը բարեփոխելու պէտքը կզգաք դուք, ցոյց կուտաք զայն, որ բարեփոխէ. եթէ չըրաւ, կը պատժէք։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — Կարճ պատասխան մ'ունիմ Պալեօզեան էֆէնտիի դիտողութեան։ Օրէնքի մը թերութիւններն փորձը կստուգէ, եւ վերաքննութեան պէտքը ցոյց կուտայ։ Շատ դիւրին պիտի լինի մեզ Երուսաղէմայ կանոնագրին թերութիւնն ըմբռնել, վասն զի միաբանութիւնն ամեն տարեգլուխ իր համարատուութեան տեղեկագիրը պիտի մատուցանէ մեզ, այդ տեղեկագրին քննութիւնը բաւական պիտի լինի երեւան հանելու թէ միաբանութիւնը դժուարութեան մը հանդիպա՞ծ է կանոնագրին գործադրութեան ատեն եւ թէ ո՞ր կէտերուն մէջ։

Եթէ դժուարութիւն մը կայ, այն ատեն վերաքննութեան պէտքն անժխտելի կը դառնայ եւ միաբանութեան իրաց կը պարտի որ

ակսի վերաքննել, բայց՝ ինչպէս կանոնագրին մէջ ալ յիշուած է, մինչեւ վերաքննեալ կէտերուն վաւերացումը, հին տրամադրութիւնը անփոփոխ կը տիրէ։

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԱՅՆԵՐ.— Քուէ, քուէ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ.—Ամէն կողմէ քուէի ձայներ կը բարձրանան, եւ ժողովը կերեւի թէ ստիպողութիւն կընծայէ երուսաղիմայ կանոնագրին։ Այս կէտին վրայ հարկ է որ իւր ուրոյնութիւնը խնդրեմ, սակայն նախ վիճաբանութեան փակումը քուէի պիտի դնեմ։

Հետեւապէս Ատենապետ է՛Ֆէնտին վիճաբանութեան փակումը քուէի կը դնէ եւ ժողովը միաձայն կընդունի զայն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Վիճաբանութիւնը փակուած է այլ եւս, կը մնայ այժմ դիտնալ թէ ժողովը ստիպողութիւն կընծայէ՞ երուսաղիմայ կանոնագրին, եւ կուզէ՞ զայն վերջնական քուէի ենթարկել, ըստ 66րդ յօդուածոյ ներքին կանոնագրի։

Ահա այս կէտին վրայ ժողովին կամքը պիտի խնդրեմ։

Հետեւապէս Ատենապետ է՛Ֆէնտին սոյն կէտը քուէի կը դնէ եւ ժողովը միաձայն կընդունի երուսաղիմայ կանոնագրին ստիպողութիւնն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Ահաւասիկ ժողովը ընտիպողութիւն ընծայից կանոնագրին, եւ զայն ալարդ որոշման եղանակին ենթարկեց ըստ կանոնի։ Գլխաւորաբար երկու բարեփոխութիւնք առաջարկուեցան։ առաջինն է վերաքննութեան պայմանաժամը երեք տարիէն երկուքի դնդչել, եւ երկրորդ՝ եկեղեցեաց մէջ Պատրիարքին անուան յիշատակութիւնն ուխտին կատարումէն յետոյ կատարել։ ահա այս կրկին բարեփոխութեամբ ձեր քուէին կենթարկեմ կանոնադիրն։

Հետեւապէս Ատենապետ է՛Ֆէնտին երուսաղիմայ կանոնագրին քուէի կը դնէ, եւ ժողովը հանդերձ առաջարկեալ կրկին բարեփոխութիւններով ԿՐՆԴՈՒՆԻ զայն միաձայն, եւ գործադրութիւնը կը հրամայէ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Երուսաղիմայ կանոնադիրն Ազգային ժողովէն ընդունուած է եւ գործադրելի՝ այս թուականէն։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Է՛Ֆ.— Առաջարկ մ'ունիմ ժողովին մատուցանելու։ Ազգը չատ անդամներ զանազան պաշտօններով պատուիրակներ կարգած է, բայց ոչ ոք անոնցմէ ցարդ եկած եւ Ստեփան փաշային նման իւր համարը մատուցած է Ազգ. ժողովին։ Այս առաջին անգամն է որ այս ժողովը այսքան գոհացուցիչ կերպով համարատուութիւն մը կը լսէ պատուիրակի մը կողմէն, որ այսքան մեծ ծառայութիւն մատուցած է։ Ուստի չնորհակալութեան քուէ պիտի առաջարկեմ։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ.— Ես ալ միեւնոյն առաջարկը պիտի ընէի. կը ձայնակցիմ։

ՁԱՅՆԵՐ ԱՄԵՆՈՒՐԵՍ. — Այդ առաջարկը մերն ալ է։

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՆՇՏԱՐԱՆՆԵՐԷ։ — կընդունինք։

(Համակրանաց եւ գոհունակութեան եռանդուն ցոյցեր առ Պատուիրակն)։

Հետեւապէս Ատենապետ է՛Ֆէնտին հրաւիրանաց վրայ երեսփոխանք միահամուռ յառն կը կանգնին, եւ ժողովը միաձայն շնորհակալեաց քուէ կուտայ առ Պատուիրակն Երուսաղէմի, Ստեփան փաշա Ասլանեան։

ԱՒԼԱՆԵԱՆ Ս. ՓԱՇԱ. — Շնորհակալ եմ ձեր տուած քուէին համար, որ մեծ մխիթարութիւն մ' է ինձ եւ միանգամայն քաջալեր

մը։ Մխիթարութիւն մ՚է, վասն զի պատուիրակութեան պաշտօնին մէջ վերջ մ՚առած եմ, եւ ձեր բուէին մէջ կը գտնեմ անոր սպեղանին, քաջալերը մը, վասն զի հանրական գործոց ծառայութեան կոչուողները սկզբ է գիտնան թէ ազգը կը հակէ իւր գործոց վրայ, եւ խղճի մտօք աշխատողները կը ճանչէ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Է֊. — Երուսաղիմայ պարտուց բարձման ցանձնաժողովին աշխատութիւններն ալ առիթ ունեցած եմ ի մօտոյ ճանչնալու, ուստի անոր համար ալ չնորհակալութեան քուէ կառաջարկեմ։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ.— Դեռ եւս անժամանակ է այդ քուէն, եւ այն ատեն կըրնայ արուիլ, երբ պարտուց բարձման ցանձնաժողովն իւր համարը ներկայէ։

ՁԱՑՆԵՐ. — Իրաւացի է։

—

Նախարնիչ Դիւանք

ԱՏԵՆԱԳՊԵՏ Է֊.— Նախաձեռնութեան եւ Համարակալութեան դիւաններէն մէկ մէկ անդամ պակասած են, Քօլէեան եւ Պօյաճեան Է֊ֆէնտիներն, որ երեսփոխանական պաշտօնէ հրաժարած ըլլալով՝ ընականաբար նախագնիչ Դիւաններէ ալ հրաժարեալ կը համարուին։ Ուստի Դիւանն ըստ կանոնի ձեղ ընտրելի կառաջարկէ Նախաձեռնութեան դիւանին համար՝ փոխանակ Քօլէեան Է֊ֆէնտիի Մինաս Է֊ֆէնտի Գափամաճեան եւ Համարակալութեան դիւանին համար՝ փոխանակ Պօյաճեան Է֊ֆէնտիի՝ Ստեփան Է֊ֆէնտի Փափազեան։

Հետեւապէս Ատենապետ Է֊ֆէնտին քուէի կը դնէ սոյն ընտրութիւնն եւ ժողովը միաձայն կը ՀԱՍՏԱՏԷ զայն, որով Մինաս Է֊ֆէնտի Գափամաճեան, Նախաձեռնութեան դիւանին եւ Ստեփան Է֊ֆէնտի Փափազեան, Համարակալութեան դիւանի անդամ կանուանուին։

Ցառաջիկայ նիստն երեք չաբաթէն գումարուելու որոշմամբ ատենը կը փակուի։

Ատենադպիր Մ. Ց. ՄԷԼԻՔԵԱՆ

Ատենապետ Տ. ՅՈՒՍՈՒՖԵԱՆ

ԿԱՆՈՆ

ՄԻԱԲԱՆԱԿԱՆ ՈՒԽՏԻՆ

ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ

Ի Ս. ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ԾՐԱԳՐԵԱԼ Ի ՍՏԵՓԱՆ ՓԱՇԱՅԷ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

ԵՒ ՎԱՒԵՐԱՑԵԱԼ ԿՐԿԻՆ ԲԱՐԵՓՈՒՈՒԹԵԱՄԲ

ՅԱՋԳԱՅԵՑԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

Ի ՆԻՍՏ Ժ. ԲԱԺՄԱՆՆ **1880** ԱՄՒ. — **10** ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ **1880**

ԳԼՈՒԽ Ա.

Ա. ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՅԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Յօդ. 1. Սրբոց Յակովբեանց Միաբանութիւնը կը կազմուի Սրբոց Յակովբեանց Առաքելական Աթոռոյ Գահակալ Պատրիարքէ՝ որ գլուխ է Միաբանութեան եւ Եկեղեցական եւ Աշխարհական անդամներէ՝ որք են, առաջիններըՙ

Եպիսկոպոսք	Թուով	5
Վարդապետք	»	30
Սարկաւագք	»	18
և վերջիններըՙ		
Դպիրք	»	16
Ժառանգաւոր աշկերտք	»	40
Քրմաղգեաց եղբարք	»	82
Եւ Մայրապետ քորք	»	34
		245

Յօդ. 2. Սրբոց Յակովբեանց Միաբանութեան անդամ ընդունուելու համար պայման է 1.— առողջ ըլլալ մարմնով, 2.— 16էն մինչև 18 տարեկան հասակաւ՝ եթէ ժառանգաւորաց վարժարանի աշակերտութեան կ՚ուզէ մտնել ներկայացողը, 18էն մինչև 40 տարեկան՝ եթէ քրմազգեցիկ կարգը ընդունիլ կը փափաքի. և 30էն մինչև 40՝ եթէ մայրապետ է. 3.— բարեբարոյ վկայեալ, և 4.— Միաբանութեան մէջ օրէնք գործով մը Ս. Աթոռոյ ծառայութիւնն մատուցանելու կարող և պատրաստական ըլլալ:

Յօդ. 3. Երկրորդ յօդուածոյ մէջ նշանակեալ հանգամանք մտնաւոր վկայագրով աստուգուելէն, և բժշկական քննութեամբ հաստատուելէ ետքը ընտրելիին վարքն ու բարքը և յաջողակութիւնը

հասկցուելու համար Տնօրէն խորհրդոյ կոչվէն փոխ՚ոյ կենթարկուի վեց ամիս։

Յօդ. 4. Չկրնի վերջանալ փոխ՚ոյ, ընտրելիին վկայագրերը և փոխ՚ոյ ժամանակ իր վրայ հսկող պաշտօնակալին Տեղեկագիրը յառնելի Տնօրէն խորհրդոյ կատարածուելով, եթէ ընդունելութիւն գտած ուի, «Միաբանութեան կանոնաց հնազանդութեամբ Ս. Աթոռոյ հաւատարմաբար ծառայելու» խոստմնագիր կառնուի ձեռքէն, Միաբանութեան Մայր-Տունը բին մէջ անունը կարձանագրուի և անմիջապէս պաշտօնը սահմանուելով կը յանձնուի Տեսչութեան կնամոյ ուր կը պատկանի։

Յօդ. 5. Եթէ անդամակցութեան կնդրարկուն արդէն Եկեղեցական դասէ՝ Սարկաւագ կամ Քահանայ և կամ վարդապետ, առողջական և բարոյական ու Եկեղեցական վկայականը կանոնաւոր ըլլալն ստուգուելէն ետքը երկու տարի տեղողջ փոխ՚ոյ կենթարկուի, և ապա նախընթաց յօդուածին համեմատ խոստմնագիր առնուելով ձեռքէն, կը վճռուի ընդունելութիւնն Միաբանական Ընդհանուր ժողովով։

Բ. Պարտք եւ իրաւունք Միաբանից

Յօդ. 6. Միաբանք պարտին իրանքնիքնին իւր կարողութեան չափով ծառայութիւն մատուցանել Ս. Աթոռոյ։ Ոչ Միաբանը որ պաշտօնի մը կը կոչուի, և առանց օրինաւոր արգելք ունենալու, ղրկ պէտք է յառաջ բերէ, կը մերժէ զայն և կը ղրկնայ իր ծառայութիւնը, պարտկանից կրկին և պատժապարտ։

Յօդ. 7. Միաբանք իրաւունք ունին Ս. Աթոռէն ընդունել Ս. Քնախարան, անադէ, և ժառանգաւորք, Դպիրք, Սարկաւագունք և Րձազգեցայք նաև հագուստ և իւրաքանչիւրն իւր անձնական մանր ծախքն հոգալու, և ինացեալ եկեղեցականն Միաբանք նաև հագուստնին ըստ "ըղձալ պարագաւ իրենք պատրաստել տալու համար՝ Միաբանական անունով տարեկան ընդ մի, որ անձնիւր կարգի և աստիճանի յատուկ բաժանում ունի, և Պաշտօնեական անունով պարեկան մը, որ իւրաքանչիւր պաշտօնի յատկացած ըլլալով կը տրուի պաշտօնակալաց՝ առանց նկատառման կարգի և աստիճանի։ Այն նիւթական բարիք Միաբանական իրաւանց տակն տրեգրուին Հաշուեցոյցի պատրաստութեան առթիւ Տնօրէն խորհրդոյ առաջարկութեամբ՝ Միաբանական Ընդհանուր ժողովով կը սահմանուին, չափով և թուով կշռով, ըստ չափու կարողութեան Ս. Աթոռոյ.— Բ. Հիւանդութեան ժամանակ դարման, և ծերութեան ժամանակ կնամի։ —Գ. Ուսման և Դաստիարակութեան.— ատնանք միայն որ յարմարութիւն ունին. և իւրաքանչիւր անունք որ Եկեղեցականութեան կը պատրաստուին։—Դ. Եկեղեցական կարգ և Ս. ապիճան—անունք միայն որ Արժանաւորութիւն և փափաք ունին, և որոց զանազան աստիճանի բարձրացումն Տնօրէն խորհրդոյ առաջարկութեամբ եւ Լուսաբարապետի եւ Ուսումնապետի վերկայագրոյ վրայ Միաբանական Ընդհանուր ժողովով կորոշուի։

Յօդ. 8. Միաբանք ազատ են իրենց անձնական դրամով, ուր որ ուզեն և ինչպէս որ ուզեն, իրենց անձին յատուկ կալ ուած դնելու, պայմանաւ՝ որ սեպհականութիւնը Ս. Աթոռոյն ընծայեն պաշտօ-

նական կտակադրով և միայն վարձքը կամ արդիւնքը վայելէն իրենք՝ ըստ պայմանաց կտակադրին ։ Ցեսուէ և Պատրիարքական փոխանորդ ի Գալիս չէն կրնար առանց հրամանի Տնօրէն Խորհրդոյ՝ անձնական կարուած դնել իրենց պաշտօնավարութեան միջոցին և երկրին մէջ ։

Գ. Ամբաստանութիւն

Յօդ. 9. Որ և է Միաբան կրնայ ամբաստանութեան ենթարկուիլ, բայց ամբաստանութիւնը նկատողութեան առնուելու համար պէտք է որ՝ Ա. դրաւոր, և Բ. բայորոշ ըլլայ, և Գ. ստորագրուած գէթ երկու Միաբաններէ՝ եթէ ամբաստանեալն աշխարհական կարգէ է, երեք եկեղեցական Միաբաններէ՝ եթէ Սարկաւագ կամ վարդապետ է, հինգ՝ եթէ եպիսկոպոս է, եօթն՝ եթէ ամբաստանութիւնը Պատրիարքին վրայ է ։

Աշխարհական Միաբանից համար եղած ամբաստանութիւնը Տնօրէն Խորհրդոյ մէջ կը քննուի և կը վճռուի ։ Իսկ եկեղեցականաց վրայ եղած ամբաստանութիւնք Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ կողմէն կը քննուին. բայց վճիռ՝ միայն Սարկաւագաց, վարդապետաց և եպիսկոպոսաց համար կրնայ տրուիլ այդ ժողովոյ մէջ ։ Պատրիարքի ամբաստանութեան խնդիրը Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ Տեղեկագրով կը ներկայանայ Ազգ. Ե. Բեւռլեհանական Ժողովոյ և անդ կ'ընդունի իւր վճիռն ։

Դ. Հրաժեշտ ի Միաբանական կենաց

Յօդ. 10. Որ և է Միաբան իրաւունք ունի հրաժեշտ տալ Միաբանական կեանքէ հետեւեալ պայմաններով ։

Ա. երբ Միաբանը այնպիսի հիւանդութեամբ կ'ամաչայ որ չներքեւ նմա այլ ևս չարունակել Միաբանական կեանքը ։

Բ. երբ Միաբանը արդէն ծառայութիւն մատուցած է Ս. Աթոռոյն՝ առնուազն երեք տարի՝ եթէ հրձազդեցից կամ Դպրաց դասէն է, և կամ ծառանդաւորաց վարժարանի աշակերտելով ուսմունքն աւարտած է և չէ ուզեր կամ յարմար չէ դաւտւերը եկեղեցական կարգը մտնելու. և հինգ տարի՝ եթէ եկեղեցական դասէն է ։ Յոյն պարագայից մէջ Միաբանից ծառայութեան տարիները կը հաշուին հրձազդեցից և Դպրաց համար՝ ղէնի փորձոյ Միաբան ընդունուած օրէն սկսեալ. ծառանդաւորաց համար՝ վարժարանէն ելնելով հրձազդեցից կամ Դպրաց կարգը մտած օրէն սկսեալ. իսկ եկեղեցականաց համար դասուած աստիճանն ընդունած օրէն սկսեալ ։

Յօդ. 11. Մի և միւս պայմաններով հրաժարել ուզող Միաբանք խնդրագիր կը մատուցանեն Տնօրէն խորհրդոյ, որ առաւելն մէկ ամսուան մէջ պէտք եղած հետաքննութիւնն ընելով, եթէ իրաւացի դանէ խնդիրը՝ ինքն կը վճռէ հրաժարումը՝ եթէ հրաժեշտ առնողն քրձազդեցից կամ դպիր է կամ դպիր. իսկ եթէ եկեղեցական դասէն է՝ տեղեկագրութեամբ կը ներկայէ խնդիրն Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ, որ կը լուծէ զայն վճռաբար ։

Յօդ. 12. Հրաժարեալ Միաբանը պարտի իր հաշիւներն ու պաշտօնավարութեան համարը կատարելապէս տալ Տեսչութեան՝ ում կը պատկանի, և ապա

իր անձին սեպհական գոյքն առնելով բաժանուիլ Միաբանութենէն։

Յօդ. 13. Հրաժարեալ Միաբանիս ըէն անոնք որ կը խնդրեն մնալ միշտ անդամ Միաբանական ուխտին Սրբոց Յակովբեանց, պարտին խոստմնագրով յանձն առնուլ. 1. Ս. Աթոռոյ կողմէն ո՛ր և է պարագայի մէջ իրենց յանձնարարեալ ծառայութիւնները յօժարակամ կատարել, պայմանաւ որ այդ ծառայութիւնք չը պարտաւորեն զիրենք վերջնին Միաբանական կենաց լուծի ներքև մնալու՝ յորմէ հրաժարած են, և կարենան համաձայնիլ իրենց վերջին ընդունած Աղգային հրապարակական պաշտօնի կատարման հետ՝ եթէ ունին. և 2. առանց Ս. Աթոռոյ հրամանին եկեղեցական աստիճանի բարձրացում չընդունիլ. և նոյն ժամանակ կ'սահման վկայագիր մը, որ իրաւունք կուտայ իրենց՝ Ս. սուրբ գրել միշտ «'ի Միաբանական ուխտէն Սրբոց Յակովբեանց». Բ. դալ վերջին Միաբանական կենաց մէջ մնալու երբ և կամին, պայմանաւ որ դարձեալ կենաց համար պատուաւոր վկայական ունենան 'ի ձեռին, և անարատ ներկայանան բարոյապէս և նիւթապէս. և Գ. քուէ ընդունիլ Միաբանական Ընդհանուր ժողովէն՝ Պատրիարքական ընտրելութեան՝ և Աւագ Լուսարարութեան համար, եթէ ունին օրինական հանգամանք այն պաշտօններու ընտրելութեան։

Յօդ. 14. Նախորդ Յօդուածոյ համաձայնութիւն կըլլայ և միևնոյն իրաւունք կը տրուի նաև Միաբանութեան այն անդամներուն, որք ծառայութեան պայմանեալ ժամանակը չ'լրացուցած (Տես Յօդ. 10) Ս. Աթոռոյն թոյլտուութեամբ պաշտօնի կը կոչուին Ազգ. կեդրոնական վարչութենէն, և յանձն կ'առնուն խոստմնագրով Ս. մատուցանել Ս. Աթոռոյ, ազգային պարագայից մէջ այն ամէն ծառայութիւնք որ կը խնդրուին իրենցմէ, և որք չեն հակառակիր իրենց Ազգային նոր պաշտօնին կատարման հետ. և Բ. պրպտոյ կարգի պարագայից մէջ՝ ձգել դէպի պաշտօնն և դառնալ դալ 'ի Ս. Աթոռն, երբ սա՝ անհրաժեշտ կարօտութիւն ղգալով կը կոչէ զնոսա առժամապէս իր անմիջական ծառայութեան։

Ե. Արտաքսումն ի Միաբանութենէ

Յօդ. 15. Այն ամէն Միաբանք, որ կանոնաց անսաստելով անվայել վարք կունենան կամ անհաւատարիմ կը դըտնուին և կամ առանց օրինաւոր պատճառի իրենց յանձնուած պաշտօնը կը մերժեն կամ խոչ կուտան անկէ, կ'արտաքսուին Միաբանութենէն հետևեալ պայմաններով։

Ա. Սոյն տեսակ յանցապարտ Միաբանը՝ նախ իր անմիջական մեծէն և ընդ իշխանութեամբ դանուած ցեղէն յորդորուելի երկիցս և երիցս և եթէ անուղղայ մնայ, դանդատագրով կը ներկայուի Ցնօրէն Խորհրդոյ, որ առաւելն մէկ ամսուան մէջ պէտք եղած քննութիւնն ընելով կուտայ իր վճիռը և յորդոր կամ պատիժ ինչ որ արժան է և պատշաճ՝ 'ի դործ կը դնէ զնա 'ի կարգ բերելու։

Բ. Իսկ եթէ յանցապարտը դարձեալ չարունակէ իր ընթացքը, Ցնօրէն Խորհուրդը դատաստանաւ կը վճռէ անոր արտաքսումը՝ եթէ քրձազգեաց կամ դըպիր կամ մայրապետ է. իսկ եթէ եկեղեցական ոք՝ մնանաւոր տեղեկագրու-

Թեամբ անոր արտաքսումը կ'առաջարկէ Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ, որ քննութեամբ և վիճաբանութեամբ վճիռ կ'արձակէ։

Յօդ. 16. Արտաքսեալ Միաբանը նաև պա՛րտի իր հաշիւն ու համարը կատարելապէս տալ Տեսչութեան ատեան կը պատկանի, և ապա իր անձին սեպհական դոյքն առնելով, հեռանալ Միաբանական Ուխտէն, և նաև Ս. Երուսաղէմէն՝ եթէ Եկեղեցական կարգէ է։

Յօդ. 17. Այն Միաբանները որք կամ օրինաւորապէս հրաժարելով Միաբանական կեանքէ և կամ Ս. Աթոռոյ թոյլտուութեամբ Ազգային պաշտօնի կոչուելով անդամ մնացած են Սրբոց Յակովբեանց Ուխտին (*Յօդ.* 13. 14) բայց իրենց խոստման դրժելով չեն կատարեր խոստմանգրով յանձն առեալ պայմանները, և կամ իրենց վարուք և գործովք անպատուաթիւն կը պատճառեն Ուխտին՝ որոյ անդամ են, և յետ երկիցս և երիցս յորդորուելոյ անուղղայ կը մնան, Տնօրէն Խորհրդոյ կողմէն ամբաստանութեան կենթարկուին առաջի Միաբանական Ընդհ. Ժողովոյ, որ քննութեամբ զարժանն կը տնօրինէ և արտաքսումը կը վճռէ։

Յօդ. 18. Արտաքսեալ Միաբանից անուանները և պատճառները կը նշանակուին Միաբանութեան Մայր Տումարին մէջ և առ Ազգ. Երեսփոխանական Ժողով մատուցած տարեկան Տեղեկագրութեան մէջ. և Եկեղեցական արտաքսելոց համար ամեն անգամ և անմիջապէս Տեղեկագիր կը տրուի նաև Ազգային Պատրիարքարանի և Արարատեան Մայր Աթոռոյ, և 'ի հարկին՝ 'ի լուր Ազգայնոց կը հռչակուի լրագրութեան միջոցաւ։

Ջ. Վախճան Միաբանից

Յօդ. 19. Որ և է Միաբան վախճանած ժամանակ՝ թէ՛ վանքին մէջ և թէ՛ դուրս օսար երկիր, բոլոր դոյքը գրի կառնուին Տնօրէն Խորհրդոյ միջոցաւ՝ եթէ վախճանեալն աշխարհական Միաբան է կամ Սարկաւագ, կամ Վարդապետ կամ Եպիսկոպոս՝ և հաշիւները ստուգուելով, և դոյքը կնքոյ տակ դնելով, Տեղեկագիր կը տրուի Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ։

Յօդ. 20. Վախճանեալ Միաբանից օրինաւոր ժառանգն Ս. Աթոռն ըլլալով անոնց դոյքէն Ս. Աթոռոյն և այլոց վերաբերեալ և պատահապէս իրենց քով գտնուած անօթ, գրեստ, գիրք և այլն իրենց տեղը յանձնուելով, ճաշակէն նախ վախճանելոյն պարտքը կը հատուցուի՝ եթէ ունի, բնականաբար Ս. Աթոռոյ ուղղեալ պարտքէն սկսելով, և ինչ որ աւելնայ՝ ստակի վերածուելով՝ դարձեալ Ս. Աթոռոյն կը յանձնուի 'ի յիշատակ անուան նորա, որոշմամբ Միաբանական Ընդհ. Ժողովոյ, և ամենայն ինչ կանոնաւորապէս արձանագրուելով Աւենագրութեանց մէջ։ Միևնոյն անօրէնութիւնը կըլլայ նաև Պատրիարքի վախճանման առեն, վախճանելոյն դոյից քննութիւնը՝ Միաբանական Ընդհանուր Ժողովով ընտրեալ Յանձնախմբի մը գործակցութեամբ կատարուելով (*Յօդ.* 27)։

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Յօդ. 21. ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ Միաբանութեան վարչութիւնն յանձնուած է Առաքելական Աթոռոյ Գահակալ Պատրիարքի Նախագահութեամբ Տնօրէն խորհրդոյ մը, որ համարուած է առ Միաբանական Ընդհանուր ժողով, և սա՝ առ Ազգային երեսփոխանական Ընդհանուր ժողով։

Ա. Ը. Պատրիարք

Յօդ. 22. Պատրիարքը Սրբոց Յակովբեանց Առաքելական Աթոռոյ յակուանս Գահակալն է, Գլուխ համանուն Միաբանութեան, Նախագահ Միաբանական Ընդհ. ժողովոյ և Տնօրէն խորհրդոյ, և Գործադիր Վարչական որոշմանց։

Յօդ. 23. Պատրիարքին պաշտօնն է Միանդամայն և պարտաւորութիւնը՝ Միաբանութեան Կանոնադրին ճշդիւ հետեւողութեամբ,

Ա. Կառավարել հայրաբար Միաբանական Ուխտն Սրբոց Յակովբեանց, և օրաւուր բարեկարգութեամբ և դիտութեամբ առաւել զարգացմանն հոգ տանել։

Բ. Տնօրինական Ս. Տեղեաց և այլ ուխտատեղեաց նկատմամբ Ազգային սեպհականութեանց և արտօնութեանց անկորուստ և պայծառ պահպանելն հսկել։

Գ. Ս. Աթոռոյ թեմական ժողովրդոց Առաջնորդական խնամք տանել։

Դ. Ս. Աթոռոյ սեփհական վանօրէից և կալուածոց պահպանութեան և բարգաւաճման հոգ տանել, և

Ե. Սոյն Հաստատութեանց շնորհիւ և Ս. Աթոռոյ կարողութեան չափով Ազգային Դաստիարակութեան ծաւալմանն օժանդակել։

Յօդ. 24. Պատրիարքն՝ եթէ հակառակ վարուի Միաբանութեան Կանոնադրին, ամբաստանութեան ներքև կընկնի։

Յօդ. 25. Ամբաստանութիւնը կընայ Միաբանութեան մէջ տեղի ունենալ, և կը քննուի Միաբանական Ընդհանուր ժողովով (Յօդ. 9). և կամ Ազգային Երեսփոխանաց կողմէն կարտասանուի։ Մի և միւս պարագայից մէջ՝ Միաբանական Ընդհ. ժողովոյ ամբաստանական Տեղեկագիրն կամ Երեսփոխանական ամբաստանագիրն Ազգային Երեսփոխանական ժողովոյ Ատեանը կ'երթայ, և անդ կը քննուի և վճիռ կառնու՝ Կ. Պոլսոյ Պատրիարքի ամբաստանութեան նկատմամբ հաստատեալ կանոնաց համեմատ։

Յօդ. 26. Եթէ Ազգ. Երեսփոխանական ժողովոյ վճռով ամբաստանեալ Պատրիարքը Ս. Աթոռէն հեռանալու դատապարտուի, անմիջապէս Միաբանական Ընդհանուր ժողովին Տեղակալութեան համար Ընտրելոց Յ—ուկ կը պատրաստէ ըստ օրինակի Պատրիարքական ընտրելոցն (Յօդ. 29) և Տեղեկագրութեամբ կը ներկայէ Ազգ. Երեսփոխանական ժողովոյ, որ անոր մէջէն կ'ընտրէ զՏեղակալն և Բ. Դռնէն հաստատութեան պաշտօնադիրն ընդունելով կը յանձնէ նմա Պատրիարքական իշխանութիւնը մինչև ընտրուին և վերահաստատութիւն Պատրիարքին կամ մինչև ցմահ նորին։

Յօդ. 27. — Երբ Պատրիարքի վախճանմամբ Առաքելական Աթոռը թափուր մնայ, Պատրիարքական փոխանորդ ձա-

բաւերութեանց Տեսուչը՝ որ Պատրիարքի հիւանդութեան ժամանակ միայնակ կը վոխանորդէր անոր Պաշտօնին, անմիջապէս կը հրաւիրէ Լուսարարապետն և Ընդհանուր ժողովոյ Ատենապետն առժամայ Յանձնախումբ կազմել Պատրիարքական փոխանորդութեան. և սա՛ Միաբանական Ընդհանուր ժողով դումարել փութալով նախ հօմէն անձերէ բավկացեալ քննիչ Մասնախումբ մը ընտրել կուտայ, որ պաշտօն ունի Տնօրէն խորհրդոյ հետ Պատրիարքի դռնէն և ընդհանրապէս Պատրիարքարանի մէջ գտնուած ամէն բան դրի առնուլ և հինգ նոր նկրգիռ պահելով Տեղեկագիր մատուցանել Ընդհանուր ժողովոյ Միաբանութեան (Յօդ. 19 և 20) և ապա Պատրիարքական Տեղակալը, որ քուէից բացարձակ առաւելութեամբ կ՚ընտրուի միանուն քուէով, և որ մինչև իր ընտրութեան հաստատութեան պաշտօնապրոյն կ. Պոլսէն դալը՝ վերոյիշեալ առժամանակեայ Պատրիարքական փոխանորդութեան Յանձնախմբին իբր անդամ կը գործէ, բայց պաշտօնապրոյն հասնելէն ետքը յիշեալ Յանձնախմբին պաշտօնը կը վերջանայ, և անդամները իւրաքանչիւրն իր մասնաւոր պաշտօնին դրաղելով Տեղակալը կը վարէ Պատրիարքին իշխանութիւնը ըստ 28 Դ յօդուածոյ։

Յօդ. 28. Պատրիարքի վախճանման պատճառաւ ընտրուած Տեղակալին պաշտօնն է Պատրիարքի ընտրական գործողութեանց նախագահել, և մինչև ցգահակալութիւն Նորընտիր Պատրիարքի՝ անոր պաշտօնը վարել ըստ կանոնագրի Միաբանութեան։

Յօդ. 29. Սուրբ Երուսաղէմի Առաքելական Աթոռոյ Պատրիարքը Ազգային երեսփոխանական ժողովով կ՚ընտրուի Միաբանութեան ներկայած Ընտրելեաց մէջէն, որոյ ցուցակը կը պատրաստուի հետևեալ կերպով։

Նախ՝ Միաբանական Ընդհանուր ժողով կը գումարի՝ Միաբանութեան ամբողջ եկեղեցական անդամոց կէսէն դէպի մէկ աւելի թուով, և ընդ նախագահութեամբ պատրիարքական Տեղակալի, որ կը յիշեցնէ ժողովականաց Պատրիարքական ընտրելութեան արժանաւորութեան հանգամանքը և կը հրաւիրէ զնոսա խղճի մը ծանր կատարել իրենց ընտրութիւնը։

Իւրաքանչիւր ընտրող թղթի մը վրայ կը դրէ այն ամէն Միաբան եպիսկոպոսաց և Վարդապետաց անունները, որք երեսուն և հինգ տարին լրացուցած, և Օսմանեան Տէրութեան հպատակ ըլլալով, ըստ իւր խղճի կրօնական, բարոյական և ուսումնական բարեմասնութեամբք արժանի են Պատրիարքական գահը բարձրանալու։

Քուէհամար կը կատարուի սոյն քուէից, և առաւելագոյն քուէ ստացող անուններէն քուէից առաւելութեան կարգաւ ծանրութեան անձինք որոշուելով Աւագին ցուցակ մը կը պատրաստուի եօթնեակին ընտրելեաց։

Ժողովականք երկրորդ անգամ քուէարկութեան կը հրաւիրուին՝ սոյն եօթնեակին ընտրելեաց ցուցակին մէջէն միայն երեք անձի վրայ քուէներն ամփոփելու պայմանաւ, և քուէհամար կատարուելով երկրորդ ցուցակ մը կը պատրաստուի երեքին ընտրելեաց՝ իւրաքանչիւրին ընդունած քուէից առաւելութեան կարգաւ. իսկ եթէ երկու ընտրութեանց ժամանակ հաւասար քուէներ պատահին՝ վիճակաւ կորոշուի ընտրելին, և սոյն երեքին ընտրելեաց

ցուցակին իբր արձանագրուածոյ ընդրել եւ յոյն ցուցակ՝ հանդերձ առաջին եօթնեակին ընտրելեաց ցուցակաւ, և իւրաքանչիւր ընտրելւոյ բարեմասնութիւնքն և արդիւնքըն նկարագրող Տէղեկագրով կը ներկայացուի Ազգային երեսփոխանական Ընդհանուր ժողովոյ, որ անոնց մէջէն կ'ընտրէ զՊատրիարքն Ս Երուսաղէմի, կ.Պոլսոյ Պատրիարքի ընտրութեան տրամադրութեանց համեմատ։

Յօդ. 30. Նորընտիր Պատրիարքը՝ եթէ վարդապետ է, Միաբանական Ընդհանուր ժողովոյ վկայականով և կ.Պոլսոյ Պատրիարքի յանձնարարութեամբ (ինչպէս օրէն է Ս. Երուսաղէմի Աթոռին՝ ի Ս. Էջմիածին զրկուած բոլոր Եպիսկոպոսացու վարդապետաց համար,) Ս. Էջմիածին կ'ուղեւորի և եպիսկոպոսութեան աստիճան կը բարձրանայ. և վերադարձին՝ ի կ. Պոլիս՝ յաւուրն Ազգ ժողովոյ ուխտ ընելով «Հաւատարիմ ճնալ Տէրութեան, Ազգին և Սրբոյ Աթոռոյն Երուսաղէմի, և հակիլ անթերի գործադրութեան Կանոնագրի Միաբանութեան» և ընդունելով կայսերական Հրամանագիրը՝ կը դառնայ ի Ս. Երուսաղէմ և կը դահակալէ իր Աթոռն։

Իսկ եթէ եպիսկոպոս է, ընդունելով իր Ընտրութեան և Հաստատութեան պաշտօնագրերն՝ յաւուրն Միաբանական Ընդհանուր ժողովոյ կը կատարէ վերոյիշեալ ուխտն և կ'անցնի յաթոռն Պատրիարքական. և ապա կը յիշատակուի անունը եկեղեցեաց մէջ։

Բ. ՏՆօրէնն Խորհուրդ

Յօդ. 31. Տնօրէն խորհուրդը կը կազմուի Ս. Աթոռոյ մեծ պաշտօնակալներէն, որք են,

1. Լուսարարապետ
2. Ցարաբերութեանց Տեսուչ կամ Պատրիարքական փոխանորդ
3. Ելեւմտից Տեսուչ
4. Ուսումնապետ
5. Տնտեսապետ, և
6. Կալուածապետ

Յօդ. 32. Տնօրէն խորհրդոյ անդամ այն մեծ պաշտօնակալք կ'ընտրուին Միաբանական Ընդհանուր ժողովէն, անձնիւր անդամ իր պաշտօնի որոշմամբ, և Լուսարարապետը ցկեանս իր պաշտօնը վարելու, իսկ մնացեալներն միայն երկու տարի ծառայելու պայմանաւ։ Սոյն վերջիններն ա'նմիջապէս վերընտրելի են։

Յօդ. 33. Սոյն պաշտօնակալք կը դործեն անհապաղ՝ իւրաքանչիւր պաշտօնի համար սահմանեալ կանոնագրութեան համեմատ, առնելով նա'եւ ի հարկին իրենց օգնական դործակից Մասնախմբեր, և պարբերաբար Ներկէ գոյատեւով Տնօրէն խորհուրդ կը կազմեն, որոյ կը նախագահէ Պատրիարքը կամ իր փոխանորդը, և կառավարուդ իր Դիւանը՝ կազմեալ մէկ Ատենապետէ և մէկ Ատենադպրէ, զոր ինքն իր մէջէն կ'ընտրէ՝ երկու տարի պաշտօն վարելու պայմանաւ։

Յօդ. 34. Տնօրէն խորհրդոյ պաշտօնն է Ս. Աթոռոյ մեծ պաշտօնակալաց ընթացիկ սովորական դործերն դուրս մանաւանդ պարագայից մէջ ընելու տրնօրինութիւններն սահմանել, հանրական խնդիրները լուծել, և վարչական զանազան ճիւղերու պաշտօնակալներն՝ իւրաքանչիւր ճիւղի գլուխ մեծ պաշտօնակալին առաջարկութեամբ ընտրել, պաշտօնավարութեան ժամանակը սահմանել՝

հրահանգներուն տալ և կանոնաց պահպանութեանը հսկել ։

Յօդ. 35. Ցնօրէն Խորհուրդը 4 ամիսն անդամ մը Ս. Հոգւոյ Լուսամփոփ վիճակը կը սուզէ, ինչպէս նաեւ վարչական բոլոր ճիւղերու վրայ մանաւանդ Տեղեկադիր կ'առնու Պաշտօնակալներէն. և ամէն տարեգլուխ անցեալին հաշիւները կը վակէ, և յաջորդին ելմտացոյցը կանխատարրարելով բացատրական Տեղեկագրութեամբ կը ներկայէ Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ ։

Յօդ. 36. Ցնօրէն Խորհուրդը պատասխանատու է առ Միաբանական Ընդհանուր Ժողով, անձնիւր անդամ առանձին իր պաշտօնին՝ և բոլոր անդամք հաւասարապէս Խորհրդոյ տնօրէնութեանց նկատմամբ ։ Սոյն պատասխանատուութիւնը կը կատարուի Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ մէջ կանոնաւորապէս տեղի ունեցած հարցմանց պատասխանելով և տարեկան համաբաւու Տեղեկագրութեամբ Խորհրդոյ ։

Յօդ. 37. Ցնօրէն Խորհրդոյ անդամը չ'են կրնար ուրիշ պաշտօն ստանձնել ո՛չ իրենց անդամակցաց յատուկ և ո՛չ անոնց ստորակարգեալ պաշտօնեներէն. ինչպէս նա՛եւ չեն կրնար միանգամայն Ցնօրէն Խորհրդոյ անդամ և Ընդհանուր Ժողովոյ Ներկայացուցիչ դառնալ ։

Գ. Միաբանական Ընդհանուր Ժողով

Յօդ. 38. Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ անդամ են Միաբանութեան բոլոր եկեղեցական անդամները, մինչեւ՛ի Սարկաւագ՝ ՚ի միասին համարեալ ։

Յօդ. 39. Պատրիարքը կը նախագահէ Ընդհանուր Ժողովոյ, և Ս. Աթոռը թափուր եղած ժամանակ՝ Պատրիարքական Տեղակալը ։ Բայց Ընդհանուր Ժողովը իր Դիւանն ունի մասնաւոր՝ Ատենապետ և Ատենադպիր և Փոխանորդներէ կազմեալ, զորս երկու տարի պաշտօն վարելու պայմանաւ կընտրէ իր մէջէն դաշտնի քուէարկութեամբ.

Յօդ. 40. Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի՝ Ս. Կանոնադրական ամէն ամ սագլուխ, յորչափ որ խնդիր կայ իր Օրակարգին մէջ.և

Բ. Պատահաբէ՝ երբ Պատրիարքը կամ Ցնօրէն Խորհուրդն մասնաւոր խնդրոյ մը համար հարկ տեսնեն, և կամ Ընդհանուր Ժողովոյ Ս. երեսատղէմի մէջ գտնուղ անդամոց մէկ երրորդ մասն բացորոշ խնդրոյ մը համար ստորագրեալ խնդրագրով հայցեն անոր գումարումը ։

Յօդ. 41. Պատրիարքը՝ կամ Ս. Աթոռոյ պարապ ժամանակ Տեղակալը՝ և Պատրիարքի ամբաստանութեան ժամանակ Պատրիարքական Փոխանորդը կ'նրաւիրէ զանգամս ի Ժողով, ամէն անգամ Օրակարգի՝ խնդիրը գէթ երկուասան ժամառաջ գրով ծանուցանելով ամէն մէկուն ։

Յօդ. 42. Ս. երեսաղէմ գտնուղ Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ անդամոց թուոյն կէսէն մէկ աւելին բաւական է օրինաւոր ատեան կազմելու և ամէն խնդիր լուծելու և ընտրութիւններն ընելու, բա՛ց ՚ի Պատրիարքական ընտրելեաց և Աւագ Լուսարարի ընտրութիւններէն՝ որոց համար Ընդհանուր Ժողովոյ Բոլոր անդամոց կէսէն գէթ մէկ աւելի անդամոց ներկայութիւնն անհրաժեշտ է ։

Յօդ. 43. Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ պաշտօնն է,

Ա. Պատրիարքական ընտրելիներն, և Ս. Աթոռն Պատրիարքի հեռացուցման ժամանակ՝ Տեղակալութեան ընտրելիներն, և Ս. Աթոռոյ թափուր մնացած ժամանակ Տեղակալն, և Տնօրէն խորհրդոյ անդամ՝ Ս. Աթոռոյ մնծ Պաշտօնակալներն ընտրել։

Բ. Միաբանական վարչութեան զանազան ճիւղերու և նոյն իսկ իրեն համար մանաւոր կանոնադրութիւններ հաստատել, կամ պայմանեալ ժամանակին բարեփոխել, հանրական ծանրակչիռ խնդիրները լուծել, վոխառութեանց և Ս. Աթոռոյ սեփհական կալուածոց վաճառման կամ գնման պէտքը վճռել և պայմաններն սահմանել, եկեղեցական Միաբանից անդամակցութեան ընդունելութիւնը որոշել, աստիճանի բարձրացման արժանաւորութիւնը քննարկել, ամբաստանութիւնը դատել, Միաբանական կեանքէ հրաժարումը վճռել, արտաքսումն արտասանել, և ի դէպս մահուան՝ անոնց ինչպէս նաև Պատրիարքի, սեփհական դոյից վրայ կանոնական Տնօրէնութիւնը կատարել, և վերջապէս Միաբանական վարչութեան վրայ հսկողութիւն ընել, և համար առնուլ Տնօրէն խորհրդէն.

Յօդ. 44. Ամեն տարեգլուխ Միաբանական Ընդհանուր ժողովը Տնօրէն խորհրդոյ հաշվառաութեան Տեղեկագիրն և ելմտացոյցն ընդունելով ստուգելէն և վաւերացուներէն յետոյ՝ իր կողմէն Համբարձումեան Տեղեկագիրը կուղղէ առ Ազգ. Երեսփոխանական Ժողով, մանաւոր խնամով նշանակելով ի նմա.

Ա. Տարւոյն մէջ Միաբանական անդամոց ընդունելութեան, պաշտօնավարութեան, հաւատարիմ ծառայութեանց համար եղած վարձատրութեանց, ձեռնադրութեանց, հրաժարման, արտաքսման և մահուան վերաբերեալ անօրէնութիւնքն։

Բ. Տարւոյն ենթադրեալ ելմտացոյցին նկատմամբ ելևմտից կատարեալ վիճակը և՝ ի մանաւորի՝ վոխառութեանց և կալուածական գնմանց և վաճառմանց վերաբերեալ անօրէնութիւնքն, և պարտուց վճարման նկատմամբ՝ ի դոյծ դրուած միջոցներն և արդիւնք նոցին։

Գ. Ցամաքդ տարուան ենթադրեալ ելմտացոյցն և ելևմտից հատատարակչռութեան համար որոշուած միջոցներն։

Դ. Միաբանական անդամոց ուսումնական յառաջադիմութեան, և ընդհանրապէս Ազգային Դաստիարակութեան նկատմամբ գործադրուած միջոցներն և արդիւնք նոցին։ Եւ

Ե. Տնօրինական Ս. Տեղեաց և այլ Ուխտատեղեաց մէջ Օտարաց հետ ընկերովի և առանձինն Ազգային արտօնութեանց և սեփհականութեանց մասին պատահած նշանաւոր դէպքերն, և անոնց նկատմամբ ընդ. Ազգային Կեդրոնական վարչութեան, ընդ. տեղական կառավարութեան, ընդ. Երիսաստնեաց Օտարազգիս և ուղղակի ընդ. Նախարարս Տերութեան կամ այլ Պաշտօնակալս տեղի ունեցած Ծարաբերութիւնք և արդիւնք նոցին։

Դ. Վարչական պաշտօնք եւ պաշտօնակալք

1. Լուսարարապետ

Յօդ. 45. Լուսարարապետին պաշտօնն է՝ Ս. Տնօրինական Ս. տեղեաց և

այլ ուխտատեղեաց և բոլոր եկեղեցեաց մէջ աստուածային պաշտաման ըստ կա-նոնաց եկեղեցւոյ կատարուելուն վերա-տեսչութիւն , և

Բ . Ս . Աթոռոյն սեփհական բոլոր եկե-ղեցական անօթոց, զարդուց, զգեստուց, դրեանց և այլ կահուց և կարասեաց ան-կորուստ և անեղծ պահպանութիւնն :

Յօդ. 46. Լուսարարապետին իշ-խանութեան ենթարկեալ են՝

Ա . Ի մասին եկեղեցական պաշտաման, Միաբանութեան բոլոր եկեղեցական ան-դամներն , և ի մանաւորի ժամերգիոզ , ժամասաց , ժամարար , եւ Խոստովանա-հայր վարդապետք , Սարկաւագունք և Դպիրք , Մասագործ և ժամակոչքձաղ-դեացք , և

Բ . Ի մասին տանդապահութեան , բոլոր Լուսարարք և այլ սպասարկուք ե-կեղեցւոյ :

Յօդ . 47 . Ս. Աթոռոյ Աւանդատան մէջ՝ ինչպէս նաեւ դանազան Ուխտատեղ-եաց և Սուրբ Տաճարաց մէջ գտնուած բոլոր եկեղեցական անօթոց , զարդուց , զգեստուց , դրեանց և այլ կահուց ևկա-բասեաց մանրապատում Մայր Տումարն Ս. Աթոռոյ Աւանդատան մէջ պահուելով, Լուսարարապետն՝ Միաբանական Ընդ-հանուր ժողովով ընտրուելէն , և սովորական արարողութեամբ Աւանդատան բանալին Ս. Գլխադրէն իր ձեռօք առնելէն եաքը , նոյն տումարն՝ ինչպէս նաև իր նախորդի մանաւոր տումարն՝ Աւանդատան վիճա-կին հետ բաղդատելով, անոնց մէջ կ'ար-ձանագրէ իր դիտողութիւնքն և կը ստո-րագրէ :

Յօդ . 48 . Իւրաքանչիւր Լուսարա-պապետ իր ժամանակին համար մասնա-ւոր ժապաւէնեակ Ցումար մը կ'ընդունի Տնօրէն Թորհրդէն , և անոր մէջ կ'արձա-նագրէ մանրամասնաբար՝ Ս. ինչ անօթ , զգեստ, զարդ , և այլն որ կը յանձնուի ի-րեն յատենի Տնօրէն Թորհրդոյ , և Ս. ինչ փոփոխութիւն որ հարկ կը տեսնուի ևՏնօրէն Թորհրդոյ որոշմամբ կը կատար-ուի Աւանդատան մէջ դտնուած անօթոց , զգեստուց և այլն , վրայ (նորոգութիւն , ձեւի փոփոխութիւն , Ընդունում , և այլն) , և ամեն մէկ արձանագրութեան ներքև թէ՛ ինքն կը ստորագրէ և թէ՛ Տնօրէն Թորհրդոյ Դիւանին ստորագրել կուտայ :

2· Յարաբերութենց տեսուչ կամ Պատրիարքական Փոխանորդ

Յօդ . 49 . Յարաբերութենց տես-չին՝ որ միանգամայն Պատրիարքական Փո-խանորդի տիտղոս կը կրէ , պաշտօնն է վերատեսչութիւն յարաբերութենց Ս. Աթոռոյն ընդ Ազգային կեդրոնական վար-չութեան , ընդ Մայր Աթոռոյ Արարատ-եան , ընդ կառավարութեան , ընդ Թե-մական ժողովրդեան , և ընդ օտարազ-գի քրիստոնեայս :

Յօդ . 50 . Յարաբերութենց տես-չին հշխանութեան ենթարկեալ են թարգ-մանն և օգնականք , ի դիմաց Ս. Աթո-ռոյ Թեմական ժողովրդեան առաջնորդ-կամ առաջնորդական տեղակալ կարգեալ, և տեղական կառավարութեան ժողովոց անդամ ցուցուած անձինք , պահակք և դռնապան :

Յօդ . 51 . Յարաբերութենց տես-չին պարտաւորութիւնն է՝ Ս. Աթոռոյ յա-րաբերութենց մէջ անկորստ պահել իրաւունքն , և անարատ՝ Միաբա-նութիւնն իրաւունքն ,

նուիրեան պատիւը . չը ներելով օտարաց՝ ոչ և ե կերպով աղգային իրաւանց սահմաններն զանցանելու թեւակոխել , և ո՛չ ազգայնոց՝ անխորհուրդ նախանձայուզութեամբ օտարաց իրաւունքը պղտորել փորձ փորձել . և առաջնորդ ունելով ինքեան Ս . տնօրինական Ս. տեղեաց և այլ ուխտատեղեաց նկատմամբ՝ պաշտօնական հրամանագրովք հաստատուած ազգային իրաւունք, սեփհականատիրութիւնք և արժանի նուիրիլնք և վաւերական հնաւանդ սովորութիւնք . (Տե՛ս Բանդակութիւն ազգային իրաւանց Սրբոց Յակովբեանց Ս. ուսերելական Ամենայն յերուսաղէմ՝) :

Բ. Ազգային կեդրոնական վարչութեան յարաբերութեանց մասին՝ Սուրբ աթոռոյն իրաւունք և պարտիք որք բովանդակեալ են՝ ի կանոնագրիս եւ յԱզգային Ցանձնագրութեան :

Գ. Աբարաեան Մայր աթոռոյ նկատմամբ՝ ամենայն Հայոց կաթողիկոսութեան իրաւունքն եւ պարտաւորութիւնք :

Դ. Տեղական կառավարութեան հետ , և՛ի մասին առաջնորդական վարչութեան թեմական ժողովրդոց , Ազգային Ցանձնագրութեան հաստատած Առաջնորդական իրաւունք եւ պարտք :

Ե. Թեմական ժողովրդոց հետ , պարտաւորութիւնն զոր ունի Ս. Աթոռն առնոց հոգեւորական և կրթական պիտոյքը խնամելու , օգնելու նաեւ նուիրապետ՝ մէկերնուն ալքատութեամբ տառապեալ անտերունչ որբոց և այրեաց , մանաւանդ Ս. երուսաղէմի մէջ , չը ներելով երբէք որ սոյն ժողովուրդք փոխանակ օգնական լինելու Ս. աթոռոյն , անոր օգնութեան իրաւունք ունեցածի պէս վարուելով ըեռ ըլան անոր նուիրապետ և բարոյապէս :

Յ դ . 32. Յարաբերութեանց Տեառնէն բաց յընթացիկ եւ կանոնաւոր նամակագրութենէ զոր ինքնին կը անօրինէ , ամեն պարագայի մէջ Տնօրէնն խորհրդոյ կը դիմէ եւ անոր խորհրդով կը գործադրէ ինչ որ արժան է իր պաշտօնին կատարմանը , չանալով միշտ իրաւագիտական եւ քաղաքագիտական նախապատրաստիչ միջոցներով տեղի չը ձգել՝ ի վերջոյ դէպ բանական աւելորդ ձախսուց կամ պաշտպանողական նիւթական դիմադրութեան :

3. Ելեւմտից տեսուչ

Յօդ. 33. Ելեւմտից տեսչի պաշտօնէն է՝ Ս. Աթոռոյ ելեւմտից կանոնաւոր անտեսութեան և հաշուարկութեան վերատեսչութիւնը :

Յօդ. 34. Ելեւմտից Տեսչին իշխանութեան ենթարկեալ են Ս. Աթոռոյ դանձապետն ու հաշուակալն , եւ՛ի մասին ելմտական գործողութեանց՝ բոլոր պաշտօնակալք Միաբանութեան . ինչպէս Ս. Պատրիարքն՝ կնդակապետոյ , Տղայանութեան և այլ բարեպաշտական նուիրաց հաշուի , Թարգմանչականը՝ գարպատական և իւղատնի ողորմութեանց հաշուի , բոլոր Հայաբնակ գաւառաց եկեղեցւոց մէջ Ս. Աթոռոյ յատուկ եզած գանձանակաց Հոգաբարձութ՝ հաւաքուած նուիրաց հաշուի , և այլն հաշուատու են նմա :

Յօդ. 35. Աթոռոյ ելեւմուտք ամեն տարի Տնօրէնն խորհրդոյ առաջարկութեամբ՝ Միաբանական ընդհանուր ժողովով կը սահմանուին կանխա- , եւ ըստ նոյն ելմտացոյցի կը տնօրինուին ելմտական տնտեսութեան զանազան ճիւղերու պաշտօնակալաց ձեռօք , որոց ամենուն

դործառնութեանց կանոնաւորութեանը կը հսկէ ելեւմտից տեսուչն, և պարբեր-բարար համար կ'առնու, եւ չորս ամիսն անգամ մը Ս. Աթոռոյ ելմտական վիճակը կը ներկայէ Տնօրէն Խորհրդոյ։

Յօդ. 56. Ելեւմտից Տեսուչն ընդհին կը հրամանէ բոլոր ովքրպան եւ ելմտա-ցուցիչ նախասահմանեալ ծախուց վճար-րումն՝ Գանձատեղին, և իր հրամանաւ կը յանձնուին նմա՝ բոլոր հսկ եւ արդիւնք Ս. Աթոռոյ՝ բարեզարդատանք եւ կա-ուածականք։ Իսկ արտաքոյ կարգի ծախուց համար, մինչեւ տարեկան 36,000 ղրուշ՝ Տնօրէն Խորհրդոյ, եւ անկէց աւելի գու-մարոց համար՝ Ընդհանուր ժողովոյ որո-շումն և պաշտօնագիրն հարկ է որպէս զի ելեւմտից տեսուչն կարողանայ վճարումն հրամանել։

Յօդ. 57. Ելեւմտից տեսուչը կը նա-խագահէ փոխառական գործողութեանց Ս. աթոռոյն. բայց անոնց պէտքը և պայ-մանները Տնօրէն Խորհրդոյ առաջարկու-թեամբ Միաբանական ընդհանուր ժողո-վոյ կը վճռուին և կը սահմանուին։

Յօդ. 58. Գանձուց պահպանութիւ-նը և մանաւանդ հաշուակալութիւնը Գան-ձատեղին յանձնուած է, որ առանց հրա-մանագրի ելեւմտից տեսչին ոչ ինչ կը վը-ճարէ և ոչինչ կ'ընդունի, և համարատու է նմա։

Յօդ. 59. Ս. Աթոռոյ բոլոր ելմըտ-տական գործողութիւնք կրկնաւորմարի օրինօք կ'արձանագրուին Համարակալի ձեռօք, որ ընդ հսկողութեամբ ելեւմտից տեսչին կը գործէ, և հաշիւ կը տեսնէ բոլոր պաշտօնակալաց հետ և համարա-տու է նմա։

4. Ուսումնապետ

Յօդ. 60. Ուսումնապետին պաշտօ-նն է Ս. Աթոռոյ դաստիարակութեան, դիտութեանց և դէղարուեստից վերա-բերեալ բոլոր գործոց վերատեսչութիւ-նը, և՛ի մանաւանդ՝ ժառանգաւորաց վարժարանի տնօրէնութիւնն։

Յօդ. 61. Ուսումնապետի իշխա-նութեան ենթարկեալ են ժառանգաւո-րաց վարժարանի, Դպրաց դասարանի, Քաղաքացւոց երկսեռ նախակրթարանաց բոլոր Պաշտօնակալք, և Տղարանի, Գը-րաչճառութեան սենեկի, Թանգարա-նի և Լուսանկարի գործակալք։

Ա. Դաստիարակութիւն

Յօդ. 62. Ուսումնապետը կը տնօ-րինէ, ըստ որոշման Տնօրէն Խորհրդոյ, ինչ որ արժան է Դաստիարակութեան մա-սին՝ Ս. Աթոռոյ պարտականութիւնը կա-տարելու համար առ Թեմական ժողովուր-դըս, առ Միաբանութիւն Սրբոց ցակով-բեանց և առ Ազգն։

Յօդ. 63. Թեմական ժողովրդոյ նկատմամբ Ս. Աթոռը պարտի Նախակրթ-թական՝ և ըստ տեղւոյն նաև երկրորդա-կանով կառն դաստիարակութիւն տալ մանկանց, իբր կարօտելոց, և բժ-բրամա-չելի Ղուկաս՝ անոնց որք կարողութիւն ունին վճարելու։ Ուսումնապետը կը կար-գադրէ ըստ այնմ ամեն տեղ պէտք եղած երկսեռ Դպրոցներն, և Ազգային կեդ-րոնական վարչութեան ընդունած դա-տիարակութեան ընթացից համաձայն՝ ա-մենուն կանոնաւոր անտեսութեան և յա-ռաջադէմ զարգացմանը կը հսկէ։

Յօդ. 64. Ս. Աթոռն իւր Միաբա-

Նուիրեան նկատմամբ եկեղեցական և՛ ուսումնական կատարեալ Դաստիարակութիւն տալու պարտաւորեալ ըլլալով, ուսումնարանը կը կարգադրէ ժառանգաւորաց վարժարանն այնպէս որ աշակերտք արդէն նախակրթեալ, հասակաւ 16 էն մինչ 18, և իբր ժառանգաւորք եկեղեցւոյ՝ ընտրութեամբ ընդունուելով, ուսանին մէկ կողմէն՝

1. Լեզուագիտութիւն—Հայերէն, Գաղղիերէն և Յունարէն։

2. Կրօնագիտութիւն։

3. Գիտականագիտութիւն—Թուաբանութիւն կատարեալ, Գրահաշիւ և Տարրերք երկրաչափութեան։

4. Պատմութիւն—Սրբազան, Աղգային և Աշխարհի։

5. Երգեցողութիւն— Ձայնագրութեամբ եկեղեցական և Աղգային։

6. Աշխարհագրութիւն։

7. Տիեզերագրութիւն։

8. Գծագրութիւն և Գեղագրութիւն։

9. Տարերք բնական Պատմութեան և Գիտութեանց։

Եւ միւս կողմէն՝ վարժուին կրօնաւորական կենաց, կանոնաւորապէս դէպրութիւն ընելով եկեղեցւոյ մէջ. և վաւիաքող արժանաւորներն՝ դէռ յընթացս Դաստիարակութեան՝ մինչ՛ի կիսատարակաւագութիւն, և յաւարտ ուսման՝ Սարկաւագութեան աստիճան բարձրանալով, ընդունուին՛ի ծառայութիւն Ս. Աթոռոյ. և միացածներն իրենց կարողութեան համեմատ՝ Դպրաց կամ Քրմաղղեցից դասուն մէջ դործածուին ըստ կանոնադրի Միաբանութեան։

Ուսումնարանը կը կարգադրէ նաև մանաւանդ Դասարան՝ Դպրաց, Քրմաղղեցից և ուսումնքնին անկատար եկեղեցական Միաբանից յարմարաւոր ուսմունք աւանդելու համար. և թէ՛ այս Դասարանն և թէ՛ ժառանգաւորաց վարժարանն իւր անձնական ցնօրէնութեան ներքև կը կառավարէ։

Յօդ. 65. Ընդհանուր Աղգին նկատմամբ՝ Ս. Աթոռն Դաստիարակութեան զարգացման և ծաւալմանն օժանդակելու պարտաւորեալ ըլլալով, իր ենթակայից հաւասարակշռութիւնը դանելէն ետքը, բարձրագոյն ուսմանց վարժարան կը հիմնէ՛ի Կ. Պոլիս կամ՛ի Հայաստան. եւ ուսումնապետը Ս. Աթոռոյ կարողութեան չափով զայն կարգադրելով, ծախսութիւնը վրայ կը հսկէ։

Բ. Թանգարան

Յօդ. 66. Ս. Աթոռոյ Թանգարանը՝ ձեռագիր և տպեալ մատեաններով, հնադիտական նիւթերով և բնական պատմութեան և Գիտութեանց և Գեղարուեստից վերաբերեալ առարկաներով օժտեալ։ Թանգարանապետն մը տնօրէնութեան ներքև կը տնտեսէ՝ Աղգին և Միաբանական Ուխտին օգտակար ըլլալու դրութեամբ. և Ուսումնապետը կը հսկէ անոր ըստ օրինի պահպանութեան և տնտեսութեանը վրայ։

Գ. Տպարան եւ սեպեակ գրավաճառութեան

Յօդ. 67. Ս. Աթոռոյ Տպարանը՝ Գրավաճառութեան սեպեակով հանդերձ Տպարանապետի մը տնտեսութեան յանձնուելով, Ուսումնապետը կը հսկէ երկու-

քին ալ կանոնաւորապէս, և Աղգին եւ Միաբանական Ուխտին բարոյապէս և նիւթապէս օգտակար ըլլալու կերպով մըն ալ տեսուչլուն։

Յօդ. 68. Սոյն նպատակաւ Ուսումնական Խորհուրդը՝ միշտ Տնօրէն Խորհրդոյ որոշմամբ, միայն այն դրքերուն կուտայ Հրահան փպագրութիւնը որ կրօնից եւ բարոյականի դէմ ոչ ինչ չեն պարունակեր. և որ՝ եթէ դրաչեն ծախքը վճարելով ապսպրուած չեն, դիւրամատչելի գնով կրնան չափաւոր ժամանակի մէջ ծախսիլ, եւ Տպագրութեան ծախքն հանդերձ տոկոսօք հատուցանել։

Նմանապէս Ս. Աթոռոյ հաշոյն տրպեալ պատրաստի դրեանց համար՝ Ուսումնական Խորհուրդը կը տնօրինէ դիւրութեամբ վաճառուելուն միջոցները, եւ անվաճառելիներն Դաստիարակութեան ծառայման համար հիմնեալ Ընկերութեանց բաշխել կուտայ ըստ որոշման Տնօրէն Խորհրդոյ։

Դ. Լուսանկար

Յօդ. 69. Ս. Աթոռոյ Լուսանկարի դործարանը՝ ամեն տեսակ անտեղութիւն ատատ տեղ մը դետեղուելով, աշխարհական դասէ ճարտարարուեստի մը կը յանձնուի մանաւոր պայմանագրութեամբ, և Ուսումնասիրաբը կը հսկէ սոյն պայմանաց ճշդիւ գործադրութեան։

Ե. Տնտեսապետ

Յօդ. 70. Տնտեսապետին պաշտօնն է՝ Միաբանութեան անդամից անբնդեան, հագուստի և բնակութեան, և եկեղեցեաց մոմի և ձէթի տնտեսութեան, և Միաբանական անդամից և երուսաղէմի բնիկ Թեմական ժողովրդեան կարօտելոց հիւանդութեան ժամանակ պէտք եղած խնամարկութեան վէրպեւոլիտնը։

Յօդ. 71. Տնտեսապետին իշխանութեան ենթակայ են՝ Ա. Մատակարար, Հանդերձապետ, Ամբարապետք, Հացագործք, Խոհարարք, Սեղանապետք, Սրճեփ և այլ հասարակաց սպասաւորք։

Բ. Մոմագործ և Մոմավաճառ։

Գ. Բժիշկ, Դեղագործ և Հիւանդապահք։

Ա. Տնտեսութիւն

Յօդ. 72. Միաբանութեան անունդի, հագուստի և բնակութեան հանդամանք (չափ, թիւ, տեսակ, ևայլն) ամեն տարեգլուխ Տնօրէն Խորհրդոյ աւաջարկութեամբ, և ողջապահիկ կանոնաց հետեւողութեամբ Միաբանական Ընդհանուր ժողովով որոշուելով (Յօդ. 7) Տնտեսապետը ըստ այնմ կը տնտեսէ ըլ Միաբանութիւնն։

Յօդ. 73. Տնտեսապետը հոգ կը տանի աննդեան և հագուստի վերաբերեալ նախնական գլխաւոր նիւթերն (ցորեան, իւղ, կտաւ, ևայլն) ինչպէս նաև եկեղեցեաց և Մոմարանի և Դեղարանի պիտոյքն ¹(ձէթ, մեղրամոմ, դեղ ևայլն) ժամանակին և պէտք եղած չափով և Տնօրէն Խորհրդոյ որոշած պայմաններով առնել և ամբարելու. և Մատակարարին, Ամբարապետաց, Խոհարարին և Հանդերձապետին առեւտրական գործողութեանց մէջ հաւատարմութիւնը երաշխաւորող միջոցները ի գործ դնելով, հսկել որ իւրաքանչիւր ոք իր պաշտօնին ըստ օրինի

կատարէ, և ճշդութիւն և մաքրութիւն տիրէ յամենայնի և ամենուրեք։

Բ. Մոմարան եւ մոմավաճառութեան սենեակ

Յօդ. 74. Մոմագործութիւնն և Մոմավաճառութիւնն մանուսոր պայմանադրութեամբ Տնօրէն Խորհրդոյ մանուսոր պաշտօնակալաց կը յանձնուին. և Տնտեսապետը կը հսկէ սոյն պայմանաց ճշդիւ գործադրութեան, և պարբերաբար համար առնելով հաշիւ կը ներկայէ իր կողմէն՝ Ելեւմտից Տեսչին։

Գ. Խնամակալութիւն հիւանդաց եւ ծերոց

Յօդ. 75. Միաբանական Հիւանդաց յատուկ Այցելարանի և Հիւանդապարանի, ինչպէս նաեւ Քաղաքացի աղքատ հիւանդաց Այցելութեան հոգն ու խնամքը և Դեղարանի պետ-Բժիշկը՝ բժշկին, և Դեղագործութեան և Հիւանդապարանի անտեսութիւնը՝ Գեղագործին կը յանձնուի Տնօրէն Խորհրդով և մանուսոր պայմանադրութեամբք, և Տնտեսապետը կը հսկէ ա նոնց ճշդիւ գործադրութեան և ուղղակի համարառու է սոյն պաշտօնակալաց։ Նոյնպէս Տնտեսապետը կը տնօրինէ ծեր և անկար Միաբանից մանուսոր խնամատիպետը։

Զ. Կալուածապետ

Յօդ. 76. Կալուածապետին պաշտօնն է Ս. Աթոռոյ սեփհական երուսաղէմի մէջ գտնուած կալուածոց Տնօրէնութիւնը, և երուսաղէմ դուրս գտնուած կալուածներուն տնտեսութեան վերապետութիւնը։

Յօդ. 77. Կալուածապետին իշխանութեան ենթարկեալ են Շինուածապետ և իւր գործառնութք, և ի մասին վերատեսչութեան, դրսերը գտնուող կալուածական պաշտօնեայք (Ձապէ, Հայրն) Ս. Աթոռոյ։

Է. Ս. երուսաղէմի մէջ գտնուած կալուածոց Տնտեսութիւն

Յօդ. 78. Կալուածապետը վարձու կուտայ Ս. երուսաղէմի մէջ գտնուած կալուածները, իւրաքանչիւր վարձակալի հետ ըստ որոշման Տնօրէն Խորհրդոյ պայմանագիր կնքելով ըստ քաղաքական օրինաց, և ինք կը ժողովէ վարձքերը և կը հսկէ հաստատեալ պայմանաց դործադրութեան։

Յօդ. 79. Ս. երուսաղէմի կալուածներէն մի միայն անտեղուն այրի և որբ քաղաքացեաց կը տրուի անվարձ ի բնակութիւն, իւրաքանչիւրին համար Տնօրէն Խորհրդոյ որոշած պայմաններով, և կալուածապետը անոնց հետ ալ պայմանադրութիւն կը կնքէ ըստ քաղաքական օրինաց իւր ընդ վճարող վարձակալի։

Յօդ. 80. Կալուածապետը կը ստուգէ կալուածոց և նոյն իսկ վանուց նորոգութեան պէտքը և ըստ որոշման Տնօրէն Խորհրդոյ կը կատարէ իր հսկողութեան ներքեւ։

Յօդ. 81. Կալուածապետը կալուածոյ վարձքէն բնաւ ստակ չը պահեր իր քով, ընդունածն անմիջապէս կը յանձնէ Ելեւմտից Տեսչին հրամանաւ՝ Գանձապետին, և ատիպոդական նորոգութեանց պարագայից մէջ արտօնութիւն ունի ընդունել յիշեալ Տեսչութենէն մինչեւ հազար ղուրուշ, առանց սպասելու Տնօրէն Խորհրդոյ որոշման։

Բ. Դրսերը գտնուած կայսրածոց տնտեսութեան վերաբերեալ

Յօդ. 82. Կալուածապետը կանոնաւոր յարաբերութիւն կ՚ունենայ Ս. Ընտասիրեմ դուրս կալուած գտնուղ տէղերու կալուածական Պաշտօնակալաց հետ (ձագի, հայրն), և ուր մանաւանդ պաշտօնակալ չը կայ՝ Ցեղայց հետ. և ամէն տեղի կալուածոց վիճակի վրայ տեղեկութիւն առնելով և հաշիւ ընդունելով, կը տատուկէ և կը ներկայէ Ելեւմտից Ցեղչութեան:

Յօդ. 83. Ամէն ծախք երկրէն ետքը՝ տարեկան դէթ 3 առ 100 արդիւնք չը բերող կալուածները, և հեռաւորութեան կամ այլ պատճառաւ կանոնաւոր տնտեսութիւնը դժուարին կալուածները՝ ի բաց առեալ անոնք որ չը ծախուելու պայմանաւ կտակեալ են Ս. Ընթոռոյ, Միաբանական Ընդհանուր ժողովով ծախուելու, և անոնց տեղ արդիւնաւոր կալուածներ գնուելու, և կամ նոր գետին գնելու կամ նոր շէնք շինելու որոշում տրուած ժամանակ, կալուածապետը կը հոգայ անոնց ծախուելու գնուելու կամ շինուելու պարագայները, և կը հսկէ կանոնաւոր գործադրութեան որոշմանց Միաբանական Ընդհանուր ժողովոյ:

7. Դարպասքնկայ

Յօդ. 84. Դարպասընկալին պաշտօնն է Ուխտաւորաց դարպասական որդմութիւններն և նուէրներն հաւաքել, և կանոնաւոր հաշիւ բռնելով յանձնել Ելեւմտից Ցեղչութեան միջոցաւ՝ Գանձապետին, և հսկել Ուխտաւորաց պատշաճապէս հիւրընկալուելուն:

Յօդ. 85. Դարպասընկալն Լիխանութեան ներքեւ են դարպասական Դրամընկալ և Ցօմարակալ և Հիւրընկալ վարդապետք, և այս վերջնոյն միջոցաւ՝ Ուխտաւորաց Սենեկապանն, Շորապահը և պղնձեղէն Ընօթապահը:

Յօդ. 86. Դարպասընկալն Դրամընկալ և Ցօմարակալ ընկերներով և Հիւրընկալով մէկտեղ իբր Դարպասական յանձնախումբ՝ ժէկ տարուան համար Ցնօրէն Թարհրդով կ՚ընտրուին և ամէնն ալ անմիջապէս վերընտրելի են:

Յօդ. 87. Դարպասընկալն իր կրկին պաշտօնները կը վարէ մանաւանդ կանոնադրութեան մը համաձայն, որոյ հիմնականն սկզբունքն են,

Ա. Իւրաքանչիւր ուխտաւոր պարտական է դարպասական նուէր և ողորմութիւն ընծայել Ս. Ընթոռոյ, փոխարէն այն ամէն բարեաց զոր կ՚ընդունի անկէ նիւթապէս՝ (սենեակ, կարասիք, երեք անգամ կերակուր, այլն) և բարոյապէս՝ (պայծառութիւն Ուխտաւորեցաց, որ Ս. Ընթոռոյ ծախիւքն ձեռք կը բերուի):

Դարպասական յանձնախումբը չանք կրնէ յորդորանօք պարտաւորութենէ աղատ պահել դուխտաւորս:

Բ. Ուխտաւորաց յատկացեալ բընակարաններն մաքուր, և կարասիք և պղընձեղէնք մանաւանդ Ցումարներու մէջ արձանագրեալ՝ Ուխտաւորաց մնդհնելէն եւթը լիամսով կը պահուին Շաբմարանն ներքուն մէջ, և Շորապահ և Պղընձապահ հաստատուած են ասոնց համար առ Հիւրընկալն և սա՝ Դարպասընկալի միջոցաւ առ Ցնօրէն Թորհուրդն:

8. Դիւանապետ

Յօդ. 88. Դիւանապետին պաշտօնն է Պատրիարքական Դիւանատան տեսչութիւնը:

Յօդ. 89. Դիւանապետին իշխանութեան ենթակայ են՝ Ս. Թղթակցութեան, Բ. Համարակալութեան և Գ. Գրութեանց ընդհանուր գրասենեակն և բոլոր գրութեանց օրինակներուն պահպանութեանը յատկացեալ Դրադարանի պաշտօնակալք, որոց ամենն ալ Տնօրէնն Թորհրդէն կ'ընտրուին, Դիւանապետը՝ Պատրիարքական փոխանորդն, Թղթակցութեան և Դրադարանի սենեկայ պաշտօնակալք՝ Դիւանապետին, և Համարակալութեան սենեկիներն՝ Համարակալի առաջարկութեամբ:

Յօդ. 90. Դիւանապետը կը հսկէ Դիւանական պաշտօնակալաց կանոնաւոր պաշտօնավարութեան, և կը տեսնէ Դիւանատան ծախքը, (թղթատար, հետագրի, թուղթ և այլն), պատասխանատու է առ Պատրիարքական փոխանորդ՝ Թղթակցութեան կանոնաւորութեան և Դրադարանի պահպանութեան մասին, և առ ելևմտից Տեսուչ՝ Դիւանական ծախսուց նկատմամբ:

9. Պատրիարքական փոխանորդ
ի Կ.Պոլիս

Յօդ. 91. Պատրիարքական Փոխանորդն՝ Ս. Աթոռոյ ներկայացուցիչն է ի Պոլիս, և միջնորդ յարաբերութեանց ընդ երկուս աթոռս Պատրիարքականս:

Յօդ. 92. Պատրիարքական Փոխանորդն կընտրուի Տնօրէն Թորհրդէն՝ Պատրիարքական Տեսչին առաջարկութեամբ. սոյն Թորհրդէն կընդունի իր հրաժանդը՝ և պատասխանատու է նմա:

10. Տեսուչը

Յօդ. 93. Տեսուչներն Ս. Աթոռոյ ներկայացուցիչներն են իրենց պաշտօնավարութեան յատկացեալ տեղւոյն, և կը վարուին մասնաւոր հրահանգաց համեմատ զոր Տնօրէն Թորհրդէն կուտայ պաշտօնի կոչած ժամանակ:

Յօդ. 94. Տեսուչներն իրենց տեսչութեան ենթարկեալ Միաբանից և Պաշտօնակալաց (ժամաքարտ, Դպիր, Ճաշի, Թարգման, Պահակ և այլն) պաշտօնավարութեան հսկող և պատասխանատու են առ Ս. Աթոռն որոյ ամսական տեղեկագրով կանոնաւորապէս կը հաղորդեն՝ Ս. իրենց Տեսչութեան յանձնեալ կրօնական կնդրոց վիճակը, Բ. Ելևմտից հաշիւները, և Գ. թէ՝ ուղղակի իրենց իշխանութեան պատկանեալ կնդրոց վրայ, և թէ իրենց հետ և իրենց քով՝ ի դիմաց Ս. Աթոռոյ մանաւանդ պաշտօնով դործող Պաշտօնակալաց (կալուածապետ, չինուածապետ, և այլն) ընթացքին վրայ դիտողութիւններ եթէ ունին:

11. Այցելուք եւ Նուիրակք

Յօդ. 95. Այցելուք և Նուիրակք մանաւանդ Պաշտօնակալք են, որ կը ղրկուին առ ժամուայ պաշտօնով սկիզբ եղած տեղւոյն, և կը վարուին ըստ հրահանգաց զոր կընդունին Տնօրէն Թորհրդէն՝ պաշտօնի կոչուած ժամանակ:

Ե. Վարչական ընթացք

Յօդ. 96. Պատրիարքն իրեն եկած

խնդիրները՝ դրաւոր և թուահամարակալ ընդունելով Դիւանաւորէն, կը յանձնէ ի տնօրինութիւն։

Ը. Լուսարարապետին՝ երէկ եկեղեցական պաշտաման և կամ Աւանդատան վերաբերեալ է։

Բ. Գաւրիարքական փոխանորդին՝ երէկ Բաղաքական, Բաղաքավարական, Աղգային կամ Ուխտաւորական Յարաբերութեանց կը պատկանի։

Գ. Եկեղեցիոյ Տեսչին՝ երէկ Եկեղեցիոյ։

Դ. Ուսումնապետին՝ երէկ վարժարանց, Թանգարանի, Տպարանի, Գրավաճառի, Լուսանկարի, և ընդհանրապէս ինչ որ ուսմանց և դեղարուեստից կը վերաբերի։

Ե. Տնտեսապետին՝ երէկ Միաբանական Ուխտին անդրեան, հանդերձից և բնակութեան, եկեղեցւոյ մոմի, ձէթի, Լապլէն, Միաբանից և Բաղաքացւոց հիւանդաց դարմանի, այսինքն, Հիւանդապետնի, Ալեկոլարանի և Դեղարանի կը պատկանի։

Զ. Կալուածապետին՝ երէկ կալուածոց վարձուց, նորոգութեան, նորոդ չինութեան, դնման կամ վաճառման կը վերաբերի։

Է. Տնօրէն Խորհրդոյ՝ ուղղելով առ Աւետապետն, երէկ հանրական է խնդիրն, կամ մի և երէկ Տեսչի որոշմամբ չը կրնար տնօրինուիլ։

Ը. Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ՝ ուղղելով առ Աւետապետն, երէկ ըստ կանոնի անոր իրաւասութեանը կը պատկանի (Յօդ. 42)։

Յօդ. 97. Իւրաքանչիւր Տեսուչ իրեն յանձնուած խնդիրը իր պաշտօնին յատուկ կանոնադրութեան համաձայն կը տնօրինէ. և խնդրագրոյն վրայ ըրած տնօրէնութիւնը և դործադրութեան համար հարկ եղած պաշտօնագրոյն խմբագրը նշանակելով և թուական դնելով կը դարձնէ Պատրիարքին։

Ա. յապէս կը վարուի նաև Տնօրէն Խորհուրդը՝ երբեն յանձնուած խնդրոյ նը կատմելու, և յանուն նա՝ Աւետնապետ և Աւետնադպիր կ'ըստորագրեն խնդրագրոց վրայ, որոշուած տնօրէնութիւնները գաղղելով Աւետնադրութենէն։

Յօդ. 98. Պատրիարքը՝ Տեսուչներէն և Տնօրէն Խորհրդէն ընդունելով խնդրագրերը՝ հանդերձ պատշաճ դատուած տնօրէնութեամբ, եթէ համաձայնի գործի, կը հրամայէ Դիւանապետին՝ պատրաստել պէտք եղած պաշտօնագիրը (որոյ մէջ եղած տնօրէնութիւնը այս ինչ Տեսչի կամ Տնօրէն Խորհրդոյ որոշմամբ ըլլալն կը յիշուտակուի), և ստորագրելով կը յանձնէ ի դործադրութիւն։

Իսկ եթէ պատրաձիք գործի, որոշել Տեսուչը կը հրաւիրէ իրեն հետ խորհրդակցելու, կամ եթէ որոշումը Տնօրէն Խորհրդէն կուգայ, հրաւէր կը կարդայ նմա անդամ մ'ալ խորհրդածելու անոր վրայ. և եթէ դարձեալ համաձայնութիւն չը գոյանայ, խնդիրը կը յանձնէ Տնօրէն Խորհրդոյ տնօրէնութեան՝ եթէ անհամաձայնութիւնը Տեսչի մը հետ է. կամ Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ՝ եթէ Տնօրէն Խորհրդոյ հետ է անհամաձայնութիւնը։

Պատրիարքը պարտաւոր է ընդունիլ և դործադրել Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ որոշումները, ընդունելով պատնք օրինաւորապէս արձանագրեալ և ստորագրեալ անոր Դիւանի անդամներէն։

Յօդ. 99. Բայց՝ի կառավարութեան կամ Օտարազգեաց ուղղեալ դրութիւնները, որոց օրինակին վրայ միայն կ՚ըստորագրէ Տեառն Յարութեան, ամենայն պաշտօնական դիր Պատրիարքի՝ պէտք է հրէ անոր ստորագրութեան և կնքոյն հետ՝ նաեւ անօրինող Տեսչին կամ Ցնօրէն Թորգոմ և կամ Ընդհանուր Ժողովոյ Պռենտաչետաց ստորագրութիւնները։

—

ԳԼՈՒԽ Գ.

ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

Յօդ. 100. Սոյն կանոնագիրը վերջաբննելի է, Ազգային երեսփոխանական ժողովով վաւերացման օրէն հաստատելով երկու տարի եւթը, և վերաքննութիւնը Միաբանական Ընդհանուր Ժողովով կը կատարուի, և Ազգային երեսփոխանական Ժողովոյ կը մատուցուի ի վաւերացումն։

Յօդ. 101. Մինչեւ վերաքննեալ կէտերուն Ազգային երեսփոխանական Ժողովով վաւերացումը՝ հին տրամադրութիւնք անփոփոխ՝ ի գործադրութեան կը պահուին։

ՑՈՒՑԱԿ

ՄԲԱԳՈՒՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱԼԱՑ

ՍՐՈՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ ՈՒԽՏԻՆ

ՈՐ Ի Ս· ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱԼՔ	Եպիսկոպոս	Վարդապետ	Քահանայ	Դիակոն	Ճաշակաւոր	Քաջ ձեռնադիր	Սարկաւագ
ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ							
Գաւազանակիր			1				
Փիլոնատու				1			3
Սպասաւորք							
Լուսարարապետ	1						
Ժամընթող			1				
Ժամարարք			12				
Դասապետք			2				
Խոստովանահարք			2				
Սարկաւագք Ս· Յակովբայ համար 6, Ս· Յարու-թեան, Տ՛Երէան և Աստուածածնի 6				12			
Դպիրք Ս· Յարութեան 4, Ս· Աստուածածնի 4, » Ս· Տ՛Երէան 4					12		
Լուսարար Ս· Յակովբայ՝ Ուսոյին				1			1
Լուսարար Ս· Յակովբայ՝ Երկրորդ							1
Լուսարար Ս· Յակովբայ՝ Երրորդ							1
Մատադործ							1
Ժամակոչ							1
Փոքրաւոր Լուսարարապետի							

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱԼՔ	Եպիսկոպոս	Վարդապետ	Ծարկաւագ	Քահանայ	Ժողովրդական	Երգեցողք	Սարկաւագ
ՊԱՏՐԻԱՐՔԱԿԱՆ ՓՈԽԱՆՈՐԴ	1						
Որ եւ տեսուչ ցարաքերութեանց							
Թարգման		1					
Թարգմանական դործակալ (Ս. Ցարութեան)						1	
Պահակք						2	
Դռնապան Ս. Ցակովբայ վանուց						1	
Սպասաւոր						2	
Եկեղեցիից դեսուչ		1					
Գանձապետ		1					
Համարակալ		1					
Ուսումնապետ		1					
Դասատուք եւ կառավարիչք եւ սպասաւորք ժառանգաւորաց վարժարանի եւ հալաքացուց երկսեռ Նախակրթարանաց		4	2			2	2
Ժառանգաւոր աշակերտք (*)					40		
Թանգարանապետ		1					
Տպարանապետ		1					
Սրբագրիչ		1					
Լուսանկարիչ						1	
Տնտեսապետ		1					
Մատակարար						1	
Հանդերձապետ						1	
Ամբարապետք						2	
Օդնական Ամբարապետի						1	
Հացապետ						1	
Հացիվ եւ Հացթրոց						2	
Խոհարարք						3	
Սեղանապետք						2	
Սրճեվի						1	

(*) Ժառանգաւոր աշակերտք թէ եւ թուով 40 նշանակեալ է, բայց առաջին տարին 20— եւ անկէ ետքը ամէն տարի 10 ական հատ, եւ եթէ առջի տարիներէն պակասած կայ անոնց տեղ ալ նորեր կընդունուին։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ	Պատրիարքական տեղապահ	Ծայրագոյն վարդապետ	Գործակալ	Գաւառական	Ընդհանուր
Սպասաւորք Հասարակաց					4
Մոմակրօն					1
Մոմավաճառ					1
Բժիշկ					1
Դեղագործ					
կայուածապետ				1	
Օգնական կալուածապետի՝ Առաջին				1	
» » Երկրորդ					1
Դիւան Ընդհանուր ժողովոյ					
Առենապետ				1	
Առենադպիր				1	
Դարպասբնկալ	1				
Դրամբնկալ				1	
Տօմարակալ				1	
Հիւրընկալ				1	
Փոքրաւոր Դարպասբնկալի					1
Սենեկապետ					1
Շորապահ					1
Պղինձապահ					1
Դիւանապետ				1	
Դիւանադպիրք՝ 2 Թղթակցութեան, 2 Համարակալութեան և 1 Դրադարանի			2	2	1
Պ. Փոխանորդ ի Պոլիս	1				
կալուածապետ					1
Խոհարար					1
Սպասաւոր					
ՏԵՍՈՒՉ Ս. ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏԻ				1	
Որ եւ Առաջնորդական Տեղակալ Քաղաքացոյց					1
Լուսարար					1
Փոքրաւոր					1
Ժամակոչ					

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱԼՔ	Եպիսկոպոս	Վարդապետ	Սարկաւագ	Դպիր	Ժառանգաւոր	Երգեցողք	Քարոզիչ
Տնտեսուհի՝ Գլուխ Մայրապետաց							1
Տնտեսուհի Խոհարանի Միաբանութեան							1
Մայրապետք (*)							30
Տեսուչ Ս. Յարութեան		1					
Լուսարար 2 Ուռաջին և Երկրորդ						2	
Փոքրաւոր						1	
Սրճեվ						1	
Սեղանապետ						1	
Տեսուչ Ս. Քրիջի		1					
Լուսարար						1	
Դռնապան						1	
Սպասաւոր						1	
Տեսուչ Ս. Աստուածածնի		1					
Լուսարար						1	
Լուսարարի օգնական						1	
ՏԵՍՈՒՉ Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ (ի Բեթղեհեմ)		1					
Լուսարար 2 Ուռաջին և Երկրորդ						2	
Փոքրաւոր						1	
Խոհարար						1	
Սեղանապետ						1	
Սենեկապան						1	
Թարգմանական Գործակալ						1	
Սպասաւոր						1	
Դռնապան						1	
Տեսուչ ի Ռեմլի		1					
Թարգմանական Գործակալ						1	
Խոհարար						1	
Սպասաւոր						1	

(*) Մայրապետք Եկեղեցական եւ Աչխարհական Միաբանից լուացքի եւ հիւանդապահութեան եւ ծերոց խնամարկութեան կը գործածուին, սիակայն միշտ առանձինն հրեշտակապետի վանուց մէջ։

ԳԱՇՏՕՆԱԿԱՆՔ	Եպիսկոպոս	Վարդապետ	Ծայրակրօն	Դպիր	Ժառանգաւոր	Երգեցիկ	Սարկաւագ
Տեսուչ ի Ցոպկ՝	1						
Ժամադրատ		1					
Դպիրը				2			
Կաթուածապետ						1	
Թարգմանական Գործակալ						1	
Պահակ						1	
Սենեկապետ						1	
Խոհարար						1	
Սեղանապետ							
Տեսուչ Վերիտոնի		1					
Սպասաւոր							1
ՏԵՍՈՒՉ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ		1					
Որ եւ Առաջնորդ Քաղաքացւոց							
Ժամադրատ		1					
Սպասաւոր							1
Խոհարար							1
Տեսուչ Լաւոդիկիի		1					

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ

Վերոյիշեալ դաւազանաց մէջ ցոյց տրուած Պաշտօնէից աստիճանները կրնան ի հարկին փոփոխել, Եպիսկոպոսի տեղ՝ Վարդապետ, Վարդապետի տեղ՝ Սարկաւագ, Սարկաւագի տեղ՝ Դպիր, եւ Դպրի տեղ՝ Բրճազգեաց գործածելով. ինչպէս նաեւ պաշտօնի մը յարմար Միաբան չը գտնուած ժամանակ առժամեայ կերպով օտար կը գործածուի։ Նոյնպէս Միաբանական Պաշտօնակատար թիւը կրնայ պակսիլ, մի եւ՝ նոյն անձին ի հարկին մէկ քանի պաշտօն միանգամայն յանձնուելով, բաց ի Տնօրէն Խորհրդոյ Անդամներէն եւ Ընդհանուր Ժողովոյ Ատենապետէն։

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ՎԵՐԱՅ ՆՈՐՈՅ ԿԱՆՈՆԻ

ՄԻԱԲԱՆԱԿԱՆ ՈՒԽՏԻՆ Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ

Ի ՍՈՒՐԲ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

Սրբոց Յակոբեանց Միաբանական Ուխտին նոր կանոնը ձեզ ի վայելուչս ըմ ընծայած միջոցիս, հարկ կը համարիմ մէկ քանի բացատրութիւն ներկայել միանդամայն անոր ոգւոյն եւ դէմառ ուղղագրութեանց վրայ։

Սոյն կանոնը Միաբանական վարչութեան ձեւն ու պայմանները սահմանելէն առաջ Միաբանութեան կազմութեամբը կզբաղի, ու սոյն մարմնոյ վարչական ձեւն անոր կազմութեան սերտարէն կախում ունի, եւ այս վերջինը Միաբանութեան վրայ Ազգային ժողովոյ պայծառ գաղափար մ՚ընծայելէն զատ, Միաբանից իրաւունքն ու պարտիքը ճշդելով, ապագայն բաղում չխոթութենէ եւ անտեղի պահանջմունքէ ազատ կը պահէ ամէն կողմ։

ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Միաբանութեան կազմութեան վրայ բնաւ նոր անօրինութիւն ըրած չէ կանոնը, ինչ որ կայր արդէն, ինչ որ ընդունուած էր զանազան ժամանակ, ամբողջապէս առած եւ զետեղած է իր տրամադրութեանց մէջ, ամենայն ինչ ճըշգրտելով, եւ օրինաւորապէս կապակցելով իրարու հետ, եւ այս է անոր առաւելութիւնը։

Դիտենք մէկ քանի օրինակ։

1. Միաբանութեան մէջ գրեթէ միշտ եկեղեցական եւ աշխարհական արք եւ կանայք ընդունուած են, բայց ամենն ալ անդամ նըկատուած չեն, միշտ եւ հաւասար իրաւունք չեն վայելած։ Եղեր է ժամանակ որ աշխարհական եղբարք (որ կայսերական հրովարտակաւ քրձէ սպիտակ վերարկու հագնելու արտօնեալ ըլլալուն համար քրձազգեաց կը կոչուին), ոչ միայն եկեղեցականաց համար նման իրաւամբք անդամ ճանչցուեր են, այլ եւ մինչեւնոյն ընտրեալք՝ Միաբանական վարչութեան ՏՆօրէն Խորհրդոյ եւ Ընդհանուր ժողովոյ անդամ ընդունուեր են։ Ասոր հակառակ երբեմն նաեւ սարկաւագունք դուրս ձգուեր են Ընդհանուր ժողովէն։ Դեռ շատ ժամանակ չէ որ մայրապետք Միաբանական իրաւամբք ընդունուեր են կերակրիլ Միաբանական խոհանոցէն։ Կանոնն՝ զարգարութիւն ուզղակայ ունենալով, ասոնց ամենուն, այսինքն ամեն ազնոց՝ որք կանոնաց հնազանդութեամբ Ս. Աթոռոյ ծառայութիւն մատուցանել յանձն առած են, ճանչցաւ Միաբանական իրաւունքը, եւ սահմանեց կատարուած պարտեաց վոխարէն՝ վայելումն բարեաց հաւասարապէս։

2. Միաբանութեան անդամոց թիւը միշտ փոփոխուած է, եւ հարկաւ փոփոխական, բայց երբէք սահմանափակ չըլլալուն, երբ բազմացեր է, Ազգն սկսեր է սրանջալ եւ երբ նուազեր է, Միաբանք սրտունջ բարձեր են,

ղի առաջին պարագայի մէջ՝ բնապէս Ս. Աթոռոյ ծախքը չատցեր է, եւ երկրորդին մէջ՝ բազմաթիւ ղբաղմունք ունակաւթիւ Միաբանից վրայ ծանրացեր են։ Կանոնը նախ Միաբանական բաղադրիմի պաշտօններն ճշդելով, իւրաքանչիւրի անհրաժեշտ պէտք եղած Միաբանից թիւն եւ տեսակը որոշեց, եւ ըստ այնմ սահմանեց Միաբանական Ներքին անդամոց թիւը, որ կրնայ մինչեւ աստիճան մը պակսիլ, երկու եւ երբեմն առաւել պաշտօններ միեւնոյն անձի յանձնուելով (ինչպէս հիմայ եղած է, թիչ մը ջափագանցօրէն դի 245ի փոխանակ միմիայն 130 Միաբան մնացեր. եւ բոլոր պաշտօնները մէջերնին բաժնել պարտաւոր են), բայց չունի աւելցնելիք բայ ի այն պարագայէն՝ ուր միաբանից մէջէն ծերոց եւ անկելոց խումբ մը՝ որ միայն խնամք ունին վայելել եւ չեն կրնար որ եւ իցէ ծառայութիւն մատուցանել, սոյն թուոց վրայ վաթսրիկ յաւելուած մը կընեն, զոր պէտք է 3 առ 100 հաշուել, բնական օրինաց հետեւելու համար։

3. Միաբանութեան մէջ միչտ Եպիսկոպոսք, Վարդապետք եւ այլ զանազան կարգի Եկեղեցական աստիճանաւորք գտնուեր են, բայց սոցից համեմատական թիւերը երբէք սահմանուած չըլլալուն, եղեր է ժամանակ որ բազմաթիւ Եպիսկոպոսունք գտնուեր են, եւ ընդհակառակն երբեմն լինաւ մէկ Եպիսկոպոս չէ մնացեր մէջերնին, այսպէս ալ սարկաւագունք եւ դպիրք։ Կանոնը՝ Միաբանութեան զանազան պետոյքը նկատողութեան առնելով, վճռաբար սահմանեց եկեղեցականաց եւ աշխարհականաց զանազան դասուց համեմատական թիւերը, որպէս զի Միաբանք կանոնաւորապէս յառաջանան իրենց դասակարգութեան մէջ, Միաբանական գործոյն պատշաճապէս տեսնուելն եւ Ադգը գոհ Միաբանութեան մէջ ո՞րքան ո՞ր կարգէ մարդ որ պէտք ունի գոհել ինձ։

4. Միաբանք միչտ ընդունած են Ս. Աթոռէն՝ բաց ի կերակրոյ եւ հագուստի վերաբերեալ նիւթերէ, նաեւ դրամական նուէր, իբր պարգեւ կամ նպաստ, բայց սոնց քանակութիւնը եւ ոչ պայմաններն որոշուած չըլլալով, պատահած է որ երբեմն վաստակաւորք կամ արժանաւորք չէն վարձատրուեր, եւ ընդհակառակն ուրիչներ յաչողած են պարգեւ կամ նպաստ ընդունելու, որոյ թերեւս չէին արժանի։ Կանոնը վերջ տուաւ այնն կարելի ղեղծմանց, երկու տեսակ տարեկան թոշակ սահմանելով. Ա. Ը Միաբանական, որ իւրաքանչիւր դասու, աստիճանի եւ կարգի համար որոշակի սահմանուած ըլլալով, Միաբանք կընդունին զայն, թէ եւ օրինաւոր պատճառաւ որ եւ է պաշտօն վարելէ արգիլուած ըլլան. եւ Բ. Ը Պաշտօնական, որ իւրաքանչիւր պաշտօնի որոշ քանակութեամբ յատկացեալ ըլլալով, պաշտօն վարողք կընդունին, ինչ որ ալ ըլլայ իրենց միաբանական աստիճանը։

Ա յատեղ պէտք է բացատրութիւն մ'աւելցնել որպէս զի քաջ հասկցուի թէ ինչ է այս տարեկանաց նշանակութիւնը։

Երբ Միաբանութեան մը վրայ խօսք կըլլայ եւ անոր անդամոց պաշտօն կը սահմանուի, մէկէն ի մէկ այնպէս միտք կուգայ թէ քանի որ պաշտօնակալք միաբան են եւ միաբան ըսելը կրօնական կամ բարոյական կոչմամբ Եկեղեցւոյ եւ Աղգին ծառայութեան կամովին նուիրեալ անձ մ'ըսել է, բաւական է որ մնունդ եւ հագուստ մատակարարուի իրենց, որպէս զի ամեն ծառայութիւն ձրի մատուցանեն մինչեւ ցվախճան։ Ահ ճշմարիտ է սկզբանէ, բայց գործնականի մէջ արդար ըլլալու համար պէտք է Միաբանից ո՛չ միայն մնունդ եւ հագուստ տալ բառականապես, այլ նաեւ անձնական մանր ծախուց, կամ եթէ իրենց օգնութեան կարօտ ծնողք ունին, անոնց նպաստելու համար պէտք եղած ատակն ալ ընձեռել, որպէս զի ուրիչ տեղ հայթայթելու կարօտութիւն չունայ։ Եւ քանի որում Սրբոց Յակովբեանց ուխտին մէջ ասոնց ամենն ամեն միաբանից ուշադրութիւն եղած չէ, եւ որուբէն այլ ազատ չէ անտեղութենէ, ուստի զեղծմանց տեղի չձգելու համար՝ Միաբանական անուն թոշակը սահմանուեցաւ, որ առ այժմ տարին՝ Եպիսկոպոսաց համար չորս, առ այժմ տարին՝ Եպիսկոպոսաց համար չորս, Վարդապետաց երկու, Սարկաւագաց մէկ, Վարդապետաց եւ Գրաձգեցից եւ Մայրապետաց հաղարաց եւ գրձագեցից եւ

մար կէս Օսմանեան ոսկի ըլլալով, վարձք չը կրնար համարուիլ, մանաւանդ որ Սրբոց Յակովբեանց ուխտին մէջ, իբրեւ հադուստ մայրապետաց ոչինչ, քրձազգեցից եւ Դըպրաց եւ Սարկաւագաց միայն մէկ մէկ ձեռք պարզ ղգեստ եւ ճերմակեղէն, իսկ վարդապետաց եւ եպիսկոպոսաց միայն մէկ մէկ վերարկու կը տրուի մի անգամ ի տարւոջ, եւ այս վերջիններն ինչպէս նաեւ մայրապետք իրենց քսակէն պարտաւորեալ են չինել հագուստներն ըստ որոշեալ տարազաց։

Գալով պաշտօնէական տարեկանին, այս ալ փոքրիկ վարձատրութիւն մ'է պաշտօն վարողաց, զոր Ս. Աթոռը պիտի տայ չէ թէ ի փոխարէն աշխատութեան, զի ամէնէն բարձր թոշակը (զորօրինակ Լուսարարապետին եւ միւս անդամոց ՅՆօրէն Խորհրդոյ) ամիսն 250 ղուրուշը չանցնիր, այլ առաւել ի խրախոյս վաստակաւորաց եւ ի դրդիռ այլոց. միանգամայն պաշտօնակալաց անհրաժեշտ մանր ծախքն ալ առով պիտի հոգացուին, եւ այս կարգի նուէրներուն մէկ մասն ալ որ ժամուց անուանով կը տրուի Պատարագիչներուն, վաղեմի կանոնաց արդիւնք ըլլալով, չը կրնար չը տրուիլ անոնց որոց յատկացեալ է։

3. Միաբանութեան մէջ միշտ գտնուած են անձինք որ իրենց ընդունած ծամուց կամ այլ նուէրներէն եւ կամ տնտեսապետական խնայողութեամբ կամ ճարտարութեամբ փոքրիկ գումար մը դանձեր են, եւ իրենց սեպհական կալուած դներ են։ Ասոնցմէ ամէնամեծ մասը իրենց կալուածներն վերջէն Ս. Աթոռոյ կտակեր են, կամ մահն ըրեր է իրենց տեղ սոյն անօրէնութիւնը։ Շատեր նաեւ իրենց կենդանութեան կալուածնին յանուն Ս. Աթոռոյ կանգներ կամ գներ են, եւ վարձք կամ արդիւնք ընդունելով, բաւական շատեր են յիշատակարանով մը որ չենուածին ճակատը իրենց բարերար անունը անմահացընելու համար դրոշմուեր է։

Ասոնք Միաբանից անձնական կալուած դնելու խնդրոյն դեղեցիկ կողմն են, բայց ասոր տխուր կողմն ալ կայ։ Զանազան դիւամամբ կալուած դնելու փափուկ եւ զոյն յաղեցնելու համար դեղդմունք, կալուածատէր ըլլալով եւ ուրիշներէն աւելի հաք եւ բարիք վայելելով Միաբանութեան մէջ նախանձու եւ զեղուսութեան դրդիռ, կալուածն անձին վերապահելով Աթոռէն չհանած վերջէն ի միւս Աթոռոյն գործածելու վտանգ, եւ ասոր առաջն առնելու համար կտակարարութեան ճնշում եւայլն, ասոնց ամէնն ալ պատահած են չիրնար ըսուիլ, բայց ապագային արգիլելու համար, կանոնը մասնաւոր տրամադրութեամբ երաշխաւորեց Միաբանից եւ Սթոռոյ իրաւունք եւ փոխադարձ պարտք, այնպէս որ Միաբանից աղատութիւնն չարդելով հանդերձ, կալուածատէր ըլլալու համար դեղդմանց ձգտելու եւ վերջէն անկարգութեանց եւ անիրաւութեանց տեղի տալու առիթներն անհետացոյց։

6. Սրբոց Յակովբեանց Միաբանութիւնը միշտ աղատութիւն պահած է իր անդամներուն միաբանական ուխտի մէջ մնալու եւ ելլելու մասին, գովելի աղատամտութեամբ, բայց ինչպէս ամեն բարիք չարեաց կրնայ առիթ ընդունիլ չափազանցութեամբ, այս աղատութիւնն ալ չտեսնել դեղմանց տեղի տուեր է իր անսահման համեմատութեամբ, այնպէս որ բաղում անձինք որ ուրիշ տեղ թերեւս պիտի չկարենային յաջողիլ, Սրբոց Յակովբեանց ուխտին մէջ մտնելով, եւ անոր բաղմադիմի պաշտօններու համար չարունակ մարդ հասցնելու կարօտութենէն օգուտ քաղելով, միաբանական կենաց կաքսաւոր մէջտեղ մը մէջ Սուրբ աստիճան ընդուներ, սարկաւագ ձեռնադրուեր, վարդապետ եղեր, մինչեւ իսկ եպիսկոպոսութեան աստիճան բարձրացեր են, երբեմն նաեւ սոյն կրօնական մեծ բարեաց վրայ նենգութիւն փոքրիկ գումար մ'ալ բարդելով, աթոռը ձգեր գնացեր են, կամ աթոռն իրենց ընթացից չհանդուրժելով, իրմէ հեռացնել պարտաւորեր է։ Ասոնցմէ մէկ քանին Ս. Սթոռոյ ծառայութենէն դուրս նետուելէ ետքն ալ «Միաբանական ուխտէ Սրբոց Յակովբեանց» տիտղոսն կրելու մասնաւոր խնամք տարեր են. անշուշտ Աթոռոյ Պատրիարքութեան կամ Լուսարարապետութեան ժառանգութիւն բացուած

ժամանակ՝ ընտրելութեան յուսալի բախչէն ալ չի վրկուելու դիտմամբ, եւ ճարտարագոյնք ի նոսա նոյն իսկ Միաբանութեան կողմէ իբր թէ ձնչման տեղի տալով սոյն տիտղոսը ընդունելու ստիպուեր են։

Կանոնն այս ամէն չարեաց վերջ տալու համար մանաւանդ խնամով ամրացոյց միաբանական կենաց մէջ մնալու եւ ելնելու դրութները, եւ ճչդեց հրաժարման եւ արտաքսման պարագաները եւ միաբանական կեանքէ զատուելէ ետեւ Միաբան մնալու պայմանները. դի սոյն վերջին պարագան այնքան կարեւորութիւն ունի Ազգային Երեսփոխանական ժողովոյ համար, որքան Միաբանական ուխտին համարէն. վասն դի Ս. Աթոռոյ պատրիարքը Ազգային երեսփոխանական ժողովով կընտրուի, եւ հարկ է որ Երեսփոխանք գիտնան թէ ո՞վ է անդամ Միաբանութեան, եւ ո՞վ է անջատեալ անկէ, եւ ո՞վ հրաժարեալ ի միաբանական կենաց՝ բայց ոչ յուխտէն Սրբոյ Յակովբեանց։

Վերջին պարագայ մ՚ալ յիշենք, եւ վերջացնենք Միաբանական կազմութեան վերաբերեալ բացատրութիւններնիս։

7. Ամէն ժամանակ Սրբոց Յակովբեանց Միաբանութենէն բաժնուողներ գտնուեր են՝ նկեղեցականք թէ աշխարհականք։ Առնք ընդհանրապէս ազատութեան ասպարէզի մէջ վերջին երեւան հաներ են ինչ վարք կամ կիրք որ պատճառ եղած են իրենց միաբանական ուխտէն դատուելուն կամ զատուիլ ստիպուելնուն։ Բայց հակառակին ալ պատահած է դժբաղդաբար յաճախ։ Եղած են միաբաններ որ Ս. Երուսաղէմէն պարզապէս արտաքսուելով, կամ անպատիժ մնալու համար խոյս տալով, ոչ միայն դուրսը չեն ճանչցուեր ինչ որ են, այլ եւ բարեպատեհ առիթներէ օգտուելով, կամ անձին ճարտարութեան չնորհիւ հաւատարիմ, օգտակար եւ զոհ այլոց նախանձալից հակառակութեան նկատուեր են, եւ Ս. Երուսաղէմի արձանագրութեանց մէջ իրենց մնաւակարութեան եւ յանցանաց տիշատակարանները կենալով հանդերձ, Պօլիս կամ ի Ս. Էջմիածին կամ այլուր՝ պատուով ընդունուեր, եւ երբեմն նաեւ փառաց ի փառս բարձրացեր են։

Կանոնն այսպիսեաց արժանաւոր ընդունելութիւնը պատրաստելու եւ աղէտն պարզամիտները եւ անզգոյշ պաշտօնակալները ասոնց ապագայ մնաւակարութենէ զերծ պահելու, եւ Ս. Աթոռոյ հաւատարիմ մնացողները յուսահատութեան չը մատնելու համար՝ բացարձակապէս որամադրեց որ Միաբանից հրաժարման պարագային ոչ միայն տարեկան համարատու տեղեկագրութեամբ Ազգային Երեսփոխանական ժողովոյ ծանուցուին, այլ եւ ամէն անգամին եւ անմիջապէս Սրբազան Մայր Աթոռոյ, Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան, եւ ի հարկին նաեւ հասարակութեան իմաց տրուի մանաւանդ Տեղեկագրութեամբ կամ լրագրական հրատարակութեամբ։

Վարչութիւն Միաբանութեան

Ինչ որ ըսինք Միաբանութեան կազմութեան մասին, նոյնը դրեթէ կրնանք կրկնել անոր Վարչութեան նկատմամբ։ Բնաւ նոր բան չենք արեր, կաղապարն անդամ չփոխեցինք, ինչ որ գտանք, դոյն ալինք եւ միայն բարեփոխելով եւ յստակելով բաւականացանք։

Սրբոց Յակովբեանց Միաբանութեան Վարչութիւնը դարաւոր ժամանակ Պատրիարքին մխանձան իշխանութեան, եւ երբեմն անոր հակառակ Միաբանական փոքրիկ խումբի մը սակաւապետութեան ձեռքը մնայ ետքը, հուսկ յետոյ 1863ին Ազգային Երեսփոխանական ժողովին անոր Սահմանադրական կազմութիւն տուեր, եւ մանաւանդ Կանոնադրով պաշտօնակալաց ընտրութեան եղանակը ըսն եւ պարտիքն ու իրաւունքը սահմաներ, եւ Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան հետ չաղկապեր է։

Եթէ ուզենք վերլուծել այս կանոնագիրը, կը տեսնենք որ Ազգային ժողովին անով Սրբոց Յակովբեանց Միաբանութեան վարչութիւնն՝ անոր գլուխն եղող Սրբոց Յակովբեանց Աթոռոյ դահակալ Պատրիարքին յանձներ է, եւ ասոր դահակալ Պատրիարքին յանձներ է, եւ ասոր դահակալ Պատրիարքին յանձներ է, եւ ասոր

քին մէկէն ընտրող եւ վարչական տարեկան հաշուոց քննող սահմաններ ի Միաբանից Ընդհանուր Ժողովն (յօդ. 28)։ Բայց մէկ կողմէն Պատրիարքին ձգեր ի Ս. Տեղեաց բարձր անօրէնութիւնը (յօդ. 1), Միաբանից վերին հսկողութիւնն, եւ զանոնք պատժելու կամ նիւթապէս եւ բարոյապէս վարձատրելու իրաւունքը (յօդ. 41), եւ ատիպողական պարագայից մէջ առանց Տնօրէն Խորհրդոյ գործակցութեան եւ առանց Ընդհանուր Ժողովոյ գիտութեան՝ քաղաքական գործեր տնօրինելու եւ կալուածներ դնելու արտօնութիւն տուեր է նմա (յօդ. 12 եւ 38) եւ միւս կողմէն Կեդ. Վարչութեան վերապահեր է մատակարարի ընտրութիւնը (յօդ. 16), տարեկան 30,000 զուրուչէն աւելի վոհատութեանց թոյլտուութիւնը (յօդ. 36), ծառանգաւորաց դպրոցի ուսման հիմնագրին վաւերացումը (յօդ. 30), կալուածոց վաճառման եւ սոլորական պարագայից մէջ նաեւ գնման հրամանը (յօդ. 31), եւ վերջապէս տարուէ տարի հաշիւները տեսնելու իշխանութիւնը (յօդ. 8)։

Բայց թողունք որ սոյն օրինակ տրամադրութիւնքը վարչական պատասխանատուութիւնը ճապաղ եւ խիստ տկար յարդարուեր է եւ Կեդրոնական Վարչութեան յաճախ միջամտութեամբը համարառութեան իրաւունքը ջլատուեր է, հնգեամսանամեայ միջոցի մէջ ոչ Կեդրոնական Վարչութիւնը սոյն կանոնագրի հետեւողութեամբ ի գործ դրեր է իր իրաւունքը, եւ ոչ Միաբանական Վարչութիւնն իր պարտքը կատարեր է, վասն զի Կեդրոնական Վարչութիւնը նոյն միջոցին մէջ բազմադիմի աղէտից եւ տագնապներու հանդիպելով, պատեհութիւն չէ ունեցեր դէմ միանգամ մատակարար ընտրելու, կամ հաչիւ տեսնելու, եւ ոչ զինէ կալուածական խնդրոց կամ փոխառութեանց համար իրեն դիմուած ժամանակ պատասխան տալու։ Միւս կողմէն Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ անդամք՝ մասամբ, անգիտութ իրենց իրաւանց, երբեմն բնաւ ժողովի չկոչուելով, երբեմն անժամանակ, եւ միշտ յանպատրաստից հրաւիրեալով, չեն կրցեր խնդիրներն խնամատարել, եւ օրինաւոր վիճաբանութեամբ լուծել, կամ չեն համարձակեր, եւ հարցման եւ հարցապնդման իրաւունք չվայելելով, վարչական մարմնոյ վրայ չեն կրցեր բնաւ հսկողութիւն ընել։

Հետեւաբար Սահմանադրական կանոնի հաստատութենէն ետքն ալ Միաբանութեան վարչութեան բեռը բոլորովին Պատրիարքի վրայ ծանրացեր է, որ ութէ 15 տարուան մէջ երբեմն Տնօրէն Խորհրդոյ մը աջակցութիւնը վայելելով յաջողեր է մոքը ինչ թեթեւցնել իր պատասխանատուութիւնը, յաճախ նաեւ անոր հակառակասէր ոգւոյն ընդհարականալով, զղուեր հեռացեր է անկէ, կամ զղուելով հեռացուցեր է զայն իրմէ, եւ գրեթէ միշտ միայնակ վարեր է իշխանութիւնը, մանաւանդ կարեւոր պարագայից մէջ, համարատու ըլլալով առաջի օրինական տուից, բայց համարառու չդանուելուն համար յարաժամ ազատասպարիզի մէջ գործելով, եւ ասկէ ծագում առած է արդի վիճակն Ս. Աթոռոյ, որոյ պատասխանատուութիւնը կեդրոնական վարչութենէն առ Պատրիարքն Ս. Աթոռոյ, Պատրիարքէն առ Միաբանութիւնն, եւ Միաբանութենէն առ երկոսին եւս կը տարուբերի, եւ որոյ ամենէն ցաւալի արդիւնքն եղած է այն կասկածը որ ամենուն մտաց մէջ սպրդեր է Սահմանադրական սկզբանց օգտակարութեանը վրայ։

Մենք սոյն վիճակին դարման տանելու համար հարկ տեսանք 65 ի կանոնագիրը վերաքննել, եւ կաղապարը պահելով գործադրութիւնն ապահովելու դիտմամբ 1. վարչական հոգն ու պատասխանատուութիւնը Պատրիարքի նախագահութեամբ Տնօրէն Խորհրդոյ յանձնեցինք, պաշտօնական դրութեամբ, գրութիւն՝ որ վերջին ժամանակներս գործածուելով եւ կարող Միաբանից թուոյն նուազութեան պատճառաւ բնական բերմամբ լինքնին մտեր էր Ս. Աթոռոյ վարչութեան մէջ եւ 2. հակողութիւնն եւ անմիջական համարառութիւնն հանդերձ ծանրակշիռ խնդրոց վճռատուութեան իրաւամբ ամփոփեցինք Միաբանական Ընդհանուր ժողովոյ վրայ, պայմանաւ որ մէկ կողմէն համար առնու Տնօրէն Խորհրդէն եւ միւս կողմէն համար տայ Ազգային Երեսփոխանական

ժողովոյ եւ 3, զսա՛ ազատ կացուցինք ամենայն վարչական մասնակի միջամտութիւններէ, որպէս զի ընդհանուր համարառաքելեան իրաւունքը ազատութեամբ եւ արդարապէս կարող ըլլայ գործադրել։

Անցինք մանրամասնութեանց։

Պատրիարք

Յօդ. 23. Պաշտօն Պատրիարքին.—Ս֊ի կանոնագրին մէջ Ս. Երուսաղէմի Աթոռոյ թեմի եւ վիճակային ժողովրդեան խօսք չ'կար։ Բայց ըսած որուհ Ս. Երուսաղէմի, Բեթղէհէմի, Յոպպէի, Վերիտոնի եւ Փամակոսի մէջ Հայկազն Լուսաւորչական ժողովուրդք կան, եւ ասոնց առաջնորդական Տեսուչներն Ս. Աթոռէն կը ղըրկուին, սոյն ժողովրդոց հովուութեան խնդիրն ալ Պատրիարքի պաշտօնավարութեան մէկ կարեւոր կէտն ըլլալով, նկատողութեան առնուեցաւ, եւ այս յօդուածոյ մէջ յիշատակուեցաւ, ուրիշ տեղ ալ Ս. Աթոռոյ սոյն ժողովրդոց ընկատմամբ ունեցած պարտաւորութիւնները եւ անոնց փոխադարձաբար առ Ս. Աթոռն ունեցած պարտիքն մանաւոր տրամադրութեամբ սահմանուեցան։

Յօդ. 25. Ամբաստանութիւն.—Պատրիարքի ամբաստանութիւնը կամ Միաբանութեան կողմէն եւ կամ Կեդր. Վարչութեան ժողովոյ կողմէն ըլլալ տրամադրուած էր 63 ի կանոնադրով։ Մենք քանզի Միաբանական Վարչութեան պատասխանատուութիւնը ուղղակի առ Ազգային Երեսփոխանական ժողովն վերածեցինք, հարկ տեսանք ամբաստանութեան իրաւունքն ալ Միաբանութեան եւ Ազգային Երեսփոխանութեան վերապահել։ Միաբանք ի մօտոյ անոր արարքը տեսնելով կրնան ձայն բառնալ եւ ամբաստանել զնա առաջի Միաբանական Ընդհանուր ժողովոյ, որ այս պարագայի մէջ Պատրիարքական Փոխանորդի կողմէն կը հրաւիրուի ի նիստ (Յօդ. 41)։ Եւ Երեսփոխանութիւնն ալ համարառաք ըլլալով Միաբանական վարչութեան, կրնայ համարատուութիւն չ'կատարուած, կամ անով անկարգութիւն երեւան եկած ժամանակ՝ ամբաստանութեան ենթարկել Վարչական մարմնոց զըլուխ Պատրիարքը, եւ իբրեւ Պատրիարք՝ իրաւունք ձանչցանք ասոր դատուիլ յատեանի Ազգային Երեսփոխանական ժողովոյ, եւ միեւնոյն օրինօք, որով կը դատուի Կ. Պոլսոյ Պատրիարքը։

Յօդ. 26 Պատրիարքական տեղակալ ի դէպս հեռացուցման դատապարտեալ Պատրիարքի.—Ամբաստանեալ եւ դատապարտեալ Պատրիարքի հեռացուցման ժամանակ ընտրելու Տեղակալը պարզապէս Պատրիարքութիւն ընելու կոչուելուն պատճառաւ՝ անոր ընտրութիւնն ալ Ազգային Երեսփոխանական ժողովոյ վերադրեցինք, եւ Պատրիարքի ընտրութեան համանման արարողութեանց ենթարկեցինք։

Յօդ. 27. Վախճան Պատրիարքի.—Պատրիարքի վախճանման ժամանակ Պատրիարքարանը փակելու եւ կնքելու պահուելու, եւ անոր գոյքը Ս. Աթոռոյ կամ աւելի ճիշդ խօսելով յաջորդին յանձնուելու մասին ուսանողական կանոն մ'ըլլալն իմացանք. բայց իբր կանոն օրինադրելու չըլլալուն՝ ամէն ժամանակ գործադրութեան հոգ չտարուած ըլլալն տեսեցինք եւ սոյն պատճառաւ հազար եւ մէկ դժուարութեան տարաձայնութիւնը եւ երբեմն նաեւ Միաբանից մէջ կռիւ, խեղ, տեսլութիւն եւ մինչեւ իսկ կազ եւ կռիւ տեղի ունենալուն տեղեկացանք։ Ուստի ապագային ասոնց առաջքն առնելու համար հարկադրեցանք սոյն յօդուածոյ մանաւանդ տրամադրութիւնը օրինադրել։

Յօդ. 28. Պատրիարքական տեղակալ ի դէպս Ջմմառեան Պատրիարքի.—Սոյն պարագայի մէջ ընտրելի Տեղակալն բոլորովին առժամանակեայ ըլլալուն, ընտրութիւնը Միաբանական Ընդհանուր ժողովոյ թողուցինք եւ Ազգային Երեսփոխանական ժողովոյ վերապահեցինք։

Յօդ. 29. Ընտրութիւն Պատրիարքի.—Պատրիարքի ընտրութեան մասին էապէս փոփոխութիւն չընդունեցինք։ Բայց միաբանապետութիւնն չընդունելու, եւ ձեռնադրութեան իրաւունքը յարդելու, եւ ձեռնադրութենէն օգուտ քաղելու համար՝ ոչ

միայն Ս. Աթոռոյ Պատրիարքութեան արժանաւորները ցոյց տալու, այլ եւ արժանաւորացնողները մատնանշիլ ընելու արտօնութիւն տալ ինք, եւ Ազգային Երեսփոխանական Ժողովոյ ձգելինք ազատօրէն ընտրել ցուցուած եւ ամէն մէկուն հանդամանքը նկատած ընտրելոցն մէջէն՝ զՊատրիարք Երուսաղէմի, հետեւողութեամբ ընտրական կանոնաց ընտրութեան Կ. Պօլսոյ Պատրիարքին։

Յօդ. 30. Ուխտ նորընտիր Պատրիարքի.—Նորընտիր Պատրիարքը՝ եթէ Եպիսկոպոս է, հարկ չ'առնանք Կ. Պօլիս գնալ եւ անդ ուխտ ընել տալ յատենի Ազգային Երեսփոխանական Ժողովոյ, զի ոչն ձամբորդութիւնը անադին գումարներ ծախս ընելու դուռն բանալին զատ ուրիշ բանի չկրնար ծառայել։ Եւ վարդապետ եղած ժամանակ՝ ըստ որում Եպիսկոպոս ձեռնադրուելու համար Ս. Էջմիածին ուղեւորելն անխուսափելի է եւ մենք այս կէտը բացորոշ նշանակեցինք, որպէս զի երբէք ուրիշ կերպով Եպիսկոպոսանալու մտադրութիւն չըլլայ, բնականապէս ընտրեալն Կ. Պօլսէն սիրտ անցնի եւ դառնայ, եւ դիւրին է յայնժամ յիշեալ ուխտի արարողութիւնը ի Կ. Պօլիս կատարել, ուստի մենք ալ այնպէս ոտանեցինք։

Տճօրէն Խորհուրդ

6ՅԻ կանոնագիրը վեց անդամէ բաղկացեալ Տճօրէն Խորհուրդ մը սահմաներ, եւ զայն աթոռէն տալով Պատրիարքին, անոր յանձներ էր Միաբանութեան կրօնական, քաղաքական, ուսումնական եւ նիւթական գործոց տեսչութիւնը՝ ընդ հսկողութեամբ Պատրիարքի։

Մենք ալ վեց անդամով Տճօրէն Խորհուրդ մը սահմանեցինք, ընդ նախագահութեամբ Պատրիարքին անօրինելու համար Ս. Աթոռոյ վարչական բոլոր գործերն, անձնիւր անդամ մանաւանդ պաշտօն մ'ունենալով եւ իւր ճիւղի ընթացքի գործերն առանձին տնտեսելու արտօնութիւն վայելելով եւ հանրական խնդիրներն համագումար խորհրդով լուծելու պայմանաւ։

Սոյն խորհրդոյ անդամոց առանձինն ընտրութիւնը Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ վերապահելով, Ս. Աթոռոյ միւս բոլոր պաշտօնակալաց ընտրութիւնը իրեն յանձնեցինք, վեց կարգի բաժնելով զամենը եւ իւրաքանչիւր կարգն խորհրդոյ վեց անդամոց մէկուն իշխանութեան ենթարկելով, թէ՛ի մասին ընտրական առաջարկութեան եւ թէ՛ի մասին պաշտօնական պատասխանատուութեան։

Սոյն խորհուրդը պատասխանատու կարգեցինք Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ, որ իր ամսական նիստերուն մէջ հարցումն ընելով եւ տարեկան գումարմանց մէջ տեղեկագիր ընդունելով, վարչական գործոց վրայ հսկողութիւն ընելու եւ հաւասարակշռութիւն կրնայ ունենալ։

Ս. յս տրամադրութեամբ Տճօրէն Խորհուրդը պաշտօնական ձեւ մ'առաւ, որ վարչական առօրեայ գործոց անտեսութիւնը, եւ տարակարգեալ պաշտօնակալաց հսկողութիւնը դիւրացնելէն զատ, վարչական պաշտօնէութեան յարմար անձանց հաղուագիւտ եղած ժամանակ վարչութեան կազմութիւնը դիւրացընելու ամենամեծ առաւելութիւնն ունի։

Միաբանական Ընդհանուր Ժողով

Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ նկատմամբ եւս էական փոփոխութիւն չ'ըրինք, միայն անոր իրաւունք եւ պարտաւորութիւններ յստակ տրամադրելու հոգ տարինք, որպէս զի իր կողմէն Միաբանական վարչութեան վրայ եւ Ազգային Երեսփոխանական Ժողովոյ կողմէն իր վրայ ըլլալու հսկողութեան եւ համարառութեան իրաւունքն ապահովուին։

Սոյն Ժողովոյ վերաբերեալ յօդուածոց մէջ մանաւանդ բացատրութեան կարօտ կէտերն հետեւեալներն են։

Յօդ. 38. Անդամ ժողովոյ.—6ՅԻ կանոնագրին մէջ Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ անդամ ցուցուած են նաեւ կիսատարկաւագունք, բայց մենք զանոնք բոլորն չյիշել, վասն զի՛ի բազում ժամանակաց հետէ կիսատարկաւագ պահելու սովորութիւնը վերջեր է Աթոռին։

Այս առթիւ պարտք կը համարիմք նշանակել որ ի վաղ ժամանակս երբեմն աչխարհական միաբաններ ալ հրաւիրուեր են Միաբանական Ընդհանուր ժողովոյ ներկայ գըտնուելու, հարկաւ ընտրանօք, եւ պատահեր է որ ասոնք ալ մասնակցին ընտրական քըւէարկութեանց գաւառիարքի, եւայլն։ Բայց այս անդամ հակառակ մեկ քանի անդամոց եւ նշանաւոր անդամոց կարծեաց եւ ջերմ պատասխանութեան, մեծագոյն մասն ընդհանուր ժողովոյ մերժից աչխարհական միաբանից անդամակցութիւնը։

Յօդ. 40, 41 եւ 42. Առեղական կանոնք. —Սոյն յօդուածներն Ընդհանուր ժողովոյ ներքին կանոնադրութեան վերաբերեալ տրամադրութիւններ կատարեալ կերպիւ, եւ թէպէտ սոյն կանոնադրութիւնը առանձինն սիրոյ պատրաստուի եւ Ընդհանուր ժողովոյ քննութեան ներկայանայ, բայց ըստ որում յիշեալ տրամադրութիւններն անմիջական կարեւորութիւն ունին, այժմէն որոշուեցան, եւ կանոնին մէջ դնուեցան։

Յօդ. 43. Պաշտօն Ընդհանուր ժողովոյ. —Սոյն յօդուածը Ընդհանուր ժողովոյ պաշտօնի գլխաւոր պարագաները կը թուէ, որոց մէջ նշանակութեան արժանի եւ մանաւանդ բացատրութեան կարօտ են Ա. փոխադրութիւն եւ Բ. կարգադրական վաճառականց եւ գնմանց պէտքը վճռել եւ պայմանները սահմանելու իրաւունքը. Դ. եկեղեցական միաբանից ընտրութեան, վարձատրութեան, տասիճանի բարձրացման, գաւառապարտութեան, հրաժարման, արտաքսման եւայլն, նկատմամբ վճիռ արձակելու, եւ Դ. Միաբանական վարչութեան վրայ հսկողութիւն ընելու տրամադրութիւններն։

Խօսինք առանց վրայ։

Ա. Փոխադրութիւն

Փոխադրութեան խնդիրը ծանր խնդիր է, եւ Ս. Աթոռոյ համար մեծ կարեւորութիւն ունի, զի պատեհագէպ եւ օրինաւորապէս կատարուած ժամանակ մեծ ծառայութիւն կրնայ մատուցանել, ինչպէս զեղծմամբ կրնայ մեծամեծ չարեաց դռնէն բանալ։ Ուստի Ազգըն ամեն ժամանակ այս խնդիրը կանոնաւորելու հոգ տարած է իրաւամբ։ Բայց դժբաղդաբար մինչեւ ցայսօր հատատուած կանոններն եւ ձեռք առնուած միջոցներն չեն պատասխանած կէտ եղեալ նպատակին, եւ չեն յաջողեր յուսացեալ արդիւնքն արտադրելու։ Թողունք նախկին կանոնադրութիւնները. որոց մէկուն մէջ հետաքրքրական է Ս. Աթոռոյ կնքոյ վրայ դրոշմել տրուած սա խօսքը թէ (կնիքս այս ոչ է պարտուց այլ օրհնութեան) որպէս զի պատրիարքներն այլ եւս կնիք չունենան յանուն Ս. Աթոռոյ մատրակ կնքելու եւ փոխառութիւն ընելու։ Գիտենք 65ի կանոնագրին ընդունած տրամադրութիւնը եւ տեսանենք թէ ինչու չէ յաջողեր։

65ի կանոնագիրը ճանչցեր է Ս. Աթոռոյ փոխառութիւն ընելու իրաւունքը. բայց միայն եւ տարեկան 30,000 ղրուշ ինքնին ընելու, եւ անկէ աւելի գումարաց համար կեդրոնական Վարչութեան հաւանութիւնն առնուելու պայման սահմաններ է։

Թէպէտեւ սոյն տրամադրութիւնը դժուար գործադրելի եւ անտեղութենէ ազատ չէ, զի կրնայ պատահիլ որ ծանրակչիռ պարագայի մը մէջ կեդրոնին սպասուած հաւանութիւնը ժամանակին չհասնի, եւ կամ բոլորովին ղացուի, սերկէ վեր Աթոռոյ վարկին կամ անտեսութեան, եւ կամ միաբանական վարչութիւնը ոչ այնչափ օգտակար գործի մը համար փոխառութիւն ընել ձեռնարկէ, եւ ամեն միջոց ի գործ դնէ կեդրոնին հաւանութիւնը կորզելու, եւ սա միջոց կամ պատեհութիւն չ'ունենայ ճշմարտութեան վերահասու ըլլալու, եւ տայ ուզուած հրամանը, ուրկէ զեղծում եւ Աթոռոյ անօգուտ պարտապանութիւն, բա'ց ասոր՝ 65 է ի վեր երբէք չէ կրցեր ի գործ դրուիլ, վասն զի կեդրոնն իրեն դիմուած ժամանակ՝ խնդրոյն լաւ տեղեկանալու համար նախաքննական հարցուփորձեր ուզեր է միաբանութենէն, բայց կամ պատասխան չէ կրցեր ստանալ, եւ կամ առածին վրայ ինք չէ կրցեր որոշում ընել, եւ խնդիրն այս տարտամ վիճակին մէջ տարեբերած ժամանակ՝ անդին

փոխառութիւնը կատարուեր է, եւ անկէ ետքը ձախորդութիւն ձախորդութեանց յաջորդելով, եւ փոխառութիւն փոխառութեանց բարդուելով ո՛չ միայն անութիւնն հոգ տարեր է կեդրոնին իմաց տալու, եւ ո՛չ կեդրոնը պատեհութիւն ունեցեր է կամ կամք ըներ է հարցնելու։

Մենք այս խնդիրն հիմնապէս լուծելու համար Միաբանութեան վարչութենէն կապտեցինք փոխառութիւն ընելու իրաւունքը, եւ Կեդրոնական վարչութիւնն ազատ կացուցինք մասնակի անտեղի մրջամտութենէ, եւ պայման սահմանեցինք Ա. ամէն տարեգլուխ յաջորդ տարուան ելմտացույցի պատրաստութեան առթիւ Միաբանական Ընդհանուր ժողովով եղեւմտից հաւասարակշռութեան համար պէտք եղած միջոցները որոշել, եւ համարատու տեղեկագրութեամբ Ազգային Երեսփոխանական ժողովոյ ներկայել, եւ Բ. տարուան մէջ ամէն անգամ փոխառութեան հարկ ծագած ժամանակ Միաբանական Ընդհանուր ժողովով անոր պէտքը վճռել եւ պայմանները սահմանել։

Ըստ որում Ս. Աթոռոյ եկամուտներն կալուածական աղբիւրք են կամ բարեպաշտական նուէրք, ամէն տարեգլուխ Ելմտացույցի հաւասարակշռութեան համար ծախսուց հաւասար չափով կամ կալուածական եկամուտ պիտի փնտռուի, եւ կամ բարեպաշտական արդիւնք յուսացուի, եւ ասոնց երկուքին որ եւ է պատճառաւ պակսելու ժամանակ՝ փոխառութեան դիմելու հարկին դպացուի։ Եւ ըստ ո՛րում Միաբանական Ընդհանուր ժողովն ասոնց ամէնը տեղեկագրութեամբ պիտի առաջի առնէ Ազգային Երեսփոխանական ժողովոյ, ըսել է որ Ազգային ժողովն կանխաւ պիտի տեղեկանայ յաջորդ տարուան մէջ Միաբանութեան փոխառութիւն ընելու կարօտութեան եւ եղբարեայ բանակութեան, ուստի կրնայ ժամանակին դիտողութիւն ընել, բարեխոհութիւն առաջարկել, քննութիւն բանալ, արդելք դնել, ուրիշ միջոց անօրինել, վերջապէս ամէնայն ինչ կանխաւ կարգադրելով ղեղծմանց առաջքն առնուլ եւ վնասուց ծագումը արգիլել։

Մեւս կողմէն բաւական չհամարելով Ազգային ժողովոյ կանխաւ տրուած տեղեկութիւնը, եւ անոր կողմէն ըլլալիք նախադիտ անօրինութիւնը, պայման դրինք տարուան մէջ կալուածական եւ բարեպաշտական հասից պակսած ժամանակ, Միաբանական Ընդհանուր ժողովով որոշել փոխառութեան պէտքն եւ պայմաններն, եւ ըստ որում սոյն ժողովը Ս. Աթոռոյ չահուց եւ վնասուց ի մտոյ մանակից եւ անհնայն ինչ ի տեղոջ անդ եւս պատգայիւք սատկելու կարող ըլլալով, որ եւ է պաշտօնական մարմնէ աւելի աղէկ կրնայ հակակշռել Միաբանութեան վարչական մարմնոյ արարքը, նմա յանձնելով փոխառութեանց մանաւանդ որոշումը, ապագային կատարելապէս երաշխաւորեալ կարծեցինք Ս. Աթոռոյ եւ Ազգին չահերը, ի մասին փոխառական գործողութեանց։

Բ. կալուածական վաճառումն եւ գնումն

Կալուածական վաճառման եւ գնման խնդրոյն վրայ 65 ի կանոնագիրը մէկ կողմէն կը պահանջէ որ առանց Կեդրոնական վարչութեան հաճութիւնն առնելու, Պատրիարքը եւ ո՛չ իսկ Միաբանութիւնը կալուած մը ձեռքէ հանելո՛ եւ կամ գնելու իրաւունք չ՛ունենան, եւ մէւ կողմէ կը ներէ որ սուիսղղական պարագայս մէջ Պատրիարքն արտօնութիւն ունենայ կալուած գնելու, պայմանաւոր գնելէն ետքը իմաց տայ թէ՛ Միաբանական Ընդհանուր ժողովոյ եւ թէ՛ Կեդրոնական վարչութեան։

Այս տրամադրութիւնն ալ փոխառութեան վերաբերեալին նման՝ կանոնագրի հաստատութենէ ի վեր ի դործ չէ դրուեր, թէպէտեւ Միաբանութիւնը այսքան ժամանակի մէջ դրեթէ քնաւ կալուած չէ վաճառեր, բայց մէկ քանի կալուած գներ է, եւ թէպէտ գնած կալուածներուն համար կեդրոնին կանխաւ իմաց չէ տրուեր, բայց 1873 ի հետեւոր եւ ապագրչին կալուածոց վրայ մանաւանդ անօրինութիւն մ՛ընելով կեդրոնին դիմեր է հաճութիւն առնելու համար զանոնք

հետզհետէ ծախել եւ տեղը մօտաւոր եւ արդիւնաւոր կոչուածներ գնելու կամ չինելու բայց պատասխան չէ կրցեր առնուլ, որով եւ գործադրութեանը չէ համարձակեր. Թերեւս Կեդրոնական Վարչութիւնը հապճեպով որոշում չընելու, եւ աննպատակ ինչ կանխաւ ստուգելով հասուն եւ օգտակար տնօրէնութիւն մ'ընելու դիտմամբ՝ ի սկզբան իր պատասխանը երկարաձգեր է, եւ վերջը զգաստանց բազմաթիւներէն կամ բոլորովին մնացեր եւ կամ պատեհութիւն չէ գտեր որոշում մը տալ խընդրոյն եւ հաղորդել Միաբանութեան։ Բայց սա ստոյգ է որ նոյն հեռաւոր կալուածոց օր ա՛ւուր արժէքի նուազման, եւ արդիւնաւոր ժողովրդական կալուածոց ընդհակառակն օր աւուր աղուէսեան պատճառաւ, Միաբանութեան խնդրոյն անլոյծ մնալը Ս. Աթոռոյ վնասակար եղած է։

Մենք այս անտեղութեան առջին առնելու համար կալուածական վաճառման եւ գնման մասին պարզապէս Պատրիարքէն ալ վերուցինք արտօնութիւնը, Տնօրէն Թորնդրդէն ալ, ինչպէս նաեւ Կեդրոնն ալ ատ կացուցինք Ս. Աթոռոյ Տնտեսական գործոց մասնակի միջամտութենէ, եւ ասոնց ամենուն տեղ սահմանեցինք Միաբանական Ընդհանուր ժողովոյ ձեռնհասութիւնը վաճառման կամ գնման պետքը վճռելու եւ պայմանները որոշելու մասին ազատ ի միջամտութենէ կեդրոնին, բայց լիովին պատասխանատու նմա, որ ամեն տարեգլուխ եղածին եւ ըլլալիքին մանրամասն տեղեկութիւն առնելով, կրնայ իր հաճութիւնը ցոյց տալ կամ տնաճութիւնը յայտնել, դիտողութիւն, առաջարկութիւն ընել, դառել եւ դառափոխել, մէկ բառով իր իրաւասութիւնը ի գործ դնել ազատօրէն, զի կանխակալ միջամտութեամբ իր համարառութեան իրաւունքը իր ձեռօք կաչկանդած չէ։

Գ. Եկեղեցական միաբանից ընդունելութեան արտաքսման եւն. եւն. վճռատուութիւն։

Այս կարեւոր գործն մինչեւ ցայսօր Պատրիարքի ազատ իշխանութեան յանձնուած, եւ միայն մկ քանի պարագայից նկատմամբ խոստովանահօր եւ ուսումնասէրի, եւ երբեմն նաեւ Միաբանական Ընդհանուր ժողովոյ միջամտութիւնն իբր սեղմիչ ընդունուեր է նոյն իսկ 63 ի կանոնագրով (տես յօդ. 41, 42 եւ 43 նոյն կանոնի)։

Մենք այս տրամադրութիւնը բաւական չ'համարեցինք։ Միաբանից ընդունելութիւնն, յառաջացումը կամ արտաքսումը՝ որ Միաբանական ուխտին բարգաւաճման կամ նուազելուն, բարեաճման կամ տկարացման կ'առաջնորդեն, Ս. Աթոռոյ եւ ընդհանրապէս Ազգին համար մեծ կարեւորութիւն ունեցող պարագայներ են, մանաւանդ Միաբանական կեանքէ հրաժարելով գարձեալ եւ միշտ Միաբան մնալու կամ բոլորովին Միաբանից տուժարէնն պարզապէս կամ դատապարտուելով չկրնալու խնդիրը, որ չարաչար զեղծմանց կրնայ տեղի տալ, եւ մանաւանդ պարագայից մէջ մեծամեծ չվճռութիւններ յարուցանել ազգին մէջ։

Մենք խոհեմութիւն չհամարեցինք այս ծանրակշիռ խնդիրներն միմիայն Պատրիարքի կամաց եւ վճռոյն յանձնել, եւ ոչ իսկ Տնօրէն Թորնդրդոյ գործակցութեան, մանաւանդ որ անցեալը ապագային երաշխաւորութիւն ընծայելու չափ խրախուսիչ չէ տանք։

Ուստի ամենայն ինչ Միաբանական Ընդհանուր ժողովոյ իրաւասութեան վերապահեցինք, եւ ամենայն ինչ տարեկան համարատուութեամբ Ազգային Երեսփոխանական ժողովոյ դիտողութեան ենթարկել որոշեցինք։

Դ. Հսկողութիւն վարչական մարմնոյ։

Թէեւ Միաբանական Ընդհանուր ժողովը միշտ հսկող եւ համարառու ճանչցուած է վարչական պաշտօնակալաց, բայց նոյն իսկ 63ի կանոնագիրը բացորոշակի պարտաւորած չըլլալով զՏնօրէն Թորնդրդ կանոնաւոր համարատուութիւն ընել ամէն տարեգլուխ իրեն ատ մեծ ըրածին վրայ, Ընդհանուր ժողովն երբէք կանոնաւոր հսկողութիւն եւ հակակշիռ չէ կրցեր ընել վարչական մարմնոյ գործառնութեանց, այլ պարզապէս ընտրող մարմին մը եղած է։

դառնալով, միայն պատահմամբ այս ինչ կամ այն ինչ օրինադրական կամ Վարչական խնդրոյ վրայ ի խորհրդածութիւն հրաւիրուած ժամանակ իր կարծիքը յայտնելու եւ դիտողութիւն կամ քննադատութիւն ընելու ա-ոիթ ունեցեր է. մէկ բառով իր իրաւունքը մասամբ միայն գործադրել յաջողեր է:

Մենք Ընդհանուր ժողովոյ այս մեծ իրաւունքը որոյ գործադրութիւնը միակ երաշխաւոր է Վարչական ուղիղ ընթացից, կատարելագէս նուիրագործեցինք, եւ առ ապահովութիւն ոչ միայն բացարձակագէս կանոնադրեցինք որ Տնօրէն խորհուրդն ամէն տարեգլուխ համար ապ իր ամէն գործոց Ընդհանուր ժողովոյ ընդհանուր տեղեկագրութեամբ, այլ եւ Ընդհանուր ժողովոյ բոլոր անգամոց իրաւունք ճանչցանք թէ պարբերական եւ թէ պատահական գումարմանց մէջ հարցում ուղղել Վարչական պաշտօնէից եւ տեղեկանալ ամէնոյն, զոր յընթացս գործադրութեան:

Հարկաւ այն իրաւանց գործադրութիւնը ամէն պարագայներով պիտի կարգադրուի Ընդհանուր ժողովոյ ներքին կանոնադրութեան մէջ, որպէս զի Ամենական բարեկարգութեան խանգարում չպատահի, եւ ամէն անգամ մը Վարչական տաղնապ չծագի, եւ այն կանոնադրութիւնը պատրաստուելոյ վրայ է Ընդհանուր ժողովոյ արդի դիւանի չնորհիւ:

Ընդհանուր ժողովոյ վրայ բացատրութիւնները չվերջացուցած, հարկ կը համարիմք նաեւ անոր ճամարատուութեան վրայ քանի մը խօսք ընել:

Յայտնի է որ Միաբանական Ընդհանուր ժողովն նոր կանոնով մեծամեծ իրաւանց տրուած եւ իր իշխանութիւնը ճոխացած է: Մենք զնա չանակնկրդ եւ բնական պաշտպան գտնելով Միաբանական իրաւանց, նա կակչիւ եւ դէմ կացուցինք Վարչական մարմնոյ վրայ, եւ մինչեւ իսկ Պատրիարքի եւ Տնօրէն խորհրդոյ անհամաձայնութեան ժամանակ բարձրագոյն դատաւոր զնա ցոյց տուինք եւ պատասխանութիւն դրինք ամենուն, հնազանդիլ անոր որոշմանց եւ վճռոց (յօդ. 98):

Բայց անոր ալ հակակշռող իշխանութիւն մը պէտք կր, եւ այս իշխանութիւնը դասը ազգին վրայ, որ գայն ի գործ կը դնէ իր ներսիսանական Ընդհանուր ժողովով: Ուստի կանոն դրինք որ այն բարձրագոյն ժողովը որ հակել եւ համարատու է Ս. Աթոռոյ Վարչական մարմնոյ, համարատու ըլլայ Ազգին դիմաց ոյն Երեսփոխանական ժողովոյ, եւ այն համարատուութեան հատարուածը կանոնաւորելու եւ դիւրացնելու համար Հին եւ Նոր յօդուածով այն ամէն կէտերը խնամով չեշտեցինք որոց վրայ պիտի խօսի եւ պէտք է խօսի Միաբանութեան Ընդհանուր ժողովոյ Համարատու Տեղեկագիրը:

Այս կերպով Ազգային ժողովը ամէն տարեգլուխ պիտի անդեկանայ Միաբանութեան անցելոյն եւ ապագային, եւ ի հարկէ անցելոյն վրայ իր դատողութեան կամ դժգոհութեան քուէն տալէ եաքը, ապագային համար եղած առաջարկութեանց, առաջադրութեանց, ենթադրութեանց եւ որոշմանց վրայ դիտողութիւն պիտի ընէ, առարկութիւն, հակառաջարկութիւն պիտի ներկայէ, քննութիւն պիտի բանայ կամ ամբաստանութեան պիտի ենթարկէ. մէկ բառով իր հսկողութեան եւ համարատուութեան իրաւունքը պիտի գործադրէ, ազատութիւն ունենալով ի վերջին նոյն չափով որով ազատութիւն տուած է Միաբանութեան իր գործերն ինքնին անօրինելու:

Այս է ահա այն սկզբունքը որոյ վրայ պիտի գառնայ այսուհետեւ Ազգին եւ իր Միաբանութեան յարաբերութեանց առանցքը, եւ եթէ Ազգային Երեսփոխանական ժողովն ջանիզոգանայ ժամանակին իր համարատուութեան իրաւամբ հակակշռել Միաբանական Ընդհանուր ժողովոյ արարքը, նա ալ բաւական է ամեն ժամանակ իր հսկողութեամբ հակակշռելու Ս. Աթոռոյ վարչական մարմնոյ գործողութիւնները, որով տեղի չունար զգծմանց եւ ամեն կողմ իրաւունք կապահովուին ապագային:

Բաւ. ա'ալ Միաբանական Ընդհանուր ժողովոյ կարգադրութեան վրայ եւ վերջացնենք:

Մինչ Միաբանական Ընդհանուր ժողովն

կարող պիտի ըլլայ ըստ արժանւոյն իր պաշտօնը կատարել, եւ աչալուրջ հսկողութեամբ հետամտուիլ հաղորդուելոյ իր վարչութեան։

Այս, վասն զի սոյն Ժողովոյ մէջ Միաբանութեան ոչ միայն ամեն կարողութիւնք ներկայացեալ են, այլ եւ ամեն շահ եւ կարծիք, եւ քիչ մ'ալ առաջ երթալով ամեն կիրք։ Անհնարին է որ Միաբանութեան մը բոլոր անդամք համակարծիք, եւ բառին նշանակութեամբը միաբան ըլլան։ Անկարելի է նաեւ որ տարակարծիք եղողներն իրենց հակակարծիք եղողներուն «Հրեսիմ հակառակորդ» անունը քննելու եւ քննադատելու ձգտումէ եւ բերումէն չկենանան, մանաւանդ երբ սոքա ի պաշտօնի վարչութեան կը գտնուին։ Եւ ըստ որում ամենուն շահը մէկ է, Աթոռոյ պայծառութիւնը՝ որով ամենն ալ կ'օգտին եւ կը փառաւորին, ուստի բաւական է որ ամենքը մէկտեղ դան եւ կանոնաւոր աւենի մէջ կարծիքնին ազատօրէն յայտնելու եւ հակակարծիքնին քննադատելու եւ դատափետելու իրաւունք վայելեն, որպէս զի ամենայն ինչ ապահովապէս վստահացուի իրենց հսկողութեանն, մանաւանդ երբ իրենք ալ բարձրագոյն մարմնոյ մը հսկողութեան ենթարկեալ, պատասխանատու են իրենց ամեն գործողութեանց։

Այս խորհրդածութեամբ վստահութիւն ունեցանք յանձնել Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ ինչ որ միապետական նախապաշարմունք եւ նախկին կանոնագրութիւնք խնայեր ձեզ պիտի չտային նախ, եւ չենք վարանիր հաւատալու որ վստահութեամբ պատուհաս եւ ազատութեամբ ճոխացեալ այս մարմինը պիտի ջանայ պատասխանել իր կոչման, եւ արժանապէս կատարել մէկ կողմէ համարատուութեան եւ միւս կողմէ համարատուութեան պաշտօնը, որ Ս. Աթոռոյ բարեաւ վարչութեան թեւեռները կը կազմեն։

Լուսարարապետ

Հնաւանդ սովորութիւն է ինքնաւարէմ որ Սրբոց Յակովբեանց Աթոռոյ ամենայն անդամք, զգեստք, դարդք եւ եկեղեցական գրեանք եւ կահք ու կարասիք, Աւանդատան մէջ կը պահուին, եւ բանալին Լուսարարապետին կը յանձնուի, կամ աւելի ճիշդ խօսելով, Լուսարարապետի ընտրութեան ժամանակ Աւանդատան բանալին Ս. Գլխադրի՝ այսինքն Ս. Յակոբայ գլուխին անխոնուած գերեզմանի փոսին մէջ կը դրուի, եւ ընտրուելը անկէ իր ձեռօք կառնու, Լուխտ, եւ կըլլայ անկախ անօրէն Աւանդատան. իրմէ զատ մարդ չունի իշխանութիւն մտնել այն տեղ ինչ որ ուզէ զայն կը հանէ դուրս, զգեստ, դարդ եւն. ի գործածութիւն եկեղեցւոյ. ա'չ ոք չունի իրաւունք նմա հրամայելու, եւ ինք ոչ ումեք է պատասխանատու, եւ իր պաշտօնը կը տեւէ մինչեւ ցմահ։

Մեծ է Լուսարարապետի պաշտօնը, մանաւանդ որ ինչպէս Աւանդատան՝ նոյնպէս եւ եկեղեցւոյ մէջ ատուածայինն պաշտամանն նմա է ծառայելու եւ վերատեսուչ, եւ Միաբանութեան բոլոր եկեղեցական անդամք անոր իշխանութեանը ենթարկեալ են ի մասին ժամակարգութեան։

Կան թէպէտ եկեղեցականաց պաշտօնավարութեան կարգ մը, եւ զգեստուց, անօթից եւն. համար աւանդական սովորութիւններ, որոց կը հետեւի Լուսարարապետը եւ միաբանք՝ մեծ մասամբ գիտակ սոյն կարգի եւ սովորութեանց, նախանձայոյզ կը հսկեն անոնց պահպանութեանը վրայ, այնպէս որ եթէ եպիսկոպոս պատարագելու օրը պատարագը վարդապետի մը տրուի, կամ ամօրեայ ժամարարութեան կարգը այսինչին ըլլալով ուրիշ մը դրկուի անոր տեղ, եւ կամ այս ինչ տօնին այն ինչ չուրջառը կամ դաւազանը գործածուելուն տեղ ուրիշներ հանուին Աւանդատունէն, չշուռ կսկսի միաբանութեան մէջ եւ կերպով մը Լուսարարապետը կազդարարուի յաւանդապահութիւն, բայց ոչ ոք չունի իրաւունք նմա դիմադրելու, եւ ոչ համարատուութիւն ընել մտաբերելու, վի զի Լուսարարապետը հաշուով ինչ չընդունիր, եւ հաշիւ եւ համար տալու կանոնական տրամադրութեան մը կամ դէթ աւանդութիւն մը չկե-

թեան խնդիրը պարզելով, անոր վարչական բոլոր հոդը ուսումնասիր անուշով բարձր պաշտօնակալի մը յանձնեցինք, որպ խնամոց եւ վերատեսչութեան մնացարկութիւնը նաեւ թանգարանը, տպարանը եւ լուսանկարը, վարչին դի առանը ալ մինչեւ ատիճան մը դասիարակութեան կը վերաբերին, եւ մենք վարչական բոլոր գործերը Տնօրէն Խորհուրդը դարձող մեծ պաշտօնակալաց տեսչութեան ներքեւ առնելու դրութիւնը ընդունեցինք։

Թանգարան

Թանգարանին վրայ սա միայն յայտնել կ'ունենք, որ թէեւ բարերարաց նուէրներով դրամագլխական, հնագիտական, երկրաբանական, բնագիտական եւ բնական պատմութեան վերաբերեալ առարկայներով եւ բազմաթիւ ձեռագիր եւ տպեալ մատեաններով սոյն հաստատութիւնը ճոխացեր է, սակայն օգտակար ծառայութիւն մատուցանելու դրութեան մէջ չէ կրցեր դրուիլ. դի միշտ առարկաները զատ զատ տեղեր զետեղուեր, ոչ միայն աննուն մէկէն հակող եւ օգտակար լինելուն հոգ տանող տեսուչ մը դրուեր է, եւ ոչ դէթ մատենադարանը որչեալ ժամանակները բացուելով, հասարակաց ընթերցանութեան գործածուելուն խնամք տարուեր է։

Ուստի պարտաւորեցանք 66րդ յօդուածը սահմանել, որպէս զի այս թանկագին թանգարանը միայն առ ի զարդ չպահուի, այլ Միաբանից եւ Ազգին դաստիարակութեան բարգաւաճմանը ծառայելու կերպով կարգադրուի։

Տպարան

Տպարանը որ ի սկզբան հաճախութեան եւ վերջերը անխնամ անտեսութեան պատճառաւ մեծամեծ ծախքերու տեղի տուեր, բայց տպած գրքերուն, եւ ի մասնաւորի եկեղեցական գրութեանց չնորհիւ Ամենայն պատասրութիւնը ծառայեր է, կարօտ էր սեղմիչ կանոնի մը, որպէս զի մինչեւ վերջին ժամանակներս եղածին նման անօգուտ գրքեր կամ անիմաստ կերպով տպուելով, ծախքը չհանելէն զատ տոկոսեացն անգամ չի փոխարինելու դրութիւնէն ազատեր եւ այս ըրինք մենք ալ 68րդ յօդուածը սահմանելով։

Լուսանկար

Լուսանկարի գործատունը՝ մեզ այդչն հաստատուած չ'ըլլար, եւ մեզ ի սկզբան պատճառած ծախքը փոխարինելէն զատ՝ այսօր Ս. Աթոռոյ փայլ, եւ փոքրիկ եկամուտ մ'ալ հայթայթելու վիճակի մէջ չի գտնուեր, չէինք հաստատեր բնաւ, քանզի գրեթէ օգտիւը հաւասարութեամբ անտեղութիւններէ պաչարեալ է։ Ուստի 59րդ յօդուածով անանձրութիւններէ ազատ պահելու տրամադրութեամբ զայն պահել սահմանեցինք։

Տնտեսապետ

Տնտեսապետութեան մասին մանաւանդ բացատրելու քան չ'ունինք, միայն չնչտնելու արժանի կը համարինք այն տրամադրութիւնը որով դադարան, հիւանդարան, ինչպէս նաեւ մոմամածատութիւն, եւ խնամարկութիւն տեսչութեան յանձնուած է, որպէս զի ամենայնի հակող եւ ամենեցուն համարատու, եւ միւս կողմէն ինքն ալ պատասխանատու մնկը դառնալ, եւ միմիայն անձն ըլլայ։

Կառուածապետ

Կառուածապետի առթիւ կ'ուզենք ուշադրութիւն հրաւիրել սա երկու կէտերուն վրայ. Ա. Գաղաքացի Ազգայնոց բնակութեան տալ եւ Բ. ապարդիւն եւ հեռաւոր եւ անտրնտեսելի կառուածները ծախել։

Ա.

Ս. Երուսաղէմի մէջ 100էն աւելի Ազգա-

յին ընտանիք կան, անչուչտ պանդխտութեան եւ մանաւանդ գաղթականութենէ յառաջ եկած։ Յոյնը եւ Լատինք ալ ունին ժողովուրդ մնեանց աղբիւրէ յառաջացած։ Ասոնց մէջ վանդիզուց սովորութիւն մտած է իրենց ժողովրդոց ձրի բնակարան տալ, հաց բաժնել, ստակ բաշխել եւն, անչուչտ կրօնական արքանեակ չհանելու կամ չհանուածները պահելու դիտմամբ։ Մերոնք ալ ասոնց օրինակին հետեւեր են, եւ կը չարունակեն կաղն ի կաղը հետեւիլ, կաղն ի կաղը կ'ըսեմ, զի Յոյնը եւ Լատինք մերոնց նայելով անհամամատ չատ կուտան քան որ կուտան, մինչեւ անգամ իրենց ժողովրդոց մէջէն տան տէր եղած կան որ իրենց սեփհական տան մէջ կը բնակին բայց տարեկան վարձքը վանքէն կառնուն։ Մերոնք մինչեւ այս աստիճան չեն կրցեր կամ տիպուտր են չկրնալ յառաջ երթալ եւ այսօր Ս. Աթոռոյ առ քնիկ ժողովուրդն ըրած նպաստն է մեծ մասին ձրի, եւ մէկ մասին աննշան վարձքով բնակութեան տուն, մէկ քանիին օրական հաց, ամենուն կողմէն Տէրութեան վճարելի պետելիկի տուրքն ամբողջ, տարին անգամ մը ամենամեծ մասին դրամական նուէր (քարեկենդանի մօտ մարդ գլուխ 10 դուրուշ) ամենուն ձըրի գալոց, եւ դրեթէ ամենուն ձրի բժիշկ եւ ձրի դեղ։

Ասոնց ամենը միայն երուսաղէմ բնակող երանելեաց համար չէ, Բեթղեհէմցիք եւ Ս. Աթոռոյ վանք դանուած բոլոր ուրիշ տեղերու բնակիչք՝ քիչ չատ սոյն բարեաց կը մասնակցին, կամ գոնէ իրենց եկեղեցին ու եկեղեցականները Ս. Աթոռը կը պահէ իւր ծախիւք, բաց ի Հոգեստուն ըսուած մեծամեծ չէնքերէն՝ որ դրեթէ ամեն տեղ իրր աղբատաց բնակարան բռնաբարուած են քաղաքացիներէն, եւ արդիւնք չը բերելէ չատ երբեմն նաեւ ծախք կը պատճառեն Ա[illegible]ն։

Ժամանակը անչուչտ պիտի մաքրէ ասոնք եւ այս տեղերու ժողովուրդը պիտի մնանէն Հայաստանի ու այլ ամեն տեղեաց Հայ-Ժողովրդեան վիճակը՝ որ եկեղեցին կը չինեն, դպրոցին կը հիմնեն, եկեղեցականին եւ դաստիարակին կը պահեն, քիչ չատ նաեւ աղքատին կը խնամեն եւ երբեմն ուրիշ տեղերու ալ օգնութիւն կը մատակարարեն։ Բայց Երուսաղէմացի եւ այլ աթոռապատիան ժողովուրդը դարերով ամեն բան Աթոռէն սպասելու սովորած, եւ բաց ի սակաւաթիւ պատուաւոր անձանց՝ դրեթէ ամենն ալ քաղաքակից օտար աղգաց վատ հրապուրանքէն աղատ մնալու չափ լուսաւորուած չըլլալով, չուղեցինք մէկէն ի մէկ եւ ամբողջովին արգելել այս տարօրինակ դրութիւնը, եւ բաւական համարեցինք 63 եւ 79 երորդ յօդուածոց սըրբադրութիւնները իրր սերմունք բարեկարգութեան ձգել կանոնին մէջ, թողլով ժամանակին ընդմիւսորել զանոնք, եթէ առաջի վրայ չի ցանեցինք, որ դժբաղդաբար չատ կը դանուի Հրէաստանի լերանց մէջ։

Եթէ 78րդ յօդուածի պարբերութիւնը որ կը հրամայէ «ձրի տուն բնակողներուն հետ ալ վճարող վարձակալաց նման քաղաքական օրինաց համեմատ պայմանագրութիւն կնքել» բացատրութեան կը կարօտի, կը պատասխանենք որ ասի պարզապէս արդիւնելու համար է անվարձ բնակողները 20, 30 տարի չարունակ բնակութեամբ նստած տուներնուն վրայ սեպհականութեան իրաւունք վաստկելէ, եւ պահանջողութիւն ընելէ, ինչպէս որ պատահած է մինչեւ վերջին օրերս, եւ Ս. Աթոռը պարտաւորուած է դատական ծախքեր ընելով իր կալուածը դրեթէ կրկին անգամ ծախու առնելու։

Բ.

Գալով ապարդիւն կալուածները ծախելու խնդրոյն, անուրանալի է որ Ս. Աթոռն իրաւունք ունի զանոնք ծախելու եւ տեղը արդիւնաւոր կալուածներ հասատատելու, եւ կամ ըստ բերման ժամանակին պարտուց բեռը թեթեւցնելով տոկոսեաց ծանրութենէն ազատելու։ Բայց որ եւ է դեղմանց առաջն առնելու համար մէկ քանի սեղմիչ պարագայներ տրամադրել պատշաճ դատեցինք 83րդ յօդուածով որ են «ամեն ծախք նշնելէն ետքը տա-

րևկան գէթ 3 % արդիւնք չբերող, եւ հեռաւոր, եւ անտեսութիւնը դժուարին, կամ անհնարին կալուածները միայն ծախելու իրաւունք ունենալ · ի բաց առեալ անոնք՝ որ չծախուելու պայմանաւ կտակեալ են Ս. Աթոռոյ »։

Արդէն ծանուցած ենք որ սոյն տնօրէնական կալուածական վաճառմանց խնդիրները Միաբանական Ընդհ. ժողովով պիտի վճռուին, կաթողիկոսին եւ պարմանք, եւ տարեկան հաւաստաւորութեամբ Ազգային Երեսփոխանական ժողովոյ պիտի ծանուցուին։ Ա յս ալ դեղմանց արգելիչ պարագայ մը կրնայ համարուիլ յերաշխաւորութիւն ապագային։

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ
ՍՏԵՓԱՆ ՓԱՇԱՅԻ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

—

Ս· ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ
ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

(ԻԲՐ ՎԵՐԱԲՆՆՈՒԹԻՒՆ 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23 ԵՒ ՄԱՍԱՄԲ ԻԻԻ ԵՒ 48 ՅՕԴՈՒԱԾՈՑ Ա.ԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ)

Ա.

ԱՏՐԻԱՐՔ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԱԹՈՌՈՑ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ

Յօդ· 1· Ս· Երուսաղէմի Պատրիարքը Սրբոց Յակովբեանց Առաքելական Աթոռոյ գլխաւոր պահակն է, դլուխ հաստատուն միաբանութեան, Նախագահ Միաբանական Ընդհանուր ժողովոյ եւ Տնօրէն Խորհրդոյ եւ Գործադիր Վարչական որոշմանց։

Յօդ· 2· Ս· Երուսաղէմի Պատրիարքին պարտաւորութիւնն է Միաբանութեան կանոնադրին ճշդիւ հետեւողութեամբ,

Ա· կառավարել հայրաբար Միաբանական ուխտն Սրբոց Յակովբեանց, և օրաւուր բարեկարգութեամբ և գիտութեամբ առաւել զարդացմանն հոգ տանիլ։

Բ· Տնօրինական Ս· Տեղեաց և այլ ուխտատեղեաց նկատմամբ ազգային սեփհականութեանց և արտօնութեանց անկորուստ և պայծառ պահպանութեան հսկել։

Գ· Սրբոց Յակովբեանց Աթոռոյ թե-

մական ժողովրդեան Ազգային Ընդհանուր ժողովոյ անդամք ընտրել ։

Դ. Ս. Աթոռոյ սեփհական վանօրէից և կալուածոց պահպանութեան և բարգաւաճմանն հոգ տանիլ, և

Ե. Սոյն հաստատութեանց շնորհիւ և Ս. Աթոռոյ կարողութեան չափով Ազգային դպրոցաց պատշաճաւոր ծաւալմանն օժանդակել ։

Յօդ. 3. — Պատրիարքն երեք հակառակ վարուի Միաբանութեան կանոնադրին, ամբաստանութեան ներքեւ կ'ընկնի։

Ամբաստանութիւնը կրնայ Միաբանութեան մէջ տեղի ունենալ և կը քննուի Միաբանութեան Ընդհանուր ժողովի, եւկամ Ազգային Երեսփոխանութեան մէջ երեւան կ'ելնէ ։

Մի և միւս պարագայից մէջ Միաբանութեան Ընդհանուր ժողովոյ ամբաստանական տեղեկագիրն կամ Երեսփոխանական ամբաստանագիրն Ազգային ժողովոյ առեանը կ'ելնէ, և անդ կը քննուի և վճիռ կ'ստանայ՝ Կ. Պոլսոյ Պատրիարքի ամբաստանութեան նկատմամբ հաստատեալ կանոնաց համեմատ ։

Յօդ. 4. — Եթէ Ազգային Երեսփոխանական ժողովոյ վճռով ամբաստանեալ Պատրիարքը Ս. Աթոռէն հեռանալու դատապարտուի, անմիջապէս Միաբանական Ընդհանուր ժողովին Տեղակալութեան համար ընտրելոյ յոյժակ կը պատրաստէ, ըստ օրինակի Պատրիարքական ընտրելոց (Յօդ. 7) և տեղեկագրութեամբ կը ներկայէ Ազգային ժողովոյ՝ որ անոր մէջէն կ'ընտրէ դՏեղակալն բացարձակ առաւելութեամբ քուէից, և տեղակալութեան պաշտօնագրով կը յանձնէ նմա Ս. Աթոռոյ Պատրիարքական իշխանութիւնը՝ մինչեւ յներումն և վերահաստատութիւն Պատրիարքին կամ մինչեւ ցմահ նորին ։

Յօդ. 5. — Երբ Պատրիարքի վախճանմամբ Ս. Աթոռը թափուր մնայ, Պատրիարքական փոխանորդ յարաբերութեանց Տեսուչը՝ որ Պատրիարքի հիւանդութեան ժամանակ միայնակ կը փոխանորդէ անոր պաշտօնին, անմիջապէս կը հրաւիրէ Լուսարարապետն և Միաբանական Ընդհանուր ժողովոյ Ատենապետն առաջնոյ Յանձնախումբ կազմել Պատրիարքական փոխանորդութիւնն. և սա՝ Միաբանական Ընդհանուր ժողով դումարել փութալով, Պատրիարքական Տեղակալ մ'ընտրել կատար բացարձակ առաւելութեամբ քուէից և տեղեկագրութեամբ կը ներկայէ դնա Ազգային Երեսփոխանական ժողովոյ ։

Յօդ. 6. — Միաբանական Ընդհանուր ժողովով ընտրեալ տեղակալը՝ մինչեւ իր հաստատութեան պաշտօնագրոյն գալը Ազգային ժողովոյ առեանը մէջ յիշեալ առաջնոյ Յանձնախմբին հետ իրր անդամ կը գործէ, և երբ պաշտօնագիրն ստանայ, միայնակ կ'սկսի վարել տեղակալութեան պաշտօնը՝ որ է նախագահել Պատրիարքի ընտրական գործողութեանց և մինչեւ ցգահակալութիւն նորընտիր Պատրիարքի՝ անոր պաշտօն և պարտաւորութիւններն կատարել ըստ կանոնագրի Միաբանութեան ։

Յօդ. 7. — Ս. Երուսաղէմի Առաքելական Ս. Աթոռոյ Պատրիարքը Ազգային Երեսփոխանական ժողովով կ'ընտրուի, Միաբանութեան ներկայած ընտրելոց մէջէն, որոց ցուցակը կը պատրաստուի հետեւեալ կերպով ։

Նախ՝ Միաբանական Ընդհանուր ժողով կը դումարուի Միաբանութեան ամ-

Բողջ Եկեղեցական անդամոց կենսական մեկ աւելի թուով, և ընդ նախագահու-թեամբ Պատրիարքական տեղակալի, որ կը յիշեցնէ ժողովականաց Պատրիարքական ընտրելութեան հանդամանքը որ են,

Ա. Օրինաւոր անդամ դանուիլ Միաբանական ուխտին Սրբոց Յակովբեանց, այսինքն՝ Միաբանութեան անդամոց կարգէն ընդունուած, անունը մայր Տումարին մէջ արձանագրուած և ինքն՝ Միաբանական կենսագրական մատենիկից ըլլալ, և կամ եթէ միաբանական կեանքէ հրաժարած կամ Ս. Աթոռոյ թոյլտուութեամբ աշխարհին և ուրիշ պաշտօնի կոչուած է, խոստումնագրով անդամ մնացած ըլլալ Միաբանութեան, և չարունակել սոյն իրաւունքը վայելելու և ոչ և է պատճառաւ արտաքսուած չ'ըլլալ Միաբանական ուխտէն որոշմամբ Միաբանական Ընդհանուր ժողովոյ:

Բ. Երեսուն և հինգ տարին լրացուցած ըլլալ:

Գ. Օսմանեան տէրութեան հպատակ դանուիլ:

Իւրաքանչիւր անդամ Ընդհանուր ժողովոյ քուէթղթի մը վրայ կը գրէ այն ամեն Միաբան եպիսկոպոսաց և վարդապետաց անուններըը՝ որք վերոյիշեալ երեք պայմաններն ունենալով հանդերձ, կրօնական, բարոյական և ուսումնական բարեմասնութեամբք ըստ իւր խղճի արժանի են Պատրիարքական Գահը բարձրանալու:

Քուէհամար կը կատարուի սոյն քուէից և առաւելագոյն քուէ ստացողաց անուններուն քուէից առաւելութեան կարգաւ հօմին անճինք որոշուելով, պատրիարքն ցոյց կը պատշաստուի հօմներէն ընտրելոցս:

Ժողովականք երկրորդ անգամ քուէարկութեան կը հրաւիրուին՝ սոյն հօմնեքին ընտրելեաց մէջէն երեք արժանաւոր սգեստներ վրայ քուէներն ամփոփելու պայմանաւ, և

Քուէհամար կատարուելով, երկրորդ ցոյցակ մը կը պատրաստուի երեքին ընտրելեաց իւրաքանչիւրին ընդունած քուէից առաւելութեան կարգաւ:

Եթէ պատահի որ սոյն քուէարկութեանց միջոցին, երկու անձանց հաւասար թուով քուէ ելնէ, վիճակաւ կ'որոշուի ընտրելին յերկոցունց:

Վերոյիշեալ երկու ցուցակները որոց մին հօմնեքին ընտրելեաց արժանաւորացս և միւսն երեքին ընտրելեաց արժանաւորագոյնիդ, հանդերձ իւրաքանչիւր ընտրելոյ բարեմասնութիւնքն և արդիւնքն նկարագրող տեղեկագրով Ազգային երեսփոխանական ժողովոյ կը ղրկուին՝ որ անոնց մէջէն կ'ընտրէ պատրիարքն միանուն քուէով և բացարձակ ապահովութեամբ քուէից:

Յօդ. 8. — Նորընտիր Պատրիարքը՝ թէ վարդապետ է, Միաբանական Ընդհանուր ժողովոյ վկայականով և կ. Պոլսոյ Պատրիարքի յանձնարարութեամբ՝ ի Ս. Էջմիածին կ'ուղեւորի, եպիսկոպոսութեան աստիճան կ'ընդունի, և վերադարձին՝ ի կ. Պոլիս յատնելի երեսփոխանական Ազգային ժողովոյ ուխտ ընելով « Հաւատարիմ մնալ Ցերութեան, Ազգին և Սրբոց Աթոռոյն երուսաղէմի և հակել անթերի դործադրութեան կանոնի Միաբանութեան Սրբոց Յակովբեանց » կ'ընդունի

կայսերական հրամանագիրը և կը դառնայ ի Ս. Երուսաղէմ և կը դահակալէ Ս. Աթոռոյն։

Իսկ երէց Եպիսկոպոս է, ընդունելով իր ընտրութեան և հաստատութեան պաշտօնագրերն, յատենի Միաբանական Ընդհանուր ժողովոյ կը կատարէ վերոյիշեալ ուխտը և կ'անցնի յԱթոռն Պատրիարքական։

Բ.

ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆ ՄԻԱԲԱՆԱԿԱՆ ՈՒԽՏԻՆ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ

Յօդ. 9. — Սրբոց Յակովբեանց Միաբանական ուխտին վարչութիւնն յանձնուած է Ս. Աթոռոյ Երուսաղէմի գահակալ Պատրիարքի Նախագահութեամբ Տնօրէն խորհրդոյ մը որ կը բաղկանայ Ս. Աթոռոյ մեծ պաշտօնակալներէն որք են

1. Լուսարարապետ,
2. Յարաբերութեանց տեսուչ որ և Պատրիարքական Փոխանորդ,
3. Եկեղեցւոյ Տեսուչ
4. Ուսուցչապետ
5. Տնտեսապետ և
6. Կալուածապետ։

Այն խորհուրդը կ'ընտրուի Միաբանական Ընդհանուր ժողովէն և պատասխանատու է նմա, և սա առ Ազգային Երեսփոխանական ժողով։

Յօդ. 10. — Ամեն տարեգլուխ Միաբանական Ընդհանուր ժողովը Տնօրէն խորհրդոյ համաձայնութեան տեղեկագիրը և անցեալ և յաջորդ տարիներու Եկամտոյցներն ընդունելով, ստուգելէն և վաւերացնելէն յետոյ՝ իր կողմէն հաստատութեան պեղեկագիրը կուղղէ առ Ազգային Երեսփոխանական ժողով, մասնաւոր խնամով նշանակելով ի նմա

Ա. Տարեկան մէջ Միաբանական անդամոց ընդունելութեան, դանազան աստիճանի բարձրացման, վարձատրութեան, հրաժարման, արտաքսման և մահուան վերաբերեալ տնօրէնութիւնները։

Բ. Տարեկան եկեղեցական եկամտոցն նկատմամբ եկեւմտից կոպեքով վճարը, և ի մանաւորի՝ փոխառութեանց և կալուածական գնմանց և վաճառմանց վերաբերեալ տնօրինութիւնքն, և պարտուց վճարման նկատմամբ ի գործ դրուած միջոցներն և արդիւնք նոցին։

Գ. Ցամաքդր տարուան եկեղեցական եկամտոցն և եկեւմտից հաւասարակշռութեան համար որոշուած միջոցներն (փոխառութիւն, հանգանակութիւն, կալուածոց վաճառումն, և այլն)։

Դ. Միաբանական անդամոց ուսումնական յառաջդիմութեան և ընդհանրապէս Ազգային Դաստիարակութեան նկատմամբ գործադրուած միջոցներն և արդիւնք նոցին։

Ե. Տնօրինական Ս. Տեղեաց և այլ ուխտատեղեաց մէջ Օտարաց հետ ընդհրուխ և առանձին ազգային սեփհականութեանց և իրաւանց մասին պատահած նշանաւոր դէպքերն, և ասոնց նկատմամբ ընդ Ազգային Կեդրոնական վարչութեան, ընդ տեղական կառավարութեան, ընդ Բրիստոնեայ օտար հասարակութիւնս, ընդ նախարարս Տէրութեան և ընդ այլ պաշտօնակալս տեղի ունեցած յարաբերութիւնք և արդիւնք նոցին։

Յօդ. 11. Ազգային ժողովը այն տեղեկագրի քննութեամբ տեղեկանալով Միաբանութեան վիճակին, անցեալոյն վրայ

իր կամքը կը յայտնէ և ապագային համար դիտողութիւնները կընէ, փոփոխութիւնները կորոշէ, քննութիւնները կը վճռէ՝ եթէ հարկ տեսնէ, և Միաբանութիւնը պարտի համակերպիլ՝ եթէ չունի օրինաւոր միաստեր ձնա համոզելու կամ ջնջելու զայն։

Յօդ. 12. Եթէ Միաբանութեան Համաբատուութեան տեղեկագիրը ճիշդ ատրեգլխոյն՝ Մայիս 1-էն մինչև վերջ կամ առաւելն մինչև Յունիս վերջ Կ. Պոլիս չ'ղրկուի, Ազգային ժողովը միանգամ ազդարարութիւն կ'ընէ և կրկին պայմանաժամ կորոշէ. և եթէ դարձեալ տեղեկագիրն ընդունելու չ'յաջողի, անմիջապէս ամբաստանութեան կենթարկէ ըղ-

պատրիարք երուսաղէմի և ղ'ՏՆօրէն Խորհուրդ, և պէտք եղած միջոցները ձեռք կառնու Ս. Աթոռոյ էմմտական վիճակն ապահովելու։

Եթէ ընդհակառակն՝ Համաբատուութեան տեղեկագիրն ժամանակին հասնի 'ի Պոլիս, բայց Ազգային ժողովը զայն քննութեան չ'ենթարկէ և Միաբանութեան չ'պատասխանէ, Միաբանութիւնը կրկին խնդրագրով իր տեղեկագրին նկատառումն կը խնդրէ և եթէ դարձեալ անսելի մնայ, սոյն խնդրագրին մատուցումէն ամիս մ'ետքը՝ իր հաշիւները ընկալեալ և իրը այժմէն վաւերացեալ նկատելու իրաւունք կ'ստանայ և ըստ այնմ կը վարուի։

BELEDİYE KÜTÜPHANESİ No.

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԲԱՑՈՒՄ 1880 ԱՍԲՆ

ՆԻՍՏ Ժ.

24 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1880

ՆԱԽԱԳԱՀ. — Տ. Սիմէոն Եպիսկոպոս Սէֆէրեան (Ազամեայ կարդեալ)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ.— Տիգրան Էֆէնտի Եուսուֆեան (» »

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

Ա· Վիճակ

1 Կարապետ Եպս. Սերոբեան Բ
2 Սիմէոն Եպս. Սէֆէրեան Բ
3 Ամբրոսիոս Վ. Ռուբինեան Բ ¶
4 Կարապետ Ք. Սէթեան

Բ. Վիճակ

5 Մատթէոս Եպս. Իզմիրլեան
6 Պօղոս Վ. Թօրոսեան
7 Յովհաննէս Ք. Մկրտեան
8 Գրիգոր » Ադէմեան

Գ. Վիճակ

9 Յակոբ » Ա. Փափազեան Բ
10 Սահակ Ք. Տ. Սարգսեան Բ ¶
11 Խորէն » Փէչլիվանեան
12

Դ. Վիճակ

13 Ներսէս Վ· Ասլանեան Բ 11
14 Սուքիաս Ք. ՍահիմանեանԲ 9
15 Վրթանէս » Պալեան Բ 11
16

Ե. Վիճակ

17 Խորէն Արքե· Նար Պէյ Բ ¶
18 Յովհաննէս Վ· Փափազեան
19 Գաբրիէլ » Թաշիրեան Բ
20

Բ Բացակայութիւն առաջին ։
Բ.2 Բացակայութիւն երկրորդ ։
Բ.¶ Բացկ. բանաւոր պատճառաւ։

ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ

(Ա· Վիճակ)

Գումգապու, Կէտիկ փաշա եւ Գումգապուի դուրս

21 Գրիգոր Պէրպէրեան Բ
22 Գէորգ Սահմատճեան Բ
23 Խաչիկ Մանկասարեան Բ 10
24 Կարապետ Ադարդմաճեան
25 Հաճարձումի Մագսուտեան Բ 5
26 Մինաս Գափամաճեան
27 Ն. Մէզղուրեան Տօքթօր Բ 4
28 Սարգիս Ադաբէկեան Բ ¶
29 Սահակ Ադրօ Բ ¶
30 Սինէքերիմ Մանուկեան Բ 10
31 Բարթող Փիւրքճիլաչեան Բ 3
32 Աւետիմ Տէրոյենց Բ 11
33 Գէորգ Ադաուլահեան Բ
34 Յ· Մէրեճլի-Գուլի Բ ¶
35 Աւետիս Կիրտաղեան Բ 11
36
37

(Բ. Վիճակ)

Գալիկբազ

38 Անդրանիկ Կրճիկեան Բ 7
39 Ալիքսան Թօրասանճեան Բ 11
40 Բարսեղ Հալաճեան Բ 2

Եէնիգապու

41 Մկրտիչ Փիւրքճիհանլեան
42 Սեդրաք Մադսուտեան Բ 11
43 Մարուքէ Ֆրէնկեան Բ 2
44 Պօղոս Էքսէրճեան Բ
Իսկիւտար Ս· Խաչ
45 Սիմոն Ֆէլէկեան Բ 1
46 Սահակ Ասլանեան Բ 1
47 Յ. Շիշմանեան Տօքթօր Բ ¶
48
Իսկիւտար Ս· Կարապետ
49 Մխիթար Պահճէգափուլէն Բ 2
50 Պօղոս Թորգոմեան Բ 3
51 Նիկողոս Ալաճաճեան
52 Տրդատ Փափազեան Բ 3

(Գ· Վիճակ)

Գասըմ բաշա

53 Գասպար Չէրազ Բ 2

Բեբա

54 Աբիկ Ունճեան Բ ¶
55 Գրիգոր Սէլիմիէճեան
56 Գրիգոր Օտեան Բ ¶
57 Սէրվիչէն (Բ 11
58 Ռափայէլեան Տօքթօր Բ 11
59 Մինասեան Մօմճեան Բ 11
60 Կարապետ Գազազեան Բ 11
61
62

Միջագիւղ

63 Յակոբ Նորաւուննկեան Բ
64 Տիգրան Եուսուֆեան
65 Մկրտիչ Գազանճեան Բ 3
66 Նշան Օտեան Բ 5
67

Գէյզոզ եւ Ղալաբիա

68 Մինասեան Մամիկոնեան
(Դ· Վիճակ)

Բուգդուճնուգ եւ Իմաուիէ

69 Յովհաննէս Խաչեան Բ 11
70 Սահակ Գէլիկեան Բ 3

Գատրգիւղ

71 Կարապետ Շահպազեան Բ 7
72 Մկրտիչ Մուրատեան Բ 10

Նարլըգաբու

73 Յակոբ Եէմինճեան Բ

Եհնիմահալլէ Սամաթիոյ

74 Պօղոս Մկրտիչեան Բ11

Թօփգափու

75 Յովհաննէս Մարգարեան

Էյուպ Ս. Եղիա եւ Ս. Աստուածածին

76 Գարեգին Ց. Մէլիքեան

Գուրուչէշմէ

77 Աասիա Իկիտպաչեան

Հիսար եւ Պօյաճի գիւղ

78 Յովհաննէս Արշակունի Բ11

Նոր գիւղ եւ Սրճնիա

79 Ղազար Հովուեան

Պայատ

80 Յովհաննէս Կրմիկեան Բ 8
81 Տէվրմաք Էքսէրճեան Բ
82

Քարակեօմրիւկ

83 Սեդուհ Թիւրապեան Բ 3
84

(Ե. Վիճակ)

Սամաթիա

85 Ալիքսան Պէշիրեան
86 Եղիազար Մէլիքեան Բ
87 Մինաս Ձաքճաքեան Բ
88 Ներսէթ Շահպազեան
89 Յարութիւն Թիւլեան Բ 3
90 Յակոբ Արշակ Բ 3
91 Սեդուհ Թիւյսիւզեան Բ 9
92
93
94

Թասգիւղ

95 Առաքել Ալթուն Տիւրպիճ 2
96 Ռէթէոս Պէյլիկճեան Բ
97 Սարգիս Աբրահամեան Բ11
98
99 Սարգիս Քամուքճեան Բ11
100 Աթանագինէ Արապեան

ԳԱԼԱՏԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԵՐ

Կարին

101 Սիմոն Մադոսեան Բ 4

Քեօթահիա

102

Անդրիանուպոլիս

103 Վիչէն Ապտուլլահ Բ 4

Նիկոմիդիա

104 Կարապետ Ս. Խաչիկեան

Ակն

105 Աւետիս Պարոնեան Բ 3

Ղարաճիսար

106

Արաբկիր

107 Կարապետ Խաչիկեան

Բաղէշ

108

Պրուսա

109 Գրիգորոսատուր Ղազարոսեան

Եւդոկիա

Ամասիա

111 Համբարձում Ալաճաճեանք 2

Բայու

112 Յովհաննէս Աղիաւօղլեանք 9

Եղեսիա

113 Յակոբ Խաչիկեան

Մանճըլըխ

114

Հաճըն

115

Երզնկա

116 Ռէթէոս Պէրպէրեան Բ

Թէքիրտաղ

117 Տիգրան Գ. Սիմանեան

Կեսարիա

118 Գէորգ Գըլըճճեան Բ 2

Խարբերդ

119

Պալըքհէր

120

Մուշ

121 Սահակ Փափազեան

Տիվրիկ

122 Նշան Գարագաշ Բ 2

Զէյթուն եւ Մարաշ

123

Տրապիզօն

124 Տիգրան Տ. Ներսէսեան Բ11

Պաղտատ

125 Մելքօն Խակէնտէրեան Բ11

Տիգրանակերտ

126 Մկրտիչ Զօպանեան

Վան

127

Ադրամար

128

Հայկէպ եւ Այնթապ

129

Սեբաստիա

130 Մկրտիչ Ց. Մէլիքեան

Ռուսմուգ

131

Կարս

132 Աբրահամ Յ. Այվազեան

Զմիւռնիա

133 Համբարձում Սարըքեխվեան

Գաղատիա

134

Ատանա

135

Սղերդ

136 Ստեփէոս Ալէքսանեան Բ 2

Եօզգատ

137 Լօռօֆէթ Պալեօզեան Բ

Մայաթիա

138 Գէորգ Վարդանեան Բ 2

Իզմիր

139 Պօղոս Պապօեան

Եգիպտոս

140 Աբրահամ Մուրատեան

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Հրաժարում Մայր դիւանի անդամոց և ընտրութիւն.
Բ. Խնդիր տեղափոխութեան ժողովարանի և բացակայութեան երեսփոխանաց. — Տեղեկագիր ցանձնախմբին:

ԱՅԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Ի բացակայութեան Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարքը Հօր եւ Առենապետաց Մայր Դիւանի, առաժամեայ նախագահութեամբ Արժ. Տ. Պօղոս վարդապետի Խօլտամեան՝ Պատրիարքական փոխանորդին, եւ առաժամեայ Առենապետութեամբ Բ. Ղազարոսեան էֆէնտիի՝ երեսփոխանաց երիցագունին, առաեանը բացուեցաւ ժամ 8½ ին, ի ներկայութեան 22 երեսփոխանաց, որոց թիւն 35 ի յանգեցաւ ի վերջէ:

1.

Վաւերացումն նախընթաց Ի. Ցստի առենագրութեան:

Առենապետ էֆէնտին յայտարարելով թէ ժողովին նախընթաց Ի. եւ Ը. նիստերու առենագրութիւնները տպագրեալ հաղորդուած են արդէն երեսփոխանաց, դիտողութեան ենթ արկնց նախ՝ Ի. նիստի առենագրութիւնը, եւ տեսնելով որ երեսփոխաններէն դիտողութիւն յայտնող չկայ, յարեց թէ ինք միայն դիտողութիւն մ՚ունի, եւ յաւելցուց:

« Գափամաճեան էֆէնտի երբ դռնփակի առաջարկութիւն ըրաւ, (Տես Երես 149) ես ալ ձայնակցեցայ անոր ըսելով թէ՝ դռնփակ ըլլայ, որպէս զի առենաքանք համարձակ խօսին »: Ա յս պարբերութիւնը չէ նշանակուած առենագրութեան մէջ:

Ուրիշ դիտողութիւն տեղի չունենալով Առենապետ էֆէնտին քուէի դրաւ Ի. Նստի Առենագրութիւնն, եւ իբր դիտողութեամբ հանդերձ ընդունուելով վաւերացաւ ժողովին:

Յետոյ Առենապետ էֆէնտին ի դիտողութիւն հրաւիրեց ներեսփոխանս Ը. Նստի Առենագրութեան վրայ:

ՁԱՅՆԵՐ — Դեռ հիմայ առացանք Առենագրութիւնը եւ ժամանակ չունեցանք կարդալու:

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Երկու ժամ է որ առած ենք Առենագրութիւնը, ես կարծեցի ու պակաս մը չգտայ իմ մասերուս մէջ

կառաջարկեմ որ վաւերացումը քուէի դրուի։

Հետեւապէս Ամենապատ Էջիճեանն Ը. Նոսի Ամենադրութեան այսօր վաւերանալու կամ չվաւերանալու մասին ժողովին կամքը հարցնելով, ժողովը 1 քուէի դէմ միաձայնութեամբ ՈՐՈՇԵՑ յաջորդ նստին թողուլ անոր վաւերացումը։

2.

Սեբաստիոյ Թուղլասար գիւղի պանդուխտ ժողովրդեան հանրագիրը.

Ամենապատ Էջիճեանն ժողովին ներկայացուց հետեւեալ հանրագիրն, որ բան կանոնի արձանագրեալ եւ տօմարագրեալ էր ի Պատրիարքարանի, ինչպէս նաեւ համառօտագրեալ անոր պարունակութիւնը, որ ահաւասիկ։

Սեբաստիոյ Թուղլասար գիւղի պանդխտաց աղքայինք ներկայ գտնուելով իրենց հայրենիքը գտնուող ցարութիւն եւ Պօղոս Ցակովբեան երկու եղբարց հարստահարութեանց եւ բազմադիմի վնասուց դէմ ղորս մի առ մի կը յիշատակեն, բողոք կը բառնան, եւ լալագին աչօք Աղքայինն ժողովոյ անմիջական տնօրէնութիւնը կը խնդրեն, յայտնելով միանգամայն թէ՝ Ամենապատիւ Ս. Պատրիարք Հայրը չորս ամիս առաջ իրենց խնդրագիրը զոր ներփակեալ կը մատուցանեն Աղքային ժողովոյ, Սեբաստիոյ դատաւորական վարչութեան միջոցաւ քննութեան ենթարկելով, ցակովբեան եղբարց չարիքներն եւ անօրէնութիւնները հաստատուեր, սակայն այս մասին ցարդ անօրինութիւն մը չէ եղեր։

Համառօտութիւնը կարդացուելէ ետեւ, երեսփոխանաց ոմանց առաջարկութեամբ եւ ժողովին հաւանութեամբ ամբողջ հանրագիրն ու ներփակեալ տեղեկագիրն ալ կարդացուեցան։

(Ցետ ընթերցման)

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Ե.Ց. — Անշուշտ այս դրութեանց ընթերցումն ինչպէս իմ, նոյնպէս ամենուդ վրայ ալ դէշ տպաւորութիւն ըրաւ, մանաւանդ անոր համար՝ որ յիշատակուած չարիքը հայ հարստահարչաց կողմէ տեղի ունեցած են։ Ես իսկ փորձով տեսած եմ զանազան դատաստաց մէջ եւ կրնամ հաստատել հայ ջօրպահիներու դէշութիւնները. բայց չեմ ուզեր հոս խօսիլ անոնց վրայ։ Այլ միայն կառաջարկեմ յղել սոյն գրերը Ս. Պատրիարք Հօր եւ վարչութեան ի պատշաճ անօրէնութիւն, պայմանաւ որ արդիւնքը հաղորդուի ժողովոյս։ Կառաջարկեմ նաեւ որ սոյն կարգացուած գրերը չանցնին ատենագրութեան մէջ, միանգամայն լրագրաց մէջ ալ չհրատարակուին։

ՓԱՆԻ ՄԸ ՁԱՅՆԵՐ. — Կը կրկնենք։

ՄԷԼԻՔԵԱՆ Գ. Ե.Ց. — Կը համաձայնիմ Գափամաճեան Էջիճեանի առաջարկին, փոքրիկ բարեխոսութեամբ մը. այսինքն՝ փոխանակ ըսելու որ արդիւնքը հաղորդուի ժողովոյս, յանձնարարութիւն լինի վարչութեան որ փութով եւ անմիջապէս զարժանն տնօրինէ այս մասին։

ՇԱՀՊԱԶ Ն. Ե.Ց. — Ես ալ նոյնը սիրով առաջարկէի. սակայն զգալի կերպով յանձնարարուի վարչութեան, որ անմիջապէս քննութեան առնու խնդիրն այնպէս որ վճռական արդիւնք մ՚ունենայ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Ե.Ց. — Եթէ արդիւնքին հոս հաղորդուի ըսի, պատճառն այն էր որ սակաւդականութիւն տալ կուզէի խնդրոյս

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. Է. — Շատ աղէկ. հաճախայն ենք ամենքս։

ԶԱՅՆԵՐ. — Բուէ, քուէ։

Հետեւապէս Աստնապետ էֆէնտին քուէի կը դնէ Գափամաճեան էֆէնտիի առաջարկին առաջին մասը. եւ ժողովը միաձայն ԿՆԴՈՒՆԻ վարչութեան յղել խնդիրը յանմիջական տեղւոյն հրաժարման։

Աստնապետ էֆէնտին նոյնպէս քուէի կենթարկէ Գափամաճեան էֆէնտիի առաջարկութեան երկրորդ մասն ալ, որ է խնդրոյն համառօտագրութիւնը միայն անցնել Աստնագրութեան մէջ։

ժողովը ԿՆԴՈՒՆԻ զայն միաձայնութեամբ եւ կանցնի Օրակարգին։

Այս միջոցին Դեր—Աստնապետ Մէրճէմ —Դուլի էֆէնտին կը մտնէ ժողովարան եւ կանցնի իր պաշտօնին գլուխը։

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա.

Հրաժարում Մայր դիւանի անդամոց եւ ընտրութիւն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է. — Օրակարգին առաջին խնդիրն է Հրաժարում Մայր դիւանի անդամոց եւ ընտրութիւն։ Թէեւ ժողովը բաւական թիւ չունի, որպէս զի վիճաբանութիւնը կանոնաւոր որոշման մը յանգի, այսու ամենայնիւ Մայր դիւանի անդամոց հրաժարման կէտը պէտք է ձեզ առնուանք, որոյ մասին նախապէս տեղեկութիւններ ունիմ ժողովիդ հաղորդելու։

Կը յիշէք որ ասկէց առաջ յանձնարարուեցաւ մ'ըրած էիք ինձ՝ Սրբազան Պատրիարք Հօր դիմել եւ տեղեկութիւն ստանալ Մայր դիւանի անդամոց հրաժարման վրայ։ Ձեր այս յանձնարարութիւնը ժամանակին կատարելով պէտք եղած տեղեկութիւնն ստացեր էի, սակայն կարճօրեայ ճամբորդութեան մը պատճառաւ չկրնալով նոյն տեղեկութիւնն անմիջապէս բերել, գրաւոր կերպով հաղորդեր էի Ձեր — Աստնապետ պաշտօնակից Մամիկոնեան էֆէնտիին, ժողովրդ ներկայացուցչ։ Ա յդ դիրն՝ ինչպէս հիմա կիմանաք, տակաւին չէ ներկայացած ժողովրդ. ուստի պէտք է նախ զայն կարգամ։

Հետեւապէս Աստնապետ էֆէնտին կընթեռնու յետագայ գրութիւնը։

Վեհապատիւ Աստնապետ
Ազգային ժողովոյ

Մայր դիւանի անդամոց հրաժարման մասին ժողովին իւր նախընթաց նիստին մէջ ինձ յանձնարարած էր բանակցիլ Ամենապատիւ Պատրիարք Ս. Հօր հետ եւ այդ հրաժարմանց վիճակն ստուգելով տեղեկութիւն բերել իրեն։

Պատկառելի ժողովոյն այս յանձնարարութիւնը կատարած ըլլալով, ըստ ո՛րում այսօր չեմ կարող նիստին ներկայ գտնուիլ, գրաւորապէս կուգամ 'ի գիտութիւն բերել ժողովին, թէ Ս. Պատրիարք Հայրն՝ ըստ որոշման ժողովոյ՝ յորդորական գիր ուղղեր է առ հրաժարողս և իրենց ազդասիրութեան կոչումն է ըներ։ Բայց հրաժարողներուն հինգն ալ այնքան են իրենց հրաժարականին վրայ և անոնցմէ Պէրպէրեան էֆէնտի կրկին հրաժարագիր մ'ալ մատուցեր է, որ Ա. տենական դործողութեանց վերաբերեալ

թղթոց մէջ է : Եւ թէպէտ բաց ի Սէր-վիլէն էֆէնտիէ միւմանները երբեմն առ-ժամանակեայ կերպիւ պաշտօն վարեր են դիւանին մէջ, բայց իրենց հրաժարակա-նը յետս չեն կոչեր . որով հրաժարմանց խնդիրն իւր նախկին վիճակէն փոփոխու-թիւն մը չէ կրած :

Հետեւաբար ժողովէն ընդունած յանձնարարութիւնս անթերի կատարելու համար «Հրաժարում Մայր Դիւանի անդամոց և ընտրութիւն» անուամբ անցը-նել տուած եմ խնդիրն Օրակարգին մէջ, որպէս զի ժողովս ըստ օրինի կարենայ այսօր վերջնականապէս տնօրինել զարժա-նըն այս մասին :

Կը փութամ յայտնել նաև թէ Մայր Դիւանն հաղորդած է վարչական կազմա-կերպութեան նորոգ քուէարկեալ օրէնք-քըն առ Ամենապատիւ Ս. Պատրիարք Հայ-րըն և յետոյէ է որ Ն. Սրբազնութիւնն անյապաղ կարգելով նոր Թորգոմական-ներն կը ներկայէ Ազգային Ժողովոյն :

26 Սեպտեմբեր 1880

Կ. Պոլիս

Դեր-Ատեեանպետ
Ց. ՄԷՐԵՄ-ԳՈՒԼԻ

Եւ յետ ընթերցման կը շարունակէ :

Պէրպէրեան էֆէնտիի կրկին հրաժարա-դիրն ալ Դիւանիս վրայ է, եւ անոր խմասը սապէս կամփոփի թէ իւր հրաժարականը վերջ-նական է, զի չուզեր գործօն պաշտօն առանձ-նել առայժմ :

Նոյնպէս՝ Մամիկոնեան էֆէնտի ալ կրկ-նած է իր հրաժարականը՝ ամ բառերով

« Կը փութամ ներկայիս այն պարտաւո-րութիւնը կատարել և վերջնական կերպով ներկայացնել իմ հրաժարականս երրորդ Առե-նայորհութեան պաշտօնին, յաւէտ չնորհա-կալ ըլլալով Պատկառելի Ժողովդ այն վստա-հութեան համար որով բարեհաճած էր պատ-ուել զիս : »

Աւասիկ այս է խնդրոյն վիճակը եւ այս-չափ են անոր վերաբերեալ գրութիւնները :

Արդ՝ խօսիլ ուզողներուն պատրաստ եմ խօսք տալու :

Ղ. ԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ռ. ԷՖ. — Դիւանի անդա-մոց հրաժարման խնդիրը կրնանք լուծել այ-սօր, միայն ընտրութիւն չենք կրնար կատա-րել, եթէ 24 ձայնից միաբանութիւն չըլլայ :

ՆՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Քրիստոսատուր Է-ֆէնտիի առաջարկը կերկրորդեմ, յաւելցնե-լով որ եթէ 30 ձայնից ալ միաբանութիւն դանուի, ընտրութիւնն այսօր չկատարենք եւ յաջորդ նիստին վերապահենք . վասն զի մաս մը երեսփոխաններ կան, որոց մասին բացա-կայութեան խնդրոյն առթիւ պահ մը յետոյ անօրէնութիւն պիտի ընենք, եւ չգիտենք թէ անոնցմէ որոնք պիտի ինան եւ որոնք հրա-ժարեալ պիտի համարուին . անոնց մէջ թե-րեւս այնպիսիներ դտնուին որ քուէ ստանան Դիւանի հրաժարեալ անդամոց ընտրութեան ժամանակ, եւ անմիջապէս հրաժարեալ հրա-տարակուին յերեսփոխանութենէ, բացակայու-թեանց խնդրոյն լուծման պահուն : Ա յս պատ-ճառաւ բանաւոր կը համարիմ ընտրութիւնը յաջորդ նիստին թողուլ :

Ղ. ԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ռ. ԷՖ. — Ես ալ այդ նը-պատակաւ ըսի որ նախ հրաժարելոց խնդրոյն վրայ խօսինք . վասն զի իրաւ է որ Ա. եւ Գ. Ա-տենապետ էֆէնտիներն ու. Ա. Ատենադպիր էֆէնտին անդառնալի կերպիւ կը հրաժարին, սակայն կը յուսամ թէ Մելիքեան եւ Զօլեան էֆէնտիները կը հաճին աղդասիրաբար չկնդել իրենց հրաժարականին վրայ : Ուստի այսօր այս կէտը դոնէ որոշենք լմնցնենք :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Խնդիրը չերկարելու համար պէտք է նախ հրաժարականները կար-

դաւ քուէէ դնել, եւ ըստ այնմ ընտրութեան կէտը յետոյ որոշել։

Զայս ըսելով Ատենապետ էֆէնտին ծողովոյ որոշման կենթարկէ նախ՝ Սէրվիչէն էֆէնտիի հրաժարականն, եւ տեսնելով որ խօսք ուզող չկայ, քուէէ կը դնէ Սէրվիչէն էֆէնտիի հրաժարականն Ա. Ատենապետութենէ։

Ժողովը 1 քուէէ դէմ ԿԸՆԴՈՒՆԻ զայն։

Ատենապետ էֆէնտին նոյնպէս ժողովոյ որոշման կենթարկէ եւ քուէէ կը դնէ Մամիկոնեան էֆէնտիի հրաժարականն Գ. Ատենապետութենէ, եւ ժողովը 2 քուէէ դէմ ԿԸՆԴՈՒՆԻ զայն։

Հրաժարեալ Ատենապետաց չարքն ապառնալէ ետեւ, Ատենապետ էֆէնտին նոյնպէս ժողովոյ որոշման կենթարկէ եւ քուէէ կը դնէ Ա. Ատենադպիր Պէրպէրեան էֆէնտիի հրաժարականն, եւ ժողովը 1 քուէէ դէմ ԿԸՆԴՈՒՆԻ զայն։

Ատենապետ էֆէնտի ժողովոյ որոշման կենթարկէ նմանապէս Մ. Մելիքեան էֆէնտիի հրաժարականն, որոյ մասին խօսք կուզէ Գափամաճեան էֆէնտին։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Է֊Ֆ. — Մելիքեան Մբ. կըրտիչ էֆէնտի քանի մը տարիէ ի վեր կը չարունակէ Ատենադպրութեան պաշտօնը եւ դոհ ըրած է ժողովրդէն։ Ուստի կառաջարկեմ մերժել նորա հրաժարականը, եւ Ա. Ատենադպրի պաշտօնը նմա յանձնել մինչեւ կանոնը կը որամադրէ։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Մ. Է֊Ֆ. — Շնորհակալ եմ Գափամաճեան էֆէնտիի պատուասիրական խօսքերէն. բայց չեմ կրնար թէ անցեալին մէջ արդեօք կրցած եմ գոհ ընել ժողովրդին. եւ առ այս համար է որ կը վարանիմ այս տարուան համար ալ ընդունելու զայն, մանաւանդ որ քանի մը տարիէ ի վեր ինչպէս գիտէք, անընդմիջաբար վարելով, բաւական վաստակած եմ։

ԶԱՑՆԵՐ. — Ճիշդ է, քուէ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է֊Ֆ. — Լսեցիք Գափամաճեան էֆէնտիի առաջարկը եւ ընդ նմին Մելիքեան էֆէնտիի հրաժարման պատճառաբանութիւնը։ Եթէ ուրիշ խօսք ուզող չկայ, քուէի պիտի դնեմ Մելիքեան Մկրտիչ էֆէնտիի հրաժարականը։

ՇԱՀՊԱԶ Ն. Է֊Ֆ. — Մելիքեան էֆէնտիի յառաջ բերած պատճառաբանութիւնն ընդունելի չէ. վասն զի կրնայ ըլլալ որ ժամանակ մը ետեւ ծողովին որ եւ է մէկ նիւտին ատենապրութիւնը չհանելուն համար երբ դիտողութիւն մը լինի, Մելիքեան էֆէնտին ըսէ թէ՝ «Ես առաջուց յայտնեցի պաշտօնիս դժուարութիւնը, հետեւապէս ներողամիտ պէտք է լինիք»։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. Է֊Ֆ. — երբ Ա. Ատենադպիր Պէրպէրեան էֆէնտիի հրաժարականն ընդունուեցաւ, ըստ կանոնի Մելիքեան Մկրտիչ էֆէնտին յաջորդեց անոր. ուստի այլ եւս իրաւ Ա. Ատենադպիր պէտք է քուէի դնել Մելիքեան էֆէնտիի հրաժարականը։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է֊Ֆ. — Գարեգին էֆէնտիէ դիտողութիւնն օրինաւոր կը լինէր Մ. Մելիքեան էֆէնտիի՝ հրաժարեալ Ա. Ատենադպրին յաջորդելուն նկատմամբ, եթէ Մելիքեան էֆէնտի կանխաւ հրաժարական մատուցած չըլլար Բ. Ատենադպրութենէ։ Իսկ արդ Դիւանս Մ. Մելիքեան էֆէնտիի հրաժարականն իբր Բ. Ատենադպրութենէ կրնայ ներկայացնել ի քուէարկութիւն։

Գալով Շահպազ էֆէնտիի դիտողութեան կը յայտնեմ թէ՝ ինչպէս միւսներուն հրաժարականի կրկնումն ու պատճառաբանութիւնը չլսեցինք եւ ըստ այնմ իրենց ները լսեցին երեսփոխանք եւ ըստ այնմ իրենց

որոշումը տուին, Մէլիքեան էֆէնտիի պատճառաբանութիւնն ալ, որ իր հրաժարականը կրկնելու համար ըրաւ, լսելէ ետեւ, ըստ այնմ իրենց կարգը յայտնելու աղատ են։

Եւ Ատենապետ էֆէնտին քուէի դնելով Մէլիքեան Մկրտիչ էֆէնտիի Բ. Ատենադպրութեանէ հրաժարականը, ժողովը միաձայն կը Մերժէ զայն եւ չընդունիր։

Հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին կը յայտարարէ թէ Մէլիքեան Մկրտիչ էֆէնտին ըստ կանոնի կանցնի Ա. Ատենադպրի պաշտօնին։

Այնուհետեւ ժողովոյ որոշման կենթարկէ Գ. Ատենադպիր Զօպանեան Միհրան էֆէնտիի հրաժարականն, որոյ մասին Գափամաճեան էֆէնտի խօսք կուզէ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Էֆ. — Կրկնելով այն խօսքերս՝ զորս պահ մ՚առաջ ըրի Մէլիքեան էֆէնտիի մասին, կառաջարկեմ նաեւ Զօպանեան էֆէնտիի հրաժարականը մերժել, եւ Բ. Ատենադպրի պաշտօնը նմա յանձնել։

Ատենապետ էֆէնտին քուէի ենթարկելով Զօպանեան էֆէնտիի Գ. Ատենադպրութենէ հրաժարականը, ժողովը միաձայն կը Մերժէ զայն եւ չընդունիր։

Ուսկից կը յայտարարէ Ատենապետ էֆէնտին թէ Զօպանեան Միհրան էֆէնտի կանցնի ըստ կանոնի Բ. Ատենադպրի պաշտօնին։

Հրաժարմանց խնդիրն այսպէս վերջանալով, Ատենապետ էֆէնտի կը յայտարարէ թէ Մայր դիւանին պակսող անդամներն են Ա. եւ Գ. Ատենապետներն եւ Գ. Ատենադպիրն եւ ժողովին ուշադրութիւնն ասոնց ընտրութեան խնդրոյն վրայ դարձնելով կը հրաւիրէ խօսիլ ուղղակին խօսք առնուլ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — Կառաջարկեմ որ կամ Մէլիքեան Գարեգին էֆէնտին եւ կամ Գափամաճեան Մինաս էֆէնտին իբր կրտսերագոյն երեսփոխան ընդունին Գ. Ատենադպրի թափուր պաշտօնն եւ այս պահուս լեցուի լինայ։

ԱՅՎԱԶԵԱՆ Ա. Էֆ.— Կը ձայնակցիմ Փափազեան էֆէնտիին։

ՄԷԼԻՔԵԱՆ Գ. Էֆ.— Կաղաչեմ որ իմ մասիս ներողամիտ լինիք։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Էֆ.— Անկարելի է լինած որ երեսփոխանութենէ զատ պաշտօն ընդունիմ։

ՄԿՐԵԱՆ Տ. ՅՈՎՀ.— Փափազեան էֆէնտին հաւասարապէս կրտսերագոյն ցուցուց Մէլիքեան Գարեգին եւ Գափամաճեան Մինաս էֆէնտիներն, բայց ես կը կարծեմ թէ Գարեգին էֆէնտի աւելի կրտսերագոյն է։

ՆՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. Էֆ.— Մինչեւ ցարդ ըրածնիս օրինաւոր էր, զի ըստ կանոնի երբ Ա. Ատենադպիրն հրաժարի, Բ. ը Ա. կըլլայ. նոյնպէս Բ. ին հրաժարման պահուն Գ. ը Բ. կըլլայ, երկու Ատենադպրաց ընտրութենէն ետեւ ցանկը փակուած ըլլալով, Գ. ին համար նոր ընտրութիւն ընել հարկ է։ Այս պատճառաւ Մէլիքեան եւ Գափամաճեան էֆէնտիներու մասին խնդիր բանալն աւելորդ կը համարիմ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ.— Եա քուէարկութեան մէկը պահա ըլլալու համար առաջարկեցի եւ նորէն կառաջարկեմ որ Գափամաճեան էֆէնտի իբր կրտսերագոյն ընդունուի Գ. Ատենադպրութեան պաշտօնին. կարծեմ թէ ուրիշ անգամ ալ այսպէս եղածը կայ։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Փ. Էֆ.— Քուէարկութեան ցանկը դոցուած է ըսուեցաւ, սխալ է. դոցուած չէ. զանազան պարագայներ մէջ մտնելով Դիւանին անդամոց հրաժարման եւ ընտրութեան խնդիրն երկարեցաւ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ներեցէք որ ժողովին ուշադրութեան յանձնեմ սա կէտը թէ պարապուէս ժամավաճառութիւն ըրած կըլլայ ժողովը այս խնդիրը չարունակելով, վասն զի օրինաւորութեան պարագայէն զատ ժամանակ վատնելու պարագան ալ կայ, նկատառման արժանի. մինչդեռ փափաքեան էֆէնտի քուէարկութեան մէկը պակաս ըլլալու համար վախցաքեցաւ որ Գափամաճեան էֆէնտին ընդունի Գ. առենադպրութեան պաշտօնը, անդիէն տարիքի խնդիր մ'ալ երեւան ելաւ, Դիւանը կը կարծէ թէ մէկ քուէարկութիւն մը պակասեցնելու համար այսպէս ժամանակ զոհելն աւելորդ է։ Գանի որ ժողովը երկու Առենապետաց ընտրութիւն պիտի կատարէ, Գ. առենադպրի ընտրութեան խնդիրն ալ այն պահուն կրնայ լրացուիլ։

ԱՐԱՊԵԱՆ Ա. ԷՖ.— Փափազեան էֆէնտի ըսաւ թէ առենադպրութեան համար սովորութիւն կայ առանց քուէարկութեան ընտրութիւն ընել, եւ առաջարկեց որ այնպէս ընենք ու գործը կարճենք։ Եթէ յիրաւի այնպիսի սովորութիւն մը կայ որ օրինքի կարգ անցած է, պէտք է ըստ այմմ վարուինք։ իսկ եթէ չկայ, օրինքն ինչ որ է ղայն պէտք է դործադրենք։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Դիւանը դարձեալ դիտել կուտայ թէ օրինաւոր չըլլար առանց քուէարկութեան Առենադպրի ընտրութիւն կատարել, եւ թէ այս խնդիրն ընտրութենց պահուն կարդն եկած առեն՝ պէտք է նկատողութեան առնուի։

Ուրեմն Մայր Դիւանէն պահանջել անդամոց ընտրութեան խնդրոյն դառնալով, պէտք է յիշեցնեմ ժողովին որ ըստ կանոնի կամ իսկական մեծամասնութիւն պէտք է եւ կամ 24 ձայնից միաբանութիւն։ Արդ ըստ օրում իսկական մեծամասնութիւն չունինք, 24 ձայնից միաբանութիւնը պիտի փորձենք, եթէ ժողովն այսօր ուղէ կատարել ընտրութիւնները։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. էֆ. — Իմ դիտողութեանս կարեւորութիւն չտա՞ր արդեօք, ժողովը։ Պահ մ'առաջ յիշեցուցի թէ բացակայից վերաբերեալ խնդիր մ'ունինք կարգադրելի. եւ այս պատճառաւ առաջարկեցի Դիւանի անդամոց ընտրութիւնն առաջիկայ նիստին թողուլ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Անշուշտ ձեր առաջարկութենէն պիտի սկսինք խնդիրը։

Եւ Առենապետ էֆէնտին քուէի դնելով եաւսափեան էֆէնտիի առաջարկը՝ Դիւանին ընտրութիւնն առաջիկայ նիստին ձգելու մասին, ժողովը՝ 11 քուէի ընդդէմ 15 քուէով կը մերժէ զայն եւ ԿՈՐՈՇ այսօր ընտրութեան ձեռնարկելով որոշող ձայնից միաբանութիւնը փորձել։

Հետեւապէս երեսփոխանք կը հրաւիրուին Ս. Առենապետի ընտրութեան համար միանուն քուէթուղթ պատրաստել։

Քուէարկութեան համար 10 վայրկեան դադար տրուելէ ետեւ, վերոյիշեալ առեանը կը բացուի եւ քուէհամարի քննիչ կընտրուին,

Տ. Կարապետ քահանայ Սեթեան
Ասատուր էֆէնտի Իլիասպասեան
Կարապետ » Իլթիւճեան
Աբրահամ » Ա. յովհաննեան։

Քուէհամարը կատարելով յետագայ արդիւնքը կը գոյանայ։

Թիւ քուէարկուաց	33
Սիմոն պէյ Մազաւուեան քուէ	18
Ց. Մէրճէմ-Գուլի էֆէնտի	11

Մնացեալը մէյմէկ քուէ կ'ստանան։

Առենապետ էֆէնտին ժողովին հաղորդելով քուէհամարին արդիւնքը կը յայտարարէ թէ 24 ձայնից միաբանութիւն դոյացած չըլլալով Ա. Առենապետի ընտրութիւնը չէ յաջողած։

Եւ յարելով թէ ընտրութեան կարգը Գ. առենապետի պաշտօնին է, կը հարցնէ ժողովին թէ ո՞ր անդամը կ'ուզէ այդ պաշտօնին առաջարկուիլ։

պովին, միթէ կուզէ՞ ասոր համար ալ 24 ձայնից միաբանութիւն փորձել, թէ ընտրութիւններն յառաջիկայ նիստին թողուլ։

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊԻՍ.— Քանի որ բաւական ատեն Ա. ատենապետի համար համաձայնութիւն գոյացնելու փորձ ըրինք ու չը յաջողեցաւ, ինձ կը թուի թէ աւելորդ է Գ. ատենապետի համար կրկին այսօր փորձել, եւ լաւագոյն է առաջիկայ նստին ձգել։

ՕԱՓԱՋԵԱՆ Ս. Ն.Ֆ.— Կարգաւոր ուշադրութիւն ըրէք. չորս ամիսէ ի վեր ժողովը բացուած է, Դիւանի ընտրութեան խնդիրը կրթայ կուգայ եւ տակաւին վերջացած չէ. կը վախնայէի որ գոնէ Ա. ատենապետի ընտրութիւնն այսօր կատարուէր, եւ միայն Գ. ատենապետի եւ Գ. ատենադպրի ընտրութիւնը մնար։ Եթէ Ա. ատենապետի ընտրութեան համար չմիաբանեցանք, թերեւս միւսնկրուն համար միաբանինք, արդեօք կարելի չէ՞ միւս ներուն համար ալ փորձ մ՚ընել։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Ն.Ֆ.— Քանի անգամ որ երեսփոխանք փափաք յայտնին միաբանելու համար խորհրդակցելու, Դիւանը պատրաստ է միջոց տալ նոցա. բայց պէտք է նախ որ ժողովը իւր կամքն յայտնէ որոշող ձայնից միաբանութիւնը փորձելու մասին, ինչպէս որ Ա. ատենապետի ընտրութեան համար վարձեր ուղեց. եւ եթէ անոր մէջ չը յաջողեցաւ, չատ կարելի է որ Գ. ատենապետի ընտրութեան մէջ յաջողի։ Ուստի այս մասին խօսիլ ուզողները կրնան խօսք առնուլ։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Բ. Ն.Ֆ.— Քանի քանի անգամ ըսի եւ վերջին անգամ գրով ևս առաջարկեցի որ խնդիր մը երեսփոխաններ կան հրաժարեալ, անոնց հրաժարականն ընդունելի եւ տեղերնին նորերն ընտրուին, եւ այս առաջարկը թիւնս տակաւին արդիւնք մը չունեցաւ. քանի որ հրաժարեալ երեսփոխանաց ընտրութիւններն ետ մնան, այս անյաջողութիւնները պիտի չարունակեն։ Երեսփոխանները ալ կան որ ներկայութեան աւտարն ընտորադրելէ ետեւ կը ձգեն կերթան. ինչպէս Տ. Դրիսդոր եւ Տ. Կարապետ քահանայներն ատորադրելին ու գացին։ Ժամը 6 ին առեալը պիտի բացուի ըսելով ժողովը կը հրաւիրենք եւ ժամը 8 ին հաղիւ կուգանք, ժողովոյ բացուելէն ի վեր այդքան ամիս անցաւ եւ դեռ դիւան մը չկրցինք կազմել. այս վիճակին անտանելի է ըսա իս. այս մասին ի՞նչ ընել որ պէտք է, անոր վրայ խորհինք։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Ն.Ֆ.— Դուք ալ ուրեմն Դիւանի անդամոց ընտրութիւնն յետաձգելու կարծիք ունիք, եւ ըստ նուազութեան էֆէնտիի առաջարկութեան՝ Օրակարգի երկրորդ խնդիրը ձեռք առնուլ կուզէք։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Բ. Ն.Ֆ.— Յետաձգենք ալ, նախաձգենք ալ, չպիտի կրնանք յաջողիլ եթէ այսպէս չարունակուի։ Եթէ 140 ներկայացողներէն 47 ը հոս չգայ, ժողովը մնաց է ըսել է. ես քանի քանի երեսփոխաններ տեսայ, հարցուցի թէ ինչու չէք գար. կըսեն թէ գործ ունինք։

ՆՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. Ն.Ֆ.— Անհնչէն բանաւորն է կարծեմ, Դիւանի հրաժարեալ անդամոց ընտրութիւնն յետաձգել, ինչպէս որ Մասիս էաս եպիսկոպոս նկատել տուաւ, եւ ինչպէս որ Բրուսոսացւոց էֆէնտի ալ համաձայնեցաւ։ Այս ընտրական խնդրոյն վերջնական լուծում մը կրնանք տալ յաջորդ նիստին, իսկ այսօր բան մը կայ, այն կրնանք ընել։ Երեսփոխաններ կան՝ որք կարծելով թէ հրաժարեալ համարուած են, չեն գար ժողովին. թէեւ այս խնդիրը քանի մ՚անգամ խորհրդածութեան ենթարկուեցաւ, բայց տակաւին որոշման մը չէ յանգած. այսօր կըրնանք որոշել թէ այս վիճակին մէջ ինչ ընել պէտք է։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Ն.Ֆ — Ես ալ կարծեմ թէ ընդունայն է վիճաբանիլ. 24 ձայնից միաբանութիւնն անգամ մը փորձեցինք, չ՚յաջո-

որ է՝ «Ժողովականին վոխադրել ի Գալաթիա որոյ մասին կանխաւ առացուած է Ս. Պատրիարք Հօր հաւանութիւնն»։ Ժողովը միաձայնութեամբ ընդունեց եւ վաւերից զայն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — կարդը կուզայ երկրորդ կէտին, որ է՝

«Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ ձախակողմեան տաճարն կանոնաւոր ժողովատեղւոյ ձեւին վերածել»։

Ս. յս մասին խօսիլ ուզողները կը հրաւիրեմ խօսք առնուլ։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Բ. Էֆ. — Արդէն անդիի տաճարն անգամ անբաւական է ժողովատեղի ըլլալու, ձեր կը մնայ այս, որ աւելի փոքր է. անցեալներն լինչպէս կը յիշէք, հիւր մ'ալ ուներցնէք հոս, եւ պատիւ չտեսնելու վիճակին մէջ մնայինք։ Իբր եկեղեցի նկատելով ուրիշ է, իսկ իբր խորհրդարան՝ անբաւական է։

Տ. ՄԱՏԹԻՈՍ ԵՊԻՍ. — Միանգամայն անպատշաճ է։

ՁԱՅՆԵՐ. — Ի՞նչ ընենք ուրեմն։

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. Էֆ. — Կառաջարկեմ վերապահել այս կէտը։

Տ. ՄԱՏԹԻՈՍ ԵՊԻՍ. — Այնուհետեւ կը յիշէք որ ասկից առաջ Ժողովոյս կողմանէ Ցանձնախումբ մը կազմուած էր ժողովարանի մը շինութեան գործին վրայ խորհելու համար. բայց տեղեկագիր մը չեկաւ ցարդ եւ չը գիտեմք թէ այդ Ցանձնախմբին պաշտօնն ինչ ելք ունեցաւ։ Ուստի Նուսուբեան Էֆենտիի առաջարկը կրկնելով կըսեմ. յետաձգենք այս կէտը մինչեւ գարմանը գտնուի։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — Մատթէոս եպիսկոպոսի յիշեցուցած Ցանձնախմբին անպատճեհութիւնն մէկին ալ ես կը. միամտակ պայմանաժամ պաշտօն յանձնուեցաւ մեզ այն ատեն եւ մեք Սրբազան Պատրիարք Հօր առաջին հրաւէրին դացինք, անմիջապէս 2000 ոսկւոյ ծախսուց պէտքն երեւան եկաւ։ Հարկ կըլլար 2000 ոսկւոյ վարկ մ'առաջարկել, սակայն Ցանձնախումբիս մէջ մ'ալ չկրցաւ գտնուիլ եւ իր տեղեկագիրը պատրաստել։ Կարծեմ թէ այս նկատմամբ վրայ հոս քանիցս հարցուցած եւ լսած ենք պատճառը բացատրած եմք։ Քանի որ ղրամական անձկութիւնը պօրաւոր արգելք մը կը յարուցանէ մեր դէմ, դարձեալ հարկ է յետաձգել այս կէտը։ Իսկ տեղեկագրին եղրակացութեան մէջ տեսնուած եկեղեցւոյն ձախակողմի կամ աջակողմի մասին խնդիրը յուզելն աւելորդ կը համարիմ ես։ Հաւատակ գրիստոսեան է Քէնտիի պետութեան այս ձախակողմեան տեղն աւելի յարմարագոյն կը դատի, եւ կրնանք առայժմ չպատճառել սա մեր նիստերը, միայն քանի մը պէտքեր կան հոգալիք, այն ալ մեր Ելմտական յանձնախումբին կը պատկանի, որ եթէ կազմուած է, անոր պէտք է յանձնարարել զարժանն հոգալ եւ անօրինել։

ԳԱՓԱՄՃԵԱՆ Մ. Էֆ. — Իբր անդամ Ցանձնախմբին կրնամ յայտարարել թէ յարմար ժողովատեղի մը սահմանելու կէտին վրայ Ցանձնախումբը չատ երկար խորհեցաւ, սակայն դարման մը չկրցաւ գտնել, եւ այսպէս խընդիրն հոս բերել հարկ դատեց։ Իսկ թէ որ ժողովին ուրիշ յարմար տեղ մը որոշէ, անոր ընակիլ մը չունի Ցանձնախումբը։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ.— Կը տեսնեմ որ ժողովը դանազան պատճառներով ժողովատեղի մը սահմանելու հարկն անմիջական չդատեր եւ կ'ուզէ առ այժմ չարունակել իր նիստերն անդադար որ կը դանուինք այժմ։ Միայն թէ փաստական էֆենտիի յիշած եկեղեցական յանձնախումբն՝ որոյ պէտքը յայտնեց, տակաւին կազմուած չէ։ Մայր գիւանին ամբողջացումին համար պէտք է կազմենք այդ յանձնախումբը եւ տեղը Գալաթիա ըլլալու պայմանաւ անոր յանձնենք ժողովատեղւոյ խնդիրը։ Կարծեմ այս ձեւով կրնանք վերջացնել եղրակացութեան կրկրդ կէտն։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է֊Ֆ.— Անանկ չէ, ժողովը միանգամ ընդ միշտ որոշած է ներքին կանոնագրութեամբ հոս Գալաթիոյ եկեղեցւոյ մէջ ընել իր նիստերն։ Միայն ալկոզումի ձախողումի խօսքը վերցնել պէտք է։

ԱՏԵՆԱԳԵՏ Է֊Ֆ.— Եկեղեցւոյ մէջ նիստ ընելու արամադրութիւն չկայ Կանոնագրին մէջ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է֊Ֆ.— Գաւառէ ի վեր եկեղեցւոյ մէջ նիստ ըրած ենք։

ԱՏԵՆԱԳԵՏ Է֊Ֆ — Ուրեմն ըսէք թէ ատենապետը կը դառնայ տեղեկագրի եղրակացութեան երկրորդ կէտն, եւ կուգէք մերժել զայն։ Եթէ այս է ձեր առաջարկութիւնը, զայն քուէի պիտի դնեմ։

Եւ Ատենապետ է֊Ֆէնտին քուէի դնելով տեղեկագրի եղրակացութեան երկրորդ կէտը, ժողովը կը մերժէ զայն իբր ատելորդ։

Ատենապետ է֊Ֆէնտին երրորդ կէտին վրայ խօսիլ ուզողները կը հրաւիրէ խօսք առնուլ։

ՄԷԼԻՔԵԱՆ Գ. Է֊Ֆ. — Կանոնագրութիւնը նախատեսած է զայդ, նոր օրէնք դնելու հարկ չկայ։

ՉԵՐԱԶ Գ. Է֊Ֆ. — Նախ կուզեմ դիտել թէ յանուն ՅանձնախմբինՕվ պիտի խօսի եւ պաշտպանէ տեղեկագիրը, նորա անդամներէն Գերպէրեան է֊Ֆէնտի՝ որ տեղեկագիր կարդուած էր, այսօր բացակայ է։

ԱՏԵՆԱԳԵՏ Է֊Ֆ։ — Այդ կէտը մեր ուշադրութենէն վրիպած չէ, բայց երբ Տեղեկագիրը մը կայ օրակարգին մէջ, նորա տեղեկաբերին պարտքն է ներկայ դնել ժողովին, եթէ կուզէ պաշտպանել իր տեղեկագիրն։ Մայր Դիւանը չկրնար դիտել թէ ՕՎ պիտի պաշտպանէ այժմ տեղեկագիրը, բայց իր պարտքն է դիտել տալ որ Ներսիսեանք իրենց կարծիքն յայտնելու համար տեղեկաբեր փնտռելու պարտաւոր չեն։ Եթէ տեղեկաբերը բացակայ է, կան Յանձնախմբին անդամներէն որ ներկայ են՝ եւ կրնան պաշտպանել իրենց տեղեկագիրն, երբոր հարկն ըզան։

ՉԵՐԱԶ Գ. Է֊Ֆ. — Վիճաբանութեան դրուած այս երրորդ յօդուածն իմ առաջարկութեանս հետ վերաբերութիւն ունենալով, կուզեմ խօսիլ առն կէտին վրայ։

Եւ նախ ընդհակառակութեան պարագ՚առնեմ, զոր կը փափաքիմ կատարել։ Անցեալ շրջանի վերջին նիստերէն միոյն մէջ երբ բացակայութեանց խնդրոյն վիճաբանութեան չարունակութիւնը տեղի կունենար, ես բացակայ էի, ինչպէս չատ անդամ կը պատահի դժբաղդաբար, բայց այն նիստին Ատենագրութիւնը կարդալով տեսայ որ Յանձնախմբին արդի տեղեկաբեր Գերպէրեան է֊Ֆէնտի բարեկամս իմ առաջարկութիւնս աչխուժիւ եւ եռանդամբ պաշտպաներ է։ Ուստի եւ պարտք կը համարիմ ընդհակառակութիւնս յայտնել։ Թէ եւ ինք այսօր բացակայ է, բայց դող չէ, Ատենագրութեան մէջ կը կարդայ հարկաւ։

Այս պարագը կատարելէ զինի, կանցնիմ բուն խնդրոյն։ Ինչպէս որ տեղեկագրին մէջ կարդացած էք, մեր առաջարկութիւնը չնորհ չէ դառը Յանձնախմբին առջեւ, որ թէեւ պատճառներ ալ ցուցեր է, բայց ըստ իս ատոնք բաւական զօրաւոր եւ համոզիչ չեն իմ առաջարկութիւնս մերժելու. ես այնպէս կը կարծեմ թէ Յանձնախումբը չատ նեղ չրջանակի մէջ ըրած է այդ մասին իր քննութիւնը. ուր պարունակուած կը տեսնուին դժբաղդաբար խնդրոյն փոքր մասերը, մինչդեռ կարեւոր մասը, խնդրոյն բուն ոգին դուրս կը մնայ։ Նախ եւ առաջ տեսնենք թէ գլխաւոր բաւարարիչ կայ այդ սահմանին մէջ։

Ա. Տեղւոյն փոխադրութեան մասը կարգադրուած է, եւ չնորհակալ ենք Ս. Պատրիարքէն Հօր՝ որ հաճեր է ընդունիլ Յանձնախումբին այս մասին կարծիքը։ Բ. Հաստատուն խմբման առաջարկութիւնը՝ մասը ժողովատեղի մը ունենալու չէ ժողովատեղի մը ունենալու

տաձգեց - այդ մասին խօսք չունիմ։ Երրորդ սա խնդիրը կայ թէ բացակայութիւնները երբոր անգամին թէ չորրորդին պէտք էր պատժել, ինչպէս կառաջարկէր Մայր Դիւանը։ Ցանձնախումբը այս մասին ալ իւր կարծիքը տուած է Մայր Դիւանի առաջարկութիւնը ընդունելով միայն պարտաւորիմ ընդունել այս որոշումը, թէեւ կը վախնամ որ աւելի արդիւնաւոր եղանակ դտած ըլլար Ցանձնախումբը։

Այդ որոշումը գուցէ քիչ մը աւելի դիւրութիւն տայ այն դասին համար որ ոչ վաճառական, ոչ սեղանաւոր ըլլալով եւ ոչ իսկ թղթատարութեան հետ գործ ունենալով, դարձեալ կանոնաւոր կերպով ծողովոյս նիստերուն ներկայ չի գտնուիր։ Բայց այն դասը որուն համար դիւրութիւն կ'առաջարկէին առաջ, այն դասին համար ինչ եղած է, — ոչինչ։

Տեղեկագիրը կ'ըսէ «Ուրբաթ օրն ալ իբրեւ թղթատարի օր՝ վաճառականութեամբ եւ սեղանաւորութեամբ զբաղող երեսփոխանաց համար զրեթէ անկարելի կ'ընէր ճշդապահութիւնը»։ Արդ, Ցանձնախումբը ատոնց դիւրութեանը համար երեք անգամը չորս անգամի վերածեր է։ Բայց ասկէ ինչ կելնէ. յայտնի բան է որ թղթատարի հետ գործ ունենալը պարբերական աշխատութիւն մ'է, եթէ վաճառական մը զոր օրինակ երեք ուրբաթ չարունակ թղթատարութեան հետ գործ ունի, չորրորդին ալ ունի, հինգերորդին ալ. Ցանձնաժողովոյ ներկայացուցած եղանակը ինչ օգուտ կը բերէ իրեն։ — Ոչինչ։

Արդ հարկ է իրական դիւրութիւններ տալ այն կարգի անձանց որք իրօք կարեւոր դաս մը կը կազմեն ծողովոյս մէջ։

Ահա Ցանձնախումբն այս անձուկ սահմանին մէջ քննած է խնդիրը, բայց ես ասկէ առաջ տարբեր վիճակի մէջ կը դնեմ խնդիրը։ Ես չեմ սխալիր եթէ ըսեմ թէ ծողովը ալ նոյն տեսակցութեան մէջ էր։ Արդէն զիս եւ Պէրպէրեան էֆէնտին՝ որ նոյնպէս իմ առաջարկութիւնս կը պաշտպանէր, Ցանձնաժողովոյ անդամ ընտրելու պատիւն ընելով, ծողովդ անշուշտ իմ առաջարկութեան հանգիստ ըլլալը կը յայտնէր եւ կը վախնայիր որ խնդրոյն այս մասը գլխաւորաբար քննուէր, ապա թէ ոչ չէր արժեր որ մեւս դրեթէ անհանգստութիւն մը ընտրեր։

Առաջարկութիւնս երկու մաս ունէր. մէկը ուղղակի բացակայութեան խնդրոյն կը վերաբերէր։ Կը վախնայի դիւրութիւն մը ձեռք բերել երեսփոխանաց համար որպէս զի կարենան գալ մեր նիստերուն, մանաւանդ այն դասին համար որ ինչպէս կ'ըսէ տեղեկագիրը, ուրբաթ օրերը թղթատարութեան հետ գործ ունենալով չէ կարող փոքր ինչ ճշդութեամբ ծողովոյս նիստերուն ներկայ գտնուիլ։ Ասոր համար կառաջարկէի որ ամիսը անգամ մը կիրակի օր մ'ալ նիստ ունենանք, ըստ իս իրական դիւրութիւն մը հայթայթող եղանակն այս է միայն։ Այս համոզման վրայ այսօր աւելի կը պնդեմ, վասն զի կը տեսնեմ որ Ցանձնաժողովը ուրիշ արդիւնաւոր դարման մը չէ դտեր, ընդհակառակն մերժեր է իմ առաջարկութիւնը ըսելով թէ չնորհ չը գտաւ, վասն զի բազում անյարմարութիւններ ունի, եկեղեցականք եկեղեցական պաշտամունք զբաղեալ, եւ աշխարհական երեսփոխանք թաղային գործերով պարապած ըլլալով։ Եթէ բազում անյարմարութեանց մէջ գլխաւորներն ասոնք են, բան մը չ'են ուրեմն, վասն զի երեսփոխանական ծողովոյ դումարման ժամուն եկեղեցական պաշտամունք չկատարուիր, ուրիշ բան է եթէ կիրակի առաւօտները ծողով դումարել առաջարկած ըլլայի, այս պարագային մէջ դէտէլ թէ ասի ոչ թէ միայն նկեղեցական երեսփոխանաց համար անկարելութիւն մ'է, այլ նաեւ աշխարհականաց համար ալ, վասն զի եթէ եկեղեցականք պատարագ կը մատուցանեն եւ անոր համար չ'են կրնար նստի գալ, աշխարհական երեսփոխանք ալ ընդհանրապէս պատարագի ներկայ գտնուելնուն համար չը պիտի կրնային գալ։ Ցանձնաժողովոյ այս ա-

ռարկութեանը վրայ զարմանքս աւելի կը մեծ-նայ երբ կը յիշեմ որ դեռ անցեալ օր, Եռասեպեան, էֆէնտի հինգշաբթի եւ ուրբաթ-առաւօտները, որ է ըսել Նկեղեցական արարողութեան միջոցին նիստ դումարելու առաջարկութիւն ըրած ատեն, ցանձնախմբին անդամներէն Գավաճեան էֆէնտի էր որ անմիջապէս ջատագով կանգնեցաւ սոյն առաջարկութեան։

Ինչ որ ըսինք երեսփոխանաց մասին, նոյնը կրնանք ըսել նաեւ Թաղական Խորհրդականերեսփոխանաց համար ալ, որոնք ընդհանրապէս կիրակի օրերը կէս օրէն անդին գործ չունին։ Հետեւաբար Ցանձնաժողովոյ այս առարկութիւնները համոզիչ չեն ժողովոյս համար։

Առաջարկութեան երկրորդ մասը ժողովոյս նիստերուն անբաւականութեան խնդիրն էր։ Կը տեսնէի որ երեսփոխանական ժողովներն դուրս եկած ատենին, ամէնքս ալ այն համոզումը կ'ունենայինք թէ մեծ բան մը չենք ըրած, թէ մէջտեղ չենք ունեցած մեծ գործ մը տեսնելու, կը տեսնէի որ կենսական խնդիրներ օրէ օր կը դիզուին խնդրոց կարգին մէջ, միայն 37 հատ կարեւոր խնդիրներ կան ի պատրաստի որք անլոյծ կը մնան, եւ չեմ կարծեր որ այսչափ երկար տարիներէ ի վեր չի լուծուած խնդիրները տասն եւ հինգ օրը անգամ մը երկու ժամ նիստ ընելով կարելի ըլլայ լուծել։

Այս նկատումներէն ունենալով է որ ծոզովոյդ առաջարկ մը ներկայացուցած էի, որուն վրայ աւելի կը պնդեմ այս անգամ, վասն զի լաւ համոզուած եմ որ քաղաքականութեանց խնդրոյն գոհացուցիչ լուծում մը տալու գլխաւոր միջոցը կենսական խնդիրներով զբաղելու աղատ ժամանակ ունենալն է մեր սրամադրութեան տակ, եւ իմ առաջարկութիւնս այս մասին գարման մը կրնայ ըլլալ։

Ուրբաթ օրերը, էֆէնտիներ, ամէն ոք գործը ձգելով հոս կուգայ, ոմանք հոս գըտնուած միջոցին իրենց գործին վրայ կը մտածեն, եւ շատեր կը մեկնին չուտ մը իրենց գործը շարունակելու համար։ Կիրակի օրերն այնպէս չէ, ամէն մարդ գործէ ազատ, առտուն եղած ատենը կը մտածէ նախ թէ օրն ինչպէս անցնի որպէս զի հաճոյք մը իմանայ իր հանգստութեան օրէն, եւ երբ այդ անձը ազդային երեսփոխան է, անշուշտ պիտի մըտածէ թէ անցուցած օրէն գոհ լինելու միակ միջոցն է ազգին համար աշխատիլ նոյն օրը, ճաշէն վերջը քանի մը ժամ։ Եւ այսպէս է դիտել թէ այդ զոհողութիւնը ամէնն անգամ մը պիտի ընէ միայն։

Այս զոհողութիւնները մեծ բան մը չէ, մեր պատասխանատուութիւնը քիչ մը կը թեթեւցնէ, ժողովս որ այնչափ կը վաստայ պատասխանատուութենէ պէտք է այս փոքր զոհողութիւնը ընէ։ Լաւ կը յիշեմ որ դեռ անցեալները մեր պատեհական ընկերներէն մէկը տեսնելով որ Նախաքննիչ դիւանաց կազմութեան ցուցակները չեն լրացած Մայր դիւանին կողմանէ, անմիջապէս հիմայ պատրաստելու է կը գոչէր։ Սրբազան Գատրիարք Հայրը իւր պատգամագրով պատասխանատուութիւն կը ձգէ Ընդհանուր ժողովոյս վրայ։ Ձշմարտութիւնն այն է որ չատ անգամ զոհողութիւններ ընել յանձն կառնունք, բայց իրօք բան մը չենք ըներ, որովհետեւ պատասխանատուութիւն կը հրաբիրենք մեր վրայ։ Կը յիշէք անշուշտ որ Սրբազան Գատրիարքը երբ վերջին անգամ իւր հրաժարականը ետ առաւ, սա պայմանաւ առաւ որ մեք եւս մեր կողմանէ զոհողութիւն ընելով իւր քեռը թեթեւցընենք, եւ մենք հանդիսաւոր կերպով նոյն զոհողութիւնն ընել խոստացանք։ Բայց նեղութեանց լինձ ըսելու որ այն օրէն ի վեր բացակայութիւնները հաւասարաւոր աւելցան, ինչպէս որ անցեալ չրջանի վերջին տասնամեակին մէջ հրաւառակուած վիճակագրական ցուցակէն յայտնի կերեւայ։

Այս զոհողութիւնները ընելու միակ միջոցն է իմ առաջարկութիւնս ընդունիլ։ Ամենուն ալ քունէն կը խնդրեմ եւ կը յուսամ թէ չէք զլանար, մանաւանդ պէտք որ ամէն ժամանակ կը տրանջան թէ ժողովս բան մը չըներ, պատասխանատուութեան տակ կը մնան, եւ այլն, անոնց քունէն ոչ թէ կը խնդրեմ, այլ կը պահանջեմ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Է.— Խօսք ուզած չէի Գ. Ձերազ էֆէնտիի պատասխանելու համար, սակայն օրը տաքաժամած ըլլալուն կը հարցնեմ, մէջէ կուզէ՞ ժողովը լսել դիս. եթէ չուզեր լսել, կը վերապահեմ խօսքս յաջորդ նիստին, բայց այժմէն դիտել կուտամ որ Ձերազ էֆէնտի ինքն իրեն դէմ կը խօսի, վասն զի ինք անգամ ըլլալով ցանձնախմբին ներկայ չը գտնուեցաւ անոր առնելու - ։

ՁԵՐԱԶ Գ. Է.— (ընդմիջելով) Ես երկու անգամ հրաւէր ընդունեցայ եւ մէկ անգամուն ներկայ գտնուեցայ, իսկ երկրորդին սոխոզականութեան գործով մ'արդիւնեցայ ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵՆՆ Մ. Է.— (Շարունակելով) ցանձնախումբը նոյնիսկ երեսփոխաններին չատերուն հետ տեսնուելով ճանչցաւ քիչ չատ անոնց դատախարներն, որոց ամէնն ալ կը հաւանակերպէին ուրբաթ օրերը միայն նիստ օր ըլլալուն, ուստի ցանձնախումբն ալ ուրիշ բան չէր կրնար առաջարկել ։ Ես կը յիշեմ որ Ձերազ էֆէնտի առաջարկութիւնն ասկէց առաջ ալ անգամ մը եկաւ ժողովին, բայց չընդունուեցաւ ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է.— Առենապետ էֆէնտին ասկէ ըրաւ որ տեղեկագրին եղրակացութեանց վրայ բացաւ վիճաբանութիւնն. եթէ տեղեկագրին վրայ սխալուիր վիճաբանութիւն, չատ բան կրնայ կայնի, վասն զի ցանձնախումբն իր պարտաւորութենէն չեղած եւ իրեն եղած յանձնարարութենէն դուրս կէտերու մէջ մտած է ։ այսչափ կրնամ ու կանցնիմ ։

Բուն խնդրոյն դառնալով՝ քանի որ մենք հիմա ուրբաթ օրն Ազգային ժողովոյ նիստի օր սահմանուած եւ սովորութիւն եղած է ուրբաթ օրերը դատարկ, այս հին սովորութիւնը փոխելուն մէջ դժուարութիւններ կը տեսնեմ. անոնք որ տեղւոյն հեռաւորութիւնը պատճառ կը բռնէին, այդ պատճառնին արդէն վերցած է ժողովոյն նիստերը Վալաթիա փոխադրելով. երեսփոխան մը՝ որ իւր յանձնառութեան դիրը կատարած է, եւ դիտէ կոնկառ-

թէ ժողովը ո՞ր օր եւ ու՞ր պիտի գումարուի, պարտի գալ եւ նորէն այդ տեղը ։ Սակայն ժողովոյն նիստերը Վալաթիա փոխադրուելէն ետքն ալ տակաւին չատեր կան՝ որ չեն ուզեր Վալաթիա գալ. Վալաթիա փոխադրուելէս ի վեր ցարդ մէկ անգամ միայն մեծամասնութիւն կրցինք ունենալ, ըսել է որ երեսփոխանաց չատին չգալուն պատճառը՝ տեղը կամ օրն չէ. ուրիշ պատճառներ ըլլալու են, որոց մէկ քանին դիտեմ արդէն ։ Ինչ եւ իցէ, ես կաւաջարկեմ որ երրորդ յօգուտածոն ընդունինք նոյնութեամբ եւ անցնինք յաջորդին ։

ՁԱՅՆԵՐ.— Բուէ, քուէ ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է.— Տեղեկագրին եղրակացութեան այս երրորդ կէտը քուէի դնելու հարկ չկայ, որովհետեւ ինչպէս Գաբեգին էֆէնտի դիտել տուաւ, մեր ներքին կանոնաց մէկ տրամադրութիւնն է արդէն, որուն համեմատ ժողովը պիտի չարունակէ իր նիստերն 15 օրն անգամ մը ուրբաթ օրերն ընել ։

Ձերազ Գաբրիէլ էֆէնտի միայն անոր դէմ խօսեցաւ, բայց իրեն ուրիշ ձայնակից չեղեցաւ ։ Եթէ ուրիշ առարկութիւն ընող չկայ, քուէի ալ հարկ չկայ, եւ կանցնինք չորրորդ կէտին ։

Եւ Ատենապետ էֆէնտին տեսնելով որ երրորդ կէտին վրայ այլ եւս խօսք ուզող չըկայ, չորրորդ կէտին վրայ խօսիլ ուզողները կը հրաւիրէ խօսք առնուլ ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է.— Կարծեմ լաւ կըլլայ եթէ այդ յօգուտածը բարեփոխուի սակէս, «Առանց օրինաւոր պատճառի երեք անգամ չարունակ բացակայ եղող երեսփոխանին տեղը Դիւանին ծանուցանել ժողովին, եւ կոչնագրին մէջ ալ յատկապէս յիշեցնել իրեն որ երրորդ բացակայութիւն ունենալու է արդէն եւ երբ չորրորդ անգամ ալ բացակայ մնայ, հրաժարած պիտի հրատարակուի ըստ օրինի» ։

Եթէ այս բարեփոխութեամբ չորրորդ յօդուածն ընդունուի, մինչեւ հիմա երեք եւ աւելի բացակայութիւն ունեցողներուն ըստ այնմ վերջին կէսնագիր մը կը ղրկուի առ հասարակ, եւ յառաջիկայ նիստին չեկողներուն համար հրաժարեցուցման անօրինութիւն կըլլայ, եւ այն առեն հինգերորդ յօդուածին ալ յկէաք չմնար։ Եղաւ ժամանակ՝ ուր բացառիկ արտօնութիւններ ալ դրուեցան ոմանց երեսփոխանաց. բայց առոնք ընդհանուր կանոն չեն կրնար ըլլալ։

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊԻՍ. — Ակէջց առաջ Ս. Պատրիարքը բացակայից մասին կանոնին արբամադրած յօդուածը բարեփոխելու համար առաջարկութիւն մ'ըրած եւ Մայր դիւանն ալ ծրագիր մը բերած էր, որ կարծեմ ընդունուած եւ օրէնքի կարգ անցած է արդէն, ինչ է արդեօք այս նոր օրէնքին հինէն ունեցած տարբերութիւնը։

ԱՏԵՆԱԳԵՏ ԷՖ. — Մայր դիւանին բերած ծրագիրն ընդունուած չէ տակաւին ժողովէն. տարբերութիւնն ալ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ կանոնին տրամադրած երեք բացակայութիւնը չորսի վերածել։

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊԻՍ. — Կընդունիմ որ այդպէս լլլի, ինչպէս որ Փոխագեան Էֆէնդի ալ հիմա նոյնիսկ առաջարկութիւն մը կընէ, բայց մինչ մասլ դժուարութենէ պիտի ազատինք. յաջորդ նիստին դարձեալ բացակայութեանց խնդիր պիտի ունենանք եւ անոյ պիտի դրաղինք։ Ժողովը իր նիստերը կանոնաւորապէս ընելու համար պարտի իր ամբողջ ժամերն ունենալ. բարեմասնութիւն եւ փոխանակ բացակայութեանց պատճառաւ հեռացնելու հրաժարականներն ընդունելու, բայց տակաւին անոնց տեղ ոչ ոք ընտրուեցաւ, այս վիճակին անասնելի է. այս կերպով մեր ձեռք կ'ըլլայ անոնք ժողովին պայմանաւ։ Ըստ իս նիստերուն չէ 8 կամ 10 անդամ բացակայութիւն ունեցողին դարձեալ դիմել ընել. այլ այսօրուընէ պէտք է հրաժարեալ ճանչնալ այնպիսիներն եւ անոնց տեղ նոր ընտրութիւն կատարելու հրահանգը խնդրել ուսիկ որ անկ է։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ռ. ԷՖ. — Մատթէոս Եպիսկոպոսի առաջարկին կը ձայնակցիմ եւ կը կրկնեմ որ հրաժարեալ համարուին անոնք՝ որոց բացակայութիւնը մինչեւ հինգ վեց անգամի հասած է, եւ անոնց տեղ նոր ընտրութիւնը մասլ կատարուին։ Թէպէտ եւ անոնց մէջ կան որ իմ բարեկամներս են, բայց քանի որ Ազգին գործեան բարեկամ չեն, պէտք է հրաժարեցնել։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ. Մ ԷՖ. — Ի պիսոյ Յանձնախմբին կ'ընդունիմ փոխագեան էֆէնտիի կ'ուզէ որ մասին չորրորդ յօդուածոյ առաջարկած բարեփոխութենէն, որ օրինաւոր կը թուի ինձ, իսկ Մատթէոս եպիսկոպոսի առաջարկին, որ ձայնակից ալ ունեցաւ, իրաւացի չեմ նկատեր, եւ իրր այն անընդունելի կը դատեմ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Թուխ կարգին մէջ դեռ խօսք ուզողներ կան, անոնց ալ խօսք պիտի տամ. սակայն տեսնելով որ խնդիրն իր ուղղութենէն կը խոտորի. եւ կարելի չէ այս վիճակին մէջ դիւրութեամբ լուծման մը յանգիլ, կարի կը համարիմ երկու խօսքով վիճաբանութենէն ամփոփել եւ պարզել թէ ինչ է այսօրուան որոշելիքնիս։

Օրէնք մ'ունինք որ բացակայութեան համար չորս բանաւոր պատճառ կը սահմանէ եւ առանոյ այն պատճառներուն երբեմն բացակայութիւն ունեցողը հրաժարեալ կը համարի. տեղեկագիր մ'ունինք այժմ որ բացակայութիւնը չորրորդի կը վերածէ եւ բանաւոր պատճառ կ'ընդունի հիւանդութիւն, ձամբորդութիւն եւ յատեան ժողովոյ կալութենն ընդհանուր անդամոց։ Արդեօք այս երկուքն ալ տարբերութենէն է Արդ՝ այս երկուքին տարբերութենէն է որ Ձեր վիճաբանելի բան կ'երեւ։ Կաղաչեմ որ Ձեր խօսքերն անոր վրայ ամփոփէք։

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. Խ.— Գոփառաճեան Խ. Փիչնոի յանուն Ցանձնախմբին յայտարարեց թէ օրինաւոր կը գտնէ փոփոխման Կիպէնոիի առաջարկած բարեփոխութիւնը. նոյնպէս ևս ալ իր մտքին բանաւոր կը գտնէ եւ կը հաստատէ զայն։

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊԻՍ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ.—Արդէն օրէնք մը ունինք որ կը տիրէ. քանի որ նորը չէ ընդունուած, պէտք է հին օրէնքը գործադրենք, մինչեւ նորը հաստատուի,

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Խ. — Այդ օրէնքն անգործադրելի եղած է, և այս մասին ոչ մէկու դէմ գանգատելու կարաւնք չունինք, վասն զի նոյն իսկ մեք չուզեցինք գործադրել զայն։ Այդ օրինաց տրամադրութիւնը քանիցս խօսուած է և այս պահուս ալ առաջին խնդրոյ նիւթն այն է։ Ուրեմն այլ ևս քառասկան չէ հին օրէնքին գործադրութեանն հետամտելու։

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. Խ. — Ունինք օրէնք մը բացակայից մասին, բայց այսօր չունինք, 4, 5 և 6 անգամ բացակայ եղողներն որ ըստ օրինի հրաժարեալ համարելի էին, ոչ միայն չհրաժարեցուցինք, այլ նաև, ինչպէս պարզեց Ատենապետ Կիպէնոիին, ցանձնախումբ մը դրինք որ ծրագիրմ մը բերէ թէ ինչ ընել պէտք է այս մասին. երեք անգամ չեկողները ինքզինքին ըստ հին օրինայ հրաժարեալ համարելով չեկան, բայց մեք զանոնք հրաժարեալ չէք ըսինք և կսզնագիր ղրկեցինք. սրով չտեսան իրը երեսփոխան նորին եկան բաղձացան իրենց տեղ ուրիշներուն վայ, Հիմա մեր ցանկին մէջ 33 երեսփոխան կայ կըսուի, հրաժարեցուելու վիճակին մէջ. ասի ծանր կէտ մ'է, և անվիջապէս գործադրելի չմտաւր լինի. վասն զի բանի որ մինչեւ ցարդ կանշնագիր կը ղրկենք անոնց և հրաժարեալ վիճակի մէջ չենք նկատեր, կերպով մը մեք արտօնութիւն տուած կը համարուինք իրենց բացակայութիւններն չարաշահելու. երբ փոփոխեան կիպէնոիի առաջարկածին պէս վերջնական կանշնագիր մը ղրկենք ատոնց, և ըսենք թէ 4 րդ անգամուն հրաժարեալ պիտի նկատուինք, բան մը կրնայցուցած չենք լլլար. այն թղթատուփ իւնը՝ զոր մինչեւ յայտ ըսած ենք, մէկ անգամի համար ալ կրնանք ընել՝ ա յ ս է իմ կարծիքս։

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ Մ. Խ.— Ժողովը կը յանձէ թէ երբ ցանձնախումբը կազմուեցաւ, օրէնք մը կար արդէն որ կը տրամադրէր թէ 3 անգամ չարաշահ բացակայ եղող երեսփոխանն հրաժարեալ համարուի. սակայն ժողովը նկատելով որ անգործադրելի մնայուն էր այդ օրէնքը, ցանձնախմբին համար սահմանած պարտաւորութիւնն ալ այդ ըրաւ թէ ինչ ընել պէտք է չարաշահեալ բացակայութիւն ունեցողներուն համար։ Եթէ հին օրէնքը գործադրելիութեան մէջ վնաս էր ժողովը չէր տար ցանձնախմբին այնպիսի պարտաւոն մը և չէր ըսեր որ այս ալ քննէ թէ ինչ ընել պէտք է։ Ուստի ևս ալ կառաջարկեմ ըստ եաւաքեան Կիպէնոիի, մէկ մէկ վերջնագիր ղրկել բացակայից, և եթէ դարձեալ անպատասխանի թողուն, այն ատեն հրաժարեալ համարել։

ՁԱՅՆԵՐ. — Քուէ, քուէ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Խ. — Պէտք կը տեսնեմ դարձեալ յիշեցնելու թէ մեր քուէարկելիքը ատելիպէրին չորրորդ եզրակացութիւնն է։ Մեր կանոնը բացակայութեան համար երրորդ անգամը վերջին կը սահմանէ և բացակայութեանն օրինաւոր պատճառ չտրուած ցոյց կուտայ. իսկ ցանձնախումբն այն չտրաէն երկուքը միայն ատեր և անդիմադրելի տրզելքն

յաւելցնելով վոխանակ երրորդի՝ չորրորդ անդամը վերջնական համարիլ կաւելցարկ[ի] [ի]ր տեղեկագրին եզրակացութեան չորրորդ կէտին մէջ։ Ձեր քուէն ցանձնախմբին այս առաջարկութեան համար պիտի տաք այժմ։

Այս առթիւ ժողովոյդ ուշադրութիւնը հրաւիրել կուգամ առ պարագային վրայ թէ՝ մեր ներքին կանոնին համեմատութեան առեն՝ բացակայութեան բանաւոր պատճառ թէեւ չորս հատ միայն յիշուեր և անոյեր են կանոնին տրամադրութեանց մէջ, սակայն փորձը ցոյց տուեր է յետոյ թէ ուրիշ բանաւոր պատճառներ ալ կրնան եղեր երեւան գալ, մանաւանդ այս քաղաքին մէջ։ Օրինակի համար, ժողովի օր մ'ինձ պատահեցաւ որ կղզիէն իջնելը անկարելի եղաւ, վասն զի ծովուն տատանութեան պատճառաւ նաւակները չկրցան մերձենալ։ Եթէ ես արդէն երկու բացակայութիւն ունեցած լինէի, այն օրն իսկ պատճառականութեանս համառօտ երրորդ բացակայութեան հետեւանքը պիտի կրէի։ Կը թուի թէ ձիշդ այս կարգի պատահականութեանց համար է որ ցանձնախումբն՝ անդիմադրելի արդելքը ընդունիլ ուզեր է բանաւոր պատճառաց կարգին մէջ։

Արդ որովհետեւ քուէ ձայնեցին, այս գլխի բացատրութենէն յետոյ վիճաբանութեան փակումը քուէի պիտի դնեմ։

Եւ Ատենապետ էֆէնտին վիճաբանութեան փակումը քուէի դնելով, ժողովը 3 քուէի դէմ 12 քուէով կընդունի և ԿՈՐՈՇԵՆ վիճաբանութիւնը փակել։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— — Այժմ տեղեկագրին չորրորդ եզրակացութիւնը՝ պիտի քուէարկէք. ուստի՝ նախ ըստ օրինի՝ փափաքեան էֆէնտիի կղզիէ այս մասին ներկայացեալ բարեխոսութեան վրայ, որ կրկնողներ ունեցաւ, ձեր ձեռամբարձ քուէն կը խնդրեմ։

Այս միջոցին 24 երեսփոխանք միայն ներկայ էին որոցմէ 22 ձեռք ամբարձան եւ Մ. Գափափեանեան ու Գ. Չերազ էֆէնտիները ձեռնպահ դանուեցան։

Հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին՝ որ չուեն ըստ օրինի չեղեալ յայտարարելով, ծանոյց որ յաջորդ նիստին կը սկսի տեղեկագրի չորրորդ եզրակացութեան օրոշումը։

Յաջորդ նիստը 8 օրէն գումարելու որոշմամբ Ատեանը վախուեցաւ ժամը 10 ½ ին։

Ատենադպիր Ատենապետ

Մ. Ց. ՄԷԼԻՔԵԱՆ Ց. ՄԻՐԵՔՄ-ԳՈՒԼԻ

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ.— Փափաքանքեան Էֆենտի յանուն Ցանձնախմբին յայտարարեց թէ օրինաւոր կը դանէ Փափաքանն Էֆենտիի առաջարկած բանաձեւութիւնը. նոյնպէս ես ալ իմ մասին բանաւոր կը դտնեմ եւ կը հաստատեմ զայն։

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊԻՍ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ.—Արդէն օրինք մը ունինք որ կը սերէ. քանի որ նորը չէ ընդունուած, պէտք է հին օրինքը գործադրենք, մինչեւ նորը հաստատուի,

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Այդ օրինքն ան գործադրելի եղած է, եւ այս մասին ոչ մէկուս դէմ դանգատելու իրաւունք չունինք, վասն զի նոյն իսկ մեր չուզեցինք գործադրել զայն։ Այդ օրինայ տրամադրութիւնը քանիցս խորհուրդ ենթ եղաւ այս առեանին մէջ, զանազան ձեւերու տակ, եւ ժողովն անոր ճշդիւ գործադրութիւնը պատշաճ չդտաւելով դրեթէ միշտ չեռաձգեց։ Վերջապէս այսօր այդ օրինայ գործադիւնը կորսուած ըլլալով, ուեղը նոր մը սահմանելու համար Ցանձնախումբ մը կարգած էր ժողովս, որ իւր ուեղեկագիրը մատուցած է եւ այս պահուս ալ առաջին խնդրոյ նիւթն այն է։ Ուրեմն այլ եւս բաւական չէ հին օրէնքին գործադրութեանն հետամտիլը։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Ունինք օրինք մը բացակայից մասին, բայց այսօր չունինք, 4, 5 և 6 անգամ բացակայ եղողներն որ ըստ օրինի հրաժարեալ համարելի կին, ոչ միայն չհրաժարեցուցինք, այլ նաև, ինչպէս պարզեց Ատենապետ Էֆէնտին, Ցանձնախումբ մը դրինք որ ծրագիրմ մը բերէ թէ ինչ ընել պէտք է այս մասին. երեք անգամ չեկողները ինդրինքնին ըստ հին օրինայ հրաժարեալ համարելով չկան, բայց մեք ասոնց հրաժարեալ չէր ըսինք և կոչնագիր դրկեցինք. որով շատերն իրր երեսփոխան ընդունեան բազմեցան իրենց պաշտօնեաներուն վրայ, Հիմա մեր ցանկին մէջ 33 երեսփոխան կայ կլսուի, հրաժարեցուցեալը վիճակին մէջ. ասի ծանր կէտ մ'է, և անմիջապէս գործադրելի չեմ տեսներ ինձ. վասն զի քանի որ մինչեւ ցարդ կոչնագիր կը դրկենք անոնց և հրաժարեալ վիճակի մէջ չենք նկատեր, կերպով մը մեր պատասխանին տակաւ կը համարտնիր իրենց բացակայութիւնին չպատճառելը. երբ Փափաքեան Էֆէնտիի առաջարկածին պէս վերջնական կոչնագիր մը դրկենք ասոնց, և ըսենք թէ 4 րդ անգամուն հրաժարեալ պիտի նկատուինք, բան մը կրնայ ըսած չենք լլլար. այն թղթատութիւնը՝ զոր մինչեւ ցարդ ըսած ենք, մէկ անգամի համար ալ կրնանք ընել։ Ա յս է իմ կարծիքս։

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ Մ. ԷՖ.— Ժողովը կը յանձնէ թէ երբ Ցանձնախումբը կազմուեցաւ, օրէնք մը կար որդէն որ կը տրամադրէր թէ 3 անգամ չարտնակ բացակայ եղող երեսփոխանն հրաժարեալ համարուի. սակայն ժողովը նկատելով որ անգործադրելի մնացած կր այդ օրէնքը, Ցանձնախմբին համար սահմանած պաշտօնեաներէն մէկն ալ այդ ըրաւ թէ ինչ ընել պէտք է չարտնակեալ բացակայութիւն ունեցողներուն համար։ Եթէ հին օրէնքը գործադրելիութեան մէջ լինենք, ժողովը չէր տար Ցանձնախմբին այնպիսի պաշտօն մը և չէր ըսեր որ այս ալ քննէ թէ ինչ ընել պէտք է։ Ուստի ես ալ կառաջարկեմ ըստ Եուսուֆեան Էֆէնտիի, մէկմէկ վերջնագիր դրկել բացակայից, և եթէ դարձեալ անպատասխանի թողուն, այն ատեն հրաժարեալ համարել։

ԶԱՑՆԵՐ. — Փակ, քուէ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Պէտք կը տեսնեմ դարձեալ յիշեցնելու թէ մեր քաղաքական վերակացութիւնն է։ Մեր կանոնը բացակայութեան համար երրորդ անգամը վերջին կը սահմանէ և բացակայութեանն օրինաւոր պատճառ չտրտ հաստ ցոյց կուտայ. իսկ Ցանձնախումբն այն չտրսէն երկուքը միայն ասեր և անդիմադրելի տպզելին

յաւելցնելով վոխանակ երրորդի՝ չորրորդ անդամը վերջնական համարիլ կաւաջարկէ իր տեղեկագրին եղրակացութեան չորրորդ կէտին մէջ։ Ձեր քուէն ցանձնախմբին այս առաջարկութեան համար պիտի տաք այժմ։

Այս առթիւ ժողովոյդ ուշադրութիւնը հրաւիրել կուտամ սա պարագային վրայ թէ՝ մեր նիւթին կանոնին խմբագրութեան ատեն՝ բացակայութեան բանաւոր պատճառ թէեւ չորս հատ միայն յիշուեր եւ անոցմէ են կանոնին սրամտորութեանց մէջ, սակայն մտքէն ցոյց տուեր է յետոյ թէ ուրիշ բանաւոր պատճառներ ալ կրնան եղեր երեւան գալ, մանաւանդ այս քաղաքին մէջ։ Օրինակի համար, ժողովի օր մ'ինձ պատահեցաւ որ կղզիէն իջնելը անկարելի եղաւ, վասն զի ծովուն տատանութեան պատճառաւ չկրնաւը չկրցաւ մերձենալ։ Եթէ ես արդէն երկու բացակայութիւն ունեցած լինէի, այն օրն իմ պատշաճառութեանս հակառակ երրորդ բացակայութեան հետեւանքը պիտի կրէի։ Կը թուի թէ ճիշդ այս կարգի պատահականութեանց համար է որ ցանձնախումբն՝ անդիմադրելի արդելքը ընդունիլ ուզեր է բանաւոր պատճառաց կարգին մէջ։

Արդ որովհետեւ քուէ ձայնեցին, այս հաստատութենէն յետոյ վիճաբանութեան վոկումը քուէի պիտի դնեմ։

Եւ Ատենապետ էֆէնտին վիճաբանութեան վոկումը քուէի դնելով, ժողովը 3 քուէի դէմ 12 քուէով կընդունի եւ ԿՈՐՈՇԷ վիճաբանութիւնը վոկել։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Ի.Ֆ.— — Ա.յժմ Տեղեկագրին չորրորդ եղրակացութիւնը՝ պիտի քուէարկէք. ուստի՝ նախ ըստ օրինի՝ փափաքեան էֆէնտիի կողմէ այս մասին ներկայացեալ բարեփոխութեան վրայ, որ կրկնողներ ունեցաւ, ձեր ձեռամբարձ քուէն կը հանդրեմ։

Այս միջոցին 24 երեսփոխանք միայն ներկայ էին որոյմէ 22 ձեռք ամբարձան եւ Մ. Գափափեանեան ու Գ. Չերազ էֆէնտիները ձեռնպահ գտնուեցան։

Հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին՝ որոշումն ըստ օրինի հեղեալ յայտարարելով, ծանոյց որ յաջորդ նիստին կը պիտի տեղեկագրի չորրորդ եղրակացութեան որոշումը։

Յաջորդ նիստը 8 օրէն գումարելու որոշեմաբ Ատեանը վակուեցաւ ժամը 10 ½ին։

Ատենադպիր Ատենապետ

Մ. Ց. ՄԷԼԻՔԵԱՆ Յ. ՄԷՐԵՄ-ԳՈՒԼԻ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԲԱՑՄԱՆ 1880 ԱՄԻ

ՆԻՍՏ Ժ.

31 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1880

ՆԱԽԱԳԱՀ. — Տ. Սիմէօն եպիսկոպոս Սէֆէրեան (Առաջամեայ կարգեալ)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ.— Տիգրան էֆէնտի Եուսուֆեան (» »)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

Ա· Վիճակ

1 Կարապետ Եպս.Սերոբեան Բ 2
2 Սիմոն Եպս· Սէֆէրեան Բ 2
3 Ամբրոսիոս Վ· Ռուբինեան Բ ¶
4 Կարապետ Ֆ· Սէթեան Բ

Բ. Վիճակ

5 Մատթէոս Եպս·Իզմիրլեան
6 Պօղոս Վ· Խօլտամեան
7 Յովհաննէս Ֆ· Մկրեան
8 Գրիգոր » Աճէմեան Բ

Գ. Վիճակ

9 Յակոբ » Ա. Փափազեան Բ 2
10 Նահակ Ֆ. Տ. Սարգսեան Բ 10
11 Խորէն » Փէհլիվանեան 12
12

Դ. Վիճակ

13 Ներսէս Վ· Ալանեան Բ 12
14 Սուքիաս Ֆ. Մոսկանեան Բ 10
15 Վրթանէս » Պալեան Բ 12
16

Ե. Վիճակ

17 Խորէն Արքե· Նար Պէյ Բ ¶
18 Յովհաննէս Վ· Փափազեան
19 Գաբրիէլ » Թամ·արեան
20

Բ Բացակայութիւն առաջին ։
Բ.2 Բացակայութիւն երկրորդ ։
Բ.¶ Բացիկ· բանաւոր պատճառաւ։

ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆ

(Ա· Վիճակ)

Գումգաբու, կետիկ փաշա եւ Գումգաբուի դուրս

21 Գրիգոր Պէրպէրեան Բ 2
22 Գէորգ Մոմմաթաճեան Բ 2
23 Խաչիկ Մանկասարեան Բ 11
24 Կարապետ Աղարդմաճեան Բ
25 Համբարձում ՄազլումեանԲ 6
26 Մկրտիչ Գափամաճեան
27
28 Սարգիս Աղաբէկեան Բ ¶
29 Սահակ Ազրօ Բ ¶
30 Սեհնէքերիմ Մանուկեան Բ 11
31 Բարթող Քիւրքճիպաշեան Բ 4
32 Առաքել Տէրոյենց Բ 12
33 Գէորգ Ապտուլլահեան
34 Ե· Մէրեճ-Գուլի
35 Աւետիս Կիրտաղեան Բ 12
36
37

(Բ. Վիճակ)

Գէղիկպաղ

38 Անդրանիկ Կրմիկեան Բ 3
39 Ալիքսան Խօրասանճեան Բ 12
40 Բարսեղ Հալաճեան

Եէնիգաբու

41 Մկրտիչ Քիւրքճիխանկեան
42 Սեպուհ Մագսուտեան Բ 12
43 Մարուկ Ֆրէնկեան Բ 2
44 Պօղոս Էքսէրճեան

Իւսկիւտար Ս· Խաչ

45 Սիմոն Ֆէլէկեան Բ 2
46 Սուրէն Ալանեան· Հրաժարեալ
47 Ե. Շիշմանեան Տօքթօր Բ ¶

Իւսկիւտար Ս· Կարապետ

49 Միհրան Գահճէգափուլեան Բ 2
50 Պօղոս Թորգոմեան Բ 3
51 Նիկողոս Ալաճաճեան Բ
52 Տրդատ Փափազեան Բ 4

(Գ· Վիճակ)

Գասըմ բաշա

53 Գասպար Չէրազ Բ 3

Բէրա

54 Աբիկ Ունճեան Բ ¶
55 Գրիգոր Սէլիմիճեան
56 Գրիգոր Օտեան Բ ¶
57 Սէրվիչէն Բ 12
58 Թափայէլեան Տօքթօր Բ 12
59 Մկրտչէլ Մօմճեան
60 Կարապետ Քազազեան Բ 12
61
62

Միջագիւղ

63 Յակոբ Նորատունկեան
64 Տիգրան Եուսուֆեան
65 Մկրտիչ Գազանճեան
66 Նշան Օտեան Բ 6
67

Գէյզօզ եւ Ղալաթիա

68 Մկրտչէլ Մամիկոնեան

(Դ· Վիճակ)

Գուզկունճուգ եւ Խաստիէ

69 Յովհաննէս Էսեան Բ 12
70 Սուրէան Պէյլիկճեան Բ 4

Գատրգիւղ

71 Կարապետ Շահպազեան Բ 8
72 Միքոիչ Մուրատեան Բ 11

Նարլըգաբու.

73 Յակոբ Եէմինիճեան

Եհեիմահալլէ Սամարիոյ

74 Պօղոս Միքոիչեան Բ 12

Թօփգափու.

75 Յովհաննէս Մարգարեան Բ

Էյուպ Ս. Եղիա եւ Ս. Աստուածածին

76 Գարեգին Յ. Մէլիքեան

Գուրուչէշմէ

77 Աասիա Իկիտպաշեան Բ

Հիսար եւ Պօյաճի գիւղ

78 Յովհաննէս Արշակունի

Նոր գիւղ եւ Սբեճիա

9 Ղազար Հովուեան

Պայատ

80 Յովհաննէս Կրմիկեան Բ 9
81 Տէլիմաք Էքսէրճեան
82

Քարակեօղրիւկ

83 Սեպուհ Թիւրպեան Բ 4
84

(Ն. Վիճակ)

Սամարիա

85 Ալիքսան Պէչիրեան
86 Եղիազար Մէլիքեան
87 Մինաս Ձաֆճաֆեան Բ 2
88 Նազարէթ Շահպազեան
89 Ցարութիւն Թիւրեան Բ 1
90 Յակոբ Արշակ
91 Սեպուհ Թիւյսիւզեան
92
93
64

Խասգիւղ

95 Առաքել Ալթունեան Տիւրքիր 3
96 Ռէթէոս Պէյլիկճեան Բ 2
97 Սարգիս Աբրահամեան Բ 12
98
99 Սարգիս Քալուքճեան Բ 12
100 Աթանագինէ Արապեան Բ

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓԻԱՆՔ

Կարին

101 Սիմոն Մազասեան Բ 5

Քէօթանէ

102

Անդրիանուպոլիս

103 Վիչէն Ապտուլլահ

Նիկոմիդիա

104 Կարապետ Ս. Իւթիւճեան

Ակն

105 Աւետիս Պարոնեան Բ 4

Ղարահիսար

106

Արաբկիր

107 Կարապետ Խաչիկեան Բ

Բաղէշ

108

Պրուսա

109 Քրիստոստուր Ղազարոսեան

Նէոդոկիա

Ամասիա

111 Համբարձում Ալամճեան

Բալու

112 Յովհաննէս Աղնաւորեան Բ 10

Եդեսիա

113 Յակոբ Իւթիւճեան

Մանճըլըխ

114

Հաճըն

115

Երզնկա

116 Ռէթէոս Պէրպէրեան Բ 2

Թէքիրտաղ

117 Տիգրան Գ. Սինանեան

Կեսարիա

118 Գէորգ Գըլըճեան

Խարբերդ

119

Պալըքհսէր

120

Մուշ

121 Ստեփան Փափազեան

Տիվրիկ

122 Նշան Գարագաշ

Զէյթուն եւ Մարաշ

123

Տրապիզոն

124 Տիգրան Տ. Նէրսէսեան Բ 12

Պաղտասր

125 Մելքոն Խաչէնտէրեան Բ 12

Տիգրանակերտ

126 Մխիթար Զօլանեան

Վան

127

Աղթամար

128

Հալէպ եւ Այնթապ

129

Սեբաստիա

130 Միքոիչ Յ. Մէլիքեան

Ռուսճուկ

131

Կարս

132 Աբրահամ Յ. Այվազեան

Ջմշկածագ

133 Համբարձում Սարըքէչիչեան

Գադատիա

134

Ատանա

135

Սղերդ

136 Մատթէոս Ալէքսանեան Բ 2

Նօզդատ Բ 9

137 Լօռոֆիթ Պալեօզեան

Մալաթիա

138 Գէորգ Վարդանեան

Իզմիր

139 Պօղոս Պապօեան

Եգիպտոս

140 Աբրահամ Մուրատեան Բ

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Հրաժարում Մայր դիւանի անդամոյ և ընտրութիւն.
Բ. Խնդիր տեղափոխութեան ժողովարանի և բայակայութեան երեսփոխանաց. — Տեղեկագիր Յանձնախմբին։

ԱՅԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարքն անձնական տկարութեան պատճառաւ ստիպուած լինելով բայակայ Ծայր ժողովէն, ընդ առաջաւոյ նախագահութեամբ Գեր. Տ. Մատթէոս եպիսկոպոսի Իզմիրլեան և Առենապետութեամբ Ց. Մէրճէյ—Գուլի էֆէնտիի՝ Առեանը բացուեցաւ ժամը 8 ին, ի ներկայութեան 23 երեսփոխանաց, որոց թիւն ի վերջէ 38 ի յանդիցեաւ։

1.

Վ.աւերացում նախորդ Ը. նիստի ատենագրութեան.

Ատենապետ էֆէնտին յայտարարելով թէ Ը. նիստի Ատենագրութիւնը թէեւ նախընթաց նիստին գրուած, բայց վաւերացումն այս նիստին ձեռացած է, հրաւիրեց երեսփոխանները որ անոր վրայ դիտողութիւն եթէ ունին՝ ընեն։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. էֆ. — Երես 166. Բ. սիւնակ. «Այս համարաւորութենէն դուրս կը մնայ այն կէտը թէ ինչ պատճառներով Տիգրանակերտի մէջ բարենորոգմանց խնդիրն անկայուցութեան մատնուեցաւ»։ պիտի ըլլայ «Այս համարաւորութենէն դուրս կը մնայ Պօյաճեան էֆէնտիի պաշտօնին այն մասը՝ որ բարենորոգմանց յանձնախմբին պաշտօնէ դադարմանէն յետոյ տեղի ունեցած է»։ Այս կէտն ալ ևն։

Երես 175. Բ. սիւնակ. Շահպազ էֆէնտիի մէկ խօսքը կայ թէ «Արժէք չ'ունի այդ բառը և նոյն իսկ դուն կը յարգենք ըսողները չատ երեւելի անձեր փախուկ գործերու մէջ ամբաստանած են հոս այս ժողովին առջեւ անվայել կերպով և ժողովը պարտաւորած են Դատական յանձնախումբեր դնելու»։ Ի՞նչպէս եղեր է որ չեմ լսեր այդ անվայել կերպով բառը և անպատասխանի թողեր եմ. նոյն իսկ Ատենապետն ալ կերեւի որ չէ կրցեր ըմբռնել այդ կէտն որ կանոնական պահանջումն ի գործ չէ դրեր. քանզի ի՞նչպէս կըլլայ որ անվայել կերպով եղած ամբաստանութեան մը համար ժողովը պարտաւորի Դատական յանձնախումբ դնել։

Երես 170. Ա. սիւնակ. «Վարչութիւնն ոչ թէ Սպիտակ տեառը պիտի հրատարակէ երբ արժան դատի զ», պիտի ըլլայ՝ «Վարչութիւնն ոչ միայն Սպիտակ տեառը պիտի հրատարակէ ևայլն»:

Նոյն երես, նոյն սիւնակ. «Հարցում մ'ուղղէ Վարչութեան». պիտի ըլլայ՝ «Հարցում ուղղէ Վարչութեան պիտին՝ Ս. Գաբրիէլը Հօր՝ ըստ ներքին կանոնագրի»:

Ուրիշ դիտողութիւն տեղի չունենալով, Առենապետ էֆէնտին քուէի կենթարկէ Ը. նիստի տեղեկագրութիւնն և ժողովը միաձայն եղած դիտողութեամբը հանդերձ ընդունելով զայն կը վաւերացնէ:

2.

Հրաժարական

Առենապետ էֆէնտին ծանուցանելով ժողովին թէ Ալտնեան Մեհրիան վաչային հրաժարագիր մ'ունի՝ կը ներկայէ նորա բովանդակութիւն միայն, որ է.

Մեհրիան բաշա Ալտնեան իր ընակութիւնը Պոլսէն փոխադրելու պարտաւորեալ ըլլալը յայտնելով, կը հրաժարի երեսփոխանութենէ:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — Մեհրիան փաշայի հրաժարականը պիտի ընդունուի բնականաբար, երբ տեղափոխութիւն կընէ եւ կը մնէ Պոլսէն: Սակայն Մեհրիան փաշա այն անձերէն մէկն է, որ իր թէ՛ վարչական եւ թէ՛ երեսփոխանական եւ այլ ազգային պաշտօններովն բազում օգտակար ծառայութիւններ մատուցած է Ազգին, եւ վերջին տասնհինգ տարի չդադրեցաւ Առենապետութիւն ըրած է այս ժողովին: Ըստ իմ կարծեցս արժան է որ չնորհակալութեան քուէով մը կնքենք այս հրաժարականը, եւ դիւանին յանձնարարենք որ ժողովիս չնորհակալութիւնը հաղորդէ նորին վեհափառութեան:

ՁԱՅՆԵՐ. — Կը կրկնենք:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Տարակոյս չկայ թէ՝ դիւանը ցաւօք սրտի կը ներկայէ այս հրաժարականը ժողովիդ: Ինչպէս փափազեան էֆէնտի յայտնեց, Մեհրիան փաշա բազում կարեւոր ծառայութիւններ մատուցած է ազգին, երկար տարիներէ ի վեր. եւ այս ազգային ժողովին մէջ լաւ գնահատուած են նորա արժանիքն ու ձեռնհասութիւնը, թէ՛ իբր երեսփոխան եւ թէ՛ իբր Առենապետ:

Արդէն փափազեան էֆէնտիի առաջարկը կրկնողներ ունեցաւ. դիւանս ալ Ս. փաշայի հրաժարականը քուէի ենթարկելէ առաջ, մնծաւ ուրախութեամբ Ձեր չնորհակալութեան քուէն կը խնդրէ՝ Մեհրիան փաշային այս ժողովիս մէջ ամենայն յաջողակութեամբ վարած պաշտօններուին Ազգին մատուցած ծառայութեանցն համար:

Հետեւապէս Առենապետ էֆէնտիի հրաւիրանաց վրայ, երեսփոխանք միահամուռ չնորհակալութեան քուէ կատան յօտնկայս, Մեհրիան փաշային՝ առ Ազգն եւ առ Ազգային ժողովը մատուցած ծառայութեանցն համար:

Եւ դիւանը կ'ըսատանձնէ հաղորդել նորին վսեմութեան ժողովոյ սոյն հանդիսաւոր քուէն:

Յետոյ Առենապետ էֆէնտի ժողովոյ քուէին կ'ենթարկէ Մեհրիան փաշայի հրաժարականն յԱզգային երեսփոխանութենէ:

Ժողովը՝ նկատելով որ Ս. փաշա իր բնակութիւնը փոխադրած է Պոլսէն, միաձայն կընդունի նորա հրաժարականն:

3.

Պաշտօնագիր
Եկեղեցական վիճակային ժողովոյ

Առենապետ էֆէնտին ժողովին կը ներ-

կայէ եւ կ'ընթեռնու յետագայ պաշտօնագիրն, որ Եկեղեցական Վիճակային ժողովոյ կողմէն եկած էր, եւ Կրօնական ատենին համար եռապատիկ ընտրելեաց ցանկը կը ներկայացնէր։

Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայր Նախագահ Ազգային Ընդհանուր ժողովոյ։

Ըստ հրաւիրանաց Ամենապատիւ Սրբազնութեան Ձերոյ այսօր՝ 22 հոկտ. 1880 դումարեցաւ Եկեղեցական. վիճակային ժողովին ի պատրաստութիւն եռապատիկ ցանկին Կրօնային ատենի հինգ անդամոց։

Վիճակային ժողովոյ անդամ հրաւիրեալ 38 եկեղեցականներէն 19ը միայն ներկայ գտնուեցան, և ըստ օրինի ընտրութեան քուէարկութեան և քուէհամարի դործողութիւնը կատարուելով արդիւնքը ցոյց որ թէեւ 38 անձ քուէ ընտացած է այլ ձակայն տասներեքը միայն քուէից բացարձակ առաւելութեամբ ընտրուած են, որ են։

		քուէ
1.	Գարեգին վրդ. Թաթարեան	17
2.	Կարապետ եպիսկ. Սերովբեան	16
3.	Մատթէոս » Իզմիրլեան	16
4.	Սուքիաս Քհնայ. Յակոբեան	15
5.	Գրիգոր եպիսկ. Տ. Պօղոսեան	14
6.	Ցուվհաննէս վրդ. Փափազեան	14
7.	Ցակոբ » Ա. Փափազեան	14
8.	Արիստակէս Քհնայ. Մամբրէեան	14
9.	Խորէն » Փէհլիվանեան	14
10.	Ցուվհաննէս » Հինքերպենան.	13
11.	Ներսէս վրդ. Աբրահամեան	12
12.	Տ. Սահակ Քհնայ. Տ. Սարգսեան	12
13.	Կարապետ վրդ. Բզրամունի	11

Եւ որովհետեւ ընտրելեաց ցանկին ամբողջացնելու համար երկու անձ կը պակսէր, ուստի առաւելագոյն քուէ ըստացող չորս եկեղեցականաց վրայ՝ որ են

		քուէ
1.	Պօղոս վրդ. Խօլամեան	9
2.	Եղիշէ » Այվազեան	9
3.	Խչատուր. Քհնայ. Տ. Դաբրիէլեան	9
4.	Սիմէօն եպիսկ Սէֆէրեան	6

Կրկին քուէարկութիւն ըլլալով ըստ առաջնոյն գործողութիւնը կատարուեցաւ, որոյ արդիւնքն եղաւ հետեւեալը.

		քուէ
1.	Սիմէօն եպիսկ. Սէֆէրեան	12
2.	Եղիշէ վրդ. Այվազեան	11

Հետեւապէս Կրօնային Ատենի անդամոց ընտրութեան եռապատիկ ընտրելեաց ցուցակն ամբողջացաւ, որ է.

1. Գրիգոր եպիսկ. Տ. Պօղոսեան
2. Սիմէօն » Սէֆէրեան
3. Կարապետ » Սերովբեան
4. Մատթէոս » Իզմիրլեան
5. Գարեգին վրդ. Թաթարեան
6. Ցուվհաննէս » Փափազեան
7. Ներսէս » Աբրահամեան
8. Կարապետ » Բագրատունի
9. Ցակոբ » Ա. Փափազեան
10. Եղիշէ » Այվազեան
11. Ցուվհաննէս Քհնայ. Հինքերպենտ.
12. Սահակ » Տ. Սարգսեան
13. Արիստակէս » Մամբրէեան
14. Սուքիաս » Յակոբեան
15. Խորէն » Փէհլիվանեան։

Եկեղեցական վիճակային ժողովին իւր այս գործողութեան տեղեկագիրը

մատուցանելով Ձեր բարձր Սրբազնութեան .

Մնամք

ի Դիմաց Եկեղ. Վճկային. Ժողով.

Ատենադպիր Ատենապետ

Խ. Բն. Փեհլիվանեան Մ. Եպս. Իզմիրլեան

ի 22 Հոկտ. 1880

ի Պատրիարքարան Հայոց

ի Կ. Պոլիս

(Յետ ընթերցման)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Այս պաշտօնագիրը Ս. Պատրիարք Հօր մատուցուած ըլլալով , Նորին Սրբազնութենէն ժողովոյս յղուած է :

Վարչական կազմակերպութեան 37 րդ յօդուածը կըսէ .

« Կրօնային եւ Քաղաքային ատեաններն «Ազգային ժողովէն կընտրուին, Ատենապետաց «դիւանին ներկայած սրբագրելի ցանկերուն « վրայ :

« Կրօնային ատենին համար Ատենապե- « տաց դիւանին կողմէ ներկայելի ցանկը քաղ- « եալ պիտի լինի Եկեղեցական Վիճակային ժողովին պատրաստուած եռապատիկ ցանկին մէջէն :

Հետեւաբար այս պաշտօնագիրը կը յղենք Ատենապետաց դիւանին , եւ յաջորդ նիստին օրակարգը կանցնենք , «ընտրութիւն Կրօնային եւ Քաղաքային ատենից» :

4.

Միչադել

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Այս խնդիրն Ատենապետաց դիւանին պիտի երթայ . բայց չգիտեմ նախ թէ Ատենապետաց դիւանն ամբողջացած է . երկրորդ՝ մինչեւ հիմա խել մը խնդիրներ յանձներ ենք դիւանաց , որոց պատասխանները տակաւին չեկան . այս աղէկ վիճակ չէ . ո՛ւր է , ըստ կանոնի ցուցակ պիտի կախուէր ժողովարանին մէջ ծանուցանող թէ ինչ խնդիրներ յղուած են եւ որո՛ւն պատասխանն եկած է : Նախ՝ այս ցուցակը պէտք է կախուի . երկրորդ՝ որ դիւանն որ իրեն յղուած խնդրոյն պատասխանը յապաղէ , Ատենապետը պէտք է պատասխանատու բռնել եւ երրորդ՝ այն դիւանները՝ որոց գործ յանձնուած է , նիստ եղած օրը գոնէ մէկ ժամ առաջ գալով պէտք է գործեն , եւ ասոր համար մէկ երկու սենեակ յատկացնել հարկ է : Ա յս 3 կէտերը կը ներկայեմ ժողովին ուշադրութեան : Ասոնցմէ զատ խնդիրներ կան , որ վարչութեան կը յանձնուին ի գործադրութիւն ընելով . սակայն այդ խնդիրները կը գործադրուի՞ թէ ոչ , չգիտենք . պէտք է որ Ատենապետը էֆէնտին այս մասին տեղեկութիւն ըստանայ եւ ըստ ներքին կանոնադրութեան ցուցակ մը հաղորդէ ժողովին : Իսկ եթէ ներկայ վիճակը չարունակէ , շատ դժբաղդ պիտի լինինք . ուստի պէտք է որ գործնական վիճակի մը մէջ մանենք :

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Քանի մը նիստ առաջ երեւելիանաց ամանց կըշռմէ թաղային մատակարարութեան նպատակաւ ներկայացեալ առաջարկութիւն մը Ատենապետաց դիւանին յղուեցաւ ամսօրեայ պայմանաժամաւ ծրագիր բերելու համար , պայմանաժամը լրացաւ , սակայն ծրագիրը ցարդ չերեւցաւ . Ակնկ զատ հարցուցած էի թէ վանայ երեսփոխանական ընտրութեան տեղեկագիրն ինչու չէ եկած ժողովին , այն տեղն Փիւանը պատասխանեց թէ ինքը տեղեկութիւն չունէր եւ սակայն խոստացաւ ստուգել այս կէտը : Արդ կը փափաքիմ դիտնալ թէ անկէ ի վեր Դիւանն ի՞նչ գործողութիւն կատարած է այս մասին :

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Փափազեան էֆէնտիի ըսածներուն համաձայ եմ . դիւանաց ամբողջացումն անհնահարկաւոր է , զի առանց ատոր անկարելի է որ յանձնուած գործոց պատասխանը պահանջենք : Բայց մենք տակաւին Մայր դիւանը չկրցինք ամբողջացնել , որ պաշտօն ունի հսկել միւս դիւանաց վրայ , ուս-

սի այսօր ամէն բանէ առաջ պէտք է Մայր դիւանն ամբողջացնել։

ՇԱՀՊԱԶ Ն. Է.Ֆ. — Մեք ամէն պարագայի մէջ կուզենք խաղաղութիւն բանեցնել. իրաւ է թէ այն անձն՝ որ պաշտօն մը կը ստանձնէ պարտաւոր է ճշդիւ կատարել զայն. սակայն մինչ անոնք՝ որ խաղաղութիւն բանեցնելու կուզեն, ճշդիւ կատարած են իրենց յանձնուած գործերը։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է.Ֆ. — (Ընդմիջելով) Այս խօսքերուն դէմ կը բողոքեմ . . .։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է.Ֆ. — կաղաչեմ, մի՛ ընդմիջէք. թոյլ տո՛ւք որ իւրաքանչիւր երեսփոխան իր կարծիքն աղատօրէն յայտնէ. եթէ Դիւանը պատշաճից հակառակ եւ դիտողութեան արժանի պարագայ մը նկատէ, իւր պարտքը կատարելու չվարանիր։

ՇԱՀՊԱԶ Ն. Է.Ֆ. — (Շարունակելով) Շնորհակալ եմ Դիւանէն։ Հիմա մէկ երկու առաջարկութիւնք ունիմ ընելու. նախ՝ ըսուեցաւ թէ իւրաքանչիւր դիւանը պատասխանատու բռնուի՝ եւ երկրորդ՝ յատկապէս անհեռակներ պատրաստուին դիւաններուն համար, որպէս զի իրենց յանձնուած խնդիրները ուսումնասիրելու համար առանձին աեղեր ունենան։ Բայց պէտք է խորհիլ որ եթէ գործ եւ պաշտօն ստանձնողները՝ մանաւանդ մեր ազգին մէջ, ուր բարոյական է ազգային ծառայութիւնը, դժուարութեանց հանդիպելին եւ այս ատիճան խաղաղութիւն տեսնեն, վախճանն ինչ կըլլայ. ո՛չ ուրիշ բան, այլ այն՝ որ կը տեսնենք հիմա։ Երեք չորս ամիս է յորմէ հետէ ժողովը բացուած է. սակայն Մայր դիւանն չկրցինք դեռ կազմել. եւ թէեւ Առենապետներ եւ Առենադպիրներ ընտրեցինք, բայց մեծ մասը հրաժարեցաւ. ինչո՞ւ վասն զի խաղաղութեամբ վարուեցանք։ Այս խաղաղութիւնը ակն առաջ ալ բանեցուցինք պաշտօնէից մասին եւ մինչեւ իսկ դատ պահանջեցինք. բայց արդիւնք մը չունեցաւ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է.Ֆ. — Նկեղեցական վիճակային ժողովի պաշտօնագրին յղման առթիւ միջադէպ մը բացուեցաւ եւ փափազեան էֆէնտիէն սկսաւ խօսք առնողներն այնպիսի դիտողութիւններ ըրին դիւանաց յանձնուած խնդրոց յապաղման վրայ, որոց ամէնն ալ իրենց տեսակէտներովն իրաւացի էին։ Բայց ինչպէս Փրիմաստաւր էֆէնտի դիտեց, քանի որ տակաւին Մայր դիւանը կազմուած չէ, դժուար կըլլայ ներկայ վիճակէն ազատիլ։ Վասն զի ո՞վ է որ պիտի հակէ ծողովին որոշմանց դարձադրութեան եւ դիւաններուն յանձնարարեալ խնդրոց նախաքննութեան վրայ։ Իրաւունք չէ միայն Առենադպրին պահանջել այդ ամենը. Առենապետն ալ իւր դերն ունի, զոր պէտք է ժամանակին կատարէ։ Առ այժմ տեղի ունեցած թերութեանց եւ յապաղմանց գլխաւոր պատճառն ոչ այլ ինչ է, այլ մնծաւմասամբ Մայր դիւանին ցարդ կատարելապէս չկազմուիլը։ Ակն կը ծագի վասն երեսփոխանի ընտրութեան յայտագրին յապաղումը. ակն կը ծագի գլխաւորապէս յանձնարարեալ խնդրոց ցարդ անպատասխանի մնալը. ակն հետեւեցան նաեւ այն հակընդդէմ կարծիքներն ու դիտողութիւնները, որք յայտնուեցան այժմ, եւ յաւագոյն էր թերեւս որ այնքան հապատասխան ձեւով չյայտնուէին. զի փոխադարձաբար ծայրայեղ թուեցան իրարու, մինչդեռ աւելն ալ ազգին օգուտն ունէին իրենց տեսակէտ։ Վերջապէս Մայր դիւանին ամբողջացմամբ այս ամէնը կրնան կարգադրիլ, եւ ըստ որում այդ խնդիրն Օրակարգին մէջ առաջին տեղը կը բռնէ եւ կարծեմ թէ այսօր կրնայ վերջանալ, լաւ կըլլայ որ այս միջադէպը դոցենք եւ Օրակարգը ձեռք առնունք չուսուց։

ՁՕՊԱՆԵԱՆ Մ. Է.Ֆ. — Գիչ մը առաջ փափազեան էֆէնտի գանգատեցաւ թէ դիւաններն իրենց յանձնուած խնդրոց տեղեկագրերը չեն բերեր. ահաւասիկ մեր ցարգերուածքեան դիւանին երկու օր առաջ հասեցմելեր 28 Թուականաւ դիր մ՛ելած է. բայց մեր Ա. տենապետը գարեգին էֆէնտի Մելիքեան Վա-

չական խորհրդական ընտրուելով, այսօր զբաղած է, եւ այս պատճառաւ տնկարող եղած ենք մեղի յանձնուած գործն պատասխանը պատրաստելու։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. Է. — Զեմ ընդունիր այն խօսքը թէ մենք խստապահանջ ըլլալով չատերը վհատացուցած ենք, եւ մանաւանդ այս Մայր Դիւանի անդամոց հրաժարման պատճառ եղած ենք։

Սէրմիչէն Էֆէնտի կանխատես իմաց տուեր է, կըսեն, որ եթէ Մայր Դիւանի անդամ ընտրեն, չպիտի կրնայ ընդունիլ, նոյնը յայտներ է նաեւ Մաղիկոնեան Էֆէնտի, Պէրպէրեան Էֆէնտի ալ նախամեծար համարեր է պաշտօն չընդունիլ եւ իբր երեսխոհան խօսելու աղատ մնալ։ Ուստի քանի որ ատոնք ոչ առ վհտի կը հրաժարին, ի՞նչու համար այդ տեսակ խօսքեր կուղղուին մեզ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է. — Շահպազ Էֆէնտի ըսաւ միանգամայն թէ՝ ժամանակ եղաւ որ պաշտօնեաներ դասի հրաւիրեցինք, բայց արդիւնք մը չունեցաւ։ Այո՛, կը յիշէք որ երբեմն զեղծմանց դէմ բողոքեցինք եւ դատ պահանջեցինք։ Շահպազ Էֆէնտի կարծեմ այս երկրորդ անգամ է որ կը յիշէ այդ դատը, բայց ինքն իրրեւ երեսխոհան չհամարձակիր պաշտօնապէս հարցնել թէ ինչ ելք ունեցաւ այդ դատը։ Մի եւ նոյն բանը պատահեցաւ նաեւ երբ Տէր Մատթէոս Սրբազան նախընթաց նիստերէն մէկուն մէջ ըսաւ թէ Դատաստանական խորհրդոյ մէջ զեղծումներ կը լինին։ ոչ ոք կրցաւ, նոյն իսկ Դատաստանական խորհրդոյ անդամ եւ միանգամայն երեսխոհան եղող անձինք չկրցան հարցնել թէ ի՞նչ են այդ զեղծումներն եւ թէ իրենց այդպիսի բան մը պատահած է։ Ահա այս տեսակ զեղծմանց մասին խուզարկութիւն ընողներն խստապահանջ կանուանէ Շահպազ Էֆէնտի։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է. — Ա՛նպիսի խնդիր մը երեւան կը հանէք, որ ծողովը չկրնար անսլ զբաղիլ։ եթէ Շահպազ Էֆէնտի իւր ըրած ակնարկութեանց մէջ դիտաւորութիւն ունեցեր փափազեան Էֆէնտիի դէմ ուղղակի բան մ՚ըսելու, պէտք էր որ իբր պատ խնդիր ներկայացնէր զայն։ առանց ասոր իրարու դէմ ենթադրական ակնարկութիւններու համար ծողովը չկրնար զբաղիլ եւ անատոյգ վէճերով ժամավաճառ լինիլ։

Ազդարարութեանս նպատակն այն է որ այս նիւթին վրայ այլ եւս ոչ մէկուն խօսք սիրտ տամ. ուստի միջադէպը գոցուած կը հրատարակեմ։

Յ.

Պաշտօնագիր Սրբազան Պատրիարք Հօր.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է. — Օրակարգին չանցած նոր պաշտօնագիր մ՚ալ կը ներկայացնեմ ծողովին, որ Սրբազան Պատրիարքին կոդմէ եկած է։

Եւ Ատենապետ Էֆէնտին կարդաց հետեւեալը։

Վեհմաշուք Ատենապետ Էֆէնտի
Ազգային ծողովոյ,

Ըստ տրամադրութեան 9 րդ յօդուածոյ Ազգային վարչութեան կազմակերպութեան օրինաց, կը փութամ Ազգային ծողովոյ ներկայացնել նորընտիր վարչական խորհրդոյ անդամոց անունները որք են,

Գեր. Տ. Մատթէոս եպիս. Իզմիրլեան
կրօնական գործոց
Մեծ. Տիգրան Էֆէնտի Եուսուֆեան
Ներքին գործոց
» Միքայէլ » Մօմճեան
Ցարաբերական գործոց

Մեծ. Մկրտիչ Էֆէնտի Մամիկոնեան
Կրթական դործոց
» Սերովբէ » Աղնաւուրեան
Դատական դործոց
» Գաբրիէլ » Մելիքեան
Ֆնանսական դործոց։

Նորընտիր խորհրդականք ըստ մեր հրաւիրանաց իրենց յանձնուած պաշտօնն աղ դասիրաբար ստանձնած ըլլալնին հաղորդելով ի դիտութիւն ժողովրդ., և բոլոր Ազգային վարչական մարմնոց կարդումիւն մաղթելով,

Մնամ ազօթարար
31 Հոկտեմբեր 1880 Պատրիարք Կ. Պոլսոյ
ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՓԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

(Ետ ընթերցման)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Կը տեսնէք որ ժողովին քուէարկած վարչական կազմակերպութեան նոր օրինաց համեմատ Ս. Պատրիարքն ընտրած է իւր վեց խորհրդականներն, որք Վարչական խորհուրդը կը կազմեն, եւ զորս Ս. Պատրիարքը կը ներկայացնէ Ազգային ժողովին։

Առ այժմ կը չնորհաւորենք Վարչական նորընտիր խորհրդականներն, եւ կարեւոր դործունէիւն կը մաղթենք իրենց։

Իսկ արդ Վարչական մեքենային ըստ նոր կազմակերպութեան ամրողջացնելու համար պրօնային եւ բազաքային առեղից ընտրութեան պէտք ունինք, գան մ՛առաջ եկեղեցական Վիճակային ժողովին տեղեկադիրը կարդացուեցաւ եւ Առենապետաց դիւանին յղուեցաւ որ պրօնային առենի ընտրելւոց ցանկը բերէ յառաջիկայ նիստին։ Նմանօրինակ ցանկ մ՛ալ բազաքային առենի ընտրելւոց համար պիտի բերէ անդրադ. եւ յաջորդ նիստն այս ընտրութեանց խնդիրը հաւանական պիտի վերջանայ։ Ցուսալի է ուրեմն որ կեդրոնական Վարչութեան բոլոր ճիւղերը պիտի ամբողջանան անյապաղ, եւ այսպէսով դրութեամբ կազմեալ Ազգային Վարչութիւնն ազգին արդի պիտոյից համապատասխանող արդիւնաւոր վիճակ մը պիտի ունենայ։

ՕՐԱԿԱՐԳ

Հրաժարում Մայր դիւանի անդամոց եւ ընտրութիւն.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Ինչպէս կը յիշէք, նախընթաց նիստին մէջ այն ինչ երեսփոխանաց բացակայութեան խնդրոյն նկատմամբ՝ ցանձ. Նախարին տեղեկադրին եղրակացութեան Արդ կէտով կդրաղիինք, որոշող ձայնից միաքանութիւն չդոյանալուն պատճառաւ, խնդիրը չը կրցաւ լուծուիլ եւ այսօրուան նիստին թողուեցաւ։ Բայց անոր չարունակութիւնը սակ մը կեսոյ տեղի պիտի ունենայ, վասն զի այսօրուան օրակարդին առաջին խնդիրը՝ Մայր դիւանի հրաժարեալ անդամոց ընտրութիւնն է, եւ զայն ձեռք պիտի առնուիլ նախապէս, ըստ նախորդ նիստի որոշման։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Կ. Է՛Ֆ. — Նախ սա հաստկընանք թէ ժողովին Խակական մեծամասնութիւն ունի՞. եթէ չունի՝ 24 ձայնից միաբան նութիւն դանելն թերեւս անկարելի ըլլայ։ Միթէ լա՞ւ չըլլար որ խնդիր մ՛ակսեր էինք արդէն, զայն չարունակենք եւ նորը դանք ընտրութեան։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Խակական մեծամասնութեան պահանջած թիւը թէեւ չունինք, բայց 24 ձայնից միաբանութիւնն անկարելի համարելու պատճառ ալ չունինք։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Է՛Ֆ. — Կը զարմանամ Փրխատոսաւր էֆէնտիի դիտողութեան վրայ,

որ մինչդեռ Մայր դիւանի ամրողջացման կոչուելութիւնը սկզբնական քան զամեն խնդիր նախապատրաստել կուգէր, որուն ևս ալ համակարծիք դառնած էի, հիմայ եկեր զայն եւրի ձգել կառաջարկէ :

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ե. Ն. — Հարկ չկայ պարմանալու. ես կը ցաւիմ ժողովին սա վիճակին վրայ՝ որ ալեզած թիւն ունենալէ զուրկ կը գտնուի :

ԵՈՒՈՒՓԵԱՆ Տ. Ն. — Ամբողջ երեսխոսանաց գաղափարն ալ նոյն է. այսինքն ամբողջացնել ժամ մ'առաջ Մայր դիւանի կազմութիւնը : Իսկ Քրիստոսուր էֆէնտի կասկածելով որ մի գուցէ 24 ձայնից միաբանութիւն չը գոյանայ, կառաջարկէ պահ մ'ևս ձգել ընտրութիւնը, որպէս զի Թերեւս քանի մը երեսխոսաններ ևս գալով 24 ձայնից միաբանութեան վտանգը պարապը չերթայ :

Այս առաջարկը մինչ եւ գործնական ալ է, ուստի ես ալ կը համաձայնիմ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Ն. Ն. — Հարկ կըլլայ ինձ ժողովին ուշադրութեան ներկայացնել այն կանոնական յօդուածն, որ երբ այսպիսի ընտրութեանց առնը որոշող ձայնից միաբանութիւն չգոյանայ, հետեւեալ նիստին որոշող մասին ներկայութիւնը կը բաւէ :

Մեք այդ թիւն շատ աւելի ունինք այժմ. ուրեմն կրնանք ձեռնարկել ընտրութեան : Ուստի կը հրաւիրեմ զերեսփոխանս՝ որ Ա. Աթենապետի ընտրութեան համար միանուն քուէ պատրաստեն :

Քուէարկութիւնն սկսելով, քուէհամարի համար քննիչ կը կարգուին,

Տ. Գաբրիէլ Վարդապետ Թաշճեան
Տիգրան Ն. Սինանեան
Աբրահամ » Այվազեան
Նշան » Գալպակճ

Քուէհամարը կատարուելով, յետագայ արդիւնքը կարատարէ .

Թիւ քուէարկուաց 38
Տ. Մեսրէվ–Դաւիթ Ն. Քէլէնտէր քուէ 25
Սիմեոն պէյ Մազասեան » 12
Քրիստոսուր Ե. Ղազարոսեան » 1

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Ն. — Շատ չնորհակալ եմ ժողովին այն մեծ պատուոյն համար՝ զոր կընէ ինձ, իրեն Ատենապետ ընտրելով : Գիտնալով հանդերձ թէ կարի պատասխանատու է ինձ ընծայեալ պաշտօնն, անկեղծութիւնը կը պարտաւորէ զիս խոստովանիլ թէ այդ պաշտօնին ընտրելին չեմ ես : Վասն զի նոյն չեմ կարծեր որ պաշտօնին պահանջած հանգամանքն ունենամ, եւ այդ մասին արժանաւորութիւն ցոյց տուած ըլլամ : Եւ եթէ ունենամ ալ, խղճով խել մը նկատումներ եւ պատճառներն՝ որք պաշտօնին ընդունելութիւնը կը դժուարացնեն, մես կողմէ իմ անձնական ծանր զբաղմունքս անցալեալին արդելք մ'են այդ պաշտօնն արժանապէս կատարելու : Ուստի կը խնդրեմ ժողովին՝ որ չնորհ ընէ ուրիշ մ'ընտրելու իրեն Ատենապետ, եւ զիս Դեր–Ատենապետի պաշտօնին մէջ թողու, յորում կարենամ Թերեւս Թեթեւ ծառայութիւն մը մատուցանել :

ԷՓՍԷՐՃԵԱՆ Տ. Ն. — Ժողովը կը ճանչնայ զձեզ, եւ ձեր զբաղմունքը. սակայն ձեր ազգասիրական եռանդն ալ քաջ գիտնալով, վստահութեամբ կառաջարկէ որ ձեր Թանկագին ժամանակին մաս մը զոհէք այս վսեմակ պաշտօնին, մանաւանդ որ կազաչեմք ալ :

ՁԱՅՆԵՐ. — Այո, այո :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Ն. — Ժողովը նոյն իսկ իրեն համար սպէկ կընէ եթէ իմ տեղն ուրիշ մը ընտրէ Ատենապետ : Զի ես չունիմ իմ վրայ այն վստահութիւնը թէ պիտի կրնամ արժանապէս կատարել Ա. Ատենապետի պաշտօնը, եւ եթէ Դեր–Ատենապետի պաշտօնին մէջ մա-

ջոյած եմ դոհ ընել զժողովը, եւ այս պատճառաւ Առենապետ կընտրէք զիս, լաւագոյն է որ դիս Դեր–Առենապետ պահէք, եւ ան ալ ձեռնհաս մէկն Առենապետ ընտրելով, անկէց ալ օգուտ քաղէք։

ՄԷԼԻՔԵԱՆ Մ. Է. — Ես ալ Առենադպիր գոնալելով, պատիւ կը համարիմ Մէրեէմ–Դուլի էֆէնդիին պէս վաստակաւոր անձի մը հետ աշխատակցիլ։ Ուստի կը խնդրեմ որ ինծի ընդունիլ։

ԶԱՅՆԵՐ. — Կը ձայնակցինք։

ԱՏԵՆԱԳԵՏ Է. — Ըստ որում իմ բազմատրութիւններս ըլլէ եղեր զարձեալ ժողովը կը պնդէ, չեմ կրնար բացարձակապէս դիմադրել եւ ժողովոյ կամաց չը հակակերպիլ. միայն կարգաչեմ որ անձնեռնհասութեանս եւ գանազան արգելքոյս նկատմամբ ըրած անկեղծ յայտարարութիւններս չը մոռցուին գոնէ։

ժողովը կը վաւերէ քուէհամարին արդիւնքը, եւ ըստ այմ Ա. Առենապետ կը հռչակէ Զաքարի Ց. Մէրեէմ–Դուլի էֆէնդի։

ԱՏԵՆԱԳԵՏ Է. — Արդ ընտրութեան կարգը Բ. եւ Գ. Առենապետներուն է. հաճեցէք ուրեմն երկոսուն քուէ պատրաստել։

Առենապետ էֆէնդիի հրամայմամբ վրայ քուէարկութեան ձեռնարկուելով, քուէհամարը կը կատարուի եւ արդիւնքը կը լինի.

Թիւ քուէարկուաց 35
Առաքել էֆէնդի Ալթուն–Տիւրքի քուէ 25
Լօղոֆէթ » Պալեօղեան » 19

Հետեւապէս՝ քուէից առաւելութեան կարգաւ Բ. Առենապետ կընտրուի՝ Առաքել էֆէնդի Ալթուն–Տիւրքի եւ Գ. Առենապետ՝ Լօղոֆէթ էֆէնդի Պալեօղեան։

ժողովն ընդունելով կը վաւերէ սոյն ընտրութիւնները, եւ Առենապետ էֆէնդին կը հրաւիրէ զանոնք։

Ընտրեալ կարգն Գ. Առենադպրին գալով, եւ Առենապետ էֆէնդին ժողովին ուշադրութեան ներկայելով որ ժամը 9½ն անցած է, կառաջարկէ եւ ժողովը կընդունի անցնիլ օրակարգի Բ. խնդրոյն, եաքի թողլով Գ. Առենադպրի ընտրութիւնը։

Բ.

Խնդիր տեղափոխութեան եւ բացակայութեան երեսփոխանաց.— Տեղեկագիր Քննիչ ցանցնախմբին.

ԱՏԵՆԱԳԵՏ Է.— Ինչպէս յիշեցուցի իրաւունքը, նախորդ նիստին մէջ՝ ցանցնախմբի տեղեկագրին եզրակացութեան Յրդ ցօդուածին վիճաբանութիւնն աւարտելով, Դրդ ցօդուածին վրայ փափաքեան էֆէնդիի կողմէ առաջարկեալ բարեփոխութիւնը քուէարկութեան ենթարկուած, սակայն 24 ձայնից միաբանութիւն չգոյանալուն պատճառաւ անորոշ մնացած էր։ Այժմ նոյն բարեփոխութիւնը քննելի պիտի դնեմ։

Եւ Առենապետ էֆէնդին կարդալով փափաքեան էֆէնդիի բարեփոխութիւնը որ է. « Առանց օրինաւոր պատճառի երեք անդամ չարունակ բացակայ եղող երեսփոխանին անունը Դիւանը կը ծանուցանէ ժողովին, եւ կոչնագրին մէջ ալ յատկապէս կը յիշեցնէ իրեն՝ որ երրորդ բացակայութիւն ունեցած է արդէն եւ եթէ չորրորդ անգամ ալ բացակայ մնայ, ըստ օրինի հրաժարեալ պիտի համարուի » ։

Քուէի կենթարկէ, եւ ժողովը միաձայն ընդունելով զայն կը վաւերէ եւ կանցնի 5րդ եւ վերջին ցօդուածին՝ որ է.

«Ցարդ բացակայից, յետ ընդունելութեան սոյն առաջարկութեանց դէմ առարկոյն, աղաղարարութիւն ուղղել եւ ծանուցանել նոցա նոր անօրինութիւնքն, յառաջ քան զայնս տեղի ունեցած բացակայութիւնքն դեղչեալ համարելով»։

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊԻՍ. — Նախորդ նիստին առաջարկութիւն մ՚ըրած էի բացակայ երեսփոխանաց համար թէ անհրաժարելի պէտք է դանոնք հրաժարեալ համարիլ եւ անոնց տեղ նորերն ընտրել տալու անօրինութիւն ընել։ Սակայն քանի որ մեր ցանձնախոսութն անչուշտ հեռատեսութեամբ այնպէս նկատած է թէ երեսփոխանաց բացակայք գան չարունակեն իրենց պաշտօնը, իմ առաջարկութիւնս ետ կը կոչեմ եւ կը համակերպիմ ցանձնախմբին առաջարկութեան։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ուրեմն կը մնայ ցանձնախմբին առաջարկութիւնն, որոյ համեմատ մինչեւ ցարդ տեղի ունեցած բացակայութիւնք առ ոչինչ պիտի դրուին, եւ այսօրուընէ սկսեալ՝ ի հաշիւ առնուելով, երբորդ անգամուն ժողովին պիտի ծանուցուի եւ իրենց աղդարարուի. իսկ չորրորդին պիտի հրաժարեցուցուին։

Ուրիշ խօսք ուզող կայ այս մասին։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ըստ առաջարկութեան ցանձնախմբին՝ այսօրուընէ սկսեալ մինչեւ չորս նիստ պիտի չարունակենք ունենալ արդի վիճակը, եւ բաղում նիստերէ ի վեր բացակայ մնացող երեսփոխանաց տեղ նոր ընտրութիւնք ալ ըստ այնմ պիտի յետաձգին։

Ես չեմ կարծեր որ այս առաջարկութիւնն ընդունելով աղէկ բան մ՚ըրած լինինք. մինչեւ հիմա բացակայութեան դլխաւոր պատճառ ժողովին ի Գում-Գափու գումարին համարուած էր, բայց ահա ժողովն 11—12 նիստերէ ի վեր ի Գալաթիա փոխադրուած է, եւ այդ բացակայ երեսփոխանք չերեւցան մեր մէջ. այսքան նիստերու մէջ միանգամ ևս եթ պատահեցաւ որ 47 խակական մեծամասնութեան թիւ ունեցանք. Վարչական կանոնակերպութեան օրինքը քուէարկեցինք՝ 24 ձայնով. Ընտրատղայ համար նոր կանոնադիր քուէարկեցինք դարձեալ 24 ձայնով. չատ խելք վիճակ է այս, սկսած է որ այս վիճակին դնով աղատանք. ուստի կ՚առաջարկեմ որ յաջորդ նիստին հրաւիրուին այն բացակայ երեսփոխանները կամ անձամբ գալ ժողովի կամ գրով ծանուցանել իրենց բացակայութեան պատճառը. եթէ այս երկուքն ալ չընեն, ինքնին հրաժարեալ համարուին։

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊԻՍ. — Պահ մ՚առաջ յետս կոչեցի այն առաջարկութիւնս՝ զոր անցեալ նիստին ըրած էի. այժմ փաթլանան էֆէնտի նոյն առաջարկութիւնս է որ կընէ մինչդեռ անցեալ նիստին չէր ընդունուր զայն՝ երբ բացակայութեանց համար նոր օրինք կը դնենք, անցելոյն մէջ չ՚ենգողներն ընդհանուր ներողութեան կ՚արժանանան. կարելի չէ ըսել անոնց թէ վերջին անգամ կաղդարարուի ձեզ, եւլն։ Բան մը միայն կրնանք ընել. 8—10 անգամ չարունակ չենգողներուն յաւելուած մը ընելով յիշեցնել միայն թէ այսքան առենի՝ ի վեր չեն եկած։ Ուստի կը պնդեմ առաջին առաջարկութեանս վրայ եւ միայն այն երեսփոխանաց՝ որ 8—10 անգամներէ ի վեր չեն եկած, յետագրութեամբ մը յիշեցնել իրենց ունեցած բացակայութիւնը։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Անցեալ նիստին ալ՝ երբ Մատթէոս Սրբազան կառաջարկեր անմիջապէս հրաժարեցնել բացակայ երեսփոխանները, ես պատշաճից դէմ համարելով զայդ կըսէի թէ պէտք է միանգամ ծանուցանել չենգողներուն եւ վերջնական կերպով անոնց կարգն իմանալէ ետեւ հրաժարեալ նկատել զանոնք։ Անա նոյն բանն է որ այսօր ալ կը կրկնեմ, եւ ինչո՞ւ համար. դլխաւորապէս ժողովին դործելան դէմ տպառնացող խնդիրը լուծելու համար։ Եթէ ցանձնախմբին առաջարկած նոր օրինաց հետեւինք, մինչեւ 2 ամիս պիտի տպասենք չենգողներուն կարգն իմանալու համար եւ մինչեւ այն ատեն չպիտի

կրնամք հրաժարելոց տեղ նոր ընտրութեան հրամանագրկել պէտք եղած թաղերը. այսպէսով նոր ընտրութիւնը մինչեւ Ս. Ծննդեան օրերուն կերթան կը պատահին, եւ այդ պատճառաւ ալ աւելի կը յետաձգին։ Ուստի այս դժուարութիւններէն ազատելու միակ միջոցն ըստ իս այս է. քաղաքավարութեամբ մը գրել եւ իմացնել թէ ըստ ներկայութեան տուեալ այսչափ անգամ բացակայութիւն ունեցած ես, եւ թէ՝ կերեւի որ ըստ կանոնադրութեան ժողովին՝ ձեր երրորդ բացակայութենէն ետեւ լինքնինքդ հրաժարեալ նկատելոյ ժողովին գալէ դադրած էք, բայց ժողովին դձեզ հրաժարեալ չնկատեր եւ կը վախճաքի որ յաջորդ նիստին ներկայ գտնուիք. իսկ եթէ չուիտի կրնայք գալ, բանաւոր պատճառը գրով յայտնեցէք։

Սոյն քաղաքավարական ազդարարութենէն ետեւ նորէն չկոչը կրնանք անմիջապէս երեսփոխանութենէն դադրած համարիլ եւ դինքը ընտրող թաղին հրամանագ տալ որ անոր տեղ ուրիշ մ՚ընտրէ։ Ա յս պատուիրն որ պիտի անօրինենք՝ անոնց համար է որ եւ ոչ իսկ երկտող գիր մը ժողովին դրկելոյ եւ բանաւոր պատճառներն յայտնելու չեն դիջանիր։

ՇԱՀԱԶ Ն. ԷՖ. — Գիտէ պատկառելի ժողովը որ ամեն Ազգային ժողով՝ որ օրէնսդիր է, ընդհանուր կանոնաց համաձայն վարուելու պարտաւորութիւն ունի. ընդհանուր կանոն է որ երբ Օրէնսդիր ժողովը նոր օրէնք մը կը հաստատէ, անցեալին համար դործադրելի չէ այն, այլ ապագային համար։ Աակիչ առաջ օրէնք մ՚ունէինք, որ կը տրամադրէր թէ երեսփոխան մը եթէ երեք անգամ բացակայ գտնուի երրորդ անգամէն ետեւ հրաժարեալ կը համարուի։ Ա յս օրէնքն անգործադրելի ճնացած է իր. հիմա սոր տեղ նոր օրէնք մը պիտի գործադրենք. այն է բացակայ երեսփոխանը վախճանակ երեք անգամէն ետեւ հրաժարեալ համարելու, իսկ անգամէն ետեւ հրաժարեալ պիտի համարինք։ Ինչպէս որ նոր դրուած օրէնք մը անցեալին վրայ ներգործութիւն չունի, նոյնպէս՝ նորը հաստատուած ժամանակ հինը ոչնչացած կը համարուի։ Ուստի քանի որ նորը կը դնենք՝ պէտք է որ այս օրուընէ ետեւ գործադրուի։

ԳԱՖԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ես իբր ցանձնախմբին անդամ փաստաբան էֆէնտիի խօսքից մէջ սա դլխաւոր փաստը միայն կը տեսնեմ, այն է թէ՝ եւ ոչ իսկ երկտող նամակ կը գրուի, յորմէ կը կարծէ գլխաւոր թէ ժողովը կանպատաուեն։ Սակայն ես այդ կարծիքէն չեմ. ինձ կը թուի թէ իրենց այս վարմունքը ժողովին ներքին կանոնադրութեանը կուտայ. որ կը տրամադրէ՝ թէ բացակայ երեսփոխանն երեք անգամէն ետեւ հրաժարեալ կը համարուի։ Այս տրամադրութեան ուժով դիրենք հրաժարեալ կը նկատեն եւ չեն դար։ Բայց ժողովին՝ որ մինչեւ ցարդ թոյլատուութեամբ վարուեր է այս տեսակ բացակայից առջեւ, ուղղակի դարման տանիլ սոյն վիճակին, ցանձնախմբութիւն մը կարգեց սէյմը եղած դարմանը խորհելու համար. եւ ահա ցանձնախմբին իր բերած տեղեկագրով եղրակացութեան մը յանդեցուցած է այս կէտն, զոր Մատթէոս եպիսկոպոս կընդունի փոքրիկ բարեփոխութեամբ մը։ Ես կը կարծեմ թէ լաւ է այս մասին ցանձնախմբին բերած եղրակացութիւնն ամբողջ ընդունիլ, դի օրէնք ըսուած բանն ընդհանուրին համար է եւ մանաւանդ որութիւն չընդունիր. պէտք է որ նոր օրէնքը դրուելէ ետեւ ներկայ եւ բացակայ երեսփոխանք ամենքը մէկ լմացուին։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Նոյն իսկ ցանձնախմբին առաջարկութիւնն ալ նպաստաւոր է լինիս. դի ժողովատեղին Գալաթիա փոխադրուելէ ետեւ բացակայութիւնք չներելին կըսէ, Ըսել է այս թէ անկէ առաջ եղած բացակայութիւնք թող ներուին։

Արդ՝ 11 նիստ է որ Գալաթիա կընեինք, անոնք՝ որ նիստերը Գալաթիա չըլլալուն համար չէին դար, դարձեալ չեն դար. Հարկաւ Ա. Նիստի ատենադրութիւնը ձեռքերնին կաւ Ա. Նիստի ատենադրութիւնը ձեռքերնին կան եւ կարդացած են եւ գիտեն որ նոր հաստած եւ կարդացած են եւ գիտեն որ նոր օրէնք մը պիտի դրուի իրենց համար։ ուր է,

ոչ կուգան, եւ ոչ երկտող դիր մ'իսկ կուղարկեն. այս ըրածնին բաձարցակապէս անարդանք է ժողովին, ասանկիներուն համար պարապանաց քուէ անգամ տալ հարկ է. բայց որովհետեւ մեր մէջ անուշ տեղը կասկածելու քաղաքականութեան տէր մարդիկ չատ են, չենն ուզեր որ այս ատիճան խստապահանջ ըլլանք։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Էֆ. — Ես այդ տեսակէտով չեմ ըմբռներ. անոր համար կ'ըսեմ թէ պատճառն այդ չէ. օրէնքը կը գործադրենք եւ անով հաակըցուցած կ'ըլլանք։

ՇԱՀՊԱԶ Ն. Էֆ. — Ներկայ Ծրագիրն իրը օրէնք նկատելով, Գալաթիա փոխադրուելէ ետեւ բացակայ երեսփոխանք պէտք է եղեր որ հոս ներկայ գտնուին. ապա թէ ոչ հրաժարեալ համարուելու են։ Ես չեմ յուսար որ Օրէնադիր ժողով մը իրեն ներկայացեալ ծրագիր մը առանց քուէարկելու իրը օրէնք ընդունի։ Ուստի չեմ ընդունիր որ ներկայ Ծրագիրը քուէով չընդունած անցեալ ժամանակի համար գործադրելի լինի։

ՁԱՅՆԵՐ. — Քուէ՛, քուէ՛։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Ժամ է արդ՝ որ խընդիրն ամփոփինք եւ քուէի դնենք։ Մինչեւ ցարդ եղած դիտողութիւնները լսեցինք. փափաղեան էֆէնտի վերջին ազդարարութիւն մ'ալ ուղղելու պայմանաւ բացակայ երեսփոխաններն առ հասարակ Դ. բացակայ նկատել կ'ուզէ. իսկ ձանձնամխին տեղեկագիրը նախկին բացակայութիւնները ներելով այսօրուընէ եւեթ ի հաշիւ առնուլ կ'առաջարկէ, հաւանականաբար սա նկատմամբ որ՝ մինչդեռ այս մասին կեցած հին օրէնքը չէ գործադրուեր, այն ատեն երեսփոխան՝ որ քիչ կամ չատ բացակայութիւն ունեցած է ցայսօր, կարող էր կամ ներկայ գտնուելով կամ բացակայութեան պատճառը ծանուցանելով, իր հաշիւը գոցել։

Ա յժմ քուէի դրուելիքն է տեղեկագրին եղրակացութիւնը, եւ անոր դէմ փափաղեան էֆէնտիի բարեփոխութիւնը. ըստ կանոնի նախ բարեփոխութիւնը քուէի կը դնեմ։

Եւ Առենապետ էֆէնտին քուէի դնելով փափաղեան էֆէնտիի բարեփոխութիւնը, ժողովին 3 քուէի դէմ 14 քուէով ԿԸՆԴՈՒՆԻ դայն եւ այսպէս կը վերջացնէ բացակայութեան խընդիրը։

Սակայն փափաղեան էֆէնտի յայտարարելով թէ խնդրոյն յարակից դիտողութիւններ ունի ժողովին ներկայելու, Առենապետ էֆէնտին խօսք կուտայ նմա։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Մ. Էֆ.— Որովհետեւ ժողովոյ գումարման կանոնաւորութեանը կը վերաբերէր մեզ ղբաղեցնող խնդիրը, այսուամենայնիւ հարկ է նախ ժողովոյն գումարման ժամը ճշդել. չատ անպատշաճ է ժամ նշանակել եւ հրաւիրագրին մէջ որոշեալ ժամուն ատեան չբանալ. ասկէց առաջ ձմեռուան համար փոխանակ 6ի ժամ 7 նշանակեցինք. այժմ կառաջարկեմ ժամը ճիշդ 7 ½ ին բանալ ատեանը եւ 10 ½ ին գոցել։

Երկրորդ նոր վարչութիւն հաստատուեցաւ եւ նոր եղանակաւ, որուն հակակշիռն է Ազգային ժողովոյ հսկողութիւնն եւ երեսփոխանաց հարցման եւ հարցապնդման իրաւունքը։ Ուրեմն պէտք բռնենք 15 օրն անգամ մը նիստ ընելու օրէնքներու թերեւս վարչութիւնն ուղէ նիստերն յետաձգել, 3 չաբաթէն ընել եւ ատեանը ուշ բանալ տալ. արթուն կեցնենք. գործերն թոյլ վիճակին մէջ ձգելու չենք. այս ժողովին է որ պիտի հսկէ ազգին պաշտօնէից վրայ։ Իմ կարծիքս է 15 օրն անգամ մը նիստ ընել անխափան։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Դիւանն անտարակոյս նկատողութեան պիտի առնու այն ամէն դիւրացուցիչ պարագաներն որք պէտք են ժողովոյ գումարմանց կանոնաւորութեան համար. այս տեսակ խնդիրներն իրը պարզ դիտողութիւն Դիւանին յիշեցնելով անցնիլը բաւական է. դի եթէ իրը առաջարկութիւն ըներէք, խնդիր մը կանոնական գործողութեանց կը կարօտի, որ աւելի յետաձգման տեղի կուտայ. ուստի այսչափով վերջացնենք խնդիրն։ Ար-

դէն ուրիշ կարեւոր բաներ ունիմ ժողովին հաղորդելի։

Նախաքննիչ դիւանները անդամոց ամբողջացում.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Ժողովը Ատենապետաց դիւանին յանձնելիք գործեր ունի, բայց դայն կազմելու համար նախ դիւանները ոմանց ամբողջացումն հարկ է, ըլլ անոնց անդամներէն ոմանք վարչութեան խորհրդական ընտրուեցան, եւ ըստ նոր օրինաց դադրեցան նախաքննիչ դիւանաց անդամակցութենէ։

Ա.ւասիկ անոնց անուանքը։

Տ. Մատթէոս եպիսկոպոս Իզմիրլեան,
Ձեռնհասութեան դիւանի
Տիգրան Է՛ֆէնտի Նուսուֆեան,
Ցարաբերութեան դիւանի
Գարեգին Է՛ֆէնտի Մէլիքեան,
Նախաձեռնութեան դիւանի։

Դիւանն ասոնց տեղ կ՛առաջարկէ

Տ. Գարեգին վարդապետ Թաթարեան,
Ձեռնհասութեան դիւանի
Սեդուհ Է՛ֆէնտի Թիւրապեան,
Ցարաբերութեան դիւանի
Եղիազար Է՛ֆէնտի Մելիքեան,
Նախաձեռնութեան դիւանի

Երբ յիշեալ Դիւանները ամբողջանան, պիտի խնդրեմ իրենցմէ որ անմիջապէս իրենց ատենապետներն ընտրելով ծանուցանելու չը նորհ ընեն, եւ յառաջիկայ Հոկտեմբեր մէջ Ատենապետաց դիւանին ի նիստ պիտի հրաւիրեմ

Եւ Ատենապետ Է՛ֆէնտին վերոյիշեալ ընտրելեաց համար ժողովին քուէն խնդրելով, ժողովը միաձայնութեամբ կընդունի զանոնք։

Սոյն ընտրութեան վրայ, Ատենապետ Է՛ֆէնտին յայտարարելով թէ Համալրակազմութեան դիւանն իրեն ատենապետ ընտրած է Փափազեան Սուրիան Է՛ֆէնտին, կը հրաւիրէ միւս դիւաններն ալ իրենց ատենապետներն ընտրել անյապաղ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է՛Ֆ. — Եկմտական յանձնախումբը չ՛ընտրուեցաւ. անոր ալ անդամներն առաջարկեցէք։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Գալ նիստին ընտրելեաց ցանկը կը բերենք։ Այժմ դիւանն ուրիշ պարտականութիւն մ՛ունի կատարելիք։

ՄԱՀ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Ցաւալի է որ մեր ազգակիցներէն մին, ազգիչօր Մէզլուեանն է՛ֆէնտի այսօր իր մահկանացուն կնքէ։ յերիտասարդ հասակի, որոյ յուզարկաւորութիւնը վաղը պիտի կատարուի։ Այս երեսփոխանն՝ ինչպէս կը ճանչէք՝ իր պաշտօնը ծընդիւ կատարողներէն մին էր, եւ մեր ամենուն համակրութիւնը վայելող անձ մը։ Ի ըլլալ ազգային ժողովոյ, յետոյ բժշկութեան համար ուսանող յետոյ բժշկութեան համար ուսանող յետոյ բժշկութեան համար ուսանող

այսու հանդերձ չատ կարելի է թէեւ պատահմանորութիւն մը նշանակել, որ ի պաշտօնէ ներկայ գանուի բարեյիշատակ ազգիս Մէզպուրեանի յուղարկաւորութեան, բայց նը-կատառութեան արժանի կէտ մը կայ, եւ սա է որ՝ պաշտօնապէս ընծայելի սոյնօրինակ յարգանքն ամեն երեսփոխանի համար հաւասարապէս գործադրելի դրութեան մ'ենթարկեալ պէտք է լինի։ Եւ ըստ որում ժողովին հանապազօրեայ չէ, եւ ամեն երեսփոխանի մահը գումարման օրը չը պատահիր, որ կարելի ըլլայ պատգամաւորութիւն ղրկել, ուստի այսպիսի բացառիկ պարագայի մը իւր անպատճառելիութիւնները կրնայ ունենալ, որք պէտք է այժմէն նկատողութեան առնուին։

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊՍ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ. — Շատ իրաւացի է Ատենապետ էֆէնտիի դիտողութիւնը, Ազգային ժողովը երբ դրութիւն մ'ընդունի, հաւասարապէս ամենուն համար գործադրելի պէտք է լինի այն։ Ուստի ես պիտի առաջարկեմ, որ երբ երեսփոխանի մը մահը պատահի, Դիւանին տեղեկութիւն տրուի անմիջապէս, եւ Ատենապետն արտօնութիւն ունենայ ի դիմաց ժողովին պատգամաւորութիւն մ'ընտրել եւ ղրկելու։

ԱՄԵՆ ԿՈՂՄԷ. — Շատ աղէկ, չատ աղէկ։

ԱՏԵՆԱԳՐԵՏ ԷՖ. — Կարի քանաւոր է Տ. Մաթէոս եպիսկոպոսի առաջարկութիւնն եւ ամեն առն գործադրելի։ Եւ ըստ որում ընդհանուր հաւանութիւն կը գտնէ, այսուհետեւ ի գործ կը դրուի։ Հետեւաբար պատգամաւորութեան համար կառաջարկուին,

Տ. Պօղոս վարդապետ Խօլտաճեան.
Ատենադպիր էֆէնտի
Քրիստոստուր էֆէնտի Ղազարոսեան.
Աբրահամ » Այվազեան.
Մինաս » Գալֆամճեան.
Գէորգ » Վարդանեան.

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊՍ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ. — Որովհետեւ իմ պատանեկութեան առեներս Տօքթէօր Մէզպուրեանի տեսչութեան տակ Պէյղճեան վարժարանին մէջ առած եմ իմ նախնական ուսմունքս, կառաջարկեմ որ անոր յուղարկաւորութեան երթալիք պատգամաւորութեան մէջ ալ նշանակէք։

Ժողովը այս առաջարկը ԿԸՆԴՈՒՆԻ եւ Տ. Մաթէոս եպիսկոպոսը վերոյիշեալ հինգ առաջարկելոց հետ պատգամաւոր կը նշանակէ հանգուցեալ ազգիս Մէզպուրեան երեսփոխանին յուղարկաւորութեան ներկայ գտնուելու համար։

Ատեանը կը փակուի ի ժամ 10 ½ ին։

Ատենադպիր Ատենապետ
Մ. Ց. Մելիխեան Տ. Մկրտչէօ-Գոյնի

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԲԱՑՎԱԾ 1880 ԹՎԻՆ

ՆԻՍՏ Ժ.

14 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1880

ՆԱԽԱԳԱՀ. — Տ. Սիմէօն Եպիսկոպոս Մէֆէրեան (Առժամեայ կարգեալ)

ԱՏԵՆԱԳՐՏ.— Ե. Մէրեէմ-Գուլի էֆէնտի

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

Ա· Վիճակ

1 Կարապետ Եպս. Սերոբեան
2 Սիմէօն Եպս· Մէֆէրեան
3 Ամբարսում Վ· Ռուբինեան Բ Գ
4 Կարապետ Ք· Մէհրեան

Բ. Վիճակ

5 Մատթէոս Եպս·Իզմիրլեան
6 Գէորգ Վ· Խօրոսլեան Բ
7 Յովհաննէս Ք· Մկրտեան
8 Գրիգոր » Աճէմեան Բ 2

Գ. Վիճակ

9 Յակոբ » Ա. Փափազեան
10 Ահարոն Ք· Տ. Սարգսեան
11 Խորէն » Փէշլիմեան
12

Գ. Վիճակ

13
14 Սուքիաս Ք. Ստեփանեան
15
16

Ե. Վիճակ

17 Խորէն Արքե· Նար Գէյ Բ Գ
18 Յովհաննէս Վ· Փափազեան
19 Գարեգին » Թաթարեան
20

Բ Բացակայութիւն առաջին ։
Բ.2 Բացակայութիւն երկրորդ ։
Բ.Գ Բացակ· յառաջիկայ նստաշրջանում

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

(Ա· Վիճակ)

Գումգապուն, Կէտիկ փաշա եւ Գումգապուի դուռը

21 Գրիգոր Պէրպէրեան Բ 3
22 Գէորգ Սուխմարաճեան Բ 3
23
24 Կարապետ Աղարդմաճեան
25 Հաճըարճումի Մադպուղեան
26 Մինաս Գափամաճեան
27
28 Սարգիս Աղաբէկեան Բ Գ
29
30 Սեւունքերիմ Մանուկեան
31 Բարթող Քիւրքճիպաշեան
32
33 Գէորգ Ապոտուլլահեան
34 Ե· Մէրեէմ-Գուլի
35
36
37

(Բ. Վիճակ)

Գէղիկքաղ

38
39 Ալիքսան Խօրասանճեան Բ 13
40 Բարսեղ Հալաճեան Բ

Եէնիգաբռւ

41 Մկրտիչ Քիւրքճիխանլեան
42
43 Մարուկէ Ֆրէնկեան
44 Գէորգ Էքսէրճեան

Իւսկիւտար Ս· Խաչ

45 Սիմոն Ֆէլէկեան Բ 3
46
47 Ե. Շիլմանեան Տօքթօր Բ Գ

Իւսկիւտար Ս· Կարապետ

49 Մինրան Գահճէգափուլն
50 Գէորգ Թորգումեան
51 Նիկողոս Ալաճաճեան
52 Տրդատ Փափազեան

(Գ· Վիճակ)

Գասըմ բաշա

53 Գասպար Չէրազ Բ 2

Բերա

54 Աբիկ Ունճեան Բ Գ
55 Գրիգոր Սէլիմիճեան
56 Գրիգոր Օտեան Բ Գ
57
58
59 Միքայէլ Մոմճեան Բ
60
61
62

Միջագիւղ

63 Յակոբ Նորատունկեան
64 Տիգրան Եուսուֆեան
65 Մկրտիչ Գազանճեան Բ
66 Նշան Օտեան
67

Գէյզոզ եւ Դալաքիա

68 Միքայէլ Մամիկոնեան

(Դ· Վիճակ)

Քուզկունճուգ եւ Իմատիէ

69 Յովհաննէս Խասեան Բ 13
70 Սուխան Գէլիկեան

Գատըգիւղ

71
72 Մկրտիչ Մուրատեան

Նարլըգաբռն

73 Յակոբ Եէմէնիճեան Բ

Եհնիմահալէ Սամաթիոյ

74

Թօփգափու

75 Յովհաննէս Մարգարեան

Էյուպ Ս. Եղիա եւ Ս. Աստուածածին

76 Գաբռիէլ Յ. Մէլիքեան Բ

Գուրուչիշմէ

77 Աասիա Իվիտպաշեան Բ 2

Հիսար եւ Պօյաճի գիւղ

78

Նոր գիւղ եւ Սքենիա

9 Ղազար Հովուեան Բ

Գալատ

80
81 Տէվէմաք Էքսէրճեան Բ
82

Գարակէօմրիւկ

83 Սեդուհ Թիւրապեան
84

(Ե. Վիճակ)

Սամաթիա

85 Ալիքսան Պէշիրեան
86 Եղիազար Մէլիքեան Բ
87 Մինաս Ձաֆճաֆեան
88 Նազարէթ Շահպազեան
89 Յարութիւն Թիւրեան
90 Յակոբ Արշակ Բ
91 Սեդուհ Թիւյսիւզեան
92
93
64

Խասգիւղ

95 Առաքել Ալթունեան Տիւրրի
96 Ռէթէոս Պէյլիկճեան
97
98
99 Սարգիս Գալուստեան Բ Գ
100 Աթանագինէ Արապեան Բ2

ԴԱՒԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍԻՓՈՒԱՆԵՐ

Կարին

101

Քհօբահեա

102

Անգրիանուպօլիս

103 Վիչէն Ապտուլլահ Բ

Նիկոմիդիա

104 Կարապետ Ս. Իւթիւճեան

Ակռ

105

Ղարահիսար

106

Արաբկիր

107 Կարապետ Թաչիկեան

Բադէշ

108

Պրուսա

109 Գրիգորոսուսուր Ղազարոսեան

Եւդոկիա

Ամասիա

111 Համբարձում Ալաճաճեան

Բալու

112 Յովհաննէս Աղնաւորեան

Եղեսիա

113 Յակոբ Իւթիւճեան

Մանճըլըխ

114

Հաճըն

115

Երզնկա

116 Ռէթէոս Պէրպէրեան Բ 3

Թէքիրտաղ

117 Տիգրան Գ. Սիմոնեան

Կեսարիա

118 Գէորգ Գըլըճեան Բ

Խարբերդ

119

Գալըքհսէր

120

Մուշ

121 Սահփան Փափազեան

Տիվրիկ

122 Նշան Գարագաշ

Զէյթուն եւ Մարաշ

123

Տրապիզօն

124

Գաղտաւ

125 Մելքօն Իսկէնտէրեան

Տիգրանակերտ

126 Մինաս Զօլանեան

Վան

127

Աղթամար

128

Հալէպ եւ Այնթապ

129

Սեբաստիա

130 Մկրտիչ Յ. Մէլիքեան

Ռուսճուգ

131

Կարս

132 Աբրահամ Յ. Այվազեան

Ձմլկածագ

133 Համբարձում Սարըքէչիչեան.

Գաղատիա

134

Ատանա

135

Սղերդ

136 Մատթէոս Ալէքսանեան

Եօզղատ

137 Լօռօֆկէթ Գալեօզեան Բ Գ

Մալաթիա

138 Գէորգ Վարդանեան Բ

Իզմիր

139 Գասպ Գասպեան

Եգիպտոս

140 Աբրահամ Մուրատեան

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Ընտրութիւն Ելմտական Յանձնախմբին.
Բ. Ընտրութիւն կրօնական և փաղաքային ատենից.
Գ. Խնդիր Հիսար և Գօյաճի—Գիւղ միացեալ Թաղից երեսփոխանական ընտրութեան: — Տեղեկագիր Նախաձեռնութեան դիւանի.
Դ. Առաջարկութիւն Ս. փափաղեան էֆէնտիի ի մասին Ազգային դատարանաց. — Տեղեկագիր Նախաձեռնութեան դիւանի.

ԱՑԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ

Ատեանը կը բացուի ժամը 8 ին ընդ առաջամեայ Նախագահութեամբ Տ. Սիմէօն եպիսկոպոսի Մէֆէրեան եւ Ատենապետութեամբ Ց. Մէրէմ-Գուլի էֆէնտիի, ի ներկայութեան 35 երեսփոխանաց, որոց թիւն ի վերջէ կը յաղի 38 ի:

1.

Վաւերացում նախընթաց Թ. նիստի ատենագրութեան.

Ատենապետ էֆէնտին յայտարարելով որ նախընթաց նիստերէն Թ. նիստին ատենագրութիւնը միայն պատրաստ է վաւերացման համար, հրաւիրեց ներկայիսներն որ դիտողութիւն՝ եթէ ունին՝ ընեն նոյն ատենագրութեան վրայ:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — Երես 190., ս. սիւնակ. «Ասոնցմեան էֆէնտիի խմբագրած կանոնագրին լեզուն սրբագրելու առթիւ ըսած խօսքերս պէտք չէ այնպէս ըմբռնուին թէ երբէք ներքին կանոնագրէն չվերաքննենք. այլ թէ անոր լեզուն սրբագրելու միտում չունենանք. քանդի կրնայ ժողովը երբ եւ կամի, զայն վերաքննել, եւ բնականաբար լեզուն ալ այն ատեն կը փոխուի»:

Երես 195. Բ. սիւնակ. «Ա յդ նոր վարչութիւնը կը ջնջէ՞ մեր համարատուութեան իրաւունքը» խօսքին մէջ համարատուութեան բառը համարատուութեան սխալ ըլլայ: Նոյնպէս պիտի ըլլայ հետեւեալ 196 երեսին նոյն խօսքիս չարունակութեանը մէջ:

Տ. ՅԱԿՈՒԲ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ. — Ինձ համար 4 բացակայութիւն նշանակուած է, մինչդեռ 2 էն աւելի բացակայութիւն չեմ ունեցած, ուստի կը խնդրեմ որ ուղղուի:

Ուրիշ դիտողութիւն տեղի չունենալով, Ա. նախագահ էֆէնտին քուէի կ'ենթարկէ Թ. նիւտի առնագրութիւնը եւ ժողովը եղած դիտողութեամբք հանդերձ ընդունելով զայն կը վաւերէ։

2.

Բացակայութիւն.

Ա. նախագահ էֆէնտի ծանուցանելով որ երեսփոխաններէն Ա. Խօրասանճեան էֆէնտի ակարութեան պատճառաւ բացակայ լինելը գրով յայտնած է, իբր օրինաւոր բացակայ նշանակել կուտայ ներկայութեան տումարին մէջ։

3

Հրաժարականք

Ցետագայ երեսփոխանները՝

Յ. Վրթանէս քահանայ Պալեան
Սահակ էֆէնտի Ապրօ
Սեպուհ » Մազմանեան
Կարապետ » Քազազեան

Եւ տօքթէօր Ռաֆայէլեան էֆէնտի գրով հրաժարականներն ուղարկած ըլլալով, Ա. նախագահ էֆէնտին զանոնք ժողովին ներկայացնէ եւ մի առ մի կարդալէ ետքը, իբր պարզ հրաժարական քուէի կ'ենթարկէ հետզհետէ, եւ ժողովը միաձայն կընդունի անոնց հրաժարականները։

Ա. նախագահ էֆէնտին նոյնպէս ժողովին կը ներկայէ Հալաճեան Բարսեղ էֆէնտիի հրաժարականը կալուածոց դիւանի անդամակցութենէն, եւ երբ խօսք ուզող չը դտնուիր, քուէի կ'ենթարկէ նոյն հրաժարականն ալ, զոր ժողովը կընդունի միաձայնութեամբ։

4.

Առաջարկութիւն Ս. Փափազեան էֆէնտիի։

Երեսփոխան Ս. Փափազեան էֆէնտիի կողմէ մատուցեալ յետագայ առաջարկութիւնը կը կարդացուի։

Ազգային ժողովը Մարտ ամսոյ մէջ որոշեց գաւառական վարչութիւններէն և Ս. առաջնորդներէն պահանջել որ բարենորոգմանց ծանձնախմբի մէկ շրջաբերականին վրայ դաստիարակութեան մասին եղած աշխատութեան տեղեկագիրը մատուցանեն առ Ազգային ժողով։ Մինչև ցարդ ամենամեծ մասէն անպատասխանի մնացած ըլլալով, կ'առաջարկեմ վերըստին յանձնարարել վարչութեան որ ըստ հնարաւորի հրատիրէ գաւառական վարչութիւններն և Ս. առաջնորդները պատասխանել նոյն պահանջմանց մասին, և մինչեւ յառաջիկայ ծունվար ամսոյ վերջ հասցնել առ Ազգային ժողով։ Նոյն ժամանակին յետոյ չպատասխանող գաւառական վարչութիւնք և Ս. Առաջնորդք իբրեւ զանցաւոր պատասխանատու վրնան Ազգային ժողովոյ առջեւ, որ այդ մասին պարտ ու պատշաճ տնօրէնութիւնն ընելով գործադրութիւնը յանձնէ վարչութեան։

Ազգային երեսփոխան
Ս. Գ. Գ. Փափազեան
14 նոյեմբեր 1880

(Ցետ ընթերցման)

Այս առաջարկութեան վրայ խօսք ուզող չըլլալով, Ա. նախագահ էֆէնտին առ վարչութիւն յղուած քուէի կը դնէ եւ ժողովը

միաձայն ԿՆՆԴՈՒՆԻ յղել վարչութեան փափազեան էֆէնտիի առաջարկն ի դործադրութիւն։

Ց.

Հարցապնդում Ս. փափազեան էֆէնտիի.

ԱՏԵՆԱԳՈՏ Կ.Ժ. — Ս. փափազեան էֆէնտին կ՚ուզէ հարցապնդում մը կայ, որ բաւական երկար ըլլալուն համար կաղաչեմ որ ինքն հաճի կարդալ։

Փափազեան էֆէնտին թեան երթալով կը կարդայ հետեւեալը։

Ուսումնական խորհրդոյ հյատարակած ժամանակի հատարատուութեան Յալիսական տետրին 8 րդ երեսին Բ. սիւնակին մէջ կարդացի հետեւեալը։

«Մայիս 1 ին պատ. խորհուրդ պաշտօն յանձնած էր ինձ եղնիկ էֆէնտիի ընկերակցութեամբ ներկայանալ գաղաքական ժողովոյ և տարուայս ապրիլ 3 թուականի պաշտօնագրով խորհրդոյս խոստացուած 2500 ղրուշի վճարման մասին ստոյդ տեղեկութիւն մը առնուլ։ Գաղաքական ժողովոյ անդամն նոյն օրը բերանացի յայտնեցին թէ իրենց խղճէն Ոսումնական խորհրդին և Ազգային ընդհանուր ժողովին գրուած նամակները պիտի հետեւանքները են և թէ անտուկին վիճակը շատ դէշ է ու ստակ չկայ որ ամիսն 2500 ղրուշ ալ դաստիարակութեան համար վճարէ։

Բայց որպէս զի այս հարցապնդման իրաւունք ունենալս հաստատեմ, կանխաւ կը ներկայեմ հետեւեալ յայտարարութիւնները, զորս Սրբազան Պատրիարք Հայրն ըրած է յատենի Ազգային ժողովոյ՝ իր Պատրիարքութեան առաջին թղուականէն ի վեր։

1874 մայիս 8 ին երբ Տէր Ներսէս Սրբազան Պատրիարք հրաւիրեալ էր իր ուխտը կատարել, առենարանութիւն մ՚ըրաւ, յորում ըսաւ.

«Դաստիարակենք մեր մանկունքն և չանանք որ մեր ազգային հին համբաւն անաղարտ ձեայ... կրթենք մեր զաւակներըը Ուսումնասիրութեան և ուսմանց մէջ... Թող գիտուն ամէն ի-ուսմանց մէջ միաք կը պարունակէն, այսինքն «Ազգային անտուկին վիճակն նկատողութեան առնելով, որոշած են ամէն վճարումներէ առաջ Ուսումնական խորհրդոյ հրամանին մայիս ամսէն սկսեալ ամսական 2500 ղրուշ անխափան վճարել»։ Այս փաստերուն ի պատասխանին ըսին թէ՝ Պէյլիկճեան Սաւիան էֆէնտին մեզի հաւատացուց որ անտուկը 2500 ղրուշ կրնայ տալ, մենք ալ վստահանալով անոր խօսքին որոշումնիս տուինք. յետոյ տեսանք որ չկրնար տալ եղեր ևն»։

Ս. Եղնիկեան

Ադդ կը հարցապնդեմ Ս. Պատրիարք Հայրը. ստուդիս գաղաքական ժողովը յայտարարած է թէ Ազգային ժողովին գրուած նամակներն սխալանաց հետեւանքները են և թէ անտուկին վիճակը չատ դէշ է ու ստակ չկայ որ ամիսն 2500 ղրուշ ալ դաստիարակութեան համար վճարէ։

Բայց որպէս զի այս հարցապնդման իրաւունք ունենալս հաստատեմ, կանխաւ կը ներկայեմ հետեւեալ յայտարարութիւնները, զորս Սրբազան Պատրիարք Հայրն ըրած է յատենի Ազգային ժողովոյ՝ իր Պատրիարքութեան առաջին թղուականէն ի վեր։

1874 մայիս 8 ին երբ Տէր Ներսէս Սրբազան Պատրիարք հրաւիրեալ էր իր ուխտը կատարել, առենարանութիւն մ՚ըրաւ, յորում ըսաւ.

«Դաստիարակենք մեր մանկունքն և չանանք որ մեր ազգային հին համբաւն անաղարտ ձեայ... կրթենք մեր զաւակներըը Ուսումնասիրութեան և ուսմանց մէջ... Թող գիտուն ամէն ի-

բաւունքներէ այն մարդը՝ որ զաւակներ ունի և զաւոնք դպրոց չի ղրկեր, դպրոց ունի և հոդ չառնիր անոր»։

1874 դեկտ. 6 նիստին մէջ Մուրատեան վարժարանի խնդրոյն առթիւ Նորին սրբազնութիւնն ըսած է.

«Հայաստանի այլ եւ այլ կողմերէն շատ մը ուսումնասէր պատանիներ ինձ կը դիմեն դիշերօթիկ վարժարանի մը մէջ կրթուելու համար. բայց հոս ազգային դիշերօթիկ վարժարան հաղիւ մէկ կամ երկու հատ կան, անոնք ալ 10 էն կամ 15 էն աւելի ձրի աշակերտ չեն կրնար առնել. ինձ դիմողն եղեռն տղայոց փափաքը չկրնալով կատարել՝ շատ անգամ ես ալ անոնց հետ կարուտասուելէ»։

Ցարի մը յետոյ, 1875 մայիս 2, Ազգային ժողովոյ բացման նախագահական ճառին մէջ Նորին սրբազնութիւնն ըսած է.

«Ուսումը տարածելու մեծամեծ ջանքեր ընելու եմք. դի տակաւին ազգութիւնը իւր անբաժանելի ընկեր թըշուառութեամբ մեծամեծ նախճիրներ կը գործէ շատ տեղեր և դրեթէ ամեն տեղ ազգային դաստիարակութիւնը իւր խանձարրոյ մէջն է տակաւին, թէեւ ուսումնարաններ ունիմք։

«Ձեր երկրորդ և յոյժ կարեւորագոյն և մանու և կենաց խնդիրն ազգային դաստիարակութիւնն է. Սահմանադրութեան բարիքն պէտք է փայլեցնել թագաւորական վարժարաններն և անոնց մատակարարութիւններն բարւոքելով, պիտճէն ընդարձակելով, կեդրոնական վարժարան հաստատելով, ուսանող ծրագիրներն կատարելագործելով, և գաղափարները միացնելու համար դասատիարակութիւնը միակերպելով, նոր երկաեռ նախակրթարանները, նոր երկրորդական վարժարաններ բազմացուցանելով. դի այդ դպրոցներն պիտի բուսցունեն մեզ բարեկիրթ ծնեալսեր մայրեր, եկեղեցւոյ արժանաւորագոյն պաշտօնեայներ, ազգային ժողովոց արթուն և ազգասէր անդամակիցներ, և լուսաւոր, գործունեայ և պատուական և իւր գործը չինելու կարող ժողովուրդ։ Երբ այսպէս բարեկարգ դպրոցներ, բարեկարգ վանքեր, վարժապետանոցներ, արհեստանոցներ և այլն ունենանք, երբ ազգային և Ցերութեան պիտանի քաղաքացիներ սկսին ելնել մեր դպրոցներէն, այն ատեն Սահմանադրութիւնը մեռեալ տառ մը չմնալով իւր արդիւնքը ցոյցուած, և Ցերութեան և ազգին մէկ խոստ պատուական օրինագիրքն եղած կըլլայ և Ձեր անունն ալ ապագայ սերունդին օրհնութեամբ հոչակուելով մեր պատմութեան մէջ»։

Ամէն երկու տարի յետոյ, 1877 մայիս 6, Ազգային ժողովոյ բացման Նախագահական ճառին մէջ Նորին սրբազնութիւնն ըսած է.

«Բովանդակ այս խնդիրներով (Հաբըստահարութեանց և Պօլսոյ դեպանաժողովոյ խնդիրներն ակնարկելով) պատաղեալ, չկարացի ազգային դաստիարակութեան վրայ ունեցած սէրս գործով և արդեամբ ցուցունել։ Ես որ կաղոցած էի ինձ հետ ալակից գանուող ազգասէր անձանց հետ մինչեւ այն ատեն նմանը մեր ազգին մէջ չերեւցած դպրոց մը կանգնել... Առաքել Նուպար—Նահնազարեան վարժարանը, ա-

ւա՛ղ, ժամանակիս տագնապալից նեղու-
թեան պատճառաւ դժուարեցաւ . . . Մինչ
կողմանէ Ազգային վարչութեան և Ու-
սումնական խորհրդոյ չանիւքը կեդրո-
նական վարժարանը չհնուեցաւ, չնորհա-
կալութիւն տիւ և գիշեր անձնուիրաբար
աշխատողաց, չնորհակալութիւն փոխա-
տու անձանց. ոակայն ինչպէս ամենուս
ալ բաղձանքն է, ըստ որում այն վար-
ժարանը պարտքով չհնուեցաւ, պիտի
չանանք մեկ կողմէն պարտքերը վճարե-
լով միւս կողմանէ բանալ դպրոցին ժամանակ
չանցուցած :

«Այսօր մեր ամենէն կարևոր և ան-
հրաժեշտ եղող մտհոգութիւնը դաստիարակութեան խնդիրն է . ձեր մէջ
չկէ իսկ ճառերը խօսող եղած այս մասին.
ուրեմն ամեն ճիգ թափենք ազգային
դաստիարակութիւնն յառաջ տանելու
համար : Մինչև ցարդ ի չդոյէ տարերաց և նպաստից դիւցազնական չանքերով
զոհողութիւններ ըրած ենք . նոյն ժողովուրդն ենք դարձեալ, պէտք է նոյն չանքերնիս չարունակենք և կրկնապատկենք
դաստիարակութեան համար, որ Ազգին
վերակենդանութեան միակ միջոցն է » :

Ասկէ ալ տարի մը յետոյ, 1878 յունիս 2, Ազգային ժողովոյ բացման նա-
խագահական ճառին մէջ Ն. Սրբազնու-
թիւնն ըսած է .

« Կրթութիւնը տարածել, դպրոց-
ներ՝ բայց աղէկ դպրոցներ չինել, այս է
մեր ամենէն նուիրական պարտքը, սա է
ևարեւոր փրկութեան ամենայն ժողովրդոց .

«Մեր դպրոցներն քիչ են, անբաւական են, աշխատինք չատցնելու, ամենքս ալ
աշխատինք. կը յուսամ որ այսօր հանդի-
սաւոր ուխտ կընենք այս բանին, կը յու-
սամ որ արդէն ունեցած դպրոցնիս ծաղ-
կեցնելու փոյթ կը տանիք . . . կը յուսամ
որ ընկերութիւն մը կը կազմէք և կը բա-
նաք Նսւպար-Շահնազարեան վարժարանը
. . . կը յուսամ որ ընկերութիւն մը կը
կազմէք և կեդրոնական վարժարանն ալ
իւր նպատակին յարմար դիրքին մէջ կը
վերածէք փութով » :

Վերջապէս այս թուականէն ալ տա-
րի ու կէս յետոյ 1879 նոյեմբեր 2, Քաղ.
Ժողովին Ուսումն. խորհրդոյ ի մասին կեդր.
վարժարանի պատրաստած ծրագիրն բե-
րած ըլլալով Ազգային ժողովին, Ս. Պատ-
րիարք Հայրն հետևեալ խօսքերն ըրաւ .

« Ինչ որ Թեր ու գէմ խօսուեցաւ խըն-
դրոյն վրայ, մտիկ ըրի վիճաբանութեան
սկիզբէն, այս առաջին անգամը չէ որ
կեդր. վարժարանի խնդիրը կը յուզուի եւ
վիճաբանութեան նիւթ կըլլայ, բայց
դեռ չկրցաւ իրանալ մարմնաւորիլ այն
խորհուրդն, որու կարևորութիւնն ամեն-
քը կը դաւանին և կը հաստատեն : Չիս
ճանչցողները գիտեն որ տեսականէն աւելի
դործնականին կը հետևիմ, եւ այսօրուան
դործը վաղուան թողուլ չեմուզեր : Հերիք
այսքան ժամանակի կորուստ, այլ ևս գոր-
ծել պէտք է, կրթութեան խնդրոյն մէջ
մանաւանդ վարանումներն և յետաձգումը
ներն անդարմանելի կորուստներ կը ձնին,
ինչ օգտակար խորհուրդներ որ ունիք
այս մասին՝ բերով կընդունիմ, և կօրհնեմ
զձեզ որ լաւագունին կը բաղձաք, բայց
այս անգամ որ Ուսումն. խորհրդոյ ծրա-
գիրը վարչութեան հետ ընդունեցինք,
ուրիշ նպատակաւ չէր, այլ դործադրու-
թեան սկիզբ մը տալու, փորձ մ՚ընելու
համար էր միայն . վասն զի միշտ փորձն

խմաստուն առաջնորդ է ամեն գործի մէջ։ Թողէք ուրեմն որ Ռուս. խորհուրդն՝ որ բարեյօժար տրամադրութիւններ ցոյց կը տայ, և գործելու եռանդ ունի, փորձ մ՚ընէ, թողէք որ իւր ծրագիրն գործադրելու աշխատի . . . ինչ օգուտ կրնան ունենալ հազարաւոր դպրոցներ, երբ ուսուցիչներ եւ դաստիարակներ կը պակսին. այս մեծ պակասը լրացնելու ահմանուած է ահաւասիկ կեդրոնական վարժարանը. ուստի ամեն բանէ աւելի անոր հաստատութեան պէտք է հոգ տանիք, առաջին գործադրելի խնդիրն այս է։»

Հետեւաբար Աստնապետ էֆենտին քաւէլի կը դնէ խնդիրը, և ժողովն ըստ առաջարկութեան Ամեն. Սրբազան Նախագահ Հօր կարօտչէ ստուար մեծամասնութեամբ՝ կեդրոնական վարժարանի խնդիրն՝ իբր վարչական խնդիր՝ վերադարձնել վարչութեան ի գործադրութիւն։

Յոյն թուականէն ասդին մինչև ներկայ տարւոյ մայիս 1 անցած եղելութիւնները կը պատկերէ մեր աչաց առջև Ռուս. խորհրդոյ հրատարակած նամակի համաբատութեան տետրը, սա խորհրդածութիւնն յաւելցնելով։

«Ռուսաս. խորհուրդս կը ցաւի որ կեդրոնական վարժարանի բացման համար իւր ձեռնարկած այնչափ բանակցութիւնք եւ քրտնաթոր աշխատութիւնք բաղձացեալ արդիւնքը չեն կրցած արտադրել, իւր կարողութիւններն դուրս պարապմունքներու և պղտկութիւններու, ինչպես նաև պէտք եղած միջոցներու և ձեռնտուութեանց պակասութեան պատճառներով, որոց պատասխանատուութիւնն իրեն չվերաբերիր երբեք»։

Ո՞վ է ուրեմն պատասխանատուն. ահա ես զայդ կը վնտռեմ և այս պատճառաբանութեամբ կընեմ առ Ս. Պատրիարք Հայոց ոդայ երևելի պատասխանատուն, և Ազգային ժողովը ճանչնայ զանի։

Ես չեմ ուզեր քննադատել Սրբազան Պատրիարք Հօր իր Պատրիարքութեան Ը. թուականէն սկսեալ մինչև 1879 նոյեմ. 2 թուականն ըրած յայտարարութիւնները, զորս աստ ամիոխեցի. սակայն կը յիշեցնեմ նորին Սրբազնութեան թէ ինք կը փափաքի աղաղիլ պատմութեան առջև պատասխանատուելնէ, ինչպես որ 1876 փետրուար 20ի նիստին մէջ Մուրատեան վարժարանի խնդրոյն առթիւ ըսած է «Եսքանոր համար այս խնդիրն ալ յիշեցուցի, որպէս զի ազգային մէջ պատմութիւնը չպարսաւէ զիս թէ ազգին հաճար մեծ չահ ունեցող այսպիսի խնդիր մը իմ օրովս չեմ պաշտպանած»։

Նոյնը կրկնած է նոյն խնդրոյն հաճար նաև 1877 յուլիս 22 ի նիստին թէ. «Ըսի այն ատեն թէ ազգան զմեզ պիտի դատապարտէ եթէ անհոգ և անփոյթ դտնուիմք յայսմ մասին. ես իմ կարդիս՝ ազգային դատապարտութենէն ազատ մնալու համար ուզեցի ընել եւ ըրի ինչ որ պարտքս էր»։

Արդ ակող դնացող Ռուսաս. խորհուրդք առ հասարակ ուշի ուշով քննելով Դաստիարակութեան խնդիրն ու անոր պիտոյքները, հետեւեալ սոսկալի վճիռը տուած են.

«Կանոնաւոր դաստիարակութիւնը եւ իրական յառաջդիմութիւնը դրամի կը կարօտին, և ամենայն ինչ դրամով կը կատարելագործուի. դաստիարակութեան համար դրամ գլանալը յառաջդիմութի-

Եան խոչընդոտ յարուցանել է, և յառաջադիմութեան դիմադրելը յայտնապէս ազգն ի կործանումն մղել է »։

Ռուսում. խորհրդոյ համարատուութիւնը կը յայտարարէ թէ Ազգային ժողովով որոշեալ և Ս. Պատրիարքէն հրամայեալ դրամը չվճարուեցաւ. «ո՛վ պատասխանատու. կը յուսամ որ Ներսէս Սրբազան ազգային դատապարտութենէն այս մասին ևս ինքզինքը ազատելու համար կը ցուցնէ մեզ բուն պատասխանատուն և ազգին կործանման անխոյս գլխատուղն ։

Ներսէս Սրբազանի վեց տարուան Պատրիարքութեան միջոցին կեդրոնական մնուտին 30,000 ոսկի մտած է, 4,500 ոսկի ալ վսեմ. Աբրահամ փաշայէն և Սարգիս պէյէն նուիրեալ, ընդ ամենը 34,500 ոսկի. արդ այս ահագին դումարէն դանկ մ'անգամ չէ վճարուած դաստիարակութեան համար, որ ազգին կեանց և մահու խնդիրն է և ազգին վերակենդանութեան միակ միջոցն է ըստ յայտարարութեան Ն. Սրբազնութեան ։ Այս վիճակին անհանդուրժելի է. բայց կը համբերեմ տակաւին լսել Ն. Սրբազնութիւնը. քանզի Ն. Սրբազնութիւնն աւելի դործել կուզէ քան թէ խօսիլ. ինչպէս իրաւամբ յայտարարած է 1873 յունիս 6 ի նիստին մէջ թէ. « Ազգն ու ժողովը դործ կը պահանջեն լինէ և ոչ խօսք»։

14 Նոյ. 1880 Ազգ. Երեսփոխան
Ս. Պ. Պ. Փափազեան

(Յետ ընթերցման)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Լսեցիք Փափազեան է՛ֆէնտիի հարցապնդումը, ղոր կառաջարկէ յղել առ Ս. Պատրիարքն։ եթէ խօսք ուզող չկայ, առաջարկեալ յղումը քուէի պիտի դնեմ ։

Ոչ ոք խօսք կառնու եւ Ատենապետ է՛ֆէնտին քուէի ենթարկելով հարցապնդումը, ժողովը միաձայն ԿԸՆԴՈՒՆԻ եւ ՀՈՐՈՇԷ յղել զայն առ Ս. Պատրիարքն ։

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա.

Ընտրութիւն
Եմմտական Յանձնախմբի

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ.— Ատենական գործողութիւնք սպառեցան, արդ օրակարգին կանցնինք, որոյ առաջին խնդիրն է ընտրութիւն Եմմտական յանձնախմբի ։

Սոյն յանձնախմբին համար դիւանն երեք ընտրելի կ'առաջարկէ ժողովին հաւանութեան, որք են՝

Քրիստոստուր Է՛ֆէնտի Ղազարոսեան
Մկրտիչ » Մէլիքեան
Միհրան » Զօպանեան

Դիտողութիւն ընդդ չըլլալով Ատենապետ է՛ֆէնտին սոյն ցուցակը քուէի կ'ենթարկէ, եւ ժողովը ընդունելով զայն, Եմմտական յանձնախմբի անդամ ԿՐ ՀՈՉԱԿԷ յիշեալ երեք անձինքը ։

Բ.

Ընտրութիւն Կրօնային եւ Քաղաքային ատենից

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Օրակարգին երկրորդ խնդիրն է ընտրութիւն կրօնային եւ Քաղաքային ատենից. կրօնային ատենի համար ան-

ցեալ անգամ Եկեղեցական Վիճակային ժողովէն պատրաստեալ եռապատիկ ընտրելեաց ցանկը ներկայեցի ձեզ, որ Ատենապետաց դիւանին յանձնուելոցաւ անոր մէջէն 3 հոգւոյ ցանկ մը բերելու համար։ Ասոնցմէ Ատենապետաց դիւանին պատրաստած ցանկին, որ սրբագրելի է եւ որոյ մէջէն կրնաք ուղղել գծել եւ անդն ուրիշ մը դնել Եկեղեցական Վիճակային ժողովին եռապատիկ ցանկէն։

Զայս ըսելով Ատենապետ էֆէնտին կը կարդայ յետագայ ցանկը.

Տ. Կարապետ եպս. Սերովբեան
« Գարեգին վրդ. Թաթարեան
« Ցակոբ « Փափազեան
« Ցովհաննէս քհնյ. Հիւնքերապէյէնտան
« Սահակ « Տէր Սարգսեան

Նոյնպէս կը կարդայ Եկեղեցական Վիճակային ժողովին եռապատիկ ցանկն ալ, (Տես ԺԲ. ատենագրութեան երես 325) եւ կը հրաւիրէ զերեսփոխաններն ի քուէարկութիւն։

Անմիջապէս քուէարկութիւնը կսկսի եւ քուէհամարի համար քննիչ կոչուին վիճակաւ.

Տ. Կարապետ եպս. Սերովբեան
Կարապետ էֆէնտի Իւթիւճեան
Համբարձում « Մադպուլեան
Մատթէոս « Ալիքսանեան

Քուէհամարը կատարուելով յետագայ արդիւնքը կը գոյանայ.

Թիւ քուէարկուաց 50

Տ. Կարապետ եպս. Սերովբեան քուէ 37
« Գարեգին վրդ. Թաթարեան « 42
« Ցակոբ « Փափազեան « 33
« Ցովհաննէս քհնյ Հիւնքերապէյէնտան 43
« Սահակ « Տէր Սարգսեան 39

Ատենապետ էֆէնտին սոյն արդիւնքը ժողովին ներկայեցնով, ընտրութեան ամբողջութիւնը քուէի կը դնէ, զոր ժողովը ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՎ, վերոյիշեալ եկեղեցական Հարք Կրօնական ատենի անդամ կը ՀԻՆԳԱԿՈՒԻՆ։

Կարգը գալով Գաղաքային ատենի ընտրութեան, Ատենապետաց դիւանին կողմէ պատրաստուած յետագայ ցանկը կը հաղորդուի ժողովին ի քուէարկութիւն։

Կարապետ էֆէնտի Շահպազեան
Աղէքսանդր էֆ. Մէրեէմ-Գուլի
Գասպի « Գասպօեան
Սեւենքերիմ « Մանուկեան
Թովմաս « Խորասանճեան

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ.— Շնորհակալ եմ Ատենապետաց դիւանին՝ որ այս ցանկը չիներ բերեր է, սակայն քուէարկութենէ առաջ կը վախաքիմ դիտնալ թէ արդեօք ցանկին մէջ նշանակեալ անձանց յանձնառութիւնն ապահովեալ է։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Ատենապետաց դիւանը այդպիսի պաշտօն մը չունէր. ուստի միայն արժանաւորաց մէջէն յարմարագոյն պատասխանատուաց ցանկը կը ներկայէ, զոր սրբագրելու ազատ է իւրաքանչիւր երեսփոխան։

Այսու ամենայնիւ կարելի է որ սոյն ընտրելեաց մէջէն ոմանց հետ կանխաւ տեսնուած խօսուած ալ ըլլայ, բայց պաշտօնական գործողութիւն մը չըլլալով այն, չեմք կարող նոցա յանձնառութիւնն ապահովել ժողովիս։

Այս բացատրութենէն յետոյ Գաղաքային ատենի ընտրութեան քուէարկութիւնն ուքքուէհամարը կը կատարուի, եւ յետագայ արդիւնքը կ'արտադրէ։

Թիւ քուէարկուաց 51

Գասպի էֆէնտի Գասպօեան քուէ 50
Աղէքսանդր « Մէրեէմ-Գուլի « 48
Սեւենքերիմ « Մանուկեան « 46
Թովմաս « Խորասանճեան « 45
Կարապետ « Շահպազ « 30

Ատենապետ էֆէնտին սոյն արդիւնքը

ծանուցանելով, քուէի կը դնէ ընտրութեան ամրողջութիւնը, զոր ժողովն ընդունելով, վերոյիշեալ հինգ անձինք հազաքային տանէի անդամ կը հռչակուին։

Գ.

Խնդիր Հիսար եւ Պօյամի-գիւղ միացեալ թաղից երեսփոխանական ընտրութեան վերջին դիւանին տեղեկագիրն արդէն 79 ամի քաղաքացուած է մեր տետրակին մէջ։ — Օրակարգին երրորդ խնդիրն է Հիսար եւ Պօյամի-գիւղ միացեալ թաղից երեսփոխանական ընտրութեան վերջին դիւանին տեղեկագիրն՝ արդէն 79 ամի քաղաքացուած է մեր տետրակին մէջ։ Երեսփոխանը չատոնց իմաստասիրած են զայն. բայց քանի որ անկէ ի վեր բաւական ժամանակ անցած է, միանգամ եւս կարդալ հարկ է յիշեցնելու համար։ Ուստի կը խնդրեմ Ատենադպիր Էֆէնտիէն որ հաճի ընթեռնուլ։

Ատենադպիր Էֆէնտին կը կարդայ յիշեալ տեղեկագիրը։

Վերմափայլ Ատենապետ
Ազգային ժողովոյ

Հիսար եւ Պօյամի—Գիւղ միացեալ թաղից կողմէ ընտրեալ երեսփոխան Ց. Արշակունի Էֆէնտիի հրաժարագիրը պատճառաբանեալ նկատուելով Ազգային ժողովէդ Նախաձեռնութեան Դիւանիս նախագահութեան յանձնուեր է, Հոկտեմբեր 5 ի նիստին մէջ։

Ցիշեալ հրաժարագրին պարունակութիւնը նայելով, Արշակունի Էֆէնտին ընդդէմ ի պէտս ընտրելոյ երեսփոխանութեան պաշտօնը, բայց չէիմ խոր քննութեան պատճառներ եւ նկատումներ զոր հարկ եղաւ ի հրաժարագրին ընդունելութեան։

Այս պատճառաբանութիւնն ըստ ինքեան բաւական նիւթ չէր մատակարարեր քննութեան, եւ պարզ հրաժարականի դէպքը կուտար գրութեան. սակայն տարբերութեամբ որ՝ միւնանակ ընթերցուելու համար մի տակ մը մատագրուելու՝ կամայական ձեւ մ'առած էր, իւր ոճին պատճառաւ։

Եւ եթէ Արշակունի Էֆէնտիի հրաժարագրին ուրիշ մեկ պարբերութիւնն էր որ աչքն զարկեր եւ քննութեան կարօտ նկատուեր էր, այսինքն այն պարբերութիւնն որով կըսէ թէ Անգլիոյ ժողովը իր աշխատասիրութեան եւ ջանադրութեան մէջ արձանագրուած ըլլալով, երեսփոխանը չատոնց իմաստասիրած են զայն. բայց ըստ որում անկէ ի վեր բաւական ժամանակ անցած է, միանգամ եւս կարդալ հարկ է յիշեցնելու համար։ Ուստի կը խնդրեմ Ատենադպիր Էֆէնտիէն որ հաճի ընթեռնուլ։

Ատենադպիր Էֆէնտին կը կարդայ յիշեալ տեղեկագիրը։

Վերմափայլ Ատենապետ
Ազգային ժողովոյ

Հիսար եւ Պօյամի—Գիւղ միացեալ թաղից կողմէ ընտրեալ երեսփոխան Ց. Արշակունի Էֆէնտիի հրաժարագիրը պատճառաբանեալ նկատուելով Ազգային ժողովէդ Նախաձեռնութեան Դիւանիս նախագահութեան յանձնուեր է, Հոկտեմբեր 5 ի նիստին մէջ։

Ցիշեալ հրաժարագրին պարունակութիւնը նայելով, Արշակունի Էֆէնտին ընդդէմ ի պէտս ընտրելոյ երեսփոխանութեան պաշտօնը, բայց չէիմ խոր քննութեան պատճառներ եւ նկատումներ զոր հարկ եղաւ ի հրաժարագրին ընդունելութեան։

Այս պատճառաբանութիւնն ըստ ինքեան բաւական նիւթ չէր մատակարարեր քննութեան, եւ պարզ հրաժարականի դէպքը կուտար գրութեան. սակայն տարբերութեամբ որ՝ միւնանակ ընթերցուելու համար մի տակ մը մատագրուելու՝ կամայական ձեւ մ'առած էր, իւր ոճին պատճառաւ։

Եւ եթէ Արշակունի Էֆէնտիի հրաժարագրին ուրիշ մեկ պարբերութիւնն էր որ աչքն զարկեր եւ քննութեան կարօտ նկատուեր էր, այսինքն այն պարբերութիւնն որով կըսէ թէ Անգլիոյ ժողովը իր աշխատասիրութեան եւ ջանադրութեան մէջ արձանագրուած ըլլալով, երեսփոխանութեան ընթացքին ծանրէ եղաւ, մեզ թուեցաւ որ անուշադրութեամբ ապրողներ են այդ բառերն Արշակունի Էֆէնտիի գրչէն. եւ թէ իւր նպատակը՝ քաղաքավարական պարտականութիւն մը կատարելով ժողովին չնորհակալութիւն յայտնելէ ուրիշ բան եղած չէ։ Ապա թէ ոչ՝ իւր արժանաւորութիւնն հռչակելու եղած կըլլար Արշակունի Էֆէնտին, որ ծիծաղելի էր, եւ մեք իւր խոհականութենէն անպատշաճ անձնադոլութիւն մը սպասելու իրաւունք չունէինք։

Այսու ամենայնիւ Նախաձեռնութեան Դիւանս մտածեց հրաժարողին բացատրութիւն լսել իւր հրաժարման վրայ, զոր խիստ բանաւոր պատճառներու եւ նկատմանց վերագրած էր ինքն. բայց ասոր հարկ չը մնաց։ Վասն զի նոյն միջոցին ծննդոց արձանագրութեան քաղուած մը հաղորդեցին Դիւանիս, որ կը ցցուներ թէ Արշակունի Էֆէնտին 1852

Յուլիս 3 ին մկրտուած էր, Բերայի և կեղեցւոյն մէջ ։ Դիւանս այս արձանագրութիւնն յատկապէս ստուգելէ ետեւ, նկատելով որ՝ մեր մէջ սովորութիւն է առանց երկար ատեն անցընելու մկրտել նորածին երախայներն, և թէ հետեւաբար Արշակունի էֆէնտին՝ իւր մկրտութեան թուականէն օրշափ ալ կանուխ ծնած ըլլար՝ չէր կրնար 1852 տարիէն առաջ ծնած լինիլ և երեսփոխան ընտրուելու համար օրինական տարիքը լրացուցած ըլլալ, յաւելով տեսաւ որ վաչուէհան ծանօթագրին մէջ սխալմամբ մը տեղի ունեցեր է Արշակունի էֆէնտիի նկատմամբ, զայն եւս ուրիշ ընտրելոց հետ՝ Սահմանադրութեան 67 և 68 յօդուածոց համաձայն՝ ընտրելութեան հանդամանաց տէր ներկայացնելով, և այս պատճառաւ ժողովրդ. ու Դիւանիս անօգուտ ղբաղմանց տեղի տրուեր է ։

Ուրեմն Նախաձեռնութեան Դիւանս լինչպէս դիտեր տուած է արդէն՝ Արշակունի էֆէնտիի ընտրութեան օրինաւորութիւնը նկատմամբ՝ ժողովրդ. Օգոստոս 24 ի նիստին մատուցած տեղեկագրոյն մէջ, կը նկատէ թէ՝ ըստ որում Արշակունի էֆէնտիի ծննդեան թուականի մասին ստոյգ տեղեկութիւն մը կուգայ յերեւան, զոր թերեւս ինքն իսկ ի՛նդիւտնար, և կը հաստատէ թէ Արշակունի էֆէնտին՝ հազիւ ուրիշն քսան և եօթն տարեկան՝ դեռ եւս չունի օրինական տարիքը երեսփոխան ըլլալու, նոյնա ընտրութիւնը բեկեալ է առաջի օրինաց, և հարկ իսկ չկայ իւր հրաժարագրին վրայ խնդիր յուզելու ։

Հետեւաբար Ձեր Նախաձեռնութեան Դիւանը կ'եղրակայէ, ի բաց թողուլ Արշակունի էֆէնտիի հրաժարագիրը, նորա ընտրութիւնն ըստ օրինի անվաւեր հռչակել և վարչութեան յանձնարարել որ հրաւէր կարգայ Հիսար եւ Պօյաճի-գիւղ միացեալ թաղերուն որ երեսփոխան մ'ընտրելու ։

Ստեփան Յարդանօղ
Ատենապետ և Տեղեկագիր
Ց. ՄԷՐԵՄ-ԳՈՒԼ
Անդամք
Մ. Զօպանեան Մ. Ռաֆայէլեան
14 Դեկտ. 1879
Կ. Պոլիս

Ցետ ընթերցման՝ Ատենապետ էֆէնտի կը հրաւիրէ զերեսփոխանս խօսք առնուլ կարգացուած տեղեկագրին վրայ եւ պահ մ'ընդհանուր լռութենէ յետոյ, քանի կը դնէ տեղեկագրին եղրակացութիւնն որ է ։

«Նախաձեռնութեան դիւանը կեղրակայէ ի բաց թողուլ Արշակունի էֆէնտիի հրաժարագիրը, նորա ընտրութիւնն ըստ օրինի անվաւեր հռչակել եւ վարչութեան յանձնարարել որ հրաւէր կարգայ Հիսար եւ Պօյաճի-գիւղ միացեալ թաղերուն նոր երեսփոխան մ'ընտրելու» ։

ժողովը միաձայն ԿԸՆԴՈՒՆԻ զայն ։

Դ.

Առաջարկութիւն Ս. փափազեան էֆենտիի մասին Ազգային դատարանաց. — Տեղեկագիր Նախաձեռնութեան դիւանի ։

ժողովը Օրակարգի չորրորդ խնդրոյն անցնելով, որ է փափազեան էֆէնտիի առաջարկութիւնն ի մասին ազգային դատարանաց, Ատենապետ էֆէնտի կը յիշեցնէ ժողովին թէ նախորդ Նախաձեռնութեան դիւանին սոյն խնդրոյն վերաբերեալ տեղեկագիրն ալ արդէն 79 ամի բացման ի. րդ նիստ. ատենագրութեան

մէջ արձանագրեալ է . եւ խօսք կուտայ Ա-
ռաքնադպիր Է ֆէնտին կարգալ զայն, երեսփո-
խանաց յիշողութիւնը զարթուցանելու համար՝

Առաքնադպիր Է ֆէնտին կը շարունակեալ յիշ-
եալ տեղեկագիրն :

Վահմապատիւ Առաքնապետ

Ազգային Ժողովոյ

Երեսփոխան Ս. փափազեան էֆէն-
տին առաջարկեր է Ժողովոյդ որ ազգա-
յին երեսփոխանք իրաւունք ունենան
վարչութեան դատաստանական խորհր-
դոյն եւ ազգային դատական առեւանն-
բուն ունկնդիր լինելու , եւ կեդրոնական
հաշուեառումարները քննելու :

Նախաձեռնութեան դիւանս , որու
յանձնուած է այս առաջարկին նախքըն-
նութիւնը , պատիւ ունի ներկայիս տե-
ղեկագրել իւր կարծիքն առ Ազգային
Ժողովդ :

Երեսփոխանք՝ վարչութեան գործոց
նկատմամբ Ժողովոյդ մէջ ըստ օրինի
հարցում եւ հարցապնդում ընելու կարող
ըլլալով վերոյիշեալ կրկին իրաւունքները
կը վայելեն արդէն սկզբամբ : Միայն թէ
առաջարկութիւնն այդ իրաւանց կիրա-
ռութեան նոր եղանակ մը ցոյց կուտայ :

Նկատելով ուրեմն որ՝ ազգային
դատական առեւաններն երեսփոխանաց
դէմ գոց պահելն՝ ո՛չ երեսփոխանական
իրաւասութեան հետ կը համաձայնի եւ
ոչ ալ արդարութիւնը կապահովէ :

Նկատելով միւս կողմէ որ՝ ազգային
դատական առեւաններու ներկայացեալ
խնդիրները պատշաճ վերաբերեալ այն-
պիսի փափուկ կէտեր կը պարունակեն
ասէլ , որոց հրապարակութիւը ծանր ան-
պատեհութիւններ կունենայ :

Նախաձեռնութեան Դիւանս կը
կարծէ թէ՝ պէտք է որ ազգային դա-
տական բոլոր առեւաններն երեսփոխանաց
համար բաց ըլլան , բայց դատարանք ի-
րաւունք ունենան՝ հարկ տեսած առեւ-
նին առեւանը դռնփակի վերածելու :

Եկեղեցական հաշուեառումարաց քըն-
նութեան խնդրոյն գալով .

Նախաձեռնութեան դիւանս կը նը-
կատէ որ՝ եկմական գործողութեանց
հակողութիւնը կարեւոր է :

Կը նկատէ միանգամայն որ՝ գանձա-
յին գործողութիւնները վարկի առանց-
քին վրայ դառնալով , անոնց համար հա-
նապազօրեայ քննութեան թոյլտուութիւն
ընելը՝ եկեղեցական սնտուկին վարկը վը-
տանգի կենթարկէ :

Ուստի կը կարծէ թէ՝ այս երկու
կէտերը միանգամայն ապահովելու լաւա-
գոյն միջոցն այն է որ , եկեղեցական սըն-
տուկի կշիռն ու վիճակին ամեն ամսագը-
րութիւ ի պաշտօնէ հրատարակուի , և ա-
սով դիւրութիւն ընծայուի երեսփոխա-
նաց՝ ազգային եկեմական խնդրոյն ի մի-
տոյ հսկելու :

Հետեւաբար Ձեր Նախաձեռնու-
թեան Դիւանը կեղրակայէ որոշել որ ,

1. Ազգային դատարաններն երես-
փոխանաց համար բաց ըլլան .

2. Դատարանք իրաւունք ունենան
հարկ տեսած առեւանին առեւանը դռնը-
փակի վերածելու .

3. Եկեղեցական սնտուկի կշիռն ու
վիճակին ամեն ամսագրութիւ հրատարակուի
ի պաշտօնէ :

Մնամք խորին յարգանօք
Առաքնապետ և Ցեղեկաբեր
ց. Մկրեեան–Գուլի

Անդամք
Մ. Չօպանեան Մ. Թաշճեանեան
1880 Մարտ 1
Կ. Գալֆա

(Յետ Ընթերցման)

Տ· ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊՍ· — Դատարաններ ընտրուով, հիմա ինչպէս դիտէք՝ Ամուսնական սենեակ կայ, այս սենեակը բաց պահել երեսփոխանաց եւ ժողովրդին առջեւ, լաւ չեմ տեսներ· հոն տեսնուած խնդիրները փափուկ են, եւ հետեւաբար արժան չէ որ դատաւորը զայն բանալու եւ դոցելու իրաւունք ունենան· իսկ Ամուսնական սենեկէն զատ միւսները բոլոր բաց մնալ ոչ միայն երեսփոխանաց, այլ բոլոր ժողովրդեան համար ալ ։

ԳԱՐԱԳԱՇ Ն· ԷՖ· — Մէկ կողմէ ըսել թէ դատարաններն երեսփոխանաց եւ ժողովրդեան բաց լինին եւ միւս կողմէ ըսել թէ դատաւորներն ուզած ատեննին իրաւունք ունենան փակել, ասի հակասութիւն մը կերեւնայ ինձ· սկզբէն է որոշել թէ ո՛ր պարագաներուն մէջ դատաւորք պիտի կրնան փակել ։

ՇԱՀՊԱԶ Ն· ԷՖ· — Տեարք երեսփոխանք· առաջարկութեան մէջ ազգային դատարաններ կըսուի· սակայն մեք ազգային դատարան մէկ հատ միայն դիտեմք, որ ամուսնական խնդիրներով եւ եթ կզբաղի· Ասկէ առաջ իմ բացակայ եղած մէկ նիստին մէջ երեսփոխանի մը կողմէ խօսք մը տեղի ունեցեր է ազգային դատարանին նոր կազմակերպութեան առթիւ, եւ ասկէ հետեւեր է փափազեան էֆէնտիի այդ առաջարկութիւնը· Կուզեմ այս մասին քանի մը խօսքով տեղեկութիւն տալ ժողովին Ազգային դատարանը բաց պահելու առաջարկութիւնն այնպիսի դատեր ունեցող առեանի մը համար է, որ այդ ներքին օրէնք ունի, եւ անոր անդամներն այդ օրէնքին համաձայն պաշտօն կըվարեն· Մեք ալ այդ ձիւղին մէջ պաշտօն ունէինք, եւ քանի մը չրջաններ աւարտած եմք· Ներքին օրինաց մէկ արտադրութիւնն ալ սա՛ է որ ամուսնական դատերու համար քարոյականի մասին փոխանորդ չընդունուիր, միայն երբ կարգը նիւթական վէճերու դայ, այն ատեն փոխանորդ կընդունուի· Օրինաց այս արտադրութիւնը մինչեւ ցարդ դործադրութեան մէջ է· եւ ի՞նչ է պատճառն որ սասկ օրէնք մը հաստատուեր է վարչութեան մէջ· պատճառը յայտնի է· վասն զի ամուսնական խնդիր ըսածդ այնպիսի դաղտնիքներ կը պարունակէ, ուր դրսէն ունկնդիր դանուիլը ներելի չէ, եւ նոյն իսկ Դատաստանական Մորդոյ անդամները չատ անդամ ականջնին դոցելով մտիկ ընելու են· Ուստի դրսէն որ եւէ մէկուն արտօնութիւն տալ ունկնդիր ըլլալու անհրնարին է ։

Գալով թէ ո՞ւստի է ծագած այս ունկնդրութեան առաջարկութիւնն, ինձ կը թուի թէ ժամանակաւ Իզմիրլեան Սրբազան խօսք մ՚ըրած ըլլալով Դատաստանական Մորդոյ վերաբերութեամբ այս ծողովին մէջ եւ կերպիւ իւիք անվստահութիւն յայտնելով, ասոր վրայ այս ունկնդրութեան առաջարկն երեւան եկած է ։

Իզմիրլեան սրբազան ըսած է թէ Դատաստանական Մորդոյ մէջ փաստաբան դտնուիլն աղէկ չէ, վասն զի հոն եկած խնդիր մը ազդային տեսակէտով ինչպէս որ պէտք է տրնօրինելէ եառեւ, դրան առջեւ ալ ուրիշ ձեւերով անոր մէջ կրնայ մանել յիշեալ փաստաբանը ։

Ա յս խօսքն ըսած ատեն ես Դատաստանական Մորդոյ ատենապետ կը դտնուէի ։

Ցիրաւի ազդային պաշտօնեաներու մէջ գըտնուիլ փափաքողներէն չեմ· բայց եթէ ինծի դէմ անվստահութեան ցոյց մ՚է այդ, եւ եթէ զեղծում մ՚եղած է եւ անկէ յառաջ եկած այդ անվստահութիւնը, ի՞նչ հարկ կայ այդպիսի ցոյցերու, կրնան ուղղակի ամբաստանել զիս, եւ ես ալ պատրաստ եմ դատուելու . . . ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ·— (ընդմիջելով) Ներեցէք ատենաբան էֆէնտի, խնդրէն չեղեցաք· Ես չեմ կարող թոյլատրել որ անձնականութեան վրայ չարունակէք Ձեր խօսքը, եւ պէտք է ուղղեմ այն սխալը թէ դատարանաց ունկնդրութեան առաջարկը նոր երեւան եկած լինի· Այդ առաջարկութիւնը Ձեր ակնարկած դէպքին չատ հին թուականաւ գրած է Փափազեան էֆէնտի, ինչպէս քիչ մ՚առաջ կարդացուած տեղեկագրէն ալ կը հասկցուէր ։

ՇԱՀՊԱԶ Ն ԷՖ.— (Շարունակելով) Իսկ թէ ազգին մէջ փաստաբաններու պաշտօն տալը ընդունելի է թէ ոչ, այս անգամ քուէարկուած նոր վարչական կազմութեան դրութիւնը ցոյց տուաւ, երկու փաստաբան մէկէն նոր Վարչութեան մէջ պաշտօնի կոչուեցան, Խզմըրլեան Սրբազան ինքն ալ անոնց աթոռակից եղաւ։ Այսու հանդերձ Դատաստանական խորհրդոյ ներքին կանոնագիրը զեղծանելու համար լա՛ւ է փաստաբանները հեռացնել պաշտօնէ քան թէ դրսէն որ եւ է մէկուն ունկընդրութեան արտօնութիւն տալ, զի ամուսնական դատերու որ եւ իցէ ոք ներկայ գըտնուիլն անաեղի կը համարիմ։

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊՈ.— Անչուշտ իրաւունք պիտի տայք ինձ՝ Ա.տենապետ էֆէնտի, անձնական դէպի մ՚առթիւ եղած դիտողութեան մը համառօտիւ պատասխանելու։ Ես ալ դիւանիդ հետ չատ ցաւեցայ, երբ Շահպազ էֆէնտի առանց երբէք խնդիրն հասկնալու եւ լաւ պատասխան տալ երեսփոխանի մը կողմէ եղած այն դիտողութեան՝ զոր ատենագրութեան մէջ կարդացեր է։ Երբ ազգային Վարչական կազմակերպութեան նոր օրէնքը հոս կը քննուէր, ես իբր երեսփոխան իրաւունք ունէի իմ կարծիքներս յայտնել, եւ դոհ եմ որ Ազգային ժողովը իմ այն ըրած դիտողութեանս վրայ հանդիսապէս ընդունեց որ երբ փաստաբան մը ազգային դատարանի անդամ է, եւ դատի մը Բ. դրան վերաբերեալ ճիւղն առանձնած, նոյն դատին համար աթոռ չ՚ունենայ։ Այն պահուն՝ երբ վարչական կազմակերպութեան օրէնքին քննութեան առթիւ իմ դիտողութիւնս կընէի, Դատաստանական Խորհրդոյ արարքը քննադատելու չէի։ Թերեւս այն մասին չատ բսելիքներ կրնայի ունենալ։ բայց խնդիրն անոր վրայ չէր։

Գալով բուն խնդրոյն, թէեւ Շահպազ էֆէնտի կըսէ թէ Ազգային գատարանը մէկ է, բայց մենք այսօր ըստ նոր վարչական դրութեան, երեք սենեակ ունինք կեդրոնական դատարանի համար։ իմ առաջարկս է ի բաց առեալ Ամուսնական սենեակին, որուն մէջ այնպիսի գաղանիքներ կը դանուին՝ որոց հրատարակուիլն ազգիս չէ, ինչպէս Շահպազ էֆէնտի ալ դիտել տուաւ եւ ես անոր այս դիտողութեան համաձայն եմ, միւս երկուքն՝ այն է Անհատական եւ Վարչական սենեակներէն ըստ հարկին իրաւունք ունենան դատաւորներն ունկնդրաց բանալու կամ դոցելու. առանց երկարելու կը կրկնեմ իմ այս առաջարկութիւնս։

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. ԷՖ.— Թէպէտեւ դիւանաւորութիւնս սկիզբէն անձնական միջադէպին վրայ ալ խօսիլ էր, սակայն Մատթէոս եպիսկոպոսի խօսքէն ետեւ իմ խօսելուս հարկ չը մնաց. Մատթէոս եպիսկոպոսի տուած բացատրութենէն հասկցուեցաւ որ իր դիտողութիւնն անձնականի մասին չէ եղեր, ինչպէս կը կարծէր Շահպազ էֆէնտի։

Բուն խնդրոյն դառնալով յայտնի է որ ամեն երկրի մէջ բոլոր ազգաց վճռաւուած գլխաւոր բանն արդարութիւնն է, ասոր պիտի բառ մ՚է որ ամենուն բերանը կը պարծի, ամենէն քաղաքակրթեալ ազգերէն բըռնէ մինչեւ վայրենիներուն մէջ անգամ կը տեսնես որ արդարութիւն բառը բերաննուն չեն ձգեր. բայց քաղաքակիրթ ազգաց մէջ արդարութեան գործադրութիւնն ապահովելու համար օրէնքներ դրուած են, ինչպէս մեր երկրին մէջ ալ կայ, եւ վերջին ատենները դատավարական եղանակի համար օրինագիրք մ՚ալ չինուած է, որուն ուսուցի մուհաքեմի կրսեն։

Ես կը կարծեմ թէ մեր ազգն ալ՝ որ մինչեւ չեւ ցարդ դատավարական եղանակը սահմանող կանոն մը չէ ունեցած, յետ այսօրիկ պիտի ունենայ եւ իր դատավարական ընթացքը պիտի կանոնաւորէ. ինչպէս որ Ազգային ժողովս ալ որ զուրկ էր ներքին կանոնագրութենէ մը, վերջապէս ունեցաւ զայն եւ ըստ այնմըմ իւր ատենական ընթացքը կանոնաւորեց։ Ինձ կը թուի թէ այն երկիրներուն մէջ որ իրենց դատարանին վճիռներուն օրինաւոր լինելը հասկնալու համար խղճմտանքը բաւական չեն համարիր, կը պահանջուի որ դատարանն համարիր, կը պահանջուի որ դատարանչեն համարիր, կը պահանջուի որ դատարանչեն դուռը բաց լինի, այսու հանդերձ հան օ-

բէնքը դատաւորաց ձեռքն իշխանութիւն մ'ալ տուած է, այն է ի պահանջել հարկին դատարանին դուռը փակել, դռնփակի մէջ հարցաքննութիւն կատարել եւ միայն վճիռը դրան բացի մէջ տալ։ Ես մէկէն ի մէկ այս կերպով ըմբռնեցի Նախաձեռնութեան դիւանի կողմէն եկած առաջարկը. բայց եթէ միայն երեսփոխանաց համար բաց պիտի ըլլայ դատարանը, ինչո՞ւ ժողովրդեան համար ալ բաց չըլլայ, իրաւ է որ ամուսնական դատեր կան, որոց համար դատարանը դռնփակ պէտք է լինի. չատ երկիրներու մէջ՝ ինչպէս է ի Գաղղիա դատարանին նախագահը պարտաւոր է դեռ երկու կողմը դատի չը հրաւիրուած՝ առանձինն զանոնք լսել, որպէս զի եթէ հաշտութիւն հաստատ անոնց մէջ եւ երբ չը յաջողի, այն ատեն դատարանը կը հանէ։ Ասի խնդրոյն մասնաւոր մէկ պարագայն է։

Ես կառաջարկեմ կարճ խօսքով՝ որ եթէ ժողովը կը հաճի, այս խնդիրը մնայ մինչեւ դատավարական կանոնաց ծրագրին ներկայացումը վարչութեան կողմէ, եւ այն ատեն լաւ որոշումը ընդունի. իսկ եթէ չը հաճիր յետաձգել, կառաջարկեմ որ ազգային դատարաններն առանց բացառութեան բաց ըլլան թէ երեսփոխանաց եւ թէ ժողովրդեան համար, պայմանաւ որ ի պահանջել հարկին դատաւորներն իրաւունք ունենան դռները քննելու դռնէ որոշեալ պայմանաժամու մը մէջ»։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է. — Դատաստանաց դըռնբաց լինելու առաջարկութիւնն ես ընդած եմ, եւ կարծեմ թէ անկէ ի վեր երկու տարի անցած է։ Դիտէք որ առաջարկութիւնները ժամանակին ներդործութեան տակ կուգան. այն ատեն՝ երբ այս առաջարկը ընդի, ազգային դատարանին վրայ վստահութիւնս բարձուած էր, բացարձակապէս կըսեմ դայս. եւ եթէ ես դիտնայի որ ժողովրդեան առջեւ բաց ըլլալն այսօր պիտի ընդունուի, միայն երեսփոխանաց առջեւ բաց ըլլալն չէի առաջարկեր. այլ ըստ որում դատարանին մէջ ներկայած դատերն յաճախակի ամուսնական դատեր են, ժողովը չկարենալու համար դոնէ երեսփոխանաց առջեւ բաց ըլլալն առաջարկեցի։ Եւ ըստ որում ազգային դատարանին մէջ դարձածներուն վրայ չատ խօսքեր կային հասարակութեան եւ լրագրաց մէջ, ուստի թէ՛ ազգը բամբասանքէ ազատելու եւ թէ՛ տուներու կործանման առաջն առնելու համար առաջարկեցի որ դռնէ երեսփոխանք համարառութեան իրաւունքով ներկայանան իրենց ունկնդիր, ազգային դատարանի դարձողութեանց վրայ հակիռ եւ տեսնեն թէ արդարութիւնն իրօք ի գործ կը գրուի։ Բայց հիմա որովհետեւ կըսուի թէ ժողովրդեան համար ալ բաց ըլլայ, եւ որովհետեւ հիմա ազգային դատարանն երեք տեսակի բաժնուած է, ես կը բարեխոհեմ իմ առաջարկութիւնս եւ կըսեմ. «Ազգային դատարանները բաց ըլլան ամենուն համար, պայմանաւ որ դատաւորները ի հարկին գոցելու արտօնութիւն ունենան, մանաւորապէս Ամուսնական տեսնակը, բայց վճիռներն անպատճառ բաց տեղեաւ մէջ տրուին, եւ ազգային երեսփոխաններն իրաւունք ունենան դատական տեղեկագրութիւնները քննելու դռնէ որոշեալ պայմանաժամու մը մէջ»։

ԴԱՓԱՄՃԵԱՆ Ս. Է. — Ես ալ թէեւ կընդունիմ դատարանաց ի հարկին դռնփակ լինելու դրութիւնը, դի ամուսնական դատերու բնութիւնը կը պահանջէ դռնփակ նիստի մէջ կատարել, սակայն կէտ մը կայ, որուն վրայ ժողովին ուշադրութիւնը հրաւիրել կը պատուոյր իմ. ամեն կին կարող չէ իր դատը պաշտպանել, եւ փոխանորդի մը կը կարօտի, առանց որոյ կրնայ իր դատը կորսուանել։ Բայց մեր Դատական խորհուրդը փոխանորդ չընդունելու որոշում ընելով ամուսնական դատերու մէջ փոխանորդի ներկայութիւնը կը մերժէ. այսպիսի որոշում մը հակական կերեւի ինձ. այս կերպով չատ իրաւունքներ կը կորսուին եւ կորսուած ալ են. ընդհանրապէս մեզ ամեն պէտք եղած դիւրութիւնները ցոյց տալու ենք ամուսնական

դատ ունեցողներուն, որ իրաւունքնին չկորսընցնեն։ Եւ ահա այս դիւրութիւններէն մէկն է անոնց կողմէ փոխանորդ ընդունելիը։ Ուստի դատարանաց դոյզ ըլլալու դրութիւնը կընդունելիս պայմանաւ որ փոխանորդ ընդունուի ամուսնական պատերու մէջ։

ԱՏԵՆԱԳՏՑ ԷՖ. — Խօսողաց առաջին չարքն սպառեցաւ, եւ երկրորդ անգամ խօսք ուզողներ կան։ Սակայն ասոնց խօսք տալէ առաջ կարեւոր կը համարիմ նախ մինչեւ ցարդ եղած առաջարկութեանց ամփոփումն ընել։

Տէր Մատթէոս եպիսկոպոս ամուսնական սենեկին գաղտնիքներուն դուրս ելնելն անպատեհ դատելով՝ անոր բաց լինելուն հակառկարծիք էր։ Շահպազ էֆէնտի ի բաց առեալ անձնական դէպքը, նոյն կարծիքը կը հաստատէր, համաձայն Մատթէոս եպիսկոպոսի։ Գարագաշ էֆէնտի հակառութիւն մը կը նշմարէր թէեւ դատարանաց բաց եւ միանգամայն դոյզ լինելուն մէջ, բայց այս կէտն Եուսուֆեան էֆէնտիի բացատրութեամբ պարզուած կը թուի դիւանին եւ հակառութեան հետքն անհետացած։ Իսկ փափաղեան էֆէնտի իւր առաջարկը պարզաբանելով եւ Եուսուֆեան էֆէնտիի դիտողութեանց վրայ ժամանակին բերման համաձայն բարեփոխել հարկ համարելով, դատարանաց բաց լինելու դրութիւնը կընդարձակէր եւ մանաւորաբար Ամուսնական սենեկին համար դատաւորաց ի հարկին դոցելու իրաւունքը կընդունէր, բայց վճիռներն ու արձանագրութիւնները տեսնելու աղատութիւն կը վերընծայէր երեսփոխանաց։ Գափամաճեան էֆէնտի ալ կընդունէր նմանապէս դատարանաց ի հարկին դռնփակ լինելը, բայց կուզէր որ ամուսնական դատերու մէջ փոխանորդ ընդունուի. սակայն այս վերջին կէտը վիճաբանութեան բուն նիւթէն կը տարբերի։

Այս աւելնն ամփոփելով, եւ վարչութեան Ատենապետ Եուսուֆեան էֆէնտիի պատասխանատուութիւններն՝ եւ ըստ այնմ յառաջգման առաջարկն ի նկատի առնելով, ըստ որում Վարչութիւնը դատավարական եղանակի ծրագիր մը պիտի բերէ Ժողովիս, ձեր Դիւանը կը կարծէ թէ խնդրոյն իմաստնօրէն լուծումը սա ձեւով կրնայ լինիլ. այն է նախ՝ Ազգային դատարանաց բաց լինելու դրութիւնն ընդունիլ, եւ երկրորդ՝ դատաւորաց ի հարկին դռնփակ առեան կազմելու արտօնութիւնը հաստատել. եւ այս երկու սկզբնական կէտերն որոշելէ ետեւ, միւս բոլոր մանրամասնութիւնները վերապահել Վարչութեան բերելիք ծրագրին նկատառման պահուն. սպասելով անշուշտ որ Վարչութիւնը, Ժողովին ընդունուած սոյն կէտերն ուշադրութեան առնելով, ըստ այնմ պիտի պատրաստէ իւր ծրագիրն։

Եթէ կը համաձայնիք այս ձեւին, այն ատեն նախ վիճաբանութեան փակումը եւ յետոյ յիշած երկու սկզբունքներս մի առ մի քուէի պիտի ենթարկեմ։

ՁԱՅՆԵՐ.— Այո՛, Այո. Քուէ, Քուէ։

Հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտի նախ վիճաբանութեան փակումը քուէի կը դնէ, որ 7 քուէի դէմ 14 ով ԿԸՆԴՈՒՆՈՒԻ։

Ցետոյ Ժողովոյ քուէին կենթարկէ Ազգային դատարանաց բաց լինելու դրութիւնը՝ զոր Ժողովը միաձայնութեամբ ԿԸՆԴՈՒՆԻ։

Նմանապէս Ժողովոյ քուէին կենթարկէ, դատաւորաց ի հարկին դռնփակ առեան կազմելու արտօնութիւնը, զոր նոյնպէս Ժողովը միաձայնութեամբ ԿԸՆԴՈՒՆԻ։

ԱՏԵՆԱԳՏՑ ԷՖ.— Ուրեմն յանուն Ժողովոյ կը խնդրեմ Ազգային վարչութենէն որ դատավարական օրէնքը ծրագրած ատեն, ներկա տողութեան առնուի՝ ազգային դատարանաց բաց լինելու դրութեան, եւ դատաւորաց ի հարկին դռնփակ նիստի մէջ դատելու արտօնութեան սկզբունքները, զոր Ժողովն այժմ քուէարկեց։

Ընտրութիւն նախարարներէն պահանջել անդամոց

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Ի՛Ն.— Տօքթ֊էօր Ռաֆֆիէլեան էֆէնտիի յերեսխոնանութենէ հրաժարումէ, զոր ի սկզբան նիստին ընդունեցիք, Դատաստարակութեան դիւանին մէկ անդամը պակսեցաւ։ Ուրեմն անոր տեղ Գասպար Զէրդոյ էֆէնտին կառաջարկէ դիւանս։

Նոյնպէս Հալաճեան էֆէնտիին Կալուածոց դիւանէն հրաժարմամբ՝ միշեալ դիւանէն պակսած անդամին տեղ Դիւանս եէմէնճեան Յակոբ էֆէնտին կառաջարկէ։

Ա՛յս երկու ընտրութիւնները դատ դատ քուէի դրուելով, ժողովը ԿՀՆԴՈՒՆԻ եւ կը հաստատէ զանոնք։

Հրաժարեցուցում

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ն.— Կը յիշէք, երեսխոնան էֆէնտիներ, որ վերջին նիստին որոշում մը տուիք բացակայից համար։ Նոյն որոշման հանձայն երրորդ կամ աւելի բացակայութիւն ունեցող երեսփոխանաց յատուկ կոչնագիր ղրկուեցաւ սոյն նիստին համար, եւ իրենց բացակայութեան սահմանը լրացած ըլլալն յիշեցուցուելով, յանուցուեցաւ որ եթէ այս անգամ ալ բացակայ մնան՝ ըստ օրինի հրաժարեալ պիտի նկատուին։ Սոյն ազդագիրն ընդունողներէն այսօր անձամբ չը պատասխանողներուն ցուցակը ձեռքս է աւասիկ զոր պիտի կարդամ։

Առանց ամենէն ալ ընկալագիրը առնուած է իրենց ղրկուած հրաւիրագրոյց համար, եւ այդ ընկալագրերն ալ Դիւանիս վրայ են. բայց ի Թ. Մանկասարեան էֆէնտիէն, որ գրասենեակը չգանուելուն համար իւր հրաւիրագիրն ընդունողներէն է հրաւիրագիրն ընկալագիրն առաքրագրել տալով յանձնելու պայմանաւ, բայց երբ բարապանն հետեւեալ օրը դարձեր ընկալագիրն ուղեր է, պատասխան ընդուներ է թէ՝ հրաւիրագիրը Մանկասարեան էֆէնտիին ձեռքը յանձնուեր է թէեւ, բայց նա ընկալագիրը չէ առաքրագրեր։

Նմանապէս Առամ էֆէնտի Տէրոյենցի հրաւիրագիրը առնողն ալ չդանելով ինք, հրաւիրագիրն իւր ձեռքը հասցնելու համար թաղին եկեղեցւոյն պաշտօնեայներէն մէկուն յանձներ եւ ընկալագիրն անոր առաքրագրել տուեր է։

Իսկ Նաւասարդեան էֆէնտին ընկալագիրը չէ ուղեր առաքրագրել, վասն զի նա արդէն հրաժարական ներկայացած է ժողովին, որ թէպէտ չէ ընդունուած, բայց իրեն ալ չէ ծանուցուած։ Հետեւաբար Յովհաննէս էֆէնտի ինքզինքն հրաժարեալ դիտէ, եւ այս պատճառաւ իրաւունք ունի ընկալագիր չառաքրագրելու։

Առնոյմ զատ՝ Մօմճեան Միքայէլ, Ապտուլլահեան Վ.իչէն եւ Գըլըճեան Գէորգ էֆէնտիներուն համար ալ վկայող երեսխոնանութիւններ կան թէ նախընթաց նիստին ներկայ են եղեր, թէեւ ներկայութեան տուեալը չեն առաքրագրած։

ՁԱՅՆԵՐ ՁԱՆԱԶԱՆ ՆՍՏԱՐԱՆՆԵՐԷ.— Ա՛յո, կը վկայենք որ այդ երեսխոնանները ներկայ էին նախընթաց նիստին։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ն.— Ուրեմն սկսինք նախ այդ երեք երեսխոնաններէն, իրենց վիճակը ճշդելու համար։

ՇԱՀԱԶ Ն. Է՛Ն.— Ներեցէք, կարծեմ խնդրոյն մէջ նուազ կէտ մը կայ. երեք երեսփոխանաց համար վկայութիւններ կան՝ թէ նախընթաց նիստին ներկայ գտնուած են, թէպէտ եւ ներկայութեան տուեալն առաքրագրած չեն։ Այդ վկայութիւնները թէեւ կը յարգենք, սակայն խնդիր է հասկնալ թէ Դիւանին ի՞նչ պէտք է ընէ. վկայութիւնո՞ց թէ ոչ ներկայութեան տուեալին պէտք է հետեւի։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ն.— Դիւանը ներկայութեան տուեալին քաղեալ ցանկ մը թերեւ պարտաւոր էր, եւ այս պարտաւորութիւնը

կատարեց. ցանկը բերաւ, եւ անոր վերաբերեալ ծանօթութիւններն հաղորդեց Զեզ։ Այլ եւս ծաղովին դործն է՝ խնդրոյն մէն մի կէտերն՝ իւր որոշմամբ լուծել։ Արդ՝ երեք երեսփոխանք կան որք ներկայութեան տուփարը չեն ստորագրած, բայց անոնց ներկայութիւնը տեսնողներ կան մեր մէջէն, նախընթաց նիստին։ Այս մասին լսօսք տալու պատրաստ եմ ուզողներուն։

ՇԱՀՊԱԶ Ն. Էֆ. — Անցեալ նիստին մեր նախկին օրէնքը բարեփոխելով՝ բացակայից համար նոր օրէնք մը սահմանեցինք, այսինքն բացակայութեան 3 անգամը 4ի վերածելնիս, եւ բացակայ երեսփոխանաց վերջին հրաւիրագիր ղրկել որոշեցինք։ Յայտնի է որ երբ եւ իցէ երեսփոխան մը ծաղովին գայ, պարտաւոր է ներկայութեան տուփարն ստորագրել, զի ոչ ոք կրնայ եկողը չեկողը վիճքը պահել։ Հիմա ամանք կը վկայեն թէ այս ինչ կամ այն ինչ երեսփոխանը ներկայ էր, թէեւ ներկայութեան տուփարին մէջ ստորագրութիւն չունի. ես ալ կը հաւատամ այդ վկայութեանց. ոմանցն թէ որ 2 կամ 3 վկայութեան վրայ երեսփոխան մը հրաժարեալ կամ ոչ հրաժարեալ պիտի համարուի, կարելի է որ ես ալ կամ ուրիշներ եղնենք այլոց համար այդպիսի վկայութիւններ տալ։ կարծեմ ասոր ընդհանուր սկզբան դէմ է եւ ներելի չէ։ Իմ կարծիքս սա է որ եթէ բարեփոխում մը պիտի ընենք, ամենուն համար ընենք եւ չէ թէ մէկ քանիին համար միայն։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. Էֆ.— Նկատդրելով իսկ թէ ատոնք ներկայ էին եւ չեն ըստորագրած, սակայն քանի որ Ս. Պատրիարքէն կողմէն նամակ կերթայ իրենց թէ այսքան բացակայութիւն ունեցած էք, միթէ պարտաւոր չէ՞ն երկուղ դրով պատասխանելու թէ Սըբազան Հայր, Ձեր դրածին մէջ սխալ կայ, մեք ներկայ էինք եւայլն։

Քանի որ ոչ պատասխան կը դրեն եւ ոչ կուգան, այդպիսի երեսփոխաններ թող չ'ուենեանք։

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. Էֆ.— Խնդիրն այն մէկ քանի երեսփոխանաց վրայ է, որոնք անցեալ նիստին ներկայ էին հոս, սակայն ներկայութեան տուփարն ստորագրել մոռցած են, որ ամենն տեղ կրնայ պատահիլ։ Անտաղիկ մեր ընկերներէն մին ալ, որ հիմա եկաւ, մոռցեր էր ներկայութեան տուփարն ստորագրել։ երբ յիշեցուցինք իրեն՝ եկաւ ստորագրեց։ Գրիստոստուր Էֆէնտիին գալով՝ կը պատասխանեմ թէ միթէ չկրնա՞ր ըլլալ որ ատոնք նամակ դրած ըլլան եւ նամակնին հոս հասած չըլլայ։

Քանի որ վկայողներ կան այդ 3 երեսփոխանաց համար թէ նախընթաց նիստին ներկայ էին, կարծեմ պէտք է այս վկայութիւնը ընդունուի, եւ եթէ ուրիշ անօրէնութիւն մ'ալ ընել պէտք ըլլայ, իրենցմէ բացատրութիւն մ'առնուելէ ետեւ կրնայ ըլլալ այդ։

ՁԱՅՆԵՐ.— Քուէ, քուէ։

Առենապետ Էֆէնտի նկատելով որ քուէ ձայնողներ կան, վիճաբանութեան փակումը քուէի կըդնէ որ մեծագոյն մասամբ կընդունուի։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ.— Այժմ որ Ձեր քուէով որոշում պիտի տաք, պէտք է Ձեր ուշադրութեան ներկայեմ թէ քանի խնդիրը չորրորդ բացակայութիւն ունեցող երեսփոխանաց վրայ օրինի հրաժարուելի է։ Բայց զայն քուէարկելէ առաջ, որոշման կարօտ երկու կէտեր կան։ Առաջինն է Խաչիկ Մանկասարեան եւ Առոմ Տէրոյենց Էֆէնտիներուն իրենց ընկալագրերն անձամբ ստորագրած չըլլալնին. եւ երկրորդն է Մ. Քալեայեղ Մոմճեան, Վ. Ալեքսանեան եւ Գէորգ Քըլըճճեան Էֆէնտիներուն ներկայանալ, որոց ստորագրութիւնքը չեն երեւիր նախընթաց ներկայութեան տուփարին մէջ, նախընթաց նիստին ներկայ գտնուած լինելուն համար որանց երեսփոխանաց վկայութիւնը։

Նախ այս վերջին կէտէն պիտի սկսիմ քուէարկութեան դնել։

Ով որ լսուած վկայութեանց վրայ՝ Մանճեան, Ալեքսանեան եւ Քըլըճճեան Էֆէնտիներուն

Ներն անցեալ նիստին ներկայ կը համարի եւ ոչ բացակայ, իւր ձեռնածիգ հաւանութիւնն յայտնել բարեհաճի։

14 ձեռք կը բարձրանան։

Ով որ հակառակ կարծիք ունի եւ յիշեալ երեք երեսփոխաններն, ըստ ներկայութեան տումարի բացակայ կը համարի, իւր ձեռնածիգ հաւանութիւնն յայտնել բարեհաճի։

1 ձեռք կը բարձրանայ։

Հետեւաբար Ատենապետ էֆէնտի կը յայտարարէ թէ ըստ որոշման ժողովոյ Մ. Մոմճեան, Վ. Ապտուլլահեան եւ Գ. Քիւրճեան էֆէնտիները նախընթաց նիստէն բացակայ չեն համարուած։

Ցետոյ Ատենապետ էֆէնտի քուէի կը դնէ Խաչիկ Մանկասարեան եւ Ատոմ Տէրոյենց էֆէնտիներու ընկալագրի խնդիրն։

Եւ ժողովը՝ չորս քուէի դէմ 12 քուէով յիշեալ երկու երեսփոխանաց կոչնագրերն օրինաւորապէս հաղորդուած կը համարի, եւ զանոնք միւս բացակայ հրաժարելի երեսփոխանաց կարգին մէջ կընդունի։

Հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտի ժողովին կը ներկայէ չորրորդ բացակայութեամբ հրաժարելի վիճակ ստացած 13 երեսփոխանաց ցանկն որք են՝

Տ. Ներսէս վարդապետ		Ասլանեան
Խաչիկ	էֆէնտի	Մանկասարեան
Ատոմ	«	Տէրոյենց
Աւետիս	«	Կիւրտաղեան
Անդրանիկ	պէյ	Կրճիկեան
Սիմոն	պէյ	Մաքսուտեան
Սէրվիչէն	էֆէնտի	
Կարապետ	«	Շահպազեան
Պօղոս	«	Մկրտիչեան
Յովհաննէս	«	Կրճիկեան
Սարգիս	«	Աբրահամեան
Աւետիս	«	Պարոնեան
Տիգրան	«	Տ. Ներսէսեան

Ժողովը երկու քուէի դէմ միաձայնութեամբ հրաժարեալ կը նկատէ ըստ օրինի յիշեալ 13 երեսփոխանները։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— կը մնայ այժմ Ղասապեան Յովհաննէս էֆէնտին, որ ինչպէս ըսի, իւր հրաժարականը մերժուած ըլլալուն նկատմամբ պաշտօնապէս տեղեկութիւն չէ տրուեր իրեն։ Դիւանը պիտի փութայ այս կէտը կարգադրել։

Գ. Բացակայութիւնք

Դիւանը կը հաղորդէ ժողովին երրորդ բացակայութիւն ունեցող հետեւեալ երկու երեսփոխանաց անուններն, որք են՝

Գրիգոր էֆէնտի Պէրպէրեան
Ռէթէոս « Պէրպէրեան

Եւ կը յայտէ թէ այս անգամ ազդագիր պիտի ուղղուի սոցա, ըստ արամադրութեան օրինաց։

Ատեանը կը փակի ժամը 11 ին։

Ատենադպիր
Մ. Ց. Մելիքեան

Ատենապետ
Ց. Մէրճեմ-Գիւլի

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԲԱՑՈՒՄ 1880 ԹՎԻՆ

ՆԻՍՏ Ժ.

28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1880

ՆԱԽԱԳԱՀ. — Տ. Սիմէօն Եպիսկոպոս Սէֆէրեան (Ռուժամեայ կարգեալ)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ.— Ե. Մէրեէմ-Դուլի էֆէնտի

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍԽՈՒՆՔ

ՆԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍԽՈՒՆՔ

Ա. Վիճակ

1 Կարապետ Եպս. Սերոբեան Բ
2 Սիմէօն Եպս. Սէֆէրեան
3 Անդրոսիկոս Վ. Ռուբինեան Բ ¶
4 Կարապետ Ք. Սէֆէեան Բ

Բ. Վիճակ

5 Մատթէոս Եպս. Իզմիրլեան
6 Պօղոս Վ. Խօլտաճեան Բ 2
7 Յովհաննէս Ք. Մկրեան
8 Գրիգոր » Աճէմեան

Գ. Վիճակ

9 Յակոբ » Ա. Փալադեան
10 Սահակ Ք. Տ. Սարգսեան Բ
11 Խորէն » Փէհլիվանեան Բ
12

Դ. Վիճակ

13 Մուքիս Ք. Սուխեանեան
14
15
16

Ե. Վիճակ

17 Խորէն Արքե. Նար Պէյ Բ ¶
18 Յովհաննէս Վ. Փալադեան Բ
19 Գաբրիէլ » Թաթարեան Բ
20

Բ Բացակայութիւն առաջին։
Բ.2 Բացակայութիւն երկրորդ։
Բ.¶ Բացկ. քանաւոր պատճառաւ։

ՀԱՅԱՐԱՏԱՆՔ
(Ա. Վիճակ)
Գումգապու, կէտիկ փալա եւ Գումգապուի դուրս

21 Գրիգոր Պէրպէրեան
22 Կարապետ Աղաբդումճեան Բ
23 Համբարձում Մազլումեան Բ
24 Մինաս Գափամաճեան
25 Սարգիս Աղաթէկեան Բ ¶
26 Սենեքերիմ Մանուկեան Բ
27 Բարթող Քիւրքճիպաշեան Բ
28 Գէորգ Ալտուլահեան
29 Ե. Մէրեէմ-Դուլի
30
31
32
33
34
35
36
37

(Բ. Վիճակ)
Գէդիկպաշ

38 Ալիքսան Թօրոսեանճեան Բ 14
39 Բարսեղ Հալաճեան Բ 2
40

Եէնիգապու

41 Մկրտիչ Քիւրքճիխանլեան Բ
42 Մարուքէ Ֆրէնկեան Բ
43 Պօղոս Էքսէրճեան Բ
44

Իւսկիւտար Ս. Խաչ

45 Սիմոն Ֆէյէկեան Բ 4
46
47 Ե. Շիշմանեան Տօքթօր

Իւսկիւտար Ս. Կարապետ

49 Միհրան Պահճէգափուչ Բ
50 Պօղոս Թորգոմեան Բ
51 Նիկողոս Ալաճաճեան Բ
52 Տրդատ Փափազեան Բ

(Գ. Վիճակ)
Գասըմ բաշա

53 Գասպար Զէրազ

Բէրա

54 Աբիկ Ուճնճեան Բ
55 Գրիգոր Սէլիմիէճեան Բ
56 Գրիգոր Օտեան Բ ¶
57 Միքայէլ Մօմճեան Բ 2
58
59
60
61
62

Միջագիւղ

63 Յակոբ Նորատունկեան Բ
64 Տիգրան Եուսուֆեան
65 Մկրտիչ Գազանճեան Բ 2
66 Նշան Օտեան Բ
67

Պէյօղլ եւ Ղալաթիա

68 Միքայէլ Մասիկեանեան
(Գ. Վիճակ)
Գուզկունճուղ եւ Իմաստէք

69 Յովհաննէս Եսայեան Բ 14
70 Սուխան Պէյլիկճեան Բ

Գատզգիդ

71 Մկրտիչ Մուրատեան Բ
72

Նարլըգաբու

73 Յակոբ Եփռնիմեան Բ 2
Եկեղեցական Սամաթիոյ
74

Թօփգափու

75 Յովհաննէս Մարգարեան Բ
Էյուպ Ս. Նիկա եւ Ս. Աստուածածին
76 Գաբրիէլ Ե. Մէլիքեան Բ 2

Գումրուչիմէ

77 Առաքել Իլիասպաշեան Բ 3
Հիսար եւ Գօյաճի գիւղ
78
Նոր գիւղ եւ Սբհնիա
9 Ղազար Հովհաննէս Բ 2

Գալատ

80 Տէվլամաք Էքսէրճեան Բ 2
81
82

Գարակէօմրիւկ

83 Սեդրակ Թիւրապեան
84

(Ն. Վիճակ)

Սամաթիա

85 Ալիքսան Պէշիրեան
86 Նղիազար Մէլիքեան Բ 2
87 Մինաս Ձաֆճաֆեան Բ
88 Նազարէթ Շահպազեան Բ
89 Յարութիւն Թիւլեան Բ
90 Յակոբ Արշակ Բ 2
91 Սեդրակ Թիւյսիւզեան
92
93
94

Խասգիւղ

95 Առաքել Ալթունեան Տիւրրի Բ
96 Ռէթէոս Պէյլիկճեան Բ
97 Սարգիս Քալուստեան Բ Գ
98 Ալթանագինէ Արապեան Բ 3
99
100

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԻ

Կարինի

101

Քհօբաճեան

102

Անդրիանուպոլիս

103 Վիչէն Ապտուլլահ Բ 2

Նիկոմիդիա

104 Կարապետ Ս. Իւթիւճեան Բ

Ակռ

105

Ղարաճիսար

106

Արաբկիր

107 Կարապետ Խաչիկեան Բ
Բադէշ
108

Պրուսա

109 Գրիգոր Ղազարոսեան

Նիդոկիա

Ամասիա

111 Հաճեթարճում Ալաճաճեան Բ
Բալու
112 Յովհաննէս Աղնաւորեան Բ
Նդեսիա
113 Յակոբ Իւթիւճեան
Մանճըլըխ
114
Հաճըն
115
Երզնկա
116 Ռէթէոս Պէրպէրեան Բ 4
Թէքիրտաղ
117 Տիգրան Գ. Սինանեան Բ
Կեսարիա
118 Գէորգ Գըլըճեան
Խարբերդ
119
Գալջըհեսէր
120

Մուշ

121 Ստեփան Փափազեան
Տիվրիկ
122 Նշան Գարագաշ Բ
Ջէյթուն եւ Մարաշ
123
Տրապիզօն
124
Գաղատա
125 Մկրտչեան Խաչէնեաէրեան Բ
Տիգրանակերտ
126 Մկրտիչ Զօպանեան
Վան
127
Աղթամար
128
Հալէպ եւ Այնթապ
129
Սեբաստիա
130 Մկրտիչ Ց. Մէլիքեան
Ռուսճուգ
131
Կարս
132 Աբրահամ Յ. Այվազեան
Զմիւռնիա
133 Հաճեթարճում Սարգիսեան Բ
Գաղատիա
134
Ատանա
135
Սղերդ
136 Մատթէոս Ալէքսանեան Բ
Նօզդատ
137 Լօռոֆէթ Պալեօզեան Բ
Մալաթիա
138 Գէորգ Վարդանեան
Իզմիր
139 Գաւրիէլ Գալֆօեան
Եգիպտոս
140 Աբրահամ Մուրատեան Բ

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Խնդիր երեսփոխանական ընտրութեան Թարբերդի. — Վիճաբանութիւն ի վերայ տեղեկագրի Նախաձեռնութեան գլուխի։

Բ. 57 անդամ խնդիրք
1º. երկք խնդիրք 1874 ամի
2º. ինն » 1875 ամի. — Վիճաբանութիւն ի վերայ տեղեկագրի Մայր Դիւանի։

ԱՏԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Ա. Ժող. Ս. Պատրիարք Հայրն անձնական պարտութեան պատճառաւ ասիպատած լինելով բացակայ մնալ ժողովէն՝ ընդ առաջարկ նախագահութեամբ Գեր. Տ. Սիմէոն Եպիսկոպոսի Ակֆէրեան և Ատենապետութեամբ Ց. Մէր. Եֆ.—Գալի Էֆէնտիի, ժողովը Ազգ. Մատենադարանին մէջ գումարեցաւ յուրտին առաջոյ թեան պատճառաւ և առեւտը բացուեցաւ ժամը 8 1/4 անցած, ի ներկայութեան 24 ընտրեալ, որոց թիւը մնաց նոյն ցվերջ։

1.

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՔ ԱՏԵՆԻՆ ԲԱՑՄԱՆ ԵՒ ԺՈՂՈՎԱՏԵՂԻՈՑ ՆՇԱՆՄԱՄԲ։

Ատենական գործողութեանց չակատ ընթերցուածն ունկն յայտարարեցին թէ կարեւոր դիտողութիւններ ունենալովայն խընդրոց վրայ, համառօտիւ հաղորդել կուզեն զանոնք։ Եւ Ատենապետ էֆէնտին խօսք առաւ նոցա։

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. Եֆ. — Կը յիշէք որ ժողովս որոշեց ժամը 7 1/2ին բանալ առեւտուրն և 10 1/2ին փակել. այս որոշման համաձայն սկսաք որ առաւմանեալ ժամուն առիթէն բանանք առեւտուրն, որքան ալ լինի ներկայ երեսփոխանաց թիւը, առեւտրական գործողութիւնները կատարենք, և եթէ վերջապէս մեծագոյն մաս չըներեւանք, վերջացնենք նիստը։

Ա. յայսմ պէտք է ընենք միշտ, որպէս զի բացակայ երեսփոխանաց տեղ ներկայ դտնուողներն պատժուած չըլինին, ուստի կառաջարկեմ այս մասին կատարեալ ճշդութիւն պահել և ներկայից թուոյն նուազութեանը պատճ

ռաւ չյապաղիլ առեւանին բացուիլ, լինչպէս եղաւ այսօր։

ՓԱՆԻ ՄԸ ՆՍՏԱՐԱՆՆԵՐԷ. — Կը ձայնակցինք։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Դիւանը չնորհակալ է փափաքեան էֆէնտիի, որ իւր ըրած դիտողութեամբ առեւանի բացման մասին ճշդապահութեան օգուտը կատարեալ ցուցանէ։ Դիւանս ալ կը յայտարարէ թէ ինք արդէն այս պարագային նկատողութեան առած է, և անոր վերաբերեալ առաջարկ մ'ուներ պատրաստած զոր ժողովին ատեն ներկայէ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ներկայիք որ ես ալ ժողովատեղւոյն նկատմամբ դիտողութիւն մ'ընեմ։ Այս ըրտաշունչ օդերով կարելի չէ եկեղեցւոյ ընդարձակ չէնքին մէջ նիստ կազմել, ուստի ձմրան եղանակին համար ուրիշ յարմար տեղ մը պէտք է ահմանել։ Երեսփոխանք պատրաստ են ծառայել Ազգին, սակայն պէտք չէ որ իրենց ծառայութեան ժամուն ցրտահար սառին։ Կը խնդրեմ դիւանէն որ այս մասին ալ չնորհ ընէ կարդադրութիւն մ'ընել։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Գասմամաճեան էֆէնտիի դիտողութիւնն ալ շատ իրաւացի է. դիւանն ալ նոյն պատճառաւ այսօր եկեղեցւոյ տաճարէն նիստ այս չէնքին մէջ փոխադրեց։ Մտադիր է նաև լաւագոյն կարդադրութիւն մ'ընել ապագային համար, որչափ որ պարագաները ներեն իրեն։ Յուսայն կը յայտայ որ երեսփոխանք ալ առաւել քան ջերմեռանդ պահպանողականներ չըլլան ընեն։

ՋԱՑՆԵՐ. — Շատ աղէկ, գոհ ենք։

—o—

2.

ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽԸՆԹԱՑ ՆԻՒԹԵՐՈՒՆ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Զարս նիւթի առեւնագրութիւնք կան վաւերելի, սակայն դիւանն առանց և ոչ մին կրցաւ այսօր ձեզ ներկայել։ Այս յապաղմանց առաջքն չկրցաւ առնուիլ ամեն ջանիկ հակառակ։

Ազգային ժողովը ամիսը առաջ հետզհետէ քանի մը չարութիւն յաղորդական նիւթեր ունեցաւ, և այս պատճառաւ առեւնագրութեանց համառօտութիւնն և տպագրութիւնը չկրնալով հասնիլ, առեւնագրութիւններն դիտողեցան։ Միւս կողմէ Ազգային նորագոյտ վարչութիւնն Գաղթականութեանն Գիւանատունը կազմակերպելու պատճ վճռելով դիւանական փոփոխութիւններ երևան եկան և պատճառ տուին այս յապաղմանց։ Հաւատամք ենք սակայն որ վարչական խորհուրդը պիտի վստահայ Ազգ. ժողովոյ դիւանին գործոն աշխատութիւններ դիտելու համար ինչ կարգադրութիւն որ հարկ է, ընել հրամայելս։ Մայր դիւանն ալ իւր կողմէ կը հաւատայ ձեզ թէ ինքն ալ՝ որ ամենէն առաջի կղզոյ առեւնագրութեանց կանոնաւոր հրատարակութեան պէտքն, այս խնդրոյն կարգադրութեանը նախանձախնդիր և հետամուտ պիտի լինի և վստահան տայ այս անկանոնութեանց, որքան կարելի է վտարել։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ռ. ԷՖ. — Դիւանին առաջադրած այս ապահովութեան համար չնորհակալ կըլլամ, եթէ այսուհետև կանոնաւոր կերպով առեւնագրութիւններն պիտի կրնանք առանալ։ Ըստ իս մեծ անուշադրութիւն մ'է այս յապաղումը, վասն զի ժամանակ անցնելով երեսփոխանք չեն կրնար յիշել ինչ որ խօսեր են, և դիտողութիւն ընել գրուածներուն վրայ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ապահով եղիք թէ Մայր դիւանը նախանձախնդիր է այս մասին

նոյն իսկ իւր դասընկ դէպքերեան համար, և նիմէ հասատատ յոյս չունենալ վերջնական կարգադրութիւն մը ձեռք բերելու, թերևս պիտի դայ այն ատեն իւր վերջին խօսքն ընել։ Ուստի կրնաք վստահ լինիլ որ Դիւանը չէ կրնար անվերջ դանդաղիլ այս մասին և խնդիրը լրանել։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Շնորհակալ կըլլանք։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — կանցնինք ուրեմն ա. տենական ուրիշ դործոդութեանց։

—o—

3.

ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՆԻՍՏԱՒՈՐԱՑ

Ազգային Երեսփոխաններուն

Ռէթէոս էֆէնտի Պէրպէրեան գրավ ծանուցած լինելով իւր անձնական տկարութեան պատճառաւ տիպոսած է բացակայ մնալ ժողովոյ այսօրուայ նիստէն, Ատենապետ էֆէնտին անոր բացակայութիւնն իրր օրինաւոր՝ արձանագրել տուաւ ներկայութեան տումարին մէջ։

Ցետոյ Ատենապետ էֆէնտին յայտարարեց նաև թէ ուրիշ երեսփոխան մ՝ալ Եղիազար էֆէնտի Մելիքեան ալ և նոյն պատճառաւ բացակայ կը գտնուի այսօր, և ստուգուած է որ իւր բացակայութեան պատճառն ծանուցեր է թէպէտ գրով, բայց իւր նամակը չէ հասեր ձեռքին, հետևապէս ժողովին հաճութեամբ նաև անոր բացակայութիւնն իրր օրինաւոր նշանակել տուաւ։

—o—

4.

ՆԻՒԹԱԲՈՒԱՆ Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԷՖԷՆԴԻՒ ԱՌԱՋԱՐԿՆ ՀԵԴՐ. ՄՆԱՑՈՒԿԻ ԳԱՆԻ ՄԸ ՀԱՇՈՒՈՑ ՄԱՍԻՆ

Ատենապետ էֆէնտին երեսփոխան Ս. Փափազեան էֆէնտիի կողմանէ մատուցեալ յետագայ առաջարկը ներկայեց ժողովին։

Կ՚առաջարկեմ որ կեդր. մնատուկի 1879—80 տարւոյ հաշուեցոյցը ժամ յառաջ ժողովիս ներկայանայ։

Կ՚առաջարկեմ նաև որ վահմ. Աբրահամ փաշայի և Սարգիս պէյի նուիրած 4500 Օսմ. ոսկւոյ ծախուց հաշուեւտրը դոր տեսած եմ ի Պատրիարքարանի, տրուիլ ներկայանայ Ազգային ժողովիս։

Ազգ. Երեսփոխան
Ս. Գ. Գ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

28 Նոյեմբեր 1880

(Ցետ ընթերցման)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Եթէ այդ առաջարկին վրայ դիտողութիւն ունեցող կայ, կը հրաւիրեմ խօսք առնուլ։

ԳԱՖԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ես ալ կը ճանչնամ և կաւաջարկեմ որ թէ կեդր. մնատուկի անցեալ տարւոյ հաշուեցոյցն և թէ այդ 4500 ոսկւոյ ծախուց հաշիւը մատուցուի ժողովին։

(Լռութիւն երեսփոխանաց կողմէ)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կը տեսնեմ որ ուրիշ դիտողութիւն չկայ, ուստի Ժողովին կամքը պիտի հարցնեմ թէ կուզէ՞ սոյն առաջարկը ՎԱՐչութեան յղել ի գործադրութիւն։

Հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին քուէի կը դնէ փափաղեան էֆէնտիի առաջարկն և Ժողովը միաձայն ԿՈՐՈՇԷ Ազգ. վարչութեան յղել զսոյն ի գործադրութիւն։

—o—

5.

ԵՐԿԱԶԱՆ ԳԱՏՐԻԱՐՔ ՀՕՐ ԳԱՑԱԾԻԱՆԸ ՆԻՇՏՈՒԱՆ Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԷՖԷՆՏԻԻ ՀԱՐՑԱՓԱԿՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կը յիշէք որ վերջին նիստին մէջ փափազեան էֆէնտին ելմտացոյցին մէջ ազգային դաստիարակութեան յատկացեալ զումարին վճարման նկատմամբ հարցապնդում մը ներկայեց ուղղեալ առ Ս. Պատրիարքն, և Ժողովը յղեց զսոյն Նորին Սրբազնութեան։ Ահաւասիկ Ս. Պատրիարքին գիրն, զոր այս վայրկենին կընդունիմ և կը պատասխանէ նոյն հարցապնդման։ Ուրեմն կանցնենք զսոյն օրակարգին յետագայ նիստին նկատողութեան առնելու համար։

ՁԱՅՆԵՐ. — Կը խնդրենք որ կարդաք պատասխանագիրն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Շատ ապէկ *։

* Պատասխանագիրը տես Ատենագրութեան 373 երեսը։

(Ցետ ընթերցման)

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ըստ օրինի հարցապնդում մ'ընել և ահաւասիկ պատասխանն եկաւ։ Ես ի սկզբանէ չատ ըսելիքներ ունէի այս խնդրոյն վրայ, սակայն չուզեցի կանխել և գալիք պատասխանին սպասեցի։

Շատ գոհ եմ որ այսպիսի կերպով մը կուգայ հարցապնդման պատասխանն, ինչ բաներ որ Ս. Պատրիարքը գործածեր է ինձի դէմ, պիտի ներեմ, բայց բուն խնդրոյն մէջ անհներող պիտի դանուիմ։ Արդ՝ օրէն է որ ընակարգն անցնի խնդիրն և այդ պատասխանագիրն կանուխէն տպագրուի և մինչև 8 օր առնուն ալ հաղորդուի։ Այդ պատասխանը առնե բան ի վեր պիտի հանէ, խնդիրը լուծէ և ազգն ալ պիտի կարենայ իւր դատաստանն ընել։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Սրբազան Պատրիարքն այդ հարցապնդումն իրր ամբաստանութիւն նկատեր է, կուզեմ դիտնալ որ ժողովն ալ այդպէս նկատած է թէ ոչ։ Ըստ իս նախ այս կէտը պէտք է պարզուի և այնուհետև մուտ դտնէ խնդիրն օրակարգին մէջ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Որովհետև օրէնքը կը պահանջէ որ հարցապնդող և հարցապնդեալ պաշտօնեայք իրարու պատասխանեն մինչև որ խնդիրը լոյսառնի, ուստի հարկ է որ Սրբազան Պատրիարքն ալ ներկայ գտնուի յառաջիկայ նիստին, ուր խնդրոյն վիճաբանութիւնը տեղի պիտի ունենայ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կը դիտեմ որ խնդիրն իր բնական ուղղութենէն կը չեղի։ Ս. Պատրիարքին ներկայութիւնն անհրաժեշտ ընդ տրամադրութիւն չկայ օրինայ մէջ։ Հարցապընդման մը դէմ պատասխանն յերկար է, ուստի հարկ է այժմ զսոյն օրակարգն անցնել և վիճաբանութեան ենթարկել յառաջիկայ նիստին, ուր ամեն երևակորհանդ ազատօրէն իւր

դպծիրը յայտնէ : Ուրեմն այսպէս կընենք և մեր աշխատութիւնները կը չարունակենք :

Հետևապէս ժողովը ԿՈՐՈՇԵ օրակարգն անցնել Լանդրին :

—o—

6.

ԽՆԴԻՐ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԻՆԴՐԱՑՆ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Կը յիշէք որ ասկէ առաջ առաջարկած էի որ Կիլիկիոյ կաթողիկոսի և Պատրիարքարանի միջև միանակուած թղթակցութեանց Սպիտակ տետրը մատուցուի Ժողովին և այս առաջարկս Ժողովը յղած էր առ Ս. Պատրիարքն ի դործադրութիւն : Կուզեմ դիտնալ թէ ինչ եղաւ այս խնդիրն :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Սրբազան Պատրիարք Հօր հրամանաւ պահանջուած թղթակցութիւնները յանձնուած են Մայր դիւանին, բայց ձեւական պակասներ կան, զորս դիւանը պիտի լրացնէ, և յետոյ այն թղթերը հաղորդէ Ժողովոյ :

ՁԱՑՆԵՐ — Շատ ուրախ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ատենական գործողութիւններն աւարտեցան, կանգնինք օրակարգին,

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա.

ԽՆԴԻՐ ԵՐԵՍԻՓԱՆԱԿԱՆ ԸՆԴՐՈՒԹԵԱՆ ԽԱՐԲԵՐԴ.— ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ Ի ՎԵՐԱՑ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻ ՆԱԽԱԶԵՑՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆԻ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ինչպէս կը յիշէք, Նախաձեռնութեան դիւանի կողմէ սոյն խնդիրը քննուած և Ժողովիդ տեղեկագիր մը մատուցուած է, որ արձանագրեալ է 1879 ում յունվար 25 ի 16րդ նիստիատենագրութեան մէջ: Սոյն խնդրոյն կարգը ցարդ չէր եկած, և ասուսկ այսօր օրակարգը զայն կը բերէ մեզ : Վիճաբանութիւնը տեղի պիտի ունենայ Նախաձեռնութեան դիւանի տեղեկագրին վրայ, զոր անշուշտ ամենքդ ալ ժամանակին կարդացած էք : Սակայն թերևս ձեր յիշողութիւնը հաւատարիմ չգտնուի ձեզ, ուստի կը կարդանք կրկին նոյն տեղեկագիրն, որ ատսիկ :

Հետևապէս տեղեկագրին ընթերցումը կսկսի : (Տես բացում 1798 ում, նիստ ԺԶ. երես 399) : Սակայն Ատենապետ Էֆէնտին անհամբերութեան յոյցեր նշմարելով Ժողովին կողմէ, ընդհատել կուտայ ընթերցումը և կըսէ.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Հաղիւ կիսովի կարդացուեցաւ տեղեկագիրն և ահա Ժողովին անհամբերութեան նշանները ցոյց կուտայ : Ուստի պարտ կը համարիմ հարցնել թէ կուզէ՞ արդեօք ընթերցումը դադրեցնել և սկսիլ վիճաբանութիւնն տեղեկագրին եղրակացութեան վրայ :

ՁԱՑՆԵՐ— Այո՛, այո՛ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Շատ ազէկ, ուրեմն կընդհատենք տեղեկագրին ընթերցումը և միայն եղրակացութիւնները կը կարդանք :

Այս տեղեկագիրը խնդիրն երկու մասերու բաժնած լինելով, իւրաքանչիւր մասին համար ուրոյն եղրակացութիւն ունի :

«Ա. Մասին համար կերպարայէ թէ՝ Խար. թերդու երեսփոխանական ընտրութեան նկատմամբ 1879 յունիս 1 ի նստին մէջ տրուած որոշումը՝ տիրող օրինաց համաձայն կատարուած իրողութիւն մ՚է և այս պատճառաւ խնդրոյ նիւթ չկրնար լինել ըստ օրինի։

Ր. Մասին համար ալ կերպարայէ, Սրբազան Նախագահին յանձնարարել Թիւլպէնճեան էֆէնտիի ազգային վճռակիր կացութեան քննութիւնն ի ձեռն վարչութեան Գազ. Ժողովոյ, և ընդ նմին՝ նորա այսուհետև ընտրողութեան և ընտրելիութեան իրաւանց վայելման մասին՝ Գազ. Ժողովոյ կարծեաց տեղեկագրութիւնն առ Ազգային Ժողովն»։

Արդ կրնաք խօսք առնուլ. նախ տեղեկագրին առաջին եզրակացութեան վրայ։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ռ. ԷՖ. — Թիւլպէնճեան էֆէնտիի անձը կը յարգենք և այս մասին ըսելիք մը չունինք, սակայն՝ նման որ Ժողովին դէմ նախատինք մ՚ըրեր է, հարկ է որ հաստատենք մ՚ըրեր է, հարկ է որ հաստատում մը ըլլայ, ըստ իս կը բաւէ որ յիշատ կոչում մ՚ընէ և վերջանայ խնդիրը։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ինչպէս ներկայացի Ժողովին ուշադրութեան, և ինչպէս տեսաք եզրակացութեանց ընթերցուածէն, Նախաձեռնութեան դիւանը խնդիրն երկու մասի բաժնած է, և անոնց վրայ զատ զատ ներկայած է իր եզրակացութիւնը։ Հետևաբար հարկ կը լինի այդ կրկին կէտերն ուրոյն նկատողութեան առնուլ և անոնց վրայ ամփոփել խօսքերն, որպէս զի չկնճռոտի խնդիրն և դիւրանայ եզրը։

Սակայն վիճարանութիւնը դեռ չսկսած՝ պարտաւոր եմ յանձնարանել թէ այն խնդրոյն նախապէս ժամանակ Նախաձեռնութեան դիւանի անդամ էի ես, և անոր կողմէ տեղեկաբեր նշանակուած։ Եւ ըստ որում վիճաբանութեան միջոցին կրնայ հարկ ծագիլ Նախաձեռնութեան Դիւանի տեղեկագիրը պաշտպանելու, և պարտաւորութիւն տեղեկաբերի պաշտօնս կատարելու, ուստի ըստ կանոնի պէտք պիտի ըլլայ այն առեն որ Թողում Ա. տենապետի աթոռն և ուրիշ մը տեղակալէ ինձ մինչև այս խնդրոյն աւարտը։

ԶԷՐԱՁ Գ. ԷՖ. — Այս խնդիրը չատ հինցած է, և չենք կրնար տեղեկագրին պատրաստութիւն միակ ընթերցմամբ ի միտ առնուլ, եթէ ամրողջովին կարդացուէր խակ, մանաւանդ որ չատեր անուշադիր գտնուեցան երբ տեղեկագիրը մատամբ կարդացուեցաւ։ Ուստի կատարելագոյն իմաստով խնդիրն չատ կրնայ նեղութիւն պատճառել, որպէս զի ամենքն ալ ուշադիր կարդան տեղեկագիրն և խնդիրն ուսումնասիրելով կարենան կարգ մը կարծիք յայտնել։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ռ. ԷՖ. — Ես ալ կը համաձայնիմ Զէրաձ էֆէնտիի առաջարկն ընդունելու։ Այս խնդրոյն ծագումէն ի վեր երկու տարի անցած է և ես մինչև խակ չկրցայ տեսնել և գտնել թէ Նախաձեռնութեան Դիւանի տեղեկագիրն ո՛ր նիւթի առնչութեան մէջ արձանագրուեր է, որպէս զի կարենայի կանխաւ կարդալ զայն։ Այժմ լսեցի որ 1879 յունուար 25 ի նիստ առնչութեան մէջ անցած է և կրնամ զայն այլ ևս դիւրութեամբ գտնել և կարդալ։ Ես չեմ ուզեր որ ոչ Ժողովոյն պատասխն դէմ թշնամանք մը լինի, և ոչ ալ զրկանք մը Թիւլպէնճեան էֆէնտիի իրաւանց դէմ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Դիւանը չկրնար են թադրել խակ որ նախապէս նստած և օրակարգին մէջ անցած խնդիր մը երեսփոխանոյ կողմէ սերտուած և ուսումնասիրուած չլինի, այս բանը երկար միջոցի մը մէջ, և հետևաբար չկրնար զայն՝ այս պատճառաւ մեկուսի Ժողովի ուրիշ խնդրոյ անցնիլ, մինչդեռ օրակարգը կանոնը բերէ զայն Նախաքննիչ դիւանին տեղեկագրելի, վասն զի չատ ժամանակէ ի վեր հաղորդուած է այդ տեղեկագիրն երեսփոխանոյ և անոնք որ խօսիլ և կարծիք յայտնել կուզեն խնդրոյն վրայ, անշուշտ օրակարգին մէջ տեսնելով զայն, կրցած են բերտել տեղեկագիրն

և խնդրոյն վրայ մի լուսաւոր գաղափար կազմել։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Է. — Լսեցի Նախաձեռնութեան դիւանի տեղեկագրին եզրակացութիւնը, և ըմբռնեցի զայն, ինչպէս կը յիշեմ նաև Թիւրկիանեան էֆէնտիի մատուցած խնդիրն։ Ես կը կարծեմ որ տեղեկագրին եզրակացութիւնը՝ կը գոհացնէ Թիւրկիանեան էֆէնտիի խնդիրը, քանի որ կեդրոնական վարչութեան յանձնարարել որ Թիւրկիանեան էֆէնտիին պէտք եղած բացատրութիւններն տանուց և անոր ընտրութեան և ընտրելութեան իրաւանց վայելման մասին իր կարծիքը տայ։ Ուստի ես կառաջարկեմ ընդունիլ տեղեկագրին եզրակացութիւնն և խնդիրն յղել վարչութեան։

ԻՒՃԻՃԵԱՆ Կ. Է. — Ես ալ պիտի առաջարկեմ տեղեկագրին եզրակացութիւնն ընդունել, զի բանաւոր և իրաւացի կը գտնեմ զայն, բայց վճռագրայն սա ալ կը յարեմ որ ժողովը խնդիրը վարչութեան յղած ժամանակ՝ որոշում մը տայ զոյն վերջնապէս լուծելու համար։ Ես այնպէս կը յիշեմ որ Թիւրկիանեան էֆէնտիի խնդրագրին մէջ խօսքեր կան, որ ներում խնդրելու իմաստն ունենան, ուստի կը կարծեմ որ ներողութեամբ կրնայ վերջանալ խնդիրն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է. — Վիճաբանութիւնն այն պիտի ընթացք մը կառնէ, որ անհնար պիտի լինի մի ուշիլ երբ տալ անոր, մինչև որ չորս ուրն Նախաձեռնութեան դիւանի տեղեկաբերին բացատրութիւններն։ Ուստի իրր տեղեկաբեր՝ խօսելու հարկին մէջ կը գտնուիմ, և պէտք է որ ըսենեմ Ամենայեղմ սրմռուկն։ Կը խնդրեմ ուրեմն երեսփոխանաց երկրագունէն, Քրիստոսատուր էֆէնտիին, որ հանի պահ մը ինձ յանձնարարել, զի ժողովին երկու դէր—առաջնորդները ներկայ չեն, և վարել առեանը, մինչև որ սա խնդիրն ելլ ըսնէ։

Եւ հետևապէս Մկրտիչ—Գալուստ էֆէնտին կը թողու իր առենապետի տեղը, ուր կը գայ կը բազմի Քրիստոսատուր էֆէնտի Ղազարեան։

ՄԷՐԵԷՄ—ԳՈՒԼԻ Ե. Է. — (Տեղեկաբեր Նախաձեռնութեան դիւանի) Նախաձեռնութեան դիւանի տեղեկագրին ամբողջ չկարդացուելուցաւ, մանաւանդ ձիշդ այն մասն՝ որ առիթն աւելի կարևորն է խնդիրը լուսաբանելու համար։ Թէև ժողովը ինք չուզեց ընթերցումը ըսել ցաւարտ տեղեկագրին, անշուշտ զայն արդէն կարդացած լինելուն համար, տակաւին եղած խօսքերէն կերևի թէ գէթ հարկ պիտի լինի յիշեցնելու ներկայացուցիչներուն զայն, որպէսզի ամենքն ալ իրենց կարծիքը տան

Բ. Արևոյ Սրբազան Նախագահ Հօր յանձնարարութիւն Թիւրլիկնաճեան Լիճենաի ազգային վիճակի կացութեան քննութիւնն ի ձեռն վարչութեան Գազ. Ժողովոյ, և ընդ նմին անոր տեսուչութեան և ընտրելութեան իրաւանց վայելման մասին՝ Գազ. Ժողովոյ կարծեաց տեղեկագրութիւնն առ Ազգ. Ժողովն։

Նախաձեռնութեան դիւանը կը կարծէ թէ այս կրկին եղրակացութեամբ նաև՝ յարգուած կըլլայ Ազգ. Ժողովոյ որոշումն Խարբերդի երեսփոխանական ընտրութեան մասին, և երկրորդ՝ Թիւրլիկնաճեան Լիճենաի ազգային անհատական իրաւանց խնդրոյն ծանրակշռութիւնն ի նկատի առնուած և անոր նպատակաւոր ուղի մը հարթուած կըլլայ, այդ կէտը Սրբազան Պատրիարք Հօր յանձնելով, որ արդէն կարծիք յայտնած էր յառնչի Թիւրլիկնաճեան Լիճենաի դէմ ներգործիա գտնուելու։ Նախաձեռնութեան դիւանն այս երկրորդ եղրակացութեամբ Թիւրլիկնաճեան Լիճենաի ի ստիպի ընծայած կըլլայ իր խնդրոյն ելքը գտնելու, չէր կրնար անշուշտ տարբեր բան մ'ընել, նոյն յանգանակ բաւական ժողովին անարգանօքն ապահովելու հաւանելով։

Պարագայ մ'ալ կայ, զոր պէտք է յիշատակեմ՝ Նախաձեռնութեան դիւանն իր տեղեկագիրը մատուցանելէ յետոյ՝ Թիւրլիկնաճեան Լիճենաի մի երկրորդ խնդրագիր ալ մատոյց, զոր ժողովը յղեց նոյնպէս Նախաձեռնութեան դիւանին։ Այս խնդրագրին իմացան ատ էր որ ժողովը երբ Նախաձեռնութեան դիւանի տեղեկագիրը նկատողութեան առնուե, գինքը՝ Թիւրլիկնաճեան Լիճենաի ալ իր առածը կոչէ և խօսք տայ ձեռնհաս բացատրութիւն տալու, անձինն արդարացնելու համար։

Ձեր Նախաձեռնութեան դիւանն մեզ հպատակութիւն կը տեսնէր որ չէր կրնար այս առթիւ մի խնդիր ընդունիլ, զի ազգ ատենք կար մի այնպիսի օրէնք կամ սահմանութիւն որ իրմէ տար երեսփոխանական ժողովոյ ներկայացեալ խնդրոյ մը համար անոր ենթակայ անձը կոչելու և բացատրութիւն առնուելու որպէս թէ մի գատաական ատեան եղած լինի Ազգ. ժողովը և հարցաքննութիւններով դատէր։ Սակայն Նախաձեռնութեան դիւանն չուզեց այս ճշմարտութիւնն ինք իր բերնովը զրուցել, զի իր տեղեկագրին ղեմ էր որ Թիւրլիկնաճեան Լիճենաի արտաքնէ կը բառնար, ուստի առաջարկեց որ այս կէտին Նախարհնութիւնն տրիճ դիմում մը յանձնուի։ Հակիրճ է Նախաձեռնութեան դիւանի տեղեկագիրն այս կէտին վրայ, և ընդհ ըրէք ձեր համբերատարութեամբը խոտոտանել դիս որ ձեզ կարդամ զայն։

(Տեղեկագիրը կը կարդայ. — Տե՛ս բայում 1879 ամի նիստ Ի. երես 509)։

Արդ եթէ ժողովն այս կէտն ալ կուզի Նախարհնութեամբ մը տարձրել, կը յանձնէ զայն արդի Դիւանի մը։ Իսկ եթէ այլ ևս համբերութիւնն սպառած է ներկայ խնդրով զբաղելու, և եթէ բաւական կը համարի տրուած բացատրութիւնները, զորս յանգանօք տալ հարկադրած էի, խնդրոյն ամեն յարաբերութեան վրայ Ձեր յիշողութիւնը նորոգելու համար, կրնայ՝ Խարբերդու երեսփոխանական ընտրութեան խնդրոյն լուծմանը վերջ տալ միանգամայն Թիւրլիկնաճեան Լիճենաի այս երկրորդ յարակից խնդրոյն։

ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ Կ. Էֆ. — կարծեմ Մկրտիչ էֆ.—Գալի Լիճենաին ալ ճիշդ իմ ըսածս կը հաստատէ։ Ես կտակ ալ կարեմ որ ընդունուի տեղեկագրին եղրակացութիւնն, բայց ըստ ինքեան Թիւրլիկնաճեան Լիճենաի երեսփոխանական ընտրութեան բեկնուելն արդէն յանգանակ պատճառ մ'եղած է, և ըստ որում ինքն ալ արդէն իր խնդրագրին մէջ ներողմտութիւն խնդրելու մասը խօսքեր ըրած է, ուստի կը կարեմ թէ բաւական է իրեն եղած այս զգուշացումն, ժողովն կրնայ ներում շնորհել անոր, և այս եղրակացութեամբ յանձնել խնդիրն վարչութեան որ վերջացնէ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է.Ժ. — Ես չեմ ուզեր այս խնդրոյն վրայ կարծիք յայտնել, սակայն անոր վերջ տալու համար՝ կառաջարկեմ երկու խօսք ընել։

Ագգ. ժողովը բնականաբար Թիւրկիոտճեան էֆէնտիի ընտրութիւնն՝ անոր անձին վրայ փորձ մ՚ընելու համառաւելու՝ թէ ազգին ընտրողաց անձանց տրաքքն անուս չմնար, այլ կրնայ խնդրոյ նիւթ դառնալ, գտատպարտուիլ և թէ վերջապէս դիտէ մը պիտի է ներողութեան հանդիսելու համար։

Այդ անձն այս ժողովին դէմ նախատինք մ՚ըներ անոնք էր, սակայն այս չէր միայն բռնադատիկ իր ընթացքն, կային ուրիշ պատճառներ ալ, որ ուշադրութիւն կը գրաւէին։ Հայկական խնդիրը յուզուած առեն՝ և վերջին պատերազմին բորբոքեալ միջոցին՝ ինչ որ վրէժ էր խելքին հրատարակեր էր, և այս պատճառաւ խելք մ՚անձինք ոտիկանութեան մատնուեր էին։ Այս անձն երբ երեսխոհան ընտրութեան, Ագգ. ժողովին մերժելոց անոր ընտրութեան վաւերացումն, և այս որոշման վրայ ինք խնդիր մատոյց հասկնալու համար թէ կը դրկուի՞ր արդեօք ընտրողութեան և ընտրելութեան իրաւունքէն, այսինքն թէ երբ մի ուրիշ տեղ երեսխոհան ընտրուէր, ժողովը դարձ ալ մերժելու տրամադրո՞ր էր։ Սակայն այս ուղիղ անոց բերէն ի վեր պարագաները փոխած են։ Ոչ միայն այս ժողովին պատճառները, այլ և իր լրագրութեան ասպարէզին մէջ պատճառ կրնայ անիկ որոշ ծանուցել կը կարծեր։ Բաւ են արեմն ըսել այս կրկին պատիժը, և եթէ Նախատինքութեան դիւանի տեղեկաբեր էֆէնտին չդնդեր տեղեկագրին եղրակացութեան վրայ, որ ժողովը առանց խնդիրը Վարչութեան թողելու, ընտրողութեան և ընտրելութեան իրաւունքն ինք տայ անոր և փակէ այս խնդիրն։ Սակայն հարկ է որ յայտնեմ թէ երբ Տեղեկաբեր էֆէնտին չհամաձայնի, այն առեն ես կը համաձայնիմ տեղեկագրին եղրակացութեան։

ՄԵՐՆԵՄ—ԳՈՒԼԻ Ց. Է.Ժ. — Իթթիհատեան էֆէնտին առաջարկեց ներողութեան որոշումը յանձնել խնդիրը վարչութեան համ անոր նախագահին։ Այս առաջարկը տեղեկագրին Ա. եղրակացութեան միայն կը վերաբերի, և կը նշանակէ թէ Իթթիհատեան էֆէնտին Ա. եղրակացութեան դէմ բան չունի։ Ինչ մ՚առաջ տուած բացատրութիւններս բաւական էին, կարծեմ, ապացուցանելու, և դարձեալ կը կրկնեմ, որ Ձեր Նախատինքութեան դիւանին եղրակացութիւններն անհերքելի ապի չեն կրեր։ Անոնց առաջինն օրինաց որոշումներու անհրաժեշտ պահանջմունքը կամ ոտիկ, իսկ երկրորդն, որ Թիւրկիոտճեան էֆէնտիի ազգային անհատական իրաւանց խնդրոյն կը վերաբերի, զոյն կանոնաւորելու նպատակաւոր եղանակին կառաջնորդէ։ Հետեւապէս էական տարբերութիւն մը չկայ տեղեկագրին եղրակացութեան և Իթթիհատեան էֆէնտիի կարծեաց միջև։

Կը դառնամ փոխադրեան էֆէնտիի առաջարկին, որ կուզէր առանց վարչութեան յղելու խնդիրն, զոյն այս ժողովին ձեռք ձգել, ներելով Թիւրկիոտճեան էֆէնտիին և անոր ընտրական իրաւունք տալով։ Այս առաջարկն ալ տեղեկագրին Ա. եղրակացութեան վերաբերութիւն չունի և երկրորդին վրայ կը մանաւանդ։ Ես թէպէտ որքան ալ չատ չտարբերի նպատակաւոր տեղեկագրին եղրակացութիւններէն՝ օրինական տեսակէտով բաւական առարկութեանց տեղի կուտայ, ի վերայ այսր ամենայնի՝ ես առանց յուզելու զանոնք՝ սա միայն կըսեմ թէ՝ ես ալ փափաքեան էֆէնտիին ոչ նուազ փափաքող եմ որ Թիւրկիոտճեան էֆէնտիի ապագայ վիճակը ճշդուի և այն իրեն նպատակաւոր կերպիւ. և թերևս Ձեր ամենէն յուսալ անդնելով կը բաղձամ որ այսուհետև Թիւրկիոտճեան էֆէնտին ոչ մի առիթ ունենայ այս ժողովին մէջ, զի ամէն ատեն կը ցաւիմ որ կրնայ Ագգին օգտակար երեսփոխան մ՚ըլլալ, մանաւանդ այս դէպքին յե-

ոտ, որպ փոխանակ սեղմի կատարելով մարդ մ'եզած կը բանեմ զինքը. միայն թէ չեմ ուզեր որ Թիւրկիոնճեան Էֆէնտին օր մը հայ եկած բացած առեն նամակ մը, քիծ մը ձեռացած ըլլայ իբր վրան. վասն զի ընտրական իրաւունքն առանց քննութեան տրուելով նման, այդ իրաւունքն անպայմանապար ձեռք ձգած լինելու կարծիք մը կրնան պահել ոմանք իրեն դէմ և ուզած առենին ալ թերևս իբր զէնք գործածել։ Ուստի գինքը զգոյշ մնալով բոլէ մ'անոնելու համար կը պնդեմ միշտ տեղեկագրին եղրակացութեան վրայ, զի անով միայն կարելի կը թուի ինձ օրինապէս կանոնաւորել Թիւրկիոնճեան Էֆէնտիի ապագայ վիճակին։

ՋԱՅՆԵՐ — Քուէ, Քուէ։

Ատենապետ Էֆէնտին տեսնելով որ քուէ ձայնողներ կան, ժողովոյ կամքը կը հարցնէ, որ միաձայն՝ վիճաբանութեան փակումը կոՐՈՇէ։

Հետևապէս կարդը տեղեկագրին եզրակացութեանց քուէարկութեան գալով, Մէրեէմ—Գալի Էֆէնտին ժողովոյ ուշադրութեան կը ներկայէ որ, երկրորդ եզրակացութեան մէջ նշանակուած «ի ձեռն վարչութեան Քաղաքական ժողովոյ» խօսքին տեղ «ի ձեռն վարչական Խորհրդոյ» ըսել հարկ պիտի ըլլայ, վասն զի նոր դրութեամբ Քաղաքական ժողով չկայ այլ ևս, այլ Վարչական Խորհուրդ։

Ատենապետ Էֆէնտին մի առ մի քուէի կը դնէ տեղեկագրին կրկին եզրակացութիւններն, զոր ժողովը կընդունի միաձայն, Մէրեէմ—Գալի Էֆէնտիի վերոյիշեալ բարեփոխմամբ։

Այս քուէարկութիւններէն յետոյ Քրիստաքուր Էֆէնտին կիջնէ Ատենապետի աթոռէն, ուր կը վերստանձնի Մէրեէմ—Գալի Էֆէնտին և ձեռք կառնու Օրակարգի Բ. խընդիրն։

Բ.

57 անդամ ԽՆԴԻՐ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Օրակարգը մեզ կը ներկայէ 57 անդամ խնդիրներն զոր ժողովը հետզհետէ նկատողութեան պիտի առնու Մայր դիւանին կոչնչ այս մասին պատրաստուած տեղեկագրին վրայ։ Ահաւասիկ այն խնդիրք առաջինն, և Մայր դիւանին առաջարկն այս մասին։

«1. Ա–ջ–ի–ն–ե–ն Իգնէտիեան Էֆէնտիի հին պարտուց մնանալի վճարման պարագաներ հանգանակութեան տուած գումար համար նոյնը հատուցի Թիւրկիան Մրջուանին, անոր ալեյոդաց, հանգանակուած, և էլիւ ժամանակ ոգուած և չեղած պարագայնալիք։

«Ազգ. ժողովը 1874 դեկտ. 6 ի. նիստին մէջ այն չնորհակալութեան սկզբունքն ընդունելէ, թոյլ տալեցնելի տեղեկանալով զայն քուէարկելու դիտմամբ նոյն ժամանակի վարչական համարատուութեան քննութեան ատած սէր արժան դատեր է։

«Ըստ մեզ բարիք մը կայ կարծուած, բարիքն առ ազգն եղած է, ժողովս որ զԱգգը կը ներկայացնէ, պարտաւոր է իր երախտապիտական պարտքը կատարել։

«Ուստի կառաջարկենք անմիջապէս չնորհակալութիւն քուէարկել ամեն անոնց որ յիշեալ պարտուց ըստ մասնակց վճարման օգներ են, որով չափով և որ կերպով որ կատարուած ըլլայ այս գործողութիւնն։»

Այժմ այն առաջարկին վրայ բացուած է վիճաբանութիւնն, և պատրաստ եմ խօսք առնուլ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Այս նիւթին վրայ երբեք խօսք կուզեմ ընել։ Չեմ կարծեր որ երբ ժողովը հին խնդիրներուս տնօրինութեանը ձեռնարկի, հին կիրքերն ալ արծարծին և մեր դառնաստանը թխբեն։ Իմ միակ հարցմանս դէմ Սրբազան Պատրիարքին տուած պատասխանը իրաւունք կուտայ ինձ յայտարարելու թէ քննադատ երեսփոխան մ'եմ ես, իմ քննադատութիւններս միշտ Պատրիարքայ դէմ ուղղեալ են և ինչ որ ցարդ չկրցի ըսել, կարող եմ այլ ևս բացատրաբարբէն յայտնել։ Պատրիարքներն ոչնչութեան մ'ունին, և ամեն ինչ որ ուզեն կրնան ընել. բայց ես երբէք անոնց հրաժարումը չեմ պահանջեր, և ոչ ալ անոնց նիւաստամբ չարամտութիւն ունիմ, այլ միմիայն անոնց արարքը քննադատել կուզեմ, առանց սակայն պահանջելու որ ուրիշներն ալ ձայնակցին ինձ, միայն բան մը կը պահանջեմ, խօսելու ազատութիւն, և չեմ կարծեր որ զլանար ինձ զայն։ Պատրիարքներն երբեք մեծ իշխանութիւն ունին իրենց կենացրան. մին ի. Դաւն և միւսը ժողովը ըլլը։ Երբ Պրան հետ միանան կաթսորեն մարդը, երբ ժողովրդեան դառնան, ծնծղել կուտան ղպեր։ Իսկ ես իմ երեսփոխանի պաշտօնս կատարելու համար ճշդիւ ամեն ինչ ազատ առեր եմ։

Այս խօսքերը կընեմ, որ այս պահուս մեզ ներկայացած խնդիրն նախորդ Պատրիարքին կը վերաբերի, և գէթբը դիս կը մղէ դարձեալ Պատրիարք մը քննադատելու։

Առաջարկ մը կար ժամանակաւ հին պատուոյ մատնաիի վճարման առթիւ չնորհակալեայ քուէ տալու համար Խրիմեան Սրբազանին, սակայն աջակցողայ չգտաւ։ Մայր դիւանը կ'ուզէ և ես օրէնն անկախ խնդրոյ տեղեկագրին մէջ կառաջարկէ մեզ տալ չնորհակալեայ այդ քուէն։ Սակայն նոյն իսկ այդ քուէին վրայ ժողովը նախորդ որոշում մ'ունի, զոր տեղեկագրին իսկ չէ մոռացած յիշատակել, և սկսաւաթիւ տեղեկագրին այդ մասն։

«Ազգ. Ժողովը 1874 դեկտեմբեր 6, ի. Նիսանին մէջ սոյն չնորհակալութեան սկզբունքն ընդունելէ, բայց ամենայնի անդրադառնալով դէպ քուէարկելու դիտմամբ նոյն ժամանակի վարչական համարատուութեան քննութեան ատաչել արժան դատեր է։»

Արդ՝ այսօր կառաջարկուի մեզ ես մոռնալ այս կէտն, այսինքն չնորհակալութեամբ վակել խնդիրն։

Դրամական է սակայն այդ խնդիրն, դրամը պիտի կրնայ այս ազգին տունը չինել. և ես չեմ ներեր որ փակուի այն։

Դրամական խնդրոյ մէջ թոյլատուութիւն չկրլար, քանի տարիէ ի վեր պիտանէ կաղապակենք, հազիւ պիտանէ մը քուէարկել տուին մեզ և զայն ալ չեն գործադրած, և ոչ իսկ հաշուեկշռոյը բերած են։ Ես դրամական խընդրոյն արքան մեծ կարևորութիւն ունենալը գիտեմ, և անոր համար Չամսարակութեան դիւանին մէջ մտայ։ Դառնանք խնդրոյն։ Խրիմեան Սրբազան հանգանակութեան ձեռնարկեր է, և իբր ձեռօք 45000 դրչ ուզղակի իբր ձեռօք վճարելէ յետոյ՝ զգայեր է որ լաւ ազդեցութիւն չկրնար ունենալ այդ ընթացքն, ուստի ցանձնաժողով մը կազմեր է, բայց այդ ցանձնաժողովին կազմութենէն յետոյ՝ վերըսուին ինք սկսեր է առանց ցանձնաժողովին գիտութեան վճարումն կատարել . . . ։

(Ընդմիջելով)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. Պէտք է յիշեցնեմ Աստուածաբան Էֆէնտիին որ խնդրէն կը չեղի։ Շնորհակալեայ քուէն հին պատուոյ հաշոյն համար չէ, այլ պատուոյ վճարման օգնութեան, ուստի այդ քուէն հաշոյ վաւերագիրը չենթադրեր։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — (Շարունակելով) Ինչ կերպով ալ տրուի այդ քուէն, ըստ իս հաշոյ խնդիրը կը փակէ։

Ուստի ճշդապահ լինելու համար ես կառաջարկեմ միայն չնորհակալութիւն քուէարկել անոնց համար, որ հին պատուոյ բաժանման ի նպաստ դրամ վճարեր են, և անոնց

համար, որ զեղչելով իրենց պահանջին կամ ապաւելով՝ զոհողութիւն մ՚ըրեր են։

Արդ այս առաջարկ եթէ ժողովը չընդունիր, ես սա մխիթարութիւնն ունիմ գէթ որ իմ բեմախոսական պարտաւորութիւնս կատարած եղայ այս դիտողութիւններն ընելով։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է֊Ճ. — Փախաղեան էֆէնտիին առաջարկը նոյնն է գրեթէ տեղեկագրին առաջարկին հետ, միայն թէ փախաղեան էֆէնտին կուզէ որ տրուելիք քուէն հաշիւները նայելու գործ չունենայ։ Այս կէտին համար բաւական է որ իւր խօսքերն անցնին տեղեկագրութեան մէջ, և այն տեղն կասկածի տեղի չմնար։ Սոյն խնդրոյն վրայ ուրիշ խօսք ուզող չկայ, և ժամ է ժողովին քուէն խնդրելու, բայց կը տեսնեմ որ երեսփոխանք հետզհետէ մեկնելու վրայ ըլլալով ժողովը օրինաց պահանջած թիւը չունենար այլ ևս, ուստի խնդիրը կը մնայ յառաջիկայ նիստին։

ՆՈՒՍՈՒԻՖԵԱՆ Է֊Ճ. Ա.Ռ.Ա.Զ.Ա.Ր.Կ.Ը

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է֊Ճ. — Եւսեւիեան էֆէնտին դիւանիս դիմ մը կը մատուցանէ, որով ըստիպանօք խօսք կը խնդրէ կարևոր առաջարկ մը ներկայելու համար։

Ահաւասիկ իւր դիմը.

Փախաղեան էֆէնտիի հարցապնդման դէմ Սրբազան Պատրիարք Հօր պատասխանատուին մասին կարևոր առաջարկութիւն մ՚ընելու համար ստիպողական կերպիւ խօսք կը խնդրեմ,

(Ստոր.) Տ. ՆՈՒՍՈՒԻՖԵԱՆ

ԳԱՓԱՄՃԱՃԵԱՆ Մ. Է֊Ճ. — Քանի որ Նուսուիեան էֆէնտին, վարչութեան առեղծուածը, տարտղնական կերպով խօսք կը խլնդրէ. պէտք է լսել դիմը։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. Է֊Ճ. — Կրնանք լսել դիմը, բայց որչափ չենք կրնար ընել, յայնքրդ նիստին կը մնայ։

ՍՅՎԱՋԵԱՆ Ա. Է֊Ճ. — Պէտք է լսենք դիմը։

ԺՈՂՈՎԸ ԿՐ ՀԱՒԱՆԻ լսել Եւսեւիեան էֆէնտիի։

ՆՈՒՍՈՒԻՖԵԱՆ Տ. Է֊Ճ. — Տեսայ եղեր խանք, այն խօսքս զոր ուղեցի և չնարհակալ եմ որ չզլացաք զսպել, ոչ միայն յանուն վարչութեան, այլ բազմահին պատճառներով կողմէ առաջարկութիւն մ՚ընելու համար է, որու ես Թարգմանն ըլլալս պատիւը կունենամ։

Այսօր ես վայրկեանիս ժողովին և իւր Սրբազան Նախագահին միջև թիւրիմացութիւն մը տեղի ունեցած է, և ներելի է կարծեմ զայն պարզել։ Նախորդ նիստին մէջ փախաղեան էֆէնտի հարցում մ՚ուղղեր է ելմտացոյցին մէկ կէտին անդորձադրութեանը նկատմամբ և Սրբազան Պատրիարք Հօր յղուեր է։ Այս հարցումն որ ամէն երեսփոխանի իրաւունքն էր, քանի որ և է ամբաստանութեան դործ մը կամ դրդում մը չունէր, բայց ցաւալի է որ Սրբազան Պատրիարք Հօր այնպէս երևցեր է թէ այս հարցումն եօթն տարուց վարչական ժողովներուն և իրեն դէմ միանդամայն ամբաստանութիւն մ՚է. ուստի պահանջեր է իւր պատասխանագրին մէջ որ փախաղեան էֆէնտին հաստատէ զայն։ Գտամամաճեան էֆէնտին այս թիւրիմացութիւնն ամենէն առաջ նշմարեց արդէն և ուզեց որ այդ կէտն պարզուի, և ըստուդիս այնքան բացորոշ կերպով թիւրամա-

յանթիւնն, որպան կը տեսնենք որ այդ հարցասիրութիւն այս առաւօտ Սրբազան Գառըիարքին Հոր հետ է, և Նորին Սրբազնութիւնն ալ անմիջապէս պատասխաններ է և այնքան ապահովացուցած է որ յուշագրի ձեւով գրուած է պատասխանին խնդրելու վրայ, գրած թերևս միանգամ աչքի անցնելու ալ ժամանակ չէ տրուած :

Ասոնք այդ պատասխանագրին վրայ վիճաբանութիւն բանալն ոչ բանաւոր է և ոչ կանոնաւոր, և մինչև որ բան խնդրոյն վրայ ոպատրաստած տեղեկութիւնը չդայ չէ կարելի խօսիլ յաւելու :

Ասոնք հարկ է այդ հարցասիրութիւն բան նպատակին վրայ ամփոփել, առանց զգալու տարբեր կերպարանքի ներքև դնելու, և Սրբազան Գառըիարքին յայտնել թէ պարզ հարցում մ'է այն խնդրոյ մը վրայ և խնդրել որ այդ նպատակին համաձայն պատասխանէ : Գահ մ'առաջ այս կէտին վրայ նոյն իսկ հարցապնդման հեղինակին փոխանակ կ'իմ հետ խօսելոյս և համաձայնելոյս որ երբէք այդպիսի հաղորդութիւն մը չէ ունեցած, և թէ իւր հարցապնդման նպատակն է միայն եղած ուրիշման մը անդրադարձութիւն մասնաւոր վրայ տեղեկութիւն առնել : Ես վստահ եմ անոր բարեմտութեանը վրայ, և դիտել կուտամ ձեզ թէ այսպիսի ժամանակի մը մէջ ժողովին եւ Սրբազան Նախագահին միջև այս տեսակ թիւրիմացութիւն մը ուրան ազատաբար հետևանքները կրնայ ունենալ չես այս դիտողութիւնները կը նկատէ ձեզ, և կը խնդրեմ որ խնդիրն ներկայացնեմ ձեզ, և կը խնդրեմ որ խնդրոյն բուն իսկ իր սահմանին մէջ բերելով, փոխանակ այդ պատասխանագրին վրայ վիճաբանութիւն բանալոյ, չանցնիք զգայն առնութեան մէջ և Սրբազան Գառըիարք Հոր յայտնէք թէ խրիմացութիւնն, ի ձեռն Մայր Ոիւանին, և խնդրեցէք որ ժողովը երբէք այդ հարցապնդումն երբեմն ամփոփանութիւն չէ նկատած :

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ես գահ մ'առաջ կրնայի նուազեցնել Էֆէնտիի թէ բնաւորութիւնս կրկնած է, բայց չատ գոհ եղայ Սրբազան Գառըիարքին այդ կերպով պատասխանելնէն : Ես նպատակ չունէի զինքը ամբաստանելու, և կուզէի որ Սրբազան Գառըիարքը ցոյց տար մեզ յանդուրեան և պատասխանատուն այս խնդրոյն մէջ : Մենք չենք կարող Սրբազան Գառըիարքին պատասխանին ետ դարձնել, և ինք գիտցայ կրնայ ետ առնուլ գայն : Ես այդ պատասխանին ամեն մէկ կէտը սիրով քննադատեմ, իւրաքանչիւր բառին դէմ պատասխան ունիմ :

Եթէ ժողովը հեղինակութիւն մ'ունի, եթէ նշանագոյց մը քաւարկեր է, պէտք է որ տէր կանգնի անոր, եթէ ոչ մինչ օգուտ ունի այս ամենանեղուն վրայ մեր բանալին, աւելի լաւ գործ մ'ըրած կըլլանք երբ առնենք բանենք : Դատարակութեան համար գումար մը քուէարկեր է, բայց այդ հաշուին 300 դրչ անգամ չէ վճարուած :

Կը խնդրեմ որ չկտա չդարձնէք այդ պատասխանագրին, ես կուզեմ որ ինչ բառեր և ածականներ որ գործածուեր են ինձ դէմ, ինձ պատասխանութեան մէջ :

Միայն թէ սա կէտը լինչ գարմանալի կը թուի թէ ինչպէս հարցապնդման դիրը տասն և հինգ օր չետոյ՝ դէպ այս առաջ գայեր է Սրբազան Գառըիարքին :

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ֆ. ԷՖ. — Այս ժողովը նշանակութիւն չունի վարչութեան համար որ կարող եղած է մինչև իսկ անոր որոշումը բնկանել : Երբ Պատրիարքն էֆէնտին Ռուսական խորհրդոյ անդամակցութենէն կը հրաժարէր, դիտել տուի իրեն թէ լուսադրի գործ մ'ըրած չէր ըլլար հրաժարելով : Ինչ գործ ունիմ, ըսաւ, այնպիսի խորհրդարի մը մէջ, որ կէտի մը չափ իսկ նշանակութիւն չունի Վարչութեան առջև :

Այս այնքան ճշմարիտ է որ նոյն իսկ Պատրիարքարանէն թղթակատար պաշտօնեայը արգելք են դատարարութեան խնդրոյն և չեն ուզեր որ հետքնական անատեկէն դանկ մ'անգամ

դուրս էլնէ ազգային կրթութեան սխոտից համար ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Բան խնդրոյն վրայ խօսելէ առաջ՝ ես կ'ուզեմ պէտք է հասկընանք թէ փափազեան էֆէնտին իրաւունք ունէր այսպիսի հարցում մ'ուղղելու ։

Այս կէտը բացորոշ է, հարցման և հարցանդման իրաւունքը ժողովին ընդունած և հաստատած ներքին կանոնագրէն բխելի կը, և փափազեան էֆէնտին կանոնէն գուրս բան մ'ըրած չվիներ այդ հարցումն ընելով . . . ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Կը յիշեցնեմ ձեզ որ Սրբազան Պատրիարքը նոյն իսկ հարցապնդման սկզբունքին ալ դէմ էր և ատելըդ կը գտնէը զայն ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Գալով Սրբազան Պատրիարքին պատասխանին՝ ստուգիւ քիչ մը ծանր է, և ինչպէս Եուսուֆեան էֆէնտին ըսաւ, շատ հասանելի է որ յանկարծական կերպով գրուած լինի, ուստի ես ալ կերկրորդեմ Եուսուֆեան էֆէնտիի առաջարկը, և կըսեմ թէ պէտք է զայն եւս դարձնել, և ուղղակի խնդրոյն պատասխանն ուզել իրմէ ։ Կը պահանջեմ որ այս առաջարկը քուէի դրուի ։

ՋԷՐԱՋ Գ. ԷՖ. — Ես ալ փափազեան էֆէնտիի նման հակառակ եմ անոչ տեղը կապելու քաղաքականութեան . հարցումը իրաւունք մ'է որ երեսփոխանի մը հետաքրքրութիւնը, որ կունենայ այս կամ այն խնդրոյն վրայ տեղեկութիւն ստանալու համար, գոհացնելու կը ծառայէ . նոյնպէս իրաւունք է հարցապնդումը, որ խորհրդարանական լեզուաբանով կը նշանակէ . Այս իրաւունքին կարեւորութիւնը պէտք չէ կորսնցնենք, բայց իմ վախիս այն է որ այս տեսակ հարցումներ կամ հարցապնդումներ վտանգակ Ս. Պատրիարքին ուղղուելու, ուղղակի Վարչութեան ուղղուին, այս է ուղիղ և բնական ընթացքն, և երբ այս ընթացքին հետեւինք այսպիսի դէպքեր տեղի չեն ունենար։ Ահաւասիկ Դիւանին վրայ նամակ մը կայ, որ Սրբազան Նախագահին հարցում ուղղուելէն յառաջ եկած է, և որու վրայ քննազատութիւններ և անպատեհ վիճաբանութիւն մը տեղի կունենայ ։ Ուստի պէտք է այդ հարցումը ուղղել Վարչութեան ։

ԵՈՒՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Կը յուսամ որ իմ առաջարկութիւնս սխալ հասկցան պատճառներէն մանք, ես ոչ անուշ տեղը կապելու դրութիւնը պատպանելի, և ոչ հարցապնդման կարեւորութիւնը ժխտելի ։ Բուն խնդիրն այս է թէ Սրբազան Պատրիարք Հոր աչքին առջև հարցումն սահմանադրական երեւոյթ մ'առեր է . մինչդեռ նոյն իսկ փափազեան էֆէնտին ալ մեզի հետ կը հաստատէ թէ սահմանադրութիւն մը չէ ըրած, և թէ իր դիտաւորութիւնն այն է որ Սրբազան Պատրիարքը զայն իր ամրաստանութիւն կը նկատէ, հարկ կըլլայ ճշդել խնդրոյն վիճակը և սխալումը պարզել ։ Այդ հարցապնդումն այսօր հասեր է Ս. Պատրիարքին ձեռքը ժամ 5 ½ին, և թերևս յուզեալ մէկ վայրկենին, և անմիջապէս պատասխաններ է ։ Ես սակայն Ս. Պատրիարքը որքան որ հարցապնդումի իր սահմանադրութիւն նկատեր է, տակաւին բուն հարցման նիւթին վրայ տուեր է իր պատասխանն, զոր կը տեսնենք իր գրոյն առաջին

մասին ալ, և Տնտեսական խորհրդական էֆէնտիի յանձներ է ամբաղձայնել իւր տուած տեղեկութիւններն։ Տնտես. խորհրդականն նորակարգ վարչութեան կը վերաբերի, բայց անշուշտ նախորդին օրով կատարուած գործողութիւնները պիտի քննէ և բերէ ներկայիս ժողովին դատաստան իւրց վիճակին։ Այս պարագայից ժողովն անշուշտ իրաւունք և պէտք ունի յայտարարելու թէ իրը ամբաստանութիւն չընկատեր այդ հարցումն. զի այս կերպով չըլլար ամբաստանութիւնն Պաղտիարքին դէմ, և հարցապնդումն յետոյ՝ կրնոյ ամբաստանութիւն ներկայանալ։ Արդ ըստ իս պէտք է Սրբազան Պատրիարք Հօր պատասխանադրին առաջին մասն ընդունիլ, իրր ուղղակի պատասխան հարցման նիւթին ինչպես որ է իրօք։

Անհատակի կը կարգամ ձեզ այդ մասն,

Ազգասէր Առենապետ էֆէնտի

Ազգ. Ընդհանուր ժողովոյ

Նոյեմբեր 15 թուով երեսփոխան Առևիան էֆ. փափաղեանի կողմանէ ուղած և նոյն 14 ամսաթուով առ իս յղուած հարցում մը այսօր այս առեն, այսինքն նոյ. 28 ժամ 5 1/2 ին չդիտեմ ինչ պատճառաւ այսքան անագան ձեռքը հասնելով կեդրոնական վարժարանին Պատրիարքարանէն որուելիք նպաստին մինչև հիմայ չտրուելուն պատճառը մեծ. Տնտեսական խորհրդական էֆէնտիին կը յանձնեմ յայտնել ժողովոյդ. վասն զի առենին մինչ հրամայած և պատուիրած և գրած էինք տալ այդ տակը. և թէ անտարակոյս բանաւոր պատճառ մը պիտի ըլլայ որ չէ կրցած վճարել, կը խնդրեմ Տնտեսական խորհրդականէն որ հաճի բացատրել։

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Իսկ Պատրիարքը վերադարձնել Ս. Պատրիարք Հօր, յայտարարելով թէ ժողովիս ամբաստանութիւն չնկատեր երբէք այդ հարցումն։ Ս. Պատրիարքը թողեր է որ Տնտեսական խորհրդականը բացատրէ պարզին վիճակն, և այդ բացատրութեամբ կը պարզուի հանգոյցը։

ՁԱՅՆԵՐ. — Բաւ է, բաւ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Դիւանը չնորհակալ է Տ. Մատթէոս եպիսկոպոսին որ իւր պայծառ բացատրութեամբը հնդերձ վիճակն, և լրացուց Եւսուփեան էֆէնտիի ատաջարկն, հնդերձն իւր կանոնական ընթացքին մէջ ներմուծելու օգնելով։

Տ. Մատթէոս եպիսկոպոսի առաջարկն է Ս. Պատրիարք Հօր պատասխանադրին առաջին մասն ընդունիլ իրր պատասխան բուն հարցման նիւթին. թէ երկրորդ և վերջին մասին նկատմամբ յայտարարել թէ ժողովը երբէք չէ նկատած և չնկատեր հարցումն իրր ամբաստանութիւն Նորին Սրբազնութեան դէմ, ուստի և պատասխանադրին վերջին մասը կը վերադարձնէ իրեն։ Արդ քուէի պիտի դնեմ այս առաջարկն։

Հետևապէս Առենապետ էֆէնտին քուէի կը դնէ խնդիրն, և ժողովը 1 քուէի ընդդէմ՝ ԿՆԴՈՒՆԻ Տ. Մատթէոս եպիսկոպոսի առաջարկն։

ՀՐԱԺԱՐԵՑՈՒԹԻՒՆ

Առենապետ էֆէնտին յայտարարելով թէ Սիմէոնեանց Գէորգ էֆէնտին յաջորդական չորս նիստերէ բացակայ դտնուած է, ժողովը ըստ օրինի հրաժարեալ համարեց զայն յերեսփոխանութենէ։

Գ. ԲԱՑԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Նոյնպէս Առենապետ էֆէնտին ծանոյց

Թէ երրորդ բացակայութիւն ունեցած են հեռուեալ երեսփոխանք ։

Սիմոն Էֆէնտի Ֆէլէկեան
Առաքել » Իլխասլանեան
Ամանաղինէ » Արապեան

և յարեց Թէ իրենց վերջնական հրաժէշտ պիտի ուղղեն յառաջիկայ նիստին համար ։

ՆԱԽԱԳԻՆՆԻՉ ԴԻՒԱՆԻ

Նախաձեռնութեան դիւանին կողմէ Ղազար Էֆէնտի Հովսեան, իսկ Ցարաբերութեան դիւանին կողմէ Մխիթար Էֆէնտի Զօլոնեան՝ Ատենապետ ընտրուած լինելով Ատենապետ Էֆէնտին այս երկու ընտրութիւնները հաղորդեց Ժողովին ։

ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԱՅՐ ԴԻՒԱՆԻ

Ատենապետ Էֆէնտին յայտարարեց Թէ Դիւանն Ազգ. Ժողովոյ գումարման առթիւ և ներկայացեալ առաջարկութեանց և հարցմանց մասին առաջարկ մ՚ունի, զոր յառաջիկայ նիստին օրակարգը պիտի անցնի և Ժողովին բերէ ։

Ժողովը ընդունեց Դիւանին այդ յայտարարութիւնն ։

Ատեանը փակուեցաւ Ժամ 10 ½-ին ։

Ատենապետ Ատենագրիչ
Մ. Յ. ՄԷԼԻՔԵԱՆ Յ. ՄԵՐԵԼՄ—ԳՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԲԱՑՈՒԱԾ 1880 Ա.ՄԱՍ

ՆԻՍՏ Ժ.

19 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1880

ՆԱԽԱԳԱՀ. — Մ. Պատրիարք Հայր

ՍՏԵՆԱԳՈՑ. — Բրլխատասատ Էֆէնտի Ղազարոսեան (Ադամակայ կարգեալ)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

Ա. Վիճակ

1 Կարապետ Եպս. Սերոբեան
2 Ոսկան Եպս. Սէֆէրեան
3 Ամբրոսիոս Վ. Ռուբինեան Բ
4 Կարապետ Բ. Սէֆեան

Բ. Վիճակ

5 Մատթէոս Եպս. Իզմիրլեան
6 Գօզոս Վ. Խօտամեան Բ 4
7 Յովհաննէս Բ. Միրեան
8 Գրիգոր » Ադէմեան Բ 2

Գ. Վիճակ

9 Տաճար » Ա. Փափազեան
10 Սահակ Բ. Տ. Սարգսեան
11 Խորէն » Փէշլիվանեան
12

Դ. Վիճակ

13 Սուքիաս Բ. Սահիմանեան Բ
14
15
16

Ե. Վիճակ

17 Խորէն Արքե. Նար Պէյ Բ Պ
18 Յովհաննէս Վ. Փափազեան Բ
19 Գաբրիէլ » Թամիրեան
20

Բ Բացակայութեան պատճառի ։
Բ.2 Բացակայութեան կրկնորդ ։
Բ.Պ Բացակ բանակոր պատճառաւ

ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆ

(Ա. Վիճակ)

Գուսմգաբուռ, կէտիկ վաչա եւ Գուսմգաբուռի դուրս

21 Գրիգոր Պէրպէրեան Բ 2
22 Կարապետ Ազարշամճեան
23 Համբարձում Մազարլեանց Բ 3
24 Մկրտիչ Գափամաճեան
25 Սարգիս Ազարեկեան Բ Պ
26 Սեւոնքերիմ Մանուկեան Բ 3
27 Բարթող Բերբերեան Բ
28 Գէորգ Ազտուլլահեան
29 Յ. Մկրեհլեան

30
31
32
33
34
35
36
37

(Բ. Վիճակ)

Պէշիկթաշ

38 Ալեքսան Խօրասանճեան
39 Բաղտեղ Հալաճեան
40

Եեմիգաբուռ

41 Մկրտիչ Քիւրքճիանճեան Բ
42 Մարուքէ Ֆրէնկեան Բ
43 Գօզոս Էքմէքճեան
44

Իւսկիւտար Ս. Խաչ

45 Սիմոն Ճէվէկեան Բ
46

47 Յ. Շիշմանեան Տօքթօր

Իւսկիւտար Ս. Կարապետ

49 Միհրան Պահճէգափուլն
50 Գօզոս Թորգոմեան Բ
51 Նիկողոս Ալաճաճեան
52 Տրդատ Փափազեան

(Գ. Վիճակ)

Գասբմ բաշա

53 Գասպար Չէբրազ Բ 2

Բերա

54 Աբիկ Ռէհճեան Բ Պ
55 Գրիգոր Սէլիմիճեան
56 Գրիգոր Օտեան Բ Պ
57 Միքայէլ Մամեան Բ 4
58
59
60
61
62

Ընտպիազ

63 Յակոբ Նարատուզեան Բ
64 Տիգրան Եուսուֆեան
65 Մկրտիչ Գազանճեան
66 Նշան Օտեան Բ 3
67

Պէյգող եւ Գալաթիա

68 Միքայէլ Մամիկոնեան Բ

(Դ. Վիճակ)

Գուզիւնճիւղ եւ Իմաշիկ

69 Յովհաննէս Էսատեան Բ 16
70 Սահրան Պէյլիկեան

Ֆատըգիւղ

71 Մկրտիչ Մուրատեան Բ 3
72

Նարըգաբուռ

73 Յակոբ Եէմիշնիէեան Բ գ

Նէնիմահալլէ Սամաթիոյ

74

Թօփգափու

75 Յովհաննէս Մարգարեան Բ

Լյոնսի Ս. Եղիա եւ Ս. Աստուածածին

76 Գարեգին Ց. Մէլիքեան Բ 2

Գուրուչէշմէ

77 Աասիա Խիտապաչեան Բ

Հիսար եւ Պօյաճի գիւղ

78

Նոր գիւղ եւ Սրճենիա

9 Ղազար Յովուեան Բ 2

Գալատ

80 Տէվեմաք Էքսէրճեան Բ գ
81
82

Քարակեօմրիւկ

83 Սիպուհ Թիւրասեան
84

(Ե. Վիճակ)

Սամաթիա

85 Ալիքսան Պէշիրեան Բ
86 Եղիազար Մէլիքեան Բ գ
87 Մինաս Ձաֆմաֆեան Բ գ
88 Նազարէթ Շահպազեան Բ 3
89 Յարութիւն Թիւլեան
90 Յակոբ Աբչակ
91 Սիպուհ Թիւյսիւզեան Բ
92
93
94

Խասգիւղ

95 Առաքել Ալթուն Տիւրրի Բ3
96 Ռէթէոս Պէյլիկճեան
97 Սարգիս Քալուճեան Բ գ
98 Աֆանասինէ Արապեան Բ գ
99
100

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍԻԹԱՆԵՐ

Կարին

101

Քեօթահիա

102

Անդրիանուպոլիս

103 Վիչէն Ապտուլլահ Բ 2

Նիկոմիդիա

104 Կարապետ Ս. Իւթիւճեան Բ

Ակռ

105

Ղարաճիսար

106

Արաբկիր

107 Կարապետ Խաչիկեան Բ

Բադէզ

108

Գրուսա

109 Բրիուսաուսուր Ղազարոսեան

Եւդոկիա

Ամասիա

111 Համբարձում Ալամաճեան

Բայռւս

112 Յովհաննէս Ազնաւուրեան Բ

Եդեսիա

113 Յակոբ Իւթիւճեան

Մանճըլըխ

114

Համըճ

115

Երզնկա

116 Ռէթէոս Պէրպէրեան

Թէքիրտաղ

117 Տիգրան Գ. Սիմանեան Բ

Կեսարիա

118 Գէորգ Գըլըճճեան Բ

Խարբերդ

119

Գալըքհէք

120

Մուշ

121 Սահիան Փափազեան

Տիվրիկ

122 Նշան Գարագաշ Բ 3

Զէյթուն եւ Մարաշ

123

Տրապիզոն

124

Գադուատ

125 Մեսրոպ Խաչէնտէրեան Բ 3

Տիգրանակերտ

126 Մինաս Զօպանեան

Վան

127

Աղթամար

128

Հայկեպ եւ Այնթապ

129

Սեբաստիա

130 Մկրտիչ Ց. Մէլիքեան Բ

Ռուսճուգ

131

Կարս

132 Աբրահամ Ց. Այվազեան

Զմիւռնիա

133 Համբարձում Սարըքէչիլին. Բ

Գաղատիա

134

Ատանա

135

Սղերդ

136 Մատթէոս Ալէքսանեան Բ

Եօզղատ

137 Լօղոթէթ Գալեօղեան Բ գ

Մալաթիա

138 Գէորգ Վարդանեան

Իզմիր

139 Գասպր Գասպարեան

Եգիպտոս

140 Աբրահամ Մուրատեան

Ա.ԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԲԱՑՈՒՄ 1880 ԱՄՐ

ՆԻՍՏ ԺԹ.

ՅՔ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1880

Ազգային ժողովը հրաւիրեալ էր այսօր իւր տարեկան նիստն ընելու. և թեպէտ տեղեակ էին բոլոր անդամք՝ թէ ի ներկայութիւն տասն և չորս երեսփոխանաց, տակաւին նիստը չկրցաւ տեղի ունենալ։

Ժողովին առաջին Աստուածաբան Մերեէմ—Դուլի Յարութիւն էֆէնտիի մայրն՝ Տիկին Փերոնէ Հէրուտ Մերեէմ—Դուլի՝ նախորդ օրն վախճաներ էր յանկարծամահ, և այսօր պիտի կատարուէր յուղարկաւորութիւնն։

Երեսփոխաններէն Տ. Եսայեան էֆէնտի՝ տեղւոյն բայաւէն անմիջապէս յետոյ՝ խօսք առնելով, այս տգեղ դէպքը ծանոյց, և յայտարարեց թէ՝ երեսփոխաններէն շատերն այս պատճառաւ բացակայ էին, և թէ՝ ներկայ գտնուողներն ալ, թէ իրը մտերիմ բարեկամք և թէ իրը պաշտօնակիցք Մերեէմ—Դուլի էֆէնտիի, հաղորդ էին անոր տգոյն, և մտադիր՝ երթալ իրենց վերջին մեծարանայ հարկը մատուցանել բարեյիշատակ Հանգուցելոյն։ Հետևապէս առաջարկեց Եսայեան էֆէնտին փակել այսօրեայ նիստն, ութ օրէն գումարուելու պայմանաւ։

Եսայեան էֆէնտիէն յետոյ՝ փափաղեան Սահակ էֆէնտին խօսք առաւ, և յայտարարեց թէ՝ տարակոյս չկար որ Մերեէմ—Դուլի էֆէնտին համայն երեսփոխանաց հաւասարապէս սիրելի և յարգելի էր, և թէ աւենքն ալ վշտակցութեան մխինոյն զգացմամբ համակեալ՝ կը փափաքէին Մերեէմ—Դուլի Տիկնոջ յուղարկաւորութեան ներկայ գտնուիլ։ Բայց ըստ որում, ըսաւ, յատկապէս սոյն դէպքին համար ժո-

ղովը փոխել՝ կրնար նախընթաց օրինակ մ՚ընծայել, նմանօրինակ պատահարաց առջև նիստը դադրեցնելու, մինչդեռ ժողովս պատգամաւորութիւն նշանակելու ոտնձգութիւն ունէր. ուստի բարեփոխում մ՚առաջարկեց Եուսուֆեան Էֆէնտիի առաջարկին վրայ, և սակէս եղրակացուց։

«Ըստ որում Երեսփոխանաց մեծագոյն մասն այսօր Տիկին Փեբրոնէ Հ. Մէրնէմ—Գուլիի յուղարկաւորութեան ներկայ գտնուելու պատճառաւ բացակայ են նիստէն, և ըստ որում ներկայից թիւը չբաւեր ժողովոյս աշխատութեանց պարապելու, մանաւանդ որ ներկայք ալ միևնոյն պատճառաւ մտադիր և փափաքող են մեկնելու, ուստի լաւագոյն է փակել նիստն, յառաջիկայ շաբթու գումարելու պայմանաւ, և երթալ յուղարկաւորութեան մասնակցիլ։»

Երեսփոխանք համաձայնեցան այս բանաձևին, և ընդհանուր հաւանութեամբ նիստը փակեցին, ուր օրէն վերստին գումարուելու պայմանաւ։

ՕՐԱԿԱՐԳ

Աւագալսկութիւն Ս. Փափազեան էֆէնտիի ի մասին հաշուետումարաց նկատ. ննտուկի . — Տեղեկագիր Նախաձեռնութեան Դիւանի ։

Պատասխանագիր Ս. Պատրիարքի ի վերայ Հարցապնդման Ս. Փափազեան էֆէնտիի ։

ՍՏԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Ատեանը բանալու որոշեալ ժամն հասած ևլ, երբ տակաւին ոչ Ս. Նախագահն և ոչ Ատենապետ էֆէնտիներն եկած չըլլալով, Դիւանի անդամներէն միակ ներկայ գտնուած երկրորդ Ատենադպիր Մ. Զօլաեան էֆէնտի Ժողովին հաւանութեամբ ատեանը կբանայ ժամը 7 1/2 ին, ընդ առ ժամեայ նախագահութեամբ Տ. Կարապետ Եալխուզեան Սերովբեան, և ի ներկայութեան 13 երեսփոխանաց, որոց թիւն ի վերջէ 44 ի կը յանգի ։

—o—

1.

ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Երեսփոխաններէն՝

Ց. Պօղոս վարդապետ Խօշտուճեան ճամբորդութեան պատճառաւ ,

Տէրմաք էֆէնտի Էնգօէրճեան

և Յակոբ » Եէմէնիճեան

անձնական եկարութեան թոյտուեցաւ բայց կայութիւններն գրով յայտնած ըլլալով , սոյն օրինական բացակայութիւնները Ժողովին ծանուցուելէ ետև, կը նշանակուին ներկայութեան տումարին մէջ ։

—o—

2.

ԱՅՑԱԶԱՐՈՒԹԻՒՆ Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԷՖԷՆԴԻ

Երեսփոխաններէն Ս. Փափազեան էֆէնտիի մատուցած յետագայ առաջարկութիւնը կը կարդացուի ։

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Յայտնի է որ Ազգային ժողովը ի 10 Օգոստոսի 1879 որոշեց ընդել բարենորոգմանց Խորհրդարանական Յանձնախումբը, և այդ պաշտօնն յանձնեց Ա. Մինասպատիւ Մ. Պատրիարք Հօր, որ նոյն օրն իր հրաժարականն ետ առնելով բարեհաճեցաւ պատրիարքական պաշտօնը շարունակել։ Մ. Պատրիարք Հայրն ալ յանձն առաւ որ ի՛նչպէս և որ՛ու խորհրդակցութեամբ եւ գործակցութեամբ որ սկսեց Հայկական խնդիրը, նոյնպէս շարունակէ վարել։

Բարենորոգմանց Յանձնախումբն յառաջ քան իր հրաժարումն՝ իր գառամնեայ պաշտօնավարութեան մանրամասն հաշուետուութիւնն մատուցած էր Ազգային ժողովին, ի 29 Յունիսի և 6 Յուլիսի 1879՝ երկու դռնփակ նիստերուն մէջ. Սակայն 1879 Օգոստոս 10 թուականէն ասդին 15—16 ամիսներ անցած է, և ժողովս Մ. Պատրիարք Հօր առանձին գործակ վրայ տակաւին տեղեկութիւն մը չունի. և ըստ որում ժողովս վարչական նոր օրէնքն ի 5 Սեպտ. 1880 հաստատելով, այլ ևս Մ. Պատրիարք Հօր առանձին պատասխանատուութեան պաշտօն թողուցած չէ, ուստի կ՛առաջարկեմ,

« Յանձնարարել Մայր Դիւանին, որ « Մ. Պատրիարք Հօր կարծիքն պահանջէ « յետոյ՝ օր որոշէ ժողովս դռնփակ « նիստի հրաւիրելու. յորում Մ. Պատ« րիարք Հօր առանձին պատասխանա« տուութեան ներքև 1879 Օգոստոս 10ի « մինչև նոր վարչութեան հաստատու« թեան թուականն եղած 15 ամսեայ « գործոյ համարը ներկայացուի Ազգա« յին ժողովիս։

Ազգ. Երեսփոխան
Ս. Պ. Պ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

19 դեկտ. 1880

(Ցետ ընթերցման)

Կարգադրուած առաջարկութեան վրայ դիտողութիւն տեղի չունենալով, իբր պարզ յիշեցումն քաւէի դիտելու միջոցին, ըստ որում օրըստ չէ առանց առենապետի խնդիրներ միմանեանց դնել և քննարկել, երկրագործին երեսփոխան Բրիւսոստեր էֆէնտին կը հրաւիրուի առաջմէջ առենապետութեան պաշտօն ստանձնել։

Հետևաբար Բրիւսոստեր էֆէնտի առենապետութեան ներքև անցնելով, փափազեան էֆէնտիի առաջարկութիւնը քննի կը դնէ, և ժողովս միաձայն ընդունելով զայն, կը յանձնարարէ Մայր Դիւանին ի գործադրութիւն։

—o—

3.

ԴԱՐՁԵԱԼ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԷՖԷՆԴԻ

Փափազեան էֆէնտիի յետագայ առաջարկութիւնն ալ կը կարդացուի։

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Հայկական խնդրոյն ամենայն կողմանէ մէջ Մշոյ. Ս. կարապետի վանուց միաբան քանի մը վարդապետաց և վանահօր Մարբրէ Նալիսկապոի մէջ այն-

պիսի վճռ և կռիւ բացուած էր, որ հա-մայն ազգասիրաց ցաւ և զղջանք պըտուած էր։ Վերջապէս ամբաստանող մի-աբանք և ամբաստանեալ վանահայր բերուեցան ի Պոլիս, և բաւական առեն դատուելէն յետոյ արձակուեցան, կամ ճիշդն ըսելով՝ անոյշ տեղը կապուեցան։

Ժամանակ անցնելէ յետոյ լսեցի այս դատաստանին երկար և թէ պատժուելը և արդարև ամենանվաղ մէկը, այն է Ս. Կարապետի վանուց անտուկը, որ Պատրիարքարանի վճռով դատապարտուեր է երկու կողման այս վճճին պատճառաւ ի Պոլիս ըրած ծախքերը վճարել։ Զուլղեցի հաւատաց, և այն արտօնութեամբ՝ զոր Ազգային ժողովը երեսփոխանաց տուած է վարչութեան անցեալ դարձոց տուամարներն աչքէ անցընել, գնացի Դիւանատուն և դատ բէ՝ արդարև 1535 թուահամարաւ գրուեր է առ Միաբանութիւն Ս. Կարապետի թէ ինչպէս ամբաստանեալ վանահօր՝ նոյնպէս և ամբաստանող միաբանից ի Պոլիս ըրած ծախքերը վանուց անտուկը պարտի վըճարել։

Ահա գործնական ապացոյց թէ եկեղեցականք ընդհանրապէս ինչ աչօք կընային ազգային անտուկներուն վրայ և երբեմն ինչ կըմբանեն զանոնք։ Մենք ապրին պարապ տեղ ազգային դատարարակութիւն և յառաջադիմութիւն կանկնակալենք այդ ազգային անտուկներուն չնորհիւ։

Սրդ կ՚առաջարկեմ

1. Ա.յդ որոշումը տեղը մնալին և պատասխանատուութիւն հրաւիրել։

2. Յանձնարարել նոր վարչութեան որ թէ ամբաստանեալ վանահօր և թէ ամբաստանող միաբանից ի Պոլիս ըրած ծախուց մանրամասն ցուցակներն ստանալով մատուցանէ Ազգային ժողովին, որը թերևս լուսաւորուն զմեզ իրաց արդի ախտը վիճակին վրայ, որոյ բարւոքմանն համար այսքան չանք և աշխատութիւն ի դերև կ՚երևին և ցաւ և տրտմութիւն ճշմարիտ ազգասիրաց։

Ազգ. երեսփոխան
Ս. Պ. Պ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

19 դեկ. 1880

(Ցետ ընթերցման)

Առենապետ Է. Ֆրենկեան երեսփոխաններէն ի դիտողութիւն կը հրաւիրէ կարդացուած այն երկրորդ առաջարկութեան վրայ։

ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Կարծեմ չարժէր այդ մասին վիճաբանել, անիմաստ կըզգուի է ուստի որ անկ է։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Մեք Ս. Պատրիարքին կ՚ըսենք, նա կիանգնէ որպէս որ անկ է և պատասխանն առնուլ ժողովին կը թերէ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Առաջարկութիւնս երկու կէտ կը պարունակէ, նախ՝ որոշում մ՚եզեր է որ Մշոյ Ս. Կարապետի վանուց պատուին այդ ծախքերը վճարէ, որոշում տուող մարմինը պէտք է պատասխանէ թէ ինչո՞ւ այդ որոշումն ըրեր է։ Երկրորդ՝ նոյն ծախուց դատարկներուն ցուցակն ուզել վարչութենէն։ Այս երկու կէտն ալ բնականաբար Ս. Պատրիարքին կը յղուի, որ մին նախապէս վարչութեան և միւսն արդի վարչութեան յանձնէ ի տեղեկագրութիւն։

Ատենապետ Էֆէնտին տեսնելով որ հատակաբար խօսող չկայ, անմիջապէս քուէի կը դնէ փոխարէնն Էֆէնտիի այն երկարող առաջարկութիւնը, զոր ժողովը միաձայն ընդունելով կը յանձնարարէ Դիւանին՝ յղել առաջիկ է։

Սոյն պահուն Ա. Ատենապետ Մէրեէմ—Գալի Էֆէնտի ժողովրդեան մանկավարժական երեսփոխանական կարգը կերթայ կը բացվի, և այնինչ Բրիստոսատուր Էֆէնտի Դիւանէն մեկնելով Ատենապետի սենեակն անոր յանձնել կուգէ, Մէրեէմ—Գալի Էֆէնտի խօսք կառնու, և յուզեալ վիճակի մէջ կըսէ։

ՄԷՐԵՄԳՈՒԼԻ ՑՈՒՑ. — Կաղաչեմ Բրիստոսատուր Էֆէնտին որ չնորհ ընէ չմոռնալ այսօր Ատենապետի սենեակն։ Ես չուզեմ կըրնամ Դիւանին անցնիլ այս պահուս, վասն զի չամաչանայ յուզեալ եմ, յիշելով ինձ պատահած յաւելի արկածին պատճառաւ նախընթացայ նիստին չկարենալ գումարուիլը։ Այս յուզմունքս այնչափ մեծ է, որ չեմ գիտեր թէ՝ նոյնիսկ շրջարհակ ելէք է ըլլամ իմ Երեսփոխանական պաշտօնակիցներէս, որը քաղաքականական անկեղծութեամբ փութացին անցկալ ուրբաթ օրն իրենց յաւակնութիւնն յայտնել ինձ, այն մեծ կոյտաւեան համար՝ զոր մօտս մահմատեանը կրնկոյ, եթէ իմ յանցս վրայ ցուցու մ՚ալ ալէտը է յաւելում, մտածելով որ այդ գործոն հարուածը վիճակումայն և արդելք է եղեր ժողովոյ գումարման։

Կղզոյն արդէն թէ ժողովին ներկայանալու զօրութիւնն չկոր վրաս, և սակայն ճիշդ մ՚ըրի գալս, վասնզի գիտէի թէ գոնէ շնորհակալութեան զգացմանցս յայտարարութիւնն ընելու պարտաւոր էի առ ձեզ։ Ի վերոյ այսր ամենայնի՝ վշտահար սրտիս յուզմունքս իմ կարծածէս ալ աւելի աստիճանաւ ժողովականին ներքս մնալով, այնպէս որ՝ խօսելու անգամ դժուարութիւնն կզգամ այժմ, և չեմ վստահիր տակաւին Դիւանին վրայ։ Այս վիճակիս մէջ, ուր գլխուս բերնէս ալէկ կը խօսի ձեզ յաւատամ թէ կը կարեկցիք իմ վրայ և կը ներէք ինձ այսօր Ատենապետի պաշտօնն չվարել։ Ուստի կը խնդրեմ Բրիստոսատուր Էֆէնտիէն որ բարեհաճի Ատենապետի Աթոռն չխղոցել և առեանը վարել։

Երեսփոխանը յուզակցութիւն կը յայտնէ Մէրեէմ—Գալի Էֆէնտիին, և կը հաւանի խնդրած թոյլտուութեանն. ուստի Բրիստոսատուր Էֆէնտի կը չարունակ, ատ ժամայ Ատենապետի պաշտօնն։

—o

4.

ԸՆԹՐՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽԱԳՆԱՑ ԴԻՒԱՆԱՑ ԱՏԵՆԱԳՈՒՏՆԵՐՈՒ

Կալուածոյ և Դատաքարտուղիական գործոց ատենապետութեան ընտրութիւնը ծանուցանելով Դիւանը, կը յայտարարէ թէ ատենապետ ընտրած է Զաղարեան Բրիստոսատուր Էֆէնտին և երկրորդ Պէրպէրեան Ռէմիկոս Էֆէնտին։

(Սոյն միջոցին Ս. Գաւրիլարքը գալով կը նախագահէ ժողովին)։

Ս. Կ Ս. Ր Գ.

II.

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԼՖԼՆՅՈՒ Ի ՄԱՅՈՒՆ

ՀԱՇՈՒՏՈՒՄԱՐԱՆ ԿԳ. ՄՆՏՈՒԿԻ. — ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՆԱԽԱԶՈՒՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՒՂԻ

Առենապետ էֆէնտին կարդալ կուտայ Նախաձեռնութեան Դիւանի տեղեկագրին (Տե՛ս տարի 1879 ամի Նիսան Ի. Երես 509) երկրորդ մասն, և կը յիշեցնէ ժողովին թէ անոր առաջին մասն, որ դատարանաց ունկնդրութեան խնդիրն կը վերաբերէր, իբր օրակարգ արդէն առած ըլլալով, կը մնար Կեդր. Ընտուկի հաշուեքննութեան մասն, որպ համար Նախաձեռնութեան Դիւանէն տեղեկագիրը կառաջարկէ Կեդ. անտուկի կրճատ ու վիճակին ամէն տեղեկութիւնները հրատարակել ի պաշտօնի։ Ուստի վիճաբանութիւնն այս կէտին վրայ բանալով, խօսք ուզողները կը հրաւիրէ իրենց կարծիքը յայտնելու։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Կեդր. անտուկի եկամտական գործողութեանց նկատմամբ փափաքելի չէ՞նաի ըրած առաջարկութիւնն սկզբունքի իրաւացի կը գտնեմ, ինչպէս նաև Նախաձեռնութեան Դիւանի տեղեկագրին այն եզրակացութիւնն՝ որ այս կէտին կը վերաբերի։ Միայն թէ գործնական մասին մէջ դժուարութիւններ նկատելով մտքերնիս բաւականաչափ մը կտրաւորակեմ, այն է՝ փոխանակ ամէն ամիս Կեդր. անտուկի հաշուոյ վիճակը հրատարակուելու 3 ամիսն անգամ մը հրատարակուի։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Իմ այդ առաջարկութիւնը բերելէս ի վեր 2 տարի անցած է, իսկ Նախաձեռնութեան դիւանին բերած տեղեկագիրն ալ կը մտածենայ։ Գիտէք արդէն թէ իմ առաջարկութիւնս երկար կեանք կը բաղձանար, երկարքն ալ հաւատարիմ կարծար. ինչն ազգային դատարանին գործունութեանց վրայ հակազդեցութեան մասն էր, որուն համար առաջարկած էի ազգային դատարանի դռներն երեսփոխանաց բաց լինել։ Այս բաց ըլլալու սկզբունքն ի հարկին դռնը փակի վերածելու պայմանաւ ընդունելով ժողովն յղուելուս նորընտիր Վարչութեան, որպէս զի իր չինելիք դատաւարական օրինաց ծրագրին մէջ այդ սկզբան համաձայն ելքած մանրամասնութիւնները նկատողութեան առնու։ Առաջարկութեանս միւս մասն ալ, որ Կեդր. անտուկի գործողութեանց հակազդեցութիւնը կը վերաբերի, դատական մասին չափ կարեւոր է։ Մեք երկու տարի յառաջ ելմտացոյց մը քաւարկեցինք և յանձնեցինք Վարչութեան, որպէսզի ճշդութեամբ գործադրուած է թէ ոչ, չգիտենք, վասն զի 79—80 ամի հաշուեցոյցն՝ որ անցեալ Մայիս 1 ին գալու էր, դեռ չէ եկած, Գ. Մելիքեան էֆէնտի 3 ամիսն անգամ մը հաշիւ բերել կը սէ, ես չնորհակալ պիտի ըլլամ եթէ 3 ին տեղ 4 ամիսն անգամ մ՚ալ բերէ. բայց նախորդ Վարչութիւնը ամբողջ տարուան մը հաշիւն ալ չբերաւ։ Ինձ կը թուի թէ ամէն ամսագլուխ հաշիւ բերելը դժուարութիւն մը չունի, հարկաւ լրտեսքանչիւր ամիս կեդր. անտուկի հաշիւները կը գոցուին, և որովհետեւ մեզի մանրամասնութիւնը չպիտի բերեն, այլ եւմասցոյցին խրտաքանչիւր գլխոց եղից և մնացեալ գումարները միայն ցոյց պիտի տան, չը պիտեմ թէ ասոր մէջ ինչ դժուարութիւն կրնայ ըլլալ։ Այդ բանն երբ ուշադիր պահանջները կընեն և դժուարութիւն չեն կրեր, ամէն մեր Կեդր. անտուկին համար դժուարին կրնայ ըլլալ։ Վերջապէս տասնի խնդիրը վարկի խնդիր է. ես առաջարկած էի որ Կեդր. անտուկի տումարները բաց ըլլան երեսփոխանաց համար. իսկ Նախաձեռնութեան դիւանը բարեփոխեր է զայն և ամէն ամսա-

ղեսպ անոտակին վճռակը հրատարակուի ըսեր է։ Ես այդ բարեփոխութիւնը կընդունիմ, և կը խնդրեմ որ Գ. Մելիքեան Էֆէնտի ալ ընդունի, ուստի աղէկ կըլլայ եթէ Մելիքեան Էֆէնտի յանուն վարչութեան վոխանակ 3 ամիսն անդամ մը հաշիւ բերել խոստանայու, 15 օրն անդամ մը բերելու պատրաստ լինելն յայտարարէ. սակայն ես ոչ միայն այս չըբաւ, այլ և նախաձեռնութեան դիւանին ալ ուսմարին ես չհամարուիլ ուղեց, որ ալէկ տպաւորութիւն չընէր։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. Էֆ. — Նախ՝ հարկ կը համարիմ ըսել թէ ես իբր երեսփոխան խօսեցայ և ոչ թէ յանուն վարչութեան, ինչպէս կարծեցուցին ուղեց փոխադեան Էֆէնտի. դի յանուն վարչութեան խօսելու համար պէտք էր կանխաւ վարչական խորհրդոյ կարծիքն առած ըլլալի։ Ուստի թերևս ատեղի չտալու համար այս կէտը պարզելէ ետև, կանցնիմ բուն խնդրոյն։

Ես եթէ ըսի որ Կեդր. անոտակի վիճակը վոխանակ ամեն ամսագլուխ հրատարակուելու 3 ամիսն անդամ մը հրատարակուի, հարկաւ ատանոյ պատճառ չէր, և այդ պատճառն ալ ուրիշ բան չէ, բայց միայն Գաւարիարքարանի հաշուեկալութեան գործնական ուղղութիւն մը տրուած չըլլալն. ասով բնաւ ըսել չեմ ուզեր թէ հաշիւներուն մէջ զեղծում կամ չվոխտութիւն կայ։ Գանքաներն այնպիսի ուղղութիւն մը տուած են իրենց հաշուեկալութեան, որ կարող են ամսէ ամիս և թերևս ամեն օր իրենց վիճակը հրատարակել։ Երբ նոր վարչութիւնը կարենայ ատոր Գաւարիարքարանի հաշուեկալութեան նոյն ուղղութիւնը՝ այն ատեն կեդր. անոտակն ալ չէ թէ ամեն ամսագլուխ, այլ թերևս ամեն օր կրնայ իր վիճակը հրատարակել, բայց հիմակուհիմա ատկաւին այն դրութեան մէջ չէ. անոր համար վոխանակ ամեն ամսագլուխ ամեն եռամիս առաջարկեցի հիմակուան համար։ Փոխադեան Էֆէնտին թող գոհ ըլլայ առայժմ 3 ամիսն անդամ մը անոտակին վիճակը հրատարակուելուն. թերևս ապագային մէջ ամէն ամիս կամ աւելի շատ ալ հրատարակուի։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — Պայմանաժամն երկարելու հարկ չկայ. օրէնքը թոյլատրութիւն չվերցներ, ամէն ամիս հրատարակելը թող այս օրուընէ հասատատուի, և վարչութիւնն ալ պատրաստուի զայն գործադրել։ Սակայն մեր ներկայ վարչութեան վրայ վստահութիւն ունինք. եթէ ան իր պաշտօնին մէջ նոր մշտած ըլլալուն առթիւ չկրնայ յանձնարին հաշիւը բերել, թող վճռարարին երկարը մէկին բերէ. գաղտը կրնայ այդ դիւրութիւնը մատակարարել իրեն։ Վարչական կազմակերպութեան նոր օրինաց համաձայն Տեսչական խորհրդականը անհատական պատասխանատու է այս գաղտնիին. երբ հոս կը խօսի Կեդր. պետական վրայ բացատ խնդրոյ մը մէջ, պաշտօնական կը խօսի. ուստի իր յայտարարութիւնը թէ Կեդր. անոտակին հաշուեկալութեան ուղղութիւն տրուած չէ, ծանրակշիռ է, ուստի այդ յայտարարութիւնը թող արձանագրուի և միայ հոս։

Մեր դառնանք քաէարկել նախաձեռնութեան դիւանի բերած այն եղրակացութիւնն, որ ամեն ամսագլուխ Կեդր. անոտակի վիճակին հրատարակութեան կը վերաբերի. այսօրուընէ իր օրինք ընդունինք դայս և խնդիրը վերջացնենք, և վարչութիւնն եթէ գոլ ամիս չը կրնայ անոտակին վիճակը հրատարակել, թող գայ պատճառը յայտնէ և միւս ամսագլխին երկու ամսուանը միատեղ բերէ։ Մէկ խօսքով ազդը պէտք է իր անոտակը մտածն ու ելածը դիտնայ ամեն ժամանակ։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. Էֆ. — Իմ խօսքերուս լաւ ուշադրութիւն ընել կը խնդրեմ. ես ըսի և նորէն կրսեմ թէ Կեդր. անոտակին հաշուներուն մէջ զեղծում կամ չվոխտութիւն չկայ. միայն հաշուեկալութեան կանոնին կամ ատման պահանջած ուղղութիւնը անկատար է, մեր Գաւարիարքարանի համարակալութեան ըլլութեան մէջ։

Սապտ է սակայն որ Պաորիարքարանի հաՄարակը ալ իրենց համար զրաթիւն մ'ընդունած են, որ ըստ ինքեան ուղղութիւն մ'ունի, սակայն այդ չհամապատասխաններ հաշուեկշռութեան կանոնին կամ ուսման պահանջած գործնական կատարելագործութեանը, զոր ես կը փնտռեմ։

Գալով փաթալեան էֆենտիի այն յայտարարութեան թէ օրէնքը բացատրութիւն չվերցըներ, ես կըսեմ թէ օրէնքն ալ ունի իր բացատրութիւնները. և թէ ի՞նչպէս։ Շատ տեղ օրէնքներ կը դրուին, բայց ոչխանութեամբ մ'ալ կորչուին այս ինչ կամ այն ինչ թուականէն դարձպրելի է ըսելով, իմ ըսած ոչխանութեամբ ալ այս կորգէն է։ Այժմ դեկտեմբերի մէջ եմք և յաջորդին կը վերձենաք. ըսել է մինչև մեր առմնադրական տարեգլուխն որ մայիս 1 ին է, չորս ամիս կայ. ես կը խոստանամ 80—81 տարւոյ հաշիւները մինչև մայիս 1 բերել. և անկէ ետև դիտրին է ամեն ամսագլուխ հաշուեցոյց ներկայել ժողովին։

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. Էֆ. — Ես բոլորովին խնդրոյն սկզբանքին դէմ ոչինչ խօսիմ. ես կը կարծեմ թէ Ազգային ժողովը եթէ այնպիսի անօրինութիւն մ'ընէ որ կերպ. անուանկին վիճակին ամեն ամիս, կամ 2—3 ամիսն անգամ մը լրագրոյ մէջ հրատարակուի, ամենաէծ սխալ մը գործած կըլլայ։ Ես կը դողամ այն ամեն ատելութիւնեն՝ որ Պատրիարքարանի անուանկին վիճակը բարւոքելու նպատակ ունի, որոյ կարգէն է նաև ներկայացնել ատելութիւնը. սակայն անոր հետ մէկտեղ ձեր ուշադրութեան կը ներկայեմ այն մեծ անհեղութիւնները՝ որք Պատրիարքարանի անուանկի վիճակին պարբերական հրատարակութենէն կրնան հետևիլ։ Տեսնուած չէ երբեք թէ ոչ

վրիտուն լրագրչից Պիւտճէն դայ, որ քսան օ-
նի տարին վնասգամ կուգայ, և «քօրթ-
ղն» անոր մէջ է։ Եթէ Ծաղկին այդպիսի ա-
շուժ մ'ընէ, առաջ դէմ ըսելիք չունիմ։
այլ եթէ միւս կողմէ ամեն ամիս հաշիւները
հրատարակել որոշուի, այդ ոչ միայն անուռւի
խարիին դէմ հարուած մ'է. այլ և ներքուստ
և արտաքուստ վարչական գործոց ընթացքին
վնաս։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Ն.Ֆ.—Եուսուֆեան Լիկնոլի
ապացուցութիւններէն եթէ կրցայ քան մը թա-
ղանթել, սա է որ ինք իրր Վարչական խորհրդոյ
նախագահ պատասխանատուութենէն չուզեր
ազատիլ, միայն կուզէ որ ամեն ամսագլուխ
նուռւին վճարը հրատարակելու դրութիւնն
բռ վնասակար չհնդունուի։

Իսկ բան վնասակար կողմն ինչ ըլլալը
դեռևս հարկ չեղաւնար։ Քսան խ՝ եթէ տա-
ւական հաշուեցոյցի հրատարակութիւնն վնա-
սակար չէ, ամսական հաշուեցոյցի հրատա-
րակութիւնն ալ վնասակար չկրնար ըլլալ։ Ե-
թէ ոչ բացարձակապէս պէտք է ըսենք թէ
հրատարակութիւնն որևէ կերպով ալ ըլլայ՝
վնասակար է։ Ինչո՞ւ ազգային անուռւին գը-
լուխն անցնողները անոր վճարին հրատարա-
կելէն այնչափ երկիւղ կրգան, և կը վարանին
հրատարակել։ Ա.յսպիսի վարանմանց պատիւնա-
րը չէ՞ որ այսօր Երուսաղէմի վանքը 30 հա-
զար լիրա պարտական մնացած է, Յունաց և
այլ ազգաց իր նկատական վճարը ցուցընելէ
զգուշանալով։ Թէև այսօր պարտք ունենալը
համարն աչքառու ընդ։

Ես ընդհակառակն կըսեմ թէ ինչպէս
կեդր. տուռւին վճարին տարեկան հրատա-
րակութիւնն իր օգուտներն ունի, նոյնպէս և
ամսական հրատարակութիւնն թէ
պէտք և թէ օգտակար է ազգին վստահու-
թիւնն ներշնչելու համար։ վասն զի ամեն Հայ
տեսնելով որ յատկացեալ ծախքերն ճշդու-
թեամբ կը կատարուին ոչ աւելի և ոչ պակաս,
գոհ և վստահ կըլլայ։ և երբ տեսնեն թէ մը-
տից կողմն նուազութիւն կայ, կը վստահայ իր
տուրքն իր ձեռօք տանիլ և վճարել, եթէ յա-
պաղած է։ Ըսի և դարձեալ կրկնեմ. դրամա-
կան խնդիրն ամենէն կենսական խնդիրն է մեր
համար, ամեն բան դրամով կըլլայ. չառ
բանի կրնայ հերուիլ, բայց դրամական մասա-
կատարութեան վերաբերեալ որևէ վարքերի մե-
խանիկաց պէտք չէ ներկել. չառ բանի ցոյզ
աչք գոցած ենք, նոյնպէս և դրամական
խնդրոց, բայց պահեստ որևէ դանցառութիւն
պէտք չէ ներկել. այս պատճառաւ անուռւիը
մտածն ու ելտնը պէտք է դիտնանք, և ա-
ւելի կարճ ժամանակներու մէջ։ Ես ուզեցի
որ անուռւի ներկայացուցիչներն երևսխանաց հա-
մար բաց ըլլան, որպէսզի ուզողն քննէ և
հասկնայ անոր վճարը, և երբ խորհրդարան մը
առնէ, խնդիրը ընդ և հարցում ուզէ յա-
տուկներ առ. կրսեն թէ տարեգլուխն պիտի
գան հաշիւները. ո՞ւր է տարեգլուխը նոյնպէս,
և երկրորդ տարեգլուխ մ'ալ կը մնանայ,
տակաւին հաշիւը չկայ. եղեռնացեալը քաւ-
արիւրէն ի վեր այդ հաշիւները չտեսան,
որ դիտնանք թէ Աղդ. Ժողովոյ որոշումն նը-
դիւ գործադրուեր է։ Բայց թէ՞որ չէ գոր-
ծադրուեր, ինչ պիտի ընենք. ձգով ելնալ
վարչութեան մը համար պատասխանատու կամ
պիտի տանք. կամ եթէ գործ են Ժողով,
իրենց բանէ՞ն պիտի վճարել տանը անոնց։
Այս նկատումներով կը որ գրեթէ երկու տա-
րի յառաջ այս բեմին վրայէն առաջարկեցի որ
երեսխասնեներն ազգու վնին երթալ և նկատ-
անուռւի տեսմարներն նայիլ և միւտ հսկել տա-
նանց վրայ։

Իմ այս առաջարկութիւնս նպատակ
նպատեան Դիտանք բարեփոխեր և ըսեր է որ
ամեն ամսագլուխ անուռւին վճարը հրատա-
րակուի։ Ես այս բարեփոխութիւնը կընդու-
նեմ։ Բայց ըսուելու թէ դժուարութիւն կայ.
ի՞նչ դժուարութիւն է այդ, զոր ես չեմ հաս-
կընար։ Անուռւի ըսածդ տեսարակ մ'ունի,
գանձապահին ձեռքը, որով մէկ կողմն ամեն
օր ինչ որ կը մտնէ կը գրուի, և միւս կողմն
ինչ որ կելնէ նոյնպէս կը գրուի. ուրիշ մաս-
նաւոր տեսար մ'ալ կայ որ ելից, և մտից իւ-

յաքանչիւր գլխին համաձայն քաժանելոյ է, և հանրապետական ձեւ է այն։ Ասա սկսք է քսեմ թէ եա չեմ ընդունիր որ Պատրիարքա բանի համաբարական հաշուեկալութեան սպասող կանոնին համեմատ վարուիլ չգիտցայս և թէ մինչև հիմա մեզի ևկած հաշուեցոյցե, բուն մասին կանոնական թերութիւն մը նըշմարուած չէ ձեռնհաս անձերէ։ Երբ ասոնք ըլլան կրկին. համաբարական ընելիքն ալ քիչ չէ, այլ ելից և մտից իւրաքանչիւր գըլխին յատկացեալ երեսներուն մէջ գիծ մը այս կողմը և գիծ մը միւս կողմը քաշելով դոյզ նոյն ամաուն հաշիւը, և հաշուեցոյց մը չինել. պակ սլաւ տեսնուի թէ նոյն ամաղ մէջ մտից իւրաքանչիւր տեսակին ուրչան դրամ մտեր է անոուկը, և ծախսոց իւրաքանչիւր տեսակին համար ինչ քանակութեամբ դրամ ելեր է այնտուկէն, ո՛ր ծախքերն են որ անվիճելապէս կը վճարուին և ո՛րք՝ որ անվճար մնացած են. ասոնց եթէ այսչափ խնդիր ըլլայ մեզ հրատարակութիւնը խոսանդիր, պէտք է դիտնալ թէ այս օրուընէ մեծ հարուած տուած կըլլանք անուկին. վասնզի դրամ տուողը ժողովուրդն է. և անկէ ծածկել ուզելով դպրոցական սերմանած սիրտ ըլլանք անոնց մէջ։

Ա՛նհրաժեշտ՝ կերպակոյնեմ թէ, ըստ ո՛րում Տետ. Խորհրդարան Մելիքեան-Էֆէնտի յայտարարութիւն կընէ թէ, մինչև յառաջիկայ մայիս մէկ ներկայ 80—81 ի հաշիւները կը բերինք, և անկէ ետև ամէն ամիս անուկին վիճակը կը հրատարակինք. ըսել կուզէ որ ամսագլուխ հաշիւ հրատարակելու օրինքն այսօր. ուրեմն դրամ, բայց դործադրութիւնը մայիս 31 ին լինի. ես այդ ալ կընդունիմ. հերիք է որ ամսական հրատարակութիւնը՝ զոր խիստ աղէկ մտածեր է Նահանգեռնութեան Վեւանը. իրր օրինք այսօրուընէ հաստատուած. թող սպրը և հասնին աչխարհ դիտնայ թէ կեդր. սընտուկն ինչ կը մտնէ և ինչ կելնէ. մեր դաղտնի պահելու ոչ մտադր ունինք և ոչ ծախք. վախնալու կամ ակնածելու ալ բան մը չունինք։

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊՍ. — Երեսփոխան էֆէնտիներ. Փոխադահան էֆէնտիի հաշուեքաոմատրոյ քննութեան մասին ըրած տուաջարկը բընաւ տեղի չպիտի ունենար, եթէ նախարդ վարչութիւններ իրենց հաշուեկիրճը ժամանակին և ամեն տարեգլուխ պատճէ բերած լինէին, այժմ վարչութեան դիրքը փոխուած է։ Թէև արդէն հարցապնդման օրինքը կայ, սակայն չկայ վարչական իւրաքանչիւր ճիւղի պատասխանատու՝ որուն ի հարկին հարցումն ուղղուէր և պատասխան առնուէր, այսօր վարչական ամեն ճիւղ մէկ մէկ խորհրդական ունի, որ պատասխանատու է այս ժողովին, այսօր ունինք այն դիւրութիւնները որ առաջ չունէինք, որ երեսփոխանն է որ չիրեար ուղած խորհրդականին օձիքէն բռնել, հարցում ուղղել և համար պահանջել. ինչպէս ամեն խնդրոյ նայնպէս ալ դրամական խնդրոյն համար։ Հիմա քանի որ վարչական կազմակերպութեան նոր օրինաց համեմատ տեղի դիւրութիւններ ունինք, ինձ համար ընդունելի չէ ոչ փոխադահան էֆէնտիի տուաջարկը, ոչ ամենայն և ոչ եռամսեայ հաշիւ բերելու դրութիւնն։ Ոչ թէ անոր համար որ կեդր. սընտուկը «քոնթրոլի» պէտք չունի, այլ ինչպէս ըսի, քանի որ ամեն երեսփոխան միշտ իրաւունք ունի ուզած հարցումն ընելու, մեծ կարևորութիւն չեն կրնար ունենալ, հաշուոյ հրատարակութիւնները, ինչպէս որ անցեալ անգամ փոխադահան էֆէնտի դատարակութեան յատկացեալ ամսականը չտրուելուն համար հարցում ըրաւ. նայնպէս ամեն պարադայի մէջ հարցման դրութեամբ կրնայ առնուիլ վարչութիւնէն։ Իմ կարծիքս այս է որ ըստ որում Ազգային ժողովը ներկայ վարչութեան վրայ վստահութիւն ունի, պէտք է ատոնք թողուլ գոյն՝ որ հարկ եղած ուղղութիւնը տայ վարչական գործոց, և իւրաքանչիւր խորհրդական կարենայ իր ճիւղին վերաբերեալ կարգադրութիւնն ընել։ Դեռ ձ ամիս չեղաւ որ ձեր նոր ընտրած վարչութիւնը դործի ձեռք զարկած է, համբերեցէք որ ամեն ինչ կարդադրելու տաճն առնենայ։

Ամփոփելով խօսքս կերդակացնեմ թէ քանի որ Հարցապնդման օրինական դրութիւնն յառաջ կերթայ մեր Ժողովին մէջ, և քանի որ ըստ վարչական կազմակերպութեան նոր օրինաց իւրաքանչիւր ճիւղի Նորհրդական անհատապէս պատասխանատու է այս Ժողովին առջև, այնպէս է թողուլ որ մինչև տարեդարձը լրիւ եզմատցոյց և հաշուեցոյց միասեղ պատրաստելով Ձեզ ներկայէ, և այս պարագաներ ոչ մի դոյզ այս խնդիրը։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Վարչութեան 3 անդամներն իրարու հետ խօսեցան և տարբեր կարծիքներ յայտնեցին։

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊՍ. — (Ընդմիջմամբ) Ես իրրև երեսփոխան խօսեցայ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — (Շարունակելով) Տէր Մաթէոս եպիսկոպոս կըսէ, հարցապնդման իրաւունք ունինք ամեն բանի, նոյնպէս և դրամական խնդրոց համար, և ա. նով բաւականանանք. ես ալ ճիշդ այդ իրաւունքը գործադրելու եղանակն է որ կառաջարկեմ. վասն զի ուրիշ՝ գիտեմ թէ պիտանի չէ գործադրելու համար կը գործադրուի թէ ոչ. և կամ դիւրաւ տեղի չտանիմ։ Տարի մը անց նելէ և ամեն բան լինելէն ետքը պիտի դնանք թէ այս լինելին շատ դրամ տրաւեր է, և այն լինելին ալ բնաւ չէ տրաւեր. ինչ օգուտ ասկէ, մանաւանդ երբ վարչութիւնն ալ ատեր գալեր է. չգիտեմ ինչ կայ որ կեդրոնական վրայ քօղ մը ծածկել կուզուի։ Թէպէտ և չեմ ուզեր այս բանը մանաւանդ դիտմանդ ընծայել, սակայն երբ ամսական հրատարակութիւնն միասակար կը ցուցուի, առանց տպատի, չեմ կրնար համաձայնիլ, և ընդհակառակն կը պնդեմ թէ ոչ միայն միասակար չէ, այլ օգտակար խակ է վասնզի ամենուն վրայ տահութիւն կը ներշնչէ. ուրեմն կաղաչեմ ուշադրութեան առնէք այս կէտը, և թէ որ փոքր ձավ անտեղութիւն մը երևան եկնէ, ան առանց ետ դառնանք։ Իսկ վարչութեան վրայ վատաբանելով խօսքս կեզափակեմ, անվտանգութիւն ամենէն մարդս անդամ չունինք մեր նաւասդ նոր կաղմելու վարչութեան վրայ, որ զործերն այսուհետև պիտի տեղեկանայ. սակայն մեր վստահութիւնն ինչ որ ալ լինի իր վրայ. կեդր. անդամին հաշիւներն ամեն ամսադլուխ հրատարակելու առաջարկութիւնն այդ վստահութեան թերութիւն մը չկրնար համարուիլ, բանզի օրէնք մ'է որ պիտի հատատասուի, և ոչ այս վարչութեան համար մտածած առժամանակեայ միջոց մը։

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. ԼԻ. — Փափազեան Էֆէնտիի կատարածները գրելու համար կը յայտնեմ թէ արդի վարչութեան վրայ բնաւ անվստահութեան կէտ մը չկրնար նշմարուիլ այդ խնդրոյ մէջ։ Միայն սկզբունքի կէտ մը կայ, որով վրայ վարչութեան երեք անդամները հետզհետէ խօսեցան, բայց ոչ իրր վարչութեան անդամ խօսեցան։ Խնդիրը հանդարտութեամբ չհասկացի վերաբերեալ ըլլալով իրր վարչական խնդիր չընէր։ Կան հաշիւներ, որոց հրատարակութիւնն օգուտ կը դպցնայ, ինչպէս է կրթական ընկերութեանց և Սուվերտ Մանուկներուն հաշիւները. իսկ Պատրիարքարանի սընտուկին գալով՝ տարին միանդամ հրատարակելն արդէն է։ Ես չուզեցի այս կէտին բացատրութեան մէջ շատ յառաջ երթալ և մեր ուշադրութիւնը միայն հրատիրելով բաւականացայ. իսկ Փափազեան էֆէնտի կը հարցնէ թէ տարին միանդամ ու ամեն ամիս հրատարակուելուն մէջ ինչ տարբերութիւն կայ. այո, մեծ տարբերութիւն կայ տարին մէկ անդամ և 12 անդամ հրատարակութիւն ընելուն մէջ. մեր հիմնական վիճակին նայելով տարին միանդամ հրատարակութեամբ բաւականանալը է. այս նիւթին վրայ ներելի չեմ համարիր ասկէ աւելի բացատրութիւն տալ։

Ուստի այս նկատումներով և Մելիքեան էֆէնտիի բարեփոխութեան համաձայն, որ ամսական հրատարակման խնդիրն առաջիկայ

Ա. ՄԻՒՐԻՔԼԻ խօսքս կեղրոնացնեմ թէ քանի որ հարցասիրութեան օրինական դրութիւնը չէ յառաջ կերթար մեր ժողովին մէջ, և քանի որ ըստ վարչական կարգադրութեան նոր օրինակ իւրաքանչիւր ճիւղի ներկայացուցիչներուն պատասխանատու է այս ժողովին առջեւ, այնպէս է թողուլ որ մինչեւ տարեդարձի եղելութեան հաշուեցոյցը պատրաստելով Ձեզ ներկայէ, և այս պարագային ժամ գոյել այս խնդիրը։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Վարչութեան 3 անդամները իրարու հետ խօսելէն և տարբեր կարծիքներ յայտնելէն։

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊՍ. — (Ընդմիջմամբ) Ես իրրեւ երեսփոխան խօսելու եմ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — (Շարունակելով) Տէր Մաթէոս եպիսկոպոս կըսէ, հարցաքննութեան իրաւունք ունինք ամեն բանի, նոյնիսկ և դատական խնդիրոց համար, և ասով բաւականանանք. ես ալ ճիշդ այդ իրաւունքը գործադրելու եղանակն է որ կառաջարկեմ. վասն զի ուրիշ գիտնամ թէ գիւտ ճշդութեամբ կը գործադրուի թէ ոչ. և կամ զեղծում տեղի չունենայու Տարի մը անց նելէ և ամեն բան լմնցուցեր եղերը պիտի դնանք թէ այս ինչին չատ դրամ տրուեր է, և այն ինչին ալ քանի չէ տրուեր. ինչ օգուտ ասկէ, մանաւանդ երբ վարչութիւնն ալ ատեր չունի. չգիտեմ ինչ կայ որ կեզր. անտուկին վրայ քոշ մը ծածկել ի՛ուզուի։ Թէ պէտ և չեմ ուզեր այս բանը մանաւանդ դիտանց ընծայել, սակայն երբ ամիսական հրատարակութիւնն վճռական կը ցուցուի, առանց վհատի, չեմ կրնար համաձայնիլ, և ընդհակառակն կը պնդեմ թէ ոչ միայն վճռական չէ, այլ օգտակար իսկ է վանդի ամենուն վստահութիւն կը ներշնչէ. ուրեմն կարծեմ ուշադրութեան առնէք այս կէտը, և թէ որ փորձով անտեղութիւն մը երեւան եկնէ, ան ատեն ետ դառնանք։ Իսկ վարչութեան վրայ վստահութեան կէտին գալով կըսեմ, անվտանգութիւն ամենեւին մտիկ անգամ չտանջներ մեզ. Նաւանդ նոր կազմուած վարչութեան վրայ, որ գործերն այսուհետեւ ալիսի տեսնելիք սակայն մեր վստահութիւնն ինչ որ ալ լինի իր վրայ. կեզր. անտուկի հաշիւներն ամեն ատեղ ալ հրատարակելու առաջարկութիւնն այդ վստահութեան թերութիւն մը չկրնար համարուիլ. բանզի օրէնք մ'է որ պիտի հաստատուի, և ոչ այս վարչութեան համար միայն առ ամանակեայ միջոց մը։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԼՖ. — Փափազեան Է. Ֆիլենտիլ կասկածները յարելու համար կը յայտնեմ թէ արդի վարչութեան վրայ բնաւ անվստահութեան կէտ մը չկրնար նշմարիլ այդ խնդրոյ մէջ։ Միայն ակզբնարկ կէտ մը կայ, որոյ վրայ վարչութեան երեք անդամները հետզհետէ խօսեցան, բայց ոչ իրր վարչութեան անդամ խօսեցան։ Խնդիրը հանրական չափազ վերաբերեալ ըլլալով իրր վարչական խնդիր նկատելու տեղի չկայ. ապահով եմ որ արդի վարչութիւնն զայս վարչական խնդիր չընկերէ։ Կան հաշիւներ, որոց հրատարակութիւնն օգուտ կը դպայնայ, ինչպէս է կրթական ընկերութեանց և Սուվերտ Մատաղոյլին հաշիւներն. իսկ Պատրիարքարանի սընտուկին գործ՝ տարին միանգամ հրատարակելը աղէկ է։ Ես չտեղեակ այս կէտին քննութեան մէջ չատ յառաջ երթալ և ձեր ուշադրութիւնը միայն հրաւիրելով բաւականանայ. իսկ Փափազեան Էֆէնտի կը հարցնէ թէ տարին միանգամ ու ամեն ատիս հրատարակուելուն մէջ ինչ տարբերութիւն կայ. այո՛, մեծ տարբերութիւն կայ տարին մէկ անգամ և 12 անգամ հրատարակութիւն ընելուն մէջ. մեր հիմնական վիճակին նայելով տարին մէկ անգամ հրատարակութեամբ բաւականանալու է, այս նիւթին վրայ ներելի չեմ համարիր ասկէ աւելի բացատրութիւն տալ։

Ասոնք այս նկատումներով և Մեխիթարեան Էֆէնտիի բարեփոխութեան համաձայն, որ ամսական հրատարակման խնդիրն առաջիկայ

ժէնթին մէջ մկ չկրնի համար ամպին վճռաբանութիւններ կըլլան. այդ մեծ ազգն այդքան մեծ կարևորութիւն տուած է մկ չկրնին 6 ղարուչին. խակ մենք հաղարներով ակռիներուն ինչ ըլլալը հարցուցած և փնտռած չենք, և երբ այժմ կառավարութեան դէմ պարբերաբար հարցնել և փնտռել մեր կեղր. անառակին վիճակը. մեր դէմ կը հանեն վատահութեան խնդիր մը, որուն համար ցարդ շատ բաներ վրայ տուած ենք: Բայց տակէ առ պէտք է՞ որ ատոնք. միթէ այս ժողովը վերայն ընտրող է՞, և ո՞չ երբէք համաձայնութիւն կը յիշեմ թէ անգամ մը Սահմանի վարչ այս ժողովին մէջ յայտարարեց թէ երեսփոխանութիւնն ալ այդ է որ համար առնու իր պաշտոնեաներուն և այս դանդաղութիւնս անհերքելի է իրեն: Ան առեն ալ ըսի, այժմ խակ կրսեմ. երբ ամբարութեան խնդիր կը յարուցուի առաջ, զանազան հնարքներով կը խափանուի այն, կամ ծայրդիւն կը թաղուի: Ինչ է պատճառն որ այս վիճակէն չենք կրնար ազատիլ, և մեր ձեռքն ու ոտքը կապուած կը տեսնեմք, և ամենէն ուշիմ երեսփոխանք անգամ զերծ չեն լինիր այս վիճակէն: Թաղունք տարեկան համարութիւնն, որ գրեթէ իր նշանակութիւնը կորուսած է, հարցմամբ կամ հարցաքննդմամբ համարութիւնք ալ կարևոր տեղ մը բռնած չեն տակաւին: Արդ ամեն երեսփոխան արդարև իրաւունք ունի հարցում կամ հարցապնդում ընելու. բայց այնպէս ունի ժանգամայն ճիշդ տեղեկութիւններ քաղել: Պէրլէբեան Ֆիֆնոյի կըսէ թէ տեղեկութիւն առնելու միջոցներ չեն պակսիր. այս խօսքն ընդ բարեկամիս կը հարցնեմ թէ ինք ե՞րբ և ի՞նչպէս համոցած կը հարցնեմ թէ ինք ե՞րբ և ի՞նչպէս համոցած է Վիւտճէին մէջ դատաւորականութեան համար որոշուած 50 հազար ղուրուշի դումարն, որուն համար ինք իրէ է՝ 100 հազար ըլլալու է ըսած էր և մեր Ա. անգամին նոյն դումարին վճարմամբ ալ գոհ լինիլ յորդորած չինք դինքը. Վարչութեան կրկին և կրկին յայտարարութեանց և խոստմանց վրայ ո՞վ կը յուսար թէ բնաւ վճարուած չէ, եթէ Ոս. Խորհրդոյ մանաւանդ համարատուութիւնը չդար և չհաստատեր ըստ միթէ երեսփոխանք փողոսկերէն տեղեկութիւն պիտի հատարեն. և անոնց վրայ հիմնելով կըրնա՞ն խնդիր յարուցանել. Այդ ժողովին մէջ, մանաւանդ դրամական խնդիր, որ հատարակաց գոյքի տիրութիւն տալու դիւրին միջոց մ՝է, Այս պատճառաւ ուրիշ ամեն բանէ աւելի կարեւորութիւն տալ այս խնդրոյն և այդ առաջարկութիւնն ըլլի, ինչպէս նաև Վատական խնդրոյն համար. երկուքն ալ էական և կենսական: Մինչև ե՞րբ լռենք սկսա չվիրաւորելու համար. և վատահութիւն յայտարարենք մեզ անծանօթ գործոց համար: Ես ոչքան ուրիշի վրայ վատահ ըլլամ, տակայն իմ քսակս անոր չեմ կրնար յանձնել որ զայն գոյծածէ առանց իմ գիտութեանս. ազգը պիտ երեսփոխան է ընտրէր. ազգային քսակը կը հանեմ և կը յանձնեմ վարչութեան որ այս ինչ ևղանակաւ զայն գոյծածէ. ուրեմն մեր աչքը վրան վնելու է որ դիտնամ թէ ինչ կըլլայ. վարչութիւնն ամեն բան ընելէն առաջն և առնելէն հետ, պիտի հետևիմ համար պատճառներ եղեր. բայց թէպէտ նա որոշեալ ծախքին տակի բան տուեր է մեկուն, ինչ պիտի ընենք. օրինակի համար՝ պաշտօնէից ամենան 15 հազար ղուրուշ որոշեր ենք և եթէ նա 3 հազար ղուրուշ աւելի տուեր է, պիտի կըրնա՞նք այդ աւելորդն իր քսակէն վճարել տալ իրեն. տուէք այս սրտշտմը, ես այն տեղ աչքս դոց կապահամ մինչև տարեգլուխ: Սակայն յիշեցէք որ Տարեգլուխը շատոնց անցած և ուրիշ մ՝ալ կը մօտենայ, և դեռ հաշուեցոյց չերեւեցաւ. անդեամներս յիշեցուցի թէ ո՞ր է հաշուեցոյցը, բայց ցարդ տակաւին չը երեւցաւ. չեմ գիտեր՝ տակաւին ո՞րչափ ատեն չպիտի երեւի: Այս յետադիմութիւնն պատճառաւ է որ այս անգամ աւելի գործնական միջոց մ՝առաջարկեցի. ես մինչև խակ կ՝ընդունիմ հաստատութիւնն, զոր Վարչութիւնը կ՝առաջարկէ. դի գիտեմ թէ մեզ հրատարակութիւնք սրչա՞փ օգուտ պիտի բերեն կեղր. անառակին, և ինչ ընդ ներչ պիտի ազատին:

ԳԱՓԱՄԱՋԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Փախազեան Կիպէնտիի խօսքերէն կը մակաբերեմ որ իր նպատակն ուրիշ բան չէ, բայց եթէ ընդհանուր վատահութիւն յառաջ բերել ազգին եւ տեսական վիճակին վրայ, և չդնդգէր իր առաջարկութեան վրայ՝ եթէ ուրիշ բանաւոր միջոց մը ցոյց տրուի իր նպատակին հասնելու համար։ Ինչ բան որ տեսականին մէջ կրնայ մեզի դիւրին երեւնալ, զարմանալի չէ որ պատգամաւորութեան մէջ իր դժուարութիւններն ունենայ։ Ես ալ կընդունիմ որ Նախանձաւոր դիւանին բերած առաջարկութիւնը գործադրութեան մէջ իր դժուարութիւններն ունի, ուստի կարծիքները հաշտեցնելու համար կառաջարկեմ որոշել երեսփոխաններն որ ուշած ատենները երկաթեայ մեռուկին վիճակը նային, և եթէ եզմուսոյսին հակառակ բան մը տեսնեն՝ հոս խնդիր բերեն։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Իմ նախկին առաջարկութիւնս է այդ. բայց ես Վարչութեան առաջարկած եռամսեայ հաշուեստուգութիւնն ալ կընդունիմ ըսի։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Ես չատ գոհ եմ որ այսօր տեղի ունեցաւ այս դրամական խնդիրը. եթէ ուրիշ ժամանակ ըլլար՝ Թերեւս անձնական նկատումներ մէջ բերուէին։ Փաշազեան Կիպէնտիի տուած բացատրութիւնները խնդրոյն կարեւորութեան նկատմամբ չատ խոսուսկ են. իբր դրամական խնդիր կարժէ ինչ որ ըսենք, և մեր ժամերն ի զուր վատնած չենք ըլլար զայն յուզելով։ Միայն թէ ինչպէս որդին ըսի, խնդիրն սկզբունքի վրայ է, և տեղի չկայ վարչական խնդրոյ կերպարանք տալու կամ վստահութեան և անվստահութեան խնդիր յայտարարելու, վասն զի առաջարկութիւնը որդի Վարչութեան նկատմամբ չէ, այլ իրեն ընդհանուր կանոն բոլոր գործիք վարչութեանց նկատմամբ է։ Գիտենք նախ՝ թէ առաջարկութեան եզրակացը մեր այսօրուան վիճակին կը համաձայնի՝ զի այն բանն՝ որ այսօրուան վիճակուս մէջ անտեղի նկատուի, կրնայ վաղը խիստ պատշաճաւոր ըլլալ։ Ես չեմ ուզեր այս կէտին մէջ մանրամասնութեանց մէջ մտնել, զորս Փախազեան Կիպէնտի յառաջ բերաւ, և որոց Գերպէրեան Կիպէնտի լաւ պատասխանեց։ Փոքրը միայն ալիսի ցուցին թէ արդի Վարչութիւնը ալեզած ատեն համարատուութիւն պիտի ընէ։ Եթէ Փիւռճէլին մէկ կէտը չդործադրուի, կամ հակառակը գործադրուի, կարճեմ ատոր պատասխանատուութիւնը ամենէն աւելի Վարչութեան վրայ պիտի ծանրանայ, զի այն Փիւռճէլն բերողը նոյն ինքն Վարչութիւնն է։ Սակայն Վարչութիւնը ինք միայն կրնայ դիտնալ թէ ինչ պէտքեր ունի այսօրուան վիճակին մէջ, և ըստ այնմ իր Փիւռճէլն պիտի բերէ և իր պէտքերը ցոյց տայ։ Ժողովը կրնայ ընել թէ այս ինչ գլուխն այս տարի զանց ըրէ, և այն ատեն Վարչութիւնը այնպէս ընդունի ինքը կազատի պատասխանատուութենէ. բայց բան մ'ալ կայ որ Վարչութիւնը չկրնար զանց ընել և պիտի ըսէ թէ առանց նոյն ծախքն ընելու ես չեմ կրնար պատասխանել։

Փախազեան Կիպէնտի հարցուց թէ ինչ կրնանք ընել Վարչութեան՝ թէ որ Փիւռճէլին որոշածէն աւելի ծախք ընէ. ես կը պատասխանեմ թէ ինչ ընելիքնիս յայտնի է. Վարչութիւն մ'ունիք այսօր՝ որոյ իւրաքանչիւր պատասխանատու է անհատապէս։ Հետևաբար եթէ Վարչութեան միւս անդամներն որոշեն Փիւռճէլէն դուրս նոր ծախք մը ընել, Տնտեսական խորհրդականն կարող է բացատրականապէս մերժել, իսկ եթէ ինքն ալ համակերպի և վճարէ, այն ատեն ըսել է թէ Վարչութիւնը այդ արտաքոյ կարգի ծախքը ընելու պատասխանատուութիւնը վրան կառնէ։ Վստահ ըլլալով. որ պիտի կարենայ ինքզինքն արդարացնել Ազգային Ժողովոյ առջև։ Ապա թէ ոչ յայտնի է թէ ամեն Սահմանադրական ազգայ մէջ երբեմն նման պիտի վարվինք։ Անոնք որ Փիւռճէլէն դուրս բան կը վտանգեն պէտք է տուժեն։

Ուստի պարագ տեղ անցկացնի զեղծմանց վրայ խօսելով ժամանակ չվատնենք ։ Ես իմ մասին չեմ կրնար մեղմ առաջ եկող դացող վարչութիւնները սթափարակել Փիւտճէին այս կամ այն մասը չդրծադրեկին ըսելով . կրնան այնպիսի պատճառներ ունենալ՝ որոյմով թե՛ բան դիրենք արդարացնեն ։ Բայց թէ որ թերութիւն մ՚ալ ունեցած են , ես ատոր պատասխանատուութիւնները ուրիշ կերպարանք առած են ։ Իսկ եղած վիճաբանութիւնէն հետևցնել թէ ամէն ամիս հաչիւ հրատարակելու դրութեան արդի Վարչութիւնը դէմ է , անտեղի հաշտոյն վրայ քօղ ծածկել կուզէ , հարկ չէ ըսել թէ անհիմնութիւն մը նէ , քանի որ Փափազեան էֆէնտի ինքնին յայտարարեց թէ այն խնդրոյ մէջ Վարչութեան երեք անդամներն խօսք առին և երեքն ալ տարբեր կարծիքներ յայտնեցին և մանաւանդ Տնտեսական Խորհրդականը սկզբունքը չվերծեց ։

ՍՐԲԱԶԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ — Ես կընդունիմ Փափազեան էֆէնտիի առաջարկութիւնն և աւելցնեմ խորշելու բան չկայ անոր մէջ , թող ամեն օր հրատարակուի անտուկին վիճակը և եթէ ինք չառաջարկէր , ես պիտի առաջարկէի , և ոչ թէ ամէն ամիս , այլ չորեքի չորեքի թող հրատարակուի , որպէս զի ազգը իմանայ թէ ի՞նչ է իր Պատրիարքարանին տուածը միւս ազգայ իրենց Պատրիարքարանին տուածնման բաղդատմամբ ։

Այս առթիւ կուզեմ դիտնալ թէ ե՞րբ պիտի գայ այն խնդրոյն կարգը , որպ հսման եկած եմ այսօր պէտք եղածը խօսելու . Փափազեան էֆէնտիի հարցասիրդման խնդիրն է ըսածս , զոր ինծի դէմ ուղղեր եր դատախազութեան համար ատակ չէ տրուած ըսելով , և որուն համար պատասխան մը ղրկած էի , բայց ինձ պէս կը լսեմ , ծաղովին մէջ չէ կարգացուէր ։ Մեք քաղարկելու բան մը չունինք ։ Թող ամեն բան հրատարակուի , և դիտցուի թէ մեր Պատրիարքարանն ինչ նեղութեամբ և տատապանաք իր ծախքերը կը հայթայթէ ։ Երբոր տեսնէք Պատրիարքարանի այժեան ունեցած ընդարձակ յարաբերութիւններն և փոխանակուած թղթակցութիւններն , և այս պատճառներով եղած ծախքերն , երբ տեսնէք թէ՝ ըրեւոր մեղի մը քաքաուղարը ամսականը բիչ ըլլալուն պատճառաւ հրաժարած առեն Պատրիարքարանը չկրցաւ նորա տեղ ուրիշ մը գտնել , դրամի պակասութենէն , չգիտէր զարմանաք թէ ինչո՞ւ դատախազութեան համար ատակ չէ կրցեր տրուիլ , Ես այն ատենները երբ դատախազութեան համար կեդրո անատիէն գումար մը տալ կաւաջարկուէր , ըսած եմ թէ այդ գումարը բիչ է , սակայն առայժմ բաւական է ըսողներ եղան , թէ վարժ մ՚է թալ ըլլայ , և Փիւտճէին մէջ գումար մը յօրինուի , այդ գումարը մինչեւ գարդ չի տրուելուն պատճառը ահա այս է , և ոչ ուրիշ որ և իցէ դիտում ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Սրբազան Հայր , ձեր տպատած խնդիրն Օրակարգին երկրորդ խնդիրն է , որուն կարգը հիմայ պիտի գայ , երբ այս խնդիրը վերջացնենք , որ արդէն վերջնալու մօտ է ։

Այս միջոցին Փափազեան էֆէնտի իր առաջարկը բարեփոխելով կը ներկայացնէ տարբերակ նաև բանի մը երեսփոխանների նայն բարեփոխեալ առաջարկը կը կարդացուի որ է .

Ցնտ. Խորհրդականին առաջարկութեան համաձայն ներկայ 80—81 տարւոյն հաշուեցոյցը Մայիս 15 ին սպասել Վարչութենէն , որ անկուշտ արդէն հատուածել ելմտացոյցին համաձայն պիտի ըլլայ , և յառաջիկայ Մայիս 1 էն ամեն եռամսիս կեդր. անտուկին հաշուե-

ցույցը ներկայացի Երեսփոխանական ժողովին։

Եւ եթէ որոշեալ ժամանակին չներկայանայ, Հաշտարարութեան դիւանն իրաւունք ունի կեդր. մնատուկին հաշիւը քննելու։

Ս. Գ. Գ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ Տ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Ն. ԱԼԱՃԱՃԵԱՆ Գ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Հ. ՍԱՐԳՍԵԻԵՑԵԱՆ

ՄԵԼԻՓԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Այդ առաջարկութեան վրայ երկու խօսք պիտի ընեմ. առաջին վերջին կէտը չեմ կրնար ընդունիլ։ Զի քանի որ պարտաւորեալ եմ հաշիւ բերել, եթէ ժամանակին չբերի ինչ հարկ Համարակալութեան Դիւանին երթալ քննել. անմիջապէս հարցում կընէք, և եթէ չկրնամ ինքզինքս արդարացնել, անվստահութեան քուէով մը կը ձդէք զիս պաշտօնէս։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Կուզէք նէ այդ կէտն ալ կը վերցնեմ։

ԱԼԱՃԱՃԵԱՆ ՆԻԿՈՂՈՍ ԷՖ. — Ո՛չ վերցնել չպէտք, ինչպէս որ պարոյագրեցինք, նոյնն անխափան պէտք է մնայ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Փոքր ջիջումներով մեծ նպատակի մը կրնանք հասնիլ, ամեն բան պարզմանարար կըլլայ։

ՄԵՐԵՔԼԻ — ԳՈՒԼԻ Ց, ԷՖ. — Իրր տեղեկացեր Նախաձեռնութեան Դիւանի եթէ չհոսնցայ յարդ մեր տեղեկագրին եզրակացութիւնը պաշտպանելու. պատասխաններէն մին էր որ թէ Նուսուֆեան էֆէնտիին ըրած առարկութիւնը, հաշուոց հրատարակութեան դէմ, և թէ Փափազեան էֆէնտիի պնդելը, հաշուոց պարբերաբար հրատարակութեան վրայ, զատ զատ երկու սիզթանց խնդիրներ էին, երկուքն ալ անժխտելի, և իրր այն՝ անբռանալի կարեւորութիւն ունէին։

Այժմ Փափազեան էֆէնտին զրպ. Երեսփոխանաց Հետ միասին տեղեկագրին եզրակացութեան չափաւորվով, հրատարակութիւն բառը կը վերցնէ և կեդր. մնատուկի հաշուոց ամեն եռամսեայ վարչութեան կողմէ ժողովոյս ներկայացուիլը կաւելցնէ. և կը յաւելցնէ որ եթէ վարչութիւնը չբերէ ժամանակին, Համարակալութեան Դիւանն իրաւունք ունենայ երթալ քննելու։

Տնտեսական գործոց Խորհրդական էֆէնտին ալ, այս վերջին մասը կը մերժէ, և երբ հաշիւները չդան, կըսէ, կարող էք ուղղակի ինձ հարցում ընել և ի հարկին պիս պաշտօնեայ ձդել։

Սակայն կուզեմ դիտել տալ որ կարծիքները հաշտութեան վճռակին հասած են արդէն։ Եւ ըստ լաւ հասկնալու համար պէտք է գիտնալ որ հաշուոց հրատարակութիւն ըսելն ալ ժողովին ներկայել ըսելը տարբերութիւն մը չունին հետեւանքին մէջ, այն առարկութեան նկատմամբ զոր կընէր Եւսուֆեան էֆէնտին, ժողովին ներկայացեալ հաշիւն տեղագրութեանց մէջ կը տպուի, և ամեն որ կը կարդայ զայն ինչպէս պիտի կարդար որ և է տարբեր ձեւով հրատարակուած տետն։ Ի վերայ այսր պնդեցանք, ի՞նչ է վարչութեան համար եղած առարկութիւնը. — վարչութիւնը պատճառներ պիտի ունենայ անպատեհութիւն նըշմարելու հաշուոց հրատարակութեան մէջ. խիստ լաւ։ Ուրեմն երբ ընդունուի վերոյիշեալ հինգ երեսփոխանաց առաջարկած բարեփոխումը, որ հաշուոց հրատարակութեան մասին ակզբան տարբերութիւն մը չունի նախաձեռնութեան Դիւանի տեղեկագրին եզրակացութեան մէջ. ըստ այնմ՝ ամեն եռամսեայ վարչութիւնը պիտի բերէ ներկայէ կեդր. մնատուկին վիճակը, և այն ատեն որ անպատեհութիւն նշմարելու պատճառ ունենայ, չպիտի հրամայէ Նախաձեռնութեան Դիւանին ներկայէ զայն. Համարակալութեան Դիւանն

ալ պիտի երթայ քննէ և համոզուի որ բանա-
ւոր պատճառներ ունի եղեր վարչութիւնն ու-
րացնալ ժամանակին հաւքը չհրատարակելուդ ,
և պիտի գայ վստահացնէ զԺողովը , եթէ հարկ
լինի : Խնդրոյն գործնական հետեւանքն երբ
այսպէս նախապատրաստենք առաջարկեալ բարե-
փոխութեան վրայ չհամաձայնելու պատճառ
չենք գտներ : Ես ահա ես ալ այս պատճառ-
ներով չեմ պնդեր՝ իբր տեղեկութիւն՝ մեր եղ-
բայրացութիւնն անխափան պահելու վրայ և
կընդունիմ առաջարկեալ բարեփոխութիւնը :

ԶԱՑՆԵՐ. — Քուէ քուէ :

Վիճաբանութիւնը կսպառի և Պատենապետ
Էֆէնտին զատելով առաջարկեալ բարեփոխ-
ման վերջին մասը քուէի կը դնէ զոր Ժողովը
միաձայն ԿԸՆԴՈՒՆԻ : Իսկ առաջարկութեան
վերջին մասն, որ Համաբարեալութեան Դիւանին
քննութեան կը վերաբերէր , քուէի դնելու
հարկ չմնաց , վասնզի ոչ ոք կը պնդէ անոր
վրայ :

Բ.

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱԳԻՐ Ս. ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀՕՐ Ի ՎԵՐԱՑ ՀԱՐՑԱՓԱՏՈՒՄԱՆ ՓԱՓԱՂԵԱՆ ԷՖԷՆԴԻ

ԵԼԻՓԵԱՆ Գ. Էֆ. — Հարցապնդում
մը կայ Փափաղեան Էֆէնտիի կողմէ դպատի-
արակութեան խնդրոյն համար , զոր Սրբազան
Պատրիարքն ինձ յանձնած է պատասխանելու :
Պետի քանամ որշափ կարելի է զոհ ընել ժո-
ղովը այս մասին : Փափաղեան Էֆէնտի իր
հայցապնդմամբը կուզէ խմանալ թէ դաստիա-
րակութեան համար որշեալ դումարն ինչո՞ւ
չէ վճարուած , և թէ ատո՞ղջ է որ վերջին
Գաղ. Ժողովը մինչեւ անցեալ Մայիս ամիսն
2500 ոսկան ղրկուշ վճարել խոստացած կր ,
կուզէ ըսած լինի թէ սխալած է իր
յայտարարութեան մէջ , և ետ առած լինի նոյն
որոշումը :

Ստոյգ է որ Ս. Պատրիարքն և վերջին
Գաղ. Ժողովը Ուսումն. խորհրդոյ հետ համա-
խորհուրդ չանալով են 2500 ղուրուշ տարե-
կան վճարել դաստիարակութեան համար, տա-
կաւն իրենց չանալ հակառակ չէ կրկին վճար-
ուիլ. ինչո՞ւ համար . վասն զի այդ 2500 ղու-
րուշի վճարման որոշումն այնպիսի ժամանակի
մը հանդիպեր է յորում կեդր. անառակը մեծ
դժուարութեան մէջ է եղեր , և մինչեւ ան-
դամ հեռագրելու ծախսուց համար մտանաւոր
փոխառութեանց դիմել պատրաստ են : Իւ-
րաքանչիւրն ալ դատարկութիւն է կեդր. անառա-
կին այս տագնապալի պատճառը որու երեսէն
80 հազար ղուրուշի չափ ձնաս կրած է կեդր.
անառակը , և տակից տեղն առած է պարտուց
դոյացման : Իրաց այս վիճակին մէջ մեզի մեկ
կարելի միջոց կրնայ ենթադրիլ այդ 2500 ղու-
րուշ ամսականը վճարելու , այն է փոխառու-
թեան դիմել , բայց այս չէ եղած անուշա՛
դի կեդր. անառակին զլխաւոր աղբիւրներէն
մին պակաս լինելով ոչ միայն վճարման հա-
մանականութեանը կը պակսեր , այլ նաև փո-
խառու գտնելու կարելութեանը : Ընդ է թէ
2500 ղուրուշ ամսականին չվճարմանն պատ-
ճառն ոչ—կամեցողութիւնը չէ , ընդ հակա-
ռակն ամեն չանք ի գործ դրուեր է , բայց
կարելի չէ եղեր վճարել :

Իսկ գալով Փափաղեան էֆէնտիի այն
յայտարարութեան թէ Գաղ. Ժողովը վճար-
ման որոշումը տալէն յետոյ ետ է առեր իր
այն որոշումն սխալեցանք ընելով , ես վարչա-
կան արձանագրութիւնները քննելէ ետեւ ի պար-
ծանէ կրնամ թէ Գաղ. Ժողովոյ կողմէն այդ

պիսի յեւոս կոչման յայտարարութիւն մը չըկայ։ Ընդհանուրին 2500 զուրուշի անհատի վճարման համար Տնտես. Խորհրդոյ և Նլմ. Հոգարարձութեան դրուած պատրիարքական պաշտօնակրերը կան ու կը կենան անջընջելի։ Այս կէտն ալ ապացոյց մ'է որ թէ Ս. Պատրիարքը և թէ վերջին ֆող. ծողովը փոքր տարեր են դատախարակութեան յատկացեալ այդ 2500 զուրուշի գումարն ամէն ամիս վճարել, բայց չեն կրցեր յաջողիլ։

Այսու ամենայնիւ կրնամք այժմ ուրախութեամբ տեսնելով որ ներկայ վարչութիւնը փութացած է դատախարակութեան համար վճարման սկզբնաւորութիւն մ'ընել. վասն զի այսօր կարողութիւն ունի կեդր. անուանկը վճարել դատախարակութեան յատկացեալ գումարն, և 80 մայիս ռկկին անուանկին վիճակն ինչ որ էր հիմա նոյնը չէ։

Կը յուսամ որ այս բացատրութիւնս գոհ կը լինի ծողովը, ինչպէս նաև Փափազեան Զիլինգիրեան, և աւելի բացատրութիւններ տալու հարկ չունիմ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Նախորդ Վարչութեան Տնտես. Խորհրդոյ անդամ Մելիքեան Գարեգին Էֆէնտիի պատասխանը լսեցիք, որ ինդրոյն արտաքին սահմանեալ կողմն է։ Ես ինդրոյն խորը չեմիտ մտնեմ. միայն ռկ երկու կէտ կայ իր բացատրութեան մէջ, անոնց պիտի պատասխանեմ։

1880 մայիս ռկկին կեդր. անուանկն անձնաւորութեան մէջ է եղեր, մինչև իսկ հեռագրի վճարման համար դրամ չդանուելր եղեր, ուստի այդ պատճառաւ դատախարակութեան յատկացեալ ամսականը չէ վճարուեր։ Ամէն մարդ գիտէ թէ, մեծ պահքին սկսեալ մինչև տօնի պահ հարանիք չլինիր, հրամանի չտրուիր, նշանառութիւն նուազ կը լինի, և տուրք չըհաւաքուիր, հետևաբար կեդր. անուանկը ամէն տունն նոյն ինքնին նեղ վիճակ մը կստանայ մանաւանդ պարտք ալ կը գոյանայ։ Այդ անձնաւորութեան մէջ ո՞վ պէտք է զրկել. — բնականաբար լեզու չունեցող ռկկը. ուստի դատարկութեան պետքը զրկեր են. նոյնպէս գանանտարի այցելութեան և հավատութեան պետքը զրկեր են. վի երկուքն ալ լեզու ու պաշտպան չունին Պատրիարքարանի մէջ. իսկ պաշտօնեայք թախանձելով իրենց ամսականները կորզեր են, ինչպէս և այլ ամենայն ծախքը վճարուեր են։ Իրաց այս վիճակին մէջ ինչ կարելի՞ է հաւատալ թէ ոչ — կամեցողութիւնը չէ պատճառ դատախարակութեան գումարին ոչ վճարման, և թէ ամենայն ջանք ի գործ դրուած լինի այդ վճարման մասին։ Ծողովս ելմտացոյցը քուէարկած առեն 510 հազար զուրուշի ծախսուց գումար մը նշանակեց, որոյ ռկջկն 30 հազար զուրուշ պահեստի դրամ էր։ Մարտ ամսոյ ռկջ էր՝ գոյի կեդր. անուանկին վիճակը տեղեկացոյց և տեսայ որ ելմտացոյցի գործադրութեան օրէն մինչև այն օրը 420 հազար զուրուշի մօտ գումար մը մնացած է կեդր. անուանկը. ճիշդ նոյն ինքնին էր որ իշմխանալէրի հաստիքը գադրած էր, և ետքը նորէն այդ հաստիքը գալ սկսաւ. որ չեմ կարծեր թէ մեծ բաց մը թողած ըլլայ նոյն հաստիքին ենթադրեալ գումարին ռկջ։

ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ — Բայց գիտէք ուրչան հոգ և ուչքի լոյս թափած եմ այդ իշմխանալէրի խնդիրը կարգադրելու համար։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ձեր պարտքը կատարած էք, ատոր համար չնորհակալ ենք։

ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ — Ես չնորհակալութեան սէտք չունիմ, երանի թէ ամենքն ալ իրենց պարտքը կատարէին։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Այո՛. այսպիսի պարտքերնին ամենքն ալ կատարած են։ — Ու չեմ գիտեր թէ մարտ ամսէն մինչև մայիս ռկ ո՞րչան հաստի գոյացաւ։ Մեք մուքին ռկջ կը խորհուրդինք. ճիշդ թուականներն չունինք այսօր ձեռքերնիս անուանկը մըտած ու ելած գումարներուն. հարկաւ Մնացեալ էֆէնտիի խոստացած տարեկան հաշուեցոյցը գայ նէ պիտի տեսնենք, և այն ատենցոյցը գայ նէ պիտի տեսնենք, և այն ա-

տեն տալի դիտրան ալիսի բարդատանեք իր արդի յայտարարութիւնն անտակին իրական վիճակին հետ։

Սակայն պէտք է նկատել թէ Կեդր. սընտուկն 400—420 հազար ղուրուշի հասոյթ գանձած տուեն դատախարակութեան համար դանկ մ'ի՛ակ վճարած չէ. ինչպէս նաև գաւառական այցելուեաց և հովութեանց պետերից համար. մինչդեռ ըստ քաչարկեալ եվմասոյցի՝ հասոյթին 20 առ % ին համեմատութեամբն այդ երկու մեծ ու կարևոր պետերից դրամարներ ստացանուած ըլլալով, մինչդեռ անցեալ մարտ ամիս 40—42000 ղուրուշ դատախարակութեան և 40—42000 ղուրուշ ալ դատաստանի այցելութեանց և հովութեանց համար ծախք վճարուած պետի ընդար։ Նկատելի է նաև թէ այս երկու պետայցելութիւնը դարձ ձեացնել պետերից համար կեդր. սընտուկին մանաւանդ փոխադարձութեան հարկը տեսեր, և առանց վարանման գործադրեր են, իսկ դատախարակութեան և գաւառական այցելութեանց համար վարաներ, և չեն համարձակեր փոխադարձութեան դիմել, միայն վճարման հրամանագրերնին բաց պահեր են և չեն վակերը, որ ապրպարանալու միջոց ըլլայ, թէպէտ բերնով կը յայտարարեն թէ անձնեցանք անտակը չկրնար վճարել, ինչպէս կը հասատատէ Ռուսական կարկերդ հանրապետութիւնը։ Անտարակոյս եթէ դոյզն կանխագուշութիւն լինէր, ինչպէս այլ պետերից նպաստ և տանից համար հրամայի միջոց ճարել, տահմանեալ և խոստացեալ վճարումն ընել, և այժմ չալօղ դիլ ճակատագոյ ըսել թէ սնտուկին իր տահմանեալ վճարումներն ամբողջ կատարած է և պարտք չունի։ Այ՛, այժմ պարտք չունի առ ամենայն պաշտօնեայս, ինչպէս յայտարարեց Մելիքեան էֆէնտի, բայց պարտք ունի առ դատախարակութիւնն և գաւառական այցելութիւնս։ Սակայն ո՞վ պիտի ճանչէ այս պարտքը։ Մելիքեան էֆէնտի կըսէ թէ այժմ վճարելի տեսան, բայց ո՞ դիտէ թէ ո՛րչափ պետի տեսէ այդ վճարումը, և ինչ նոր ընդդիմութիւն կամ արգելք երևան պիտի գնեն զայն խափանելու. քանզի ամեն բանէ յառաջ պէտք է համոզում դոյանայ թէ այդ վճարումներն անհրաժեշտ են, մինչդեռ մես ամեն վճարումներէ նախապատրաստելի. մինչդեռ այս մասին Ս. Պատրիարքը Հոր յայտարարութիւններն մեծ յոյս չեն տար և բոլորովին նպաստաւոր չեն։

Գահ մ'առաջ՝ նախընթաց խնդրոյն միջոցին Ս. Պատրիարքը Հայրը ըսաւ թէ, ես կանխաւ 30000 ղուրուշ վճարելու որոշման օրն ըսած եմ թէ այդ գումարն անկարելի է վճարել մինչև որ հասոյթիս պղրնարները չկորզուին։ Ձիշդ այդ պատասխանն էր որ հարցապնդմանս մասին կսպասէի Ս. Պատրիարքէն, քանզի ինչպէս կը յիշէք, ես Ս. Պատրիարքը Հոր վեց տարուան Պատրիարքութեան միջոցին զանազան առիթներուս մէջ դատախարակութեան պետերէն դրամ ստանալ կամ ստացեալ դրամներն ետ առնել, և ոչ ալ դատաստանի պետերէն դրամ առնել չեմ կրցած, այլ միշտ ըսած եմ թէ ես ոչ մի դրամ կամ պետ կուզեմ, ոչ ալ կուտամ, ոչ ալ կառնեմ, ոչ ալ կուտամ, ոչ ալ կառնեմ, ոչ ալ կուտամ, ոչ ալ կառն

որ կորզուածքեան յատկին ծաղովքը և յետոյ իրեւ ոչ—պատասխան նկատուելով ի բաց դրուեցաւ, կը հաստատէր Թէ Ս. Պատրիարքին վիճակին հաւատքեան վրայ է, այսինքն դաստիարակութեան յատկացեալ գումարն ունկնդրելի է. հայագործին դրամը մամլոյճարին տրուելով պարտքը վճարուած չըլլար ըսած էր, և Թէ Պատրիարքարանի հաշուոյ առնուած դրամը Պատրիարքարանի պիտոյից պէտք է գործածուի, և եթէ յատկեալ՝ ան ատեն ուրիշ կարեւոր պիտոյից կրնայ գործածուիլ: Եւ ըստ որում ապերախտ ալ չունի, քանզի պաշտօնէից Թիւն ու պիտոյքը միշտ աւելնալու դիւրութիւն կայ, ուրեմն դաստիարակութեան հաշուոյ երբէք դրամ չպիտի վճարուի:

Սրբազան Պատրիարքն ըսաւ Թէ ան ատենն պաշտօնեայք ամսական առնուլ չկրնալուն համար գործի չէին նայեր, և պաշտօնեայ կայ, որ ամսականը առնուլ չկրնալուն համար ձգեր գացեր է: Ասոր կը հաւատամ. բայց այդ չաշխատող պաշտօնեայք յետոյ իրենց ամսականներն ամբողջ առած են, ինչպէս հաստատեց Մելիքեան էֆէնտին. և զարմանալին այն է որ այդ չաշխատող պաշտօնէից մէջ կան որ առնելիք չունենալով հանդերձ՝ Ներ. անուանին տալիք ալ ունէին և դարձեալ աշխատելէ խոյս տուած են. փորձիկ քննութիւն մը բաւական է առուգելու Թէ ո՛րքան դիւր կը գտնէ Պատրիարքարանի մէջ և ո՞յք են աշխատողք, Թերևս ամենէն քիչ ամսական ունեցողք. և այն որ ամսականի համար առեր քալեր է՝ ամենէն աւելի պարկեշտն ու խղճմտանքաւորն եղած ըլլալու է: Բայց այս վիճակին մէջ մի զարմանաք, երբ ըսեմ Թէ նոր պաշտօնեայ ալ աւելցած է:

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Ո՞վ է այդ պաշտօնեայն, անունն ըսէք:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Անունը չեմ դիտեր, բայց դէպին պեհներով երևտասարդ մ'է:

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Այդ պաշտօնեային նոր եկած է և ոչ այն ատեն:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ես ամէն 3—4 ամիս յառաջ տեսած եմ զանի Պատրիարքարանի մէջ, երբ տրդի վարչութիւնը չէր կազմուած. խնդիրն անձին և կարողութեան վրայ չէ. այլ Թէ դաստիարակութեան համար դրամ չէ վճարուած, վանդի անտուկն անձկութեան մէջ էր ըսուելուս. սակայն նոր պաշտօնեայ աւելցնելու և անոր ամսական առնելու կարողութիւն կայ եղեր:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍՐԲԱԶԱՆ. — (ընդվիզելով) Եօթն տարուան Պատրիարքութեանս մէջ սքանտուկը մտած 30 հազար լիրան ես կերեր եմ եղեր. չատ երէ այս 30 հազար լիրային հաշիւը տուր նայիմ: Եթէ եօթը տարուան մէջ ազգը Պատրիարքարանին 30 հազար լիրա տուեր է, դաստիարակութեան համար ալ միայն Գալոյ դպրոցայ կրկնապատիկ եռապատիկ ծախքեր ըրեր է: Գումարն առուրացնելով չես կրնար հանկիլ նպատակիդ. խօսքերուդ ժամանակն անցած է. այս տեսակ խօսքերն հասարակայ կարծիքն մոլորեցնելու կը ծառայեն: Շեհանին ըսելով, ոչ Պատրիարքարանին համար տրուածը բաւական է, և ոչ դաստիարակութեան, մանաւանդ բաղդատելով մերը միւս ազգայ Պատրիարքարաններուն հետ՝ որոց հետ հաւասար կընթանայ, և դուք ալ անոնց հաւասար գործ կուզէք մեզմէ. երբոր բաղդատէք մեր Պատրիարքարանը, մտածը իւր կարեւորութիւնը կը կորսնցնէ. ուստի ոչ Պատրիարքարանին համար տրուածը և ոչ դաստիարակութեան համար տրուածը բաւական չեն:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Սրբազան Հայր, Թոյլ տուէք որ ատենաբանի իր խօսքն աւարտէ և ապա պատասխանելու ընորհ ըլլ՛ք:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍՐԲԱԶԱՆ. — Ես չատ նստելու ժամանակ չունիմ, պիտի երթամ: Դաստիարակութեան համար 50000 դուրուշ նշանակուած է Լիմասոյային մէջ. ինչ կըլլայ այդ փորձիկ գումարով. Ուս. Խորհուրդը վարժարանին համար ծրագիր մը հրատարա-

կեց, տեսայ. ի՞նչ տարբերութիւն ունէր հատարակ վարժարանայ ծրագրէն. մի՛թէ ես ինքս չե՞մ որ այդ վարժարանին չհետեւեան համար վախատուռ գտայ. եկար ինծի ազաչեցիր, բայց դուն վախատուն անարգեցիր, առանց իմ տրամանիս գայիր վարժարանը բացիր. և հիմա եղեր իմ խօսքերս կը ժողվես, և դիս դատախարակութեան թշնամի ցուցընել կուզես, մինչդեռ ես ազգին դատախարակութեան պէտքը հանապազօրեայ գործերուս մէջ աւելի աւելի կզգամ և որքան մտօք կը վախարիմ որ հիմնական կարգադրութիւններ ըլլան այս մասին, և ազգին սէրտը լեցնելու չափ արդիւնք տան: Կերր. անտուն եկած ատեն իր պէտքին հաղիւ կդտէ. այս պատճառու ասկէ առաջ առաջարկեցի դատախարակութեան համար դատ անտուկ սահմանուի, որ Պատրիարքարանին համար դատ եւ դատախարակութեան համար դատ տուրք հաւաքուի. բայց դուք մտիկ չըրիկ և մոռցուցիք. մտիկ չընողներէն մէկն ալ դուն չե՞ր:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Այդ առաջարկութիւնն չընդունող ժողովին հետ համաձայն էին, վասն զի ուղղակի տուրքը մէկ անուանով կրնայ հաւաքուիլ.

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍԻՐԱԶԱՆ — Ուրեմն դուն ես դատախարակութեան թշնամի, դուն ես յառաջադիմութեան խոչընդոտ հանողն:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կը խնդրեմ, մի յուզուիք, Սիրաշան Հայր, յուզմամբ մի խօսիք:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ուրեմն դուք ալ այժմ շնորհ ըրէք իմ պատասխաններս լսել. տեսէք իմ բնութեանս և սովորութեանս համաձայն ո՞րչափ հանդարտ կեցած եմ այս բոլոր վրայ, բայց նախ և յառաջ ինծի դէմ ըրած անձնական թշնամանացդ յօժարամիտ կը ներեմ, իսկ խնդրոյն բնաւ չեմ ներեր. դատախարակութիւնն ազգին կենաց և մահու խնդիրն է և ազգին վերակենդանութեան միակ միջոցն անուանած էք, և իրօք ալ այնպէս է. բայց Ձեր Սրբաշնութեանն այդ մասին գործնական ոտքինք մը չի ցուցուց ցարդ. և այդ պատճառու ես ձեր խօսքերն հաւաքեցի և ներկայեցի ժողովին, որպէս զի դուք ալ ձեր գործերն յերեան հանէք և ներկայէք ժողովին: Սակայն դուք կրնա՞ք թէ դատախարակութեան համար յատկացեալ 50000 ղուրուշն անոնց դէմառ մ՚էր, առալ բան չէր ըլլար: Ուրեմն ինչո՞ւ աւելի մեծ դէմառ մը չառաջարկեցիք ժողովին, և ընդհակառակն կանխաս յայտարարեցիք թէ այդ որոշեալ 50000 ղուրուշը չպիտի կրնայ վճարուիլ: Թող հնարն ընէիք այդ դէմառը վճարել տալ, վարձով տեղ մը համար թէ անով բան մը արդիւնք մը պիտի գոյանա՞ր թէ ոչ: Կը մտնա՞ք, Սրբազան Հայր, թէ Շահնազարեան վարժարանն ալ հազիւ 40000 ղուրուշ տարեկան անշարժ հասոյթ ունէր:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍԻՐԱԶԱՆ — Բայց ան տարեկան 1500 ոսկի ծախք ունէր:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Բայց իր անշարժ և ապահով հասոյթն կտակաւ թողած 6—7 հազար բանաձևեանին տարեկան շահ 400 ոսկին էր, և Պայազետն աշակերտաներէ կը գոյանար. Կեդրոնական վարժարանն ալ թէ այդ 50000 ղրշն և թէ Ղալաթիոյ Կալուստեան հասոյթէն 40000 ղրշը և թէ աշակերտաներէ հասոյթ ապահովեսար, որով առանց դիչերօթիկ վարժարանի մը ծանրութիւններն ունենալու տարեկան 1500 ոսկւոյ մօտ ծախք մը կունենար, և աւելի մեծ արդիւնք կրնար բերել: Կըսէք թէ կեդր. վարժարանին ուսանող ծրագիրն տեսայ, որ մեծ բան մը չէր և հասարակ վարժարաններէ տարբերութիւն չունէր: Այսո ձեռնհասութեան խնդիր մը կեղծել մեր դէմ. սակայն վստահ եմ ըսել թէ, Ուսմ. խորհուրդն ընդարձակ էր վարչութենէն, եթէ այդպիսի անձեռնհասութեան տեղի կար. վախանակ դործը կասեցնելու, անձինքը վտանգելու էր: Սակայն կը յիշեցնեմ Ձեր Սրբաշնութեան թէ

կեց, տեսայ. Ի՞նչ տարբերութիւն ունէր հա-տարակ վարժարանայ ծրագրեն. Միթէ ես ինքս չէ՞ի որ այդ վարժարանին չենթեւեան հա-մար մոխատուէ դասյ. եկար ինձի ազատելիր, բայց դուն մոխատուն անարդելիր, առանց իմ հրամանիս դասյիր վարժարանը բացիր. և հիմա եկեր իմ խօսքերս կը ժողվես, և դիս դատախազութեան թշնամի ցուցընել կուզես, մինչդեռ ես ազգին դատախազութեան պէտ-քը հանապազորեայ գործերուս մէջ աւելի կզգամ և որքան մտօք կը վախճանիմ որ հիմնական կարգադրութիւններ ըլլան այս մա-սին, և ազգին պէտքը լեցնելուս չափ արդիւնք տան: Կեզր. անտուն եկած ատեն իր պէտ-քին հոգիս կ՚ըտէ. այս պատճառու ասկէ ա-ռաջ առաջարկեցի դատախազութեան համար դատ անտուկ սահմանուի, որ Պատրիարքարա-նին համար դատ և դատախազութեան համար դատ տուրք հաւաքուի. բայց դուք մոխիկ չըրնկ և միացուցիք. մոխիկ չընողներէն մէկն ալ դուն չէ՞ր:

ՓԱՓՈՒՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Այդ առաջարկու-թիւնն չընդունող ժողովին հետ համաձայնիլ էի. վասն զի ուղղակի տուրքը մէկ անունով կրնայ հաւաքուիլ.

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍՐԲԱԶԱՆ — Ուրեմն դուն ես դատախազութեան թշնամի, դուն ես յա-ռաջադիմութեան խոչընդոտ հանողն:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կը խնդրեմ, մի յուզ-ուիք, Սրբազան Հայր, յուզմունքս մի խօսիք:

ՓԱՓՈՒՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ուրեմն դուք ալ այժմ չնորհ ըրէք իմ պատասխաններս լսել. տեսէք իմ բնութեանս և սովորութեանս հա-կառակ ո՛րչափ հանդարտ կեցած եմ այս բե-մին վրայ, բայց նախ և յառաջ ինձի դէմ ըրած անձնական թշնամանացդ յօժարամիտ կը ներեմ, իսկ խնդրոյն բնաւ չեմ ներեր. դատախազութիւնն ազգին կենաց և մահու խնդիրն և ազգին վերակենդանութեան միակ միջոցն անուանած էք, և իրօք ալ այնպէս է. բայց Ձեր Սրբազնութիւնն այդ մտքին զործնա-կան արդիւնք մը չի ցուցուց ցարդ. և այդ պատճառաւ ես ձեր խօսքերն հաւաքեցի և ներկայեցի ժողովին, որպէս զի զործ ալ ձեր գործերին յերևան հանէք և ներկայէք ժողովին: Սակայն դուք կըսէք թէ դատախազութեան համար յատկացեալ 50000 զուրուշն անոնց դատմար մ՚էր, առալ բան չէր ըլլար: Ուրեմն ինչո՞ւ աւելի մեծ դատմար մը չառաջարկեցիք ժողովին, և ընդհակառակն կանխատես յայտա-րարեցիք թէ այդ որոշեալ 50000 զուրուշը չգոհող կրնայ վճարուիլ: Թող չնորհ ընէիք այդ դատմարը վճարել տալ, վարձով սեանելու համար թէ անով բան մը արդիւնք մը գլխի գայտնո՞ր թէ ոչ: Կը մոռնա՞ք, Սրբազան Հայր, թէ Շահհաղարեան վարժարանն ալ գոհալու 40000 զուրուշ տարեկան անչարժ հասոյթ ունէր:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍՐԲԱԶԱՆ — Բայց ան տարե-կան 1500 ոսկի ծախք ունէր:

ՓԱՓՈՒՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Բայց իր անչարժ և ապահով հասոյթին կատար թղուած 6—7 հազար բօնօլիտէին տարեկան չուհ 400 ոսկին էր, և Պատրեալն աշակերտներէ կը գոյանար. Կեզրոնական վարժարանն ալ թէ այդ 50000 զրշ. և թէ Ղալաթիոյ կալուածոց հասոյթէն 40000 զրշ. և թէ աշակերտներէ հասոյթ պիտի ու-նենար, որով առանց դիշերօթիկ վարժարանի մը ծանրութիւններն ունենալու տարեկան 1500 ոսկւոյ մօտ ծախք մը կունենար, և աւելի մեծ արդիւնք կրնար բերել. Կըսէք թէ կեզր. վարժարանին ուսանող ծրագիրն տեսայ, որ մեծ բան մը չէր և հասարակ վարժարաններէ տարբերութիւն չունէր: Ատ ձեռնհասու-թեան խնդիր մը կեղնէ մեր դէմ. սակայն վաթսամ ըսել թէ, Ուսմ. խորհուրդն ընարե-ւած էր վարչութենէն, եթէ այդպիսի ան-ձեռնհասութեան տեղի կար. վոխանակ գոր-ծը կասեցնելու, անձինքը վոխելու էր: Սա-կայն կը յիշեցնեմ Ձեր Սրբազնութեան թէ

Միայն այսչափը չէ։ Ուս. Խորհուրդն եւ դած դործառնութիւնէն վչտացեալ, պատաս խանատուութենէ ազատելու համար կուզէ իր համաբաժանութիւնն ընել. խմբագրեալ թերթերն կը յանձնուին տպարանին, եւ Ա. թերթը կը տպուի, բայց ծախքը չվճարուիր, սպասելով կանոնին. ուր ուրեմն Ուս. Խորհրդոյ անդամք կը հոգան ծախքը եւ համաձայնելով համաբաժանութիւնին, ինչպէս կը տեսնուի հրատարակութենէն, կը վերջացնեն եւ կապատուեն տպարանէն։ Դժուարութիւնն տակաւին չվերջացաւ. բարեպատեհ ձեռօք գրուիշն ալ կարդիլոլ Պաարխարբարանէն. Ուս. Խորհրդոյ անդամք կը պարտաւորին երեսփոխանական գրուելու ծախքն ալ վճարել։ Կը տեսնենք, ինչ դիւրութիւններ կը տրուին դաստիարակութեան պաշտօնէից, եւ ինչ տրամ մտօք հոգ եւ խնամք կայ եղեր Պաարխարբարանի մէջ աղդին յառաջադիմութեանը համար։

Տեարք երեսփոխանք, կը տեսնեմ որ խոչընդոտութեամբ մարիկ կընկէք ըսածներս, անշուշտ դուք ալ ինձի հետ պիտի ցաւիք այս տխուր վիճակին վրայ, մանաւանդ ներկայ ժամանակիս մէջ, յորում ամեն ժամանակէ աւելի դաստիարակութեան պիտոյքն ճանչցուած եւ յեղյեղուած է։ Պիտի ցաւիք թէ դաստիարակութեան պիտոյից համար 300 ղուրուշն չէ վճարուեր. հապա որչափ պիտի ցաւիք, երբ ըսէք թէ Ս. Պաարխարբն Պայրամ Հնորհաւորելու համար երեսուն ոսկի պահանջեր եւ առեր է անառնկէն, ծախք մը որ այժմ բնաւ տեղի չունի, ինչպէս Բ. Դրան հետ մտնէն յարաբերութիւն ունեցող անձանցմէ առուցած եմ։

Ն. Սրբազնութիւնն ըսաւ նաեւ թէ Ղալաթիոյ վարժարանին չվճարեան համար վսխատուն ես դուս, և անոր առակին չվճարելը վարժարանն և ապա վսխատուն անարդելիր։ Հոս տեղը չէ այդ վարժարանին վճարեան պատմութիւնն ընել. որպէս դի առաջ մէջ ալ յայտ յանդիման տեսնէք թէ որչափ յարդ և կարևորութիւն ունի վարժարանիս մը վճարութիւնն ալ. բայց վսխատուութեան մասին կրնամ յայտարարել թէ, միայն մէկ անձի վսխատուութեամբ չէ վճարած վարժարանը. և Ղալաթիոյ եկեղեցին իմ պաշտօնավարութեանս օրով 8—10 հազար ոսկւոյ վսխատութիւն ըրած և վճարած է, առանց վսխատուի մը վարկի վրան կամ երթեւեկ տալու. և այսօր ևս կինդ հազար ոսկի կրնայ վսխատնել, այդչափ վարկ ունի եկեղեցին. ինչ կընէ տակաւին վսխատուս մը դանելին, զոր ինչպէս անարդած ըլլալս ալ չեմ կրնար. բայց այս առաջին անդամը չէ որ կը կրնէ Ն. Սրբազնութիւնն, իրրև մեծ կարևորութիւն տանելու խնդիր։

Ինչ որ խօսեցայ դաստիարակութեան պիտոյից անհրաժեշտութեան մասին, նոյնն խնամատարութեանց և դաստատական սպասելութեանց և հովանաւորութեանց պիտոյից մասին, որոց առհասարակ 50000 ղուրուշն ևս վճարուած չէ։ Չո՞րկ է ըսել թէ ո՞րչափ կարևոր է այդ սպասելութիւններ առհասարակ ի դաստատս, և անհրաժեշտ դաստատոց հովիւներ հարդել. Վարժարանին տպագրութիւնն տալով այդ պիտոյից, և վերջին անդամ դաստատներն այդ սպասելութեան ելած և վիճակաւորութիւն ընդ վարդապետութ վսխատուութեանը վրայ հիմնելով, 50000 ղուրուշն ծախսոց դումար մը յատկացուցած էր, բայց նոյն Վարժարանին անտարբեր և անհոգ դտնուած է այդ մեծ ու կարևոր պիտոյից։ Ինչ մեծ կորուստներ ունեցած ենք ցարդ այդ անհոգութեան երեսէն, որչափ դաստատներ անխնամ մնացած են, կամ տգէտ և տպիտակ առաջնորդաց ձեռք յանձնուած են, վասն զի դաստատն անհարդ դանուած է բաներուն առաջնորդ մը պահել։ Անցեալներն դտնիսկ նիսան մը մէջ ըսած եմ թէ Սըղերդի համար վարդապետ մը դրկել կօրոշէ Վարժարութիւնն, և վարդապետն քսան ոսկւոյ ծախք, ոչ թէ ամսական, կուզէ որ տնդ երթայ. Վարժարութիւնն տակ չունիմ կըսէ, և Զարեանճաղի հրաժարեցուցեալ առաջնորդն Սըղերդի կը դրկէ. ալ հասկնալու է, թէ ինչ տեսակ խնամք վայելելու վրայ են դաստատի կարօտ տղաքնիք։

Եթէ այս տեսակ ամենակարևոր ծախքերն

չվիտի վճարուին, ուրեմն ինչո՞ւ վճարուին այն ծախքերն, որոնք օգուտ մը չեն ունենար, եթէ ներքին կազմութեան և յառաջադիմութեան խնդիրներն ուշադրութեան դրուած առարկայ չընենք. մինչ մինչ այլ յարաբերական գործոց համար 4—5 հազար ռուբլի ծախք ընելու է, մինչ մինչ այլոց յարաբերական գործերէն պիտի յառաջանայ ամեն բան։ Մենք ցարդ յառաջիկայ կոմսին վրայ ակնարկ չենք նետած. անդ այնպիսի անապատ պահանջմունք կան, որ մինչ անմարելի եղած են. օրինակի համար յառաջ հազար ռուբլի մը գնացն ու վաճառատեղ յիսունական ռուբլուն կվճարուին ծանուցագրի համար, երկու հազար ռուբլինոց տուն մը գնացն ու վաճառատեղն ալ յիսունական ռուբլուչ. մինչ արդարութիւն է այս. նշանառութեան համար առնուած տպագրին գումարներն արդարայի են. գաւառացի ազգայիններէն ուղղակի տուրք առնուելն արդարութիւն է. բայց յառաջիկայ կոմսին ըստ կենաց պահած և բարեփոխութեան առաջարկութիւնն յետաձգած ենք, որպէս զի առայժմ անառակի հասոյթ չնուազին։ Իսկ երբ այս հասոյթն ազգին ամենապէտական գործոց համար ալ չհամնանենք, և երբ հասնանեալ վճարատեղն ալ չընենք, ի՞նչ կըլլայ հետևանքը։

ԻԹԹԻՒՃԵԱՆ Կ. ԷՖ. — Կեդրոնական պետուկ ընկալ Պատրիարքարանի անառակ հասոյթները չէ, այլ ազգային անառակ, որ Պատրիարքարանի պաշտօնեայք այդ անառակին հասոյթն վերցնելու յատկացած չկարծեն։

ՓՈՓՈՁԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Սխալներն այդ իսկ է. Պատրիարքարանի պաշտօնեայք կը կարծեն թէ կեդր. անառակի հասոյթներով Պատրիարքին, Փոխանորդի, Դիւանադպրաց և այլ պաշտօնէից Թաշականերն, Թղթի, Դրչի, Թղթատարի և այլ յարաբերական ծախքերն պիտի վճարուին միայն։ Ահա վարչական օրէնքը, որ ուրեմն Պատրիարքարանի մէջ վերջ պաշտօնէութիւնն հաստատեց, կրօնական, յարաբերական, դատական, կրթական, ներքին և տնտեսական։ Արդի ծախսոց մեծ մասն յարաբերականին յատկացուալ են, բայց միւսներն ալ ծախսուց պէտ ունին. կրթական իր 50000 ղուրուշին անչուշտ պէտ ունի. կրօնականն ու ներքին պաշտօնէութիւններն ալ գաւառական այցելութեանց և հովուութեանց յատկացած 50000 ղուրուշին պէտ ունին։ Ի՞նչ օգուտ կրնայ արտադրել երբ այս պաշտօնեայք իրենց դիւանադպրներն միայն հոգան, և Պատրիարքարանի դիւանատան մէջ արդէն դիւղեալ տուրքի վրայ նոր տուրմարներ աւելցնեն. ինչ մարայ վրայ նոր տուրմարներ։ օգուտ տեսանք յարդ այդ տուրմարներէն։ Պէտք է որ բէչ մ՚ալ վախնանք մեր ընթացքը. և նախ Ս. Պատրիարքն գիտնալու է մէկ կնիք միայն յարաբերական պաշտօնեայ չէ և միայն այդ մասին պատասխանատու չէ. միւս ամեն ճիւղերուն ալ պատասխանատու է, մանաւանդ ազգին կրթական, կրօնական և ներքին գործոց մասին, զի ասոնք են որ ազգին ապագայն պիտի պատրաստեն, և լաւ ապագայ ազգ մը կորսուած անչուշտ է և մեռելուստ։

Պէտք է մաքառիլ և ջնջել այն գաղափարն որ Պատրիարքն միայն յարաբերական պաշտօնեայ կը նկատէ, և կրթութեան և այլ գործոց պատասխանատու չըմբռներ, որ՝ կեդր. անառակին հասոյթն միայն յարաբերական պաշտօնէից և այս տեսակ ծախսուց յատկացած նկատէ, և ազգին իրական և դիմաւոր պիտոյից համար ուրիշ անառակ և ուրիշ հասոյթի տրիւր գտնել կառաջարկէ։ Նախնեաց նիստին Ս. Պատրիարքի պատասխանագրին այն նշանաւոր մասը յիշեցէք, որ կըսէր թէ Պատրիարքարանի համար առնուածն Պատրիարքարանի պիտոյից պէտք է գործածուի. և եթէ աւելնայ՝ ուրիշ կաթսար պիտոյից յատկանայ. Պատրիարքարանին մէջ մեծէն սկսեալ մինչև դռնապանն. այս գաղափարին տէրն են, սըրտերնին կը դողայ որ դաւատրաւորութեան համար սուակ կը տրուի և իրենց ամսական վճարմունք կը յետաձգեն, կամ հիշդն ըսելով իրենց ամսականայ յաւելման ուշնալութիւնք

կասպտին։ Պէտք է այնպէս մը մաքառիլ այս արմատացած և տիրող դաշնակարին դէմ, որ ասոնք սասանին և տկարանան, և այնպիսի վիճակի մը հասնին որ իրենք հոգ տանին նաև և յառաջ դասակարգութեան և այլ կարևոր պետական ծախսուց վճարմանն ալ իրենց հանգստեան համար եթէ ոչ ազգասիրական ըղգացումէ դրդեալ։

Մինչ այս արմատացեալ և տիրող դաշնակարին հետևանքը չէ՞ր որ այն օրն, յորում վարչութիւնն 50000 ղուրուշի վճարման եղանակի որոշումը կը խնդրէր ծաղվէն, Ս. Պատրիարքն ալ միւս կողմէ կը յայտարարէր թէ այդ 50000 ղուրուշի վճարումն անկարելի է, միևնոյն նկատին և միևնոյն ժամուն։ Եթէ այն օրն թափանցէինք և ներկայ վարձառութիւնն ունեցած ըլլայինք, միթէ կարելի՞ էր որ ներէինք սահմանադրական Պատրիարքի մը այդ տարօրինակ յայտարարութիւնն ընելու։ Բայց ի՞նչ մտածեցինք, Ն. Արքազնութիւնն խօսք մ՚է որ կընէ. և միթէ կարելի՞ է որ դասակարգութեան այնչափ կարևորութիւն տուող Պատրիարք մը չկարենայ հոգ տանիլ այդ յատկացեալ գումարին վճարման. եթէ անտուկն անձկութիւն իսկ ունենայ, Պատրիարքն և վարչութիւն միւս վճարմանց 10 առ ⁰/₀ը յետաձգելով կրնան այդ վճարումն ընել և ազգին մեծ պետոյը լեցնել. իր անձնական հանգստին համար իր թոչակին ղեկչող և խորհրդական կամ վոխանորդ պաշտօնէից համասական յատկացնող Պատրիարք մը կրնար ոչ թէ ղեկչ՝ այլ յետաձգում մը տալ իր թոչակին մէկ մասին և դասակարգութեան պետոյը լնուլ։ Ուստի նոյն աւուր այդ ձախող յայտարարութիւնն Ն. Արքազնութեան հետևանքը վիճակին աւելի վերապրել քան թէ իրական դիտման տալ պաշտամ համարուեցաւ. ճշդ ինչպէս որ այս աւուր իմ անձիս դէմ ըրած նախատական ակնարկութիւնը ալ այդ վիճակին հետևանքը նկատել պարտ կը համարիմ։

Բոլոր ըսածներէս դիւրին է հետևցնել թէ իմ խօսքերս մանաւորապէս Ներսէս Պատրիարքին ուղղեալ չեն, այլ դրութեան. քանզի ցարդ քանի Պատրիարք որ դիտեմ, միևնոյն դաշնակարին տէր նկատած եմ. Գէորգ Պատրիարքին օրէն սկսեալ այս տեսակ խնդիրներ յուղուած են. ան ատեն հիւանդանոցի վարժարանին խնդիրը կար, և Պատրիարքարանի սղնոտուկին անձկութեան պատճառ նկատուած էր այն. և նոյն վարժարանին համառօտութիւնը մտաբերուկցաւ ի շնորհս Պատրիարքարանի պաշտօնէից դիւրակեցութեան։

ԱՏԵՆԱԳՈՏ ԷՖ. — Հիւանդանոցի և ս. նոր որբանոցին սեփական եկամուտներն ալ Պատրիարքարանէն դրաւեցուցան։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ինչ մ՚ալ Գալաթէն դարձ եղնենք. միևնոյն գաղափարը պիտի տեսնենք ամեն կողմ. առաջնորդք և վանահարք իրենց տրամադրութեան ներքև ազգային անտուկներ ունին. և այս անտուկներուն հասոյթն իրենց և իրենց գործակից անձանց սպրուցին համար սահմանեալ կըմբռնեն. կրթութեան և այլ պետոյից անուն երբ տանք, եթէ անոնց դէմ չեղնենք՝ դունչ պիտի պատասխանեն թէ՝ հասոյթի ուրիշ աղբիւր գտէք. մենք կոնդակ, քարոզ և այլ ինչ որ ուզուի՝ կուտանք, միայն մեր պետոյից յատկացեալ անտուկն ստակ չենք կրնար տալ։ Ահա այս տիրող դաշնակարին դէմ պէտք է մաքառիլ և ի հիմանց տապալել ըսին, եթէ ազգին ճշմարիտ օգուտն կը փափաքիմք։

Բայց ո՞վ է այս տիրող դաշնակարին դէմ մաքառելու ամենէն բնական և յարմար մարդը, ըսեմ ձեզ ըսին, վարժապետութիւնը։ Այս պարբերին չատ ինչ ակսած է, գործով ապացուցին վրայ ես ալ իրեն վարժապետ և ազգային պաշտօնեայ այդ պարբերին մէջ գտնուած եմ չատ անգամ. և այսօր որ այս բեմին վրայ կը հանեմ խնդիրն, և այդ ընելս ալ պարբերն ի լոյս կը բերեմ, փաստ կը սեպեմ ինձ. բայց կը փութամ յայտարարել թէ՝

արդէն դպրոցական պաշտօնս թողուցած եմ, պիտի տեղի չիկայ անձնական չահու վերագրել զայս։ Վարժապետը իրեւ պաշտօնեայ կը թաթխեան մեծ գործին, և անկէ ապրուստ ունեցող՝ բնականաբար մտքէն կդգան կրթութեան տխուր վիճակին, և կաղաղակեն թէ այս ծախքերն անպատճառ են, թէ եղած ծախքն ալ յանձկառ կը վատնուի, ընդհանուր հսկողութեան և քաջալերութեան պակասութեանը պատճառաւ. թէ իրենք նախատեսած և մտքերնիկ վիճակի մէջ են. մինչդեռ ազգին եկեղեցական պաշտօնեայք լաւ և հանդիսաւոր պարելու դիւրութիւններ ունեցած են։ Այս գանգատներն ու այս աղաղակներն լսուած են և չորսնակ կը լսուին մանաւանդ վերջին 10—15 տարուան մէջ. վարժապետք իրենց պաշտօնին բնական հետեւութեամբը վարժարանայ յառաջադիմութեան համար զանազան միջոցներու դիմեցին, բայց պրպեք բնաւ չը յաջողցան. ոչ թաղային վարչութիւնք կարեւորութիւն տուին և ոչ Պատրիարքարանն կրցաւ հիմնական դարման մը տանիլ։ Ան տեսն վարժապետք սկսան յոյսերնին կտրել ազգային վարժարաններէն և մտա մ'այս տապարէզին քաշուելան, մտա մ'ալ իրենց անձնական պատասխանատուութեան տակ վարժարաններ բանալու, որք չհակառակ բազմազիւղի դժուարութեանց և խոչընդոտներու՝ մեծ յաջողութիւն ձեռք ձգեցին. և այսօր ազգային վարժարաններէն տեղի կանոնաւոր մասնաւոր վարժարանք կան ընտրել վարժապետ հիմնադրոց։ Նոյն իսկ Շահնազարեան վարժարանն հոգեվարքի Մխայէլեան Սիմեոն վարժապետի յանձնից և անոր գործակից վարժապետաց չնորհիւ հաստատուեցա՞ր, 500 ղուրուշ ամսականի սրժէք ունեցող վարժապետք 150—200 ղրչի պաշտօն յանձն առնելով սրտի մուղ ծառայելն անոր, որ հետզհետէ վարժարանն զարգացոյ և զարգացոյ, ինչպէս որ եղաւ ալ։

ԱԼԱՃԱՃԵԱՆ Հ. ԽՖ. — Առեղծուած է ինձ համար, այս խօսքերուն տէրն է մի. ինչո՞ւ խնդրէն դուրս կելնէ առեղծուածն։

(Շշուկք ծաղովին մէջ։ Ձայներ թողէք որ ասարտէ խօսքը)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԽՖ. — Շարունակեցէք ձեր խօսքը, փափաքեանս էֆէնտի։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԽՖ. — Այո՛, պիտի շարունակեմ, և վերջաւորութիւնս ալ մտա է։ Շնորհակալ եմ ժողովին որ խորին լռութեամբ ունկնդիր կը լինի ինձ. բայց կուզեմ վերջիկ պատասխան մը տալ Ալամաճեան էֆէնտիին։ Դուք Ալամաճեան էֆէնտի, դրսէն նոր եկաք և իմ խօսքերս ամրողջութեամբ մտիկ չըրիք որ կարենայիք դատել թէ խնդրէն դո՛ւրս եմ թէ ներս։ Ես նոյն իսկ ձեր խնդիրն ու դատառնանձնած եմ. դուք վարժապետ մ'էիք երբեմն, և քաշուեցաք ասպարեզէն, ի՞նչ էր պատճառը. ոչ դաստիարակութեան սրտի մուղ հոգ տանող գասք, և ոչ վարժապետաց վիճակին բարւոքմանն վրայ տանող ու պատասխան տրժանաւոր յարգանքը տուող։ Ահա ես այդ վիճակին բուն պատճառն է որ կրտնեմ, և ցոյց կուտամ ժողովին։ Դարձեալ դուք չէ՞իք որ Տնտ. խորհրդոյ պաշտօնավարութեան մէջ Պատրիարքարանի պաշտօնէից վիճակը մտաէն քննելով և տեղեկանալով, ըսիք ինձ, փափաքեան իրաւունք ունիք եղեր ինչ որ այս պաշտօնէից համար կըսէիք. ահա ես այսօր այդ պաշտօնէից, կեղր. անտուկին հասցէին իր տարուտուին վրայ սեփական կարծիզ պաշտօնէից դիտմանց և դաղտիարին վրայ կը խօսիմ և այս մասին ժողովին ուշադրութիւնը դարձնել կուզեմ։

Արդ, Տեարք երեսփոխանք, խօսքս վերջացնելու պահուն համառօտ եզրակացութիւն մը կուզեմ ընել։ Ազգային ծաղովը որոշեց որ կեղր. անտուկին դաստիարակութեան պետութեան համար 50000 ղուրուշ վճարէ անցեալ տարի. վարչութիւնն հակառակ իւր առաջարկութեան և կրկին խոստմանց չվճարեց այդ դումարն դանկ մի, ինչպէս Մելիքեան էֆ. յանուն նախորդ վարչութեան հաստատեց զայս։ Արդի վարչութիւնն ակտոյ վճարել կըսէ. բայց պատրիարք Սրբազան այժմ իսկ ուրիչ հաստատիրներ գտնելու ակնարկութիւններ կընէ այդ վճարման համար. արդ միևնոյն վիճակին մէջ ենք, ինչ որ էինք 1879 նոյ. 2 ին. ուրեմն այս անգամ վորձառութիւնէն օգուտ պէտք է քաղենք. վարչութեան այդ յայտարարութիւնը

պէտք չէ բաւական սեպել, այլ պէտք որ Ս. Պատրիարքը Հայրն ալ նոյն յայտարարութիւնն ընէ և խօսք տայ այդ վճռման համար՝ պարտաւոր նկատելով կեդր. անառւին դատախազութեան պնդումը։ Ապա թէ ոչ պէտք չէ վատահութիւն ունենալ տրդի վճռման վրայ ևս. քանզի առաջին պատեհութեամբ երբ անառւին անձկութեան մէջ իյնայ, ամեն բանէ յառաջ գրկառւղն գործեալ դատարակութեան պնդումն պիտի ըլլայ, ինչպէս նաև դատաւական այցելութեանց և հովանաւորութեան պնդումը։ Եւ որպէսզի այս վերջկողմութիւնը չլինի, և մինչև իսկ այլ ամեն բանէ յառաջ դատախարակութեան և դատաւական պնդումը հոգացուին, պէտք է հանդիսապէս յայտարարել թէ՝ Աղգային կեդր. սինուսին պարտաւոր է հոգալ և լնուլ դատախազութեան և գատաւայցելութեանց պնդումն ըստ սահմանեալ Ելմտացոյցի, և Սրբազան Պատրիարք և վարչութիւն պարտաւոր են զայն ճշդիւ գործադրել. թէ՝ ամենայն Աղգային անառւկ պարտի դատախարակութեան համար կարևոր բաժին մը հանել, և Սրբազան Պատրիարք և վարչութիւն այս մասին պարտաւոր են մանաւոր հոգ տանիլ և հսկել. և թէ և կեդրեցականք իրաւունք չունին իրենց իրաւասութեան տակ գտնուած աղգային անառւնիներով իրենց սահմանեալ պնդումները միայն հոգալ։

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄԻ. — Ո՛ր եկեղեցականը, մասնաւորէ խօսքդ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Անշուշտ այն եկեղեցականը՝ որ իշխանութեան դլուխն անցած լինելով, իրենց տրամադրութեան ներքև աղգային անառւնիներ ունին. և են կաթողիկոսը, Պատրիարքը, Առաջնորդք և վանահարք։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Փափաղեան էֆենտի դատախարակութեան համար խոստացեալ 2500 ղուրուշը չվճարուելուն առթիւ բազած խօսքերուն մէջ ուրիշ շատ բաներուս վրայ ալ խօսեցաւ. ես բուն խնդրոյն վերաբերեալ կէտերուն միայն պիտի պատասխանեմ ի դէմս Նախորդ վարչութեան, միայն կան կէտեր որ անուղղակի հարցապնդման խնդրոյն վերաբերութիւն ունին, կան նաև ուրիշ կէտեր որ իմ նախորդ վարչութեան օրով պատահած կը վերաբերին ասանց ալ պիտի պատասխանեմ։

Նախ՝ կըսէ Փափաղեան էֆենտի մարթի մէջ գտայեր բնները և տեսեր է որ 420 հազար ղուրուշ մնած է կեդր. անառւկը։ Այդ գումարը տուէարներով կրնայ ճշդել։ Բայց այս ալ հարցապնդման խնդրոյց հետ վերաբերութիւն չունի։ Ես իր հարցապնդումն սա կերպով միայն ըմբռնելի թէ ինչո՞ւ 80 մայիս վերջը չէ վճարուեր դատախարակութեան յատկացեալ ամսականը, անոր համար ես ալ 80 մայիս մեկին վիճակը ներկայեցի։

Երկրորդ՝ կըսէ Պաշտօնեայք պարտական էին անառւկին,

Մայիս մեկին պաշտօնեաներէն ոմանք պարտք և ոմանք պահանջք ունէին, բայց այդ պարտքը նախորդ տարիներէն սերեալ էր և առաւել թղթադրամով տարեվերջ տեղի ունեցած էր. բնականաբար երբ պաշտօնէին մէկը եօթն տէր հազար ղուրուշ պարտական էր, մեկին ի մեկ չէր կրնար այդ պարտքը պրծուէր, այլ ամէն ամիս մէկմէկ գումար պիտի հաշուակըցուէր . . . . .

Առենապետ էֆենտին կմիշեցնէ տեսնալն էֆենտիին թէ երեսփոխաններուն հետ դիտեմ կանկնին ծաղալին և թէ ծաղալին վակման ժամը հասած լինելով առեւտուրը փակելու առիթած է։ Առենապան էֆենտի բնմըն կը ծաղուի խօսիլ կարգը իրեն պահելով։

Առեւտրը գոյելէ առաջ Դիւանը 3 բոյսակայութիւն ունեցող երեսփոխանաց յաջորդները կը ներկայէ որք են՝

Խորէն եպս. Նար—Պէյ
Մկրտչեան էֆենտի Մահեան
Մկրտիչ » Գալանճեան
Վ. Չէլեն » Ալթուլլահ

և Ամենաբենի Արտպետն չորրորդ բազակայութիւն ունենալով ըստ օրինի հրաժարեալ կը հրատարակէ։

Յաջորդ նիստը յառաջիկայ 81 յունվար 23 ին գումարելու որոշմամբ առեւտրը փակուեցաւ ժամ 10 1/2 ին։

Առենադպիր Առենապետ
Մ. ՉՕՊԱՆԵԱՆ Ֆ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԹՎԱԿԱՆ 1880 ԿԱՄ

ՆԻՍՏ ԺԷ

23 ՅՈՒՆՎԱՐ 1881

ՆԱԽԱԳԱՀ. — Յակոբ վարդապետ Ա. Փախտաճեան (Ռուժամեայ կարդեալ)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ. — Ե. Մերեէմ—Գուլի էֆէնտի

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

Ա· Վիճակ

1 Կարապետ Եպս.Սերոբեան Բ
2 Սիմեոն Եպս· Սէֆէրեան Բ
3 Ամբրոսիոս Վ· Ռուբինեան Բ ¶
4 Կարապետ Ք· Սէթեան

Բ. Վիճակ

5 Մատթէոս Եպս·Իզմիրլեան Բ
6 Պօղոս Վ·Թօլտամեան Բ 5
7 Յովհաննէս Ք· Մկրեան
8 Գրիգոր » Ածէմեան

Գ. Վիճակ

9 Յակոբ » Ա. Փախտաճեան
10 Ահարոն Ք. Տ. Սարգսեան Բ
11 Խորէն » Փէհլիվանեան
12

Դ. Վիճակ

13 Սուքիաս Ք. Ստեփանեան Բ 2
14
15
16

Ե. Վիճակ

17 Խորէն Արքե· Նար Պէյ
18 Յովհաննէս Վ.Փախտաճեան
19 Գաբրիէլ » Թաթարեան Բ
20

Բ Բացակայութիւն առաջին ։
Բ.2 Բացակայութիւն երկրորդ ։
Բ.¶ Բացկ· բանաւոր պատճառաւ։

ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆ

(Ա· Վիճակ)

Գուսմգաբուռ, կեդրիկ փաշա եւ Գուսմգաբուի դուրս

21 Գրիգոր Պէրպէրեան Բ 3
22 Կարապետ Աղարդուճեան
23 Հաճարդուճ Մազլումեան Բ 4
24 Մինաս Գափամաճեան Բ
25 Սարգիս Աղաբէկեան Բ ¶
26 Սենեքերիմ Մանուկեան Բ 4
27 Բարթող Քիւրքճիպաչեան Բ 2
28 Գէորգ Աստուածատրեան
29 Ե· Մէրեէմ-Գուլի
30
31
32
33
34
35
36
37

(Բ. Վիճակ)

Պէշիկթաշ

38 Ալիքսան Թօրոսեան Ճեան Բ
39 Բարսեղ Հալաճեան
40

Եէնիգաբուռ

41 Մկրտիչ Քիւրքճիպաչեան Բ 2
42 Մարուքէ Թրէնկեան
43 Պօղոս Էքսէրճեան
44

Իւսկիւտար Ս· Խաչ

45 Սիմեոն Ֆէլէկեանճ Բ 2
46
47 Ե. Շիշմանեան Տօքթօր

Իւսկիւտար Ս· Կարապետ

49 Միհրան Պահճէգափուլեան Բ
50 Պօղոս Թորգոմեան Բ 2
51 Նիկողոս Ալաճաճեան վախճ.
52 Տրդատ Փափազեան

(Գ· Վիճակ)

Գասըմ քաշա

53 Գասպար Չէրազ Բ 3

Բերա

54 Աբիկ Ուենճեան Բ ¶
55 Գրիգոր Սէլիմիէճեան
56 Գրիգոր Օտեան Բ ¶
57 Միքայէլ Մօմճեան
58
59
60
61
62

Միջագիւղ

63 Յակոբ Նորատունկեան Բ 2
64 Տիգրան Եուսուֆեան Բ
65 Մկրտիչ Գազանճեան Բ 4
66 Նշան Օտեան
67

Պէյգօզ եւ Ղալաթիա

68 Միքայէլ Մամիկոնեան
(Դ· Վիճակ)

Գուզկունճուղ եւ Իմաւտիէ

69 Յովհաննէս Էսաեան Բ 17
70 Ստեփան Պէյլիկճեան Բ

Գատրգիւղ

71 Մկրտիչ Մուրատեան
72

Նարլըգաբուռ

73 Յակոբ Եէնիշնիճեան

Նեմիմանալէ Սամաթիոյ

74

Թօփգափու

75 Յովհաննէս Մարդարեան

Էյուպ Ս. Նիկա եւ Ս. Աստուածածին

76 Գարեգին Յ. Մէլիքեան

Գուրուչէշմէ

77 Ասատիա Իվիտպաշեան

Հիսար եւ Պօյաճի գիւղ

78

Նոր գիւղ եւ Սքենիա

9 Ղազար Հովուեան Բ

Պալատ

80 Տէլեմաք Էքսէրճեան
81
82

Քարաքէօմրիւկ

83 Սեդուհ Թիւրապեան Բ
84

(Ե. Վիճակ)

Սամաթիա

85 Ալիքսան Պէշիրեան
86 Եղիազար Մէլիքեան Բ Պ
87 Մինաս Ձաֆրաֆեան
88 Նազարէթ Շահպազեան
89 Յարութիւն Թիւլեան
90 Յակոբ Արչակ Բ
91 Սեդուհ Թիւյսիւզեան
92
93
94

Խասգիւղ

95 Առաքել Ալթուն Տիւրպի Բ4
96 Ռէթէոս Պէյլիկճեան Բ
97 Սարգիս Քալուջեան Բ Պ
98 Ալթանաքինէ Արապեան Բ
99
100

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓԱԽԱՆՔ

Կարին

101

Քէօթանէա

102

Անդրիանուպօլիս

103 Վիչէն Ապտուլլահ Բ 5

Նիկոմիդիա

104 Կարապետ Ս. Իւթիւճեան

Ակն

105

Ղարաճիսար

106

Արաբկիր

107 Կարապետ Խաչիկեան

Բաղէշ

108

Պրուսա

109 Քրիստոսատուր Ղազարոսեան Բ

Նիդոկիա

Ամասիա

111 Համբարձում Ալճաճեան Բ

Բայու

112 Յովհաննէս Ազնաւորեան Բ2

Նիկոսիա

113 Յակոբ Իւթիւճեան

Մանճըլըխ

114

Հաճըն

115

Երզնկա

116 Ռէթէոս Պէրպէրեան Բ

Թէքիրտաղ

117 Տիգրան Գ. Սինանեան Բ 2

Կեսարիա

118 Գէորգ Գըլըճճեան

Խարբերդ

119

Պալըքհէր

120

Մուշ

121 Ստեփան Փափազեան

Տիվրիկ

122 Նշան Գարագաշ

Չէյթուն եւ Մարաշ

123

Տրապիզոն

124

Պաղտատ

125 Մելքոն Խաչէնաէբեան Բ 4

Տիգրանակերտ

126 Մինաս Զօպանեան

Վան

127

Աղթամար

128

Հալէպ եւ Այնթապ

129

Սեբաստիա

130 Մկրտիչ Յ. Մէլիքեան

Ռուսճուգ

131

Կարս

132 Աբրահամ Յ. Այվազեան

Զմիւռնիա

133 Համբարձում Սարըքէչիճեան

Գադատիա

134

Ատանա

135

Սղերդ

136 Մատթէոս Սէֆրանեան

Եօզղատ

137 Լօռոֆլէթ Պալեօղլեան Բ Պ

Մալաթիա

138 Գէորգ Վարդանեան Բ

Իզմիր

139 Պաւլի Պապօլեան

Եգիպտոս

140 Աբրահամ Մուրատեան

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Պատասխանագիր Ս. Պատրիարք Հօր Ս. Փափազեան էֆէնտիի հարցապընդման մասին. (Շարունակութիւն վիճաբանութեան)

Բ. Ընդհարկութիւն Մայր դիւանի, ժողովոյ դումարման աւուր փոփոխութեան մասին.

Գ. Ընդհարկութիւն Մայր դիւանի, ժողովոյ ներկայելի գրութեանց մասին.

Դ. Տեղեկագիր Մայր դիւանի ի վերայ 57 անցեալ խնդրոց.

Ա.—3 խնդիրք 1874 ամի.

Բ.—9 խնդիրք 1875 ամի.

ԱՅԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Ամենապատիւ Ս. Պատրիարք Հայրն բացակայ լինելով՝ ընդ առաջամեայ նախագահութեամբ արժանապատիւ Յակոբ վարդապետ Ա. Փափազեանի՝ եւ ատենապետութեամբ Մերէմ—Գուլի Յարութիւն էֆէնտիի Ատեանը կը բացուի ժամը 7 ½ ին, ի ներկայութեան 31 հոգւոյ եւ երեսփոխանաց որոց թիւն ի վերջոյ 41 ի կը յանցնի.

1.

Վաւերացում
Ցանկոյդ Գիւտերու ատենագրութեանց

ԱՏԵՆԱՊԵՏ էֆ.—Երեսփոխանք ընդունած են արդէն ժ. եւ ԺԱ. նիստերու ատենագրութիւնները. ԺԲ. նիստի ատենագրութիւնը սպագրութեան յանձնուած է եւ ժԳ-ի ձեռագիրն ասդ պատրաստ: Նոյնպէս ԺԴ. ԺԵ. եւ ԺԶ. նիստերու ատենագրութեանց խմբագրութիւնն գրեթէ աւարտած է:

Ուստի արդէն տպելոց, այն է ժ. եւ ԺԱ. նիստերու ատենագրութիւնները կրնանք այսօր ընդունելութեան դնել, եւ միւսներն յաջորդ նիստին կը մնան:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ.— Բաւական ժամանակ ետ մնացած ըլլալով ատենագրութիւնները, դիւրին չէ յիշել նախորդ նիստերու մէջ խօսուածները: Բայց որովհետեւ Ատենապետ էֆէնտին ատենագրութեանց պատրաստո

ըլլալը կը յայտարարէ, կառաջարկեմ որ ամէնն ալ տպագրուին նախ եւ յետոյ ամբողջն համանգամայն վաւերացման ենթարկուի։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Փափազեան էֆէնտի իրաւունք ունի. ատենագրութեանց հրատարակութեան յապաղումը շատ անպատեհութիւններ ունի։ Դիւանը շատ կը ցաւի որ այս դժբախտ պարագային մէջ կը դանուինք դեռ. բայց կը յուսայ որ կրկին տեղի չը տալու համար նախադէպ մը ջնջողները կարգագրելու պիտի յաջողի։

Կը տեսնեմ որ ընդհանուր յանձնաժողովը համամիտ կը թուին երեսփոխանը փափազեան էֆէնտիի առաջարկած յետաձգման, ուստի քուէի պիտի դնեմ զայն։

Ցետաձգման առաջարկութիւնը քուէի դրուելով մեծաձայն հաւանութեամբ կՅՈՐՈՇՈՒԻ յայտարդ նկատին ձգել նախորդ նիստերու ատենագրութեանց ընդունելութիւնն։

2.

Հրաժարականք

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Կը յիշէք որ բացակայութեանց խնդրոյն առթիւ յիշեցուցի ժողովին թէ Էսայեան Յովհաննէս էֆէնտին երեսփոխանութենէն հրաժեշտ մատուցած էր եւ իւր հրաժարականն ընդունուած չէր ժողովէս, բայց ի պաշտօնէ չէր ծանուցուած իրեն ժողովոյ որոշումը։ Դիւանն ի վերջոյ դարմանեց այս մոռացումը, սակայն Էսայեան էֆէնտի իւր հրաժարականը կը կրկնէ հետեւեալ դրութեամբ, որ աւասիկ։

Ամէն. Ս. Պատրիարք Հայր
Նախագահ Ազգ. Ժողովոյ

Ձեր Սրբազնութեան նոյեմբերը 24 թուագրեալ պաշտօնագիրն ծանուցանելով ինձ թէ Ազգային Ժողովն չէ ուզած ընդունիլ յերեսփոխանութենէնէ հրաժարականս, կը հրաւիրէ զիս շարունակել նոյն պաշտօնը։

Կը ցաւիմ, Ամենապատիւ տէր, որ Ազգ. Ժողովոյն եւ Ձեր Սրբազնութեան հրամանին համակերպելու բաղձանացս հակառակ, այնպիսի պատճառներ ունիմ, որք չեն ներեր ինձ երեսփոխանական պաշտամամբ ծառայել իմ սիրելի ազգին։

Ուստի հարկադրեալ դոլով հրաժարականս կրկնելու, կաղաչեմ որ Ազգային Ժողովն բարեհաճի ընդունիլ զայն։

Մնամ բարձր Սրբազնութեանդ
ամենախոնարհ ծառայ
Ե. Էսայեան
19 Յունուար 1881

Ամենապատ էֆէնտին կը յարէ թէ պարզ հրաժարական մ'է այս, վասն զի քննութեան կարօտ կէտ մը չը պարունակեր, եւ ինչպէս կերեւի իւր պարունակութենէն. մանաւանդ պատճառներէ յառաջ եկած է. ուստի քուէի կը դնէ զայն, որ առանց դիտողութեան կընդունուի Ժողովէն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Տ Մատթէոս եպիսկոպոս Իզմիրլեան ալ հրաժարագիր մ'ունի, որ քնաւին պատճառ չը յայտներ։

Աւասիկ

Վեհամեծար Ատենապետ էֆէնտի
Ազգային Ժողովոյ

Կուզամ մատուցանել հրաժարականս յերեսփոխանութենէնէ. կը խնդրեմ հաճի ներկայացնել զայն Ազգային պատկառելի Ժողովոյ։

Մնամ ողջունիւ ընդ Ձեզ
Մ. Եպսկ. Իզմիրլեան
23 Յունվար 1881

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ.— Սոյգ է որ այս հրաժարականը խիստ պարզ է, բայց մենք որ Իշմիրլեան Սրբազանը խիստ լաւ կը ճանաչենք, դիտենք որ նա ազգային պաշտօնեներէ փախչող անձ չէ։ Խմացած ենք արդէն որ նա իւր վարչական պաշտօնին հրաժեշտ տուած է. այսօր ալ այս հրաժարականը կը ներկայանայ մեզ։ Չեմ կարծեր թէեւ որ առանց պատճառի վրնի այս հրաժարականը, բայց ժողովը ժամավաճառ չընելու համար, չեմ ուզեր որ բացատրութիւն ուզուի Ն. Սրբազնութենէն, այլ կ'առաջարկեմ որ միահամուռ մերժենք այս հրաժարականը, վասն զի Գերապատիւ Իշմիրլեանի ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է ժողովոյս մէջ։

ՊԷՇԻՐԵԱՆ Ա. ԷՖ.— Գափամաճեան էֆէնտիի կը ձայնակցիմ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Ըստ որում Տ. Մատթէոս եպիսկոպոսի հրաժարականին համար մերժում առաջարկուեցաւ եւ կրկնուեցաւ, եւ ըստ որում տարբեր կարծիք յայտնող չ'եղաւ, ուստի քուէի պիտի դնեմ զայն առանց արկեալ մերժումէն սկսելով։

Եւ ըստ այնմ ատենապետ էֆէնտին քուէի կը դնէ Տ. Մատթէոս եպիսկոպոսին հրաժարականը որ 3 ի դէմ 18 քուէով ԿԸ ՄԵՐԺՈՒԻ։

3.

Տեղեկագիր Կրթական Խորհրդականի Ազգային Վարչութեան

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Ուրախ ութեամբ կը հետեւիմ որ նորակազմ վարչութիւնն սկսաւ իւր արդիւնքը ցոյց տալ։

Կրթական Խորհրդական էֆէնտիի կողմէ սա պաշտօնագիրն եկած է։

Մեծապատիւ Ատենապետ էֆէնտի
Պատկառելի Ազգ. Ժողովոյ

Պաշտօնի կոչուած օրէս զգայի Ազգային կրթութեան ընդհանուր օրէնքի մը կարեւորութիւնը և անոր խմբագրութիւնը յանձնեցի Ազգային վարժարանաց ընդհանուր Տնօրէն Իսկէնճեան Համբարձում էֆէնտիի։

Այդ օրինաց ծրագիրն՝ որ արդէն վարչական խորհրդոյ ներկայացած և նոքա կողմանէ ընդունուած է, պատիւ ունիմ ներկայել պատկառելի ժողովոյդ հանդերձ իւր տեղեկագրով, և խնդրել որ բարեհաճիք ստիպողականութիւն տալ անոր որպէս զի անմիջապէս վաւերանայ և գործադրութեան դրուի։

Հաճեցէ՛ք ընդունիլ, մեծապատիւ Ատենապետ էֆէնտի, խորին յարգանաց հաւաստին։

Կրթական Խորհրդական
Ազգ. Հեգդրոնական վարչութեան
Մ. Մամիկոնեան
23 Յունվար 1881

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.—Սոյն պաշտօնագրով առաջադրած է Դիւանիս՝ ազգային կրթութեան ընդհանուր օրինաց մի ընդարձակ ծրագիր որ 420 յօդուածէ կը բաղկանայ եւ անոր վերաբերեալ մի տեղեկագիր, կը հրաւիրեմ երեսփոխանները լսօնք առնուլ այս մասին։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ.—Գոհ ենք տեսնելով որ Կրթական Խորհրդականն իւր պաշտօնին կարեւորութիւնը ճանչնալով դասիարակութեան ծրագիր մը կը բերէ մեզ։ Բայց որպէս զի ժամավաճառութիւն չպատճառենք՝ կառաջարկեմ որ նախ Դաստիարակութեան դիւանին յղուի եւ ապա հոս վիճաբանութեան դրուի։

ՊԷՇԻՐԵԱՆ Ա. ԷՖ.— Սոյգ է որ ըստ օրինի Դաստիարակութեան դիւանին կը յղուի այս գիրը. սակայն որովհետեւ Ատենապետաց դիւանն այս միջոցին թաղային մասնակարարութ-

թեան ծրագրի պատրաստութեամբ կը զբաղի, որ անշուշտ առնչութիւն ունի սոյն կրթական ծրագրին հետ, ուստի կառաջարկեմ որ այս ծրագիրն ալ Ատենապետաց դիւանին յղուի ի նախաքննութիւն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԼՖ.— Ինչպէս լսեցիք, երկու առաջարկութիւններ եղան. առաջինն է՝ խընդիրը Դաստիարակութեան դիւանին յղել ի նախաքննութիւն, զոր կառաջարկէ Գափամաճեան էֆէնտի, իսկ երկրորդին տէրը՝ Պէշիրեան էֆէնտին, նկատելով որ կրթական օրինաց ծրագիրը թաղային մատակարարութեան օրինաց հետ սերտ առնչութիւն ունի, կուզէ որ Ատենապետաց դիւանին յղուի խընդիրն, որպէս զի երկու յարակից հանգամանքներ ճշդուին, հաշտեցուցիչ։ Այս առաջարկութիւնները քուէի դնել հարկ կըլլայ այժմ. սակայն եթէ կը հաւանիք, ընթեռնունք նախ վարժարանաց ընդհանուր Տնօրէնն էֆէնտիի տեղեկագիրն, զոր ուղղած է առ Կրթական Խորհրդական էֆէնտին, եւ որ չատ երկար չլինելով ժամանակի մեծ կորուստ չպատճառեր։ Տարակոյս չունիմ որ այս տեղեկագիրը պիտի լուսաբանէ մեզ խնդիրն եւ աւելի դիւրութիւն պիտի ընծայէ. ուստի կարեւոր կը թուի ինձ անոր ընթերցումը Ժողովիդ համար։

Ժողովը կը հաւանի Ատենապետ էֆէնտիի առաջարկութեան, որոյ հրաւիրմամբ կելնէ ի բեմ Ատենադպիր էֆէնտին եւ կընթեռնու տեղեկագիրն, որ աւասիկ։

Մեծապատիւ Կրթական Խորհրդական էֆէնտի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան

Ազգային կրթութեան ընդհանուր Օրէնքին ծրագիրն ուսուցած ըլլալով պատիւ ունիմ ներկայել Ձեզ զայն և քանի մը բացատրութիւն տալ անոր խմբագրութեան և ընդհանուր սկզբանց մասին։

Ա.

Աշդէն դիտէի և այժմ աւելի համոզուեցայ թէ որչափ դժուար է ընդհանրապէս Օրէնք չլինելը և մանաւանդ մեր վիճակին մէջ դտնուող ազգի մը համար փոքր ի չատէ լաւ Օրէնք խմբագրելը։

Այն ժամանակը զոր ես ի դործ դրի ներկայ ծրագիրը պատրաստելու համար և որ անտարակոյս չատերուն չատ երկար երեւցաւ՝ կրկնապատկած և դուժէ եռապատկած կըլլար, եթէ դիչերը և ցերեկ անընդհատ աչխատած չըլլայի։ Այս պարագան կը յիչեմ ոչ թէ ինքզինքս արդարացնելու կամ ըրած գործոցս թիւնս երեւան հանելու համար՝ զոր աւելորդ կը դատեմ, այլ ցոյց տալու համար թէ ազգի մը ներկան և ապագան անօրինող օրէնքները պէտք չէ այնպէս յանպատրաստից և հապճեպով չինուին. ինչպէս որ մեր մէջ սովորութիւն եղած է։ Թող լինի պէտ հասարակ մահկանացուները, ամենէն հանճարեղ մարդը անդամ կարող չէ և պէտք չէ յանդգնի այդպիսի մեծ գործի մը ձեռնարկելու առանց անոր պահանջած հմտութիւնն ու ժամանակն ունենալու և պէտք եղած հետազոտութիւնն ընելու. ոչ ոք պէտք է յանդգնի ազգի մը կենդանւոյ և բազմահիւս յարաբերութեանց վերաբերեալ օրէնքներն ու կանոնները չարադրելու ձեռնարկել այնպէս՝ ինչպէս որ կը չարադրուին մաթեմատիկ գործոց վերաբերեալ աննչան գրութիւնները կամ լրագրական վաղանցուկ յօդուածներն։ Երկար և դուժէ անպատեհ կըլլայ թուիլ աստ ընդհանրապէս ամեն տեղ և մասնաւորապէս մեր ազգին մէջ յանպատ-

բաստից չհնուած օրէնքներէն ու կանոններէն ծագած վէճառները։

Թէև արդէն ծանօթ էին ինձ դըպրեաւոր քաղաքակիրթ ազգաց հրթական Օրէնքները, այսու ամենայնիւ պարտք համարեցայ նորէն հետազօտել ուշադրութեամբ Գերմանիոյ, Զուիցերիի բոլոր քանթօներուն, Աւստրիոյ, Պաղղիոյ, Պելճիքայի, Հօլլանտայի և մասամբ Անգղիոյ օրէնքները։ Ընտրեցի այդ օրէնքներէն այն տրամադրութիւնները՝ զոր մեզ համար օգտակար և գործադրելի դատեցի ըստ իմ դատողութեան և իմ կողմէ աւելցուցի այն՝ ինչ որ Տաճկաստանի մէջ բնաւորական յարմար և ազգային վարչութեան իրաւասութեանն ու կարողութեանը պատշաճ դատեցի։ Եթէ ինչ աւելի ձեռնհաս և փորձառու անձինք ապացուցանեն թէ ընտրութեանս կամ փորձառութեանս մէջ սխալած եմ, ամենայն սիրով և խոնարհութեամբ կ'ընդունիմ այդպիսի դիտողութիւնները, վասն զի խնդիրը այնչափ մեծ է որ անձնասիրութիւնս բնաւ չը վիրաւորիր՝ եթէ սխալած իսկ ըլլամ. այն ազգաց մէջ անդամ ուր բաղմամեայ և երբեմն դարաւոր փորձառութենց արդիւնք կան դիւրաւած՝ այսպիսի ծրագիրներու պատրաստութիւնը ընտրելագոյն ձեռնհաս անձերէ կազմուած մանախմբերու կը յանձնուի, իսկ ես միայակ էի։

Ը.

Այժմ բացատրեմ, Մեծապատիւ Տօրհրդական էֆէնտի, թէ ինչ է ըստ իս գործադրելի և անգործադրելի, որով միանդամայն բացատրած կ'ըլլամ և ծրագրիս ընդհանուր սկզբունքները։

Շատ բաներ կան որ թէեւ կատարելապէս գործադրելի, բայց անօգուտ, անպիտան և մինչեւ իսկ վնասակար են. բաներ ալ կան՝ որը ա՛ն երևոյթ, այսինքն արտաքուստ և ըստ ձեւին միայն գործադրելի են. բայց իրօք անգործադրելի։ Ա՛յս ըսածս հաստատելու համար քանի մը օրինակ բերեմ նոյն իսկ կըրթական ասպարէզէն։ Գործադրելի է և երկար տարիներէ ի վեր մեր մէջ ալ կը գործադրուի այն դրութիւնը՝ որով ամեն թաղ ամենայն աղատութեամբ ու իր ուզած կերպովը կը տնօրինէ իր դըպրոցին վերաբերեալ ամեն գործերը, այսինքն ինք կը շինէ իր ուսմանց ծրագիրն ու իր բարեկարգութեան կանոնագիրը, ինք կ'ընէ ուսմանց միջոցաց ընտրութիւնը. ինք իր ուզած կերպովը կը շինէ դպրոցն ու դրասեղանները, ինք իր ուզած եղանակաւ կ'ընէ դպրոցի ծախուց ու հասութից մատակարարութիւնը, ինք իր ուզած պայմաններովը կ'անուանէ և կը հրաժարեցնէ իր դպրոցի պաշտօնեաները և այլն։ Եւ ի՞նչ եղած է այս գործադրելի դրութեան հետեւանքները։ Վերջին ձայր խաւնաչափութիւն վարժարանաց ստուճանները, նըպաստակներուն և ուսմանց ընթացքին մէջ, կարեւոր ուսմունք զանց առնուած են, անկարեւոր դասերու համար պէտքէն աւելի ժամանակ և դրամ կը վատնուի, ամեն տեղ աշակերտաց մեծագոյն մասը բարձր թողի եղած է և միայն սակաւաթիւ մասին վրայ ի չատէ հոգ կը տարուի և այն ապարդիւն կերպով. աշակերտաց 100 ին 90 ը այնչափ անհնչան կըր-

թուրեամբ կը հետանայ դպրոցէն որ երկու տարիէն այն ալ կը մոռնայ և բըլնաւ գպրոցի երես չի տեսնողներուն կը հաւասարի, մնացած տասնէն 6-7 թուրս խմաստակներ կ'ըլլան՝ որք ազգի մը յառաջադիմութեանը նոյնչափ վնասակար և արգելք են որչափ որ ամենախաւարեալ և նախապաշարեալ դըւխները, և միայն 3 ը 4 ը — այս թիւը դուցէ իրականէն վեր ըլլայ — լուսաւորեալ և ազգօգուտ անձինք կը հանդիսանան, և այն աւելի իրենց բնածին տրամադրութեանց և անձնական ջանից քան թէ գպրոցայ տուած կրթութեան շնորհիւը։

Գպրոցայ չինչերուն մեծ մասը, ինչպէս և դրեթէ բոլոր դրամագլուխները բնաւ չեն համապատասխաններ իրենց նպատակին և անոնց համար եղած ծախքերը մեծ մասամբ ի կորուստ մատնուած են։ Գպրոցայ ծախքերը ամենայն տրտունջ խոչընդոտական սկզբանց հակառակ կը կատարուին և ընդհակառակն անոնց աղքատիկ հասոյթներուը չատցնելու վոյթ չի տարուիր։ Գպրոցայ պաշտօնեաներուը ընդհանրապէս անձնական կամայ և կրից խաղալիք և դերի եղած են և իրենց դիրքն ու նիւթական վիճակը բնաւ չի համապատասխաններ իրենց վսեմ կոչմանը։ Գպրոցական պաշտօնեայք զերծ բնաւոր, աղքատ և միօրինակ հսկողութենէ և ուղղութենէ և իրենց դրից և վիճակին նուաստացուցիչ պայմաններէն ընկճելով՝ չատ անգամ պարտազանցութեան մէջ կը կրնան, կը քայքայուին, կը վարձատրուին և կը յարդուին անոնք՝ որ մծայ և ազդեցութեան տէր անձանց հաճելի ըլլալու արուեստին մէջ յաջողակ են կամ վրդը ի չատէ իրենց իրաւունքն ու պատիւը պաշտպանելու կարողութիւն ու քաջութիւն ունին, և ոտնակոխ կըլլան անոնք որ ոչ այդ արուեստը գիտեն և ոչ ինքզինքնին պաշտպանելու կարողութիւն ունին, ևայլն։

Այսքան են ահա, Մեծապատիւ Տոր. Հրդ. Էֆէնտի, Գործադրելի դատուած դրութեան մը տխուր հետևանքները, դրութիւն մը, որ ամենէն քաղաքակիրթ և աղտա ազգաց մէջ անգամ կատարեալ անիշխանութիւն կը համարուի։

Ներկայ ծրագիրը խմբագրած միջոցիս կէտ նպատակի ունեցած եմ այդ անիշխանութեան ըստ կարելւոյն դարման տանելու։

Կան բաներ, ըսի, որք աներևոյթ գործադրելի են, բայց իրօք անգործադրելի։ Գործադրելի է ըստ երևոյթին 80-100 տարի սրահի մը մէջ հաւաքել, անոնց վրայ կառավարիչ մը դնել և կարծել թէ այդ կերպով մեր ղաւակները լաւ կրթութիւն կատանան և մենք մեր պարտքը լիովին կատարած կըլլանք, վասն զի տղայք ոչ պէտք եղած բանականութիւնն ունին որ կարենան հասկըցնել մեզ թէ այդ կերպով չեն կարող լաւ կրթուիլ, այլ ընդհակառակն կապականին հոգւով և մարմնով և իրենց ուներեցած բնածին ընդունակութիւնն անգամ կը կորսուի վոխանակ զարգանալու, և ոչ բաւական ոյժ ունին որ կարենան մեր այդ գործադրելի դրութեան անգործադրելիութիւնը ցուցնել։

Ծիրաւի թէև երբեմն բնականէն աշխոյժ և կանխահաս տղայք դիմադրութեան կամ բողոքոյ փորձեր կընեն, բայց մենք վոխանակ մեր ընթացքը քննութեան ենթարկելու՝ զանոնք կը պատ-

ժԱՆԸ և դարձեալ ամենայն հանդարտութեամբ խղճի կը չարունակենք մեր կրթութեան ուղանակը։ կանոնին առաքինները, ուրուն ուրուն կը յայտնէ, մանկանց կրթութիւնը նոյն յուսի եղանակաւը կը կատարուի, փափաքած արդիւնքնիս չենք տեսնար, բայց վոխանակ սթափելու և հասկնալու թէ յանցանքը մեր դրութեանը մէջն է, թէ այդ դրութիւնը որչափ ալ դործադրելի կերեւայ բայց իրօք գործադրելի չէ, կսկինք վարժապետները դատապարտել որոց յանցանքը միայն այն է որ իրենք ալ մեղի չափ տգէտ են կամ պէտք եղած անկախութիւնը չունին, որպէս զի կարենան դրութիւնը ամբաստանել։

Հարկ կայ արդեօք ըսելու թէ մեր Ազգային վարժարանները բարեկարգելու դլխաւոր միջոցն է վարժապետաց նեղկային բարւոքել և ապագայն ապահովել, ինչպէս որ Սահմանադրութիւնն ալ կը տրամադրէ. հարկ կայ արդեօք ըսելու թէ կրթութեան նուիրեալ պաշտօնէից վիճակը այն աստիճան աննախանձելի է որ ո՛չ միայն ընդհանուր մարդիկ այդ պարկեղը չեն մտներ, այլ արդէն մտնողներն ալ հետզհետէ կը քաշուին։ Այս լրտղութեան հետևանքն այն կըլլայ որ մարդ կատիպաւ ամենաընդունակ պաշտօնէից հետ անդամ ներողամտութեամբ վարուելու։ 30–40 տարի Ազգին ծառայութիւն ըրած դաստիարակներ կան որք այսօր աւուր հոգի կարօտ կըլլան եթէ պաշտօնէ արձակուին, ինչ յաւելադիմութիւն կարելի է սպասել վարժարաններէն երբ մանկաւոյն կրթութիւնը այսպիսի նկատումներու կը ղոհուի։ Ծիրաւի փոքր ինչ դգայուն սրտի տէր մարդոց համար շատ ծանր է Ազգին բաղմավեայ աշխատաւորները իրենց ապրուստէն զրկել, բայց ատկէ չհետևիր թէ ի միջի ամենուսյն կրթութիւնը պէտք է ապրին անոնք. ատկէ միայն սա կը հետևի թէ Ազգը պարտաւոր է անոնց ապրուստը ապահովել, ինչպէս որ ամէորութիւն է ամէն փոքր ի շատէ քաղաքակիրթ ազգաց մէջ։ Ազգ մը եթէ յիրաւի քաղաքակիրթ ազգաց կարգը կուզէ անցնիլ պէտք չէ միայն անոնց վայելած իրաւունքները ձեռք ձգելու նախանձախնդիր ըլլայ, այլ պարտաւոր է իր պարտուց կատարման մէջ ալ անոնց օրինակին հետևելու։

Եթէ ժամանակին վարժապետները պատրաստելու փոյթ տարուած ըլլար՝ այժմ թէ ուելի քիչ ծախքով վարժարանները ուելի լաւ վիճակի մէջ կ'ըլլային և թէ՛ վարժապետք ուելի լաւ կը վարձատրուէին։ Տարրական վարժարանաց տակաւին բարձրագոյն կարգերը որք քաղաքակիրթ ազգաց մէջ մեկ երկու նեղքին վարժապետ ունին՝ մեր մէջ մինչև 8–10 արտաքին վարժապետներ ունին, և ծախուց մեծ մասը թէև այդ կարգերուն համար կըլլան, բայց վարժապետք դարձեալ լաւ չեն վարձատրուիր։ Անկէ անկէ կսկսուր տեղեկութիւնք ունեցող մարդիկ կատարին երբեմն թէ քաղաքակիրթ ազգաց մէջ ալ մեկ վարժապետի 70–80 աշակերտ կը յանձնուի։ Յաղագսարեմ նախ թէ ինչ մեծ տարբերութիւն կայ մեր ծաղկոցաց և նախակրթարանաց և քաղաքակիրթ ազգաց նոյն աստիճանի վարժարանաց վարժապետներուն և վարժուհիներուն մէջ։ Հոն վարժապետք 5–6 տարուան շրջան ունին

յող կանոնաւոր նախակրթարանի և 3 տարուան ընթացք ունեցող միջին վարժարանի ուսանող ընթացքն աւարտելէ և 3-4 տարի ալ վարժապետանոցի մը մէջ թէ ընդհանուր կրթութիւն առնելէ և թէ տեսական և գործնական կերպով վարժապետութեան պաշտօնին պատրաստուելէ ետք կըընթանայ վարժապետութեան ասպարէզը ոտք կը կոխէ։ Բայց յայդմանէ անոնք բաղմաթիւ միջոցներ և դիւրութիւններ ունին չարունակ ինքզինքնին կատարելագործելու, որոյ մասին խօսիլը երկար կըլլայ։ Կարելի է բաղդատութեան դնել մեր վարժապետները յիշեալ եղանակաւ պատրաստուած, այնչափ ինքնակրթութեան միջոցներ ունեցող և միանգամայն մերիններէն չատաւելի նիւթական ապահովութիւն վայելող վարժապետները, և մերիններէն ալ անոնց մատուցած ծառայութիւնը պահանջել կամ անոնց ունեցած կարողութիւնը ապատել։ Թուաբանական ճշդութեամբ կարելի է հաստատել թէ եթէ անոնք կրնան 70-80 աշակերտ կրթել՝ շատ գոհ ըլլալու է՝ եթէ մերիններէն յաջողին դէթ 30 աշակերտի կրթութիւնն առանձնել։ Գիտնալ պէտք է թէ անոնք ալ չը նայելով մերիններէն ունեցած անհամեմատ դերազանցութեան՝ չեն յաջողիր իրենց պաշտօնը ըստ արժանւոյն կատարելու, երբ աշակերտայ թիւը 35-40ը կանցնի։ Եւ այն քաղաքակիրթ աշխարհացմէջ ուր աւելի լաւ հասկցուած է նախնական կրթութեան կարեւորութիւնը՝ թէ՝ վարժապետայ պատրաստութիւնը աւելի մեծ փոյթ կը տարուի և թէ՝ միանգամայն մէկ վարժապետի 35-40 աշակերտէ աւելի չը յանձնուիր, և ձայները կը բարձրանան այդ թիւն անգամ չափաւորելու համար։ Ես ճամբորդութեանս միջոցին ամենաընտիր նախնական վարժապետաց դասերուն ներկայ եղած և տեսած եմ որ իրենց բոլոր կատարելութեամբն ու հմտութեամբը հանդերձ անկարող կըլլան միևնոյն անգամ 50 աշակերտէ կազմուած դասարան մը վարելու։ Նոյնը կը խոստովանէին թէ վարժապետք իրենք և թէ կրթական իշխանութիւնք։

Արդ, Մեծապատիւ Խորհրդական էֆէնտի, ուրիշ առիթներով քանիցս ըսած եմ, այս անգամ մանաւանդ պարտքս է աւելի շեշտելով յայտարարել թէ Ազգային կրթութիւնը բարեւորելու եղելառանց անոր պաշտօնէից վիճակն ապահովելու և ձեռնհաս պաշտօնեաներ պատրաստելու համար պէտք եղած միջոցները ձեռք առնելու՝ երազական յոյս է և ոչ թէ գործադրելի դրութիւն մը։ Բոլոր Ազգային պաշտօնէից գլխաւոր պարագրեքեն մեկն է ամէն առթիւ բացատրել Ազգին թէ ո՛րն է իրաւացի դործադրելին ու օգտակարը և ամենայն զգուշութեամբ մարքառիլ բոլոր այն գրութիւններէ զէմ՝ որք թէեւ գործադրելի են բայց վնասակար. կամ թէեւ գործադրելի կը թըւին, բայց իրօք անգործադրելի են և միանգամայն վնասակար թէ՛ նիւթապէս և թէ՛ բարոյապէս,

Ա.

Այժմ տեսնենք թէ՝ ո՛ր բաները մեր մէջ անգործադրելի կը դատուին, բայց իրօք գործադրելի են կամ կրնան ըլլալ և ո՛ր բաները իրօք անգործադրելի են։ Օրինակները ի հարկէ գործնական կրթութեան առպարեզէն պիտի առնուին։ Մեր մէջ

անդործադրելի կը դատուի ամեն ուսմանց ծրագիր որ Հայկաբանութենէ, Ազգային պատմութենէ և կրօնագիտութենէ աւելի բան կը պարունակէ՝ թէև նոյն իսկ այն ծրագիրները՝ որք այդ ուսմունքներէ զատ ուրիշ բան չեն պարունակեր՝ ցարդ չեն գործադրուած։ Նըմանապէս անգործադրելի կը դատուի ամեն ուսմանց ծրագիր և կրթութեան վերաբերեալ օրէնք կամ կանոն որ անփոփոխ գործադրելի չը թուիր, ըհէ ամերիկական գործարերի դատուած բաւական կանոններ եւ հրահանգներ կան, որք 20 տարիէ ի վեր դեռ չեն գործադրուած։ Ինչ է այդ տխուր իրողութեան պատճառը։— Այն ազգայ մէջն անգամ, որք մեզմէ շատ աւելի կը յարգեն ընդհանրապէս օրէնքը և որք միանգամայն շատ լաւ պատրաստուած և օրէնք գործադրելու տրամադիր և կարող կրթական պաշտօնեայներ ունին, կրթական օրէնքներն ու ուսմանց ծրագիրները իրենց իրենց համապատասխանելով կրթական իշխանութենան հոգոց-ներուն հետ գործադրուիր։ Մենք ենք միայն որ կը կարծենք թէ կարելի է այնպիսի օրէնք չունել՝ որ ինք իրեն գործադրուի առանց վարչական իշխանութեան, հսկողութեան և համապատասխանութեան, թէև քահանայական սահմանադրական փորձը պէտք էր բաւական ըլլար զմեզ համոզելու թէ ուղղափառ վիլիսիայական քարի կամ յաջողակ մեքենայի պէս անիրանալի բան ներքս կարգէն է։ Պէտք է երազական յոյսերը մեկդի թողունք և համոզուինք վերջապէս թէ մինչև որ ներկայ ծրագրեն տրամադրութենան համաձայն կեդրոնական կրթական Տնօրէնութիւնը իր պաշտօնը չը վարէ և Գաւառական և Այգեկու Տեսուչք չը հաստատուին և անդամ անգադար չը գործեն— ո՛չ այս օրէնքը և ոչ որ եւ է ուրիշ օրէնք կրնայ երբեք գործադրուիլ։ Հայերն ալ ուրիշ ազգաց պէս մարդկային սեռին կը պատկանին, և պէտք չէ ամեն Հայէ այնպիսի առաքինութիւններ և կատարելութիւններ սպասենք, որք միայն քանի մը չքնաղագիւտ անհատներու բաժինն են և որք վեր են ամեն հասարակ մահկանացուի կարողութենէն։ Եթէ ամեն Հայ ծնողք դիտնար թէ ինչ կրթութիւն պէտք է տայ իր զաւկին և տար, եթէ ամեն Հայ վարժապետ դիտնար թէ ինչ հմտութիւնք և յատկութիւնք ունենալու է վարժապետ մը և ջանար կամ միջոց ունենար զանոնք ձեռք բերելու, եթէ ամեն Հայ հոգաբարձու դիտնար թէ ինչ է դպրոցի հոգաբարձուի մը պաշտօնը և կարող ու տրամադիր ըլլար զայն ըստ արժանւոյն վարելու, վերջապէս եթէ ամեն թաղի ժողովուրդ դիտնար թէ ինչ պարտականութիւնք ունի դէպի իր դպրոցն ու պաշտօնեաները և թէ ինչ պէտք է պահանջէ անոնցմէ— այն ատեն որ և է օրէնք դնելու հարկ չէր ծնար. բայց այդ մարդկային կատարելութեան դադաթը դեռ և ոչ իսկ ամենէն քաղաքակիրթ ազգերը հասած են, ուր կը մնանք մենք որ դեռ հազիւ դողդոջ քայլեր կ'ընենք յառաջադիմութեան շաւղին մէջ և ամեն քայլափոխին կ'ինդանք և ընկած տեղերնիս քանի մը տարի կը մնանք։

Արդ՝ Հայ ազգն ալ, ինչպէս ամեն ազգ՝ կրթական օրէնքի պէտք ունի և կրնամ համարձակ ըսել թէ դուցէ այս առաջին անգամն է որ Ազգային վարչութեան

լինը Հայ մանկուցյն կրթութեանը վերաբերեալ օրէնք մը այնչափ հետաքրքրութեանց, ժամանակութեանց և աչխատութեան առարկայ ըրած ըլլայ, այսու ամենայնիւ կրնամ նոյնպէս համարձակ ըսել թէ այս օրէնքն ալ ցարդ հրըտարակուածներուն պէս մեռեալ տառ կը մնայ, եթէ այն միջոցները ղոր կը պարտնակէ իր մէջ, չընդունուին և կարծուի թէ օրէնքը պէտք է ինքզինք դործադրելու հրաշքը դործէ։ Բայց յայտնի նէ պէտք է յայտնուի նաև թէ ես դիտում և կը վստահիմ որ ծրագիրս քննելու պատճառն ունեցող անձինք ալ համոզուին թէ եթէ անոր պարունակած միջոցներն ալ ընդունուին, անկարելի է որ անոր բոլոր տրամադրութիւնները անմիջապէս դործադրուին, դի դիտնալ պէտք է թէ չը կայ աչխարհիս վրայ երկիր մը ուր նոր հաստատուած օրէնք մը անմիջապէս դործադրելի ըլլայ իր բոլոր տրամադրութիւններովը։ Յիրաւի տևողութիւն եղած է ըսել և դրել թէ օրէնքը պէտք է ազդի մը վիճակին համապատասխանէ— ընդհանուր վիճակութեան կամ պատմական ճշմարտութիւն մը որ նոյն իսկ իր ընդհանրութեան պատճառաւ թերեւ աւելնուն հաստկնալի կը թուի, բայց իրօք ինչպէս ամեն պատմական ընդհանուր ճշմարտութիւն՝ այդ ճշմարտութիւնն ալ անորոշ է և պէտք եղած ճշդութիւնը չունի։ Մէյ օրէնքն որ հաստատուած օրէն իրօք գործադրելի է իր բոլոր պրոյդրութիւններովը՝ օրինակ չէ, այլ ծղրվզրեան բարոյ և սովորութենից ճշդիւր նկարագիրէ։ Կրթութիւնը պատրաստելիչ ընդդ օրէնքները դեր մանիոյ մէկ քանի կողմերը և Զուիցերիոյ 2-3 քանթոններուն մէջ կատարելապէս կը դործադրուին այժմ, վասն դի ժողովուրդը ինք առանց օրինակ ստիպմանի իր զաւակներուն պէտք եղած կրթութիւնը կուտայ, սակայն այդ օրէնքները հաստատուած միջոցին անմիջապէս և ամբողջապէս դործադրելի չէին, այսինքն ժողովրդեան բարուց բաղդատմամբ չէին համապատասխաններ, բայց անոնց աղդատութիւնները տակաւ առ տակաւ ժողովրդեան բարուց մէջ մտան, և այժմ որ երկրին դործադրելի են՝ ըստ իս այլ եւս օրէնք չեն։ Ներկայ ծրագրին մէջ կան տրամադրութիւններ որք ինչպէս ըսի, անմիջապէս չեն կրնար դործադրուիլ, բայց ապիկ բնաւ չը հետևիր թէ բնաւ դործադրելի չեն։

Խօսքս չերկնցնելու համար մէկ երկու օրինակով բացատրեմ թէ ո՞րն է իմ կարծիքովս Հայ ազդին համար առ այժմ երէց անդործադրելին։

Օրինակի համար անդործադրելի է պահանջել քաղաքացիապէս որ ամեն Հայ իր զաւակը 6-7 տարեկանէն մինչև 14-15 տարեկան դպրոց դրկէ, վասն դի այսօր եթէ բոլոր հայ ծնողքները հնազանդելու ալ ըլլան այդ օրէնքին՝ նախ չատ տեղեր մինչեւ անդամ Պայրաքարաքիա մէջ, ոչ բաւական դպրոց և ոչ բաւական վարժապետ պիտի գտնուի, երկրորդ՝ եթէ պէտք եղածին չափ դպրոց և վարժապետ գտնուի իսկ, բայց ծնողը չհնազանդին՝ Ազդային վարչութիւնը այն իշխանութիւնն ու զօրութիւնը չունի որ կարենայ օրինայ անհատները հնազանդութեան բերելու համար այնպիսի միջոցներ դործ դնել՝ որը բարոյական իշխանութենէ կամ ազդեցութենէ չատ տարբեր

բաներ են և որոց մասին խօսիլն իսկ ա-
ւելորդ կը համարիմ։ Նմանապէս անդորձ
ծագրելի է պահանջել բացարձակապէս
որ ամեն լաւ ներկայ ծրագրին տրամադ-
րած ամեն առաջնակ գալոց և ուսումնա-
րան ունենայ, վասնզի ո՛չ ամէն թաղ
պէտք եղած դրամական միջոցներն ու-
նի, ո՛չ կեդր. նստուկը կարող է պէտք ե-
ղած դրամական նպաստը տալ անոնց,
եւ ոչ պէտք եղածին չափ դաստատուներ
կարելի է դանել որ կարող ըլլան արդիւ-
նաւոր կերպով պաշտօն վարել այդ վար-
ժարանաց մէջ։ Սիրելի է յուսալ թէ
ինչ որ անգործադրելի է մեզ համար՝
գործադրելի կըլլայ օր մը մեր յաջորդնե-
րուն համար, բայց որպէս զի ներկայ
անգործադրելին մեր յաջորդներուն համար
գործադրելի ըլլայ՝ պէտք չէ երբեւ անգոր-
ծագրելի մերժելը ամեն բան որ անմիջա-
պէս և բացարձակապէս գործադրելի չէ։
Մեր պարագան է այժմ նախ մեր նպատակը
որոշել. որպէս զի կարող ըլլանք վերջապէս
հասնիլ թէ ուր կերթանք, և երկրորդ՝
բոլոր ջանքերնիս առ այս ուղղել, որ-
պէս զի կարենանք օր առաջ հասնիլ մեր
առաջադրած նպատակին։

Շատ երկար կըլլայ, Մեծապատիւ
Նորհրդական էֆէնտի, ծրագրիս դէմ
դնելատոր տրամադրութեանդ մասին հա-
մառօտ բացատրութիւն տալ, այդ պարա-
գան կը կատարեմ լիովին՝ երբ ծրագիրս
վիճաբանութեան դրսւի։

Հաճեցեք ուրեմն, Մեծապատիւ
Տէր, ընդունիլ իմ խորին յարգանացս հա-
ւաստիքը։

Հ. Թիւֆէնեան

21 Յունվար 1881

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.—Լսեցիք տեղեկագրին պարունակութիւնն որ մեր կարծիքն հաստա-
տեց. մեր վստահութիւնը՝ զոր ունինք Խիք-
ճեան էֆէնտիի հմտութեանը եւ կրթական խորհրդականի փոխանորդութեանը վրայ՝ պակաս չէ։

Արդ խօսք պիտի տամ խնդրոյն վրայ. սակայն կուզեմ յիշեցնել ձեզ կանխաւ օրէնք-քին տրամադրութիւնները, որպէս զի կատար-եալ գիտակցութեամբ յայտնուին կարծիքները։ Օրէնքը կը տրամադրէ Ժողովարարութեան դիւանին յղել կրթական խնդիրները. նոյնպէս կը տրամադրէ՝ ի հարկին յատուկ մանաժողով կարգել. կը տրամադրէ նաեւ Առաջնորդաց դիւանին յղել խիտ կարեւոր նկատուած խընդիրներն։ Հետեւապէս ներկայ խնդիրը կրնայ այս երեք կերպիւ ալ յղուիլ, ըստ տեսակէտին, զոր ժողովը պիտի ընդունի յետ վիճա-բանութեան։

ԷՆԻՍԼԵՃԵԱՆ Տ. ԷՖ.—Նախ չնորհա-կալութիւն պիտի յայտնեմ Խիքճեանն էֆէն-տիին որ այսպէս կատարեալ ծրագիր մը պատ-րաստած է։ Շնորհակալութիւնս պիտի յայտ-նեմ կրթական խորհրդական էֆէնտիին որ այսպիսի կարող եւ ձեռնհաս անձի մը յանձ-ներ է այս կարեւոր գործը։ Առաջին անգամն է որ դաստիարակութեան նկատմամբ կատար-ւած տեղեկագիր մը կուգայ ժողովիս. ուստի եւս տեղեկագիրը մը կուգայ ժողովիս. ուստի եւս պիտի խնդրեմ միանգամայն որ ժամ առաջ ընենք ինչ որ պիտի ընենք եւ ծրագրին գոր-ծադրութեանն սկսինք անյապաղ։ Այս խըն-դիրը կենսական խնդիր մ'է, ուստի կը փա-փաքիմ այնպիսի միջոց մ'ընտրել, որով յառա-ջիկայ նստին գործադրութիւնն որոշուի, եւ խնդիրը չկեսուձգուի։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ.—Շնորհակալ եմ վարչական խորհրդէն որ կրթական էգործին յարմար անձ մը կոչած է պաշտօնին գլուխը։ Իմ մասիս չնորհակալութիւն կը յայտնեմ նաեւ Խիքճեան էֆէնտիին որ այդ տեղեկագրով ճիշդ կը բացատրէ վարժարանաց եւ վարժա-պետաց վիճակը։ Այս առաջին անգամն է, ինչ-պէս ալ ըսինք Տնտեսական էֆէնտին, որ պէտք դիտել տուաւ

դատիարակութեան վերաբերեալ այսպիսի կատարեալ տեղեկագիր մը կը ներկայանայ ծողովոյս։

Գալով Պէշիրեան էֆէնտիի առաջարկութեան՝ պահ մը խորհելէ ետեւ ես ալ կը ձայնակցիմ իրեն եւ կառաջարկեմ որ Դաստիարակութեան եւ Առեւտրական միացեալ դիւանից յղուի եւ քիչ միջոցի մէջ ծողովոյս գայ եւ դործադրութիւնն որոշուի։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ.—Ես հիմակուընէ չնորհակալութիւն չեմ յայտներ ա՛չ ծրագրողին եւ ա՛չ ալ ուրիշին, վասն զի դեռ ոչ ծրագիր տեսայ եւ ոչ դործ։ Կղզամ սակայն իմ ընկերներուս ղացուցին եւ ողին, սակի ժամանակ երբ մէկն չահնկալած բարիքը տեսնէ ուրիշէ մը՝ անոր կը պլլուի անվիջապէս։ Ինչպէս լսեցիք, դաստիարակութեան խնդրոյն հիմ դրուած է այդ տեղեկագրոյն մէջ դրամի խնդիրն՝ որ ծողովոյս մէջ կը յուղուի արդէն։ Ասկից առաջ ծողովս սրոց կանոնադրի՛ համար ալ չնորհակալութիւն յայտնեց, բայց այդ կանոնադիրն չդործադրուեցաւ։ Մենք այժմ վերապահելով մեր չնորհակալութիւնները՝ սպասենք որ այդ ծրագիրը վաւերացուի, դործադրուի, եւ երբ դործադրութեան մէջ արդիւնքն տեսնենք՝ այն ատեն յայտնենք մեր չնորհակալութիւնները։ Ցղենք հիմայ նախաքննութեան, պայմանաժամ մ՛ալ դնելով եւ որոշել պայմանաժամս պահանջենք մեր յանձնած ծրադիրը։ Ուստի ես ալ կընդունիմ Առեւտրական եւ Դաստիարակութեան միացեալ դիւանաց յղելու առաջարկութիւնը եւ կը յուսամ որ այսպէս ընելով խնդիրը սերտելու կարող մարմնոյ մը յանձնած կըլլանք դործը։

ԷՆՓՍՏՃԵԱՆ Տ. Էֆ.—Ես չնորհակալութիւնս եմ չեմ ուներ։ Հիւանդի մը բժիշկ մը կը կանչենք, եւ երբ բժիշկը հիւանդութիւնը կը ճանչնայ, իրեն վատահութիւն կընծայենք այլ եւս եւ պարտաւոր կըլլանք իրմէ չնորհակալ ըլլալու։ Այս կերպարանքով դեռ տեղեկագիր մը չէ եկած ծողովիս, դաստիարակութեան խնդրոյն համար։ Քանի որ կը տեսնեմ թէ խնդիրն այսչափ աղէկ ըմբռնուած է, չնորհակալ ըլլալու համար ես չեմ սպասեր։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ.—Թիւրիմացութիւն մը կայ, եւ անոր համար դիրար չենք հասկնար։ պէտք է ուղղենք զայն։ Տեղեակ էֆէնտի, մի՛ կարծէք թէ փափաղեան էֆէնտին ձեր չնորհակալութիւններն ետ կուտայ ձեզ։ դուք իրմէ չնորհակալ չեղաք, ՚որ ինչ ալ զանոնք ետ դարձնէր։ Դուք ազատ էք ձեր չնորհակալութիւնները մատուցանելու ո՛րու որ կուզէք, եւ ինչ քանակութեամբ որ կուզէք։ փափաղեան էֆէնտին չնորհակալ ըլլալու համար ծրագրին արդիւնքը տեսնել ուզեց, եւ նա ալ ազատ է իր չնորհակալութիւններն ուզած ատենին վերապահելու։ Հետեւապէս երկուքդ ալ ձեր կարծեաց ազատութեան մէջ էք եւ հակառակելու պատճառ չունիք։

ՁԱՅՆԵՐ. Քուէ, քուէ . . .։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ.—Առաջին առաջարկութեան տէր, Փափամաճեան էֆէնտին, երկրորդին համակերպեցաւ, հետեւապէս Պէշիրեան էֆէնտիի առաջարկութիւնը կայ միայն, այն է յղել ինախաքննութիւն Առեւտրական դիւանին՝ Դաստիարակութեան դիւանին ալ մէկտեղ առնելով։

Ա՛յլ ըստ որում պայմանաժամի կէտ մ՛ալ յուղուեցաւ, պէտք է զայն ալ ճշդել, խընդիրը քուէի դնելու համար։ Եւ որպէս զի պայմանաժամուն չափը կարենանք նախատեսել, կը յայտնեմ Ձեզ որ ծրագիրը վեց մասերէ եւ 420 յօդուածներէ կը բաղկանայ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ.—Իրրեւ անդամ Առեւտրական դիւանին ես մէկ ամիս պայմանաժամ կառաջարկեմ, վասն զի խնդիրն խիստ տոխպղական է։

ՇԱՀՊԱԶԵԱՆ Ն. Էֆ. - Խնդիրն աղէկ սերտելու համար դոնէ 51 օր պայմանաժամ որոշուելէ է, հապճեպով չգործենք որ աղէկ դործենք։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ.—Եթէ նոր ծրագիր մը պատրաստելու պաշտօն յանձնէինք՝ այն առեն 61 օրն ալ քիչ էր. բայց ըստ ո. րում՝ խնդիրն արդէն պատրաստուած ծրագրի մը քննութեան վրայ է, ես քիչ մ՚ալ առաջ պիտի երթամ եւ պիտի առաջարկեմ որ 15 աւուր պայմանաժամի մէջ աւարտի այս կարեւոր եւ կենսական ծրագրին քննութիւնը։

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ Մ. ԷՖ.—(Հոյերդական Կրթական գործոց) Ի պաշտօնէ կը յայտարարեմ թէ դաստիարակութեան վիճակը խիստ տխուր է. մեր թաղային վարժարանները ողբալի կացութեան մը մէջ կը գտնուին. գարման կը փնտռենք եւ առ ի չգոյէ կրթական օրինաց կը կաչկանդուինք գործելու։ Ծրագիրը քննականաբար կրնայ բարեփոխութիւններ կրել, բայց եթէ երկար առեն սպասենք անոր վաւերացմանը, շատ կը վնասենք, վասն զի խնդիրն կենսական է եւ տիպողական։ Ուստի եթէ կարելի է, լաւ կը լինի որ տասնըչինգ աւուր մէջ աւարտի այդ քննութիւնը։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.—Կը թուի թէ լաւագոյն է պայմանաժամի խնդիր չյուզել. քանզի դրծոյն տիպողութիւնն եւ ծրագրին առուարուեթիւնն իրարու հետ հաշտեցնելու պարագայն դժուարութիւն տիպի պատճառէ ձեզ պայմանաժամը սահմանելու։ Անտարակոյս ժողովին համար կարեւորութիւն ունեցող գործ ձեր Առենապետաց դիւանին համար անկարեւոր կրնար լինիլ։ Ուրեմն կրնաք թողուլ ձեր Առենապետաց դիւանին որ կրցածին չափ շուտով նախաքննէ ծրագիրն ու բերէ ձեզ, եւ այժմ ժամանակ չլինիլ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ.—Երբ ժողովը պայմանաժամ կուտայ՝ չհետեւիր թէ ժողովը կասկած ունի իւր դիւանին վրայ, այլ կը նշանակէ թէ մեծ կարեւորութիւն կուտայ խնդրոյն. եւ ես ալ այս մտօք է որ 15 օր պայմանաժամ առաջարկեցի։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ.—Արդէն նոր բան մը չէ մեր ըրածը, օրէնքը կը տրամադրէ պայմանաժամ նշանակել դիւանաց յանձնուած գործերուն համար։ Աւոր համար մէկ ամիս առաջարկեցի. եթէ տան եւ հինգ շաբաթ մէջ բերէ, աւելի լաւ. իսկ եթէ ստիպուի օրոշեալ պայմանաժամն երկարելու, կուգայ նոր պայմանաժամ կը խնդրէ ժողովին։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.—Ես իբր առենապետ վիճաբանելու իրաւունք չունիմ, ուստի չեմ պատասխաներ, իմ նպատակս ժողովոյ ժամերուն խնայել եւ գործին դիւրութիւն տուող եղանակ մը յիշեցնել էր միայն։ Ներկայ խընդրոյն մէջ պայմանաժամ նշանակելու կարեւորութեան աստիճանը կչափելու համար բաւական է դիտել որ երբ նշանակեալ պայմանաժամը չբաւէ, կարելի է գալ եւ նորէն ժամանակ խնդրել, ինչպէս առաջարկեց փափկան էֆէնտին։ Ի վերայ այսր ամենայնի ըստ որում անպատճառ պայմանաժամ նշանակել կուզէք, խնդիրն այնպէս քաւէլի պիտի դնեմ։

Հետեւապէս Առենապետ էֆէնտին խընդիրն քաւէլի կը դնէ եւ ժողովը միաձայն համաձայնութեամբ Առենապետաց եւ Դաստիարակութեան միացեալ դիւանաց կը յձդէ ի նախնութիւն, ջնջուելիքն ազգային կրթութեան ընդհանուր օրինաց։ Ինչպէս նաեւ երկրորդ քաւէարկութեամբ 3 ի դէմ 21 քաւէով մէկ ամիս պայմանաժամ կը սահմանէ ժողովը յիշեալ ծրագրին նախաքննութեանը համար։

ՆՈՒՍԻՐՃԵԱՆ Տ. ԷՖ.—Մոռցուեցաւ իմ առաջարկութիւնս. սիկսք էր նախ զայն քաւէի դնել։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.—Դիւանը չմերժեր ձեր առաջարկութիւնը. զուք չնորհակալութիւն յայտնեցիք ձեր կողմէ. արդեօք կուզէ՞ք առաջարկել որ ժողովը չնորհակալութիւն քաւէարկէ։

ԻՆՔՍԻՐՃԵԱՆ Տ. ԷՖ.—Նոր դրութեամբ ներկայ վարչութիւնը կազմեցինք եւ ակռանք արդէն անոր արդիւնքները տեսնել։ Ա. յաջ կրթական խորհրդականն մեզի կը ներկայացնէ տեղեկագիր մը այն ատաճման կատարելութեամբ գրուած որ ամեն բան կը պարզնակէ իր մէջ. եւ քանի որ կը խոստանայ թէ պիտի փութայ նաեւ գործադրել զայն, ասիկա է որ առ ի քաջալերութիւն չնորհակալութիւն յայտնենք իրեն եւ ոչ թէ « իւր պարտքն է » ըսելով անցնինք։ Ուսաւ կառաջարկեմ որ չնորհակալութիւն յղուի կրթական խորհրդականին եւ միանգամայն ծրագիրն աչխատասիրող Խիչքեանն էֆէնտիին համար։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.—Հիմայ հակրցայ ՏԵՎԼՈՒԱՔ էֆէնտիին առաջարկը։ Բայց կը տեսնեմ որ պիտանը սակայ բան մը չէ ըրեր. վասն զի եթէ կանխատ ալ հասկըցուած ըլլար, չպիտի կրնայի քուէի դնել, ըստ օրում կրկնող չենք։

4.

Առաջարկութիւն վարչութեան նոր վարկի մը վերաբերութեամբ.

Ատենապետ էֆէնտին յայտարարելով թէ վարչութեան կողմէ վարկի վերաբերութեամբ դիր մ'առաղուած է՝ Ատենադպիր էֆէնտին կը յանձնէ զայն յընթերցումն, որ ասաւասիկ.

Վսեմաշուք Ատենապետ էֆէնտի
Ազգային ժողովոյ

Ազգային նորակազմ վարչական խորհուրդն կեդրոնական Ատաուկի եղեւամիջոց անսեռութեան չնդիրն ուշադրութեան առնելով որոշած է յաւաքիկայ սահմանադրական տարեշրջանին համար մի նոր եղիսացոյց ծրագրել, իսկ ներկայ տարւոյ մէջ համակերպիլ արդէն քուէարկեալ 1879—80 տարւոյ եղիսացոյցին ընդունելով զայն միակ ուղեցոյց կեդրոնական անսուկի եղիսական գործառնութեանց, միայն թէ անհրաժեշտ դասած է պաչտօնէութեան ծախսուց դէպքոյ մէջ փոփոխութիւն մը բերել, եւ այս ծախսուց դասարկին վրայ փոքր յաւելուած մը առաջարկել կեդր. Ատաուկի կարողութեան ներած չափով։ Միեւնոյն փոփոխութիւնն արդէն նոյն իսկ Ազգային նախորդ վարչութիւնն ալ կարեւոր համարած էր. և անբաւական դանելով յանուն պաչտօնէութեան սահմանեալ 15,000 դրուշի դասարկն, 3,000 դրուշի մի նոր վարկ խընդրած էր, որով 216,000 դրուշի կը վերածուէր նոյն ծախսուց տարեկան քանակութիւնը. սակայն ի վերջէ անակնկալ պարագայ մը անսուկին մեկ դէպսաւոր հասոյթը ծախսելով ստիպուած էր յետս կոչել իւր առաջարկն, թէեւ այս պարագան անհետացած է յետոյ, և այդ հասոյթն վերադարձած իւր բնական վիճակին։

Նախորդ վարչութեան կողմէ առաջարկուած այդ նոր վարկի պէտքն այնքան դժալի եղած է այժմ ոչքան վարչական կազմակերպութեան արդի նորաձև դրութիւնն գործոց ընթացքն երագելով աչխատութիւնները բազմապատկած եւ ոչքան ժամանակին արդի հանդամանքներն և պիտոյքն պահանջ նոր նոր նիւթեր ընծայած են վարչութեան։

Իրաց այս վիճակին մէջ վարչական խորհուրդն Ազգային ժողովոյ հաւանութեան վստահ արդէն պաչտօնակալաց նոր ընտրութիւններ ընելով եղիսացոյցին ժդ դիսուն որոշած քանակութենէն աւելի

Ծախք ընել սկսած է. սակայն թէ՛ արդէն սկսածը չսրբանակելու և թէ ամբողջացընելու համար զայն կը դիմի պատկառելի ծողովոյդ և կրկնելով ինչ որ ի սկզբան առաջարկած էր իւր նախորդն, 1880—1881 տահմանադրական տարւոյ համար ամնական 3,000 ղրուշի հաշւով տարեկան 36000 ղրուշի յատկացմանը կը խնդրէ պաշտօնէութեան ծախսուց դէպքոյն վրայ, և չվարանիր յարելու թէ Նդր. Մեսուկին կարողութիւնը չկրնաց՝ որևէ ծախսուց յատկացմամբ չառաջարկեր և թէ անտուկին սովորական հասոյթներէն կը բաւեն որոշել ծախսուց դիմագրաւելու ի հաշիւ առնելով նաև խնդրուած յատկացումն։

Վարչական խորհուրդն հաւաստի է որ պատկառելի ծողովդ չնորհ կընէ սոյն առաջարկն ընդունիլ և տեխպողութիւն ընծայելով անոր՝ իւր որոշումը վերծանընել, որու կապակ վարչական խորհուրդն պաշտօնէից ամսաթոշակայ առկախ խնդիրն կարգադրելու համար։

Ի դիմաց Ազգ. վարչ. խորհրդոյ

Գ. Կ.

ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ԱՏԵՆԱԳՐԻՐ ԱՏԵՆԱՊԵՏ

Գ. ՅՈՎՀ. ՄԵԼԻՔ ՏԻԳՐԱՆ ԵՒՍՏՖԵԱՆ

Կ. Պոլիս 22 Յունվար 1881

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.—Լսեցիք որ Վարչական խորհուրդն պաշտօնէից յատկացեալ գումարն անբաւական դտնելով ամսական 3000 ղրչ. յատկացմամբ մը կը խնդրէ անոր վրայ, յայտնելով թէ անտուկին վիճակը կը տանի այդ յատկացումն, և կուզէ որ տեխպողութիւն ընծայուի իւր խնդրոյն։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ.—կարծեմ 80–81 տարւոյն համար է որ Վարչութիւնը կը խնդրէ այդ յատկացումն, երեք ամիս մնացած է տարին ղոլորելու. այդ 36000 ղրչի գումարն երեք ամսուան մէջ ալիտի բաժնուի, Կարելի՞ բան է որ ինը ամիս անցնելէ ետքը վարկ պահանջուի անցեալին համար, եւ յատկացում խնդրուի։ Նախորդ նստին մէջ Նդր. անտուկին հաչւոյ հրատարակութեան խնդրոյն առթիւ ծողովը առաջարկութիւն մը ըրաւ, յորում ներկայ 80–81 տարւոյ հաչուեցոյցն յառաջիկայ մարտ 15ին ըստ սահմանեալ ելմտացոյցի բերել կը յանձնաժողովը Վարչութեան, եւ Վարչութիւնն առանց դիտողութեան ընդունել զայն։ Ուրեմն այսօր ելնել նոր վարկ ուզելն ինչ կը նչանակէ. ծողովոյն այդ որոշման չեմ կրնար համակերպիլ ըսել է։ Այո՛, կրնայ ըսել այսպէս Վարչութիւնը, բայց երեք ամիս ետքը։ ասյա թէ ոչ օրէնքին հակառակ կըլլայ եւ ծողովը իւր որոշումն ետ չկրնար առնել։ Անհատական ներքին կանոնադրին 76րդ յօդուածը. « ծողովը իւր որոշումն չկրնար դառնալ կամ դանի փոփոխել եթէ որոշեալ խնդրին հեղինակին կողմէն, Վարչութեան կամ Պատրիարքին կողմէն դործադրութեան անտեղութիւն պատճառելով սահպողութիւն չինդրուի, որոշումն դոնէ երեք ամիս ետքը։ »

Երբ նախորդ նստին մէջ հաչուոց հրատարակութեան խնդիրը կը յուզուէր, Տնտեսական խորհրդականն ներկայացուել առաջարկութեան վերջին մասին վրայ դիտողութիւն ըրաւ, բայց ներկայ տարւոյ հաչիւն ըստ սահմանեալ ելմտացոյցի լինելն նկատողութեան իսկ չառաւ, որով նոյնն անփոփոխ ընդունած ըլլալը հաստատեց։ Վարչութիւնն աղէկ կընէ որ փոխանակ վարկի խնդիր բերելու, 81–82 տարւոյ ելմտացոյցն այժմէն բերէ։ Այս կէտին վրայ ծողովին ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ. Վարչութիւնը պարտաւոր է ներկայ վիճակը պահել եւ առանց սպասելու, 81–82ի ելմտացոյցը բերել եթէ այսպիսի փոփոխութեանց հարկ կայ։ Այս առթիւ պարտք կը համարիմ լինձ յայտնել թէ դաստիարակութեան խնդրոյն համար վարկ չեն խնդրեր, այլ պաշտօնէից ամսականն աւելցնելու համար ծախսուց յատկացում կը խնդրեն, կերեսի թէ Վարչութեան ձեւը փոխուեցաւ, բայց գաղա-

բիարքարանի ընթացքը չխոչընդոտեցաւ։ Մարդոց չէ յանցանքն, այլ դրութեանն է, կապ մը կայ, որմէ ազատելու հնար չունինուիր. ուրիշ բան չեմ ըսեր։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. ԷՖ. — (Խորհրդական Տնտեսական գործոց) Վարչութեան վարկ խնդրելու առաջարկութեան վրայ Փաշադեան էֆէնտին դիտողութիւն կընէ ըսելով թէ 3 ամիս ետացած է տարին լրանալու։ Երբ վարկ կը խնդրուի՝ պէտք չէ կարծել թէ այս օրէն կը պահանջուի այն։ Հարկ է գիտնալ որ 1880 Մայիսէ ի վեր պաշտօնէից ամսականի խնդիրը կարգադրուած չէ. պաշտօնէից միայն թերհաչիւ դրամ վճարուած է։

Ա յս կէտին համար այսչափ բացատրութիւն տալէ յետոյ կ'անցնիմ Փաշադեան էֆէնտիին այն խօսքին թէ՝ 80-81ի եւմտացոյցն անփոփոխ պահելու որոշում եղած եւ Վարչութենէն ընդունուած է։ Կը պատասխանեմ որ Փաշադեան էֆէնտի յատուկ առաջարկութիւն մը չմտոյց եւմտացոյցի մասին. հաշուոց հրատարակութեան խնդրոյն առթիւ եւմտացոյցին ակնարկութիւն մ'ըրած էր միայն իւր խօսքին մէջ. եթէ առաջարկութիւն մը լինէր՝ քննութեան ըստ այմ նկատողութեան պիտի առնուէր ծողովին եւ ձեւակերպութիւն պիտի ընդունէր. ուստի Փաշադեան էֆէնտիի ըրածը լոկ յայտարարութիւն մ'էր՝ որուն համար կըրնար վարչութիւնը լռութիւն պահել եւ ինչ որ վարչութեան պարագան էր, զայն ընել։ Ուստի նոյն օրն եղածը եւմտացոյցի մասին որոշում մը չէր որ այսօրուանը անոր եղծումը լինէր։

Ա յսօր վարչութիւնը կուգայ եւ իբրեւ նոր առաջարկութիւն վարկ մը կը խնդրէ, եւ կրնայ ընել զայս վասն զի անոր պէտքը կը տեսնէ։ Փաշադեան էֆէնտի դիտել տալ ուզեց որ վարչութիւնը դաստիարակութեան համար վարկ չխնդրեր եւ պաշտօնէից համար կը խնդրէ. բայց կը տեսնենք որ դաստիարակութեան խնդիրը մեր օրակարգին մէջ է արդէն վարչութեան կողմէ եկած, եւ որ անշուշտ դրամով պիտի գործադրուի։

Ինչպէս վարչական խորհրդոյ առաջարկութեան մէջ յիշուած է, նախորդ վարչութիւնն ալ այս առաջարկն ըրաւ ծողովին եւ յետոյ ետ առաւ, բայց յետս կոչումը զղջման արդիւնք չէր, այլ անակնկալ դիպուածի մը իրմէ հասկնալի խնդրին արդիւնքն էր. վասն զի եթէ այդ վարկին ընդունուէր իսկ, չէր կրնար գործադրուիլ. այն ատեն մտատկին հաստատելիք կարեւոր մէկ ճիւղին չսահմանուած պատճառաւ։ Մենք անկնքս ալ կուզենք որ կարող պաշտօնեաներ ունենանք, որք խղճի մտօք կատարեն իրենց յանձնուած պաշտօնները եւ գործոց արագութիւն տան. մեզ ամենուս՝ կարող օգնականներ պէտք են որ մեր բեռն թեթեւցընելու օգնեն մեզի, բայց կարող օգնականները լաւ վարձատրութեամբ կրնանք գտնել։ Մենք այսօր այնպիսի դրից մէջ կը գտնուինք որ ոչ միայն նոր կարող պաշտօնեաներ բերելու՝ այլ ներկայ պաշտօնեաները գոհ պահելու իսկ անկարող ենք։ Արդէն Պատրիարքարանի պաշտօնէից համար ոչ միայն ապագայ չկայ այլ ներկայ ալ չկայ։ Մեր պաշտօնէից մեծ մասն ամուսնացած՝ ընտանեաց տէր է. կարծեմ, պատիւ չբերեր ըսել թէ չատ անգամ կը պարտաւորին ստակ փոխ առնել իրարմէ։ Մեր Պատրիարքարանի պաշտօնեաներն երբ 30 տարեկան ըլլան, 30 ոսկի չեն ունենար, արդ երբ իրենց կենսական գործեր կը յանձնենք՝ ինչպէ՞ս կարելի է որ խղճի մտօք կատարուին իրենց պաշտօնը քանի որ հացի խնդիրն դրաւած է միշտ անոնց միտքը։ Բնականաբար այս պաշտօնեաներն անմիջապէս կը հրաժարին իրենց պաշտօններէն երբ չնահատուի գործ մը գտնեն գուբսը։ Մենք պարտաւոր ենք ուրեմն գոհ ապրեցնել զանոնք եւ քաջալերել եթէ չենք ուզեր որ ձգեն փախչին եւ մեր գործերուն ընթացքը կասեցնեն։ Ուստի կառաջարկեմ որ ծողովը հաճի այս վարկն ընդունիլ ոչ թէ ներկայ տարեշրջանին մնացեալ 3 ամսուան համար այլ 1880 մայիս 1 էն սկսեալ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Խնդրոյն վրայ թէր ու դէմ խօսուեցաւ։ արդ կանոնը կը պահան-

ջէ նախաքննութեան յղել, թէպէտ երեսփոխաններ կան որ խօսք ուզած են, բայց չպիտի կրնանք տալ, եւ եթէ պէնեն նախապէս ծոզդայոյն կամացը պիտի դիմեմ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Է.— Ատոյդ է թէ օրէնքն այդպէս կը սահմանդրէ, բայց ըստ որում Մելիքեան Լիճնտէն ոչ իրր երեսփոխան այլ իրր Վարչութեան անդամ խօսեցաւ խնդրոյն վրայ, ուստի պէտք է որ դէմ խօսող երեսփոխանէն յետոյ երեսփոխան մ՚ալ թոյլ խօսի։ Եւ ես թոյլ խօսելու համար խօսք առի։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. Լ.— Այո, ես յանուն Վարչութեան խօսեցայ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է.— Ուրեմն իրաւունք ունի Գափամաճեան էֆէնտին, խօսքն իրն է։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Է.— Պահ մ՚առաջ խնդրոյ մ՚առիթիւ չնորհակալութիւն յայտնեցի, ու գիտեի թէ աչխատութիւնը չատ բաներ կրնէ. այժմ ալ թոյլ պիտի խօսիմ Վարչութենէն եկած առաջարկութեան, վասն զի Վարչութիւնն առաջին օրէն իվեր եռանդեամբ կաշխատի եւ այսօր ալ երբ կուգայ յայտարարել թէ առանց այդ վարկի Վարչական մեքենան պիտի կասի՝ անչուշտ մեր ուչադրութիւնը կը գրաւէ։ Ըստ իս պէտք է որ տանք իւր ուզած միջոցն որպէս զի գործ տեսնէ. եթէ զլանանք այդ միջոցն իրեն՝ գործ չկըրնար տեսնել։ Սակայն երբ տեսնենք թէ Վարչութիւնն այս վարկն ստանալէ ետք դարձեալ կը պահէ անկարող պաչտօնեաներն՝ այն ատեն կը բողոքենք։ Բայց ըստ որում Վարչութիւնն կը խոստանայ այդ վարկով գործոց արագ ընթացք տալ՝ ես համամիտ եմ խնդրոյն ստիպողութիւն տալու։ Հետեւապէս, նախադիրս կառաջարկեմ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է.— Խնդիրը կը փոխուի հիմայ։ Գափամաճեան էֆէնտին թոյլ խօսելով կառաջարկէ նախավճռով ընդունիլ Վարչութեան խնդրած վարկը։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է.— Տնտեսական խորհրդականին յայտարարութիւնը լսեցիք։ Ան խնդրեմ որ խօսքերուս ուչադրութիւն մատուցանէք։ Մենք Վարչութիւն փոխեցինք բայց Պատրիարքարանը չփոխեցինք եւ չպիտի կրնանք փոխել։ Պարագ տեղը մի՛ աչխատիք, ընդունել կամ չընդունել օգուտ չունին. եթէ խնդրած վարկերնին մերժէք եւ աւելի դրամ մի՛ տաք ալ ըսէք, անոնք արդէն ուտած են եւ պիտի տան։ Թերահաւատ վճարողն՝ երկայնայոյզ դէմ վարուիլ ըսել է, եւ երկայնայոյզին դէմ վարուող Վարչութիւն մը դատել չենք կրնար։ Մեզի քսան տարի երկայնայոյզ չերբին. հաշիւ քսան տարի տարը բերին, քոնէարկեցինք, բայց ոչ դատախարակութեան եւ ոչ դաւառական այցելուներու համար սահմանուած դուժարներէն ստակ մը չվճարեցին. սակայն պաչտօնէից տուին եւ աւելի տուին, եւ աւելի ետս տալու համար այսօր ալ կը յայտարարեն թէ՝ 1880 մայիսէն իվեր թերահաւիւ կը վճարուի պաչտօնէից։ Ազգին դրամը միայն պաչտօնէից համար է . . . եթէ պաչտօնեաները չլինէին՝ ազգը պիտի կարծանէր . . . Պատրիարքարանի այդ պաչտօնէից երեսէն ազգը միշտ բարիք վայելելու վրայ է քան թէ վարժապետներէն. այս պատճառաւ պաչտօնէից մէջ մինչեւ ցայսօր մէկը չէ եղած որ եկեղեցւոյ մէջ ի նպաստ իրեն գանձանակ պտըտցնէ, բայց վարժապետաց մէջ չատ կայ պատահած. Պատրիարքարանի պաչտօնեաները ժուռ չեն, բայց վարժապետները պէտք է որ մուրան։ Վերջին նստին՝ Տնտեսական խորհրդականը յանուն նախորդ Վարչութեան՝ յայտարարեց թէ՝ դատախարակութեան համար չկըրնանք ստակ վճարել, բայց պաչտօնէից թերահաւիւ նները տուինք եւ պարտք չկայ. իսկ այսօր կուգայ պաչտօնէից համար թերահաւիւ վճարուած է կըսէ եւ վարկ կուզէ որ անոնց հաւնին լիուլի գոցէ։ Ես այսպէս կը հասկնամ չիւն լիուլի գոցէ։ Ես այսպէս կը հասկնամ անցեալ ամսոց համար վարկ ուզելէն։ Վարչութիւնը կրսէ թէ նոր ձեռնհաս պաչտօնեաներ պիտի բերէ. լսեցինք որ նոր պաչտօնեայ մը բերեր է որ Հայերէն գրել իսկ չգիտեր եւ դրեր է որ Անգլիոյ գանձատունը կարգացի թէ Անգլիոյ գան-

ձուն պաշտօնեայ մը պէտք կըլլայ, ծանուցում կուտան լրագրաց եւ մրցմամբ կընդունին. մեր Վարչութիւնն ինչո՞ւ ծանուցմամբ չի մացուց թէ այս ինչ պաշտօնին համար մարդու պէտք ունի եւ թէ ո՛վ որ կը փափաքի այդ պաշտօնն առանձնել՝ թող պատրաստքան դայ եւ քննութեան մանակցի. Թող անդամ մը հրաւէր ըլլայ, մրցման դրութիւնը դործադրուի, թող քննիչ ժողովոյ մը հաստատուի, եւ պիտի տեսնէք որ հիմակուան ծախքով հիմակուանէն աւելի դործ տեսնող կարող պաշտօնեաներ պիտի ունենանք։ Ուստի ես նախաձեռով մերժում կառաջարկեմ Վարչութեան խնդրած վարկին համար, եւ սա պատերով. « Վարչութիւնն անմիջապէս նոր ելմտացոյցը բերէ, բայց նախորդը պահելով մինչեւ ցնոր կարգադրութիւն։ »

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է֊Ֆ.— Փաշազեան է֊ֆէնտիի նախաձեռով մերժման առաջարկութիւնը քիչ մ՚անհաշտ է, յառաջիկայ տարւոյ ելմտացոյցի խնդրոյն հետ։ Աւելի լաւ է այն խնդրոյն վրայ զատ խօսիլ եւ կարդին, եւ երկուքն իրարու հետ չխլոթել։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է֊Ֆ.— Յիշենք դարձեալ թէ կրթութեան օրէնքը ծրագրող պաշտօնէին ատակ չէ վճարուիր Ս. Ծնունդին, մինչդեռ բոլոր պաշտօնեայք մինչեւ իսկ սնուցիչին պարտական եղողներ թերաշիւ ընդունած ատակ առած են. ահա նոր Վարչութեան վիճակին ալ. պարապ տեղ կաշխատինք ազդին իրական պիտոյից դրամ սահմանել եւ վճարելու, Պատրիարքարանի պաշտօնէից խնդիրն կարելի չպիտի ընէ այդ բանն. նոր Վարչութիւնն փոխանակ անցեալ տարիներու մէջ դաստիարակութեան եղած վրկանքը դարմանելու, պաշտօնեաներն վրկեալ կըմբռնէ, եւ նոր վճարում կառաջարկէ։

ԷՆՓՍԷՐՃԵԱՆ Տ. Է֊Ֆ.— Ժողովոյն ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ ընելիք խօսքիս վրայ։ Վարչութիւնը վարկ կուզէ դործելու համար, ասոր այնչափ բնական է, որչափ բնական է դործելու համար դործիք ուզելը։ Խօսքերը հաշտեցնելու տեղ, աւելի ազէկ կընենք որ աշխատինք զաղափարները հաշտեցնելու։ Նոր բարեկարգ Վարչութիւնն այսօր կարեւոր դիր մ՚ունի կատարելու, մեր վարչական դործերն օրինաւոր եւ քալուկ վիճակի մէջ դնելու համար. մեր իրեն պաշտօն մը տուեր ենք եւ դործ պիտի պահանջենք, ի՞նչու չտանք իրեն իւր ուզած վարկը որպէսզի Վարչութիւնն ալ կարող ըլլայ իւր քեռը տանելու։ Հետեւապէս խնամատարութիւնը կը պահանջէ ընդունիլ Վարչութեան առաջարկութիւնը։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. Է֊Ֆ.— Ուշադրութիւնիս խնդրոյն վրայ ամփոփենք։

Այսօր Վարչութիւնը կըսէ. « դուք ինէ դործ կուզէք, ուստի ես ալ կարող պաշտօնեաներ պէտք է ունենամ. եթէ ոչ՝ չեմ կարող դործել. եւ այս պատճառաւ վարկ կը խնդրեմ Զնէ։ » Արդ կամ տալու է ուզած վարկը եւ կամ իրմէ դործ սպասելու չէ։

Խնդրոյն վրայ փիճաբանելու համար հարկ չէ որ իրարու խօսք հերքենք, բայց կրնց հետեւելու չենք։ Երբ ըսի թէ պաշտօնէից խնդիրը վերջնականապէս կարդադրուած չէ, եւ մայիսէն ի վեր թերաշիւ կը վճարուի իրենց, Փափազեան էֆէնտին անմիջապէս ելաւ ըսաւ թէ ուրեմն աւելի կը վճարուի. բայց ինչ ապացոյց ունէք ասոր, կարելի չէ՞ որ թերաշիւ տալով աւելի քիչ տրուած ըլլայ։

Խնդրոյն դառնալով, նախ 1880 մայիս 1֊ին ելմտացոյց չունէր Վարչութիւնը։

Փափազեան էֆէնտի կ՚ընդմիջէ, ուրիշներ ալ կը ձայնակցին թէ ոչ դէմ եւ առեւտրը կը խանգարի։ Առենապետ էֆէնտին կը ձայն զանգակի լռութեան կը հրաւիրէ ընդմիջող երեսփոխանները եւ հազիւ ուրեմն հանդարտութիւնը կը տիրէ։

ՄԷԼԻՔԵԱՆ Գ. Է֊Ֆ.— (Շարունակելով) 79 մայիս 1֊ին ելմտացոյցը մէկ տարուան համար միայն այժ ունէր. այսու հանդերձ նախորդ Վարչութիւնը խոհեմութիւն ըրած է 80 տար-

ուն համար նախորդ ելմտացոյցին հետեւելով Կուգայ ներկայ Վարչութիւնը կը տեսնէ որ ներկայ տարուան համար ելմտացոյց չկայ, եւ ինքն ալ խոհեմութիւն կը համարի հնոյն հետեւիլ, իսկ այսօր վարկ խնդրելու հարկ կղզայ եւ կուգայ կը խնդրէ։ Այս ընթացքին մէջ ո՛չ ժողովոյ որոշմանց ընդդիմութիւն կայ եւ ո՛չ ալ չեայլ մատակարարութիւն։ Իսկ Փափազեան Է. Ֆէնտիի այն խօսքին մէկ անցած ինն ամիսներու համար վարկ խնդրել չըլլար, կը պատասխանեմ մէկ մէկ մրայն ինն ամսեայ համար այլ անցած տարիներու համար ալ Վարչութիւնն իրաւունք ունի խնդրելու եւ առ ալ օրինաց սահմանին մէջ։ Օրինակի համար, առաջ տարի առաջ տեղի ունեցած դործ մը խնդիր մը կը ծագի եւ վճռա մը տուժիլ կարկ կըլլայ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է.— (Ընդմիջելով) Անտուկին վրայ մինչ նոր բան պիտի դնէ Վարչութիւնն ուզած առանց։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. Է.— (Շարունակելով) Ո՛չ, Վարչութիւնը բան չդներ անտուկին վրայ, այլ երբ կարկ ծագի դումար մ՝ուղելու, մէկ՝ հին խնդրոյ համար ըլլայ եւ մէկ նոր, Վարչութիւնը կուգայ ժողովին կը խնդրէ դայն մասնաւանդ մէկ աւելի զօրաւոր կերպով կը խընդրէ, երբ պատճառն ալ մէկտեղ կը բերէ։

Ներկայ վարչական դրութիւնը կը հարկադրէ զմեզ նոր ծախքեր ընել պաշտօնէից համար, վասն զի եթէ չը քաջալերուին պաշտօնեայք, չեն վարեր իրենց պաշտօնը։ Արդանաւոր պաշտօնեայ վնտռեցէք, ըսին։

Ո՞վ կրնէ թէ արժանիք վնտռող չկայ։ Պատրիարքարանի պաշտօնէից իւրաքանչիւրին համար չենք կրնար ըսել թէ կարող են, Վարչութիւնն ինքն ալ կ՝ղզայ դայց, եւ կուզէ որ պաշտօնեաներուն ամենքն ալ կարող եւ արժանաւոր մարդիկ ըլլան, եւ այս պատճառաւ վարկ կը խնդրէ ժողովին։ Կառաջարկուի որ չըագիրներու ծանուցում ընենք եւ կարող անձնց հրաւէր կարդամք։ լաւ, բայց ծանուցում ընելէ չհետեւիր թէ աժան գնով կուգան արժանիք ունեցողներն։ արժանիք ունեցողները վարձատրելու համար դարձեալ դրամ պէտք է։ Նոյն իսկ դաստիարակութեան խնդրոյն համար ալ դրամ պէտք է, եւ եւ չեմ այն դաղափարին թէ ըստ որում ստակ չկայ, կարելի չէ ծախք բանալ ազգային դաստիարակութեան եւ այլ պիտոյից համար։ Նախ լաւ դործիք պէտք է, յետոյ դրանն ինքնին կուգայ։ կը տեսնէք որ ես ալ Կեդրոնական սընտուկին վրայ լաւատես եմ, եւ այն հաւատքն ունիմ որ լաւ տնտեսութեամբ անտուկին վիճակը կը բարւոքի։ բայց պէտք է նախ ցանենք որ վերջը քաղենք։ Վարչութիւնն ոեքը ինչ նիւթ գտնէ պաշտօնէից խնդիրը կարգադրելու համար եւ տեսնելով որ առանց ծախսուց յաւելման չէր ըլլար, վերջապէս հարկ դատեց ժողովոյս բերել այս վարկի առաջարկը։

Փափազեան Է. Ֆէնտի ուրիշ շատ բաներ ալ ըսաւ, բայց ես մի միայն խնդրոյն վերաբերեալ մասերուն պատասխանեցի։ հարկ չեմ տեսներ խնդրէն դուրս եղած կէտերուն պատասխան տալ, կիրքերու յուզման տեղի չտալու համար։ ես այսչափը բաւ կը համարիմ, վստահ ըլլալով ժողովին իմաստութեանը վրայ որ Վարչութեան խնդրած վարկին պէտքը պիտի ղգայ եւ պիտի քուէարկէ դայն։

ԶԱՑՆԵՐ.— Բաւական է, բաւական է...

ԱՏԵՆԱԳԵՏ Է.— Խօսքին կարգը Շահապազ Էֆէնտիինն է։ բայց խօսից կարգին մէջ նշանակեալ երեսփոխաններուն կուզեմ յիշեցնել թէ վիճաբանութիւնն ո՛ր կէտին վրայ պէտք է դառնայ։ Վարչութենէ եկած առաջարկը նախաքննութեան պիտի յղուէր, երբ նախաքննութիւնը որոշում առաջարկեցին, ոմանք ընդունելու եւ ոմանք ալ մերժելու համար։ Արդ առաջին գիտնալու բանն այն է թէ՝ ժողովը նախապէս քննութեա՞ն յղել պիտի ուզէ խնդիրը, թէ նախաւճռով որոշել։ եւ եթէ նախաւճռով որոշել ուզէ, այնուհետեւ պիտի տեսնենք թէ ընդունի՞լ պիտի ուզէ Վարչութեան առաջարկը թէ մերժել, ուստի կաղաչեմ որ ըսուելիք խօսքերը նախաւճռի եւ նախաքննութեան վե-

բայ ամիսվին, որպէս զի փոխանակ խնդիրը պարզելու չչփոթեն զայն։

ՇԱՀԳԱԶ Ն. ԷՖ.— Ես չեմ ուզեր յուզմանց տեղի տալ, այսօր Վարչութիւնը մեզի ամսական 3,000 դրուշի վարկ մը կը բերէ եւ կը բաշատրէ անոր կարեւորութիւնը. ասոր վրայ չատ խօսքեր եղան, որոնց մեծ մասը արժանապատուութիւններ միայն վիրաւորեցին, բայց մենք թողունք դանոնք։

Մենք նոր Վարչութիւն մը կազմեցինք որ նոր ձեւով գործէ. այս Վարչութիւնն այսօր կըսէ մեզ թէ նոր ձեւով գործելու համար կարող պայմաններու կը կարօտիմ, եւ ասոնք ալ ձեռք բերելու համար դրամի պէտք ունիմ։ Քանի որ ամեն բան կանոնաւոր կուգենք հարկ է որ ամեն ծախք ցոյց արուած ժամանակ ետ չքաշուինք։ Ինչո՞ւ դաստիարակութեան համար ամակ չենք տար, մինչդեռ չատ ստակ տալու ենք ասոր համար։ Բայց նախ մեր պարտքը կատարենք Կեդրոնական մասնաւին հասոյթին աւելցնելու համար որպէս զի բոլոր պարտքերնիս հոգանք։ Ամիսը 3,000 դրուշի վարկ մը կուգուի մեզի։ Եթէ այս վարկը չտրուի Վարչութեան, ինչպէ՞ս վարձ իրեն յանձնուած պաշտօնը. գործ նաեւ կարգեցինք, կըսենք, բայց դէկն իրեն չենք յանձներ։ Չեմ կրնար ըմբռնել որ այսպիսի պատասխան մը բանաւոր ըլլայ եւ ընդունելի համարուի։ Ես կըսեմ թէ այս վարկը չտալով դաստիարակութեան խնդրոյն ալ վնասած կըլլանք. եթէ գործ կուզենք՝ պէտք է որ Վարչութեան առաջարկութիւնն ընդունինք, ուստի կառաջարկեմ որ նախավճռով ընդունի զայն ժողովը եւ վերջացնէ։

ՁԱՅՆԵՐ.—Բուէ, քուէ . . . ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՀԷՖ.—Դեռ եւս 7–8 երեսփոխաններ ունինք որ խօսք ուզած են, բայց կը տեսնեմ որ ժողովոյն համբերութիւնը կըսպառի, եւ կտիպուիմ խնդրել ժողովէն որ նախ վիճաբանութեան փակման մասին իւր կամքը յայտնէ։

ԺՈՂՈՎԸ 2/3 ԴԷՄ 16 ՔՈՒԷՈՎ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓԱԿՈՒՄԸ ԿՈՐՈՉԷ։

Հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին քուէի կը դնէ խնդիրը նախավճռով որոշելու կամ նախաքննութեան յղելու կէտն, եւ ժողովը նախավճռով որոշելու կամք կը յայտնէ միաձայն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՀԷՖ.— Վարչութեան բերած վարկի առաջարկին համար ժողովին կամքն է նախավճռով որոշել զայն։ Արդ մին թէր եւ միւսը դէմ խօսելու համար երկու երեսփոխաններու միայն խօսք կրնամ տալ, չատ քուէի դնելու համար։

Փափաղեան էֆէնտի դէմ խօսելու եւ Եուսուֆեան էֆէնտի թէր խօսելու համար խօսք կառնուն։

ՓԱՓԱՂԵԱՆ Ս. ԷՖ.— Նախ եւ առաջ օրինական դիտողութիւն մ'ունիմ ընելու։ Մեծամասնութիւն չունինք, 24 ձայնից միայն նութիւն մնալու պիտի պարտաւորիմք։

Գալով խնդրոյն համար չատ բերուած փաստերուն որովք հաստատել կուզուին թէ վարչական նոր դրութիւնը նոր ծախքերու դուռ բացած է, պիտի պատասխանեմ թէ արդի դրութեամբ ընդհակառակն գործառութիւնը չատ քիչցած է։

(Տիծադներ)։

Գաւառներուն մէջ առաջ գաղաքական, կրօնական, ուսումնական, վանօդիից, Կաակաց խորհուրդներ եւ ժողովներ կային որք իրարու վերաբերեալ խնդրոց մասին գրով յարաբերութեան մէջ էին. արդի դրութիւնն այդ յարաբերութիւնները ամփոփած է, Տըմնտեսական խորհրդականն երբ Ուսումնականին հետ գործ մ'ունենայ, անձամբ կրնայ լինցը՞ նել այն գործն, որ առաջ խմբագրութեան եւ ընդօրինակութեան պէտք ունէր։ Փորձառու անձինք կրնան հաստատել ըսածս. Վարչութիւնը թող չնորհ ընէ ծանուցանել թէ երա՞ե

արդի դրութեամբ Դիւանական գործերն եւ ղեկավարութիւնը աւելի՛ չատցած են, եւ թէ արդեօք այս 3000 ղրչի յաւելումն ընդունելո՞ւ ենք, որ մինչեւ իսկ մեր տնտեսագրութիւնները պատրաստուին եւ մեր ձեռքը հասնին։

Այդ խօսքերն աւելորդ են, ճշմարիտն սա է թէ պաշտօնէից մանաւոր խնամարկութիւն կայ, իսկ ուրիշ պիտոյից ո՛չ։ Ս. Պատրիարքն անցեալ նստէն եկեր ըսաւ թէ ես ընտանեաց տէր մարդոց ապրուստին արդելք չեմ կրնար ըլլալ. ահա բոլոր խնդիրն, մարդ ապրեցնելու միջոց կը փնտռենք. պաշտօնեայք դիտեն այսօր թէ նոր. Վարչութիւնը յարգելի է մեզ, ուստի այ՝ պարագայիս օգուտ պիտի քաղուն եւ ամենայնց յաւելուած մը ձեռք պիտի բերուն։ Լաւ դիտցէք որ այս վարչին ընդունիլը նախ եւ առաջ Վարչութեան համար ձեռնասակար է. Վարչութիւնը պաշտօնէից ամենականները պիտի յաւելցնէ, բայց չեմ պիտի պարտաւորի զեղչել զանոնք, կամ պիտի դայ եւ ըսէ թէ դաստիարակութեան եւ այլ պիտոյից համար դրամական միջոցներ չունիմ որ այդ պիտոյքը հոգամ, որով իր յանձն առած պարտքը չկրնայ կատարել։

Արդէն իրաց վիճակին ալ կը հասատատէ թէ Վարչութեան տագնապն պիտի աւելնայ պագային, քանզի ինչպէս լսեցիք, պահ մը առաջ Վարչութիւնն յայտարարեց թէ 7–8 նոր Պատրիարքարանի պաշտօնէից խնդրով նիստ Պատրիարքարանի մէջ վերաբաշած են, եւ թէ՝ Պատրիարքարանի մէջ անպիտան պաշտօնեաներ կան արդարեւ, բայց կրցա՞ը ըսել թէ այդ անպիտան պաշտօնեաները ճամբեցինք. ասկէ ետքն ալ պիտի ճոխնանները չկրնան. եւ կերեւի որ նոր պաշտօնէից համար նոր վարկ կուզեն, եւ ճշմարտութիւնը կը ծածկեն։ Պատրիարքարանի դիւանական ծախքն չափաւորել պէտք է, որպէս զի կարելի ըլլայ ուրիշ կենսական պիտոյից ծախքեր յանձնառել եւ հոգալ զանոնք։ Եթէ անոնք եւս անփոյթ մնանք, այդ դիւանական ծախքն միշտ ճամ ենթակայ պիտի ըլլայ, նոյն իսկ Պատրիարքարանի պաշտօնեայք դիւանական քաղում պիտոյք հնարելու կարող են, ինչպէս որ ըրած են արդէն։ Քանզի նեղ քիչ մ՚անկելոյն դիմենք, պիտի տեսանենք որ Յակոբոս Պատրիարքին օրով Պատրիարքարանի տարեկան բովանդակ ծախքն էր 120,000 ղրչ. Գէորգ Պատրիարքին օրով 160,000 ի հասաւ. Պօղոս Պատրիարքին օրով 250,000 ը գտաւ. Խրիմեանի օրով 350,000 ի հասաւ եւ Ներսէս Պատրիարքի օրով 500,000 ի բաւձնցաւ, բայց միշտ պաշտօնէից եւ այլ դիւանական պիտոյքը միայն հոգացուեցաւ։ Այս վիճակը զգոյանալ պէտք է, եւ եթէ չդարմանենք, հետեւանքը լաւ չըլլար. ժողովուրդը պիտի տեսնէ թէ ինչ կըլլայ իր տուած սուակը, եւ երբ տեսնէ որ դաստիարակութեան եւ այլ կենսական խնդիրներ բարձի թողի եղած են, պիտի զլանայ իւր սուակն։

Այս պատճառներուն համարէ աղէկ կըլլայ որ Վարչութիւնը նոր տարեշրջանէ ամենականի յաւելման խնդիրն եւ առ այժմ տնտեսութեամբ վարուի։ Այս է ահա իմ առաջարկութիւնս, դի ես արդի Վարչութեան վրայ անվստահութիւն չունիմ, եւ չեմ կարծեր որ վարչական խնդիր ընել ուզէ իւր խնդրած վարչին մերժումը։

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. ԷՖ. (Ատենապետ Վարչական խորհրդոյ)—Փափաղեան էֆէնտին այն կերպով խօսեցաւ որ ամեն բան ըսաւ։ Ինչպէս լսեցիք իւր վերջաբանը, ըսաւ թէ անպէս լսեցիք իւր վերջաբանը, ըսաւ թէ անհամ վստահութիւն չունիմ Վարչութեան վրայ, մենք ալ դիտենք որ ինքը թիւնամի չէ Վարչութեան, եւ արտայայտած վստահութեանն համար չնորհակալ ենք իրմէ։

Օրն արդէն տարաժամեալ է եւ ես չեմ ուզեր որ այսչափ վիճաբանութենէ յետոյ այսօրուան նիստն ապարդիւն մնայ, ուստի հաճառանի նիստն ապարդիւն մնայ, ուստի հաճառանի մառօտ կերպիւ պիտի խօսիմ։ Պահանջուած գումարին քանակութիւնն այնքան փոքր է որ Վարչութեան ընտրելու թէ՝ եթէ չտաք չնորհեր Վարչութեան՝ ընտրելու թէ՝ եթէ չտաք կը հրաժարիմ։ Միայն Փափաղեան էֆէնտին քանի մը բաներ ըսաւ որ չատ սխալ են. օրինակի համար՝ դաստիարակութեան խնդրոյ կարեւորութիւն չտրուելը եւ պաշտօնէից մասնաւոր նամակ կը տարբերէ, կըսէր. բայց մեր

առաջին բերած ծրագիրն դաստիարակութեան վերաբերեալ էր, եւ անոր մէջ չատ բաներ կան, որ ստակով կըլլան, եւ Վարչութիւնը խնայած չէ զայն։

Բուն խնդիրն այն է որ պաշտօնէից համար նախընթաց տարուան պիւտճէին մէջ նշանակեալ գումարը նախորդ Վարչութիւնն ալ անբաւական գտեր է եւ 3000 ղրչի վարկ մը առաջարկեր է, բայց յետոյ կեդր. մնուսիկին հասութից պատահած դժբախտ հարուածի մը պատճառաւ իւր առաջարկութիւնն յետս կուչելու ստիպուեր է։ Այսօր նոր Վարչութիւնը կուգայ եւ ձեզ կըսէ թէ՝ մենք քննեցինք եւ տեսանք որ այս վարկին պէտք ունիմք, եւ այս վարկին պատճառաւ ներկայ տարիէն պարտք չպիտի թողումք ապգին։ Ապահով եղէք որ ձեր նոր Վարչութիւնն իւր խնդրած վարկը պաշտօնէից հաճոյքին չպիտի գործածէ եւ անոնց մէջ տարկ եղած փոխոխութիւններն պիտի ընէ ձեռնհաս պաշտօնեաները պահելով եւ անկարողները ճամբելով։ Այս նպատակը գործադրելու համար է արդէն որ սոյն վարկին առաջարկն կը մատուցանեմք, ուստի զի առանց անոր ընդունելութեան կարելի չէ մեզ ընել այն փոփոխութիւններն ու կարգադրութիւնները, որ պէտք են Պատրիարքարանի գիւանները բարեկարգելու համար։ Այսչափ միայն յայտարարելով ձեր Վարչութիւնն իրեն կը վերապահէ թէ ի՞նչ պիտի ընէ, երբ իւր առաջարկը մերժուի։ Միայն թէ կը փափաքի եւ կը խնդրէ որ ժողովը վստահ ըլլայ իւր Վարչութեան վրայ եւ անոր խնդրած վարկը չը զլանայ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է.— Ինչպէս լսեցիք, Փափազեան էֆէնտին սոյն վարկի առաջարկը նոյն իսկ Վարչութեան՝ համար ՀԱՍԱՍԱԿԱՐ նըկատեց եւ մերժում առաջարկեց, իսկ Նուռուեան էֆէնտին, իբր ատենապետ Վարչական խորհրդոյ, յայտարարելով թէ՝ Վարչութիւնը քննութեամբ պէտքն զգացած է այս վարկին, փափաք յայտնեց որ ժողովն ընդունի զայն, ներկայ տարիէն պարտք չպիտի թողում ըսաւ եւ սակայն չուզեց ըսել թէ երբ վարկին առաջարկը մերժուի՝ Վարչութիւնն ինչ պիտի ընէ։

Այդ ժողովոյ քուէն պիտի խնդրեմ խնդիրը վերջացնելու համար. եւ պէտք է յիշեցնեմ որ ժամանակութեան ներկայութիւն չունենալուս համար առանց 24 ձայնից վճռաբանութեան՝ որոշում չկրնար առնուլ խնդիրն։

Այս յայտարարութենէն յետոյ Ատենապետ էֆէնտին քուէի կը դնէ խնդիրն, եւ Վարչութեան խնդրած վարկն ընդունելու համար 18, իսկ մերժելու համար 4 քուէ կը տըրուին։

Հետեւապէս կը յայտարարէ թէ ըստ օրինի չեղեալ է որոշումն եւ յաջորդ նիստին մնացած։

Բացակայութիւնք

Դիւանը ժողովոյ կը ներկայացնէ երրորդ բացակայութիւն ունեցող երեսփոխանաց հատեւեալ ցանկը։

Նչան էֆէնտի Օտեան
Գրիգոր էֆէնտի Պէրպէրեան
Սննեքերիմ էֆէնտի Մանուկեան
Նչան էֆէնտի Ապտուլլահ
Մելքոն էֆէնտի Խակէնտէրեան
Համբարձում էֆէնտի Մագսուտեան
Առաքել էֆէնտի Ալթուն-Ցիւրրիւ
Գասպար էֆէնտի Զերաղ
Ղեւոնդեան էֆէնտի Մէլիքեան

Ատեանը կը վերնայ ի ժամ 10 ½։

Ատենադպիր — Ատենապետ

Մ. Ց. ՄԵԼԻՔԵԱՆ — Յ. ՄԻՐԵՔՄ-ԳՈՒԼԻ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԲԱՑՕՒՄ 1880 ԱՄՍ

Ն Ի Ս Տ Ը Կ.

27 ՓԵՏՐՎԱՐ 1881

ՆԱԽԱԳԱՀ. — Սրբազան Պատրիարք Հայր

ԱՏԵՆԱՊԵՏ. — Ց. Մերեէմ—Գուլի էֆէնտի

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

ՆԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

Ա. Վիճակ

1 Կարապետ Եպս. Սերոբեան Բ 2
2 Սիմոն Եպս. Սէֆէրեան
3 Ամբրոսիոս Վ. Ռուբինեան Բ
4 Կարապետ Ֆ. Սէթեան

Բ. Վիճակ

5 Մատթէոս Եպս. Իզմիրլեան
6 Պօղոս Վ. Խօշտամեան Բ 6
7 Յովհաննէս Ֆ. Մկրեան
8 Գրիգոր » Աճէմեան

Գ. Վիճակ

9 Յակոբ » Ա. Փափազեան
10 Ահարոն Ֆ. Տ. Սարգսեան Բ
11 Թորչն » Փէհլիվանեան
12

Դ. Վիճակ

13 Սուքիաս Ֆ. Սահակեան Բ 3
14
15
16

Ե. Վիճակ

17 Թորչն Աբգէ. Նար Պէյ Բ
18 Յովհաննէս Վ. Փափազեան
19 Գաբրիէլ » Թաթարեան
20

Բ Բացակայութիւն առաջին։
Բ.2 Բացակայութիւն երկրորդ։
Բ.Պ Բացկ. բանաւոր պատճառաւ։

ԱՂԱՒԻՍԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԴ

(Ա. Վիճակ)

Գուլմգաբու, Կետիկ փաշա եւ Գումգաբուի դուռը

21 Գրիգոր Պէրպէրեան
22 Կարապետ Աղարդմաճեան Բ
23 Համբարձում Մադպուլեան
24 Մինաս Գափամաճեան
25 Սարգիս Աղաբէկեան Բ Պ
26 Սենեքերիմ Մանուկեան Բ Պ
27 Բարթող Քիւրքճիպաշեան Բ 3
28 Գէորգ Ալտուլլահեան Բ
29 Ց. Մէրեէմ-Գուլի
30
31
32
33
34
35
36
37

(Բ. Վիճակ)

Գէշիկբաղ

38 Ալէքսան Թօրասանճեան
39 Բարսեղ Հալաճեան Բ
40

Եէնիգաբու

41 Մկրտիչ Քիւրքճիանեան Բ Պ
42 Մարուքէ Ֆրէնկեան Բ
43 Պօղոս Եքսէրճեան
44

Իւսկիւտար Ս. Խաչ

45 Սիմոն Ֆէլէկեան
46
47 Ց. Շիշմանեան Տօքթօր

Իւսկիւտար Ս. Կարապետ

49 Մինաս Գահճէդափուլը
50 Պօղոս Թորգոմեան
51 Տրդատ Փափազեան Բ
52

(Գ. Վիճակ)

Գասըմ բաշա

53 Գասպար Չէրազ

Բերա

54 Աբիկ Ուճեան Բ Պ
55 Գրիգոր Սէլիմիճեան Բ
56 Գրիգոր Օտեան Բ Պ
57 Մինաչէլ Մօմճեան Բ
58
59
60
61
62

Միջագիւղ

63 Յակոբ Նորատունկեան
64 Տիգրան Եուսուֆեան
65 Մկրտիչ Գազանճեան
66 Նշան Օտեան
67

Գէյզոզ եւ Ղալաթիա

68 Մինաչէլ Մամիկոնեան
(Գ. Վիճակ)

Քուզկունճուղ եւ Իմաւոիէ

69 Սահակ Գէյիկեան
70

Գատրգիւղ

71 Մկրտիչ Մուրատեան Բ
72

Նարլըգաբու

73 Յակոբ Եէմէնիճեան Բ

Եէնիմահալլէ Սամաթիոյ

74

Թօփգափու

75 Յովհաննէս Մարգարեան Բ

Էյուպ Ս. Եղիա եւ Ս. Աստուածածին

76 Գարեգին Ց. Մէլիքեան

Գուրուչէշմէ

77 Աասիա Իվիտպաշեան

Հիսար եւ Պօյաճի գիւղ

78

Նոր գիւղ եւ Սրճնիա

9 Ղազար Հովուեան

Պայատ

80 Տէլէմաք Էքսէրճեան
81
82

Գարակէօմրիւկ

83 Սեդրակ Թիւրպանեան
84

(Ե. Վիճակ)

Սամաթիա

85 Ալիքսան Պէշիրեան Բ
86 Եղիազար Մէլիքեան Բ Պ
87 Մինաս Ճաֆֆաֆեան
88 Նազարէթ Շահպազեան
89 Յարութիւն Թիւրեան Բ
90 Յակոբ Արշակ
91 Սեդրակ Թիւրպանեան Բ
92
93
94

Խասգիւղ

95 Առաքել Ալճուն Տիւրրի
96 Ռէթէոս Պէյլիկճեան Բ Պ
97 Սարգիս Քալուստեան Բ Պ
98
99
100

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԵՐ

Կարին

101

Քէօթահիա

102

Անդրիանուպօլիս

103

Նիկոմիդիա

104 Կարապետ Ս. Իւթիւճեան

Ակն

105

Ղարահիսար

106

Արաբկիր

107 Կարապետ Խաչիկեան

Բաղէշ

108

Պրուսա

109 Գրիգոռոսպատուր Ղազարոսեան

Նիդոկիա

Ամասիա

111 Համբարձում Ալաճաճեանը 2

Բալու

112 Յովհաննէս Աղնաւորեանը 3

Եդեսիա

113 Յակոբ Իւթիւճեան

Մանճըլըխ

114

Հաճըն

115

Երզնկա

116 Ռէթէոս Պէրպէրեան

Թէքիրտաղ

117 Տիգրան Գ. Սիմոնեան

Կեսարիա

118 Գէորգ Գըլըճեան

Խարբերդ

119

Պալըքհսէր

120

Մուշ

121 Սահիւան Փափազեան

Տիվրիկ

122 Նշան Գարագաշ

Զէյթուն եւ Մարաշ

123

Տրապիզօն

124

Պաղտատ

125 Մեկրօն Իսկէնտէրեան Բ 5

Տիգրանակերտ

126 Մինրան Զօլաճեան

Վան

127

Աղթամար

128

Հալէպ եւ Այնթապ

129

Սեբաստիա

130 Մկրտիչ Ց. Մէլիքեան

Ռուսճուգ

134

Կարս

132 Աբրահամ Ց. Այվազեան Բ

Զմիւռնիա

133 Համբարձում Սարըքէչիճեան

Գաղատիա

134

Ատանա

135

Սղերդ

136 Մաթէոս Ալէքսանեան Բ

Նօզդատ

137 Լօռոֆէթ Պալեօզեան Բ Պ

Մալաթիա

138 Գէորգ Վարդանեան

Իզմիր

139 Պաւլի Պապօեան

Եգիպտոս

140 Աբրահամ Մուրատեան

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Պատասխանագիր Ս. Պատրիարք Հօր Ս. Փափազեան Էֆէնտիի հարցապնդման մասին (Շարունակութիւն վիճաբանութեան).

Բ. Առաջարկութիւն վարչութեան՝ վարկի յաւելուածի մասին (Շարունակութիւն վիճաբանութեան).

Գ. Տեղեկագիր Մայր դիւանի ի վերայ 57 անդոյծ խնդրոց.
Ա. — 3 խնդիրք 1874 ամի.
Բ. — 9 խնդիրք 1875 ամի.

Դ. Ծրագիր Թաղային մատակարարութեան (Տեղեկագիր Առենապետոյ դիւանի):

ՍՏԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Ընդ նախագահութեամբ Ա.ծն. Ս. Պատրիարք Հօր Առենապետ Ց. Մէրեկ-Գուլի Էֆ. ատեանը կը բանայ, ժամը 7 1/2 ին, ի ներկայութեան 35 երեսփոխանաց որոց թիւն՝ հետաքրքրեալ առուարտնալով 49ի կը յանգի:

Վաւերացումն Ց. ԺԱ. ԺԲ. ԺԳ. եւ ԺԴ. նիստերու ատենագրութեանց

Առենապետ Էֆէնտի կը յայտարարէ թէ ժողովին ունի վաւերացնել ութը նիստերու ատենագրութիւնները որք Ց. էն կսկսին և կը յանգին ի ԺԷ:

Ուստի Ց. նստին ատենագրութենէն սկսելով երեսփոխաններն ի դիտողութիւն կը հրաւիրէ:

Ոչ ոք դիտողութիւն ընելով Ց. նախ ատենագրութեան վրայ, Առենապետ Էֆէնտի զայն քուէի կը դնէ և ժողովն միաձայնութեամբ կը վաւերէ:

Նոյնպէս ԺԱ. և ԺԲ. նիստերու ատենագրութեանց վրայ ոևէ դիտողութիւն տեղի չունենալով՝ Առենապետ Էֆէնտին ժողովոյ քուէին կենթարկէ որ կը վաւերէ զսոնոնք:

Կարգը Ց. Նստին ատենագրութեան դա

լով՝ Ատենապետ էֆէնտի խօսք առնուլ կը հրաւիրէ անոր վրայ դիտողութիւն ունեցող ե. րեսփոխանները։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է.— 341 երեսին մէջ տպագրական սխալ մը · 8 ըսուած է փոխանակ 18րդի ։

343 երես, 8րդ տող ·—մէջ— բառն աւե. լորդ է ։

Նոյն երես, Բ. սիւնակ, 21րդ տող — չը կրցաւ — բառը մոռցուած է ։

344 երես, Ա. սիւնակ, 12րդ տող ·— « պէտք է հոգ տանիլը պիտի ըլլայ, եւ ոչ թէ տանիլը ։

Նոյն սիւնակ, 24րդ տող, ճամակի բառն մասնակի պիտի ըլլայ ։

Ուրիշ դիտողութիւն չներկայուելով ԺԴրդ նատին առենադրութիւնն ևս ԿԸ ՎԱՒԵՐԱՆԱՑ ժողովէն, հանդերձ փափաղեան Ս. էֆէնտիի դիտողութեամբը ։

Ատենապետ էֆէնտի ԺԴ. նատին առենագ. րութեան վրայ՝ ի դիտողութիւն կը հրաւիրէ երեսփոխաններն ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է.— ԺԴ. նատին առենագ. րութեան վրայ կը յայտնեմ իմ դիտողութիւնս. ներս ։

Երեսփոխանաց ներկայից թիւն 24 նշա. նակեալ է, մինչդեռ սկզբի յուցակին 26 ներ. կայ կը գտնէ ։

Երես 367· սիւնակ Ա· վարչն վեր 7րդ տողին սա խօսքը · « որ ժողովը լինդիրն առանց վարչութեան թողելու » պիտի ըլլայ « կառա. ջարկեմ որ ժողովը առանց խնդիրն վարչու. թեան թողելու՝ ներկ թիւլգիճեանեան էֆէնտի, և ընտրողութեան եւն » ։

Երես 369 սիւնակ Բ. 21րդ տողին մէջ իւր ձեռօք տպագրական ոճոլմամբ կրկնուեր է։

Նոյն երես, նոյն սիւնակ ·— Ատենապետ էֆէնտին տակաւին չընդմիջած քանի մը թուա. նշաններ ներկայած էի ժողովին՝ Երիվանեան Սըր. բազանի նոյն հանգանակութեան հաշւոյն վերա. բերեալ · ուստի նոյն ընդմիջումին առաջ պէտք է արձանագրուին հետեւեալ խօսքերս ։

« Տնտեսական Խորհուրդն 1873 ցունիս 2 թուականաւ կը տեղեկագրէ սա Բաղ. ժողով թէ՝ պատուոյ բարձման երկրորդ տեղեկագիրն, որ Երիվանեան Սրբազանի անձնական պատասխա. նատուութեան ներքև կը գտնուի իւր տոորագ. րութեամբը, է քննին առնելով տեսաւ որ կառարուած դրամական վճարքներն կը պա. տասխանեն Փաստրիարքարանի հաշուետումա. րոյ, է քաց առեալ Ա. Ց. Աղայի եղած 12000 ղրչի պարտքի մը վճարումն, որ Կեդր. Սնոու. կի պահանջատէրոյ մնակ և օրինաւոր հաշ. ուէտումարին մէջ չկայ նշանակուած ևն։ Ա. յս պատճառաւ Տնտեսական Խորհուրդն սոյն վճար. ման գործողութիւնն մեկուսի թողլով կեդրո. նական հաշուետումարներէն՝ միւս գործողու. թեանց արձանագրութիւնը կատարեց ։ »

Յարդ անորոշ կը մնայ սոյն 12000 ղրչի վճարման պատճառը ։

Այսպէս նաև յարդ անորոշ մնացած է նոյն հանգանակութեան տարեկան հաշիւն, թէև Երիվանեան Սրբազան խօստացած էր պատրաստել։

Այսպէս նաև անորոշ մնացած է հայոց գործ Զաքար Աղայի եղած 11000 ղրչի վճարումը, զոր Երիվանեան Սրբազան տուած արձանագրած է իւր Բ. տեղեկագրին մէջ · բայց կարծեմ հայոց. գործ Զաքար ուրս Ներսէս Սրբազանի օրին վճարմունքէն կրկին առացած է նոյն գումարը որ պիտի առուգուի երբ սոյն հաշիւն ալ հրա. տարակուի ։

Դարձեալ Գատը–Գիւղի Թաղ. խորհրդոյ 1875 տարւոյ 1 Թուականաւ հրատարակած հաշուեցոյցէն կը տեղեկանանք որ Երիվանեան Սրբազան 1873 մայիս 24 Թուով պարտատուր. հաւով մը նոյն Թաղ. խորհրդին պարտական ե. ղած է 173 Օսմ. ոսկի · · · » ։

Այս մէջտեղ Ատենապետ էֆէնտին ընդ. միջեց ըսելս ։

երես 370, սիւնակ Ա. — Աստենապետ էֆէնտիին խօսքին 4րդ տողին «հաշիւները նայելու» խօսքը պիտի ըլլայ «հաշիւները փակելու»։

երես 371, սիւնակ Բ. — Առաջին տողին «չատ գոհ եղայ» խօսքը պիտի ըլլայ «բնաւ չյուզուեցայ»։

երես 373, — «ժողովը 1 քուէի դէմ կընդունի ևլն»։ Այդ մէկ քուէն իմս էր, կսպասեմ որ արձանագրուի անունս։

ԱՍՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — կը յիշեմ որ փաշաեան էֆէնտին յիշած էր մի քանի թուականներ որք ճշդիւ նշանակեալ չէին յուշագրայ մէջ, և ըստ որում խնդրէն դուրս կաբևորութիւն չտրուելուաւ խմբագրութեան մէջ անցնելու, այժմ ինք դիտողութիւններ կընէ և ժողովը կը յիշէ անշուշտ այդ խօսքերը լսած ըլլալը կամ չըլլալը։ Եւ ըստ որում ուրիշ դիտողութիւն ընող չկայ, փափազեան էֆէնտիի դիտողութեամբը հանդերձ քուէի կը դնեմ ԺԲ. նաստն աստենագրութիւնը։

ժողովը կը վաւերէ ԺԲ. նստին աստենագրութիւնը, փափազեան էֆէնտիի դիտողութեամբը հանդերձ։

Աստենապետ էֆէնտին կանցնէր ԺԵ. անբուական նստին աստենագրութիւնն ընդունելութեան ենթարկել՝ երբ երեսխոհանոյ ոմանք դիտողութիւն ըրին թէ ժամանակ չէին ունեցած ԺԵ. ինչպէս նաև ԺԶ. և ԺԷ. նիստերու աստենագրութիւններն սերտելու։

Փրիատոտուր էֆէնտի Ղազարոսեան ալ դիտողութիւն ըրաւ թէ՝ ԺԶ. նստէն բացակայ նշանակուած երեսխոհանն մի և նոյն նստին մէջ խօսք ունի, և սկսաւ է, ըսաւ, որ ԺԵ. մէջ խօսք ունի, և սկսաւ է, ըսաւ, որ ԺԵ. և ԺԶ. նիստերու ներկայից ցուցակները զատ զատ ընել, որպէս զի յիշեալ երկու նիստերուն ներկայից և բացակայից թիւերն իրարու հետ չշփոթին։

Աստենապետ էֆէնտին իրաւունք տուաւ փրիատոտուր էֆէնտիի դիտողութեան, և ապահովցուց որ վերջին նիստերու աստենագրութեանց տպագրութեան մէջ ամենայարմար համարած թերութիւններն ու տպագրական վրիպակները ամբողջ սիտի սրբագրուին յատկապէս յանձնուած նիստերուն տպագրութեանց մէջ։ Եւ ԺԵ. ԺԶ. ու ԺԷ. նիստերու աստենագրութեանց վաւերացին յառաջիկայ նիստին թողուց, ժողովոյ կամաց համեմատ։

2.

Բացակայութիւն

Երեսխոհաններէն՝

Եղիազար	էֆէնտի	Մելիքեան
Մկրտիչ	»	Փիւրճեխանլեան
Ռշիդ	»	Պէյլիկճեան
և Սեւնէքերիմ	»	Մանուկեան

անձնական տկարութեան պատճառաւ իրենց բացակայութիւնը դրով յայտնած ըլլալով Աստենապետ էֆէնտին սոյն օրինական բացակայութիւնները ժողովոյն ծանուցանելէ ետև, նշանակել տուաւ ներկայութեան տումարին մէջ։

3.

Փոփոխութիւն Աստենապետին Հաշարակայութեան դիւանի

Աստենապետ էֆէնտին՝ ըստ խնդրանաց

Ս. Փափազեան Լիճենտիի՝ ղեկույց ժողովոյն Թէ յիշեալ Եպիսկոպոսին հրաժարած էր Համազգային ազգապետութենէն և նոր տեղ ատենապետ ընտրուած է նոյն ղեկավարութեան՝ Արշակ Գալոբ Եպիսկոպոսին։

Կ.

Յետս կոչում հրաժարականի

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Տ. Մատթէոս եպիսկոպոս Իզմիրլեան որ, ինչպէս կը յիշէք, հրաժարեցած էր երեսփոխանութենէն, բայց իր հրաժարականն ընդունուած չէր ժողովէն, հետևեալ դրութիւնը մատուցած է առ Նախագահ Սրբազան Հայրն։

Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայր Նախագահ Ազգային Ժողովոյ

Ձեր բարձր Սրբազնութեան թիւ 89 և 1881 փետր. 26 թուական մեկ պաշտօնագիրն ստացայ, որ կը ծանուցանէր ինձ թէ ազգային երեսփոխանական պաշտօնէ տուած հրաժեշտս Ազգային ժողովէն անընդունելի դատած է և մերժած, և յաւելլով հանդերձ թէ այս մերժումն Ազգային ժողովոյն առ իս ունեցած համարման և վստահութեան մեկ արդիւնքն է, կը հրաւիրէք որ Ազգային ժողովոյ այսօրեայ նիստին անխափան ներկայ գտնուիմ։

Սրբազան Տէր,

Որոշած էի թէպէտև երեսփոխանական ժողովոյ անդամակցութենէն հրաժարիլ, ինչպէս հրաժարեցայ վարչական խորհրդէն, տեսնելով սակայն որ Ազգային պատկառելի ժողովը պարզ հրաժարական մ՚անմիջապէս ընդունելու բացարձակ օրէնքն ունեցած ըլլալով հանդերձ՝ բացառաբար արժան դատած է մերժել հրաժարականս իր միահամուռ քուէով, առ որ խորին շնորհակալութիւնս կը մատուցանեմ, որով և կը վերակոչէր զիս ի նոյն պաշտօն, և տեսնելով որ ընդ նմին միացած է և Սրբազան Տեառնդ հրաւէրը, պարտաւորեցայ խոնարհիլ Ազգին կամաց առջև։

Մ՚րդ, կը փութամ յայտնել Ձեր Բարձր Սրբազնութեան և Ազգ. պատկառելի ժողովոյն թէ՝ յետս կոչելով հրաժարականս պիտի շարունակեմ երեսփոխանական պաշտօնս, և խմելանին պիտի ծառայեմ սիրելի Ազգիս և հայաստանեայց ամենասուրբ եկեղեցւոյս մերոյ։

Մնամ

Խորին յարգանօք

ՄԱՏԹԷՈՍ Ե. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ

27 Փետր. 1881

ի Նոր-Թաղ յԻսկիւտար

[Ցետս ընթերցման]

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. Ժողովս անչուչտ դոհ պիտի լինի այս յետս կոչման գրէն, զի Տէր Մատթէոս եպիսկոպոս Իզմիրլեան պիտի շարունակէ երեսփոխանական պաշտօնն ըստ որոշ-

ման ծաղովոյս , մանաւանդ որ այժմ Վարչական խորհրդին հրաժարած լինելով՝ ասելի չատ ժամանակ պիտի ունենայ երեսփոխանական պաշտամանքին ազդին ծառայելու ։

Ե .

Հաշուեկշիռք 77—78 , 78—79 , 79—80 տարիներու

Ամենապատիւ էֆէնտին յայտարարելով թէ Կեդրոնական Վարչութեան Ցնտեսական գործոց խորհրդականի կոչմէն պաշտօնազրկիր մը ընդունած է , 77—78 , 78—79 և 79—80 տարիներու հաշուոց մասին , Ամենապատիւ էֆէնտին կը յանձնէ զայն յընթերցումն , որ ահաւասիկ ։

Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայր Նախագահ Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան .

Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան Ցնտեսական Խորհրդականը՝ Կեդրոնական մնտուկի անցեալ տարիներու հաշիւներն և հաշուեցոյցի խնդիրն իր ուշադրութեան նիւթ ընելով տեսաւ որ , 1876–1877 Թուականէն ի մոյ հաշիւ ներկայացած չէ Ազգային Ժողովոյ ։ Թէպէտ և 1877–1878 ի ելևմտից Հոգաբարձութիւնը նոյն տարւոյ հաշուեցոյցը հրատարակեր է , սակայն ժամանակին Ցնտեսական խորհուրդն և քաղաքական Ժողովն ո՛չ միայն չեն վաւերացուցեր զայն , այլ նաև ժամանակին Ցնտեսական խորհուրդն այդ հաշուեցոյցով ներկայացեալ տումարաց նկատմամբ ծանր յայտարարութիւններ ըլլը է , հետևաբար բնական էր որ այդ հաշուեցոյցը ժամանակին Վարչութեան կողմանէ իբր վաւերացեալ և ճիշդ հաշուեցոյց չէր ներկայանար Ազգային Ժողովոյ ։ 1878–1879 տարւոյն հաշիւներն թէպէտ և կեդրոնական մնտուկի համաձայնելին միջոցաւ արձանագրուած և նոյն տարւոյ տումարները փակեալ՝ բայց ոչ մի վերին մարմնոյ վաւերացման դրօշմը կրած է , և ոչ իսկ բավանդակութիւնը պատկերացեալ . հետևաբար և այս հաշիւ Ազգային Ժողովոյ ներկայանալի վիճակին մէջ չէր ։ 1879–1880 տարւոյ հաշիւներն թէպէտ վերջին Ցնտեսական խորհուրդը մանրամասն քննութեան ենթարկած և բավանդակութիւնը պատկերացնող հաշուեցոյցին պատրաստութեան ձեռնարկած է , սակայն վարչական դրութեան փոփոխութեամբ իր դադարումը չէ թոյլատրած որ հաշուեցոյցը վաւերանայ և ներկայանայ Ազգային Ժողովոյ ։ Հետևաբար երեք տարւան հաշուական անջրպետ մը կայ Ազգային Ժողովոյ տարեգրութեանց մէջ ։

Ցնտեսական Խորհրդականն առանց պատասխանատու նկատելու ներկայ Վարչութիւնն՝ այդ երեք տարւոյ գանձային և հաշուական գործողութեանց , պարտաւորութիւն համարեց իրեն նախորդ Վարչութեան երից ամաց հաշուեցոյցերն պատրաստել , և այնու ընդունական անջրպետն ։

Հաշուեցոյցի պատրաստութիւնն իր մէջ երկու մաս կը պարունակէ. մին՝ հաշուոց մանրամասնութեան ճշդութիւնն ստուգել, միւսն՝ ճշդեալ մանրամասնութեանց բովանդակութիւնը պատկերացնել: Տնտեսական խորհրդականն իւր այս պարտականութեան ճանաչողութեամբ կը փափաքէր հաշուոց մանրամասնութեան քննութիւնը ամբողջապէս կատարել, և ապա նոյա բովանդակութիւնը պատկերացնել, մանաւանդ որ 1879—80 տարւոյն մէջ իւր սահմանած Տնտեսական պաշտօնին չորհիւ դիւրին եր իրեն նոյն տարւոյ հաշուոց մանրամասնութեան ճշդութիւնը հաստատել. բայց այդպէս չէր կրնար լինել 1878—79 տարւոյ հաշուոց համար, որոց ըստ մեծի մասին անտեղեակ կը դտնուէր, նմանապէս կարելի չէր ընել ղայդ. 1877—78 տարւոյ հաշուոց համար, որոց մանրամասնութեանց ոչ միայն անտեղեակ կը դտնուէր, այլ ժամանակին Տնտեսական խորհրդոյ ընդդէմ սոյն հաշուոց ըրած ծանր յայտարարութիւնները մեծ պարտականութիւն մը կը դնէին Տնտեսական խորհրդականին վրայ մանրախոյզ և լուրջ քննութենէ մը յետոյ՝ եթէ ներելի լինէր՝ ճշդութիւնը վաւերացնել:

Տնտեսական խորհրդականն իւր պարտականութեան այս մասին կատարման դժուարութեանց դիտակ լինելով հանդերձ՝ պարտականութեան ձայնին հպատակելով քննութեան ձեռնարկեց. և թէպէտ ապահով այդ դժուարութեանց յաղթանակելու, սակայն երկար ժամանակի և բազմօրեայ ղբաղմանց պէտք երեւան եկաւ: Ուստի նկատելով որ Ազգային ժողովը իրաւամբ և անհամբեր կսպասէ հաշուեցոյցերու մատուցման. նկատելով որ սուղ միջոցի մէջ այդ քննութիւնը կատարելու համար Տնտեսական խորհրդականն ազգային բաղմաղան ղբաղմանցը մէջ իւր ժամանակաց ամենամեծ մասը նոյն հաշուոց քննութեան նուիրելու անկարելիութեան կը հանդիպի, նկատելով նաև որ նոյն հաշուոց մէջ եթէ երբեք թերութիւն կամ դեղծում իսկ լինի, տումարներէն արդէն վակեալ լինելով կարելի չէ սոյն երեք հաշուեցոյցերն փոխոխել, և հարկ է ներկայ կամ յաջորդ տարւոյն տումարաց մէջ հարկ եղած դործողութիւնը կատարել, և այսու քնաւ անպատեհութիւն մը չկայ, մանաւանդ թէ պէտք է ըստ տումարաց հաշուեցոյց ներկայել. հարկադրեցաւ իւր պարտականութեան մէկ մասը յետաձդել և հաշուոց մանրամասնութիւնը ցքննութիւն ճիշդ ենթադրելով միայն բովանդակութիւնը պատկերացնել միաձև երեք հաշուեցոյցերով, և այս կերպով դոցել այժմ Ազգային ժողովոյ տարեդրութեանց եռամսեայ հաշուական անկրպետն, և երեսփոխան Տեարց համար տալ դեթ կեդրոնական տուեալին վիճակին վրայ:

Սոյն բացատրութիւնը լսելէ յետոյ անդուլա կը ներէ Ձեր Սրբազնութիւնն և Ազդ. ժողովը Տնտեսական խորհրդականին, որ այդ հաշուեցոյցերուն առանց մանրամասնութեանցը ճշդութիւնը վաւերացնելու՝ հաստա տէ միայն թէ կեդրոնա

կան տուժարաց պատրուակած հաշուական դործողութեանց բռնադատութիւնը ճշդիւ պատկերներն են. իսկ մանրամասնութեանց ճշդութեան կամ անճշդութեան վերաբերեալ տեղեկագիրն մատուցանէ յայնժամ, երբ այս մասին արդէն ձեռնարկած քննութիւնն աւարտելու յաջողի։

Տնտեսական խորհրդականը հարկ չը համարիր նաև հաշուեցոյցերուն պարունակութեանց վրայ բացատրութիւններ տալ այժմէն, վասն զի արդէն պարզ ձեւով մը պատրաստուած լինելով ամեն ոք դիւրաւ կրնայ ըմբռնել ամեն ինչ. սակայն տարակոյս չկայ թէ՝ պատրաստ է առաջի Ձերդ Սրբազնութեան և Ազգային ժողովոյ՝ եթէ բացատրութեանց պէտք տեսնուի, տալ զայնս գրաւոր կամ բերանացի։

Եւ արդ կը խնդրեմ որ Ձեր բարձր Սրբազնութիւնն՝ եթէ օրինաւոր համարի՝ հանդերձ սոյն դրութեամբ ներկայէ Ազգային Պատկառելի ժողովոյ ներփակեալ երեք հաշուեցոյցերն։

Ա.ՄԻՆԱԽՈՐԻՆ ՅԱՐԳԱՆՕՔ

Ազգ. կեդրոնական վարչութեան
Տնտեսական խորհրդական
Գ. Ց. ՄԵԼԻՔ

[Ցետ ընթերցման]

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Լսեցիք Տնտեսական խորհրդականութեան պաշտօնագիրն։ Ասոր մէջ դիշուած 77—78, 78—79, 79—80 տարիներու հաշուեկշիռներն ալ ատենդուած են ատենի դիւանին, ինկատառումն ժողովոյ։ Բայց երեսփոխանաց անկաթելի է անշուշտ կարծիք յայտնել անոնց վրայ, առանց օրինակներն աչաց առջև ունենալու։ Ուրեմն ատենագրութեան մէջ անյապելով հանդերձ յղենք այժմէն Համարակալութեան դիւանին ի նախաքննութիւն, որպէս զի կարենանք յառաջիկայ նիստին անոր տեղեկագիրն ալ ունենալ պատրաստ և խնդիրը նկատողութեան առնուլ։

[Պահ մը լռութենէ յետոյ]

Ժողովոյն լռութիւնը հաւանութիւն կընդմտպրեմ և Համարակալութեան դիւանին կը յղեմ ի նախաքննութիւն, վերոյիշեալ երեք տարւոց հաշուեցոյցերն Տնտեսական խորհրդականութեան պաշտօնագրին հետ։

Հետևապէս Տնտեսական Խորհրդական Է՛ֆէնտիին պաշտօնագրին, և ընդ նմին ներկայացեալ 77—78, 78—79 և 79—80 տարիներու հաշուեկշիռն, Համարակալութեան դիւանին կը յղուին ի նախաքննութիւն։

6.

Առաջարկութիւն Փ. Է՛Ֆ. Ղազարոսեանի
Եգիպտոսի խնդրոյն ընկատմամբ

Ատենապետ է՛Ֆէնտին ժողովոյն կը հաղորդէ Փրկատաստուր է՛Ֆ. Ղազարոսեանի հետևեալ առաջարկը։

Մեծապատիւ Ատենապետ է՛Ֆ.
Ազգ. կեդրոնական ժողովոյ

19 Հոկտեմբեր 1879 Թուականաւ Եգիպտոսի խնդրոյն վերայ հարցումի մը

ներկայած էի թէ ինչո՛ւ Մեսրոպ եպիսկոպոս չբերուիր և անդ. քննիչ կը ղրկուի, և առաջարկած էի Մեսրոպ եպիսկոպոսի ծանուցեալ 15000 լիրայի ծախքը քննել: Այս հարցմանս պատասխանեց Ս. Պատրիարք Հայրն թէ «Եգիպտոսի խնդիրն տեղական քննութեամբ կրնար պարզուիլ և հաշտ խնդիրն քննիչ քահանային վերադարձէն յետոյ կրնայ լուծուիլ»:

Քննիչ քահանայն չատոնց երկար և ուր ուրեմն Մեսրոպ եպիսկոպոս ալ երկար ի Պոլիս, բայց սակայն չիմացանք թէ քննիչ քահանայն ինչ տեղական քննութիւն կատարած է և ինչ արդիւնք ունեցած է 15,000 լիրայի քննութիւնը: Եւ ընդհակառակն Մեսրոպ եպիսկոպոսի բողոքագրերը կը տեսնենք Ազգային լրագրոց մէջ՝ որ դատ կը պահանջէ. և Եգիպտոս ղրկուած քննիչ քահանային համար ալ 300 ոսկւոյ ծախք տեղի ունեցած կըլլամը: Այս ամէն պարագայները գիտնալու համար կառաջարկեմ որ Եգիպտոսի խնդրոյն վերաբերեալ քննութեանց տեղեկագիրն մատուցուի Ազգային Ժողովոյս:

Երեսփոխան
Ք. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

27 փետր. 1881

Յետ ընթերցման Աւետնապետ Էֆէնտին կը հրաւիրէ խօսք առնուլ, կարծիք յայտնել ուղղիները:

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ.— Ազգային մէջ թիւրիմացութիւն չտալու համար կառաջարկեմ Վարչութեան բացատրութիւնը խնդրել նախ այս մասին:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ.— Ես ոչ հարցում է և ոչ առաջարկութիւն, այլ տեղեկութիւն մը կը խնդրէ. ուստի բնական ընթացքով պէտք է յղել Վարչութեան որպէս զի այս մասին ցարդ տեղեկութիւն չտալուն պատճառները գտնէ մեզ յայտնէ: Թերևս այժմ բացատրութիւն կուտայ մեզ:

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ.— Կը համաձայնիմ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Վարչութիւնն աղաչէ միշտ խնդիրը լսած վայրկենին ալ պատասխանելու, իր պատասխանն յառաջիկային ալ յետաձգելու: Իսկ այժմ մեր փնտռածն է գիտնալ թէ՝ ժողովը պիտի հաւանի՞ Փրկատուր էֆէնտիին խնդրած տեղեկութիւնն ուզելու, վասն զի երբ որ և է առաջարկ մը ներկայանայ նախ պէտք է որ ժողովն առանձնէ զայն, ուստի կը խնդրեմ որ խօսքերն այս կէտին վրայ ամփոփին:

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. ԷՖ. (Ներքին գործոց քարտուղարն). — Եթէ Վարչութիւնն նախապէս գիտցած ըլլար, կրնար այժմ պատասխան տալ, բայց որովհետև չէր գիտեր, յաջորդ նստին պատրաստ է Վարչութիւնն այս մասին լուսի տեղեկութիւն տալ Ժողովոյդ:

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ.— Գոհ եմ:

ՆԱԻԱԳԱՀ ՍՐԱԶԱՆ.— Պարագայ մը կայ որ կրնամ յիշել. Մեսրոպ եպիսկոպոսը հեռագրաւ Պոլիս կանչեցինք. բայց ինքն հեռագրին վրայ տարի մ'անցնելէն ետքը հազիւ եկաւ մայրաքաղաքս:

Աւետնապետ էֆ. Ժողովոյ կամքը կը հարցընէ, որպ համեմատ Վարչութեան կը ցուցուի տեղեկագրութիւն, Փրկատուր էֆէնտիի առաջարկն, Եգիպտոսի խնդրոյն նկատմամբ:

7.

Խնդիր եւ հարցմունք

Ա. Խնդրագիր Քրիստոստուր էֆէնտիի, Պ. Զ. Նարիմանի կտակին պատճէնը կալուածոց դիւանին յղելու մասին։

Բ. Հարցագիր Ս. Փափազեան էֆէնտիի, Նախաքննութեան յղեալ խնդրոց յապաղման մասին։

Գ. Հարցագիր Ս. Փափազեան էֆէնտիի, վարչութեան յղեալ գործոց յապաղման մասին։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ղազարոսեան Քրիստոստուր էֆէնտի՝ իբր Ատենապետ կալուածոց դիւանի՝ մէկ դիր, եւ Փափազեան Ստեփան էֆէնտի՝ իբր երեսփոխան՝ երկու դիր ունին Դիւանիս մատուցեալ։ Ձանոնք կարգաւ պիտի կարգամ նախ ժողովիդ, եւ Դիւանիս կողմէ հակիրճ բացատրութիւն մը տալէ յետոյ՝ խօսք պիտի տամ ուզողներուն։

Աւասիկ յիշեալ դրերն։

Ա.

Մեծ. Ատենապետ Ազգ. ժողովոյ

10 Հոկտ. 1880 Նիստ ժ. ներկայ տարուոյ բացման մէջ Ազգ. ժողովոյս ուրոշմամբ Թիֆլիսոյ Ս. Գայիանեան հայ օրիորդաց միջնակարգ ուսումնարանի վարչութեան եւ Պ. Զաքարիա Նարիմանի մէջ եղած նուիրատուութեան պայմանաթղթի պատճէնը յղեցան կալուածոց եւ Դաստիարակութեան դիւանաց ընդ փոյթ տեղեկագրութիւն ժողովոյս։ Ահա չորս ամիսներ անցան, յիշեալ նուիրատուութեան պատճէնը դեռ չէ ստացած կալուածոց դիւանը, որոյ անդամը գանուելու պատիւն ինձ ըրեր է պատկառելի ժողովդ։

Ուստի կը խնդրեմ Մայր դիւանէն դի առ դիւան կալուածոց յղել բարեհաճի զայն, որպէս զի յիշեալ նուիրատուին վախճանը կատարուելէ ի զատ Դիւանս ալ պարտաղանց չը համարուի այս յապաղման պատճառ ինքն կարծուելով։

Ազգային ժողովոյ կալուածոց դիւանի Ատենապետ
Ք. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

27 փետր. 1881

Բ.

Մեծապատիւ Ատենապետ էֆէնտի
Ազգային ժողովոյ

Կը խնդրեմ որ չնորհ ընէք ծանուցանել ժողովին Թէ Նախաքննիչ դիւանն ներն ե՛րբ պիտի բարեհաճին իրենց յանձնարարեալ խնդրոց նախաքննութիւնն աւարտել և մատուցանել ժողովին։

1880 սեպտեմբեր 19 Թուականաւ Վեհափառ Հայրապետեան ամենայն Հայոց պատուիրակ զրկելու առաջարկութեանս նախաքննութիւնը տակաւին չը բերին Զեռնհասութեան և Իրաւասութեան միացեալ դիւանք։

Գաւառներէն իմ մասին դաստիարակութեան խնդրոյն եկած քանի մը տեղե-

նոյն թուականին պիտի կրնայ մատուցա-
նել ժողովին։

Ազգային Ելեւմտական
Ս. Պ. Պ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

27 Փետր. 1881

[Յետ ընթերցման]

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Այս երեք դրութեանց առաջին երկուքին նկատմամբ կարելի է որ Մայր դիւանն ալ իւր թերութիւնները ունեցած լինի, բայց այդ թերութիւնները եթէ կան, Դիւանին կամքովը տեղի ունեցած չեն, այլ յառաջ եկած են առենադրութեանց յապաղումէն, որ կը զրկէր Դիւանս իւր առջեւ ուղեցոյց մ՚ունենալէ իւր պարտաւորութեանց կատարման մասին։

Իսկ այժմ որ առենադրութիւնք ամբողջ պատրաստուած և տպուած են, Դիւանին առաջին գործը պիտի լինի ժողովոյս յղմանց յապաղման պատճառները քննել, զանոնք ժամանակին պահանջել յղուած տեղերէն, և հարկ եղածն անյապաղ ժողովոյդ խնայնել։

Այսպէս կրնայ նկատուիլ նաև Գ. դիմն ալ որով Փափազեան էֆէնտի վկայ հարցումներ կուզղէ Վարչութեան։

Ուստի, եթէ կը համիք, ժողո՛վք զատնք մինչեւ յառաջիկայ նիստ, Դիւանն իւր քննութիւններն ընելու առեն ունենայ, և թերևս հարկ չլինայ ժողովոյդ այս հարցումներով զբաղիլ։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. Է՛Ֆ. — Շատ գոհ եմ Ձեր պատասխանէն, Առենապետ էֆէնտի։ Ես տեսայ որ Դատախազութեան դիւանին հետ կալուածոյ դիւանին յանձնուելը է այդ կասկի խնդիրն, և քանի որ կասկ մ՚է սա որ ազգին դատախազութեան յատկացեալ է, պէտք է որ անոր վերաբերեալ գործերն երեսի վրայ չմնան։ Այս յայտարարութիւնն կընեմ պատասխանատուութենէ ազատուելու համար կալուածոյ դիւանին, որուն առենապետն գանուելու պատիւն ունիմ։

ՏՆՏՍԻՐՃԵԱՆ Տ. Է՛Ֆ. — Փափազեան էֆէնտիի հարցումներուն մէջ Վեհափառ Հայրապետին դրկուելիք պատուիրակներուն խընդիրն ալ կայ որ Ջեռնհասութեան և իրաւասութեան դիւաններուն յղնալ էր, որոց վերջինին անդամ եմ։ Տ. Մկրտեան Հայրն որ Ջեռնհասութեան դիւանին առենապետն է, հաւանիլ ըլլալով այդ խնդիրն . . . ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — [Ընդմիջելով] Խնդիրն չէ այժմ թէ ինչ պատճառաւ յապաղեր են նախարարութեան յղուած խնդիրներն . ուստի մի յոգնիք Ձեր դիւանին վերաբերեալ խնդրոյն վրայ բացատրութիւն տալու։ Արդէն Մայր դիւանն յայտարարեց թէ թողէք որ մինչև յառաջիկայ նիստ կարգադրէ այս խնդիրները։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է՛Ֆ. — Կան խելք մը առաջարկութիւններ որք նախաքննութեան ընդունած են . ես անոնց խօսքը չերկարեմ։ Բայց առ Վեհ. Հայրապետն պատուիրակի առաջարկութեան նախապատրաստութիւնը՝ այնպէս է որ խընդրոյ նիւթ ըլլայ, վասն զի, եթէ թուականը յիշէք, սեպտեմբեր 19ին հաղորդուած է, այսինքն վեց ամիսէ ի վեր։ Տէր Մկրտեան Հայրն կարծեմ վեց ամիսէ ի վեր հիւանդ է։ Այսպիսի խնդիր մը կամ ընդունելու է կամ մերժելու է, առնել պատիւը միանակար է։

Իսկ հիւպատոս կարգեալ Հայրապետի գործառոյթ մէջ լեզուագէտ պատուիրակներ հաստատելու համար պարզ խնդիր մ՚էր իմ առաջարկութիւնս, ինչպէս առեր դուն իրենց դերը պահելն մէջ կը պահեն։ Ես կը վախնամ որ պահելն մէջ կը պահեն։ Ես կը վախնամ որ վարչութեան յղուի այժմ այն խնդրին, ի նը. կատարումն և ի տնօրինութիւն, կը խնդրեմ որ այս առաջարկս ժողովին ներկայուի։ Դուք

ինչու Մայր դիւանին վրայ կառնուի պատասխանատուութիւնն, Աւետնապետ Էֆէնտի։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Չեմ հասկնար թէ Դիւանին յայտարարութիւնն ինչու չկրցաւ զՁեզ գոհ ընել։

Ձեր առաջարկն, լինչպէս տեսաք, ներկայեցի Ժողովոյն։ Բայց խնդիրն այն է թէ՝ հիւսլատոս կարգելով զաւառապետ մէջ պատուիրակ հաստատելու առաջարկութիւն մ՚ընէր է Ժողովոյն, զոր նախաքննութեան է յղեր, առաջարկին տէրն այժմ կուզէ որ, ըստ որում նախաքննութենէն դեռ չելաւ, խնդիրն անկ՚ից վերցուի և վարչութեան յղուի։ Արդարադատութեան համաձայն է մեր՚ առանց դիտնալու յայտնման պատճառն, ո՛և է անօրէնութիւն մ՚ընել։ Ուստի խոսք որ գործը քննէ Մայր դիւանն, և տեղեկութիւն տայ Ձեզ։ Բայց ամէն ինչ կրնար ըստ արդարութեան տնօրինել։

Այս եղանակաւ հարկ չմնար առաջին կարգի գրութեանց մասին այժմ ոչինչ տնօրինելու, և միայն վեց հարցմանց առ վարչութիւն յղելու խնդիրը նկատողութեան կառնուի, և թէ անոնց համար ալ միւսներուն պէս միջոց յառաջիկայ նիստ համրերել չուզէք։

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ Ե. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ — Այդ վեց հարցմանց մէջ կէտ մը կար, Սոյ կաթողիկոսին և Պատրիարքարանի մէջ միխանակուած թղթակցութեանց Ժողովոյս ներկայանալու խնդիրը։ Այդ կէտը վարչութեան յղելու հարկ չեմ տեսներ, վասն զի յիշեալ գրութեան համար աւետնապետ էֆէնտին նախընթաց նիստերէն մէկուն մէջ յայտարարեց թէ իւր ձեռքն հասած են անոնք։ Իսկ միացեալ հարցումները կրնան յղուիլ և բացատրութիւն խնդրուիլ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ես տեսած չեմ այդ գրերը։ Բայց իմ միտքս ալ կուգայ որ Աւետնապետը էֆէնտին այդպիսի մի յայտարարու-

թիւն ըրաւ։ Ինչն ալ արդէն խօսք ուղեց այժմ, անտարակոյս այդ մասին բացատրութիւն տալու համար։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Մ. ԷՖ. [Աւետնադպիր]— Ազգային ժողովոյ որոշման համեմատ պաշտօնական գրով մը Ս. Պատրիարքէն խնդրեցի ես այդ գրերը. Ն. Սրբազնութիւնը հրաման ըրած էր դիւանապետին որ Ա. Աւետնապարին յանձնէ այդ գրերը, ես ալ զանոնք քննելով և կարեւորագոյնները զատելով տպագրութեան յանձնելու վրայ էի, երբ Վարչութիւնն ուղեց և ես առաւ։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ — Այն ատեն ես ալ Վարչութեան մէջ էի. Վարչութիւնն ուղեց այդ թուղթերն վերադարձնելու պայմանաւ. վասն զի պէտք ունեցաւ նոյն միջոցին, և ոչ թէ Ժողովին չներկայացնելու համար։ Ուստի Դիւանն կրնայ վերստին ուղել զանոնք և առնուլ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ցնտեսական խորհրդականն 1879—80 տարւոյ հաշուեցոյցն այսօր Ժողովոյս ներկայած ըլլալով այդ հաշուեցոյցին տակնուրկղ հարցումն բնականաբար դուրս կ՚ելնայ վեց հարցումներէն։ Ուստի կը խնդրեմ որ միացած հինգ հարցմանցս պատասխանն Վարչութիւնն հոգի յաջորդ նիստին ներկայել։

Վերջապէս Աւետնապետ էֆէնտին Ժողովոյ կոմքը կը խնդրէ փափազեան էֆէնտիի հարցումներն առ Վարչութիւն յղելու մասին։

Ժողովն ի բաց առեալ անոնց առաջինն, որ 1879—80 տարւոյ հաշուեկշռոյն նկատմամբ էր, ԿՈՐՈՇԷ ՅՂԵԼ միւս հինգ հարցումներն առ Վարչութիւնն ի տեղեկագրութիւն։

—o—

Կոնդակ Վեհափառ. կաթուղիկոսի ամենայն Հայոց

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՋ. — Վեհափառ Կաթողիկոսէն կոնդակ մը կայ եկած առ Ս. Պատրիարք Հայրն : Այդ կոնդակին մէկ մասն երեսփոխանական ժողովոյս կը վերաբերի . ուստի և Նախագահ Սրբազանն հաղորդած է զայն Դիւանիս:

Ասոնիկ կը կարդամ ձեզ կոնդակին այդ մասն :

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

« Իսկ միւս գրութեամբ Ձերով որ ի գիմաց Երեսփոխանական ժողովոյ Հայոց Թուրքիոյ՝ հնարաւորեալ սահմանար լերոց որ յաճախեալ են ի ժամանակիս , կարծելիք լինել աստ ատան և եօթն հազար ղուրուշ՝ իբր հանդանակեալ ի նպաստ սովելոյց Ասիոյ , և ի վերջոյ խնդրելիք ընդհարել զայն գումար ի նպաստ սովելոց Ալաշկերտի :

« Որ ինչ հանդանակեալ է ի նպաստ սովելոյց Հայոց Վասպուրականի և Բագրեւանդայ և այլոց աւերեաց և կողմանցս ի 1879 և ի ներկայ ամի ի ձեռն Հոգեւոր Կառավարութեանց և Թեմական Ատենից , համաձայն կարգադրութեանց մերոց և ըստ օրագրութեանց Սինոդի հասուցեալ և վճարեալ է սովելոյց թէ ի ձեռն Գ. Մկրտչի Սանասարեանց և թէ այլոց , կամ միջոցաւ Ծանձնաժողովոյն Վանայ , խնամատար Ծանձնաժողովոյ տեղւոյդ և Մանաժողովոյ Հնդկաց Պատգիտոյ , Հետևաբար զարդիս ո՛չ գտանի երբէք ի գանձարանի Մայր Աթոռոյս գումար ինչ ի հանդանակելոցն յանուն սովելոյց . Թողումք յիշել՝ զի չիք և հանդանակութիւն առանձին յանուն ասելոյն Ալաշկերտ :

Յամին 1877 ի գաղթել Հայոց Բագրեւանդեցոց յայսոսիկ կողմանս ի ժամանակի պատերազմին վերջնոյ , տեսեալ մեր զթշուառութիւնս և զկարօտութիւնս ազգիս՝ մերկ և հիւանդ գաղթականաց՝ հանգանակեցաք յանուն նոցա զնպաստս ի Հայոց Ռուսաստան. եայց միջոցաւ Սինոդի և ի ձեռն թեմական Ատենից և Հոգեւոր կառավարութեանց առ ի թեթևացուցանելոյ զվիշտս թշուառացելոցն և տառապելոց , և ի դիւրել զվերադարձ նոցա ի հայրենիսն եայսչ , Միանգամայն առատաձեռնեցաք գաղթականաց զվճարգումար գրամն և զկարևորսն ի գանձարանէ Մայր Աթոռոյս եթէ աստ և եթէ ի չրջակայս յորս յաճախէին և խմբէին , և ըստ ամենայնի միթարեցաք զնոսա եթէ անդեմամբք և եթէ զուտ գրամով , եւ առանց զմի կոպէկ անգամ փոխանակելոյ մեծագումար ծախուց մերոյ ի գրամոցն հանդանակելոյ յանուն գաղթականաց՝ որոնսեռնգաք և յաւելաք յայնցանէ զգուշմար քսան և մի հազար (21000) դուլտէնից՝ փոխարկեալ ի 21 հատ արժեթուղթս Ռուս-Հօպպէ փոխառութեան (5%) , զորս և ապահովեցաք ի գանձարանի Մայր Աթոռոյս , զտարեկան տոկոսիսն յատկացուցեալ ի վերաշինութիւն Ս. Հռիփսիմեայ վանուցն բագրեւանդայ և գալոցի նորա այրեցաւերս եղելոցն յամսն 1877—1878 , միանգա-

մայն մանանագրեալ ի պէտս գաստիարակութեան հայկազն մանկանց Բագրեւանդայ ։ և զարգիս դարձագրեմք յանուն վերջնոց ի ձեռն Միացեալ Ընկերութեանց Հայոց տեղւոյդ ։ Դուցէ այս գումար իցէ՝ զորմէ Երեսփոխանական ժողովդ խնդրէ միամտաբար և անկեղծութեամբ , և անշնչան անձինք ոմանք ի Ցմխախաչ տրենցան և աքենի յայլ և այլ կերպարանս յեղաւրջել զայս և գործադրել ի զանազան նպատակս՝ հակառակ ջանից և սովորութեանց մերոց որ վասն անխառն և անխոփոխ պահելոյ զնպատակ բարեգործութեան իւիք յայլմէ ։

Ցանձնեմք զՁեզ խնամոյ Բարձրելոյն Աստուծոյ ։

ԳԷՈՐԳ Դ.

ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ

Թ. 561

Ի 29 Դեկտեմբերի 1880 ամի

ընտ տումարիս ՌՃԼ.

Ի Ս. Էջմիածին.

(Ցետ ընթերցման)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է Ֆ. — Ինչպէս լսեցիք , առաջի յօգուտ Ալաշկերտի սովելոյ եղած հանգանակութեան նկատմամբ ժողովոյս կոչն վեհափառ Կաթողիկոսին խնդրուած քայլութիւնն է ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է Ֆ. — Վեհափառ Կաթողիկոսին կոնդակին ընթերցուէն ւրշեալ որ կրցի հասկնալ , սա եղաւ թէ՝ 17,000 րուբլին Ալաշկերտի սովելոյ անուամբ հանգանակեալ չէ եղեր , հետեւաբար այդ գումարը յանուն Ալաշկերտի հանգանակեալ լինելով , վեհ. Հայրապետեան նոյն տեղւոյ մանկանց կրթութեան յատկացուցեր է , ինչպէս որ արդէն Միացեալ ընկերութեան ձեռօք գործադրել ձեռնարկած է նորին վեհափառութիւնն . եթէ այսպէս է , ուրեմն խնդիր մնացած չէ , և ես դոհ կըլլամ ։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ռ. Է Ֆ . — Առաջարկութիւնն ընդդէմ փափաքեան էֆէնտին էր և հիմայ ալ իր դոհ ըլլալն յայտնեց . ուրեմն ժողովը պէտք է յայտնէ վեհ. Կաթողիկոսին թէ դոհ է ընդունած պատասխանէն , քանի որ այդ պատասխանն եկած է ժողովս ։

(Հաւանութեան նշաններ ։

Ատենապետ էֆէնտին կը հրաւիրէ զԹոմը իւր կարծիքն յայտնել , եթէ վեհափառ Կաթողիկոսին պատասխանը գոհացուցիչ կը գտնէ , որպէս զի ըստ այնմ գրուի պատշաճապէս Նորին վեհափառութեան ։

ժողովը միաձայն ԳՈՀՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՑԱՑՏՆԷ Ալաշկերտի սովելոյ ի նպաստ հաւաքեալ հանգանակութեան նկատմամբ վեհ. Կաթողիկոսին տուած տեղեկութեանէն , և ԿՐՈՇԷ ՑԱՑՏՆԵԼ պատշաճապէս Նորին վեհափառութեան իւր գոհունակութիւնը ։

ՕՐԱԿԱՐԳ

Պատասխանագիր Ս. Պատրիարք Հօր, Ս. Փափազեան Էֆենտիի ճարցապնդման մասին. — Շարունակութիւն վիճաբանութեան.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ. Է.Ժ. — Ատենական գործողութիւններն լսուած ըլլալով կանցնինք օրակարգին որուն մէջ առաջին տեղ կը բռնէ Ս. Փափազեան էֆէնտիի հարցասպնդման մասին Ս. Պատրիարք Հօր պատասխանագրոյն վիճաբանութեան չարունակութիւնը: Ձի ինչպէս կը յիշէք անուշտ, այս խնդրոյն վիճաբանութիւնը չարունակելի Ճաց։

Սակայն խօսք տալէ առաջ ասելորդ չեմ համարիր այս մասին եղած վիճաբանութեանց ամփոփումն ժողովոյդ Ներկայել։

Փափազեան էֆէնտին կը հարցնէր թէ դաստիարակութեան յատկացուած գումարն ինչո՞ւ հատուցուած չէր կեդրոնական սնուցուկէն և ժողովին տուած որոշումն գործադրուած չէր: Աս այս տրուած պատասխաններու խմատան ու բացատրութեանց եղրակացութիւնը սա էր թէ՝ իրաւ այդ գումարը հատուցանելու մէջ յապաղում մը տեղի ունեցած էր, բայց այդ յապաղումը ժողովոյ որոշումը գործադրելու հակառակութեան մ'արդիւնք չէր բնաւին, ո՛չ ալ դաստիարակութեան մասին անտարբերութենէ յառաջ եկած էր. միայն թէ կեդրոնական սնուցուկին կարեւոր մէկ ապրիլը նոյն միջոցին ցանքելով, գործադրութիւնը սպահ մը յապաղելու պատճառ տուած էր, և թէ կեդրոնական սնուցուկն սկսած էր արդէն դաստիարակութեան համար ժողովոյ սահմանած գումարն հատուցանել:

Հետեւաբար ձեր Դիւանը կը կարծէ թէ չսխալիր յայտնելով, որ խնդիրն այս վիճակին հասնելէ ետեւ, այլ եւս վիճաբանութիւնը երկարելու պէտք չէ Ճացած, զի երկուստեք ամենայն ինչ ըսուած են: Եթէ ժողովը ալ այսպէս կը մտածէ, կրնայ իւր ժամանակին խնայել և անցեալ վիճաբանութիւնը ու անկից ծագած լոյսը բաւական համարելով խնդիրը փակել:

Այս ամփոփումը ներկայելէ ետքը խօսք առնուլ կը հրաւիրեմ ուզողները.

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Է.Ժ. — Քանի որ վարչութիւնն, ինչպէս ըսաւ Ատենապետ էֆէնտին, կը յայտարարէ թէ սկսած է այս մասին ժողովոյն որոշումը գործադրել, խնդիրն, կարծեմ, կը կորսնայ իւր կարեւորութիւնը. հետեւապէս կը մերժեմ զայն փակելու կարծեաց։

ԷՆՓՍԷՐՃԵԱՆ Տ. Է.Ժ.— Փափազեան էֆէնտին կը հարցնէ թէ դաստիարակութեան համար որոշուած գումարն ինչո՞ւ հատուցուած չէ նախորդ վարչութեան օրով: Ներկայ վարչութիւնն դաստիարակութեան ծրագիր մը ներկայելով մեղի վարկ մ'ալ խնդրած է և այդ վարկով կը խոստանայ իւր նախորդին օրով տրամադրուած թերութիւնը դարմանել: Լաւ է, բայց ուրեմն փակել նախորդ վարչութեան վերաբերեալ խնդիրն և նոր բարենորոգմանց ձեռնարկել, մանաւանդ թէ նախորդ վարչութիւնն այլ յանցաւոր չէ դաստիարակութեան համար ստակ տուած չըլլալուն համար. դաստիարակութեան համար ինչ ծրագիր չհնաւած էր, որ . . . :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— (ընդմիջելով) Կսպասեմ որ խնդրոյն սահմանին չհասնիք. վիճաբանութիւնն ալ այն կէտին վրայ չէ այժմ թէ նախորդ վարչութեան օձիքը ճեռք առնունք:

Հարցում մ՚եղած է թէ վարչութիւնն ինչո՞ւ Ազգային ժողովոյն որոշումը չէ գործադրած, դաստիարակութեան յատկացեալ դումարը չվճարելով: Այս հարցումն իրաւացի է, վասն զի Ազգային ժողովոյս որոշումնք անպատճառ պէտք է գործադրուին. եթէ մեք նախանձախնդիր չըլլանք յայտ, ժողովն իւր հեղինակութեան նշանակութիւնը կը կորսունէ:

Միւս կողմէն՝ ժողովն ալ տրուած պատասխանները տեսեր է թէ նախորդ վարչութիւնն ոչ թէ մանաւանդ նպատակաւ կամ հակառակութեան ոգւով չէ գործադրած ժողովոյս որոշումն, այլ պարագայից բերմունքը զայն պահ մ՚անգործադրելի ըներ են դժբաղդաբար և թէ այժմ գործադրութեան մէջ մտած է: Արդ եթէ այսչափը բաւական համարիք վիճաբանութիւնը չպիտի շարունակենք և խնդիրը պիտի փակենք, իսկ եթէ խոսուածներն անբաւական համարելով վիճաբանութեան շարունակութիւնն ուզէք, պիտի շարունակենք: Ուստի պէտք է որ ճիշդ այս կէտին վրայ կարծիք յայտնել բարեհաճիք:

ԳԱՓԱՄՃԵԱՆ Մ. ԷՖ.— Կարծեմ աւելորդ է շարունակել վիճաբանութիւնն, վասն զի, ինչպէս դիտեր տուիք, այդ դումարին չորութեան մէջ չար դիտում մը չկայ. այլ միայն պարագաներն արգելք եղած են այդ որոշմանց գործադրութեան: Արդ, քանի որ Վարչութիւնն այսօր կը յայտարարէ թէ սկսած է գործադրել կառավարիլեմ փակել այս խնդիրն և անցնիլ օրակարգին Բ. խնդրոյն:

ՁԱՅՆԵՐ.— Ճիշդ, քուէ, քուէ...

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ.— Եթէ ես իմ հարցասնդման հեղինակութեան իրաւունքս պիտի գործադրեմ, պէտք է որ քննադատեմ երկու առենաբան էֆէնտիներու խօսքերը: Գասիա մանեան էֆէնտին ըսաւ թէ խնդիրն կարևորութիւնը կորսուած է, և Տէլեմեան էֆէնտին ըսաւ թէ նախորդ վարչութիւնն աղէկ է ըներ որ դաստիարակութեան համար բան մը չէ վճարեր. բաւական է որ այս խօսքերն արձանագրուեցան, թող պատմութիւնը դատէ զանոնք:

Ազգային ժողովն որոշում մը կընէ. այդ որոշումը գործադրելո՞ւ է թէ ոչ: Ահա խնդիրը. Վարչութիւնը կամ չեմ կարող զայն գործադրել ըսելու է և կամ գործադրելու է: Բայց Վարչութիւնը դաստիարակութեան խնդրոյն նկատմամբ ժողովոյս որոշման գործադրութիւնն ստանձնելով, որոշեալ գումարը պիտի առած ըսած կը կրկին և կրկին յայտարարութեամբ. և յետոյ չէ վճարած:

Ես այժմ իմ հարցասնդմանս առթիւ կը յայտարարէ թէ, կամք կար վճարելու, բայց անտուելին անձկութիւնն արգելք եղած էր. և գլխաւոր վատ կը ներկայէր իբրև խոչընդոտ խնդիրը: Այսօր այս պահուս արդի Վարչութիւնն նախորդ Վարչութեան 79-80 տարուն հաշուեցոյցը ներկայեց ժողովիս, զոր դիւանին վրայ աչքէ անցնելով տեսայ որ իբրև խոչընդոտ ենթադրեալ հասոյթն 90000 ղրշ. է, իսկ գանձեալը 96000 ղրշ., 6000 ղրշ. աւելի. ուրեմն Վարչութեան այդ գլխաւոր վատն ինքնին կը ջրի, ուստի պատճառ մը կայ դաստիարակութեան համար ստակ չտրուելուն. այդ պատճառն բացատրուած էր Ս. Պատրիարք Հօր պատասխանագրին և բերանացի յայտարարութեանց մէջ:

Արդ, եթէ Ս. Պատրիարք Հայրն ալ արդի Վարչութեան հետ յայտարարէ թէ դաստիարակութեան յատկացեալ ստակը պիտի տրուի, այն ատեն գոհ կըլլամ. վասն զի պէտք է դիտել թէ նախորդ Վարչութիւնն այդ ստակը պիտի տար ըսաւ, և Սրբազան Պատրիարքն ալ ան ատեն ըսաւ չկրնար տրուիլ, յետոյ Ս.

Պատրիարքին խօսքն իրականացաւ. այժմ արդի վարչութիւնն ալ կըսէ պիտի տամ, և արդէն տալ սկսայ, բայց Ս. Պատրիարքն ըսաւ իր պատասխանագրին մէջ թէ չկրնար տըրուիլ. ուրեմն անյաջողէն փորձառութիւն ունենալով, իրաւունք ունիմ Ս. Պատրիարք Հօր վարչութեան հետ համամիտ ըլլալուն յայտարարութեանը սպասել։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Երբ ասկից առաջ քանի ուզողներ կային՝ Փափազեան է՛Ֆէնտիին խնդրած խօսքը տուի, իրը հեղինակի հարցման. իսկ այժմ որ խօսք ուզողները չատցան ծողովոյն կամքին պիտի դիմեմ թէ կուզէ՞ լսել խօսք ուզող երեսփոխաններէն։

Այս յայտարարութեան վրայ Ատենապետ է՛Ֆէնտին ծողովոյն կամքը իմանալու համար քուէի կենթարկէ յիշեալ կէտն, և ծողովը 10 ի դէմ 12 քուէով ԲԱՒԱԿԱՆ ԿՐ ՀԱՄԱՐԻ յայտնուած կարծիքները։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — կարգը կուգայ ծողովոյն որոշումը խնդրելու փափազեան է՛Ֆէնտիի հարցապնդման պատասխանագրին վճռաբանութիւնը չարունակելու կամ փակելու մասին։

ԷՀՍԷՐՃԵԱՆ Տ. Է՛Ֆ. — Պէտք է ասկայն որ անձնական յարձակմանց դէմ պատասխանենք։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Ոչ ձեզ կը վայլեցնէ Դիւանն այդ կարգի խօսքերն անձնական ակնարկութիւն նկատել, և ոչ ալ իրեն՝ այդ ըմբռնմամբ վճռաբանողներուն ուղղութիւն տալու պարտաւոր ըլլալ։

Զայս ըսելով Ատենապետ է՛Ֆէնտին, հարցապնդման պատասխանագրոյն վրայ վճռաբանութեան չարունակութիւնը քուէի կը դնէ, և ծողովը 5 քուէի դէմ մեծամասն. կորոշէ փակել խնդիրն, եղած վճռաբանութիւնները բաւական համարելով, և անոնց իմաստն Ատենապետ է՛Ֆէնտիին ներկայած ամփոփման չափ և նման ըմբռնելով։

Ե.

Առաջարկութիւն վարչութեան վարկի յառաջացի մասին. — Շարունակութիւն վիճաբանութեան։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Օրակարգին Բ. խընդիրն է վարկի յաւելուածի մասին վարչութեան առաջարկն, որ ինչպէս գիտէք, յետ վիճաբանութեան քուէի դրուելուս անցեալ նստին, բայց 24 ձայնից միաբանութիւն չէ գտնուելով, ըստ օրինի իրը չեղեալ համարուելուս որոշուեր, և այս առթիւ նստին ձեզ։

Վարչութիւնն այն առաջարկութեամբ պաշտօնէից ամսականաց համար՝ 1880 մայիսէն սկսեալ՝ վարկի յաւելումը կը խնդրէր ամսական 3000 ղրշի անոր ստիպողականութիւնն յայտնելով և միանգամայն ծանուցանելով թէ կեդրոնական անտուկը կարող էր նէղով թէ կեդրոնական անտուկը կարող էր այդ յաւելումը տանիլ։ Այս առաջարկութեան դէմ առարկուեցաւ որ Վարչութիւնը պարտաւոր է արդէն ընդունուած ելմտացոյցին համեմատ վարուիլ մինչև յառաջիկայ մայիս 1 և նոր չրջանին բերել ծողովոյս նոր ելմտացոյցը, անոր մէջ դնելով պէտք ունեցած վարկին յաւելուածն։

Խնդրոյն վիճակն այս էր երբ քուէի դրուելուն, բայց առաջին քուէարկութիւնն ալ պարզիւն մնալով, այժմ պիտի կրկնեմք ըսելու

Եւ սակայն դիւանիս հաղորդուած բարեփոխումը կայ վարիչ խնդրոյն մասին, զոր ահաւասիկ կընթեռնում ձեզ։

Մինչև արդի վարչութեան պաշտօնավարութեան սկզբնաւորութեան թուականը որ է 1 Նոյ. 1880, վակէֆ Պատրիարքարանի պաշտօնէից թոշակաց վճարումը ըստ հաստատեալ ելմտացոյցի։

Նոյն թուականէն մինչև մայիս 1, վեց ամսուան համար 25000 ղրչի բացառիկ վարկ մը տալ, որպէս զի վարչութիւնն իւր նոր կազմութեան պիտոյքները կարենայ հոգալ։ Իսկ մայիս 1 է յետոյ նոր պիւտճէի տնօրինութեան կը մնայ պաշտօնէից թոշակաց խնդիրը։

Ղ. ՀՈՎՈՒԵԱՆ
Ռ. Գ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

27 փետր. 1881

Այս բարեփոխումը կառաջարկեն երկու Երեսփոխանները վարչութեան խնդրած վարկին նկատմամբ, իվերայ այսր ամենայնի խընդրոյն արդի վիճակին մէջ դիւանին պարտքն է նախընթաց նիստին չյաջողած քուէարկութիւնը կրկնել. ուստի և կը կարծեմ բարեփոխումը քուէի դնել, մինչև որ գոնէ կամ վարկը խնդրողն կամ անոր ընդդիմախօսները չհամաձայնի այս բարեփոխումն առաջարկողներուն։

ՇԱՀՊԱԶ Ն. ԷՖ. — Եթէ վարչութիւնը համաձայնի այդ բարեփոխման՝ լաւ, ապա թէ ոչ քուէարկութիւն պէտք է։

ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Արդէն Շահպազ էֆէնտին իմ ըսելիքս խօսեցաւ, ան է գործնական ճամբան։

ԵՈՍՈՒԻՃԵԱՆ Տ. ԷՖ. — (Ներքին գործոց խորհրդական) Այս բարեփոխմամբ կուզուի որ Վարչութիւնը մինչև 1 Նոյեմբեր 1880 վակէֆ Պատրիարքարանի պաշտօնէից թոշակաց վճարումն ըստ նախկին ելմտացոյցի։ Բայց այդ բարեփոխումը ներկայող երեսփոխան էֆէնտիներն, ինչպէս կերեւի, վերահասու չեն եղած խնդրոյն և իրենք ալ պիտի համոզուին երբ բացատրեմ այն կէտն՝ որ անշուշտ մրիպած է իրենց ուշադրութենէն նախորդ նստին մէջ։

Վարչութիւնն երբ նոր դրութեամբ եկաւ՝ տեսաւ որ իւր նախորդին օրով ուէ կերպիւ գործուած էին շատ մը անտեղութիւններ, և անոնց վճռման տալու համար վարկի յատկացումը խնդրեց ժողովէն, որպէս զի իւր առաջադրած բարեկարգութիւնները կատարէր վարչական ընթացքին մէջ։ Եւ տպահովութիւն առաւ ժողովրդ որ կեդրոնական սընտուկին անկարող չէր այդ յատկացուածը տանելու։ Իսկ նոր ելմտացոյցն իւր նախընթացէն շատ կարելի է որ պակաս լինի, և կամ աւելի։ Ուստի կը խնդրեմ ժողովէն որ վարչութեան խնդրած վարկը չզլանայ, որպէս զի վարչութիւնն ալ կարենայ կատարել եղած վարգադրութիւններն ընել։ Եւ արգէն վարչութեան խնդրածը 36,000 ղրչ է, որոյ 25,000 էն տարբերութիւնը մեծ բան մը չէ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Լսեցիք որ Եուսուֆեան էֆէնտին, վարչութեան առենապետը, չհամակերպեցաւ ներկայեալ բարեփոխման։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Եուսուֆեան էֆէնտին յայտարարեց թէ նախորդ վարչութեան օրով անտեղութիւններ պատահած են և թէ այդ անտեղութիւնները մաքրելու համար վարչութիւնը վարկ կը խնդրէ։ Անտե-

զրկիչներ, որոյմէ մէկին է անշուշտ դաս. տիարակութեան յատկացած գումարին պաշ. տօնէից տրուած ըլլալը : Ուրեմն մեր տալիք քուէն նախորդ վարչութիւնը պիտի ազատէ և պատասխանատուութիւնը մեր վրայ պիտի ծանրանայնէ : Այս կերպով կուզեն որ անուշ տեղը կապելու տպաւորութիւնը ձեռքէ չթո. ղունք . բայց ես քուէ չունիմ այս վարկին հա. մար , մանաւանդ թէ կը փափաքիմ որ պար. սաւանայ քուէ տալինք նախորդ վարչութեան, եթէ մենք այս քուէն տանք , դարձեալ նա. խորդին պէս պիտի ըլլայ , ո՛չ դաստիարակու. թեան համար դրամ պիտի տրուի , ո՛չ ալ գա. ւառական այցելուաց համար :

ՋԱՑՆԵՐ . — Քուէ , քուէ :

ՏՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Կը բողոքեմ փա. փաղեան էֆէնտիի ներկայ վարչութեանց դէմ. ներկայ վարչութեան օրով դաստիարակու. թեան համար ալ դրամ պիտի տրուի , գաւա. ռական այցելուաց համար ալ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Աւասիկ Փափազեան էֆէնտի ալ չհամակերպեցաւ բարեփոխման : Ես ըստ օրում ոչ վարկը խնդրողն և ոչ մեր. ժողն չեն համաձայներ այս բարեփոխման , մէկդի կը դնեմ զայն , և կը հրաւիրեմ երես. փոխան էֆէնտիներն , նախընթաց նիստին մէջ անբաւական եղեալ քուէարկութիւնը կրկնելու :

Հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին քուէի կը դնէ պաշտօնէից համար վարչութեան խնդրած վարկի յաւելուածն , որ է 1880 մա. սիսէն սկսեալ ամսական 3000 ղրշ , և ժողովը 71 դէմ 26 քուէով ԿԸՆԴՈՒՆԻ զայն :

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ.— Այս քուէն կը տըր. ուի ի քաւութիւն և ի թողութիւն մեղաց նա. խորդ վարչութեան . ես հակառակ քուէ տուի, և կը խնդրեմ որ արձանագրուի :

Ց.

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ Մայր դիւանի ի վերայ 57 անլոյծ խնդրոց :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Քանի մանգամ որ 57 անլոյծ խնդիրներն դէմս կելնեն , կարճ քառով, ջիղերս կը ցնցուին : Անտարակոյս չատ տար. քեր տպաւորութիւն չըներ և ձեր վրայ , երբ այս տարեւոր խնդիրները կը ներկայանան ձեզ: Ասոնց մէջ կան թէև մի քանի խնդիրներ՝ որք դեռ ևս իրենց կարեւորութիւնը պահած կրնան նկատուիլ . բայց մեծագոյն մասը , գոնէ տա. րիներու հոլովմամբ կորուսած են իրենց կարե. ւորութիւնը : Ժողովը մեծ խելացութիւն մը կընէ , եթէ այս տեսակէտէն չհեռանալով , կարճ վիճաբանութեամբ նետէ այդ անլոյծ խնդիրներն իր օրակարգին մէջէն , զի մի գու. ցէ հինանալով հինանալով անլուծանելի դառնան :

ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ Կ. ԷՖ. — 57 անլոյծ խըն. դիրներն մի առ մի կարդալով արագ արագ վճիռ տալն կարճ ժամանակի գործ չէ . անոնց ընթերցումն միայն՝ նիստերու կը կարօտի, հա. մարելով որ անոնց լուծումն՝ ո՛վ գիտէ որչափ նիստեր պիտի գրաւէ : Ուստի կառաջարկեմ յանձնել այդ խնդիրներն Յանձնախմբի մը որ անոնց

մէջէն անկարեւորներն հանելով կարեւորներն բերէ ժողովոյս ի վիճաբանութիւն :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է֊. — Ճիշդ նոյն բանն ըրած է ժողովը , զանոնք յանձնելով իւր նախկին Մայր–Վիւանին որ իմաստասիրէ և տեղեկագիր մը բերէ : Ժողովն այդ տեղեկագրին եզրակացութեանց վրայ պիտի վիճաբանի արդէն , յորում իւրաքանչիւր խնդիր դրեթէ 15–20 տողի մէջ ամփոփուած է , մինչեւ հաշուել և անկէ կարճ չէր կրնար ըլլալ :

Սկսինք ուրեմն Ա֊. խնդրէն՝ որ է ֊

« 1֊ Առաջարկութիւն Խիւբճեան Է֊ֆէնտիի հին պարտուց մասնակի վճարման պատճառաւ չնորհակալութեան քուէ տալու համար նաեւ Տաւարտ Թրիմեան Արթաղանին , անոր ալեկցուցած , հանգանակողաց և երկար ժամանակ ապառող և գեղչող պարտապահանջից :

Նախկին Մայր դիւանի տեղեկագրին եզրակացութիւնն է՝ այս ձեւին ,

« Անմիջապէս չնորհակալութիւն քուէարկել այն անոնց որ յիշեալ պարտուց ըստ մասնակի վճարման օգներ են , որով չափով և որ կերպով որ կատարուած ըլլայ այս գործողութիւնն : »

Այս խնդիրը Ժ֊. նիստին մէջ վիճաբանութեան դրուեցաւ , բայց երեսփոխանք հետզհետէ մեկնելով , քուէարկելու համար օրինաց պահանջած թիւը պակսեցաւ , և այս պատճառաւ առ կախ մնաց խնդիրն :

Մայր դիւանի եզրակացութեան դէմ փաստական է֊ֆէնտին դիտողութիւններ ըրաւ նոյն նիստին մէջ , որք այն կէտին կը յանգէին թէ ըստ որում ընդհանուր չնորհակալութեան քուէն հաչուոյ վրայով կենդանի է , միայն հանգանակողաց և գեղչող կամ ապառող պարտապահանջից համար չնորհակալութեան քուէ սքրուի : Ուրեմն փաստաբանին է֊ֆէնտիի առաջարկն սկզբամբ անհնար չէր տեղեկագրին եզրակացութեան հետ . միայն թէ կուզէր որ պարտքերէ քուէն հաշիւները վաւերելու նշանակութիւն չունենար : Եւ արդէն տեղեկագրին եզրակացութիւնն , ինչպէս տեսաք , այդպիսի իմաստ մը չպարունակեր , արդ այժմ քուէի կը դնեմ Մայր դիւանի տեղեկագրին եզրակացութիւնն :

Ժողովն ըստ եզրակացութեան Մայր դիւանի տեղեկագրի ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՔՈՒԷ ԱՐԿԱ֊ ամեն անոնց որք Ազգային հին պարտուց ըստ մասնակի վճարման օգներ են :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է֊. — 57 անդամ խնդրոյ երկրորդն է ,

« Առաջարկութիւն Ս. Պատարագի և բազմաթիւ երեսփոխանաց Ազգ. ժողովոյ յատուկ ժողովարան մը կառուցանելու համար : »

Այս մասին տեղեկագրին եզրակացութիւնն է ֊

« Ժողովը կը յանձնարարէ Կեդր. Վարչութեան միանգամայն Ղալաթիոյ Թաղ. խորհրդոյն այն խնդիրը ուշադրութենէ չվրիպեցունել և առանց կեդրոնական անտուկին վրայ ծանրանալու ժողովարան մը կառուցանելու պատեհ առիթ տեսածատենին ծրագիրը ժողովիս մատուցանել : »

Այս եզրակացութիւնը չատ բանաւոր է :

Եւ՝ եթէ կը յիշէք , տեղափոխութեան և բացակայութեանց խնդիրներուն համար՝ անց. եալ չորեքի վերջերը՝ ձեր կազմած ցանկախումբն , ու նոյն իսկ ժողովարանի մը չինութեան համար անկից առաջ կարգած ցանկնախմբին , չկրցան այս մասին ժողովոյդ ընդունելի դործնական առաջարկ մը բերել :

Տեղեկագրին եզրակացութիւնը քուէի կը դրուի , և ժողովն ընդունելով զայն կը որոշէ յանձնարարել Կեդր. Վարչութեան միանգամայն Ղալաթիոյ Թաղ. խորհրդին այն խնդիրը ուշադրութենէ չվրիպեցունել և առանց կեդ-

րոնական ձեռուվին վրայ ծանրանալու ժողովսրան մը կառուցանելու պատեհ առիթ տեսած առեննին ծրագիրը ժողովին մատուցանել։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Անցյած խնդրոյ երբորդն է .

« Քննութիւն ազդսյին նախընթաց անցից (6 առաջարկութեանց Իբէքեան էֆէնտիի) որ են

1. Հրաժարեալ (1873 տարւոյ) Գաղատիական ժողովի մէկ նիստին՝ Սամաթիայոյ և Մչեցոց մէջ տեղի ունեցած կռւոյն պատճառները և Բաղ. ժողովոյ անդամոց ոմանց դէմ եղած բռնարարութիւնը ։

2. Ցիսուն և մէկ երեսփոխանաց դռնիսկի առաջարկութեան նդատակը և անոր ապօրինի ներկայացման և գործադրութեան եղանակը ։

3. կէ. Խաչանեալ նիստի հակառական հրաւիրագիրը որ տեղի տուաւ ժողովրդային յոշմանց ,

4. Ընդհ. Ժողովոյ երկու Ատենապետաց հրաժարման պատճառներն , հրաժարում որ Ժողովին չէ ներկայացած օրինաւոր եղանակաւ ։

5. Խրիմեան Հայրիկի հրաժարման պատճառներն որ նոյնպէս ժողովին չէ ներկայացած ։

6. Ապահաման հրաժարեալ Բաղ. Ժողովոյ անդամոց Խրիմեան Հայրիկի դէմ ըրած ապահաման ամբաստանութիւնը ։ »

Տեղեկագրին եզրակացութիւնն է .

« Խնդիրը մեր տեսմարէն ջնջել և Ժողովոյ պատմութեան որ անձերն անհետանալէն ետև անյգերուն վրայ իր դատաստանն ընէ ազատօրէն և վճիռն արձակէ արդարութեամբ։»

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Բայց անձինքն անցնելէն ետրը պատմութիւնն լռելեայն դատ . . . , իմ դիտողութիւնս սա է ։ Վարչութիւն կայ որ ծեծի արժանի է , Վարչութիւն ալ կայ որ ուղածին չափ ստակ առնելու արժանի է ։ Պատրիարքին հետ քաղող Վարչութիւնը կը խնկարկուի , իսկ երբ Պատրիարքին հետ չերթայ , կը ծեծուի ։ Այս վիճակին մէջ ևմք դեռ ։

ԷՆՓՈՒՏՔՃԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Կաղաչեմ , Ատենապետ էֆէնտի , ըսէք մեզ թէ ինչ կը հասկցուի՝ պատմութիւնը թող դատէ , ըսելով ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ըստ որում այդ անցյից մէջ ազգին ամենէն նշանաւոր անձերը կան , Պատրիարք , Վարչութիւն , Երեսփոխան են . արդարև դժուար և վտանգի գործ մ'է անոնց անաչառ քննութիւնն ու դատաստանը կատարել , երբ խնդրոյն մէջ դեր ունեցող յիշեալ անձերը կենդանի են ։ Ինձ կը թուի թէ այս տեղեկագիրը պատրաստող Չեր Մայր Դիւանն՝ այդ դժուարութիւնը տեսնելով պատմութեան թողուլ առաջարկեր է դատաստանը ։

Իսկ պատմութիւնն արդարև ինչ տեղեկութիւն որ գտնէ անցելոյն նկատմամբ , նը. պատրաստուր կամ անկապատ , դայն ի գիր կարճանացնէ ։ Բայց պատմութիւնը գնահատողը հասարակաց կարծիքն է , և հասարակաց կարծիքը՝ թէպէտ մանուածութեանց մէջ՝ պտէպ կը սխալի , բայց ընդհանուր տեսութեանց մէջ՝ ընդհանրապէս ուղիղ եղրակացութեան կը յանգի . ուստի և իր դատաստանին ենթարկել խնդիրներն արդարութեամբ կը դատէ հաւանականապար ։

Իսկ Փափազեան էֆ. ի դիտողութեան համար , պէտք է իր ուշադրութիւնը հրաւիրեմ որ խնդիրը 73 ի Բաղրատեան ժողովոյ և Սամաթիայոյց մէջ անցած պէպրին վրայ չէ միայն . այլ վեց ուրոյն դէպքերու քննութեան խնդիրն է , եւ եթէ անոնց իւրաքանչիւրն յատկապէս խնդիր դառնայ և մանրամասնութեան մանել հարկ լինի , թերևս ես ալ պարտաւորմանել հարկ լինի , թերևս ես ալ պարտաւո-

րիմ պահ մը թողուլ ատենապետութեան ա-թոռն, և խօսք առնուլ։

ՓՈՓՈՍԵԱՆ Ս. Է. — Բայց խնդրոյն ար-մատն ու սկզբնապատճառն այդ եղաւ, 73 ի Քաղ. ժողովոյ ի ներկայութեան Պատրիարքին Ծեծուիլը. Իշխանութիւնն անարգուեցաւ։ Մինչեւյն բանն պատահեցաւ 1879 օգոստոս 1ին Ազգային ժողովէն ընտրեալ և հաստատեալ Պատրիարքական փոխանորդ Տէր Մատթէոս Սրբազանին դէմ. և ո՛վ կրնայ երաշխաւորել թէ այլ ևս տեղի չպիտի ունենան այսպիսի անիշխանութեան դէպքեր։ Եւ ինչ կրնանք ընել ատոնց դէմ, երբ ազգային իշխանու-թեան ներկայացուցիչ Պատրիարքարան չկըր-նար կամ չկամիր բան մ՚ընել։ Ահա ապա-ցոյցը. Մատթէոս Սրբազանի դէմ պատահած անցքէն յետոյ Պատրիարքարանի մէկ պաշտօ-նական ծանուցումը երեսյաւ լրագրոյ մէջ, կարդամ Ձեզ։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Ոստիկանութեան դրան տեղեկագ-րութեանց վրայ Արդարութեան գոր-ծոց Բարձր. Նախարարը ծանուցագիր մ՚ուղղելով ի Պատրիարքարան, տեղե-կութիւն պահանջած էր այն անկարգու-թեանց վրայ՝ որ անցեալներս տեղի ու-նեցան Ղալաթիոյ խորհրդարանին մէջ Թաւն ժողովոյ գումարման պահուն և իւսկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ ե-կեղեցական ժամերգութեան միջոցին։

Ամեն. Ս. Պատրիարքն Արդարու-թեան գործոց Բարձր. Նախարարին պա-տասխանելով թէ այս անկարգութիւն-ներն չարուցանողները պարզամիտ ան-ձեր են, որ ազգին մէջ խռովութիւն սերմանելու կանխակալ դիտումն չունե-նալ կը թուին և զանազան թիւրըմբռնու-թեամբ ու դրդռիչ հրապարակութեանց անսալով առաջնորդուած կը կարծուին այս ընթացքին, հարկ դատեց նաև Մաս-նախօսմբ մը կազմել, որ պատշաճ ունե-նայ թէ՛ այս վերջին դէպքերուն և թէ՛ տան և հինգ տարիէ ի վեր ժամանակ առ ժամանակ ազգին մէջ տեղի ունե-ցած այսպիսի անկարգութեանց վրայ քննութիւն մը բանալ և անոնց բուն հե-ղինակները գտնել։

Արդ՝ հրամանաւ նորին Բարձր Սըր-բազնութեան այսու Պաշտօնական Ծա-նուցմամբ սոյն անօրէնութիւնը հրապա-րակելով կը յայտարարեմ ի պաշտօնէ որ այսուհետև երբ այս տեսակ անկարգու-թիւններ և կամ հասարակութեան մէջ որևէ գրգռումի և դայթակղութիւն ծա-ւալելու միտք հրապարակութիւններ տե-ղի ունենան, ոչ ևս անպատիժ պիտի մը-նան անոնց հեղինակները։

15 սեպտ. 1879 Նախագահ
Պատրն. Հայոց Դատաստանական
Կ. Պոլիս Խորհրդոյ
Գ. Վ. Թօլտաճեան

Կը տեսնէ՛ք, Պատրիարքարանը կը խոս-տանայ վերջին դէպքերուն և 15 տարիէ ի վեր ժամանակ առ ժամանակ տեղի ունեցած ան-կարգութեանց հեղինակներն գտնել ու պատ-ժել, բայց մինչև ցայսօր և ոչ մէկ քննու-թիւն մը տեղի ունեցած չէ։ Ասոնք այնպիսի դէպքեր են որոնց մանրամասնութիւնը չենք կարող տակաւին յայտնի ընել, և որը զար-հուրազդաբար մեր ցաւալի վիճակը ցոյց կուտան — Ի՞նչ պատիժ տալու է այս կարգի չեղա-վոխականաց։ 1875 ին Ս. Պատրիարքն հարցուց ժողովին, թէ որ և է անհատ որ թաղ մը

տակնուվրայ կընէ, աղքը կը խռովէ կրնա՞մ ոստիկանութեան յանձնել, և մատնութիւն ըրած կըլլա՞մ ասով։ Ո՛չ, ըսաւ Ծաղուկը և արտօնութիւն տուաւ խռովարարներն ի հարկին կառավարութեան յանձնելու, սակայն չեն կրնար յանձնել և միչտ ներող կըլլան, միայն իրենց անձին դէմ եղածներուն աններող են։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Տեղեկագրին եղրակացութեանը համաձայն չվիտի կրնամ քուէ տալ. այսպիսի յայտարարութեան մը իբր երեսխոհան չեմ կրնար ներել, վասն զի ամենուն ըրածն իւր քովը կը մնայ, ուրիչ բան է եթէ Ծաղուկը փակէ խնդիրն ատ բարեփոխութեամբ թէ ուրիշ անգամ առանց քննութեան չվիտի մնան նմանօրինակ դէպքերուն։

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. ԷՖ.— Ինչպէս ըսաւ Փափազեան էֆէնտին խնդիրն չկրնար փակուիլ այնպիսի եղանակաւ որով հասկցուի թէ Ժողովրդեան ներսէմ չնորհած է այդ դէպքերուն հեղինակաց. փափազեան էֆէնտին լաւ բացատրեց թէ Պատրիարքարանն որոշումն չէ գործադրած, բայց պէտք չէ զարմանալ. բոլոր եկեղեցական հայրերն, նոյն իսկ Ժողովներն, որ իրարու հետ վէճ ունեցած են, իրենք կուգան և հաշտարար կը կանգնին։ Անցեալ դէպքերուն գալով՝ անոնց հեղինակները փնտռել, քննել և պատժելու եղելն ոչ ժամանակը կը ներէ և ոչ ալ օրինաւոր է։ Բանը կայ որ կրնանք ընել, այն է մեր քուէով դատապարտել և բարոյապէս պատժել յանցաւորները։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ.— Ստոյգ է որ ցաւալի դէպքեր տեղի ունեցած են և յանցաւորները տմեն ատեն քաջալերուած են, սակայն առանց յանցաւորներն ճանաչելու ի՞նչպէս կարելի է դատապարտել քուէով. քննութիւն պէտք է որ յանցաւորներն յերևան բերէ։ Ուստի ես պիտի առաջարկեմ եղելութիւնները դատապարտել, և այսուհետև գոնի կրօնական իշխանութեամբ պատժել եկեղեցական յանցաւորները, եթէ անկարելի է պատժել աշխարհականները։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ռ. ԷՖ.— Առանց քննութեան դատապարտութեան քուէ չենք կրնար տալ։

ԳԱՐԱԳԱՇ Ն. ԷՖ.— Քանի որ յանցաւորք յայտնի չեն չենք կրնար դատապարտել ոչ ոք, պէտք է որ քննութիւն ըլլայ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Կը տեսնէք ասոնիկ որ Ձեր նախկին Մայր դիւանն իրաւունք ունի եղեր այդ դէպքերու դատաստանը պատմութեան Թողելու, վասնզի դուք իսկ քննութիւնը կուզէք, բայց զայն կատարելու միջոցները պակաս կը գտնէք։

Գալով առաջարկեալ բարեփոխութեանց թերևս միաբանիք սա հետևեալ ձևին վրայ։

Դատապարտութեան քուէ տալ անոնց համար որք չարամտաբար կամ չհամեմատաբար մասնակցած են յիշեալ անձերուն։

ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ Ն. ԷՖ.— Ցայտից և անյայտից անուամբ ոչ ոք կրնանք դատապարտել. յանցաւորներն ոստիկանութեան յանձնելու, ազգային պատուոնները ժէջ չընդունելու պատիժներ ունինք. հարկ է որ կարելի եղածին չափ քննութիւն ըլլայ և յանցաւորք կրեն իրենց արժանի պատիժն։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ.—Ինչպէս կրնանք չափամտաբար կամ բարեմտաբար գործողներու բաժնել այդ անցքին հեղինակներն, այն ատեն «նպատակն սրբագործէ զմիջոցն» սկզբունքն ընդունած կըլլանք։ Ամեն անցից հեղինակն ու թելադրիչն կայ, ուստի բուն յանցաւորն ատոնք են. իշխանութիւնն է որ ամեն բան ընել կուտայ և ընծղներուն ալ երես կուտայ։ Եթէ դատապարտեն՝ ամեն բան պիտի ըսէի. Իսկ տատան լինէր՝ ամեն բան պիտի ըսէի։

այժմ որ այդ յանձաժողովի իշխանութիւնը դադրած է, կառաջարկեմ խնդիրը փակել, հաստատելով ասկէ առաջ տրուած որոշումն, այն է՝ բաղաքական իշխանութեան յանձնել խառնվարարներն երբ ազգային իշխանութեան անհատներն. և այս բնաւ մտահոգութիւն չենչանակեր։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.—Ըմբռնելի թէ ինչ ըսել ուզեր է փափազեան էֆէնտի։ Այս վեց խնդրոյ մէջէն իւրաքանչիւր որ իւր ուզղակի մասնակցութիւն ունեցած խնդրոյն տեսակէտով կարծիք կտալէն ծագեր է «նպատակն արդարացնէ զմիջոցն» սկզբունքին կապածը։ Նա 73ի քաղաքական ժողովոյ ծեծուելուն տեսակէտով ըմբռներ է խնդիրն, մինչդեռ ես դռնեվանի խնդրոյն տեսակէտով կը կարծէի թէ առաջարկեալ բարեփոխութիւններն ըրած ամփոփումով կը հաշտուէին։

Ուրեմն այն ներկայած առիթութիւնս եւս կառնեմ և ժողովոյ քուէն խնդրելու համար այսպէս կառիթեմ։

Կարծիք մը կայ Մայր Դիւանի տեղեկագրին եղրակացութիւնն ընդունող, այն պայմանաւ որ՝ ժողովոյն նախկին որոշման հաւատմամբ այսուհետև խառնվարարները դատելու և պատժելու համար իւր իշխանութիւնն ի գործ դնէ վարչութիւնն, և չգործադրած տեղն պատասխանատու մնայ։ Երկրորդ կարծիք մը կայ՝ մերժող տեղեկագրին եղրակացութիւնն և յիշեալ անցիկ համար մի առ մի քննութիւն և դատաստան պահանջող։

Ժողովոյ քուէն կը խնդրեմ խնդիրն որոշելու համար։

Ժողովը՝ 4 քուէի դէմ ընդհանուր հաւանութեամբ տեղեկագրին եղրակացութիւնն ընդունելով՝ ԿՈՐՈՇԵ պատմութեան Թաղուլ Ազգ. վերապիչեալ վեց անցիկ դատաստանն։ Եւ այսուհետև խառնվարարները պատժելու համար վարչութեան կողմէ իշխանութիւն ի գործ դրուելու մասին իւր նախկին որոշումը կը վերաձգեց, վարչութիւնն երբ չգործադրէ՝ պատասխանատու մնալու պայմանաւ։

Այս քուէարկութենէն յետոյ Ատենապետ էֆէնտի կառաջարկէ Օրակարգէն ատենական գործողութեանց մէջ վոխադրել անլսած խնդիրներն, և անոնց լուծման համար իւրաքանչիւր նիստին ի սկզբան կէս ժամ յատկացնել։

Ժողովն Ատենապետ էֆէնտիի առաջարկը ԿՂՆԴՈՒՆԻ միաձայն և ջոյն կը հաստատէ։

Գ. Բացակայութիւնք

Ատենապետ էֆէնտի ժողովոյ կը ներկայէ երրորդ բացակայութիւն ունեցող երեսփոխաններուն անունները, նայ հետևեալ ցանկին, և կը յայտնէ թէ այս անգամ յատուկ կոչնագիր պիտի ուղղուի անոնց, ըստ օրինի։

Տ. Սուքիաս քահանայ Մայր եկեղեցւոյ
Բարթող էֆէնտի Փիւրճիլալեան
Յովհաննէս » Աղնաւորեան

Դ. Բացակայութիւնք

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.—Այս անգամ չորրորդ բացակայութիւն ունեցող երեսփոխաններն են,

Վիչէն էֆէնտի Ապտուլլահեան
Մելքոն » Խաչէնաէրեան

Բայց ասոնց երկրորդին հրաւէրի ընկալագիրը Դիւանս օրինաւոր չգտաւ, վասն զի ո՛չ իրեն առարգրել տուած են մեր բաւականներն, և ո՛չ ալ իւր տնէն մէկուն։ Ուստի իշխէնաէրեան էֆէնտին այս անգամ ևս, եթէ

կը հաւանիր, երբորդ բացակայ նկատելով, կրկին անգամ իրեն կոչնագիր ուղղելու և իր. մէջ օրինաւոր ընկալգիրն առնել տալու հարկ կը տեսնէ Դիւանս։

Ծողովը կը հաւանի Դիւանին առաջարկութեան. ուստի և միայն վիչէն Էֆ. Ասլտուլլահեան չօրրորդ բացակայութեամբ ըստ օրինի հրաժարեալ կը հռչակուի երեսփոխանութենէ։

—

ՄԱՀԱԳՈՑԺ

Ա.ԶԳ. ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ

ԱԼԱՃԱՃԵԱՆ ՆԻԿՈՂՈՍ ԷՖԷՆԴԻ

Մեր պաշտօնակիցներէն պատուարժան Նիկողոս Էֆ. Ալաճաճեան իր մահկանացուն կնքեր էր և յունվար 4ին յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուէր։

Այս սգալի դէպքն իմանալով, փութացի պատգամաւորութիւն մը նշանակել, ըստ որոշման ծողովոյ, յուղարկաւորութեան ներկայ գտնուելու և ի դիմաց Երեսփոխանութեան ցաւակցութիւն յայտնելու համար հանգուցեալ ընտանեաց։

Հետեւեալս երկու եկեղեցական և երկու աշխարհական Երեսփոխաններ այս ցաւալի պարտականութիւնը կատարեր էին։

Նիկողոս Էֆէնտին, ազգասէր և փութաջան Երեսփոխան մ'էր, և իւր Երեսփոխանական պարտականութիւնը կատարելէ ետ չէր մնար։ Եթէ ծողովոյս մէջ չատ չէր խօսեր, օրակարգը սերտելու ուշադիր և վիճաբանութեանց մէջ յայտնուած կարծիքները գնահատող էր։ Ուրեմն կարևոր անգամ մ'էր նա ծողովոյս մէջ և անոր մահն ամենուս համար ցաւակցութեան արժանի։

Արդ կը հրաւիրեմ զձեզ յօժին կանգնիլ, ձեր ցաւակցութիւնը հանդիսապէս յայտնելու համար։

Երեսփոխանք ոտքի կելնեն և հանդիսապէս ցաւակցութիւն կը յայտնեն հանգուցեալ Նիկողոս Էֆ. Ալաճաճեան Երեսփոխանին մահուան համար։

Ատեանը կը վերնայ ժամ 10 ½ ին։

Ատենադպիր
Մ. Ց. ՄԵԼԻՔԵԱՆ

Ատենապետ
Ց. ՄԵՐԵՄ-ԳՈՒԼԻ

ՎՐԻՊԱԿՔ

ԺՂ. և ԻԲ. նիստերու ատենագրութեանց առաջին երեսին վրայ Ատենապետ նշանակուած է Եուսուֆեան Տ. Էֆէնտին, փոխանակ Մէրեէմ-դուլի Ց. Էֆէնտիի։

Ժ.Զ. նիստի ատենագրութեան երեսփոխանաց ներկայութեան ցանկին մէջ, բացակայ նշանակուած են Յովհաննէս Մարգարեան, Դարեդին Ց. Մելիքեան, Ղազար Հովսեան, կարապետ Ս. Իւթիւճեան. կարապետ Խաչիկեան և Համբարձում Սարըքէշիշեան Էֆէնտիներն, որք նոյն նիստին ներկայ էին։

Նոյնպէս, նոյն ցանկին մէջ Աբապեան Աթանագինէ Էֆէնտիի բացակայութիւնը պատճառաբանեալ նշանակուած է, որ սխալ է. և Ապտուլլահ Վիչէն Էֆէնտիի բացակայութիւնն ալ Չրդ. նշանակուած է, փոխանակ 3 րդի։

ԺԷ. ՆԻՍՏԻ ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՍԽԱԼՆԵՐԸ

Երե.	Սէնթ.	Տող	Սխալ	Ուղիղ
413	բ	15	խօսուածներն	խօսուածներն
»	»	17	պատրաստա	պատրաստ
420	»	36	ասպարեղէն	ասպարէղէն
427	»	2	ամսուան մէջ	ամսուան մէ՞ջ
428	»	11	որք	որ

8

ԱՐԻՈՅ

78 տարբոյ	40.895			
»	7.275			
»	2.207			
»	14.573	12½		
»	30		64.980	12½
հևրէ ձեռցած			754.034	20
ար գումար պահանջից			819.014	32½
ան գրամ			439	37½
			819.450	70

ն հաշուակալութեան

ՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Գ. Յ. ՄԵԼԻՔ

BELEDİYE
KÜTÜPHANESİ
No.

Գ. Յ. ՄԵԼԻՔ

ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ

ԿԵՂՐՈՆԱԿԱՆ ՄԵՏՈՒԿԻ 1877–1878 ՏԱՐՒՈՑ

ՄԱՐՏ

ՎԼԽՄԱԿ 1876–1877 ՏԱՐՒՈՑ

ՊԱՀԱՆՋ

ՀԱՇՈՒԵԿՇՌՈՒ 1877–1878 ՏԱՐՒՈՑ (ՄԱՐՏ ԱՄՍՈՒՑ ԱՒՍ 190)

ՎՐԻՊԱԿ

ԺԱ. և ԻԲ. նիստերու ատենագրութեանց առաջին երեսին վրայ Ատենապետ նշանակուած է Եուսուֆեան Տ. Էֆէնտին, փոխանակ Մէրեէմ-դուլի Ց. Էֆէնտիի։

Ժ.Զ. նիստի ատենագրութեան երեսփոխանաց ներկայութեան ցանկին մէջ, բացակայ նշանակուած են Յովհաննէս Մարդարեան, Գարեգին Ց. Մելիքեան, Ղազար Հովսեան, կարապետ Ս. Իւթիւճեան, կարապետ Խաչիկեան և Համբարձում Սարըքեչիչեան Էֆէնտիները, որք նոյն նիստին ներկայ էին։

Նոյնպէս, նոյն ցանկին մէջ Աբրահամ Աֆեանագինէ Էֆէնտիի բացակայութիւնը պատճառաբանեալ նշանակուած է, որ սխալ է. և Ապտուլլահ Վիչէն Էֆէնտիի բացակայութիւնն ալ 2րդ նշանակուած է, փոխանակ 3 րդի։

ԺԷ. ՆԻՍՏԻ ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՍԽԱԼՆԵՐԸ

Եր.	Մ.	Տ.	Սխալ	Ուղիղ
413	բ	15	խօսուածներն	խօսուածներն
»	»	17	պատրաստա	պատրաստ
420	»	36	ասպարեզէն	ասպարէզէն
427	»	2	ամսուան մէջ	ամսուան մէջ
428	»	11	որք	որ

8

ԱՐԻՈՑ

78 տարուց	40.895			
»	7.275			
»	2.207			
»	14.573	12½		
»	30		64.980	12½
Հևրէ մնացած			754.034	20
Ընդ գումար պահանջից			819.014	32½
Ետ դրամ			439	37⅛
			819.450	70

ն Հաշուակալութեան

ՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԶՈՒԹԵԱՆ
ՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
Գ. Յ. ՄԵԼԻՔ

BELEDİYE
KÜTÜPHANESİ
No.

Գ. Յ. ՄԵԼԻՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԹՈՒՅԼՈՒՍ 1880 ԱՄՍԻ

ՆԻՍՏ Ժ.

20 ՄԱՐՏ 1881

ՆԱԽԴԱՀ. — Սրբազան Պատրիարք Հայր

ԱՏԵՆԱՊԵՏ. — Ց. Մէրէէմ—Գուլի էֆէնտի

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՔ

ՆԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՔ

Ա. Վիճակ

1 Կարապետ Եպս. Սերոբեան Բ ¶
2 Սիմոն Եպս. Սէֆէրեան
3 Ամբրոսիոս Վ. Ռուբինեան Բ ¶
4 Կարապետ Ք. Սէթեան

Բ. Վիճակ

5 Մատթէոս Եպս. Խզմիրլեան
6 Պօղոս Վ. Խօյաամեան Բ ¶
7 Յովհաննէս Ք. Մկրեան
8 Գրիգոր » Աճէմեան Բ

Գ. Վիճակ

9 Յակոբ » Ա. Փափազեան
10 Սահակ Ք. Տ. Սարգսեան Բ ¶
11 Խորէն » Փէհլիվանեան
12

Դ. Վիճակ

13 Սուքիաս Ք. Ստեփանեան Բ ¶
14
15
16

Ե. Վիճակ

17 Խորէն Արքե. Նար Պէյ Բ 2
18 Յովհաննէս Վ. Փափազեան
19 Գարեգին » Թաւթարեան Բ
20

Բ Բացակայութիւն առաջին։
Բ.2 Բացակայութիւն երկրորդ։
Բ.¶ Բացկ. բանաւոր պատճառաւ։

ԱՅԼԱԶԳԻՆ

(Ա. Վիճակ)

Գումգապու, կէտիկ փաշա եւ Գումգապուի դուռը

21 Գրիգոր Պէրպէրեան Բ
22 Կարապետ Ազարդմաճեան Բ 2
23 Համբարձում Մազլումեան
24 Մինաս Գափամաճեան
25 Սարգիս Ազաբէկեան Բ ¶
26 Սեւունքերիմ Մանուկեան Բ ¶
27 Բարթող Քիւրքճիպաչեան
28 Գէորգ Ալաուլահեան
29 Ց. Մէրէէմ-Գուլի
30
31
32
33
34
35
36
37

(Բ. Վիճակ)

Պեշիկթաշ

38 Ալիքսան Թօրասանճեան
39 Բարսեղ Հալաճեան
40

Եէնիգաբու

41 Մկրտիչ Քիւրքճիխանլեան Բ ¶
42 Մարուքէ Ֆրէնկեան
43 Պօղոս Էքսէրճեան
44

Իւսկիւտար Ս. Խաչ

45 Սիմոն Ֆէլէկեան
46
47 Ց. Շիշմանեան Տօքթօր

Իւսկիւտար Ս. Կարապետ

49 Մհէրան Պահճէպաշեան
50 Պօղոս Թորգոմեան Բ
51 Տրդատ Փափազեան
52

(Գ. Վիճակ)

Գասըմ բաշա

53 Գասպար Չէրաղ Բ

Բերա

54 Աբիկ Ուճեան Բ ¶
55 Գրիգոր Սէլիմիէճեան
56 Գրիգոր Օտեան Բ ¶
57 Մէքայէլ Մօմճեան Բ 2
58
59
60
61
62

Միջագիւղ

63 Յակոբ Նորատունկեան
64 Տիգրան Եուսուֆեան
65 Մկրտիչ Գազանճեան Բ
66 Նշան Օտեան Բ
67

Պէյգօզ եւ Ղայաթիա

68 Մէքայէլ Մամիկոնեան Բ

(Դ. Վիճակ)

Գումգոյնճագ եւ Իմաւտիէ

69 Սահիան Պէյլիճեան Բ
70

Ֆատըգիւղ

71 Մկրտիչ Մուրատեան Բ 2
72

Նարլըգաբու

73 Յակոբ Եֆենդիեան Բ 2

Եհնիմահալլէ Սամաթիոյ

74

Թօփգափու

75 Յովհաննէս Մարգարեան

Էյուպ Ս. Եղիա եւ Ս. Աստուածածին

76 Գարեգին Յ. Մելիքեան

Գուրուչէշմէ

77 Աասիա Խիտըշեան Բ

Հիսար եւ Պօյաճի գիւղ

78

Նոր գիւղ եւ Սրհնիա

9 Ղազար Հովուեան

Գալատ

80 Տէվէմաք Էքսէրճեան
81
82

Ֆարակեօմրիւկ

83 Սեդուհ Թիւրապեան
84

(Ե. Վիճակ)

Սամաթիա

85 Ալիքսան Պէշիրեան
86 Եղիազար Մելիքեան Բ Պ
87 Մինաս Ձաֆճաֆեան
88 Նազարէթ Շահպազեան Բ
89 Յարութիւն Թիւմեան
90 Յակոբ Արշակ Բ
91 Սեդուհ Թիւյսիւզեան
92
93
94

Խասգիւղ

95 Առաքել Ալթունեան Տիւրրիբ
96 Ռէթէոս Պէյլիկճեան Բ Պ
97 Սարգիս Գավուքճեան Բ Պ
98
99
100

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍԿՈՊԱՆՔ

Կարին

101

Քեօթահիա

102

Անդրիանուպօլիս

103

Նիկոմիդիա

104 Կարապետ Ս. Իւթիւճեան

Ակն

105

Ղարահիսար

106

Արաբկիր

107 Կարապետ Թաշիկեան

Բաղէշ

108

Պրուսա

109 Բրիստոստուր Ղազարոսեան

Եւդոկիա

Ամասիա

111 Համբարձում Ալամաճեան

Բայուռ

112 Յովհաննէս Աղնաւորեան

Եղեսիա

113 Յակոբ Իւթիւճեան

Մանճըլըխ

114

Հանճը

115

Երզնկա

116 Ռէթէոս Պէրպէրեան Բ

Թէքիրտաղ

117 Տիգրան Գ. Սիմոնեան Բ

Կեսարիա

118 Գէորգ Գըլըճեան Բ

Խարբերդ

119

Պալըքհսէր

120

Մուշ

121 Սահակ Փափազեան

Տիվրիկ

122 Նշան Գարագաշ

Զէյթուն եւ Մարաշ

123

Տրապիզօն

124

Պաղտատ

125 Մեսրոպ Իսկէնտէրեան Բ Պ

Տիգրանակերտ

126 Մինաս Զօլեանեան

Վան

127

Աղթամար

128

Հալէպ եւ Այնթապ

129

Սեբաստիա

130 Մկրտիչ Յ. Մելիքեան

Ռուսճուգ

131

Կարս

132 Աբրահամ Յ. Այվազեան Բ

Զմիւռնիա

133 Համբարձում Սարըքէչիէեան

Գաղատիա

134

Ատանա

135

Սղերդ

136 Մատթէոս Ալէքսանեան Բ 2

Եօզղատ

137 Լօռոֆէթ Պալեօղեան Բ Պ

Մալաթիա

138 Գէորգ Վարդանեան Բ

Իզմիր

139 Պաւլ Պապօեան Բ

Եգիպտոս

140 Աբրահամ Մուրատեան

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Մրագիր Թաղային մատակարարութեան (Տեղեկագիր Ատենապետաց դիւանի)։

Բ. Առաջարկութիւն Մայր դիւանի ծողովոյ դումարման աւուրց փոփոխութեան մասին. — Տեղեկագիր Ատենապետաց դիւանի։

Գ. Առաջարկութիւն Մայր դիւանի ծողովոյ ներկայելի դրութեանց մասին. — Տեղեկագիր Ատենապետաց դիւանի։

ԱՏԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Ընդ նախագահութեամբ Ա.ծն. Ս. Պատրիարք Հօր և ընդ ատենապետութեամբ Մեր-եէմ—Գուլի Ց. էֆէնտիի՝ ատեանը բացուեցաւ ժամ 7 3/4 ին ի ներկայութեան 30 երես-փոխանաց՝ որոց թիւն հետզհետէ 42 ի յանդեցաւ։

1.

Վաւերացում ժե. ժշ. ժէ. եւ ժը. ցիս-տերաց ատենագրութեանց

Ատենապետ էֆէնտին յայտարարելով թէ անցեալ նիստին մէջ մինչև ժդ. նստի ատենագրութիւնները վաւերացուած էին, և հետևապէս դիւանին վրայ դեռ վաւերելի կը մնային չորս նիստերու ատենագրութիւնները, սկսաւ ժե. անբաւական նստին ատենագրութենէն՝ որ նկարագրական ձևով խմբագրուած էր, նախ անոր վրայ ի դիտողութիւն հրաւիրելց երեսփոխաններն։ Եւ ծողովը առանց դիտողութեան ընդունեց զայն։

Ցետոյ Ատենապետ էֆէնտին ժշ. նստի ատենագրութեան վրայ դիտողութիւն ունեցող երեսփոխաններն հրաւիրեց խօսք առնուլ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Երես 388, սիւնակ բ. 9րդ տողին մէջ որովհետեւ բառն պիտի ըլլայ այսուհետեւ։

Նոյն երես, նոյն սիւնակ, 26 րդ տողին ժէջ պիտի տանք պիտի ըլլայ պիտի տա՞նք :

Երես 394, սիւնակ բ. 12 րդ տող. Սբբ. բազան Պատրիարք Հօր յայտարարութիւնը սխալ արձանագրուած է: « Ես այն առեններըը երբ դաստիարակութեան համար կեդր. սըն. տուիչն դումար մը տալ կառաջարկուէր, ըսած եմ թէ այդ դումարը քիչ է, սակայն առ այժմ բաւական է ըսուիլը եղան, թէ փոքր մ'է թող ըլլայ, և Պիւտճէին ժէջ դումար մը տահմանուի, այդ դումարը կայլն» խօսքը պիտի ըլլայ « ես այն առեններըը երբ դաստիարակութեան համար կեդր. տնտուիչն 50000 ղրշ վճարելու որոշում կըլլար, ծողովին ըսած եմ թէ այդ դումարն անկարելի է վճարել, մինչև որ հասութիւն աղբիւրները չկարգադրուին. ահա այդ դումարը կայլն» : Սբբազան Հօր այս խօսքն յիշատակած եմ իմ խօսքիս ժէջ տես 398, սիւնակ բ. 9—13 տողերուն ժէջ :

Երես 394, սիւնակ բ. առաջարկեալ բարեփոխման ժէջ ժայիս 15 թուականը՝ ժայիս 1 պիտի ըլլայ ըստ յայտարարութեան Տնտեսական խորհրդականին. տես երես 387 սիւնակ ա. 20 րդ տող :

Երես 396, սիւնակ ա. քուէարկութեան արձանագրութիւնն ամբողջովին սխալ է. առաջարկեալ բարեփոխումն ըստ վերջին առաջարկութեան Մկրտիչ—Գալի էֆէնտիի ժողովը նոյնութեամբ ընդունեց : Պէտք է ճշդել այս արձանագրութիւնն ապագային չփոթութեան տեղի չտալու համար :

Երես 397, սիւնակ ա. Մելքեան Գարեգին էֆէնտիի խօսքին 18 րդ տողին վերջն ալիտի աւելնայ, « այսօր պաշտօնէից ամենուն թոշակները վճարեալ են, և կեդր. տնտուիչը պարտք չունի ». Տես երես 398, սիւնակ ա. 35—37 տողերն և երես 399, սիւնակ ա. 21—23 տողերն , յորս կրկնած եմ Մելքեան Գ. էֆէնտիի այդ խօսքերն, որ մոռցած են իր խօսքին արձանագրութեան ժէջ :

Երես 397, սիւնակ բ. Սբբազան Պատրիարք Հօր երկրորդ խօսքն պիտի ըլլայ. « Ես շնորհակալութեան պէտք չունիմ. իմ նախորդներս ալ իրենց այդ պարտքը կատարած են արդէօք » :

Երես 398, սիւնակ բ. 3 րդ տող, միջնադեռ պիտի ըլլայ միջնեռ իսկ :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍԲԲԱԶԱՆ — Ես այդ առենադրութեան ամբողջութեանը վրայ դիտողութիւն ունիմ. իմ խօսքերուս խմաստը բոլորովին այլափոխեալ է. բերանս այնպիսի խօսքեր կան դրուած զորս ես չըսի և սակայն չեմ յիշեր հիմայ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Շատ կը ցաւիմ որ՝ Դիւանիս այնչափ հոգատարութեան հակառակ առենադրութեանց ժէջ երբեմն այնպիսի սըխալներ կը սպրդին, որ խօսքին իմաստը կոչըտեն: Ես ըստ արտ սպրդութեան չունիմ հարկադրուած եմք գոհ լինիլ այսչափով :

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. ԷՖ.— Ես աւելի ժէկ կէտի վրայ դիտողութիւն ունիմ, որ տպագրական սխալ մ'է. 396 երես, բ. սիւնակ 32րդ տող. կարելիութեանը պիտի ըլլայ կարելիութիւնը :

Իսկ գալով իմ այն խօսքերուն զորս Փափազեան էֆէնտին ճշդել կուզէ, ես այնպէս հըմտանեմ զանոնք՝ ինչպէս որ արձանագրուած են առենադրութեան ժէջ: Նմանապէս 396 րդ երեսին ժէջ նշանակեալ քուէարկութիւնը ես ճիշդ արձանագրութեան պէս եղած դիտեմ, և ոչ թէ Փափազեան էֆէնտիին արբագրութեան պէս : Ես այն կէտը թէ Պատրիարքարանն այսօր պարտք չունի ըսած եմ, նախընթաց բացատրութեանց հետ սերտ կապակցութիւն ունի խօսքս, և ամբողջն իմիասին առնելով անոր բուն ոգին կըմտնուի, սակայն երբ այնպէս մեկնուի, ինչպէս մեկնեց Փափազեան էֆէնտին, խնդիրը կը փոխուի. վասն զի երբ խօսք մը սեղմեալ կերպով մեկնուի, տարբեր

իմաստ կուտայ : Իմ այն խօսքս թէ՝ Պատրիարքարանը պարտք չունի , յարաբերական իմաստով պէտք է առնուլ , և ոչ թէ բացարձակ իմաստով :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ժ.Ղ. Նահ. ատենադրութեան վրայ դիտողութիւն ունեցող երես. փոխանոր իրենց խօսքերուն մասին դիտողութիւններն ըրին և վերջացուցին: Բայց ատենագիր մը կար որ կրնայ մեզ համար փափաքելի էֆէնտին սխալ արձանագրուած է կըսէ, իսկ Մելիքեան էֆէնտին ուղիղ: Ատոր է որ նոյն օրն իսկ խօսքիս վրայ խնդրեր բուէի դրուած է, և իմ եղրակացութեանս մէջ՝ բանակռիւնան երկրորդ մասը դուրս ձգել չկարի վերայ այսր ամենայնի՝ ըստ որում նոյն նըպատին ատենապետան ես չէի և չեմ կրնար դիտնալ թէ ատենապետն , որ Քրիստոստուր էֆէնտին էր , ինչ ամիրմամբ քուէի դրաւ խնդիրը , հարկ կը լինի նախապէս նորա բացատրութիւնը լսել , և ըստ որում այժմ ներկայ չէ Քրիստոստուր էֆէնտին , կը վերապահեմք այս կէտն անոր ներկայութեան , որպէս զի խնդիրը պարզաբանէ : Ուստի՝ սոյն վերապահմամբ՝ ժողովոյդ ընդունելութեան պիտի ենթարկեմ Ժ.Ղ. Նահ. ատենագրութիւնն , ամոր վրայ եղած դիտողութեանց ապացուցեալ մասերովը հանդերձ :

Հետևաբար Ատենապետ էֆէնտին սոյն բանաձեւով քուէի կը դնէ Ժ.Ղ. Նահ. ատենագրութիւնն զոր ժողովը կընդունի :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Անցնինք այժմ Ժ. Նահ. ատենագրութեան . դիտողութիւն ունեցող երեսխոհաններըը կը հրաւիրեմ խօսք առնուլ :

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — երես 413 , սիւնակ բ. իմ խօսքս սա մասը . « դիւրին չէ յիշել նախորդ նիստերու մէջ խօսուածներն . բայց որովհետև ևայլն » պիտի ըլլայ , « դիւրին չէ յիշել ևրբան չիւր նիստի մէջ խօսուածներն. ուստի ըստ որում ևայլն » :

Երես 427 , սիւնակ բ. 9րդ տողին « մարտ 15 պիտի ըլլայ « մայիս 15 » :

Երես 431 , սիւնակ ա. Մելիքեան Գաբրիէլ էֆէնտիի խօսքին մէջ Թերի մաս մը կայ , զոր պէտք է ամբողջացնել իմ խօսքէս , որ յերես 433 , սիւնակ ա. 29—32 տողերուն մէջ կերևայ Թէ. « Պահ մ'առաջ վարչութիւնն յայտարարեց Թէ 7—8 նիստ Պատրիարքարանի պաշտօնէից խնդրով զբաղած են , և Թէ՝ Պատրիարքարանի մէջ անպիտան պաշտօնեաներ կան արդարև » :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կը տեսնեմ որ Ժ. Նահ. ատենագրութեան վրայ ուրիշ խօսք ուղղող չկայ: Զայն ընդունելութեան դնելէ առաջ՝ Գիւանս դիտել կուտայ որ այդ ատենագրութեանց Թերթերուն մէկ մասին սկիզբը տպագրական սխալմամբ Ժ.Ղ. Նահ. տակին ու օրագրը դրուած է : Արդ այս դիտողութեամբ հանդերձ Ժ. Նահ. ատենագրութիւնը ժողովոյդ ընդունելութեանը կենթարկեմ :

Ժողովը միաձայն կը վաւերէ Ժ. Նահ. ատենագրութիւնը հանդերձ դիտողութեամբը:

Ատենապետ էֆէնտին Ժ.Ը. Նահ. ատենագրութեան վրայ ի դիտողութիւն կը հրաւիրէ զերեսփոխանս :

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Երես 459 , իմ խօսքիս մէջ ամբողջ պարբերութիւն մը մոռցուած է որ է « եթէ տեղեկագրին եղրակացութիւնն ընդունելով քուէի դնենք՝ այն ատեն զեղծումները քաջալերած կը լինինք » :

ԳԱՐԱԳԱՇ Ն. ԷՖ. — Երես 459 . ես չըսի Թէ յանցաւորներն ատիկանութեան յանձնելու է . այդ խօսքը պիտի ըլլայ « Ո՞վ կընայելու է .

տիպէ ժվեղ յանցաւորներն ոստիկանութեան յանձնելու » :

Տ· ՄԱՏ· ԵՊԻՍԿ· ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ · — Երես 459 · Եթէ լաւ կը յիշեմ, ես Եուսուֆեան Էֆենտիի խօսելէն ետքը դիտողութիւն մըն թէ՝ « Երբ փոնութիւն ըլլայ՝ այն ատեն պիտի յայտնուին յանցաւորները · ուստի բանի որ այսօր չենք կրնար գանել գանողը , ինչպէս կրնանք պատժել » այս խօսքերս չեն արձանագրուած :

ԷՆՏՍԷՐՃԵԱՆ Տ· Է֊Ֆ· — Երես 451 , սիւնակ Բ· —Իմ խօսքերս շատ սխալ արեւմէ չարագրուած են · ով որ պիս կը ճանչնայ և նոյն օրն իմ յուզեալ կերպարանքս դիտած է , կըրնայ հաւկնալ թէ ես այդչափ սխալ արեւմէ չէի կրնար խօսիլ , մանաւանդ թէ բարեմասնաբար ուղղուած հարցումը չէի նկատեր փոխադեան Էֆենտիին այն հարցումը թէ դատախարակութեան համար որոշուած դումարն ինչո՛ւ հատուցուած չէ նախորդ վարչութեան օրով : Ես ըսի թէ « Փոխադեան Էֆենտին նախորդ վարչութենց յանցանքն ինչո՛ւ Ս, Պատրիարք Հօր կըբեռնաւորէ · նախորդ վարչութիւնն շատ լաւ է գիտեր որ չէ վճարեր դատախարակութեան յատկացեալ գումարը · դատախարակութեան համար ծաղրելի ծրագիր մը չհնուած էր » ըսած եմ · վոխանակ այս ծաղրելի բառին կէտեր դրուած են ատենագրութեան մէջ: Ես այն ատեն դեռ շատ բան պիտի ըսէի , բայց Ատենապետ Էֆենտին չհաղորդ :

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ· — Երես 438, սիւնակ Ա· ԺԹ. նիստի վրայ դիտողութիւններս սխալ նշանակուած են , զորս հետեւեալ կերպով կուզեմ .

« Երես 341 , սիւնակ Ա· հարցապնդմանս 3րդ տողին 8 Թուականը պիտի ըլլայ 18րդ :

Երես 343 , սիւնակ Բ· 8րդ տողին մէջ բառն աւելորդ է :

Նոյն երես , նոյն սիւնակ , 21րդ տողին մէջ « չկրցաւ մարմնաւորիլ » պիտի ըլլայ :

Երես 344 , սիւնակ Ա· 12րդ տող « պէտք է հոգ տանիք » պիտի ըլլայ , և ոչ թէ տանիք :

Նոյն երես , նոյն սիւնակ , 24րդ տող , Ճամակի բառն պիտի ըլլայ Մասնակի » :

Երես 455 , սիւնակ Ա· Եուսուֆեան Էֆենտիի խօսքին յետոյ խօսք մ'ունիմ որ չէ արձանագրուած · « բայց Սրբազան Պատրիարքն ալ պէտք է որ այդ յայտարարութիւնն ընէ» :

Այս խօսքիս Եուսուֆեան Էֆենտին պատասխանեց թէ · « երբ վարչութիւնը կը յայտարարէ, Սրբազան Պատրիարքն ալ անոր համաձայն է ըսել է » :

Սրբազան Պատրիարքն ալ ներկայ էր նոյն միջոցին :

Երես 458 , սիւնակ Ա· 14րդ տողին Պատրիարքարան պիտի ըլլայ՝ Պատրիարքն :

Երես 459 , սիւնակ Ա· խօսքիս վերջը պիտի կայ , « և մինչև ոստիկանութեան յանձնելու և աքսորելու կելնեն » :

Երես 460 , սիւնակ Բ· 2րդ տող· Մինչ վարչութիւնը պատասխանատու չ'պիտի մնայ , այլ և Սրբազան Պատրիարքն որ Գործադիր իշխանութիւնը կը վարէ :

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ· Է֊Ֆ· — Փոխադեան Էֆենտիի բացատրերը ճիշտ են , բայց այս դիտողութիւններն իր այս խօսքերն ուղղելու համար կընէ թէ ժողովոյ որոշումներն ու այլոյ խօսքերը սրբագրելու համար :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է֊Ֆ· — Իրաւացիւթիւր երեսփոխան երբ իր խօսքերը թերի արձանագրուած տեսնէ , զանոնք ամբողջացնելու համար դիտողութիւն ընելու իրաւունք ունի · ասկից դուրս երբ այլոյ խօսքերուն վրայ ալ տարած է իր դիտողութիւններն , իրր իր խօսքին յարակից , այս դիտողութեանց այն մասը միայն կարեւորութիւն կրնայ ունենալ , որ խօսքին տիրող կողմէն կը հաստատուի , և կամ ժողովը համոզելու բաւական ապացոյցներով յա-

ռաջ կը դրուի . ապա թէ ոչ , չեն կրնար խօսքին տէրը պարտաւորել եղած դիտողութիւնները ընդունելու ։

Այս բացատրութենէն աւելի՝ մանաւանդ սա կէտին վրայ կուզեմ հրաւիրել Երեւխոհան տեարց ուշադրութիւնն որ , երբ իրենց խօսքերուն մէջ խմասաց փոխոխութիւնն պատճառ ոչ թերութիւններ չգտնեն , լաւագոյն կը լինի դիտողութիւն ընելու չափ կարեւորութիւն չտալ և ժողովոյ վայրկեաններուն խնայել , վասն զի բանաւոր չէ այսչափ մանրակրկիտ դիտողութեանց ենթարկել առենագրութիւն մ՚որ իւրաքանչիւր երեւխոհանի խօսքերն իր բերնէն ելածին չափ և նման բառ առ բառ չներկայացներ , զի սղագրութեամբ պատրաստուած չէ , այլ անոր բովանդակութիւնը կուտայ , որուն մէջ անտարակոյս ամեն մանրամասնութիւն չկրնար պարունակիլ ։ Ուստի կըրնամք այնչափ խստապահանջ չլինիլ , մինչեւ որ սղագրութեան դրութիւնը մեր մէջ ալ դործածելի լինի ։ Կը տեսնէք որ մինչեւ իսկ իմ խօսքերուս արձանագրութեան մէջ ստէպ այնպիսի սխալմունք կը սպրդին , զորս տպագրական վրիպակի ձեւով ուղղել կը պարտաւորիմք։ Եւ վերջապէս անուրանալի է թէ առանց սղագրութեան այս առենագրութեանց պատրաստութիւնը դժուարըմբռնելի դործ մ՚է ։

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ ԷՖ· — Շատ ցաւալի է , ե. բեւխոհան Տէրոբ , որ քանի մը առենագրութեանց մէջ տպագրական վրիպակներ սպրդած են ։ Սակայն է որ իրեւ Առենագպիր պատասխանատու եմ , սակայն ես ալ իմ արդարացուցիչ պատճառներս ունիմ ։ Երբեմն ես ինքս կը կատարէի ամեն բան , նոյն իսկ տպագրութեան վարձերն . բայց ժամանակ մ՚ի վեր բազմադիմի դրաղմանցս պատճառաւ չեմ կրցած այս պաշտօնս կատարել և մանաւանդ ներկայութեան ցանկը ստիպուած կի Պատրիարքարանի դիւանատան պաշտօնեից պատրաստել տալ . սակայն ատոր գէմ որ վրիպակ վրիժառու անձնց յանձնելու սոյն գործն համբակներու ձեռք կը ձգուին եղեր ։ Այս բացատրութիւնը տալէս ետքը կուգամ վստահեցնել զԳողովդ որ , այսուհետեւ անձամբ սխալ չմնամ գոհացնել այս մասին ինչպէս կըսեմ երբեմն ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ·— Լսեցիք Առենադպիր էֆէնտին որ յայտարարեց թէ ներկայութեան ցանկին պատրաստութիւնը համբակներու ձեռք կը յանձնուի եղեր . ըսել է որ Պատրիարքարանի մէջ դեռ համբակ պաշտօնեաներ կը գտնուին ։ Ցաւալի է որ այլեւս վերջ կը տրուի այս անտեղութեանց ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ· — Առենագրութեան պատրաստութեան և այլ գրութեանց համար՝ վարչութեան հետ համախորհուրդ՝ պէտք եղած կարգադրութիւնները արդէն եղած և գործը լաւագոյն ձեւերու մէջ դրուած է , այնպէս որ Դիւանս իրաւունք ունի յուսալու որ այսուհետեւ տեղի չեն ունենար այս տեսակ ո՛չ թերութիւնք , և ո՛չ ալ գանգատանք ։

ՄԷԼԻՔԵԱՆ Գ. ԷՖ·— (Խորհրդ. Տնտես. գործոց) Զեմ դիտեր թէ Առենադպիր էֆէնտին երբ կըսէ որ ժողովոյ վերաբերեալ գրութիւններն համբակներու ձեռք ձգուած են դիւանին մէջ , այդ խօսքով որո՞ւ կասկարիլ. մի՞թէ վարչութեան դէմ գանգատ մ՚ի այս. ես կը վստահիմ որ Առենադպիր էֆէնտին եթէ գանգատելու պատճառ մ՚ունէր , փոխանակ յանձնելու ժողովոյս գանգատելու , ամենապարզ դիտողութիւն մ՚ըրած ըլլար վարչութեան՝ զի անտարակոյս տեղն ինչ կը կարգադրուէր անմիջապէս , և հարկ չէր ձեզ այս խօսքերուն ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ· — Յայտարարեցի արդէն թէ Մայր դիւանը վարչութեան հետ համաձայնած է առենագրութեանց պատրաստութեան վերաբերեալ կարգադրութեանց մասին , և թէ յուսալի է որ այսուհետեւ նախորդ դըժուարութիւնք կը բարձրանան ի միջոյ ։

Արդ՝ եղած դիտողութեամբք հանդերձ

քուէի կը դնեմ ԺԸ նստին ատենագրութեան ընդունելութիւնը։

Ժողովը ԿԸՆԴՈՒՆԻ ԺԸ. նստի ատենագրութիւնն հանդերձ դիտողութեամբք ։

2.

Բացակայութիւնք

Երեսփոխաններէն Մարուգէ Էֆէնտի Ֆըրէնկեան ճամբորդութեան պատճառաւ ,

Տ. Կարապետ Եպիսկոպոս Սերոբեան և Մելքոն Էֆէնտի Խաչէտէրեան անձնական տարաբաղձութեան պատճառաւ իրենց բացակայութիւնը գրով յայտնած լինելով՝ Ատենապետ Էֆէնտին սոյն օրինական բացակայութիւններն Ժողովոյն ծանուցանելէ ետեւ , նշանակել տուաւ ներկայութեան տումարին մէջ ։

3.

Գիր Համարակալութեան դիւանին կեդր. սրճատուկին 1877–78 , 1878–79 եւ 1879–80 տարիներու հաշուեկշռոց վերաբերութեամբ.

Ատենապետ Էֆէնտին յայտարարելով թէ Համարակալութեան դիւանէն դիր մը ընդունած է , կը հետեւցնէ զայն Ժողովոյն, որ ահաւասիկ.

Մեծապատիւ Ատենապետ Էֆէնտի Ազգային Ժողովոյ

Համարակալութեան Դիւանս ստացաւ 1877—78 , 78—79 և 79—80 ամսոյ կեդրոնական մնտուկին հաշուեցոյցերն , ընդ որս և արդի Վարչութեան Տնտեսական խորհրդականին մէկ տեղեկագիրն , որով յիշեալ խորհրդական Էֆէնտին կը յայտարարէր թէ « Արդի վարչութիւնն պարտաւորութիւն չունի առաջ է եղիլ ամսոյ հաշուեցոյցերն պատրաստել և այնու ընել հաշուական անկրպակաս , առանց պատասխանատու լինելու այդ երկար տարուոյ գանձային և հաշուական գործողութեանց » ։

Իրաց այս վիճակին մէջ Դիւանս նկատելով թէ այդ մատուցեալ հաշուեցոյցերն իրենց բուն պատասխանատու մարմնոյն կողմէն ստորագրեալ չեն ,

Նկատելով թէ Դիւանս իր նախագինական պաշտօնը կատարելու առեն թերեւս պէտք ունենայ պատասխանատու մարմնոյն բացատրութիւններն լսելու ,

Կառաջարկէ

Ցանձնարարել Ս. Պատրիարք Հօր , որ սոյն երկար ամսոյ հաշուեցոյցերն նոյն ժամանակի Քաղաքական Ժողովոյ ստորագրել տալով մատուցանէ Ազգային Ժողովոյ ի քննութիւն ։

20 Մարտ 1881 Ատենապետ

Համարակալութեան դիւանի

Ց. ԱՐՇԱԿ

(Ցետ ընթերցման)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ինչպէս լսեցիք համարակալութեան դիւանը նկատելով որ 77—78 , 78—79 և 79—80 ամսոյ հաշուեկշիռներն իրենց ժամանակին Վարչութիւններէն չեն ըստորագրուած , կառաջարկէ յանձնարարել Ս. Պատրիարք Հօր որ զանոնք ստորագրել տալով պատասխանատու մարմնոյ վերադարձնէ ։ Այս մասին կարծիք յայտնել ուզողներն կրնան խօսիլ ։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. ԷՖ. — [Ցնտ. գործոց խորհրդական] Նախորդ վարչութիւն մ՚ունէր ինք որ հետապնդեր է առանց հաշիւ տալու. ներկայ վարչութիւն մը ան ինք որ նախորդին պակասը կը լեցնէ : Իրաւ է որ ներկայ վարչութիւնն իւր նախորդին հաշուոց պատասխանատու չկրնար լինիլ ինչպէս որ նախորդն ալ չկրնար պատասխանատու ըլլալ այն հաշուեկշռոց պատրաստութեան , զոր ներկայն կը բերէ : Եթէ լաւ ուշադրութեան առնուած է տեղեկագիրն , անոր մէջ ըսուած է թէ վարչութիւնս պատասխանատու չէ այդ երեք տարուց դանձային և հաշուական գործոցը թեանց · սակայն երբ այդ հաշուեկշիռներն ներկայ վարչութիւնս կը բերէ և անոնց ճշդութիւնը կը վաւերացնէ , տակից ըսել չէ թէ ներկայ վարչութիւնս այդ հաշուեկշռոց մանրամասնութիւնը կը վաւերացնէ , այլ առով անոնց՝ տաւարներուն ճշդիւր պատկերացումն լինելը կը հաստատէ : Եւ երբ ներկայն զանոնք կը պատրաստէ և կը բերէ , անպատեհ է ըսել թէ նախորդը թող առորագրէ , գուցէ նա տարբեր կերպով սլիսի պատրաստէր ու մեկնէր այդ հաշուեկշիռները :

Վարչութիւններն միմեանց յաջորդելով իրարու թերին կը լնուն . այդ ինչ որ չէ ըրած նախորդ վարչութիւնն՝ ներկայն զայն կատարեց և այսպէս բերաւ այդ հաշուեկշիռները : Թէպէտև ներկայ վարչութիւնս , ինչպէս ըսուած է իւր տեղեկագրին մէջ , կը վստահիր նախորդ վարչութեանց հաշուոց մանրամասնութեան քննութիւնը ամրողջապէս կատարել և ապա նոցա բռնադատութիւնը պատակերացնել , բայց նկատելով որ Աղգային ժողովս տակաւին կուսայ հաշուեկշռոց մատուցման՝ ստիպուեցաւ զանոնք ժողովոյդ ներկայացնել առանց անոնց մանրամասնութեանց ճշդութեանը պատասխանատու լինելու : Եթէ այդ մանրամասնութեանց մէջ սխալներ կան , պատրաստարարանի տախտակները բաց են և անոնցմէ կրնաք տառգել :

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ինչ որ ըսաւ Ցնտ. տեսական խորհրդական էֆէնտին՝ խորհրդարանական կեանքին բոլորովին հակառակ է : Պատասխանատու չեմ ըսաւ հաշուական գործոցը թեանց . եթէ պատասխանատու չէ՝ ի՞նչ է ուրեմն : Մեզ հաշուեկշիռներ կը բերէ և պատասխանատու չեմ կըսէ · ուրեմն պէտք է թողու որ անոնց պատասխանատուն գտնենք · հաշիւ մը ներկայել ծողովոյ քննութեան և ... նոր պատասխանատուն չվնասել , ասկա սահմանադրական է : Եւ ի՞նչպէս կարելի է մեզ քննել առանց հաշիւ մը երբ անոր պատասխանատուն չկայ : Ներկայ Վարչութիւնը քննել կուզէ եղեր նախորդին հաշիւները , թող քննէ , մեր բան չենք ըսեր · բայց մինչ ներկայ Վարչութիւնն է նախորդին համարառուն , և ո՛ր Վարչութիւնն է որ առանց իւր հաշիւները տալու կրնայ առնել քաշել : Սրբազան Պատրիարքը պէտք է որ նախորդին օձիքը բռնէ : Մկիքեան էֆէնտին ալ տեսականակ իւր նախորդին գործերուն զրաղելով և տեսակի զրաւենեակը խելմը համարակալելով լեցնելով իւր ժամանակին անցնալ գործերով վատնելու և ծախսուց դուռ բանալու , լաւ կընէ եթէ իւր օրին գործերովը զբաղի : Եղբարկանելով կը կրկնեմ , երեք տարուան հաշիւներ կան ծողովին ձեռքը , բայց անոնց պատասխանատու մարմինը չկայ · ծողովը արժան կը դատէ՞ մինչ պատասխանատու չճանաչել նախորդ վարչութիւններն իրենց պաշտօնավարութեան ժամանակի հաշիւներուն , և մինչ պատասխանատու չէ՞ն զանոնք տառագրելու : Ուսկից կը հանդրեմ որ Համարակալութեան գործնի տասնորդութեան համեմատ յանձնարարուի Ս. Պատրիարք Հօր որ հրաւիրէ յիշեալ հաշուոց պատասխանատու մարմիններն առ բագրել զանոնք :

ԳԱՐԱԳԱՇ Ն. ԷՖ. — Մինչև մեկ տարի ման ձիշդ են փափաքեան էֆէնտիի խօսքերը , այսինքն թէ անոնցի և մեծ թերութիւն մ՚ կ

վարչութեան մը թողուլ երթալ առանց իր հաշիւները տալու. Սակայն փախուստեան էֆէնտին կրնայ թէ այս վիճակին մէջ քննութիւնը ալ անկարելի է. բայց այնպէս չէ. Ներքին գործոց խորհրդական էֆէնտին մանրամասն քննութիւնը թող փութայնէ և այդ հաշուոց պատկերացման հետ ներկայացնէ ժողովոյս որ ղրկենք Համարակալութեան դիւանին:

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Ժողովին եկածը հաշուոց պատկերացում մ'է. կարծեմ թէ փախուստեան էֆէնտին չէ կրցած լաւ ըմբռնել իմ խօսքս. ես բաժնած էի երկու կէտերն, որք են հաշուական գործողութիւնք և հաշուեկշիռ. այս հաշուեկշռին պատրաստութեան նախորդ վարչութիւնը պատասխանատու չէ, որովհետեւ հաշուեկշիռը ներկայ վարչութիւնը պատրաստեց բերու և անոր պատրաստութեան պատասխանատուն ինքն է, հետեւաբար շտապէրկրնայ նախորդ վարչութեան ստորագրել մեր պատրաստած հաշուեկշիռն. Թերեւս ըսէ թէ՝ ես տարբեր կերպով պիտի պատրաստէի ղայն: Որովհետեւ Համարակալութեան դիւանն կառաջարկէ նախորդ վարչութեան յղել այս հաշուեկշիռները ստորագրելու համար, իմ խօսքս ատոր դէմ է: Ժողովը պատ է ղրկելու կամ չղրկելու, միայն թէ այդ դործողութիւնն ինչ եղանակաւ պիտի կատարուի, խնդիրը հոն է: Հաշուեկշիռները պիտի հոս մնան, և նախորդ վարչութիւնները կանչելով ըսենք. ահա ձեր երեք տարուան հաշիւները: Ժողովը կը ըսէ դանոնք և եթէ դոհ չլինի անոնց տալիք պատասխանին, կը յղէ խնդիրը վարչութեան կամ դատարանին և վերջնական վճիռն ինք կտրճահի. այս է օրինական ճանապարհ և ահա այս է իմ ըսածս:

Փախուստեան էֆէնտի տրիչ շատ խօսքեր ալ ըրաւ, որք խնդրին դուրս էին, ուստի ապահոց հարկ չեմ տեսներ պատասխանել:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Դէռ առեւտրական դործողութեանց մէջ եմ, որոնց համար մէկ ժամէն աւելի պէտք չէ դոհեմք, ըստ մեր կանոնագրի, վասն դի Օրակարգի խնդիրներն ետ կը մնան: Ուստի ամփոփենք վիճաբանութեանց եղրակացութիւնները:

Ըստ ըմբռնման Դիւանիս տարբերութիւնը ձեւական կէտ մը վրայ է, և ոչ թէ խընդրոյն սկզբան: Ձևի խնդիր մը միայն կը տեսնեմ ես: Համարակալութեան դիւանն երեք տարուան հաշուեկշիռներ ունի իր քննութեան յանձնուած, զորս ներկայ վարչութիւնը նախորդին ժամանակի հաշուետումարներէն քաղելով պատրաստեր ու բերեր է: Համարակալութեան դիւանն որ զայն պիտի քննէ, կերևի թէ թուաբանութիւնը չէ փնտռածն, այլ բացատրութեանց, ուստի և պատասխանատու անձինքը տեսնել կուզէ իր դէմ, և հետեւաբար կառաջարկէ նոյն ժամանակի վարչութեանց ստորագրել տալ հաշիւներն: Տնտեսական Խորհրդական էֆէնտին ըստ որում հաշուեկշիռները ներկայ վարչութեան ձեռօք պատրաստուած՝ ատօրէն կը տեսնէ այս տարբերը, դի ոչ ոք իր չպատրաստած հաշուեկշռին պատասխանատուութիւնն առանձնելու կրնայ հրաժարիլ: Միանդամայն թերևս վերատեսութեան հակառակ կը դտնէ իր պատրաստած հաշուեկշիռները ստորագրող փերնտուելը: Բայց այս կասկածանոց տեղի չկայ, վասն դի ներկայ վարչութիւնը լաւ գործ մ'ըրած է միշտ անցեալ հաշուոց քաղուածը հաշուետումարներէն հանել և ժողովիս բերելով: Ժողովը կասկած մը չունի որ այդ հաշուեկշիռները հաշուետումարաց ճիշդ ամփոփումն եղած չըլլան, և հետեւաբար կը կարծէ թէ նախորդ վարչութիւնը ալ զայն ստորագրելէ խուսափելու պատճառ չեն կրնար ունենալ: Եւ եթէ չուզեն ստորագրել, իրենք պատասխանատու են ուրիշ հաշուեկշիռ մը պատրաստելու, որ եթէ ուղիղ պիտի լինի, զայն հաշուեկշռոյ նմանը կըլլայ բնականաբար:

Արդ այս վիճակին մէջ ամենքդ ալ կըրնաք համաձայնիլ որ Համարակալութեան դիւանն իր քննութիւնը չպատճառէ առանց կա-

ռելու և Ս. Պատրիարք Հայոց հրաւիրէ նախորդ Վարչութիւնները որ իրենց ժամանակի հաշուեառումներէն քաղուած հաշուեկշիռները քննեն և եթէ ճիշդ գտնեն, առորագրեն, ապա թէ ոչ իրենք նոր մը պատրաստեն և տան։ Իսկ երբ նախորդ Վարչութիւնք ոչ մին ընեն և ոչ միւսն՝ այն ատեն իրենք դիրենք կը զատապարտեն. բայց այժմէն իրաւունք չէ տրուիլ ենթադրութիւն մ՚ընել։

Ուստի ապահովցնելով դներկայ Վարչութիւնն որ Համարակալութեան դիւանին առաջարկին իրեն համար աննպաստ խմաստ մը չտեսնի, քաւիղ կը դնեմ զայն հետեւեալ բարեխոսութեամբ։

« Համարակալութեան դիւանն իր քննութիւնը չարունակելու պայմանաւ յանձնարարել Ս. Պատրիարք Հօր որ հրաւիրէ նախորդ Վարչութիւններն իրենց պաշտօնավարութեան ժամանակին հաշիւներն առորագրել »։

Ժողովը մէկ քուէի դէմ ԸՆԴՈՒՆԵՑ սոյն բարեխոսումը։

ՕՐԱԿԱՐԳ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է Ֆ. — Օրակարգին անցնելէ առաջ կ՚ես ժամ ալ 37 անլոյծ խնդիրներով պէտք էր զբաղիլ ըստ վերջին կարգադրութեան ժողովոյս, սակայն նկատելով որ ներկայ տարեշրջանին փակումը մօտեցած է Թաղային մատակարարութեան խնդրոյն, որ այս օրուան օրակարգն է, կարեւորութիւնը կարի պզտիկ եղած է, լաւագոյն կը թուի լինիլ թողուլ այսօր 37 անլոյծ խնդիրներն, և անմիջապէս Օրակարգին անցնիլ, որպէս զի միւնչև ի փակումն եթէ երկու նիստ ևս ընեմք, կարենամք Թաղային օրինաց խնդիրն ըմբոնել այս շրջանին մէջ։

Նահանջէս նախընթաց նիստին առ Վարչութիւնն ուղղեալ հարցմանց պատասխաններն ալ, որոց պատրաստ լինելը Վարչութիւնը ծանուցած է դիւանիս, յառաջիկայ նիստին թողուլ հարկ կը լինի։

Եթէ ժողովը համակարծիք լինի Դիւանիս անմիջապէս Օրակարգին անցնելու մասին, այն ատեն իր հաւանութիւնը պիտի խնդրեմ առանձնութիւն տալու համար Մայր դիւանիս այն երկու առաջարկութեանց, որ Ամենասուրբ դիւանէն նախաբնտուած և Օրակարգն անցած են, և որոց մին ժողովոյս գումարման առարկայ վարժարանի կը վերաբերի և միւսը ժողովոյս ներկայելի զրութեանց։ Վասն դի այս երկու խնդիրներն արդէն քիչ ատեն կը զբաղուին, և մանաւանդ անոնց առաջնոյն ընդունելութիւնը՝ նոյն իսկ Թաղային օրինաց խնդրոյն լուծմանը կը նպաստէ, ժողովոյս գումարման դիւրութիւն ընծայելով։

Երեսփոխանք կը հաւանին Ամենապետ էֆէնդիի յայտարարութեան, և հետեւաբար նախ յիշեալ երկու խնդիրները ձեռք իառնուին։

Ա.

Առաջարկութիւն Մայր դիւանի ժողովոյ զոմարմանս աւուրց փոխոխութեան մասին.

Ատենապետ էֆէնտի կընթեռնու հետևեալ տեղեկագիրն.

Մայր դիւանի անդամք,

Նկատելով որ Ազգային ժողովոյ սովորական նիստերուն համար սահմանեալ ուրբաթ օրերն՝ եւրոպական թղթատարին նոյն աւուրց հանդիպելուն պատճառաւ՝ բաղմաթիւ երեսփոխանաց անյարմար եղած, և այս մասին քանիցս դիմողութիւններ եղեւան եկած են.

Նկատելով որ՝ նոյն իսկ իրենց համար ալ՝ այս պարագային ծանր արդելք մ'է իրենց պաշտօնին կատարման.

Եւ նկատելով որ՝ անձնական այլ և այլ տեսակ գործերով զբաղեալ երեսփոխանաց ամենամեծագոյն մասին համար՝ հինգշաբթի օրերն են յարմարագոյն,

Կ'առաջարկեմք.

Ժողովոյ սովորական նիստերուն համար՝ ուրբաթին տեղ՝ հինգշաբթի օրերն յատկացնելով, ներքին կանոնադրի 1ին գլխոյ 6րդ յօդուածն ըստ այնմ բարեփոխել։

Նամանաւանդ՝

Նկատելով որ, Կ. Պոլսոյ բնակութեանց յորւեալ և առևտրոյ հրապարակին ալ Պօլսոյ և Գալաթիոյ կողմերն երկու դիմաւորը մասերու բաժանեալ վիճակին պատճառաւ, տեղի կայ հատանակաւորութեան որ նիստերու դումարումն՝ կէս օրէն յետոյ ընելու տեղ՝ կէս օրէն յառաջ ընելն աւելի դիւրութիւն ընծայէ բաղմայ,

Կ'առաջարկեմք,

Ժողովոյ նիստերն՝ կէս օրէն երեք ժամ յառաջ սկսելով մինչև կէս օր շարունակելու փորձ մ'ընել, և աւելի յայտ արդիւնք տեսնուած ատեն՝ ըստ այնմ կարգադրել։

23 յունվար 1881

Ազգային ժողովոյ

Ատենապետ	Ատենապետ
Մ. Ց. ՄԵԼԻՔԵԱՆ	Ց. ՄԷՐԵՄ-ԴՈՒԼԻ
Դեր-Ատենապետ	Դեր-Ատենապետ
Մ. ՉՈՊԱՆԵԱՆ	Ա. Ա. ՏԻՒՐԻ

Ատենապետայ դիւանս բանաւոր կը դանէ Մայր Դիւանի նկատողութիւնքն, և համամտելով նմա այս կրկին առաջարկութեանց համար, կհղրակայէ ընդունել զանոնք սահպողաբար, ի դիւրութիւն դումարման ժողովոյ նիստերուն։

25 Յունվար 1881

Ջեռնհասութեան դիւանի Ատենապետ
Յովհաննէս Քահանայ Մկրեան

Նախաձեռնութեան դիւանի Ատենապետ
Ղ. Հովռեան

Ցարաբերութեան դիւանի Ատենապետ
Մ. Չօպանեան

Համարակալութեան դիւանի Ատենապետ
Ս. Պ. Պ. Փափազեան

Ի դիմաց Իրաւաւութեան դիւանի
Տ. Մ. Էքսէրճեան

Խմբագրութեան դիւանի Ատենապետ
Կ. Ս. Իւրիւճեան

Կալուածոց դիւանի Ատենապետ
Բ. Դազարոսեան

(Յետ ընթերցման)

Տ. ՄԱՏԹ. ԵՊՍ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ — Ներքին կանոնագրին համաձայն ժողովս կարող է միայն հարկ դատած փոփոխութիւններն ընել. ուստի կառաջարկեմ՝ անմիջապէս քուէարկել այս խընդիրն և ընդունիլ։ Կը վորձեմք ղայն և երբ պրպիւռն անյաջող լինի, այն ատեն նորէն կը փոխեմք։

Հաւանութեան նշաններ կը յայտնուին Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոսի առաջարկութեան, և Ատենապետ էֆէնտին քուէի դնելով խընդիրը, ժողովը միաձայն կընդունի Մայր դիւանին առաջարկն և ԿՈՐՈՇԷ

1. Ժողովոյ գումարման յատկացեալ ուրբաթ օրերն հինգշաբթի փոխել.

2. Փոխանակ կէս օրէն յետոյ գումարուելու՝ վորձի համար կէս օրէն 3 ժամ յառաջ գումարուիլ։

—o—

Բ.

Առաջարկութիւն Մայր Դիւանի ժողովոյ ներկայելի գրութեանց մասին

Ատենապետ էֆէնտի կը կարդայ Մայր դիւանի Բ. առաջարկութիւնն որ է.

Մայր դիւանս՝ նկատելով որ ժողովոյ ներկայելի դրութիւնք ընդհանրապէս Ատեանի բացման պահուն՝ և նոյն իսկ Ատեանի բացումէն յետոյ՝ կաւանդուին իրեն, և այս պատճառաւ կը պարտաւորուին զինքն ստեպ իւր ընդունած թղթերն՝ առանց պարունակութեանց վերահասու լինելու՝ ժողովոյն ներկայել,

Նկատելով որ՝ այս պատճառաւ շատ անգամ աւելորդ վիճաբանութեանց և ժողովոյ ժամերուն ընդունայն սպառման տեղի կը տրուի,

Կառաջարկէ

Ցանձնախումբ մը կարգել, որ ժողովոյ ներկայելի գրութիւնները Ատեանի բացումէն յառաջ Մայր դիւանին աւանդելու համար՝ գրութեանց իւրաքանչիւր տեսակի համեմատ՝ միջոց տալիանող օրինաց ծրագիր մը պատրաստէ։

Ազգային ժողովոյ

Ատենադպիր
Մ. Յ. Մելիքեան

Ատենապետ
Յ. Մերեճէ-Գիւղի

Դեր-Ատենադպիր
Մ. Զօհրապեան

Դեր-Ատենապետ
Ա. Ա. Տիւրրի

23 Յունուար 1881

Ատենապետ էֆէնտի ի քննին առնելով Մայր դիւանի այն առաջարկն ընդ

դունելի գտաւ ղայն սկզբամբ. և հե-տեւաբար ժողովոյ ներկայելի դրութեանց քննութիւնն՝ ըստ յանձնարարութեան ժո-ղովոյն՝ իմաստասիրելով, զանոնք երկու կարգի բաժանեց. և Ատենին բացմանէն յառաջ Ատենապետին աւանդելու հա-մար՝ իւրաքանչիւր տեսակին համեմատ՝ հետեւեալ կերպիւ միջոց ստմանելի պատ-շաճ դատեց, զոր ժողովոյդ ընդունե-լութեան կը ներկայէ.

1. Բացակայութիւն և հրաժարում։ — Ատենի բացումէն մինչև կէս ժամ յառաջ։

2. Առաջարկութիւն, հարցում, խնդրագիր, տեղեկագիր և լն. — Ատենի բացումէն մինչև մէկ ժամ յառաջ։

25 Յունվար 1881

Ձեռնհասութեան Դիւանի Ատենապետ
Յովհ. Քհնյ. Մկրեան

Նախաձեռնութեան Դիւանի Ատենապետ
Ղ. Հովհաննէան

Յարաբերութեան Դիւանի Ատենապետ
Մ. Զօպանեան

Համարակալութեան Դիւանի Ատենապետ
Ս. Գ. Գ. Փափազեան

Ի դիմաց Իրաւաստութեան Դիւանի
Տ. Մ. Էքսէրճեան

Կալուածոց Դիւանի Ատենապետ
Ֆ. Ղազարոսեան

Խմբագրութեան Դիւանի Ատենապետ
Կ. Ս. Խրիմեան

[Յետ ընթերցման]

Տ. ՄԱՏԹ. ԵՊՍ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ — Բայց կայութեանց համար ատենին բացումէն մին-չև կէս ժամ յառաջ միջոց տալը խիստ քիչ կը գտնեմ, պէտք է որ մինչև ի փակումն նաեւ ընդունուին բացակայութեանց դրերն, որպէս զի փոքրիկ յապաղման մը համար ե-րեսփոխաններ չհրաժարեցուցուին։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Եթէ բացակայութեանց դրերուն նկատմամբ քիչ մ՚ալ թոյլ մայր դիւանիս առաջարկած ժամանակամիջոցը, փո-խանակ զոյն մէկ երկու ժամ երկարելու ա-ւելի լաւ կը լինի չորրորդ բացակայութիւնը հինգերորդի վերածել։ Ներեցէք որ ասոր պատ-ճառն ալ բացատրեմ. շատ անգամ այնպիսի անկանոն կերպով կը հաղորդուին այդ բացա-կայութեանց դրերն, որ դիւանս երբեմն իւր խորհուրդը չհամաձայնած՝ ժողովոյս ներկայել կը հարկադրի զանոնք արդի դրութեամբ։ Եւ մինչ երբ երեսփոխան մը՝ երեք բացակայու-թիւն ունենալէ յետոյ՝ չորրորդ անգամ բա-ցակայ միայու բանաւոր պատճառ ունենայ, դիւանալով հանդերձ որ եթէ այդ պատճառը չճանաչուի, օրէնքը պիտի հրաժարեցնէ դին-քըն, պէտք չէ՞ որ պարտաւորութիւն ղայդ ունեցած բանաւոր պատճառը ծանուցանել վութիւնը։ Բայց եթէ երբէք պատահի որ ա-կանայ յապաղում մը տեղի ունենալով իւր նամակին որոշեալ ժամէն քիչ մ՚ուշ հասնի Դիւանին ձեռքն, այդ պարագային համար ա-ւելի բանաւոր է Ձեր Դիւանին խոհականու-թեան վստահիլ, քան թէ օրինօք թոյլտուու-թիւն տրամադրել։ Ես չեմ կարծեր որ ոչ ոք այս Դիւանին վրայ տրամադրութիւն չունե-նայ՝ բացառիկ պարագայից մէջ՝ այդպիսի ան-ընդունելի յապաղմանց կարևորութիւն չընծայելու։ Ուստի կը խնդրեմ ընդունիլ նոյնութեամբ

Դիւանիս առաջարկութիւնը յորում նկատողութեան առնուած կէտ նպատակին ծողովոյս օգուտն է։

Ժողովը հաւանելով Ատենապետ էֆէնտիին բացատրութեան՝ միաձայն ԿՆԴՈՒՒՆԻ Մայր դիւանին առաջարկութիւնն և ԿՈՐՈՇԷ որ

1. — Բացակայութիւն և հրաժարում. — Ատեանի բացումէն մինչև կէս ժամ յառաջ.

2. — Առաջարկութիւն, հարցում, խընդրագիր, տեղեկագիր եւայլն — Ատեանին բացումէն մինչև մէկ ժամ յառաջ։

Ծրագիր Թաղային մատակարարութեան օրինաց

Ըստ հրաւիրանաց Ատենապետ էֆէնտիի՝ Ատենապետաց դիւանին տեղեկաբեր փափաղեան Սահակ էֆէնտի բեմն ելնելով, կընթերցնու Թաղային մատակարարութեան օրինաց Ատենապետաց դիւանն պատրաստեալ ծրագրին վերաբերեալ տեղեկագիրն որ ա. տպիկ.

Մեծապատիւ Ատենապետ էֆէնտի Ազգային ժողովոյ

Ատենապետաց դիւանն առարտելով Թաղական օրինաց Ծրագիրն, կը փութայ զայն մատուցանել Ազգային ժողովոյ ի քննութիւն եւ ի վաւերացումն։

Ծայանի է թէ վարչական կազմակերպութեան օրէնքը հաստատուելէ յետոյ Ազգային ժողովը ըստ առաջարկութեան հինգ երեսփոխանաց որ ի նիստ Թ. 3 հոկտ. 1880, յանձնարարեց Ատենապետաց դիւանին պատրաստել Թաղային օրինաց ծրագիրն։

Սակայն Ատենապետաց դիւանն հաղիւ ի 19 դեկտ. 1880 իր ամբողջութիւնը գտաւ, եւ փութայ ի պատրաստութիւն ծրագրին, զոր ստորագրեց ի 22 յունվար 1881։

Սոյն թուականէն յետոյ եթէ պատճառ մը կար Ծրագրին ներկայացման յապաղմանն, այն էր վարչութեան կարծիքն կանխաւ առնելու պէտքը։

Ցետ լսելոյ վարչութեան դիտողութիւններն եւ ըստ այնմ բարեփոխելոյ Ծրագիրն, ահա այսօր տպագրութեամբ մատուցուեցաւ երեսփոխան տարոյ։

Սոյն ծրագրին հիմ բռնուած է այն սկզբունքն, որ հիմ ընդունուեցաւ արդէն վարչական կազմակերպութեան օրինաց. այն է հաւաքական պատասխանատուութեան հետ անհատական պատասխանատուութեան դրութիւնը։ Ըստ այմ Թաղ. խորհրդոց անդամք ինչպէս հաւաքապէս նոյն եւ անհատապէս պատասխանատու նկատուելով, իրաքանչիւր Թաղական մէն մի պաշտօնի յատկացնել պատշաճ դատուեցաւ. և ասոնց վրայ հսկող և համարառու լինելու համար իւրաքանչիւր Թաղի մէջ Թաղային ժողովոց կազմութեան դրութիւնն ընդունուեցաւ, որ արդէն Ազգային ժողովը սկզբամբ ընդունած է 1876 յուլիս 9 նիստին մէջ։

Ամէնորդ կը համարիմք տեղեկագրել այն ամէն վոփոխութիւններն, որ վարձառութեամբ տեղի գտած են նոր ծրագրիս. այդ մասին երբ խնդրուի, պատրաստ եմք հարկ եղած բացատրութիւնները տալ յատենի ժողովոյ։ Միայն արժան կը համարիմք ըսել թէ, լուրջ քննութեան և նկատողութեան առնուած են այն ամէն կարծիքներն, որ ասկէ առաջ զանազան ժամանակաց մէջ յայտնուած են ժողովիս մէջ թաղական և վարչական օրինաց վերաբննութեան առթիւ, և ըստ այնմ պատրաստեալ է ներկայ ծրագիրն. զոր կը յանձնայ Ամենապետաց դիւանն թէ պիտի գնահատէ Ազգային ժողովն և յետ քննութեան վաւերելով զայն պիտի բարեհաճի յանձնել վարչութեան յանմիկնական գործադրութիւն, որպէս զի կանոնաւոր ուղղութիւն մի առնան թաղական վարչութիւնք, և վերջ դանեն թերևս այն դանդաղութիւնք և դժգոհութիւնք, որք այլև այլ պարագաներու մէջ լսուած են թաղական վարչութեանց վրայ ընդհանրապէս։

20 Մարտ 1881

Տեղեկաբեր
Ս. Պ. Պ. Փափազեան

(Յետ ընթերցման)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Լսեցիք Ամենապետական դիւանի տեղեկագիրն՝ վերաբերեալ թաղային մասնակարարութեան օրինաց ծրագրին որ արդէն տպեալ զրկուած է առ ամենայն երեսփոխանս, և զոր անշուշտ սերտած էք, և հետևաբար պատրաստ Ձեր կարծիքն յայտնելու։

Տ. ՄԱՏԹ. ԵՊՍ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ — Աղգային ժողովը արդէն թաղային օրինաց էական կէտին վրայ վիճաբանած՝ և լուծումն առած է, այն է թաղերն թաղային ժողովով կառավարելու դրութիւն, որք իրենց կեդրոնին պատասխանատու լինելով, կընտրեն թաղական խորհուրդներն, և անոնց տարեկան հաշիվն կառնուն. այդ ապակեդրանցման սկզբունքն արդէն ընդունուած և ներկայ ծրագիրն ալ ըստ այնմ լինելով կառավարիմ պատրաստուած սոյն ծրագրին ամբողջութիւնն ընդունիլ նախ, և ապա անոնիլ անոր յօդուածոց քննութեան։

ՁԱՅՆԵՐ — Սոխպողութիւն կառավարիչներ։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. ԷՖ. — (Խորհր. Տնտ. դործոց) վարչութիւնս ալ կը կրկնէ սոխպողութիւնը. քանզի թաղային օրինաց հաստատութեան չատ պէտք կը տեսնէ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Թաղային օրինաց ծրագրին ամբողջութիւնն ընդունիլ և անոր սոխպողութիւն ընծայել կառավարիչն. սոխպողութեան առաջարկը վարչութեան կողմէ ևս կը կրկնուի։ Արդէն դիւանիս առաջին դարձը պիտի լինի ծրագրին ամբողջութիւնը քննել դնել, և յետոյ յօդուածոց մի առ մի քննութեանն համար խօսք տալ։ Բայց երբ սոխպողութիւնն ընդունուի ժողովէն, այն առեն հարկ չլինար իրարմէ դէմ մէկ չարաթ միջոց անցուցող նիստերու մէջ երեք որոշումէ անցնիլ, այլ զանոնք հետզհետէ կրնանք կատարել։

Արդ՝ սոխպողութեան խնդրանքը քուէի կը դնեմ։

ԺՈՂՈՎԸ ՄԿՔ ԲՈՒԷՒ ԴԷՄ ՍԽԱԼՈՂՈՒԹԻՒՆ ԿՐՆԴՈՒՆԻ Թաղային մատակարարութեան օրինայ ծրագրին ընդունելութեան համար :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ուրեմն նախ ծրագրին ամբողջութիւնը քուէի կը դնեմ, սակայն պէտք է ծանուցանեմ որ խնայական մեծամասնութիւնն ամբողջանալու համար մկ երեսփոխանի ներկայութիւնը կը պահսի, ուստի պէտք է որ 24 ձայնից միաբանութիւն գոյանայ, որպէսզի օրինաւոր ըլլալու համար :

Թաղային մատակարարութեան օրինայ ծրագրին ամբողջութիւնը քուէի դրուելով, ձան և եօթը քուէով ԿՐՆԴՈՒՆԻ զայն ԺողովԸ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Թաղային մատակարարութեան օրինայ ծրագրին ամբողջութիւնն ընդունուած լինելով Ժողովէն, կանցնինք յօդուած առ յօդուած կարդալ զայն և քննութեան : Եւ այս պարագային մկ Դիւանս ալի. տի Հետևի այն դրութեան, զոր ի կիր արկինք վարչական կազմակերպութեան ծրագրին յօդուածոց ընդունելութեան պատճառ, այսինքն Ատենապետիր էֆէնտին յօդուած առ յօդուած կընթերցնու ծրագրին մինչև որ պիտոդութեան համար խօսք ուզուի և այն առեն նախընթաց յօդուածները միանգամայն քուէի կը դրուին ընդունելութիւն, և ապա խօսք կը տրուի պիտոդութեան ենթակայ եղող յօդուածին վրայ :

ՋԱՑՆԵՐ — Այո՛, այո՛ :

Հետևապէս Ատենապետիր էֆէնտի կսկսի յօդուած առ յօդուած ընթերցնուլ ծրագրին :

Յօդուած 1. Թաղ մի է այն շրջանակն՝ ուր կան դէթ չիւսուն ընտրողք և եկեղեցի ու վարժարան :

Սոյն յօդուածին վրայ դիտողութիւն տեղի չունենար և ԺողովԸ կանցնի յաջորդ յօդուածին :

Յօդ. 2. Իւրաքանչիւր թաղ պարտի Թաղային Ժողով մ՚ունենալ, որ՝ համաձայնու իւր կեդրոնին վարչութեան՝ թաղին դործոց վերին անօրէնութիւնը կը վարէ, և ընթացիկ գործոց համար՝ ատ ինքն համաձայնու՝ թաղական խորհուրդ մը կը կազմէ :

Դիտողութիւն տեղի չունենալով՝ Ատենապետիր էֆէնտին կանցնի Գ. յօդուածին :

Յօդ. 3. Առաջին յօդուածին պայմաններէն զուրկ եղող թաղը՝ մերձակայ թաղի մը հետ կը միանայ. և եթէ այս անկարելի ըլլայ, իւր կեդրոնին մասնաւոր անօրէնութեան կենթարկի :

ԳԱՐԱԳԱՇ Ն. ԷՖ. — Գ. յօդուածին վրայ դիտողութիւն ունիմ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ուրեմն քուէի կը դնեմ Ա. և Բ. յօդուածները :

ԺողովԸ միաձայն հաւանութեամբ ԿՐՆԴՈՒՆի ծրագրին Ա. և Բ. յօդուածները :

ԳԱՐԱԳԱՇ Ն. ԷՖ. — Գ. յօդուածին դէմ

ըսելիք չունիմ, միայն կառաջարկեմ որ Դ. ին հետ միասին այն :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կրնայ բանաւոր լինիլ ձեր առաջարկը. բայց այդ կէտը պարզապէս խմբագրական ըլլալով՝ խմբագրութեան դիւանին կը պատկանի կարդադրել եթէ ժողովը յետ ընդունելութեան ծրագրին՝ ուղէ յղել ղայն յիշեալ դիւանին :

Ատենադպիր էֆէնտին կը չարունակէ ընթերցումը :

Ցօդ. 4. Մերձակայ թաղերն՝ ընտրողաց հաճութեամբ՝ կրնան միանալ և մէկ Թաղ. ժողով ընտրել :

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — (Ատենապետ վարչութեան) Հոս բան մը մոռցած է. ընտրողաց հաճութեամբը բիչ մը մութ է, վարչութեան գործակցութիւնն և որոշումը յիշուած չէ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Այս դիտողութիւնն տեղի կուտայ միանգամ յայտարարելու որ Ատենապետայ դիւանն այս ծրագրին մէջ դրած չէ ինչ որ Հրահանգի կը վերաբերի և թողած է որ կեդր. վարչութենէն տրուելիք կանոնագրով ամրողջանան անոնք և ինչպէս կը տեսնէք 12րդ յօդուածը դրած է յատկապէս ծրագրին մէջ : Վարչութիւնն իրաւունք ունէր այս դիտողութիւնն ընելու, բայց յիշեցուցած յօդուածս կարծեմ կրնայ ապահովել պէնքն : Ի հարկէ ինչ որ օրինական է, առանց կեդրոնին համաձայնութեան չկրնար գործադրուիլ. և եթէ այսպէս տրամադրուած ըլլար, անսահման տարակերպութեանց կատարեալ անիշխանութիւն մը պիտի տիրէր մեր մէջ :

Եւ արդէն ուրիշ չատ մը յօդուածներ կան, որ առանց այդ ընդհանուր կանոնագրի հաստատութիւնը տրամադրելու, անխմանալի կըլլային : Հետևաբար սկզբան խնդիր մը չենք հոս, կարծեմ, և կրնամք Ե. յօդուածին անցնիլ :

Ատենադպիր էֆէնտին կը չարունակէ :

Ցօդ. Ե. Միացեալ Թաղերու Թաղ. ժողովն կրնայ մէն մի Թաղին յատուկ Թաղ. խորհուրդներ կարգել, եթէ հարկ տեսնէ :

Առանց դիտողութեան կանցնի :

Ա.

ԹԱՂԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Ցօդ. 6. Թաղային ժողովն քսան և հինգ անդամներէ կը բաղկանայ :

ՀԱԼԱՃԵԱՆ Բ. ԷՖ. — Խօսք կուզեմ :

Ատենապետ էֆէնտին քուէի կը դնէ Գ. Դ. եւ Ե. յօդուածներն որք ժողովէն կընդունուին միաձայն :

ՀԱԼԱՃԵԱՆ Բ. ԷՖ. — Ես քսան եւ հինգ թիւը չատ կը գտնեմ, որովհետեւ 50–100 տուներէ բաղկացեալ գիւղի մը մէջ չատ դժուար է 25 հոգի գտնել :

ՊԷՇԻՐԵԱՆ Ա. ԷՖ. — Ընդհակառակն ես ալ 25 թիւը քիչ կը գտնեմ, քանի որ հազարաւոր ընտրող ունեցող թաղ մ'ալ պիտի ստիպուի 25 հոգիէ բաղկացեալ Թաղային ժողովով մ'ունենալ։ Ուրեմն կառաջարկեմ որ այս Թաղային ժողովներն երեք աստիճաններու բաժնուին ընտրողաց թուոյն համեմատու-Թեամբ։ Օրինակի համար 25, 50 եւ մինչեւ 100 անդամներէ բաղկանայ Թաղային ժողովը ըստ մարդաթուի Թաղին։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ.—Հալաճեան Բարսեղ էֆէնտիի դիտողութիւնը կատարելապէս իրաւացի է, Պէշիրեան էֆէնտիինն ալ մինչեւ մէկ աստիճան իրաւացի. սակայն չեմ կրնար ըմբռնել Թէ մեր կազմելիքը Թաղային ժողով է, Թէ Երեսփոխանական ժողով, մինչդեռ 3 միլիոն Հայոց Երեսփոխանական ժողովը 140 հոգիներէ կը բաղկանայ, կարելի՞ է որ Թաղային ժողովներն ալ գրեթէ անոր չափ անդամ ունենան։ Ուստի, այս երկու կարծեաց մէջ համաձայնութիւն գոյացնելու համար կառաջարկեմ 15 էն 30 թիւերն ըստ տեղւոյն։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Ես կերկրորդեմ Գափամաճեան էֆէնտիի առաջարկն որ իր մէջ կը պարունակէ առաջին երկու առաջարկութիւնները։ 15 է 30 թիւերը չափաւոր են եւ անկէ աւելին լաւ չէ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — (Տեղեկաբեր) Ատենապետաց դիւանն ճիշդ ձեր առաջարկած սկզբամբ խմբագրած էր ի սկզբան, այսինքն 50 ընտրելի ունեցող Թաղին 12, 100 ին 18, 150 ին 24, 200 ին 30 եւ 250 կամ աւելի ընտրող ունեցող Թաղերուն համար 36 թիւերը սահմանած էր։ Սակայն ղիտէք, Տեարք, Թէ որչափ դժուար է այս թիւերն որոշել, եւ իբրաքանչիւր Թաղի օրինական թիւերն սահմանել։ Ժողովուրդն օրինաց պիտի վարժի, պէտք է որ օրէնքն պարզ, միօրինակ եւ դիւրըմբռնելի ըլլայ։ Ուստի չփոթութեանց տեղի չտալու համար Ատենապետաց դիւանն միջին թիւ մը որոշեց, այն է 25 թիւը։

Կրսուի Թէ մեծ Թաղերու համար 25 թիւը քիչ է, բայց եթէ այդ Թաղերն իրենց բազմաթիւ ընտրողաց մէջէն հատընտիրներն ընտրելով 25 հոգի գտնեն աչխատող, դարձեալ բաւական է, դի 25 անձանց գործակցութիւնն փոքր միջոց չէ, եւ ասկէ առաջ այդ Թաղերն 12 հոգիով կը կառավարուէին։ Ըսող ալ եղաւ Թէ այդ 25 թիւն չատ է սակաւաթիւ ընակիչ ունեցող Թաղերու համար. այս իրաւացի է. սակայն պէտք է նկատել Թէ փոքր Թաղերուն մէջ, ուր եթէ նիւթական ոյժն տկար չէ, հակողութիւնն եւ աչխատութիւնն բազմաց սեւիականէն իր օգուտներն ունի, ինչպէս որ ընդհակառակն եթէ նիւթական ոյժն տկար է, դարձեալ բազմաց գործակցութիւնն Թաղին նիւթական ոյժը կը յաւելու։

Հանգուցեալ Ռուսինեան էֆէնտին իր ծրագրին մէջ առաջարկած էր փոքր Թաղերու համար Թէ, քանի ընտրող որ կան, կը կազմեն Թաղային ժողովն. իսկ ներկայ ծրագիրն 50 ընտրող ունեցող տեղն Թաղ կը նկատէ եւ այս Թաղին 25 անդամէ բաղկացեալ Թաղային ժողով մը կուտայ, որ ըսել է Թէ 50 էն 25 ը պաչտօնի վրայ, եւ միւս 25 ը հսկող են անոնց վրայ։

ՊԷՇԻՐԵԱՆ Ա. ԷՖ. — Ինչ մ'առաջ խօսած ժամանակս լռելեայն բան մ'ուղեցի յայտնել. այն է Թէ եթէ Թաղին մէջ քննադատելու կարող անձինքն այդ ժողովներէն դուրս մնան, խռովութիւններն միշտ անպակաս կը լինին. այս նկատմամբ էր որ ես այդ թիւը քիչ կը գտնէի, միանգամայն ես անսպառնաս 50 կամ 100 թիւերուն վրայ չեմ պնդեր, միայն կուզեմ որ ընտրողաց թուոյն համեմատութեամբ աւելնայ 25 թիւը։

ԻԹԻԻՃԵԱՆ Կ. ԷՖ. — Նկատելու կ'ուզը սա է որ ասկէ առաջ Թաղի մը բնակիչը ընդհանրապէս ինչ ինչ պայմաններով ընտրող էին. առանք ինչ իրաւունք որ ունէին, նոյնը պիտի ունենայ Թաղ. ժողովը փոխանորդաբար, այժմ ժողովուրդը փոխանակ համարառաւելութիւնն անձամբ կատարելու, զայն իր կողմանէ ընտրեալ ժողովին պիտի ձգէ. ասկէ առաջ Թաղեցին էր որ իր կողմանէ Թաղական խորհուրդ մը կ'ընտրէր, այժմ Թաղեցին Թաղ. ժողով մը պիտի կազմէ եւ նա պիտի կատարէ Թաղ. խորհրդոյ ընտրութիւնը. ասով բնականաբար գործը չատ կը դիւրանայ։ Գալով 25 Թուոյն, ասկէ առաջ ալ քանի անգամ որ այս խնդիրը բացուեցաւ, միշտ 25 Թիւին վրայ համաձայնութիւն դոյացած է եւ կարծեմ Թէ այժմ Ա. տենապետոյ դիւանն ալ խոհեմութիւն ըրած է նոյնին համաձայնելով։ Ոչ ապաքէն այս եռեւսխոհանական ժողովն որ 3 միլիոն Հայոց ներկայացուցիչն է, 140 անձէ կը բազկանայ, ուրեմն ես կըսեմ Թէ 25 Թիւը ո՛չ աւելի է եւ ո՛չ պակաս, եւ այս 25 Թիւն ընդունիլ կառաջարկեմ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ախրտալէ այս մասին ասոր ասորիէ հետէ չատ վիճաբանուեցաւ Թիւններ եղած են եւ 25 Թիւն ընդունուած է, սակայն չգիտեմ Թէ ինչ հիման վրայ հաստատուած է ասիկա։ Գալով այն կէտին Թէ 30 տուն ունեցող Թաղ մը 25 հոգի պիտի ընտրէ, երբ 30էն 25ը առնենք անդին կը մնայ 25. և որովհետեւ արժանաւորներ պիտի ընտրուին, ասոնք Թերեւս ուրիշ ազգային պաշտօններու վրչ ալ դառնային. ուստի չպիտի կրնան ըստ արժանւոյն իրենց պաշտօնը կատարել։

Ա.յս պատճառով կառաջարկեմ որ փոքր Թաղերու վրչ 15 անձանոյմ բազկանայ Թաղ. ժողովը։

ԱՏԵՆԱԳՊԻՐ ԷՖ. — Փորձով տեսնուած է Թէ Թիւն որչափ չատ ըլլայ՝ գործելն այնքան դժուար կըլլայ. ասոր համեմատ է որ վարչութեան ձևն ալ հիմակուան ձևին վերածուեցաւ։ Շատ դժուար է Թաղերու վիճակն որոշել. Մայր եկեղեցին այսօր 2000 ընտրողներ ունի. բայց չատ կարելի է որ հետզհետէ պակսին և մինչև 3–600ի իջնէ անանց Թիւն, այն ատեն պիտի ստիպուինք 3–6 ամիսն մինանդամ Թաղին բնակչաց Թիւն ստուգելու աշխատիլ, և ըստ այմ Թաղ. ժողովոյ Թիւն նուազել կամ յաւելուլ։ Պէտ է մտորմնակութիւն և ուղղութիւն տալ գործին. եթէ տարբեր Թիւներ որոշենք՝ չատ մը դժուարութեանց պիտի հանդիպինք, ուստի փորձի համար երկու չարեաց փաքրագոյնն է ընդունելի։

ՁԱՑՆԵՐ — Քուէ, քուէ . . .

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Տրտղիրը կըսէր որ Թաղային ժողովը 25 անդամներէ բաղկանայ։ Հաղաճեան էֆէնտին չատ տեսաւ այս Թիւն. Գափամաճեան էֆէնտին 15էն 30 առաջարկեց, դոր կրմնեց Եւսուփեան էֆէնտին. Պէշիրեան էֆէնտին մեծ Թաղերու համար մի չ գտաւ ծրագրին նշանակած Թիւն, և հաւանականան աստիճանաւ յաւելուլ առաջարկեց. Իսթիւճեան էֆէնտին ալ ծրագրին տրամադրութիւնը պաշտպանեց։ Այս վիճակին մէջ մէկ կողմէն ծրագրին ցոյց տուած 25 Թիւը կայ և միւս կողմէն դանի նուազեցնելու կամ յաւելցնելու կարծիքներն։ Թէպէտ այս կարծիքներն իրարմէ տարբեր են, բայց ծրագրին Թիւը փոխելու նպատակն ունին սակրամբ։

Ուստի նախ ծրագրին տրամադրութիւնը քուէի պիտի դնեմ, որպէս զի եթէ մերժուի, այն ատեն քուէի դնեմ Թիւերու նուազման կամ յաւելման առաջարկութիւններն։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Կանոնադրական դիտողութիւն մ'ունիմ. ըստ կանոնագրի բարեփոխումը նախապէս քուէի կը դրուի, ուստի հարկ է նախ իմ առաջարկութիւնս քուէի դնել։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Դիւանը կը վստահացընէ գԴափամաճեան էֆէնտին որ իւր ընթացքըն կանոնագրին հակառակ չէ, այլ անոր օգտին խիստ համաձայն է։

Ծրագրին Զ. յոդուածն քուէի դրուելով 24 ձայնից որոշմամբ ԸՆԴՈՒՆՈՒԻ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ըստ սրուտ ժողովին ծրագրոյն տրամադրած 25 թիւն ընդունեց իւր քուէով, հարկ չենք այլ եւս նուազման կամ յաւելման առաջարկութիւնները քուէարկելու։ Ուստի կաղաչեմ որ Ատենադպիր էֆէնտին չնորհ ընէ չարունակել իւր ընթերցուածը։

Ատենադպիր էֆէնտին կընթեռնու։

Ցօդ. 7. Թաղային ժողովին պարտաւորութիւնքն են,

Ա. Թաղական խորհուրդն ընտրել.

Բ. Թաղին եկմտացոյցը սահմանել.

Գ. Հարցաքննել ի հարկին գԹաղական խորհուրդն, և տարեկան հաշիւ ու համար առնուլ ինմանէ.

Դ. Թաղեցի մանկաւոյն նախնական պարտաւորիչ կրթութիւն ստանալուն, և դպրոցական շրջանն աւարտող կարօտ պատանեաց արհեստ ուսանելուն միջոցները դիւրել.

Ե. Իւր իրաւասութեան ենթարկեալ Թաղային պաշտօնէից վիճակը բարւոքելու և ապագայն անդորրելու չանալ.

Զ. Ամուսնութիւնը քաջալերել.

Է. Թաղին աղքատամարին և տարեկան վիճակագրին պատրաստութեանն հսկել.

Ը. Թաղեցւոյն ընտանեկան և ընկերական վիճակը բարձրացնելու, և ժառանգաւոր սովորութիւններն անհետացնելու միջոց տանիլ.

Թ. Ի մի բան՝ Թաղին ընդհանուր պարզացման և յառաջդիմութեան միջոցներն հոգալ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Զորրորդ պարբերութեան վրայ դիտողութիւն ունիմ։ Զորրորդէն սկսեալ միւս պարբերութեանց մէջ, երկու մարմնոց մէջեւ իրաւասութեան եւ յարաբերութեան չփոթութիւն կը տեսնեմ, եւ այս չփոթութիւնն ինքնին կը վերնայ երբ 4, 5, 6, 7, 8, պարբերութեանց պարունակութեան համար ըսուի թէ «Թաղային ժողովն այս մասին վերին հսկողութիւնը կընէ»։

ՄԷԼԻՔԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Ես ալ Գափամաճեան էֆէնտիի համակարծիք եմ միայն թէ ամեն բան Թաղական խորհրդոյ յանձնել եւ վերին հսկողութիւնը Թաղային ժողովոյ. եթէ անկէ վեր խնդիր մ՚ըլլայ՝ վարչութեան յանձնել։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — Երդ պարբերութեան վրայ դիտողութիւն ընելէ առաջ կուզեմ տեղեկացնել էֆէնտիներուն հասկնալ թէ ո՞ր պաշտօնեայք են որ Թաղական խորհրդոյ իրաւասութեան ենթակայ են, քահանայք ալ այդ պաշտօնէից մէջն են։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — (Տեղեկաբեր) Գափամաճեան էֆէնտիի դիտողութիւնն հիմնապէս տեղի չունի. սկսալ ըմբռնումն սխալ տը-

թիւն ունենայ՝ անոր բարոյականին վրայ ալ կունենայ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Ղրղ յօդուածն որ Թաղ. Ժողովին պարտաւորութիւնը կը գծէ , դիտողութեանց ենթակայ եղաւ , սակայն ըստ վերջին յայտարարութեան համաձայնեցաք : Ուստի այնպէս կը հասկնամ թէ վերոյ ե· պարբերութեան մէջ քահանայից վիճակի և ապագայի խնդիրը յաւելուլ կուզէք , զանոնք ալ՝ բայ 'ի հոգեւոր պաշտամանէ՝ Թաղ. Ժողովոյ իրաւասութեան ենթակայ նկատելով : Ուրեմն այս պարբերութեան մէջ իւր իրաւասութեան են քարկեալ բառերն աւելորդ կը լինին , և կրնաք սա բարեփոխման համաձայնիլ : « Թաղին քահանայից և Թաղոյին վրա պաշտօնէից վիճակը բարւոքելու և ապագայն անդորրելու կանալ :»

Տ· ՍԻՄԷՈՆ ԵՊԻՍ· ՍԷՖԷՐԵԱՆ— (Խորհրդական կրօնական գործոց) Քահանաներէն զատ ամուսնացեալ սարկաւագներ ալ կը գտնուին , որ Թաղին եկեղեցւոյն կը ծառայեն , պէտք է անոնց վիճակին ալ հոգ տանիլ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Եւ մինչ այդ սարկաւագութիւնը միայն պաշտօն մ'է՞ Թաղերու մէջ , թէ առժամեայ :

Տ· ՍԻՄԷՈՆ ԵՊԻՍ· ՍԷՖԷՐԵԱՆ — Այն սարկաւագներուն չառերը վերջը Թաղին հայ մայր քահանայ կը ձեռնադրուին :

ՋԱՏՆ ՄԸ — Ուրեմն « Թաղին եկեղեցւոյ կանայ « ըսուի բարեփոխման մէջ :

Այս միջոցին երեսփոխանաց մէջ չխոր մի կը յառնէ և պահ մ'առնելը կը խանդարի :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— (Շխոթութիւնը հանդարտեցնելէ յետոյ) Ցայտնուած կարծիքնե րուն և ըստ այնմ ձեզ ներկայացած բարեփոխման խմբատն այն է՝ որ Թաղ. Ժողովը պարտաւորութիւն պիտի ունենան չանալու որ Թաղին քահանայից վիճակն ալ բարւոքի և ապագայն անդորրի : Եթէ այդ սարկաւագները ալ առժամեայ պաշտօնեաներ չեն և քիչ մ'ատեն սարկաւագութիւնն ընելէ յետոյ քահանայ սիրուի ըլլան Թաղին , այն ատեն իրենք ալ պիտի վայելեն Թաղ. Ժողովոյ այն խնամքը որ պիտի տարածուի Թաղին քահանայից և պաշտօնէից վրայ : Ուրեմն ճանչնալով հանդերձ կրօնական գործոց Գեր· Խորհրդականին դիտողութեան կարեւորութիւնը , կրնաք այժմ՝ չխոթութիւնը բառնալու համար՝ քուէարկել ներկայած բարեփոխումն , թեթեւ զոհողութիւն մը ընծայելով այդ սարկաւագաց վրայ , այսինքն Թաղ. Ժողովը որ մի քանի տարի վերջը քահանայ եղած առեներն օգուտ բաղձն Թաղ. Ժողովոյ վերայէշելու պարտաւորութենէն :

Եւ հետեւապէս Ատենապետ Էֆէնտի կը դնէ ծրագրին Ղրղ յօդուածը , ե· պարբերութեան հետեւեալ բարեփոխմամբն . այսինքն « Թաղին քահանայից և Թաղոյին միւս պաշտօնէից վիճակը բարւոքելու և ապագայն անդորրելու կանալ» :

Ժողովը սայն բարեփոխութեամբ ԿԸՆԴՈՒՆԻ Ղրղ յօդուածն , օրինական մեծամասնութեամբ :

Փակման ժամը հասած ըլլալով Ատենապետ Էֆէնտի կը գաղրեցնի Թաղ. օրինաց ծրագրին ընթերցումը , և ուրախութեամբ յայտարարելով թէ այս անգամ ա՛չ երբորդ և ա՛չ չորրորդ բացակայութեանց ցուցակ ունի Ժողովին ներկայելու , կառաջարկէ յաջորդ նիստը յաւուրջիայ հինգշաբթի օրը գումարել , որպէս զի վինչև փակումն ուրիշ նիստ մ'ալ գումարուի և Թաղ. օրինաց ծրագիրն , եթէ կարելի ըլլայ , աւարտի :

Ժողովը ԿԸ ՀԱՒԱՆԻ այս կարգադրութեան, և ատենը կը փակուի ժամ 10 ½ ին :

Ատենադպիր
Մ. Ց. ՄԿԼԻՓԵԱՆ

Ատենապետ
Ց. ՄԷՐԷՄ-ԳՈՒԼԻ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԹՈՂԹ

ԲԱՑՈՒՄ 1880 ԱՄՍ

ՆԻՍՏ Ի.

26 ՄԱՐՏ 1881

ՆԱԽԱԳԱՀ. — Տ. Մատթէոս Եպս. Իզմիրլեան (առժամեայ կարդեալ)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ. — Յ. Մերկէր—Գուլի էֆէնտի

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՔ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՔ

Ա. Վիճակ

1 Կարապետ Եպս. Մկրտչեան Ք ¶
2 Սիմէոն Եպս. Սէֆէրեան Ք
3 Ամբրոսիոս Վ. Ռուբինեան Ք ¶
4 Կարապետ Ք. Սէմեան

Բ. Վիճակ

5 Մատթէոս Եպս. Իզմիրլեան
6 Պօղոս Վ. Խօշտամեան Ք ¶
7 Յովհաննէս Ք. Մկրտչեան
8 Դրիգոր » Աճէմեան

Գ. Վիճակ

9 Ցակոբ Վ. Ա. Փափազեան Ք
10 Ահարոն Ք. Տ. Սարգսեան Ք ¶
11 Խորէն » Փէհլիվանեան
12

Դ. Վիճակ

13 Սուքիաս Ք. Սահակեան
14
15
16

Ե. Վիճակ

17 Խորէն Արքե. Նար Պէյ Ք 3
18 Յովհաննէս Վ. Փափազեան
19 Գաբրիէլ » Թաշճեան Ք 2
20

---

1. Բացակայութիւն առաջին ։
2. Բացակայութիւն երկրորդ ։
¶. Բացակ. բանաւոր պատճառաւ։

ԱՂԹԱՐԱՏՈՒՆՔ

(Ա. Վիճակ)

Գուսմզաբուռ, կեսիկ վաչա եւ Գուսմզաբուռի դուրս

21 Գրիգոր Պէրպէրեան Ք 2
22 Կարապետ Ազարդմաճեան
23 Համբարձում Մադպուտեան
24 Մինաս Գափամաճեան
25 Սարգիս Աղաբէկեան Ք ¶
26 Սինեքերիմ Մանուկեան Ք ¶
27 Բարթող Քէրքճիաշեան Ք
28 Գէորգ Պատուլլահեան Ք
29 Յ. Մկրտչ-Գուլի
30
31
32
33
34
35
36
37

(Բ. Վիճակ)

Պէշիկթաշ

38 Ալեքսան Խօրասանճեան
39 Բարսեղ Հալաճեան Ք
40

Եէնիգաբուռ

41 Մկրտիչ Քիւրքճիեանլեան Ք ¶
42 Մարուքէ Ֆրէնկեան Ք ¶
43 Պօղոս Էքոսէրճեան
44

Իւսկիւտար Ս. Խաչ

45 Սիմոն Ֆէլէկեան
46
47 Յ. Շիլմանեան Տօքթ

Իւսկիւտար Ս. Կարապետ

49 Մխիթար Պահճէդափուլն
50 Պօղոս Թորգոմեան Ք 2
51 Տղոյան Փափազեան Ք
52

(Գ. Վիճակ)

Գասըմ բաշա

53 Գասպար Չէրազ Ք 2

Բերա

54 Աբիկ Ուզնեան Ք ¶
55 Գրիգոր Սէլիմիճեան
56 Գրիգոր Օտեան Ք ¶
57 Մկրտչէլ Մօմճեան Ք 3
58
59
60
61
62

Միջագիւղ

63 Ցակոբ Նորաշունկեան Ք
64 Տիգրան Եուսուֆեան
65 Մկրտիչ Գազանճեան
66 Նշան Օտեան
67

Պէյօղ եւ Ղալաթիա

68 Մկրտչէլ Մամիկոնեան
(Դ. Վիճակ)

Գումկուճմուզ եւ Խմատիէ

69 Սահակ Պէյլիկճեան Ք 2
70

Գատըգիւղ

71 Մկրտիչ Մուրատեան
72

Նարլըգաբու

73 Յակոբ Եէմինճեան
Եէնիմահալլի Սամաթիոյ
74

Թօփլզափու

75 Յովհաննէս Մարգարեան
Էյուպ Ս. Եղիա եւ Ս. Աստուածածին
76 Գաբեզլի Յ. Մէլիքեան

Գուրուչէշմէ

77 Աստիա Խիւտաչեան
Հիսար եւ Պօյաճի գիւղ
78

Նոր գիւղ եւ Սրճնիա

9 Ղազար Հովուեան

Պայատ

80 Տէվրմաք Էքսէրճեան
81
82

Քարակեօմրիւկ

83 Սեդրաք Թիւրաթեան Բ
84

(Ե. Վիճակ)

Սամաթիա

85 Ալիքսան Պէչիրեան
86 Եղիազար Մէլիքեան Բ Պ
87 Մինաս Ճաֆֆաֆեան Բ
88 Նազարէթ Շահպազեան
89 Յարութիւն Թիւրեան Բ
90 Յակոբ Արշակ Բ 2
91 Սեդրաք Թիւթիւնճեան
92
93
94

Խասգիւղ

95 Առաքել Ալթունեան Տիւրքիւ 2
96 Ռէթէոս Պէյլիկճեան Բ Պ
97 Սարգիս Քալուքճեան Բ Պ
98
99
100

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԻ

Կարին

101

Քեօթահիա

102

Անղրիանուպոլիս

103

Նիկոմիդիա

104 Կարապետ Ս. Իւթիւճեան
Ակն
105

Ղարահիսար

106

Արաբկիր

107 Կարապետ Խաչիկեան Բ
Բադէշ
108

Պրուսա

109 Քրիստոստուր Ղազարոսեան
Եւդոկիա
110

Ամասիա

111 Հաճէրարճուր Ալաճաճեան
Բայու
112 Յովհաննէս Ազնաւորեան
Եդեսիա
113 Յակոբ Իւթիւճեան
Մանճըլըկ
114

Հաճըն

115

Երզնկա

116 Ռէթէոս Պէրպէրեան
Թէքիրտաղ
117 Տիգրան Գ. Սիմոնեան Բ 2
Կեսարիա
118 Գէորգ Գըլըճճեան
Խարբերդ
119

Պալըքեսեր

120

Մուշ

121 Սահակեան Փափազեան
Տիվրիկ
122 Նշան Գարագաշ
Զէյթուն եւ Մարաշ
123

Տրապիզօն

124

Պաղտատ

125 Մելքօն Խաչէնտէրեան Բ Պ
Տիգրանակերտ
126 Մինրան Զօպանեան
Վան
127

Ադրամար

128

Հալէպ եւ Այնթապ

129

Սեբաստիա

130 Մկրտիչ Յ. Մէլիքեան
Ռումուգ
131

Կարս

132 Աբրահամ Յ. Սյվազեան
Ձմիւռնիա
133 Հաճէրարճուր Սարըքէչիշեան Բ
Գաղատիա
134

Ատանա

135

Սղերդ

136 Մատթէոս Ալէքսանեան
Եօզղատ
137 Լօռոփէթ Պալեօզեան Բ
Մալաթիա
138 Գէորգ Վարդանեան
Իզմիր
139 Պաւլի Պապօեան
Եգիպտոս
140 Աբրահամ Մուրատեան

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Մրագիր Թաղային մասնակարարութեան. — Վիճաբանութիւն չարունակութեան ի վերայ Ատենապետութեան դիւանի ցեղեկագրին։

ԱՏԵՆԱԿԱՆ ԴՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ս. Պատրիարք Հայրն բացակայ լինելով՝ Ատենապետ Է֊ֆէնտին առաջամեայ նախագահութեան կը հրաւիրէ Գեր. Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոս Իզմիրլեանն և Ատեանը կը բանայ ժամը 3 ին, ի ներկայութեան 25 երեսփոխանաց, որոց թիւն 46 ի կը հասնի ի վերջ։

1.

Ցեղագրում վաւերացման նախընթաց նիստի ատենագրութեան։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է֊Ֆ. — Նախընթաց նիստին ատենագրութեան ձեռագիրն պատրաստ է. սակայն վերջ աւուր միջոցը բաւական չէր զայն պատրաստելու և միանգամայն տպագրութիւնն հասցնելու. ուստի, եթէ կուզէք, ձեռագիրը կը կարդամք ձեզ այժմ, եթէ ոչ՝ յաջորդ նիստին կը մնայ անոր ընդունելութիւնը։

ՁԱՅՆԵՐ. — Այո՛, այո՛, յաջորդ նիստին թող մնայ։

Հետեւաբար՝ ընդհանուր հաւանութեամբ յաջորդ նիստին կը թողուի նախընթաց նիստի ատենագրութեան վաւերացումը։

2.

Հրաժարագիր Լօղօֆէթ Է֊Ֆ. Պալեօղեանի

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է֊Ֆ. — Պալեօղեան Է֊ֆէնտին,

որ ձամբարգութեան պատճառաւ բացակայ է, սակի տառէ մանաւանդ նամակաւ մը տեղեկութիւն կուզէր իւր Բ. Ասենապետութեան պաշտօնէն վրայ՝ որուն արժանի չէր գտաւ դինքն. այս կէտն՝ իրրև մանաւանդ խնդիր ժողովին չը հաղորդեցի։ Այս անգամ նամակաւ մը եւ թեախտանութենէ կը հրաժարի. ահա իւր նամակն.

26 մարտ 1881

Մեծ. Տէր, Լոնտոն

Նկատելով որ բացակայութիւնս օրըստ օրէ կերկարի եւ վերադարձի ժամն անորոշ է, և չուզելով որ և է կերպով Ձեր պատկառելի ժողովոյ գործունեայ զբաղմանց արգելք լինել, կը փութամ ներկայ հրաժարագիրս մատուցանել, որոյ ընդունելութիւնը խնդրելով,

Մնամ միշտ անձնուէր
Լ. ՊԱԼԵՕԶԵԱՆ

(Ձեռք ընթերցման)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է֊Ֆ. — Արդ՝ եթէ այս մասին կարծիք յայտնել ուզող կայ՝ խօսք առնուլ կը հրաւիրեմ, եթէ ոչ՝ քուէի պիտի դրեմ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Է֊Ֆ. — Հակառակ է այդ Ներքին կանոնագրին՝ որ ճանապարհորդութեան պատճառաւ բացակայութիւնը չարդիլեր, հետեւաբար այսպիսի պարագայի մէջ նոյն պատճառաւ Պալեօզեան Է֊Ֆիկեանի հրաժարականը չկրնար ընդունիլ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է֊Ֆ. — Թեթեւ բացատրութիւն մը ապագային համար կրնայ օգտակար լինել։ Իրաւ է թէ կանոնը ճամբորդութեան պատճառաւ բացակայ եղող երեսփոխաններն հրաժարեալ չհամարիր, բայց երեսփոխան մը կրնայ, իւր բացակայութիւնն երկար տեւ կամ ոչ, իւր պաշտօնէն հրաժարիլ։

Այս բացատրութենէն ետքը Ասենապետ Է֊Ֆիկեան քուէի կը դնէ Պալեօզեան Է֊Ֆիկեանի հրաժարականն որ ՁԸՆԴՈՒՆՈՒԻՐ ժողովէն։

3.

Գիր Տ. Յովհաննես քահանայի Մկրեան

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է֊Ֆ. — Ինչպէս կը յիշէք, անցեալ նստին մէջ ասենագրութեանց վերաբացման ժամանակ երբ Տ. Մկրեան Հայրն պիտոյութիւններ կրնէր Եղիսաւետ խնդրոյն նկատմամբ եղած հարցման վրայ, Գիւտեան պիտոյ տուաւ թէ՝ այն պիտոյութիւններն ասենագրութեանց վաւերացման չվերաբերելով, պէտք էր մանաւանդ կեդրոնի հաղորդել զանոնք Գիւտեանի։

Ասոնիկ այդ պիտոյութիւնները պարունակող գիր մը, զոր Տ. Մկրեան Հայրն ուղղած է։

Մեծապատիւ Ասենապետ Է֊Ֆիկեանի
Ազգ. Երեսփոխանական ժողովոյ

Անցեալ ԺԸրդ նիստի Ասենագրութեան մէջ կարդացի Ղազարոսեան Քրիստոսուր Է֊Ֆիկեանի մի կարեւոր առաջարկն ի վերայ ազգային խնդրոյ Եղիսաւե-

սի . որոյ մէջ երկու սխալ սպրդած լինելն տեսնելով , ժողով նիստի մէջ կուզէի զայն ուղղել , բայց Դիւանդ ըստ օ. րինի դրաւոր տալ առաջարկելուն , կը փութամ ներկայիս կատարել ։

Առաջին՝ Քրիստոսատուր էֆ. եգիպտոսի խնդիրն 15,000 ոսկի կենթադրէ, որ եթէ տպագրական սխալ չէ , հարկ է ուղղել 1,500 ոսկի , որ եգիպտոսի Առաջնորդական խնդրոյն յուշման գլխաւոր չարժառիթն է , յորմէ զատ է շուրջ չորս հազար ոսկւոյ հաշիւն , որ մատուցուած է կեդրոնական վարչութեան ։

Երկրորդ՝ Քրիստոսատուր էֆ. ըսեր է որ եգիպտոսի քննիչ քահանային համար 500 ոսկի ծախք եղեր է . այս ևս սխալ է ։ եթէ կարևորութիւն մ՚ունի այսպիսի մանուսր լուսածներ պատկառելի ժողովոյդ ներկայել , պատուարժան պաշտօնակիցս լաւ կանէր եթէ սատուդութիւնն իմանալով հաղորդէր , վասն զի Քննիչ քահանայն (որ ևս ինքս եմ) հարիւր վաթսուն և հինգ ոսկիի չափ ատակ առած եմ ի պէտս իմ և Պատրիարքարանի եպասքճիին ծախուց . և ի վարձ եռամսեայ ախ և գիշեր չարաչար աշխատութեանցս , ըստ որոշման Ամեն. Մ. Պատրիարք Հօր , և հաճութեան եգիպտահայոց ժողովոյն ։

Նոյն ժէրդ նիստի Ամենապրութեան մէջ կարդացի , որ երևսփոխան Փափազեան Մ. էֆէնտիի ասկէց յառաջ ըրած առաջարկութեան՝ (պատուիրակ ղրկել առ ամենայն Հայոց վեհ. Հայրապետն ,) որ Ջեռնհատութեան և Իրաւասութեան միացեալ ժողովոյն յանձնուած էր , ցարդ անպատասխանի մնալուն իմ հիւանդութիւնս պատճառ եղած է . բայց արդարութեան պարտք կը համարիմ յայտնել , թէ յառաջ քան զիմ հիւանդութիւն այդ խնդրոյն վրայ նոյն միացեալ ժողովոյն կարծիքն էր դէր առնուլ , Սրժ. Տ. Գարեգին վարդապետի յանձնուած էր , որ խնդրած էր առանձինն խորհրդածել նորա վերայ , և ցարդ իւր քովը կը մնայ դեկտեմբեր ամիսէն ի վեր ։

Մնամ յարգանօք ,

Ագպ. Երեմեխան
ՑՈՎՀ. ՔՀ. ՄԿՐԵԱՆ

23 Մարտ 1881
Բերայ

[Յետ ընդհատման]

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — կը տեսնէր որ այս պիրն երկու խնդրոց կախնարիկ. մին Եգիպտոսի Ծանուցեալ պարտուց և քննիչ քահանային ծախուց խնդիրն , և միսը Ջեռնհատութեան և Իրաւասութեան դնուած յղուած խնդիրն ։ Արդէն այս վերջինին վրայ խնդիր յուզելը հարկ չկայ , վասն զի Դիւանս գրած է բոլոր նախաբանիչ դնուածոց փութացնել իրենց յանձնուած խնդրոց տեղեկագիրն ։ Իսկ Եգիպտոսի խնդրոյն նկատմամբ ատենապետութեան մէջ տեսնուած 15,000 ոսկին տպագրական սխալ մ՚է , հարցման հետևակը 1,500 ոսկի ըսած կը իր գրոյն մէջ ։ Կը մնայ քննիչ քահանային ծախուց խնդիրն , որոյ 500 ոսկի չնչելը կը յայտնէր Տ. Մկրտիչ Հայր ։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Այ՛ , ևս թէ հարցմանս և թէ առաջարկութեանս մէջ 1,500

ոսկի ըսած եմ, հետևաբար յայտնի է թէ՝ 15,000 թիւը տպագրական սխալ է, և անցեալ նաի տեղեկագրութեան դիտողութեան և վաւերացման մէջ ներկայ չկարցայի դառնալ։ Գալով քննիչ քահանային 500 ոսկւոյ ծախսուց խնդրոյն. չտեսէն այնպէս լսած էի և լրագրի մէջ ալ կարծեմ այնպէս կարդացի, այսու հանդերձ չըսի թէ ես գիտեմ, այլ լսածս վրայ յայտարարութիւն խնդրեցի, և ուրախ եմ որ այսօր պատճառաւ խիթ կրցինք բիւր մը պատասխան ընդունիլ։ Իմ փնտռածս 1500 ոսկւոյ խնդիրն է. Մեսրոպ եպիսկոպոս ի՞նչ բանի ծախսած է այդ գումարն. աղղային ի՞նչ իրաւունքներ արդեօք մատնաւորայ կտակրդն անցեր են այս գումարին ծախսուց վրայէն։ Ես այնպէս խնայած և հաւատացած եմ որ Ս. Երուսաղէմայ կալուածներն չունեն եգիպտոսի և Ալէքսանդրիոյ աղգային արկղին մատնաւոր անձանց վրայ գործեր և մատնաւորայ գոյք են եղեր. և արդ հիմա ալ լրագրի մէջ կը կարդամ և հիմանամ որ այն մատնաւոր անձը եւիզեցի պիսի չունէ եղեր։ Ի՞նչ ըսել է այս... Մեկ կողմանէ եւիզեցի չունել և միւս կողմէն Ս. Երուսաղէմի կալուածներն բռնութեամբ գրաւել և իրենց ուզածին պէս տանել ու ծախել, այն Երուսաղէմի կալուածներն և տուներն՝ որոց պարտուց բարձման համար ազգը կը մտածայ այսօր։ Ես տանք կուգամ հաստնել, իմ տաւաջարկութիւնս այս է, բայց վարչութիւնը դեռ պատասխան չըրերը գըժբաղդաբար, վերջընթերը նոտին մէջ թէև խոստացաւ բերել, բայց չբերաւ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է֊. — Կը սխալիք, Բրիսոտատր Էֆէնտի, վարչութիւնն անցեալ նիստին յայտարարեց թէ պատրաստ էր պատասխանելու իրեն յղեալ հարցմանց, որոց մին էր և այդ եղիպտոսի խնդիրն. բայց ժողովը թաղղային օրինաց խնդրոյն ատիպալականութեան տակէն, չուզեց լսել նոյն օրը վարչութեան պատասխանն ու յետաձգեց զայն։ Ուստի մնանաւորեմ այժմ խնդիրն, որ Տ. Մկրտեան Հօր դիտողութեան վրայ է, և վերջացնեմ։ Այդ դիտողութեանց առաջին կէտն, ինչպէս ըսի, տպագրական սխալ մ'էր. երկրորդն ալ պարզուեցաւ կարծեմ, տրուած բացատրութիւններով և խնդիր չմնաց։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Կ. Է֊. — Շատ աղէկ. ըսել է թէ այսօր եկած է այս խնդիրը, եթէ կարգը դայ կը խօսիմ։

4.

Հարցում Գափամաճեան Միհրան էֆէնտիի Ամասիոյ խնդրոյն Նկատմամբ

Ատենապետ էֆէնտին կը ներկայէ ժողովին Գափամաճեան Մինաս էֆէնտիի հետևեալ հարցաղիրն։

ՀԱՐՑՈՒՄ

Ներկայիս կառաջարկեմ որպէս զի ներքին գործոց խորհրդական էֆէնտին բարեհաճի տեղեկութիւն և բացատրութիւն տալ թէ Ամասիոյ խնդիրն այժմ ի՛նչ վիճակի մէջ կը գտնուի և թէ եղեսեան եպիսկոպոսը Պոլիս բերել տալու մասին ի՛նչ որոշում եղած և ո՛րպիսի միջոցներ ձեռք առնուած են։

Ազգ. երեսփոխան
Մ. ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ

26 մարտ 1881

[Յետ ընթերցման]

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Արդ՝ պէտք է գիտնալ թէ ժողովը ի՛նչ կարծիք ունի այս հարցման մասին, կուզէ՞ յղել զայն Ներքին գործոց խորհրդականին։

ՁԱՅՆԵՐ — Այո՛, այո՛։

Հետեւաբար Գահամանեան էֆէնտիի հարցումն՝ հաւանութեամբ ժողովին՝ կը ցղուի Ներքին գործոց խորհրդականին։

5.

Հարցում Տ. Մատթէոս եպիսկ. Իզմիրլեան

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ուրիշ հարցում մ՛ալ կայ Տ. Մատթէոս եպիսկոպոս Իզմիրլեանի կողմէն, որ ահաւասիկ։

ՀԱՐՑՈՒՄ

Առ Գեր. Կրօնական Խորհրդականն

Ահա կրօնական պայմանագիրը՝ զոր Աղթամարայ Սրբազան Կաթողիկոսն ընտորազրած է, զոր Սրբազան Պատրիարք Հայրը յատուկ տեղեկագրով մը Աղգային Ժողովոյ 1875ի բացման ժամ. նիստին, որ ի 20 Փետրվարի 1876, ներկայած է, և որ կրօնային առնչի որոշմամբ և Սրբազան Պատրիարք Հօր դրաւոր հաճութեամբ առաջարկուեցաւ Տ. Մկրտիչ Սրբազանին որ առորագրէ։

Կը լսուի այժմ թէ՝ սոյն պայմանադիրը չընդունուած կամ փոփոխութեան ենթարկելու առաջարկ և խորհուրդ կըլլայ։

Կը հարցնեմ արդ Գեր. Կրօնական խորհրդականին թէ ստոյգ է այս տարաձայնութիւնը։

Ազգ. երեսփոխան
Մ. ԵՊԻՍ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ

26 Մարտ 1881
ի Գալաթիա

[Յետ ընթերցման]

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Այս հարցման մասին ի՛նչ կարծիք ունի ժողովը։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Ցաւի, բայց պատասխանը չուտ գոյ։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — Ըստ որում յառաջիկայ նիստն վերջինը պիտի լինի՝ կաղաչեմ Կրօնական գործոց Խորհրդականին որ յառաջիկայ նստին բերէ իւր պատասխանը։

Առհասարակ էֆէնտին ժողովը հաւանութիւնն առնելով կը ցղէ Տ. Մատթէոս եպիսկոպոսի հարցումն առ Գեր. Խորհրդականն Կրօնական գործոց Ազգ. վ.որչութեան։

6.

Դաստիարակութեան վերաբերեալ տեղեկագիր ի Մեխիթեան։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ակից առաջ գալուներէն դաստիարակութեան վերաբերեալ

տեղեկագրեր եկած կին սրբ յղուած են Դասախարակութեան դիւանին. այսօր Մեխիթարեան ևս եկած բլլալով դաստիարակութեան վերաբերեալ տեղեկագիր մը այն ևս կը յղէնք, առնելագրութեան մէջ անյապաղելով։

Աժմենապատիւ Ս. Պատրիարք Հայր

Փետր. 4 թիւ, անցեալ տարւոյ մարտ 29 թուականաւ չրջաբերականի պահանջմանց յատկացուած ընթացքին տեղեկացնող վերջնական ծանուցագրերնիդ առացանք, կը վստահաք ձեր ներողութիւնը խնդրելով պահանջուած տեղեկագիրը անվրդապէս յղել։

Նախ, Մելիտինէ բուն քաղաքը, ունի երեք դպրոց, որոնց մէջ կաւանդուին, հայկազանութիւն, հին և նոր կտակարանի պատմութիւն, հայոց պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, թուաբանութիւն, տաճկերէնի և այլ հասարակ ընթերցանութեան դասեր, կան նաև տասը բառական դիանական դասատուներ, այս երեք դպրոցաց մէջ կը դաստիարակուին դրեթէ չորս հինդ հարիւր մանկունք, և ի նորհս Ձեր անխոնջ ջանից ու քաջալերութեանց օր ըստ օրէ կը յառաջանան, ի պարծանս Ազգին։

Երկրորդ, Մելիտինէ ուրիշ քաղաքաց նման իւր չրջակայքը հայաբնակ գիւղեր չունի, միայն կայ հին քաղաքը, որ դրեթէ երկու ժամ հեռու է բուն քաղաքէն, մին Օրտուզլի անուն գիւղ մը, ասոնց իւրաքանչիւրին մէջ կայ մին հինդ վեց տուն հայ, ասոնք ալ թենէ յայտնի կերևի որ զատ վարժարանի բացման կարևորութիւն չի կայ. մի քանի տղայք որ կան, նոքա ալ վանքին ու եկեղեցւոյն քահանաներէն կը դաստիարակուին։

Սրդ. ներկայացնելով մեր այս տեղեկագիրը Ձեր Սրբազնութեան և չքեղաշուք անդամոց Երեսփոխանական ժողովոյ,

Մնամք աղօթող

ՍՐԱՊԻՈՆ ԵՊԻՍ. ՄԵԼԻՏԵՆԻՈՑ

1881 փետր. 25 ի Մելիտինէ

[Յետ ընթերցման]

Սոյն տեղեկագիրն ևս ՆՀ ՅՂՈՒԻ Դաստիարակութեան դիւանին ի նախաքննութիւն։

7.

Առաջարկութիւն Ստեփան Էֆ. Փափազեանի.

ՍՏԵՓԱՆՊԵՏ Էֆ. — Փափազեան Լիչնովի կողմէ հետեւեալ առաջարկութիւնն եկած է։

Իւրաքանչիւր Երեսփոխան անշուշտ կը վաստաքի տեսնել որ Պատրիարքարանին մէջ վարչական կազմակերպութեան նոր օրինաց ուժով կարուկ և դարձնական ընթացք մը տիրէ և ամենայն անօրէնութիւնք ի նպաստ ազգային չահուց լինին։ Վստահ եմ որ նորընտիր վարչութիւնն սկսած չանայ այս փափաքն պատ

կել։ Ս. յոու Հանդերձ հետևեալ քանի մը կէտերն, զորս կարեւոր կը դատիմ Պատրիարքարանի բարեկարգութեանն համար, արժան կը համարիմ երեւիլոխան Տեարցդ ուշադրութեան ներկայել։

1. Պատրիարքարանի ամեն պաշտօնեայք, մեծէն մինչեւ փոքրը, քննութեամբ սահմանուին, և իրենց պաշտօնին ձեռնհաս՝ և միանդամայն Ազգին վիճակին վրայ գումի և խղճ ունեցող անձինք ըլլան. և Պատրիարքարանը երկրորդական և աւելորդ պաշտօնեաներով չծանրանուի։

2. Պաշտօնէից այժմեան ռոզրուստին բաւական եղող թոշակ սահմանել, և ապագային համար՝ հանդստեան թոշակի օրէնքն պատրաստել այժմէն և ներկայել առ Ազգային ժողով։

3. Իսպառ դադրին նուիրատուութիւնք, դրամականք և ոչ-դրամականք, Պատրիարքարանի հետ յարաբերութիւն ունեցող ազգայինք, ինչ կարգէ և աստճանէ և ըլլան. առաջնորդ, վանահայր և այլ ամեն անձն՝ որ ազգային որ և է պաշտօն կը վարէ կամ վարելու հետամուտ է, և կամ Պատրիարքարանի մէջ դործ մ'ունի, ինչպէս նշանաւոք ընել, հրամանի և ծանուցագիր ստանալ ևն, պարտաւոր են սահմանեալ ուղղակի և անուղղակի տուրքերուն միայն վճարել, և ո՛չ որ և է ձևի կամ անունի տակ նուէր տալ որ և է պաշտօնէի։ Զեմ ուզեր մանրամասն բացատրել. դի իւրաքանչիւր ոք կրնայ մտաբերել թէ այս առաջարկութեանս նպատակ ունիմ ոչ միայն ուղղակի և անուղղակի տրոց հաւաքման կամ ճշդութեամբ պահանջման արդելքը բառնալ, այլ և պաշտօնեաներն որ և է կաշկանդումէ ղերծ պահել և իրենց խղճին ու պարտուց ճանաչման մէջ ազատ տեսնել։

4. Վերջանան թէ բերանացի և թէ դրաւոր բարեխօսութիւնք և յանձնարարութիւնք Պատրիարքարանի առ Բ. Դուռն կամ Նախարարս Տէրութեան՝ անհատից համար պաշտօն, պատուանշան և պատուաստիճան խնդրելու մասին. բայց երբ անհատ մը հարստահարութեան, կամ անիրաւութեան կամ ղրպարտութեան ենթարկեալ է, այնպիսին անչուշտ և անյապաղ ներկայանալի է Կառավարութեան ուշադրութեան և հայրական խնամոց։ Այս կերպով Պատրիարք և վարչութիւն ոչ միայն կը զօրանան էական չահուց մասին կատարած միջնորդութեան մէջ, այլ և կաղատին խել մը անձանց ձանձրութենէն, և անոնց հաճոյ կամ անհաճոյ երևնալու անհանգըստութենէն և մանաւանդ տարապարտ բամբասանքէ։

Ինձ կը թուի թէ այս չորս կէտերն հաստատելի այլ բարեկարգութեանց կարգին կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն. և կը յուսամ որ ինծի պէս պիտի խորհին երեւելիոխան Տեարք, և չնորհ պիտի ընեն զասնք յղել վարչութեան ի նկատառումն, և յանձնարարել որ վարչա-

կան ներքին ընթացից կանոնադրին ծրագիրը չուշանալ պատրաստելով մատուցանել առ Ազգային Ժողով։

Ազգ. Երեսփոխան
Ս. Պ. Պ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

26 Մարտ 1881

[Յետ ընթերցման]

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է.—Այս առաջարկութեամբ Փափազեան Էֆէնտին նպատակն է իւր ուշադրութիւնը դարձնել վրայ վարչութեան ուշադրութիւնը հրապիրել և յանձնարարել նմա որ ներքին ընթացից կանոնադրի ծրագրին պատրաստութեան մէջ զանունք ալ նկատողութեան առնու, և յետ այնմ պատրաստեալ ծրագիրը մը ներկայէ անցեալ Ազգ. Ժողովոյս։

ԷՓՍԷՐՃԵԱՆ Տ. Է. — Ազգային Ժողովն ունի արդէն վարչական ծրագիր մը. այս ծրագրին համեմատ նոր վարչութիւն մը կազմած է, որուն վրայ վստահութիւն ունի։ Անհնարին անգամ եղնել վարչութեան նոր հրահանգ տալը վարչութիւնը անկարող նկատել է։ Թողուցէք որ այդ բաները լինը խորհի և դործէ, և եթէ իւր դործողութեանց մէջ թերութիւն տեսնէք, այն ատեն ձեր դիտողութիւնները ըրէք, մանաւանդ որ վարչութեան ամեն վարկեան այսպէս հրահանգ տալը պարզապէս վարկութեան ալ կը դպչի։ Մեք միայն կրնամք ըսել վարչութեան որ իւր ներքին ընթացից կանոնադիրը չուտ պատրաստէ ու բերէ. բայց լո՞նչ հարկ կայ ըսելու որ սա կէտն ալ նա կէտն ալ անոր մէջ դիր. վարկութեան համաձայն չէ այսպէս վարուիլը։

ԳԱՓԱՄՃԵԱՆ Մ. Է. — Տէր Էմմաք է֊ֆէնտին մասամբ իրաւունք ունի, սակայն երբ խնդրոյն խորը մտնենք, կը տեսնենք որ իւր ըսածները սեղմելու բնութիւնն ունին այն պատասխանութիւնն և իրաւունքը, զոր իւրաքանչիւր երեսփոխան ունի հարցում կամ առաջարկ բերելու։ Երբ երեսփոխան մը հարցում մը կամ առաջարկութիւն մը կը բերէ ժողովոյս և ժողովը կընդունի՝ երեսփոխանին այս մասին ունեցած իրաւունքը կը հաստատուի։ Ուստի ազէկ կը լինի որ երեսփոխանոյ պատասխանութիւնն սեղմող խօսքեր չըլլան. սակայն վարչութիւնը փրկելն և անոր այժ տալն ամենուս պարտքն է։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. Է. — Երբ երեսփոխանական ժողովս պատճառութիւն ունի օրկնք չինել այս ժողովոյ անդամք ազատ են օրինաց ծրագիրը բերել և առաջարկել։ Թէպէտև մեր Սահմանադրութեան մէջ գտուած չէ թէ ան պիտի բերէ օրինաց ծրագիրներն՝ բայց ընդունած ենք թէ Պատրիարք, վարչութիւն և երեսփոխանք իրաւունք ունին ու և է ծրագիր առաջարկելու։ Ուստի երեսփոխանի մը առաջարկութիւնը չկրնար վիրաւորել ղպայսեան վարչութեան, որ եկած առաջարկութիւններն ալ առ ալ ընելէն առաջ, ազատ է իւր կարծիքն յայտնելու, և այն առաջարկութեանց համակերպելուն, եթէ արժան դատէ, կամ իւր պատճառներն յայտնելու, եթէ պատշաճ չը դատէ համակերպիլ։

Կը մնայ այժմ իմ կարծիքս յայտնել փափազեան Էֆէնտիի ջոյս առաջարկութեանց վերայ։ Կրնամ ըսել թէ առաջին երեք կէտերն արդէն վարչութեան ընթացից և վարքագրոց համաձայն են։ Գալով չորրորդին՝ բառական բարեփոխութեան կարօտ է։ Զկոյ վարչութիւն մը որ իրեն առարկութեանց հաճոյ պատասխանչան չխնդրէ. Պատրիարքարանն պատասխանչան կը խնդրէ այն եկեղեցականոյ և աշխարհականոյ համար որոնք ազգին ծառայութիւններ ըրած են, և եթէ առնոյմէ դուրս անձանց համար ալ ընէ, արդէն ի֊Թուան չընդունելի այդպիսեաց պատասխանչան չնորհելն։ Ընել կուզեմ թէ չորրորդ կէտն որ֊

ղէն ինչնագոյ բան մ՚է, բայց միւսներն կըրնան նկատողութեան առնուիլ։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. Էֆ. — Օրինական դիտողութիւն ունիմ. խնդիր չէ այս, հարցում մ՚է, անդամ մը խօսուելէետքը պէտք է վերջացնել։

ԷՓՍԷՐՃԵԱՆ Տ. Էֆ. — Կը սպնդեմ առաջարկել միայն Վարչութեան որ ամսագրել իր ներքին կանոնադրին չվնասելու բերելու։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Բաւական խօսք ուղղուեր կան, սակայն ըստ որում երեսփոխանոց վրայ անհամբերութեան նշաններ կը տեսնեմ, նախ՝ վիճարանութիւնը չարունակելու միտքն ժողովոյ կամքը պիտի հարցնեմ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — Խօսք կուզեմ իրր տէր առաջարկութեան։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. Էֆ. — (Առենապետ Ազգ. Վարչութեան) յանուն Վարչութեան կը խնդրեմ, որ խնդիրն յղուի առ Վարչութիւն, և կը յուսամ թէ նորա պատասխանը ժողովը կը գոհացնէ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Ուրեմն ըստ որում առաջարկութեան եղրակացութիւնն է՝ յղել Վարչութեան, և եռանդեան էֆէնտի ալ՝ յանուն Վարչութեան՝ կը խնդրէ որ յղուի, միայն անոնց խօսք պիտի տամ, որ յղման դէմ խօսիլ ուզեն։

Ցղման դէմ ոչ ոք խօսք ուզելով Ատենապետ էֆէնտի ժողովոյ հաւանութեամբ կը ցղէ փափազեան էֆէնտիի առաջարկն առ Վարչութիւն։

8.

Տեղեկագիր յարաբերութեան դիւանին Ղալաթիոյ բաղեցւոց առ. Ազգ. ժողովն մատուցած հանրագրոյն մասին

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Յարաբերութեան դիւանն իր տեղեկագիրը ներկայած է Ղալաթիոյ թաղեցւոց առ Ազգ. ժողովս մատուցած հանրագրոյն վերաբերութեամբ։ Այս տեղեկագիրն այսօրուան առենագրութեան պիտի կցուի, իր կարգին օրակարգ ըլլալու համար։

9.

Պատասխանի վարչութեան Կիլիկիոյ կաթողիկոսական խնդրոյն նկատմամբ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Կը մնայ այժմ վարչութեան նկատմամբ պատասխաններն լսել։ Ուստի կը հրաւիրեմ զվարչութիւնն որ նորէն ընէ պատասխանել՝ նախ Կիլիկիոյ խնդրոյն նկատմամբ։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. Էֆ. — (Առենապետ Ազգ. Վարչութեան) Վարչութեան և Կիլիկիոյ Ամեն. Սրբազան Կաթողիկոսին մէջ տեղ բանակցութիւններն այն աստիճան յառաջ դնացած են որ այս խնդիրն ազգին բաղձանացը համաձայն լուծում առնելու կիսին մօտեցած համարձայն լուծում առնելու կիսին մօտեցած կրնայ համարուիլ. ուստի ներկայիս ևթէ այսօր չկարենանք ներկայել պահանջուած թղթակցութիւնն, որ խնդիրն վերջնայ և յետոյ ներկայացնենք թուղթերը։

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — Շատ լաւ կըր-

նայի ըմբռնել վարչութեան պատասխանն՝ եթէ բանակցութեանց այս առթիւն յառաջ երթալէն ետքը ուղուած ըլլային այդ թուղթերն, բայց այսպէս եղած չէ: Դեռ այս խնդիրը չկար, երբ երեսփոխան մը պահանջեց որ այդ թուղթերը ներկայացուին ժողովին. Սրբազան Պատրիարքն ալ խոստացաւ և յանձնեց դանոնք Ազգ. ժողովոյ ղեկանին՝ ուսկից վերատին ուղեց վարչութիւնն զանոնք՝ որպէս զի աւարտէ խնդիրն որ չատ հինցած էր: Բայց այժմ պատճառ մը չկայ որ այդ թուղթերն Պատրիարքարանի մէջ մնան, պէտք է որ հոս գան:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԵՖ. — Իրրև տեր հարցման երկու բառով բացատրեմ թէ ինչ էր իմ առաջարկութեանս բուն ոգին. երբ խնդիրն երկարեցաւ և կնճռոտեցաւ վարչութեան և Պէյլիկոյ կաթողիկոսին մէջ որ չէր ընդուներ վարչութեան առաջարկներն և որոշումներն, խնդիրն այլ ևս անորոշ վիճակի մը մէջ չպահելու համար ուղեցի որ այդ թուղթերն ներկայացուին Ազգ. ժողովին, որովհետև ազգը կուզէր վախճան տալ այդ խնդրոյն: Այժմ որ վարչութիւնն կըսէ թէ Պէյլիկոյ կաթողիկոսին հետ բանակցութեան մէջ է և բանակցութիւնն վերջանալու մօտ է՝ թուղթերուն յայտնումն կրնայ ընդունուիլ. սակայն կարևոր կէտ մը կայ զոր վարչութիւնն յայտարարելու է, այն է թէ Պէյլիկոյ կաթողիկոսական խնդիրն Ազգ. ժողովոյ որոշմանց համաձայն պիտի կարգադրէ: Կարելի է որ վարչութեան առջև դժուարութիւններ ելնեն, բայց երբ ինք յայտարարէ թէ պիտի կրնայ այս խնդիրն լուծել, թող տանք իրեն որ գործէ, միայն թէ, ինչպէս ըսի, այսօր պէտք է յայտարարէ յառնիի ժողովոյս թէ ինք այս խնդրոյն մէջ ժողովոյս նախկին որոշմանց համաձայն պիտի գործէ և անոնց սահմանէն դուրս չպիտի ելնէ, այն ատեն ոչ միայն ես այլ ամենքս ալ գոհ կը մնանք և կը մտքենք որ վարչութիւնն յաջողի այս խնդիրը լուծելու:

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — Ընդունելի փափաքեան էջիճնտրի յայտարարութիւններն. բայց կը յիշեցնեմ որ անցեալ տարի Խառն ժողովին դեռ չլուծուած՝ Պէյլիկոյ կաթողիկոսին վերջնագիր մը ղրկեց, որուն մէջ Ազգ. իշխանութիւնն ըսած էր որ եթէ դարձեալ չհնազանդի Ազգ. ժողովոյ որոշմանց, Ազգ. իշխանութիւնն ալ ինք եղածն ի գործ պիտի դնէ:

Այս վերջնագրոյն վրայ էր որ Թեմական ժողովոյ կազմութեան խնդիրն երեւան ելաւ, ինչպէս նաև կաթողիկոսին Պոլիս գալն ալ այդ վերջնագրոյն արդիւնքն է: 1871 ին և 1872 ին այնքան դրաղեցուց զմեզ և գործեալ մերժելց մեր պայմաններն և այսօր ալ կը մերժէ. արդ՝ կամ պէտք է գործադրէ ինքն Ազգային ժողովոյ որոշումներն և կամ մենք ընդունելու ենք որ Ազգային ժողովը իր խաղաղ լինի է. և ոչ ոք կրնայ ընդդիմել դոյս: Ով որ լինի ազգային պաշտօնեայ, եկեղեցական թէ աշխարհական, պարտաւոր է գործադրել Ազգ. իշխանութեանց որոշումները. այս է Հայաստանեայց եկեղեցւոյ օրէնքը: Կղզամ խնդրոյն ծանրակշիռ վիճակի մէջ լինելն, բայց չեմ յուսար որ Թուղթերուն հոս գալն վարչութեան գործերուն դէմ արգելք ըլլայ, Հարկ է գնել տանն և մէկ տարուան մէջ եղած յարաբերութեանց Թուղթերը ժողովել, և զանոնք աչոյ առջև ունենալով սպասել վարչութեան ընելիք տնօրինութեան. սակայն գիտնանք թէ իրարու յաջորդող Պատրիարքներ, վարչութիւններ չարունակ նամակներ գրած են. տեսնենք իրենց են գրուածները և ինչ պատասխաններ առնուած են, Ասոր կը կըրկնեմ որ Ազգ. ժողովը իր աչոյ առջև պէտք է ունենայ այդ Թուղթերն, որպէս զի Պէյլիկոյ վիճակին Թշուառութիւնը կատարելապէս կարենայ տեսնել և ըստ այնմ գործան խորհիլ:

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. ԵՖ. — Կը ձայնակցիմ:

ԵՒՍՏԱԹԵԱՆ Տ. ԵՖ. — Կը յուսամ որ մեր նախորդ ընկեր Տ. Մատթէոս եպիսկոպոս Իզ-

վիրվեան, խնդրոյն վրայ լաւ տեղեկութիւն ունենալով հանդերձ, իմ ըրած յայտարարութիւններս բաւ չհամարեց և թուղթերուն հոս գալուն վրայ պնդեց։ Բաւական էր որ, ինչպէս Խզմիրլեան Սրբազան ալ ըսաւ, վարչութեան անդամը իրենց առջև ունենային այդ թուղթերն խնդիրը լաւ սերտելու համար։ Կը սեն թէ այդ թուղթերն Ագգ. ժողովոյ սեղանին վրայ դրուելու են։ Բայց վարչութիւնն ալ կրնայ թէ պատշաճ չդտաւեր այդ թուղթերը ժողովոյն ներկայել այն միջոցին՝ յորում բանակցութիւնն չարունակելու վրայ է և խնդիրն աղգային չահուց համաձայն լուծելու կաշխատուի։ Կը մնայ այժմ յայտարարել որ վարչութիւնն բնաւ չպիտի չեղի այն որոշումներուն ընդ. Ագգային ժողովը տուած է այս խնդրոյն նկատմամբ [Շատ աղէկ, շատ աղէկ]։ Բայց եթէ երբէք Ագգ. ժողովոյ որոշմանց անհամաձայն բան մ'ընելու պէտք տեսնէ, վարչութիւնն չվարանիր երեսփոխանական ժողովոյն դիմելու [Հաւանութեան նշաններ]։ Վստահ եղիք որ երբ վարչութիւնը կարծէ թէ հարկ կայ փոփոխութիւն մ'ընելու, կանխաւ ձեզ պիտի դիմէ։

ՋԱՑՆԵՐ. — Գոհ ենք, գոհ ենք այս բացատրութիւններէն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Եուսուֆեան էֆէնտիի բացատրութիւններէն ընդհանրապէս գոհութիւն կը յայտնեն երեսփոխանք, և հետեւաբար խնդիրը փակելու վիճակին կը հասնին. սակայն ըստ որում Մատթէոս Սրբազան խօսք ուղած էր արդէն, բովէն առաջ խօսք պիտի տամ իրեն՝ իբրև հարցման հեղինակի՝ այն պայմանաւ որ վարչութեան տուած ապահովութեան վրայ մնանաւորէ իւր խօսքերն։

ՋԱՑՆԵՐ. Քուէ՛, քուէ՛։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Իրաւունք ունիք քուէ խնդրելու, սակայն երբ ձեր Դիւանը հարկ կը տեսնէ քուէէն առաջ խօսք մը տալու հարցման հեղինակին, կրնաք, կարծեմ, ներողամիտ գտնուիլ իրեն, վստահ ըլլալով որ խնդրոյն մէջ չփոթութիւն չպողլու և բարւոք լուծման մը յանգելու նպատակաւ է այն։

ԽԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — Վարչական խորհրդոյ Ատենապետ էֆէնտին յայտարարեց թէ Ագգ. ժողովոյ որոշումներէն չպիտի չեղի վարչութիւնը. բայց բան մը կայ պակաս. խնդիրն աշխարհական պաշտօնէի մը վրայ չէ. կրօնական պաշտօնեայ մ'է ենթակայն, և եթէ օրինաւորութեան մէջ պիտի գործենք՝ կրօնական խորհրդականն ևս պէտք է յայտարարէ թէ կրօնական պայմաններն ալ անփոփոխ պիտի մնան, և եթէ փոփոխութիւն հարկ ըլլայ այդ պայմաններուն մէջ, հոս պիտի դիմէ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կարծեմ թէ Տ. Մատթէոս Սրբազանի վնասած կէտն արդէն վարչութեան Ատենապետ էֆէնտիին յայտարարութեան մէջ կը պարունակէ, վասն զի յանուն վարչութեան, որուն մէջ է կրօն. Խորհրդականն Սրբազանը, յայտարարեց թէ ժողովոյս որոշմանց հաւեմատ պիտի գործեն, և եթէ երբէք այդ սկզբանց անհամաձայն կարգադրութիւն մ'ընել հարկ լինի, ժողովոյս պիտի դիմեն։ Այս բացատրութիւնն ուրեմն ընդարձակ կը թուի և մանաւանդ հարկ չմնար. ուստի վիճաբանութեան փակումն քուէի պիտի դնեմ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Խօսք կուզեմ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ի՞նչ բանի համար։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Պիտի խնդրոյն վրայ պիտի խօսիմ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Երբ ձեզի խօսք տամ, հարկ պիտի լինի ուրիշներուն ալ խօսք տալ,

ՄՄՄԱՐԱՆ ԱՐՄԱՆՏՈՒՀԻ

որովհետև ձենէ զատ երեք երեսփոխանք ևս կան խօսք ուզող, սակայն կը դիտեմ որ ե. րեսփոխանաց մի մասին համբերութիւնն սպառած է և վիճաբանութեան վարումը կուզէ. ոտի ժողովոյն կամացը պիտի դիմեմ:

Առենապետ էֆէնտին ժողովոյ քուէն խնդրելով այս մասին, ժողովը վիճաբանութեան վարումը ԿՈՐՈՇԷ ՀԱԾԱՄԱՆՈՒԹԵԱՄԲ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Արդ՝ Կիլիկիոյ խնդրոյն մասին վիճաբանութիւնը վարուած է: Վարչութիւնն յայտարարեց թէ՝ իւր և Կիլիկիոյ կաթողիկոսին մէջ բանակցութեան նկատ եղած խնդիրն Ազգ. ժողովոյ որոշմանց համաձայն պիտի կարգադրէ, և թէ՝ երբ այն որոշմանց հակառակ վարուիլ հարկ ըլլայ, Ազգ. ժողովոյ պիտի դիմէ:

Այս բանաձևով երեսփոխանաց քուէն պիտի խնդրեմ հաստատելու համար թէ՝ ժողովը գո՞հ է, թէ ոչ, վարչութեան տուած բացատրութենէն:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Այդ բանաձևին նկատմամբ խօսք կուզեմ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կրնաք խօսիլ:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — 1872 Մարտ. 2 Թուականաւ Երուսեան սրբազանին առ Վեհ. կաթողիկոսն գրած նամակին մէկ պարբերութիւնը կարդամ՝

(Կը կարդայ)

Խնդիրը հոս է. յարաբերութեան մասին բացատրական յայտարարութիւն պէտք է վարչութեան կողմէն, ապա թէ ոչ մեծ խնդիր կը դառնայ ազգային մէջ, դի ինչ որ է Աղթամարայ խնդիրն, նոյնն է նաև Կիլիկիոյ խնդիրը:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Դիւանը կը կարծէ թէ վարչութեան ըրած յայտարարութիւնն աւելի ընդարձակ է: Վարչութիւնն յայտարարեց թէ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան խնդիրն Ազգ. ժողովոյ որոշմանց համաձայն պիտի լուծէ, իսկ եթէ ուրիշ կերպ լուծումը տալ հարկ ըլլայ այս խնդրոյն՝ ժողովոյս կամացը պիտի դիմէ:

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — Վարչութեան այս յայտարարութիւնն կրօնական պայմաններուն համար չեմ ընդունիր:

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Վարչութիւնն Ազգ. ժողովոյ որոշումներէն չպիտի չեղի:

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — Կրօնական մասին որոշակի պէտք է ըսէ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ի՞նչ կը նշանակէ այդ. երբ վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ խնդրոյն լուծմանը համար պիտի համաձեռնի Ազգ. ժողովոյ որոշմանց, միթէ՞ մեր վարչութիւնը կը բռնուի մասին պատասխանատու չէ և անկէ դուրս պայմաններուն համար պատասխանատու կը ճանչնա՞մք մեզ պինդը: Վարչութիւնն իւր յայտարարութեամբ պարտաւոր է գալ Ազգ. ժողովոյ կամքը հարցնել երբ խնդրոյն կարգադրութեան մէջ Ազգ. ժողովոյ որոշմանց վրայ բաբեխոսման մը հարկ տեսնէ: Եւ ըստ որում Ազգ. ժողովին անժխտելի իրաւունքն է իրեն առաջարկեալ բարեխոսութեան ընդունիլ կամ մերժել, ի՞նչ հարկ կայ այն մտանաւորութեանց, որոց վրայ կը պնդիք:

Այս բացատրութիւնները զամենքդ ալ հանդարտեցնելու բաւական պէտք է լինին: Ուստի վարչութեան յայտարարութիւնն հե-

BELEDİYE KÜTÜPHANESİ No.

տեւեալ բանաձեւով կամ խոսքեր՝ և անոր վրայ ժողովից կարծիքը կը խնդրեմ՝։

Վարչութիւնը կը յայտարարէ որ իւր և Կիլիկիոյ Ամեն. Կաթողիկոսին մէջ բանակցութեան նիւթ եղած խնդիրն Ազգ. ժողովոյս ո՛րոշմանց համաձայն պիտի կարգադրէ, և թէ՛ երբ այդ որոշմանց ամփոփին չհղելու հարկ տեսնէ, ժողովոյս կամաց պիտի դիմէ։

Ատենապետ էֆէնտին սոյն բանաձեւով քուէի կը դնէ և ժողովը մեծամասնութեամբ ԳՈՀԱՑՈՒԻՑԻՉ ԿԸ ԳՏՆԷ Վարչութեան յայտարարութիւնը Կիլիկիոյ խնդրոյն նկատմամբ։

10.

Պատասխանի Վարչութեան Եգիպտոսի խնդրոյն նկատմամբ

Ատենապետ էֆէնտի կը հրաւիրէ ՂՎարչութիւնն եգիպտոսի խնդրոյն վրայ տեղեկութիւն տալու։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — [Ատենապետ Ազգ. Վարչութեան] կը նայ այժմ պատասխանել Մեսրոպ եպիսկոպոսի խնդրոյն նկատմամբ Ժողովոյն հարցման։ Յաւալի է որ Մեսրոպ եպիսկոպոս՝ լուռ գիտնալով թէ ինչ են իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնները, սա ոչինչ համարեր Վարչութեան հրամանն, որով ազգային իշխանութիւնն 1879 տարւոյ նոյեմբեր ամսու մէջ պաշտօնանկ ըներ է զինը և սա մասին ո և է դանգատ կամ դիմումն ալ չէ ըներ Մեսրոպ եպիսկոպոս։ Բայց Վարչութիւն չէ ըներ Մեսրոպ եպիսկոպոսի երբ զինքն Պօլիս հրաւիրող Պատրիարքական հրամանին չէ համակերպեր, Վարչութիւնն ստիպուեր է Բ. Դրան դիմել ի գործադրութիւն Պատրիարքարանի հրամանին։ Այն ատեն Մեսրոպ եպիսկոպոսին իւր անձնական գործերն առանց կարգադրելու Պօլիս չի կարենալ գալը պատճառապէս կը ծանուցանի Վարչութեան։ Այս անձնական գործ ըսուածն 1472 տարւոյ խնդիրն ըլլալը կը յայտնուի, որու համար քննիչ Տ. Մկրեան Հայրն արդէն իւր տեղեկագիրն բերած էր, և զնոյնն հաստատած Տէր Սահակ Հայրն։

Այն ժամանակին նոր Վարչութիւնը կուգայ, կը տեսնէ որ մինչև որ Մեսրոպ եպիսկոպոս մայրաքաղաքը չերթայ՝ այս խնդիրն չպիտի լուծուի, անմիջապէս Եգիպտոսի բարձրաստիճան Խոփվին պիմեզով Մեսրոպ եպիսկոպոսին մայրաքաղաքը գալը կը խնդրէ։ Այս առթիւ Մեսրոպ եպիսկոպոս եկաւ Պօլիս, Վարչութիւնն ամէն մէկ կէտի վրայ բացատրութիւն ուզեց իրմէ և ինքն ալ խոստացաւ տալ, եթէ իրմէն գրով պահանջուի։ Այն վայրկեանին ուր խնդիրն դատաստանի պիտի ենթարկուէր՝ Վարչութիւնն տեսաւ որ խնդիրն երկու գլխաւոր կէտերու վրայ էր. առաջինով ամբաստանուած էր իբրև տասնորդ ունեցած ընթացիքը համար և երկրորդով՝ հաշուոյ մասին համար։ Դատն պիտի տեւողութիւն ազգ. դատաստանայ առջև, և երբ Պատրիարքարանն այս դատարանայ կազմութեամբն զբաղած էր, Մեսրոպ եպիսկոպոս կելնէ գանգատներ կընէ մէկ ինչ֊ոչ ընտրեալ իւր դատը, թէ իւր դատի Գահիրէ տեսնուելու, և սա իրեն դատաւորն այսօր Վարչութիւնն է։ իրեն դատաւորն այսօր Վարչութիւնն է որ կարող է զրպանն տնօրինել և տեղեկագիրը տալ եթէ հարկ ըլլայ։ Ահա ներսը հոս բերել տալ եթէ հարկ ըլլայ։ Ահա այս վիճակին մէջ կը գտնուի խնդիրն։ Յաւալի է տակաւին որ Մեսրոպ եպիսկոպոս հրապարակ տակաւին որ Մեսրոպ եպիսկոպոս հրապարակ կելնէ բաղդ կընէ թէ ինչո՞ւ իւր տեղն կաւ կելնէ բաղդ կընէ թէ ինչո՞ւ իւր տեղն կաւ կելնէ բաղդ կընէ թէ ինչո՞ւ իւր տեղն

դիրն այնքան զգաղեցուցած է իր միտքն որ բոլորովին մոռցեր է տարի մ'առաջ նախորդ վարչութեան օրով պաշտօնանկ լինելն : Ահա այս պատճառաւ վարչութիւնը կարևորութիւն չտալով նորա բողոքներուն , կ'ըզգալի խնդիրն օրինաւորապէս լուծելու համար , ձեռնհաս դատարանին ներկայացնելու ամբաստանագրին պատրաստել , և գոհ կըլլայ եթէ Մեսրոպ եպիսկոպոս կարենայ խնդրոյն արդարացնել :

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է. — Չեմ սխալիր եթէ ըսեմ թէ վարչութիւնը տեղեկութիւններ տուաւ մինչդեռ մեր ուզածն այս խնդրոյն վերաբերեալ թուղթերն էր , որոց վրայ հարկաւ ծողովս բան մը պիտի ըսէ : Մեսրոպ եպիսկոպոսի պաշտօնէ դադարումն ևն . տարբեր խնդիրներ են : Մենք գիտենք որ եգիպտոսի մէջ 30—40 հազար ոսկւոյ խնդիր մը կայ , որուն բննութեանը համար դասին նաև Մկրտիչ եպիսկոպոս և յետոյ Ներսէս եպիսկոպոս մենք այն այս անցած բաներուն թուղթերն կուզենք և հետևաբար կը խնդրենք որ վարչութիւնն շնորհ ընէ այդ տեղեկագրերն իր տարեկան Սպիտակ տետրին մէջ անցնելել և յառաջիկայ բացման թերել որպէս զի դիտնանք թէ խնդիրն ուսկից ծագած է և ուր յանգած է :

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Է. — Շատ իրաւունք ունի փոխադեան էֆէնտին . բուն խնդիրը Եգիպտոսի խնդիրն է՝ որ Մեսրոպ եպիսկոպոսի ժամանակէն չատ առաջ է և ազգային չահուց և իրաւանց կը վերաբերի : Պէտք է որ հոս գան թուղթերն , որպէս զի համոզուինք թէ անձի՞ , չա՞հ թէ սկզբան խնդիր է , և անոնք որ պարագաներէն օգուտ քաղելով ազգային չահերն իրացուցեր են՝ պարտաւոր են ազգին դարձուցանել իր իրաւունքներն՝ որոնց պաշտպանութեանը համար դատախազ կանգնելու է վարչութիւնն : 30-40 հազար ոսկւոյ խնդիր մ'է այդ և խիստ կարեւոր . ուստի ես ալ կը պահանջեմ որ ծողովոյս ներկայացուին այդ թուղթերը :

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. Է. — Շնորհակալ եմ փոխադեան էֆէնտիէն որ խօսեցաւ զոր ինչ պիտի խօսէի :

Մեսրոպ եպիսկոպոս դեռ Գահիրէ չգացած 69ին չատ բաներ անցած են հոն զորս չատ լաւ գիտեմ , վասն զի այն տեղն վարչութեան մէջ էի : Այն տեղն կասկածներ եղան , ուստի հարկ անհրաժեշտ է որ պարզուի այս խնդիրն : Բայց մեր կը խնդրեմք որ հոս գայ խնդիրն և վարչութիւնն շնորհ չըներ բերել զայն :

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. Է. — Այս խնդիրն հարկաւ ծողովոյս առեանը պիտի եղնէ , բայց լ՞ինչ կերպով : Բրնատոսեան էֆէնտի 1472 ոսկւոյ խնդիրն կը յուզէ , Փախամաճեան էֆէնտին ազգի առաջ կանգնի և 10-20 տարուան խնդիրը կը յուզէ , պէտք է նախ զիրար հասկնալ : Այսկից առաջ եղած հարցումն Մեսրոպ եպիսկոպոսի խնդրոյն միայն կը վերաբերէր : Եթէ Բրնատոսեան էֆէնտին յուզուած չըլլար՝ իմ խօսքերս անշուշտ լաւ պիտի հասկնար : Ըսի թէ 1472 ոսկւոյ խնդրոյն համար դատախազ կանգնած է վարչութիւնը , և երբ խնդիր մը դատարանին կը յղուի՝ պէտք է անոր արդեանցն ալ յանձնել : Մեսրոպ եպիսկոպոսին պաշտօնավարութեան մասին եղած ամբաստանութեան կէտն ալ ձըգելու է վարչութեան որ սերտէ զայն ու հոս բերէ : Իսկ զայդ 10-20 տարուան 30—40 հազար ոսկւոյ խնդրոյն , զայդ նոր կը խնդրէք և վարչութիւնն առանց հետաքննելու առ այժմ բան մը չկրնար ընել :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է. — Վարչութիւնն , ինչպէս լսեցիք , եգիպտոսի նկատմամբ յուզուած խնդիրն երեքի կը բաժնէ հետևեալ կերպիւ :

Ա. — 1472 ոսկւոյ խնդիրն , որոյ համար կը յայտարարէ թէ դատախազ կանգնած է ինքն և խնդիրը դատարանին ներկայանալու վրայ ըլ-

լալով , դատաստանին արդեանց պէտք է սպա-
սել :

Բ.— Մեսրոպ եպիսկոպոսին պաշտօնավա-
րութեան խնդիրն , որոյ համար կըսէ Թէ՝ սեր-
տելու պէտք ունի, և Թէ՝ սերտելէն յետոյ պի-
տի բերէ ժողովոյս :

Գ.— Եգիպտոսի ընդհանուր խնդիրն , զոր
իրեն յղեալ հարցման մասը չնկատեր, և՝ եթէ
կուզէք՝ զոյն ալ կը հետազօտեմ, կիմաստասի-
րեմ՝ և կը բերեմ կըսէ :

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ.— 1472 ամէոյ խնդի-
րըն դատարանին յանձնուած է եղեր , լաւ , ա-
տոր ըսելիք չունինք հիմա. բայց կուզենք հաս-
կընալ Թէ Մեսրոպ եպիսկոպոս ի՞նչ պարագա-
ներու մէջ եգիպտոսի առաջնորդ ընտրուեցաւ,
և յետոյ ինչպէս եկաւ կը լսեմք Թէ չատ մը ազ-
գային կալուածներ մասնաւոր անձանց անուն-
կանութիւն եղած են . իրրև երեսփոխան ի-
րաւունք ունինք բացատրութիւն ուզելու. ուստի
կուզեմ որ ԹուղԹերն ժողովոյս ներկայացուին:

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. ԷՖ.— Այս վայրկենին կը
չարուչանէք այդ խնդիրը , զոր կրնաք հետա-
ձգել և տեղեկագրել Ձեր ուզածն : Սակայն
պէտք է համոզուիք որ վարչութեան եղած հար-
ցումն ուրիշ բան չ'էր, այլ Թէ ժողովս կուզէր
գիտնալ որ Մեսրոպ եպիսկոպոսի խնդիրն ի՞նչ
է : Վարչութիւնը կը պատասխանէ Թէ՝ Մես-
րոպ եպիսկոպոսին պաշտօնավարութեան մի-
ջոցին եպիսկոպոսին պաշտօնավարութեան մի-
ջոցին տեղի գտած զեղծմանց խնդիր է, որ իր-
րեւ ազգային ճշմարտ խնդիր՝ անշուշտ դա-
տապարտը միայն պիտի կրնայ պարզել :

ՁԱՅՆԵՐ . — Բաւական է . . . քուէ . . .
քուէ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կը տեսնէք որ փիլ
մ՝ տաւոչ ըրած ամփոփումս չատ ճիշդ էր . ո-
րովհետև Վարչութիւնն կըսէ Թէ՝ այս խնդիրը
մի քանի ճիւղերու կը բաժնուի , և Թէ ատոնց
մին դատաստանաւ պիտի պարզուի , իսկ միւս-
ները սերտելու պէտք ունի , որպէս զի անոնց
վրայ ժողովոյս տեղեկութիւն բերել կարենայ :

Ուրեմն կը մնայ մեզ՝ կամ գոհ լինիլ Վար-
չութեան բացատրութենէն և սպասել որ տե-
ղեկութիւնները պատրաստէ ու բերէ , և կամ
ըսել Թէ՝ իւր տուած բացատրութիւնները չեն
գոհացներ զմեզ , և պահանջել որ Եգիպտոսի
խնդրոյն վերաբերեալ ԹուղԹերն՝ առանց աչքէ
անցնելու՝ բերէ Թաւիթ մեր առջև :

Այս մասին ժողովին կամքը պիտի լսենք-
լեմ՝ :

Ատենապետ Էֆէնտին ձեռամբարձ քուէ
տալու կը հրաւիրէ ղերեսփոխանս , որք մե-
ծամասնութեամբ ԳՈՀՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՅԱՅՏՆԵՆ
Վարչութեան տուած բացատրութենէն , ի մա-
սին Եգիպտոսի խնդրոյն, պահանջով որ անոր իւ-
րաքանչիւր մասին վերաբերեալ տեղեկութիւն-
ները պատրաստելով մատուցանէ ժողովին :

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա.

Ծրագիր Թաղային մատակարարութեան օ-
րինաց. — Շարունակութիւն վիճաբանութեան
ի վերայ Ատենապետաց Դիւանի տեղեկագրին:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Նախորդ նստին՝ Թա-
ղային օրինաց ծրագրոյն առաջին հօդուած-
ներն ընդունուեցան. այսօր ուրեմն պիտի
անցնինք : Կարգադրեմ Ատենադպիր Էֆէնտին որ
չնորհ ընէ կարդալ ծրագրին 8.րդ յօդուածը:

Առենապետ Էֆէնտին կըսէ եւ ըսաւ.

Յօդ. 8. Թաղ. ժողովը ամիսը մի անգամ սովորական նիստ կընէ, դռնբաց կամ դռնփակ։

Ակիւց զատ՝ յարաւասովը նիստ կը դումարի,

Ա. երբ ժողովը օրակարգին մէջ խնդիր ունենայ.

Բ. երբ թաղ. ժողովոյ դիւանը կամ թաղ. խորհուրդը պէտք տեսնեն եւ հրաւիրեն.

Գ. երբ ժողովականաց մեծամասնութիւնը գրով խնդրէ։

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. Էֆ. — Ամիսը մի անգամ Թաղային ժողով գումարելն պատշաճ չեմ համարիր, դի այն ատեն Թաղ. ժողովներն Թաղ. խորհրդոյ ատենէն իջած կըլլան։ Տարին քանի մը անգամ կրնայ գումարուիլ, բայց ամիսը մի անգամն՝ թէ անպատեհ է եւ թէ դժուարութիւններ ունի։ Միւս բոլոր նշանակութիւնները կընդունիմ, եւ կառաջարկեմ որ տարին երկու ամիս գումարուի քանի մը շաբաթ իրարու վրայ տալին չատ է։

ՊԸՇԻՐԵԱՆ Ա. Էֆ. — Ես ալ պատշաճ չեմ դատեր ամիսը մէկ անգամ Թաղ. ժողով գումարելն. և ոչ ալ արժան կը դատեմ որ հոգով և գործով մասնիններն մի և նոյն յարկին մէջ ի խորհուրդ գումարին։ Ես կառաջարկեմ որ Թաղ. ժողովը երեք ամիսը մի անգամ գումարի։

ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ Ն. Էֆ. — Ամիսը մի անգամ գումարումն՝ խիստ ալէկ գրուած է սովորական նիստերու համար. բայց միւս նիստերը ժողովին դիւանը պէտք է հրաւիրէ, եր խնդրն պէտք դտայ, և կամ երբ ժողովականաց մեծամասնութիւնը կամ Թաղ. խորհուրդը գրաւոր խնդրեն։

ՊԷՐՊԷՌԵԱՆ Ռ. Էֆ. — Ես ալ չատ կը տեսնեմ ամիսը մի անգամ գումարումն։ Աչելի յարմար կը գտնեմ վեց ամիսն անգամ մը գումարումն, և այն ալ Մայիս և Նոյեմբեր ամսոց սկիզբները. սա պայմանաւ որ Թաղային ժողովը չարուշակէ իւր նիստերն, որչափ որ կը պահանջէ գոյն իւր օրակարգը։ Գալով արտասովոր նիստերու, ասոնք ալ տեղի ունենան՝ երբ ժողովոյ դիւանը կամ մեծամասնութիւնը խնդրէ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — [Տեղեկարեր] Անտեղի չէ այն դիտողութիւնն որով ամիսը մի անգամ գումարումն չատ կը տեսնեն. սակայն նկատողութեան առնուելով թէ Թաղ. ժողովը յարաբերութիւն ունի Վարչութեան հետ՝ ամիսը մի անգամ գումարումն յարմար դատուելու է։ Բնական է որ երբ ամիսը մի անգամ գումարուելու չատ խնդիր չունենայ ժողովը, նիստ չդումարեր։ Բայց այն առաջարկութիւնն՝ որով գումարումն երեք կամ վեց ամիսն մի անգամ ընել կուզուի, գործնական չեն. ինչ որ փոփոխած է Ազգ. ժողովին վերայ, պէտք չէ Թաղ. ժողովոց համար ալ այնպէս նկատել։ Կը տեսնենք որ ծրագրին գծած որոնադրութեամբ Թաղ. խորհուրդը պատասխանատու եղած կանոնին, որուն հակող և հակառակ մասնիկը Թաղ. ժողովն է. ուստի երբ Թաղ. ժողովն երեք կամ վեց ամիսը մի անգամ գումարի, Թաղ. խորհրդին վերայ վատահութիւնն ալ կը դադրի և կենդաներ կը ծագին։ Աւոր համար լաւ է որ ամիսը մի անգամ գումարի. բայց երբ խնդիր չունենայ՝ ատենը կը բանայ, կը գոցէ։

Իսկ գալով այն կէտին թէ ո՛վ պիտի հրաւիրէ արտասովոր նիստերն, յայտնի բան է որ կամ ժողովականաց մեծամասնութիւնը պի-

ոլ ուզէ զայն, կամ Դիւանը և կամ Թաղ. Խորհուրդն, և Դիւանը պիտի հրաւիրէ. իսկ երբ ժողովոց դիւանին և Թաղ. Խորհրդին մէջ անհամաձայնութիւն ծագի, այն ատեն Թաղ. Խորհուրդն ինք կը հրաւիրէ: Այսչափ բացատրութիւն բաւ կը կարծեմ:

ԳԱՓԱՄԱՋԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Կուզէի գոհ լինիլ Տեղեկաբեր էֆէնտիի բացատրութենէն եթէ արտասովոր բառն աչքիս չվայելէր. ա՛մէն մէկ անգամ նիստ ընելէն առքը ի՞նչ հարկ կը մնայ արտասովոր նիստի: Դարձեալ պատշաճ եմ դատեր, ինչպէս Պէշիրեան էֆէնտին ալ յայտնեց, որ գործով և հակով մարմիններն մի և նոյն յարկին տակ ընեն իրենց նիստերը. որովհետև այս կէտն ալ ունի իր անպատեհութիւնները: Ես այնքան բեռնաւորեալ չեմ տեսներ Թաղ. ժողովն որ սէկտը ունենայ ամիսը մի անգամ գումարուելու, և կառաջարկեմ որ հինգ անդամոց ստորագրութիւնն բաւական համարուի արտասովոր նիստ հրաւիրելու:

ՁԱՑՆԵՐ. — Քուէ՛, քուէ՛:

Ատենապետ էֆէնտի վիճաբանութեան շրջանակութեանը մասին ժողովոց կամքը կը հարցնէ, որ 3 ի դէմ 4 քուէով վիճաբանութեան փակումը ԿՈՐՈՇԷ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ըստ որում ժողովը վիճաբանութեան փակումը կորոշէ, կամիմ վերէ յայտնուած կարծիքներն: Եւ որպէս զի խնդիրը չշփոթի, սովորական և արտասովոր նիստերու վերաբերեալ առաջարկները կը զատեմ:

Պէշիրեան էֆէնտին երեք ամիսը մի անգամ գումարում առաջարկէց, և Պէրպէրեան էֆէնտին՝ վեց ամիսը մի անգամ: Այս երկու առաջարկներն ալ սովորական նիստերու համար ծրագրին միամեայ տրամադրութիւնը փոխելու կը յանգին. ուստի նախ բարեփոխման սկզբունքը քուէի պիտի դնեմ, որպէս զի երբ ընդունուի, այնուհետև գումարման ժամանակը որոշուի:

Ջայս ըսելով Ատենապետ էֆէնտին կը հրաւիրէ զերեսփոխանս որ՝ Թաղ. ժողովոյ սովորական նիստերու գումարման համար ծրագրին տրամադրած միամեայ պայմանաժամը բարեփոխել ուզողներն՝ իրենց ձեռամբարձ համաձայնութիւնն յայտնեն:

8 ձեռք կամբառնան:

Նմանապէս կը հրաւիրէ որ ծրագրին միամեայ պայմանաժամը բարեփոխել չուզողներն իրենց կարծիքը յայտնեն:

16 ձեռք կամբառնան:

Եւ հետևապէս Թաղ. ժողովոյ սովորական նիստերուն՝ ըստ ծրագրին՝ ամիսը մի անգամ գումարուիլը ԿՇՆԴՈՒՆՈՒԻ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Այժմ կը մնայ 8րդ յօդուածին արտասովոր նիստերու կէտը:

ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ Ռ. ԷՖ. — Եթէ Թաղ. ժողովն ամիսը մի անգամ պիտի գումարի, ես կառաջարկեմ որ չարունակէ իր նիստերն ցսպառումն օրակարգին, և արտասովոր նիստերու վերաբերեալ տրամադրութեանց մէջէն ջնջենք Թաղ. Խորհրդոյ հրաւէրը:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Բայց եթէ Թաղ. Խորհուրդը խնդրէ և Թաղ. ժողովոյ դիւանը մերժէ այն ատեն ի՞նչ ընել կուզէք:

ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ Ռ. ԷՖ. — Թող համոզէ մեծամասնութիւնը:

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Կարծեմ թէ երբ յօդուածին մէջ միամեայ բառը կայ, արտասովոր բառին հարկ չկայ:

ԳԱԲԱԳԱՇ Ն. ԷՖ. — Եւսեբիեան Է. Քիլիսիոյ կողմէ թէ՝ քանի որ ամիսը մի անգամ նկատ պիտի գումարէ Թաղ. Ժողովը, արտասահման նիստերու հարկ չկայ : Ես խնդրին այդպէս չեմ ըմբռներ . որովհետև մեր ծրագրին մէջ Թաղ. Խորհրդէն առ Թաղ. Ժողով յղուելիք խնդիրներ կան , և կրնայ ըլլալ որ այս երկուքին մէջ անհամաձայնութիւն դայանայ , և այն ժամանակ արտասահման նիստ հարկ ըլլայ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — կարծեմ թէ սա ձևով պիտի կրնաք համաձայնիլ ամենքդ ալ , երբ ըսուի թէ՝

« Յօդ. 8. Թաղ. Ժողովը ամիսը մի անգամ կը գումարի , և իւր նիստերը կը չարունակէ մայիսի 30 օրակարգին :

Ակիլ ըսաւ՝ արտասահման նիստ կընէ ,

Ա. Երբ Թաղ. Ժողովոյ Վիճանը կամ Թաղ. Խորհուրդը պէտք տեսնեն և հրաւիրեն :

Բ. Երբ Ժողովականաց մեծամասնութիւնը գրով խնդրէ : »

Եթէ առաջարկութեան տէրերը կը համաձայնին այս բարեփոխման , Ժողովը քուէին պիտի ենթարկեմ զայն :

Երեսփոխանաց լսութեան վրայ Ատենապետ Է. Քիլիսիոյն քուէի կը դնէ ծրագրին 8րդ յօդուածը՝ վերոյիշեալ բարեփոխմամբ , բայց 24 ձայնից մեծամասնութիւն չգոյանալով , կը յայտարարէ թէ որոշումն ըստ օրինի չեղեալ է , և յաջորդ նիստին պիտի ձեայ 8րդ յօդուածին քուէարկութիւնը : Սակայն երեսփոխանք մեծամասնութեամբ՝ կը խնդրեն որ քուէարկութեան փորձը կրկնուի : Հետեւեալս Ատենապետ Է. Քիլիսիոյն կրկնել կուտայ քուէարկութեան փորձն , և այս անգամ Ժողովը՝ 24 ձայնից մեծամասնութեամբ՝ կընդունի ծրագրին 8րդ յօդուածը վերոյիշեալ բարեփոխմամբ :

Ատենապետը Է. Քիլիսիոյն կընթերցանէ 9րդ յօդուածն, որ է.

Յօդ. 9. Թաղ. Ժողովը՝ անտուկին եկեղեցւոյը սահմանելու առեն՝ պարտի ի նկատի առնուլ կրթական օրինաց բռնադրութիւնքն , և ըստ այնմ իւր թաղին վարժարանաց յատկացնել՝ կրթութեան պատկանեալ հասոյթներն . որոց հետ պէտք է բռնուի՝ թաղային անտուկի բովանդակ հասութից առ նուազն 40 %ը՝

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Այս յօդուածին մէջ 40 %ը պիտի հակառակի կրթական ծրագրին , որովհետև տեղ կայ ուր 40 %էն աւելի, և կայ ալ՝ ուր պակաս պիտի կրնան տալ ընդհանուր թաղերու համար միօրինակ տոկոսը սահմանել ալ կէս . ուստի կառաջարկեմ որ վերցուի այն :

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Այդ թիւն բացարձակ սահման մը չէ , կրնաք զայն վերանը բայց պէտք չէ վերցնէք . վասն զի առաջ ժողովուրդը սորվելու է որ թաղին անտուկին հասութից հարիւրին այսչափիկ կրթութեան պիտի յատկացուի : Ազգ. Ժողովը պէտք է որ այս օրինքը դնէ , և քանի որ առ նուազն ըստ է , 40 %ը՝ չատ առաջնեորդն դեմ մը դնելը մը չի նեղեր՝ դնէ բիչ առ բիչ աւելցնելու համար առիթում մ'է :

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. ԷՖ.— կարծեմ այս կէտը բան տեղը հաս չէ . այս մասին կրթական ծրագրոյն մէջ պէտք է վիճաբանիլ : Եթէ բոլոր թաղերը նկատողութեան առնենք՝ պիտի տեսնենք որ մեծագոյն մասը կրնայ տալ , ես չատ թաղեր տեսած եմ որ միւս պաշտօնեից համար կը ղանայ առակ տալ բայց վարժարանին համար կուտայ . կան նաև թաղեր որ հարիւրին 60–70 տալ կուտան , թէև թաղեր ալ

կը դանուին որ 30–35 անդամ չեն կարող տալ թող ալ կայ որ 50 % պարտուց տոկոսին կը տայ։ Ուստի իմ առաջարկս է՝ չէ թէ փոխել, այլ բոլորովին վերցնել այդ թիւն այս ծրագրին մէջէն, և կրթական ծրագրին մէջ նկատողութեան առնուլ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Էֆ. — Մելիքեան էֆ.ի տուած բացատրութենէն իմացաք որ թաղերն ընդհանրապէս կարող են իրենց հասութիւն 40 %ը կրթութեան համար տալու, և թէ թաղեր ալ կան՝ որ 50 %ը պարտուցը տոկոսին յատկացուցած են. տարակոյս չկայ որ եթէ այդ թաղերը փոխառութիւն ըրած են կալուածք չնեղուելու համար, բնականաբար իրենց կալուածներէն եկամուտ ունին, որով կրնան վճարել իրենց պարտքը։ Երբ մարդ մը եղնիկ և մեծ նուէր մը տայ իւր թաղին, այդ նուէրը մանաւանդ նպատակի մը համար կը տրուի ընդհանրապէս, և տակաւին կալուածի մը կը յատկանայ, որ մշտնջենապէս հասոյթ կը բերէ։ Բայց տակաւին հասոյթէն որչափ մաս մը պէտք է տրուի կրթութեան համար։ Հաւատալի եղեր որ խոտ քիչ թաղ պիտի տեսնէք որ չկարենայ իւր հասութիւն հարիւրին քառասունը տալ։ Ուստի կը խնդրեմ որ առաջին անգամ վարձ մ'ընելու համար ժողովս այս օրէնքն հրամայէ. հոգ չէ 40ը 30ի իջեցուցէր, բնական է որ ամեն թաղ պարտաւոր ըլլայ տալ այդ գումարը։

ՄԱԳՈՒԼԵԱՆ Հ. Էֆ. — Ես ալ կառաջարկեմ վերցնել այդ թիւն այս ծրագրէն և կրթական օրէնքին մէջ խնդիր ընել. կրթական կան և Տնտեսական խորհրդականները պիտի գիտնան անշուշտ թաղ. խորհրդոյ պիտակէնեղիչն թէ իւրաքանչիւր թաղ իւր հասութիւն որչափը կրնայ յատկացնել վարժարանայ։

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Գ. Էֆ. — Կը տեսնեմ որ Փափազեան Էֆէնտին սկզբան խնդիր կը յայտնէ. նա չգիտեր ծրագրին մէջ նշանակուած գումարին քանակութեանը վրայ, այլ կը պահանջէ որ գումար մը սահմանուի դաստիարակութեան համար։ Բայց նկատելու է որ թաղեր կան, որք 60 % վճարելու կարողութիւն ունենալով՝ չպիտի ուզեն այնչափ տալ, երբ տեսնեն թէ 40 % որոշուած է վարժարանին համար։ Ուստի կառաջարկեմ որ անյապաղ այս կէտն առանց գումար որոշելու և կրթական ծրագրոյն մէջ նկատողութեան առնենք։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. Էֆ. — Կրթական կամ Տնտեսական խորհրդականը իւրաքանչիւր թաղին յարմար որոշումներ պիտի կրնայ ընել եղեր, լաւ. բայց և այնպէս այդ կէտը դարձեալ բաց թողլու չէ, և նուազագոյն գումար մը դնելու է այս օրէնքին մէջ, որպէս զի թաղ. ժողովները հակնան թէ առանձ պարտք մը ունին վճարելու։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Էֆ. — Կը տեսնէք որ 9ոդ յօդուածին վերջին տողերուն բարձումն առաջարկողներ եղան, որք տեսութեամբ կը տարբերին թէև իրարմէ, բայց յառաջարկութիւնին ինկնող բանն է. ուստի ո՛վ որ նոյն յօդուածոյն վերջին տողերն, որք 40 % կը յատկացընեն, բառնալ կուզէ, թող հակի իւր ձեռնադիր հաստատութիւնն յայտնել։

Տասը երեսփոխանք այդ տրամադրութիւնն 9ոդ յօդուածին մէջէն վերցնելու իսկ երկու երեսփոխանք ալ՝ ծրագրին յօդուածը նոյնութեամբ պահելու համար քուէ կուտան։

Հետեւապէս Աստենապետ Էֆէնտին կը յայտարարէ թէ՝ երկու կարծիքներն ալ օրինաւոյ պահանջած թիւը չունենալով, որոշումը չեղաւ և կը համարուի և յաջորդ նիստին կը մնայ։

Գ. Բացակայութիւն

Ատեանը վակելու ժամն հասած ըլլալով, Ատենապետ էֆէնտի կը դադրեցնէ թաղային օրինաց ծրագրին վիճաբանութիւնն, և ձողոված կը ներկայէ Գ. բացակայութիւն ունեցող երեսփոխաններն, որք են

Տ. Խորէն Եպիս. Նար–սէյ
Մկրտիչ էֆ. Մոմճեան։

Ատեանը կը գոցուի ժամ 3½ ին, 8 օրէն դումարուելու որոշմամբ, օրակարգ ունենալով թաղային օրինաց վիճաբանութեան չարունակութիւնը։

Ատենադպիր Ատենապետ

Մ. Ե. Մէկիրճեան Ե. Մէրճիմ–Գոնիէ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆԻ

Վսեմաշուք Ատենապետ Էֆէնտի
Ազգային Ժողովոյ

Ղալաթիոյ Թաղեցւոց կողմանէ ներկայ 1880 ի բացման Բրդ. նստին Ազգային Ժողովոյ մատուցեալ Հանրագիրն որ ԺԴ. բրդ. նստին յղուեցաւ առ Դիւանն Բարաբերութեան ի նախաքննութիւն.

Ձեր Դիւանն ի քննին առնելով զայն տեսաւ՝ թէ այդ բողոքագրով Թաղեցիք կը պահանջէին որ Ազգ. Ժողովս չնչելով իւր անցեալ 1879ի բացման ԺԴրդ. նըստին ըրած որոշումն, կրկին իրենց վերադարձնեը Ղալաթիոյ կալուածոց մատակարարութիւնը։

Ձեր Բարաբերութեան Դիւանն ի տեսնալ այն որոշման վերաբերեալ բոլոր պարագաներն նկատողութեան առնուլ, և հետևաբար այն նստին Ատենադպրութիւնն ինչպէս նաև բոլոր պաշտօնական և վարչական դրութիւններն աչքէ անցուց։

Իւր ստացած տեղեկութենից մէջ Ձեր Դիւանն նկատեց թէ՝

Ազգ. Ժողովոյն 1879ի բացման ԺԴ. նստի որոշումն նախորդ որոշման մը կըրկնութիւնն էր։

Թէ՝ Ղալաթիոյ մէջ ժամանակաւ դրեթէ թաղեցի մնացած չըլլալուն համար վարչական որոշմամբ Ղալաթիա մասնաւոր թաղ ըլլալէ դադրած էր։

Թէ վերջերս այս թաղին ընտրական իրաւունքը՝ մասնաւոր պայմանաւ իրեն վերադարձած էր, այսինքն, այդ թաղին հասոյթը եկեղեցւոյն դիմող ուխտաւորաց և պանդուխտ գաւառացւոց նուէրներէ գոյացած ըլլալով, ուրիշ թաղերու օրինակ չէր կրնար ըլլալ. և իւր թաղային վարժարանը եկեղեցւոյն սովորական հասոյթով պիտի հոգար, և եթէ այն չը բաւեր առ ժամանակեայ կերպով մաս մը կալուածոց հասութէն նպաստ պիտի ստանար։

Եւ թէ՝ վերջապէս Ազգ. Ժողովը Ղալաթիոյ նորակառոյց վարժարանին չէնքն և անոր յատկացեալ կալուածներն Ազգ. կեդրոնական սեպհականութիւն համարելով՝ անոր մատակարարութիւնը Ազգ. վարչութեան մասնաւոր հսկողութեան ներքև, կեդրոնական բարձրագոյն վարժարան մը հաստատելով, թէ թաղեցին, թէ Պօլսեցին և թէ ընդհանուր գաւառացին հաւասարապէս պիտի օգտէին անոր։ Հետևաբար Ձեր Դիւանն դիտելով, թէ արդէն այդ վարժարանն ու կալուածներն Թաղին սեպհականութիւն ըլլալէ դադրած են, կեդրոնական՝ Թաղեցւոց հանրագիրը նկատողութեան չառնուլ, և իւր նախորդ որոշումն հաստատելով անցնիլ իւր օրակարգին։

Ատենապետ և Տեղեկաբեր
Յարաբերութեան Դիւանի
Մ. ՕՀԱՆԵԱՆ
Ն. ՕՏԵԱՆ ՍԵՊՈՒՀ ԹԻՒՐԱՊԵԱՆ
1881 Մարտ 26

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԲԱՑՈՒՄ 1880 ԿՍԲ

ՆԻՍՏԻԱ.

2 ԱՊՐԻԼ 1881

ՆԱԽԱԳԱՀ. — Տ. Մատթէոս եպիսկոպոս Իզմիրլեան (առժամեայ)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ. — Ց. Մէրէէմ-Գուլի Էֆէնտի

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՔ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՔ

Ա. Վիճակ

1 Կարապետ Եպս. Սերոբեան Բ ¶
2 Սիմէոն Եպս. Սէֆէրեան Բ 2
3 Ամբրոսիոս Վ. Ռուբինեան Բ ¶
4 Կարապետ Ք. Սէթեան

Բ. Վիճակ

5 Մատթէոս Եպս. Իզմիրլեան
6 Գողոս Վ. Խոլտամեան Բ ¶
7 Ջուլհաննէս Ք. Մկրտեան Բ
8 Դրիգոր » Ադէմեան Բ

Գ. Վիճակ

9 Յակոբ Վ. Ա. Փափազեան
10 Սահակ Ք. Տ. Սարգսեան Բ ¶
11 Խորէն » Փէհլիվան Բ
12

Դ. Վիճակ

13 Սուքիաս Ք. Ստեփանեան. Բ
14
15
16

Ե. Վիճակ

17 Խորէն Արքե. Նար Պէյ
18 Ջուլհաննէս Վ. Փափազեան
19 Գաբրիէլ » Թաֆարեան Բ 3
20

1. Բացակայութիւն առաջին :
2. Բացակայութիւն երկրորդ :
3. Բացակ. բանաւոր պատճառաւ :

ՀՈՒՍԱՐԱՐԱՆՔ

(Ա. Վիճակ)

Գուլմգարուն, Կէտիկ փաշա եւ Գուլմգարուի դուրս

21 Գրիգոր Պէրպէրեան
22 Կարապետ Աղարդմաճեան Բ
23 Համբարձում Մադպուլեան
24 Մինաս Գափամաճեան Բ
25 Սարգիս Աղաբէկեան Բ ¶
26 Սենեքերիմ Մանուկեան Բ ¶
27 Բարթող Քիւրքճիպաշեան
28 Գէորգ Ապտուլլահեան Բ 2
29 Ց. Մէրէէմ-Գուլի
30
31
32
33
34
35
36
37

(Բ. Վիճակ)

Պէյքիքթաշ

38 Ալիքսան Թօրասանճեան
39 Բարսեղ Հալաճեան Բ
40

Եէնիգաբուն

41 Մկրտիչ Քիւրքճիհանլեան Բ ¶
42 Մարուքէ Քրէնկեան Բ ¶
43 Գողոս Էքսէրճեան Բ
44

Իւսկիւտար Ս. Խաչ

45 Սիմոն Ֆէյէկեան Բ
46
47 Ց. Շիշմանեան Տօքթ՝ր
48

Իւսկիւտար Ս. Կարապետ

49 Միհրան Պահճէգափուլեան
50 Գողոս Թորգոմեան Բ ¶
51 Տրդատ Փափազեան Բ 2
52

(Գ. Վիճակ)

Գասըմ Բաշա

53 Գասպար Չէրազ
Բերա

54 Աբիկ Ոնճեան Բ ¶
55 Գրիգոր Սէլիմիէճեան Բ
56 Գրիգոր Օտեան Բ ¶
57 Միքայէլ Մօմճեան Բ 4
58
59
60
61
62

Միջագիւղ

65 Յակոբ Պ. Նորատունկեան Բ 2
67 Տիգրան Եաւսուֆեան
65 Մկրտիչ Գազանճեան Ր
66 Նշան Օտեան
67

Պէյօղլ եւ Ղայաթիա

56 Միքայէլ Մամիկոնեան Բ

(Դ. Վիճակ)

Գումգումճուգ եւ Թաւտիէ

70 Ստեփան Պէյլիկճեան Բ 3
70

Գատըգիւղ

71 Մկրտիչ Մուրատեան Բ
72

Նարլըգաբուռ

73 Յակոբ Եէմիշնիկեան Բ

Եհնիմահալլէ Սամաթիոյ

74

Թօփգափու

75 Յովհաննէս Մարգարեան

Էյուպ Ս. Եղիա եւ Ս. Աստուածածին

76 Գարեգին Յ. Մէլքեան Բ

Գուրուչէշմէ

77 Ասատիա Խլիտպաշեան

Հիսար եւ Պօյաճի գիւղ

78

Նոր գիւղ եւ Սրհենիա

79 Ղազար Հովուեան

Պալատ

80 Յեղիսաք Էքսէրճեան Բ
81
82

Գարակեօմրիւկ

83 Սեդրաք Թիւրպաեան
84

(Ե. Վ.ճակ)

Սամաթիա

85 Ալիքսան Պէչիրեան
86 Եղիազար Մէլիքեան Բ Պ
87 Մինաս Ճաֆֆաֆեան Բ 2
88 Նազարէթ Շահպազեան Բ
89 Յարութիւն Թիւլեան Բ 2
90 Յակոբ Արշակ
91 Սեդրաք Թիւյսիւզեան
92
93
94

Խասգիւղ

95 Առաքել Ալթուն Տիւրրի
96 Ռէթէոս Պէյլիկեան Բ Պ
97 Սարգիս Քալուջեան Բ Պ
98
99
100

ԳԱԻԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԵՐ

Կարին

101

Քէօթահիա

102

Անգրիանուպոլիս

103

Նիկոմիդիա

104 Կարապետ Ս. Իւթիւճեան
Ակն

105

Ղարահիսար

106

Արաբկիր

107 Կարապետ Թաչիկեան
Բաղէշ

108

Պրուսա

109 Քրիստոստուր Ղազարոսեան
Եւդոկիա

110

Ամասիա

111 Համբարձում Ալաճաճեանի
Բալու

112 Յովհաննէս Աղիսաւրեանի
Եդեսիա

113 Յակոբ Իւթիւճեան
Մանճըլըխ

114

Համըն

115

Երզնկա

116 Ռէթէոս Պէրպէրեան
Թէքիրտաղ

117 Տիգրան Գ. Սիմոնեան
Կեսարիա

118 Գէորգ Դըլըճեան Բ Պ
Խարբերդ

119

Պալըքեսէր

120

Մուշ

121 Ստեփան Փափազեան
Տիվրիկ

122 Նշան Գարագաշ Բ
Զէյթուն եւ Մարաշ

123

Տրապիզօն

124

Պաղտատ

125 Մեսրոբ Խաչէնտէրեան Բ Պ
Տիգրանակերտ

126 Մինաս Զօլաքեան
Վան

127

Ադրամար

128

Հայկակ եւ Այնթապ

129

Սեբաստիա

130 Մկրտիչ Յ. Մէլիքեան
Ռուսճուգ

131

Կարս

132 Աբրահամ Յ. Սյվաճեան
Զմշկածագ

133 Համբարձում Սարըքէչիճեան Բ
Գաղատիա

134

Ատանա

135

Սղերդ

136 Մատթէոս Ալէքսանեան Բ
Եօզղատ

137 Լօռոֆլէթ Պալեօզեան Բ Պ
Մալաթիա

138 Գէորգ Վարդանեան Բ
Իզմիր

139 Պապի Պապօեան Բ

Եգիպտոս

140 Աբրահամ Մուրատեան Բ

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Մրագիր Թաղային մատակարարութեան. — Վիճաբանութիւն չարունակութեան ի վերայ Ատենապետաց դիւանի Տեղեկագրին։

Բ. Փակումն ժողովոյ.

ԱՏԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Ի բացակայութեան Ա.ծն. Ս. Պատրիարք Հօր, Ատենապետ Է.Ֆէնտի ատեանը բացաւ ժամը 3 ին, ի ներկայութեան 14 երեսփոխանաց, և առաջադրեալ Նախագահութեան պաշտօն վարելու հրաւիրեց ԶՏէր Մատթէոս Եպս. պիսկոպոս Իզմիրլեան։ Երեսփոխանաց թիւն ի վերջ 30 ի յանգեցաւ։

1.

Վաւերացումն Ատենագրութեանց

Ատենական գործողութեանց սկսելով Ատենապետ Է.Ֆէնտին՝ յայտնեց թէ այս անգամ ապեալ ատենագրութիւն չունէր Դիւանը՝ ժողովոյն ընդունելութեան ենթարկելի, և թէ կը-թական ծրագիրն ալ արդէն ատարտելու վրայ լինելով, այն ալ վերջին ատենագրութեան կղեալ պիտի հրատարակուի, որպէս զի փակման մինչոյն երեսփոխանք ժամանակ ունենան զայն լաւ մը սերտելու, յառաջիկայ բացման վիճաբանութեան դրուելու համար։

2.

Բացակայութիւն

Ազգային երեսփոխաններէն՝ Պօղոս Է.Ֆէնտի Թորգոմեան

Պապի էֆէնտի Պապօեան , և
Դէորգ էֆէնտի Գըլըճճեան

իբրեանց բացակայութեան օրինական պատ-
ճառը Դիւանին ծանուցած լինելով , Ատեան-
պետ էֆէնտի ըստ օրինի բացակայ նշանակել
տուաւ զանունք , ներկայութեան տումարին մէջ :

3 .

Առաջարկութիւն Ս. փափազեան էֆէնտիի ,
յրագրական հրատարակութեանց դէմ ազգային
պաշտօնատարները պաշտպանելու մասին :

Ազգային երեսփոխաններէն փափազեան
Ս. էֆէնտիի կողմանէ Դիւանին մատուցեալ յե-
տագայ առաջարկութիւնը կարդացուեցաւ :

Առաջարկութիւն առ Ազգ. ժողով

Որպէս զի ազգային ամենայն պաշ-
տօնատարք աղատուին և պահպանուին
խմբագրաց ոմանց անձնական ատելու-
թեան և չահախնդրութեան նիւթ և որս
ըլլալէ , և այս պատճառաւ անոնց ձրի
բամբասանքէն և անուանարկութենէն
խոյս տալու համար՝ խոյս չի տան նաև
ազգային պաշտօնեաներէ , և կամ չսոսկ-
ուին դրամական զոհեր ևս յանձն առ-
նուլ :

Եւ որպէս զի աշխատութիւնն յար-
դուի , արժանաւորք չնախատուին և
կամ խոյս չի տան պաշտօնէ , և անար-
ժանք չխրախուսուին ազգէն կորզել , և
կորզածին բաժանորդ ընել այդ կարգի
խմբագիրներն ,

կառաջարկեմ յանձնարարել վար-
չութեան որ

1. Դատական խորհրդականն վո-
խանորդաբար դատախաղ կացնելի ա-
ռանց սպասելու վճռաբեկն դատախա-
զութեան , և ազգային դատարանին
յանձնել այն անուանարկիչ հրատարա-
կութիւններն , որ տեղի կունենան յազ-
գային թերթս ընդդէմ եկեղեցական և
աշխարհական , ձրի կամ թոշակաւոր ա-
մենայն պաշտօնէից , և դատարանին վը-
ճիռն հրատարակէ ի լուր ազգին ;

2. Ի պակասել ազգային օրինայ՝
ազգային դատարանք ՏՏրութեան օրի-
նօք վարուին , ըստ պատշաճի ազգին
վճռակին ;

3. Ներկայ թուականէն գործադ-
րուին սոյն երկու առաջարկութիւններն,
եթէ վարչութիւնն դիտողութիւն մը
չունի ,

2 Ապրիլ 1881 Ազգ. երեսփոխան
Ս. Պ. Պ. փափազեան

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Խնդրած թէ առաջար-
կութեան տէրը կուզէ մանաւանդ որ՝ եթէ
վարչութիւնը դիտողութիւն չունի՝ իւր առա-
ջարկն այժմէն գործադրութեան դրուի : Ար-
զէն առաջարկն յղելի է առ վարչութիւն , և
նոյն իսկ այժմէն գործադրութեան դրուելու
նկատմամբ վարչութեան կարծիքն խնդալու
համար պէտք է առ նա յղել զայն ժողովը :

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. ԷՖ. — [Ատենապետ
վարչութեան] . կարծեմ թէ վարչութիւնն
սկզբունք կրնայ ընդունիլ այդ առաջարկը
թէև այժմէն բան մը չեմ կրնար ըսել յանուն
վարչութեան , վասն զի տեղի եղած չէ վար-
չութեան մէջ այս խնդիրը յուզելու , որպէս
զի կարենամ յանուն նորին կարծիք յայտնել :

Ռատի յղեցէք առաջարկը, տեսնենք ինչ կարծիք կունենայ վարչութիւնն։ Ըստ իս պէտք է ընդունի. ես անձնական կարծեցս լաւ առաջարկութիւն մը կը նկատեմ զայն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է֊Ճ. — Վարչութեան Ատենապետ է֊Ճիէնտին կը խնդրէ որ իրենց յղուի այս առաջարկն, և կը յայտայ թէ վարչութիւնը ընդունելի սիրտ գտնէ զայն։ Եւ ըստ որում ոչ ոք յղման դէմ կը խօսի, ժողովոյն հաւանութեամբ վարչութեան կը ցղեմ փափաղան է֊Ճիէնտիի առաջարկութիւնն։

4.

Միջադէպ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է֊Ճ. — Ատենական դարձուածքեանց վերաբերեալ ուրիշ գրութիւն չկայ Դիւանիս վրայ, ուստի Օրակարգին սիրտ անցնիմք։ Բայց որովհետև դեռ ևս ներկայիս թիւն անբաւական է, և որոշման պահու հասած ատենին սպասելու սիրտ ստիպուիմք, հարկ կը տեսնեմ առ այժմ 37 անդամ խնդիրները ձեռք առնուլ, որոց համար իւրաքանչիւր նստի սիրտ րը կէս ժամ յատկացնելու որոշում ունիմք։ Թէև այս անգամ թաղ. օրինագ ծրագիրն յաջող տանելու համար սիրտ յետաձգէինք զայն, եթէ ներկայիս թիւն այսչափ նուազ չլինէր։

Տ. Մ. ԵՊԻՍ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ. — Կարասէի տեսնել այսօր՝ Կրօնական Խորհրդականին ուղղեալ հարցմանցս պատասխանը, սակայն դիժբաղդաբար այդպիսի բան մը չը ներկայացաւ ժողովոյս։ Երբ երեսփոխանական ժողովը որոշում մը կընէ, պէտք է յայտնել այդ որոշումը։ Ամեն պաշտօնեայ, ով որ ալ լինի, պէտք է համաձայնի ժողովոյն որոշմանց և ևզած հարցմանց պատասխանները բերէ։ Տակաւին չկայ թէ՝ Կրօնական Խորհրդականն երբ փութար պատասխանել այս հարցմանց, այսօր այս դիտողութեանց տեղի չէր տար։ Ուստի կը խնդրեմ որ Կրօնական Խորհրդականը քարեհամի խնդրուած պատասխանը բերել յառաջիկայ նստին։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է֊Ճ. — Ես ալ իմ արդէն ըրած հարցմանցս պատասխանները լսել կը փափաքիմ. և որովհետև Վարչական Խորհրդոյ Ատենապետը ներկայ է, կրնայ այդ պատասխանները տալ։

Այսօր ներկայ տարեշրջանին վերջին նիստն է կարծեմ, սէտք էր նախաբանիչ դիւանայ յղեալ խնդրոց պատասխաններն ալ ևկած ըլլային, մանաւանդ անոնց մէջ առկայ զանկանութիւն ունեցող խնդրոց պատասխաններն, յորս են և իմ երեք խնդիրներս, որք կարծեմ թէ մեծ կարեւորութիւն ունին։ Այդ երեք խնդրոց մին էր՝ քաղաքական խնդրոց մասին Սրբազան Պատրիարքին պատասխանատուութեան առի եղած գրծոց համապատասխանութիւնը լսել, երկրորդը՝ առ Սրբազան Կաթողիկոսն պատուիրակ դրկելու առաջարկութիւնս, և երրորդը՝ Հայաստանի մէջ, ուր որ հիւպատոսներ կարգեալ են, հոն լեզուագէտ պատուիրակներ ունենալու խնդիրս։ Ազդամ մը խնդրեցի որ վերջին երկու առաջարկութիւնները յղուին Վարչութեան առ ի գործադրութիւն, բայց յետաձգուեցան Ատենապետ է֊Ճիէնտիի դիտողութեան վրայ, որ առարկեց թէ նախաբանիչ դիւանայ պատասխանն առնելէ յետոյ անօրէնութիւն լինի շատ տեղական են ոյ անօրէնութիւն լինի շատ տեղական են այս խնդիրները և ես չեմ հանդուրժեր որ այս խնդիրները և ես չեմ հանդուրժեր որ տակաւին բարձի խաղ լինին։

Գալով քաղաքական խնդրոց համարա, ռութեան մասին, ես առաջարկած էի, ի 19 դեկտեմբեր 1880, թէ Մայր Դիւանն Ս. Պատրիարք հօր կարծիքն առնելէ յետոյ գալն, միակ նեսա հրաւիրէ Ս. Պատրիարքի համարը լսելու։ Արդ ամիսներ անցան և տակաւին չը

գիտենք թէ Ս. Պատրիարքին հետ բանակցութիւն եղա՞ծ է և թէ ի՞նչ պատասխան առնուած է։ Ինչուչտ ես այդ առաջարկը բերած եմ ոչ միայն համարատուութեան իրաւունքս գործադրելու համար, այլ դիտողութիւններ ալ ունենալուս համար։

Ահա ես իմ պարտքս կը կատարեմ ու պատասխանատուութենէ կազատիմ. քանզի ի՞նչ հրնամ ընել, երբ այսքան յապաղում տեղի կունենայ. իմ գործութիւնս առաջարկութիւնը բերել և զայն պահանջել է, որով որ անկ է պատասխանել, թող հաճին փութալ իւրեանց պատասխանը ներկայել ժողովոյս։

Ղ. ԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ֆ. ԵՖ. — Արդէն Մատթէոս Արքեպս Սրբազանի և Փոխադրեան Էֆէնտիի դիտողութեանց համամիտ եմ։ Ես ալ եղիպտոսի խնդրոյն համար տարիէն աւելի է որ հարցում մ՚ուղղած էի, և տակաւին պատասխանութիւն ըրի որ խնդիրը Ընդհանուր ժողովոյ բերուի, բայց մինչև յարդ չկարացինք այդ խնդիրը Դիւանին վրայ տեսնել, թէև պատասխանը վերջնդիր նիստին մէջ պիտի գար Վարչութեան Ատենապետին խոստման համաձայն, բայց չեկաւ. անցեալ նիստին դիտողութիւն ըրի այս մասին, ահա այսօր ալ եկած չէ այդ հարցման և առաջարկութեանս պատասխանը։ Ես ալ իբր երեսփոխանական պարտաւորութիւն՝ կը պընդեմ կրկին որ այդ հարցման և առաջարկութեանս պատասխանները յապաղիկայ բայման առաջին նիստին բերուին, և եթէ անկէ վերջն ալ Վարչութիւնը չբերէ, ես ալ պիտի լեմ ու ինդրդինքս պատասխանատուութենէ ազատ պիտի համարիմ ազգապային առջև, թողլով պատասխանատուութիւնը անոր՝ որու որ անկ է, ինձ բաւական է որ դիտողութիւններս ատենագրութեան մէջ կանցնին։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԵՖ. — Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոսին խնդրած պատասխանին նկատմամբ Դիւանիս վրայ տեղեկութիւն մը չկայ, միայն թէ ոչ ի պաշտօնէ կրնամ ըսել Ձեզ որ՝ պատասխանը Տ. Միհէօն Եպիսկոպոսը տեսայ անցեալ օր, որ կըսէր թէ խնդիրը Կրօնական Ատենին յանձնած է, դի ինքն խնդրոյն ծագումէն յետոյ Կրօնական Ժողովոյն պաշտօնն ընդունելով, տեղեկութիւն չունէր խնդրոյն պատասխոյ վրայ.

Գալով Փոխադրեան էֆէնտիի այն դիտողութեան թէ Ատենապետին առարկութեան վրայ իւր խնդրած յղումն յետաձգուեցաւ, արդարև այն օրը Դիւանն ուղեց յետաձգել յաջորդումը, վասն դի հրաշանգ տուած էր իւր Դիւանաղային որ բոլոր յղեալ խնդրոց պատասխանները ժողվէ նախաբանիչ Դիւաններէն, որոց համար յատկապէս գրած էր իրենց, և հետևաբար իրաւունք ունէր յետաձգել, որ հետզհետէ առնոյ անոնց տեղեկագրերն։

Իսկ Պատրիարքը Սրբազանի համարատուութեան նկատմամբ՝ երբ Դիւանս Նորին Սրբազնութեան կարծիքը խնդրեց, պատասխան ատացաւ թէ Բարենորոգմանց Յանձնախմբին համարատուութեան տեղեկագիրը տեսնել կուզէր Պատրիարք Սրբազանն։ Եւ ըստ որում այդ համարատուութիւնը մի միայն թղթակցութիւն՝ ներէ կը բաղկանար, զորս Յանձնախումբն խմբագրեալ ներկայած էր ժողովդ, պիտի իմանեմ զայս Նորին Սրբազնութեան, և տակաւին չունիմ որ այն ատեն Պատրիարք Սրբազանի կարծիքը պիտի կրնամ առնուլ և թերևս օրն ալ որոշելով ժողովդ հաղորդել։

Եղիպտոսի խնդրոյն գալով, պէտք է յիշել որ Վարչութիւնը նախընթաց նիստին մէջ պատասխանեց այն մասին, բայց ժողովը գոհ չեղաւ այնչափով և որոշեց Եգիպտոսի նախորդ գործերէն ակնարկ տեղեկութիւն առնուլ Վարչութենէն, որ խոստացաւ տալ։ Ուրեմն այդ տեղեկութիւնները տակաւիկայն պիտի հաղորդուին ժողովոյս հաւանականապար։

Տ. Մ. ԵՊԻՍ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ. — Կրօնական Գործոց Նախարարութեան Սրբազանը թերևս իրաւունք ու-

նենայ առ ինքն եղած հարցումը կրօնային Ա-ռաւելին յղելու. սակայն քանի որ ժողովս իր-մէն պատասխան մ'ուզած է, այդ պատաս-խանը պարտաւոր էր հաղորդել այսօր ժողո-վին: Եթէ չկրցաւ կրօնային Առաւելին պա-տասխան ընդունիլ դեռ ևս, պարտաւոր էր դոնէ զայս խնայնել ժողովոյս, բայց չխնա-յեցաւ: Իմ կարծիս այն չէ թէ խնդրուած պա-տասխանը չէ բերուեր, այլ կուզեմ որ ազ-գային պաշտօնեայք դիտնան թէ ժողովոյս ձայ-նին հնազանդելու և անոր որոշումներն յարգե-լու պարտաւոր են:

Ուստի կառաջարկեմ որ Դիւանը վարչու-թեան և մասնաւոր կերպով կրօնական խորհր-դականին ծանուցանէ թէ Ազգ. ժողովոյ կաթո-ղիկոսական խնդրոյն համար հինչ ընթացք որ բռնած էր վարչութիւնը, նոյն ընթացքը պարտաւոր է բռնել ներկայ կիլիկիոյ կաթողի-կոսական խնդրոյն մէջ:

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. ԷՓ. — [Առենապետ վարչութեան] կարծեմ թէ Մատթէոս Սրբա-զանին ըրած առաջարկութեան բնաւ տեղի չէ կայ. արդէն վարչութեան դադարումը նոյնն է՝ ինչ որ է Մատթէոս Սրբազանինը, ինչպէս որ անցեալ նիստին յայտարարեց արդէն: Պա-րապ տեղ պէտք չէ այդ մասին նոր ազդարա-րութիւն ընել: Եթէ կրօնական խորհրդականը ընթիւն ընել: Եթէ կրօնական խորհրդականը ներկայ լինէր, հաւանականաբար ինքն ալ մի և նոյն յայտարարութիւնը պիտի ընէր ինձ հետ: Ուստի կառաջարկեմ ղրկել Մատթէոս Եպիս-կոպոսան՝ որ վարչութիւնն այս խնդիրը ազգա-յին ժողովոյս որոշմանց համաձայն պիտի լուծէ:

Տ. Մ. ԵՊԻՍ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ. — Իմ պա-հանջումս կրօնական կէտերուն համար է միայն. չնորհակալ եմ որ նորին ՍՀծապատուութենէն Եուսուֆեան էֆէնտի յայտարարեց թէ խնդի-րը ազգային չհնազ և ժողովոյս որոշմանց հա-մաձայն պիտի լուծուի: այս յայտարարութիւնը խնդրոյն ոչ-կրօնական մասերուն համար կը հաւնամ, և կրօնական խորհրդական Սրբա-զանէն ալ մի և նոյն յայտարարութիւնն ընել կսպասեմ, խնդրոյն կրօնական մասերուն հա-մար: Բայց եթէ վարչութիւնն այդ մասին ալ պատասխանատուութիւնը կ'առանձնէ, ր-սելիք չունիմ:

ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ Տ. ԷՓ. — Քանի որ յայտա-րարեցի յանուն վարչութեան թէ կիլիկիոյ կա-թողիկոսական խնդիրն Ազգ. ժողովոյ որոշմանց համաձայն պիտի լուծուի, թէ կրօնական և թէ քաղաքական տեսակէտներով ըսել ուզե-ցի, հետեւաբար վարչութեան և Իզմիրլեան Սրբազանի մէջ անհամաձայնութիւն չկայ: Ուստի ժամանակ չկորսնցնելու համար կը խընդ-րեմ որ անցնինք օրակարգին:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՓ. — Արդէն ամէն խնդիր որ յղուած է ժողովէն և պատասխան չէ ստա-նուած, ինչպէս է և առ կրօնական Խորհրդա-կանն յղուած խնդիրը, Դիւանը պիտի խնդրէ անոնց պատասխաններն, այս նոյն առենա-գրութեան կցելու համար: Եւ կարծեմ թէ կի-լիկիոյ խնդրոյն վրայ այսչափ վիճաբանու-թիւն բաւ է, վարչութեան Առենապետ է-թիւն բաւ է, վարչութեան առենագիր: Եթէ գիշերին ըրած յայտարարութեան առնչ-չեմ կրնար ենթադրել որ կրօնային Առեան կամ կրօնական Խորհրդական կոչնեան Ազգ. ժողովոյ որոշմանց հակառակ անօրինութիւն մ'ընել: Ազգապարութեան ալ հարկ չկայ, կարծեմ, քանի որ վարչութեան Առենապետ Եուսուֆեան էֆէնտի կը յայտարարէ թէ խըն-դիրը Ազգ. ժողովոյս որոշմանց և Ազգին հա-մաձայն պիտի լուծուի:

Ներկայ երեսխանաց մէջն ուրիշ ոեւէ ա-տենապետ կայ որ դեռ ևս ատեղ-ծութիւն ունենայ. ուստի այլ ևս օրակարգին կրնանք անցնիլ:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՓ. — Իմ հարցմանս պըր-

ուած պատասխանը դիս չգոհացուց : Սրբազան Պատրիարքը Բարեկորգմանց Ցանձնախմբին թղթերը կամ տեղեկագիրը տեսնել կուզէ կըսէ : Իր տուիլը համաձայնութիւնը բնաւ յարաբերութիւն չունի անցեալին մէջ եղած համաձայնութեանց հետ . իր տուիլը համարը իր ժամանակին կը վերաբերի : Սրբազան Պատրիարքը 1879 օգոստոս 10 էն մինչև 1880 Նոյեմբեր իր առանձին գործոց համարը կուզէ՞ այժմ տալ թէ ոչ . դարս պէտք է ինք ըսէ մեզ : Մայր Դիւանն պիտի իմացնէ Նորին Սրբազնութեան թէ Բարեկորգմանց Ցանձնախմբին համաձայնութիւնն ամբողջ իր թղթակցութիւնն են ալն . Ս. Պատրիարք Հայրը տեսնելով որ դանձակ նիստերու առեներագրութիւններն տալ կաելի վաւերացած չեն ծողովէս , թերևս վարը ելլէ ըսէ թէ այդ առեներագրութիւնները վաւերացեալ չըլլալով , չեմ կրնար ըսելիքս ընել , և այսպէս խնդիրը երկարի :

Բարեկորգմանց Ցանձնախմբին թղթերն ի Պատրիարքարանն են , և անոր թղթակցութեանց տուեալն ես ինքնս յանձնած եմ Նորին Սրբազնութեան : Արդ կրկին կը խնդրեմ որ Մայր Դիւանն Սրբազան Պատրիարքին հարցնէ թէ կուզէ՞ իր գործոց համարն այժմ տալ թէ ոչ : Եթէ Սրբազան Պատրիարքն չուզէ դանձակ նիստ մէջ Ազգ. ծողովս համար տալ , ան առեն յատուկ ցանձնախումբ մը կընտրուի ծողովս , որ կերթայ Սրբազան Պատրիարքին համաձայնութիւնը լսել , ինչպէս եղաւ 1878 ին , և երբ այդ ցանձնախումբը գայ մեզ ըսէ թէ՝ շատ լաւ գտայ ամեն բան , ինչպէս եղաւ 1878 ին , մենք ալ նոցա խոշին և պատասխանատուութեան տակ գոհ կըլլանք և կը փակենք խնդիրն : Կը խնդրեմ լաւ ուշադրութիւն ընդ առաջարկութեանս , զոր 6 ամիսէ ի վեր բերած եմ և տակաւին պատասխան մ'անգամ եկած չէ : Ես իրր և բնախոհան , ընդհանուր տեսութեամբ գոհ եմ իրաց վիճակին . Թող խնամայ Սրբազան Պատրիարքը . Պէրլինի դաշնագրէն ի վեր ինչ որ պէտք էր ընել ըսին չըրինք , և իսկան գործելիքներն Թողուցինք և երկրորդական գործերով զբաղեցանք : 1879 օգոստոս 10 էն ի վեր կը դիտեմ եղելութիւնները , և կը տեսիմ որ անգին ժամանակէն պէտք եղածին չափ օգուտ չենք քաղեր :

Թերևս ես սխալած ըլլամ , թերևս այն սխալն համար մը տայ Սրբազան Պատրիարքը որ դիս գոհ ընէ և յեղաշրջէ իմ համոզմանս մէջ . իմ այսօրուան գաղափարներս իմ տեսածներս և ուսած տեղեկութեանցս վրայ հիմնեալ են : Ուստի պէտք չէ որ ժամանակ անցնելով , այլ օր յաւալ լսելով Սրբազան Պատրիարք Հօր պատասխանն ու համաձայնութիւնը , և այս առթիւ նկատողութեան առնելով մեր քաղաքական կացութիւնն ու վիճակը .

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է. — կերևի թէ չը կրցայ հասկընել : Սրբազան Պատրիարք Հայրը մեզ հաշիւ չտալու դիտաւորութիւն չէ յայտնած , և մեք իրեն վրայ կասկածելու տեղի չունիմք . միայն խնդալ ուզած է թէ՝ ինչ էր Բարեկորգմանց Ցանձնախմբին համաձայնութիւնը . պիտի ըսեմք իրեն թէ՝ մի միայն թղթակցութիւններ էին անոնք , և այն առեն իւր կարծիքը պիտի իմանամք : Պատրիարք Սրբազանը կրնայ պատճառներ ունենալ իրմէ խնդրուած համաձայնութիւնը յետաձգելու և Ձեր վարպետն այժմէն չկարենալ կատարելու , բայց դեռ այսպիսի բան մ'ալ չեմք դիտեր . ուստի և չեմք կրնար կանխահաս կարծիքներով դատել խնդիրը :

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. Է. — Իմ ըսելիքս արդէն Աստեղատէս Է֊ֆէնտին ըսաւ , ուստի կը վախնամ որ այսչափ բացատրութիւն բաւ համարուի : Բայց գալով փափաքեան Է֊ֆէնտիի այն խօսքին թէ ինք դժգոհ է եղեր , ես ալ դժգոհ կրնամ ըլլալ , միայն թէ փափաքեան Է֊ֆէնտիի չափ յոռի չեմ տեսներ իրաց վիճակը քանի որ մի և նոյն չրջանին մէջ եմք : Կար-

ֆեմ թէ մեզ պէտք եղածն անցեալը քննադատել չէ, այլ ներկային հոգ տանիլ, և ես այդ տասիման յանտհատ լինելու պէտք չեմ տեսներ։ Թերեւս Ս. Պատրիարքին տալիք բացատրութիւններն գոհացնէ զմեզ, մանաւանդ որ նա չէ ըսած թէ ես հաշիւ չեմ տար, և միայն տեղեկութիւն մ'առնուլ ուզեր է կանխաւ։ Ըստ իս աւելորդ է շարունակել վիճաբանութիւնը, ուստի կառաջարկեմ անցնիլ օրակարգին։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ժամանակը կանչնի, եթէ տակաւին խնդրուած պատասխանները ուշանան, դժգոհութիւնն աւելի կընդհանրանայ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կրնաք վստահիլ Ձեր Դիւանին որ բոլոր յղուած խնդրոց պատասխաններն առնելու պիտի փութայ. և երբ այդ պատասխանները չկարենան առնուիլ, ժողովը պիտի իմանայ և այն ատեն հարկ եղած տնօրէնութիւնը պիտի ընէ անշուշտ սմէն յապաղեալ խնդրոց մասին։ Ուրեմն այսչափ խօսք այսօրուան համար շատ իսկ համարելով պիտի անցնիմ օրակարգին, որ Թաղային Օրինաց ծրագրին կարեւոր խնդիրն է, և զրեթէ յատկապէս անոր համար այս նիստն ընել ուզած է ժողովը։

Եւ հետեւապէս Աստուածատուր Էֆէնտի վիճաբանութեանը վերջ տալով, ձեռք կառնու օրակարգը։

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա.

Ծրագիր Թաղային օրինաց

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Գիտեն Երեւելիութիւնք Տեարք որ անցեալ նստին երբ 9րդ յօդուածին վրայ եղած վիճաբանութիւնը փակելով, խընդիրը քուէի դրինք, որոշուց ձայնից միաբանութիւն չը կրցաւ գոյանալ և որոշումն իրրև չեղեալ՝ այս նիստին մնաց։ Այժմ այդ յօդուածը պիտի քուէարկեմք։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — (Տեղեկաբեր) Անցեալ նիստին մէջ 9րդ յօդուածին վրայ եղած վիճաբանութիւնքն ի նկատի առնելով, կուզեմ համաձայնութիւն մը գոյացնել. ոմանք ըսին թէ սոյն յօդուածին վերջին մասն՝ այն է թաղային մնուտկի բովանդակ հասոյթից առնուաղն 40 առ 0/0ը վարժարանաց յատկացնել, կրթական օրինաց կը վերաբերի և չոս գործ չունի։ Իրաւացի է այս դիտողութիւնն. ուստի ես կառաջարկեմ սոյն 9րդ յօդուածն նոյնութեամբ պահել, բայց ծրագրին մնացեալ տրամադրութեանց մէջ յաւելուլ թէ՝

« 9րդ յօդուածին՝ « որոց հիմ պիտի է ըստ նուի՝ թաղային մնուտկի բովանդակ հասոյթից առնուաղն 40 0/0 ի տրամադրութիւնն առժամանակեայ է, մինչև կրթական օրինաց հաստատութիւնն և գործադրութիւնը »։

Այս կերպով թաղ. ժողովը դէպ առժամանակեայ ուղեցոյց մը կունենան ձեռքերնին վարժարանաց համար։

Եթէ այսպէս համաձայնիք խնդիրը կը լուծուի։ Ինչպես կտրզալ գրելուն վրայ բացատրութիւն կայ մանաւանդ տրամադրութեան

թեանց մէջ, նոյնպէս ալ բաց կերպով յօդուած մը կրնանք յանձնարարել անդ, 40%ի տրամադրութեան համար։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է. — Ծրագիրը ձեռքերնիս է, անգամ մ'ալ կարդանք այս 9րդ յօդուածը, որպէս զի լաւ ըմբռնենք.

Յօդ. 9. Թաղ. ժողովը անտուկին ելմտացոյցը սահմանելու առեն՝ պարտի ինկատ առնուլ կրթական օրինաց տրամադրութիւնքն, և ըստ այնմ իւր թաղին վարժարանաց յատկացնել կրթութեան պատկանեալ հասոյթներն, որոց հիմ պէտք է բռնուի թաղային անտուկի բովանդակ հասութից առ նուազն 40 %ը։

Վիճաբանութիւնը հոս նշանակեալ 40%ը պահելու կամ վերցնելու վրայ էր. ոմանք լաւ չէին դներ անխտիր կերպիւ ամեն թաղի համար միօրինակ թիւ մը սահմանել, և ոմանք զայն բոլորովին վերցնել կառաջարկէին, իբրև կրթական օրինաց վերաբերեալ տրամադրութիւն, և ոչ թէ թաղային օրինաց. մինչդեռ Տէղեկաբեր էֆէնտին և չատ մ'երեսփոխաններ առնուազն 40 %ի տրամադրութիւնը պահել կուզէին, թաղային օրինաց մէջ, սկզբունքն Ազգ. ժողովէս ընդունուած և ընդհանուր ուղեցոյց մը ցոյց տրուած ըլլալու համար։ Այժմ Տէղեկաբեր էֆէնտին կուզէ համաձայնութիւն գոյացնել այս մասին, առարկելով որ այն յօդուածին մէջի 40 %ը բաժանարութիւնը միայ և մասնաւոր տրամադրութեանց մէջ յօդուած մ'աւելցնայ այն իմաստով թէ՝ այդ 40 %ի տրամադրութիւնն առժամանակեայ է մինչ ի հաստատութիւն և ի կիրառութիւն կրթական օրինաց,

Խմաստուն առաջարկութիւն մ'է այս որ կրնայ երեսփոխանները համաձայնեցնել ծրագրին 9րդ յօդուածին վրայ։ Մանաւանդ որ այդ յօդուածին ոգւոյն մէջ ամնարկութիւն կայ կրթական օրինաց նկատմամբ, որ երբ հաստատուէ զայն, այս մասին յօդուած մը պիտի գտնուի անշուշտ անոր մէջ։

Ուրեմն եթէ այս բարեփոխման դէմ խօսք ուղղող չկայ, քուէի պիտի դնեմ զայն։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Փ. Է. — Մենքս ալ կը համաձայնինք այդ բարեփոխման, բայց քուէ տալու չափ թիւ չունինք։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է. — Քանի որ ներկայիս թիւն օրինական չափուն հասած չէք կարծեր, կանչենք կաղմրդ յօդուածներուն և պահ մը կետց կը քուէարկեմք։ Ուստի կաղաչեմ Ատենապետիս էֆէնտիի, որ հաճի ընթեռնուլ յաջորդ յօդուածներն։

Ատենապետիս էֆէնտի կընթեռնու։

Յօդ. 10. Թաղ. ժողովը գնմանց, վաճառմանց, փոխառութեանց, փոխատուութեանց, և՝ արտաքոյ սահմանեալ ելմտացոյցի հարկ եղած՝ չինութեանց և նորոգութեանց անօրէնութիւններն՝ ըստ 25րդ յօդուածոյ վարչական կաղմակերպութեան օրինաց՝ վարչութեան հաւանութիւնն առանալէ յետոյ կը դործադրէ։

Դիտողութիւն չկայ։

Յօդ. 11. Իւրաքանչիւր թաղ. ժողովարտի, ամեն տահմանադրական տարեգլխին՝ որ է 1 Մայիս մատուցանել առնկերդրնական վարչութիւնն մի համարատուութեան տեղեկագիր, որ պէտք է

պարունակէ Թաղ. Ժողովոյ պաշտօնին ու պարտաւորութեան մէն մի մասին վերաբերեալ տեղեկութիւններն։

Կեդրոնական վարչութիւնն Ազգ. Ժողովոյ կը ներկայէ անոնց հաւաքածոյն, ամփոփմամբ, և ի հարկին նոյնութեամբ։

Դիտողութիւն չկայ։

Յօդ. 12. Թաղ. Ժողովք՝ կեդր. վարչութենէն հաստատեալ ընդհանուր կանոնագրի մը համաձայն՝ կը վարեն իրենց պաշտօնն։

Դիտողութիւն չկայ։

Յօդ. 13. Թաղական խորհուրդը կը բաղկանայ հինգ անդամներէ, որոց իւրաքանչիւրն՝ ըստ իւր յանձնառութեան՝ հետեւեալ ճիւղերէն միոյն կը յատկանայ, և նորա անօրինութիւն ու հսկողութիւնը կատանձնէ։

1. Առենապետութիւն,
2. Առենադպրութիւն,
3. Եկեղեցապանութիւն,
4. Հոգաբարձութիւն,
5. Գանձապետութիւն։

Փոքր թաղերու մէջ այս պաշտօնէութեանց երկուքը մէկ անձի կրնան յանձնուիլ, որով Թաղ. խորհուրդն եօթը անդամէ կը կազմուի։ Բայց Առենապետութիւնն՝ ուրիշ պաշտօնի, և Եկեղեցապանութիւն ու Գանձապետութիւնն իրարու հետ չեն կրնար միանալ։

Տ. Մ. ԵՊԻՍ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ. — 13րդ յօդուածին վերջին պարբերութեան մասին հարցուցում մ'ունիմ, այն է թէ ինչո՞ւ Եկեղեցապանութիւնը Գանձապետութեան հետ չը կրնար միանալ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Շատ պարզ է ա՛ւելցայ, որովհետև Եկեղեցապանն անհաշիւ ստակ պիտի հաւաքէ և Գանձապետը պիտի պահէ զայն. այդ երկու պաշտօնն մէկ անձի վրայ դնելը չէ թողուած, որպէս զի զօսպրօլի սիստեմը կարենանք պահել։ Գանձապետը բոլոր եկած հասոյթները պահողն է, իսկ Եկեղեցապանն եկեղեցւոյն հասութից հաւաքողը։ Գալով առենապետութեան, այս պաշտօնին բնութիւնը չներեր բնաւ ուրիշ պաշտօնի հետ միանալ։ Ուստի վորը Թաղերու մէջ Թաղական խորհուրդները շատ շատ երեք հոգիէ պիտի բաղկանան, այսինքն Առենապետ մը, Գանձապետ մը և Եկեղեցապանէ մը. ասով 5 թիւը 3ի կը վերածուի, միւս երկու պաշտօններն իւրաքանչիւրը Եկեղեցապանութեան կամ Գանձապետութեան միացնելով։

Տ. Մ. ԵՊԻՍ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ. — Կարծեմ կրթական օրինաց ծրագիրն ալ հոգաբարձուն համար պիտի տրամադրէ որ Հոգաբարձուն իրաւունք ունենայ դպրոցական թղթակներն ու հասոյթներն գանձելու։ Եկեղեցապանն իւր ձեռքին հասոյթներն ունի, զոր պիտի գանձանակին մէջ, բայց Հոգաբարձուն ալ ըստ կրթական օրինաց դպրոցական հասոյթները պիտի հաւաքէ։ Եթէ Տեղեկագիր էֆէնտիին պիտի հաւաքէ։ Եթէ Տեղեկագիրեր էֆէնտիին տուած բացատրութիւնները միայն անհաշիւ ստակի մասին է, ըսելիք չունիմ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Այո՛, անհապաղ հասոյթները գօնքրօլի ներքև դնելու համար է։

ԽՕՐԱՍԱՆՃԵԱՆ Ա. ԷՖ.— Ձեմք գիտեր թէ այս օրէնքը գործադրելի պիտի լինի արդեօ՞ք. մինչև հիմայ Թաղական Խորհուրդները մինչդեռ 9, 10 և 12 անդամ ունէին, կը տես նեմք այժմ որ այդ թիւը մէկէն ի մէկ 5 ի իջած է, և ծրագրոյն 19րդ յօդուածը կըսէ. «իւրաքանչիւր պաշտօնեայ դէթ երկու օրը միանգամ՝ իւր պաշտօնին գլուխը կը գտնուի, և իւր ճիւղին վերաբերեալ խնդիրները կը տեղնօրինէ.» ըսել է՝ արդէն պաշտօնեայ մը իւր ժամանակին գրեթէ կէսը ազգային գործոյ պիտի զոհէ. ասով Թաղական Խորհրդոյ անդամոց բերը շատ պիտի ծանրանայ և Թերևս գործերն երեսի վրայ պիտիմնան։ Ասկէ առաջ Թաղ. Խորհ. բազմաթիւ անդամներէ կը բաղկանային, որք շատ անգամ իրարու պաշտօն ալ կը կատարէին, և ասով Թաղին գործերը կը տեսնուէին. իսկ հիմայ որ թէ՛ անդամոց թիւը նուազած է և թէ՛ իրենց պաշտօնը ծանրացած է, կարծեմ թէ շատ գործեր երեսի վրայ պիտի մնան։ Օրինակի համար, երբ որ առեղնապետը բացակայ գտնուի և այն օրը նորա պաշտօնին յատուկ գործ մը պատահի, մեռ պաշտօնեայք պիտի չը կրնան նորա գործը տեսնել. այս տեսակ գործերը սիրով և մխիթարութեամբ յառաջ կերթան. եթէ գանձապետը, օրինակի համար, ես անտուիչն զատ ուրիշ բանի չեմ խառնուիր ըսէ, եթէ այսպէս մնացեն նաև մեռ պաշտօնեայները, տարակոյս չկայ որ յայնժամ գործերը չափէն աւելի պիտի ծանրանան։ Յայտնի է թէ անհատաբար պատասխանատու լինելը ուրիշ է, հաւաքաբար պատասխանատու լինելն ուրիշ է։ Եթէ Առեղնապետը չատ դբաղած լինի և քանի մը մարդիկ միանգամայն գործ ունենան անոր հետ, չը պիտի կրնայ իր բոլոր գործերուն հասնիլ, քանի որ իր ընկերները չը պիտի աշխատակցին իրեն։ Եւ ես կը ցաւիմ որ չատ Թաղերու մէջ խիստ քիչ մարդիկ պիտի գտնուին այսուհետև այսպիսի ծանր պաշտօն մը իրենց վրայ առնող։ Մենք մեր հիմակուան գտնուած վիճակը քննենք. ես չատերը գիտեմ որ արդի վիճակին մէջ իսկ պաշտօն չեն ընդունիր. ասկէ վերջ բոլորովին չը պիտի ընդունին։ Մենք ստիպելու դօրութիւն չունինք, մինչև հիմայ ազատելով պաշտօնեայ, չհաճելով չսեպելով պաշտօն կատարելու Թաղականներուն, և անոնք ալ գործն հաւաքաբար կը կատարէին. իսկ հիմա պաշտօնները մէկ մէկ անձի վրայ պիտի կեդրոնանան և չատ պիտի դժուարանան։ Բան տարի է դէշ ազեկ կերթանք նախկին դրութեամբ, թէև չատ պակասութիւններ տեղի կունենային, սակայն տեսանենք թէ յանկարծ Թաղականաց կը վերաբերէ։ Վերջապէս սա կուզեմ ըսել որ, օրինակի համար, Սամաթիոյ պէս մեծ Թաղի մը Թաղական խորհրդոյն համար հինգ անձ չը բաւէր, և ես անձնական փորձառութեամբ կը սեմ այս խօսքերը։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — (Տեղեկարեր). Ինչ որ Խօրասանճեան Ալիքսան Էֆէնտին ըսաւ, պահպանողական դրութեան վրայ հիմնելով ըսաւ. իւր խօսքերէն սա կը հետեւէր թէ հարիւր տղոց սովրեցուց ժողովներով, հոգեպարզութիւններով ազգային պաշտօնեներ վարել, ասկէ վերջն ալ չարունակեմք այս դրութիւնը, ասով պաշտօնեայք բան կուսանին և ազգային պաշտօնեներու համար մարդիկ կը պատրաստուին։

Այդ դրութիւնը կրնայ իր օգուտներն ունենալ, բայց եթէ անոր օգտակար հանգամանքներն տեսուած ըլլային, վարձք հակառակ արդիւնք չպիտի տար ազգային գործոյ մէջ. նախ որ ժողովական դրութեամբ իրական պատասխանատուութիւն չկայ, երկրորդ որ գործելու կարող ժողովականք բացակայ կամ անհմուտ ժողովականաց առջև կը կաչկանդուին և կը մնային, և այս վիճակին համար կը տուժէր ազգը։

Միւս կողմէն մեր քաղաքական կացութիւնն ալ Թագ չէր սար որ վատահութիւն ունենայինք մեկ անձի կամ պաշտօնեայի ազգային գործ յանձնել անոր համար առնելու իրաւամբ Սակայն ժամանակն այժմ ամեն բան փոխեց և հետզհետէ փոխելու վրայ է. այժմեան քաղաքական և ազգային կացութիւններս հարկ կը դնէ մեր վրայ պատասխանատու պաշտօնէութեան դրութիւնն ընդունիլ և գործել, իւրաքանչիւր պաշտօնեայ պէտք է դիտնայ թէ իր յանձն առած գործին ամրողջին համար պատասխանատու է, և ըստ այնմ պէտք է գործէ: Այս դրութեան վրայ հիմնեց Ազգ. ժողովս վարչական օրէնքը. նոյն դրութեան վրայ բերաւ Առենապետայ դիւանն և Թաղային օրինաց ծրագիրը:

Ես չեմ հասկնար թէ Թաղական խորհրդոյ մը համար հինգ հոգին ինչո՞ւ փիչ պիտի լինի. մտածեցէ՛ք անգամ մը. այսօր 3–4 միլիան ազգի մը գործերը Պատրիարքարանի մէջ՝ փոխանակ 50–60 մարդու՝ 5–6 հոգի կրնան տեսնել, մինչ 4–5 հոգի չէն բաւեր նոյն իսկ ամենէն բազմաթիւ թաղերու համար:

Գալով այն կէտին թէ երբ Թաղ. խորհրդոյ անդամներէն մին, օրինակի համար Առենապետը, հիւանդութեան կամ ճանապարհորդութեան պատճառաւ բացակայ դառնայ, նորա պաշտօնն ո՞վ պիտի կատարէ. ասիկայ նորա խնամեալ է արդէն 12րդ յօդուածով, որ կը հաստատէ թէ Թաղ. ժողովը ընդհանուր կառավարիչ մը պիտի ունենայ. այդ կանոնագիրն այդպիսի դիտաղութեանց կը պատասխանէ և հետզհետէ գործնական դրութիւն մը կը հաստատէ Թաղերու մէջ:

Ես կը խնդրեմ Խօրասանձեան Է֊ֆենտիէն որ չընդդիմանայ այս դրութեան, վասն զի նորա օգուտներն անուրեք են. մինչև հիմայ ուրիշ ուղղութեան հետեւեցանք, գործը չը բարձաւ, բայց կը յուսամք որ այս նոր դրութեամբ գործերն ուրիշ կերպարանք պիտի առնուն: Մինչև յարգ պատասխանատուութիւնն բարձրանայ էր, իսկ ասկէ վերջ նկատելի պիտի լինի: Ժամանակը փոխուած է հիմայ. ով որ պաշտօն կընդունի, պէտք է գործէ, եթէ ոչ՝ պէտք է քաշուի ասպարէզէն:

ԽՕՐԱՍԱՆՁԵԱՆ Ա. Է֊Ֆ. — Փափաղեան Է֊ֆենտի վարչութիւնն օրինակ ընդառ մեզ. բայց վարչութիւնն և Թաղական խորհուրդը տարբեր վիճակներու մէջ կը գտնուին: Վարչութիւնը բաւական զօրութիւն ունի և կրնայ գործ քալեցնել. բայց Թաղ. խորհրդոյ համար այսպէս չէ: Այս նոր օրէնքը որ պիտի քալէ կըսէք, գիտէ՞ք որչափ ծանր բեռ մը տուած է Թաղ. խորհրդոյ վրայ: Օրինակները պակաս չեն: Ինչպէս գիտէք, ըստ Վարչական նոր կազմակերպութեան օրինաց, ամեն Թաղի մէջ հաստատուր դատարաններ պիտի հաստատուէին, մեր Թաղին մէջ ալ այդ դատարանը կազմելու համար, իրաւ կանչուելնիս մը հոգի, բայց ասոնք՝ որ պարզ մարդիկներ էին՝ ասոնց ծանր գործ է մեզնէ չենք կրնար ընել ըսելով մեկզի քաշուելնիս. և արդարև ինչպէս պիտի կրնային այդ պաշտօնը կատարել, քանի որ օրէնսգէտ չեն և այդ պաշտօնին համար պէտք եղած յատկութիւնը չունին: Փափաղեան Է֊ֆենտի կըսէ թէ այդ դրութիւնը վարչութեան համար ընդունած ենք, Թաղերու համար ալ ընդունինք: Բայց վարչութիւնն այս դրութեամբ Թաղ չրջան մը բռնէ, մենք ալ տեսանենք, փորձենք թէ լա՞ւ պիտի լինի այս թէ ոչ. Թաղային օրէնքը պիտի բարեփոխենք ըսելով հինը չաշխատեցաւ և դժուարագործ ադրելի դրութիւն մը չը հաստատենք. գործը բոլորովին տանն ու վրայ տուտենք. մեկ տարուան չրջանի մը մէջ նոր չընենք. մեկ տարուան վերջ՝ այնուհետև վարչութեան վիճակը փորձենք, այնուհետև ըստ այնմ բարեփոխութիւն ընենք: Հիմայ վարչութենէն առ Թաղ. խորհուրդս ուզեցէք նամակներն, հրահանգներն տեսէք խոտ, տեսէք ազգու կը գրուին կոր. ո՞վ յանձն կառնու այդ դժուար գործերն վերցնել: Նու այդ դժուար գործերն վերցնել:

ես փափաղեան էֆէնտիի սա խօսքը վասն կընդունիմ թէ պատասխանատուութիւնը նիւ թական պէտք է լինի : Ուրիշ ազգայ մէջ, երբ նոր օրէնք մը պիտի դրուի, չանկարծ չեն ղներ. նախ փորձառու անձեր կը հրա ւիրուին, անոնց խորհուրդը կը հարցուի, որ պէս զի կարելի լինի լաւ օրէնք մը խմբագրել: Գիտէք որ այս ծրագիրը Ատենապետութեան դի ւանը բերաւ. բայց ատոնց մէջ չատեր չկան որ Թաղ. խորհրդոյ անդամ եղած և չօչափելի կերպով տեսած լինին Թաղային գործերը : Իրաւ այս ծրագիրը բերողները խելացի և ազգասէր մարդիկ են, բայց կարծեմ թէ վե ւայն տեսակաւ կերպով խմբագրած են զայն : Վախնամ թէ կրճատման ծրագիրն ալ մի և նոյն վիճակին ունենայ, գործերը չտեսնելով հիմէն չը խախտենք. ինչ որ գործադրելի է, այն ընենք :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Թօրասանճեան էֆէնտիի ըրած դիտողութիւններէն դլխաւորաբար սա կը հասկցուի թէ՝ Թաղային Օրինաց ծրագ ւրոյն այն տրամադրութիւնը որ հինը կը փոխեն, չատ խիստ են. և թէ 13րդ յօդուածին Թա ւղական խորհրդոյ անդամոց համար նշանակած 5 թիւը չատ է : Ուստի կը խնդրեմ իրմէ որ հասի ըսել թէ ի՞նչ կատաղարիկ լինէն այս կէ ւտերուն համար :

ԹՕՐԱՍԱՆՃԵԱՆ Ա. ԷՖ.— կատաղարկեմ Թաղական խորհրդականոց համար այնչափ խստապահանջ չըլլալ, իսկ թուոյն գալով՝ մին չև յարդ քանի հոգիէ որ կը բաղկանային Թաղ. խորհուրդը, միևնոյն թիւերը պահել :

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ.— Թաղային ծրագ ւրին գործադրելութեան մասին Ալիքեան էֆէնտիի բրած դիտողութեանց մէջ խիստ օ ւրինաւոր կէտեր կան զոր անկարելի է ժխտել: Մանաւանդ 13րդ յօդուածին վրայ ըսած տես ւակարկութիւնը թէ՝ Թաղ. խորհրդոյ անդամոց 5 թիւը պէտք չէ պահուի, այլ ըսուի թէ՝ իւրաքանչիւր Թաղ. ժողովի իւր Թաղական խոր ւհրդոյ անդամոց թիւն ինք որոշէ, կամ այս պէս ընելու է և կամ իրաւունք տալու է Թաղ. խորհրդոյ որ իւրաքանչիւր պաշտօնեայ իւր պաշտօնին նկատմամբ ի հարկին կարենայ իրեն օգնականներ ընտրել, կամ ուելի լաւ ընտրե ւլակիցներ ընտրել, որովհետև կարելի է շա ւտեր դժուարին ուրիշի մ՚օգնականը կոչուելու. սակայն ես կը կարծեմ թէ Թաղականաց ըն ւտրակիցներ տալէ ուելի աղէկ է սա պարբե ւրութիւնը յուելուլ. «Թաղին կարևորութեան համաձայն Թաղ. ժողովը իրենք կորոշեն Թա ւղական խորհրդոյ անդամոց թիւը» : Աւսի ա ւելի բանաւոր և գործնական կը լինի : Ես ըստ ոյսմ վարքը ցուցուցած է արդէն որ առա ւջուելն 12 անձ կը բաւեն Թաղ. խորհրդոյ համար, ուստի կրնայ ըսուիլ նաև թէ՝ Թաղ. խորհրդոյ անդամոց թիւը 12 էն ուելի չկրնար լինիլ :

ԻՒԻՒԻՃԵԱՆ Ց. ԷՖ. — Ես կառաջար ւկեմ որ այս օրէնքը չը վոխուի. սակայն բա ւցատութիւններ ըլլան, և այս բացատութիւն ւներն ալ մանաւանդ կանոնագրին մէջ նշանակ ւուելու են :

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — [Տեղեկութեր] Եու ւսուֆեան էֆէնտիի մէջ բերած մանրամաս ւնութիւնները կանոնագրին մէջ պիտի մնանեն, որովհետև առոնք փորձի պէտք ունին և օրէն ւքին երկրորդական մասերը կը կազմեն : Ար ւդէն այդ կանոնագիրը վաւերչութիւնը պիտի չինի : Պօլսոյ մէջ այժմ քանի մը Թաղեր կան միայն որ 12 հոգիէ բաղկացեալ Թաղ. խոր ւհուրդ ունին, մնացեալները 5—7—9 հոգինե ւրէ կը բաղկանան և անոնք ալ կզգան թէ այդ թիւը բիչ չէ : Արդէն Թաղը ներկայացնողը

ես փափաղեան էֆէնտիի սա խօսքը կընդունիմ թէ պատասխանատուութիւնը նիւթական պէտք է լինի։ Ուրիշ ազգայ մէջ, երբ նոր օրէնք մը պիտի դրուի, յանկարծ չեն դներ. նախ փորձառու անձեր կը հրաւիրուին, անոնց խորհուրդը կը հարցուի, որպէս զի կարելի լինի լաւ օրէնք մը խմբագրել։ Գիտէք որ այս ծրագիրը Ատենապետութեան դիւանը բերաւ. բայց աւոնց մէջ չատեր չկան որ Թաղ. խորհրդոյ անդամ եղած և չօշափելի կերպով տեսած լինին Թաղային գործերը։ Իրաւ այս ծրագիրը բերողները խելացի և ազգասէր մարդիկ են, բայց կարծեմ թէ մէյն տեսակաւ կերպով խմբագրած են զայն։ Վախնամ թէ Կրթական ծրագիրն ալ մի և նոյն վիճակն ունենայ, գործերը չակնկռ ըսելով հիմէն չը խախտենք. ինչ որ գործադրելի է, այն ընենք։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.— Խօրասանճեան էֆէնտիի ըրած դիտողութիւններէն գլխաւորաբար սա կը հասկցուի թէ՝ Թաղային Օրինաց ծրագրոյն այն տրամադրութիւնը որ հինը կը փոխեն, չատ խիստ են. և թէ 13րդ յօդուածէն Թաղական խորհրդոյ անդամոց համար նշանակած 5 թիւը չատ է։ Ուստի կը խնդրեմ իրմէ որ հանի ըսել թէ ինչ կառաջարկէ ինձն այս կէտերուն համար։

ԽՕՐԱՍԱՆՃԵԱՆ Ա. ԷՖ.— Կառաջարկեմ Թաղական խորհրդականոց համար այնչափ խստապահանջ չըլլալ, իսկ թուոյն գալով՝ մինչև ցարդ քանի հոգիէ որ կը բաղկանային Թաղ. խորհուրդը, միևնոյն թիւերը պահել։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ.— Թաղային ծրագրին գործադրելութեան մասին Ալիքսան էֆէնտիի ըրած դիտողութեանց մէջ խիստ օրինաւոր կէտեր կան զոր անկարելի է ժխտել. մանաւանդ 13րդ յօդուածին վրայ ըրած դիտողութեանց մէջ։ Ուստի ես կը կրկնեմ այն առաջարկութիւնը թէ՝ Թաղ. խորհրդոյ անդամոց 5 թիւը պէտք չէ պահուի, այլ ըսուի թէ՝ իւրաքանչիւր Թաղ. ժողով իւր Թաղական խորհրդոյ անդամոց թիւն ինք որոշէ, կամ այսպէս ընելու է և կամ իրաւունք տալու է Թաղ. խորհրդոյ որ իւրաքանչիւր պաշտօնեայ իւր պաշտօնին նկատմամբ ի հարկին կարենայ իրեն օգնականներ ընտրել, կամ աւելի լաւ ընկերակիցներ ընտրել, որովհետև կարելի է շատեր դժուարին ուրիշի մ'օգնականը կոչուելու. սակայն ես կը կարծեմ թէ Թաղականոյ ընկերակիցներ տալէ աւելի աղէկ է սա պարբերութիւնը յաւելուլ. «Թաղին կարևորութեան համաձայն Թաղ. ժողովը իրենք կորոշեն Թաղական խորհրդոյ անդամոց թիւը»։ Ասի աւելի բանաւոր և գործնական կը լինի։ Եւ ըստ որում փարթը ցուցուցած է արդէն որ առաւելն 12 անձ կը բաւեն Թաղ. խորհրդոյ համար, ուստի կրնայ ըսուիլ նաև թէ՝ Թաղ. խորհրդոյ անդամոց թիւը 12 էն աւելի չկրնար լինիլ։

ԻԹԻԻՃԵԱՆ Ց. ԷՖ. — Ես կառաջարկեմ որ այս օրէնքը չը փոխուի. սակայն բացատրութիւններ ըլլան, և այս բացատրութիւններն ալ մասնաւոր կանոնագրին մէջ նշանակուելու են։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — [Տեղեկաբեր] Եռասփեան էֆէնտիի մէջ բերած մանրամասնութիւնները կանոնագրին մէջ պիտի մտնեն, որովհետև աւոնք փորձի պէտք ունին և օրէնքին երկրորդական մասերը կը կազմեն։ Արդէն այդ կանոնագիրը վարչութիւնը պիտի չինի։ Պօլսոյ մէջ այժմ քանի մը Թաղեր կան միայն որ 12 հոգիէ բաղկացեալ Թաղ. խորհուրդ ունին, մնացեալները 5—7—9 հոգիներէ կը բաղկանան և անոնք ալ կրնան թէ այդ թիւը բիչ չէ։ Արդէն Թաղը ներկայացնողը Թաղական խորհուրդը չպիտի լինի, այլ Թաղ. ժողովը։ Գանի որ այս վերջինը 25 հոգիէ կը

բաղկանայ, Թաղական Խորհրդոյ համար 5 Թիւը քիչ չէ։ 5 Թիւը որոշուած է մանաւանդ այն պատճառաւ որ փոքր Թաղերու համար այդ Թիւը մեծ չերևայ։ Ուստի սոյն յօդուածը պէտք է նոյնութեամբ ընդունիմք։

ԽՕՐԱՍԱՆՁԵԱՆ Ա. ԷՖ. — Փորձառութեամբ չհնուած չէ այդ յօդուածը։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Փորձառութեամբ և չատ աւելի փորձառութեամբ, չը կարծէք թէ այս ծրագիրը հարևանցի դիտողութիւններով հնուած է։ Ամեն մի ճիակէ անձանց խորհրդակցութեամբը և փորձառութեամբը, և զանազան ժամանակներու մէջ զանազան թաղերու մէջ երևան եկած վէճերը ի նկատ առնելով յօրինուած է այս ծրագիրը։

Տ. Մ. ԵՊԻՍ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ. — Երբ նկատողութեան առնուի միանգամ Թաղական Խորհրդոյ անցեալ կացութիւնը, կրնամք հաստկընալ թէ 5 հոգիով կարելի է Թաղի մը գործերն տեսնել։ Ինչ էին մինչև յարդ Թաղ. Խորհուրդը. բացարձակապէս կըսեմ թէ գաւառական առեւտուրներ։ Կը տեսնես մըրրարդ կուդայ իյմուխապեր մը կուգէ. դրադրին գրել կուտան, կը կնքեն, լմնցուտ գնայ, ուրիշ բան չկար։ Գանձապետութիւնները կը քաշէր մինչև հիմայ, դի չատ Թաղեր եղմտայոյզ չունէին. երբ եղմտայոյզ չկայ, ի հարկէ դրամական գործողութիւնները կը զգուարանան։ Բայց ինչո՞ւ Թաղ. Խորհրդոյ համար 5 հոգի բաւական չը կինին. արդէն գրեթէ ամեն Թաղի մէջ 5 էն աւելի աշխատող անձինք չեն տեսնուիր։ Նախկին գրութեան մէջ իւրաքանչիւր Թաղականին պատասխանատուութիւնը որոշ գծուած չըլլալուն համար, պաշտօնը որոշ գծուած չըլլալուն համար, պաշտօնները ալ լաւ չեն կատարուիր։ Օրինակի համար՝ Առեւտրապիրներ ունին ամեն Թաղ. Խորհուրդները, բայց ո՞ր Թաղ. Խորհրդոյ մէջ կանոնաւոր արձանագրութիւն կայ. Պատրիարքարան եկած գրերը կը տեսնենք, օրինաւոր գրութիւն մը հազիւ կը տեսնուի, ըսել է խըմբդիրը Թաղ. Խորհրդոյ անդամոյ չատութեան վրայ չէ։ Ըստ իս, այս հինդ հոգիին մէջ վճարեալ մէկը պէտք է որ հանապազօրեայ հսկողութիւն ընէ Թաղին գործոյը, եթէ ո՛չ հարկ պիտի լինի վճարեալ ձեռնհաս պաշտօնեայ մ՛ընտրել որ կարող լինի ծննդեան, մըկրտութեան, մահուան եւն. դէպքերը կանոնաւորապէս արձանագրել և միւս գործերն ալ երեսի վրայ չթողուլ։ Այդ քանի որ դատարանները զատուած են, քանի որ դպրոցներն ալ առանձին հոգաբարձութիւններու պիտի յանձնուին և եկմտայոյզներ պիտի սահմանուին, ամեն գործ թեթևցած է, և 5 հոգին բաւական և չատ խոկ է։ Կը մնայ միայն Առեւտրապետի պաշտօնը, այս ալ դիւրին է, քանի որ իւրաքանչիւր պաշտօնեայ իւր ճիւղին նկատմամբ ուղղակի պիտի կրնայ բանակցիլ Պատրիարքարանի հետ։ Թէպէտ ես Առեւտրապետայ դիւանին մէջ գտնուելու պատիւը չունիմ, բայց այնպէս կը հասկնամ որ այս մասը խմբագրած են ծրագիրը։ Հետեւապէս կը կարծեմ թէ 5 հոգին բաւական և չատ խոկ է։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Յարաբերութեան խնդիրը առեւտրապետին պաշտօնին մէջ է որուն վրայ վերջը պիտի խօսիմ. իսկ միւս կէտերուն վրայ Իզմիրլեան Սրբազան չատ լաւ խօսեցաւ. արդէն բոլոր պաշտօնները թեթևցած են, ուստի կը խնդրեմ որ քուէի ենթարկէք յօդուածը։

ՁԱՅՆԵՐ. — Քուէ, քուէ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Լսեցիք որ վիճաբանութիւնը բաւական համարելով քուէ կը ձայնեն։ Եւ իրօք ամեն կողմէ պէտք եղածին չափ եւ բացատրուեցան և պարզաբանուեցան. այլ ևս բացատրութեան և պարզաբանութեան պէտք է ծողոքել իր որոշումը տայ ծրագրի վերջ յօդուածին վրայ։

Բայց ասկից յառաջ 9րդ էն սկսեալ նախընթաց յօդուածները քուէի պիտի դնեմ՝ ես ըստ որում վերջէն հասնող երեսփոխաններ գտնուեցան, անոնց ծանօթութիւն տալու համար պէտք է ըսեմ որ երեսփոխանք հաւանեցան 9րդ յօդուածին 40% ի տրամադրութիւնն անվտանգ պահելու, պայմանաւ որ՝ պարբերութիւն մ՚աւելնայ ծրագրին մանաւանդ տրամադրութեանց մէջ՝ սա խմաստով թէ այդ 40% ի տրամադրութիւնն առաջմանակեայ է, ցմահատուութիւն կրթական Օրինաց։ Իսկ յաջորդ 10, 11 և 12րդ յօդուածներն առանց դիտողութեան անցան։

Այս ամփոփումն ընելով Աւետնպետ Էֆէնտին ծրագրին 9, 10, 11 և 12րդ յօդուածները քուէի դրաւ, որք 26 քուէով ԸՆԴՈՒՆՈՒԵՑԱՆ ժողովին նոյնութեամբ առանց ընդդիմախօսի. 40% ին առաջմանակեայ լինելուն համար՝ մանաւանդ տրամադրութեանց մէջ պարբերութիւն մը յաւելլու պայմանաւ։

Յետոյ 13րդ յօդուածին գալով՝ ըստ որում անոր մէջ նշանակեալ 3 թիւն անբաւական համարուեցան և զայն բարեփոխել առաջարկեցին, բարեփոխումէն սկսեալ քուէն ննջարկեց զայն Աւետնպետ Էֆէնտին. բայց կրկին փորձով տեսնուեցաւ որ բարեփոխումն 3 քուէ ունէր միայն, իսկ ծրագրին յօդուածը միայն 19 քուէ։

Ուստի Աւետնպետ Էֆէնտի քուէից այս արդիւնքը ծանուցանելով յայտարարեց թէ ուրոշումն՝ ըստ օրինի՝ չեղեալ էր, և թէ այսօրուան համար հարկ կըլլար կամ օրակարգով աշխատելէ դադրիլ և կամ 13րդ յօդուածն առ կամ թողով միւս յօդուածներուն անցնիլ, յուսալով որ տակաւին երեսփոխանաց թիւը կաւելնայ և այն ատեն 13րդ յօդուածին համար ալ օրինական ժողովականութեան հաւանութիւնն կը գոյանայ։

Տ. ԽՈՐԷՆ ԵՊԻՍ. ՆԱՐ-ՊԷՑ. — Ես ալ ձեռնպահ գտնուեցայ այս քուէարկութեան մէջ. որովհետև այսպիսի մանրամասնութիւնք կանոնագրին մէջ կրնան անցնիլ, ինչ հարկ կայ հոս որոշումներ ընել թուոյ մասին։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Բայց չը կրցի ըմբռնել թէ ըրլի ձեռնպահութեամբ ինչ եղբի կարելի էր հասնիլ։ Այսշափ վիճաբանութենէ յետոյ պէտք էր 3 թիւը կամ բաւական համարել կամ անբաւական. եթէ անբաւական վճռեցէր, այն ատեն սահմանելի թիւը նկատողութեան պիտի առնուին և անոր վրայ պիտի խորհինք. Թերևս ժողովը՝ բարեփոխութիւնն սկզբամբ ընդունելէ յետոյ՝ Աւետնպետ Դիւանին կը վերադարձնէր յօդուածը, թիւը սահմանելու համար։ Իսկ սրդ կարծիքներն երկուքի բաժնուեցան, և կրկին քուէարկութենէ նաև ոչ մին՝ ոչ միւսն օրինական թիւ չտեսնցան։ Բայց եթէ ձեռնպահ մնացողներն ալ քուէարկէին, թերևս օրինական մեծամասնութիւն գոյանար որոշում տալու համար։ Իսկ սրդ պէտք է համաձայնիք կամ օրակարգով զրաղելէ դադրելու այսօր, և կամ 14րդ յօդուածին անցնելու։

Բաղում նատարաններէ քուէարկութեան կրկնումը կը խնդրեն, հաւանձայնելու տրամադրութիւն յայտնելով։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Ես ալ կրկնելի խօսասանձեան Էֆէնտիի առաջարկութիւնը. սակայն այժմ ուրիշ առաջարկութիւն մը կընեմ։ Կարծեմ թէ՝ ժողովը լաւ կընէ որ միայն գլխաւոր սկզբունքներն ի նկատի առնու և որոշէ, իսկ մանրամասնութիւնք վարչութեան թողու, որպէս զի վարչութիւնն անոնց գործադրելի կէտերը նկատողութեան առնելով՝ ըստ այնմ պատրաստէ թաղական օրինաց վերաբերեալ ընդհանուր կանոնագրին ու բերէ ժողովիս։

Տ. Մ. ԵՊԻՍ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ. — Մենք այն-պէս գիտեմք որ այս ծրագիրն եկած ժամա-նակ վարչութիւնը իւր կարծիքը տուած էր և գործադրելի գտած էր ըստ Ոմանք այդ 13ոդ յօդուածը անգործադրելի կը դտնեն, և սոսր պատճառն այն է որ ընդհանրապէս Թաղ. Խորհրդոյ անդամք չեն ուզեր պատասխանա-տու մնալ, չեն ուզեր որ իրենց վրայ հակող մարմին մը գտնուի :

ԽՕՐԱՍԱՆՁԵԱՆ Ա. ԷՖ. — [Ընդմիջելով] Կը բողոքեմ այդ խօսքին դէմ, որովհետև ես ալ փորձի թաղի մը մէջ Թաղ. Խորհրդոյ ան-դամակից ըլլալու պատիւն ունիմ, և իմ փոր-ձառութեամբս էր որ առաջարկեցի Թաղ. Խոր-հրդոյ անդամոց թիւը չը քիչցնել և իրենց վրայ չատ չծանրանալ, որպէս զի թաղական-նուիրեալն ընող մարդ գտնեմք :

Տ. Մ. ԵՊԻՍ ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ. — [Շարունա-կելով] Ես ամենուն համար չըսի, ի հարկէ բացառութիւններ կան : Միայն թէ՝ արդի Թա-ղական խորհրդոյ անդամներն ուրիշներէն ա-ւելի պէտք էր գնահատէին այս ծրագրին ա-ռաւելութիւնները : Իսկ երբ կըսեն թէ ժո-ղովն սկզբունքները որպէս միայն և մանրամաս-նութիւնները վարչութեան թողու, որպէս զի անգործադրելի դատաճները սրբագրէ, ես այդպիսի բանի մը պէտք չեմ զգար : Օրէնքն այս ժողովն կը բոլոր և վարչութիւնը զոյն գործադրելու պարտաւոր է : Վարչութեան բ-նելիքը՝ ընդունուած օրէնքին հիմանց վրայ ընդ-հանուր կանոնագիր մը շինել է, որպէս զի թէ ժողովուրդը և թէ թաղականները սորվին թէ ինչպէս պիտի վարուին ամեն պարագաներու մէջ, օրէնքին ոգւոյն համաձայն գործելու հա-մար : Բայց միայն սկզբունքներն որոշելով, մը-նայեալը վարչութեան յանձնելը, Ատենապե-տոյ Դիւանէն եկած ծրագիրը ետ դարձնել կը նշանակէ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կարծեմ թէ նախըն-թաց նիստին մէջ այս ծրագրին Թաղ. Խոր-հրդոյ վերաբերեալ տրամադրութեանց մա-սին՝ Տէղեկաբեր էֆէնտիի տուած բացատրու-թիւնները թիւր մեկնութիւն մ'առած և Թաղ. Խորհրդականաց չատերուն դժգոհութիւն պատ-ճառած են : Եւ ըստ որում վիճաբանութեան ընթացքն այս կարծիքս կը զօրացնէ, հարկ կը տեսնեմ կարճ խօսքով պարզել Ձեզ այդ թիւ-րիմացումը :

Տէղեկաբեր էֆէնտին՝ Թաղային ժողովոյ և Թաղական Խորհրդոյ պաշտօններուն սահ-մանները բացատրելու միջոցին՝ ըսած էր թէ՝ Թաղ. Խորհրդականները պարզապէս պաշտօն-եայներ են այսուհետև : Կերեւի թէ այս պաշ-տօնեայ բառը շատ հաճելի չէ թուեր Թաղ. Խորհրդոյ անդամակից գտնուողներէն ոմանց, վասն զի կարծեր են թէ վճարեալ պաշտօնէի կարգը պիտի իջնեն Թաղ. Խորհրդականք ա-ռաջի Թաղային ժողովոյ : Եւ այս պատճառաւ է թերեւս որ Թաղ. Խորհրդոյ անդամոց թուոյն վրայ վիճաբանուած պահուն՝ երբ հինգ թիւը բաւական համարողներն իրենց կարծիքը պաշտ-պանելու համար Թաղ. Խորհրդոյ գործերուն նոր դրութեամբ աճմանաւորեալ ընելուն պատճառը յառաջ կը դնեն, իրենց խօսքը տար-բեր տպաւորութիւն կրնէ միւսներուն վրայ և համաձայնութիւնը կը դժուարացնէ : Բայց Տէ-ղեկաբեր էֆէնտին գործած պաշտօնեայ բառն այն իմաստը չունէր, զոր վերընծայած են նմա : Մրագիրը լաւ աչքէ անցնողը կը տեսնէ որ Թաղ. Խորհրդոյ անդամոց թիւը տրուած է Թաղ. Խորհրդոյ անդամոց իւրա-քանչիւրոյն պաշտօններուն, և հետեւաբար ինչ աստիճան ձեռնհասութիւն ունին նոքա ի-րենց ձիւղին յատուկ գործառնութեանց մէջ :

Այն դիտցը, զոր ծրագրին դրութիւնը կընծայէ Թաղ. Խորհրդականաց, անհամեմատ կերպով Թաղ. Խորհրդականաց : Տէղեկաբեր է-րբարձր է սոցա արդի դիտցէն Տէղեկաբեր էֆէնտին այդ բացատրութեան ձեւն գործածած էր, որպէս զի բացայայտէ թէ՝ Թաղ. Խորհրդ-

դասանները այսուհետև իւրաքանչիւրն իւր ձիւղին մէջ պաշտօնեական դրութեամբ միայնակ գործելու իրաւասութիւն ունենալով, հարկ անհրաժեշտ էր որ Թաղ. ժողովները անոնց վրայ համարառուածեան իրաւունք ունենային, և հետևաբար Թաղ. ժողովները այդ համարառուածիանը կարենալ ի կիր առնելու պայմաններուն մէջ դնուէին :

Այս թիւրիմացութիւնը պէտք էր պարզուիլ, վասն զի ներկայ ծրագիրը կրնայ շատ օգտակարութիւններ ունենալ, բայց այդ օգտակարութեան վրայ համոզումն որչափ ընդհանրանայ, ծրագրին տրամադրութեանց կիրառութիւնն ալ նոյնչափ կը դիւրանայ, և հաւանաբար արդիւնաւոր կըլլայ :

Ուրիշ կէտ մ'ալ կայ, որ նմանապէս պարզուելու պէտք ունի :

Վարչութեան Ատենապետ Եուսուֆեան էֆէնտիի մէկ խօսքը սխալ հասկցուեցաւ, կարծեմ, Տ. Մատթէոս եպիսկոպոսի կողմանէ,

Վարչութիւնը պարտաւոր է գործադրել այն ամեն օրէնք, զոր այս ժողովը կը հաստատէ, և չէ կարող վոխոխել զանոնք : Բայց Վարչութիւնն իրաւունք մ'ունի, զոր միշտ կրնայ գործադրել : Երբ օրէնք մը տրուի իրեն գործադրելու համար, և ինքը անոր մէջ անգործադրելի կէտեր կամ բարեվոխման կարօտ տրամադրութիւններ նշմարէ, կուգայ ժողովին կըսէ թէ՝ եթէ ինձ կը վերաբերի ասոր գործադրութեան հոգն ու պատասխանատուութիւնը, կառաջարկեմ որ այս ինչ կէտերը սահմանը բարեվոխէք : Վարչութիւնը միշտ կրնայ ըսել զայս, միայն թէ պարտաւոր է իւր առաջարկած բարեվոխումը պատճառաբանելու : Ժողովին ալ կուտայ ազատութիւն ուսնի՝ Վարչութեան պատճառաբանութիւնը լսելէ յետոյ՝ անոր առաջարկութիւնն ընդունելու կամ մերժելու : Եուսուֆեան էֆէնտիի խօսքն այս իմաստով էր, և ուրիշ կերպ չէր կրնար լինել :

Այս բացատրութիւններէն յետոյ, որոյ հարկ տեսայ կարճեայ չափոխութիւնները պարզելու համար, կը վերադառնամ 13րդ յօդուածին, որոյ բուէարկութեան կրկին փորձերը թելեփ ասպարդիւն Միացին, և հետեւաբար Դիւանը զայն առ կախ Թողլով յաջորդ յօդուածներուն անցնելու հարկ տեսաւ, սակայն ըստ որում շատեր կը պահանջեն որ միանգամ ևս փորձուի, և միաբանելու տրամադրութիւն ցոյց կուտան, անգամ մ'ալ պիտի փորձեմ քուէարկութիւնը, յուսալով թէ այս անգամ աչ ոք ձեռնպահ պիտի մնայ և՝ թէ կամ դէմ՝ քուէին պիտի մտանակցի :

ՀԱՒԱՏԱԿԱՆ Բ. ԷՖ. — Ժամանակաւ ես ալ Թաղ. Խորհրդոյ անդամութիւն ըրած եմ և փորձով դիտեմ որ 5 Թիւը շատ է, քիչ չէ : Մինչև յարդ Թէև Թաղ. Խորհուրդը մինչև 12 անդամ կը բաղկանայի, բայց գործերը միշտ 3–4 անձանց ձեռօք կը տեսնուէին . այս պատճառաւ Տեղեկութիւն էֆէնտիի բացատրութիւնները կընդունիմ և յօդուածը գործադրելի կը դանեմ . ուստի կը խնդրեմ որ վերստին քուէի դրուի :

Հետևաբար Ատենապետ էֆէնտին վերը յիշեալ բուէարկութեան կենդարկէ 13րդ յօդուածը որ 2 ի դէմ 25 քուէով ԿԸՆԴՈՒՆՈՒԻ Նոյնութեամբ :

Ապա Ատենադպիր էֆէնտին կը շարունակէ ընթեռնուլ յետագայ յօդուածները .

Յօդ. 14. Թաղ. ժողովը՝ գաղտնի քուէից բացարձակ առաւելութեամբ՝ մի պաշտօնեայ կընտրէ Թաղ. Խորհրդոյ համար, և միևնոյնով անդամոյ ընտրութիւնն ու Թաղ. Խորհրդոյ կազմութիւնն անոր կը յանձնէ :

Ընտրեալ պաշտօնեայն՝ իւր ձեռնը-

հաս ճիւղն ստանձնելով միւս ճիւղերուն ձեռնհաս և յանձնառու անձինք կընտրէ, և Թաղ. Խորհրդոյ անդամոց անուններն՝ իւրաքանչիւրոյն պաշտօններովն հանդերձ՝ կը ծանուցանէ Թաղ. Ժողովին։

Դիտողութիւն չկայ։

Յօդ. 15. Թաղ. Ժողովոյ դիւանն՝ ընտրեալ Թաղ. Խորհրդոյ անդամոց անուններն՝ իրենց պաշտօններով կը ծանուցանէ առ Վարչութիւնն։

Դիտողութիւն չկայ։

Յօդ. 16. Թաղ. Խորհրդէն որ և է պատճառաւ պակսող պաշտօնէին տեղ՝ ձնացեալ անդամը ընտրութիւն կը կատարեն, և կը ծանուցանեն Թաղ. Ժողովին։

Դիտողութիւն չկայ։

Յօդ. 17. Թաղ. Խորհրդոյ պաշտօնն երկու տարի կը տեւէ, և իւր անդամները վերընտրելի են։

Դիտողութիւն չկայ։

Յօդ. 18. Թաղ. Ժողովը կարող է՝ անվստահութեան քուէով՝ պաշտօնանկ ընել զԹաղ. Խորհուրդն ամբողջ, կամ անոր որ և է անդամը։

Այս յօդուածին վրայ ալ դիտողութիւն չկայ։ Ես ըստ որում յետագայ 19րդ յօդուածին վրայ խօսք կուզեն, Ատենապետ էֆէնտի քուէի կը դնէ 14, 15, 16, 17 և 18րդ յօդուածներն, զորս միաձայն ԿԸՆԴՈՒՆԻ Ժողովն օրինական մեծամասնութեամբ։

Ցետոյ Ատենադպիր էֆէնտի կը շարունակէ ծրագրին ընթերցումը.

Յօդ. 19. Իւրաքանչիւր պաշտօնեայ՝ գէթ երկու օրը միանգամ՝ իւր պաշտօնին գլուխը կը գտնուի, և իւր ճիւղին վերաբերեալ խնդիրները կը տնօրինէ։

Իսկ իւր ձեռնհասութենէն վեր դատած խնդրոց տնօրէնութիւնն ու պատասխանատուութիւնը՝ Թաղ. Խորհրդոյ կը թողու։

Թաղ. Խորհուրդն ալ՝ իւր ձեռնհասութենէն վեր դատած խնդրոց համար՝ կը դիմէ առ Թաղ. Ժողովն։

ԹՕՐԱՍԱՆՅԵԱՆ Ա. ԷՖ. — Եթէ իւրաքանչիւր պաշտօնեայ՝ գէթ երկու օրն միանգամ՝ իւր պաշտօնին գլուխը գտնուելու ըսելով, գործը չատ կը դժուարանայ, ո՛վ տիպոլի, գործը չատ կը դժուարանայ, որ կրնայ երկու օրն միանգամ անպատճառ Թաղ. Խորհրդարան գտնուիլ. ասիկայ ամեն օր ընելու պէս բան մ՚է։ Թերևս Չոգտարարճուն դպրոցին համար պէտք ունենայ ամեն օր գտնուելու, բայց գանձապետը և միւսները ի՞նչ պէտք ունին ամեն օր գալու։ Մեք մեր Թաղին մէջ սովորութիւն ըրած ենք իմմոխապերի, և այլ գործերը կիւրակի օրերուն թողուլ, ամեն Թաղ կրնայ այսպէս ընել։ Ուստի եթէ կարելի է, չը կաշկանդենք Թաղ. Խորհրդոյ անդամները։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — (Տեղեկաբեր) Իւրաքանչիւր պաշտօնեայ՝ դէթ երկու օրն մի անգամ իւր պաշտօնին գլուխը պիտի դանուի ըսելով՝ չը հասկցուիր թէ անպատճառ Թաղ. խորհրդարանը պիտի գայ սպասէ այդ պաշտօնեային, այլ կը հանդիպի անգամ մը եկեղեցի, կամ հոն չգայած գործ ըլլալն ու չըլլալը կիմանայ, և ըստ այնմ եթէ գործ կայ կերթայ կը տեսնէ, եթէ ոչ՝ կանցնի իւր գործին կերթայ: Ուրիշ մտօք պէտք չէ հասկնալ այդ յօդուածները:

ԽՕՐԱՍԱՆՑԵԱՆ Ա. ԷՖ. — Խիստ լաւ, ուրեմն չեմ պնդեր իմ դիտողութեանս վրայ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Քանի որ Խօրասանցեան էֆէնտի չպնդեր իւր դիտողութեան վրայ, Ատենադպիր էֆէնտին կանցնի յաջորդ յօդուածին ընթերցման:

Ատենադպիր էֆէնտի կընթեռնու:

Յօդ. 20. Այն խնդիրներն, որք մեկէն աւելի ճիւղերու միանգամայն կը վերաբերին, ձեռնհաս պաշտօնէից միաբան գործակցութեամբ կը տնօրինուին:

Դիտողութիւն չլինիր:

Յօդ. 21. Թաղ. Խորհուրդը դէթ՝ շաբաթը միանգամ՝ նիստ կընէ և կը տնօրինէ օրակարգին խնդիրները. միանգամայն և կը տեղեկանայ իւրաքանչիւր պաշտօնէի առանձինն կատարած տնօրինութեանց:

Դիտողութիւն չլինիր:

Յօդ. 22. Թաղական Խորհրդոյ անդամք պատասխանատու են առ Թաղ. Ժողովն, մէն մի պաշտօնեայ՝ իւրեան յատուկ ճիւղին համար անհատաբար, իսկ հանրական խնդրոց համար՝ ամենքն հաւաքաբար:

Այս յօդուածին վրայ ալ ոչ ոք դիտողութիւն կընէ: Բայց յետոյ այս 23րդ յօդուածին վրայ խօսք ուզուած ըլլալով, Ատենապետ Էֆէնտի նախ Ժողովոյ բուէն կը խնդրէ նախընթաց 19, 20, 21 և սոյն 22րդ յօդուածներուն համար:

Ժողովն՝ օրինական մեծամասնութեամբ՝ սոյն չորս յօդուածները ԿԸՆԴՈՒՆԻ միաձայն:

Ատենադպիր էֆէնտի կը շարունակէ.

Յօդ. 23. Թաղ. Խորհուրդն՝ ըստ կտակաց կանոնադրի՝ կտակարար Թաղեցւոյն կամքը կիմանայ, ի ներկայութեան նորա խոստովանահօր և Թաղին Քարոզչին կամ դլխաւոր Եկեղեցականին. և ըստ այնմ դէթ երեք օրինակ կտակագիր պատրաստել տալով, ստորագրել կուտայ զնոսնք կտակարարին, նորա խոստովանահօր և ներկայ կղերականին, և ինքն հաստատելով՝ կը յղէ վարչութեան, ի վաւերացումն:

Տ. Մ. ԵՊԻՍ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ — Այս 23րդ յօդուածին մէջ աւելորդ բառ մը կը տեսնեմ: «Ի ներկայութեան խոստովանահօր և Քարոզչին կամ դլխաւոր Եկեղեցականին» ըսուած է: Մենք դլխաւոր եկեղեցական անունով պաշտօնեայ չունինք: Պէտք է ըսել՝ ի ներկայութեան խոստովանահօր, Քարոզչին կամ Աւագերէցին: Եւ արդէն այս բառերը գործածուած են ծրագրոյս 44րդ յօդուածին մէջ:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — [Տեղեկաբեր] Ի. րաւացի է Մատթէոս Սրբազանի դիտողութիւնը. Փարոզչին կամ Ազգերիցուն պիտի ըլլայ , ինչպէս ըսուած է ծրագրին ուրիշ յօդուածներուն մէջ : Իսկ այս տեղ ընդօրինակութեան սխալ մ՚եղած է , որ ուղղելի է :

Հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտի քուէի կը դնէ 23րդ յօդուածն , անոր մէջ տեսնուած գլխաւոր եկեղեցականին բառերուն տեղ Ազգերիցուն բառը դնելու որոգումբ : Եւ ժողովը 1 ի դէմ 24 քուէով զայն կընդունի :

Ատենապետը էֆէնտի կընթերցնու :

Յօդ. 24. Թաղ. խորհուրդն՝ որքոյ կանոնագրին համաձայն՝ պարտի իւր թաղին անչափահաս որբոյ ստացուածքն ապահովել , մինչև նոցա չարքունս հասնիլը :

ՀԱԼԱՃԵԱՆ Բ. ԷՖ. — Կը խնդրեմ Տեղեբեր էֆէնտիէն որ բացատրութիւն տայ թէ՝ այս 24րդ յօդուածին տրամադրութիւնը ամենո՞ւն համար պարտաւորիչ է , թէ Թաղ. խորհրդոյ դիմողներուն համար է միայն :

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — [Տեղեկաբեր] Անշուշտ ամենքս ալ կը մտածեմք որ իրր Հայ պարտաւոր եմք մեր թաղին որբոյ պաշտպան կանգնիլ և նոցա դաստիարակութեան հոգ տանիլ . ասիկայ ազգային կարեւոր խնդիր մ՚է և մեծ ուշադրութեան արժանի : Պէտք է յիշեմ հոս որ Մահմուտ Նէտիմ բաշայի մեծ եւ պարբոստութեան օրով որբոց և կտակաց համար հրովարտակ մ՚եղաւ և այս մասին Պատրիարքարանի կարծիքը խնդրուեցաւ . խնդիրն եկաւ Ազգ. Ժողովին , որ Ասլրօ և այլ էֆէնտիներէ յանձնախումբ մը դրաւ և տեղեկագիր մը խմբագրուելով մատուցեցաւ կառավարութեան ; Այն ժամանակ եղած Ֆերմանին մէջ ընդունուած և ազգային իրաւունք մ՚եղած է թէ՝ ուր որ Ազգը որբոց վրայ ձեռք դնէ , հոն զասեմը մտնելու իրաւունք չունենար , բայց ուր որ Ազգը անտարբեր կը գտնուի , հոն զասեմը կը մտնէ : Այս կէտին Ատենապետ դիւանը ուշադրութիւն ըրած և ըստ այնմ յօրինած է այս յօդուածը : Բայց թէ Ազգը ինչ կերպով որբոց իրաւանց պաշտպանութիւնն իր վրայ պիտի առնու . ասի պիտի որոշուի մասնաւոր կանոնագրի մը մէջ որ պիտի խմբագրուի Տեղութեան օրինաց համաձայն : Ուստի կրնաք այս յօդուածը նոյնութեամբ ընդունիլ :

ԹՕՐԱՍԱՆՅԵԱՆ Ա. ԷՖ. — Իրաւ է որ հոս այսպիսի յօդուած մը գտնուելէն ճնշա մը չելներ , բայց պիտի կրնան գտնուիլ որբոց այնպիսի պաշտպաններ , որ կասկածելի առնելիքներ ունենալով անոնց ձնողաց վրայ , այս յօդուածը իրենց ղէնք պիտի ընեն և Թաղ. խորհրդոյ դիմելով , խնդիր պիտի յարուցանեն, որովհետև անոնք աւելի իրենց շահերը պիտի սեպտեն այս ծրագրին մէջ գտնուողին : Ուստի կըսեմ որ եթէ Թաղ. խորհուրդք այս խնդրոյն պիտի միջամտեն , այդ մասին չինուելիք կանոնագրին մէջ պէտք եղած զգուշութիւնը տալու է անոնց , որ կարող ըլլան որբոց իրաւունքը պաշտպանելու , ապա թէ ոչ երբէք միջամտելու չեն : Որովհետև՝ օրինակներ պակաս չեն որ ըստ Մահմուտ Նէտիմ վեզիրի օրինաց՝ հիմայ շատերը ննջեցեալ պատահած ժամանակ խասէի պէտք չունենալ կըսեն , բայց Թաղ. խորհրդոյ ալ չեն դիմեր , և այսպէս որբին իրաւունքն ալ կուտեն . եթէ այսպէս որբին իրաւունքն ալ կուտեն . եթէ այս յօդուածը տեսնելով ասկէ ետքը պիտի դիմեն Թաղ. խորհրդոյ , պէտք է որ Թաղ. խորհուրդներն աւելցնէ զգուշութեամբ գործադրելն այս յօդուածը , և կամ երբէք չը միջամտեն և Ազգին վրայ մեծ պատասխանատուութիւն մը չհրաւիրեն , վասն զի որբոց իրաւունքն ապահովելը շատ ծանր բան է :

ՊԵՇԻՐԵԱՆ Ա. ԷՖ. — Յօդուածին մէջ մինչև յարբունս հասնիլն ըսուած է. մինչև քա՞նի՞ տարի հասկնալու է ասիկայ, պէտք է որոշել դայս։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — [Տեղեկաբեր] Շատ իրաւացի է Պէշիրեան էֆէնտիի դիտողութիւնը. յարբունս հասնիլը Հայերէն լեզուի մէջ ուրիշ բան կը նշանակէ, չափահասութիւնն ուրիշ բան. ուստի կրնանք զայս իբր խմբագրական սրբագրութիւն փոխել և չափահասութեան տարիք գործածել։ Բայց թէ ո՞ր տարիքը չափահասութեան տարիք պիտի նկատուի, անշուշտ Տէրութեան օրինաց պիտի դիմենք, և ինչ տարիք որ Տէրութիւնն ընդունած է, մեք ալ այն տարիքը պիտի ընդունինք։ Բայց Տէրութիւնը երկու օրինք ունի, մին զինքն, միւսը նիզամը. առաջինը իր չափահասութեան տարիք՝ 15 կընդունի, իսկ երկրորդը 21 կընդունի. մեզ վերաբերածը այս վերջինն է, և մեք զայն պիտի ընդունինք։ Ուստի յօդուածին խմբագրութեան համար, կառաջարկեմ որ «մինչև նոյա օրինական չափահասութիւնն» ըսուի։

Գալով Թօրասանճեան էֆէնտիի յարուցած խնդրոյն, կըսեմ թէ՝ երբ Թաղ. Խորհրդոյ այս օրինակ խնդիրներ ներկայանան, պէտք է ատանձնէ զանոնք, եւ ուշադրութիւն ընէ որ յօդուածին մէջ Թաղ. Խորհուրդը պարտի ըսուած է և ոչ թէ կրնայ։ Փորձով կը տեսնէ ը որ երբ Թաղ. Խորհուրդը մէկնամէկ, գասեմը դուրս կելնէ։ Իսկ թէ ի՞նչպէս ընելու է որ Թաղ. Խորհրդոյ վրայ անօգուտ ղրկուելիներ չեւելնան, ասիկայ պիտի նշանակուի կանոնագրութեան մէջ դոր վարչութիւնը պիտի խմբագրէ։

ՀԱԼԱՃԵԱՆ Բ. ԷՖ. — Թաղ. Խորհուրդը պարտաւոր պիտի լինի՞ որոյ առաջարկն ապահովել թէ ո՛չ, այս միայն հարցնում եմ։ Ինձ կըսեն թէ Թաղ. Խորհուրդը պարտաւոր պիտի լինի, բայց ես կըսեմ թէ չը պիտի կըրնայ կատարել իւր այս պարտաւորութիւնը։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Փ. ԷՖ. — Գաւառները դեռ չատ դատաւորներ օրէնքը դիտնալով հանդերձ թէ Քրիստոնէից վրայ իրաւունք չունին, որոյ իրաւանց կը մէջամտեն։ Այս յօդուածը կրնայ այս անտեղութեանց առաջքն առնուլ։

ԹՕՐԱՍԱՆՃԵԱՆ Ա. ԷՖ. — Տէրութիւնը Մահմետ Նէտիմ փաշայի օրով հաստատած օրինօք՝ Քրիստոնէից մեծ արտօնութիւն մը ըսած եղաւ. սակայն ասիկայ անչափահաս որոց համար աղէ՞կ եղաւ թէ ոչ, այս ալ ուրիշ խնդիր մ՛է։ Սա դիտեմ որ առ այժմ որբին վճռին աւելի դէշ է, վասն զի այդ օրէնքը սա միայն տուաւ որ չատեր որբին ատեաւածքն ո՛չ գասեմին դրել կուտան այժմ և ո՛չ Ադգին, և ասով որբին իրաւունքը չպահպանուիր։ Ուստի կաղաչեմ որ կանոնագիրը կարելի եղածին չափ շուտով խմբագրուի, և ամեն մանրամասնութիւն անոր մէջ նշանակուի, որպէս զի Թաղ. Խորհուրդը զայն իրենց ձեռքն ունենան և ըստ այնմ վարուին։

ՏՕՔԹ. ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ ԷՖ. — Թօրասանճեան էֆէնտի ըսաւ թէ Մահմետ Նէտիմ փաշայի օրով հաստատուած օրէնքը աւելի վնասակար եղաւ մեզ քան թէ օգտակար։ Այս խօսքին բացատրութիւնը կը խնդրեմ իրմէն։

ԹՕՐԱՍԱՆՃԵԱՆ Ա. ԷՖ. — Գիտէ՞ք, թէ ի՞նչ էր այս օրինայ հրատարակման սկզբնապատճառն։ Ասկոյ մէջ երբ մէկը վախճանէր, գատքն կերթար անոր տան մէջ եղած բոլոր ատեաւածքը կը կնքէր։ Եթէ տանը մէջ զօրանուածներն մեռնողինը չէին ամբողջ, տան մարդիկը պարտաւոր էին ապացուցանել զայն, և չատ անգամ ալ կատիպուէին երդում ընել ապացուցանելու համար։ Եթէ ժառանգորդը 40—50 տարու ալ լինէր, գատքն գարձեալ

կուգար գալիք հարթը առնելու համար : Մահմուտ վաչայի օրով դանդատներ եղան այս բաներուն համար . այն ատեն հրովարտակ մ՚ելաւ որ կըսէր թէ մինչև որ մեռնողին ընտանեայ կողմէն չը կոչուի գատրն կամ գասհմը , նորա ստացուածքը չը պիտի գրուի : Բայց հետեւանքն ի՞նչ եղաւ . պէյքիւմալն այլ ևս չը կրցաւ ստիպել , վասն զի մեռ գասհմին հետ գործ չունէին ըսին , բայց Ազգին ալ չը դիմեցին , և այսպէս երկու կողմէն ալ որբերուն գործը չը տեսնուեցաւ ու մեզք եղաւ իրենց :

ՊԷՇԻՐԵԱՆ Ա. ԷՖ. — Չափահասութեան տարիքը ըստ Շէրիֆ 21 և ըստ Նիզամի 15 է ստեցաւ . սակայն 10 տարի առաջ հրովարտակ մ՚ելաւ որ կըսէր թէ մինչև որ որբը 21 տարեկան չը լինի , ստացուածքն անոր չը պիտի յանձնուին . ուստի ևս կըսեմ թէ 21 ը ընդունուի իրր չափահասութեան տարիք :

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Կարծեմ թէ Պէշիրեան էֆէնտի սա կէտով կրնայ իր պատասխանն առնուլ . չափահասութեան համար շէրին 21 տարիքը չը նշանակեր , մեր երկիր 21ը ընդունելով իրր չափահասութեան տարիք , իրարու հակառակ խնդիրներ պիտի ծագին . ուստի լաւ կըննենք որ չափահասը բառը գործածենք և մանրամասնութիւնները կանոնագրին թողունք : Երկու տեսակ չափահասութեան տարիք կայ . տղայ մ՚երբ յանգնի մը գործէ տարիք կայ . տղայ մ՚երբ յանգնի մը գործէ ուրիշ տարիք կը փնտռուի , երբ առեւտրական խնդիր մ՚առնենայ ուրիշ տարիք . ուստի մեր պկրտունքը միայն ընդունելով օրինական չափահասութիւն ըսելով , որպէս զի ապագային մէջ չփոթութիւնը չը ծագին . իսկ մանրամասնութիւնը կրնանք կանոնագրին թողուլ :

ՁԱՁՆԵՐ . — Քուէ՛ , քուէ՛ .

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — 24րդ յօդուածին վրայ կըսեմ վիճաբանութենէն այլ ևս հասկացուեցաւ թէ դայեակ վնաս կը ըսուի , վոխանակ յարբուհս հասնիլ բառերուն օրինական չափահասութիւն ըսելու և ծնողաց մանրամասնութիւնը վարչութեան բերելիք կանոնագրին թողելու համար : Ուստի սոյն բառերը վոխամանք քուէի կը դնեմ 24րդ յօդուածն :

Ժողովը օրինական մեծամասնութեամբ ԿԸՆԴՈՒՆԻ 24րդ յօդուածն վերոյիշեալ բառերով :

Ատենադպիր էֆէնտին կանոնի ընթերնուլ յետագայ յօդուածները :

Յօդ. 25. Թաղ. Խորհուրդը կը կատարէ իւր թաղին եկեղեցւոյն և վարժարանին և այլ աղգային հաստատութեան վերաբերեալ ծախքերու առուտուրները . և ըստ օրինի ծախքէն առնելով՝ կատարածադիրը կը պատրաստէ և ղայն հնգելով կը մատուցանէ վարչութեան ի վաւերացումն :

Դիտողութիւն չլինիր :

Յօդ. 26. Թաղ. Խորհրդոյ անդամք կրնան Թաղ. Ժողովոյ նիստերուն մասնակցիլ . յորում ձայն ունին , իսկ քուէ՝ ոչ : Բայց եթէ Թաղ. Ժողովոյ ևս անդամ են , իրենց համապատասխանութեան վերաբերեալ խնդրոյ մէջ միայն քուէ չունին :

Այս յօդուածին վրայ ալ դիտողութիւն չը լինիր : Բայց յաջորդ 27րդ յօդուածին վրայ խօսք լինդրուած լինելով , Ատենապետ էֆէնտի բը-

ժողովի օրինական մեծամասնութեամբ և միաձայն հաւանութեամբ կընդունի անխոտոր։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է.Փ. — Թէև՝ հակառակ երեսփոխանաց բազմանքին՝ չկրցանք Թաղային օրինաց ծրագրին ընդունելութիւնը ապահովել, բայց ժողովոյս վախման ժամը մօտեցած և ժողովին ներկայանալու թղթեր հասած լինելով յանկինակս, հարկ կը լինի ընդհատել այժմ ծրագրին վիճաբանութիւնն, և այն թղթերը ձեռք առնուլ։

ԶԱՑՆԵՐ. — Շարունակուի յօդուածոյ ընթերցումը։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է.Փ. — [Տեղեկաբեր] Շարունակեմք ծրագրին քննութիւնը, Աղքն սովորաբար սկիզբ ունի այս օրէնքին։ Այսօր տարեշրջանին վերջին նիստն է, եթէ այժմ ընդհատեմք, 4–5 ամիս կը յետաձգուի խնդիրն։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է.Փ. — Այդ քննութիւնն այսօր չարունակել անկարելի է. եթէ կուզէք, կրնաք ժողովոյս ներկայ չրջանն այսօր չփակել։ Բայց այժմ նիստին վախման ժամն հասած է, և երեսփոխանաք իրաւունք ունին ձգել մեկնելու, մինչդեռ կարեւոր թղթեր կան Դիւանիս վրայ, զոր ժողովին վակուվին առաջ հարկ է անպատճառ Ձեզ ներկայել։

Կը հասկնամ երեսփոխանաց բազմանքը գործին չարունակութեան մասին, մանաւանդ Տեղեկաբեր Է.Փ.ին անհամբերութիւնը. բայց թերեւս ամենէդ աւելի Ձեր Դիւանը կը ցաւի ներկայ չրջանին մէջ Թաղային օրինաց ընդունելութիւնը չաւարտելուն վրայ։ Այս պատճառաւ էր որ վերջնթեր նիստին սահմանեցի ութ օր միայն միջոց տալ, մինչև վաղուայ երկու նիստ կարենալ ընելու համար։ Դիւանը կը յուսար որ այս երկու նիստերուն մէջ գործն յաւարտ կրնար ելանել, սակայն մինչ օգուտ որ հակառակ ամեն պատրաստութեան անկարելի եղաւ։ Եւ ըստ որում հարիւր 26 յօդուածք բուէարկած եմք և դեռ 30 էն աւելի յօդուածներ ունիմք քուէարկելի, եթէ չընդհատեմք ալ այժմ չարունակութիւնը՝ դարձեալ անկարելի է վերջացնել այսօր։ Ուրիշ բան է որ անպատեհ չլինի չրջանը չփակել և նիստ մ'ևս ընել, ինչպէս ըսի արդէն։ Ուստի կը խնդրեմ որ հաւանիք դադրեցնել այժմ ծրագրին չարունակութիւնն և Ձեզ ներկայելիք թղթերուս վրայ ուշադրութիւն դարձընէք։

Ձայս ըսելով Ատենապետ է.Փ.ին դադրեցուց ծրագրին վիճաբանութիւնն և անցաւ հետեւեալ խնդրոյ։

Ա.

Գեր. կրօնական Խորհրդականին պատասխանագիրն՝ ի մասին կիլիկիոյ կաթուղիկոսական խնդրոյն վերաբերեալ ճարտման։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է.Փ. — Այսօրուան առեանին սկիզբը Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոսի հարցման պատասխանին համար Դիւանս յայտարարեց թէ Գեր. Կրօնական Խորհրդականէն դեռ պատասխան կամ տեղեկութիւն մը չէր եկած, և հետեւաբար զանազան դիտողութիւններ տեղի ունեցան այս մասին։ Բայց վերջէն հասկցուեցաւ որ Դիւանին յայտարարութիւնն՝ անհիմնաւեալի պատճառաւ մը՝ համաձայն չէր եղած խրոնոլոգիաներուն վրայ Տ. Սիմոն Եպիսկոպոս Սէֆէրեան իր պատասխանագիրը ժամանակին յանձներ է Ատենապետիր Մէլիքեան Է.Փ.ին, բայց Մէլիքեան Է.Փ.ին ժողովի դալու համար ձամբայ ելած միջոցին, իր բնակած Գում–Գափուի Թաղին մէջ հրդեհ պատահած լինելն իմանալով՝ ստիպուեր է ետ դառնալ, և հետեւաբար Կրօնական Խորհրդա-

կանին պատասխանագիրն իր քովը մնալով՝ չէ կրցեր Դիւանին վրայ զտնուիլ Ատեանը բացուած պահուն : Եւ սակայն այդ հրդեհը բարեբախտաբար չուտ մարելով, երբ Մելիքեան Եփիկնին պահ մ՝առաջ հոս հասաւ, Դիւանիս յանձնէց Կրօնական Խորհրդականին գիրն, որ թէև օրինօք սահմանեալ ժամանակէն յետոյ եկած է, բայց զայն ըրկողին ու բերողին կամքէն անկախ անդիմադրելի պատճառաւ մ՝այս յապաղումը տեղի ունեցած, նա մանաւանդ Ատեանին սիրոյն այդ խնդիրն յուզուած լինելով, հարկ է որ ներկայեմ Ձեզ զայն :

«Կրօնային Ատենին մէջ մինչև ցարդ պայմանագիրը չնչելու կամ փոփոխութիւն ընելու առաջարկ եկած չէ. ուզեցի այս հարցումը Կրօնային Ատենին ներկայացընել և աւելի տեղեկութիւն առանալ և հաղորդել, սակայն երեկ Ատեան չգումարուեցաւ, զոր ի գիտութիւն ժողովոյն կը հաղորդեմ Դիւանին » :

1881 Ապրիլ 1 Սիմէօն եպիսկ. Սեմերեան

Բ.

Ազդագիր Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր, ի մասին իւր մօտայոտ նրաժարման :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Պահ մ՝առաջ ստիպողական և կարեւոր գիր մ՝ալ Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հօրմէ ընկալայ, որ թէպէտ Ատեանին բացուելէն յետոյ հասաւ ձեռքս, բայց պարունակութիւնն արտասովոր ծանրակշռութիւն մ՝ունենալուն պատճառաւ՝ կը պարտաւորիմ ժողովոյն ներկայել :

«Մեծապատիւ Ատենապետ Էֆէնտի Աղդ. երեսփոխանական ժողովոյ Հայոց Թուրքիոյ.

Ինչ որ պարտք համարած էի՝ յետ բազմիցս հրաժարելոյ ի պաշտօնէս՝ կատարելը խղճի մտօք կատարելով իմանալանն զանոս, կուգամ իմաց տալ ժողովոյդ թէ՝ այս 1881 ամի ապրիլ ամսոյն վերջ՝ ալ չպիտի վարեմ Պատրիարքութեան պաշտօն. ուստի այսօրուընէ պէտք եղածը անօրինել խնդրելով ի պատուական ժողովոյդ,

Մնամ աղօթարար.»

1881 Ապրիլ 2 ՆԵՐՍԷՍ
Ի Պատրիարքարան Հայոց
ի Կ. Պոլիս

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Թէև, ինչպէս ըսի, այս խնդիրը կարի ծանրակշիռ է, սակայն մեզ կազմանէ պէտք է նկատել որ Նորին Սրբազնութիւնն ամեն անգամ որ հրաժարականի ձայն հանած է, ժողովը չէ ընդունած և ինքն ալ երբէք Ազգին գործերն երեսի վրայ թողած քաշուած չէ : Նորին Սրբազնութիւնը գիտէ որ ժողովս իւր հրաժարականը չընդունելիր, և հաւանական ալ չէ որ զայս գիտնալով դարձեալ փորձել ուզած լինի ժողովոյս վստահութիւնը : Բայց ըստ որում Նորին Սրբազնութեան անձը տակաւ է, կերեւի թէ քիչ մը պետական ազդեցութեան մը ներքեւ այս անակնկալ գիրն ուղղած ըլլայ մեզ. վասն զի վարչութիւնն ալ բնաւին տեղեկութիւն չունի այս գրէն կամ անոր շարժառիթէն, ինչպէս ըսաւ ինձ վարչութեան Ատենապետ Եուսուֆեան Էֆէնտին, երբ գիրը ժողովոյդ ներկայելէ առաջ տեղեկութիւն խնդրեցի իրմէ :

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Սուգիւ Ս. Պատրիարք Հօր այս հրաժարման դիտաւորու-

թենէն տեղեկութիւն չունիմ. սակայն, ինչպէս գիտէք, նա շատ անգամ հրաժարական ներ տուած է իւր անձնական տարաւրթեանը, հիւանդութեանը պատճառաւ, բայց իւր հրաժարականն երբէք չէ ընդունուած. կերեւի թէ դարձեալ հիւանդութենէն նեղուելով կ'ինայնէ որ յառաջիկայ մայիսէն անդին ալ ևս Պատրիարքութիւն չը պիտի ընէ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Եթէ այս գիրը Պատրիարքական հրաժարագիր կը նկատէ Ժողովը, ըստ օրինի Ատենապետութ Դիւանին յղել հարկ կը լինի. իսկ եթէ յառաջիկային վերաբերեալ ազդագիր մը նկատէ, զայն ի գիտութիւն ի մանալով միայն՝ պիտի անցնիմք այժմ:

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. Է՛Ֆ. — Սրբազան Պատրիարքը կուզէ գործէն քաշուիլ. ինք շատ անգամ ըսած է թէ իմ օձիքս թողէք. ուստի այդ թուղթն իրր հրաժարագիր նկատել հարկ է տալ, և ըստ օրինի յղել զայն Ատենապետութ Դիւանին:

ՋԱՑՆԵՐ. — Կը կրկնեմ:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Է՛Ֆ. — Վարչութեան և Ատենապետութ Դիւանին միանգամայն յղել կարօղ արիեմ:

ՋԱՑՆ ՄԸ — Կը կրկնեմ:

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Փ. Է՛Ֆ. — Քանի որ Ժողովոյս ներկայ չրջանը պիտի փակուի և բայսւմէն վերջ մի քանի նիստ ալ Դիւանաց ընտրութեամբ և նոր ընտրեալ երեսփոխանաց վաւերացման գործողութեամբ պիտի զբաղիմք, ա՛ւելր որ ալ յղենք այդ հրաժարագիրը, մէկ երկու ամիս չը պիտի կրնանք զբաղիլ այս խնդրով. ուստի սէյտք է Պատրիարքն իւր պաշտօնը շարունակէ, և հրաժարեալ չնկատուի Ազգ. Ժողովոյս կողմէն:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Ժողովը այս գիրն ընդունելով, իւր Պատրիարքն հրաժարեալ չը կրնար նկատել: Արդէն ինքն կըսէ թէ՝ մայիսէն անդին Պատրիարքութեան պաշտօն չը պիտի չարունակեմ: Արդ՝ ըստ պատմ այս գիրն հրաժարական կը նկատէ Ժողովը, և օրէնքը կը տրամադրէ Պատրիարքական հրաժարականն Ատենապետութ Դիւանին յղել, այժմ այդ յղումը պիտի կատարեմք: Բայց առաջարկութեամբ որ Վարչութիւնն ալ միանայ Ատենապետութ Դիւանին հետ, այս խնդրոյն համար, ուրեմն նախ այս կէտը պարզելու է, խնդիրն յղել առաջ:

Ժողովոյ հաւանութեամբ Ատենապետ Է՛ֆէնտի կը ցոյց խնդիրն Ատենապետութ Դիւանին ու Վարչութեան, ի նախապննութիւն:

Գ.

Երկարումն կրթական օրինաց ծրագրի նախընթաց պայմանաժամուն:

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ Տ. Մ. ԵՊԻՍ. — Կը փափաքիմ գիտնալ թէ՝ Ժողովոյ վակուածէն յետոյ ատենին Դիւանը պիտի չարունակէ՞ իւր գործողութիւնը:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Է՛Ֆ. — Ժողովը վակուելէն յետոյ Մայր Դիւանն ու Ատենապետութ Դիւանը չպիտի կրնան դադար առնուլ, մինչև որ իրենց յանձնուած խնդիրները կարգադրեն վակման միջոցին: Արդէն կրթական օրինայ ծրագիրն յանձնուած է Ժողովիդ Ատենապետութ Դիւանին 31 օր պայմանաժամու, բայց Ատենապետութ Դիւանը թէև չարաչն երկու անգամէն նուազ նիստ չըրաւ, անկից ի վեր,

բայց և այնպէս դեռ չկրցաւ ատարեալ այդ ստուար գործն, զոր սակայն մեծապէս դիւրացուց. և եթէ ժողովը համի երկարել պայմանաժամը մինչև յառաջիկայ բացում, անշուշտ պատրաստ կունենայ զայն նկատողութեան առնելու համար:

Ժողովին ՀԱՒԱՆԵՑԱՒ Առենապետ ՀՓՆՆԻԻ սոյն յայտարարութեան:

Դ.

Բացակայութիւնք.

Առենապետ ՀՓՆՆԻԻ ծանոյց թէ՝ երրորդ բացակայութիւն ունէր այսօր,

Տ. Գաբրիէլ Վ. արդապետ Թոմասեան, որոյ յատուկ ազդագիր սիրոյ ուղղուէր:

Նմանապէս ծանոյց թէ՝

Մխիթարեան Օմճեան, որ Գ. բացակայութեանը պատճառաւ ազդարդիր ընդունած և ստորագրած էր այս նիստին համար, չորրորդ անգամ բացակայ էր այսօր:

Հետևաբար Մխիթարեան Օմճեանն ըստ օրինի հրաժարեցուցեալ հաշակուեցաւ ԵՐԵՍԻԻՍԱՆԱՑԻ ժողովին:

Ե.

Փակումն Ազգային Ժողովոյ 1880 ի տարեշրջանին.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՀՓ. — Երեսփոխան Տէարք. Ազգային ժողովոյ 1880 ամի բացուան ներկայ տարեշրջանն այսօր կը լրանայ, և ես անոր փակումն արտասանելու առթիւ՝ հակիրճ նկարագիր մը կուզեմ դնել Ձեր աչաց առջև ժողովոյն ընթացից և աշխատութեանց, որ ի սոյն շրջանիս:

Ժողովոյ բացումը՝ փոխանակ Մայիսի առաջին Երեքշաբթւոյն՝ Յուլիս ամսոյ 11 ին տեղի ունենալով, ներկայ շրջանին տեւողութիւնը սովորականէն երկու ամիս պակաս եղած է: Ի վերայ այսր ամենայնի՝ նախորդ շրջաններէն ոչ նուազ նիստ ըրած է Ազգային ժողովը այս տարեշրջանին մէջ, և՝ իւր այսօրուան նիստը քսան և մէկերորդն է:

Սոյն շրջանին մէջ Երեսփոխանաց թիւն ալ կարի ղգալապէս նուազած է, և սորա պատճառք են.

Ա.—11 Երեսփոխանաց հրաժեշտն, զոր ժողովը յակամայս ընդունեց.

Բ.—3 Երեսփոխանաց ցաւալի մահն, զոր երեսփոխանք լացին տեղւոյն.

և Գ.—Բացակայութեանց պատճառաւ 20 Երեսփոխանաց դադարումն, որոց թիւները թափուր կը մնան:

Եւ հետևաբար՝ ի հաշիւ առեալ ի սկզբանէ չընտրուած Երեսփոխաններն ալ՝ ժողովոյս անդամներն 140 էն մինչև 84 պակասեցան, որոց ուժն ալ ճամբորդութեան պատճառաւ բացակայ կը դառնուին: Վիճակ մը զոր Ազգային ժողովը երբէք չէր ունեցած:

Եւ սակայն այս պարագայն կարծես աւելի մղում մ՝առթեց մնացեալ երեսփոխանաց՝ իրենց պարտականութիւնն աւելի եռանդնութեամբ կատարելու, վասն զի երեսփոխանք սկսան այնչափ լաւ սերտ

տել խնդիրներն, որ յիշեալ քան և մի նիստերուն մէջ չատ քիչեր գտնուեցան առանց կարեւոր աշխատութեան անցած. միանգամայն և խորհրդարանական կենաց այնպիսի մի փորձառութիւն ցոյց տուին երեսփոխանք, որ իրենց թուոյն մեծապէս նուազման պատճառաւ՝ իսկական մեծամասնութիւն չգտնուած առեն, սակայ որոշող ձայնից միաբանութիւն գոյացուցին և խնդիրներն անլոյծ չթողին: Թեև նիստեր ալ ունեցանք՝ որ 50-60 անգամ ներով գումարեցան:

Այս աշխատութեանց կարեւորագոյններն եղած են.

1. Վարչական կազմակերպութեան նոր օրէնքն, զոր ժողովդ հաստատելով պաշտօնէական գործօն գրութիւնն, եւ դատարանը վարչութենէն զատելու ուղիղ սկզբունքն ընդունեց. որով այսօր վարչութեան մէն մի ճիւղին համար պատասխանատու էէռնհաս պաշտօնեայներ ունեցաւ Ազգն, և լաւ կազմակերպեալ ամեն կարգի դատարաններ.

2. Ս. Երուսաղէմայ վանուց կանոնագիրն, զոր վաւերելով ժողովդ, աղգային այդ նուիրական հաստատութեան՝ կարելի է ըսել՝ ապագայն ապահովեց.

3. Թաղային օրինաց ծրագիրն, որոյ ամբողջութիւնն ընդունելով և 26 յօդուածներն արդէն քուէարկելով թաղային վարչութեանց կազմութեան ու հաստատութեան եղանակը բաւարեց.

4. Կրթական օրինաց ծրագիրն, զոր իւր Ատենապետաց Դիւանին յղեց, ուր լուրջ քննութեան մ'ինթակայ եղած է, և որով Ազգին մտային գործակցութեան միջոցները պիտի զարգանան, երբ ժողովդ քուէարկութեով գործադրութեան դրուի.

5. Ներքին կանոնագրին մի քանի տրամադրութեանց բարեփոխումն, որ պիսիք են՝ բացակայութեանց, ժողովոյ գումարման աւուրց և ներկայելի դրութեանց մասին, որք ժողովոյն աշխատութիւնները դիւրելու պիտի ծառայեն.

6. 57 անլոյծ խնդրոց մասին իւրաքանչիւր նիստի ի սկզբան կէս ժամ յատկացնելու վերջին կարգադրութիւնն, որով այդ հնացեալ խնդիրները մեր խնդրոց կարգին մէջէն այլ ևս պիտի կրնան վերնալ, օրինաւոր լուծումն ստանալով:

Աւելորդ է թուել մի առ մի միւս խնդիրներն. բայց պէտք է ըսել՝ որ ասոնց մեծագոյն մասը համարառութեան իրաւանց կիրառութիւնն էր, զոր ժողովդ դիտցաւ ընել, որչափ չէր ըրած նախընթաց չրջաններու մէջ, և այն՝ ի չնորհս հարցման և հարցապնդման իմաստուն դրութեան, որ հաստատուած է նախկին Ատենապետ վեհ. Ալանեան Սահակ փաշայի պաշտօնավարութեան օրով, և Նորին առաջարկութեամբ:

Հետեւաբար ժողովդ ներկայ չըլլանին աշխատութիւններն արդիւնաւոր եղան և ընդհանուր տեսութեամբ յաջող ելից յանգեցան:

Եթէ անյաջող խնդիր մ'ունեցաւ ժողովդ, այն ալ Մայր Դիւանիս կազմութեան խնդիրն էր, որ շատ ատեն գրաւեց, և սակայն վախաքեալ արդիւնքը չարտադրեց. վասն զի այս պաշտօնները

մենէ աւելի ձեռնհասութիւն և ժամանակ ունեցող անձանց ձեռքն յանձնուիլ կարժէին, և այն ատեն անտարակոյս Ձեր աշխատութիւններն աւելի բեղմնաւոր պիտի լինէին։

Ուրեմն կը շնորհաւորեմ զՀամայն Եպիսկոպոսան Տեարդ՝ այս շրջանին մէջ Ձեր պաշտաման խղճի մուօք կատարմանէ առ Ազգն մատուցեալ ծառայութեանցն համար. կաղաչեմ որ ներողամիտ լինիք Ձեր Մայր Դիւանին՝ և մանաւանդ Ձեր Ատենապետին՝ ակամայ թերութեանց, վասն զի լինելով թէ չղացան երբեք ինչ որ իրենց կարողութեան սահմանին մէջ էր։ Եւ ներկայ տարեշրջանը փակեալ յայտարարելով՝ կը մաղթեմ որ յառաջիկայ շրջանին մէջ խոհական և գործունեայ եպիսկոպոսաններով զարդարուին մեր թափուր աթոռներն, որոց թիւը 66 ի պիտի յանդի այս անդամ Դ. վիճակաւ դադարելի եպիսկոպոսանաց աթոռներով։ Յայնժամ ժողովդ նոր այժեր պիտի յաւելու իւր մէջ, և անոնցմով մեծագոյն գործեր պիտի տեսնէ անշուշտ ի շինութիւն Հայութեան։

Եւ կը վերջացնեմ խնդրելով Տ. Խորէն և Տ. Մատթէոս Սրբազաններէն որ օրհնեն զՁեզ և զմեզ, շնորհ երկնային հայցելով մեր վրայ ի Տեառնէ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. Ե. — Ատենապետ Եղիսկոպոսի փակման ճառին պարունակութիւնն ամբողջովին ընդունելի է, բայց ի այն մասէն՝ որ Դիւանին ընտրութեան ու պաշտօնավարութեան կը վերաբերի, Ամենքս ալ շնորհակալ ենք մեր Դիւանէն. Մէրեմ-Գուլի Եպիսկոպոսի Ատենապետութեամբ սոսկացաւ Ազգն՝ որ այդ աթոռը ժողովրդեան զանկին իրաւունքն էր։

(Համամտութեան ցոյցեր)

Տ. ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊԻՍ. ՆԱՐ ՊԷՏ — Ցեա՛րք երեսփոխանք,

Ազգային պաշտօնով ի տար աչխարհս նուիրակ՝ Ատաւծոյ և Հայրենեաց սէրն հաւասարապէս կը քարոզէի մեր հայրենակցաց եղբարց որ ի Պուլկարիա, ի Ռումանիա և յԱմերօ—Հունգարիա։ երբ պատահաբերի ժողովդ իւր ներկայ շրջանը կը բանայր ի եռանդեամբ զայն արդասաւոր ընելու։

Բաղդ ինձ կը համարիմ որ նորա վերջին նիստին ոչ միայն ներկայ կը գտնուիմ այսօր, այլ և պատիւ ինձ կը շնորհուի փակել զայն օրհնութեամբ։

Ձեր Մեծապատիւ Ատենապետը արդէն գեղեցիկ կերպով համառօտադրեց՝ իբրև ի պատկերի՝ ժողովոյդ միամեայ գործերը. գործեր՝ որ արդիւնք են ձեր նիստերուն անխոնջ գործունէութեանը։ Դուք մէջ՝ բայց ի լուծմանէ բազմաթիւ խնդրոց՝ տեսաք Ազգը նաև մի քանի այնպիսի գործեր՝ որք ինքնին դիւրին բաւական իսկ են ժողովոյդ ներկայ շրջանին պատիւ բերելու։

Այո՛, Տեարք, Ազգային կեդրոնական վարչութեան նոր կազմակերպութիւնը մանաւանդ — սոյն շրջանին հրաշակերտն — շատ իսկ է նորա անհրաժեշտ մշանջենաւորելու։ Վարչական միջոցներ պարզել, նորա կազմութիւնը դիւրացընել, պաշտօնը որոշ դիծերով սահմանել, և մանաւանդ՝ պաշտօնէից անձնական ոգին ուղղել՝ ահա ամենայն ինչ որ ի ձեռն այդ կանոնագրութեան կրնայ ընել։

Ես ալ կը շնորհակալեմ ձեզմէ, Ազգային Ժողովոյդ անդամներ, որ ինձ ձեր միաձայն ընտրութեամբ ձեր Ատենապետ ընտրեցիք, և ձեր վստահութեան արժանի եղայ։ Ձեր ներողամտութեան կը յանձնեմ զանկատարութիւնս, և ձեր ներողամտութեան կը վստահիմ։

Ես ալ կը վերջացնեմ խնդրելով Տ. Խորէն և Տ. Մատթէոս Սրբազաններէն որ օրհնեն զՁեզ և զմեզ, շնորհ երկնային հայցելով մեր վրայ ի Տեառնէ։

ՏԱՐԱՅԻՆ ՀԱՅՈՑ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ. — Ցեա՛րք երեսփոխանք,

Ազգային պաշտօնով ի տար աչխարհս նուիրակ՝ Ատաւծոյ և Հայրենեաց սէրն հաւասարապէս կը քարոզէի մեր հայրենակցաց եղբարց որ ի Պուլկարիա, ի Ռումանիա և յԱմերօ—Հունգարիա։ երբ պատահաբերի ժողովդ իւր ներկայ շրջանը կը բանայր ի եռանդեամբ զայն արդասաւոր ընելու։

Բաղդ ինձ կը համարիմ որ նորա վերջին նիստին ոչ միայն ներկայ կը գտնուիմ այսօր, այլ և պատիւ ինձ կը շնորհուի փակել զայն օրհնութեամբ։

Ձեր Մեծապատիւ Ատենապետը արդէն գեղեցիկ կերպով համառօտադրեց՝ իբրև ի պատկերի՝ ժողովոյդ միամեայ գործերը. գործեր՝ որ արդիւնք են ձեր նիստերուն անխոնջ գործունէութեանը։ Դուք մէջ՝ բայց ի լուծմանէ բազմաթիւ խնդրոց՝ տեսաք Ազգը նաև մի քանի այնպիսի գործեր՝ որք ինքնին դիւրին բաւական իսկ են ժողովոյդ ներկայ շրջանին պատիւ բերելու։

Այո՛, Տեարք, Ազգային կեդրոնական վարչութեան նոր կազմակերպութիւնը մանաւանդ — սոյն շրջանին հրաշակերտն — շատ իսկ է նորա անհրաժեշտ մշանջենաւորելու։ Վարչական միջոցներ պարզել, նորա կազմութիւնը դիւրացընել, պաշտօնը որոշ դիծերով սահմանել, և մանաւանդ՝ պաշտօնէից անձնական ոգին ուղղել՝ ահա ամենայն ինչ որ ի ձեռն այդ կանոնագրութեան կրնայ ընել։

հատակաև պատասխանատուութիւնն հասատարել առ Ազգային ժողովդ, ասել է առ Ազգն, ահա այն մեծ խորհուրդը զոր եթէ ներկայ չքնաքը չյղացաւ՝ բայց գիտցաւ գնահատել զայն և զօրաձադրել լուրջ օրինադրութեամբ։

Սոյն դրութիւնը՝ ոչ միայն գործադրելի կընէ զԱզգային մերս Սահմանադրութիւն, այլ և անկէ կը բառնայ տրամադրութիւն մի որ զվարչական մեքենայն ամբողջ ժողովոց ձեռքն յանձնելով, և այն ևս՝ բազմանդամ և անպատասխանատու անդամներէ կազմեալ ժողովներու, որք մեծագոյն մասի հաւաքմանը դատապարտեալ էին որպես զի կարենային գործել, այսպիսի անգործադրելի տրամադրութեամբ յապկիպութիւն կը դատապարտեր զինեդրանական վարչութիւն։ — Պատասխանատու Պաշտօնէութեան դրութիւնը՝ որ ամեն սահմանադրական ազգաց ընկալեալ դրութիւնն է, անշուշտ և մեր մէջ պիտի պատրաստէ այն արդիւնքները՝ զոր նորա կը վայելեն։ Ուստի և չեմ տարակուսիր որ յաջող փորձը՝ զոր առջինիս ունինք՝ պիտի քաջալերէ զԱզգային ժողովդ նոյն բանաւոր դրութեամբ օժտել և դաւառները, որք դաւեզ առաւել քան զկինդրանն պէտք ունին սոյն խմաստուն և ընթացիկ վարչական անօրինութեան։

Քանամեայ երկար փորձառութիւն մը ապացուցած ոչ միայն վարչական կազմակերպութեան թերութիւնը, այլ նորա հետ և ոչինչ ընդհատ նաև Թաղական խորհրդոց ներկայ դրութեան անբաւականութիւնը։ Առաջինը բարեկարդելը նէդ յետոյ՝ հարկ էր՝ որպամբանական հետևանօք՝ որ և երկրորդին վերայ դառնէինք ձեր ուշադրութիւնը։ Պիտի փութայք անշուշտ կնքել և զայն օրինադրութիւն յառաջիկայ նոր շրջանիդ, որով Թաղերու վերանորոգման արգիլնալից գործը կատարած պիտի լինիք։

Սակայն աւելի մեծ գործ մի, ՏՆՏՐը երեսփոխանք, աւելի վսեմ օրէնք մի կայ զոր Ազգը անհամբեր կրսպասէ ընդունի իւր գերագոյն ժողովէն։ Դաստիարակութեան օրէնքն է այն։ Կանիրաւին նորա որք կը կարծեն թէ ժողովդ իւր ուշադրութեանը առարկայ չարաչ զայն երբէք։ Սակայն արդեօք բաւական լրջութեամբ և արժանաւոր յարատևութեամբ խորհեցա՞ն նա է գոյն մինչև ցարդ

Խնդիր մի, Դաստիարակութեան վեհ խնդիրը՝ որ ազգի մի ստուգապէս կենաց և մահու խնդիրն է, ապաքէն պէտք էր որ ամեն բանէ առաջ և ամեն բանէ վեր դասուէրով, Օրինադիր ժողովդ ներհուն խորհրդածութեանց և ամենախնամ գործառնութեան դիտակէտն լինէր։ Ոչ ազէ ցաւալի լինի է տեսնել որ սահմանադրական քսան երկար տարիներու մէջ՝ չունեցաւ բաւական ժամանակ ըստ արժանւոյն գոյն խմաստասիրելու, թա՛զ թէ գործադրել տալու։

Ա՛յո՛, չատ անգամ այդ մեծ խընդիրն եկաւ չատեան, և ամեն անգամ ճարտարախօս ախոյեանք չպակսեցան ի պաշտպանութիւն նորին։ Սակայն երկրորդական խնդիրներ առաջնութիւն ստանալով, չպողեցան ի տուրերի ձգել այն խորհրդալից խնդիրը՝ որ առաջնոց առաջինն է ազգի մը վերակենդանութեանն համար։

Եթէ կրթութիւնն է որ կը կատարելագործէ զմարդ, եթէ կրթութիւնն

է որ կը ընդհեն նմա լուսաւորութիւն, բարեշնորհութիւն, բարգաւաճումն, անձնատուութիւն, ակնածելի դիրք և անվեհերութիւն, միթէ առանց սորա կարելի՞ է յուսալ որ ազգ մի այն ձիրքերն ստանայ, եւ ո՞վ քան զմեր Ազգն պէտս ունի սոյն վսեմայուցիչ ձիրքերու, մանաւանդ՝ այն նախախնամական պահուն՝ յորում արևելեան ազգայ ժամադիրին վերայ մերձեցած է փրկութեան ժամն հնչելու։

Ազգի մը փրկութեան գործը՝ ոչ այնքան գինուց արդիւնք է, որքան Դաստիարակութեան, նա՝ այն խազազարար և հաշտասիրաց հրաշագործն է, որ իւր հրոյին և լուսոյ կեանք կը բաշխէ ազգայ, ինչպէս խամրեալ ծաղկանց արեգական կենսատու ճառագայթը։

Այսու համոզմամբ է, Տէ՛ր, որ վերջնական կերպով բուռն հարիք այս անգամ ղԴաստիարակութեան խնդրէն, և ժողովրդ մեծակայ չրջանին կը ժառանգեցընէք նորա օրէնսդրութիւնը։ Չեիք կարող քան զայն արդիւնաբեր և կենսաւիթ խնդիր մը յանձնել ի նորուն դործունէութիւն։ Եթէ Սահմանադրութիւնը ուրիշ բարիք մ'ալ արտադրած չունէր՝ բայց եթէ Դաստիարակութեան լուրջ, խմաստուն, դործադրելի և վերաշնորհիչ մի օրէնքը պարգեւել Ազգին, բաւական էր այդ Սահմանադրութիւնը պաշտելի ընծայացընելու և Ձեր անուանքն անմահացընելու։

Տէ՛ր երեսփոխանք, իրարմէ բաժնուելնէս առաջ սխալը ակնարկ մի և կաթիլ ձգեմք այն աթոռներուն վերայ ղոր մեր պատուական Պաշտօնակիցք կը դրաւէին երբեմն, և կաչխատակցէին մեզ յօգուտ Ազգին։ Մեզ հետ էին նոքա չրջանիս բացման օրը, այլ ա՜ւ, նոքա մեր հետ չեն նորա փակման օրը։ Յառաջելով քան զմեզ՝ հեռացան նոքա ի ցաւոց հոգւոյս, որպէս զի թևակոխեն երանութեան սահմանները, մեզ և Ազգին թողուլով իւրեանց ցանկալի յիշատակը։ Նոցա կորուստը՝ ազգային մի սուգ է, և նոցա անուանքը՝ անմոռանալիք են, ինչպէս յարձանագիրս ծողովրդ, նոյնպէս և ի սիրտս մեր և համօրէն Ազգին։

Յաւիտենակա՞ն Օրհնութիւն նուիրական յիշատակի հայրենասէր մշակաց մերոյ Հայաստանի։

Կը մաղթեմ որ նոցա փոխանակ՝ տացէ Աստուած հաւատաւոր արժանաւոր երեսփոխանները, որ յաղօրդեն՝ ինչպէս նոցա ալ ոռւոյն՝ նոյնպէս և եռանդուն հայրենասիրութեան։

Սոյն սրտագին մաղթանքները կը վերառաքեմ ես յանուն այն վեհ Ազգասիրին՝ որ ծողովոյս և ազգանուէր ամեն ժողովոյ արժանաժառանգ Նախագահն է, Նորա անակնկալելի հրաժարականը՝ այսօր ամենուս սրտին ազգեց վիշտ և տրտմութիւն։ Մեր սոյն իրաւացի թախծանաց ղդայուն՝ վաղը Ազգին ղդայումը պիտի լինի, Ազգին՝ որ ի ներսէս Սրբազան կը սիրէ ոչ միայն իւր առաքելաշաւիղ Պատրիարքն, այլ միանգամայն Ազգին Հայրն և Նորա չահերուն անձանձիր պաշտպանն և ախոյեանը։

Ո՛չ, Նորուն բարձրաչնորհ Սրբազնութիւնը չէ կարողութիւնը թողուլ այն աթոռը՝ ուր հասարակաց սէրը, վստահութիւնն և յոյսերը՝ պղակից են իրեն, Նորա մեր մէջէն հեռանալը՝ հեռանալ

է այն փրկարար ձեռնարկութենէն՝ որ Նորա մեծագոյն գործն է, և զոր պէտք է որ պսակէ օր մը, և ընդ հուպ։

Ազգային ժողովս՝ հաւատարիմ իւր նախորդ որոշմանցը, զոր տուած է նմանօրինակ ցաւալի միջադէպերու առջև, նկնածանօք՝ բայց և սրտովին և համաձայնութեամբ պէտք է բացասէ այն Պատրիարքին հրաժարականը՝ որ Պատրիարքական Աթոռոյն փայլն է և պատիւ։

Սոյն սրտայոյզ բարբառը, Տեա՛ր Երեսփոխանք, ոչ միայն իմ համոզմանս ձայնն է, ոչ միայն Եպիսկոպոսական եղբարցս և Եկեղեցական դասուն մրմունջն է, այլ և ձեր ամենեցուն սրտից արձագանգն և արտայայտութիւն։

Այո՛, ընտրեալս Սրբազան՝ Ազգը կը սիրէ տեսնել յարատև իւր Պատրիարքական Աթոռոյն վերայ. վասն զի Նորա հովուական ցպոյն ներքև կը յուսայ ապահովորդուիլ յայն լուսաւէտ ապագայն՝ զոր կը պատրաստէ Հայրենեաց՝ մեր ազգաշէն Պատրիարքը, և զոր սիրտ յաջողէ մեզ անտարակոյս Աստուածայինն փրկարար Նախախնամութիւն։

Կրնա՞մ վերջացնել, Տեա՛ր, ապահանց չնորհակալութիւն յայտնելու առ մեզս Մեծապատիւ Ատենապետ Էֆէնտի և առ Պատուականն Դիւան, որ զժուարութիւս վարեցին ա՛յնքան անկողմնակալութեամբ և այնքան ազգասիրութեամբ։ Վերընտրելով իւր այսպիսի անձնանուէր Պաշտօնակալքը՝ ժողովդ պիտի ապացուցանէ լիուլի թէ դիտէ գնահատել նոցա աշխատութիւնն, ազգասիրութիւնն և արժանիքը։

Ժողովոյդ հաւատարիմ թարգմանն եմ, Տեա՛ր, երբ սոյն արդարացի խօսքերը կարտասանեմ ի պատիւ Դիւանիդ՝ որ ձեր պատիւն է։

Արդ կը բաժնուիմք, Տեա՛ր երեսփոխանք, որպէս զի նոր ատիւնով դարձեալ սոյն նուիրական յարկին ներքև հաւմախմբիմք։ Մեր ձեռքերն՝ իրարմէ չը բաժնուին, մանաւանդ՝ մեր սրտերը։ Ունենամք տարբեր կարծիքներ ազգային խնդրոց վրայ, զանազան տեսութիւններ, բայց ամեն կարծիք և տեսութիւն՝ խոնարհին Հայրենեաց սիրոյն առջև. միանան՝ Հայութեան շահուն և օգտին առջև։

Ինքն Տէր՝ որ յերկինից բարձանց կը հսկէ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ և Ազգութեան վրայ, օրհնէ՛ մեր ջանքերը, արդիւնաւո՛ր ընէ մեր գործերը, և պըսակէ՛ լիուլի մեր հայրենասիրական եռանդուն իղձերն ու վեհ նպատակը։

Ատենապետ Էֆէնտի չնորհակալ կը լինի Տ. Խորէն Արքեպիսկոպոսին, և յայտարարելով թէ Դիւանին նկատմամբ արտասանուած խօսքերն ու եղած ցոյցերն՝ ի խորոյս և եթ կրնայ ընդունիլ, կը փակէ զատեանն ի ժամ 3½։ Երեսփոխանք կը մեկնին խնդալիր, կրկնելով իրենց չնորհակալութեան ցոյցերն առ Դիւանն։

Ատենադպիր Մ. Յ. ՄԷԼԻՔԵԱՆ

Ատենապետ Ց. ՄԷՐՆԷՄ-ԳՈՒԼԻ

ՅԱՆԿ ԽՆԴՐՈՑ

Ա Զ Գ Ա Յ Ի Ն Ժ Ո Ղ Ո Վ Ո Յ

ՇՐՋԱՆԻ 1880 ԱՄԻ

ԿԱՐԳ ԽՆԴՐՈՑ

1. Բացում ժողովին ի Ս. Նախագահէն :

2. Կազմութիւն Մայր Դիւանի :

3. Խնդրագիր ի Գոլիա պանդխատ վաճառականի ազգայնոց :

4. Խնդիր ժողովարանի տեղափոխութեան և բացակայութեան երեսփոխանաց : [39 , 71 և 74 խնդիրք ըրջանի 1879 ամի] :

ՎԻՃԱԿ ԽՆԴՐՈՑ

Ա. Նիստ, 11 Յուլիս 1880. Գեր. Տ. Մատթէոս եպիսկոպոս բացաւ ժողովն, ընթեռնուվ Ս. Պատրիարք էօր պատգամագիրն, որ առ ինքն ուղղեալ էր :

ԱՒԱՐՏԵԱԼ.

Ա. Նիստ , 11 Յուլիս 1880 . Սոյն կազմութիւնն ամրողջացաւ :

ԱՒԱՐՏԵԱԼ.

Ա. Նիստ , 11 Յուլիս 1880 . ժողովը ըստ առաջարկութեան Փափազեան Ս. Էֆէնտիի յղեց առ Ս. Պատրիարք էայր ի պարտուպատշաճ տնօրինութիւն :

ԱՒԱՐՏԵԱԼ.

Ա. Նիստ , 11 Յուլիս 1880 , փննիչ Յանձնախմբին պատրաստած տեղեկագիրն մատուցանէ Մայր Դիւանին :

Օրսկարգ

Բ. Նիստ, 18 Յուլիս 1880. Ժողովը որոշեց բացատարար յաջորդ Նիստն ի Վալաթիա գումարել։ Օրակարգ

ԺԱ. Նիստ, 24 Հոկտ. 1880. Ժողովը տեղեկագրին հինգ եզրակացութեանց երեքին վերայ իր որոշումն տուաւ, մնացեալներն յաջորդ Նիստին։ Օրակարգ

ԺԲ. Նիստ, 31 Հոկտ. 1880. Ժողովը տեղեկագրին 4ր և 5ր եզրակացութեանց վերայ Փոխադեան Ս. Էֆէնտիի առաջարկած բարեփոխութիւնն ընդունեց։

ԱՒԱՐՏԵԱԼ

3. Հրաժարական հինգ անդամոց Մայր Դիւանի։

Բ. Նիստ, 18 Յուլիս 1880. Ժողովը մերժեց սոյն հրաժարականներն։

ԱՒԱՐՏԵԱԼ

6. Խնդրագիր թաղեցւոց Վալաթիոյ՝ ի մասին որոշման Ազգային Ժողովոյ վասն Կեդրոնական Ժողովարանին ևլն։

Բ. Նիստ, 18 Յուլիս 1880. Մայր Դիւանին մատուցեալ։ Օրաձգեալ

Ժ. Նիստ, 10 Հոկտ. 1880. Յարաբերութեան դիւանին ի նախաքննութիւն ցղեալ

Ի. Նիստ, 26 Մարտ 1881. Յարաբերութեան դիւանն իւր տեղեկագիրն Ժողովին մատոյց։ Պատրաստ

7. Կազմութիւն Նախաքննիչ դիւանոյ։

Բ. Նիստ, 18 Յուլիս 1880. Որոշող ձայնիւ վարանութիւն չգոյանալով, մնաց յաջորդ Նիստին։ Օրակարգ

Գ. Նիստ, 25 Յուլիս 1880. սոյն կազմութիւնն ամբողջացաւ։

ԱՒԱՐՏԵԱԼ

8. Օրագիր օրինաց վարչական կազմակերպութեան. — Տեղեկագիր Ատենապե-

Գ. Նիստ, 25 Յուլիս 1880. առիթաղութիւնն ընդունուելով անցաւ Օրակարգ

տաց դիւանի : [42րդ խնդիր չրջանի 1879 ամի] :

Դ. Նիստ , 8 Օգոստոս 1880 . Ժողովը քննարկեց Ծրագրին 1—18 յօդուածներն :

Օրակարգ

Ե. Նիստ , 15 Օգոստոս 1880 . Ժողովը քննարկեց Ծրագրին 19—25 յօդուածներն :

Օրակարգ

Զ. Նիստ , 5 Սեպտ. 1880 . Ժողովը քննարկեց Ծրագրին մնացեալ 26—46 յօդուածներն, և ապա ամբողջ Ծրագիրն , որ եղև « Օրէնք Վարչական կազմակերպութեան » :

ԱԻԱՐՏԵԱԼ

9. Առաջարկութիւն և Ծրագիր փոփոխման Ս. էֆէնտիի՝ վարչական կանոնագրի և պաշտօնէական դրութեան և Պատրիարքական իշխանութեան ժամանակաւոր լինելոյ մասին : [77րդ խնդիր չրջանի 1879 ամի] :

Դ. Նիստ , 25 Յուլիս 1880 . Առենապետ տաց դիւանն իւր տեղեկագրով կը յայտնէր Փոփոխման Ս . էֆէնտիի ի մասին վարչական կանոնագրի և պաշտօնէական դրութեան առաջարկութիւնն և Ծրագիրն նկատողութեան առած լինելը , և թէ առնալ Պատրիարքական իշխանութեան ժամանակաւոր ըլլալու կէտը , զոր յետաձգել որոշած են : Օրակգեալ

10. Ուղերձ ի պատասխանի Նախագահական պատգամագրին :

Է. Նիստ , 19 Սեպտ. 1880 . Առենապետ տաց դիւանին պատրաստած Ծրագիրն ընդհանուր յատեանի ժողովոյ : Օրակարգ

Ը. Նիստ , 26 Սեպտ. 1880 . Դռնիսկ նիստի մէջ ժողովը յետ վիճաբանութեան որոշեց ցանձնախումբ մ'ընտրել առաջարկութեանց հեղինակներէն , նոր Ծրագիր մը պատրաստելու համար :

Ցղեալ

Թ. Նիստ , 3 Հոկտ. 1880 . Ժողովն անփոփոխ ընդունեց ցանձնախմբին բերած Ծրագիրն , և բուէարկեց Ուղերձն :

ԱԻԱՐՏԵԱԼ

11. Երեափոխանական հրաժարական և մահ :

Ը. Նիստ , 26 Սեպտ. 1880 . Եւդոկիոյ նորընտիր առաջնորդ Տէր Վահան վարդապետի , Մայր եկեղեցւոյ երեափոխաններէն՝ Պառնաս

եան Պօղոս և Պօյաճեան Յովհաննէս էֆէնտիներուն, Պալատու երեսփոխաններէն՝ Լատեան Մ. էֆէնտիի, և Մէյլաղիւղի երեսփոխաններէն՝ Քալըճեան Ա. էֆէնտիի հրաժարականներն ընդունուեցան :

Թ. Նիստ, 3 Հոկտ. 1880. Խասգիւղի երեսփոխաններէն Տօքթէօր Այծրունեայ մահն ծանուցուեցաւ :

Ժ. Նիստ, 10 Հոկտ. 1880. Բէօթահիոյ երեսփոխան Տօքթէօր Փափազեան Մ. էֆէնտիի հրաժարականն ընդունուեցաւ :

ԺԲ. Նիստ, 31 Հոկտ. 1880. Ժողովը Սահմանադրական վիճակամուռ Չորրհակալութեան քուէ տալով նորա առ Աղդն և առ Աղդային Ժողովը մատուցած ծառայութեանցն համար, ընդունեց նորա հրաժարականն :

Մայր Եկեղեցւոյ Թաղի երեսփոխաններէն՝ Տօքթէօր Ն. Մկրտչեանի մահն ծանուցուեցաւ, և որոշուեցաւ յատուկ պատգամաւորութիւն մը յղել յուղարկաւորութեան հանդիսին :

ԺԳ. Նիստ, 14 Նոյեմ. 1880. Եկեղեցական երեսփոխաններէն՝ Տ. Վրդանէս քահանայի, Բերայի երեսփոխաններէն՝ Տօքթէօր Ռափֆայէլեան և Քազազեան Կարապետ էֆէնտիներու, Մայր Եկեղեցւոյ Թաղի երեսփոխաններէն՝ Ալբօ Սահակ էֆէնտիի և Եկնիդարեայ երեսփոխաններէն՝ Մազսուտ Ալպուհ էֆէնտիի հրաժարականներն ընդունուեցան :

Նոյն Նիստ, 14 Նոյեմբ. 1880. Ժողովը ըստ օրինի հրաժարեալ նկատեց Տէր Ներսէս Վ. Ալանեան եկեղեցական երեսփոխանն, Մայր Եկեղեցւոյ Թաղին երեսփոխաններէն՝ Խաչիկ էֆէնտի Մանկասարեան, Աւետիս էֆէնտի Տէրոյենց և Աւետիս էֆէնտի Կիրտաղեան. Պէշիքթաշի երեսփոխաններէն՝ Անդրանիկ պէյ Կրճիկեան. Կարնոյ երեսփոխան Սիմոն պէյ Մազսուտեան. Բերայի երեսփոխաններէն՝ Ալբիճէն էֆէնտի. Գատրգիւղի երեսփոխաններէն՝ Կարապետ էֆէնտի Շահպազ. Սամ. Եէնի մահալլէի երեսփոխան Պօղոս էֆէն-

տի Մկրտիչեան. Պալատաւ երեսփոխաններէն՝ Յովհաննէս Էֆէնտի Կրմիկեան. Խասգիւղի եւ բեսխախաններէն՝ Սարգիս Էֆէնտի Արրահամեան. Ակնայ երեսփոխան Ահարոն Էֆէնտի Պարոնեան, և Տրապիզոնի երեսխոխան Տիգրան Էֆէնտի Տէր Ներսէսեան։

ԺԴ. Նիստ, 28 Նոյեմբ. 1880. Ժողովը ըստ օրինի հրաժարեալ համարեց Մայր Եկեղեցւոյ թաղին երեսփոխաններէն՝ Գէորգ Էֆէնտի Սահմատեան։

ԺԶ. Նիստ. 19 Դեկտ. 1880 Ժողովը ըստ օրինի հրաժարեալ համարեց Խասգիւղի երեսփոխաններէն՝ Աթանագինէ Էֆէնտի Արապեան։

ԺԷ. Նիստ, 23 Յունվար 1881. Ժողովը ընդունեց Գուզկունճուքի և Իմաուիէյի երեսփոխաններէն՝ Հաւսեան Յովհաննէս Էֆէնտիի հրաժարականն։

ԺԸ. Նիստ, 27 Փետր. 1881. Ժողովը ըստ օրինի հրաժարեալ նկատեց Աղրիանուպոլսոյ երեսփոխան Վիչէն Էֆէնտի Ալտուլլահ։

Իւակիւատար Ս. Կարապետ Թաղի երեսփոխաններէն Ալամաճեան Նիկողոս Էֆէնտիի մահն ծանուցուեցաւ։

ԱԻԱՐՏԵԱԼ

12. Հրաժարական կրօնական և քաղաքական ժողովոյ Ազգային Վարչութեան։

Ը. Նիստ, 26 Սեպտ. 1880. Ժողովը ընդունեց սոյն կանոնական հրաժարականներն։

ԱԻԱՐՏԵԱԼ

13. Առաջարկութիւն փոփաղեան Ս. Էֆէնտիի՝ ի մասին հանգանակութեան վասն սովելոց Ալաշկերտի։

Ը. Նիստ, 26 Սեպտ. 1880. Ազգային Վարչութեան յանձնեալ ի գործադրութիւն։

ԺԲ. Նիստ, 27 Փետր. 1881. Վեհ. Կաթողիկոսի կոնդակն ընթերցաւ յաւուն Ժողովոյ։ Ժողովը գոհունակութիւն յայտնեց տըրուած տեղեկութեան վրայ, և որոշեց պաշտօնապէս յայտնել Ն. Վեհափառութեան։

ԱԻԱՐՏԵԱԼ

14. Առաջարկութիւն փոխազեան Ս. Է. Ֆէչնէրի՝ առ Վ.Հ. Կաթողիկոս Ս. Էջմիածնի պատգամաւոր ղրկելու մասին։

Ը. Նիստ, 26 Մեպտ. 1880. Իրաւասութեան և Ձեռնհասութեան ժխտական դիւանագիտական նախաքննութիւն ցդեալ

15. Առաջարկութիւն Ղազարոսեան Ֆ. Է. Ֆէչնէրի՝ հրաժարեալ և բացակայ երեսփոխանաց նկատմամբ։

Թ. Նիստ, 3 Հոկտ. 1880. Բացակայութեան խնդրոյն հետ լծորդելով Օրագծեալ

ԺԲ. Նիստ, 31 Հոկտ. 1880. Ժողովը իւր որոշումն տուաւ բացակայութեան պատճառաց քննիչ Յանձնախմբին տեղեկագրին վրայ։ ԱԻԱՐՏԵԱԼ

16. Առաջարկութիւն Ղազարոսեան Ֆ. Է. Ֆէչնէրի վասն տպագրութեան ներբին Կանոնագրին։

Թ. Նիստ, 3 Հոկտ. 1880. Ժողովը ընդունեց սոյն առաջարկութիւնն։ ԱԻԱՐՏԵԱԼ

17. Առաջարկութիւն Ղազարոսեան Ֆ. Է. Ֆէչնէրի առեներագրութեանց և ներբին բարեկարգութեան մասին։

Թ. Նիստ, 3 Հոկտ. 1880. Ժողովը որոշեց սոյն առեներագրութեանց մասն յանձնել Վարչութեան ի գործադրութիւն և բարեկարգութեան մասն վերապահել կաղմելի Եղեւմտից Յանձնախմբին։ ԱԻԱՐՏԵԱԼ

18. Առաջարկութիւն փոխազեան Ս. Է. Ֆէչնէրի՝ վարչութեան և Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսին մէջ փոխանակեալ թղթակցութեանց հրատարակութեան մասին։

Թ. Նիստ, 3 Հոկտ. 1880. Ժողովը որոշեց սոյն թղթակցութիւնն պահանջել Ս. Պատրիարքէն։ ցդեալ

ԺԴ. Նիստ, 28 Նոյեմբ. 1880. Սոյն թղթակցութիւնք յանձնուեցան Մայր Դիւանին, բայց ձեւական պակասի համար չմատուցեցան Ժողովին։ ցդեալ

Ի. Նիստ, 26 Մարտ 1881. Սոյն խնդրոյն վրայ փոխազեան Ս. Է. Ֆէչնէրի հարցմանբը՝ Վարչութեան պատասխանն գոհացուցիչ նկատուեցաւ Ժողովէն։ Օրագծեալ

19. Առաջարկութիւն հինգ երեսփոխանաց Թաղային օրինաց վերաքննութեան մասին։

Թ. Նիստ, 3 Հոկտ. 1880. Ժողովը ի պատասխանութիւն յղեց առ Ատենապետութ Դիւանն։ Ցղեալ

Ժ. Նիստ, 20 Մարտ 1881. Ատենապետութ Դիւանն տեղեկագրով մը ներկայեց Թաղային օրինաց ծրագիրն, զորոյ սահպողութիւնն ընդունելով ժողովն՝ նախ ամբողջութիւնն քննարկեց և ապա սկսաւ յօդուած առ յօդուած քննել. ժողովն ընդունեց 1—7 յօդուածներն։ Օրակարգ

Ի. Նիստ, 26 Մարտ 1881. Ժողովն ընդունեց 8րդ յօդուածն։ Օրակարգ

ԻԱ. Նիստ, 2 Ապրիլ 1881. Ժողովն ընդունեց 9—26 յօդուածներն։ Օրակարգ

20. Տեղեկագիր Ս. Պատրիարք Հօր իղձից Ցանձնաժողովոյ բարձման պարտուց Ս. Երուսաղէմի. — Կանոնագիր Ս. Երուսաղէմի։

Թ. Նիստ, 3 Հոկտ. 1880. Ժողովը ըստ առաջարկութեան Փոխանորդն Ս. Հիւպատոսի՝ որոշեց Կանոնագրին քննութիւնն անցուցանել Օրակարգ

Ժ. Նիստ, 10 Հոկտ. 1880. Ժողովը ըստ տպագրութիւն ընծայելով Կանոնագրին, յետ ընդարձակ բացատրութեանց պատուիրակին Ս. Երուսաղէմի, կ'ընդունի զայն միաձայն՝ հանդերձ առաջարկեալ կրկին բարեփոխութիւններով, և գործադրութիւնը կը հրամայէ։

Ժողովը միաձայն չնորհակալութեան քուէ կուտայ, առ պատուիրակն Երուսաղէմի, Սահփան վարչա Ասլանեան։ ԱԻԱՐՏԵԱՆ

21. Թաւառական տեղեկագիրք ազգային դպրոցարակութեան վիճակին վրայ։

Ժ. Նիստ, 10 Հոկտ. 1880. Եդեսիոյ Կարնոյ Ս. Խաչ վանուց, Այնթապի, Վանայ Նարեկայ վանուց և Կարնոյ տեղեկագրերն առ Դաստիարակութեան դիւանն ի նախաքննութիւն Ցղեալ

Ի. Նիստ, 26 Մարտ 1881. Մէկտեղնէք տեղեկագիրն ևս առ Դաստիարակութեան Դիւանն Ցղեալ

22. Թիֆլիզի Գայանեան Հայ օրիորդաց ուսումնարանի տեսչութեան նամակը :

Ժ. Նիստ, 10 Հոկտ. 1881. Դաստիարակութեան և Կալուածոց վիայեալ դիւանաց ի Նախաքննութիւն Ցղեալ

23. Առաջարկութիւն Փախարեան Սահվան էֆէնտիի՝ Հայաստանի տոլուն նկատմամբ։

Ժ. Նիստ, 10 Հոկտ. 1880. Ըստ առաջարկութեան Սահվան վաչային՝ Ատենապետաց դիւանին ի Նախաքննութիւն Ցղեալ

24. Առաջարկութիւն Տ. Վահան վարդապետի՝ գաւառական վարչութեանց բարեկարգութեան խնդրոյն վրայ :

Ժ. Նիստ, 10 Հոկտ. 1880. Մայր Դիւանին ուսանդեալ : Անորոշ

25. Մասնակի ամրողջացում նախաքննիչ դիւանաց :

Ժ. Նիստ, 10 Հոկտ. 1880. Նախաձեռնութեան և Համաբարակալութեան դիւանաց հրաժարեալ անդամոց տեղ նոր ընտրութիւն կատարեցաւ :

ԺԲ. Նիստ. 31 Հոկտ. 1880. Ջեռնհասութեան, Յարաբերութեան և Նախաձեռնութեան դիւանք ամրողջացան :

ԺԳ. Նիստ, 14 Նոյեմբ. 1880. Դաստիարակութեան և Կալուածոց դիւանք ամրողջացան :

ԱԻԱՐՏԵԱԼ

26. Առաջարկութիւն Սահվան վաչային՝ Սահմանադրութեան մէջ Ս. Երուսաղէմի ղըլխոյն վերաբերեալ տրամադրութեանց վերաքննութեան մասին :

Ժ. Նիստ, 10 Հոկտ. 1880. Մայր դիւանին ուսանդեալ : Անորոշ

27. Խնդրագիր Սերաստիոյ Թուղլսաար գիւղի պանդուխտ ժողովրդեան :

ԺԱ. Նիստ, 24 Հոկտ. 1880. Ըստ առաջարկութեան Գափամաճեան Մ. էֆէնտիի, ժողովին վիաձայն կընդունի վարչութեան յղեալ խնդիրն յանվիջական տնօրէնութիւն :

ԱԻԱՐՏԵԱԼ

28. Հրաժարականք անդամոց Մայր Դիւանի և ընտրութիւն :

ԺԱ. Նիստ, 24 Հոկտ. 1880. Հրաժարականք ընդունուեցան, և ընտրութիւնն ձեռաց յաջորդ նիստին : Օրակարգ

ԺԲ. Նիստ, 31 Հոկտ. 1880. Ընտրեաւ Թիւնք կաւտարուեցան։

ԱԻԱՐՏԵԱԼ

29. Պաշտօնադիր Եկեղեցական վիճակային Ժողովոյ՝ վասն ընտրելոյ կրօնական Ատեանի։

ԺԲ. Նիստ, 31 Հոկտ. 1880. Ցղեցաւ Ատենապետացդ պիտանին,

ԱԻԱՐՏԵԱԼ

30. Պաշտօնադիր Ս. Պատրիարք Հօր վասն ընտրութեան անդամոց կեդր. վարչութեան։

ԺԲ. Նիստ, 31 Հոկտ. 1880. Ազդանագրեցաւ յատենագրութեան։

ԱԻԱՐՏԵԱԼ

31. Առաջարկութիւն Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոսի վասն պատգամաւոր յղելոյ ի հանդէս յաւարտուրեան վաճառանոցի։

ԺԲ. Նիստ, 31 Հոկտ. 1880. Ժողովն ընդունեց սոյն առաջարկութիւնն։

ԱԻԱՐՏԵԱԼ

32. Առաջարկութիւն Փափազեան Ս. Էֆենտիի՝ գաւառաբարեկութեան մասին չպատասխանող գաւառներուն Բ. անգամ տզգուշացում ընելու նկատմամբ։

ԺԳ. Նիստ. 14 Նոյեմբ. 1880. Ժողովն յղեց վարչութեան ի գործադրութիւն։

Ցղեալ

33. Հարցապնդում Փափազեան Ս. Է. Փ. առ Ս. Պատրիարք Հայրն՝ գաւառաբարեկութեան պիտոյից յատկացեալ գումարին չվճարուելուն նկատմամբ։

ԺԳ. Նիստ, 14 Նոյեմբ. 1880. Ժողովն ուրախացաւ լսելով զայն առ Ս. Պատրիարքն։

ՅղեալԺԴ. Նիստ, 28 Նոյեմբ. 1880. Ս. Պատրիարք Հօր պատասխանագրին ընթերցուած յաւեին, և ըստ առաջարկութեան Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոս Իզմիրլեանի՝ առաջին տան տրուած նագրել որոշուեցաւ։

Օրակարգ

ԺԶ. Նիստ, 19 Դեկտ. 1880, Վիճաբանութեանն չարունակեցաւ և մնաց յաջորդ նիստին։

Օրակարգ

ԺԷ. Նիստ, 27 Փետր. 1881. Ժողովն ուրոշեց փակել Լոնդրին, եղած վիճաբանութիւնները բաւական համարելով, և անոնց իմաստ

Ատենապետ Ֆիլիպովին ներկայած ամբոխման յար և նման ըմբռնելով :

ԱԻԱՐՏԵԱԼ

34. Ընտրութիւն Ելևմտից Յանձնախմբին :

Ժ. Գ. Նիստ, 14 Նոյեմբ. 1880. Ժողովը ընդունեց Դիւանին առաջարկած ընտրելիները :

ԱԻԱՐՏԱԼ

35. Ընտրութիւն կրօնական և գաղտնի Ատենից :

Ժ. Գ. Նիստ, 14 Նոյեմբ. 1880. Ժողովը կատարեց սոյն ընտրութիւնները :

ԱԻԱՐՏԵԱԼ

36. Խնդիր Հիսար և Պօյանը գիւղ միացեալ Թաղից երեսխասնական ընտրութեան. Տեղեկագիր Նախաձեռնութեան դիւանի :

[49դ խնդիր ըրջանի 1879 ամի]

Ժ. Գ. Նիստ, 14 Նոյեմբ. 1880. Ժողովը ընդունեց տեղեկագրին եզրակացութիւնն :

ԱԻԱՐՏԵԱԼ

37. Առաջարկութիւն Փախտչեան Ս. Ֆիլիպոսի ի մասին ազգային դաստարանաց. — Տեղեկագիր Նախաձեռնութեան դիւանի :

[45դ խնդիր ըրջանի 1879 ամի]

Ժ. Գ. Նիստ, 14 Նոյեմբ. 1880. Ժողովը ընդունեց տեղեկագրին 1 և 2րդ եզրակացութիւններն ըստ յայտարարութեան Վարչութեան Ատենապետ Եուսուֆեան Ֆիլիպոսի :

ԱԻԱՐՏԵԱԼ

38. Առաջարկութիւն Փախտչեան Ս. Ֆիլիպոսի՝ կեդր. անտուկի քանի մը հաշուց մատուցման մասին :

Ժ. Գ. Նիստ, 28 Նոյեմբ. 1880. Ժողովը միաձայն կարդէ Ազգ. Վարչութեան յղել ի գործադրութիւն :

Ցղեալ

39. Խնդիր երեսխասնական ընտրութեան Խարբերդի. — Տեղեկագիր Նախաձեռնութեան դիւանի :

[18դ և 72դ խնդիրք ըրջանի 1879 ամի]

Ժ. Գ. Նիստ, 28 Նոյեմբ. 1880. Ժողովը միաձայն կընդունի տեղեկագրին կրկին եզրակացութիւններն, ըստ բարեխոհութեան Մէր-Եէմ-Գուլի Ֆիլիպոսի :

ԱԻԱՐՏԵԱԼ

40. 57 անլոյծ խնդիրք. — Տեղեկագիր Մայր դիւանի. [56դ խնդիր ըրջանի 1878 ամի]:

Ժ. Գ. Նիստ, 28 Նոյեմբ. 1880. Վիճաբանութեան չարունակութիւնն անյայտ

Օրակարգ

ԺԸ. Նիստ, 27 Փետր. 1881. Ա. Բ. և Գ. Խնդրոյ վրայ տեղեկագրին եզրակացութիւններն ընդունելոյ. Գ. Խնդրոյն եզրակացութեան հետ վերահաստատելով խառնվարքները պատժելու համար նախկին որոշումը, Օրակարգ

41. Առաջարկութիւնք Մայր դիւանի՝ ծողովոյ գումարման առթիւ փոփոխութեան և ծողովոյ ներկայելի գրութեանց մասին։

ԺԹ. Նիստ, 28 Նոյեմբ. 1880. Ժողովին հաճութեամբ անցան Օրակարգ

Ժ. Նիստ, 23 Յունվար 1881. Առենապետութեան ի նախաքննութիւն Ցղեալ

ԺԹ. Նիստ, 20 Մարտ 1881. Ըստ առաջարկութեան Առենապետոյ դիւանի՝ այն առաջարկութիւնք ընդունելոյան։ ԱԻԱՐՏԵԱԼ

42. Առաջարկութիւն Փափազեան Ս. Ֆէֆնաճի՝ ի մասին Ս. Գաւրիլաք Հօր առանձին պատասխանատուութեան ներքև եղած գործոց համարառութեան։

ԺԶ. Նիստ, 19 Դեկտ. 1880. Ժողովն ի ճամայն ընդունելոյ զայն և յանձնարարելոյ Մայր դիւանին ի գործադրութիւն։ Ցղեալ

43. Առաջարկութիւն Փափազեան Ս. Ֆէֆնաճի՝ Մշոյ Ս. Կարապետի վանուց անառակին նկատմամբ Գաւրիլաք բարանի տուած որոշման և ամրապատնեալ վանուհոյ և ամրապատնող մխայնիկ ի Պոլիս ըրած ծախուց մասին։

ԺԶ. Նիստ, 19 Դեկտ. 1880. Ժողովն ի ճամայն ընդունելով յանձնարարեց Դիւանին յըզել առ որ անկ է։ Ցղեալ

44. — Առաջարկութիւն Փափազեան Ս. Ֆէֆնաճի ի մասին հաշուեւտուվարաց Կեդր. պետութեան. — Տեղեկագիր նախաձեռնութեան Դիւանի։ (45րդ Նիստ Յունվար 1879 ամի)։

ԺԶ. Նիստ, 19 Դեկտ. 1880. Փափազեան Ս. Ֆէֆնաճի ընդ չորս երեսփոխանաց առաջարկած բարեփոխումն ընդունելոյան Ժողովքն։ ԱԻԱՐՏԵԱԼ

45. Հրաժարական Տ. Մատթէոս եպիսկոպոսի Յերեսփոխանութենէ։

ԺԵ. Նիստ, 23 Յունվար 1881. Ժողովն յիշեալ այն հրաժարականն։ ԱԻԱՐՏԵԱԼ

46. Ծրագիր օրինաց կրթութեան. — Տեղեկագիր կրթական Խորհրդականի Ազգ. Վարչութեան։

ԺԲ. Նիստ. 23 Յունվար 1884. Ժողովն մրուձայնութեամբ կը յղէ Ատենապետաց և Դաստիարակութեան մրացեալ դիւանաց ի նախանձնութիւն։ Ցղեալ

47. Առաջարկութիւն Վարչութեան՝ ի մասին պաշտօնէութեան ծախուց դպրոցն ամառական 3000 դրուշ յատկման։

ԺԲ. Նիստ, 23 Յունվար 1884. Որոշող ձայնից մրաբանութիւն չգոյանալով բաւարկութիւնը մնաց յաջորդ Նիստին։

Օրակարգ

ԺԸ. Նիստ. 27 Փետր. 1884. Ժողովն 7ի ղէմ 26 քուէով ընդունեց Վարչութեան առաջարկութիւնը։

ՈՒՇԱՐՏԵԱԼ

48. Հաշուեկշիռք 77—78, 78—79, 79—80, ամաց. — Տեղեկագիր Տնտեսական խորհրդական էֆէնտիի։

ԺԸ. Նիստ, 27 Փետր. 1884. Համաձայնութեան դիւանին ի նախաբննութիւն

Ցղեալ

ԺԹ. Նիստ, 20 Մարտ 1884. Համաձայնութեան դիւանին գրոյն մրոյ Ժողովն յանձնառարեց Ս. Պատրիարք Հօր՝ որ հրաւիրէ նախագահ Վարչութիւններն իրենց պաշտօնավարութեան ժամանակին հաշիւներն առաջարկել։

Ցղեալ

49. Առաջարկութիւն Ղազարոսեան Ք. էֆէնտիի՝ եղիպտոսի ընդդրոյն նիստամբ։

ԺԸ. Նիստ, 27 Փետր. 1884. Առ Վարչութիւնն ի տեղեկագրութիւն Ցղեալ

Ի. Նիստ, 26 Մարտ 1884. Ժողովն առաջաւ Տ. Մկրեան հօր բացատրութեան գիրն և Վարչութեան պատասխանը, և զոհ եղաւ Վարչութեան բացատրութեանէն, ապահեցով որ անոր նրատրանչիւր մասին վերաբերեալ տեղեկութիւններն պատրաստելով մատուցանէ Ժողովին։

Ցղեալ

50. Հինգ հարցմանք Փափազեան Ս. էֆէնտիի առ Ազգ. Վարչութիւնն։

ԺԸ. Նիստ, 27 Փետր. 1884. Առ Վարչութիւնն ի տեղեկագրութիւն Ցղեալ

Ի. Նիստ, 26 Մարտ 1881. Հարցմանց միայն՝ այն է Կիլիկիոյ խնդրոյն թէ թոյլատրելոյ մասին վարչութիւնն պատասխանելոյ և ժողովին գոհացուցիչ դառնալոյն։

Ցղեալ

54. Հրաժարական Լ. Պալեօղեան էֆէնտիի յերեսփոխանութենէ։

Ի. Նիստ, 26 Մարտ 1881. Ժողովն չընդունեց այն հրաժարականն։

ԱՒԱՐՏԵԱԼ

52. Հարցում Գափամաճեան Մ. էֆէնտիի Ամասիոյ խնդրոյն նկատմամբ։

Ի. Նիստ, 26 Մարտ 1881. Առ Նէրքին գործոյ խորհրդական էֆէնտին

Ցղեալ

53. Հարցում Տ. Մատթէոս եպիսկոպոսի վասն կրօնական պայմանագրին կատարմանը Կիլիկիոյ կողմանց։

Ի. Նիստ, 26 Մարտ 1881. Առ կրօնական գործոց խորհրդական Սրբազանն

Ցղեալ

ԻԱ. Նիստ, 2 Ապրիլ 1881. Կրօնական խորհրդական Սիմոն եպիսկոպոսին պատասխանը գոհացուցիչ նկատուեցաւ ժողովին։

ԱՒԱՐՏԵԱԼ

54. Զարս առաջարկութիւնք փափազեան Ս. էֆէնտիի ի մասին բարեկարգութեան պատրիարքարանի։

Ի. Նիստ, 26 Մարտ 1881. Ըստ խնդրոյ նոց վարչութեան առենապետ էֆէնտիի առ վարչութիւնն

Ցղեալ

55. Առաջարկութիւն փափազեան Ս. էֆէնտիի՝ ազգային պաշտօնատարաց դէմ լրտեսական հրատարակութիւններն Ազգ. դատարանին յանձնելու մասին։

ԻԱ. Նիստ, 2 Ապրիլ 1881. Ժողովին հաւանութեամբն առ վարչութիւնն յղեալ։

ԱՒԱՐՏԵԱԼ

56. Յանձնագրիր Ս. Պատրիարք Հօր վասն հրաժարման իւրոյ։

ԻԱ. Նիստ, 2 Ապրիլ 1881. Ժողովն միաձայնութեամբ յղեց առ Առենապետացդ դրեանն։

Ցղեալ

57. Փախուստն ժողովոյ։

ԻԱ. Նիստ, 2 Ապրիլ 1881. Առենապետ էֆէնտիի առենապանութեամբն ժողովին 1880 ամի հրջանը վախճացաւ։

ԱՒԱՐՏԵԱԼ

Ներկայ 1880 ամի չրջանին մէջ Ազգային Ժողովին ներկայացեալ են ընդ-ամէնն 57 խնդիրք, որք հետեւեալ կերպիւ ստացած են.

35	խնդիրք	ատարեալ
15	»	յղեալ
1	»	պատրաստ
2	»	անարդ
2	»	օրաձգեալ
2	»	օրակարգ
57		

Ազգային Ժողովը սոյն չրջանին մէջ նկատողութեան առաւ նաեւ նախընթաց 1878 ամի չրջանին չատարուած 8 խնդրոյ մին և 1879 ամի չրջանին չատարուած 19 խնդրոյ 9 ը. որով այժմ 7 խնդիրք 1878 էն և 10 խնդիրք 1879 էն կը մնան խնդրոյ կարգի տուժարին մէջ, զորս ատ կը նշանակենք իրենց կարգի թուա-համարաւ:

ՄՆԱՑՈՐԴ ԽՆԴԻՐՔ ՇՐՋԱՆԻ 1878 ԱՄԻ

12. Տեղեկագիր Քաղ. Ժողովոյ վասն կը-տակի և վաղքի խնդրոյն Տիվրիկի [30րդ խնդիր չրջանի 1877 ամի]:

Բ. Նիստ, 9 Յունիս 1878. Կատարած դիւանին Յղեալ

19. Առաջարկութիւնք 45 երեսփոխանաց և Ազգ. Վարչութեան և եկեղեցական Հարց՝ Պատրիարքական վախանորդ Տ. Հօր նկատմամբ:

Գ. Նիստ, 23 Յունիս 1878. Իրաւասու-թեան դիւանին Յղեալ

21. Տեղեկագիր Թաան Ժողովոյ՝ Բ. Դրան մէկ ծանուցագրին վրայ, որով Ալի Շէֆիք պէյին հետ Պատրիարքարանի կողմէն մէկը դնել կառաջարկէր:

Է. Նիստ, 25 Օգոստ. 1878. Իրաւասու-թեան դիւանէ տեղեկագիրն առանգեցաւ Մայր Դիւանին: Օրաձգեալ

26. Առաջարկութիւն երից երեսփոխա-նաց՝ Ռուս. Խորհրդոյ երկամեայ համարատուու-թեան տեղեկագիրն Նկատողութեան առնելու մասին:

Է. Նիստ, 25 Օգոստ. 1878. Մէրեմէ-Գուլի Կիլինոիի առաջարկութիւնն ընդունելի-լով ի տեղեկագրութիւն առ Վարչութիւն Յղեալ

30. Տեղեկագիր հաշտարարութեան կըրօնական ժողովոյ 1876—77 ամի։

Է. Նիստ, 25 Օգոստ. 1878. Ձեռնհասութեան դիւանին ցղեալ

31. Առաջարկութիւն 9 երեսփոխանաց՝ Վանէն գրուած և հայրապետական վերաբերեալ նամակի մը նկատմամբ, որ Մասիս լրագրոյ մէջ հրատարակուած կը։

Է. Նիստ, 25 Օգոստ. 1878. Ձեռնհասութեան և Ցարարերութեան միացեալ դիւանաց ցղեալ

33. Հարցում Պէկեան Թ. էֆէնտիի Զաարիպարխան նահիյին փոխանորդին զատաստանին ելլելը նկատմամբ։

Է. Նիստ, 25 Օգոստ. 1878. Առ Ս. Պատրիարքը Հայոց և տեղեկագրութիւն ցղեալ

ՄՆԱՑՈՐԴ ԽՆԴԻՐՔ ՇՐՋԱՆԻ 1879 ԱՄԻ

44. Առաջարկութիւն երկուց երեսփոխանաց վասն ընտրութեան Բննիչ Յանձնախմբին փննչացն ի Հայաստան։ [59րդ նըստ. Ղեր շրջանի 1878 ամի]։

Բ. Նիստ, 18 Մայիս 1879. Խորհրդարանական Յանձնախմբին և Մայր Դիւանին և գննութիւն և տեղեկագրութիւն ցղեալ

26. Առաջարկութիւն Ռաշ. ժողովոյ Ազգ. Սահմանադրութեան Գաղղերէնն և Անգլերէնն լեզուաց թարգմանել տալու մասին։

Ջ. Նիստ, 6 Յուլիս 1879. Նախաձեռնութեան դիւանին ցղեալ

32. Ազերագիր Տ. Երեմիա քահանայի Խաղիւդի [22րդ նստիր շրջանի 1878 ամի]։

Ը. Նիստ, 10 Օգոստ. 1879. Զարժանն տնօրինելու և իր անարգնութիւնն առ Ազգային ժողով հաղորդելու պայմանաւ Վարչութեան ցղեալ

43. Հարցում Պառնասեան էֆէնտիի Դաստիարակութեան յատկացեալ 50000 դրէի նկատմամբ։

Ի. Նիստ, 21 Սեպտ. 1879. Ժողովին մատուցեալ.

48. Առաջարկութիւն Պէրպէրեան Ռ. էֆէնտիի նահանգական կրթութիւնն ձրի լինելու մասին։

ԻԳ. Նիստ, 2 Նոյեմբ. 1879. Դաստիարակութեան դիւանին ցղեալ

55. Առաջարկութիւն Փափազեան Ս. է-

ԻԹ Նիստ, 19 Հոկտ. 1870. Ժողովին ար-

Քէնարի վանայ մէջ Արտասահման ընդհատութեան թոյլտ վարժապետանոցին նկատմամբ եղած տարաձայնութեան քննութեան մասին։

57. Հարցումն Տէրեմար էֆէնտիի Քաղաքականոյ հրաժարման մասին։

64. Առաջարկութիւն Փոխադեան Մ. Էֆէնտիի հիւպատոս հաստատուած Հայաստանի քաղաքոյ մէջ լեզուագէտ պատուիրակներ կարգելու մասին։

66. Թիֆլիսի Գայլանեան Հայ օրիորդաց Ուսումնարանին նուիրատու Պ. Թաչատուր Առուանեանցի մեկ առաջարկութիւնը։

68. Տէրեկադիր երեսփոխանական ընտրութեան Եզրակոյ։

չեզ սոյն առաջարկութիւնն յղել Վարչութեան առ ի անօրինել զործանն և տեղեկագրել։
Ցղեալ

ԺԲ. Նիստ, 19 Հոկտ. 1879, Ժողովը որոշեց յղել առ Վարչութիւն. Ցղեալ

ԺԴ. Նիստ, 30 Նոյեմբ. 1879. Իրաւասութեան և Նախաձեռնութեան վայելալ դիւանոյ Ցղեալ

ԺԵ. Նիստ, 14 Դեկտ. 1879. Կալուածոյ և Դատախազութեան վայելալ դիւանոյ Ցղեալ

ԺԷ. Նիստ, 8 Փետր. 1880. Ժողովը ընտրեալ երեսփոխանին հաստատելէ յետոյ սոյն տեղեկագիրը նկատողութեան առնուլ որոշեց։
Օրանգեան

Ատենադպիր
Մ. Յ. ՄԷԼԻՔԵԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՕՐԻՆԱՑ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԿԱՑՄԱՑԵԱԼ

Ի ԿՐԹԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԷ

ԵՒ ԲԱՐԵՓՈԽԵԱԼ

ՅԱՏԵՆԱՊԵՏԱՑ ԴԻՒԱՆԷՆ ԱԶԳԱՑԻՆ ԺՈՂՈՎՈՑ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԹԱՂԱՅԻՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԻ

—

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ՄԱՂԿՈՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ **1**. Թաղ մը կամ Թաղի մը մէկ մասը (յօդ. 21 ա.) կրնայ ծաղկոց մ՚ունենալ՝ եթէ 3—6 տարեկան [յօդ. 38 բ. եւ գ.] երկսեռ մանկանց Թիւը առնուազն քսանի հասնի։

2. Ծաղկոցը դպրոցին հետ մէկ յարկի տակ կրնայ ըլլալ, բայց պէտք է իր նպատակին յարմար զատ սրահ, զբօսավայր եւ ճեմելիներ ունենայ։

3. Աղքատիկ մանկունք ձրի կրնդունուին եւ անոնց դասական պիտոյքը ձրի կը հոգացուին. իսկ ունեւոր ծնողք ըստ կարողութեան Թոշակ կը վճարեն՝ զոր Հոգաբարձուն կ՚որոշէ [յօդ. 48]։

4. Ծաղկոցի ծախքերը Թաղային դպրոցի արկղէն կը հոգացուին եւ անոր հասոյթը նոյն արկղին կը պատկանին (յօդ. 38)։

5 ա. Ծաղկոց կ՚ընդունուին 3 տարեկանէն (ՅԸ լրացուցած) մինչեւ 6 տարեկան մանկունք։

բ. Արտաքոյ կարգի բացառութիւնք կրնան այն մանկանց համար՝ որք Թէեւ արդէն դպրոցական տարիք ունին, բայց դեռ չեն կրնար դպրոց ընդունուիլ (յօդ. 38 բ.)։

6 ա. Ծաղկոց ընդունուելու համար մանկունք պէտք է ունենան ծննդեան, մկրտութեան եւ պատուաստի վկայականք։

բ. Տարափոխիկ հիւանդութիւն եւ մասնաւոր խնամքի կարօտ պակասութիւն ունեցող մանկունք չեն ընդունուիր։

7. Մանկանց ընդունելութիւնը որոշեալ ժամանակ չունի։

8. Վաղկոցի նպատակն է մանկանց մարմնական, բարոյական եւ մտաւոր այժմկը զարգացնել եւ զանոնք կանոնաւոր աշխատութեան, ճշդութեան եւ կարգաւորութեան վարժեցնել։

9. Վաղկոցի զբաղմունքներն են՝

1. Մանկական աղօթքներ, վէպեր, ոտանաւորներ եւ երգեր, բնականապէս աչխարհիկ պարզ լեզուաւ,
2. Մտաւոր հաչիւներ 1—10 թիւերու վրայ,
3. Ձրէսպկեան դրութեամբ զանազան կրթութիւնք,
4. Մարմնամարզական խաղեր եւ չարժումներ,
5. Կարգալ գրելու սկզբունք ձայնական ոճով եւ իրագիտութեան հետ միացած, միայն բարձրագոյն խմբակին, եթէ մանկանց զարգացման աստիճանը կը ներէ։

10 ա. Վաղկոցաց ընդհանուր ծրագիրն ու կրթական միջոցները Կեդրոնական կրթական Տեսչութիւնը կը դնէ։

բ. Վաղկոց մը կրնայ իր մասնաւոր ծրագիրն ունենալ, բայց պէտք է Կեդրոնական կամ Գաւառական կրթական Տեսչութենէն վաւերացեալ ըլլայ։

11. Երկու ամիսն անգամ մը եւ ի պահանջել հարկին աւելի յաճախ՝ Թպրոցի Տեսուչ-վարժապետն ու Վաղկոցի դաստիարակուհին խմբեակներու զբաղմանց բաչխումը կ'ընեն եւ ժամանակացոյցը կը չինեն։

12 ա. Վաղկոցի մանկունք իրենց տարիքին եւ զարգացման համեմատ խումբերու կը բաժնուին։

բ. Եթէ մանկանց թիւը 30 էն աւելի ըլլայ՝ օգնական դաստիարակուհի մը [3օդ. 18] կաւելնայ, իսկ եթէ 60ի հասնի՝ երկու սրահի կը բաժնուին եւ իւրաքանչիւր սրահի մանկանց թիւին համեմատութեամբ պաչտօնեայ կը կարգուի։

13. Վաղկոցի զբաղմունքը կը տեւէ առաւելն օրը 4 ժամ, բացի զբօսանաց ժամանակէն։

14. Վաղկոցք կունենան՝

1. Տուսմար ընդունելութեան,
2. Տուցակ զբաղմանց կամ ժամանակացոյց,
3. Տուցակ բացակայութեանց,
4. Օրագրութիւն դաստիարակի կամ դաստիարակուհւոյ,
5. Տետր դիտողութեանց,
6. Տուցակ գոյից եւ կրթական առարկայից

15. Վաղկոցի մանկանց կրթութիւնը գլխաւորապէս դաստիարակուհւոյ մը կը յանձնուի, իսկ երբ անկարելի ըլլայ ձեռնհաս դաստիարակուհի գտնել՝ դաստիարակի մը։

16 ա. Վաղկոցաց դաստիարակները կամ դաստիարակուհիները հոգաբարձուք կընտրեն Տեսուչ-վարժապետաց կամ վարժուհեաց եւ այցելու Տեսչաց կարծիքն առնելով (3օդ. 186 բ.)։

բ. Նոյն եղանակաւ կը սահմանուի եւ անոնց ռոճիկը (3օդ. 189)։

17. Վաղկոցի դաստիարակուհի կրնան ըլլալ անոնք որ առ նուազն 17 տարեկան են եւ սահմանեալ Արուեստագիրն ունին. իսկ դաստիարակ կըլլան անոնք՝ որ նոյն Արուեստագիրն ունին եւ առնուազն 20 տարեկան են (3օդ. 297 եւ 306 ա.)։

18 ա. Վաղկոցի օգնական դաստիարակ կամ դաստիարակուհի կըլլան անոնք՝ որ առաջին դպրոցի մը մէջ օգնական աչակերտի կամ աչակերտուհւոյ չրջանը լրացուցած եւ վկայական առացած են (3օդ. 238 եւ 256), բայց դեռ օրինաց պահանջած տարիքը չունենալնուն համար [3օդ. 17] սահմանեալ Արուեստագիրը չեն առած։

բ. Վաղկոցի օգնական-դաստիարակուհիք պէտք է առ նուազն 14 տարեկան, իսկ օգնական-դաստիարակք 17 տարեկան ըլլան։

գ. Օգնականաց ընտրութիւնը կ'ընեն եւ ռոճիկը կը սահմանեն Հոգաբարձուք՝ Տեսուչ—վարժապետին եւ Դաստիարակին կամ Դաստիարակուհւոյն կարծիքն առնելով (189 ա. եւ 190)։

19. Վաղկոցք՝ Այցելու Տեսչին, Թաղային

դպրոցի հոգաբարձուին եւ իրմէ կարգեալ ներկայացուչին եւ տեսուչ-վարժապետին կամ վարժուհուին հակողութեանը ներքեւ կը գտնուի։

20. Օրինաց մէջ յօդուածներէ՝ որք սոյն Գլխոյ յօդուածոց մասնաւոր տրամադրութիւններով չեն բարեփոխած, մաղկոցայ ալ կը վերաբերին։

ԳԼՈՒԽ ԾՐԿՐՈՐԴ

ԹԱՂԱՑԻՆ ԴՊՐՈՑՔ

—

Ա.

Կազմութիւն դպրոցական թաղի

21. Թաղ մը իր ընդարձակութեանը կամ բազմամարդութեանը պատճառաւ կրնայ երկու կամ աւելի դպրոց ունենալ Թաղային ժողովոյ որոշմամբն ու ի գործ կեդրոնական եւ ի Գաւառս Գաւառական Կրթական Տեսչութեան հաւանութեամբ։

22 ա. Մէկ աւելի դպրոց ունեցող թաղ մը միայն մէկ Կրթական Մասուկ կունենայ, եւ Թաղային ժողովը իւրաքանչիւր դպրոցի պիտոյից համեմատ կարշէ նորա ծախուց յատկանալիք դումարն։

բ. Նոյնպէս թաղին կրթական հաստատուն եկամուտ անբաժան կը մնայ մինչեւ որ Թաղային օրինաց համաձայն թաղին ուրոյն դպրոց ունեցող մասերն առանձին թաղ կազմելով ունենան առանձին մասուկ եւ հաստատուն եկամուտ, որոյ բաժանման եղանակն կորոշէ Կեդրոնական կամ Գաւառական Վարչութիւնն, Թաղային ժողովոյ կարծիքն առնելով։

23. Եթէ փոքրիկ թաղի մը երկսեռ աշակերտաց թիւը 20ն նուազ ըլլայ եւ միջոց չունենայ դպրոց հիմնելու, կրնայ մերձակայ թաղի մը հետ մէկ դպրոց ունենալ Թաղային ժողովոց որոշմամբն եւ Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութեան հաւանութեամբն։

24. Միացեալ դպրոց ունեցող թաղերու Դպրոցական Հաստատուն եկամուտներն ալ բոյն, իսկ Արկղը միացեալ կըլլայ։

—

Բ.

Պարտիք եւ իրաւունք թաղին

1. Պայմանք հիմնարկութեան դպրոցի, դպրոցատեղիք եւ այլ պիտոյք

25 ա. Ամէն թաղ նախ եւ առաջ պարտական է Սորվին դպրոց մը հիմնելու (Յօդ. 67)։

բ. Եթէ թաղ մը պէտք եղածին չափ հասոյթ ունի՝ պարտաւոր է Բարձրագոյն դպրոց հիմնելու (յօդ. 68)։

գ. Թաղ մը այս պարտականութիւններէն ազատ է՝ եթէ բարեգործական վարժարանի մը միջոցաւ կը հոգացուի իր մանկաւարժ կրթութիւնը՝ Օրինաց տրամադրութեանց համաձայն։

26 ա. Իւրաքանչիւր թաղի Թաղային ժողովը կորոշէ թաղին մէջ հիմնուելիք ղպրոցին մասին իր ըրած որոշումը ներկայած առեն պէտք է ներկայէ միանգամայն անոր Հաստատուն եկամտին եւ դպրոցական Արկղին վիճակին ու դպրոցին տարեկան պիւտճէին։

27 ա. Եթէ Գոլոսոյ եւ իր արուարձանները մէջ թաղ մը միջոց ունենայ, բայց Թաղ. Ժողովը անհոգ ըլլայ իր մանկաւարժ կրթութիւնը հոգալու Օրինաց տրամադրութեանց համաձայն՝ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը տարբեր մէկ երեք աղջկարարութիւն ընտրէ համր՝ Ընդհրը Վարչական խորհրդին կը ներկայէ, որ յետ քննութեան Թաղային ժողովը կը լուծէ եւ նոր ժողովոյ ընտրութիւն կատարել կտայ ըստ օրինի։

Եթէ այդ ժողովը ալ միևնոյն մէկ տարի Օրինաց սահմանած դպրոցը չի հիմնէ՝ Վարչական Խորհուրդը զայն ալ կը լուծէ եւ ըստ 54 յօդուածոյ Թաղային Օրինաց ժամանակակայ Թաղային ժողով կազմէ կրթութեան քարեկամ անձերէ եւ հրահանգ կու տայ անոր Թաղին միջոցներուն համեմատ դպրոց հիմնելու։

Բ. Եթէ նմանօրինակ դէպք մը տեղի ունենայ գաւառաց մէջ՝ Գաւառական Կրթական Տեսչութիւնը խնդիրը կը ներկայէ Գաւառական Վարչութեան որ նախընթաց պարբերութեան արամադրութեանց համաձայն կը վարուի պատահանց Թաղային ժողովոյ հետ եւ կը տեղեկագրէ առ Կեդր. Վարչութիւն։ Իսկ եթէ Գաւառական ժողով մը միանդամայն Թաղային ժողովոյ պաշտօն վարելով՝ նոյն պարտաւորութեան մէջ գտնուի, Կեդր. Վարչութիւնն յետ երից ազդարարութեանց խնդիրն Ազգ. ժողովոյ կը ներկայէ։

28 ա. Այն Թաղն որ Սահմին դպրոց չունի կամ թէեւ ունի բայց Օրինաց պահանջած վիճակին մէջ չէ՝ իրաւունք չունի Բարձրագոյն դպրոց հիմնելու։

Բ. Եթէ Թաղային ժողով մը սոյն արամադրութեան հակառակ վարուի՝ նախընթաց յօդուածի արամադրութեանց ներքեւ կ'ինայ։

29. Եթէ Թաղ մը անկարող է Սահմին կամ Բարձրագոյն դպրոց հիմնելու կամ անոր բոլոր ծախքն հոգալու՝ Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութիւնը զայդ քննել եւ տուգելէ ետք՝ փոյթ կը տանի կարեւի եղած ձեռնտուութիւնն ընելու։

30 ա. Իւրաքանչիւր Թաղ պարտաւոր է Կեդրոնական Կրթական Տեսչութենէն հրատարակել հրահանգին համաձայն դպրոցի չէնք կառուցանել կամ դպրոցի համար յարմար տուն մը վարձել եւ անոր գրասեղանները ու այլ կահերն հոգալ եւ կամ եղածները նոյն հրահանգաց համաձայն վիճակի մէջ դնել։

Բ. Իւրաքանչիւր Թաղ պարտաւոր է ունենալ իր վարժարանին մէջ մատենադարան մը վարժապետաց եւ աշակերտաց համար եւ ուսմանց այն ընդհանուր դասական միջոցները, զոր Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը կը սահմանէ (յօդ. 71)։

Գ. Իւրաքանչիւր Թաղ պարտաւոր է դպրոցի չէնքին քով աշակերտաց խաղալու համեմատ զբօսավայր, եւ հոգադործական տեղերը միանդամայն պարտէզ կամ բանջարանոց մ'ունենալ։

31 ա. Աշակերտուհիք կրնան աշակերտներէն զատ ալ՝ եթէ Սահմին դպրոցի աշակերտուհեաց դումարն 30ն անցնի, եւ Բարձրագոյն Դպրոցի երկու բարձրագոյն կարգերն առնուազն 20 աշակերտուհի պարունակեն։

Բ. Եթէ Թաղային ժողով մը աղջկանց համար զատ դպրոց հիմնելու որոշում ընէ՝ պէտք է Օրինաց 26գ յօդուածին համաձայն վարուի։

32 ա. Թաղ մը կրնայ Թաղային ժողովոյ որոշմամբ եւ Գաւառական կամ Կեդրոնական Տեսչութեան հաւանութեամբ իր մէջ գտնուած մանաւանդ անձի կամ ընկերութեան վարժարանին միջոցաւ հոգալ իր մանկտւոյն կրթութիւնը՝ նպաստ մը տալով անոր։

Բ. Թաղին եւ մասնաւոր վարժարանին մէջ պէտք է այդ մասին յատուկ դաշնագիր կնքուի հետեւեալ պայմանաց համաձայն.

1. Օժանդակեալ վարժարանի կազմութիւնն ու պաշտօնէից հանգամանքները պէտք է Օրինաց արամադրութեանց համաձայն ըլլան եւ անոր տեսչութիւնը Ազգ. Կրթական Իշխանութեան համաձայնութեամբ ըլլայ։

2. Թաղին բոլոր չքաւոր մանկունքը ձրի ապահովելու ընդունուին։

3. Նպաստի եղանակը եւ Թաղակաց առաջիններն ու քանակութիւնը Թաղային Ժողովը որոշէ (յօդ. 46)։

33. Դպրոցի մը չէնքը կամ անոր մէկ մասը ուրիշ ո եւ է բանի չի կրնար դրաժանուիլ առանց Գաւառական կամ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան հաւանութեանը։

34 ա. Այցելու Տեսուչը եթէ դպրոցի (կամ ծաղկոցի) մը տեղն ու չէնքը կամ գրասեղանները աշակերտաց առողջութեանը վնասակար կամ անյարմար դտնէ՝ կազդարարեն Հոգաբարձուին որ պէտք եղած գործնը

տարուն։ Եթէ մէյմէկ տիս միջոցաւ երեք ազդարարութենէ ետք՝ իրենց դիտողութիւնը նկատողութեան առնուած չըլլայ՝ խնդիրը կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տնտչութեան կը ներկայեն։

բ. Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութիւնը Հոգաբարձուէն բացատրութիւն պահանջելէ ետք՝ իր օրոշումը կընէ եւ զայն տեղւոյն Թաղային ժողովին կը հաղորդէ։

գ. Գաւառական Կրթական Տեսչութեան որոշմանը դէմ կարելի է բողոքել Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան, որուն վճիռը վերջնական է։

դ. Եթէ դպրոցի մը չէնքը խարխուլ ու վտանգաւոր վիճակի մէջ ըլլայ՝ Անյետս Տեսուչը կազդարարէ Հոգաբարձուին որ աշակերտաց անմիջապէս տրձակուին, եւ իսկոյն կը տեղեկագրէ Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութեան։

ե. Եթէ Թաղային ժողովը անվոյթ գըտնուի իրաց վիճակին դարման տանելու՝ Գաւառական կամ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը Օրինաց 2.դ յօդուածին համաձայն կը վարուի։

35. Վարժարանաց եւ դրասեղանաց շինութեան կամ կարեւոր նորոգութեան ձեռնարկելէ առաջ՝ պէտք է Կեդրոնական կամ Գաւառական Տեսչութեան տեղեկագիր ներկայել եւ անոր հաւանութիւնն առնել։

2. Դրամական միջոցք

ՀԱՍՏԱՏՈՒՆ ԵԿԱՄՈՒՏ

36. Իւրաքանչիւր Թաղի Դպրոցական Հաստատուն եկամուտ են՝

1. Ցանուն վարժարանաց կալուած, վաճառ կտակք եւ հաստատուն եկամտի սահմանեալ նուէրք.

2. Թաղին միւս կալուածոց եւ վաճառոց հասութեան 2/3ը.

3. Թաղային ճաշուկի հասութեից 5 %ը.

4. Վարժարանաց հասութեին յատկեալ մասն։

Կրթական Խորհրդականութիւնը կը պնդէ իւր ծրագրին յօդուածին վրայ, որ էր։

Յօդ. **36**. — Իւրաքանչիւր Թաղ պէտք է յատուկ դպրոցական հաստատուն եկամուտ ունենայ, որոյ աղբիւրներն են։

1. Թաղային եկեղեցւոյն պատկանեալ կալուածներուն երկու երրորդը։

2. Ցանուն Թաղային դպրոցին եղած նուէրներն ու կտակները։

3. Թաղին մէջ գտնուած հարիւր ոսկիէն վեր արժէք ունեցող անշարժ ստացուածոց արժէքին վրայ տարեկան տուրք երկու առ հազար։

5. Թաղին մէջ նոր բնակութիւն հաստատողը կը վճարէ մէկ մէճիտ։

6. Հարսէ և փեսէ մէյ մէկ մէճիտ։

7. Նորածին մանկան համար մէկ մէճիտ։

8. Դպրոցի և ուսումնարանի արկղաց հասոյթին յատկեալ մասը։

Բ. Ձունեւսրները ազատ են 5–7 տուրքերէն։

37. Թաղային ժողովք եւ Հոգաբարձուք պէտք է ամէն ջանք ի գործ դնեն որ հաստատուն եկամուտ օր մը այնպիսի վիճակի հասնի որ կարելի ըլլայ տարրական կրթութիւնը (յօդ. 25) ձրի մատակարարել Թաղին բոլոր մանկտւոյն։

Կրթական արկղ

38 ա. Իւրաքանչիւր Թաղային ճաշուկ կրթութեան յատկացեալ հասութից համար մանաւոր հիւղ մ'ունի, որ կրթական Արկղ կանուանի եւ Հոգաբարձուին տրամադրութեան ներքեւ կը գտնուի։ Այս հասոյթներն են՝

1. Հաստատուն եկամտի տարեկան հասոյթը (յօդ. 36).

2. Թաղ. Մնտուկի հաստիքից 40 % ը.

3. Աշակերտաց թոշակները կամ դպրոցական տուրքը (յօդ. 46) եւ մուտքի տուրքը (յօդ. 47. բ.)

4. Կրթութեան գանձանակներուն հասոյթը (յօդ. 40).

5. Մասնաւոր նպաստք եւ նուէրք.

6. Ծնողաց եւ պաշտօնէից վճարած տուդանքը (յօդ. 51, 222 բ. եւ 223 բ.).

7. Տարեկան հանդանակութիւն (յօդ. 39 ա.):

Բ. Երբ հաստատուն եկամուտն օրինաց որամադրած վիճակին հասնի (յօդ. 37) 3 եւ 7 աղբիւրները կը ջնջուին եւ միւսներէն դոյացած հասոյթը հաստատուն եկամտին վրայ կը բարդուի.

Կրթական խորհրդականութիւնը կը ձգտէ իւր ծախուածն անփոփոխ պահել, որ էր,

38 ա. Դպրոցական արկղի աղբիւրներն են՝

1. Հաստատուն եկամուտի տարեկան հասոյթը (յօդ. 36).

2. Աշակերտաց թոշակները կամ դպրոցական տուրքը (յօդ. 46) եւ մուտքի տուրքը (յօդ. 47 բ.).

3. Կրթութեան գանձանակներուն հասոյթը (յօդ. 40).

4. Մասնաւոր նպաստք կամ նուէրք.

5. Ծնողաց եւ պաշտօնէից վճարած տուդանքները (յօդ. 51, 222 բ և 223 բ).

6. Դատական պիտոյից վճառուածին դոյացած հասոյթը (յօդ. 57 բ).

7. Տարեկան հանդանակութիւն (յօդ. 39 ա.).

Բ. Երբ հաստատուն եկամուտը Օրինաց որամադրած վիճակին հասնի (յօդ. 37)՝ 2 և 7 աղբիւրները կը ջնջուին և միւսներէն դոյացած հասոյթը հաստատուն եկամտին վրայ կը բարդուի։

39. Եթէ կրթական արկղի հասոյթները չը բաւեն Դպրոցին ծախուց, Թաղային ժողովը կրնայ հանդանակութեան ձեռնարկել իւր Թաղին մէջ Կեդրոնական կամ Գաւառական Վարչական Խորհրդին ծանուցանելով։

40. ա. Թաղը իրենց վարժարանաց եւ եկեղեցեաց մէջ կրթական գանձանակներ կը հաստատեն եւ դանոնք ամիսն անգամ մը Թաղին սէջ կը չրջեցնեն։

Բ. Դպրոցի բոլոր պաշտօնեայք բացատրելու են աշակերտաց կրթական գանձանակի նպատակը եւ յորդորելու են զանոնք որ մասնակցին անոր։ Եկեղեցական Հարք ալ նոյն յորդորը ընելու են ժողովրդեան։

41. Կրթական հաստատուն եկամուտը անհրաժեշտ է եւ անոր, ինչպէս եւ դպրոցական արկղի հասոյթը որ եւ է ուրիշ բանի չի գործածուիր։

42. Հաստատուն եկամտից անօրինութիւնը Թաղական Խորհրդին կը պատկանի, իսկ կրթական արկղինը՝ կրթական Հոգաբարձուին։

43. Դպրոցական կալուածները պէտք է ապահովութեան դրուին, կալուածագրերը ինամօք պահպանուին եւ միանգամայն առանձին տումարի մէջ արձանագրուին, դրամագլուխը ապահով կերպով չահեցուի եւ կալուածները օրինաւոր պայմանագրով վարձուարուին։ Այս մասին Թաղային Վարչութիւնք պատասխանատու են Թաղային Ժողովոյ եւ Թաղային Ժողովք Գաւառական կամ Կեդրոնական Վարչութեան։

44. Ջնջուած

45. Ջնջուած

46 ա. Թաղային Ժողովք պէտք է չափան կրթական տուրք հաստատելու, որուն բաշխման հիմը պէտք է ծնողաց կարողութիւնն ըլլայ։

Բ. Այն Թաղերը ուր որ կարելի չըլլայ կրթական տուրք հաստատելու՝ թոշակ կառնուի ունեւոր ծնողքներէ, եւ Թաղային Ժո-

ղովք կ՚որոշեն առնուելիք Թուականի քանակութիւնն ու առաքման երթ, որուն հիմք դարձեալ ծնողաց կարողութիւն պէտք է ըլլայ։

Գ. Կրօնական կրթական Տնօրէնութիւնը ընդհանուր կանոնագիր մը կը շինէ Կրթական տրոց եւ թաղական, ինչպէս եւ մատրի տրոց եւ տուգանաց (յօդ. 47 եւ 51 ա.) համար։

Դ. Թաղային ժողովոց այս մասին չինած մասնաւոր կանոնագրութիւնները պէտք է այդ ընդհանուր կանոնագրի սկզբունց համաձայն ըլլան եւ Կրօնական կամ Փաստական Կրթական Տնօրէնէն վաւերանան։

47 ա. Կրթական տուրք հաստատուած թաղերու դպրոցները ձրի են բոլոր աշակերտաց համար. ի բաց առեալ կրթական տրոց չվճարնակցող կարող ծնողաց զաւակներն, իսկ Թուական հաստատուած թաղերու դպրոցները ձրի կընդունուին միայն չքաւոր ծնողաց զաւակունք։

Բ. Թուական հաստատուած թաղերու կարող աշակերտներէն մուտքի տուրք ալ կ՚առնուի, որուն մասին ճանները ու քանակութիւնը Թաղային ժողովը կորոշէ։

Գ. Աշակերտաց դպրոցական պիտոյքը ձրի կը մատակարարուին։

Կրթական խորհրդականութիւնն համաձայն չէ սոյն Յօդուածի Գ. պարբերութեան, որ չկար իւր ծրագրին մէջ. և յորում Ա. Պարբերութեան վերջը կցուած էր հետեւեալը. «որոց դպրոցական պէտքերն ալ ձրի կը հոգայուին ըստ վիայութեան Ազգաժողովոյ Հոգաբարձութեան»։

48. Թաղային ժողովոյ հաստատած կանոնագրին համաձայն՝ Դպրոցաց Հոգաբարձութ կորոշէն իւրաքանչիւր ծնողքի վճարելիք Թուականն ու մուտքի տուրքը՝ անոնց վիճակին վրայ ճիշդ տեղեկութիւն առնելէ յետոյ։

—

Գ.

ԳԱՐՏԻՔ ԵՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ԾՆՈՂԱՑ ԵՒ ԱՇԱԿԵՐՏԻ

—

1. Պարտիք եւ իրաւունք ծնողաց

49 ա. Ծնողք պարտին իրենց զաւակները 7էն մինչեւ 15 տարեկան, որ ըզպրոցական տարիքն է, Նախակրթարանէ Կրկնդիմ վարժարան կամ Վարժարան Նախակրթարան ղրկել, եթէ իրենց թաղին մէջ արդէն հաստատուած են այսպիսի դպրոցք։

Բ. Երբ աշակերտ մը 15 տարեկան հասակէն առաջ իր թաղին մէջ գտնուած ըզպրոցին չըլլանն աւարտելով վկայագիր կստանայ, ծնողքին պարտականութիւնը կը դադրի։

Գ. Ծնողք պարտաւոր են հոգ տանել որ իրենց զաւակունք կանոնաւոր կերպով եւ մաքուր ու կոկիկ վիճակի մէջ դպրոց յաճախեն։

50 ա. Դպրոցի նոր չրջանը սկսելէ գէթ մէկ չաբաթ առաջ քահանայք կը ծանուցանեն եկեղեցւոյ մէջ որ դպրոցական տարիք ունեցող մանկունք ժամանակին դպրոց խըրկուին. նոյն ազդարարութիւնը կընեն եւ Հոգաբարձք՝ ծնողաց եւ աշակերտաց վերաբերեալ Օրինաց տրամադրութիւններն ալ յիշելով [յօդ. 49. 52. 58. 60. 61]։

Բ. Նոր չրջանը՝ (Մայիս) սկսելէ չաբաթը առ Հոգաբարձք ազդարարութիւն կընեն դպրոց չի ղրկուած տղայոց ծնողաց եւ պատճառները կը հասկնան, եւ եթէ չքաւորութիւն է՝ պէտք եղած դարմանը կը տանին Ազգաժողովոյ Հոգաբարձութեան օգնութեամբը (յօդ. 391)։

51 ա. Եթէ ծնողք կամ պաշտպան մը Օրինաց 49 ա. յօդուածին հակառակ վարուի եւ Հոգաբարձուն երկիցս ազդարարութիւն ընդունելէ յետոյ նոյն ընթացքը չարունակէ՝ Թաղային Դատարանին առջեւ կը կոչուի եւ կը խրատուի։ Երկրորդ անգամ դատարանն 5էն 20 դուրուշի տուգանաց կը դատապարտէ պարագային, երրորդ անգամ տուգանքը կը

կրկնապատկուի եւ՝ եթէ չվճարուի՝ դատապարտութիւնը կը ծանուցուի ժողովրդեան։ Երբ այս ամէն միջոցք ապարդիւն մնան, խնդիրը Թաղ. ժողովոյ կը ներկայի՝ որ զայն քննելէ յետոյ պատուէր կու տայ Թաղային Վարչութեան որ պարտազանցին գործերն, բաց ի կրօնական պէտքերէ, չեանուելին եւ միանգամայն խնդիրը կը ներկայէ Կեդր. կամ Գաւ. Վարչութեան՝ որ պարտազանցութեան ատիճանին համեմատ 6 ամիսէն մինչեւ 2 տարի ընտրական իրաւունքէ կը զրկէ պարտազանցը։

Բ. Նոյն ընթացքը կը բռնուի եւ անոնց դէմ՝ որք որոշուած թուականէ կամ դպրոցական տուրքը չեն վճարեր, տղայոց դպրոցական պէտքերը չեն հոգար եւ անոնց կանոնաւոր կերպով դպրոց յաճախելուն անխոթ կըլլան։

52. Եթէ ծնողք իրենց զաւակները ուրիշ վարժարան կը խրկեն կամ տունը կը կրթեն՝ պէտք է տեղեկութիւն տան այդ մասին Թաղային դպրոցի Հոգաբարձութեան։

53. Ա յօդուած Տեսուչը պէտք է հսկէն որ մասնաւոր վարժարաններ յաճախող աշակերտք եւ աշակերտուհիք Օրինաց պահանջած տարրական կրթութիւնը առանան (Յօդ. 67. 68 եւ 92)։

54. Ուրիշ Թաղի դպրոց կրթութիւն առած աշակերտք պէտք է իրենց ուսանդ վկայականը ներկայեն իրենց Թաղի Կրթական Հոգաբարձութեան. իսկ մասնաւոր վարժարանի մէջ կամ տունը կրթուած աշակերտք պէտք է Թաղային դպրոցին աւարտական քննութեանը ենթարկուին [Յօդ. 87. ա.]։

55 ա. Հոգաբարձուք ամէն չաբաթ եւ Ա յօդուած Տեսուչք իրենց այցելութեանց միջոցին բացակայութեանց ցուցակները կը քննեն եւ պարտաւորեալ միջոցները ի գործ կը դնեն անոնց դարման տանելու համար։

Բ. Վարժարանը ամէն օր կամ դէթ չաբաթը երկու անգամ ծնողաց կիմանայ աշակերտաց բացակայութիւնը եւ բացատրութիւն կուզէ։

Գ. Ներելի են միայն այն բացակայութիւնք, որոց պատճառն է անձնական հիւանդութիւն, հիւանդութիւն կամ մահ ընտանեաց մէջ եւ օդի չափազանց դէշութիւն։ Առնցմէ դուրս եղած բացակայութեանց ներելի կամ աններելի ըլլալը Ա յօդուած տեսուչք կորոշեն Հոգաբարձուաց եւ Տեսուչ-վարժապետաց կամ վարժուհեաց կարծիքն առնելէ ետք։

56 ա. Ծնողք իրաւունք ունին իրենց զաւակաց վճռակին վրայ տեղեկութիւն ուզելու, բայց իրաւունք չունին ուղղակի պաշտօնէից գործին միջամտելու եւ ոչ իսկ աշակերտաց ներկայութեանը դիտողութիւններ ընելու։

Բ. Ծնողք եթէ վարժապետին կամ վարժուհւոյն դէմ բողոք ունին՝ Տեսուչ-վարժապետին կը դիմեն, եթէ սորա դէմ՝ Հոգաբարձուին եւ եթէ Հոգաբարձուին դէմ՝ Թաղային ժողովին կամ Դատարանին։

57. ՋՆՋՈՒԹ

Բայց կրթական Թորհրդականութիւնը կը պնդէ անոր վրայ, որ է՝

57 ա. Ծնողք եթէ անկարող են տղայոց դպրոցական պիտոյքը հոգալու՝ պէտք է ժամանակին խնայնեն կրթական կամ Աղքատախնամ Հոգաբարձուին։

Բ. Ծնողաց դիւրութեան համար՝ ամէն դպրոց պէտք եղած դասագրքերն ու այլ դասական նիւթերն առնենալու եւ զանոնք չսուկայի գնով տալու է աշակերտաց։

—

2. Աշակերտք

58 ա. Աշակերտք դպրոց ընդունուելու համար պէտք է ծննդեան եւ պատուաստի վկայականք եւ Կրթական Հոգաբարձուէն ընդունելութեան արտօնագիր ունենան։

Բ. Սորին դպրոցի Ա. կարգը կընդունի

ուին վեց տարեկանը լրացուցած մանչ եւ աղջիկ աղայք, եթէ անոնց առողջութեան վիճակն ու կազմուածքը եւ մարքի զարգացումը կը նպաստեն։

Գ. Աւելի փոքր մանկունք չեն ընդունիր։

Դ. Չեն ընդունիր նաեւ տարափոխիկ հիւանդութիւն ունեցող, ինչպէս եւ պակասաւոր աղայք, որոց ներկայութիւնը կրնայ վնասակար ըլլալ միւսներուն։

Ե. Այգեվարի աղայոց կրթութեան հոգը եթէ աղքատ ծնողաց զաւակունք են, աղքատանոցի Հոգաբարձուին կը պատկանի, որ կը ջանայ պատշաճաւոր միջոցներ դտնել այդ նպատակին համար։

59 ա. Ուրիշ կրօնքէ եւ աղգէ աշակերտներ ալ կընդունուին, եթէ դասախօսութեան լեզուն կը հասկնան։

բ. Օտար աշակերտաց թոշակը Հոգաբարձուք կորոշեն։

60 ա. Աշակերտք կընդունուին տարին մէկ անգամ դպրոցական չրջանին (Մայիս) սկիզբը, բայց բնակութեան փոխոխութեան պատճառաւ աշակերտք միշտ կրնան դպրոցէ դպրոց անցնիլ, միայն թէ քննուելով իրենց վիճակին համապատասխանող կարգը կը գըտնուին։

բ. Աշակերտաց կարգը վերջնական կերպով կորոշուի դէթ մէկ շաբաթուան փորձէ ետք։

61 ա. Ուրիշ թաղի դպրոց յաճախելու համար՝ աշակերտք պէտք է իրենց թաղի դպրոցէն ուսմանց եւ վարուց վկայական ունենան, եթէ արդէն հոն յաճախած են։

բ. Աշակերտ մը ուղղակի ուրիշ թաղի դպրոց չի կրնար ընդունուիլ առանց իր թաղի Հոգաբարձուէն վկայագիր մը ներկայելու, որուն մէջ պէտք է բացատրուած ըլլայ իր թաղի դպրոցը չի յաճախելուն պատճառը։ Առանց այդ վկայագրին Հոգաբարձուք ուրիշ թաղէ աշակերտ չեն ընդունիր։

62. Եթէ աշակերտի կամ աշակերտուհոյ մը ներկայութիւնը որ եւ է պատճառաւ միւսներուն առողջութեան կամ վարուցը վնասակար եւ կամ անոնց յառաջադիմութեանը արգելք է՝ Հոգաբարձուն ներքին եւ Այցելու Տեսչին կարծիքն առնելէ եւ անոր ծնողաց պարտաւորացուած ազդարարութիւնն ընելէ ետք կը ճամբէ զանի (յօդ. 38 ե.)։

63 ա. Դպրոցական զբաղմանց միջոցին ոչ ոք կրնայ աշակերտները տեղ մը խրկել կամ դանոնք ժամանակացոյցէն դուրս ուրիշ բանի զբաղեցնել։

բ. Դպրոցէն դուրս ոչ ոք կրնայ աշակերտները այնպիսի բանի դործածել, որ անոնց վարուցը կամ առողջութեանը վնասակար ըլլայ։

64. Աշակերտք եւ աշակերտուհիք վարուց եւ ուսմանց համար վիճակացոյց տետրակներ կունենան, ուր կը նշանակուին ամէն ամիս անոնց վարուց եւ կրթութեան վիճակին նիշերն ու բայակայութիւնները եւ ծնողաց կը խրկուին, որք ստորագրելով կը վերադարձնեն Տեսչին։

—

Գ.

ՆԵՐՔԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ԴՊՐՈՑԱՑ

—

1. Աստիճանք եւ Նպատակք, ուսմանց ծրագիրք եւ միջոցք

65. Թաղային դպրոցները երկու աստիճանի կը բաժնուին, Սաորին դպրոց եւ Բարձրագոյն դպրոց։

66. Թաղային դպրոցաց նպատակն է տարրական ընդհանուր կրթութիւն տալ մանչ եւ աղջիկ աղայոց, զանոնք գիտիքապէս, բարոյապէս եւ մտաւորապէս զարգացնել եւ գործնական ու օգտակար անդամք հասցնել։

(Սորին դպրոց)

67. Սաորին դպրոցը 4 տարուան չրջան եւ 4 կարգ ունի եւ կաւանդէ՝

1. Կրօնք. — Կարեւոր աղօթքներ, կա-

կրնան ըլլալ միայն այն աշակերտաց կամ աշակերտուհեաց համար, որոց առողջութիւնը չի ներէր այս կամ այն դասն առնելու։

Յ0. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան պարտաւորութիւն կը սորսւի Օրինաց 67 եւ 68 յօդուածոց սահմանած ուսմանց մէջ տեղական հանգամանաց պահանջած անհրաժեշտ փոփոխութիւնն ընելու։

Յ1 ա. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը կը գծէ Սաորին եւ Բարձրագոյն դպրոցի ուսմանց ընդհանուր ծրագիրը եւ կորոշէ դասագրքերն ու այլ դասական ընդհանուր եւ մասնաւոր միջոցները։

Բ. Կրօնական ուսմանց ծրագիրն ու դասագրքերը կը սահմանէ Կրօնական Խորհրդականը ըստ 19դ յօդուածոյ Օրինաց վարչական կազմակերպութեան։

Յ2 ա. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան հրատարակած դասագրքերու եւ այլ դասական միջոցներու, ինչպէս եւ մատենադարանաց գրքերու ցուցակներէն զուրս ընտրութիւնք կրնան ըլլալ, բայց պէտք է անոր վաւերացմանը ենթարկուին։

Բ. Նմանապէս սահմանուած ընդհանուր ծրագրին համաձայն՝ դպրոց մը կրնայ իր մասնաւոր ծրագիրն ունենալ, բայց պէտք է դարձեալ Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութեան քննութեանն ու վաւերացմանը ենթարկուի (յօդ. 70)։

Յ3. Իւրաքանչիւր դպրոցի Տեսուչ–վարժապետը վարժապետաց հետ խորհրդակցութեամբ կը չինէ ամէն երեք ամիս դասերու բաշխման ցուցակը (ժամանակացոյցը), որ պէտք է ցոյց տայ իւրաքանչիւր օրուան եւ ժամու զբաղմանց կարգը։

Յ4 ա. Ուսուցման եղանակներն ու կերպերը պէտք է աշակերտաց զանազան տարիքին ու կրթութեան ասպիճանին համաձայն ըլլան, որպէս զի աշակերտք թէ իւրաքանչիւր ուսման մէջ հիմնաւոր յառաջադիմութիւն ընեն եւ թէ՛ մխանգամայն մասնաւորապէս զարգանան եւ ինքնակրթութեան փափաք ու կարողութիւն ստանան։

Բ. Այն գաւառները՝ ուր աշակերտք հայերէն չեն գիտեր՝ դասերը պէտք է աշակերտաց հասկցած լեզուովը բացատրուին մինչեւ որ կարող ըլլան հայերէն դասախօսութենէն օգուտ քաղելու։

—

2. Կազմութիւն կարգաց

Յ5 ա. Սաորին դպրոցը միայն մէկ սրահ եւ մէկ ներքին վարժապետ կունենայ՝ եթէ երկու սեռէ տղայոց թիւը 30 էն աւելի չէ. իսկ եթէ 30ը անցնի՝ օգնական–վարժապետ կամ վարժուհի մը կ'աւելցնայ։

Բ. Եթէ աշակերտաց եւ աշակերտուհեաց թիւը 60ի հասնի՝ դպրոցը երկու սրահի կը բաժնուի եւ իւրաքանչիւր սրահ երկու կարգ կը պարունակէ եւ մէկ ներքին վարժապետ կամ վարժուհի կունենայ։

գ. Նմանապէս եթէ իւրաքանչիւր կարգի աշակերտաց եւ աշակերտուհեաց թիւը 30ի հասնի՝ իւրաքանչիւր կարգ կրնայ զատ դասարան եւ իւրաքանչիւր դասարան մէկ ներքին վարժապետ կամ վարժուհի ունենալ։

դ. Այդ բաժանումները տեղի կունենան Գաւառական կամ Կեդրոնական Տեսչութեան վաւերացմամբը՝ եթէ բաժանմանց եղանակը Օրինաց սրահարդրութեանց բոլորովին չի հակասախօսեր։

Յ6 ա. Բարձրագոյն դպրոցի 4 սաորին կարգերը Սաորին դպրոցի կարգաց պէս կը կազմուին (յօդ. 75). իսկ երկու բարձրագոյն կարգերը կրնան զատ զատ դասարան ունենալ՝ եթէ իւրաքանչիւր կարգի համար առնուազն 15 աշակերտ եւ աշակերտուհի գտնուի։

Բ. Այդ երկու բարձրագոյն կարգերը մէկ սրահի մէջ կ'ըլլան եւ մէկ ընդհանուր Արուեստից սրահ ունեցող ներքին վարժապետի կամ վարժուհւոյ կը յանձնուին՝ եթէ երկու կարգին աշակերտաց եւ աշակերտուհեաց թիւը 30էն նուազ ըլլայ։

բեւոր գիտելիք Ս. Գաւմունքին, սկզբունք Քրիստոնէական վարդապետութեան եւ բարոյականի եւ եկեղեցական արարողութեանց եւ ծոնեորու պարզ բացատրութիւնք.

2. Հայերէն. — Աչխարհի լեզու եւ սկզբունք դրոց լեզուի, վերջինը միայն Դ. կարդին.

3. Իրագիտութիւն Ա. Բ. եւ Գ. կարդաց։

4. Տարրական թուաբանութիւն. — հաշիւ գրաւոր եւ մտաւոր. դրամ, չափ եւ կշիռք. հաշուադրութեան վարժութիւնք.

5. Աչխարհագրութիւն. — կարեւորագոյն գիտելիք եւ աչխարհագծութեան վարժութիւնք, Դ. կարգին.

6. Ազգային Գաւմունքիւն. — կարեւոր գիտելիք Դ. կարգին.

7. Գեղագրութիւն. — տարրական վարժութիւնք.

8. Սկզբունք գծագրութեան.

9. Մարմնամարզ. — տարրական վարժութիւնք.

10. Սկզբունք ձայնական երաժշտութեան, եկեղեցական երգեցողութիւն, վերջինը միայն Դ. կարգի յարմարագոյն աչակերտաց.

11. Ձեռագործ. — պարզ եւ անհրաժեշտ գործեր, աղջկանց։

12 Տնտեսութիւն. — անհրաժեշտ գիտելիք, միայն Դ. կարգի աղջկանց.

13. Օտար լեզու մը միայն Դ. կարգին՝ եթէ տեղական հանգամանք պահանջին։

(Բազմաթիւ դպրոց)

68 ա. Բարձրագոյն դպրոցը 6 տարուան ընթացք եւ 6 կարդ ունի, որոց կը Ստորին դպրոցին կը համապատասխանեն (Տե՛ս տարբերութիւն բ. դ. եւ ժզ. պրբ.), եւ կաւանդէ

1. Կրօնք. — Ս. Գաւմունքիւն համառօտ. Քրիստոնէական վարդապետութիւն համառօտ. բացատրութիւն եկեղեցական ծէսերու, արարողութեանց եւ ծոնեորու. հիմնական սկզբունք բարոյագիտութեան.

2. Հայերէն աչխարհի եւ գրոց լեզու, վերջինը միայն ե. եւ Զ. կարգաց.

3 Իրագիտութիւն, Ա. Բ. եւ Գ. կարգաց.

4. Ֆրանսերէն, Դ. ե. եւ Զ. կարգաց.

5. Տաճկերէն, ե. եւ Զ. կարգաց, տղայոց.

6. Գաւմունքիւն. — Ազգային պատմութիւն համառօտ հանգերձ աչխարհագրական կարեւորագոյն գիտելիօք, Դ. եւ ե. կարգաց. ընդհանուր պատմութենէն կարեւորագոյն գիտելիք, Զ. կարգին.

7. Աչխարհագրութիւն. — ընդհանուր եւ Տաճկաստանի համառօտ եւ աչխարհագծութեան վարժութիւնք, Դ. ե. եւ Զ. կարգաց.

8. Թուաբանութիւն, կարեւորագոյն վարժութիւնք Տօմարակալութեան. Ֆրանսական Չափական դրութիւն եւ բաղդատութիւն Տաճկական Չափական դրութեան հետ, ե. եւ Զ. կարգաց.

9. Տարրական երկրաչափութիւն եւ պարզ սովորական կիրառութիւնք, ե. եւ Զ. կարգաց. վերջինը միայն աչակերտաց.

10. Բնական գիտութիւններէն կարեւորագոյն գիտելիք եւ գլխաւոր սովորական կիրառութիւնք երկրագործութեան, ճարտարութեանց եւ առողջաբանութեան վերաբերեալ, ե. եւ Զ. կարգաց.

11. Գեղագրութիւն Հայերէն, Ֆրանսերէն եւ Տաճկերէն.

12. Սկզբունք գծագրութեան եւ դեղագծութեան.

13. Սկզբունք ձայնական երաժշտութեան, եկեղեցական երգեցողութիւն, վերջինը միայն Դ. ե. եւ Զ. կարգի յարմարագոյն աչակերտաց.

14. Մարմնամարզ. — տարրական վարժութիւնք.

15. Ձեռագործ. ամէն ընտանեաց կարեւոր եւ օգտակար գործեր, աղջկանց։

16. Սկզբունք տնտեսութեան, միայն Զ. կարգի աղջկանց.

Բ. Գաւառաց Բարձր. դպրոցներուն մէջ տեղական պահանջմանց համեմատ Ֆրանսերէնի տեղ ուրիչ լեզու մը եւ գործնական երկրագործութեան սկզբունք կաւանդուին։

69. Դպրոցաց մէջ ուսանելիք բոլոր ուսմունք պարտաւորիչ են. բացառութիւնք

գ. Եթէ բարձր. կարգաց մէջ աւանդուածքը ուսմանց դասերը հարկ ըլլայ քանի մը վարժապետաց մէջ բաժնել՝ պէտք է՝ ըստ կարելւոյն՝ նոյնատեսակ ուսմանց դասերը մէկ վարժապետի յանձնուին։

դ. Այդ պարագային մէջ ներքին վարժապետաց կը յանձնուի իւրաքանչիւր դասարանի բարեկարգութեան եւ միւս դասատուաց դասերու ընթացքին հսկելու պաշտօնը։

ե. Հոգաբարձուք եւ մանաւանդ Այցելու Տեսուչը մանաւոր փոյթ տանելու են որ այցելու դասատուաց թիւը կարելի եղածին չափ քիչ ըլլայ եւ իւրաքանչիւր դպրոց բաւական թուով ներքին պաշտօնեայ ունենայ։

37 ա. Դպրոցաց Տեսուչ–վարժապետք կամ վարժուհիք աշակերտաց եւ աշակերտուհեաց կարողութեան համաձայն սահմանեալ կարգերը (յօդ. 67 եւ 68) կը կազմեն։

բ. Իւրաքանչիւր կարգ պէտք է զատ դասառնու, միայն երգի, մարմնամարզի եւ ձեռագործի դասերու առեն կրնան կարգերը միանալ՝ եթէ աշակերտաց թիւը 30ը չանցնի,

գ. Բարձրագոյն կարգաց աշակերտք կրնան ստորին կարգաց դասերուն ունկնդիր ըլլալ։

38. Ստորին դպրոցի Ա. կարգը պէտք է կազմեն 7–9 տարեկան եւ Դ. կարգը առառաւելն 13 տարեկան, իսկ Բարձր. դպրոցի Զ. կարգը առ առաւելն 13 տարեկան տղայք։ Արտաքոյ կարգի բացառութիւնք կրնան հոգաբարձուին հաւանութեամբը. եթէ ընդունելի եւ հարկեցուցիչ պատճառներ կան եւ բացառութիւնը միւս աշակերտաց որ եւ է վնաս չի պատճառեր։

39 ա. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը կը հրատարակէ դպրոցաց ներքին կազմութեան եւ բարեկարգութեան ընդհանուր կանոնագիրը։

բ. Իւրաքանչիւր դպրոց կրնայ մանաւոր կանոնագիր ունենալ, բայց պէտք է ընդհանուր կանոնագրին սկզբանցը համաձայն ըլլայ եւ Թաւառական կամ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութենէն վաւերանայ։

3. Երկսեռ դպրոց

80. Երկսեռ դպրոցաց մէջ աշակերտաց հիք աշակերտաց կարգերուն հետ դաս կ'առնուն. բայց աշակերտուհեաց համար զատ տեղ յատկացած կրլլայ դասարանին մէջ։

81. Այդպիսի երկսեռ դպրոցք պէտք է իրենց մէջ կամ իրենց մօտ աշակերտուհեաց համար ձեռագործի զատ սրահ մը, զբօսավայր եւ ձեմիչներ ունենան. նմանապէս աշակերտուհեաց հսկողութեան ու ձեռագործի դասերուն համար վարժուհի մը։

—

4. Ժամանակ ուսման եւ պարապմ

82. Դպրոցական տարին Մայիսին կ'բացվի։

83 ա. Օրուան դասերը երկու մասի կը բաժնուին, ամէն օր կէս օրէն առաջ 3 ժամ եւ կէս օրէն յետոյ երկու ժամ. իսկ չաբաթ եւ՝ եթէ հարկը պահանջէ՝ եւ չորեքշաբթի օրերը միայն կէս օրէն առաջ 3 ժամ։

բ. Գարնան եւ ամառը կէս օրին 2 ժամ, իսկ աշնան եւ ձմեռը 1 ½ ժամ, ինչպէս եւ իւրաքանչիւր դասէ առաք 10 վայրկեան հանգիստ կը տրուի։

84. Ժամերու եւ դասերու բաշխումը կրնայ տեղւոյն եւ տարւոյ եղանակին պատահանքմանդ համեմատ ըլլալ (յօդ. 79 բ.) բայց պէտք չէ որ Ստորին դպրոցի Ա. Բ. եւ Գ. կարգերը օրը 4 ժամէն եւ նոյն դպրոցի Դ. կարգը, ինչպէս եւ Բարձր. դպրոցի Ե. եւ Զ. կարգերը օրը 5 ժամէն աւելի դասառութեան զբաղին։

85. Տարուան այլ եւ այլ արձակուրդներու ամբողջ տեւողութիւնը պէտք է առ առաւելն ութը չաբաթ ըլլայ, բաց ի սովորական տօնական օրերէն։

86 ա. Սովորական արձակուրդներու բաշխումն ու տեւողութիւնը Հոգաբարձուք կ'որոշեն Տեսուչ–վարժապետաց եւ Այցելու Տեսչաց կարծիքն առնելով։

Բ. Երկրագործական զբաղմանց միջոցին կրնան արտաքոյ կարգի արձակուրդք տալ ունենալ, որոց ժամանակն ու տեւողութիւնը կորոշեն Գաւառական Կրթական Տեսչութիւնք Հոգաբարձուաց եւ Ա. յցելու Տեսչաց կարծիքն առնելով, եւ իրենց որոշումը Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան կը հաղորդեն գէթ երկու ամիս յառաջ։

—

5. Քննութիւնք, կարգափոխութիւնք, Վիճակացոյցք, Վկայագիրք եւ Հանդէս

87 ա. Քննութիւնները քառամսեայ, տարեկան եւ աւարտական են, որք կը կատարուին Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան հրատարակելիք կանոնաց համաձայն։

Բ. Քառամսեայ քննութիւնք Տեսուչը եւ վարժապետք կը կատարեն ի ներկայութեան Հոգաբարձուին կամ անոր օգնականաց։

գ. Տարեկան եւ աւարտական քննութիւնք կը կատարեն Ա. յցելու Տեսուչը եւ իրմէ կաղմեալ քննիչ Մասնախումբը։ Ա. յդ քննութեանց ներկայ կըլլան Թաղային Իշխանութիւնք, Ծնողք եւ այլ ազգայինք։

դ. Տարեկան քննութիւններէն առք աշակերտաց Ծնողքներուն զրաւոր տեղեկութիւն (վիճակացոյց) կը տրուի իրենց զաւակաց վարուց եւ կրթութեան վիճակին վրայ. իսկ ուսումնասիրաբար աշակերտաց եւ աշակերտուհեաց վկայագիր կը տրուի Տեսուչ–վարժապետէն եւ Հոգաբարձուէն սոորագրեալ եւ Ա. յցելու տեսչէն վաւերացեալ։

88. Տարեկան քննութիւնները դպրոցական տարեգլխէն առաջ տեղի կունենան, ուր դպրոց օրը Հոգաբարձուք կ՚որոշեն Տեսուչ–վարժապետաց կարծիքն առնելով, եւ գէթ 15 օր առաջ կը ծանուցանեն Ա. յցելու Տեսչաց։

89. Աշակերտաց կարգափոխութիւնը տեղի կունենայ տարին անգամ մը տարեկան քննութիւններէն առք, բայց ի պահանջել քննութիւններէն առք, բայց ի պահանջել Հարկին արտաքոյ կարգի բացառութիւնք կրնան ընել։

90. Տարեկան քննութիւններէն առք բոլոր ազգային վարժարանաց մէջ տարեդարձի հանդէս տեղի կունենայ, որոյ նպատակն է դպրոցաց ընթացքին եւ վիճակին վրայ տեղեկութիւն տալ ժողովրդեան եւ անոր ուսումնասիրաց մէջ համակրական ոգին յարաբերութիւնք հաստատել։

6. Օրագրութիւնք եւ Ցուցակք

91 ա. Ամեն դպրոց պէտք է ունենայ

1. Տուման աշակերտութեան
2. Օրագրութիւնք ուսմանց
3. Օրագրութիւն տեսչական
4. Օրագրութիւն բացակայութեանց եւ վարուց
5. Ժամանակացոյց եւ ցուցակ ուսմանց
6. Ցուցակ դասագրոց եւ այլ դասական նիւթոց
7. Արձանագրութիւնք քննութեանց.
8. Տետր դիտողութեանց
9. Ցուցակ գոյից եւ գրեանց։

Բ. Իսկ մէկէն աւելի պաշտօնեայ գտնուած դպրոցները պէտք է ունենան նաեւ

10. Ցուցակ պաշտօնէից եւ անոնց իւրաքանչիւր կարգի ասանդած դասերուն եւ

11. Ցուցակ բացակայութեանց պաշտօնէից։

գ. Այս բոլոր ցուցակներն ու օրագրութիւնները պէտք է բռնուին Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան տուած մասնաւոր հրահանգներուն համաձայն (ՅՕդ. 325 գ.)։

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՈՐԴ

—

Ա.

ԿՐԿՆԻՋ ԿԱՄ ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՎԱՐԺԱՐԱՆՔ

92. Կրկնիչ կամ լրացուցիչ վարժարանները պէտք է հաստատուին միայն այն թաղերուն մէջ՝ ուր որ առ նուազն 10 աշակերտ կը գտնուի (ՅՕդ. 98)։

93. Կրկնիչ վարժարանաց դասախօսութիւնը թաղային դպրոցներու մէջ կըլլայ։

94. Կրկնիչ վարժարանաց ծախքերը թաղային դպրոցաց արկղներէն կը հոգացուին եւ հասոյթները նոյն արկղներուն կը պատկանին։

95. Կրկնիչ վարժարանաց նպատակն է Սուրբին դպրոցայ մէջ ուսումնասիրուած աշակերտաց եւ աշակերտուհեաց կրթութիւնն աւելի հաստատել եւ զանոնք գործնական կեանքի պահանջած կարեւոր գիտելիօք ըստ կարելւոյն ընդարձակել։

96. Կրկնիչ վարժարաններու ուսմանց ընթացքը 2 տարի կը տեւէ եւ 2 կարգ ունին՝

97 ա. Կրկնիչ վարժարանները ամէնօրեայ չեն, այլ շաբաթը միայն երկու կէս օր դաս ունին (2–3 ժամ), չորեքշաբթի եւ շաբաթ կէս օրէն ետք (Տես. Յօդ. 83 ա.)։

Բ. Եթէ այս կարգադրութիւնը ոեւէ անյարմարութիւն ունենայ՝ դասերը երեկոները կը տրուին շաբաթը երեք անգամ երկերկու ժամ։

98. Կրկնիչ վարժարան կընդունուին միայն Սուրբին դպրոցի ուսումնասիրած աշակերտը եւ աշակերտուհիք եւ անոնք որ նոյն դպրոցի ընթացքին քննութիւնը կուտան։

99. Եթէ կրկնիչ վարժարանաց դասերը երեկոները տրուին՝ դպրոցայ պաշտօնեայք պէտք է իրենց աշխատութեան համեմատ առանձին վարձատրութիւն առնան։

100. Ա. յղկիւռ Տեսուչը, դպրոցայ Հոգաբարձուք եւ Տեսուչ—վարժապետք միանգամայն եւ կրկնիչ վարժարանաց հսկողութիւնը, հոգաբարձութիւնն ու տեսչութիւնը կը վարեն,

101. Օրինաց մէջ յօդուածոց տրամադրութիւնները՝ որք սոյն Գլխոյ յօդուածոց մասնաւոր տրամադրութեամբք բարեփոխած չեն, Կրկնիչ վարժարանաց ալ կը վերաբերին։

—

Բ.

ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԵՒ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆՔ

102. Երեկոյեան և Կիրակնօրեայ վարժարանքը պէտք է հաստատուին բոլոր այն թաղերը՝ ուր որ անոնց պէտքը կզգայուի ըստ վկայութեան Ա. յղկիւռ Տեսչոյ։

103. Այս վարժարանաց դասերը թաղային դպրոցներու մէջ կը տրուին։

104. Երեկոյեան և Կիրակնօրեայ վարժարանաց ծախքերը թաղային դպրոցայ արկղներէն կը հոգացուին և հասոյթները նոյն արկղներուն կը պատկանին։

105. Երեկոյեան և Կիրակնօրեայ վարժարանաց նպատակն է դպրոցական տարիքն անցուցած երկու սեռէ անուս անհատից տարրական անհրաժեշտ կրթութիւն տալ։

106. Երեկոյեան և Կիրակնօրեայ վարժարանք ուսմանց որոշեալ շրջան և կարգեր չունին, աշակերտք կամ աշակերտուհիք իրենց վիճակին համաձայն խումբերու կը բաժնուին։

107 ա. Երեկոյեան և Կիրակնօրեայ վարժարանաց անհրաժեշտ ուսմունքն են՝

1. Կրօնք և սկզբունք բարոյականի,
2. Մայրենի լեզու և գիր,
3. Աղգային պատմութիւն,
4. Տարրական թուաբանութիւն,
5. Սկզբունք աշխարհագրութեան,

Բ. Ուրիշ ուսմունք ալ կրնան աւելնալ տեղւոյն պիտոյից համեմատ և Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութեան վաւերացմամբ։

108. Կիրակնօրեայ վարժարանաց միայն կիւրակի օրերը դասախօսութիւն կըլլայ տասնուաւղն երկու ժամ կէս օրէն առաջ կամ յետոյ. իսկ Երեկոյեան վարժարանաց մէջ տասնուաւղն չաբաթը երկու երեկոյ երկերկու ժամ։

109 ա. Կիրակնօրեայ և Երեկոյեան վար-

ժարանաց աչակերտք երկու տեսակ են՝ կա՛ նոնաւոր աչակերտք և ունկնդիրք ։

Բ· Կանոնաւոր աչակերտք կընդունուին երկու ամիսը անգամ մը, ամառվնան, իսկ ունկնդիրք միշտ և ձրի ։

119. Ունկնդիրք պարտաւոր են իրենց աչակերտ հնազանդիլ բարեկարգութեան կանոնաց, բայց իրենց դաս չի հատցուիր և քննութիւն չընդար ։

111 Կանոնաւոր աչակերտք դպրոցի Հոգաբարձուէն ընդունելութեան տրամադիր ունենալու և եթէ կարող ըլլան՝ ձախաւոր թոշակ վճարելու են ։

112. Այցելու Տեսուչք, Հոգաբարձուք և դաստուած վոյժ առնելու են որ կանոնաւոր աչակերտք չարունակարար ներկայ գըտնուին դասերուն ։

113 ա. Կիրակնօրեայ և Երեկոյեան վարժարանաց մէջ դաս տալ կրնան Հոգաբարձուց հատանութեամբ ամեն անձինք, որ բարի վարուց տէր են և իրենց տալիք դասին պահանջած հմտութիւնն ունին ։

բ· Այցելու Տեսուչք և Հոգաբարձուք մէկ կողմէն մանաւանդ անձանց կամ ընկերութեանց յարգոյ կը կարգան որ այդ վարժարաններուն մէջ ձրի դասախօսութիւն ընեն յանձն առնուն, միւս կողմէն գպրոցաց վարժապետները և վարժուհիները կը թելադրեն որ այդ ի հարկին մանաւանդ վարձատրութիւն տալով անոնց ։

գ· Այդ վարձատրութիւնը պէտք է ազատ կերպով թուշն և անոնց յատկացութեան տրամադրին համեմատ ըլլայ ։

114. Այցելու Տեսուչք, գպրոցաց Հոգաբարձուք և Տեսուչ—վարժապետք միանգամայն և Կիրակնօրեայ և Երեկոյեան վարժարանաց հսկողութիւնը, հոգաբարձութիւնը և տեսչութիւնը կը վարեն ։

115. Օրինաց միւս ցոգուածոց տրամադրութիւնները, որք այն գլխոյ յօդուածոց տրամադրութեամբ չեն բարեփոխած, Երեկոյեան և Կիրակնօրեայ վարժարանաց ալ կը վերաբերին ։

ԳԼՈՒԽ ՁԱՐԳԱՐԴ

ԹԱՂԱՅԻՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՔ

—

Ա.

Իրաւունք եւ պարտիք բաղին

Ա. ԹԱՂԱՐԱՆՔ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ, ՇԷՆՔ ԵՒ ԱՅԼ ՊԻՏԱՆՔ

116 ա. Իւրաքանչիւր թաղի Թաղային ժողովը կոչուի թաղին մէջ հիմնուելիք Ուսումնարանին տասնմանը (ցոգ. 125 և 132) և Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութիւնը կը վաւերացնէ ։

բ· Թաղային ժողովը հիմնուելիք Ուսումնարանի մասին բոլոր որոշումները հետ պէտք է ներկայէ Գաւառական կամ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան և անոր արիւղի վճռակից ու տալեան պիտակէն ։

117 ա. Ուսումնարան կրնան հիմնել երկու կամ աւելի թաղ միանալով ։

բ· Այդ պարագային մէջ Թաղային ժողովք պէտք է միացնել նման ընելով իւրաքանչիւր թաղի՝ Ուսումնարանի արիւղին վճարելիք գումարը որոշեն, Հոգաբարձուք ընտրութիւնն ընեն, Ուսումնարանի համար յարմար բազդն թաղը որոշեն՝ չէնքին յարմարութիւնն ու աշակերտաց երթեւեկութեան դիւրութիւնն նկատի առնելով, և իրենց որոշումները Կեդրոնական կամ Գաւառական Տեսչութեան ներկայեն իւրքննութիւն և ի վաւերացում ։

118 ա. Թաղ մը որ բարձրագոյն դպրոց (ցոգ. 68) չունի կամ թէև ունի բայց Օրինաց պահանջից վիճակին մէջ չէ՝ չի կրնար Սուրբին ուսումնարան (ցոգ. 125) հիմնել, և թաղ մը որ Սուրբին ուսումնարան չունի կամ ունեցածը Օրինաց պահանջած վիճակին մէջ չէ՝ չի կըր-

նար Միջին ուսումնարան հիմնել (Ցոդ. 132)։

Բ. Նմանապէս Մաորին կամ Միջին ուսումնարան չի կրնար հիմնուիլ Թաղի մը կամ միացեալ Թաղից մէջ՝ եթէ յարմար չէնք, կահ և սահմանեալ օժանդակ միջոցները հոգացած չըլլան և Ուսումնարանի գոյութիւնը գէթ մէկ չրջանի համար ապահոված չըլլայ։

Գ. Եթէ աշակերտաց թիւն երեքհարիւր նըւազի՝ Ուսումնարանին շարունակութիւնը Գաւառական կամ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան որոշման կենթարկի։

119. Ջնջուած։

120. Եթէ Թաղային Ժողով մը նախընթաց 118 և 119 յօդուածոց տրամադրութեանց հակառակ վարուի կամ եթէ բաւական հասոյթ ունենայ՝ բայց անվճոյթ դնելու Ուսումնարան հիմնելու՝ Օրինաց 27դ յօդուածին տրամադրութեանը ներքև կիյնայ։

—

2. ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑ

121. Ուսումնարանը իրեն յատուկ հաստատուն եկամուտ չունենալ, այլ Թաղային դպրոցի հաստատուն եկամտի [Ցոդ. 36] հաւասարեն բաժին կառնայ, զոր Թաղային Ժողովը կորոշէ և Գաւառական կամ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը կը վաւերացնէ։

122 ա. Ուսումնարանը իր յատուկ արկղը կունենայ, որուն ապրիւրներն են

1. Դպրոցի հաստատուն եկամտի հասոյթէն տրուած բաժինը.

2. Աշակերտաց թոշակներն ու տուրքերը (Ցոդ. 147 ա.).

3. Ընկերութեանց կամ մասնաւոր անձանց նպաստներն ու նուէրները.

4. Թաղային Մնոտիկն կամ Մնոտիկներէն տրուած նպաստը.

5. Ուսուցչաց վճարած տուդանքները.

6. Տարեկան հանգանակութենէ գոյացած հասոյթը։

բ. Եթէ նշանակուած 1–5 միջոցները բաւական չըլլան Ուսումնարանին ծախքը գոցելու՝ տարին անգամ մը ընդհանուր հանգանակութիւն կըլլայ Թաղին կամ Թաղերուն մէջ Թաղային Ժողովոյ կամ Ժողովոց որոշմամբ։

Գ. Ուսումնարանի հասոյթին իր ծախքէն աւելցած մասը Թաղային դպրոցի հաստատուն եկամտին վրայ կը բարձրի։

Կրթական Խորհրդականութիւնն առանց մէջ 3դ դասած էր,

«Դասական պետոյից վաճառականէ գոյացած հասոյթը», և կը պնդէ պահել զայն։

—

Բ.

ՆԵՐՔԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԱՑ

—

1. Աստիճանք եւ նպատակք, ուսմանց ծրագիրք եւ միջոցք

123. Թաղային Ուսումնարանները երկու աստիճանի կը բաժնուին — Մաորին և Միջին։

(Մաորին Ուսումնարան)

124. Մաորին Ուսումնարանի նպատակն է բարձրագոյն դպրոցի տուած ընդհանուր կրթութիւնը ընդարձակել և միանգամայն աշակերտները Միջին Ուսումնարան մանելու պատրաստել։

125 ա. Մաորին Ուսումնարանը 3 տարուան չրջան և 3 կարգ կունենայ։

Բ. Արտօնութիւն կը տրուի Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան ի պահանջել հարկին գործնական դասարան մը յաւելուլ գեղատրաստիկ աշակերտաց համար։

Գ. Գործնական դասարանին ընթացքը կըրնայ մէկ ու կէս տարի տեւել Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութեան որոշմամբ։

դ. Գործնական Դասարանին նպատակն է

Գործնական կեանքի պահանջած անհրաժեշտ հմտութիւնքն հաղորդել։

126. Սոորին Ռատուիարանի Ա. Բ. և Գ. կարգաց մէջ ուսանողութիւք ունին՝

1. Պրոնոպիոտութիւն.
2. Բարոյագիտութիւն.
3. Հոգերէն աշխարհիկ և գրոց լեզու և գրականութիւն.
4. Տաճկերէն, Ֆրանսերէն և Անգղիերէն.
5. Հիմնական սկզբունք Ընդհանուր Պատմութեան և Ազգային Պատմութիւն.
6. Աշխարհագրութիւն — Ընդհանուր, Հայաստանի և Տաճկաստանի.
7. Բանակագիտութիւն — թուաբանութիւն, գրահաշիւ, երկրաչափութիւն և սկզբունք գործնական մեքենաբանութեան։
8. Տոմարակալութիւն և վաճառականական գրութիւնք.
9. Գլխաւոր սկզբունք բնական գիտութեանց (բնագիտութիւն, տարրաբանութիւն, բնական պատմութիւն).
10. Կազմութիւն Օձանձեան և Աղգային վարչութեան.
11. Գեղագրութիւն, գծագրութիւն և գեղագծութիւն.
12. Ձայնական երաժշտութիւն. մարմնամարզ.
13. Տնտեսութիւն և ձեռագործ [ազջկանց].

127 ա. Տեղական պահանջմանց համեմատ՝ օտար լեզուներէն միայն տեղ կրնայ մի արևմ. լեզու ուսանուիլ։

բ. Այս ուսմանց ամենքն ալ պարտաւորիչ են աշակերտաց համար. արտաքոյ կարգի բացատրութիւնք կրնան ըլլալ վարժարանին պահանջեսը. իսկ աշակերտուհիք ազատ են ուսանելէ տաճկերէնն, եւրոպական լեզուներն միւն, վաճառականական գրութիւնք, երկրաչափութեան գործնական կիրառութիւնք և մեքենաբանութիւն։

128. Սոորին Ռատուիարանի գործնական կարգին մէջ պէտք է ուսանուին՝

1. Պրոնոք և բարոյագիտութիւն — Կըրկնեսմ Գ. կարգի ընթացքին.
2. Հայերէն — Նոյնպէս.
3. Օտար լեզուք — չարունակութիւն.
4. Սկզբունք գործնական արուեստագանութեան կամ երկրագործութեան.
5. Համարակալութիւն և առևտրական գրութիւնք. Սկզբունք վաճառագիտութեան. Առևտրական թուաբանութիւն.
6. Գրահաշիւ. Գործնական երկրաչափութիւն. սկզբունք Գործնական Մեքենաբանութեան.
7. Ընդհանուր Պատմութիւն — Կրկնեսմ Գ. կարգի ընթացքին և հիմնական ծանոթութիւնք վաճառականութեան և ճարտարութեանց պատմութենէն.
8. Աշխարհագրութիւն — Նոյնպէս, և վաճառականական, ճարտարական և երկրագործական աշխարհագրութենէն հիմնական ծանոթութիւնք.
9. Հիմնական սկզբունք քաղաքային. առևտրական և ճարտարական իրաւանց.
10. Հիմնական սկզբունք Տնտեսագիտութեան և վիճակագրութեան.
11. Երկրաչափական և ճարտարական գծագրութիւն. գեղագրութիւն.
12. Բնական գիտութիւնք — Կրկնեսմ և ընդարձակեսմ Գ. կարգի ընթացքին և գլխաւոր կիրառութիւնք.
13. Ձայնական երաժշտութիւն և մարմնամարզ.
14. Տնտեսութիւն և ձեռագործ [ազջկանց]։

129 ա. Երկրագործական կազմերը Արուեստագանութեան տեղ Երկրագործութիւն կառանդալ. իսկ մնաց ուսմանք երկու ձիւղի կը բաժնուին — վաճառականական և ճարտարական։

բ. Երեքանչիւր ձիւղի աշակերտք պարտաւոր են նոյն ձիւղի բոլոր դասերն հետեւելու. բացառութիւնք կրնան Տեսչին հաստատութիւնք։

130 ա. Եթէ գործնական կարգի երեքանչիւր ձիւղին հետևող առնուազն 10 աշակերտ չըլլայ՝ նոյն ձիւղին յատկացեալ դասերը չեն ուսանուիր։

Բ. Նամանալէս եթէ բոլոր աշակերտաց թիւը 15 էն նուազ ըլլայ՝ Գործնական Դասընթացքը չի բացուիր։

(Մնալիք ո---ծաբան)

131 ա. Միջին Ուսումնարանի նպատակն է 1. ընդհանուր կրթութիւն տալ, 2. վաճառականութեան և ճարտարութեանց վերաբերեալ միջին աստիճանի հմտութիւնք հաղորդել 3. բարձրագոյն մանաւանդ իտական վարժարանաց համար պատրաստել։

Բ. Միջին Ուսումնարանը գլխաւորապէս աշակերտաց համար է։

132 ա. Միջին ուսումնարանը 6 տարուան չրջան և 6 դասարան ունի, յորոց 3ը Սորին Ուսումնարանի կարգաց կը համապատասխանեն [Յօդ. 125]։

Բ. Միջին Ուսումնարանը հինգերորդ կարգէն սկսեալ երկու ճիւղի կը բաժնուի—վաճառականական և ճարտարական, և այս վերջինը երկու առարքաժանումի կունենայ՝ քանաքագիտական և Տարրարանական։

Գ. Արտօնութիւն կը տրուի կեդրոնական կրթական Տեսչութեան ճարտարական ճիւղի վերջին դասարանին ընթացքը մէկ ու կէս տարի ընել՝ եթէ հարկը պահանջէ։

133. Միջին Ուսումնարանի մէջ կը ուսանղուին

1. Կրօնագիտութիւն. — Համառօտ պատմութիւն Հայաստանեայց եկեղեցւոյ և ընդհանուր եկեղեցական պատմութենէն կարեւոր գլուխները.

2. Հայերէն. — Աչխարհիկ և գրոց լեզու և պատմութիւն գրականութեան.

3. Տաճկերէն, Ֆրանսերէն, Անգլիերէն և Գերմաներէն լեզուք և գլխաւոր ծանօթութիւնք նոյն լեզուաց գրականութեան պատմութենէն.

4. Ընդհանուր և Ազգային պատմութիւն.

5. Ընդհանուր աչխարհագրութիւն իր ճիւղերովը. — վարչական և Առևտրական աչխարհագրութիւն Տաճկաստանի. — Տիեզերագրութիւն.

6. Քանակագիտութիւն. — Ընդհանուր թուաբանութիւն և գրահաչիւ. — Երկրաչափութիւն իր ճիւղերովը. — Գործնական երկրաչափութիւն. — Սկզբունք տեսական և գործնական մեքենաբանութեան.

7. Սկզբունք բնագիտութեան, տարրարանութեան, երկրաբանութեան, հանդարանութեան, բուսաբանութեան, կենդանաբանութեան և կիրառութիւնք երկրագործութեան, ճարտարութեանց և առողջաբանութեան մէջ. — Տարրարանական արուեստաբանութիւն.

8. Համարակալութիւն և գործնական կրքութիւնք. — վաճառագիտութիւն և դիտութիւն վաճառականութեան. — Համառօտ պատմութիւն վաճառականութեան.

9. Սկզբունք անտեսագիտութեան [երկրագործական, ճարտարական, առևտրական] և վիճակագրութեան.

10. Սկզբունք իրաւագիտութեան [քաղաքային, ճարտարական, առևտրական և վարչական]. — Օրինական և Ապգային վարչութիւն.

11. Գծագրութիւն երկրաչափական և ճարտարական. — Գեղագծութիւն. — Գեղագրութիւն.

12. Ձայնական երաժչտութիւն. — Մարմնամարզ։

134 ա. Իւրաքանչիւր ճիւղի աչակերտք պարտաւոր են իրենց ճիւղին բոլոր ուսմունքը ուսանելու։ Արտաքոյ կարգի բացառութիւնք կրնան վաստաւորմութեան պատճառաւ։

Բ. Օտար լեզուներէն միայն երեքը պարտաւորիչ են։

135 ա. Եթէ ճիւղի մը հետևող աչակերտաց թիւը 15էն նուազ ըլլայ՝ նոյն ճիւղին յատկացեալ դասերը չեն ուսանղուիր։

Բ. Նամանալէս եթէ ճիւղի մը տարբաժանման հետևող աչակերտաց թիւը 10էն նուազ ըլլայ՝ նոյն տարբաժանման յատկացեալ դասերը չեն ուսանղուիր։

136 ա. Կեդրոնական կրթական Տեսչութիւնը կը գծէ Ուսումնարանաց մէջ ուսանելիք ուսմանց ընդհանուր ծրագիրները և

կրոշէ դասագրքերն ու այլ դասական ընդհանուր և մանաւանդ միջոցները [Տես 72 ա.] :

Բ· Կրօնական ուսմանց ծրագիրն ու միջոցները Կրօնական Խորհրդարանը կը սահմանէ:

Գ· Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան պատասխանութիւն կը տրուի ի պահանջել հարկին ուսմունք աւելցնել կամ պակասցնել, ինչպէս և ճիւղերու կազմութեան մէջ փոփոխութիւն ընել [Տես 72 բ.] :

137 ա. Տեսուչը ուսուցչաց խորհրդին [Ծոզ. 213] գործակցութեամբը կը չինէ ամեն երեք տարի իր ուսումնարանի ուսմանց դասերու բաշխման ցուցակը, որ պէտք է ցոյց տայ ուսումնարանի իւրաքանչիւր աւուր և ժամու ղբաղմանց կարգը :

Բ· Երկսեռ ուսումնարանաց դասերու բաշխումը այնպէս պէտք է ըլլայ որ աղջկանց համար պարտաւորիչ չեղող կամ անկարեւոր դասերը անոնց ձեռագործի, տնտեսութեան և մարմնամարզի ղբաղած միջոցին տեղի ունենան:

138. Օրինաց 80 և 81 յօդուածոց տրբառմնդրութիւնները երկսեռ ուսումնարանաց ալ կը վերաբերին :

139. Ուսումնարանաց դասախօսութեան ընդհանուր լեզուն Հայերէն է, բայց Ստորին ուսումնարանի Գ. և Գործնական դասարանին և Միջին ուսումնարանի բոլոր կարգաց մէջ բանի մը դաս կրնայ օտար լեզուաւ տանղուիլ հատանութեամբ կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութեան :

2. Կազմուբիւն կարգաց

140 ա. Եթէ Ստորին ուսումնարանի դասարանի մը աշակերտաց թիւը 30ը անցնի և հանգանական ըլլայ թէ երթալով աւելի սիրի չտանայ՝ աշակերտք զուգընթաց դասարաններու կը բաժնուին : Այդ բաժանումը պէտք է տեղի ունենայ մանաւանդ Գործնական դասարանին համար :

Բ· Միջին ուսումնարանաց մէջ այդ բաժանումը տեղի կունենայ երբ դասարանի մը օտար լեզուաց հետեւող աշակերտաց թիւը 25ը և երկրաչափական, տարրաբանական և այլ գործնական կրթութեանց հետեւողներունը 15ը անցնի :

3. Աշակերտք եւ աշակերտուհիք

141 ա. Ստորին ուսումնարան կընդունուին բարձրագոյն դպրոցի ուսումնասիրտ աշակերտք և աշակերտուհիք և անոնք որ նոյն դպրոցի ուսմանց ընթացքին քննութիւնը կուտան :

Բ· Ստորին ուսումնարանի Գործնական դասարանը կընդունուին նոյն ուսումնարանի ուսումնասիրտ աշակերտք և անոնք որ նոյն ուսումնարանի ուսմանց ընթացքին քննութիւնը կուտան :

Գ· Միջին ուսումնարան կընդունուին Ստորին ուսումնարանի Գ. կարգի ուսումնասիրտ աշակերտք և անոնք որ նոյն ուսումնարանի ուսմանց ընթացքին քննութիւնը կուտան :

142. Բայլ Օրինաց 58րդ յօդուածի պահանջած վկայականներէն և արտօնագրէն՝ աշակերտք և աշակերտուհիք պէտք է ներկայեն վարուց և ուսմանց վկայական :

143. Ստորին ուսումնարանի Ա. կարգը կընդունուին 12 տարեկանը լրացուցած, իսկ Միջին ուսումնարանի Ա. կարգը կընդունուին 13 տարեկանը լրացուցած աշակերտք և աշակերտուհիք :

144. Աշակերտաց ընդունելութիւնը տեղի կունենայ դպրոցական տարեգլխոյն սկիզբը, Արտաքոյ կարգի բացառութիւնք կըլլան՝ եթէ դասարանաց կանոնաւոր ընթացքին խանգարում չի պատճառեն :

145. Եթէ աշակերտ կամ աշակերտուհի մը երկու տարի կարգ փոխել չի կրնայ առանց հիւանդութեան պատճառի՝ կարճակաց :

146. Աշակերտք բայլ թոշակէ՝ մուտքի և տարրաբանական գործարանի ղբաղմանց համար ղատ տարբ կը վճարեն :

147. Թաշակաց և արոց տասիճաններն ու քանակութիւնը Թաղային Ժողովք, իսկ իւրաքանչիւր աշակերտի առնուելիք Թաշակն ու տուրքը Հոգաբարձուք կորոշեն [Յոդ. 46 և 48]։

148 ա. Աղքատ աշակերտք և աշակերտուհիք ձրի կընդունուին։

բ. Աւետարոյ կարդի ընդունակութիւն և ջանասիրութիւն ունեցող ձրիասիրտ աշակերտաց և աշակերտուհեաց բոլոր պէտքերը ձրի կը հոգացուին եւ՝ եթէ հարիր պահանջէ՝ դրամական նպաստ ալ կը տրուի։

գ. Հոգաբարձուք և Ս. Ժողովու Տեսուչը մանաւանդ խնամք կը տանին պաշտպանելու աշակերտաց։

149 ա. Սարկն ուսումնարանի Գործնական դասարանին և Մ[illegible]ին ուսումնարանի բոլոր կարգաց մէջ երկու սեռէ ունկնդիրք ալ կընդունուին, որք սորա են միայն իրենց ընտրած մէկ դասին կամ դասերուն հետեւելու, բայց պէտք է նոյն դասին կամ դասերուն պահանջած հմտութիւնն ունենան և բարեկարգութեան բոլոր կանոնաց հնազանդին իրրև աշակերտ։

բ. Ունկնդիրք պէտք է բարի վարուց վկայական ունենան իրենց բնակած թաղին Վարչութենէն։

150. Ունկնդիրք Թաշակ կը վճարեն իրենց հետեւած դասերու Թաշոյն համեմատ։

151 ա. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան հրատարակելիք բարեկարգութեան կանոնադիրը կորոշէ յանցաւոր աշակերտաց տըրուելիք պատիժներն։

բ. Հոգաբարձուք և Տեսուչը Ուսուցչաց Ժողովին կարծիքն առնելով կրնան համրել աշակերտ կամ ունկնդիր մը՝ եթէ անոր ներկայութիւնը աշակերտաց չար օրինակ և անոնց դասարանի կանոնաւոր յառաջադիմութեան արգելք է։

Դ. ԳՆՈՒՐԻՒՆՔ ԵՒ ԺԱՄԱՒԱԿ ՈՒՍՄԱՆ ԵՒ ՊԱՐԱՊՈՑ

152 ա. Ուսումնարանաց մէջ քառամսեայ, տարեկան և ամարային քննութիւնք տալի կունենան։ Քառամսեայ քննութիւններն Տեսչին ու Ուսուցիչը կը կատարեն՝ ի ներկայութեան Հոգաբարձուաց կամ անոնց ոգնականաց։ Իսկ տարեկան և ամարային քննութիւնները կը կատարեն Գաւառական կամ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութենէն կարգեալ Քննիչ Մանաւանդ՝ ի ներկայութեան Ազգային Իշխանութեանց, Ծնողաց և այլ ազգայնոց։

բ. Տարեկան քննութիւններն ու կարգափոխութիւնք տեղի կունենան դպրոցական տարեգլխին [Մայիս] առաջ։

գ. Քառամսեայ և տարեկան քննութիւնները եթէ վիճակացոյցներ կը տրուին աշակերտաց, իսկ ուսումնասիրաբար աշակերտաց վկայագիրներ, որոց մէջ նշանակուած կըլլայ և ուսմանց համառօտ ծրագիրը։

153 ա. Սարկն ուսումնարանի Ա. Բ. և Գ. կարգաց օրը 5 ժամ դաս կը տրուի, իսկ նոյն ուսումնարանի Գործնական դասարանին և Մ[illegible]ին ուսումնարանի բոլոր կարգաց ուսուցչին 6 ժամ։

բ. Գարնան և ամառը կէս օրին 2 ժամ և աշնան ու ձմեռը 1½ ժամ, ինչպէս և դասերու մէջ ժամը անդամ մը 10 վայրկեան, կամ երկու ժամը անդամ մը 15 վայրկեան հանգիստ կը տրուի։

154 ա. Ուսումնարանաց բոլոր տարուան պարապոց օրերը, բացի ամսօրեայ տօնելի օրերէն, կրնան միմչև 10 չափաւոր տեղւոյ հանգամանաց համեմատ տարուան զանազան եղանակներուն վրայ կը բաժնուին Գաւառական կամ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան վճռերայսմանը։

բ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը կընայ ի պահանջել հարկին պարապոց ժամանակը աւելցնել կամ պակսեցնել։

155. Օրինաց միւս յօդուածները, որք այն գլխոյ մանաւանդ արտաքնութեամբ չեն վերաբերիր ուսումնարանաց ալ կը վերաբերին։

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՒ ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՔ

—

Ա.

Կեդրոնական ուսումնարան

156. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը իր անմիջական անօրէնութեանը ներքեւ Մայրաքաղաքիս մէջ ունի այժմ դէպի Մկրտչի ուսումնարան մը կոչուածը, որուն տեղն ու հասցէի ապրիլները Ազգ. Ժողովը կորոշէ։

157. Կեդրոնական Ուսումնարանի Հոգաբարձուն, Տեսուչն ու Ուսուցիչները Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը կ'ընտրէ։

158. Օրինաց մէկ յօդուածները, որք նախընթաց 156 և 157 յօդուածոց տրամադրութեամբ չեն բարեփոխուած՝ Կեդրոնական Ուսումնարանին ալ կը վերաբերին։

—

Բ.

Գաւառական ուսումնարան

159. Իւրաքանչիւր Գաւառաքաղաքի կամ Նահանգի Մարզին կամ Մկրտչի ուսումնարան մը, որ Գաւառական Կրթական Տեսչութեան անմիջական անօրինութեանը ներքեւ կը գտնուի։

160 ա. Գաւառական Ժողովը Գաւառական Վարչութեան և Գաւառական Կրթական Տեսչութեան կարծիքն առնելով կ'որոշէ Ուսումնարանի տեղն ու հասցէի ապրիլները և իր որոշումը կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան քննութեանն ու վաւերացմանը կը ներկայէ։

բ. Ուսումնարանի տեղն ու չէնքը պէտք է իր նպատակին յարմար ըլլայ և աշակերտաց ներքեւեւութեան դիւրութիւն ընծայէ։

161. Աշակերտաց ընդունելութեան պայմանները, մուտքի արտ և թոշակաց վերաբերեալ մանաւանդ կանոնագիրը պէտք է կեդրոնական Կրթական Տեսչութենէն վաւերացուի։

162. Ուսումնարանի Տեսուչն ու ուսուցիչները Գաւառական Կրթական Տեսչը կ'ընտրէ, իսկ Հոգաբարձուն Գաւառական Ժողովը։

163. Օրինաց մէկ յօդուածները, որք այն Մասին մանաւանդ տրամադրութեամբ չեն բարեփոխուած, Գաւառական ուսումնարանաց ալ կը վերաբերին։

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

—

Ա.

Վանական միաբանութեանց վարժարանք

164. Վանական Միաբանութեանց վարժարանաց կրօնական ուսմանց ծրագիրն ու միջոցները պէտք է կրօնական Խորհրդականին, իսկ միւս ուսմանցը, ինչպէս և վարժարանաց կազմութեան և բարեկարգութեան կանոնագիրը՝ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան վաւերացմանը ենթարկուին։

165. Վանական Միաբանութեանց վարժարանները Կեդրոնական և Գաւառական Կրթական և Կրօնական Տեսչութեանց հսկողութեանը ներքեւ են, ըստ որամադրութեան 19ր և 26ր Յօդուածոց վարչական օրինաց։

166. Սոյն վարժարանաց վարժապետը պէտք է Օրինաց սահմանած Արտօնագիրն ունենան [Յօդ 297, 298, 300, 301, 306 Ա—ե]։

167. Վանական Միաբանութիւնը պէտք է տարին տարի իրենց վարժարանաց հաշիւները Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան վաւերացնել տան և միանգամայն անոնց վիճակին վրայ տեղեկագիր ներկայեն անոր համաձայն Օրինաց [Տես Յօդ. 349]։

168. Եթէ վանական Միաբանութիւն մը նախընթաց 164–167 ցօդուածոց տրամադրութիւններուն հակառակ վարուի՝ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը մէկ տարուան մէջ երեք ազդարարութիւն ընելէ ետք՝ խընդիրը կը յանձնէ վարչական խորհրդոյ որ վնասէից համար հաստատուելիք օրինաց համաձայն կը տնօրինէ։

—

Բ.

Բարեգործական կրթական Հաստատութիւնք

169. Բարեգործական են ամէն այն կրթական հաստատութիւնք՝ որոց ծախքը ամբողջ կամ մասամբ կոտակաց եկամտոյ, բարերար անձանց դրամովը, հանգանակութեամբ, նուէրներով կամ այլ հասարակաց հաստատութեամբ կը հոգացուին։

170. Օրինաց 164–167 ցօդուածները բարեգործական վարժարանաց ալ կը վերաբերին։

171. Այն բարերար անձինք՝ որք իրենց հիմնած կրօնական հաստատութեանց բոլոր ծախքերը իրենց սեփական դրամովը կը հոգան՝ պարտական չեն հաշիւ ներկայելու։

172. Եթէ բարեգործական հաստատութեանց վարչութիւնք Օրինաց 164–167 ցօդուածոց հակառակ վարուին կամ նոյն հաստատութիւնները բարեկարգ վիճակի մէջ պահելու անտրամադիր ըլլան՝ Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութեան կողմէն մէկ տարուան մէջ երեք ազդարարութիւն ընդունելէ ետք՝ անվաստահելի կը հրատարակուին և Օրինաց 319դ ցօդուածին տրամադրութեան ներքեւ կ'ըլլան։

173. Նախընթաց յօդուածի տրամադրութիւններէն զերծ են 171 յօդուածին մէջ նշանակուած բարերար անձինք։

—

Գ.

Մասնաւոր Վարժարանք

174 ա. Մասնաւոր են այն վարժարանները զոր մասնաւոր անձինք կամ ընկերութիւնք կը հաստատեն իրենց սեփական հաշուին։

բ. Մասնաւոր վարժարանաց Ազգային միւս վարժարաններէն ունեցած տարբերութիւնն այն է որ մասնակարարութեան մասին Ազգային իշխանութեանց պատասխանատու չեն բնաւ և ձրի աշակերտ ընդունելու պարտակոնութիւն չունին։

175. Ամէն մասնաւոր անձ՝ որ իր բնակած թաղին կամ թաղերէն բարի վարուց վկայական և Օրինաց պահանջած Արտօնագիրն ունի և ամէն մասնաւոր ընկերութիւն որ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութենէն վաւերացած է՝ կրնայ վարժարան հիմնել, բայց պէտք է անոր ուսմանց ծրագիրն Գաւառական կամ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան վաւերացնել տայ, անոնց հակողութիւնն ընդունի և տարին անգամ մը տեղեկագիր ներկայէ ըստ սահմանեալ կանոնաց։

176. Մասնաւոր վարժարանաց վարժապետք և վարժուհիք պէտք է Օրինաց սահմանած Արտօնագիրն ունենան [յօդ. 297, 298, 300, 301, 306 ա—ե]։

177. Այն մասնաւոր անձինք և ընկերութիւնք՝ որ նախընթաց 175 և 176 յօդուածոց հակառակ կը վարուին կամ իրենց վարժարանը բարեկարգ վիճակի մէջ չեն պահեր՝ Գաւառական կամ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութենէն մէկ տարուան մէջ երեք ազդարարութիւն ընդունելէ ետք՝ անվաստահելի կը հրատարակուին։

ՄԱՍՆ ՀՈՐՐՈՐԴ

—

ԿՐԹԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՅՔ

—

ԳԼՈՒԽ ԿԱՊԱՉԻՆ

Ա.

ԴՊՐՈՑԱՑ ՊԱՇՏՕՆԵԱՅՔ

1. Տեսուչ-վարժապետք կամ վարժուհիք

178. Միայն մէկ վարժապետ կամ վարժուհի դանուած գպրոցներուն մէջ նոյն վարժապետք կամ վարժուհիք կը վարեն միանգամայն անոնց ներքին տեսչութեան պաշտօնը։ Իսկ մէկէն աւելի պաշտօնեայ դանուած դպրոցներուն մէջ նոյն պաշտօնը անոնցմէ մէկուն կը յանձնուի։

Բ. Տեսուչ—վարժապետք կամ վարժուհիք բաց ի տեսչութեան պաշտօնէն միանգամայն իրենց յանձնուած կարգին կամ կարգերուն դասերը կուտան։

Գ. Տեսչութեան պաշտօնին յատկանալիք ժամանակը Հոգաբարձուք կորոշեն՝ Այցելու Տեսչաց կարծիքն առնելով։

179 ա. Տեսուչ—վարժապետին տոմարագրեալ և պատասխանատու են վարժարանի բոլոր միւս պաշտօնեայք։

Բ. Վարժապետք և վարժուհիք պարտաւոր են ամէն բանի մէջ Տեսուչ—վարժապետին կամ վարժուհւոյն օգնելու։

180 ա. Տեսուչ—վարժապետը պէտք է վարժապետաց կամ վարժուհեաց կարծիքն առնու Դպրոցի բարեկարգութեան վերաբերեալ ինդիրոց մասին և զանոնք գէթ ամիսը անդամ մը ի հարկուրդ դնէ։

Բ. Վարժապետք կամ վարժուհիք թէև համաձայնա չըլլան Տեսուչ—վարժապետին՝ պարտաւոր են ճշդիւ գործադրել անոր հրահանգները։

Գ. Սոյա և Տեսուչ—վարժապետին, ինչպէս և սոյա և Հոգաբարձուին մէջ ծագած անհամաձայնութիւնները Այցելու Տեսուչը կը քննէ. բայց վերջնական վճիռը Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութեան կը պատկանի։

181. Տեսուչ—վարժապետաց պաշտօնն է վարժարանաց բարեկարգութեան և ընթացքին անվնասական հսկողութիւնը և հաստատեալ Օրինաց, Ծրագրաց և կանոնաց և բարձրագոյն իշխանութեանց տուած հրահանգաց անթերի գործադրութիւնը։ Իրենց դլխաւոր պարտականութիւնն են ամէն ջանք ի գործ դնել որ աշակերտք կանոնաւոր կերպով ընդունին, լաւ վարք ունենան և ուսմանց մէջ յառաջադիմեն, հսկել որ վարժապետք իրենց պաշտօնը խղճի մօտ կատարեն, հոգ տանիլ որ դպրոցին և աշակերտաց պիտոյքը ժամանակին հոգացուին։ Դպրոցատեղիքը և բոլոր գործը, ինչպէս և աշակերտք և անոնց դասական առարկաները միշտ պատշաճաւոր և մաքուր վիճակի մէջ ըլլան։

182. Տեսուչ—վարժապետք երեք ամսուան անգամ մը յուսյսիսմէ տեղեկագիր կը ներկայէն Այցելու Տեսչաց, որուն պարունակելիքը տեղեկութիւնն ու ձևը Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը կը սահմանէ։

183 ա. Սոորին դպրոցի Տեսուչ—վարժապետ կրնան ըլլալ անոնք որ առ նուազն 21 տարեկան են և գէթ Սոորին դպրոցի վերջնական ընդհանուր արտօնագիրը ունին [Յօդ. 297, 300, 306 Բ.]։ Սոորին դպրոցի Տեսուչ—վարժուհի կրնան ըլլալ նոյն պայմաններով անոնք որ առ նուազն 18 տարեկան են։

Բ. Բացառութիւն. — Սոորին վարը, այսինքն 2րդէն նուազ աշակերտ ունեցող դպրոցաց Տեսուչ—վարժապետ կամ վարժուհի կրնան ըլլալ անոնք որ Սոորին դպրոցի առաժամանակեայ ընդհանուր Արտօնագիր ունին [Յօդ. 301 և 306 Բ.)։

184. Բարձրագոյն դպրոցի Տեսուչ—վարժապետ կրնան ըլլալ անոնք որ 23 տարեկան են և գէթ Բարձրագոյն դպրոցի վերջնական

ընդհանուր Արտօնագիր ունին (Յօդ. 297, 300 306 Գ.) Բարձ. դպրոցի Տեսուչ վարժուհի կրնան ըլլալ նոյն պայմաններով անոնք որ 20 տարեկան են։

185. Տեսուչ—վարժապետաց կամ վարժուհեաց ընտրութիւնը դպրոցի Հոգաբարձուց կընեն Ա.յցելու Տեսչաց կարծիքն առնելով։

Կրթական Խորհրդականութիւնը կը պնդէ այս Յօդուածին Բ. պարբերութեան վրայ, զոր դրած էր իւր ծրագրոյն մէջ, և որ է,

Բ. Թաղային ժողովը կրնան Տեսուչ-վարժապետաց կամ վարժուհեաց, ինչպէս և վարժապետաց և վարժուհեաց ընտրութիւնն կամ անոր վաւերացումը իրենց վերապահել։

—

2. Վարժապետ կամ վարժուհիք

186. Մարին դպրոցի վարժապետ կրնան ըլլալ անոնք որ առնուազն 18 տարեկան են և Մարին դպրոցի առաջնորդական ընդհանուր Արտօնագիր ունին. (Յօդ. 297, 301 և 306 Բ.) իսկ վարժուհի կրնան ըլլալ նոյն պայմանով անոնք որ առնուազն 16 տարեկան են։

187. Բարձրագոյն դպրոցի վարժապետ կրնան ըլլալ անոնք որ առնուազն 20 տարեկան են և Բարձրագոյն դպրոցի առաջնորդական ընդհանուր Արտօնագիր [Յօդ. 297, 301 և 306 Գ.] ունին. իսկ վարժուհի կրնան ըլլալ նոյն պայմանով անոնք որ առնուազն 18 տարեկան են։

188. Վարժապետաց և վարժուհեաց ընտրութիւնը Հոգաբարձուց կընեն Տեսուչ վարժապետին կամ վարժուհոյն ու Ա.ցելու Տեսչին կարծիքն առնելով. [Յօդ. 185 բ]։

189. Վարժապետաց և վարժուհեաց առձիկը Հոգաբարձուց կորոշեն տեղական կեանքի պայմաններուն եւ իւրաքանչիւրին Արտօնագրի աստիճանին համեմատ։ Հոգաբարձուց պարտաւոր են աշխատանքը լատ արժանւոյն և արդարութեամբ վարձատրելու սկզբունքին չի հեղլլ։

Կրթական Խորհրդականութիւնը կը պնդէ այս Յօդուածին Բ. պարբերութեան վրայ, զոր դրած էր իւր ծրագրոյն մէջ, և որ է.

Բ. Թաղային ժողովը կրնան վարժապետաց և վարժուհեաց, ինչպէս և Տեսուչ-վարժապետաց կամ վարժուհեաց առձկի որոշումը կամ անոր վաւերացումը իրենց վերապահել։

190. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը առձկաց մասին հիմնական կանոնագիր մը կը հրատարակէ և անոր սկզբանցը համաձայն կընքուած պայմանք առ ոչինչ կը համարուին։

191. Վարժապետք և վարժուհիք օգնական—աշակերտաց կամ աշակերտուհեաց (Յօդ. 238) տուած առանձին դասերնուն համար մանաւանդ վարձատրութիւն պէտք է առնեն։

192 ա. Վարժապետք և վարժուհիք իրենց առձիկին զատ կատարեան անտեսին դպրոցի աշակերտ դլխոյ ի դասատու տարին 2 ղուրուշ և ի Պօլիս 3 ղրչ։ Մէկէն աւելի վարժապետ եղած տեղերը այդ հատկութիւնը կը բաժնուի մէջերնին իւրաքանչիւրին աշխատութեան ժամերուն համեմատութեամբ։

բ. Այս մասին վարժապետաց մէջ ծագած անհամաձայնութիւնը Հոգաբարձուն կը լուծէ, որոյ վճռոյն դէմ կրնայ դիմել տեղւոյն կողմը բաղկ. Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութեան։

—

3. Օգնական—վարժապետ կամ վարժուհիք

193 ա. Սոորին դպրոցի օգնական—վարժապետ կամ վարժուհի կրլլան անոնք որ Բարձրագոյն դպրոցի և Մանկավարժական դասարանաց ուսմանց ընթացքը աւարտած կամ նոյն դպրոցի և դասարանաց ընթացքին ջրնեռթիւնը տուած և վկայագիր տուած են, բայց դեռ Օրինաց պահանջած տարիքը (Յօդ. 186) չունենալնուն՝ սահմանեալ արտօնագիրը չեն ստացած (Յօդ. 306 Բ)։

Բ. Սոորին դպրոցի օգնական—վարժապետը պէտք է առ նուազն 16 տարեկան, իսկ օգնական—վարժուհիք 14 տարեկան ըլլան։

194 ա. Բարձրագոյն դպրոցի օգնական—վարժապետ կամ վարժուհի կրնան ըլլալ անոնք որ սոորին ուսումնարանի և Մանկավարժական դասարանի ուսմանց ընթացքը աւարտած կամ նոյն ընթացից քննութիւնը տուած և վկայագիր տուած են, բայց դեռ Օրինաց պահանջած տարիքը [Յօդ. 187] չունենալնուն սահմանեալ Արտօնագիրը չեն ստացած (Յօդ. 306 Գ)։

Բ. Բարձրագոյն դպրոցի օգնական—վարժապետը պէտք է առնուազն 18 տարեկան, իսկ օգնական—վարժուհիք 16 տարեկան ըլլան։

195. Օգնական—վարժապետաց կամ վարժուհեաց ընտրութիւնը կրնեն և ռոճիկը կը նշանակեն Հոգաբարձուք (Յօդ. 189 ա. և 190) Տեսուչ—վարժապետաց կամ վարժուհեաց կարծիքն առնելով։

196. Օգնական—վարժապետ կամ վարժուհիք միայն մէկ տարուան համար կընտրուին։

197. Օգնական—վարժապետ կամ վարժուհիք սոորադրեալ և պատասխանատու են այն վարժապետաց կամ վարժուհեաց, որոց անմիջական հսկողութեանն ու առաջնորդութեանը ներքև օգնական դասատուութիւն կընեն։

4. Օգնական—աշակերտ կամ աշակերտուհիք

198. Սոորին դպրոցաց մէջ ծաղկոցի դաստիարակուհեաց կամ դաստիարակի պաշտօնին պատրաստուող և բարձրագոյն դպրոցաց մէջ Սոորին դպրոցի վարժապետի կամ վարժուհեաց պաշտօնին պատրաստուող աշակերտք կամ աշակերտուհիք միանգամայն իրրեւ օգնական—աշակերտք կամ աշակերտուհիք կը գործածուին նոյն դպրոցաց մէջ (Յօդ. 238)։

199 ա. Միայն մէկ վարժապետ կամ վարժուհի գտնուած Սոորին դպրոցաց մէջ Դ. կարգի աշակերտներէն կամ աշակերտուհիներէն յարմարագոյնները կրնան իրրեւ օգնական գործածուիլ։

Բ. Այցելու Տեսուչք և Հոգաբարձուք հսկելու են որ նոյն աշակերտք իրենց կարգի դասերէն չի զրկուին և վարժապետք կամ վարժուհիք անոնց մատուցած ծառայութիւնը փոխարէն տանձին դասեր տան անոնց (Յօդ. 191 և 240 գ.)։

—

Բ.

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԱՑ ԳԱՇՏՕՆԵՈՒԹԻՒՆ

—

1. Տեսուչ եւ Փոխ—Տեսուչ

200 ա. Իւրաքանչիւր ուսումնարան ներքին Տեսուչ մը կունենայ՝ որ կրնայ միանգամայն ուսուցչութեան պաշտօն վարել։

Բ. Աղջկանց ուսումնարաններու մէջ տեսչութեան պաշտօնը կրնայ ուսուցչուհւոյ մը յանձնուիլ։

201 ա. Տեսուչը սոորադրեալ և պատասխանատու է Հոգաբարձուին և իրեն ստորադրեալ և պատասխանատու են բոլոր միւս պաշտօնեայք։

Բ. Տեսչոյ և Հոգաբարձուաց յարաբերութեանց կանոնագիրը կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը կը գծէ և անոնց մէջ ծագած անհամաձայնութիւնները նոյն Տեսչութիւնը կը լուծէ վերջնական կերպով. իսկ գաւառական Կրթական Տեսուչը այս մասին իրենց որոշումը կատարեալ վերապահմամբ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան վճռոյն։

202. Տեսուչը Օրինաց 184դ յօդուածի համաձայն կը վարէ իր պաշտօնը։

203. Տեսուչը երեք ամիսն անգամ մը ցուցակաձև և ամեն դպրոցական տարեգրքէն ընդհանուր տեղեկագիր կը ներկայէ ուսումնարանի վիճակին վրայ Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութեան հանդերձ իր դիտողութիւններովին ու առաջարկութիւններովը, և պատմելնը Ա.յցելու Տեսչին կը հաղորդէ։

204. Տեսուչը իր պաշտօնին, ինչպէս և Ուսուցչաց Խորհրդին (Յօդ. 213) վերաբերեալ բոլոր թղթոց պահպանութեանն հոգ կը տանի, առ ինքն ուղղեալ թղթոց կանոնաւոր ցուցակը կը բռնէ, իր յղածներուն պատճէններըը կը պահէ և իր հրաժարման միջոցին թէ տեսչական Գիւանի բոլոր թղթերը և թէ ուսումնարանին վերաբերեալները կը յանձնէ յուցակաւ իր յաջորդին։

205. Մէջլին ուսումնարանը կրնան ի պահանջել հարկին Փոխ—տեսուչ մ'ունենալ, զոր ուսուցչաց մէջէն կընտրեն համաձայնութեամբ Հոգաբարձուն և Տեսուչը։

206. Սոորին ուսումնարանի Տեսուչ կրնան ըլլալ անոնք որ առնուազն 23 տարեկան են և գէթ նոյն ուսումնարանի ուսուցչութեան վերջնական ընդհանուր Արտօնագիր (Յօդ. 297, 300 և 306 Դ) ունին։ Տեսուչին կրնան ըլլալ նոյն պայմաններով անոնք որ առնուազն 21 տարեկան են։

207. Մէջլին ուսումնարանի Տեսուչ կրնան ըլլալ անոնք որ 23 տարեկան են և նոյն ուսումնարանի ուսուցչութեան վերջնական ընդհանուր Արտօնագիր (Յօդ. 297, 300 և 306 Ե) ունին։

208. Տեսչայ ընտրութիւնը Հոգաբարձուք կընեն և Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Կեսչութիւնը կը վաւերացնէ։

209. Տեսչին և Փոխ—Տեսչին պաշտօնը երկու տարի կը տեւէ, իրենց ուսուցչութեան պաշտօնը աեսչութեան պաշտօնին հետ չի դադրիր, այլ Օրինաց տրամադրած պայմանաժամին համաձայն կը չարունակուի (Յօդ. 221 Բ.)։

2. Ուսուցիչք եւ Ուսուցչուհիք

210. Սոորին և Մէջլին ուսումնարանաց ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի կրնան ըլլալ անոնք որ առնուազն 20 տարեկան են և նոյն ուսումնարանաց ուսուցչութեան Արտօնագիր ունին [Յօդ. 306 Գ. և Ե.]։

211. Ուսումնարանաց ուսուցիչները Հոգաբարձուք կընտրեն Տեսչայ հետ համաձայնութեամբ և Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութիւնը կը հաստատէ։

212 ա. Ուսուցչաց ինչպէս և Տեսչայ և Փոխ—Տեսչայ ռոճիկը Հոգաբարձուք կորոշեն [Յօդ. 189]։

բ. Ուսուցիչք իրենց ռոճիկին գոնե կոտասնան աշակերտաց թաշակներէն գոյացած հասոյթին հինգերորդ մասը, որ իրենց մէջ կը բաժնուի իւրաքանչիւրին ուսանդած դասերուն թուոյն և կարևորութեանը համեմատ։

3. Ուսուցչաց Խորհուրդ

213 ա. Ուսուցիչք խորհուրդ կը կազմեն Տեսչին նախագահութեանը տակ։

բ. Խորհուրդը գէթ ամիսն անգամ մը նիստ կընէ ուսումնարանի բարեկարգութեան և աշակերտաց յառաջադիմութեան վերաբերեալ միջոցներուն վրայ խորհրդակցելու և կարծիք տալու համար։

214. Ուսուցչական խորհուրդն ու ուսուցիչը միայն խորհրդատու ձայն ունին և պարտաւոր են Հոգաբարձութեան և Տեսչութեան պաշտօնները գործադրել՝ թէև իրենք անոնց համամիտ չըլլան. իրենք իրաւունք ունին միայն իրենց կարծիքը Ա.յցելու Տեսչին և Գաւառական կամ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան ներկայելու։

215. Ուսուցչական Խորհրդոյ ընդհանուր կանոնագիրը Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը կը գծէ։ Իւրաքանչիւր նահանգ իր մասնաւոր կանոնագիրն ունենալ, բայց պէտք է ընդհանուր կանոնագրին սկզբանց համաձայն լլլայ և նոյն կամ Գաւառական Տեսչութենէն վաւերացած։

4. Օգնական Ուսուցիչք եւ Ուսուցչուհիք

216. Սարքն և Մէջին ուսումնարանաց մէջ հաստատուած Մանկավարժական Դասընթացից ուսումնասիրաց աշակերտք և աշակերտուհիք երէկ դեռ Օրինաց պահանջած տարիքը չունին [Յօդ. 187 և 211] սահմանեալ արտօնագիրը [Յօդ. 303. Գ. եւ Դ.] ստանալու համար՝ կրնան նոյն կամ այլ ուսումնարանաց մէջ իբրև օգնական—ուսուցիչք կամ ուսուցչուհիք գործադրել։

217. Օրինաց 189 ա. 190 և 195—197 յօդուածոց արամադրութիւնները օգնական—ուսուցչաց և ուսուցչուհեաց ալ կը վերաբերին։

—

Գ.

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՐՏՔ ԵՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔ

218 ա. Ազգային վարժարանաց մէջ պաշտօն վարել ուզող անձինք պէտք է ներկայեն՝ 1. իրենց Արտօնագիրը, 2. վարուց վկայական կամ վկայականներ այն թաղի կամ թաղերու խորհուրդներէն որ որ բնակած կամ ճանչցուած են և 3. Պաշտօնավարութեան վկայական կամ վկայականներ՝ եթէ արդէն պաշտօն վարած են։

Բ. Վարուց և պաշտօնավարութեան վկայականները կրնան անընդունելի դատուիլ՝ եթէ ներկայացած օրէն երկու տարի առաջ պրուած ըլլան, և դպրոցական իշխանութիւնը կրնան վարուց համար նոր վկայական մը պահանջել։

219. Կրթական պաշտօնէից ընտրութիւնը երկու կերպով կը կատարուի, ուղղակի որոշեալ անձ մը պաշտօնի կոչելով կամ մրցմամբ [բաղդատական քննութեամբ] յարմարագոյնը ընտրելով։ Այս վերջին կերպը գործադրելու համար պաշտօնական ազդ կը հրատարակուի հանդերձ պաշտօնին վերաբերեալ պայմաններովը և հրաւէր կը կարդացուի Արտօնագիր ունեցող վարժապետաց կամ վարժուհեաց մրցման մասնակցելու։

220 ա. Այցելու Տեսուչք իրենց նախաձեռնութեանը տակ Գիւղիչ Մանկավարժ մը կը կոչվին, որ կը կատարէ բաղդատական քննութիւնը և իր որոշումը կուտայ։

Բ. Այցելու Տեսչաց բաղդատական քննութիւնը կը կատարեն նոյն եղանակաւ Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութիւնը։

221 ա. Առժամանակեայ Արտօնագիր [Յօդ. 306 Ա—Ե] ունեցող պաշտօնեայք նախ մէկ տարուան համար պաշտօնի կը կոչուին և յետոյ երեք տարուան համար կը հաստատուին իրենց պաշտօնին մէջ՝ եթէ իրենց Արտօնագրի պայմանաժամը անկէ առաջ չի լրանար [Յօդ. 302]։

Բ. Վերջնական Արտօնագիր ունեցողները նախ երկու տարուան համար կը նշանակուին և յետոյ վեց տարուան համար կը հաստատուին։

Գ. Կրթական պաշտօնեայք եթէ դպրոցական տարեդլուխը [Մայիս] 5—6 ամիս անցած պաշտօնի կոչուին՝ իրենց պաշտօնավարութեան չրջանը յաջորդ դպրոցական տարեգլխէն կը հաշուուի։

222 ա. Կրթական պաշտօնէից պաշտօնավարութեան չրջանը լրանալէ գէթ երկու ամիս առաջ պէտք է զեկուցուի իրենց թէ պաշտօնին պիտի շարունակե՞ն թէ ոչ. եթէ այս զեկուցումը տեղի չունենայ՝ պաշտօնեայք իրաւունք ունին երկու ամսականին պահանջելու։

Բ. Նոյնպէս և պաշտօնեայք իրենց պաշ-

տօնի չքնաղը լրանալէն երկու ամիս առաջ պէտք է յայտնեն Դպրոցական Իշխանութեան թէ պաշտօնին ալեաւ չարունակե՞ն թէ ոչ. եթէ առաջ հակառակ վարուին՝ մէկ ամսականին կը տուժեն :

223 ա. Պաշտօնէից ամսականները պէտք է կանոնաւորութեամբ և ճշդութեամբ վճարուին և արձակուրդի պատճառաւ բնաւ զեղչ չըլլայ :

բ. Նմանապէս և պաշտօնեայք պէտք է իրենց պայմանին համաձայն ճշդութեամբ կատարեն իրենց պաշտօնը. առանց ընդունելի պատճառի բացակայ եղողները բացակայութեան ժամերու արժէքին կրկինը կը տուժեն :

224 ա. Եթէ պաշտօնէի մը հիւանդութեան պատճառաւ իր պաշտօնը ուրիշի յանձնալի՝ փոխանորդին ամսականը անուժէին կը վճարուի, պաշտօնեան ալ իր ամսականը կ'ընդունայ մինչև երկու ամիս, անկէ աւելին ձերբնհայ Իշխանութեան որոշումէն կախում ունի :

բ. Նմանապէս եթէ պաշտօնեայ մը մեռնի՝ իր մէկ ամսականը ընտանիքին կը վճարուի, աւելին դարձեալ ձերնհայ Իշխանութիւնը կորոշէ :

225 ա. Որոշեալ պայմանաժամը լրանալէ առաջ կարելի չէ պաշտօնեայ հրաժարիլ կամ առանց Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութեան քննութեանն ու որոշմանը, որ ամբաստանեալն ալ լսելէ ետք կրնայ իր վճիռը :

բ. Արտաքոյ կարգի դիպաց մէջ յանկարծ պաշտօնեայ մը կրնայ դադրման ենթարկուիլ, բայց պէտք է անմիջապէս տեղեկութիւն տրուի Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութեան :

գ. Գաւառական Կրթական Տեսչութեան վճռոյն դէմ կարելի է բողոքել Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան :

դ. Դադարեալ պաշտօնեայն կը չարունակէ իւր ռոճկին ընդունելու մինչ ցվերջնական կարգադրութիւն խնդրոյն՝ եթէ ապացուցեալ յանցանքի տէր չէ :

226. Պաշտօնէից և Իշխանութեանց մէջ ծագած դրամական վէճերը Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը կը վճռէ վերջնական կերպով և Գաւառական Կրթական Տեսչութիւնը վերապահմամբ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան, եթէ երկու կողմն ալ կանխաւ ընդունին անոնց վճիռը, իսկ եթէ ոչ՝ պէտք է ազգային Դատարանաց դիմեն :

227 ա. Պաշտօնեայ մը չկրնար պայմանաժամէն առաջ հրաժարիլ առանց տրամադրոյ կարգի տեղապետական պատճառի : Եթէ Իշխանութիւնը պատճառին տեղապետականութիւնը չընդունի՝ պաշտօնավարութեան վկայական չի տար և կը բողոքէ Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութեան, որ ամբաստանելոյն բացատրութիւնը լսելէ ետք կու տայ իր վճիռը :

բ. Եթէ պաշտօնեայն պարտապանց դատուի՝ դատավճիռը կարճանգրուի անոր վիճակագրին մէջ, և եթէ յանախ նոյն պարտապանութեան մէջ իյնայ՝ պարտապանութեան ատիճանին և յանախութեան համեմատ մէկ ամսէն մինչև մէկ տարի դադարման և վերջապէս խափան արգիլման կը դատապարտուի :

228 ա. Ամէն Կրթական պաշտօնեայ որ վիճակագրական ուրիշ պաշտօն կընդունի բացի երեսփոխանութեան, գաւառական և թաղային ժողովականութեան, վարչական խորհրդականութեան և հոգաբարձութեան պաշտօնէ՝ պէտք է Կրթական Իշխանութեան հաւանութիւնն առնայ :

բ. Այդ հաւանութիւնը կրնայ միշտ ետ առնուիլ՝ եթէ անկէ վնաս մը կը ծագի Կրթական պաշտօնին :

գ. Վարժապետ կամ վարժուհի մը չկրնար այն վարժարանին Հոգաբարձու կամ Խնամակալական ընտրուիլ՝ ուր որ դասաւորութեան կամ տեսչութեան պաշտօն կը վարէ ամսականով :

229 ա. Անոնք որ առանց օրինաց պահանջած Արտօնագրին [Յօդ. 296 և 299] ու նենալու պաշտօն կը վարեն ապգային վարժարանաց մէջ՝ Օրինաց 227 յօդուածին բ. պարբերութեան տրամադրութեանց ներքեւ կ'ընկնան։

Բ. Բացառիկ պարագաներու մէջ կրնան առանց արտօնագրի Կրթական պաշտօնեայք գործածուիլ առժամանակեայ կերպով Գաւառական կամ Կեդրոնական Տեսչութեան հաւանութեամբ՝ մինչեւ որ արտօնեալ պաշտօնեայ մը գտնուի։

230 ա. Եթէ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը տեսնէ որ Կրթական պաշտօնեայ մը պարտաճանչութեան և յանցանաց մէջ կը գտնուի և կամ անկարող է իր պաշտօնը արդիւնաւոր կերպով վարելու անոր հրաժարումը կը պահանջէ։ Եթէ մինչև երեք ամիս ե արտաքոյ կարգի պարագայից մէջ անմիջապէս նկատողութեան չառնուի իր պահանջումը՝ ինք կը հրաժարեցնէ խնդրոյ առարկ եղող պաշտօնեայն և անոր տեղ ուրիշ մը կը կարգէ առժամանակեայ կերպով մինչև որ ձեռնհաս իշխանութիւնը նոր պաշտօնէի մը ընտրութիւնն ընէ կամ առժամանակեայ պաշտօնեայն հաստատէ։

Բ. Կեդր. Կրթական Տեսչութիւնը ի հարկին կրնայ յանցաւոր կամ անփոյթ պաշտօնեայ մը բոլորովին հեռացնել Ազգային վարժարաններէն։

231. Կրթական պաշտօնէից հատարակայ իրաւանց դէմ գործած յանցանքներու դատերը Ազգային դատարաններուն կը վերաբերին։

232. Եթէ պաշտօնեայ մը անուանարկէ դատի մը ենթարկուած ըլլայ՝ Կրթական Իշխանութիւնը կրնան զանի առժամանակեայ կերպով պաշտօնէ դադրեցնել մինչեւ որ ձեռնհաս դատարանը իր վճիռը տայ։

233. Կրթական պաշտօնեայ մը եթէ տասը տարի Ազգին ծառայելէ ետք՝ ե եւ է ընդունելի պատճառով անկարող ըլլայ առժամանակեայ կերպով կամ բոլորովին իր պաշտօնը չարունակելու եւ որ եւ է ուրիշ գործով իր ապրուստը ճարելու՝ առժամանակեայ նպաստ կամ ցկեանս թոշակ կ'իդրուին, առանձին օրինօք սահմանուելիք հանգամանաց թոշակի սնտոտ կէն։

234 ա. Եթէ առժամանակեայ նպաստ ընդունող պաշտօնեայ մը իր ապրուստը ճարելու կարող վիճակին հասնի՝ նպաստը կը դադրի. իսկ եթէ ուժնի՝ նոյնը իր ընտանիքին կը վճարուի մինչեւ վեց ամիս։

Բ. Նմանապէս եթէ ցկեանս թոշակ ընդունող պաշտօնեայ մը մեռնի՝ որոշեալ թոշակը իր ընտանիքը կրնասնայ մինչեւ մէկ տարի։

235. Եթէ պաշտօնեայ մը անարատ պաշտօնավարութեան վկայագիր կամ վկայագրեր չունենայ՝ նպաստի եւ հանգամանաց թոշակի իրաւունքէն կը զրկուի։

236. Առժամանակեայ արտօնագիր ուղեցող պաշտօնեայք օրինաց 233 եւ 234րդ յօդուածոց տուած իրաւունքները չեն վայելեր եթէ օրինաց 302րդ յօդուածին տրամադրած վկայութիւնները չեն ստացած։

237. Արտաքոյ կարգի արդիւնաւոր պաշտօնեաները կրնան մանաւոր վարձատրութիւն ստանալ Կեդրոնական կամ Գաւառական սինոտուկէն, ըստ որոշման Կեդր. կամ Գաւառ. Կրթական Տեսչութեան։

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԱՏԱՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԻՑ

—

Ա.

Պատրաստութիւն դպրոցաց մէջ

238. Ծաղկոցաց Դաստիարակուհի եւ Դաստիարակ պատրաստելու համար ընտրելա-

գոյն Սուրբին դպրոցաց մէջ եւ Սուրբին դպրոցաց վարժապետ եւ վարժուհի պատրաստելու համար ընտրելագոյն բարձրագոյն դպրոցաց մէջ աշակերտներ եւ աշակերտուհիներ կընդունուին, որք թէ իրենց կրթութեան աստիճանին համապատասխանող կարգաց ուսմանց ընթացքին կը հետեւին եւ թէ առանձին դասեր կառնուն։ Այդ աշակերտք եւ աշակերտուհիք միանգամայն օգնականութիւն կընեն « Օգնական—աշակերտ » կամ « Օգնական—աշակերտուհի » անուամբ [Յօդ. 198]։

239. Օգնական—աշակերտք կամ աշակերտուհիք պէտք է առ նուազն չաբաթը 6 ժամ առանձին դաս առնուն, եւ իրենք առ առաւելն չաբաթը 12 ժամ դաս տան վարժապետաց կամ վարժուհեաց առաջնորդութեամբը։

240 ա. Օգնական—աշակերտք կամ աշակերտուհիք կը յանձնուին միայն վերջնական Արտօնագիր ունեցող վարժապետաց կամ վարժուհեաց [Յօդ. 300]։

բ. Մէկ վարժապետի կամ վարժուհւոյ երեք օգնական աշակերտէ կամ աշակերտուհիէ աւելի չի յանձնուիր։

գ. Վարժապետ մը կրնայ օգնական—աշակերտուհի ունենալ, բայց առանձին տուած դասերու առեն պէտք է վարժուհին ներկայ ըլլայ։

241 ա. Իբրեւ օգնական—աշակերտք եւ աշակերտուհիք կընդունուին անոնք որ, 1. Բարի վարք ունին, ընդունակ եւ ջանասէր են. 2. Առողջ եւ կատարեալ կազմուածք եւ մանկավարժութեան յարմարութիւն ունին։

բ. Օգնական—աշակերտք եւ աշակերտուհիք նախ մէկ ամսուան փորձով կ'ենթարկուին եւ ապա վերջնական կերպով կընդունուին։

գ. Օգնական—աշակերտաց եւ աշակերտուհեաց ընտրութիւնը Տեսուչ—վարժապետք կամ վարժուհիք կընեն Հոգաբարձուաց համաձայնութեամբ եւ Այցելու—Տեսչաց խորհրդով։

242. Սուրբին դպրոց ընդունուող օգնական—աշակերտք եւ աշակերտուհիք պէտք է նոյն դպրոցի Գ. կարգի ընթացքին եւ բարձրագոյն դպրոց ընդունուողները Սուրբին դպրոցի Դ. կարգի ընթացքին քննութիւնը տան։

243. Օգնական—աշակերտք եւ աշակերտուհիք կ'արձակուին անընդունակութեան եւ ծուլութեան պատճառաւ իրենց վերջնական ընդունելութենէն առ նուազն չորս եւ առաւելն վեց ամիս յետոյ։

244. Զրիավարժ օգնական—աշակերտաց եւ աշակերտուհեաց ի հարկին դրամական նպաստ ալ կը տրուի, եւ Հոգաբարձուք ամեն կերպ պաշտպանութիւն կընեն անոնց որ կրնան յաջողութեամբ լրացնել իրենց ուսմանց շրջանը։

245 ա. Այցելու—Տեսուչք պէտք է տարին գէթ չորս անգամ քննեն օգնական աշակերտներն ու աշակերտուհիները եւ պէտք եղած ուղղութիւնը տան անոնց զբաղմանցը, որպէս զի երբ օրինաց պահանջած տարիքն ունենան (Յօդ. 17 եւ 186) կարող ըլլան սահմանեալ քննութիւնն տալ եւ Արտօնագիր առնալ (Յօդ. 306 Ա. եւ Բ.)։

բ. Եթէ օգնական—աշակերտ կամ աշակերտուհի մը օրինաց պահանջած տարիքը լրացընէ, բայց որ եւ է պատճառաւ կարող չըլլայ քննութիւն տալու՝ կրնայ տարի մ'եւս շարունակել իւր պաշտօնը՝ Այցելու—Տեսչին հաւանութեամբը։

գ. Օգնական-աշակերտք եւ աշակերտուհիք կրնան իրենց պայմանաժամը լրանալէ առաջ հրաժարիլ հաւանութեամբ Հոգաբարձուաց եւ Այցելու Տեսչաց՝ եթէ ուղեն մանկավարժական դասարան մը մտնել [Յօդ. 247]։

246. Երբ Այցելու Տեսուչք ատուգին թէ օգնական—աշակերտք եւ աշակերտուհիք սահմանեալ քննութիւնը (Յօդ. 281) տալու վիճակին հասած են, բայց դեռ օրինաց պահանջած տարիքը չունին՝ (Յօդ. 17 եւ 186) օգնական—դաստիարակի կամ դաստիարակուհւոյ եւ օգնական—վարժապետի կամ վարժուհւոյ

ւոյ վկայագիր կուտան անոնց [յօդ. 18 եւ 193]։

—

Բ.

Գատարաւորիւն

Մանկավարժական դասարանաց մէջ

247 ա. Ցարմարագոյն Ուսուցիչարանաց եւ բարձրագոյն դպրոցաց մէջ պէտք է Մանկավարժական դասարանք հաստատուին կնդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութեանց որոշմամբը։

Բ. Մանկավարժական դասարանաց նպատակն է վարժապետութեան ապագային ընտրելու փափաք ունեցող պատանեաց Մանկավարժական տեսական եւ գործնական անհրաժեշտ հմտութիւնը տալ։

248. Բարձրագոյն դպրոցաց մէջ հաստատուած Մանկավարժական դասարանները երկու տարուան չրջան եւ երկու կարգ կունենան եւ կ'ասանդեն՝ 1. Գլխաւոր սկզբունք մանկավարժութեան, 2. Ընդհանուր եւ մասնաւոր եղանակք ուսուցման եւ 3. Կրկնութիւն բարձրագոյն դպրոցի ե. եւ զ. կարգաց ուսմանց ընթացքին։

249. Սորին ուսուցիչարանաց մէջ հաստատուած Մանկավարժական դասարանները մէկ տարուան չրջան կունենան եւ կասանդեն, 1. Գլխաւոր սկզբունք մանկավարժութեան, 2. Ընդհանուր եղանակք ուսուցման եւ 3. Կրկնութիւն Սորին ուսուցիչարանի Գ. կարգի ուսմանց ընթացքին։

250. Միջին Ուսուցիչարանաց մէջ հաստատուած Մանկավարժական դասարանները մէկ տարուան չրջան կունենան եւ կասանդեն, 1. Սկզբունք մանկավարժութեան, 2. Ընդհանուր եւ մասնաւոր եղանակք ուսուցման եւ 3. Կրկնութիւն Միջին ուսուցիչարանի Գ. կարգի մէջ ասանդուած ընդհանուր ուսմանց։

251. Աշակերտք եւ աշակերտուհիք միանգամայն դասատուութեան գործնական կրթութիւնք կընեն Սորին եւ Բարձրագոյն դպրոցաց մէջ նոյն դպրոցաց կամ Մանկավարժական դասարանի վարժապետաց առաջնորդութեամբը։

252. Մանկավարժական դասարանաց ուսմանց ծրագիրը, ներքին կազմութեան եւ բարեկարգութեան կանոնագիրը եւ ուսմանց միջոցները կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը կը սահմանէ։

253 ա. Բարձրագոյն դպրոցի մէջ հաստատուած մանկավարժական դասարանը կընդունուին, բարձրագոյն դպրոցի ուսուցիչաւարտ աշակերտ եւ աշակերտուհիք եւ անոնք որ նոյն դպրոցի ուսմանց ընթացքին քննութիւնը կուտան։

Բ. Աշակերտք պէտք է առնուազն 15 եւ աշակերտուհիք 13 տարեկան ըլլան։

254. Սորին ուսուցիչարանի մէջ հաստատուած մանկավարժական դասարանը կընդունուին, Սորին ուսուցիչարանի ուսուցիչաւարտ աշակերտք եւ աշակերտուհիք եւ անոնք որ նոյն ուսուցիչարանի ուսմանց ընթացքին քննութիւնը կուտան։

255. Միջին ուսուցիչարանի մէջ հաստատուած մանկավարժական դասարանը կընդունուին՝ Միջին ուսուցիչարանի տիւղերէն միոյն ուսմանց ընթացքն աւարտող աշակերտք կամ աշակերտուհիք եւ անոնք որ նոյն ընթացքին քննութիւնը կուտան։

256. Մանկավարժական դասարանաց աշակերտք եւ աշակերտուհիք պէտք է առողջ եւ կատարեալ կազմուածք եւ վարժապետութեան պաշտօնին յարմարութիւն ունենան եւ բարի վարուց տէր, ընդունակ եւ աչխատասէր ըլլան։

257. Ջնջուած

258. Օրինաց 241, 243 եւ 244 յօդուածոց տրամադրութիւնները մանկավարժա-

կան դասարանի աշակերտաց ալ կը վերաբեր֊ի։

259. Եթէ մանկավարժական վարժարանաց ուսումնասիրաբար աշակերտք եւ աշակերտուհիք դեռ օրինաց պահանջած տարիքը չունենան (յօդ. 186 եւ 187) օգնական վարժապետի կամ վարժուհւոյ եւ օգնական ուսուցչի կամ ուսուցչուհւոյ վկայագիր կտանան (յօդ. 193, 194 եւ 246)։

260 ա. Եթէ ձրիավարժ աշակերտք առանց օրինաւոր պատճառի ուսմանց ընթացքը չաւարտած հրաժարին, կամ աւարտելէն յետոյ առ նուազն 2 տարի պաշտօն չվարեն թաղային վարժարանաց մէջ, իրենց համար եղած ծախուց փոխարէն պարտին դրամական հատուցում ընել։

բ. Հրաժարման պատճառին օրինաւորութիւնն եւ հատուցանելի գումարին քանակութիւնը Գաւառական կամ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը կորոշէ Հոգաբարձուին եւ Ա. յցելու տեսչին կարծիքն առնելով։

261. Հոգաբարձուք եւ Ա. յցելու տեսչք պարտաւոր են ամէն կերպ պաշտպանութիւն եւ քաջալերութիւն ընել ձրիավարժ աշակերտաց եւ աշակերտուհեաց, որպէս զի ուսման ընթացքը չաւարտած չի հրաժարին կամ յետ աւարտման մանկավարժական ասպարէզէն չի հեռանան։

262. Բարձրագոյն դպրոցի Մանկավարժական Դասարանները նոյն դպրոցի ե. եւ զ. կարգաց պէս կը կազմուին օրինաց 76րդ յօդուածի ա. եւ բ. պարբերութեանց տրամադրութիւններուն համաձայն։

263. Մանկավարժական դասարանաց դասերը դպրոցաց եւ ուսումնարանաց վարժապետաց եւ ուսուցչաց կը յանձնուին, բայց ի պահանջել հարկին ուրիշ դասատուներ ալ կրնան հրաւիրուիլ։

264. Բարձրագոյն դպրոցաց եւ ուսումնարանաց Ա. յցելու տեսչէն, Հոգաբարձուք եւ ներքին տեսուչք միանդամայն Մանկավարժական դասարանաց հսկողութիւնը, Հոգաբարձութիւնը եւ տեսչութիւնը կը կատարեն։

265. Մանկավարժական դասարանաց ծախքերը այն դպրոցաց եւ ուսումնարանաց արկղներէն կը հոգացուին՝ ուր որ հաստատուած են, եւ հաստիքները նոյն արկղներուն կը պատկանին,

266. Օրինաց մէջ յօդուածները, որք նախընթաց 247–265 յօդուածոց մասնաւոր տրամադրութեամբ չեն բարեփոխուած, Մանկավարժական դասարանաց ալ կը վերաբերին։

—

Գ.

Պատրաստութիւն

Բարձրագոյն Ուսումնարանաց մէջ

267. Միջին ուսումնարանաց եւ Վարժապետանոցի երկու սեռի ուսուցիչներ պատրաստելու համար Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը Բարձրագոյն ուսումնարաններու կամ վարժապետանոցներու մէջ աշակերտներ կը դնէ։

268. Ա յդ աշակերտաց ծախքերը Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական արկղէն եւ կամ այլ մրջոցաւ կը հոգացուին եւ անոնց ընտրութիւնը Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը կընէ Միջին ուսումնարանաց ուսումնասիրաբար աշակերտաց կամ նոյն ուսումնարանաց ընթացքին քննութիւնը տուողներուն մէջէն։ Եթէ ներկայացողներուն թիւը մէկէն աւելի ըլլայ՝ ընտրութիւնը մրցմամբ կը կատարուի։

269. Ընտրուելիք աշակերտք պէտք է՝ 1. առողջ եւ կատարեալ կազմուածք եւ դասատուութեան փափաք եւ յարմարութիւն ունենան. 2. չունենալու ընտանիքէ, բարի վարուց տէր, ընդունակ եւ ջանասէր ըլլան եւ 3. յանձն առնուն 4–5 տարի ազգային վար֊

ժարտնաց մէջ պաչտօն վարելու կամ իրենց համար եղած ծախքերը հատուցանելու։

270. Ընտրուած աչակերտք նախ երեք ամիս փորձոյ կենթարկուին ազգային վարժարաններէն միոյն մէջ եւ ապա Բարձրագոյն ուսումնարան մը կը դրուին՝ եթէ փորձը ընտրութեան պատչաճաւորութիւնը հաստատէ։

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՈՐԴ

ԻՆՔՆԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԷՒՑ

—

Ա.

Մրցում

271. Վարժապետաց եւ վարժուհեաց ինքնակրթութեան եւ կատարելագործութեան մղում մը տալու նպատակաւ ամէն տարի մրցման համար գրաւոր նիւթեր կառաջարկուին անոնց եւ ներկայուած գործոց արժանեաց համեմատ գրաւոր եւ դրամական մրցանակներ կը տրուին։

272. Այս մրցանաց համար պէտք եղած ծախքը կեդրոնական Կրթական արկղէն կամ մանաւանդ նուէրներով կը հոգացուին։

—

Բ.

Մանկավարժական դասախօսութիւնք

273 ա. Ի գաւառս Գաւառական եւ Այցելու Տեսուչք եւ ի Պօլիս կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը ամէն չորք ի գործ կը դնեն Մանկավարժական դասախօսութիւնք հաստատելու յարմարագոյն տեղեր եւ ժամանակներ։

Բ. Այդ դասախօսութեանց նպատակն է պաչտօնի մէջ գտնուող վարժապետաց եւ վարժուհեաց մանկավարժական անհրաժեշտ գիտութիւնք հաղորդել եւ անոնց ինքնակրթութիւնը օգնել։

274. Թաղային դպրոցաց եւ ծաղկոցաց վարժապետք եւ վարժուհիք պարտաւոր են կանոնաւոր կերպով ներկայ լինիլ Մանկավարժական դասախօսութեանց։

275. Մանկավարժական դասախօսութեանց ծրագիրն ու կանոնագիրը կը հրատարակէ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը։

276. Գաւառական եւ Այցելու Տեսուչք եւ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը ձեռնհաս անձանց գործակցութեանը կը դիմեն, որպէս զի ըստ կարելւոյն չատ թաղերու մէջ կարենան հաստատուիլ Մանկավարժական դասախօսութիւնք։

—

Գ.

ՎԱՐԺԱՊԵՏԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՔ

—

1. Կրթական ընդհանուր վարժապետական ժողով

277. Իւրաքանչիւր Կրթական կամ Դպրոցական չրջանակի (ծօդ. 358 ա.) արտօնեալ վարժապետք եւ վարժուհիք տարին երեք 3 անգամ ի ժողով կը գումարին։

278. Վարժապետական ժողովոց գլխաւոր նպատակն է իրենց անդամոց ինքնակրթութիւնն ու յառաջադիմութիւնը։ Ժողովոց գլխաւոր առարկաներն են՝ 1. Մանկավարժական եւ դպրոցական խնդրոց վրայ գրաւոր գործեր ներկայել ժողովին քննութեանը, 2. Ընդհանրապէս վարժարանաց նուիրեալ, յառաջադիմութեան եւ մանաւանդ պակասութեանց եւ դասատուութեան եղանակաց, դասագրոց եւ այլ դասական միջոցաց վրայ խորհրդակցիլ եւ առաջարկութիւններ ընել Կրթական իշխանութեանց, 3. Դպրոցական պաչտօնէից վճռակի բարուքման եւ

ընկերական դրից բարձրացման միջոցներ խորհիլ, առաջարկել եւ հրատարակել եւ կ. Կրթական իշխանութեանց առաջարկած խնդրոց վրայ կարծիք տալ։

279. Իւրաքանչիւր ժողովոյ նիստերը պէտք է կանոնաւոր արձանագրութիւնք ունենան եւ անոնց համաձօտ բովանդակութիւնը թէ Կեդրոնական կամ Գաւառական Տեսչութեան եւ թէ՛ գաւառին միւս չրջականերու ժողովոց հաղորդուին։

280. Կրթական իշխանութիւնք կրնան ներկայ ըլլալ վարժապետական ժողովոյ նիստերուն, բայց եթէ ժողովոյ անդամ չեն միայն ձայն կունենան։

281. Վարժապետական ժողովոյ ընդհանուր կանոնագիրը Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը կը դնէ, իսկ իւրաքանչիւր չրջանակի ժողով իր մասնաւոր ներքին կանոնագիրը կունենայ Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութենէն վաւերացած։

282 ա. Գաւառաց մէջ Գաւառական Կրթական Տեսչութիւնը պէտք է ամեն չաբաթ ի գործ դնէն վարժապետաց ճանապարհի ծախքերն հոգալու իրենց Կրթական արկղէն կամ այլ միջոցաւ։

բ. Նոյն կերպով հոգացուելու են եւ ժողովոց հրատարակութեանց ծախքերը։

2. Գաւառական Վարժապետական Ժողով

283. Իւրաքանչիւր գաւառի չրջանակներու ժողովները իրենցմէ ընտրեալ պատուիրակներու միջոցաւ կրնան Գաւառական վարժապետական ժողով կազմել իրենց գաւառագլուխը։

284. Գաւառական վարժապետական ժողովները Կեդրոնական Կրթական Տեսչութենէն վաւերացեալ ներքին կանոնագիր կունենան։

285. Իւրաքանչիւր գաւառական վարժապետական ժողով պէտք է իւր նիստերու արձանագրութեանց համաձօտ բովանդակութիւնը հաղորդէ թէ՛ Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութեան եւ թէ՛ միւս գաւառաց վարժապետական ժողովներուն։

286 Օրինաց 278, 280 եւ 282 յօդուածները գաւառական վարժապետական ժողովոց ալ կը վերաբերին։

3. Ընդհանուր Վարժապետական Ժողով

287. Գաւառական վարժապետական ժողովները կրնան իրենցմէ ընտրեալ պատուիրակներու միջոցաւ Ընդհանուր վարժապետական ժողով կազմել ի Պոլիս։

288. Օրինաց 278, 280, 284 եւ 285 յօդուածոց պատշաճութիւնքը Ընդհանուր վարժապետական ժողովոյ ալ կը վերաբերին։

ԳԼՈՒԽ ՁԱՓԶՈՐԴ

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐՔ

Ա.

ՔՆՆուԹիւնք

289 ա. Ազգային վարժարանաց մէջ պաշտօն վարելու համար քննութիւն տալու եւ Արտօնագիր առանալու է։

բ. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը առանց քննութեան Արտօնագիր կուտայ իրենց աստիճանին համեմատ անոնց որ իրենց բարի վարուքն ու կրթական ասպարիզին մէջ ցոյց տուած արդեամբը քաջածանօթ են։

գ. Անոնք որ սահմանեալ քննութեանց աստիճաններուն հաւասար (յօդ. 306 ա-ե.) ուսմանց վկայական կը ներկայեն՝ նոյն աստիճաններու պահանջած ընդհանուր քննութիւններէն ազատ են։

290 ա. Քննութիւնները կը կատարեն

ընկերական դրից բարձրացման միջոցներ խորհիլ, առաջարկել եւ հրատարակել եւ կ. Կրթական իշխանութեանց առաջարկած խնդրոց վրայ կարծիք տալ։

279. Իւրաքանչիւր ժողովոյ նիստերը պէտք է կանոնաւոր արձանագրութիւնք ունենան եւ անոնց համաձօտ բովանդակութիւնը թէ Կեդրոնական կամ Գաւառական Տեսչութեան եւ թէ՛ գաւառին միւս չրջականերու ժողովոց հաղորդուին։

280. Կրթական իշխանութիւնք կրնան ներկայ ըլլալ վարժապետական ժողովոյ նիստերուն, բայց եթէ ժողովոյ անդամ չեն միայն ձայն կունենան։

281. Վարժապետական ժողովոյ ընդհանուր կանոնագիրը Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը կը դնէ, իսկ իւրաքանչիւր չրջանակի ժողով իր մասնաւոր ներքին կանոնագիրը կունենայ Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութենէն վաւերացած։

282 ա. Գաւառաց մէջ Գաւառական Կրթական Տեսչութիւնը պէտք է ամեն չաբաթ ի գործ դնէն վարժապետաց ճանապարհի ծախքերն հոգալու իրենց Կրթական արկղէն կամ այլ միջոցաւ։

բ. Նոյն կերպով հոգացուելու են եւ ժողովոց հրատարակութեանց ծախքերը։

2. Գաւառական Վարժապետական Ժողով

283. Իւրաքանչիւր գաւառի չրջանակներու ժողովները իրենցմէ ընտրեալ պատուիրակներու միջոցաւ կրնան Գաւառական վարժապետական ժողով կազմել իրենց գաւառագլուխը։

284. Գաւառական վարժապետական ժողովները Կեդրոնական Կրթական Տեսչութենէն վաւերացեալ ներքին կանոնագիր կունենան։

285. Իւրաքանչիւր գաւառական վարժապետական ժողով պէտք է իւր նիստերու արձանագրութեանց համաձօտ բովանդակութիւնը հաղորդէ թէ՛ Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութեան եւ թէ՛ միւս գաւառաց վարժապետական ժողովներուն։

286 Օրինաց 278, 280 եւ 282 յօդուածները գաւառական վարժապետական ժողովոց ալ կը վերաբերին։

3. Ընդհանուր Վարժապետական Ժողով

287. Գաւառական վարժապետական ժողովները կրնան իրենցմէ ընտրեալ պատուիրակներու միջոցաւ Ընդհանուր վարժապետական ժողով կազմել ի Պոլիս։

288. Օրինաց 278, 280, 284 եւ 285 յօդուածոց պատշաճութիւնքը Ընդհանուր վարժապետական ժողովոյ ալ կը վերաբերին։

ԳԼՈՒԽ ՁԱՓԶՈՐԴ

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐՔ

Ա.

ՔՆՆուԹիւնք

289 ա. Ազգային վարժարանաց մէջ պաշտօն վարելու համար քննութիւն տալու եւ Արտօնագիր առանալու է։

բ. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը առանց քննութեան Արտօնագիր կուտայ իրենց աստիճանին համեմատ անոնց որ իրենց բարի վարուքն ու կրթական ասպարիզին մէջ ցոյց տուած արդեամբը քաջածանօթ են։

գ. Անոնք որ սահմանեալ քննութեանց աստիճաններուն հաւասար (յօդ. 306 ա-ե.) ուսմանց վկայական կը ներկայեն՝ նոյն աստիճաններու պահանջած ընդհանուր քննութիւններէն ազատ են։

290 ա. Քննութիւնները կը կատարեն

դրութեան, երաժշտութեան, մարմնամարզիկ, ձեռագործի եւ անտեսութեան։

299. Արտօնագիրները վերջնական են (յօդ. 300) եւ առ ժամանակեայ (յօդ. 301 եւ 306 Ա–Ե)։

300. Վերջնական Արտօնագիր կը տրուի անոնց որ սահմանեալ քննութիւնը յաջողաբար կուտան կամ առ ժամանակեայ Արտօնագիր ստանալէ ետք երեք տարի արդիւնաւոր կերպով պաշտօն կը վարեն (յօդ. 302)։

301. Առ ժամանակեայ Արտօնագիր կը տրուի անոնց որ սահմանեալ քննութիւնը միայն ջոնացուցիչ կերպով կուտան (յօդ. 306 Ա–Ե)։

302 ա. Առ ժամանակեայ Արտօնագիրները միայն հինգ տարի զօրութիւն ունին։ Անոնք որ մինչեւ ի լրանալ այդ պայմանաժամին սահմանեալ քննութիւնը յաջողաբար չեն տան կամ վերջին երեք տարուան միջոցին դէթ երեք վկայութիւն չստանան Այցելու Տեսուչներէն թէ արդիւնաւոր կերպով կատարած են պաշտօնները՝ աղգային վարժարանաց մէջ պաշտօն վարել չեն կրնար առանց վերստին քննութեան ենթարկուելու եւ Արտօնագիր ստանալու։

բ. Այցելու Տեսուչը նոյն վկայութիւնը ստանալու են կեդրոնական կամ գաւառական կրթական տեսչութենէն։

303. Ազգային վարժարանաց մէջ դասատու կրնան առանց Արտօնագրի 1. անոնք որ ձրի դասախօսութիւն կընեն կրթական իշխանութեանց հրաւիրանօք, 2. անոնք որ օգնական-վարժապետ կամ վարժուհի են եւ 3. անոնք որ օգնական-աշակերտ կամ աշակերտուհի են (յօդ. 18, 113, 193, 194, 198, 199 եւ 216)։

304. Ամէն Արտօնագիր եւ վկայական (յօդ. 89 գ.) իր զօրութիւնը կը կորուսանէ՝ եթէ անոր տէրը հինգ տարի շարունակ կըրթութեան ասպարէզէն հեռացած ըլլայ։

305. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը Առ ժամանակեայ Արտօնագիր մը կոչընչացնէ, Վերջնական Արտօնագիր մը Առ ժամանակեայի կը փոխէ եւ բարձրագոյն աստիճանի Արտօնագիր մը ստորին աստիճանի կիջեցնէ՝ եթէ փորձն ու Այցելու եւ Գաւառական Տեսչաց վկայութիւնները զայդ պահանջեն։

306. Արտօնագիրք հինգ աստիճան ունին.

Ա. Ծաղկոցի դաստիարակուհւոյ կամ դաստիարակի Առժամանակեայ Արտօնագիր կը տրուի անոնց որ Օրինաց պահանջած տարիքն ունին (յօդ. 17) եւ Ստորին դպրոցի ուսմանց ընթացքին եւ մանկավարժութեան հիմնական սկզբանց քննութիւն կուտան ջոհացուցիչ կերպիւ։

Բ. Ստորին դպրոցի վարժապետի կամ վարժուհւոյ Առժամանակեայ Արտօնագիր կը տրուի անոնց որ Օրինաց պահանջած տարիքն ունին (յօդ. 186) եւ Մանկավարժական դասարանաց ու Բարձրագոյն դպրոցի ուսմանց ընթացքին քննութիւնը կուտան ջոհացուցիչ կերպիւ։

Գ. Բարձրագոյն դպրոցի վարժապետի կամ վարժուհւոյ Առ ժամանակեայ Արտօնագիր կը տրուի անոնց որ պահանջուած տարիքն ունին (յօդ. 187) եւ Ստորին ուսուցչարանի ուսմանց ընթացքին ընդհանուր քննութիւն եւ բուն ուսուցանելիք առարկային կամ առարկաներուն ու Մանկավարժական դասարանի ընթացքին մասնաւոր քննութիւն կուտան ջոհացուցիչ կերպիւ։

Դ. Ստորին ուսուցչարանի վարժապետի կամ վարժուհւոյ Առժամանակեայ Արտօնագիր կը տրուի անոնց որ պահանջուած տարիքն ունին (յօդ. 211) եւ Միջին ուսուցչարանի ճիւղերէն միոյն ընթացքին ընդհանուր քննութիւն եւ իրենց ուսանելիք առարկային կամ առարկաներուն եւ Մանկավարժական դասարանի ընթացքին մասնաւոր քննութիւն կուտան ջոհացուցիչ կերպիւ։

Ե. Միջին ուսուցչարանի ուսուցչի Առժամանակեայ Արտօնագիր կը տրուի անոնց որ

պահանջուած տարիքն ունին (յօդ. 244) եւ Բարձրագոյն ուսումնարանի մը մէջ ուսումն աւարտած եւ վկայագիր ստացած են եւ իրենց ապանդիւղք ուսման կամ ուսանելց, ինչպէս եւ մանկավարժական հիմնական դիտցանց մասնաւոր քննութիւն կատան ի ներկայութեան կեդրոնական Տեսչութեան։

307 ա. Կեդրոնական Տեսչութիւնը ամէն ատենի Արտօնագիր կուտայ. Գաւառական Տեսչութիւնը միայն Ծաղկոցի, տարրին ու բարձրագոյն դպրոցի եւ տարրին ուսումնարանի. Այցելու Տեսուչը միայն Ծաղկոցի եւ տարրին դպրոցի։

բ. Գաւառական եւ այցելու Տեսչաց արտօնագիրները պէտք է կեդրոնական կրթական տեսչութենէն վաւերանան։

308 ա. Արտօնագրոց համար պէտք է հետեւեալ տուրքերը վճարուին.

Վերջնական արտօնագրոց տուրքերն են՝

1.	Ծաղկոցի	1/4 Օսմ. ոսկի
2.	Տարրին դպրոցի	1/2 »
3.	Բարձրագոյն դպրոցի	3/4 »
4.	Տարրին ուսումնարանի	1 »
5.	Միջին ուսումնարանի	1 1/2 »

բ. Իսկ Առաժամանակեայ Արտօնագրոց համար նշանակեալ տուրց կէսը։

ՄԱՍՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՔ

—

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԿԵՆԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ

—

1. Ազգային Վարչութեան կրթական Խորհրդական

309. Ըստ 8րդ յօդուածի Ազգային Վարչական Կազմակերպութեան Օրինաց Ազգային Կրթութեան գործոց անօրինուն ու հակողութիւնը կը պատկանի Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան Կրթական Խորհրդականին, որ կը վարէ իր պաշտօնը նոյն Օրինաց 12, 14, 15 (բ. պրբ.) յօդուածոց համաձայն։

310. Կրթական Խորհրդականին եւ Վարչական Խորհրդոյ մէջ ծագած անհամաձայնութիւնը Ազգ. Ժողովոյ կը ներկայի Պատրիարքին միջոցաւ՝ եթէ նա համամիտ է Կրթական Խորհրդականին եւ Կրթական Խորհրդականին միջոցաւ, եթէ Պատրիարքը համամիտ է Վարչական Խորհրդոյ։

311 ա. Կրթական Խորհրդականը կընտրուի Վարչական Կազմակերպութեան Օրինաց 9րդ յօդուածին համաձայն, իր պաշտօնը կը տեւէ երկու տարի (Օր. Վարչ. կազ. յօդ. 11)։

բ. Կրթական Խորհրդականն երբ օրինական չրջանն աւարտելէ յետոյ կամ յառաջ հրաժարի, պարտի չարունակել իր պաշտօնն մինչեւ որ իւր յաջորդն գործոց գլուխն անցնի։

2. Ընդհանուր Տնօրէն Ազգային Վարժարանաց

312. Կրթական Խորհրդականը թուչակաւոր պաշտօնեայ մը կունենայ «Ընդհանուր Տնօրէն Ազգային Վարժարանաց» անուամբ, որոյ ընտրութիւնն ու անուանումը Վարչական Կազմակերպութեան Օրէնքին 16րդ յօդուածին համաձայն կըլլայ։

313. Ընդհանուր Տնօրէնը պէտք է 1. ուսումնական անձ մ՚ըլլայ, 2. Մանկավարժական դիտութեանց, քաղաքակիրթ ազգաց կրթական օրինացն ու վարժարանաց ընթացքին, ինչպէս եւ դպրոցական վարչութեան մասնաւոր հմտութիւն ունենայ եւ 3. Ազգային կրթութեան ասպարիզին մէջ ծանօթ ըլլայ իր վարած պաշտօններուն ու գրական գործերովը։

314. Ընդհանուր Տնօրէնը ներկայ կըլլայ Ազգային Ժողովոյ նիստերուն՝ երբ անոնց օրակարգին մէջ կրթութեան վերաբերեալ խնդիր կայ, եւ՝ եթէ երեսփոխան չէ՝ միայն ձայն կունենայ։

3. Պաշտօն եւ յարաբերութիւնք

315. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան պաշտօնն է

1. Ազգային կրթութեան ընդհանուր տեսչութիւնն յղել (Օր. Վարչ. կազմ. յօդ. 24).

2. Ազգային կրթութեան վերաբերեալ օրինաց ծրագիրները նախաքննել կամ պատրաստել եւ առաջարկել եւ հաստատեալ Օրէնքները գործադրել.

3. Օրինաց տրամադրութեանց պահանջած ընդհանուր կանոնադրութիւնները յօրինել.

4. Ազգային կրթութիւնն ընդհանրացնելու եւ զարգացնելու միջոցները քաջալերել.

5. Ազգային վարժարանաց, մատենադարանաց եւ այլ ամէն տեսակ կրթական հաստատութեանց վրայ հսկել.

6. Ազգային կրթութեան պաշտօնեաները քննել եւ պատօնել, բայց ի կրօնագիտութեան դասատուներէն (Օր. Վարչ. Կազմ. Յօդ. 19).

7. Նոցա կայսրութիւնը բարւոքելու, տալազգային ապահովելու եւ հետզհետէ լուսագոյներէն հասցնելու հոգ տանիլ:

8. Ազգային վարժարանաց դասարքերն ու այլ դասական միջոցներն որոշել, բայց ի կրօնական ուսմանց վերաբերեալներէն (Օր. Վարչ. Կազմ. Յօդ. 19).

9. Ստուգակարգեալ Կրթական իշխանութեանց պաշտօններն վերաքննել կամ վաւերացնել.

10. Ազգային կրթութեան աշխատող մատենատուր անձանց, ընկերութեանց եւ վանական միաբանութեանց ուսմանց յայտագիրներն ու կանոնադրութիւնները քննել ու վաւերացնել և անոնց պատկանեալ կրթական հաստատութիւններուն վրայ հսկել:

316. Եթէ օրինաց տրամադրած պաշտօնները միեւնոյն մէկ ամիս թափուր մնան ձերբընկան իշխանութեանց անհոգութենէն կամ այլ պատճառաւ՝ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը պէտք եղած տեղեկութիւնն ընդ է ետ՝ ինք կը նշանակէ ատմնանեալ պաշտօնեային և անոր հաստատութիւնը կը պահանջէ համաձայն Օրինաց:

317. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը կը հսկէ որ յանուն Ազգային կրթութեան եղած կտակներն անխերի գործադրուին և Ազգին մէջ կրթութիւն տարածելու նպատակաւ կազմուած բարեգործական ընկերութիւնները իրենց նպատակին համաձայն գործեն, և տարին անգամ մը տեղեկագիր և հաշիւ կառնու յիշեալ կտակաց գործադիրներէն և ընկերութիւններէն:

318. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը կտակաց և ընկերութեանց հաշիւներն քննելէ ետք Կեդրոնական Տեսուչութեան կը յղէ զանոնք հանդերձ իւր դիտողութիւններով:

319. Եթէ այդ հաշուոց մէջ նենգութիւն ըլլայ կամ կտակաց գործադիրը կտակատուին կամքին և ընկերութիւնք իրենց նպատակին համաձայն վարուած չըլլան՝ Ազգային Վարչութիւնը անոնց դէմ գատ կը բանայ ձեռնհաս Ատեաններու առջև:

320 ա. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը իր հակողութիւնը կը գործադրէ գատաւոր մէջ Գատաւական Կրթական Տեսչուհի, իսկ Պօլսոյ մէջ Ազգային Տեսչուհի միջոցաւ. կը հաղորդէ անոնց և անոնց միջոցաւ Կրթական բոլոր իշխանութեանց և պաշտօնէից իր դիտողութիւնները, կարգադրութիւններն ու հրահանգները և կը պահանջէ անոնցմէ կարեւոր դատած տեղեկութիւնն ու բացատրութիւնը:

Բ. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը կրնայ ի պահանջել հարկին ուղղակի յարաբերութիւն ունենալ Կրթական իշխանութեանց և պաշտօնէից հետ:

321 ա. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը Պօլսոյ Ազգային Տեսուչներէն երեք ամսան անգամ մը և Գատաւական Կրթական Տեսչութիւններէն վեց ամսան անգամ մը, գոյացեալ, իսկ տարին անգամ մը ընդհանուր տեղեկագիր կառնու կրթական հաստատութեանց վիճակին վրայ հանդերձ վիճակագրական ցուցակօք:

Բ. Տարեկան տեղեկագիրները երեք տարին անգամ մը պէտք է մանրամասն տեղեկութիւնը պարունակեն կրթական հաստատութեանց ներքին եւ արտաքին պայմաններուն, այսինքն դպրոցական շէնքերու և գոյից, աստիճանց միջոցներու, պաշտօնէից և աշակերտաց, հաստատիչ և ծախուց և այլ ամենայն կարեւոր նիւթից վրայ, և միանգամայն պէտք է ներկայեն անոնց բարգաւաճման և յառաջադիմութեան նկատմամբ կարեւոր դատուած միջոցներու առաջարկութիւնը։

դ. Տեղեկագրոյ եւ ցուցակաց պարունակելիք նիւթից մանրամասնութիւնները Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը կ'որոշէ։

382. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը Գաւառաց վարժարանները վիճակին մօտէն վերահսկու ըլլալու համար ի պահանջել հարկին արտաքոյ կարգի քննութիւնը կ'ընէ մանաւոր քննչաց միջոցաւ։

383. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը իր համապատասխանութիւնը կը կատարէ Սահմանադրական տարեգլուխն ներկայելով Ազգ. ժողովոյ Ազգային Կրթութեան ընդհանուր վիճակը, իր ըրած անօրինութիւններն ու նոյն վիճակը, իր ըրած անօրինութիւններն ու կարեւոր դատած առաջարկութիւնները։

4. Պարտիք

384. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը մասնաւոր վերջ կը տանի

1. Վարժապետանոց մը հիմնելու (Յօդ. 407)։
2. Մանկավարժական դասախօսութիւնը հաստատելու (Յօդ. 273)։
3. Ազգային Կրթութեան պաշտօնէից ներկան բարւոքելու և տպագան տպակոչելու նպատակաւ Մայրաքաղաքին մէջ ընդհանուր ընկերութիւն մը կազմելու և Գաւառական Կրթական Տեսչաց միջոցաւ գաւառաց մէջ մասնաւոր ճիւղեր հաստատելու։
4. Կեդրոնական Մանկավարժական Թանգարան և Մատենադարան մը հաստատելու։
5. Մանկավարժական հանդէս մը, դասագրքեր ընդհանուր և դասական այլ միջոցներ և մատենադարանաց համար պիտանի գրքեր հրատարակելու կամ հրատարակել տալու։
6. Վարժապետանոցի և ուսումնարանաց ուսուցիչներ պատրաստելու համար բարձրագոյն ուսումնարանաց մէջ աշակերտներ դնելու [Յօդ. 267]։

385. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը կը պատրաստէ և կը հրատարակէ

1. Ուսանող ընդհանուր ծրագիրներն ու վարժարանաց կազմակերպութեան և բարեկարգութեան ընդհանուր կանոնագիրները։
2. Ուսուցման եղանակաց հրահանգները։
3. Աշակերտաց և վարժապետաց քննութեանց եւ մրցանաց կանոնները։
4. Վարժապետական ժողովոյ կազմական կանոնագիրը։
5. Մանկավարժական դասախօսութեանց ծրագիրն ու կանոնագիրը։
6. Ազգային վարժարանաց մէջ գործածուելիք օրագրութեանց, ժամանակագրութիւններու, այլ և այլ տումարաց և ցուցակաց, վկայականներու և վիճակագրութիւններու, ինչպէս և տահմանեալ տեղեկագրոյ մասնաւոր հրահանգներն ու ձեւերը։
7. Ազգային վարժարանաց մէջ գործածուելիք դասագրոց և այլ դասական միջոցներու մատենադարաններու մէջ ընդունուելիք գըրեանց ցուցակները։
8. Վարժարանաց և գրասեղենաց չինութեան վերաբերեալ հրահանգները։
9. Գաւառական, Այցելու և Ներքին Տեսչաց և Հոգաբարձուաց պաշտօնին վերաբերեալ հրահանգները, և այլ ամէն բան ինչ որ իր պաշտօնին բնութիւնն ու օրինաց արամագրութիւնը պահանջեն։

5. Ազգային կրթութեան ընդհանուր պիտոյից հաստատուն եկամուտ եւ արկղ

386. Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան տրամադրութիւն կը տրուի ազգային կրթութեան ընդհանուր պիտոյից համար հաստատուն եկամուտ կազմելու և տարեկան ծախուց համար մուտ կազմելու և տարեկան ծախուց համար կեդրոնական կրթական արկղ հաստատելու։

(Հատուած եւ վերջ)

327. Հաստատուն եկամուտ կազմելիք միջոցներն են՝

1. Ցանուն ընդհանուր Ազգային կրթութեան եղած կտակներն ու նուէրները, որոց տնօրինութիւնը մասնաւոր անձի կամ մարմնոյ մը չէ յանձնուած.

2. Ազգայնոց ըրած կտակներու վրայ պահանջելի նուէրը.

3. Իր արկղի հաստատին տասներորդ մասը [Յօդ. 328]։

Կրթական խորհրդականութիւնը կը պնդէ իւր ծրագրին Յօդուածոյն վրայ, որ էր,

328. Հաստատուն եկամուտ կազմելիք միջոցներն են՝

1. Ա՛յն ազգային կալուածներն որ մասնաւոր թաղի, դաւառի կամ հաստատութեան մը սեփականութիւն չեն.

2. Ցանուն ընդհանուր ազգային կրթութեան եղած կտակներն ու նուէրները, որոց տնօրինութիւնը մասնաւոր անձի կամ մարմնոյ մը չէ յանձնուած.

3. Ազգայնոց ըրած կտակներու արժէքէն կէս առ հարիւր.

4. Իր արկղի հաստատին տասներորդ մասը (Յօդ. 328)։

(Երկրորդ տիպ)

328. Կեդրոնական կրթական արկղի ադրիւրներն են՝

1. Հաստատուն եկամոյց տարեկան հաստատը.

2. Կեդրոնական Վեհաժողովի հաստատին առնուազն հինգերորդ մասը.

3. Իր հաստատութեանց արդիւնքէն գոյանալիք հաստատը.

4. Մասնաւոր նպաստք և նուէրք.

5. Արտօնագրոց տուրքէն գոյացած հաստատը [Յօդ. 308].

6. Եկեղեցական Ուսումնարանէն գոյացած հաստատը (Յօդ. 156).

7. Վաւերանալիք դաստաբղթերէն և այլ դատական միջոցներէն հազար օրինակէն քսան օրինակ.

8. Վարժարան չունեցող վանօրէից հաստատէն մաս մը՝ զոր կորոշէ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնն։

329. Ազգային ընդհանուր կրթութեան հաստատուն եկամուտն անհպելի է և անոր, ինչպէս և Կեդրոնական Կրթական արկղի հաստատներուն իրենց նպատակէն զատ ոեւէ ուրիշ բանի չեն կրնար գործածուիլ։

330. Ազգային ընդհանուր կրթութեան պատկանեալ Հաստատուն եկամտին տնօրինութիւնը Վարչական Խորհրդոյ կը վերաբերի, իսկ Կեդրոնական Կրթական Արկղինը՝ Կրթական Խորհրդականին, որ իր տարեկան տեղեկագրին [Յօդ. 323] հետ կը ներկայէ Ազգ. Ժողովոյ և իր մատակարարութեան հաշիւն. իսկ յաջորդ տարուան պիւտճէին պէտք է ներկայէ տարեգլխին դէմ երկու ամիս առաջ։

6. Դիւանն

331 ա. Կեդրոնական Կրթական Ցեղչութիւնը իր յատուկ Դիւանը կունենայ՝ ուր մասնաւոր կանոնագրով մը սահմանեալ եղանակաւ կը պահուին բոլոր պաշտօնական արձանագրութիւնները, տումարներն ու այլ թղթերը։

բ. Կրթական Խորհրդականը իր հրաժարման միջոցին Դիւանի գործերը կը յանձնէ յաջորդին։

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԴԱՒԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

1. Գաւառական կրթական Տեսուչ

332 ա. Իւրաքանչիւր գաւառ կունենայ Գաւառական Կրթական Տեսուչ մը, որ Գաւառական ժողովին կընտրուի եւ կեդրոնական Կրթական Տեսչութենէն կը վաւերանայ։

բ. Գաւառական Կրթական Տեսչին պաշտօնը կը տեւէ երկու տարի։

333 ա. Գաւառական Կրթական տեսուչը պատասխանատու են Գաւառական ժողովին եւ Ազգային Կրթութեան Կեդրոնական Տեսչութեան։

բ. Գաւառական Կրթական Տեսչին տառապրեալ եւ պատասխանատու են նոյն գաւառին բոլոր Կրթական իշխանութիւններն ու պաշտօնեաները։

334. Գաւառական Կրթական Տեսուչը պէտք է ուսումնական անձ մը լլայ եւ մանկավարժական դիտութեանց, ինչպէս եւ կրթական օրինաց եւ վարչութեան մասնաւոր հմտութիւն ունենայ։

335. Գաւառական ժողովը երբ հարկադրի Գաւառական Կրթական Տեսուչը հրաժարեցնել պարտի իր որոշումը Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան հաղորդել պատճառաբանեալ տեղեկագրով։

336. Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը երբ կտեսնէ թէ Գաւառական Կրթական Տեսուչ մը պարտաղանցութեան կամ յանցանաց մէջ կը գտնուի՝ բացատրութիւն կուզէ նոյն Տեսչէն եւ եթէ բացատրութիւնը գոհացուցիչ չի գտնէ՝ անոր պաշտօնավարութիւնը կառաջարկէ Գաւառական ժողովին։ Եթէ սինէ երեք ամիս իր առաջարկութիւնը նախաժողովութեան չառնուի՝ ինք կը հրաժարեցնէ նոյն Տեսուչը եւ անոր տեղ ուրիշ մը կը կարգէ առ ժամանակեայ կերպով՝ մինչեւ որ Գաւառական ժողովը նոր Տեսչի մը ընտրութիւն ընէ։

2. Տնօրէն վարժարանաց գաւառին

337. Գաւառական Կրթական Տեսուչը թոշակաւոր պաշտօնեայ մը կունենայ «Տնօրէն վարժարանաց գաւառին» անուամբ։

338 ա. Տնօրէնը պէտք է 334 յօդուածին որամագրած հանգամանքն ունենայ, Գաւառական Կրթական Տեսչէն ընտրուի եւ կեդրոնական Կրթական Տեսչութենէն հաստատուի։

բ. Գաւառական ժողովը կրնայ Տնօրէնի ընտրութիւնը կամ անոր վաւերացումը, ինչպէս եւ Տնօրէնի ոճակի որոշումը կամ անոր վաւերացումը կրնայ իրեն վերապահել։

339. Տնօրէնին պաշտօնը երկու տարի կը տեւէ։

340. Տնօրէնը ներկայ կըլլայ Գաւառական ժողովոյ նիստերուն՝ երբ անոնց օրակարգին մէջ կրթութեան վերաբերեալ խնդիր կայ եւ՝ եթէ անդամ չէ նոյն ժողովոյն՝ ունայն ձայն կունենայ։

3. Պաշտօն, պարտիք եւ յարաբերութիւնք

341. Գաւառական Տեսչաց պաշտօնն է՝ 1. Գաւառին մէջ գտնուած բոլոր թաղային, բարեգործական, վանական եւ մասնաւոր կրթական հաստատութեանց հսկողութիւնն, 2. հաստատեալ օրինաց, կանոնաց եւ կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան տուած հրահանգաց գործադրութիւնը, 3. Ստորակարգեալ Կրթական Իշխանութեանց որոշումներու վերաքննութիւնը կամ վաւերացումը եւ 4. Սահմանեալ քննութեանց կատարումը (յօդ. 290)

342. Գաւառական Կրթական Տեսչաց գլխաւոր պարտականութիւնքն են՝

1. Ամէն ջանք ի գործ դնել որ ամէն տեղ Օրինաց սահմանած վարժարանները հաստատուին եւ արդէն հաստատուածներուն Օրինաց

տրամադրութեանց համաձայն վիճակի մէջ դրուին.

2. Կրթութիւն տարածելու նպատակաւ ընկերութիւններ կազմելու քաջալերել, կազմուածներուն յարատեւութեանը աչխատիլ եւ հսկել միանգամայն որ անոնք իրենց նպատակին համաձայն գործեն.

3. Ցանուն կրթութեան եղած կտակաց անթերի գործադրութեանը հսկել.

4. Ազգային կրթութեան յառաջադիմութեան, ինչպէս եւ կրթական պաշտօնէից վիճակը բարւոքելու եւ ապագայն ապահովելու միջոցներ խորհիլ եւ առաջարկել.

5. Վարժապետական ժողովներու կազմութեան հոգ տանիլ եւ անոնց արդիւնաւոր ուղղութիւն տալ.

6. Վարժապետներ եւ վարժուհիներ պատրաստելու (յօդ. 238), Մանկավարժական դասարաններ (յօդ. 247) եւ մանկավարժական դասախօսութիւնք (յօդ. 273) հաստատելու մասնաւոր ժայթ ունենալ.

7. Գաւառական մանկավարժական մատենադարան եւ թանգարան մը հաստատելու հոգ տանիլ.

343. Գաւառական Կրթական Տեսուչը իրենց գաւառին մէջ թափուր մնացած պաշտօններուն նկատմամբ Օրինաց 346 յօդուածին համաձայն կը վարուին եւ անմիջապէս տեղեկութիւն կուտան Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան.

344. Գաւառական Կրթական Տեսուչը իրենց հսկողութիւնը կը կատարեն Ս. Յակոբեան Տեսչաց [յօդ. 338] միջոցաւ՝ համաձայն Օրինաց 320 եւ 321 յօդուածոց տրամադրութեանց նէրսէն.

345. Գաւառական Տեսչութիւնք Ս. Յակոբեան Տեսչաց տեղեկագիրները քննելէ ետք՝ իրենց վարժարանի մասին իրենց ունեցած դիտողութիւնները կը հաղորդեն Հոգաբարձուաց եւ Տեսչաց եւ անոնց միջոցաւ բոլոր պաշտօնէից ի նկատառումն.

346 ա. Գաւառական Կրթական Տեսուչը ի պահանջել հարկին անձամբ կայցելէն իրենց հսկողութեանը տակ գտնուած վարժարաններուն կամ մասնաւոր քննչաց միջոցաւ վերահասու կըլլան անոնց վիճակին եւ իրենց քննութեան արդիւնքը կը ներկայեն մասնաւոր տեղեկագրով Գաւառական ժողովին եւ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան.

բ. Ս. յակոբեանց ծախքը կը հոգացուի Գաւառական Կրթական (յօդ. 333 կամ ընդհանուր մնուածկէն.

347 ա. Գաւառական Կրթական Տեսուչը առ նուազն տարին երկու անգամ, գարնան մէջ և աշնան սկիզբը կամ ամառուան արձակուրդի միջոցին ի ժողով կը գումարեն իրենց Ս. յակոբեան Տեսուչները՝ գաւառին բոլոր կրթական հաստատութեանց ներքին և արտաքին պայմաններուն վրայ մանրամասն տեղեկութիւնք առնելու, անոնց յառաջադիմութեան միջոցներուն վրայ խորհրդակցելու և մանրամասն հրահանգներ տալու համար.

բ. ժողովոյ նիստերն առնուազն երեք օր կը տեւեն.

348. Գաւառական Կրթական Տեսչութիւնք պէտք է միշտ իրարու հետ յարաբերութեան մէջ գտնուին և ուշադրութեան արժանի բաղդատները իրարու հաղորդեն, որպէս զի դիւրաւոր կարգադրութեանց մէջ բան կարելի ըլլայ ակզբանց և տեսակէտներու միօրինակութիւն հաստատել և փոխադարձաբար իրարու վարձատրութենէն օգտիլ կարենան.

349. Իւրաքանչիւր Գաւառական Տեսչութիւն կը քննէ և իւր դիտողութիւններովը հանդերձ կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան վերադարձնելու կը ներկայէ իր գաւառին մէջ կազմուած կրթական ընկերութեանց կանոնադրութիւնները, ինչպէս և վանական և բարեգործական վարժարանաց հաշիւները, ուսանող ծրագիրներն ու կանոնագրութիւնները.

350. Իւրաքանչիւր Գաւառական Կրթական Տեսչութիւն Օրինաց 321 յօդուածին համաձայն տեղեկագիրները կը ներկայէ թէ Կեդ-

րոնական Կրթական Տեսչութեան և թէ Գաւառական ժողովին :

4. Հաստատուն եկամուտ եւ արկղ

351. Իւրաքանչիւր գաւառ իր ընդհանուր կրթութեան պիտոյից համար կունենայ հաստատուն եկամուտ և արկղ :

(Հաստատուն եկամուտ)

352. Հաստատուն եկամտի ապրիւրներն են՝

1. Յանուն գաւառին ընդհանուր կրթութեան եղած կտակներն ու նուէրները, որոց անօրինութիւնը մանաւանդ անձի կամ մարմնոյ մը չէ յանձնուած .

2. Ազգայնոց բուն կտակներու վրայ պահանջելի նուէրը .

3. Գաւառական կրթական արկղի հաստիքին տանեցրդ մասը :

Կրթական խորհրդականութիւնը կը պնդէ պահել իւր յօդուածն, որ է՝

352. Հաստատուն եկամտի աղբիւրներն են՝

1. Գաւառին մէջ գտնուած այն ազգային կալուածներն որ մանաւանդ տեղւոյ կամ հաստատութեան անվիճանութիւն չեն .

2. Յանուն գաւառին ընդհանուր կրթութեան եղած կտակներն ու նուէրները, որոց անօրինութիւնը մանաւանդ անձի մը կամ մարմնոյ մը չէ յանձնուած .

3. Գաւառական կրթական արկղի հաստիքին տանեցրդ մասը :

(կրճատ ուղղ.)

353. Գաւառական ընդհանուր կրթութեան Արկղի ապրիւրներն են՝

1. Հաստատուն եկամտի տարեկան հասոյթը՝

2. Գաւառական սնտուկի հաստիքին առնելուղն երրորդ մասը .

3. Մանաւանդ նպաստք և նուէրք .

4. Գաւառական ուսումնարանէն գոյացած հասոյթը [Յղ. 159] .

5. Արտօնագրաց տուրքը [Յղ. 290 բ. գ. և 308] .

6. Վարժարան չունեցող վանօրէից հասոյթէն մաս մը զոր կորոշէ կեդր. վարչութիւնը Գաւառական ժողովոյ կարծիքն առնելով :

354 ա. Գաւառական կրթութեան ընդհանուր պիտոյից համար սահմանեալ հաստատուն եկամտին անօրինութիւնը Գաւառական վարչութեանց կը վերաբերի . իսկ Կրթական Արկղինը՝ Գաւառական Կրթական Տեսչութեանց, որք իրենց տարեկան տեղեկագրոյց հետ կը ներկայեն Գաւառական Ժողովոց և իրենց մատակարարութեան հաշիւներն :

բ. Յաջորդ տարուան պիւտճէին պէտք է ներկայեն տարեգլխէն դէմ երկու ամիս առաջ :

355. Գաւառական կրթութեան ընդհանուր պիտոյից հաստատուն եկամուտը անհպելի է և անոր, ինչպէս և կրթական արկղի հասոյթը իր նպատակէն զատ ոեւէ բանի չի կրնար գործածուիլ :

356. Գաւառական ժողովք և վարչութիւնք պարտաւոր են ամեն ջանք և միջոց ի գործ դնել գաւառաց ընդհանուր կրթութեան պիտոյից եկամուտներն ստեղծելու :

Ե. Դիւան

357. Գաւառական կրթական Տեսչութիւնք իրենց դիւանը կունենան և անոր կարգադրութիւնն ու իրենց յաջորդին յանձնումը կը կատարեն Օրինաց 331 յօդուածին հետեւանօք :

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԱՅՑԵԼՈՒ ՏԵՍՈՒՉՔ

—

1. Կազմութիւն կրթական շրջանակաց

358 ա. Իւրաքանչիւր գաւառ իր ընդարձակութեան ու վարժարանաց թուոյն համեմատ կրթական շրջանակներու կը բաժնուի և իւրաքանչիւր շրջանակի գլխոյայ և ստորին ուսումնարանաց հակոտնեայ համար առանձին Ա. յայելու Տեսուչներ կը կարգուին :

Բ. Գլխոյայ և ուսումնարանաց հակոտնեայ թիւը կրնայ մէկ Ա. յայելու Տեսչի յանձնուիլ՝ եթէ ուսումնարանաց թիւը հինգէն աւելի չէ և Ա. յայելու Տեսուչը Օրինաց 363 յօդուածին տրամադրած Արտօնագիրն ունի :

359 ա. Գաւառի մը կրթական շրջանակաց թիւը Գաւառական Տեսչութեան առաջարկութեամբ Գաւառական ժողովը կորոշէ և Կեդրոնական կրթական Տեսչութիւնը կը հաստատէ :

Բ. Մայրաքաղաքն ու իր արուարձանները երկու կրթական շրջանակի կը բաժնուին :

2. Ընտրութիւն Այցելու տեսչաց

360 ա. Ա. յայելու Տեսչաց ընտրութիւնը Գաւառական կրթական Տեսչութիւնք կընեն և Կեդրոնական կրթական Տեսչութիւնը կը վաւերացնէ :

Բ. Մայրաքաղաքին Ա. յայելու Տեսչաց ընտրութիւնն ու անուանումը Վարչական Կազմակերպութեան Օրինաց 16րդ յօդուածին համաձայն կըլլայ :

Կրթական խորհրդականութիւնը կը պնդէ պահել հետևեալ տողերն, որք իր ծրագրին մէջ սոյն յօդուածին իբր բ. պարբերութիւն դրուած էին :

« Գաւառական ժողովք կրնան Գաւ. կրթական Տեսչաց ընտրութիւնն կամ անոնց վաւերացումը, ինչպէս և ուոճկի և այցելութեանց ծախքերու որոշումն իրենց վերապահել » :

361. Ա. յայելու Տեսուչք նախ երկու տարուան համար կը նշանակուին և յետոյ վեց տարուան համար կը հաստատուին իրենց պաշտօնին մէջ [Յօդ. 221 բ. և գ.] :

362. Ստորին և Բարձրագոյն գլխոյայ Ա. յայելու Տեսուչ ընտրուելու համար գէթ Բարձրագոյն գլխոյի վարժապետի վերջնական ընդհանուր Արտօնագիր [Յօդ. 297 , 300 և 306 գ.] ունենալու է :

363. Ստորին ուսումնարանաց Ա. յայելու Տեսուչ ընտրուելու համար գէթ Ստորին ուսումնարանի ուսուցչի վերջնական ընդհանուր Արտօնագիր [Յօդ. 297 , 300 և 306 Դ] ունենալու է :

364. Օրինաց 218 , 219 , 221 գ. , և 222 , 223 ա. 224–237 յօդուածները Ա. յայելու Տեսչաց ալ կը վերաբերին :

3. Պաշտօն , պարտիք եւ յարաբերութիւնք

365. Ա. յայելու Տեսչաց պաշտօնն է 1. իրենց շրջանակին մէջ գտնուած բոլոր թաղային , բարեգործական , վանական և մասնաւոր կրթական հաստատութեանց անհրաժեշտ հսկողութիւնը , 2. հաստատել Օրինաց և կանոնաց և Կեդրոնական կամ Գաւառական Տեսչութեան հրահանգաց դրժողութիւնը և 3. սահմանեալ քննութեանց [Յօդ. 290 գ. պրբ.] կատարումը :

366. Ա. յայելու Տեսուչք իրենց հակոտնեայ թիւնը կը կատարեն Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութեան մասնաւոր հրահանգաց համաձայն շաբաթական վարժարանները այցելելով և հարկ դատած ատենները Հոգաբարձութիւնքէն և Տեսչներէն տեղեկութիւնք առնելով , և գէթ վեց ամիսն անգամ մը կատարեալ կերպով կը քննեն իւրաքանչիւր

վարժարանի ներքին և արտաքին վիճակը և ըստ այնմ կը պատրաստեն իրենց տարեկան տեղեկագիրը։

367. Ա. յեպելու Տեսուչը իրենց այցելութեանց միջոցին ուշադրութիւն կը դարձնեն Ղևսատրապև՝ 1. աշակերտաց կրթութեան, վարուց և առաջադիմութեան վիճակին և անոնց կանոնաւոր կերպով գոյոյց յամախելուն. 2 վարժարանաց ներքին կազմակերպութեան և բարեկարգութեան. 3. ժամանակացոյցի և օրագրութեանց և ցուցակաց կանոնաւոր գործածութեան. 4. վարժարանաց չէներուս և դասագրանաց, դասական միջոցաց և մատենադարանաց, ինչպես և բոլոր գոյից վիճակին. 5. պաշտօնէից և հոգաբարձուաց պաշտօնավարութեան. 6. գիտողութեանց տետրի պարունակութեան. 7. Հոգաբարձուաց և ներքին Տեսչաց պաշտօնական [դիւանի] արձանագրութեանց և թղթոց վիճակին. 8. Պաշտօնէից առձիւ կանոնաւոր վճարման և վարժարանաց հաշիւներուն և 9. գոյոյական չինութեանց և նորոգութեանց։

368. Ա. յեպելու Տեսուչը իրենց գլխաւոր դիտողութիւններն ու հրահանգները մանրամասն պաշտօնագրով կը հաղորդեն Հոգաբարձուաց կամ ներքին Տեսչաց։

369. Ա. յեպելու Տեսուչը մանուկ ուսուցչաց կրթութիւն կը դարձնեն գասատուութեանց եղանակներուն և կերպերուն, անոնց Օրինաց պահանջած ուղղութիւնը [Յօդ. 74] կատան պահելով և գործնական կերպով կը հրահանգեն վարժապետները։

370 ա. Ա. յեպելու Տեսուչը իրենց այցելութեանց միջոցին միշտ կը տեսակցին և կը խորհրդակցին վարժարանաց Հոգաբարձուաց և Թաղային Վարչութեանց և ժողովոց անդամոց հետ, կառաջարկեն անոնց ինչ որ կրթութեան բարգաւաճմանը համար օգտակար և կարեւոր կը դատեն և կը յորդորեն զանոնք առ այն իրենց ջանքերն ու աջակցութիւնը չխնայելու։

բ. Նմանապես կը յորդորեն գոյոյական պաշտօնեաներն իրենց պարտուց անթերի կատարման, կօգնեն անոնց իրենց խորհուրդներուն, կը պաշտպանեն անոնց իրաւունքները, կը քաջալերեն վարժապետական ժողովոց գումարումները և կը ջանան ներկայ ըլլալ և արդիւնաւոր ուղղութիւն տալ անոնց ընթացքին։

371. Ա. յեպելու Տեսուչը կրնան ներկայ ըլլալ Թաղային Վարչութեանց և ժողովոց նիստերուն՝ երբ անոնց օրակարգին մէջ կրթութեան վերաբերեալ խնդիր կայ և՝ եթէ անդամ չեն՝ միայն ձայն կունենան։

372 ա. Ա. յեպելու Տեսուչը 3 ամիսն անգամ մը ցուցակաձեւ, իսկ գոյոյական տարեգրքուն, իրենց չրջանակին բոլոր թաղային և այլ վարժարանաց քննութիւնները կատարելէ ետք, ընդհանուր տեղեկագիր կը ներկայեն իրենց Կրթական Տեսչութեանց՝ հանգրուանի իրենց դիտողութիւններովը ու առաջարկութիւններովը։

բ. Երեք տարին անգամ մը տարեկան տեղեկագիրը սէտը է օրինակ 321 յօդուածի բ. պարբերութեան տրամադրութեանց համաձայն ըլլայ։

4. Գիւան

373. Ա. յեպելու Տեսուչը պարտաւոր են, 1. իրենց տեսչութեան և կարգադրութեանց կանոնաւոր արձանագրութիւնը բռնել. 2. վարժարանաց, աշակերտաց, պաշտօնէից կանոնաւոր ցուցակներն ունենալ. 3. իրենց ընդունած պաշտօնական թղթերուն հակիրճ բովանդակութիւնը յատուկ տետրի մը մէջ կարգաւ նշանակել և 4. իրենց յղած պաշտօնական գրութեանց և տեղեկագրոց պատճէնները պահել։

բ. Ա. յեպելու Տեսուչը պարտաւոր են այդ բոլոր պաշտօնական թղթերը խնամօք պահել և իրենց հրաժարման միջոցին իրենց յաջորդին յանձնել կանոնաւոր ցուցակով և անկէ ընկալագիր առնլով Գաւառական Կրթական Տեսչութեան ներկայել։

ԳԼՈՒԽ ՁՈՒԹՈՒՆ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

—

Ա.

ԴՊՐՈՑԱՑ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

—

1. Հոգաբարձութ

374. Թաղին կողմէն վարժարանաց անվճռական հսկողութիւնն ու մատակարարութիւնը կընեն թաղային կրթական Հոգաբարձութ, որոց ընտրութիւնը կը կատարուի ըստ տրամադրութեան թաղային օրինաց։

Կրթական Խորհրդականութիւնը կը պնդէ անփոփոխ պահել իւր ծրագրին յօդուածն, որ է՝

374. Թաղին կողմէն վարժարանաց անվճռական հսկողութիւնն ու մատակարարութիւնը կընեն թաղային կրթական Հոգաբարձութ, որք թաղային ժողովեւրդեն կընտրուին և կեդրոնական կամ Գաւառական կրթական Տեսչութենէն կը հաստատուին։

375. Հոգաբարձու կրնան ընտրուիլ բարի վարուց տէր, խոհական և կրթութեան բարեկամ անձինք։

Կրթական Խորհրդականութիւնը կը պնդէ իւր ներկայած ձեւին մէջ պահել այս յօդուածն, որ ասոնիկ՝

375. Հոգաբարձու կրնան ընտրուիլ առնուազն 25 տարեկան, բարի վարուց տէր, խոհական և լուսաւորեալ կամ կրթութեան բարեկամ անձինք։

376. Հոգաբարձուաց ընտրութիւնը ըզպրոցական տարեշրջանն ամէն մէկ տարի կը կատարվի, իրենց պաշտօնը նոյն տարեշրջանն կսկսի և երկու տարի կը տեւէ։

377. Ջնջուած։

378. Ջնջուած։

379. Թաղական ժողովը երբ հարկադրին Հոգաբարձուն հրաժարեցնել, պարտին իրենց որոշումն հաղորդել Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութեան պատշաճաւարանեալ տեղեկագրով։

380. Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութիւնը երբ կատարգէ թէ Հոգաբարձու կամ Փոխ-Հոգաբարձու մը պարտաւորութեան կամ յանցանաց մէջ կը գըտնուի՝ բացատրութիւն կուգէ Թաղական Խորհըրդէն կամ Թաղային ժողովէն և՝ եթէ բացատրութիւնը գոհացուցիչ չի գտնէ՝ անոնց պաշտօնանկութիւնը կառաջարկէ։ Եթէ մինչեւ երեք ամիս իր առաջարկութիւնը նշանակութեան չառնուի՝ ինք կը հրաժարեցնէ նոյն Հոգաբարձուն կամ Փոխ-Հոգաբարձուն և անոր տեղ ուրիշ մը կարգէ առժամանակեայ կերպով մինչեւ որ նորն ընտրուի ըստ օրինի։

2. Փոխ-Հոգաբարձութ

381. Թաղ. Խորհուրդը Հոգաբարձուին կարծիքն առնելով Փոխ-Հոգաբարձու մը կընտրեն, որ Հոգաբարձուին բացակայութեանն առնոր պաշտօնը կը վարէ իր անձնական պատասխանատուութեանը ներքեւ։

Կրթական Խորհրդականութիւնն իւր ծրագրին Հոգաբարձին վրայ կը պնդէ որ է՝

381. Թաղային ժողովը Հոգաբարձուին ընտրութիւնը կատարելէ ետք անոր կարծիքն առնելով Փոխ-Հոգաբարձու մը եւս կընտրեն, որ Հոգաբարձուին բացակայութեանը անոր պաշտօնը կը վարէ իր անձնական պատասխանատուութեանը ներքեւ։

382. Օրինաց 375րդ յօդուածին տրամադրութիւնը Փոխ-Հոգաբարձուաց ալ կը վերաբերի։

3. Օգնական Հոգաբարձուք եւ Ներամակալունիք

383. Մանչ տղայոց գպրոցայ համար Հոգաբարձուք կընան ձեռնհաս անձերէ (Յօդ. 375) Օգնական–Հոգաբարձուք ընտրել, իսկ աղջկանց կամ երկսեռ գպրոցայ համար պէտ է ունկ կամ երկու ձեռնհաս Ներամակալուհի ընտրեն :

384. Օգնական–Հոգաբարձուք և Ներամակալուհիք անձնապէս պաշտօնական պատասխանատուութիւն չեն ունենար և իրենք իրենց ոչ է կարկագրութիւն չեն ըներ, այլ միայն Խորհրդատու ձայն կունենան :

385. Օգնական–Հոգաբարձուայ և Ներամակալուհւոյ պաշտօնն է գպրոցները այցելել և իրենց դիտողութիւնքն այցելուայ մատրին մէջ նշանակել կամ զանոնք ուղղակի Հոգաբարձուին հաղորդել, աշակերտները խրատել և պաշտօնեաները քաջալերել և ուժեղն գպրոցական Ներդրոյ մէջ Հոգաբարձուայ օգնել :

4. Գործակալք

386 ա. Հոգաբարձուք կրնան իրենց պատասխանատուութեանը նեղութիւն մը ունենալ և անոր յանձնել վարժարանայ Վճռին, գոյից և մնառակարգութեան վերաբերեալ գործերը :

բ. Գործակալայ ընտրութիւնը Հոգաբարձուք կընեն և Թաղ. Խորհուրդը կը վաւերացնեն :

գ. Գործակալք կրնան վարձատրութիւն առանալ, որոյ քանակութիւնը Թաղ. Խորհուրդք կորոշեն :

Կրթական Խորհրդականութիւնն այս Օգնականն բ. և գ. պարբերութիւններն իր Ծրագրոյն մէջ դրուածին նման պահել կը պնդէ, որք ահաւասիկ

բ. Գործակալայ ընտրութիւնը Հոգաբարձուք կընեն և Թաղային Ժողովք կը վաւերացնեն :

գ. Գործակալք կրնան վարձատրութիւն առանալ, որուն քանակութիւնը Թաղային Ժողովք կորոշեն :

5. Գաղտօն, Պարտիք եւ յարաբերութիւնք.

387. Հոգաբարձուայ պաշտօնն ու պարտիքն են՝

1. Հաստատակալ Օրէնքն ու կանոնները և Թաղային Ժողովոյ և Բարձրագոյն Կրթական Խնամատարութեանց հրահանգներն ու որոշումները գործադրել.

2. Քան կարելւոյն յաճախ այցելել գպրոցները և 3–4 չաբաթը անգամ մը ի խորհուրդ դնել Օգնական–Հոգաբարձուներն ու Ներամակալուհիները.

3. Օգնել բանիւ և գործով գպրոցական պաշտօնէից և հսկել որ անոնք իրենց պաշտօնը խղճի մտօք կատարեն.

4. Հսկել աշակերտայ վարուց և կրթութեան և գպրոցայ Ներքին բարեկարգութեան վրայ.

5. Վարժարանայ չէնքն ու գոյքերը լաւ վիճակի մէջ պահել.

6. Վարժարանայ հաստատուն եկամտից և արկղին ապրուստները ամեցնել և ապահովել և ծախքերը բանաւոր խնայութեամբ ընել.

7. Պաշտօնէից ռօճկներուն ժամանակին և ճրչութեամբ վճարել և աշակերտայ Թոշակները կամ կրթական տուրքը անկորուստ հաւաքել.

8. Վարժարանայ բոլոր պիտոյքը ժամանակին հոգալ.

9. Աշակերտայ կանոնաւոր երթեւեկութեանը մեծ հոգ տանիլ և ծնողայ պարտաւորանաց նկատմամբ Օրինայ որոշումները անաչառաբար գործադրել (Յօդ. 51)

388. Թաղային Ժողովք կրնան Հոգաբարձուայ պաշտօնն ու պարտաւորութիւնքը բարձուայ պաշտօնն ու պարտաւորութիւնքը մանաւանդ կանոնաւորութեամբ դնել. բայց այդ կանոնադրութիւնը պէտք է Օրինայ որոշ կանոնադրութեանց և Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան հրատարակեալք Կանոնագրին համաձայն ըլլայ և Կեդրոնական կամ գաւառական Կրթական Տեսչութենէն վաւերանայ :

389. Հոգաբարձուք և փոխ–Հոգաբարձուք ներկայ կըլլան Թաղային Ժողովոյ նիստերուն՝ երբ անոնց օրակարգին մէջ կրթութեան վերաբերեալ խնդիր կայ և՝ եթէ անդամ չեն՝ միայն ձայն կունենան ։

390 ա. Հոգաբարձուք չեն կրնար իրենց իրաւասութենէն վեր կարգադրութիւններ ընել։ Արտադպ կարգի ոստիկանական պարագաներու մէջ բացառութիւն կրնայ ըլլալ, բայց պէտք է անմիջապէս գործին ոստիկանութիւնը բացատրեն և եղած անօրինութեան վերացումը խնդրեն Ձեռնհաս իշխանութենէն ։

բ. Գաւառական կամ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը, ինչպէս և Թաղային Ժողովը կրնան բեկեփոխել կամ չընչայնել եղած անօրինութիւնը՝ եթէ զայն Օրինաց համաձայն չի գտնեն և անոր ոստիկանութիւնը չընդունին ։

391. Հոգաբարձուք մեծ փոյթ տանելու են որ Թաղին աղբատ մանկունքը կրթութենէ զուրկ չի մնան (Յոդ. 50 բ.) ։

392. Հոգաբարձուք պէտք է բժիշկ գըտնուած տեղերը միշտ անոր օգնութեանը դիմեն գալոցայ առողջապահական պայմաններուն մասին խորհրդակցելու համար ։

393. Հոգաբարձուք Թաղային վարչութեան և գահանայից աշակերտութեամբը ամէն տարի տարին ամսոյ մէջ Թաղին բոլոր գալոցական տարիք (Յոդ. 49, 58 և 78) ունեցող տղայոց ցուցակը չինելու են, որպէս զի դըպրոցական նոր չրջանի սկիզբը ներկայ աշակերտոց հետ բազդատեն և դպրոց չյաճախողներու մասին բացատրութիւն ուղեն ։

394. Հոգաբարձուք ամէն ջանք կ գործ դնելու են որ Թաղական հաւատքով և այլ դըպրոցական գործադրութիւնք գալոցական պաշտօնէից վրայ չի ծանրանան, այլ և է ուրիշ եղանակու կատարուին ։

395 ա. Հոգաբարձուք կամ գործակալք պէտք է իրենց ըրած ծախքերը հաստատող կալագիրներ առնեն անոնցմէ որոց հետ որ դրամական յարաբերութիւնք կունենան ։

բ. Նմանապէս պէտք է իւրաքանչիւր դըպրոցական պաշտօնէի հետ մանաւանդ պայմանագիր կնքեն Օրինաց տրամադրութեանց համաձայն [Յոդ. 190] ։

396. Հոգաբարձուք իրենց պատասխանատուութեան ներքեւ կրնան վճռել հինգ օրամանեան ոսկի արտաքոյ կարգի ծախք ընել ։

397. Հոգաբարձուք 3 ամիսն անգամ մը ցուցակաձեւ և ամէն տարեգլուխ ընդհանուր տեղեկագիր կը ներկայեն Թաղային Ժողովոյ և Գաւառական կամ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան իրենց խնամոյ յանձնուած դըպրոցոց ներքին և արտաքին վիճակին վրայ՝ հանդերձ իրենց դիտողութիւններովն ու առաջարկութիւններովը ։

398. Հոգաբարձուք իրենց տարեկան հաշիւները կը ներկայեն Թաղային Ժողովոյ, որք յատուկ մանրախոյզներու կը յանձնեն մանր քննութիւնը։ Հաշուեքննիչ մանրախուզիչք պէտք է հաշիւներն ատենին վաւերագրերով և քննութիւնը կատարելէ ետք ներկայեն զայն Թաղային Ժողովին ։ Թաղային Ժողովը հաշուեցուցակը երկու չարաթի ի տես ժողովրդեան կախելէ և եղած դիտողութիւնները նկատողութեան առնելէ ետք կը վաւերացնէ և կը ներկայէ Գաւառական կամ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան կրկին օրինակաւ, որք քննելով կը ներկայեն Վարչական Խորհրդին ։

399. Հոգաբարձուք դպրոցական տարեդլխէն դէմ երկու ամիս առաջ կը ներկայեն Թաղային Ժողովին գալոցայ յաջորդ տարուան պիւտճէն ։ Թաղային Ժողովք զայն քըննելէ և վաւերացընելէ ետք կը ներկայեն Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութեան ի հաստատութիւն ։

400. Հոգաբարձուք պէտք է Այցելու

Տեսչաց պահանջած ամեն տեղեկութիւն տան և անոնց հրահանգները ճշդիւ գործադրեն, և՝ եթէ ո և է օրինաւոր պատճառ ունին զանոնք չի գործադրելու՝ պէտք է անմիջապէս գաւառական կամ կեդրոնական Կրթական Տեսչութեան տեղեկագրեն։

401. Հոգաբարձուք կարգադրութիւն մը ընելէ առաջ պէտք է Տեսուչ-վարժապետին կամ վարժուհւոյն, և՝ եթէ վարժապետական խորհուրդ կայ՝ և անոր կարծիքն առնուն։

402. Հոգաբարձուք ո և է գնաղութիւն կամ յանձնումնառութիւն պէտք չէ ընեն պաշտօնէից ի ներկայութեան աշակերտաց։

6. Դիւան

403. Հոգաբարձուք պէտք է՝ 1. իրենց ըրած որոշմանց և կարգադրութեանց արձանագրութիւնը բանեն. 2. ընդունած պաշտօնական թղթերը պահեն և զանոնք ընդունելութեան կարգովը տետրակի մը մէջ նշանակեն. 3. իրենց յղած թղթոց պատճէնները պահեն. 4. պաշտօնէից պայմանները յատուկ տետրի մը մէջ արձանագրեն. 5. վարժարանի հաչուետումարները և գոյից ցուցակը կանոնաւոր եղանակաւ բանեն և 6. այդ բոլորը իրենց հսկողութեան մէջ գտնուին յանձնեն ցուցակաւ և անկէ ընկալագիր առնելով Թաղային ժողովին ներկայեն։

—

Բ.

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԱՑ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆՔ

404 ա. Իւրաքանչիւր Ռուսիոյ Թաղային Ս. Յայտակ Հոգաբարձուն կանոնագիր։

բ. Եթէ ուսումնարանը Թաղային ղեկավարին հետ մէկ յարկի տակ գտնուի՝ երկուքին հաղորդարձութիւնը կրնայ մէկ անձի յանձնուիլ։

405. Հոգաբարձուք իրենց պատասխանատուութեանը ներքեւ կրնան մինչեւ տասն օրամ. տակի արտաքոյ կարգի ծախք ընել։

406. Օրինաց 374–392, 394, 395 և 397–403 յօդուածները ուսումնարաց Հոգաբարձուաց ալ կը վերաբերին։

ՄԱՍՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ԱՌԻԱՄԱՆԱԿԵԱՑ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

—

407. Երբ հնար ըլլայ վարժապետանոց և վարժուհիանոց, ինչպէս և բարձրագոյն առիթանի մանկապետական ուսումնական հաստատութիւններ հիմնել՝ Ազգ. Ծաղոլը անոնց համար մանրամասն օրէնքներ կը հաստատէ։

408. Մինչեւ որ Օրինաց տրամադրած Գաւառական տեսչութիւնները ու այլեալը Տեսուչները հաստատուին՝ Գաւառական Տեսչութեանց պաշտօնը Ռուսական Խորհուրդները կը վարեն՝ ուր որ նոյն Խորհուրդները կան. իսկ ուր որ չկան՝ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնը լինը Սկզբնաւոր Տեսուչներ կը նշանակէ և անոնց միջոցաւ կը կատարէ իր հսկողութիւնը կամ ուղղակի յարաբերութիւն կը հաստատէ Հոգաբարձուաց հետ։

409. Մինչեւ որ Թաղային վարչութեան կազմակերպութեան Օրէնքը հրատարակուի և գործադրութեան դրուի և Կրթական Հոգաբարձուաց (Յօդ. 374 և 404) ընդարձակութիւնները կատարուին՝ վարժարանաց հսկողութիւնն ու մատակարարութիւնն քան առաջնոյն Թաղական Խորհուրդներն կատարել Հոգաբարձութիւնը կընեն։

410. Մինչեւ որ գոլորշեայ հաստատուն եկամուտներն ու արկղները Օրինաց տրամադրութեանց համաձայն կազմութիւն ընտանան (Յօդ. 36, 38 և 122) Թաղային պետական հաստոյքին առ նուազն կէսը կըրճութեան կը յատկանայ։

411. Ազգային վարժարանաց չէնքերն ու անոնց յարակից մասերը, գրասեղաններն ու վարժարանաց ներքին կազմութիւնը պէտք է Օրինաց և հրահանգաց պահանջած վիճակին մէջ գտնուին—չէնքերը առ առաւելն մինչեւ հինգ և գրասեղաններն առ առաւելն մինչեւ երկու տարի, իսկ ներքին կազմութիւնը մինչեւ 1882—1883 դպրոցական տարուան սկիզբը [Մայիս]։

412 ա. Ներկայ Օրինաց հրատարակութենէն առաջ գործադրութեան դրուած ուսմանց ծրագիրները մինչեւ 1881—82 դպրոցական տարւոյն վերջը կրնան գործադրուիլ:

Բ. Այդ ալյմանաժամը լրանալէ ետք ամէն ծրագիր՝ որ Օրինաց տպամատրութեանց համաձայն և կեդրոնական կամ գաւառական Տեսչութենէն վաւերացած չէ՝ առ ոչինչ կը համարուի և զոյն գործադրող Հոգաբարձուք և պաշտօնեայք յանցաւոր կը դատուին:

413 ա. Արտօնութիւն կը տրուի կեդրոնական կրթական Տեսչութեան որ ներկայ Օրինաց հրատարակութեան միջոցին մէջ գտնուող վարժապետաց և վարժուհեաց երեք տարուան համար վկայագիրներ տայ իւրաքանչիւրին իր կարողութեան համեմատ, եթէ առուզէ որ 1. Օրինաց պահանջած տարիքն (Յօդ. 17, 186, 187 և 211), 2. բարի վարք և 3. փոքր ի շատէ իրենց առանձնած պաշտօնին պահանջած հմտութիւնքն ու յարմարութիւնն ունին:

Բ. Այդ վկայագիրն առայժմները եթէ երեք տարին լրանալէ ետք Օրինաց սահմանած քննութիւնը տալով Արտօնագիր չառանձն [Յօդ. 306 Ա.—ե]. այնուհետեւ վարժապետութեան պաշտօն վարելու իրաւունքէն կը զրկուին:

414. Օրինաց 293 յօդուածի տրամադրութիւնները այն վկայագիրը խնդրողներուն ալ կը վերաբերին:

415. Նախընթաց 413 րդ. յօդուածին տրամադրած վկայագիրը չունեցող վարժապետք և վարժուհիք կրնան իրենց պաշտօնը չարունակել մինչեւ 1882 Մայիս. իսկ անոնք որ Օրինաց հրատարակութենէն վերջ պաշտօնի կը կոչուին՝ պէտք է կամ Օրինաց 289 ա. յօդուածին պահանջած քննութիւնը կամ 413 րդ. յօդուածին տրամադրած վկայագիրն առանձնան. եթէ ոչ՝ Օրինաց 229 րդ. յօդուածի ա. պարբերութեան տրամադրութեանց համաձայն կը դատուին. եթէ նոյն յօդուածի բ. պարբերութեան տրամադրութեան ներքեւ չեն իյնար:

416. Մինչեւ 1884 Մայիս Արտօնագիր խնդրող պաշտօնեից համար երիտասարդաց մանկամարդ քննութիւնը տեղի կունենայ, որոց օրն ու տեղը Կեդրոնական կամ Գաւառական Կրթական Տեսչութիւնը կը հրատարակէ, բայց ի պահանջել հարկին տարբեր կարգի քննութիւնք ալ կրնան ըլլալ:

417. Ներկայ Օրէնքը հրատարակուած օրէն նախարդ Ուսումնական Խորհրդոյ հրատարակած ծրագիրները. կանոնագիրներն ու հրահանգները կը չեղնուին՝ Օրինաց 412 ա. յօդուածին տրամադրած բացառութեամբը:

418. Ուսումնական Խորհրդներէն վաւերացած դասագրքերը վաւերական կը համարուին միայն մինչ ի սպառումն այն օրինակաց, որոց տպագրութիւնը արդէն եղած է ներկայ Օրինաց հրատարակութենէն առաջ:

419 ա. Ներկայ Օրէնքը վերաբննելի է հատուածութենէն երեք տարի յետոյ. կրնայ սակայն մինչեւ այն պայմանաժամը մանաւանդ բարեփոխութիւնք կրել եթէ Կեդրոնական Կրթական Տեսչութիւնն և կամ Ազգ. Ժողովոյ Դատաստանագործութեան Դիւանը առաջարկեն և Ժողովը ուզէ նկատողութեան առնուլ:

Բ. Եթէ վերաբննութիւնը տեղի ունենայ՝ Օրէնքը նոր տպագրութեամբ կը հրատարակուի հանդերձ բարեփոխութեամբ կամ յաւելուածով յօդուածոց առանձին ցուցակաւ:

420. Ազգային Ժողովը Պատրիարքին և Վարչական Խորհրդին կը յանձնէ ներկայ Օրինաց գործադրութիւնը:

ՅԱՆԿ ՆԻՒԹՈՑ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ · — *Թաղային կրթական հաստատութիւնք*

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ · —

Նպատակ . . . . . 1—20

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ · — *Թաղային դպրոցք* ·

Ա· — Կազմութիւն դպրոցական թաղի . . . . . 21—24

Բ· — Պարտիք եւ իրաւունք թաղին

1· Պայմանք հիմնարկութեան դպրոցի, դպրոցատեղիք եւ այլ պիտոյք · · 25—35

2· Դրամական միջոցք . . . . . 36—48

Գ· — Պարտիք եւ իրաւունք ծնողաց եւ աշակերտաց

1· Պարտիք եւ իրաւունք ծնողաց . . . . . 49—57

2· Աշակերտք · . . . . . 58—64

Դ· — Ներքին կազմութիւն դպրոցաց

1· Աստիճանք եւ նպատակ, ուսմանց ծրագիրք եւ միջոցք . . . . . 65—74

2· Կազմութիւն կարգաց . . . . . 75—79

3· Երկսեռ դպրոցք . . . . . 80 և 81

4· Ժամանակ ուսման եւ պարապմանց . . . . . 82—86

5· Քննութիւնք, կարգադիտութիւնք, վիճակացոյցք, վկայագիր եւ հանդէս 87—90

6· Օրագրութիւն եւ ցուցակք 91

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ · —

Ա· — Կրկնիչ վարժարանք . . . . . 92—101

Բ· — Երեկոյեան եւ Կիրակնօրեայ վարժարանք . . . . . 102—115

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ · — *Թաղային ուսումնարանք*

Ա· — Իրաւունք եւ պարտիք թաղին

1· Պայմանք հիմնարկութեան, չէնք եւ այլ պիտոյք . . . . . 116—120

2· Դրամական միջոցք . . . . . 121 և 122

Բ· — Ներքին կազմութիւն ուսումնարանաց

1· Աստիճանք եւ նպատակք, ուսմանց ծրագիրք եւ միջոցք . . . . 123—139

2· Կազմութիւն կարգաց . . . . . 140 և 141

3· Աշակերտք եւ աշակերտուհիք . . . . . 142—151

4· Քննութիւնք եւ ժամանակ ուսման եւ պարապմանց . . . . . 152—155

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ · — *Կեդրոնական եւ Գաւառական ուսումնարանք*

Ա· — Կեդրոնական ուսումնարան . . . . . 156—158

Բ· — Գաւառական ուսումնարան . . . . . 159—163

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ · — *Կրթական հաստատութիւնք՝ որոց կազմութիւնը ներկայ Օրէնքով չէ սահմանուած ·*

Ա· — Վանական միաբանութեանց վարժարանք . . . . . 164—168

Բ· — Բարեգործական կրթական հաստատութիւնք . . . . . 169—173

Գ· — Մասնաւոր վարժարանք . . . . . 174—177

ՄԱՍՆ ՉՈՐՐՈՐԴ · — *Կրթական պաշտօնեայք*

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ ·

Ա· — Դպրոցաց պաշտօնեայք · . . . . . 178—185

1· Տեսուչ–վարժապետք կամ վարժուհիք . . . . . 186—192

2· Վարժապետք եւ վարժուհիք . . . . . 193—197

3· Օգնական վարժապետք կամ վարժուհիք . . . . . 198 և 199

4· Օգնական աշակերտք կամ աշակերտուհիք

Բ· — Ուսումնարանաց պաշտօնեայք . . . . . 200—209

1· Տեսուչ եւ Փոխ–Տեսուչ · . . . . .

2. Ուսուցիչք կամ ուսուցչուհիք . . . . . 240—242
3. Ուսուցչաց խորհուրդ . . . . . 243—245
4. Օգնական-ուսուցիչք կամ ուսուցչուհիք . . . . . 246 և 247
Գ. — Ընդհանուր իրաւունք եւ պարտիք պաշտօնէից . . . . . 248—227
ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ . — Պատրաստութիւն կրթական պաշտօնէից
Ա. — Պատրաստութիւն դպրոցաց մէջ . . . . . 238—246
Բ. — Պատրաստութիւն մանկավարժական դասարանաց մէջ . . . . . 247—266
Գ. — Պատրաստութիւն բանբրագոյն ուսուցմնարանաց մէջ . . . . . 267—270
ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ . — Ինքնակրթութիւն կամ կատարելագործութիւն Կրթական պաշտօնէից .
Ա. — Մրցում . . . . . 271 և 272
Բ. — Մանկավարժական դասախօսութիւնք . . . . . 273—276
Գ. — Վարժապետական ժողովք
1. Կրթական չրջանակաց վարժապետական ժողովք . . . . . 277—282
2. Գաւառական վարժապետական ժողովք . . . . . 283—286
3. Ընդհանուր վարժապետական ժողով . . . . . 287 և 288
ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ . — Ֆննութիւնք եւ Արտօնագիրք
Ա. — Ֆննութիւնք . . . . . 289—295
Բ. — Արտօնագիրք . . . . . 296—308
ՄԱՍՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ . — Կրթական իշխանութիւնք .
ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ . — Կեդրոնական կրթական Տեսչութիւն
1. Ազգային վարչութեան կրթական Թորդրգական . . . . . 309—311
2. Ընդհանուր Տնօրէն Ազգային վարժարանաց . . . . . 312—314
3. Պաշտօն եւ յարաբերութիւնք . . . . . 315—323
4. Պարտիք . . . . . 324 և 325
5. Ազգ. կրթութեան ընդհանուր պետոյից հաստատուն եկամուտ եւ արկղ 326—330
6. Դիւան 331
ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ . — Գաւառական Կրթական Տեսչութիւնք
1. Գաւառական կրթական Տեսուչ . . . . . 332—336
2. Տնօրէն վարժարանաց գաւառին . . . . . 337—340
3. Պաշտօն , պարտիք եւ յարաբերութիւնք . . . . . 341—350
4. Հաստատուն եկամուտ եւ արկղ . . . . . 351—356
5. Դիւան 357
ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ . — Այցելու տեսուչք
1. Կազմութիւն կրթական չրջանակաց . . . . . 358 և 359
2. Ընտրութիւն այցելու Տեսչաց . . . . . 360—364
3. Պաշտօն , պարտիք եւ յարաբերութիւնք . . . . . 365—372
4. Դիւան 373
ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ . — Կրթական հոգաբարձութիւնք
Ա. — Դպրոցաց Հոգաբարձուք
1. Հոգաբարձուք . . . . . 374—380
2. Փոխ-Հոգաբարձուք . . . . . 381 և 382
3. Օգնական-Հոգաբարձուք եւ Խնամակալուհիք . . . . . 383—385
4. Գործակալք 386
5. Պաշտօն , պարտիք եւ յարաբերութիւնք . . . . . 387—402
6. Դիւան 403
Բ. — Ուսուցմնարանաց Հոգաբարձութիւնք . . . . . 404—406
ՄԱՍՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ .
Առժամանակեայ տրամադրութիւնք . . . . . 407—420

ԱՆԴԱՄՔ

ՈՒՍՈՒՄՆ. ԽՈՐՀՐԴՈՅ

—

Պօղոս Էֆէնտի		Պառնասեան Ապենապէպ
Սիմէօն	»	Եաղըճեան Ապենդիկեր
Նարդիս	»	Էլիկվէղել
Ցարութիւն	»	Խանտամեան
Ներսէս	»	Ներսէսեան
Աւետիս	»	Տ. Սահակեան
Եղնիկ	»	Փափազեան

ԱՆԴԱՄՔ

ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՄՆԱԽՄՐԻ

—

Բրիստոստուրէֆ.		Ղազարոսեան Ապենապէպ
Գալուստ	»	Գույումճեան Ապենդիկ
Ռէթէոս	»	Թադէոսեան
Թադէոս	»	Երկանեան
Պօղոս	»	Գալըպճեան
Նիկողոս	»	Թաշճեան (1)
Իգնատիոս	»	Մուրատեան(2)

ԴԻՒԱՆԱԴՊԻՐ

Նչան Էֆէնտի Փափազեան

---

(1) Հրաժարեալ

(2) Ընտրուած առեն հրաժարած։

ՀԱՄԱՌԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ

1879-80 ՏԱՐՒՈՅ

ԿԱ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ազնուապատիւ Ս. Պատրիարք Հայր Նախագահ Ազգային վարչութեան Քա-
ղաքական Ժողովոյ.

Ուսումնական խորհուրդս ի 14 մա-
յիսի 1879 պաշտօնի կոչուելովք ձեռք ա-
ռաւ անմիջապէս գաստիարակութեան
փափուկ և ծանր խնդիրն և աւասիկ կը
պատիւ իւր միաձայ պաշտօնավարու-
թեան արդիւնքը ներկայել:

Չէր արժեր անհատական խնդիր-
ներու համար ժամեր զոհել, ընդհանուր
դաստիարակութեան համար ընդհանուր
ծանօթութիւն պէտք էր, և շատ բարե-
բաղդ պիտի ըլլար խորհուրդս, եթէ առ-
այս յաջողեր իւր պաշտօնավարութեան շրջանին մէջ կարևոր ծառայութիւններ մատուցանել:

Սակայն խորհուրդս իւր այս մասին բաղձանաց և ջանից համապատասխանող միջոցներէ զուրկ էր,

Միաժամայ պաշտօնավարութեան մը արդիւնք ակնկալելու ցոյց պիտի տան թէ ինչ կարող է ընել ուսումնական մարմինն երբ իւր տրամադրութեան ներքև պէտք եղած զօրծիք և օժանդակութիւն կը պահպին և իւր դիւրութիւնն իսկ կարծես Սահմանադրութեան 45րդ յօդուածը բոլորովին մեռեալ տառ մը չընելու սահմանուած է, թէ և այն յօդուածն ևս իւր իրաւասութեան սահմանը խիստ անձուկ գծած է:

Ուստանօր աւելորդ համարելով յառաջ տանել մեր դիտողութիւնները, կ'անցնինք մեր համարատուութեան:

Ց.

Ընդհանուր Տեսուչ Ազգային վարժարանաց

Ուսումնական խորհուրդս իւր կազմուելէն անմիջապէս ետք՝ ի քննին առնելով Մայրաքաղաքիս Ազգային վարժարանաց վիճակն և զանոնք ըստ մեծի մասին անմիջական բարեկարգութեան կարօտ տեսնելով, ուշադրութիւն տուաւ իւր պաշտօնին գործնական կատարման և հարկ համարեց անոր ամենէն լաւագոյն եղանակը փնտռել. և փոխանակ՝ ի զուր ժամանակաւորութեան՝ նոր ծրագիրներ և որոշումներ գործադրելու՝ դասատիարակութեան համար արդէն դանուած ծրագիրներն և որոշումները գործադրելու աշխատիլ, և առ այս ընդհանուր տեսչի մ՚անհրաժեշտ պէտքն՝ ինչպէս նախորդ Ուսումնական խորհուրդներն ճանչցեր, երկկոյս անգամ ընտրեր և ժամանակին Գաղ. Ժողովներն որոշեր՝ և նոցա ամանականներն տրուեր են, ինքըն ևս տեսնելով նախորդ վարչութեանց այս անօրէնութիւնը որ շատ օրինաւոր է վարժարանաց միօրինակ ուղղութեան և բարեկարգութեան համար և Ուսումնական խորհրդոց մեծ դիւրութիւն կընծայէ երբեմն պաշտօնին մէջ և նկատելով որ Ազգային Ժողովն կեդր. Մնաւոկի տարեկան հաշուեկշռին մէջ Ազգային դասատիարակութեան համար 50,000 ղրչ. գումար մը նշանակած է. պաշտօնական ծանուցմամբ հրաւէր կարգաց սոյն պաշտօնն առանձնել ուղղ. ազգայնոց ներկայանալ խորհրդոյս։

Պատկառելի Գաղ. Ժողովին՝ խորհրդոյս այս նախապատրաստական որոշումն իր եղեալ և գործադրութեան սկսեալ անօրէնութիւն մը համարելով՝ հարկ համարեր էր գործադրութիւնն առ կախելու ազդարարութիւն տալ, հետևեալ պաշտօնագրով.

Մեծապատիւ Ատենապետ էֆէնտի
Ազգային Ուսումնական խորհրդոյ

Դիւանատունէն տեղեկացայ որ Պատուարժան խորհուրդդ պաշտօնական ծանուցումմը տալով ի հրատարակութիւն ազգային վարժարանաց համար տեսուչ մը կը փնտռէ, եւ կը խոստանայ երկու հազար ղրչ. թոշակ տալուցանել։

Փափաքելի էր որ այս ծանուցումը հրատարակութեան չտրուած Պատուարժան խորհուրդդ հաճեր միանգամ բանակցիլ Գաղ. Ժողովոյ հետ, եւ թէ՛ այս նոր ծախսուց՝ զոր ի հարկէ կեդր. մնաուկը պիտի վճարէ, եւ թէ՛ ընդհանուր տեսուչ մը կարգելու անօրինութեան վրայ անոր հաճութիւնն առանալ, սակայն եթէ այս կարեւոր պայմանը զանց առնուած է թերեւս մոռացմամբ կը խնդրեմք որ զեր Չեր անօրէնութեան դադարութիւնն ևս ընէք առկախել, եւ վարժարանաց տեսչը չտնուանած՝ բանակցիլ Գաղ. Ժողովոյ հետ։

Աւելորդ չէ յիշել Պատուարժան խորհրդոյդ որ թէեւ Ազգային Ժողովն գաստիարակութեան պիտոյից համար վարչութեան յընդրած 50 հազար ղրչի վարկը քաւարկած է, սակայն դեռ չէ սահմանուած վարչութեան կողմէ թէ ինչ պիտոյից պիտի ծառայէ այդ գումարը, որու մանրամասնութիւնը պիտի հաղորդուի նախապէս Ազգային Ժողովոյ։

Մնամք աղօթարար

Պատրիարքական փոխանորդ
Մատթեոս Եպիս. Իզմիրլեան

9 Յունիս 1879
Ի Պատրիարքարանի Հայոց

Ուսումնական խորհուրդս չէր յաւ-
ժար որ Պատ. Քաղ. Ժողովն՝ խորհրդոյս
ղրկանալ ուղէր իրեն վերաբերեալ կէտի
մը վրայ նոյն իսկ նախապատրաստական
միջոցներու ձեռնհասութեան իրաւունքը,
քանզի հարկաւ դիտէ որ Ուսումնական
խորհուրդն իրը վարչութեան մի ճիւղը
կրնայ իւր պատասխանատուութեան ներ-
քեւ դաստիարակութեան համար պէտք
եղած միջոցները խորհիլ, որոշել և Քաղ.
Ժողովոյ և անոր միջոցաւ Ազգային Ժո-
ղովոյ առաջարկելով, անոնց հաւանու-
թիւնն առնելէ ետև գործադրել։

Ուստի հետեւեալ պատասխանագի-
րըն ուղղեց առ Քաղ. Ժողովն.

Գերապատիւ Պատրիարքական Փոխանորդ
Սրբազան Հայր Նախագահ Ազգ. Վար-
չութեան Քաղաքական Ժողովոյ

Մեր՝ ամսոյս 8 Թուականաւ եւ 10 հա-
մարաւ նամակին միջոցաւ խնդրած էիք Ձեր
Սրբազնութենէն որպէս զի չնորհ ընէք գրա-
ւոր կերպիւ զեկուցանել մեզ Ազգ. Վարչու-
թեան Դաստիարակութեան յատկացուցած
տարեկան գումարը՝ զոր արդէն Խորհրդոյս Ա.
նստին մէջ բերանացի ծանուցած էիք մեզ եւ
որուն համար արդէն 30000 դրչ. դրուած է
ազգային հաչուեցոյցին մէջ։

Մինչդեռ մեր սոյն նամակին պատասխա-
նին կսպասէինք, զոր տակաւին ընդունելու
պատիւ չունեցանք, Ձեր Սրբազնութիւնը 583
Թուահամարաւ նամակաւ մը կը ծանուցանէ թէ
Դիւանատունէն տեղեկացած է որ լրագրաց
միջոցաւ պաչտօնական ծանուցմամբ մը Խոր-
հուրդս ընդհանուր տեսուչ մը կը փնտռէ 2000
դրչ. ամսական թոշակաւ, Ձեր Սրբազնու-
թիւնը կը յայտէ թէ փափաքելի էր որ այս ծա-
նուցումը հրատարակութեան չտրուած, Քաղ.
Ժողովոյ հետ բանակցութիւն ըլլար, եւ այս
նոր ծախուց եւ ընդհանուր տեսուչ կարգելու
անօրէնութեան վրայ անոր հաճութիւնն առ-
նուր։ Ձեր Սրբազնութիւնը կարծելով ուրեմն
թէ այս կարեւոր պայմանը զանց առնուած է՝
թերեւս մոռացմամբ՝ կը խնդրէ որ յիշեալ
անօրէնութեան գործադրութիւնն առկախենք,
եւ ընդհանուր տեսուչը չանուանենք առանց
Քաղ. Ժողովոյ հետ բանակցելու եւ կը յիշեց-
նէ մեզ որ թէ եւ Ազգ. Ժողովը դաստիարա-
կութեան համար 30,000 դրչ. ի վարկը քուէ-
արկած է, սակայն դեռ չէ սահմանուած Վար-
չութեան կողմանէ թէ ի՞նչ պիտոյից պիտի
ծառայէ այդ գումարը, որու մանրամասնու-
թիւնը պիտի հաղորդուի նախատեսն Ազգային
Ժողովոյ։

Ուսումնական խորհուրդս ցաւ ի սիրտ
տեսաւ որ Քաղ. Ժողովն ամպարտեր է իբր
եղեալ եւ գործադրութեան սկսեալ անօրէ-
նութիւն մը համարիլ Խորհրդոյս մի միայն նա-
խապատրաստական որոչումները, եւ հարկ
համարեր է գործադրութիւնն առ կախելու-
ազգարարութիւն տալ մինչդեռ տակաւին գոր-
ծադրութեան իսկ սկսուած չէ։ Զենք յուսար
որ Քաղ. Ժողովը Ուսումնական խորհրդոյ ղը-
ջանալ ուղէ իրեն վերաբերեալ կէտի մը վը-
րայ նոյն իսկ նախապատրաստական միջոցնե-
րու ձեռնհասութեան իրաւունքը, քանզի հար-
կաւ դիտէ որ Ուսումնական խորհուրդս իբր
Վարչութեան մի ճիւղը կրնայ իւր պատաս-
խանատուութեան ներքեւ դաստիարակու-
թեան համար պէտք եղած միջոցները խորհիլ,
որոշել եւ Քաղ. Ժողովոյ եւ անոր միջոցաւ
Ազգային Ժողովոյ առաջարկելով, անոնց հա-
ւանութիւնն առնելէ ետև գործադրել։

Այս սկզբամբ էր որ Խորհուրդս իւր կազ-
մուելէն անմիջապէս եռանդ ուշադրութիւն
տալով իւր պաչտօնին գործնական կատարման,
հարկ համարեց անոր ամենէն յառաջդէմ եղա-
նակը փնտռել, եւ փոխանակ՝ իւր զբաղ ժամա-
վաճառութեան նոր ծրագիրներ պատրաստե-
լու, Դաստիարակութեան համար արդէն գրա-
նուած ծրագիրներն եւ որոչումները գործադ-
րելու աշխատիլ։ Հետեւաբար մինչեւ հիմնա-
կազմուած Ուսումնական խորհրդոյ որոչում-
ներն, առաջարկած միջոցներն, պատրաստ-
ուել եւ ընդունելու ծրագիրներն եւ կանոնագ-

րութիւնները աչքէ անցնելով, իւր գործողութիւնն հիմնաւոր եւ տեւողական ընել արժան համարեց։

Ուսումնական խորհուրդս ասոր համար պէտք եղած թղթերն ու տետրակները Պատրիարքական Վիճանատունէն քանիցս անգամ ինդրեց եւ միայն մասամբ իւրեք կրցաւ ցարդ ձեռք բերել, իսկ մնացեալներուն համար տակաւին պատասխան իսկ չէ ընդունած իւր գրութեան։

Խորհուրդս իւր ձեռք բերած թղթերն ուշի ուշով քննեց եւ նկատեց որ իւր նախորդին 1876–1878 տարւոյ համարատուութեան մէջ մինչեւ ցարդ կազմեալ Ուսումնական խորհրդոյ ամբողջական եւ ազգային գործոյ մէջ արժանի տեղ մը չբռնելուն պատճառն գտուած է Դաստիարակութեան համար տահմանեալ գումարի մը պակասութիւնը։ Խորհուրդս այս մասին խիստ իրաւացի գտաւ իւր նախորդին հետեւեալ խորհրդածութիւնները.

«Ազգային կրթութեան յառաջդիմութեան գլխաւոր արդելքներէն մին ալ է դաստիարակութեան համար յատուկ գումար մը տմինչեւ ցարդ տահմանուած չըլլալն, եւ կարժէր որ Ազգային Վարչութեան բոլոր ջանքն ու ձեռքը դրաւեր այս խնդիրը»։

«Ինչպէս նախորդ ուսումնական խորհուրդները նմանապէս եւ ներկայ խորհուրդս այս մասին ընդարձակ յայտարերր ժառանգած է ազգային Վարչութեան կեդրոնական Ժողովի հաշուեկշռին մէջ գումար տահմանել տալու համար, եւ քանիցս անգամ ալ անձամբ դիմած եւ տարեկան 120 հազար ղրչի գումարի մը կարօտութիւնը մանրամասնօրէն ցոյց տալով առ այժմ 3300 ղրչ. ամսական գումարի մը անհրաժեշտ պէտքը նըշանակած է։ Աւելորդ է ըսել թէ՛ ինչ պէտքերու պիտի գործածուի այս գումարը. եւ թէ՛ Ազգային Վարչութիւնը յաջողեր յատկացնել եւ անխափան վճարել տալ, այդ գումարէն բաժին պիտի ելլէր կեդրոնական վարժարանին. արժան է որ ժողովրդին առնուած գրամին մէկ մասն դէթ ասանկ խընդրոյ մը վճարուի. մաս մ՛ալ պիտի յատկանար առորդասեալ պաշտօնէից, ինչպիսի են վարժարանաց այցելու տեսուչներ, որոց անհրաժեշտ կարեւորութիւնն ի բացակայ հատէ ճանչցուած է եւ առանց անոնց կարելի չէ անաչառ կերպով վարժարանաց մէջ տեղի ունեցած պակասութիւնները ու զնդումները քննել եւ դարման տանել եւ այլն»։

Այս հատուածէն կրնայ մակաբերուիլ ընդհանուր տեսչի մը պէտքը։ Մեր առած տեղեկութենէն նայելով նախորդ Ուսումնական խորհուրդներուն ժամանակ արդէն այսպիսի երկու տեսուչներ գործածուած էին թէպէտ վերջերս, միւն բարեյիշատակ Սիմոն էֆ. Միքայէլեան եւ միւսը Արժ. Տ. Յովհաննէս քահանայ Հիւնքեարպէկեան։ Հետեւաբար խորհուրդս ընտրութեան ձեռնարկելէ առաջ որ Ձեր Սրբազնութեան ուղղեալ վերոյիշեալ նամակին պատասխանն ընդունելէետեւ պիտի ըլլար. օգտակար համարեց լրագրոյս միջոցաւ ծանուցմամբ մը հրաւիրել ձեռնհաս անձինք ի մրցում այս բացուելիք պաշտօնին համար։

Արդ եթէ Ձեր Սրբազնութիւնը հաճի մերվերոգրեալ նամակին պատասխան տալ, խորհուրդս միայն նախնական ընտրութիւն մը պիտի կատարէ ընդհանուր տեսչի եւ անոր ամսականը որոշէ, այնուհետեւ Դաստիարակութեան յատկացեալ գումարէն մաս մը պիտի հանէ վարժապետներէ եւ ձեռնհաս անձերէ բաղկացեալ մնայուն յանձնախումբի մը՝ որ չաբաթին անգամ մը գումարուելով եւ իւրաքանչիւր անգամի ամէն նիստի ներկայութեան վարձ մը տրուելով, պաշտօն պիտի ունենայ դասագրքերը եւ դասատուաց կարողութիւնը քննել եւ որոշել, գրականութեան եւ լեզուի խնդիրներով զբաղիլ, եւ գրեթէ Ակադէմիա մ՚ըլլալ որուն պէտքն արդէն քանիցս անգամ Ուսումն. խորհրդոյ համարատուութեանց մէջ յիշուած է։ Ուստի ընդհանուր տեսչի ընտրութեան, Ակադէմիայի հաստատութեան, եւ կեդրոնական վարժարանի կազմակերպութեան ծրագիրներն ի նկատ առնելով, Խորհուրդս դաստիարակութեան վերկին մնացեալ մասը նմանապէս Ազգին ամենէն օգտակար կերպիւ գործածելու եղանակը պիտի խորհի եւ որոշէ եւ Գադ. եւ Ազգ. Ժողովոյ պիտի ներկայացը-

նէ իբր առաջարկ թէ իւր ըրած տեսչի ընտրութիւնը, եւ թէ դաստիարակութեան վարկին զոհածութեան մանրամասնութիւնը։

Նոյն միջոցին խորհուրդս հարկաւ պիտի բանակցի իւր առաջարկը ՔաղՀոդովոյ ընդունել տալու համար, ինչպէս նաեւ Ազգային ժողովոյ մէջ զայն պիտի պաշտպանէ։ — Բայց եթէ տակաւին խորհուրդս չխորհած, իւր որոշումը չտուած եւ իւր առաջարկը չը ներկայած, ՔաղՀոդովը հարկ համարի միջամտել, Ուսումն. խորհրդոյ ձեռնհասութիւնն նկն առ այնչ գրելով, այս անհատականութիւնն կենթադրէ եւ յայտնի է որ այս պարագային մէջ Ուսումն. խորհրդոյ արդի անդամք ոչ եւս կրնային արժանապատուութեամբ պաշտօն վարել պիտի պարտաւորին հրաժարական տալու։

Կը խնդրենք ուրեմն որ Ձեր Սրբազնութիւնը չնորհ ընէ վերոգրեալ նամակին եւ ներկայիս գրաւոր պատասխանը տալ, որպէս զի խորհուրդս կարենայ արդիւնաւոր կերպիւ գործել։ Մնամք խորին յարգանօք

Ի դիմաց Ազգային Ուսումն. խորհրդոյ

Ատենադպիր Ատենապետ

Սիմեոն եպզմեան Պ. Պատճասեան

29 Յունիս 1879

Խորհուրդս ստիպուեցաւ առ կախել վերոյիշեալ կարգադրութիւնն վասն զի լիէ ՔաղՀաւակաւելի Ժողովին միեւնոյն ազգասարարութիւնը ըրած էր այս մասին, եւ թէ դրամական օգնութենէ շուրկ կը գտնուէր բոլորովին։

Ք.

Կեդրոնական վարժարան

Դաստիարակութեան ամենէն ըստիպողական պիտոյքներէն մինն կեդր. վարժարանի մը հաստատութիւնն էր, որոյ պէտքն 'ի վաղուց Ազգային Ժողովներէն Ազգ. վարչութիւններէ դգացուած է, և ազգասէր ընձանց օժանդակութիւնն ու աշխատութիւնը արդէն պատրաստած է չէնքն 'ի Գալաթիա, և նախորդ Ուսումնական խորհուրդները բաւական առեն աշխատած են այս մեծ հաստատութեան, սակայն գրամական չգոյութեան պատճառաւ անկարող դտնուած են 'ի գլուխ հանել իրենց աշխատութիւնքն, պարտ համարեց այսպիսի կարեւոր ուսումնարանի մը բացումը վերջացնել և սակայն դրամական միջոցներէ զուրկ հարկ տեսաւ նախ իւր ալիւտճէն ողոքել։ Հետեւապէս Յունիս 8 և 29 թուականք կըղկին նամակներով Պատ. Ժողովոյդ դիմեց և խնդրեց որ չնորհ ընէ պաշտօնական կերպիւ ծանուցանել իրեն դաստիարակութեան պիտոյից յատկացած գումարին քանակութիւնը։

Ահաւասիկ յիշեալ նամակները(1)։

Կերպարտաւոր Պատրիարքական Փոխանորդ
Սրբազան Հայր, Նախագահ Ազգ. Վարչութեան ՔաղՀոդովոյ։

Ազգային Ուսումնական խորհուրդս անցեալ չաբթու Ձեր Սրբազնութեան Նախագահութեան ներքեւ գումարուելու առթիւ արդէն խնդրած էր գիտնալ թէ կեդրոնական Վարչութիւնն ինչ գումար յատկացուցած է հաշուեկշռին մէջ Դաստիարակութեան համար։

Ձեր Սրբազնութիւնը հաճեցաւ բերանացի կերպիւ յայտարարել թէ յիսուն հազարի գումար մը պիտի յատկանայ։

(1) Յունիս 29 թուականաւ նամակը արդէն Ընդհանուր տեսչի խնդրոյն մէջ հրատարակուած է, տես երես 3։

Խորհուրդս Ձեր Սրբազնութեան այս կարեւոր յայտարարութիւնը նկատողութեան առնելով կը խնդրէ որպէս զի չնորհ ընէք գրաւոր կերպիւ ծանուցանելու թէ արդեօք ինչ եղանակաւ՝ այսինքն կանխիկ թէ ամսէ ամիս պիտի վճարուի այս գումարն Ուսումնական խորհրդոյ մատուկին՝ որուն հաստատութեան հարկ կը տեսնէ սկզբամբ։

Ցուսալով որ պիտի բարեհաճիք խնդրուած տեղեկութիւնն հաղորդել մեզ։

Մնամք խորին յարգանօք

Ի Դիմաց Ուսումնական խորհրդոյ

Ատենադպիր Ա. Ատենապետ

Սիմեօն Եազըճեան Պ. Գասպարեան

8 Յունիս 1879

Ի Խորհրդարան Ղալաթիոյ

Ֆաղ. Ժողովը Յուլիս 13 թուականն պաշտօնադրով հետեւեալ պատասխանը տուաւ մեզ.

Մեծապատիւ Ատենապետ Էֆէնտի

Ազգային Ուսումնական խորհրդոյ

Ազգային վարժարանաց ընդհանուր տեսչի խնդրոյն վրայ յունիս 29 ամսաթուով Ձեր ուղղած գրութիւնն ընկալայ, որով ի պատասխանի մեր նախորդ նամակին ցաւ կը յայտնէք թէ Ֆաղ. Ժողովը կանխիկ է իրը եղեալ անօրէնութիւն մը նկատել Ձեր նախապատրաստական որոշումը, զոր տուած էիք վարժապանաց ընդհանուր տեսչի խնդրոյն վրայ, եւ այս մասին ինչ ինչ դիտողութիւններ ընելէ ետեւ՝ կը յարէք թէ Ուսումնական խորհուրդը չէ կարող իւր պաշտօնը չարունակել, եթէ այսպիսի խնդրոց մէջ խորհուրդն իւր որոշումը չը տուած եւ առաջարկը չը ներկայացուցած, Ֆաղ. Ժողովը միջամտէ։

Չէինք կրնար ենթադրել որ այս խնդրոյն նկատմամբ մեր ամենապարզ մէկ դիտողութիւնը՝ զոր թիւրիմացութեամբ Ֆաղ. Ժողովոյ կը վերագրէք, Գատուարժան Խորհրդոյդ այսքան ցաւ պատճառէ եւ առիթ ընծայէ մինչեւ իսկ իւր հրաժեշտին վրայ խորհելու։ Ֆաղ. Ժողովը ոչ միայն չմտաբերեր խափան եւ արգել լինիլ խորհրդոյդ օգտաւէտ գործոց եւ անօրէնութեանց, այլ ընդհակառակն Ձեր ծրագրութիւնքն յարդիւնս ածելու, եւ աղգային դաստիարակութեան պիտոյքներն՝ որ անհուն են եւ բազմազան, փոքր ի չատէ դոհացնելու համար՝ ներկայ տարւոյ ելմտացոյցը ծրագրած ատեն՝ վարչական ծախքերը մեծ խնայողութեամբ հաչուած, եւ տարեկան 50,000 ղրչ. գումար մը սահմանած է ինքնաբերաբար, դաստիարակութեան ծախուց համար։ Սակայն Ազգային Ժողովոյ յունիս 1 ի նիստին մէջ՝ ելմտացոյցին քննութեանն առթիւ վիճաբանութիւն բացուելով Ֆաղ. Ժողովոյ խնդրած այս վարկին վրայ, խնդիր ծագեցաւ թէ ինչ պիտի քեր գոհացնելու պիտի ծառայէ այս գումարն, եւ ինչ եղանակաւ պիտի կատարուի ծախուց բաշխումը, մանաւանդ որ երկուց երեսփոխանաց կողմէ ներկայացեալ առաջարկ մ'ալ Մատենադարանին համար ամսական վեց ոսկւոյ նպաստ մը կը հայցէր. ուստի Համարակալութեան դիւանը Ֆաղաքական Ժողովոյ կողմէ յայտարարեց ի պաշտօնէ, թէ այս ծախուց մանրամասնութիւնը Ֆաղ. Ժողովոյ կողմէ պիտի ներկայացուի Ազգային Ժողովին, հետեւապէս Ժողովը եւս խնդրուած վարկը քուէարկեց, յանձնարարելով նաեւ Վարչութեան որ Մատենադարանին համար խնդրուած նպաստի խնդիրն ալ ի նկատ առնու, ծախուց բաշխումն ըրած աատեն։

Խնդրոյն այս վիճակին մէջ քաջ կրնաք ըմբռնել թէ ամենէն առաջ հարկ է սահմանել թէ ո՛յք են դաստիարակութեան անհրաժեշտ պիտոյքները, որոց համար պիտի գործածուի այդ վարկը, եւ թէ ի՞նչ կերպով տեղի պիտի ունենայ քուէարկեալ գումարին բաշխումը, որ պիտի հաղորդուի նախապէս Ազգային Ժողովոյ։ Սակայն այս գործողութիւնը դեռ չկատարուած Գատուարժան Խորհուրդդ կանխեր էր ինքն ինքնին վարժարանաց տեսչութեան պաշտօնը, որ դադրած էր, վերահաստատել եւ ոչ այսքան, այլ եւ 2000 ղրչ. թոշակ մը

սահմանելով՝ պաշտօնական ծանուցմամբ տե-
սուչ փնտռել, մինչդեռ տակաւին չէր որոշ-
ուած թէ հարկ է այդ պաշտօնէութիւնը վե-
րահաստատել թէ ոչ, եւ եթէ վերահաստատել
պէտք լինէր, ո՛րքան գումար կրնար սահման-
ուիլ դաստիարակութեան ծախուց այս ճիւղին
համար։ Ա յս պատճառներով էր ահաւասիկ որ
հարկադրեցանք Պատուարժան խորհրդոյդ ուշ-
դեկոյ մեր նախորդ գիրն, խնդրել որ առկա-
խէք Ձեր որոշման գործադրութիւնը, որ ան-
շուշտ նախապատրաստական անօրէնութիւն
մը չէր կրնար համարուիլ, քանի որ ամսա-
կան գումարին քանակութիւնը որոշուած էր,
եւ հրապարակաւ կը խոստացուէր այս պաշ-
տօնին համար։ Իսկ թէ գուէարկեալ գումարն
ի՞նչ եղանակաւ պիտի հատուցանէ կեդրոնա-
կան մնուկը, կանխի՞կ թէ մաս առ մաս, ո-
րուս վրայ տեղեկութիւն խնդրած էիք ամէ-
առաջ, այս երկրորդական խնդիր է, եւ ծա-
խուց բաշխումը կատարուիլ եւոեւ՝ դիւրին
է կարգադրել, ուստի հարկ չկայ այժմէն այս
կէտին վրայ ուշադրութիւն դարձնելու։

Կը տեսնէք որ մեր դիտողութեան նը-
պատակն ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ չխոթուռ-
թեան տեղի չտռոզել եւ գործն իւր բնական
ընթացքին մէջ դնելով կարգադրութիւնը դիւ-
րել, ուստի պէտք չէ որ պատուարժան խոր-
հուրդդ այս դիտողութենէն վիրաւորում մը
ղգայ եւ կարծէ թէ իւր իրաւասութիւնը չը
յարգուիր։ Ընդհակառակն թէ գաղ ժողովոյ եւ
թէ մեր փափաքն է որ պատուարժան խոր-
հուրդդ ամէն դիւրութիւն գտնէ իւր իրաւա-
սութեան սահմանին մէջ իւր պաշտօնը կա-
տարելու եւ օգտակար լինելու ազդին։

Ուստի կը յուսամք որ պատուարժան խոր-
հուրդդ կրնաճի լրջմտոր ուշադրութեան առ-
նուլ դաստիարակութեան այն պիտոյքներն,
որոց պիտի տռոյ քուարկեալ վարկը, եւ
իւր ծրագիրն պատրաստելով՝ գաղ ժողովոյ
դիմել, համախորհուրդ նիստի մէջ պէտք ե-
ղած որոշումն ընելու համար։ Աւելորդ չեմք
համարիր յայտնել նաեւ որ Ձեր դիւանադպրա-
րին հրամանդ տրուած է արդէն ձեզ յանձնե-
լու այն ամէն թղթերն ու դրութիւնները,
զորս Ուսումնական խորհուրդդ խնդրած էր
յառաջագոյն, եւ եթէ ցարդ չէ կրցած ը-
ստանալ զանոնք, կրնայ իւր դիւանադպրին
պահանջել, որու դիւանատունը յանձնած է
արդէն այդ թղթերն։

13 յուլիս 1879 Մնամք ազօթարար
ի Պատրիարքին Հայոց Պատրիարք. փոխանորդ
կ. Պոլիս Մատթեոս եպիսկ. Իզմիրլեան

Թորհուրդս Վարչական այս հրամա-
նեն վրայ փութայ 1879 Օգոստոս 17 ի
հետեւեալ տեղեկագիրը եւ ծրագիրը ներ-
կայել Ազգային Վարչութեան.

Տեղեկագիր Ուսումնական խորհրդոյ

Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք հայր,
Նախագահ Ազգային Բազաքական ժողովոյ.

Ուսումնական Թորհուրդն Ազգային Վար-
չութեան վստահութեամբը պատճառ կոչուե-
լեն անմիջապէս ետք՝ իւր ուշադրութիւնը նը-
վիրեց ազգային դաստիարակութեան ամենէն
տիպոզական պիտոյից։ Ասոնցմէ առաջինն էր
կեդրոնական վարժարանի մը հաստատութիւ-
նը, որոյ պէտքն ի վաղուց զգացուած է, եւ
ազգասէր անձանց օժանդակութիւնն ու աչ-
խատութիւնն արդէն պատրաստած է չէնքն ի
Գալաթիա։ Թորհուրդս պարտ համարեց այս-
պիսի կարեւոր ուսումնարանի մը բացումը փու-
թացնել, եւ այս նպատակաւ հարկ տեսաւ
նախ իւր պիւտճէն որոշել, ուստի իւր Յու-
նիս 8 եւ 29 թուականներով Վարչու-
թեան դիմեց եւ խնդրեց որպէս զի պաշտօ-
նական կերպիւ ընդ ծանուցանել իրեն՝
դաստիարակութեան յատկացուցած գումարը։
Վարչութիւնը կը պատասխանէր Յուլիս 13
թուականաւ, ծանուցանելով թէ Ազգային ժո-
ղովը 50 հազար ղրչի գումար մը յատկացու-
ցեր է դաստիարակութեան պիւտճէին, եւ կը
հրաւիրէր զմեզ որ այս գումարին գործածու-
թեան եւ կեդրոնական վարժարանի բացման

համար ծրագիր մը պատրաստելով ներկայացընենք։

Հետեւաբար պարտ համարեցինք յիշեալ ծրագիրը անյապաղ պատրաստել եւ պատիւ ունինք այսօր Ձեր Սրբազնութեան ներկայել զայն։

Սոյն ծրագրէն կրնայ տեսնուիլ որ Խորհուրդս վերոյիշեալ գումարին անբաւականութիւնը լեցնելու համար, ուրիշ եկամտից աղբիւրներ եւս նշանակած է, իսկ ասոնց բոլորին դործածութեան նկատմամբ միայն ընդհանուր որոշումներ տուած է, թողլով որ իւր հսկողութեան ներքեւ հաստատուելի մասնակատար Հոգաբարձութիւնը կանոնաւոր հաչուակալութիւն մը բռնէ Ուսումնական խորհրդոյ սնտուկին մտից եւ ելից մանրամասնութեան վրայ։ Այս հոգաբարձութեան պարտիքը մասնաւոր կանոնադրութեամբ մը պիտի դծուի, զոր Խորհուրդս ի դէպ ժամու պիտի ներկայէ, կեդրոնական վարժարանի ուսմանց ծրագիրը Խորհրդոյս հաստատած ազդային վարժարանաց բարեկարգութեան կանոնագրին համաձայն պիտի ըլլայ, եւ ձրիաբար ուսմունք ընդունող աշակերտաց համար պայման դրուած է ազդային դաստիարակութեան ծառայել, իրենց ձրի ուսմունք ընդունած ժամանակին կրկնապատիկ պայմանաժամ։ Ըստ որում այսօրուան օրս մանկավարժութեան արուեստն մեծ յառաջադիմութիւն կրնէ յԵւրոպա եւ մեր ազգին մէջ ուսմանց ըստ արժանւոյն աւանդութեան խոչնդոտներէն մին է նաեւ ընտիր մանկավարժիդ նուազութիւնը, Խորհուրդս պէտք տեսաւ այս ամենօգտակար արհեստին կարեւորութիւն տալ եւ զայն բարձրացնել, ուսմի Եւրոպա ուսանողներ ղրկել կ՚առաջարկէ մանկավարժութիւն սորվելով ի վերադարձին ազդային դաստիարակութեան ծառայելու համար։

Խորհուրդս արդէն սկզբամբ որոշած էր ազդային վարժարանաց ընդհանուր տեսուչ մը կարգել, որ միանգամայն իւր դործադիր պաշտօնեայն պիտի ըլլար, բայց ըստ որում կեդրոնական վարժարանը իւր անմիջական հրսկողութեան ներքեւ է, յարմար դատեց որ այս պաշտօնեայն միանգամայն յիշեալ վարժարանին տեսուչն ըլլայ ի մանաւորի, թողլով որ նիւ ապագային մէջ եկամուտներն եւ գործերն ընդարձակին, ընդհանուր վարժարանաց եւ կեդրոնական վարժարանին առանձին տեսուչներ անուանին։

Կեդրոնական վարժարանի դաստատուաց եւ մանկավարժից նախնական ընտրութիւնը տեսչին եւ հոգաբարձութեան խնամոց ձգեցինք, որպէս զի պիւռոյին համեմատ թոշակներն եւ ուրիշ մանրամասնութիւնները որոշին, բայց վերջնական ընտրութիւնը վաւերացման միջոցաւ Խորհուրդս իրեն վերապահած է։

Ակէ դաս ուսուցման եղանակի, լեզուի, դասագրոց եւ ուրիշ խնդիրներուս կարեւորութիւնն ուշադրութեան առնելով, Խորհուրդս կեդրոնական վարժարանի դասատուաց Ակադեմիա մը կազմելու համար գրական եւ գործնական պաշտօններ սահմանեց, որոց մանրամասնութիւնը ծրագրին մէջ նշանակուած է։

Վերջապէս Խորհուրդս ազդային մասնաղարանն եւ դաստիարակութիւնը քաջալերելու համար՝ որչափ կարելի է՝ մրցանակներու եւ նպաստներու հաստատութիւնն եւս չը մոռցաւ, որոց համար նախապէս ի դէպ ժամու մասնաւոր կանոնագիր մը պիտի ներկայէ։

Ա յս է ահա ազդային դաստիարակութեան անմիջական պիտոյից համար Խորհրդոյս առաջարկած միջոցները, որք իւր ծրագրին մէջ ամփոփուած են։ Կը յուսանք որ այս միջոցներըն իրր գործնական եւ օգտակար գաղաքական ժողովոյ հաւանութիւնը կ՚ստանան, եւ երբ ձեր Սրբազնութիւնն արժան գտաք կրնայ Խորհուրդս հրաւիրել պէտք եղած բացատրութիւններն առնելու համար։ Ուստի կը խնդրենք որ եթէ ներկայ ծրագիրը գաղաքական ժողովոյ հաւանութեան արժանանայ, չը նորհ ընէք զայն Ազգային ժողովոյ հաղորդել ի տեղեկութիւն եւ պէտք եղած հրամանը մեզ տալ, որպէս զի անմիջապէս գործադրութեան ձեռնարկենք։

Մնամք խորին յարգանօք

Ազդային Ուսումնական Խորհրդոյ

Ատենապետ

Գ. Գաւաճեան

Ատենադպիր

Սիմոն Եազըճեան

17 Օգոստ. 1879

ի Խորհրդարան Գալաթիոյ

ԾՐԱԳԻՐ

Ուսումնական խորհրդոյ Ազգ. վարչութեան վասն Դաստիարակութեան սիւտճէին եւ անոր գործադրութեան

Ուսումնական խորհուրդը դաստիարակութեան Պիւճէին եւ անոր գործադրութեան վրայ հետեւեալ տնօրէնութիւններն արժան կը համարի ընդունիլ ։

1. Ազգային դաստիարակութեան կեդրոնական Պիւճէին կը բաղկանայ, նախ՝ Ազգային ժողովոյ սահմանած տարեկան 30,000 ղրչի կամ 500 լիրայի գումարէն, որ կեդրոնական Մնաուկէն պիտի վճարուի Ուսումնական խորհրդոյ մնաուկին 1879 Սեպտեմբեր 1-էն մինչեւ 1880 ապրիլի վերջը, երկրորդ՝ կեդրոնական վարժարանին կարող աշակերտներէն առնուած թոշակներէն, երրորդ՝ Ղալաթիոյ Ազգ. կալուածոց մատակարարութեան պարտուց յատկացեալ մասը հանելէ ետեւ՝ մնացեալ հասոյթէն · չորրորդ՝ նուէրներէ, հանգանակութիւններէ եւ ուրիշ արտաքոյ կարգի եկամուտներէ ։

2. Ուսումնական խորհուրդն այս եկամուտներով Ղալաթիոյ կեդրոնական վարժարանը կը բանայ նախնական եւ երկրորդական կանոնաւոր ուսմանց համար, ըստ իւր հաստատած կանոնագրի բարեկարգութեան Ազգ. վարժարանաց՝ վերապահելով իրարու մօտակայ վարժարաններու միացմամբ Մայրաքաղաքիս ուրիշ յարմարաւոր թաղերու մէջ եւս երկրորդական ուսումնարաններու անյապաղ բացումը ։

Ղալաթիոյ վարժարանին ընտելարանն ու նախակրթարանն ընդհանուր ընտելարաններու եւ նախակրթարաններու տիպար ըլլալու վճռակին պիտի վերածուին, ըստ կանոնագրի բարեկարգութեան ազգային վարժարանաց ։

3. Կեդրոնական վարժարանին մէջ ձրիաբար իրենց ուսմունքն աւարտող աշակերտք, պարտաւոր պիտի ըլլան իրենց դպրոցական ընթացքին կրկնապատիկ պայմանաժամաւ Մայրաքաղաքիս կամ գաւառաց ազգային վարժարանաց մէջ դաստիարակութեան պաշտօն վարել չափաւոր թոշակաւ ։

Այս ուսմունքն աւարտող աշակերտներէն երկու տարին անգամ մը առ առաւելն հինգական ուսանող պիտի ղրկուին Եւրոպա մանկավարժութիւն սովրելու համար ։ Այս մանկավարժք իրենց վերադարձին պարտաւոր են ազգային դաստիարակութեան ծառայելու Մայրաքաղաքիս կամ գաւառաց մէջ, իրենց կեդրոնական վարժարանը եւ Եւրոպա անցուցած ժամանակին կրկնապատիկ պայմանաժամաւ եւ չափաւոր ամսականաւ ։

4. Ուսումնական խորհուրդը կեդրոնական վարժարանին նիւթական մատակարարութեան համար, հոգաբարձութիւն մը պիտի ընտրէ որ վերոգրեալ աղբիւրներէն գոյացած հասոյթներուն վրայ կանոնաւոր հաշուակալութեամբ համաձառու պիտի ըլլայ, ընդ հրսկողութեամբ Ուսումնական խորհրդոյ, իսկ ուսումնական հսկողութեան համար Տեսուչ մը պիտի կարգէ, որ միանգամայն իւր տրամադրութեան ներքեւ գործադիր պաշտօնատար պիտի ըլլայ, եւ ազգային վարժարանաց ընդհանուր վերատեսչի պաշտօնը պիտի վարէ ։

Ուսումնական խորհուրդը Կեդրոնական վարժարանի հոգաբարձութեան եւ Տեսչին պարտաւորութիւնները գծելու համար կանոնագրութիւն մը պիտի պատրաստէ ։

5. Տեսուչն ու հոգաբարձութիւնը միացեալ պիտի ընտրեն Կեդրոնական վարժարանին համար պէտք եղած ձեռնհաս ուսուցիչներն եւ մանկավարժները, Ուսումնական խորհրդոյ վաւերացնել տալու պայմանաւ ։

Կեդրոնական վարժարանի ուսուցիչք ընդ նախագահութեամբ տեսչին Ուսուցչական խորհուրդ մը պիտի կազմեն եւ պաշտօն պիտի ունենան նաեւ՝

Ա. Ուսուցման եղանակը հետզհետէ բարւոքելու չնայած, ոչ միայն Կեդրոնական վարժարանին յաջողակ ուսուցիչներ եւ մանկավարժներ պատրաստելով ապագային, այլ եւ Կ. Պոլսոյ վարժարանաց մէջ պաշտօն վարող յաջողակ ուսուցչաց եւ մանկավարժից խոր-

հուրդն եւս առնելով, ուսուցման համար կանոնաւոր հրահանգներ պատրաստել եւ Ուսումնական խորհրդոյ ներկայել, խակ ուսուցչաց եւ մանաւանդ արդի մանկավարժից չարաթաւական դասախօսութիւն աւանդել յիշեալ վարժարանին մէջ։

Բ. Քննութեան արժանի ուսուցչաց եւ մանկավարժից վկայական տուդել եւ Ուսումնական խորհրդոյ ներկայացնել։

Գ. Դասագիրքերը քննել եւ ներկայացընել Ուսումնական խորհրդոյ, ինչպէս նաեւ պահանջները պատրաստել։

Դ. Մասնաւորաբար ազգային լեզուի մշակութեան եւ զարգացման փոյթ տանիլ։

Ե. Ուսումնական խորհրդոյ յանձնարարութեան համեմատ այցելել Կ. Պոլսոյ վարժարանաց եւ աւարտական քննութիւնները կատարել։

6. Ուսումնական խորհուրդն ամսական 3 ռսկիի նպաստ մը կը յատկացնէ Ղալաթիոյ ազգային Մատենադարանին, որ իւր հսկողութեան ներքեւ է։

7. Ուսումնական խորհուրդը դաստիարակութեան սիւռճէլին ներածին չափ մրցանակներ եւ նպաստներ պիտի բաշխէ նախ՝ հարկաւոր եւ ընտիր դասագրոց հեղինակներու, երկրորդ՝ այն Հայ վարժարանաց աշակերտներու, որք ըստ պատրաստելի մասնաւոր կանոնադրի մը հաստատուած ընդհանուր մրցմանց մէջ առաջին կը հանդիսանան, երիրորդ՝ կաթոլիկ դաստատուաց, ուսանողաց եւ վարժարանաց։

17 Օգոստ. 1879
ի Խորհրդարան Ղալաթիոյ

Քաղ. Ժողովը Խորհրդոյս սոյն ծրագիրն Ազգային Ժողովոյ ներկայելէ եւ անոր հաւանութիւնն ստանալէ վերջ՝ հետեւեալ պաշտօնագիրն ուղղեց մեզ, 1023 թուահամարաւ.

Մեծապատիւ Ատենապետ Էֆէնտի
Ազգային Ուսումնական խորհրդոյ

Պատուարժան խորհուրդդ իւր 43 համար եւ օգոստոս 17 թուակիր յայտագրովը Կեդրոնական վարժարանի բացման եւ դաստիարակութեան սիւռճէլին պործածութեան ծրագիրն Ազգային Վարչութեան Քաղաքական ժողովոյ ներկայելով առաջարկած էր որ Ազգային ժողովոյ դիտութեան հաղորդելէ ետեւ պէտք եղած հրահանգն ուղարկուի Ձեզ ի գործադրութիւն։

Արդ՝ կը յանուցանեմք Ձեզ, որ Քաղաքական ժողովը հաղորդից զայն Ազգային ժողովոյ, եւ յանձնարարուելիւն ընկալաւ նոյն ծրագրին գործադրութեան համար։ Ուստի ըստ որոշման Բազ. ժողովոյ կը հրաւիրեմք Պատուարժան խորհուրդդ որ բարեհաճի ուսումնական մասին պատշաճ եղած անօրէնութեանց ձեռնարկել եւ դաստիարակութեան սիւռճէլի մասին բանակցիլ Տնտես. խորհրդոյ հետ գործանին ի գործ դնելու համար, ինչպէս որ այս մասին Տնտես. խորհրդոյ եւս պէտք եղած պաշտօնագիրն ուղարկած ենք

Մնամք աղօթարար
Պ. Կ.

13 Դեկտ. 1879 Ներսէս Արքեպիսկոպոս
ի Պատրիարքարանի Հայոց
Կ. Պոլիս

Եւ որովհետեւ ըստ Գրդ. յօդուածոյ նոյն ծրագրոյն կեդրոնական վարժարանի նիւթական մատակարարութեան համար հոգաբարձութեան մը ընտրութիւնն պարտ էր որ ծրագրոյն տրամադրած աղբիւրներէն գոյացած հասութիւից վրայ կանոնաւոր հաշուակալութեամբ համարառաւ պիտի ըլլար ընդ հսկողութեամբ Ուսում. խորհրդոյ. իսկ Ուսումն. խորհրդոյ հրահանգութեան համար ցեղչի մը, որ միանգամայն իւր տրամադրութեան ներքեւ գործադիր պաշտօնեաներ պիտի ըլլար։

ուսաի խորհուրդս քանիցս անգամ դիմեց աղգային երևելիներէն Մեծ. Կիւմլեան Յակհաննէս էֆէնտիի Հոգաբարձութեան պաշտօնն և հրաւիրեց փափաղեան Սեմինարիան էֆէնտի ուսուչութեան պաշտօնն ստանձնելու, սակայն անկարելի եղաւ համոզել զի իրենց անձնական զբաղումներն պատճառ բերելով, չեն՝ուզեր ընդունիլ այն պաշտօններն, ուստի նկատելով որ Ղալաթիոյ Աղգային Կալուածոց Հոգաբարձութիւնն յարաբերութիւն ունի՝ կեդրոնական վարժարանի հաստատութեան մէջ 1880 փետր. 18 ին նիստ դումարելով՝ ի կեդր. վարժարան որոշեց յիշեալ վարժարանի Հոգաբարձութեան պաշտօնն յանձնել Կալուածոց Հոգաբարձութեան, յաւելլով անոր վրայ իւր անդամներէն Էլիկիւզել էֆէնտի ուսուցիչական վերատեսչութեան համար։

Այս կարգադրութեան երկրորդ օրն խորհուրդս փետր. 19 Թուականաւ հետևեալ նամակը ստացաւ Ղալաթիոյ նորընտիր Թաղ. խորհրդէն, որով վարժարանի Հոգաբարձութեան ընտրութիւնը կը ծանուցանէր։

Մեծապատիւ տէնապետ էֆէնտի
Ուսուցիչական խորհրդոյ

Թաղիս նորակազմ խորհուրդը այլ եւ այլ կարգադրութեանց հետ վարժարանի խնդիրն ալ նկատողութեան առնելով, մանաւանդ վարժարանի Հոգաբարձութիւն մը հաստատուելն, որոյ անդամք են

Համբարձում էֆէնտի		Սարըքէչէհան
Հմայեակ	»	Գօլանճեան
Մարգար	»	Գուլպենկեան
Մխիթար	»	Գըրմըզեան
Սահակ	»	Միլլէթպաշի

Սոյն կարգադրութիւնը պատուաբժան խորհրդոյդ ի գիտութիւն ծանուցանելով

Մնամք յարգանօք

Ատենապետ Ատենադպիր
Հմայեակ Գօլանճեան Մ. Հ. Գուլպենկեան

19 Փետրվար 1889
Թաղ. Խորհրդարան Ղալաթիոյ

Խորհուրդս մինչդեռ կը պատրաստուէր տեղեկութիւն ուղել Ղալաթիոյ Թաղ. խորհրդէն թէ՝ Թաղ. Մնաուկէն ո՞րչափ դումար պիտի կրնայ յատկանալ Ղալաթիոյ երկաեռ վարժարանաց, յիշեալ Թաղ. խորհրդոյ կողմէ առ Ֆաղ. Ժողովն ուղղեալ հետևեալ բողոքագիրը կարդաց

Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայր

Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղական խորհուրդը իւր պաշտամանն կարեւոր կէտերը հետզհետէ ձեռք առած տեսնելով, պարտաւորեալ էր մանաւանդ Հոգաբարձութիւնը ցուցնել Թաղիս վարժարանաց վրայ, ինչպէս որ Ձեր Բարձր Սրբազնութիւնն իւր Օրհնաբեր Կոնդակաւն մեր վրայ ծանր պարտք մը կը դնէր ի մասնին, Հետեւելով յայամ Հոգեւոյ Աղգային Սահմանադրութեան։

Ըստ այսմ փութաց Խորհուրդս վարժարանաց Հոգաբարձութիւն մ՚ալ կազմել հինգ անդամէ, երկուքը Խորհրդոյս անդամներէն եւ երկուքը Թաղիս պատուաւորներէն, հրահանգ տալով որ օր առաջ Թաղային վարժարանաց հսկողութիւնը ստանձնէ եւ գտածին եւ պահպանին նկատմամբ տեղեկագրէ։

Մեծապատիւ Սահիան էֆէնտի Փափազեան, Տեսուչ Թաղային վարժարանաց Ղալաթիոյ՝ որուն ըստ պատշաճի սոյն տրամադրութեանց յարմարելու հրաւէր եղաւ Հոգաբարձութեան կողմանէ, պատասխանեց Թէ ինքն Ուսուցչական խորհրդէն անուանած ըլլալով, չկրնար վարժարանին հսկողութիւնը Թաղական Հոգաբարձութեան յանձնել։

Հոգաբարձութիւնն առած պատասխանը Խորհրդոյս հաղորդեց եւ Խորհուրդս որոշեց իր տեսութիւնները Ձեր Բարձր Սրբազնութեան առաջի տանիլ, եւ կասկած որ նոյն խնամով որով ցարդ Թաղիս բարեկարգութեան վոյթի կը տանիք, բարեհաճիք սոյն կէտին ալ լուծումը տնօրինել։

Թաղական խորհուրդս ուրեմն նկատելով թէ ինքն կոչուած է իւր պաշտաման ղօրութեամբ Սահմանադրութեան, եւ պիտի գործէ ճշդիւ անոր տրամադրութեանց համեմատ,

Նկատելով՝ թէ Ղալաթիոյ Նկեղեցւոյ կից չինուածոյն մէջ գտնուած երկսեռ վարժարանը, թաղային վարժարան է իւր ներքին հանգամանաց եւ պարագայից համեմատ. նկատելով թէ սոյն վարժարանը որ 1877 փետր. 14 ի մէր այս չինքին մէջ զետեղուած է, թաղական վարժարան է՝ նաեւ ըստ վկայութեան նոյն Մեծապատիւ Սուլթան Փաշազեան էֆէնտիի՝ պաշտօնական յայտարարութեանց մէջ.

Նկատելով՝ թէ ցարդ Ղալաթիոյ կեդրոնական վարժարանի մը դոյութիւնը ո՛չ ուրիք ըստուած կամ լսուած է, թէպէտ անոր բացման համար որոշումներ տրուած ըլլայ.

Նկատելով՝ թէ որպիսի եւ ըլլայ նախընթացը, չկրնար Սահմանադրական ընդունելի ըլլալ որ թաղական վարժարանաց Տեսչութիւնը Թաղական խորհուրդներէն անկախ ըլլայ.

Նկատելով՝ թէ անհնար չէ արդեան Ուսումնական խորհրդոյ վրայ ամբաստանութիւն մը ընել, եղածը իւր պաշտօնական դործը չըլլալով, եւ ոչ ալ սուտ դուռած վկայ մը, այլ հաւանականաբար նախընթաց առժամանակեայ դրից հետեւանք մը, Թաղական խորհուրդս չկրնար հրաժարիլ իւր Թաղական վարժարանաց վրայ ունեցած հսկողութենէն եւ իշխանութենէն, եւ Ղալաթիոյ ներկայ երկսեռ վարժարանները իբր Թաղային վարժարան կը նկատէ, եւ կը խնդրէ որ Ձեր Բարձր Սրբազնութիւնը առանց նախընթաց առժամանակեայ միջոցին կնճռներուն մէջ մանելու, բարեհաճի յայտարարել, թէ Ազգային Վարչութիւնը կամ Վարչութեան Ուսումնական խորհուրդը չպահեր կամ ինքնին չանուաներ Ղալաթիոյ Թաղական վարժարանաց Տեսուչը եւ չղրկեր Խորհուրդս Թաղիս մէջ գտնուած վարժարաններուն վրայ ունեցած իրաւունքին։

Կ. մարտ 1880 Մնամք խորին յարգանօք
Թաղ. խորհրդարան եւ աջահամբուրիւ
Ղալաթիոյ Ի դիմաց Թաղ. խորհրդոյ
Ատենապետ Ատենապետ
Հ. Գօվանճեան Գ. Գըլըճեան

Ազգային ժողովը որոշած է թէ՝ Ղալաթիոյ Թաղ. խորհրդոյ պարտաւորութիւնն է իւր Թաղին վարժարանաց ծախքը հոգալ իւր եկեղեցւոյ սովորական հասոյթէն, և եթէ արդի հասոյթն անբաւական համարուի առժամանակեայ կերպիւ եկեղեցւոյն կալուածոց հասոյթէն նպաստ մը սահմանուի։ Ուսումնական խորհուրդս սոյն որոշման վրայ յենլով, հետեւեալ նամակն ուղղեց Ղալաթիոյ Թաղ. խորհրդոյ։

Մեծապատիւ տեսուչ էֆէնտի
Թաղական խորհրդոյ Ղալաթիոյ

Այս բացատրութիւնը սակայն կը համարիմք, վասն զի առիկց պիտի կարենամք գիտնալ թէ՝ կալուածոց հասոյթին նպատակ դումարի մը պէտք պիտի ունենայ թաղին վարժարանը, եւ եթէ պիտի ունենայ օրչափ դումար պիտի կարենայ յատկացուիլ, եւ այն ատեն խորհուրդս անձամբ Ղալաթիոյ արդի վարժարանաց չէնքին մէջ թաղին վարժարանին յատկանալիք տեղն ու աշակերտները Պատւոյ Խորհրդոյ հսկողութեան ու մատակարարութեանը կը յանձնէ։

7 Մարտ 1880 Մնամք յարգանօք

Ազգային Ուսումնական Խորհրդոյ

Ատենադպիր Ատենապետ

Ս. Եազըճեան Պ. Պատմաճեան

Խորհուրդս սոյն տեղեկութիւնն ըստանալէ վերջ անձամբ կեդրոնական վարժարան երթալով արդի վարժարանաց չէնքին մէջ թաղին վարժարանին յատկանալիք տեղն ու աշակերտները Թաղ. Խորհրդոյ հսկողութեան ու մատակարարութեան պիտի յանձնէը, սակայն յիշեալ Թաղ. Խորհուրդն՝ Խորհրդոյս յիշեալ պաշտօնադիրն անբաւական համարելով վարչութիւնէն կրկին կը խնդրէ, որ բացորոշապէս իրեն յայտարարուի թէ թաղային վարժարանաց տեսչութիւնը Թաղ. Խորհրդէն կախեալ է կամ ոչ։

Փաղ. Ժողովէ Ղալաթիոյ Թաղ. Խորհրդոյ սոյն խնդրանաց վրայ հետեւեալ պաշտօնադիրը յղեց Խորհրդոյս։

Մեծապատիւ Ատենապետ Էֆէնտի

Ազգային Ուսումնական Խորհրդոյ

Ղալաթիոյ Թաղ. Խորհուրդն ասկէց առաջ յատուկ գրութեամբ մը յայտնելով թէ Թաղին մէջ գտնուած երկաւոր վարժարանաց վրայ սահմանադրապէս ունեցած իւր Թաղային տեսչութիւնը գործածել ուզելուն առթիւ արգելքներ երեւան եկած են, որք ինչք նոյն վարժարանաց վրայ ունեցած իրաւունքէն զրկել կը նկրտին, կը խնդրէր որ Վարչութիւնը Թաղային վարժարանաց վրայ Թաղ. Խորհրդոյ ունեցած սահմանադրական իրաւունքը յարգել տալու համար պէտք եղած անօրէնութիւնն ի գործ դնէ։

Յիշեալ Թաղ. Խորհրդոյ այդ խնդրագիրն անմիջապէս Պատուարժան Խորհրդոյդ հաղորդած էինք ի նկատառութիւն եւ ի պարտաւորեցուցած անօրինութիւն։ Այս անգամ նոյն Թաղ. Խորհուրդն երկրորդ գրութեամբ մը կը յայտնէ թէ Պատուարժան Խորհրդէդ պաշտօնագիր մ'առացած է ամսոյս 7 թուականաւ, որով Թաղական վարժարանին ներքին անօրէնութեանց եւ ապագային նկատմամբ իրեն հարցումներ կուղղուին եւ բացատրութիւններ կը պահանջուին, առանց սակայն իր տեսչական իրաւունքին նկատմամբ, որոյ մասին իր մատուցած նախորդ խնդրագրոյն ի պատասխան Վարչութենէն հրահանգի կ'սպասէր, քանզի կամ հրահանգ մը իրեն ուղղուելու։ Եւ յարելով թէ Խորհուրդն անկարող է այս նիւթին վրայ պարտաւորեցուցած պատասխանը տալ քանի որ վարժարանաց տեսչութիւնը դեռ չէ ստանձնած, կրկին կը խնդրէ որ Թաղային վարժարանաց տեսչութեան Թաղ. Խորհրդէն կախեալ ըլլալը կամ ոչ բացորոշապէս իրեն յայտարարուի։

Թաղ. Ժողովը, որոյ ուշադրութեան յանձնեցաւ սոյն խնդիրը, նկատելով որ Ղալաթիոյ Թաղ. Խորհուրդն ունի սահմանադրապէս մի եւ նոյն իրաւունքն՝ զոր կը վայելեն ուրիշ Թաղ. Խորհուրդք իրենց Թաղային վարժարանաց վրայ, եւ այս իրաւունքն յիշեալ Թաղ. Խորհրդէն կապտել չներելր ոչ Սահմանադրութիւնն եւ ոչ ընդհանուր վարժարանաց բարեկարգութեան այն կանոնագիրքը՝ զոր Վարչութիւնն հրատարակած է արդէն իբրեւ տիւրբաղ օրէնք վարժարանաց համար, որուշեց Պատւոյ Խորհրդոյդ կրկին յանձն առնել որ արժան Խորհրդոյդ կրկին յանձն առնել որ արժան Խորհրդոյդ պաշտօնագիր մ'առացած է ամսոյս 7 թուականաւ, որով Թաղական վարժարանին ներքին անօրէնութեանց եւ ապագային նկատմամբ իրեն հարցումներ կուղղուին եւ բացատրութիւններ կը պահանջուին, առանց սակայն իր տեսչական իրաւունքին նկատմամբ, որոյ մասին իր մատուցած նախորդ խնդրագրոյն ի պատասխան Վարչութենէն հրահանգի կ'սպասէր, քանզի կամ հրահանգ մը իրեն ուղղուելու։ Եւ յարելով թէ Խորհուրդն անկարող է այս նիւթին վրայ պարտաւորեցուցած պատասխանը տալ քանի որ վարժարանաց տեսչութիւնը դեռ չէ ստանձնած, կրկին կը խնդրէ որ Թաղային վարժարանաց տեսչութեան Թաղ. Խորհրդէն կախեալ ըլլալը կամ ոչ բացորոշապէս իրեն յայտարարուի։

Թաղ. Ժողովը, որոյ ուշադրութեան յանձնեցաւ սոյն խնդիրը, նկատելով որ Ղալաթիոյ Թաղ. Խորհուրդն ունի սահմանադրապէս մի եւ նոյն իրաւունքն՝ զոր կը վայելեն ուրիշ Թաղ. Խորհուրդք իրենց Թաղային վարժարանաց վրայ, եւ այս իրաւունքն յիշեալ Թաղ. Խորհրդէն կապտել չներելր ոչ Սահմանադրութիւնն եւ ոչ ընդհանուր վարժարանաց բարեկարգութեան այն կանոնագիրքը՝ զոր Վարչութիւնն հրատարակած է արդէն իբրեւ տիւրբաղ օրէնք վարժարանաց համար, որուշեց Պատւոյ Խորհրդոյդ կրկին յանձն առնել որ արժան Խորհրդոյդ կրկին յանձն առնել որ

Յիշեալ Թաղ. Խորհրդոյ այդ խնդրագիրն անմիջապէս Պատուարժան Խորհրդոյդ հաղորդած էինք ի նկատառութիւն եւ ի պարտաւորեցուցած անօրինութիւն։ Այս անգամ նոյն Թաղ. Խորհուրդն երկրորդ գրութեամբ մը կը յայտնէ թէ Պատուարժան Խորհրդէդ պաշտօնագիր մ'առացած է ամսոյս 7 թուականաւ, որով Թաղական վարժարանին ներքին անօրէնութեանց եւ ապագային նկատմամբ իրեն հարցումներ կուղղուին եւ բացատրութիւններ կը պահանջուին, առանց սակայն իր տեսչական իրաւունքին նկատմամբ, որոյ մասին իր մատուցած նախորդ խնդրագրոյն ի պատասխան Վարչութենէն հրահանգի կ'սպասէր, քանզի կամ հրահանգ մը իրեն ուղղուելու։ Եւ յարելով թէ Խորհուրդն անկարող է այս նիւթին վրայ պարտաւորեցուցած պատասխանը տալ քանի որ վարժարանաց տեսչութիւնը դեռ չէ ստանձնած, կրկին կը խնդրէ որ Թաղային վարժարանաց տեսչութեան Թաղ. Խորհրդէն կախեալ ըլլալը կամ ոչ բացորոշապէս իրեն յայտարարուի։

Սոյն որոշումը հաղորդելով Խորհրդոյդ ի

պարտուպատշաճ գործադրութիւն եւ ի տեղեկագրութիւն ։

Մնամք աղօթարար

Գ. Կ.

Ներսես Արքեպիսկոպոս

14 Մարտ 1880

ի Պաարիարքարանի Հայոց

Կ. Պոլիս

Ինչպէս կը տեսնուի՝ Ղալաթիոյ Թագ. խորհրդոյ օրինական պահանջումը դոհացուցած է խորհուրդս , յայտարարելով թէ « Խորհուրդս անձամբ Ղալաթիոյ արդի վարժարանաց չէնքին մէջ Թաղին վարժարանին յատկանալիք տեղն ու սակերանները Թագ. խորհրդոյ հսկողութեան ու մատակարարութեանը կը յանձնէ » ։ Ուրեմն ի՞նչ իրաւամբ կը գանգատի Ղալաթիոյ Թագ. խորհուրդն թէ Ազգ. Սահմանադրական խորհուրդն բառ մ՚անգամ իրեն չէ ուղղած իր տեսչական իրաւանց մասին ։

Ուստի խորհուրդս իրաց վիճակին հետեւեալ յայտարարով տեղեկագրեց վարչութեան ։

Ամենապատիւ Ս. Պատրիարք Հայր

Նախագահ Ազգ. Քաղաքական Ժողովոյ

Ազգային Ուսումնական խորհուրդս ընկալաւ Զերդ Բարձր Սրբազնութեան 14 մարտ Թուականաւ պաշտօնագիրն ի մասին Ղալաթիոյ Թաղային վարժարանաց , եւ զարմացմամբ տեսաւ որ Ղալաթիոյ Թագ. խորհուրդն Ուսումնական խորհրդոյս 7 մարտ Թուականաւ պաշտօնագիրն անբաւական համարելով Վարչութենէն կրկին կը խնդրէ որ « Թաղային վարժարանաց տեսչութեան Թաղական խորհրդին կախեալ ըլլալը կամ ոչ՝ բացորոշապէս իրեն յայտարարուի » ։

Ուստի հարկ կը համարինք նախ սակ դնել Խորհրդոյս Մարտ 7 Թուականաւ առ Թաղական խորհուրդ Ղալաթիոյ ուղղեալ պաշտօնագրին պատճէնը(1)։

Ինչպէս պիտի տեսնէ Ձեր Բարձր Սրբազնութիւնն եւ Ազգային Գաղ. Ժողովն թէ Ղալաթիոյ Թաղական խորհրդոյ օրինական պահանջումը դոհացուցած է խորհուրդս , յայտարարելով թէ Խորհուրդս անձամբ Ղալաթիոյ արդի վարժարանաց չէնքին մէջ Թաղին վարժարանին յատկանալիք տեղն ու սակերանները Թաղական խորհրդոյդ հսկողութեան ու մատակարարութեանը կը յանձնէ » ։

Ուրեմն ի՞նչ իրաւամբ կը գանգատի Ղալաթիոյ Թագ. խորհուրդն թէ Ուսումնական խորհուրդն բառ մ՚անգամ իրեն չէ ուղղած իր տեսչական իրաւանց մասին ։

Ղալաթիոյ Թագ. խորհրդոյ այդ գանգատին անտեղի լինելն հերքելէ առաջ Ուսումնական խորհուրդս կը փութայ խնդրոյն բուն ոդին երեւան հանել , որմէ պիտի տեսնուի թէ Ղալաթիոյ նորընտիր Թագ. խորհուրդն թէ Կեդրոնական վարժարանի բացման մասին վարչութեան մինչեւ յարդ տարած բաղադրեալ ջանքերն ի դերեւ հանելու եւ թէ նոյն իսկ Ազգ. Ժողովոյ որոշման դէմ երթալ կը նկրտի ։

Այդ Ժողովոյ որոշումը բացարձակ յայտնի է թէ Ղալաթիա իր Թաղային վարժարանը պիտի ունենայ , եւ այդ վարժարանին ծախքն պիտի հոգացուի նոյն եկեղեցւոյ սովորական հասոյթէն , եւ եթէ արդի հասոյթին անբաւական համարուի առժամանակեայ կերպիւ եւ եկեղեցւոյն կալուածոց հասոյթէն նպաստ մը պիտի սահմանուի ։

Արդ Ղալաթիոյ Թագ. խորհուրդն իր վարժարանին տեսչութիւնն առանձնել կուզէ եւ կը պահանջէ , բայց առանց ծախքին մասին բառ մ՚արտասանելու , առանց յիշելու թէ իւր Ընտուկին կարողութիւնն ի՞նչ է , մինչդեռ մեկ ամէն աւելի է որ պաշտօնի կոչուած է եւ Ղալաթիոյ եկեղեցւոյն սովորական հասոյթն ինչ ըլլալը հասկցած է , եւ թէ ինք տակաւին հասկցած ալ չըլլայ , եկեղեցւոյ նախկին հաշիւներն իր ձեռքն ունի , եւ մանաւանդ իր

Տես երես 12 ։

մէջ արդէն Թաղական խորհրդականութիւն ընտրող անդամներ ալ ունի, որք գիտեն եւ կըրնան հաստատել թէ՝ եկեղեցւոյ սովորական հասոյթովը եկեղեցւոյ սովորական ծախքերն գոցուելէ յետոյ աւելորդ հասոյթներ ունեցած են թէ չէ, ֆանի տարիներէ ի վեր որ յիշեալ եկեղեցւոյ սովորական հասոյթից մնասուկը կալուածոց Սնտուկին բաժնուելու է, եկեղեցւոյն սովորական հասոյթներն աւելորդ ունեցած է, ինչպէս նախորդ Տեսուչական խորհրդոյ հաշուառութեանց մէջ տեսած կրնք որ եկեղեցական ծանր ղպհասներ չունեցած են այդ սովորական հասոյթներով՝ արդի Տեսուչական խորհրդոյ ալ գրեցինք որ Ղալաթիոյ եկեղեցւոյ անցեալ տարւոյ սովորական հասոյթին վճռին հակիռնոը։

Գրեցինք առ Թաղ. խորհուրդն թէ «Ղալաթիոյ արդի վարժարանայ չէնքին մէջ թաղին վարժարանին յատկանալիք տեղն ու աղին վարժարանին յատկանալիք տեղն ու չակերտներն անջատ իրեն պիտի յանձնէ խորհուրդս »։

Ազգային ժողովը որոշած է « Ղալաթիոյ Կեդրոնական վարժարանին չէնքն եւ անոր յատկացեալ կալուածներն ազգային կեդրոնական սեփականութիւն են, եւ անոնց մասնական սեփականութիւն են, եւ անոնց մասնական սեփականութիւնն Ազգային վարչութեան կը վերաբերի »։

Ա յս որոշման համաձայն՝ այն չէնքն որ կանոնեալ է այժմ՝ բովանդակութիւն կեդրոնական վարժարանին կը պատկանի, նոյնպէս եւ կալուածներն, որ ցարդ առանձին հոգաբարձութեան մը մատակարարութեանը յանձնուած են, բայց քանի որում թաղն առանձին վարժարանի չէնք մը չունի տակաւին, եւ քանի որում կեդր. վարժարանին բացուելն եղած չէ տակաւին որ դիւցուի թէ որչափ սրահ պէտք կայ, բնականաբար արդի չէնքին մէջ առժամանակեայ կերպիւ քանի մը սրահներ պիտի յատկացուին թաղային վարժարանին, մինչեւ որ առանձին տեղ ունենան, եւ նպատակ մ՚ալ կալուածոց հասոյթէն եւ այն ալ առժամանակեայ կերպիւ՝ մինչեւ որ թաղն իր հասոյթովն իր վարժարանը կարենայ հոգալ։

Ահա այս մտօք էր որ գրեցինք թէ Թաղային վարժարանին տեղը կը յանձնէ խորհուրդս։ Իսկ աշակերտաց մասին գրածնիս բացատրելիք։ Արդի վարժարանին մէջ մանաւանդ մանկանց կողմն կիսուակէս ուրիշ Թաղերէ եկող աշակերտներ են։ Ղալաթիոյ եւ կեղեցին իր Թաղին նախակրթարանը խընամելու պարտաւոր ըլլալով, մեզի իր Թաղին մանկանց յատկացած է, ուստի ուրիշ Թաղերէ եկող այն տղաք որ նախակրթարանի կը վերաբերին, պէտք է արձակուին, որպէս զի իւրաքանչիւրն իր Թաղին նախակրթարանին մէջ կրթուին։ Իսկ այն աշակերտք որ կան այժմ անդ, եւ ուսումնարանի շրջանին մէջն են թէ Ղալաթիայի եւ ուրիշ Թաղեցի, եւ առաւել ուրիշ Թաղեցի, բնականաբար նոր բացուելիք ուսումնարանին մէջ պիտի առնուին։

Ահա այս անօրէնութիւններն ընելով եւ Ղալաթիոյ Թաղ. խորհրդոյ յանձնուելիք վարժարանին տեսչ ու աշակերտները ցուցնելով կարելի է եղեր խնդրոյն մէջէն, բայց նախ պէտք է յայտարարել Ղալաթիոյ Թաղ խորհուրդը թէ իր Թաղին վարժարանին ծախքը հուրդը թէ իր Թաղին վարժարանին ծախքը դվնաւորաբար եկեղեցւոյն սովորական հասոյթովը պիտի հոգայ ըստ որոշման Ազգային ժողովոյ, եւ եթէ բաց ունենայ, կալուածոց Սնտուկէն առժամանակեայ նպաստ մը պիտի յատկանայ, որոյ գումարն խորհուրդս պիտի առաջարկէ եւ վարչութեան որոշմամբ պիտի վճռուի կալուածոց սնտուկէն։

Թաղ. խորհրդոյ այս յայտարարութիւնն այնչափ կարեւոր կը համարինք, որ եւ ոչ իսկ վարչութեան առ Թաղ. խորհուրդն ծանուցումն բաւական չեմք ըմբռներ, վասն զի անձամբ տեսնուած ըլլալով այդ նորընտիր Թաղականաց ոմանց հետ հետազօտած եմք թէ իրենց քաղաքական կալուածներն ու վարժարանն Թաղին սեփականութիւնքն համարել է, եւ իբր այն՝ կը նկրտին որ Թաղ. խորհրդոյ մատակարարութեան յանձնուին անոնք, դոյ մատակարարութեան յանձնուին անոնք, եւ այս նպատակին հասնելու առաջին քայլ համարած են արդի վարժարանին ու անոր սահմանել 40 ոսկւոյ ամսական գումարը որ կալուածներէն կը վճարուի, ձեռք անցնել, այս կերպով կեդր. վարժարանին բացուելն ալ դրեթէ անկարելի կըլլայ, որով այժմ նոյն

չէնքն եւ 40 ոսկին թաղին պիտոյից կը յատկանայ եւ ապագային կը մնայ մնացորդ կալուածոց խնդիրը, մանաւանդ երբ պարտքը վճարուի։ Գէտք է լաւ ուշադիր լինիլ Թաղխորհրդոյ գրութեանց, յորս այդ ծախսուց մասին խորին լռութիւն պահուած է։ Իրենց առարկութիւններն լսած եմք եւ ծանուցած թէ առի բացարձակ հակառակ է Ազգ. ժողովոյ որոշման, որ մինչեւ իսկ նախ այդ Կեդրոնական վարժարանին չէնքերն եւ կալուածոց ազգային կեդրոնական սեփականութիւն ըլլալը որոշած է եւ ապա Ղալաթիոյ ժողովրդին ընտրական իրաւունքը որոշած։

Այս պարագայն եւ այն առարկութիւններն որ այժմ կը յարուցանեն Ղալաթիոյ Թաղական խորհրդականք, նախատեսուած է այդ առաջարկութեանց մէջ Մկրտիչ-Գուլիւ էֆ. ի որ սապէս յայտարարած է յառեղի Ազգային ժողովոյ, որ եւ նոյն օրինաց բացատրութիւնն է։

« . . . . . Նկատելի է միայն որ Ղալաթիացւոց ընտրական իրաւանց դադարման պահուն՝ կարեւոր փոփոխութիւնք տեղի ունեցեր են Ղալաթիոյ կալուածոց նկատմամբ, կեդրոնական վարժարան անուամբ չէնք մը կառուցուեր է հոն, եւ Ղալաթիոյ կալուածոց հասոյթն անոր յատկացուելով, յօգուտ հանրութեան բարձրագոյն ուսմունք աւանդելու անհրաժեշտ է այն, եւ այս անօրինութիւնն Ազգային ժողովոյս բովէն անցնելով՝ օրինաց դէմ տարեր է։ Արդ երբ Ազգային ժողովդ, առանց այս կարեւոր պարագան ի նկատ առնելու, որոշէ վերադարձնել Ղալաթիացւոց ընտրական իրաւունքն, ինչպէս որ արդար է վերադարձնել, մի գուցէ Ղալաթիացին ապագային մէջ թիւր ըմբռնմամբ իրաւասութեան պահանջում մը յարուցանէ այդ վարժարանին եւ կալուածոց վրայ, ենթադրելով թէ անոնք թաղային սեփականութիւն են եւ հետեւաբար՝ թաղին կը վերաբերին, եւ կամ դէթ մանուկն կերպիւ թաղին մանկութեան դաստիարակութեան յատուկ են, եւ այլն. մինչդեռ ելած են նոքա մանաւորութենէ եւ ընդհանուրին յատկացեալ. Ապագային մէջ այսպիսի թիւրիմացութեան եւ չփոթութեան տեղի չտալու համար՝ կը մտածեմ որ Ղալաթիացւոց ընտրական իրաւանց վերադարձն որոշելէ առաջ, որ բարեփոխմանս երթայ յօգուտածին մէջ կ'ամիսփի, նախ անոր առաջին եւ երկրորդ յօգուտածները քուէարկի ժողովդ, որոց մին կեդրոնական վարժարանին եւ անոր յատկացեալ կալուածոց թաղային սեփականութենէ դադրելին կը հաստատէ, եւ միւսը Ղալաթիոյ թաղային վարժարանաց իբր եկեղեցւոյն հոգացուելիք կը տրամադրէ « . . .

Արդ Ուսումնական խորհուրդս Ազգային ժողովոյ սոյն որոշումը եւ սոյն որոշման յարակից բոլոր բացատրութիւնները ի ձեռին ունենալով, ուղիղ նախ դիտնալ թէ Ղալաթիոյ եկեղեցւոյ սովորական հասոյթն ի՞նչ քանակութիւն պիտի կարենայ սահմանել Թաղական խորհուրդն, (որ անշուշտ Տնտեսական խորհրդոյ քննութեամբն ու հաւանութեամբը պիտի տեղի ունենայ) որպէս զի հակցուի թէ կալուածոց հասոյթէն ի՞նչ նըպաստ պիտի սահմանուի անոր։ Ահա խընդրոյն բոլոր լուծումն այս կէտին մէջ ամփոփուած է, եւ ոչ միայն թաղային վարժարանին խնդրոյն լուծումը, այլ եւ կեդրոնական վարժարանին բացումն ալ Թաղական խորհրդոյ այդ յայտարարութենէն կախումն ունի, վասն զի ան ատեն խորհուրդս վստահութեամբ պիտի դիտնայ թէ կալուածոց հասոյթէն կեդրոնական վարժարանին ինչ բաժին պիտի նայ։ Ցարդ վճարուածը 40 ոսկի է, եւ վարչութեան նախորդ որոշմամբ մը՝ որով պարտուց տուիսին եւ մայր դրամին վճարման յատկացուած են կալուածոց մեծագոյն հասոյթը, աւելի վճարման յոյս չկայ, այդ դումարէն 5 կամ առ առաւելն 10 ոսկի հաղիւ կրնանք նպաստ յատկացնել Թաղային վարժարանին եւ 30ը յատկացնել կեդրոնական վարժարանին։

Խորհուրդս արդէն ըստ որոշման Ազգային ժողովոյ եւ վարչութեան եւ ըստ դիտումերէ 13 Թուականաւ Բարձր Սրբազնութեանդ յանձնարարութեան՝ այդ կեդրոնական վարժարանի բացման նախապատրաստութիւնները տեսած է, եւ այս առթիւ կը փութայ նախ ծանուցանել Թէ Ղալաթիոյ կալուածոց Հոգաբարձութիւնն՝ որ կազմուած է վարչութենէդ, կոչեց նաեւ ի հոգաբարձութիւն

Կեդր. վարժարանին, յաւելլով անոր վրայ իւր անդամներէն Ելիսիւզել էֆէնտին, ուսումնական վերատեսչութեան համար։ Պատրաստած է նաեւ Խիւրքճեան էֆէնտի ներքին տնօրէնութեան, պի փափազեան էֆէնտի՝ ընչացից տակից առաջ, նմանապէս եւ այս անգամ պնդեց իւր հրաժարականին վրայ։ Կեդր. վարժարանին Ա. եւ Բ. տարւոյ դասարանները միայն պիտի բացուին յառաջիկայ տարի եւ այս ծախսուց համար տնական 35 ոսկւոյ պէտք կայ։ Արդ 30 ոսկին Ղալաթիոյ կալուածոց մնուտակէն հոդալով. մնացորդ 25 ոսկին ալ Կեդր. մնուտակէն վճարելու մասին Պատուելի Վարչութեանդ վերջնական եւ սիրայօժար հրամանին կսպասեմք առ նլեւմտից Հոգաբարձութիւն, որպէս զի յառաջիկայ Ապրիլ 1ին սկըսեալ չնորհ ընէ 25 ոսկի տնական վճարել Ուսումն. Խորհրդոյս հրամանին 'ի հաչիւ դաստիարակութեան յատկացեալ 30000 զրուշին։

Անտասիկ Ղալաթիոյ Թաղային վարժարանին եւ Կեդր. վարժարանին խնդիրներն միանգամայն տեղեկագրելիք, ասպասելով Պատկառելի Վարչութեանդ որոշմանը։

Մնամք խորին յարգանօք

'ի դիմաց Ազգ. Ուսումն. Խորհրդոյ

Ատենապետ — Ատենադպիր

Պ. Պառնասեան — Սիմէօն Եաղճեան

19 Մարտ 1880

'ի Պատրիարքարանի Հայոց՝

Կ. Պոլիս

Քաղ. Ժողովը Ապրիլ 3 ին հետեւեալ պատասխանն տուաւ։

Մեծապատիւ Ատենապետ էֆէնտի

Ազգ. Ուսումնական Խորհրդոյ

Պատուարժան Խորհրդոյդ 177 թիւ վերջին գրագրութեանն առնելով, որով Ղալաթիոյ Կեդր. վարժարանին յառաջիկայ Մայիս 1 ին բանալու ձեռնարկած լինելնիդ յայտնելով, կը խնդրէք որ ամսական 2500 զրչի դումար մը վճարուի Կեդր. մնուտակէն Մայիս ամսէն սկսեալ, կը փութամք ծանուցանել Ձեզ Քաղ. Ժողովիս իւր այս առթիւ նիստին մէջ Ձեր սոյն յայտագրոյն հետ Ազգ. Ժողովոյ յանձնարարութիւնն ալ առանալով 'ի մասին առաջարկութեան Փափազեան Ս. էֆէնտիի վասն եղանակի վճարման դաստիարակութեան յատկացեալ դրամարկղին, թէ՛ այս երկու առաջարկութիւնները եւ թէ՛ Կեդր. մնուտակի արդի վիճակը նկատողութեան առնելէ ետեւ որոշեց եւ ըստ որոշմանն դրեցինք առ նլեւմտից Հոգաբարձութիւնն որ յառաջիկայ Մայիս ամսէն սկսեալ առ այժմ ամսական 2500 զրչի դումարն անխափան վճարուի Պատուարժան Խորհրդոյդ հրամանին 'ի հաչիւ դաստիարակութեան յատկացեալ դրամարկղին, մինչեւ որ Կեդր. մնուտակը կարենայ ելմտացոյցին որոշած դումարն ամբողջապէս վճարել։

Քաղ. Ժողովը Խորհրդոյդ մի եւ նոյն յայտագրէն տեղեկացաւ նաեւ թէ Ղալաթիոյ կալուածոց մնուտակէն յանուն վարժարանաց յատկացեալ նպաստի դումարին միայն 3000 զրչ Կեդր. վարժարանին վերապահելով՝ մնացեալ 1000 զրչը 'ի նպաստ Թաղային վարժարանին վճարել տալու անօրինութիւնը ըրած է. Այս մասին Ղալաթիոյ կալուածոց Հոգաբարձութեան կողմէ դիտողութիւն եղաւ յատնելի Վարչութեան թէ կալուածոց մնուտակին 'ի բաց առեալ 1000 զրչի դումարն՝ զոր 'ի նպաստ Թաղային վարժարանին վճարել յանձն առած է ըստ անօրինութեան Խորհրդոյդ, անկարող է մնացեալ 3000 զրչն. ամբողջ Կեդր. վարժարանին համար վճարել, այլ պարտաւոր ըլլալով մնուտակին տուկօսաւոր պարտուց համար ալ դրամ մը սահմանել, առիթ ըստած է առ այժմ 1500 զրչ եւ եթէ վճարել 'ի նպաստ Կեդր. վարժարանին եւ 1500 զրչն ալ 'ի վճար տուկօսաւոր պարտուց սահմանել։

Արդ՝ յիշեալ Հոգաբարձութեան սոյն դիտողութիւնն ալ՝ զոր Քաղ. Ժողովը իրաւացի համարեց եւ ընդունեց, Պատուարժան Խորհրդոյդ հաղորդելով Ձեր ուշադրութեանը կը

յանձնենք, որպէս զի ըստ այնմ կեդր. վարժարանի ծախքն համեմատէք։

Մնամք աղօթարար

Պատրիարք Կ. Պոլսոյ

ՆԵՐՍԷՍ ԱՐԲԵՆԻՍԿՈՊՈՍ

3 Ապրիլ 1880

Ի Պատրիարքարանի Հայոց

Կ. Պոլիս

Ազգասիրեկ խորհրդոյս անդամներէն կեդրոնական վարժարանի որոշեալ վերաքեսուչ Մեծ. Էլիվէզել էֆէնտիին մեզ ուղղած դիտողագիրը։

Մեծապատիւ Առենապետ էֆէնտի Ազգ. Ուսումնական Խորհրդոյ։

« Կեդրոնական վարժարանի խնդրոյն վերայ պարագը կը համարիմ քանի մը դիտողութիւններ ընել, որպէս զի յայտնուի թէ ինչ դարձուածներ եղան վարժարանին Ուսումնական խորհրդոյ ձեռամբ բացումն արգիլելու համար։

Փետր. 18 ին Ուսումնական Խորհուրդը Ղալաթիոյ խորհրդարանը նիստ ընելով, Կալուստեանց Հոգաբարձութիւնը ամբաղդոմին (3 հոգի) եւ դիս կեդրոնական վարժարանի Հոգաբարձու ըլլալու արժան դատեց եւ իւր այս որոշումը մանաւանդ պաշտօնագրով իրենց ալ իմաց տուաւ։ Քանի մը օր վերջը ես ինքս անձամբ երթալով եւ Պէյլիկճեան Սահիան էֆէնտին տեսնելով թէ իրեն եւ թէ իր ընկերներուն յիշեալ վարժարանի Հոգաբարձութիւնը ընդունելին լինձ բերաւնացի իմացուց, միայն սա պայմանաւ որ ես ալ Կալուստեանց Հոգաբարձութեան մէջ մանեմ։

Ես դէմ կեցայ Կալուստեանց Հոգաբարձութեան մէջ մանելու, չատ իրաւացի պատճառներ յառաջ բերի, բայց օգուտ չըրաւ. ուստի տեսնելով որ եթէ ես այս պաշտօնը չընդունիմ, անոնք ալ դպրոցի Հոգաբարձութիւնը պիտի չընդունին եւ նորանոր դժուարութիւններ պիտի ելլեն ուրիշ Հոգաբարձութիւն մը կազմելու համար, հաւանութիւն տուի իրենց ընկերանալու։

Ժամանակ անցնելով երբ ես, իբրեւ վերատեսուչ կեդրոնական վարժարանի, տեսչին եւ դասատուաց ցուցակը նայեցայ եւ վարժարանի ծրագիրն պատրաստեցի, օր մը անձամբ գացի Պէյլիկճեան Սահիան էֆէնտիին խնդրելու համար թէ ըստ օգտաստս 17 ծրագրի որովհետեւ « Տեսուչն ու Հոգաբարձութիւնը միացեալ պիտի ընտրեն կեդրոնական վարժարանին համար պէտք եղած ուսուցիչներն ու մանկավարժները » ժամադրութիւն ընենք նիստ մը ընելու համար, թէ հրատարակութեան արուելիք ծրագիրն եւ թէ դասատուաց ցուցակը քննենք եւ ը. առջի բերան Պէյլիկճեան էֆէնտի չատ դժուարութիւն ցուցուց ըսածներս հաւնելու համար, բայց երբ խնդիրը պարզեցի, պատասխանեց, « Օր մը, եթէ այս գործին վրայով կռիւ մը ունենանք Ղալաթիոյ Թաղական խորհուրդին հետ, Թաղաքական ժողովին պիտի ներկայանանք, ես ալ նոյն ժողովին առենապետն ըլլալով միանգամայն դասատու ու դասախօսել չեմ կրնար ըլլալ, ուրեմն կեդրոնական վարժարանի Հոգաբարձութիւնն չեմ կրնար ընդունիլ, նոյնպէս եւ իմ ընկերներս ալ պիտի չընդունին այս պաշտօնը », Անցեալն յիշեցի էֆէնտիին թէ արդէն ընդունած են, ինքն ու իր ընկերները, եւ ուրիշ ժամանակ այսպէս առարկութիւններ ըրած չէր, բայց այնգեց էֆէնտին թէ սխալ հակացողութեան հետեւանք է այն. թէեւ իրենց դրուած նամակը Պատ. Խորհրդոյդ կոչմանէ ընդունած էին որ առհասարակ սխալ հասկացողութեան տեղի չէր տար եւ որ գլխաւորն է լինձ հետ ալ վերոյիշեալ բանակցութիւնը ունեցած էր։

Մայիս 1 ին Պատ. Խորհուրդդ պաշտօն յանձնած էր լինձ Եմինի էֆէնտիի ընկերակցութեամբ ներկայանալ Թաղաքական ժողովոյ եւ տարեւոյս ապրիլ 3 թուականի 2500 դուրուչի վճարման մասին առոյգ տեղեկութիւն մը առնել։ Թաղաքական ժողովոյ անդամը նոյն օրը բերանացի յայտնեցին թէ իրենց կողմէն Ուսումնական Խորհուրդին եւ Ազգային Ընդհա-

նաւր ժողովոյ գրուած նամակները սխալանաց հետեւանքներ են եւ թէ մնուկին վիճակը չատ դիւ է ու սակ չկայ որ ամիսը 2500 դուրուչ ալ դատարակութեան համար վճարէ • իրենց տիւցերսյի 3 ապրիլ թուականաւ մեզի գրածնին , Մարտ 31 ին Ելեւմտից Հոգաբարձութեան եւ Տնտեսական խորհրդոյ գրածներնին , նոյնպէս եւ Ընդհանուր ժողովոյ գրածնին , որոց ամենքն ալ մէկ միտք կը պարունակեն , այսինքն « Ազգային մնուկին վիճակին նկատողութեան առնլով , որոշած են ամեն վճարումներէ առաջ Ուսումնական խորհրդոյ հրամանին Մայիս ամսէն սկսեալ ամսական 2500 դրչ. անխափան վճարել » , Այս փաստերուն ի պատասխանի ըսին թէ՝ Պէյլեկճեան Աւետիսն էֆէնտին մեզի հաւատացուց որ մնուկը 2500 դրչ. կրնայ տալ , մենք ալ վստահանալով անոր խօսքին որոշումնիս տուինք , յետոյ տեսանք որ չկրնար տալ եւ դներ եւլն։

Ահա այսպէս հակառակ ընթացիք ունենալ դումարը չվճարուեցաւ , եւ ոչ իսկ վարժարանին չէնքը յանձնուեցաւ։ Ասկէ կը հետեւի թէ խորհրդոյդ ընտրած վերատեսչին ամեն ջանք ի գործ դրաւ իւր պաշտօնը կատարելու եւ կեդր. վարժարանն բանալու համար , բայց Պատկ. Քաղաքական ժողովը իւր որոշումը չգործադրեց սակայն պահանջելով , եւ Գալաթիոյ Թաղական պատճառ բռնելով , եւ Գալաթիոյ Թաղական խորհուրդը Ազգային ժողովոյ որոշումը չը յարգեց , ուստի խորհրդոյդ ընտրած վերատեսչը բոլորովին աղատ է որ եւ է պատասխանատուութենէ , որ անոնց միայն կը վերաբերի որք ուղղակի կամ անուղղակի արգելք եղան այս գործին ։

Մնամ յարգանօք

Ս . Էլիկիւզել

4 Յուլիս 1880

Ուսումն. խորհուրդս կը ցաւի որ , կեդր. վարժարանի բացման համար իւր ձեռնարկած այնչափ բանակցութիւնք եւ քրտնաջան աշխատութիւնք բազմացեալ արդիւնքը չէն կրցած արտադրել , իւր կարողութենէն դուրս պարագաներու եւ ազդեցութիւններու , ինչպէս նաև պէտք եղած միջոցներու և ձեռնտուութեանց պակասութեան պատճառներով , որոց պատասխանատուութիւնն իրեն չվերաբերիր երբէք ։

Նմանօրինակ պատճառներ խորհրդոյս արգելք եղան թաղային վարժարանները բարեկարգութեան ձեռնարկելու , ինչպէս կը տեսնուի Իսկիւտարի միացեալ վարժարանաց , Թօքքաթուի , Էյուպի Գուղկունճուդի եւ ուրիշ թաղերու վերմանէքէն ։

Օժանդակ Մասնախորհուրդ

Խորհուրդս նկատելով որ իրեն վերաբերեալ գործոց ամենուն հասնիլ անկարելի է , ըստ որում ինք միայն ընդհանուր խնդրոց վրայ խորհելու և որոշում տալու ժամանակ կրնայ ունենալ , մինչդեռ կան շատ մը երկրորդական խնդիրներ , ոչ ինչ խնամոց ու կարեւորութեան արժանի , որոց պէտք է նմանապէս ուշադրութիւն մատուցանել ։ Օժանդակ մասնախորհուրդդ մը կազմութեան հարկ տեսաւ և հետեւեալ Ազգ. վարչութեանդ

հաւանութիւնն առանալով ընարեց դայն։

Օժանդակ Մանախորհուրդը թա-
դային և դպրոցական խնդիրներով, վար-
ժարանաց ծրագիրներու քննութեամբ ըզ-
բաղնչաւ, յաճախ այցելութիւններ և քն-
նութիւններ ըրաւ, 1873ի բարեկարգու-
թեան հրահանգին դործադրութեան հոդ
տարաւ, վարժարանաց շինութեան, ա-
շակերտաց ընդունելութեան և բարեկար-
գութեան ծրագրեր յօրինեց Մայրաքա-
ղաքին և դաւառական Ազգ. վարժարանաց
վիճակագրութիւններն պատրաստեց։ Վեր-
ջապէս խորհրդոյս հաւանութեամբ միշտ
աջակից դանուեցաւ մեր տաժանելի աշ-
խատութեանց։

—

Խորհուրդս հետևեալ խնդիրներով
ևս զբաղեցաւ, որոնք մանրամասնաբար
հրատարակել հարկ չդատեց։

1. Հրատարակչային դատախազութեանց
խնդիր.
2. Հոդաբարձութեանց և տեսչաց
ընարութեան խնդիր.
3. Վաւերացում Գաւառ. Ուսումն.
խորհրդոյ.
4. Դատաւորաց վկայադրոյ խնդիր.
5. Վարժարանաց միացման խնդիր.
6. Կրօն. դատախազութեանց խնդիր.
7. Վաւերացում Ազգ. ընկերութեանց
8. Վաւերացում դատադրոց.

—

Հարկ կը համարիմք յայտնել թէ
խորհուրդս իւր պաշտօնավարութեան
շրջանին մէջ 302 պաշտօնադիր և 400
շրջաբերական ուղղած է Ազգ. վարժա-
րանս և Գաւառական վարչութիւնս,
ինչպէս նաև իւր Օժանդակ Մանախոր-
հրդոյ կողմէ 100 նամակ յղուած է առ
պանդանաս, որոնք այժմ չկրցինք հրա-
տարակել ինչ ինչ պատճառներով եւ ե-
թէ հարկ տեսնայ Պատ. ժողովդ՝ Բ. ըս-
պիտակ տետրով մը զանոնք ևս ամբողջ
հրատարակեալ կը մատուցանեմք։

—

Խորհուրդս նկատելով որ՝ի մօտոյ
Ազգ. ժողովոյ որոշմամբ վարչութիւնը
պիտի վերակազմի, իւր պաշտօնը դա-
դարեալ համարելով հրաժարականի հարկ
չտեսաւ, այլ պաշտօնարանը թափուր չը
ձգելու համար Օժանդակ Մանախորհրը-
դին արտօնութիւն տուաւ իւր նիստերը
կանոնաւորապէս շարունակելու և առօր-
եայ ընթացիկ դործերը կարդադրելու,
մինչև ցնոր վերակազմութիւն վարչու-
թեան՝ Ազգ. ժողովոյ որոշմամբ։

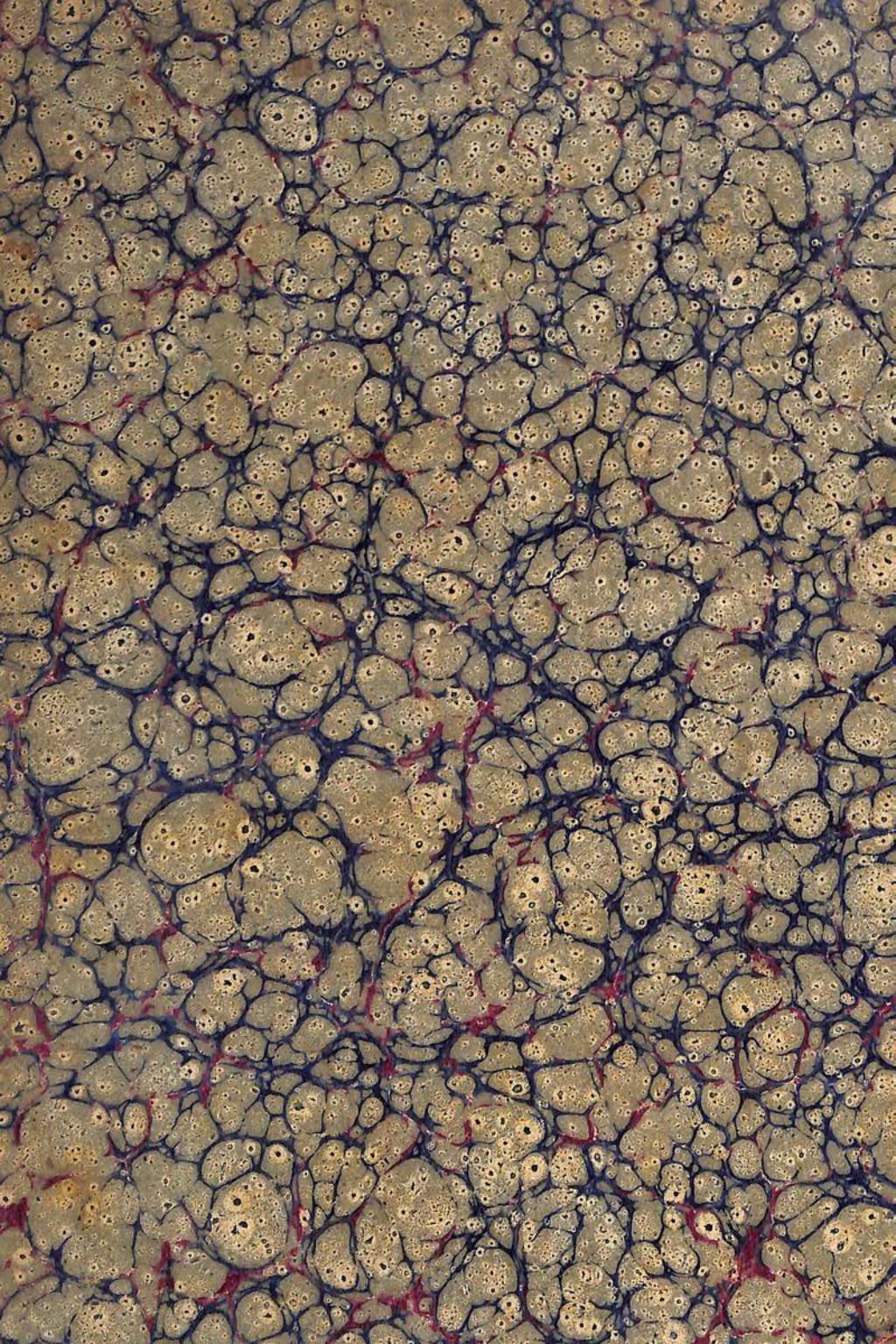
3 Հոկտեմբեր 1880

Ազգ. Վարչութեան Ուսումն. խորհրդոյ

Ատենապիր Ատենապետ

ՍԻՄԻՕՆ ԵԱՋՃԵԱՆ Պ. ՊԱՌՆԱՍԵԱՆ

İstanbul Belediyesi

İnkılâb Müzesi ve Kütübhanesi

Sayı:

Oda Dolab Raf

AERM0054

İBB Atatürk Kitaplığı